

ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΛΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

6

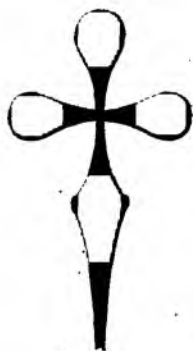
ΜΥΡΙΟΒΙΒΛΟΣ
"Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
(ΡΖ'.-ΣΚΒ'.)Σ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΣΑΚΑΛΗ ΙΓΝΑΤΙΟ
ΦΙΛΟΛΟΓΟ

6

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
Ελευθ. Γ. Μερετακης, Π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2001

ΦΩΤΙΟΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

6

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. ☎. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οικίας 031/696 653.

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΦΩΤΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΜΥΡΙΟΒΙΒΛΟΝ ἢ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

*Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ἡμῖν βιβλίων,
ᾧν εἰς κεφαλαιώδη διάγνωσιν ἢ ἡγαπημένος ἡμῶν ἀδελφὸς
Ταράσιος ἐξητήσατο. Ἔστι δὲ ταῦτα, εἴκοσι δεόντων ἐφ' ἐνί,
τριακόσια.*

ΡΞ.

*Χορικίου Σοφιστοῦ, λόγοι διάφοροι,
καὶ Προκοπίου σοφιστοῦ Γάζης,
στίχων Ὀμηρικῶν Μεταφράσεις.*

5 Ἄνεγνώσθη Χορικίου, σοφιστοῦ Γάζης, «Μελέται καὶ Συν-
τάξεις λόγων διάφοροι». Οὗτος χαίρει μὲν εὐκρινεῖα καὶ καθαρό-
τητι, εἰς τὸ χρήσιμον δὲ καὶ τῇ περιβολῇ κεχρημένος τῷ τε
εὐκαίρῳ καὶ τῷ μὴ εἰς μῆκος περιόδου ταύτην παρατείνειν οὐδὲν
τῇ σαφηνεῖα λυμαίνεται, ἤθει τε καὶ ἀληθεία συγκέκραται, οὐδὲ
10 τῆς γνωμολογικῆς σπουδῆς ἀστοχῶν. Ἡ δὲ γε λέξις αὐτῷ τῶν
λογάδων οὕσα ἐν πολλοῖς οὐκ αἰεὶ τὸ γνήσιον διώκει· ἔσθ' ὅτε γὰρ
διὰ τὴν ἄκρατον τῆς τροπῆς ἐκτροπὴν εἰς ψυχρολογίαν ἐκπίπτει.
Καὶ πρὸς τὸ ποιητικώτερον δὲ ἔστιν οὗ παρασύρεται. Χρήσιμος
δέ ἐστιν αὐτὸς ἑαυτοῦ μᾶλλον ἐκφράσεις καὶ ἐγκώμια διερχόμε-
15 νος. Ἔστι δὲ καὶ τῆς εὐσεβείας ἐραστής, τὰ Χριστιανῶν ὄργια καὶ
τεμένη τιμῶν, πλὴν οὐκ οἶδ' ὅπως ὀλιγώρως καὶ λόγῳ σὺν οὐδενί

ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΜΥΡΙΟΒΙΒΛΟΝ ἢ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Καταγραφή και ἀπαρίθμηση τῶν βιβλίων πού διάβασα,
τά ὅποια ζήτησε περιληπτικά νά γνωρίσει ὁ ἀγαπημένος
μου ἀδελφός Ταράσιος. Αὐτά εἶναι διακόσια
ἑβδομήντα ἑννέα.

160.

Χορικίου σοφιστοῦ λόγοι διάφοροι
καί Προκοπίου σοφιστοῦ Γάζης
Στίχων Ὀμηρικῶν μεταφράσεις.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ Χορικίου¹, σοφιστῆ ἀπὸ τῆ Γάζα, «Μελέτες καί συντάξεις λόγων διάφοροι». Αὐτὸς διακρίνεται γιὰ τὴν εὐκρίνεια καί τὴν καθαρότητα τοῦ λόγου του, κι ἐπειδὴ δὲν ἀποφεύγει καί τὴν καλλιέπεια, ὅταν τοῦ εἶναι χρήσιμη, καί μὲ τὸ νά τὴν χρησιμοποιεῖ στὴν κατάλληλη περίπτωση καί νά μὴν τὴν παρατείνει σὲ μακρὸ διάστημα, δὲν ἐπηρεάζει τὴ σαφήνεια, καί ἀναμιγνύοντας τὸ πάθος καί τὴν ἀλήθεια, δὲν ἀστοχεῖ στὴν ἐπιδίωξη τῆς διατύπωσης μὲ τρόπο ἀποφθεγματικό. Τὸ λεκτικό του εἶναι συνήθως τὸ λεκτικὸ τῶν λογίων καί δὲν ἐπιδιώκει πάντοτε τὴ γνήσια ἔκφραση. Γιατὶ πολλὲς φορὲς ἐξαιτίας τῆς ἀλόγιστης ἐκτροπῆς του στὸν μεταφορικό λόγο καταλήγει στὴν ψυχρότητα. Κάπου-κάπου παρασύρεται καί στὴν ποιητικὴ ἔκφραση. Συχνὰ ἐπιδίδεται σὲ χαρακτηρισμοὺς τοῦ ἑαυτοῦ του καί ἐγκώμα. Εἶναι καί τῆς πίστεως μας ἐραστής καί τιμᾶ τις τελετές τῶν Χριστιανῶν καί τις συναθροίσεις, ἀλλ’

μύθους καὶ ἱστορίας Ἑλληνικάς, οὐ δέον, ἐγκαταμίγνυσι τοῖς
 ἑαυτοῦ συγγράμμασιν, ἔστιν ὅτε καὶ ἱερολογῶν. Ποικίλα δὲ αὐτοῦ
 καὶ πολλὰ συγγράμματα φέρεται· πλασματικοῖς τε γὰρ καὶ πανη-
 γυρικοῖς καὶ μονωδίαις καὶ ἐπιθαλαμίοις καὶ ἀντιρρητικοῖς ἔστιν
 5 αὐτοῦ λόγοις ἐντυχεῖν καὶ τοιούτοις ἑτέροις ἤκμασε δὲ ἐν τοῖς
 Ἰουστινιανοῦ χρόνοις Γέγονε δὲ μαθητῆς Προκοπίου ῥήτορος,
 ἑνὸς τῶν ἀρίστων, οὐ τοῦ Καισαρέως δέ, ὃς εἰς μέγα κτῆμα καὶ
 ὄφελος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰς ἱστορικὰς γραφὰς συντάξας ἀεί-
 μνηστον αὐτοῦ κλέος τοῖς σπουδαιότεροις καταλέλοιπεν, ἑτέρω δέ
 10 τινι προσωμίλησεν ἐν τῇ αὐτῇ πατρίδι καὶ αὐτῷ λαχόντι σοφιστεύ-
 ειν, ὃς καὶ εἰς γῆρας ἐλάσας ἠδέως εἶχεν ὄραν ἀνθ' ἑαυτοῦ τὸν ὀμι-
 λιτὴν τῆς σχολῆς ἐξηγούμενον. Τούτου λόγοι πολλοί τε καὶ παντο-
 दाποὶ φέρονται, ἄξιον ζήλου καὶ μνημύσεως χρῆμα, καὶ δὴ καὶ
 βιβλίον ὄλον, «Στίχων Ὀμηρικῶν Μεταφράσεις» εἰς ποικίλας
 15 λόγων ἰδέας ἐκμεμορφωμένα, αἱ μάλιστα τὴν τοῦ ἀνδρός περὶ
 ῥητορικὴν δύναμιν καὶ μελέτην ἱκαναὶ πεφύκασιν ἀπαγγέλλειν,
 οὗ τινος, ὡς ἔστι δυνατόν μαθητῆ, Χορίκιος μμητῆς κατὰ τοὺς
 λόγους γέγονεν. Ἄμφω δὲ ἦσθη εὐσεβέε, καὶ πολλαχοῦ τοῖς
 λόγοις αὐτῶν, οὐδὲ παρέργως, περὶ τῆς ἱερᾶς εἰκονουργίας δια-
 20 λαμβάνουσιν. Γέγονε δὲ Χορικίω καὶ ἡ τοῦ διδασκάλου τελευτὴ
 ἐπιταφίου ὑπόθεσις.

ΡΞΑ.

Σωπάτρου, Ἐκλογαὶ διάφοροι ἐν βιβλίοις ιβ'.

Ἀνεγνώσθησαν «Ἐκλογαὶ διάφοροι» ἐν βιβλίοις ιβ' Σωπά-
 25 τρου σοφιστοῦ. Συνεῖλεκται δὲ αὐτῷ τὸ βιβλίον ἐκ πολλῶν καὶ
 διαφόρων ἱστοριῶν καὶ γραμμιάτων. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον περὶ τῶν
 παρ' Ἑλλήσι μυθολογουμένων θεῶν διαλαμβάνει, ὃ συνεῖλεκται
 ἐκ τῶν Ἀπολλοδώρου «Περὶ θεῶν» γ' λόγου (Ἀθηναῖος δὲ ὁ
 Ἀπολλόδωρος καὶ γραμματικὸς τὴν τέχνην). Οὐκ ἐκ τοῦ τρίτου

2. Λόγοι ἀναφερόμενοι στὸν νυμφικὸ θέλαμο, ἦτοι γαμήλιοι.

3. Δηλαδή τοῦ Προκοπίου Γάζης.

3. Ρήτορας ἀπὸ τὴν Ἀπάμεια ἢ Ἀλεξάνδρεια. Δίδαξε ρητορικὴ στὴν Ἀθήνα
 μεταξὺ τῶν ἐτῶν 500-550 μ. Χ. Ἐγραψε τὸ ἔργο Σχόλια εἰς τὰς στάσεις τοῦ

ὅμως δὲν γνωρίζω πῶς δείχνει ἀδιαφορία καὶ χωρὶς κανένα λόγο εἰσάγει στὰ συγγράμματά του, ἐνῶ δὲν χρειάζονται, μύθους καὶ ἀφηγήσεις εἰδωλολατρικές, καὶ μάλιστα ὅταν ἀναφέρεται σὲ ἱερὰ πράγματα. Ἀναφέρονται διαφόρων εἰδῶν καὶ πολλὰ συγγράμματά του. Καὶ πράγματι μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ λόγους του μυθολογικούς καὶ πανηγυρικούς, μονόλογους καὶ ἐπιθαλάμιους² καὶ ἀντιρρητικούς καὶ ἄλλους τέτοιους λόγους. Ἐξήσε στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστινιανοῦ, καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ρήτορα Προκοπίου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἀριστούς, ὄχι ὅμως τοῦ Καισαρέα, πού κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συνέγραψε ἱστορικὰ συγγράμματά, ἀπόκτημα μέγα καὶ πολὺ ὠφέλιμο, καὶ ἄφησε ἀείμνηστη τὴ δόξα του στοὺς ἐπιφανέστερους. Μαθήτευσε καὶ κοντὰ σὲ κάποιον ἄλλο πού ἀσκοῦσε τὴ σοφιστικὴ στὴν ἴδια του τὴν πατρίδα, καὶ πού σὲ προχωρημένα γηρατειὰ ἔβλεπε μὲ χαρὰ νὰ διδάσκει στὴ θέση του ὁ μαθητὴς του. Ἀναφέρονται πολλοὶ καὶ διάφοροι λόγοι αὐτοῦ³, πράγμα ἀξιοζήλευτο καὶ ἀξιομίμητο, καὶ μάλιστα καὶ ὀλόκληρο βιβλίο, «Μεταφράσεις στίχων Ὀμηρικῶν» σὲ διάφορες μορφές τοῦ λόγου, πού μαρτυροῦν ἀδιάψευστα τὴ ρητορικὴ δύναμη καὶ κατάρτισή του, καὶ αὐτοῦ τοὺς λόγους μιμήθηκε ὁ Χορίκιος, ὅσο βέβαια εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχει ἓνας μαθητὴς. Καὶ οἱ δύο ἦταν εὐσεβεῖς καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα τῶν λόγων τους, καὶ ὄχι ἀπλῶς τυχαῖα, ὁμιλοῦν γιὰ τὴ χρῆση τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Ἐπίσης ὁ Χορίκιος ἔκανε ὑπόθεση ἐπιτάφιου λόγου τὸ θάνατο τοῦ δασκάλου του.

161.

Σωπάτρου, Ἐκλογαὶ διάφοροι σὲ βιβλία δώδεκα.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο «Ἐκλογαὶ διάφοροι» σὲ δώδεκα βιβλία τοῦ σοφιστῆ Σωπάτρου⁴. Τὸ ἔργο εἶναι συλλογὴ πολλῶν καὶ διαφόρων ἱστορικῶν καὶ γραπτῶν. Στὸ πρῶτο βιβλίο γίνεται λόγος γιὰ τοὺς θεοὺς πού μυθολογοῦν οἱ Ἕλληνες· ἀποτελεῖ ἀπάνθισμα ἀπὸ τὸ τρίτο βιβλίο τοῦ ἔργου τοῦ Ἀπολλοδώρου «Περὶ θεῶν» (Ὁ Ἀπολλόδωρος ἦταν Ἀθηναῖος γραμματικός). Καὶ δὲν ἔκανε τὴν ἐπιλογή

² Ἐρμολόγιος κ. ἄ. Τὸ ἐξεταζόμενον ἐδῶ ἔργο του Ἐκλογαὶ δὲν διασώθηκε.

δὲ μόνον ἢ διαλογὴ αὐτῶ πεποιήται, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ δ' καὶ ε' καὶ θ, τοῦ τε α' πάλιν καὶ ιβ', ιε' τε καὶ ις' καὶ μέχρι τοῦ κδ'. Ἐν ἧ συλλογῇ τὰ τε μυθικῶς περὶ θεῶν διαπεπλασμένα καὶ εἴ τι καθ' ἱστορίαν εἴρηται, περιεῖληφε, περὶ τε τῶν παρ' αὐτοῖς ἡρώων καὶ Διοσκούρων, καὶ περὶ τῶν ἐν αἴδου, καὶ ὅσα παραπλήσια. Ἔτι δὲ καὶ συνείλεται αὐτῶ ἢ βίβλος καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τῶν «Περὶ γραφικῆς» Ἰόβα, καὶ μὴν καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίου τοῦ Ναυκρατίτου «Δειπνοσοφιστῶν». Καὶ ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἐκ τούτων ἠθροίσθη καὶ τάδε περιλαμβάνει.

10 Ὁ δὲ δεύτερος ἐκ τε τῶν Σωτηρίδα Παμφίλης «Ἐπιτομῶν» πρώτου λόγου καὶ καθεξῆς μέχρι τοῦ δεκάτου, καὶ ἐκ τῶν Ἀρτέμωνος τοῦ Μάγνητος, «Τῶν κατ' ἀρετὴν γυναιξὶ πεπραγματευμένων διηγημάτων», ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν Διογένους τοῦ Κυνικοῦ «Ἀποφθεγμάτων», καὶ μὴν καὶ ἐξ ἄλλων διαφόρων, ἀλλὰ γε καὶ ἀπὸ
15 ὀγδόου λόγου τῆς Σαπφουῦς, ἐν οἷς καὶ ἡ δευτέρα βίβλος τῶν συλλόγων

Ὁ δὲ τρίτος λόγος συλλέγεται αὐτῶ ἐκ τῆς Φαβωρίνου «Παντοδαπῆς Ὑλης», ἐκ τε τοῦ ν καὶ τοῦ ξ καὶ καθεξῆς, πλὴν τοῦ τ, μέχρι τοῦ ω, ἐν οἷς διάφοροι ἱστορίαι καὶ τῶν κατὰ τὰ ὀνόματα
20 θέσεων αἰτιολογίαι καὶ τοιαῦτα ἕτερα, εἰς ᾧ καὶ ὁ τρίτος αὐτῶ συμπεραίνεται λόγος.

Ὁ δὲ τέταρτος αὐτῶ λόγος ἐκ τε ἀνεπιγράφου αὐτῶ βιβλίου συνηθροίσθη («Θαυμάτων» δὲ μόνον ἐπιγράφεται «Συναγωγὴ τὸ βιβλίον) καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοξένου «Συμμίκτων ὑπομνημάτων», οὐκ ἐκ πάντων δέ, ἀλλ' ἐκ γε τοῦ ἑκκαδεκάτου λόγου μόνο
25 νου καὶ ἐκ τοῦ ὀγδόου λόγου τῆς Ῥούφου «Δραματικῆς ἱστορίας», οἷς παράδοξά τε καὶ ἀπίθανα μάλιστα ἔνεστιν εὐρεῖν, καὶ τραγωδῶν καὶ κωμωδῶν διαφόρους πράξεις τε καὶ λόγους καὶ ἐπιτηδεύματα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα. Ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν καὶ ὁ τέταρτος

30 Ὁ δὲ πέμπτος σύγκειται αὐτῶ ἐκ τε τῆς Ῥούφου «Μουσικῆς Ἱστορίας» πρώτου καὶ δευτέρου καὶ τρίτου βιβλίου, ᾧ τραγικῶν

του μόνο ἀπὸ τὸ τρίτο βιβλίο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ τέταρτο καὶ τὸ πέμπτο καὶ τὸ ἕνατο, ὅπως βέβαια καὶ ἀπὸ τὸ πρῶτο πάλι καὶ τὸ δωδέκατο καὶ τὸ δέκατο πέμπτο καὶ τὸ δέκατο ἕκτο καὶ ὡς τὸ εἰκοστὸ τέταρτο. Στὴ συλλογὴ αὐτὴ περιέλαβε ὅσα μυθολογικὰ ἔπλασαν γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ ὅσα παραδίδει ἡ ἱστορία καὶ γιὰ τοὺς ἥρωές τους καὶ τοὺς Διοσκούρους καὶ γιὰ τὰ πράγματα τοῦ Ἄδη καὶ τὰ παρόμοια. Ἀκόμα στὸ ἔργο του συγκέντρωσε ὑλικὸ καὶ ἀπὸ τὸν δεύτερο λόγο τοῦ ἔργου τοῦ Ἰόβα «Περὶ γραφικῆς», ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς «Δειπνοσοφιστὲς» τοῦ Ἀθηναίου τοῦ Ναυκρατίτη. Τὸ πρῶτο λοιπὸν βιβλίο ἀποτελεῖ ἄθροισμα ἀπὸ αὐτὰ καὶ περιλαμβάνει αὐτὰ.

Στὸ δεύτερο βιβλίο κάνει ἐπιλογὲς ἀπὸ τὸν πρῶτο λόγο τῶν «Ἐπιτομῶν» τῆς Παμφίλης, κόρης τοῦ Σωτήριδα, καὶ συνέχεια ὡς τὸν δέκατο, καὶ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἀρτέμωνα τοῦ Μάγνητα, «Διηγήσεις γιὰ τὰ κατορθώματα ἀρετῆς γυναικῶν», καὶ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ «Ἀποφθέγματα» τοῦ Διογένη τοῦ Κυνικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους διαφόρους, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ ὄγδοο βιβλίο τῆς Σαλφουῦς, μὲ τὰ ὁποῖα ὀλοκληρῶνεται καὶ τὸ δεύτερο βιβλίο τῶν Ἐκλογῶν.

Τὸ τρίτο βιβλίο τὸ συνθέτει μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν «Παντοδαπὴ Ὑλὴ» τοῦ Φαβωρίνου, καὶ τὸ πεντηκοστὸ βιβλίο καὶ τὸ ἑξηκοστὸ καὶ συνέχεια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τριακοσιοστὸ, μέχρι τὸ ὀκτακοσιοστό, ὅπου ἀναφέρονται διάφορες ἱστορίες καὶ αἰτιολογίες τῶν ὀνοματοθεσιῶν καὶ ἄλλα παρόμοια, μὲ τὰ ὁποῖα τελειώνει καὶ τὸ τρίτο βιβλίο του.

Γιὰ τὸ τέταρτο βιβλίο του ἔκανε ἐπιλογὲς καὶ ἀπὸ ἀνεπίγραφο ἔργο (ἔχομε μόνο τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ ἔργου «Θαυμάτων Συναγωγὴ»), καὶ ἀπὸ τὰ «Σύμμικτα ὑπομνήματα» τοῦ Ἀριστοξένη, ὄχι βέβαια ἀπὸ ὅλα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ δέκατο ἕκτο βιβλίο, καὶ ἀπὸ τὸ ὄγδοο βιβλίο τῆς «Δραματικῆς ἱστορίας» τοῦ Ρούφου, ὅπου μπορεῖς νὰ βρεῖς παράδοξα καὶ ἀπίθανα πράγματα καὶ διάφορες πράξεις ἀπὸ τραγωδίες καὶ κωμωδίες καὶ λόγους καὶ ἐπαγγέλματα καὶ ἄλλα παρόμοια. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν ἀπαρτίζεται καὶ τὸ τέταρτο βιβλίο.

Τὸ πέμπτο βιβλίο συγκροτεῖται ἀπὸ τὸ πρῶτο καὶ δεύτερο καὶ τρίτο βιβλίο τῆς «Μουσικῆς Ἱστορίας» τοῦ Ρούφου, ὅπου θὰ βρεῖς

τε καὶ κωμικῶν ποικίλην ἱστορίαν εὐρήσεις, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ διθυραμβοποιῶν τε καὶ αὐλητῶν καὶ κιθαρωδῶν, ἐπιθαλαμίων τε ὠδῶν καὶ ὑμεναίων καὶ ὑπορχημάτων ἀφήγησιν, περὶ τε ὀρχηστρῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς θεάτροις ἀγωνιζομένων, ὅθεν τε καὶ ὅπως οἱ τούτων ἐπὶ μέγα κλέος παρ' αὐτοῖς ἀναδραμόντες γεγόνασιν, εἴτε ἄρρενες εἴτε καὶ τὴν θήλειαν φύσιν διεκκληρώσαντο, τίνες τε τίνων ἐπιτηδευμάτων ἀρχὴ διεγνώσθησαν, καὶ τούτων δὲ τίνες τυράννων ἢ βασιλέων ἐρασταὶ καὶ φίλοι γεγόνασιν· οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τίνες τε οἱ ἀγῶνες καὶ ὅθεν, ἐν οἷς 10 ἕκαστος τὰ τῆς τέχνης ἐπεδείκνυτο. Καὶ περὶ ἑορτῶν δέ, ὅσαι πάνδημοι τοῖς Ἀθηναίοις. Ταῦτα δὴ πάντα, καὶ εἴ τι ὅμοιον, ὁ πέμπτος ἀναγινώσκοντί σοι παραστήσει λόγος

Ὁ δὲ ἕκτος αὐτῷ συνελέγη λόγος ἔκ τε αὐτῆς Ῥούφου «Μουσικῆς δίδου» πέμπτης καὶ τετάρτης, αὐλητῶν δὲ καὶ αὐλημάτων 15 ἀφήγησιν ἔχει, ἄνδρες τε ὅσα ἠΰλησαν καὶ δὴ καὶ γυναῖκες. Καὶ Ὅμηρος δὲ αὐτῷ καὶ Ἡσίοδος καὶ Ἀντίμαχος οἱ ποιηταὶ τῆς διηγήσεως μέρος, καὶ τῶν ἄλλων πλεῖστοι τῶν εἰς τοῦτο τὸ γένος τῶν ποιητῶν ἀναγομένων. Ἔτι δὲ καὶ περὶ γυναικῶν μαντικῶν ἀναγράφει, τίνες τε καὶ ὅθεν αἱ καλούμεναι Σίδουλλαι. Καὶ ταῦτα μὲν 20 ὡς ἀπὸ τῶν Ῥούφου. Σύνκειται δὲ αὐτῷ καὶ ἔκ τῶν Δημοστρούτου «Ἀλιευτικῶν» δευτέρου λόγου, καὶ ἔκ τῶν Λαερτίου Διογένους «Φιλοσόφων βίων» βιβλίου πρώτου καὶ πέμπτου, ἐννάτου τε καὶ δεκάτου, ἐν οἷς τὰ περὶ τῶν φιλοσόφων διέξεισιν, ὅθεν τε τὸ φιλοσοφίας ἱερὸν χρῆμα τὴν ἀρχὴν ἔφυ καὶ ὅπως ἤκμασε, τίνες τε 25 τίνων αἰρέσεων ἀρχηγοὶ καὶ προστάται κατέστησαν, τίνες τε ἔσχον ἐραστὰς καὶ τίνες ἀντιτέχνους τίνες, ποῖόν τε ἕκαστος αὐτῶν ἐπεδείκνυτο ἦθος, καὶ πόθεν εἶλκε τὸ γένος, καὶ οἷον τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπιτήδευμα, καὶ πότε καιροῦ ἤκμασε. Καὶ περὶ ῥητόρων δὲ καὶ ῥητορικῆς τὰ παραπλήσια σοι ἔστιν ἐκεῖθεν ἀναλαμβάνειν. Ἔτι 30 μὴν σύνκειται ὁ αὐτὸς λόγος καὶ ἔκ τῶν Αἰλίου Διονυσίου «Περὶ Ἀλεξανδρείας», καὶ ἔκ τῶν «Αἰγυπτιακῶν» Ἑλλανίκου, δι' ὧν

6. Ὁ λεγόμενος Ἀτικιστής. Ἐξῆσε κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Ἀδριανοῦ.

ποικίλη ἱστορία γιὰ τοὺς τραγικοὺς καὶ τοὺς κωμικοὺς ποιητές, ἀλλὰ καὶ γιὰ ποιητές διθυράμβων καὶ αὐλητές, ἀφήγηση γιὰ ὤδες ἐπιθαλάμιες καὶ ὑμέναιες καὶ ὑπορχήματα, γιὰ χορευτές καὶ ὅσους ἄλλους παίζουν στὰ ἑλληνικὰ θέατρα, καὶ γιατί καὶ πῶς κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀπέκτησαν μεγάλη δόξα σ' αὐτοὺς εἴτε ἦταν ἄνδρες εἴτε ἔλαχε νὰ ἀνήκουν στὴ γυναικεία φύση, καὶ ποιοὶ καὶ σὲ ποιά ἐπιτηδεύματα ἀναδείχθηκαν ἀρχηγοί, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποιοὶ ἔγιναν ἐραστὲς καὶ φίλοι τυράννων ἢ βασιλιάδων. Καὶ βέβαια καὶ ποιοὶ ἦταν οἱ διαγωνισμοὶ καὶ πῶς ὀργανώνονταν, ὅπου καθένας ἔδειχνε τὴν τέχνη του. Ἐπίσης γίνεται λόγος καὶ γιὰ τὶς ἐορτές, ὅσες ἦταν πάνδημες στὴν Ἀθήνα. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν καὶ ὅ,τι ἄλλο παρόμοιο θὰ σοῦ παρουσιάσει τὸ πέμπτο βιβλίον κατὰ τὴν ἀνάγνωσή του.

Τὸ ἕκτο βιβλίον συγκεντρώθηκε ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔργο τοῦ Ρούφου, «Μουσικὴ βίβλος», πέμπτο καὶ τέταρτο βιβλίον, καὶ περιέχει ἀφήγηση γιὰ τοὺς αὐλητές καὶ τὰ αὐλήματα, ὅσα ἔπαιξαν στὸν αὐλὸ ἄνδρες καὶ βέβαια καὶ γυναῖκες. Μέρος τῆς ἀφήγησής του ἀποτελοῦν καὶ ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Ἀντίμαχος, οἱ ποιητές, καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι, ὅσοι περιλαμβάνονται σ' αὐτὴν τὴν κατηγορία. Ἀκόμα γράφει καὶ γιὰ γυναῖκες μαντικές, ποιῆς ἦταν καὶ γιατί ὀνομάζονταν Σίβυλλες. Αὐτὰ εἶναι ὅσα πῆρε ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ρούφου. Ἄλλ' ἔχει συλλέξει καὶ ἀπὸ τὸ δεύτερο βιβλίον τῶν «Ἀλιευτικῶν» τοῦ Δαμοστράτου, καὶ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Διογένη τοῦ Λαέρτιου «Φιλοσόφων Βίων», βιβλία πρῶτο καὶ πέμπτο καὶ ἕνατο καὶ δέκατο, στὰ ὁποῖα μιλάει γιὰ τοὺς φιλοσόφους, ἀπὸ πού προῆλθε ἀρχικὰ καὶ τὸ ἱερὸ εἶδος τῆς φιλοσοφίας, πῶς ἔφτασε σὲ ἀκμὴ, ποιοὶ ἦταν καὶ ποιῶν αἰρέσεων ἦταν ἀρχηγοὶ καὶ πρωτοστάτες, ποιοὺς ὀπαδοὺς εἶχαν, ποιοὺς ἀντιπάλους, ποιοὶ ἦταν τὸ ἦθος τοῦ καθενός, ἀπὸ ποιοὺς εἴλκε τὴν καταγωγή, ποιοὶ ἦταν τὸ ἀρχικὸ ἐπάγγελμά του, καὶ σὲ ποιοὺς χρόνους ἔζησε. Μπορεῖς νὰ πληροφορηθεῖς ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς ρήτορες καὶ τὴν ρητορικὴν. Ἀκόμα τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ πληροφορίας ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Αἰλίου Διονυσίου⁶ «Περὶ Ἀλεξανδρείας», καὶ ἀπὸ τὰ Αἴγυπτιακὰ⁷ τοῦ Ἑλλανίκου⁷, ἀπὸ τὰ

7. Ὁ Μυτιληναῖος. Γεννήθηκε κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας καὶ ἔζησε καὶ μετὰ τὴν ναυμαχίαν στὶς Ἀργινοῦσες. Συνέγραψε πλεῖστα ὅσα ἀξιόλογα ἔργα.

μυθικά τε καὶ πλασματικά πολλά συλλέξας καὶ διάφορα ἕτερα εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔκτου λόγου καταστήσεις

ἽΟ δὲ ἕβδομος αὐτῷ λόγος διήνθισται ἐκ τῆς Ἡροδότου «Ἱστορίας».

5 ἽΟ δὲ ὄγδοος ἐκ τόμου τινὸς ἀρχαίου ἐκλογαὶ καὶ αὐτὸ τυγχάνει τὸ βιβλίον, οὐκ ἔχον ἐπιγραφόμενον τὸν συνηθροικότητα, ἐν οἷς τὰς εἰς μέγα δόξης καὶ ὄνομα λαμπρὸν ἀρθείσας γυναῖκας καταλέγει, καὶ ἀνδρῶν ἐνίων ἔργα, καὶ ἐπὶ παιδείᾳ λόγων συνουσίας, ἀρετὴν τε αὐτῆς φιλίας, καὶ τῶν σπουδαίων ἀποφθέγματα.

10 Σύγκειται δὲ αὐτῷ καὶ ἐκ τῶν Πλουτάρχου «Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τὸν νέον ἀκούειν ποιημάτων, περὶ τε φύσεως καὶ πόνων», ὅπως τε πολλοὶ πολλάκις πόνῳ τὴν φύσιν οὐκ εὖ φερομένην ὤρθωσαν, ἕτεροι δὲ καλῶς ἔχουσαν ἐξ ἀμελείας διέφθειραν, ὅπως τε ἔνιοι ἐν μὲν νέοις βραδεῖς ἐνωρῶντο πᾶσι ἀσύνετοι, ἀκμασάντων δὲ εἰς τὸ
15 ταχὺ καὶ συνετὸν αὐτοῖς ἢ φύσις ἐξέλαμψε. Καὶ ἐκ τοῦ «Περὶ δυσωπίας» δὲ λόγου, καὶ «Περὶ ἀδολεσχίας», καὶ «Περὶ ὀργῆς», καὶ ἐκ τοῦ «Πῶς ἂν τις ὑπὸ ἐχθρῶν ὠφελοῖτο», καὶ «Περὶ εὐθυμίας» δέ, καὶ «Τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ παραγγελμάτων», «Περὶ τε πλούτου», καὶ «Ὅπως ἂν τις συναίσθοιτο ἑαυτοῦ πρὸς ἀρετὴν ἐπιδι-
20 δόντος», ἐκ τε τῶν «Ἑγχεινῶν αὐτοῦ καὶ γαμικῶν παραγγελμάτων», ἐν οἷς ἔστιν εὐρεῖν πλεῖστα καὶ ἀξιομνημόνευτα, λόγους καὶ ἔργα, καὶ πρὸς πολλά σοι χρησιμεύοντα. Ταῦτα μὲν καὶ ἐκ τούτων καὶ ὁ ὄγδοος λόγος

Καὶ δὴ καὶ ὁ ἕνατος αὐτῷ ὁμοίως ἐκ τῶν Πλουτάρχου συνε-
25 τμήθη, ἐκ τε τοῦ «Ὅτι βράδιον οἱ θεοὶ τιμωροῦνται», καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ Βίου Δημητρίου καὶ Βρούτου τοῦ Ῥωμαίου, καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὃς ἐπιγέγραπται αὐτῷ, «Ἀνδρῶν ἐνδόξων Ἀποφθέγματα», ἐκ τε τοῦ «Περὶ ποταμῶν», καὶ «Πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου», καὶ μὴν καὶ ἐκ τοῦ «Κράτητος βίου, Δαιφάντου τε καὶ

8. Ἱστορικός βιογράφος καὶ φιλόσοφος, γεννήθηκε στὴ Χαιρώνεια 47-50 μ. Χ. πέθανε μεταξύ τῶν ἐτῶν 120-125. Ἔργα του: Παράλληλοι βίοι, Ἠθικά, καὶ ἄλλα.

ὅποια, ἀφοῦ συλλέξεις πολλὰ μυθικὰ καὶ πλαστὰ καὶ διάφορα ἄλλα, θὰ καταλήξεις στὸ τέλος τοῦ ἔκτου βιβλίου.

Τὸ ἕβδομο βιβλίο τοῦ ἀποτελεῖ σταχυολόγηση ἀπὸ τὴν Ἱστορία τοῦ Ἡροδότου.

Τὸ ὄγδοο βιβλίο προέρχεται ἀπὸ κάποιο ἀρχαῖο ἔργο· καὶ εἶναι καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίο ἐκλογές, δὲν φέρει ὅμως στὸν τίτλο τὸ ὄνομα τοῦ συλλογέα. Σ' αὐτὸ καταγράφει τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν ποὺ ἀπέκτησαν μεγάλη δόξα καὶ ὄνομα λαμπρὸ, ἀναφέρει ὅμως τὰ λαμπρὰ ἔργα κάποιων ἀνδρῶν, τὶς συναντήσεις γιὰ ἄσκηση σὲ λόγους, τὴν ἀρετὴ ἐπίσης τῆς φιλίας καὶ τὰ ἀποφθέγματα τῶν ἐπιφανῶν. Ἀντλεῖ καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Πλουτάρχου⁸, «Περὶ τοῦ πῶς πρέπει ὁ νέος ν' ἀκούει τὰ ποιήματα, καὶ περὶ τῆς φύσεως τῶν πόνων», καὶ πῶς πολλές φορές πολλοὶ μὲ τὴν ἄσκηση (τὸν πόνο) διόρθωσαν τὴ φύση τους ποὺ δὲν φερόταν πρὸς τὸ τέλειο, ἐνῶ ἄλλοι ποὺ ἡ φύση τους ἦταν καλὴ τὴν κατέστρεψαν μὲ τὴν ἀμέλειά τους, καὶ πῶς μερικοὶ ποὺ στὴν παιδική τους ἡλικία φαίνονταν σὲ ὅλους ὀκνηροὶ καὶ ὄχι ἔξυπνοι, ὅταν ὅμως ἔφτασαν στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας τους ἔλαμψε ἡ φύση τους μὲ τὴν ταχύτητα τῆς ἀντίληψης καὶ τὴ σύνεσή τους. Σταχυολόγησε ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα, «Περὶ δυσωπίας», καὶ «Περὶ ἀδολεσχίας», καὶ «Περὶ ὀργῆς», καὶ ἀπὸ τὸ «Πῶς κάποιος μπορεῖ νὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του», ἀπὸ τὸ «Περὶ ἐπιθυμίας», ἀπὸ τὰ «Πολιτικὰ παραγγέλματα», καὶ ἀπὸ τὸ «Περὶ πλούτου», καὶ «Ὅπως ἂν τις συναίσθοιτο ἑαυτοῦ πρὸς ἀρετὴν ἐπιδιδόντος», καὶ ἀπὸ τὰ «Ὑγιεινὰ καὶ γαμικὰ παραγγέλματα» αὐτοῦ, μέσα στὰ ὅποια μπορεῖς νὰ βρεῖς πάρα πολλὰ ποὺ ἀξίζει νὰ τὰ θυμᾶται κα-νεὶς, λόγους καὶ ἔργα, καὶ ποὺ θὰ σοῦ εἶναι πολὺ χρήσιμα. Αὐτὰ λοιπὸν περιλαμβάνει καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀποτελεῖται καὶ ὁ ὄγδοος λόγος.

Καὶ τὸ ἕνατο βιβλίο ἀποτελεῖ ὅμοια ἐπιτομὴ ἀπὸ τὸν Πλούταρχο, ἀπὸ τὸ ἔργο του, «Ὅτι βράδιον οἱ θεοὶ τιμωροῦνται»⁹, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν βίο τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Ρωμαίου Βρούτου, καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίο του ποὺ ἐπιγράφεται, «Ἀνδρῶν ἐνδόξων ἀποφθέγματα», καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίο «Περὶ ποταμῶν», καὶ ἀπὸ τὸ «Πῶς μπορεῖ νὰ διακρίνει κανένας τὸν κόλακα ἀπὸ τὸν φίλο», καὶ ἀπὸ τὸ «Κράτητος

9. «Ὅτι οἱ θεοὶ ἀργοῦν νὰ τιμωρήσουν».

Πινδάρου», καὶ ἐκ τοῦ βιβλίου δὲ ὁ ἐπιγέγραπται αὐτῶ, «Βασιλέων καὶ στρατηγῶν Ἀποφθέγματα», σὺν οἷς καὶ ἐκ τῶν «Συμποσιακῶν» αὐτοῦ ἀπὸ τε τοῦ πρώτου καὶ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ ὀγδόου. Καὶ ἀπὸ μὲν τῶν Πλουτάρχου ἐκ τούτων· συνείλεκται δὲ καὶ ἐκ 5 τῆς Ῥούφου «Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας» πρώτου καὶ δευτέρου καὶ τρίτου βιβλίου καὶ τετάρτου, ἐν οἷς ἔστι περιτυχεῖν πολλοῖς ἀξιολόγοις, εἰ καὶ ἔνια αὐτῶν εἰς μύθους καὶ μακρὸν ἐκπίπτουσι λῆρον. Ἄλλ' ὧδε μὲν καὶ ὁ ἕνατος

Ἅ δέκατος δὲ συνηθροίσθη ἐκ τε τῆς Κεφαλίωνος Ἐρατοῦς, 10 διαλαμβανούσης τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν Ἀπολλωνίου τοῦ Στωϊκοῦ, ὅσαι γυναῖκες ἐφιλοσόφησαν ἢ καὶ ἄλλως τι ἐπίδοξον διεπράξαντο, καὶ δι' ἃς οἰκίαι εἰς εὐνοϊαν συνεκράθησαν, καὶ ἐκ τῶν Θεαγένους δὲ «Μακεδονικῶν πατριῶν», ἐκ τε τῶν Πλουτάρχου περὶ βίων Νικίου καὶ Ἀλκιβιάδου, Θεμιστοκλέους τε 15 καὶ Θησέως καὶ Λουκούργου, Σόλωνός τε καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου, ἐκ τε τῶν βίων Κίμωνος καὶ Περικλέους καὶ Πελοπίδου καὶ Φωκίωνος καὶ Ἀριστείδου, ὧν τὰ πλεῖστα ἀξιαφήγητά τε καὶ ἀξιομνημόνευτα. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν καὶ ὁ δέκατος

Ἅ δὲ ἐνδέκατος ἔσχε τὴν συναγωγὴν ὁμοίως ἐξ ὧν Πλούταρχος 20 συνέταξε βίων, Ἐπαμεινώνδου καὶ Δίωνος καὶ Ἀγησιλάου καὶ Ἄγιδος καὶ Κλεομένους, Εὐμένους τε τοῦ Καρδιανοῦ καὶ Φιλοποίμενος καὶ Τιμολέοντος καὶ Ἀράτου, ὃς δημαγωγὸς καταστάς τῶν Ἀχαιῶν ἑπτακαιδεκάκις ἐν αὐτοῖς ἐστρατήγησε, μεγάλα πράξας στρατηγῶν ἔργα, ναὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ βίου Πύρρου τοῦ 25 Ἡπειρώτου, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐκ τῶν Ἀριστοφάνους τοῦ γραμματικοῦ «Περὶ ζώων» βιβλίου πρώτου καὶ δευτέρου, καὶ ἐκ τῆς Ἰόδα τοῦ βασιλέως «Θεατρικῆς Ἱστορίας» ἑπτακαιδεκάτου λόγου. Οὕτω μὲν καὶ ὁ ἐνδέκατος.

Ἅ δὲ δωδέκατος αὐτῶ λόγος συνηθροισται ἐξ ἄλλων τε δια- 30 φόρων, καὶ ἐκ τῆς Καλλιξένου «Ζωγράφων τε καὶ ἀνδριαντοποι-

10. Ἱστορικός τῶν ἀρχῶν β' αἰ. μ. Χ. ἔζησε στὴ Σικελία ἐπὶ Ἀδριανοῦ.

βίου, Δαϊφάντου τε καὶ Πινδάρου», καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίον πού ἔχει τιτλοφορήσει «Βασιλέων καὶ στρατηγῶν ἀποφθέγματα», καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰ «Συμποσιακά» του ἀπὸ τὸ πρῶτον καὶ συνέχεια μέχρι τὸ ὄγδοον βιβλίον. Καὶ αὐτὰ βέβαια συγκέντρωσε ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Πλουτάρχου. Ἐχει συλλέξει ὅμως ὑλικὸν καὶ ἀπὸ τῆ «Ρωμαϊκῆ Ἱστορία» τοῦ Ρούφου, ἀπὸ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τέταρτον βιβλίον, μέσα στὰ ὅποια μπορεῖς νὰ βρεῖς πολλὰ ἀξιόλογα πράγματα, ἂν καὶ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ καταλήγουν σὲ μύθους καὶ μακρὰ φλυαρία. Ἔτσι λοιπὸν συγκροτεῖται καὶ τὸ ἕνατον βιβλίον.

Τὸ δέκατον συγκεντρώθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἐρατῶν τοῦ Κεφαλίων¹⁰, πού περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ βέβαια καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Στωικόν, ποιῆς γυναικὲς φιλοσόφησαν ἢ ἔκαναν κάτι ἄλλο ἀξιόλογον, καὶ πού χάρις σ' αὐτὲς ὁδηγήθηκαν σὲ σύμπνοια οἰκογένειες· ἐπίσης ἀπὸ τὰ «Μακεδονικὰ πάτρια» τοῦ Θεαγένους, καὶ ἀπὸ τὸν Πλούταρχον ἀπὸ τοὺς βίους τοῦ Νικία καὶ τοῦ Ἀλκιδιάδου, τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Θησέα, τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Σόλωνα καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Φιλίππου, καὶ ἀκόμα ἀπὸ τοὺς βίους τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Περικλῆ καὶ τοῦ Πελοπίδα καὶ τοῦ Φωκίωνα καὶ τοῦ Ἀριστείδου, ἀπὸ ὅποια τὰ περισσότερα ἀξίζει νὰ τὰ διηγῆται κανεὶς καὶ νὰ τὰ θυμᾶται. Αὐτὰ λοιπὸν περιέχει καὶ τὸ δέκατον βιβλίον.

Στὸ ἑνδέκατον γίνεται πάλιν συναγωγὴ ἐπίσης ἀπὸ τοὺς βίους πού συνέταξε ὁ Πλούταρχος, τοῦ Ἐπαμεινώνου καὶ τοῦ Δίωνα, τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τοῦ Ἄγη καὶ τοῦ Κλεομένη, τοῦ Εὐμένη τοῦ Καρδιανοῦ καὶ τοῦ Φιλοποίμενα, τοῦ Τιμολέοντα καὶ τοῦ Ἀράτου, ὁ ὅποιος, ἀφοῦ ἔγινε ἡγέτης τῶν Ἀχαιῶν, ὁδήγησε τὸ στρατόν τους δεκαεπτὰ φορές, κόνοντας μεγάλα κατορθώματα κατάλληλα σὲ στρατηγούς. Καὶ βέβαια συνέλεξε καὶ ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ἡπειρώτη Πύρρου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην τὸν γραμματικόν, ἀπὸ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον βιβλίον «Περὶ ζώων», καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰόδα τοῦ βασιλιᾶ ἀπὸ τὸ δέκατον ἑβδομον βιβλίον τῆς «Θεατρικῆς Ἱστορίας» του. Ἔτσι λοιπὸν συγκροτεῖται καὶ τὸ ἑνδέκατον βιβλίον.

Τὸ δωδέκατον βιβλίον συγκροτήθηκε καὶ ἀπὸ ἄλλα διάφορα, καὶ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Καλλιξένη, «Ζωγράφων καὶ ἀνδριαντοποιῶν Ἀνα-

ῶν Ἀναγραφῆς», καὶ ἐκ τῶν Ἀριστονίκου «Περὶ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρεία μουσείου», καὶ ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους «Πολιτειῶν», Θετταλῶν τέ φημι καὶ Ἀχαιῶν καὶ Παριῶν, Λυκίων τε καὶ Κίων, καὶ ὧν ἐκεῖνος ἀπλῶς ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ διαλαμβάνει, ὧν τὸ χρήσιμον οὐκ ἄδηλον. Ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν Σωπάτρῳ καὶ ὁ δωδέκατος τῶν συλλογῶν πόνος

Πολλὴν δὲ τὴν χρεῖαν τοῦτο δὴ τὸ φιλοπόνημα τοῖς ἀναγινώσκουσι παρέχεται· εἰ γὰρ καὶ μύθων καὶ τεράτων ψευδῶν τε καὶ ἀπιθάνων, ὡς μοι πολλάκις εἴρηται, οὐ καθαρεύει, ἀλλ' οὖν ἐν οἷς 10 τε εἰς πολυμαθίαν ἐκ τοῦ ἐτοίμου συντελεῖ, καὶ πρὸς ἀρετὴν καὶ καλοκάγαθίαν πλεῖστα ἔστιν αὐτῶν ἀπανθίσασθαι, πρὸς τε τὸ ῥητορεύειν καὶ σοφιστεύειν (ὡς καὶ αὐτὸς τοῖς ἐταίροις γράφων προοιμιάζεται) οὐκ ἐλαχίστην φέρει ῥοπήν, ἵκανὸν εἰς χρεῖαν καθέστηκεν. Ἡ δὲ φράσις αὐτῷ ποικίλη καὶ οὐ μία τὴν ιδέαν, εἰ 15 καὶ διὰ πάσης τὸ σαφὲς ᾧδενεν.

ΡΕΒ΄.

Εὐσεβίου ἐπισκόπου,
Κατὰ Ἀνδρέου τινός, Λόγοι ι΄.

Ἀνεγνώσθησαν Εὐσεβίου τινός (ἐπίσκοπος ἦν τὸ ἀξίωμα καὶ 20 τὴν πίστιν ὀρθόδοξος)· τούτῳ λόγοι ι΄ κατὰ Ἀνδρέου τινός ἐγκλειστοῦ συνεγράφησαν, τὴν αἰτίαν λαβόντες ἐκ τοῦ εἰρημένου ἐγκλειστοῦ. Οὗτος γὰρ ἔγραψεν ἐπιστολὴν Εὐσεβίῳ (παρاناγνωστικὸν δὲ καλεῖ τὴν ἐπιστολὴν), ὅροις αὐτὸν εἰς τὴν ταύτης ἀναγνωσιν ἐκκαλούμενος, ἦν Εὐσέβιος ἀναγνούς, πρῶτον μὲν τὸν 25 ἄνθρωπον ἐπιτιμᾶ, ἀμαθίαν ἅμα καὶ θράσος ἐπικαλῶν, καὶ δεικνύς καὶ περὶ αὐτὰς πταίοντα τὰς συλλαβάς, καὶ ὅτι μηδένα στίχον ἀσόλοιον εἰπεῖν δεδυνημένος, ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τὸ συγγράφειν ἤρθη, τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς ἐν ἀσκήσει ἡσυχίας ἐπιλελησμένος· εἶτα τὸ αἵρετικὸν αὐτοῦ φρόνημα διὰ πολλῶν ἀπελέγχει. Ἦν 30 δὲ ἄρα τῶν λεγομένων ἀπὸ τῆς φαύλης δόξης τῶν ἐχόντων «Ἀ-

γραφή», ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἀριστονίκου «Περὶ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρεία μουσείου», καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλη τὶς «Πολιτεῖες», ἐννοῶ τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Παρίων, τῶν Λυκίων καὶ τῶν Κίων, καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἀναφέρει αὐτὸς ἀπλῶς στὰ πολιτικά του, ἢ χρησιμότητα τῶν ὁποίων εἶναι ὀλοφάνερη. Αὐτὰ λοιπὸν περιέχει καὶ τὸ δωδέκατο πόνημα τοῦ Σωπάτρου.

Πολλὴ ὠφέλεια παρέχει αὐτὸ τὸ πόνημα στοὺς ἀναγνώστες του. Γιατί, παρόλο πού δὲν εἶναι καθαρὸ ἀπὸ μύθους καὶ τερατολογίες ἀνυπόστατες καὶ ἀπίστευτες, ὅπως εἶναι πολλές φορές, συντελεῖ ὡστόσο στὴν πολυμάθεια μὲ τὸ νὰ παρέχει πολλές γνῶμες ἑτοιμες, καὶ βοηθεῖ ὄχι λίγο ν' ἀποσπάσει κανεὶς ἀπὸ αὐτὰ ἄνθη γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν καλοκαγαθία καὶ γιὰ τὴ ρητορικὴ καὶ τὴ σοφιστικὴ τέχνη (ὅπως καὶ ὁ ἴδιος γράφει στοὺς φίλους του στὸ προοίμιό του) καὶ ἱκανοποιεῖ τὸν ἀναγνώστη. Ἡ διατύπωσή του ὅμως διαφέρει καὶ δὲν ἔχει παντοῦ τὴν ἴδια μορφή, μολονότι βέβαια ὅλη διατρέχεται ἀπὸ σαφήνεια.

162.

Εὐσεβίου ἐπισκόπου,

Ἐναντίον κάποιου Ἀνδρέα, βιβλία δέκα.

Διαβάσαμε κάποιου Εὐσεβίου (εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἦταν ὀρθόδοξος), ὁ ὁποῖος συνέγραψε δέκα βιβλία ἐναντίον κάποιου Ἀνδρέα, ἔγκλειστο¹¹, πού τὴν ἀφορμὴ τῆς συγγραφῆς τοὺς ἔλαβε ἀπὸ τὸν ἔγκλειστο πού εἶπαμε. Αὐτὸς δηλαδὴ ἔγραψε μιὰ ἐπιστολὴ στὸν Εὐσέβιο (τὴν ἐπιστολὴ του τὴν ὀνομάζει παραναγνωστικὸ) ζητώντας ἀπὸ αὐτὸν νὰ ὀρκισθεῖ ὅτι θὰ τὴ διαβάσει. Τὴ διάβασε ὁ Εὐσέβιος καὶ κατὰ πρῶτον ἐπιτιμᾷ αὐτὸν τὸν Ἀνδρέα, κατηγορώντάς τον γιὰ ἀμάθεια καὶ μαζὶ καὶ γιὰ θρασύτητα, καὶ ἀποδεικνύοντας ὅτι κάνει λάθος ἀκόμα καὶ στὶς συλλαβὲς καὶ δὲν μπόρεσε νὰ πεῖ καμμιά σειρά χωρὶς συντακτικὰ λάθη, καὶ ὅτι παρακινήθηκε στὴ συγγραφὴ λησμονώντας τὸ ἔργο στὸ ὁποῖο ἀφιερώθηκε καὶ τὴν ἄσκηση τῆς ἡσυχίας· ἔπειτα ἐλέγχει πολὺ αὐστηρὰ στὸ αἰρετικὸ του φρόνημα. Προερχόταν ἀπὸ τοὺς λεγόμενους ἕξαιτίας τῆς αἰρετικῆς

11. Ἔτσι καλοῦνταν οἱ αὐτοπεριοριζόμενοι σὲ κελλιὰ μοναχοί.

φθαροδοκητῶν». Καὶ πρῶτον μὲν δείκνυσιν αὐτὸν εὐθύνας ὑπέ-
 χοντα, ὅτι μονοσήμαντον τὸ τῆς φθορᾶς ἐξειληφῶς ὄνομα, ἐπι-
 μόνης ἁμαρτίας οἶεται τάττεσθαι, τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, δι'
 ὧν ταῖς φωναῖς ἀπεχρήσαντο, κατὰ διαφόρων πραγμάτων τοῦτο
 5 τὸ ὄνομα φέρεσθαι παραδεδωκότων. Β. Ὅτι ἀθάνατον καὶ ἀπα-
 θές καὶ ἄφθαρτον ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ὥσπερ
 ὁ Ἰουλιανὸς ἐτόλμησεν ἀποφήνασθαι, καίτοι διατεινόμενος ἐν αὐ-
 τῷ τῷ γράμματι κατὰ Σεβήρου καὶ Ἰουλιανοῦ τὸν τοιοῦτον αὐτῷ
 διαπεπονησθαι πόνον, ἅτε δύο φύσεις ἢ δύο οὐσίας ἐπὶ Χριστοῦ
 10 εἰπεῖν ἐκείνων οὐκ ἀνεχομένων, οὐδὲ δύο ιδιότητος, οὐδὲ δύο
 ἐνεργείας. Γ. Ὅτι πρὸ τῆς παραβάσεως τὸ τοῦ Ἀδάμ σῶμα οὔτε
 θνητὸν λέγει διαπεπλάσθαι οὔτε φθαρτὸν φύσει, ἴν' ἐκ τούτου
 καθ' ὁδὸν αὐτῷ χωρήσῃ τὸ καὶ τὸν Χριστὸν ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως
 σῶμα ἄφθαρτον ἀνεληφέναι καὶ ἀπαθές, δέον καὶ νοεῖν καὶ λέ-
 15 γειν, ὡς τὸ τοῦ Ἀδάμ σῶμα θνητὸν ἦν φύσει καὶ παθητόν, θεία δὲ
 χάριτι ἀθάνατον διεφυλάττετο καὶ ἀπαθές, μέχρις ἂν αὐτὸ ἢ πα-
 ράβασις τῆς φυλακῆς ἀπεγύμνωσεν· οὕτω γὰρ καὶ ὁ τῶν ἁγίων
 χορὸς ἀποφαίνεται. Δ. Ὅτι τὸν παρόντα κόσμον ἄφθαρτον καὶ
 ἀνώλεθρον λέγει, δέον εἰδέναί ὅτι φθαρτός ἐστι καὶ ἀλλοιωτός
 20 Καὶ ἕτερα δὲ σὺν τούτοις κεφάλαια κατὰ τὴν πρώτην ἀντιγραφὴν
 ὁ ἐπίσκοπος, τὰ μὲν ἀσαφῶς, τὰ δὲ βλασφήμως ἀπελέγξας ἔχοντα,
 διορθωθῆναι παρηγγυήσατο τὸν Ἀνδρέαν.

Ὁ δὲ δεξάμενος τὴν ἐπὶ τῇ διορθώσει παραίνεσιν ἐπὶ τὸ χει-
 ρον ἀπέκλινε, καὶ διβλίον δεύτερον συνέταξεν, ἐν ᾧ καὶ τὰ προγε-
 25 γραμμένα αὐτῷ πλατύτερον καὶ (ὡς οἶεται) δι' ἀποδείξεων συγ-
 κροτεῖ. Καθ' οὗ δὴ καὶ τὴν εἰρημένην δεκάλογον ὁ εὐσεβῆς Εὐ-
 σέβιος συντάττει, δι' ἧς ἐλέγχει μὲν αὐτὸν ὡς μὴ ἀρεσθέντα τῷ τῆς
 πίστεως ὄρω, ὃν αἱ ἅγιοι ἐξέθεντο σύνοδοι, ἰδίαν δέ τινα τολμη-
 ρῶς συνταξάμενον ἔκθεσιν πίστεως· εἶτα δὲ καὶ ὅτι πολλὰ τῶν
 30 ἁγίων ἀποσπαράξας ῥητὰ καὶ παραπονησάμενος εἰς τὴν ἰδίαν

δοξασίας τους «Ἀφθαρτοδοκῆτες». Καὶ κατὰ πρῶτον ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτὸς ἔχει εὐθύνη, ἐπειδὴ, ἐκλαμβάνοντας μὲ μία μόνο σημασία τὸ ὄνομα τῆς φθορᾶς, νομίζει ὅτι αὐτὸ ἀφορᾶ μόνο τὴν ἁμαρτία, ἐνῶ οἱ ἅγιοι Πατέρες μας μὲ τὴ χρήση ποῦ κάνουν στὶς λέξεις ἔχουν παραδώσει, ὅτι αὐτὴ ἡ ἔννοια ἀποδίδεται σὲ διάφορα πράγματα. Δεύτερον, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἀθάνατο καὶ ἀπαθὲς καὶ ἄφθαρτο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἔνωσή του, ὅπως τόλμησε ν' ἀποφανθεῖ ὁ Ἰουλιανὸς¹², ἂν καὶ βέβαια ὁ Ἀνδρέας διατείνεται στὸ ἴδιο τὸ γράμμα, ὅτι ἀνέλαβε αὐτὸν τὸν κόπο ἐναντίον τοῦ Σεβήρου καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οἱ δύο δὲν δέχονται νὰ ὁμολογήσουν δύο οὐσίες στὸν Χριστὸ οὔτε δύο ιδιότητες οὔτε δύο ἐνέργειες. Τρίτον, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν παράβαση τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ οὔτε θνητὸ λέγει εἶχε διαπλασθεῖ, οὔτε ἦταν φθαρτὸ ἀπὸ τὴ φύση του, ὥστε ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς νὰ προχωρήσει σταδιακὰ καὶ αὐτὸς καὶ νὰ δεχθεῖ ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἔνωσή του σῶμα ἄφθαρτο καὶ ἀπαθὲς, ἐνῶ πρέπει καὶ νὰ ἐννοοῦμε καὶ νὰ λέμε, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του θνητὸ καὶ παθητὸ, καὶ διαφυλασσόταν ἀθάνατο καὶ ἀπαθὲς μὲ τὴ θεία χάρη, μέχρι ποῦ ἡ παράβαση τοῦ στέρησε τὴ διαφύλαξή του αὐτὴ. Γιατὶ αὐτὴ ἡ γνώμη ἐκφέρει καὶ ὁ χορὸς τῶν ἁγίων. Τέταρτον, ὅτι χαρακτηρίζει τὸν παρόντα κόσμον ἄφθαρτο καὶ ἀνώλεθρο, ἐνῶ πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι εἶναι φθαρτὸς καὶ μεταβλητὸς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς πρώτης ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς του, ἀφοῦ τὰ ἤλεγξε ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἀπέδειξε ὅτι ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀσαφῆ καὶ ἄλλα βλάσφημα, παρήγγειλε στὸν Ἀνδρέα νὰ τὰ διορθώσει.

Αὐτὸς ὅμως, ἂν καὶ δέχθηκε τὴν προτροπὴ γιὰ διόρθωση, παρέκλινε στὸ χειρότερο, καὶ ἔγραψε δεύτερο βιβλίο, στὸ ὁποῖο καὶ ὅσα προηγουμένως εἶχε γράψει τὰ ἀναπτύσσει πλατύτερα καί, ὅπως νομίζει, τὰ κατοχυρώνει καὶ μὲ ἀποδείξεις. Ἐναντίον του ὁ εὐσεβὴς Εὐσέβιος συντάσσει καὶ τὸν δεκάλογο ποῦ εἶπαμε, μὲ τὸν ὁποῖο τὸν ἐλέγχει, ὅτι δὲν ἦταν ἀρεστὸ σ' αὐτὸν τὸ σύμβολο τῆς πίστεως ὅπως τὸ διατύπωσαν οἱ ἅγιες σύνοδοι, ἀλλὰ συνέταξε μὲ τολμηρὸ τρόπο δική του ἔκθεση πίστεως, καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ κατασπάρραξε πολλὰ ἀπὸ τὰ ρητὰ τῶν ἁγίων καὶ ἀφοῦ τὰ παραποίησε, τὰ προσάρμοσε

ὑπόληψιν ἐξεδιάσατο, καὶ ὅτι ἐναντιοῦται τῇ τε νέᾳ καὶ παλαιᾷ
 Γραφῇ καὶ τοῖς ἁγίοις ἡμῶν Πατράσιν ἄφθαρτον καὶ ἀνώλεθρον
 τὸν κόσμον δόξάζων. Ἔτι δὲ καὶ ὅτι τὴν ἀλλοίωσιν καὶ μεταστοι-
 χείωσιν καὶ ῥεῦσιν εὐδιάβλητα εἶναι λέγει, ὥσπερ τὰ ἀπὸ κακίας
 5 πάθη, καὶ δὴ καὶ διὰ τοῦτο τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
 ἀναλλοίωτον καὶ ἀπαθὲς καὶ ἄφθαρτον καὶ ἄρρευστον ἀναλαβεῖν
 σῶμα. Καὶ πάλιν εἰπόντα διελέγχει αἰδῖον καὶ ἄφθαρτον καὶ ἀγέ-
 νητον τὸν κόσμον, τὴν δὲ λεγομένην πρὸς τὸ αἰδῖον αὐτοῦ μετα-
 στοιχείωσιν μὴ παραδεχόμενον, ἅτε καὶ αὐτῆς τῶν εὐδιαβλήτων
 10 παθῶν παρ' αὐτῷ δογματιζομένης. Καὶ ὅτι τοῦ Ἀδάμ ἄφθαρτον
 καὶ ἀθάνατον κατὰ φύσιν καὶ ἀπαθὲς διαπλασθῆναι λέγει τὸ
 σῶμα, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ χοῦς ἄφθαρτος ἦν,
 ἐξ οὗ τὸ σῶμα διεπλάσθη.

Πάλιν ἐλέγχει αὐτὸν μονοσήμαντον τὸ «τῆς φθορᾶς» ὄνομα
 15 ἐξειληφότα, ἐν ᾧ καὶ δείκνυσιν ὅτι οὔτε φθορᾶς οὔτε θανάτου
 οὔτε τοῦ κατὰ κακίαν πάθους, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἁμαρτητικῶν λογι-
 σμῶν οὐδενὸς τούτων δημιουργὸς ὑπάρχει ὁ Θεός, εἰ καὶ τῶν
 φθαρτῶν καὶ τῶν θνητῶν οὐσιῶν καθέστηκε δημιουργός· ἐκεῖνα
 γὰρ τῶν ἀνυπάρκτων ἐστὶ καὶ καθ' ἑαυτὰ μὴ ἔχόντων ὑπόστασιν.
 20 Ἔτι δὲ διελέγχει αὐτὸν τὸ κυριακὸν σῶμα ἐξ αὐτῆ ἐνώσεως ἀπα-
 θὲς καὶ ἄφθαρτον καὶ ἀναλλοίωτον ἀποφαινόμενον, ὅπερ ἵνα
 συστήσῃ, ὡς ἐνόμισε, δείκνυσιν αὐτὸν καὶ τὴν ἄλλην ἀτοπίαν περὶ
 τε τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἀδάμ ἀποφθέγξασθαι. Δείκνυσι δὲ ἐν ταύ-
 τῷ ὁ Εὐσέβιος καὶ τὸ τῆς φθορᾶς καὶ καταφθορᾶς καὶ δὴ καὶ τῆς
 25 διαφθορᾶς ὄνομα ἐπὶ τίνων καὶ πόσων σημαινομένων ἢ θεία
 Γραφῇ ἀποδέχεται, καὶ φησιν ὅτι φέρεται μὲν ἐπὶ τῶν φυσικῶν
 καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν, καὶ ἐπὶ τε τῶν ἀπὸ κόπου καὶ καμιάτου
 καὶ γήρους καὶ γὰρ φθορὰ μὲν τὸ γῆρας νεότητος καὶ οἱ κόποι δὲ
 καὶ κάματοι τοῦ σωματικοῦ τόνου. Ἔτι δὲ ἐπὶ τῆς τοῦ σώματος ἐν
 30 ἀσκήσει καὶ πνευματικοῖς ἀγῶσι ταπεινώσεως καὶ γὰρ φησιν ὁ
 Ἀπόστολος «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω
 ἀνακαινοῦνται», καὶ ἐξῆς Φέρεσθαι δὲ φησι καὶ ἐπὶ τῆς ἐγγινομέ-

βίαια στή δική του ἄποψη, καί ὅτι εἶναι ἀντίθετος καί στήν Καινή καί Παλαιά Διαθήκη καί στοὺς ἅγιους Πατέρες μας, πιστεύοντας ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἀφθαρτος καί ἀνώλεθρος. Καί ἀκόμα λέγει, ὅτι ἡ ἀλλοίωση καί ἡ μεταστοιχείωση καί ἡ ρευστότητα εὐκόλα καθίστανται διαβλητὰ, ὅπως τὰ πάθη πού προέρχονται ἀπὸ τὴν κακία, καί γι' αὐτὸ καί ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλαβε ἀναλλοίωτο καί ἀπαθές καί ἀφθαρτο καί ἀρρευστο σῶμα. Τὸν ἐλέγχει ἀκόμα καί ἐπειδὴ εἶπε ὅτι ὁ κόσμος εἶναι αἰώνιος καί ἀφθαρτος καί ἀδημιούργητος, μὴ ἀποδεχόμενος τὴ λεγόμενη μεταστοιχείωσή του πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ἐπειδὴ καί αὐτὴ διδάσκει ὅτι συγκαταλέγεται στὰ εὐκόλα διαβλητὰ πάθη. Καί ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ πλάσθηκε ἀπὸ τὴ φύση του ἀφθαρτο καί ἀθάνατο καί ἀπαθές, καί ὄχι αὐτὸ μονάχα, ἀλλὰ ὅτι καί αὐτὸ τὸ χῶμα εἶναι ἀφθαρτο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πλάσθηκε τὸ σῶμα.

Τὸν ἐλέγχει ἐπίσης ὅτι ἐξέλαβε μὲ μία μόνο σημασία τὸ ὄνομα τῆς φθορᾶς, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει ὅτι οὔτε τῆς φθορᾶς οὔτε τοῦ θανάτου οὔτε τοῦ πάθους πού προέρχεται ἀπὸ κακία, ἀλλ' οὔτε καί τῶν ἁμαρτωλῶν λογισμῶν δὲν εἶναι κανενὸς ἀπὸ αὐτὰ δημιουργὸς ὁ Θεός, ἂν καί εἶναι δημιουργὸς καί τῶν φθαρτῶν καί τῶν θνητῶν οὐσιῶν. Γιατί ἐκεῖνα εἶναι ἀπὸ τὰ ἀνύπαρκτα, ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν ἔχουν δική τους ὑπόσταση. Τὸν ἐλέγχει ἀκόμα γιὰ τὸ ὅτι ἀποφαίνεται, ὅτι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἔνωση τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἀπαθές καί ἀφθαρτο καί ἀναλλοίωτο, τὸ ὁποῖο γιὰ νὰ τὸ συγκροτήσει, ὅπως νόμισε, παρουσιάζει αὐτὸν νὰ ἔχει πεῖ καί τὸ ἄλλο παράλογο, τόσο γιὰ τὸν κόσμο ὅσο καί γιὰ τὸν Ἀδάμ. Ἀποδεικνύει ταυτόχρονα ὁ Εὐσέβιος, ὅτι καί τὸ ὄνομα τῆς φθορᾶς καί τῆς καταφθορᾶς, καί μάλιστα καί τῆς διαφθορᾶς, μὲ ποιές καί μὲ πόσες σημασίες τὸ ἀποδέχεται ἡ ἁγία Γραφή, καί λέγει ὅτι ἀποδίδεται στὰ φυσικὰ καί ἀδιὰβλητα πάθη καί ὅσα προέρχονται ἀπὸ κόπο καί κούραση καί σωματικὸ πόνο, καί ἀκόμα καί στήν ταπείνωση τοῦ σώματος μὲ τὴν ἄσκησι καί τοὺς πνευματικὸς ἀγῶνες. Γιατί ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Ἄν καί ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος φθείρεται, ἀλλ' ὅμως ὁ ἐσωτερικὸς ἀνανεώνεται»¹³ καί τὰ λοιπά. Καί λέγει ὅτι ἀποδίδεται καί στήν

νης τῷ σώματι ταπεινώσεως, ἤτοι τηκεδόνος ἀπό τινων αἰκιῶν καὶ
 κολάσεων, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς βλάβης τῆς ἐγγινομένης τοῖς ζώοις
 καὶ σπέρμασι καὶ φυτοῖς, τῆς τε μερικῆς καὶ τῆς καθόλου. Οὐ μὴν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸ ὄνομα φέρεσθαι, καὶ ἔτι χωρὶς
 5 τῶν εἰρημένων ἐπὶ τῆς διαλύσεως καὶ ῥεύσεως τῶν σωμάτων τῆς
 ἐν τοῖς τάφοις συμβαινούσης, ἀλλὰ καὶ παρὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ κατὰ
 κακίαν πάθους, ἤτοι τῶν ἀμαρτημάτων. Τοσαυταχῶς οὖν τῆς
 φθορᾶς καὶ καταφθορᾶς καὶ διαφθορᾶς λαμβάνεσθαι δυναμένης,
 εἰκότως διεσφάλθαι δεικνύει τὸν Ἀνδρέαν, ὡς μονοσήμοις ἀποκε-
 10 χρημένον ταῖς λέξεσιν.

Παρατίθησι δὲ τὰς κατὰ τοὺς ἐλέγχους ἀποδείξεις ἕκ τε τῆς
 θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς τε καὶ Νέας, καὶ ἕκ τῶν λογάδων Πατέ-
 ρων, Ἀθανασίου καὶ τῶν τριῶν Γρηγορίων, τοῦ τε Θαυματουργοῦ
 λέγω καὶ τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ θεσπεσίου Νύσσης, Βασιλείου τε
 15 τοῦ Καισαρείας καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Κυρίλλου τε τοῦ
 Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλου, ἀλλὰ δὴ
 καὶ Μεθοδίου τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ Κοδράτου, ὧν ἐνίων καὶ
 ῥήσεις τινὰς ὁ Ἀνδρέας ἀποσπαράξας καὶ παραπλασάμενος, ἃ δὲ
 καὶ κακούργως ἢ καὶ ἀνοήτως ἐξειληφώς, ἐκεῖθεν (ὡς ᾤετο) τὴν
 20 οὐκείαν πλάνην ἐκράτνεν. Ἀλλὰ πάντων ἔνεκεν τῶν εἰρημένων
 Εὐσεβίῳ δίδωσι δίκας, τῆς τε παραποιήσεώς φημι καὶ κακουρ-
 γίας ἢ καὶ ἀνοίας, καὶ ὅτι, αἰρετικῶν ῥητὰ τινὰ παραλεξάμενος,
 τοῖς ἀγίοις ἡμῶν Πατράσιν ἐτόλμησεν ἀναθεῖναι ταῦτα.

Ἐπὶ τούτοις δείκνυσιν αὐτόν, ἐξ ὧν ἐματαιολόγει, δοξάζοντα,
 25 ὅτι μὴ ἀλλοιωθεὶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τῆς ἀνα-
 στάσεως ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν, ὡσαύτως ἐστὶν ἀπαθὴς κατὰ
 τὴν ἀνθρωπότητα, ὥσπερ ἐστὶν ἀπαθὴς κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὅτι
 ἐτόλμησε βλασφήμους ἀποκαλέσαι τοὺς φρονοῦντας καὶ λέγοντας
 θνητῷ καὶ παθητῷ σώματι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν
 30 τῷ κόσμῳ πολιτεύεσθαι, αὐτὸς οὐκ ἐρυθιῶν μετὰ νίκην παθῶν
 καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἀναίρεσιν παθητὸν τὸ κυριακὸν τερατεύ-

ταπείνωση πού προκαλεῖται στὸ σῶμα, δηλαδή στὴν ἐξάντληση ἀπὸ κακοποίηση καὶ βασανιστήρια. Ἀκόμα καὶ στὴ βλάβη πού προκαλεῖται στὰ ζῶα καὶ στοὺς σπόρους καὶ στὰ φυτά, τὴ μερικὴ καὶ τὴ γενικὴ. Καὶ ὄχι μόνον σ' αὐτά, ἀλλ' ἀποδίδεται τὸ ὄνομα καὶ στὸν ἴδιον τὸ θάνατο, καὶ ἀκόμα, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ, καὶ στὴ διάλυση καὶ τὴ ροή τῶν σωμάτων πού συμβαίνει στοὺς τάφους, ἀλλὰ καὶ μαζί μὲ ὅλα αὐτά καὶ στὰ πάθη τῆς κακίας, δηλαδή στὰ ἁμαρτήματα. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ τόσες ἐκδοχῆς μπορεῖ νὰ λαμβάνεται ἡ φθορὰ καὶ ἡ καταφθορὰ καὶ ἡ διαφθορὰ, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ἀνδρέας εὐλογα ἔκανε σφάλμα, ἐπειδὴ χρησιμοποίησε τὶς λέξεις μὲ μία μόνο σημασία.

Τὶς ἀποδείξεις στοὺς ἐλέγχους τὶς παραθέτει καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς Πατέρες, τὸν Ἀθανάσιο καὶ τοὺς τρεῖς Γρηγορίου, ἐννοῶ τὸν Θαυματουργὸ καὶ τὸν Θεολόγο καὶ τὸν θεσπέσιο ἐπίσκοπο Νύσσης, τὸν Βασίλειο τῆς Καισάρειας καὶ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, τὸν Κύριλλο τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν Πρόκλο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ βέβαια καὶ ἀπὸ τὸν ἱερομάρτυρα Μεθόδιο καὶ τὸν Κοδράτο, ἀπὸ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ ἀπέσπασε καὶ κάποιες ρήσεις ὁ Ἀνδρέας καὶ τὶς παραποίησε, καὶ ἀφοῦ αὐτὲς τὶς ἐρμήνευσε δόλια ἢ καὶ ἀνόητα, μὲ αὐτὲς, ὅπως νόμιζε, ἔκανε ἀνίκητη τὴν πλάνη του. Ἀλλὰ γιὰ ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν τιμωρεῖται ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο, ἐννοῶ καὶ γιὰ τὴν παραποίηση καὶ τὸ δόλο καὶ τὴν ἀνοησία, καὶ ὅτι, ἀποσπώντας κάποιες ρήσεις ἀπὸ τοὺς αἱρετικούς, τόλμησε ν' ἀποδώσει αὐτὲς στοὺς ἅγιους Πατέρες μας.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἀποδεικνύει αὐτὸν ἀπὸ τὶς μεταιολογίες του νὰ πιστεύει, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἀλλοιώθηκε μὲ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία, εἶναι τὸ ἴδιον ἀπαθὴς ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύσὴ του, ὅπως βέβαια εἶναι ἀπαθὴς καὶ ὡς πρὸς τὴ θεία, καὶ ὅτι τόλμησε ν' ἀποκαλέσει βλάσφημους αὐτοὺς πού πιστεύουν καὶ λένε, ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔζησε στὸν κόσμον μὲ σῶμα ὑποκείμενο στὸ θάνατο καὶ στὰ πάθη, καὶ δὲν κοκκινίζει νὰ τερατολογεῖ, ὅτι ὑπόκειται στὰ πάθη τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μετὰ τὴ νίκη του ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τὴν κατάλυση

εσθαι σῶμα, καὶ ὁ φθαρτολάτρας ἐνυβρίζων τοὺς ὀρθοδόξους λέ-
 ληθεν αὐτὸν δι' ὧν λέγει παθητολάτρης ἀληθῶς ἀπελεγχόμενος.
 Ἐντεῦθεν τε παρατίθησι πάλιν φωνὰς πατρικὰς, καὶ παρίστησι
 παθητὸν καὶ θνητὸν καὶ κατὰ τοῦτο φθαρτὸν τὸ κυριακὸν σῶμα
 5 ἕως τῆς αὐτοῦ ἐνδόξου ἀναστάσεως, ἐκεῖθεν δὲ δι' αὐτῆς μετα-
 βληθὲν εἰς ἀθανασίαν καὶ ἀπάθειαν. Λέγει δὲ ὡς ματαιολογεῖ
 φθαρτολάτρας ὁ Ἀνδρέας ἐπιφημίζων τοὺς ὀρθοδόξους Ἀρείῳ
 γὰρ καὶ Ἀετίῳ καὶ Εὐνομίῳ, Ἀπολιναρίῳ τε καὶ Νεστορίῳ, ἀλλ'
 οὐ τοῖς εὐσεβέσι κατάλληλος καὶ οἰκεία ἢ τοιαύτη κληῖσις. Δογμα-
 10 τίζει δὲ καὶ τοῦτο, ὡς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν τὰ φυσικὰ μὲν καὶ
 ἀδιάβλητα πάθη ὡς τῆς φύσεως Δημιουργὸς ἀνεδέξατο (ἃ οὐδὲ
 κυρίως πάθη, ἀλλ' ἔργα ἂν οἰκειότερον καλοῖτο τῆς φύσεως), τῶν
 δὲ κυρίως παθῶν, ἧτοι τῶν ἀπὸ κακίας, παντελῶς ἀνεπίδεκτος ἦν,
 καὶ ὅτι οὐχ ὡς πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἦσθιε καὶ ἔπινεν, οὕτω καὶ
 15 μετὰ τὴν ἀνάστασιν συνέφαγε καὶ συνέπιε τοῖς μαθηταῖς, ἀλλὰ τὸ
 μὲν ἔπραττε νόμῳ φύσεως τὴν ῥέουσαν σὰρκα βρώσει καὶ πόσει
 ὡς ἀληθῶς ἀνακτώμενος καὶ περικρατῶν, τὸ δὲ ἐτέλεσεν ὑπερ-
 φυῶς δι' οἰκονομίαν, ἵνα τοῖς μαθηταῖς πιστώσῃται, καὶ δι' αὐτῶν
 πᾶσι πιστοῖς, ὡς αὐτὸ τὸ πεπονθὸς καὶ σταυρωθὲν ἀνέστη σῶμα,
 20 ἀλλ' οὐχ ἕτερον παρ' ἐκεῖνο, εἰ καὶ πρὸς ἀφθαρσίαν καὶ ἀπάθειαν
 μετεστοιχειώθη.

Ταῦτα φιλοθέως ἐπιδογματισάμενος τέλος ἐπιτίθησι τῇ δε-
 καλόγῳ. Ἔστι δὲ σαφῆς καὶ ἀπλοῦς τὴν φράσιν, καθαρότητι χρώ-
 μενος, καὶ εἴ που δέοι, καὶ εὐκρινεῖα.

25

ΡΞΓ'

Οὐνδανίου Ἀνατολίου Βηρύτου,

Συναγωγὴ γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων ἐν τόμοις ιβ'.

Ἀνεγνώσθη Οὐνδανίου Ἀνατολίου Βηρύτου «Συναγωγὴ
 γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων»· συνήθροισται δὲ αὐτῷ τὸ βιβλίον ἔκ

τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, καὶ αὐτὸς ποὺ κατηγορεῖ τοὺς ὀρθοδόξους ὡς φθαρτολάτρες, δὲν καταλαβαίνει ὅτι ἀποδεικνύεται ὁ ἴδιος μὲ ὅσα λέγει παθητολάτρης. Καὶ ἐδῶ παραθέτει πάλι λόγους τῶν Πατέρων καὶ παρουσιάζει παθητὸ καὶ θνητὸ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ καὶ φθαρτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου μέχρι τὴν ἔνδοξη ἀνάστασή του, καὶ ὅτι μὲ αὐτὴν μεταβλήθηκε σὲ ἀθάνατο καὶ ἀπαθές. Λέγει ἀκόμα ὅτι ὁ Ἄνδρέας ματαιολογεῖ χαρακτηρίζοντας φθαρτολάτρες τοὺς ὀρθοδόξους· γιατί ἡ ὀνομασία αὐτὴ εἶναι κατάλληλη καὶ οἰκεία γιὰ τὸν Ἄρειο, τὸν Ἀέτιο, καὶ τὸν Εὐνόμο, καθὼς καὶ γιὰ τὸν Ἀπολινάριο καὶ τὸ Νεστόριο, καὶ ὄχι γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς. Διδάσκει ὅμως καὶ αὐτό, ὅτι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας ἀνέλαβε ὡς Δημιουργὸς τῆς φύσεως τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη (τὰ ὅποια δὲν εἶναι πάθη στὴν κυριολεξία, ἀλλὰ θὰ μποροῦσαν καταλληλότερα νὰ ὀνομασθοῦν ἐνέργειες τῆς φύσης), ἐνῶ ἦταν ἐντελῶς ἀνεπίδεκτη γιὰ τὰ κατὰ κυριολεξία κακά, δηλαδή αὐτὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κακία, καὶ ὅτι ὄχι ὅπως ἔτρωγε καὶ ἔπινε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάσταση, ἔτσι καὶ μετὰ τὴν ἀνάσταση ἔφαγε καὶ ἔπιε μαζί μὲ τοὺς μαθητὲς του, ἀλλὰ τὸ πρῶτο τὸ ἔκανε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς φύσης, ἀναζωογονώντας καὶ συγκρατώντας ἀληθινὰ μὲ τὸ φαγητὸ καὶ τὸ ποτό τὴ σάρκα ποὺ φθείρεται, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ πραγματοποιοῖσε μὲ τρόπο ὑπερφυσικὸ κατ' οἰκονομία, γιὰ νὰ βεβαιώσῃ τοὺς μαθητὲς του καὶ μέσω αὐτῶν ὅλους τοὺς πιστοὺς, ὅτι ἀναστήθηκε τὸ ἴδιο τὸ σῶμα ποὺ εἶχε πάθει καὶ σταυρωθεῖ, καὶ ὄχι κάποιον ἄλλο διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο, ἂν καὶ εἶχε μεταστοιχειωθεῖ καὶ εἶχε ἀποκτήσει ἀφθαρσία καὶ ἀπάθεια.

Προσθέτοντας μὲ φιλόθεη διάθεση αὐτὲς τὶς διδασκαλίες, θέτει τέλος στὸ δεκάλογό του. Εἶναι σαφὴς καὶ ἀπλὸς στὴν φράση του, χρησιμοποιώντας τὴ καθαρότητα καί, ἂν κάπου χρειάζεται, καὶ τὴν εὐκρίνεια.

163.

Οὐίνδανίου Ἀνατολίου Βηρύτου,

Συναγωγή γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων σὲ τόμους δώδεκα.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ Οὐίνδανίου Ἀνατολίου Βηρύτου «Συναγωγή γεωργικῶν ἐπιτηδεύματων». Τὸ ἔργο εἶναι συλλογὴ ἀπὸ τὰ

τε τῶν Δημοκρίτου Ἀφρικανοῦ τε καὶ Ταραντίνου καὶ Ἀπου-
 ληίου καὶ Φλωρεντίου καὶ Οὐάλεντος καὶ Λέοντος καὶ Παμφίλου,
 καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν Διοφάνους «Παραδόξων»· τόμοι δέ εἰσι τὸ δι-
 βλίον ιβ'. Χρήσιμον δὲ τὸ διβλίον, ὡς καὶ διὰ πείρας αὐτῆς ἐπὶ
 5 πολλῶν εἶδομεν, πρὸς τὰς κατὰ γῆν ἐργασίας καὶ τοὺς γεωργι-
 κούς πόνους, καὶ σχεδόν τι χρησιμώτερον τῶν ἄλλων, ὅσοι τῆς
 αὐτῆς αὐτῶ πραγματείας ἤψαντο. Ἔχει δ' ὅμως ἕνια καὶ τοῦτο τὸ
 διβλίον τερατώδη καὶ ἄπιστα καὶ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης ὑπό-
 πλεα, ἃ δεῖ τὸν εὐσεβῆ γηπόνον ἐκτρεπόμενον τῶν λοιπῶν, συλλέ-
 10 γειν τὰ χρήσιμα. Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ τῶν τὰς γεωργικὰς πραγματείας
 συγγραψαμένων σχεδόν τι τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν, ὅσα ἐμὲ εἶδέ-
 ναι, ἀποφαίνονται, οὐκ ἐπὶ πολλοῖς δὲ διαφωνοῦσιν, ἐν οἷς δὲ δια-
 πεφωνήκασιν, ἢ τοῦ Λέοντος τῶν ἄλλων προκρίνεται πείρα.

ΡΞΔ'.

15

Γαληνοῦ, Περί αἱρέσεων.

Ἀνεγνώσθη Γαληνοῦ «Περί αἱρέσεων». Περί αἱρέσεων δὲ
 τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν τὴν σύστασιν ἐσχηκτιῶν διαλαμβάνει, καί
 φησι τρεῖς κατ' ἰατρικὴν καθολικὰς αἱρέσεις συστήναι, τὴν τε κα-
 λουμένην «λογικὴν», ἣν καὶ «δογματικὴν» ἐπονομάζει, ἔτι δὲ καὶ
 20 «ἀναλογιστικὴν»· δευτέραν δὲ τὴν καλουμένην «ἐμπειρικὴν», ἣτις
 καὶ «τηρητικὴ» καὶ «μνημονευτικὴ» ἐπικαλεῖται· τρίτην δὲ τὴν
 «μεθοδικὴν». Διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων αὐταὶ ἄλλοις τε καὶ τῷ τρό-
 πῳ τῆς εὐρέσεως ὁ μὲν γὰρ δογματικὸς λόγῳ κεχρημένος καὶ τὰς
 μεθόδους τῆς ἰατρείας εὐρίσκων τὴν τέχνην συνίστησιν, ὁ δὲ ἐμ-
 25 πειρικὸς οὐκέτι τῷ λόγῳ, ἀλλὰ τῇ πείρᾳ καὶ τῇ τηρήσει· ὁ δὲ μεθο-
 δικὸς ἐπαγγελλόμενος καὶ λόγῳ καὶ πείρᾳ κεχρησθαι, ἀκριβῶς δὲ
 μηδετέρῳ χρώμενος, εἰκότως ἀμφοῖν διοίσει.

Εἰς γ' δὲ τμήματα διαιρεῖται τὸ παρὸν διβλίον. Καὶ ἐν μὲν τῷ
 πρώτῳ τὴν σύστασιν τῆς ἐμπειρικῆς καὶ δογματικῆς ἀναγράφει,
 30 ἐν ᾧ καὶ ὅποια ἢ ἐκάστης οὐσία διδάσκει, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ εἰσά-

14. (Ὁ Κλαύδιος) Διάσημος Ἑλληνας ἰατρός, γεννήθηκε ἀπὸ πλούσιους γονεῖς στὴν Πέργαμο τῆς Μ. Ἀσίας τὸ 131 μ. Χ. καὶ πέθανε σὲ πολὺ μεγάλη ἡλικία.

ἔργα τῶν Δημοκρίτου τοῦ Ἀφρικανοῦ καὶ τοῦ Ταραντίνου καὶ τοῦ Ἀπουληίου καὶ τοῦ Φλωρεντίου καὶ τοῦ Οὐάλεντα καὶ τοῦ Λέοντα καὶ τοῦ Παμφίλου, καὶ βέβαια καὶ ἀπὸ τὰ «Παράδοξα» τοῦ Διοφάνη. Τὸ βιβλίον ἐκτείνεται σὲ δώδεκα τόμους. Εἶναι χρήσιμο βιβλίον, ὅπως γιὰ πολλὰ μαρτυρεῖ ἡ ἴδια ἡ πείρα μας, γιὰ τὶς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ τοὺς κόπους, καὶ ἴσως χρησιμότερο ἀπὸ ὅσα ἄλλα πραγματεύονται τὰ ἴδια θέματα. Κι αὐτὸ ὅμως τὸ βιβλίον περιέχει μερικὰ τερατώδη καὶ ἀπίστευτα, γεμᾶτα ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν ἐθνικῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια πρέπει ὁ εὐσεβὴς γεωργὸς ν' ἀποφεύγει τὰ λοιπὰ, καὶ νὰ συλλέγει τὰ χρήσιμα. Καὶ οἱ ἄλλοι, ἀπὸ ὅσους ἔχουν συγγράψει γεωργικὰς πραγματεῖες, τὰ ἴδια, ὅσο ἐγὼ γνωρίζω, διδάσκουν γιὰ τὰ ἴδια θέματα καὶ δὲν διαφωνοῦν σὲ πολλὰ. Σὲ ὅποια ὅμως ἔχουν διαφωτίσει, προκρίνεται ἀπὸ τῶν ἄλλων ἡ πείρα τοῦ Λέοντα.

164.

Γαληνοῦ, Περὶ αἰρέσεων.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ Γαληνοῦ¹⁴ «Περὶ αἰρέσεων». Αὐτὸ ἀναφέρεται στὶς ἀπόψεις (αἰρέσεις) ποὺ δημιουργήθηκαν στὴν ἰατρικὴ, καὶ λέγει ὅτι στὴν ἰατρικὴ ὑπάρχουν τρεῖς γενικὲς ἀπόψεις, ἡ λεγόμενη λογικὴ, ποὺ τὴν ἐπονομάζει καὶ «δογματικὴ», καὶ ἀκόμη καὶ «ἀναλογιστικὴ»· δευτέρη ἡ λεγόμενη «ἐμπειρικὴ», ποὺ ἐπονομάζεται καὶ «τηρητικὴ» καὶ «μνημονευτικὴ»· καὶ τρίτη ἡ «μεθοδικὴ». Οἱ αἰρέσεις αὐτὲς διαφέρουν μεταξὺ τους καὶ σὲ ἄλλα, καὶ στὸν τρόπο τῆς εὐρεσῆς τους· ὁ δογματικὸς (λογικὸς) συγκροτεῖ τὴν τέχνην τοῦ χρησιμοποιοῦντος τὸν λόγο καὶ βρίσκει τὶς μεθόδους τῆς θεραπείας· ὁ ἐμπειρικὸς δὲν χρησιμοποιοῖ τὸν λόγο, ἀλλὰ τὴν πείρα καὶ τὴν παρατήρησιν. Τέλος ὁ μεθοδικὸς, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ χρησιμοποιοῖ τὸν λόγο καὶ τὴν πείρα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ κανένα ἀπὸ τὰ δύο δὲν χρησιμοποιοῖ, εὐλόγα διαφέρει καὶ ἀπὸ τοὺς δύο.

Τὸ παρὸν βιβλίον διαιρεῖται σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτον μέρος πραγματεύεται τὴν δημιουργίαν τῆς ἐμπειρικῆς καὶ δογματικῆς ἀποψης, ὅπου διδάσκει καὶ ποῖα εἶναι ἡ οὐσία κάθε μᾶς. Στὸ δεύτερον μέρος

Προήγαγε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἔγραψε πλεῖστα ὅσα ἔργα.

γει τὰς δύο διαφιλονεικούσας αἰρέσεις ἀλλήλαις καὶ τῶν πρωτεί-
ων ἀμφισβητούσας, ἐν δὲ τῷ γ' τμήματι τὴν καλουμένην εἰσάγει
μεθοδικὴν ταῖς προειρημέναις δυοῖ μαχομένην, κακείνας πρὸς
ταύτην, ἐκάστης τῶν τριῶν τὰ οἰκεία προβαλλομένης δίκαια καὶ
5 σπενδούσης εἰς τὴν κατὰ τῶν ὑπολοίπων νίκην, ἐν οἷς καὶ τὸ τρί-
τον ἀπαρτίζεται τμήμα. Δῆλον δ' ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο τῶν κατὰ
τὴν ἱατρικὴν ἀναγνωσμάτων πάντων προτάττεσθαι ὀφείλει, εἴπερ
δεῖ μαθεῖν ποία πασῶν ἀρίστη αἵρεσις, εἴθ' οὕτω ταύτη κεχρη-
σθαι. Εἴη δ' ἂν οὐδὲ κυρίως ἱατρικὸν τὸ βιβλίον, ἀλλὰ προομιῶν
10 τόπον ἐπέχον καὶ φιλοσοφία μᾶλλον ἀνακείμενον. Δῆλον δὲ ὅτι,
ὅσα γε ἐπὶ τε λέξει καὶ συντάξει, καθαρὸν ἔστι καὶ εὐκρινές τού-
των γάρ ἐστιν ἐν πᾶσιν ὁ Γαληνὸς φροντιστής, εἰ καὶ ἐν πολλοῖς
αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων ἀκαιρολογίαις καὶ παρεκτροπαῖς καὶ
τῷ τῶν περιόδων σχοινοτενεῖ φορτίζων τὰ βιβλία συγχεῖ καὶ σκο-
15 τοῖ τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν, τὴν τε σύμφρασιν οἶονεὶ διακό-
πτων, καὶ εἰς ἀκηδῖαν ἄγων διὰ τοῦ μακροῦ λήρου τὸν ἀκροατὴν,
ὧν τέως τὸ παρὸν βιβλίον ἀπήλλακται.

ΡΞΕ'.

Ἱμερίου σοφιστοῦ, Λόγοι διάφοροι.

20 Ἄνεγνώσθησαν Ἱμερίου σοφιστοῦ «Μελέται», καὶ ἄλλως
«Λόγοι διάφοροι», ὧν συμβουλευτικαὶ μὲν δύο, δικανικαὶ δὲ μελέ-
ται τρεῖς, τούτων δὲ καὶ προθεωρίας ἐκτίθεται. Καὶ τῶν συμβου-
λευτικῶν μὲν τὴν πρώτην εἰς Ὑπερείδην διατυποῖ δῆθεν ὑπὲρ
Δημοσθένους συμβουλεύουσαν, τὴν δὲ εἰς Δημοσθένην αὐτὸν
25 ὑπὲρ Αἰσχίνου τὴν συμβουλὴν σχηματίζοντα. Οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς, ὁ
μὲν κατ' Ἐπικούρου διαπλάττεται ἀσεβείας γραφὴν ὡσανεὶ φεύ-
γοντος, ὁ δὲ κατὰ πλουσίου, πένητος ἀνδρὸς οἰκίαν ὄλην μυσα-
ροῖς κενώσαντος δράμασι, καὶ αὐτὸν εἰσάγει τὸν πένητα διαγω-
νιζόμενον ὁ δὲ τρίτος Θεμιστοκλέα παράγει βασιλεῖ Περσῶν ἀν-

15. Σοφιστὴς ἀπὸ τὴν Προύσα τῆς Βιθυνίας. Γεννήθηκε τὸ 315 καὶ πέθανε τὸ 386 μ. Χ. Ἄσκησε τὴ ρητορικὴ στὴν Ἀθήνα καὶ ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Γρηγο-

παρουσιάζει τις δύο ἀπόψεις νὰ φιλονεικοῦν μεταξύ τους καὶ νὰ διεκδικοῦν τὰ πρωτεῖα. Στὸ τρίτο τμήμα παρουσιάζει τὴν ἀποψη πὺ λέγεται μεθοδικὴ νὰ μάχεται τις ἄλλες δύο, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες μὲ τὴ σειρά τους νὰ μάχονται αὐτήν, προβάλλοντας ἢ καθε μία ἀπὸ τις τρεῖς τὰ δικά της δίκαια καὶ ἐπιδιώκοντας νὰ κερδίσει τὴ νίκη ἕνα-ντι τῶν ὑπολοίπων, μὲ τὰ ὁποῖα συμπληρῶνεται καὶ τὸ τρίτο μέρος. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν τὸ παρὸν βιβλίον πρέπει νὰ προτάσεται ἀπὸ ὅλα τὰ ἀναγνώσματα γιὰ τὴν ἰατρικὴν, ἐφόσον θέλομε νὰ μάθομε ποῖα ἀποψη εἶναι καλύτερη ἀπὸ τις ἄλλες, καὶ ἔπειτα αὐτὴ νὰ χρησιμοποιεῖται. Τὸ βιβλίον δὲν εἶναι στὴν κυριολεξία ἰατρικόν, ἀλλὰ ἐπέχει θέση προοιμίου καὶ ἀνήκει μᾶλλον στὴ φιλοσοφία. Εἶναι φανερὸ ὅμως ὅτι ὡς πρὸς τὸ λεξιλόγιον καὶ τὴ σύνταξιν εἶναι καθαρὸ καὶ εὐκρινές. Γιατὶ ὁ Γαληνὸς φροντίζει γιὰ ὅλα αὐτὰ, ἂν καὶ πολλὰ συγγράμματά του τὰ ἐπιβαρύνει μὲ ἀκαιρολογίες καὶ παρεκβάσεις καὶ μὲ μακροτενεῖς περιόδους, προκαλώντας ἔτσι στὰ γραπτὰ του σύγχυση καὶ συσκοτίζοντας τὸ νόημα τους, διακόπταντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ νοήματα καὶ προκαλώντας μὲ τὴ μακρὰ φλυαρία του ἀδιαφορία στὸν ἀκροατὴν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως τὸ παρὸν σύγγραμμα εἶναι ἀπαλλαγμένον.

165.

Ἱμερίου¹⁵ σοφιστοῦ, Λόγοι διάφοροι.

Διαβάσαμε τις «Μελέτες» τοῦ Ἱμερίου τοῦ σοφιστῆ, πὺ ἀλλιῶς ὀνομάζονται «Λόγοι διάφοροι», ἀπὸ τις ὁποῖες δύο εἶναι μελέτες συμβουλευτικὲς καὶ τρεῖς δικανικὲς, οἱ ὁποῖες βέβαια συνοδεύονται καὶ ἀπὸ προθεωρία. Ἀπὸ τις συμβουλευτικὲς τὴν πρώτη τὴν ἀπευθύνει στὸν Ὑπερείδη, συμβουλεύοντάς τον τάχα νὰ ὑπερασπισθεῖ τὸν Δημοσθένη, καὶ τὴν ἄλλη στὸ Δημοσθένη, συμβουλεύοντάς τον γιὰ νὰ ὑπερασπισθεῖ τὸν Αἰσχίνην. Ἀπὸ τοὺς λοιποὺς τρεῖς λόγους ὁ ἕνας στρέφεται ἐναντίον τοῦ Ἐπικούρου πὺ διώκεται τάχα μὲ μήνυση γι' ἀσέβεια, ὁ ἄλλος ἐναντίον ἑνὸς πλούσιου, πὺ ἄδειασε κάποιου φτωχοῦ τὸ σπίτι μὲ τις βδελυρὲς ἐνέργειές του καὶ παρουσιάζει τὸν ἴδιον τὸν φτωχὸ νὰ ἀγωνίζεται. Ὁ τρίτος τέλος παρουσιάζει

τιλέγοντα, ἐπειδὴν ὑποσχέσεις ἐκεῖνος προὔτεινεν ὑπὲρ τῆς τοῦ πολέμου καταλύσεως.

Οὗτοι δὴ αὐτῶ οἱ λόγοι τὴν τε ἐν λόγοις ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ τῶν νοημάτων τὸ ἀνθηρόν καὶ ἤκον εἰς δύναμιν μᾶλλον τῶν
5 ἄλλων δεικνύειν πως ἐμελετήθησαν· περιβολαῖς τε γὰρ κατὰ ζῆ-
λον Δημοσθένους πλεονάζει, καὶ τῶ πολυσηματίστῳ ποικίλλεται,
καὶ ταῖς ἰδέαις καλῶς τοὺς λόγους κεράννυσι, τῶ μεγάλῳ μᾶλλον
ὑψούμενος καὶ λέξει δὲ χρῆται, ὅσον μὲν εἰς τύπον καὶ τῆ καθ'
ἐαυτὴν σημασίᾳ καὶ ἐμφάσει, οὐδὲν τοῦ σαφοῦς λειπομένη, τὸ δὲ
10 λύσεις αὐτὰς ὀνομάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ξενίζει μὲν κατὰ
τοῦ ἠδέος τὴν ἀκοήν, οὐ μέντοι τοῖς πολλοῖς ἐπ' ἴσης παρέχεται
τὴν κατάληψιν. Σαφῆς δὲ καὶ τοῖς τῆς εὐκρινείας ἰδιώμασι. Χρῶ-
μενος δ', ὡς ἔφην, περιβολῇ τῇ τε κατ' αἰτιολογίαν καὶ ἄλλως
κεχρημένος φαίνεται· γοργοῖς μέντοι τοῖς σχήμασιν ἀποδιδούς
15 τὴν ἐντεῦθεν ἀσάφειαν ἐκκαθαίρει. Καὶ ὑπερβατῶ δὲ καὶ τροπῇ,
εἰ καὶ τῆς περιβολῆς ἐπ' ἔλαττον, ὅμως ἐνταῦθα πολλῇ καὶ εὐφυῶς
χρῆται. Καὶ σύντονος ἐν τούτοις καὶ γοργός, ὅπου δεήσοι. Ἄλλ' ἐν
μὲν τοῖς εἰρημένοις λόγοις τοιοῦτος.

Ἐφεξῆς δὲ τούτων τᾶπτε τὸν Πολεμαρχικόν, ὃς ἐγκώμιόν
20 ἔστι τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας πρὸς Πέρσας ἐν μάχῃ πεσόντων καὶ
πολέμου ἔπαινος. Μεθ' ὃν ἔστιν ὁ Ἀρεοπαγιτικός ἢ καὶ ἐλευθερω-
τικός Ῥουφίνου τοῦ οἰκείου υἱοῦ. Οὗτος οὐ πλασματικός, οὐδ' ὁ
ἐφεξῆς, ἢ εἰς τὸν αὐτὸν υἱὸν τελευτήσαντα μονωδία. Εἶτα ἐπιθα-
λάμιος εἰς ἐταῖρον Σεβῆρον· οὐδ' οὗτος δὲ δηλονότι τῶν πλασμα-
25 τικῶν. Τούτου δὲ πάλιν καὶ θεωρίαν προκαθίστησιν. Ἐφ' οἷς
Διογένης ἢ προπεμπτικός· σεμνύνεται δὲ καὶ οὗτος προθεωρία,
καί γε καὶ ὡς διαλόγῳ τυποῦται πλαττόμενος. Εἶτα πρὸς τοὺς

16. Γιά παράδειγμα, παρμένο ἀπὸ τῆ Migne, ἀντὶ σιτοπομπία, οἴτου πομπή.

17. Ἦτοι Ἀποχαιρετιστήριος. Ὀνομαστός ὁ MB' Συντακτῆριος Λόγος τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου, πού ἐκφωνήθηκε παρουσία 150 ἐπισκόπων πρὶν ἀπὸ τὴν

τὸν Θεμιστοκλῆ νὰ ἀντιλέγει στὸ βασιλιά τῶν Περσῶν, ὅταν ἐκεῖνος τοῦ ἔδωσε ὑποσχέσεις γιὰ τὴν κατάπαυση τοῦ πολέμου.

Οἱ λόγοι του αὐτοὶ συντάχθηκαν γιὰ νὰ δείχνουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴν δύναμή του στοὺς λόγους καὶ τὴ λαμπρότητα τῶν νοημάτων πού ξεπερνᾶ κατὰ πολὺ περισσότερο τοὺς ἄλλους στὴ δύναμη. Ἀπὸ ζῆλο τοῦ Δημοσθένη τοὺς γεμίζει μὲ μακρόλογες ἀναπτύξεις καὶ τοὺς ποικίλλει μὲ πολλὰ σχήματα, καὶ ἀναμιγνύοντας μὲ τρόπο ὠραῖο τοὺς λόγους μὲ τὶς ἰδέες, τοὺς καθιστᾶ ἀκόμα περισσότερο ὑψηλότερους. Χρησιμοποιεῖ λεξιλόγιο τὸ ὁποῖο ὡς πρὸς τὸν τύπο καὶ αὐτὸ πού σημαίνει καὶ δηλώνει, δὲν στερεῖται καθόλου ἀπὸ σαφήνεια, ἢ ἀνάλυση ὅμως τῶν λέξεων στὰ συνθετικά τους¹⁶, ἐνῶ κατὰ τὸ πλεῖστον προκαλεῖ εὐχάριστη ἔκπληξη στὴν ἀκοή, δὲν εὐκολύνει ὅμως ἐξίσου τοὺς πολλοὺς στὴν κατανόηση. Εἶναι σαφῆς καὶ μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς εὐκρίνειας. Χρησιμοποιώντας, ὅπως εἶπα, τὴν περίπλοκη σύνταξη, τὸ κάνει βέβαια γιὰ νὰ αἰτιολογήσει τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ ὄχι μόνο γι' αὐτό. Προσθέτοντας ὅμως γοργότητα στὰ σχήματα, ἀπομακρύνει τὴν ἀπὸ αὐτὴν ἀσάφεια. Ἐδῶ ὅμως χρησιμοποιεῖ μ' εὐφυΐα καὶ τὸ ὑπερβατὸ καὶ τὴ μεταφορὰ, ἂν καὶ λιγότερο ἀπὸ τὴν περίπλοκη σύνταξη. Καὶ εἶναι σ' αὐτὰ πολὺ δυνατὸς καὶ γοργός, ὅπου χρειασθεῖ. Ἐτσι βέβαια παρουσιάζεται στοὺς λόγους πού ἀναφέραμε.

Στὴ συνέχεια τῶν παραπάνω παραθέτει τὸν Πολεμαρχικό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐγκώμιο ἐκείνων πού ἔπρσαν γιὰ τὴν ἐλευθερία στὴ μάχη μὲ τοὺς Πέρσες καὶ ἔπαινος τοῦ πολέμου. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ὁ Ἄρεοπαγιτικός ἢ καὶ ἐλευθερωτικός τοῦ Ρουφίνου, τοῦ υἱοῦ του. Αὐτὸς δὲν εἶναι πλασματικός οὔτε ὁ ἐπόμενος, ἢ μονωδία στὸν υἱὸ του πού πέθανε. Ἀκολουθεῖ ὁ ἐπιθαλάμιος στὸν φίλο του Σεβῆρο· οὔτε αὐτὸς προφανῶς εἶναι ἀπὸ τοὺς πλασματικούς. Καὶ σ' αὐτὸν μπροστὰ θέτει θεωρία. Μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ Διογένης ἢ προτρεπτικός· καὶ αὐτὸς ὁ λόγος συνοδεύεται ἀπὸ προθεωρία καὶ διατυπώνεται ὑπὸ μορφή διαλόγου. Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ὁ Συντακτῆριος¹⁷ λόγος πρὸς τοὺς φίλους του, ὅταν ἀναχώρησε γιὰ τὴν Κό-

ἐγκατάλειψη τοῦ θρόνου καὶ τῆς Κων/πόλης καὶ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἄριανζό. Βλ. ΕΠΕ, Ἔλαντα αὐτοῦ, τόμ. 2ος.

ἑταίρους συντακτῆριος, ὅτε ἐξῆει εἰς Κόρινθον. Πάλιν εἰς Φλα-
 βιανὸν προπεμπτήριος, προαχθέντα τῆς Ἀσίας ὑπατον. Ἐφεξῆς
 εἰς τοὺς περὶ Πείσωνα νεήλυδας. Πάλιν προπεμπτικός ἢ «Διο-
 γένης». Καὶ σχέδιον ἐφεξῆς ἐπὶ τῇ γενομένη στάσει ἐν τῇ διατριβῇ,
 5 εἰς τε τὴν τῶν Κυπρίων ἐπιδημίαν, καὶ εἰς τὸν πρῶτον ἐκ Καπ-
 παδοκίας αὐτοῦ ἀκροασάμενον. Εἶτα ἐπίδειξις, ὅς τε ἀναβαλλόμε-
 νος εἶπεῖν ἀξιούμενος εἰς αὐτὸ τοῦτο διείλεκται, ὅτι Σπάνια τὰ κα-
 λά. Καὶ εἰς Μουσώνιον δὲ τὸν ἀνθύπατον Ἑλλάδος, καὶ εἰς Σε-
 βῆρον νεήλυν ἐπιστάντα Συμπληγάδι. Εἶτα λαλιά καὶ εἰς τὸν
 10 κόμητα Οὐρσάκιον, καὶ εἰς Σεβῆρον ἕτερον, καὶ εἰς Σκυλάκιον
 ἀνθύπατον Ἑλλάδος, καὶ εἰς νεήλυδας Ἐφεσίους καὶ Μυσσοὺς καὶ
 πολίτας τοῦ Λέοντος. Εἶτα εἰς τοὺς ἐκ πατρίδος ἑταίρους, καὶ εἰς
 Ἀθήναιον κόμητα, καὶ εἰς Πριβᾶτον Ῥωμαῖον παιδεύοντα τὸν
 παῖδα Ἀμπελίου τοῦ ἀνθυπάτου, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ἀπὸ Κορίν-
 15 θου ἐπάνοδον, καὶ εἰς τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀνθυπάτου παῖδα
 Φοῖβον, καὶ εἰς Ἀρκάδιον τὸν ἰατρὸν καὶ κόμητα. Καὶ προπεμ-
 πτήριος εἰς τοὺς προσελθόντας ἑταίρους, προπεμπτικός τε εἰς
 Φλαβιανόν, καὶ ἐπιθαλάμιος ῥηθείς εἰς Παναθηναίον.

Εἶτα λαλιά, ἑτέρα λαλιά, καὶ διάλεξις ἐν Φιλίπποις, ὅτε ἀπῆει
 20 παρὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως καλούμενος, εἶτα ῥηθείς ἐν Κωνσταντι-
 νουπόλει εἰς αὐτὴν τε τὴν πόλιν καὶ Ἰουλιανὸν τὸν βασιλέα, καὶ
 εἰς τὴν Μίθρου τελετὴν. Διάλεξις εἰς Σαλούστιον ἑπαρχον, ἧς ἐστὶ
 καὶ θεωρία. Εἰς Φλαβιανὸν πάλιν τὸν ἀνθύπατον, καὶ εἰς τὴν
 γενέθλιον τοῦ ἑταίρου. Καὶ λαλιά εἰς τὸ ὑγιαίνειν τὸν ἑταῖρον.
 25 Ἔτι δὲ εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας, καὶ εἰς τὸν ἀνθύπατον Βασίλειον,
 καὶ πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν Βασίλειον. Εἰς Ἐρμογένην τε τὸν τῆς
 Ἑλλάδος ἀνθύπατον, καὶ εἰς Πλοκιανὸν τὸν ἀνθύπατον. Πάλιν
 εἰς Ἀμπέλιον τὸν ἀνθύπατον, καὶ εἰς τὸν ἀνθύπατον τῆς Ἑλλάδος
 Πραιτεκστάτον καὶ τοὺς ἑταίρους. Εἶτα πρὸς τὸν βασιλέα Ἰου-
 30 λιανὸν ἀπαίρειν μέλλων. Εἶτα ἐν Νικομηδείᾳ, προτραπεῖς ὑπὸ τοῦ

ρινθο. Καὶ πάλι ὑπάρχει ὁ προεμπτήριος λόγος στὸν Φλαβιανό, ὅταν προβιδάσθηκε σὲ ὕπατο τῆς Ἀσίας. Ἐπειτα εἶναι ὁ λόγος πρὸς τοὺς νεοελθόντες μὲ τὸν Πείσωνα. Καὶ πάλι ἀκολουθεῖ ὁ λόγος προπεμπτικός ἢ Διογένης. Καὶ λόγος πρόχειρος γιὰ τὴ στάση πού ἔγινε στὴ σχολή, γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῶν Κυπρίων, καὶ στὸν πρῶτο ἀκροατὴ του ἀπὸ τὴν Καππαδοκία. Ἐπειτα λόγος ἐπιδεικτικός, ὅπου, ἀναβάλλοντας νὰ μιλήσει ὅταν τοῦ ζητοῦσαν, ἔκανε αὐτὴ τὴν ὁμιλία ἀκριβῶς γι' αὐτό, ὅτι Τὰ καλὰ εἶναι σπάνια. Ἀκολουθεῖ λόγος στὸν Μουσώνιο, τὸν ἀνθύπατο τῆς Ἑλλάδας, καὶ στὸν Σεβῆρο πού μόλις ἦρθε ὡς διοικητὴς τῆς Συμπληγάδας. Στὴ συνέχεια ὑπάρχει λόγος στὸν κόμητα Οὐρσάκιο, καὶ σὲ κάποιον ἄλλο Σεβῆρο, καὶ στὸν Σκυλάκιο, τὸν ἀνθύπατο τῆς Ἑλλάδας, καὶ λόγος πρὸς τοὺς νεοεισελθόντες Ἐφεσίους καὶ Μυσσοὺς καὶ πολίτες τοῦ Λέοντα. Ἐπειτα ἀκολουθεῖ λόγος πρὸς τοὺς φίλους ἀπὸ τὴν πατρίδα του, καὶ πρὸς τὸν κόμητα Ἀθήναιο, καὶ πρὸς τὸν Ρωμαῖο Πριβάτο, πού παιδαγωγοῦσε τὸν υἱὸ τοῦ ἀνθυπάτου Ἀμπελίου, καὶ βέβαια καὶ στὴν ἐπάνοδό του ἀπὸ τὴν Κόρινθο, καὶ στὸν Φοῖβο, τὸν υἱὸ τοῦ ἀνθυπάτου Ἀλεξάνδρου, καὶ στὸν ἰατρὸ καὶ κόμητα Ἀρκάδιο. Ἐπίσης καὶ προεμπτήριος λόγος πρὸς τοὺς προσελθόντες φίλους του, προπεμπτικός πρὸς τὸν Φλαβιανό, καθὼς καὶ ἐπιθαλάμιος πού λέχθηκε πρὸς τὸν Παναθήναιο.

Ἀκολουθεῖ ὁμιλία ἄλλη, καὶ ἄλλη ὁμιλία, καὶ λόγος πού ἔγινε στοὺς Φιλίππους, ὅταν ἀναχωροῦσε ἔπειτα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ βασιλιᾶ Ἰουλιανοῦ, ἔπειτα λόγος πού εἰπώθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, πρὸς τὴν ἴδια τὴν πόλη καὶ τὸν Ἰουλιανὸ τὸν βασιλιά, καὶ στὴν τελετὴ τοῦ Μίθρα. Λόγος ἐπίσης πρὸς τὸν ἑπαρχο Σαλούστιο, στὸν ὁποῖο προσηγεῖται καὶ θεωρία. Καὶ πάλι στὸν ἀνθύπατο Φλαβιανὸ καὶ στὰ γενέθλια τοῦ φίλου του, ὅπως καὶ λόγος στὴν ὑγεία τοῦ φίλου του. Ἐπίσης πρὸς ὄσους τὸν ἐπιβουλεύονταν καὶ στὸν ἀνθύπατο Βασίλειο, καὶ δεύτερος λόγος στὸν ἴδιο Βασίλειο. Λόγος πρὸς τὸν Ἐρμογένη τὸν ἀνθύπατο τῆς Ἑλλάδας καὶ στὸν ἀνθύπατο Πλοκιανό. Πάλι στὸν ἀνθύπατο Ἀμπέλιο καὶ στὸν ἀνθύπατο τῆς Ἑλλάδας Πραιτεκστάτο καὶ τοὺς φίλους του. Ἐπειτα πρὸς τὸν βασιλιά Ἰουλιανό, ὅταν ἦταν νὰ ἀναχωρήσει. Ἐπειτα λόγος στὴ Νι-

ἐκεῖσε ἄρχοντας Πομπηϊανού, μεθ' ὃν ὁ εἰς νεήλυδας. Εἶτα εἰς
 νέηλυν. Ἐπὶ τούτοις ὁ εἰς Ζήνωνα τὸν ἑταῖρον, καὶ μετ' αὐτὸν εἰς
 Ἀφοδῖνον νέηλυν, καὶ εἰς τὸν ἐκ τοῦ χρησιμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος
 φοιτήσαντα, εἰς τε τοὺς ἀπὸ Ἰωνίας ἐπιδημήσαντας, καὶ εἰς τοὺς
 5 Ἰωνας ξένους. Καὶ εἰς τοὺς ἑταίρους σχέδιον ῥηθέν, καὶ ἦν ἐξέ-
 δωκεν ἑταίρω Κωνσταντινουπολίτῃ. Διάλεξις τε ἐν τοῖς ἑταίροις
 μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς πατρίδος ἐπάνοδον, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ διατρι-
 βὴν ἐξ αὐτοσχεδίου διάλεξις. Καὶ ἐπίπληξις τοῖς ῥαθύμως ἀκρο-
 ωμένοις τῶν λόγων, καὶ σχέδιον εἰς τινὰς τῶν φοιτῶντων δόξαν-
 10 τας ἀφηνιάζειν, καὶ εἰς τοὺς περὶ Κυτιανὸν ἀτάκτως ἀκούσαν-
 τας, ὅτε τὸ σχέδιον εἶπε. Καὶ προτροπὴ πρὸς τὸ χρῆναι τὴν ἐν
 τοῖς λόγοις ποικιλίαν ἀσπάζεσθαι. Καὶ ἡ μετὰ τὴν τοῦ τραύμα-
 τος θεραπείαν διάλεξις. Εἶτα ὁ μετὰ τὴν ἀπὸ Κορίνθου ἐπάνο-
 δον, εἰς τε τὸ γραφεῖον καὶ τοὺς ἑταίρους, καὶ εἰς τὴν Λακεδαι-
 15 μονίων πόλιν, ὅτε ὀνειράτι πειθόμενος τῷ Ἀμυκλαίῳ θεῷ ἐφοί-
 τησεν εὐξασθαι. Καὶ ὅτι οὐ δεῖ πάντως δημοσίᾳ τὰς ἀκροάσεις
 ἀπαγγέλλειν. Καὶ λαλιά, ὅτι δεῖ ἐν γυμνασίοις εἶναι. Καὶ λαλιά
 ἐν Κορίνθῳ ἐκδεδομένη.

Τούτους, οἶμαι, τοὺς λόγους μόνους τοῦ σοφιστοῦ Ἱμερίου,
 20 περὶ πού ὄντας, κατὰ πρόσωπον ἡμῶν τὴν σὴν φιλοπονίαν ἀνε-
 γνωκέναι. Ἐν οἷς ἐστὶ πᾶσι τὸν μὲν τῆς λέξεως τύπον καὶ τὸ αὐτὸ
 σχῆμα φυλάττων, τῇ τε περιβολῇ καὶ τῇ τροπῇ χρώμενος, εἰ καὶ
 τὸν κόρον οὐκ ἔτεκεν ἢ μετ' εὐφυΐας χρῆσις καὶ οἰκειώσεις τῆς
 τροπῆς καὶ κατὰ γε ἐμὴν εἶδησιν οὐδεὶς οὕτως (οἶμαι) χρησάμε-
 25 νος τῇ τροπῇ καλῶς οὕτω καὶ ἡδέως ἀπήλλαξε. Παραδείγμασι δὲ
 ἐξ ἱστορίας τε καὶ ἐκ μύθων πάντοδαπῶν μεστὰ αὐτοῦ τυγχάνει τὰ
 γράμματα, ἢ πρὸς ἀπόδειξιν ἢ πρὸς ὁμοιότητα ἢ πρὸς ἡδονὴν καὶ
 κάλλος ὧν λέγει, τούτοις ἀπευθύνων τὸν λόγον καὶ ποικιλλόμενος.
 Καὶ τὰ προοίμια δὲ καὶ οἱ ἐπίλογοι, ἔστι δὲ οὐ καὶ οἱ οἶον ἀγῶνες

κομήδεια μὲ προτροπὴ τοῦ ἐκεῖ ἄρχοντα Πομπηϊανοῦ, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ὁ λόγος πρὸς τοὺς νεοελθόντες. Ἔπειτα σὲ νεοελθόντα στὴ σχολή, καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς πρὸς τὸν φίλο του Ζήνωνα, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν πρὸς τὸν νεοελθόντα Ἀφοβίνο, καὶ σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὸν μαντεῖο τοῦ Ποσειδῶνα, καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἰωνία, καὶ στοὺς φιλοξενούμενους του Ἰωνες. Ἐπίσης πρόχειρη ὁμιλία ποὺ εἰπώθηκε πρὸς τοὺς φίλους του, καὶ αὐτὴ ποὺ ἔκανε πρὸς φίλο του Κωνσταντινοπολίτη. Ὁμιλία πρὸς τοὺς φίλους του μετὰ τὴν ἐπάνοδό τους ἀπὸ τὴν πατρίδα, καὶ αὐτοσχέδια ὁμιλία του στὴ σχολή. Ἐπίσης ἐπίπληξη πρὸς ἐκείνους ποὺ ἄκουγαν χωρὶς ἐνδιαφέρον τοὺς λόγους του, καὶ αὐτοσχέδια ὁμιλία πρὸς κάποιους φοιτητὲς του ποὺ φάνηκαν ὅτι ἀφηνιάζουν, καὶ πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Κυτιανοῦ ποὺ ἄκουσαν ἀπρόσεκτα τὴν αὐτοσχέδια ὁμιλία του. Καὶ προτροπὴ ὅτι πρέπει ν' ἀποδεχόμεσθε τὴν ποικιλία στοὺς λόγους, ὅπως καὶ ἡ ὁμιλία μετὰ τὴν θεραπεία τοῦ τραύματός του. Ἔπειτα ὁ λόγος μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Καὶ λόγος στοὺς γραφεῖς του καὶ στοὺς φίλους του, καὶ στὴν πόλη τῶν Λακεδαιμονίων, ὅταν, πιστεύοντας σὲ ἓνα ὄνειρο, πῆγε νὰ προσευχηθεῖ στὸν θεὸ στίς Ἀμύκλες¹⁸. Ἐπίσης λόγος γιὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀπαγγέλλονται ὅλα τὰ ἀκροάματα δημόσια, ὁμιλία ὅτι πρέπει νὰ συχνᾶζει κανεὶς στὰ γυμναστήρια, καὶ ὁμιλία ποὺ ἐκφωνήθηκε στὴν Κόρινθο.

Αὐτοὺς μόνο τοὺς λόγους, ἑβδομήντα περίπου, τοῦ σοφιστῆ Ἱμερίου, νομίζω ὅτι διάβασε μπροστὰ μας ἡ φιλοπονία σου, ποὺ σὲ ὅλους συμβαίνει νὰ διατηρεῖ τὸν ἴδιο τύπο καὶ τὸ σχῆμα τῆς λέξης, χρησιμοποιώντας τὴν περιφρασιολογία καὶ τὴ μεταφορᾶ, παρόλο ποὺ δὲν προκάλεσε κόρο ἢ χρῆση καὶ οἰκείωση μὲ εὐφυΐα τῆς μεταφορᾶς, καὶ σύμφωνα μὲ ὅσα ἐγὼ γνωρίζω, κανένας νομίζω δὲν χρησιμοποίησε τόσο ἐπιτυχημένα καὶ εὐχάριστα τὴ μεταφορᾶ. Τὰ συγγράμματά του εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ κάθε εἶδους παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ μυθολογία, προκειμένου ν' ἀποδείξει τὴν ἀλήθεια ἢ τὴν ὁμοιότητα ἢ τὴν ἡδονὴ καὶ τὸ κάλλος τῶν λεγομένων του, μέσα μὲ τὰ ὁποῖα ἀπευθύνει τὸ λόγο του καὶ τὸν στολίζει. Ἀλλὰ καὶ τὰ προοίμιά του καὶ οἱ ἐπιλογὴ του καὶ σὲ κάποια σημεῖα καὶ οἱ

ἀπὸ τούτων αὐτῶ διασκευάζονται. Πολλῇ δὲ κέχρηται καὶ τῇ προ-
 διατυπώσει. Ἀλλὰ τοιοῦτος ὢν ἐν τοῖς λόγοις, ἀσεβῆς (ὡς δῆλον)
 ἐστὶ τὴν θρησκείαν, εἰ καὶ τοὺς λαθραίους μιμεῖται τῶν κυνῶν
 καθ' ἡμῶν ὑλακτῶν. Ἦκμασε δὲ ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ τοῦ δυσσε-
 5 βεστάτου Ἰουλιανοῦ, καὶ τοῦ ἐν Ἀθήνησι κατὰ ῥητορείαν προὔ-
 στη διδασκαλείου.

ΡΕΣ'.

Ἀντωνίου Διογένους,

Τῶν ὑπὲρ Θούλην Ἀπίστων λόγοι δ' καὶ κ'.

10 Ἀνεγνώσθησαν Ἀντωνίου Διογένους «Τῶν ὑπὲρ Θούλην
 Ἀπίστων» λόγοι κδ'. Δραματικὸν οἱ λόγοι, σαφῆς ἡ φράσις, καὶ
 οὔτω καθαρά ὡς ἐπ' ἔλαττον εὐκρινείας δεῖσθαι, καὶ τότε κατὰ
 τὰς ἐκτροπὰς τῶν διηγημάτων. Ταῖς δὲ διανοίαις πλεῖστον ἔχει
 τοῦ ἠδέος, ἅτε μύθων ἐγγύς καὶ ἀπίστων ἐν πιθανωτάτῃ πλάσει
 15 καὶ διασκευῇ ὅλην ἑαυτῇ διηγημάτων ποιουμένη.

Εἰσάγεται τοίνυν ὄνομα Δεινίας κατὰ ζήτησιν ἱστορίας ἅμα
 τῷ παιδί Δημοχάρῃ ἀποπλανηθεὶς τῆς πατρίδος, καὶ διὰ τοῦ
 Πόντου καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ Κασπίαν καὶ Ὑρκανίαν θαλάσσης πρὸς
 τὰ Ῥιπαῖα καλούμενα ὄρη καὶ τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ τὰς ἐκ-
 20 βολὰς ἀφιγμένοι, εἶτα διὰ τὸ πολὺ τοῦ ψύχους ἐπὶ τὸν Σκυθικὸν
 ἐπιστραφέντες ὠκεανόν, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸν ἑῶν ἐμβαλόντες καὶ
 πρὸς ταῖς τοῦ ἡλίου ἀνατολαῖς γεγονότες, ἐντεῦθεν τε κύκλῳ τὴν
 ἐκτὸς περιελθόντες θάλασσαν ἐν χρόνοις μακροῖς καὶ ποικίλαις
 πλάναις, οἷς συνεφάπτονται τῆς πλάνης Καρμάνης καὶ Μηνίσκος
 25 καὶ Ἀζουλις. Γίνονται δὲ καὶ ἐν Θούλῃ τῇ νήσῳ, ἐνταῦθα τέως
 καὶ σταθμὸν ὥσπερ τῆς πλάνης τινὰ ποιούμενοι. Ἐν ταύτῃ τῇ
 Θούλῃ Δεινίας κατ' ἔρωτος νόμον ὁμιλεῖ Δερκυλλίδι τινὶ καλου-
 μένῃ, ἥτις γένει μὲν ὑπῆρχε Τυρία τῶν κατὰ τὴν πόλιν εὐπατρι-
 δῶν, ἀδελφῶ δὲ συνῆν ὄνομα Μαντινία. Ταύτῃ Δεινίας ὁμιλῶν

ἀγῶνες του μ' αὐτὰ τὰ πράγματα διαμορφώνονται ἀπὸ αὐτόν. Χρησιμοποιεῖ ἐπίσης πολὺ καὶ τὴν προδιατύπωση¹⁹. Ἀλλά, ἐνῶ εἶναι τέτοιος στοὺς λόγους του, εἶναι ἀσεβῆς (ὅπως εἶναι φανερό), ὡς πρὸς τὴ θρησκεία, ἂν καὶ μμεῖται τὰ σκυλιὰ πού δαγκώνουν κρυφά, γαυγίζοντας ἐναντίον μας. Ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἀσεβῆ Ἰουλιανοῦ καὶ ἔγινε προϊστάμενος τῆς ρητορικῆς σχολῆς στὴν Ἀθήνα.

166.

Ἀντωνίου Διογένους,

Τῶν ὑπὲρ τὴν Θούλην ἀπίστων, Λόγοι εἴκοσι τέσσερις.

Διαβάσαμε τοῦ Ἀντωνίου Διογένους τὸ ἔργο, «Τῶν πέρα ἀπὸ τὴ Θούλη ἀπίστων», σὲ εἴκοσι τέσσερις λόγους. Οἱ λόγοι εἶναι γραμμένοι σὲ δραματικὴ μορφή, ἢ φρασιολογία τους εἶναι σαφῆς, καὶ τόσο καθαρὴ, ὥστε ἐλάχιστη χρειάζεται διευκρίνηση, καὶ αὐτὸ μόνο στίς παρεκβάσεις τῶν διηγήσεων. Στὰ νοήματα ἔχει πολὺ εὐχάριστο στοιχεῖο, ἐπειδὴ τὰ διηγήματα πλησιάζουν τοὺς μύθους καὶ διαπλέκονται καὶ διαμορφώνονται ἔτσι, ὥστε τὰ ἀπίστευτα νὰ γίνονται πιστευτά.

Παραουσιάζεται λοιπὸν κάποιος μὲ τὸ ὄνομα Δεινίας ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἱστορία, μαζὶ μὲ τὸν υἱὸ του Δημοχάρη, ὁ ὁποῖος φεύγοντας ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ περιπλανήθηκαν καὶ διέσχισαν τὸν Πόντο, ἀπὸ τὴ θάλασσα τῆς Κασπίας καὶ τὴν Ὑρκανία ἔφτασαν στὰ καλούμενα Ριπαῖα ὄρη καὶ τὶς ἐκβολὲς τοῦ ποταμοῦ Τανάϊδος, ἔπειτα ὅμως ἀπὸ τὸ πολὺ ψυχὸς ἐπιστρέφουν στὸν Σκυθικὸ ὠκεανό, καὶ μάλιστα μπαίνουν στὸν ἀνατολικὸ καὶ φτάνουν στὰ μέρη πού ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, περιερχόμενοι ἀπὸ ἐκεῖ ὀλόγυρα τὴν ἐξωτερικὴ θάλασσα γιὰ πολλὰ χρόνια καὶ μὲ πολλὴ περιπλάνηση, στὴν περιπλάνηση τῶν ὁποίων συμμετέχουν καὶ ὁ Καρμάνης καὶ ὁ Μηνίσκος καὶ ὁ Ἄζουλις. Φτάνουν καὶ στὸ νησί Θούλη καὶ κάνουν τότε ἐκεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἓνα σταθμὸ στὴν περιπλάνησή τους. Σ' αὐτὸ τὸ νησί Θούλη ὁ Δεινίας ἐρωτεύεται κάποια πού λεγόταν Δερκυλλίδα, ἡ ὁποία καταγόταν ἀπὸ τὴν Τύρο καὶ ἀπὸ εὐπατρίδες τῆς πόλης, καὶ ζοῦσε μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς Μαντινία. Κατὰ τὴ συναναστρο-

ἀναμανθάνει τὴν τε τῶν ἀδελφῶν πλάνην, καὶ ὅσα Παάπιδες τις
 ἱερεὺς Αἰγύπτου, τῆς πατρίδος αὐτοῦ λεηλατηθείσης καὶ παροι-
 κήσας Τύρον καὶ φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τῶν τεκόντων τοὺς ἀδελφοὺς
 Δερκυλλίδα καὶ Μαντινίαν, καὶ δόξας τὰ πρῶτα εὖνους εἶναι τοῖς
 5 εὐεργέταις καὶ ὄλω τῷ οἴκῳ, μετὰ ταῦτα ὅσα κακὰ τὸν τε οἶκον καὶ
 αὐτοὺς καὶ αὐτῶν γονέας εἰργάσατο· ὅπως εἰς Ῥόδον ἀπὸ τῆς
 κατὰ τὸν οἶκον συμφορᾶς σὺν τῷ ἀδελφῷ ἀπήχθη, καὶ κεῖθεν εἰς
 Κρήτην ἐπλανήθη, εἶτα εἰς Τυρρηνοὺς, κἀντεῦθεν εἰς Κυμμερίους
 οὕτω καλουμένους, καὶ ὡς τὰ ἐν Ἄδου παρ' αὐτοῖς ἴδοι καὶ πολλὰ
 10 τῶν ἐκεῖσε μάθοι, διδασκάλῳ χρωμένη Μύρτῳ θεραπεινίδι οἰκείᾳ,
 πάλαι τὸν βίον ἀπολιπούση καὶ ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν δέσποιναν
 ἀναδιδασκούση.

Ταῦτα τοίνυν ἀπάρχεται Δεινίας διηγεῖσθαι Κύμβα τινὶ ὀνό-
 ματι ἐξ Ἀρκαδίας πατρίδος, ὃν στείλειε τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκαδῶν
 15 ἐς Τύρον, αἰτούμενοι Δεινίαν πρὸς αὐτοὺς τε καὶ πατρίδα ἐπανα-
 ζεῦξαι. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸν τὸ βάρος τοῦ γήρωσ ἐκώλυεν, εἰσάγεται
 διηγούμενος ἅπερ τε αὐτὸς κατὰ τὴν πλάνην θεάσοιτο ἢ καὶ ἄλ-
 λων θεασαμένων ἀκήκοε, καὶ ἡ Δερκυλλίδος ἐν Θούλῃ διηγουμέ-
 νης ἀνέμαθε, λέγω δὴ τὴν τε προειρημένην πλάνην αὐτῆς, καὶ
 20 ὅπως μετὰ τὴν ἐξ Ἄδου αὐτῆς ἀναχώρησιν σὺν Κηρύλλῳ καὶ
 Ἀστραίῳ, ἥδη τοῦ ἀδελφοῦ διασπασθεῖσα, ἐπὶ τὸν Σειρήνης ἀφί-
 κοντο τάφον· καὶ ὅσα πάλιν αὐτὴ ἐξ Ἀστραίου λέγοντος ἤκουσε,
 περὶ τε Πυθαγόρου φημὶ καὶ Μνησάρχου, οἷά τε Φιλώτιδος αὐτὸς
 Ἀστραῖος ἤκουσε, καὶ τὸ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ μυθῶδες
 25 θέαμα, καὶ ὅσα αὐτῆς Δερκυλλίς ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐπανιούσα πλά-
 νην ἀπήγγελεν, ὡς περιπέσοι ἀνθρώπων πόλει κατὰ τὴν Ἰθρηϊαν,
 οἱ ἑώρων μὲν ἐν νυκτί, τυφλοὶ δὲ ὑπὸ ἡμέρᾳ ἐκάστη ἐτύγγανον,
 καὶ ὅσα ἐκεῖ Ἀστραῖος αὐτῶν τοῖς πολεμίοις ἐκείνων εἰργάσατο.
 Καὶ ὡς ἀφεθέντες εὐμενῶς ἐκεῖθεν περιπεπτώκασι τοῖς Κελτοῖς,
 30 ἔθνει ὠμῶ καὶ ἡλιθίῳ, ἵπποις τε αὐτοὺς ἐξέφυγον, καὶ ὅσα αὐτοῖς

φή του μ' αὐτήν ὁ Δεινίας μαθαίνει τὴν περιπλάνησιν τῶν ἀδελφῶν
 τῆς καὶ ὅσα κάποιος Παάπης, ἱερέας Αἰγύπτου, πού μετὰ τὴν ληλα-
 σία τῆς πατρίδας μετανάστευσεν εἰς τὴν Τύρον καὶ φιλοξενήθηκε ἀπὸ
 τοὺς γονεῖς τῶν δύο ἀδελφῶν, τῆς Δερκυλλίδας καὶ τοῦ Μαντινίου, ὁ
 ὅποιος, ἀφοῦ πρῶτα ἔδειξε πῶς ἔτρεφε εὐνοϊκὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς
 εὐεργέτες του καὶ πρὸς ὅλους τοὺς σπιτικούς του, ἔπειτα προξένησε
 ἄπειρα κακὰ καὶ εἰς τὸ σπίτι του καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς γονεῖς τους.
 Ἰστορεῖ πῶς μετὰ τὴν συμφορὰ τοῦ σπιτιοῦ τους μαζὶ μὲν τὸν ἀδελφόν
 τῆς τοὺς ἀπήγαγον εἰς τὴν Ρόδον, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περιπλανήθηκε εἰς τὴν
 Κρήτην, ἔπειτα ἀνάμεσα εἰς τοὺς Τυρρηνοὺς, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τοὺς λεγόμε-
 νους Κιμμέριους, καὶ πῶς εἶδε τὸν κόσμον τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τὴν Ἰθάκην
 κοντὰ εἰς αὐτοὺς καὶ ἔμαθε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐκεῖ, ἔχοντας δασκάλους τῆς
 τῆς Μύρτου, τὴν ὑπερέτριά της, πού εἶχε πεθάνει ἀπὸ παλιὰ καὶ δι-
 δασκε καὶ πάλιν τὴν κυρία τῆς ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν νεκρῶν.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀρχίζει νὰ διηγῆται ὁ Δεινίας εἰς κάποιον μὲν τὸ
 ὄνομα Κύμβας, πού πατρίδα του ἦταν ἡ Ἀρκαδία, καὶ τὸ πλῆθος
 τῶν Ἀρκαδῶν τὸν εἶχε στείλει εἰς τὴν Τύρον, ζητώντας νὰ ἐπανέλθῃ ὁ
 Δεινίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἐμπόδιζε
 τὸ βάρος τῶν γηρατειῶν παρουσιάζεται νὰ διηγῆται ὅσα εἶδε ὁ
 ἴδιος κατὰ τὴν περιπλάνησίν του καὶ ἄκουσε ἀπὸ ἄλλους αὐτόπτες
 καὶ ὅσα ἔμαθε εἰς τὴν Θούλην ἀπὸ διηγήσεις τῆς Δερκυλλίδας, δηλαδὴ
 τὴν περιπλάνησίν της πού προανέφερα, καὶ πῶς μετὰ τὴν ἀναχώρη-
 σήν της ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸν μαζὶ μὲν τὸν Κήρυλλον καὶ τὸν Ἀστραῖον, ὅταν
 εἶχε ἤδη χωρισθεῖ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της, ἔφτασαν εἰς τὸν τάφον τῆς
 Σειρήνης, καὶ ὅσα πάλιν ἄκουσε ἐκείνη νὰ τῆς διηγῆται ὁ Ἀστραῖος,
 ἐννοῶ γιὰ τὸν Πυθαγόρα καὶ τὸν Μνήσαρχον, ὅσα ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁ
 Ἀστραῖος ἄκουσε ἀπὸ τῆς Φιλώτιδος, καὶ τὸ μυθικὸ θέαμα πού πα-
 ρουσιάσθηκε εἰς τὰ μάτια του, καὶ ὅσα πάλιν ἡ Δερκυλλίδα ἔλεγε ἐπα-
 νερχόμενη εἰς τὴν περιπλάνησίν της, ὅτι συνάντησε μίαν πόλιν εἰς τὴν
 Ἰθάκην, πού οἱ κάτοικοί της ἔβλεπαν τὴν νύκτα, ἀλλὰ ἦσαν τυφλοὶ
 τὴν ἡμέραν, καὶ ὅσα προξένησε εἰς τοὺς ἀντιπάλους τους ὁ Ἀστραῖος
 παίζοντας τὸν αὐλό. Καὶ πῶς ἐπίσης, ἐνῶ ἔφυγον ἀπὸ ἐκεῖ φιλικὰ,
 ἔπεσαν εἰς τὰ χέρια τῶν Κελτῶν, πού εἶναι ἓνα ἔθνος σκληρὸν καὶ
 βάνανσο, καὶ πῶς διέφυγον ἀπὸ αὐτοὺς μὲ ἄλλα, καὶ πόσα ἔπαθον

περὶ τῆς κατὰ τὴν χρόαν τῶν ἵππων ἐναλλαγῆς ἐγεγόνει. Ὅπως τε κατὰ τοὺς Ἀκυτανούς ἐγένοντο, καὶ οἷας ἐκεῖ τιμῆς ἀπήλυσαν Δερκυλλίς τε καὶ Κήρυλλος, καὶ ἔτι μᾶλλον Ἀστραῖος τῇ περὶ τοὺς οἰκειούς ὀφθαλμούς αὐξομειώσει τὰς σεληνιακὰς σημαίνων 5 αὐξομειώσεις, καὶ λύων ἔριδος τοὺς ἐκεῖσε περὶ τῆς ἀρχῆς βασιλεῖς, οἱ δύο ὄντες κατὰ τὰ τοιαῦτα τῆς σελήνης πάθη ἀλλήλων ἀντικαθίσταντο διάδοχοι, δι' ἃ καὶ ὁ ἐκεῖσε δῆμος τοῖς περὶ Ἀστραῖον ἔχαιρον.

Ἐντεῦθεν ἐπιμυθεύεται ὅπως τὰ τε ἄλλα Δερκυλλίς εἶδέ τε καὶ 10 ὑπήνεγκε, καὶ ὡς ἐν Ἀρτάβροις ἤχθη, οὗ γυναικες μὲν πόλεμουσιν, ἄνδρες δὲ οἰκουροῦσι καὶ τὰ γυναικῶν ἐπιμελοῦνται. Ἐπιτούτοις οἷα κατὰ τοὺς Ἀστύρους τὸ ἔθνος αὐτῇ τε καὶ Κηρούλλῳ συνεκύρησε, καὶ ἔτι ὅσα ἰδίως Ἀστραίῳ συνηνέχθη, καὶ ὡς παρ' ἐλπίδας πάσας τοὺς ἐν Ἀστύροις συχνούς κινδύνους ἐκπεφευγό- 15 τες Κήρυλλος σὺν Δερκυλλίδι τὴν δίκην ὅμως, ἣν ἀδικήματος παλαιοῦ ὠφληκῶς ἐτύγχανεν, οὐκ ἀπέφυγεν, ἀλλὰ παρὰ δόξαν πᾶσαν ὡς ἐσώθη τῶν κινδύνων, οὕτω καὶ ἐκρεουργήθη. Μετὰ ταῦτα οἷα κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν πλανωμένη ἐθεάσατο, καὶ ὡς ἐν Ἔρφυκι γενομένη πόλει Σικελίας συλλαμβάνεται καὶ 20 πρὸς Αἰνησιδήμον (ἐτυράννει δὲ τότε Λεοντίνων οὗτος) ἀπάγεται. Ἐν ᾧ πάλιν Παάπιδι τῷ τρισαλητηρίῳ περιπίπτει τῷ τυραννοῦντι συνόντι, καὶ τῆς ἀπροσοδοκῆτου συμφορᾶς ἀνέλπιστον εὐρίσκει παραμυθίαν τὸν ἀδελφὸν Μαντινίαν, ὃς πολλὰ πλανηθεὶς καὶ πολλῶν ἀπιστοτάτων θεαμάτων περὶ τε ἀνθρώπους καὶ ἕτερα 25 ζῶα περὶ τε αὐτὸν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ φυτὰ καὶ νήσους μάλιστα ἐξηγητῆς αὐτῇ καταστάς, ὕλην ἄφθονον παρέσχε μυθοποιίας ἀπαγγέλλειν ὕστερον τῷ Δεινίᾳ, ἅπερ αὐτὸς συνείρων εἰσάγεται διηγούμενος τῷ Ἀρκάδι Κύμβᾳ.

Ἐπειτα ὡς λαβόντες Μαντινίας καὶ Δερκυλλίς ἐκ Λεοντίνων

ἔξαιτίας τῆς ἀλλαγῆς τοῦ χρώματος τῶν ἀλόγων. Πῶς ἔφτασαν στοὺς Ἀκυτανούς, καὶ πόσο μεγάλες τιμές ἀπήλαυσαν ἐκεῖ ἡ Δερκυλλίδα καὶ ὁ Κήρυλλος, καὶ πολὺ περισσότερο ὁ Ἀστραῖος, πού ἡ αὐξομείωση τῶν ματιῶν του δήλωνε τὶς αὐξομειώσεις τῆς σελήνης, καὶ πού διευθετώντας τὴ φιλονεικία γιὰ τὴν ἔξουσία τῶν ἐκεῖ βασιλέων, πού ἦταν δύο καὶ σύμφωνα μὲ τὶς φάσεις τῆς σελήνης διαδέχονταν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ λαὸς τῶν Ἀκυτανῶν χαίρονταν καὶ τιμοῦσε τὸν Ἀστραῖο.

Ἐδῶ προσθέτει στὴ διήγησή του (ὁ Δεινίας) καὶ τὰ ἄλλα πού εἶδε καὶ ἔπαθε ἡ Δερκυλλίδα, καὶ πῶς τὴν ὀδήγησαν στοὺς Ἀρτάβρους²⁰, ὅπου στὸν πόλεμο πηγαίνουν οἱ γυναῖκες, καὶ οἱ ἄνδρες μένουν στὸ σπίτι καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἔργα τῶν γυναικῶν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἡ χώρα τῆς Δερκυλλίδας καὶ τοῦ Κηρύλλου κατὰ τύχη βρισκόταν κοντὰ στὸ ἔθνος τῶν Ἀστύρων, διηγεῖται καὶ ὅσα ἐπὶ πλέον ἔπαθε ἰδιαιτέρως ὁ Ἀστραῖος, καὶ πῶς πέρα ἀπὸ κάθε προσδοκία, ἐνῶ ξέφυγαν ὁ Κήρυλλος καὶ ἡ Δερκυλλίδα τοὺς πολλοὺς κινδύνους ἀνάμεσα στοὺς Ἀστύρους, τὴν τιμωρία ὅμως πού ὁ Κήρυλλος ὀφείλε γιὰ κάποιο παλαιὸ ἀδίκημά του δὲν τὴν ἀπέφυγε, ἀλλὰ ἀπροσδόκητα, ὅπως σώθηκε ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἔτσι καὶ κατακρεουργήθηκε. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ διηγεῖται τί εἶδε περιπλανώμενη στὴν Ἰταλία καὶ τὴ Σικελία, καὶ πῶς συλλαμβάνεται, ὅταν ἔφτασε στὸν Ἐρυκα, πόλη τῆς Σικελίας, καὶ ὀδηγεῖται στὸν Αἰνησίδημο (αὐτὸς ἦταν τότε τύραννος τῶν Λεοντίνων). Ἐδῶ πάλι πέφτει στὰ χέρια τοῦ τρισάθλιου Παάπιδας, πού ἦταν σύντροφος τοῦ τυράννου, καὶ ἀνέλπιστη παρηγοριὰ στὴν ἀπροσδόκητη συμφορὰ βρίσκει τὸν ἀδελφὸ τῆς Μαντινία, ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ἀφοῦ ἔγινε γι' αὐτὴν ὁ καλὸς ἀφηγητὴς τῶν πολλῶν καὶ ἀπίστευτων θεαμάτων σχετικὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλα ζῶα, ἀλλὰ καὶ σχετικὰ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ νησιά, τῆς ἔδωσε ἀφθονο ὑλικὸ μυθοπλασίας νὰ τὸ διηγεῖται ὕστερα στὸν Δεινία, τὰ ὁποῖα συνθέτοντας ἐκεῖνος, παρουσιάζεται νὰ τὰ διηγεῖται στὸν Ἀρκάδα Κύμβα.

Ἐπειτα ἱστορεῖ πῶς, ἀφοῦ πῆραν ὁ Μαντινίας καὶ ἡ Δερκυλ-

20. Ἡ λεγόμενη σήμερα Cabo de Finistera.

τὸ Παάπιδος πηρίδιον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ βιβλίων, καὶ τῶν βοτανῶν τὸ κιβώτιον, ἀπαίρουσιν εἰς Ῥήγιον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μεταπόντιον, ἐν ᾧ αὐτοὺς Ἀστραῖος ἐπικαταλαβὼν μηνύει κατὰ πόδας διώκειν Παάπιν. Καὶ ὡς συναπαίρουσιν αὐτῷ ἐπὶ Θρακίας καὶ
 5 Μαισσαγέτας, πρὸς Ζαμόλξιν τὸν ἐταῖρον αὐτοῦ ἀπιόντι. Ὅσα τε κατὰ ταύτην τὴν ὁδοιπορίαν ἴδοιεν καὶ ὅπως ἐντύχοι Ἀστραῖος Ζαμόλξιδι παρὰ Γέταις, ἤδη Θεῶ νομιζομένῳ, καὶ ὅσα εἰπεῖν αὐτῷ καὶ δεηθῆναι Δερκυλλίς τε καὶ Μαντινίας Ἀστραῖον ὑπὲρ αὐτῶν ἠξίωσαν, καὶ ὡς χρησμός αὐτοῖς ἐκεῖθεν ἐξέπεσεν ἐπὶ Θούλην
 10 εἶναι πεπρωμένον ἐλθεῖν, καὶ ὡς ἐς ὕστερον καὶ πατρίδα ὄψονται, πρότερον ἄλλα τε ἐνταλαιπωροῦντες, καὶ δίκην τῆς ἐς τοὺς τοκέας ἀνοσιότητος (εἰ καὶ ἄκοντες ἡμαρτον) τινύντες τῷ τὸν βίον αὐτοῖς εἰς ζωὴν καὶ θάνατον διαμερισθῆναι, καὶ ζῆν μὲν ἐν νυκτί, νεκροὺς δὲ ἐν ἐκάστη εἶναι ἡμέρᾳ· εἶτα ὡς τοιούτους χρησμούς λα-
 15 βόντες ἀπαίρουσιν ἐκεῖθεν, τὸν Ἀστραῖον σὺν Ζαμόλξι λείποντες ὑπὸ Γετῶν δοξαζόμενον, καὶ ὅσα περὶ Βορρᾶν αὐτοῖς τεράστια ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι συνηνέχθη.

Ταῦτα πάντα Δεινίας κατὰ Θούλην ἀκούσας διηγουμένης Δερκυλλίδος εἰσάγεται νῦν ἀπαγγέλλων τῷ Ἀρκάδι Κύμβα. Ἐπὶ
 20 τούτοις καὶ ὡς Παάπιν διώκων μετ' ἵχνια τοὺς περὶ Δερκυλλίδα ἐπέστη αὐτοῖς ἐν τῇ νήσῳ, καὶ τὸ πάθος ἐκεῖνος τέχνη μαγικῇ ἐπέθηκε, θνήσκει μὲν ἡμέρας, ἀναδιώσκειν δὲ νυκτὸς ἐπιγιννομένης. Καὶ τὸ πάθος αὐτοῖς ἐνέθηκεν ἐμπτύσας αὐτῶν κατὰ τὸ ἐμφανὲς τοῖς προσώποιν. Καὶ ὡς Θρουσκανός τις Θουλίτης, ἐραστῆς διά-
 25 πυρος Δερκυλλίδος, ἰδὼν πεσοῦσαν τῷ ἐκ Παάπιδος πάθει τὴν ἐρωμένην καὶ ὑπεραλγήσας, ἀθρόον τε ἐπιστάς, παίει ξίφει ἐκ τοῦ αἵφνιδίου τὸν Παάπιν καὶ ἀναιρεῖ, τοῦτο μόλις τῶν μυρίων κακῶν τέλος εὐράμενον. Καὶ ὡς Θρουσκανός, ἐπεὶ Δερκυλλίς ἔκειτο δοκοῦσα νεκρά, ἑαυτὸν ἐπικατασφάττει. Ταῦτα πάντα καὶ τούτων
 30 ἕτερα πολλὰ παραπλήσια, τὴν τε ταφὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ὑπαναχώρησιν καὶ τοὺς ἔρωτας Μαντινίου, καὶ ὅσα διὰ τοῦτο

λίδα ἀπὸ τοὺς Λεοντίνους τὸ σακκίδιο τοῦ Παάπιδα μὲ τὰ βιβλία πὺ περιεῖχε καὶ τὸ κιβώτιο μὲ τὰ βότανα, διαπεραιώνονται στὸ Ρή-γιο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ Μεταπόντιο, ὅπου φτάνοντάς τους ὁ Ἄστραϊος τοὺς εἰδοποιεῖ ὅτι τοὺς καταδιώκει κατὰ πόδας ὁ Πάαπις. Καὶ πῶς ἀναχωροῦν μαζί του πρὸς τοὺς Θράκες καὶ τοὺς Μασσαγέτες, ἐνῶ αὐτὸς πῆγε στὸν φίλο του τὸν Ζάμολξη. Ὅσα ἐπίσης εἶδαν κατὰ τὴν ὁδοιπορία τους αὐτῆ, καὶ πῶς συνάντησε ὁ Ἄστραϊος τὸν Ζάμολξη στὴ χώρα τῶν Γετῶν, πὺ ἤδη τὸν θεωροῦσαν θεό, καὶ ὅσα ζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἄστραϊο ἢ Δερκυλλίδα καὶ ὁ Μαντινίας νὰ πεῖ καὶ νὰ παρακαλέσει γι' αὐτοὺς τὸν Ζάμολξη. Πῶς ἐπίσης τοὺς δόθηκε χρη-σμός ὅτι εἶναι πεπρωμένο νὰ πᾶνε στὴ Θούλη, καὶ πῶς ἀργότερα θὰ δοῦν καὶ τὴν πατρίδα τους, ἀφοῦ προσηγουμένως πάθουν πολλές τα-λαιπωρίες, δεχόμενοι τιμωρία γιὰ τὴν ἀσέβεια τους πρὸς τοὺς γονεῖς τους (ἂν καὶ διέπραξαν ἀκούσια τὸ ἀμάρτημα), ἐπειδὴ ὁ βίος τους μοιράσθηκε σὲ ζωὴ καὶ θάνατο, ὥστε νὰ ζοῦν τὴ νύχτα, καὶ νὰ εἶναι νεκροὶ τὴν κάθε ἡμέρα. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔλαβαν αὐτοὺς τοὺς χρη-σμούς, ἀναχωροῦν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφήνοντας τὸν Ἄστραϊο μαζί μὲ τὸν Ζάμολξη νὰ τὸν τιμοῦν οἱ Γέτες. Καὶ διηγεῖται ἀκόμα ὅσα καταπλη-κτικὰ συνέβη νὰ δοῦν αὐτοὶ καὶ ν' ἀκούσουν ἐκεῖ στὸν Βορρᾶ.

Ὅλα αὐτὰ πὺ ἄκουσε ὁ Δεινίας στὴ Θούλη νὰ τοῦ τὰ διηγεῖ-ται ἢ Δερκυλλίδα, παρουσιάζεται τώρα νὰ τὰ ἱστορεῖ στὸν Κῦμβα τὸν Ἀρκάδα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ πῶς ὁ Παάπις, καταδιώκοντας καταπόδας τὴν Δερκυλλίδα καὶ τοὺς συντροφούς της, τοὺς ἔφτασε στὸ νησί (Θούλη) καὶ μὲ τὴ μαγικὴ τέχνη του τοὺς δημιούργησε τὴν κατάσταση νὰ εἶναι νεκροὶ τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα νὰ ἀναβιώνουν. Αὐτὸ τὸ ἐπέτυχε φτύνοντάς τους δημόσια στὰ πρόσωπά τους. Καὶ ἀκόμα πῶς κάποιος Θρουσκανὸς Θουλίτης, πὺ ἀγάπησε μὲ πάθος τὴ Δερκυλλίδα, βλέποντας νὰ γίνεται θύμα τοῦ Παάπιδος ἢ ἀγαπη-μένη του, νιώθοντας ἀβάσταχτο πόνο ἐπιτίθεται καὶ σκοτώνει τὸν Παάπιδα χτυπώντας τον ξαφνικὰ μὲ ξίφος, βρίσκοντας τέλος αὐτὸν τὸν θάνατο γιὰ τὰ τόσα δεινά, καὶ πῶς ὁ Θρουσκανός, ὅταν ἢ Δερ-κυλλίδα βρίσκόταν πεσμένη κάτω νεκρῆ φαινομενικὰ αὐτοκτονεῖ καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὸ μαχαίρι. Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια, τὴν ταφή τους καὶ τὴν ἀναχώρησή τους ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τοὺς ἔρωτες τοῦ

συνέβη, καὶ ἕτερα ὅμοια κατὰ Θούλην τὴν νῆσον Δεινίας μαθὼν μυθολογούσης Δερκυλλίδος εἰσάγεται νῦν συνυφαίνων τῇ Ἀρκάδι Κύμβᾳ, καὶ συμπληροῦται Ἀντωνίῳ Διογένει ὁ εἰκοστός τρίτος λόγος «Τῶν ὑπὲρ Θούλην» ἐπιγραφομένων «Ἀπίστων», καί-
5 τοι μηδὲν ἢ βραχέα κατ' ἀρχὰς περὶ Θούλης τῆς συγγραφῆς ὑποδηλωσάσης.

Ὁ δὲ εἰκοστός τέταρτος λόγος εἰσάγει Ἀζουλιν διηγούμενον, κακεῖθεν Δεινίαν τοῖς ἔμπροσθεν αὐτῷ μυθολογηθεῖσι πρὸς Κύμβαν συνείροντα τὰ Ἀζούλιδος, ὡς κατανοήσοι τῆς γοητείας τὸν
10 τρόπον, καθ' ὃν Παάπις ἐγοήτευσεν Δερκυλλίδα καὶ Μαντινίαν, νυκτὶ μὲν ζῶντας, ἐν ἡμέρᾳ δὲ νεκροὺς εἶναι, καὶ ὡς ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τοῦ πάθους, τὸν τε τρόπον τῆς τιμωρίας ταύτης καὶ δὴ καὶ τῆς ἰάσεως ἐκ τοῦ πηριδίου ἀνευρῶν τοῦ Παάπιδος, ὃ συνεπεφέ-
ροντο Μαντινίας καὶ Δερκυλλίς. Οὐ μόνον δέ, ἀλλ' εὗρε καὶ ὅπως
15 Δερκυλλίς καὶ Μαντινίας ἀπαλλάξιαν μεγάλου κακοῦ τοὺς τοκέας κειμένους, οὓς ὑποθήκαις Παάπιδος, ὡς ἂν ἐπὶ τῷ ἐκείνων συμφέροντι, αὐτοὶ ἐλυμήναντο, ἴσα κείσθαι νεκροῖς μακρὸν χρόνον κατεργασάμενοι. Εἶτα ὡς ἐκεῖθεν Δερκυλλίς ἅμα Μαντινία ἐπὶ τὴν πατρίδα ἔσπευδον ἐπὶ τῇ τῶν τεκόντων ἀναδιώσει καὶ σωτη-
20 ρία.

Δεινίας δὲ ἅμα Καρμάνη καὶ Μηνίσκω, ἀποχωρισθέντος αὐτοῖς Ἀζούλιδος, πρὸς τὰ ὑπὲρ τὴν Θούλην τὴν πλάνην ἐξέτεινον, καθ' ἣν πλάνην τὰ ὑπὲρ τὴν Θούλην ἄπιστα θεάσασθαι νῦν ἀπαγγέλλων εἰσάγεται Κύμβᾳ, ἐκεῖνα λέγων ἰδεῖν ἄ καὶ οἱ τῆς ἀστροθε-
25 ἄμονος τέχνης σπουδασταὶ ὑποτίθενται, οἷον ὡς ἔστιν ἐνίοις δυνατὸν κατὰ κορυφὴν τὴν ἄρκτον εἶναι, καὶ τὴν νύκτα μηνιαίαν, καὶ ἔλαττον δὲ καὶ πλεόν, καὶ ἑξαμηνιαίαν δέ, καὶ τὸ ἔσχατον ἐνιαυσίαν οὐ μόνον δὲ τὴν νύκτα ἐπὶ τοσοῦτον παρατείνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν ταύταις συμβαίνειν ἀνάλογον καὶ ἕτερα δὲ ἀπαγγέλλ-
30 λει ἰδεῖν ὅμοια. Καὶ ἀνθρώπους δὲ ἰδεῖν καὶ ἕτερά τινα τερατεύε-

Μαντινία, καὶ ὅσα προκάλεσαν αὐτοὶ οἱ ἔρωτες τοῦ Μαντινία, καὶ ἄλλα ὅμοια πού συνέβησαν στὴ Θούλη καὶ ἔμαθε ὁ Δεινίας ἀπὸ τὰ μυθολογήματα πού τοῦ ἔλεγε ἡ Δερκυλλίδα, παρουσιάζεται τώρα νὰ τὰ διηγεῖται στὸν Ἀρκάδα Κύμβα, καὶ συμπληρώνεται ἔτσι καὶ ὁ εἰκοστὸς τρίτος λόγος τοῦ ἔργου τοῦ Ἀντωνίου Διογένους, πού ἐπιγράφεται «Τῶν ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων», ἂν καὶ βέβαια ἡ συγγραφή δὲν ἄφησε νὰ φανεῖ τίποτε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴ Θούλη, παρὰ κάτι λίγα μονάχα.

Τὸ εἰκοστὸ τέταρτο βιβλίο παρουσιάζει τὸν Ἀζουλη νὰ διηγεῖται, καὶ ἔπειτα τὸν Δεινία νὰ συμπλέκει ὅσα εἶπε ὁ Ἀζουλης μὲ ὅσα εἶχε διηγηθεῖ στὴν Κύμβα, γιὰ νὰ ἐννοήσεις τὸν τρόπο τῆς μαγείας, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Παάπις μάγεψε τὴ Δερκυλλίδα καὶ τὸν Μαντινία, ὥστε νὰ ζοῦν τὴ νύχτα καὶ τὴν ἡμέρα νὰ εἶναι νεκροί, καὶ πῶς τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, βρίσκοντας καὶ τὸν τρόπο αὐτῆς τῆς τιμωρίας καὶ μάλιστα καὶ τῆς θεραπείας τους ἀπὸ τὸ σακκίδιο πού κουβαλοῦσαν μαζί τους ὁ Μαντινίας καὶ ἡ Δερκυλλίδα. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ βρῆκε καὶ πῶς ἡ Δερκυλλίδα καὶ ὁ Μαντινίας ἀπάλλαξαν ἀπὸ μεγάλο κακὸ τοὺς γονεῖς τους πού ἦταν κατὰκοιτοὶ ἀπὸ ἀρρώστια, τοὺς ὁποίους μὲ τίς συμβουλές τοῦ Παάπη αὐτοὶ τοὺς εἶχαν προξενήσει τὸ κακὸ νὰ κείτονται σὰν νεκροὶ γιὰ πολὺν καιρὸ. Ἐπειτα πῶς ἡ Δερκυλλίδα μαζί καὶ ὁ Μαντινίας ἔτρεξαν ἀπὸ ἐκεῖ στὴν πατρίδα τους γιὰ τὴν ἀναβίωση καὶ σωτηρία τῶν γονιῶν τους.

Ὁ Δεινίας ὅμως μαζί μὲ τὸν Καρμάνη καὶ τὸ Μηνίσκο, ὅταν χώρισε ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀζουλης, συνέχισαν τὴν περιπλάνησή τους πέρα ἀπὸ τὴ Θούλη. Κατὰ τὴν περιπλάνηση αὐτὴ παρουσιάζεται νὰ διηγεῖται τώρα στὸν Κύμβα ὅσα ἀπίστευτα εἶδε πέρα ἀπὸ τὴ Θούλη, λέγοντας πῶς εἶδε ἐκεῖνα πού καὶ οἱ σπουδαστὲς τῆς ἀστρονομίας διδάσκουν γιὰ παράδειγμα, ὅτι μποροῦν μερικοὶ νὰ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸν βόρειο πόλο, καὶ ὅτι ἡ νύχτα ἐκεῖ κρατεῖ ἕνα μῆνα, καὶ λιγότερο ἢ περισσότερο, καὶ ἕνα ἑξάμηνο, καὶ τέλος ἕνα ἔτος. Καὶ δὲν παρατείνεται μόνο ἡ νύχτα σὲ τόσο διάστημα, ἀλλὰ τὸ ἀντίστοιχο συμβαίνει καὶ στὴν ἡμέρα· διηγεῖται ἐπίσης ὅτι εἶδε καὶ ἄλλα ὅμοια. Καὶ τερατολογεῖ ὅτι εἶδε καὶ ἀνθρώπους καὶ κάποια ἄλλα φαινόμενα

ται, ἃ μηδεὶς μήτε ἰδεῖν ἔφη μήτε ἀκοῦσαι, ἀλλὰ μηδὲ φαντασίαις ἀνετυπώσατο. Καὶ τὸ πάντων ἀπιστότατον, ὅτι πορευόμενοι πρὸς Βορρᾶν ἐπὶ σελήνην, ὡς ἐπὶ τινα γῆν καθαρωτάτην, πλησίον ἐγένοντο, ἐκεῖ τε γενόμενοι ἴδοιεν ἃ εἰκὸς ἦν ἰδεῖν τὸν τοιαύτην ὑπερ-
5 βολὴν πλασμάτων προαναπλάσαντα. Εἶτα καὶ ὡς ἡ Σίδυλλα τὴν μαντικὴν ἀπὸ Καρμάνου ἀνέλαβε. Μετὰ δὲ ταῦτα ὅτι εὐχὰς ἰδίας ἕκαστος ἠϋξάτο, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἑκάστῳ συνέπεσεν ὥσπερ ἠϋξάτο, αὐτὸν δὲ φησὶν ἐκεῖθεν ἀφυπνώσαντα εἰς Τύρον εἰς τὸν τοῦ Ἡρακλέος νεῶν εὐρεθῆναι, ἐκεῖθεν τε ἀναστάντα, τὴν τε Δερ-
10 κυλλίδα καὶ τὸν Μαντινίαν ἀνευρεῖν εὖ πεπραχότας καὶ τοὺς τε γονεῖς τοῦ μακροῦ ἀπαλλάξαντας ὕπνου, μᾶλλον δὲ ὀλέθρου, καὶ τᾶλλα εὐδαμονοῦντας.

Ταῦτα Κύμβᾳ Δεινίας διεμυθολόγησε, καὶ κυπαριττίνας δέλτους προενεγκῶν ἐγγράψαι ταύτας τὸν Ἀθηναῖον Ἐρασινίδην
15 συνεπόμενον τῷ Κύμβᾳ (ἦν γὰρ τεχνίτης λόγων) παρεκελεύσατο. Ὑπέδειξε δὲ αὐτοῖς καὶ τὴν Δερκυλλίδα· αὕτη γὰρ καὶ τὰς κυπαριττίνας δέλτους ἤνεγκε. Προσέταξέ τε τῷ Κύμβᾳ δίχα ταῦτα τὰ διαμυθολογηθέντα ἀναγράψασθαι, καὶ θατέραν μὲν τῶν δέλτων αὐτὸν ἔχειν, τὴν ἑτέραν δέ, καθ' ὃν ἀποβιώῃ καιρὸν, τὴν Δερκυλ-
20 λίδα πλησίον τοῦ τάφου κιβωτίῳ ἐμβαλοῦσαν καταθεῖναι.

Ὁ γοῦν Διογένης, ὁ καὶ Ἀντώνιος, ταῦτα πάντα Δεινίαν εἰσαγαγὼν πρὸς Κύμβαν τερατευσάμενον, ὅμως γράφει Φανστίνῳ ὅτι τε συντάττει περὶ τῶν ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων, καὶ ὅτι τῇ ἀδελφῇ Ἰσιδώρᾳ φιλομαθῶς ἐχούσῃ τὰ δράματα προσφωνεῖ. Λέγει δὲ
25 ἑαυτόν, ὅτι ποιητῆς ἐστὶ κωμωδίας παλαιᾶς, καὶ ὅτι, εἰ καὶ ἄπιστα καὶ ψευδῆ πλάττοι, ἀλλ' οὖν ἔχει περὶ τῶν πλείστων αὐτῷ μυθολογηθέντων ἀρχαιοτέρων μαρτυρίας, ἐξ ὧν σὺν καμάτῳ ταῦτα συναθροίσειε, προτάττει δὲ καὶ ἑκάστου βιβλίου τοὺς ἄνδρας οἱ τὰ τοιαῦτα προαπεφήναντο, ὡς μὴ δοκεῖν μαρτυρίας χηρεύειν τὰ
30 ἄπιστα. Ἐπιστολὴν μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς τοῦ βιβλίου γράφει πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ἰσιδώραν, δι' ἧς, εἰ καὶ τὴν προσφώνησιν αὐτῇ τῶν συγγραμμάτων δείκνυται πεπονημένος, ἀλλ' οὖν εἰσάγει Βάλα-

πού οὔτε εἶδε οὔτε ἄκουσε κανένας, ἀλλ' οὔτε καὶ μὲ τῆ φαντασία του συνέλαβε. Καὶ τὸ πιὸ ἀπίστευτο ἀπὸ ὅλα, ὅτι βαδίζοντας πρὸς Βορρᾶ πλησίασαν τῆ σελήνη καὶ τὴν εἶδαν σὰ μιὰ γῆ καθαρότατη, καὶ φτάνοντας ἐκεῖ εἶδαν ὅσα εἶναι φυσικὸ νὰ δεῖ αὐτὸς πού ἔπλασε τέτοια ὑπερβολικὰ φανταστικὰ πλάσματα. Ἐπειτα καὶ πῶς ἡ Σίβυλλα ἔλαβε τῆ μαντικὴ ἀπὸ τὸν Καρμάνη. Μετὰ ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ὁ καθένας ἔκανε δική του εὐχή καὶ σὲ καθέναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴν εὐχή του, ἐνῶ αὐτὸς, λέγει, ὅταν ἀπὸ ἐκεῖ ξύπνησε στὴν Τύρο βρέθηκε στὸ ναὸ τοῦ Ἡρακλῆ, καὶ ὅταν σηκώθηκε βρῆκε τῆ Δερκυλλίδα καὶ τὸν Μαντινία νὰ εἶναι καλὰ καὶ τοὺς γονεῖς τους νὰ τοὺς ἔχουν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ μακρὸ ὕπνο, ἢ καλύτερα τὸν ὀλεθρὸ τους, καὶ γενικὰ νὰ εἶναι εὐτυχισμένοι.

Αὐτὰ τὰ μυθολογήματα διηγήθηκε ὁ Δεινίας στὸν Κύμβα καὶ ἔδωσε ἐντολὲς παραδίδοντας δέλτους ἀπὸ κυπαρίσσι νὰ τὰ γράψει αὐτὰ ὁ Ἀθηναῖος Ἐρασινίδης πού ἀκολουθοῦσε τὸν Κύμβα (γιατὶ ἦταν λογογράφος). Τοὺς σύστησε καὶ τῆ Δερκυλλίδα, γιατί αὐτὴ ἔφερε τὶς κυπαρισσένιες δέλτους. Προσταξε καὶ τὸν Κύμβα νὰ καταγράψει χωριστὰ ὅλα αὐτὰ πού εἶχαν ἐξιστορηθεῖ, καὶ τῆ μία ἀπὸ τὶς δέλτους νὰ τὴν κρατήσῃ ὁ ἴδιος, ἐνῶ τὴν ἄλλη, ὅταν πεθάνει, νὰ τὴν κλείσῃ ἡ Δερκυλλίδα σὲ κιβώτιο καὶ νὰ τὴν καταθέσῃ κοντὰ στὸν τάφο του.

Ὁ Διογένης λοιπόν, πού ἀναφέρεται καὶ ὡς Ἀντώνιος, πού παρουσίασε τὸν Δεινία νὰ διηγεῖται ὅλες αὐτὲς τὶς τερατολογίες στὸν Κύμβα, γράφει ὡσὸσο στὸ Φαυστῖνο, ὅτι συγγράφει γιὰ τὰ πέρα ἀπὸ τῆ Θούλη ἀπίστευτα, καὶ ὅτι ἀφιερώνει τὰ γεγονότα στὴν ἀδελφή του Ἰσιδώρα πού διακρινόταν γιὰ τῆ φιλομάθειά της. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του λέγει ὅτι εἶναι ποιητῆς παλαιᾶς κωμωδίας, καὶ ὅτι παρόλο πού πλάθει ἀπίστευτα καὶ ψευδῆ, ὅμως ἔχει γιὰ πάρα πολλὰ ἀπὸ τὰ μυθολογήματα μαρτυρίες τῶν παλαιότερων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συνάθροισε μὲ κόπο ὅλα αὐτὰ, καὶ προτάσσει καὶ σὲ κάθε βιβλίον ἐκείνους πού τὰ εἶπαν πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὥστε νὰ μὴ φαίνονται ὅτι στεροῦνται μαρτυρίες τὰ ἀπίστευτά του. Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου γράφει ἐπιστολὴ στὴν ἀδελφή του Ἰσιδώρα, μὲ τὴν ὁποία, ἂν καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι ἔκανε σ' αὐτὴν τὴν προσφώνηση τῶν συγγραμμά-

γρον πρὸς τὴν οἰκείαν γυναῖκα, Φίλαν τοῦνομα, γράφοντα (θυγάτηρ δὲ ἦν Ἀντιπάτρου αὕτη) ὅτι τῆς Τύρου ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως Μακεδόνων εἰς ἄλωσιν ἐλθούσης καὶ πυρὶ τὰ πλεῖστα δαπανηθείσης, στρατιώτης ἦκεν πρὸς Ἀλέξανδρον, ξένον τι 5 καὶ παράδοξον λέγων μηνύειν, εἶναι δὲ τὸ θέαμα τῆς πόλεως ἔξω. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἡφαιστίωνα καὶ Παρμενίωνα συμπαραλαβὼν εἶποντο τῷ στρατιώτῃ, καὶ καταλαμβάνουσιν ὑπογείους λιθίνους σορούς, ὧν ἡ μὲν ἐπεγέγραπτο «Λυσίλλα ἐβίω ἔτη πέντε καὶ τριήκοντα», ἡ δὲ «Μνάσων Μαντινίου ἐβίω ἔτη 5 καὶ 6 ἀπὸ ἐνὸς καὶ 10 ὀ», ἡ δὲ «Ἀριστίων Φιλοκλέους ἐβίω ἔτη 5 καὶ 6 ἀπὸ 6 καὶ 7», ἄλλη δὲ «Μαντινίας Μνάσωνος ἔτη ἐβίω 6 καὶ 7 καὶ νύκτας 5 καὶ 6», ἑτέρα δὲ «Δερκυλλίς Μνάσωνος ἐβίω ἔτη 6 καὶ 7 καὶ νύκτας 5 καὶ 6», ἡ δὲ ἕκτη σορὸς «Δεινίας Ἀρκᾶς ἐβίω ἔτη 7 καὶ 8 καὶ 9 καὶ 10». Τούτοις διαποροῦντες πλὴν τῆς πρώτης σοροῦ (σαφές γὰρ τὸ 15 ἐκείνης ἐπίγραμμα) ἐντυγχάνουσι παρὰ τοίχῳ κιβωτίῳ μικρῷ κυπαριττίου πεποιημένῳ ᾧ ἐνεγέγραπτο· «ὦ ξένε, ὅστις εἶ, ἄνοιξον, ἵνα μάθῃς ἃ θαυμάζεις».

Ἀνοίξαντες οὖν οἱ περὶ Ἀλέξανδρον τὸ κιβώτιον, εὐρίσκουσι τὰς κυπαριττίνας δέλτους, αἷς (ὡς ἔοικε) κατέθηκε Δερκυλλίς κατὰ 20 τὰς ἐντολὰς Δεινίου. Ταῦτα Βάλαγρον εἰσάγει τῇ γυναικὶ γράφοντα, καὶ ὅτι τὰς κυπαριττίνους δέλτους μεταγραφάμενος διαπέμψει τῇ γυναικί. Καὶ λοιπὸν εἰσβάλλει ἐντεῦθεν ὁ λόγος εἰς τὴν τῶν κυπαριττίνων δέλτων ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, καὶ πάρεστι Δεινίας Κύμβα διηγούμενος ἅπερ προείρηται. Οὕτω μὲν οὖν καὶ 25 ἐπὶ τούτοις ἡ τῶν δραμάτων πλάσις τῷ Ἀντωνίῳ Διογένει ἐσηματίσται.

Ἔστι δ', ὡς ἔοικεν, οὗτος χρόνῳ πρεσβύτερος τῶν τὰ τοιαῦτα ἐσπουδακώτων διαπλάσαι, οἷον Λουκιανοῦ, Λουκίου, Ἰαμβλίχου, Ἀχιλλέως Τατίου, Ἡλιοδώρου τε καὶ Δαμασκίου· καὶ γὰρ τοῦ 30 «Περὶ ἀληθῶν διηγημάτων» Λουκιανοῦ καὶ τοῦ «Περὶ μεταμορ-

των του, παρουσιάζει ὡστόσο τὸν Βάλαγρο νὰ γράφει στὴ γυναίκα του, ποῦ ὀνομαζόταν Φίλα (αὐτὴ ἦταν κόρη τοῦ Ἀντίπατρου), πὼς ὅταν ὁ βασιλιὰς τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρος κυρίευσε τὴν Τύρο καὶ ἡ φωτιὰ εἶχε καταστρέψει τὰ περισσότερα πράγματα, πῆγε στὸν Ἀλέξανδρο, λέγοντάς του ὅτι τοῦ φέρνει μήνυμα γιὰ θέαμα παράξενο καὶ ἀπροσδόκητο, καὶ ὅτι αὐτὸ ποῦ εἶδε ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Παίρνει μαζί του ὁ βασιλιὰς τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ τὸν Παρμενίωνα καὶ ἀκολουθώντας τὸν στρατιώτη, βρέθηκαν μπροστὰ σὲ ὑπόγεια λίθινα μνήματα, ποῦ τὸ ἓνα εἶχε ἐπιγραφή, «Λυσίλλα, ἔζησε τριάντα πέντε χρόνια», τὸ ἄλλο «Μνάσων Μαντινίου, ἔζησε ἑξήντα ἕξι χρόνια μετὰ τὸ ἑβδομήντα ἓνα· τὸ τρίτο «Ἀριστίων Φιλοκλέους, ἔζησε σαράντα ἑπτὰ χρόνια μετὰ τὸ πενήντα δύο²¹, ἄλλο ἓνα «Μαντινίας Μνάσωνος, ἔζησε σαράντα δύο χρόνια καὶ νύχτες ἑξακόσιες ἑξήντα», ἄλλο ἓνα «Δερκυλλίς Μνάσωνος, ἔζησε τριάντα ἑννέα χρόνια καὶ νύχτες ἑξακόσιες ἑξήντα», τὸ ἕκτο μνῆμα «Δεινίας ὁ Ἀρκάδιος, ἔζησε ἑκατὸν εἴκοσι πέντε χρόνια». Ἐνῶ ἀποροῦσαν γι' αὐτὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτο μνῆμα (γιατὶ τὸ ἐπίγραμμα αὐτοῦ ἦταν σαφές), βρίσκουν κοντὰ στὸν τοῖχο ἓνα κιβώτιο μικρὸ ἀπὸ ξύλο κυπαρισσιοῦ, στὸ ὁποῖο εἶχε γραφεῖ: «᾿Ω ξένε, ὅποιος εἶσαι, ἀνοιξε, γιὰ νὰ βρεῖς λύση σὲ τίς ἀπορίες σου».

Ἄνοιξαν λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἡ συντροφιὰ του τὸ κιβώτιο, καὶ βρίσκουν τίς κυπαρισσένιες δέλτους, τίς ὁποῖες, ὅπως φαίνεται, εἶχε καταθέσει ἐκεῖ ἡ Δερκυλλίδα σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Δεινία. Αὐτὰ παρουσιάζει τὸν Βάλαγρο νὰ γράφει στὴ γυναίκα του, καὶ ὅτι ἀφοῦ μετέγραψε τίς κυπαρισσένες δέλτους, τίς ἔστειλε στὴ γυναίκα του. Ἀρχίζουν τότε νὰ διαβάζουν τίς κυπαρισσένες δέλτους καὶ τὴ γραφὴ τους, καὶ παρουσιάζεται ὁ Δεινίας νὰ διηγεῖται στὸν Κύμβα ὅσα προείπαμε. Ἔτσι λοιπὸν καὶ μὲ αὐτὰ συντάσσεται ἡ φανταστικὴ ἱστορία ἀπὸ τὸν Ἀντώνιο Διογένη.

Αὐτὸς ὅμως, ὅπως φαίνεται, εἶναι μεγαλύτερος χρονικὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θέλησαν νὰ διηγηθοῦν ὅλες τίς παρόμοιες διηγήσεις, τὸν Λουκιανὸ δηλαδή, τὸν Λούκιο, τὸν Ἰάμβλιχο, τὸν Ἀχιλλέα Τάπιο, τὸν Ἡλιόδωρο καὶ τὸν Δαμάσκιο. Γιατὶ φαίνεται πὼς αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι πηγὴ καὶ ρίζα τοῦ ἔργου «Περὶ ἀληθῶν διηγημάτων»

φώσεων» Λουκίου πηγή και ρίζα ἔοικεν εἶναι τοῦτο. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ Σινωνίδα καὶ Ῥοδάνην, Λευκίππην τε καὶ Κλειτοφῶντα, καὶ Χαρίκλειαν καὶ Θεαγένην, τῶν τε περὶ αὐτοὺς πλασμάτων καὶ τῆς πλάνης ἐρώτων τε καὶ ἀρπαγῆς καὶ κινδύνων, ἢ Δερκυλλίς καὶ Κήρυλλος καὶ Θρουσκανὸς καὶ Δεινίας εἰκόασι παράδειγμα γεγονέναι. Τὸν χρόνον δέ, καθ' ὃν ἤκμασεν ὁ τῶν τηλικούτων πλασμάτων πατήρ Διογένης ὁ Ἀντώνιος, οὕτω τι σαφές ἔχομεν λέγειν, πλὴν ἔστιν ὑπολογίσασθαι, ὡς οὐ λίαν πρόρω τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου. Μνημονεύει δ' οὗτος 10 ἀρχαιότερου τινὸς Ἀντιφάνους, ὃν φησι περὶ τοιαῦτά τινα τερατολογήματα κατεσχολακέναι. Ἔστι δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ μάλιστα, ὡς ἐν τηλικούτοις πλάσμασι τε καὶ μυθεύμασι, δύο τινὰ θηρᾶσαι χρησιμώτατα, ἐν μὲν ὅτι τὸν ἀδικήσαντά τι, κἂν μυριάκις ἐκφυγεῖν δόξῃ, εἰσάγει πάντως δύκην δεδωκέναι, καὶ δεύτερον, ὅτι πολλοὺς 15 ἀναιτίους, ἐγγὺς μεγάλου γεγονότας κινδύνου, παρ' ἐλπίδας δείκνυσι πολλάκις διασωθέντας

ΡΕΖ'.

Ἰωάννου Στοβαίου,

Ἐκλογαί, Ἀποφθεγμάτων Ὑποθετικῶν διβλία δ'.

20 Ἀνεγνώσθη Ἰωάννου Στοβαίου «Ἐκλογῶν, Ἀποφθεγμάτων, Ὑποθηκῶν», διβλία τέσσαρα ἐν τεύχεσι δυοσί. Προσφωνεῖ δὲ ταῦτα, δι' ὃν καὶ τὴν συνάθροισιν φιλοπονηῆσαι λέγει, Σεπτιμῖω ἰδίῳ υἱῷ. Ἡ δὲ συναγωγή αὐτῷ ἔκ τε ποιητῶν καὶ ῥητόρων καὶ τῶν κατὰ τὰς πολιτείας λαμπρῶς βεβιωκότων ἐγένετο, ὧν (ὡς καὶ 25 αὐτός φησι) τῶν μὲν τὰς ἐκλογάς, τῶν δὲ τὰ ἀποφθέγματα καὶ τινων ὑποθήκας συλλεξάμενος, ἐπὶ τῷ ῥυθμίσει καὶ βελτιῶσαι τῷ παιδί τὴν φύσιν, ἀμαυρότερον ἔχουσαν πρὸς τὴν τῶν ἀναγνωσμάτων μνήμην, στείλειεν.

Ἔστι δὲ αὐτῷ τὸ μὲν α' διβλίον φυσικόν, τοῦ δὲ β' τὸ μὲν τι

22. Ἕλληνας γραμματικὸς ἀπὸ τὰ Στόβα τῆς Μακεδονίας (περιοχὴ τῆς Παιονίας), ποῦ ἔζησε τὸν 5ο μ. Χ. αἰῶνα. Τὸ ἔργο του αὐτὸ τὸ σταχυολόγησε ἀπὸ 500

τοῦ Λουκιανοῦ καὶ «Περὶ μεταμορφώσεων» τοῦ Λουκίου. Καὶ ὄχι μόνο αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων ποὺ ἔγραψαν τὰ σχετικά μὲ τὴ Σινωνίδα καὶ τὸν Ροδάνη, τὴ Λευκίππη καὶ τὸν Κλειτοφώντα, τὴ Χαρίκλεια καὶ τὸν Θεαγένη, ἀλλὰ καὶ τῶν φανταστικῶν ἱστοριῶν καὶ τῆς περιπλάνησης καὶ τῶν ἐρώτων καὶ τῆς ἀπαγωγῆς καὶ τῶν κινδύνων, φαίνεται πῶς ἔγιναν παράδειγμα ἢ Δερκυλλίδα καὶ ὁ Κήρυλλος καὶ ὁ Θρουσκανὸς καὶ ὁ Δεινίας. Γιὰ τὸ χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο ἔζησε ὁ πατέρας τῶν φανταστικῶν αὐτῶν ἱστοριῶν, ὁ Διογένης Ἀντώνιος, δὲν ἔχομε νὰ ποῦμε τίποτε σαφές, μποροῦμε ὅμως νὰ ὑπολογίσουμε, ὅτι δὲν ἔζησε μακριὰ ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλιᾶ Ἀλεξάνδρου. Ὁ συγγραφέας μνημονεύει καὶ κάποιον ἀρχαιότερο Ἀντιφάνη, ποὺ λέγει ὅτι ἀφιέρωσε τὸν καιρὸ του γύρω ἀπὸ τέτοια τερατολογήματα. Μποροῦμε ὅμως ἀπ' αὐτὰ, καὶ μάλιστα ἀπὸ τέτοιες ἱστορίες καὶ μύθους, νὰ πάρουμε δυὸ χρησιμότερα διδάγματα: τὸ πρῶτο μᾶς διδάσκει, ὅτι ὅποιος ἀδίκησε, ἀκόμα καὶ ἂν θεωρηθεῖ πῶς ξεφεύγει πολλές φορές, ὅπωςδήποτε θὰ τιμωρηθεῖ, καὶ δεύτερον, ὅτι πολλοὶ ἀθῶοι ποὺ βρέθηκαν μπροστὰ σὲ μεγάλο κίνδυνο σώθηκαν πολλές φορές ἀντίθετα πρὸς κάθε ἐλπίδα.

167.

Ἰωάννου Στοβαίου.

Ἐκλογαί, Ἀποφθεγμάτων ὑποθετικῶν βιβλία τέσσερα.

Διαβάσαμε τοῦ Ἰωάννη Στοβαίου²² «Ἐκλογές, ἀποφθέγματα, ὑποθήκες» βιβλία τέσσερα σὲ δύο τεύχη. Τὰ ἀφιερώνει αὐτὰ σὲ ἐκείνον γιὰ τὸν ὁποῖο, λέγει, ὅτι ὑποβλήθηκε στὸν κόπο τῆς συλλογῆς, τὸ υἱό του δηλαδὴ Σεπτίμο. Τὴ συλλογὴ αὐτὸς τὴν ἔκανε καὶ ἀπὸ ποιητῆς καὶ ἀπὸ ρήτορες καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διέπρεψαν σὲ διάφορες πόλεις, τῶν ὁποίων, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος λέγει, συλλέγοντας ἀπὸ ἄλλους τίς ὠδές τους, ἀπὸ ἄλλους τὰ ἀποφθέγματα, καὶ ἀπὸ κάποιους ἄλλους τίς ὑποθήκες, μὲ σκοπὸ νὰ τὰ στείλει καὶ νὰ διαμορφώσει καὶ νὰ βελτιώσει τὴ φύση τοῦ παιδιοῦ του, ποὺ ἦταν κάπως ἀδύνατη στὴν ἀπομνημόνευση τῶν ἀναγνωσμάτων.

Τὸ πρῶτο βιβλίον του ἀναφέρεται στὴ φυσική, καὶ ἀπὸ τὸ δεύτερο περιπτου συγγραφεῖς καὶ ποιητῆς.

κατ' ἀρχὰς μέρος λογικόν, τὸ δὲ λοιπὸν καὶ πλεῖστον ἠθικόν καὶ
 τὸ γ' δὲ καὶ τὸ δ', πλὴν ὀλιγίστων, ἠθικὰ καὶ πολιτικά. Καὶ γὰρ τὸ
 μὲν α' ἔχει μὲν κεφάλαι Ε', οἷς καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἀρμόζει χρή-
 σεις καὶ χρείας ταῦτα δὲ εἰσι μετὰ τὸ περὶ Θεοῦ διαλαβεῖν, ὅτι
 5 Δημιουργὸς τῶν ὄντων καὶ διέπει τὸ ὅλον τῷ τῆς προνοίας λόγῳ,
 δεύτερον περὶ τῶν νομιζόντων μὴ εἶναι πρόνοιαν καὶ ἐπομένας
 ταύτη θείας ἐπὶ τῇ τοῦ παντός δουκῆσει δυνάμεις, εἶτα περὶ δίκης
 παρὰ τοῦ Θεοῦ τεταγμένης ἐποπτεύειν τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν ἀν-
 θρώπων, τιμωρὸν οὖσαν τῶν ἀμαρτανόντων, καὶ περὶ ἀνάγκης
 10 θείας, καθ' ἣν ἀπαραιτήτως τὰ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γίνεται βού-
 λησιν, περὶ τε εἰμαρμένης καὶ τῆς τῶν γινομένων εὐταξίας, περὶ τε
 τύχης ἢ ταυτομάτου, καὶ ὅτι ἀλόγιτος ἢ φορὰ τῆς τύχης, περὶ τε
 χρόνου οὐσίας καὶ μερῶν, καὶ πόσων εἶη αἴτιος, καὶ περὶ Ἀφρο-
 δίτης οὐρανίας καὶ ἔρωτος θείου· δέκατον περὶ ἀρχῶν καὶ στοιχεί-
 15 ων καὶ τοῦ παντός.

Εἶτα περὶ ὕλης περὶ ἰδέας, περὶ αἰτίων, περὶ σωμάτων καὶ περὶ
 τῆς τούτων τομῆς καὶ περὶ ἐλαχίστου, περὶ σχημάτων, περὶ χρωμά-
 των, περὶ μίξεως καὶ κράσεως, περὶ κενοῦ καὶ τόπου καὶ χώρας,
 περὶ κινήσεως. Εἰκοστὸν δὲ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, περὶ
 20 κόσμου, καὶ εἰ ἔμψυχος καὶ προνοία διοικούμενος, καὶ ποῦ ἔχει τὸ
 ἡγεμονικόν, καὶ πόθεν τρέφεται· περὶ τάξεως τοῦ κόσμου· εἰ ἐν τῷ
 πᾶν· περὶ τῆς οὐρανοῦ οὐσίας καὶ διαιρέσεως· περὶ οὐσίας ἄ-
 στρων καὶ σχημάτων κινήσεώς τε καὶ ἐπισημασίας περὶ οὐσίας
 ἡλίου καὶ μεγέθους σχήματός τε καὶ τροπῶν καὶ ἐκλείψεως καὶ
 25 σημείων καὶ κινήσεως περὶ σελήνης οὐσίας μεγέθους καὶ σχήμα-
 τος φωτισμῶν τε, καὶ περὶ ἐκλείψεως καὶ ἐμφάσεως, καὶ περὶ ἀπο-
 στημάτων καὶ σημείων· περὶ γάλακτος, περὶ κομητῶν καὶ διαπτόν-
 των καὶ τῶν τοιούτων· περὶ βροντῶν, ἀστραπῶν, κεραινῶν, πρη-
 στήρων, τυφῶνων.

30 Τριακοστὸν δὲ περὶ ἰριδος, περὶ ἄλλω καὶ παρηλίου καὶ ῥά-

23. * Ἄλλως τὸ φωτεινὸ στεφάνι γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο ἢ τὴν σελήνην.

ρο ἓνα μέρος ἀναφέρεται στή λογική καὶ τὸ ὑπόλοιπο καὶ περισσό-
τερο στὴν ἠθική. Τὸ τρίτο καὶ τὸ τέταρτο, ἐκτὸς ἀπὸ λίγα, περιέχουν
θέματα ἠθικά καὶ πολιτικά. Τὸ πρῶτο ἔχει ἑξήντα κεφάλαια, στὰ
ὁποῖα παραθέτει γνῶμες καὶ ρητὰ τῶν παλαιῶν· καὶ αὐτὰ εἶναι,
ἔπειτα ἀπὸ ὅσα λέγει γιὰ τὸ Θεό, ὅτι εἶναι Δημιουργὸς τῶν ὄλων καὶ
κυβερνᾷ τὸ σύμπαν μὲ τὸ λόγο τῆς πρόνοιᾶς του, δεύτερον, ὅσα
ἀφοροῦν αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι δὲν ὑπάρχει πρόνοια καὶ θεῖες
δυνάμεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν γιὰ τὴν κυβέρνησις τοῦ σύμ-
παντος· ἔπειτα ὅσα ἀφοροῦν τῇ θεῖα δικαιοσύνῃ ποὺ ἔχει ταχθεῖ νὰ
ἐποπτεύει τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ ποὺ εἶναι δίκη τιμωρὸς ἐκεί-
νων ποὺ ἁμαρτάνουν· ὅσα ἀφοροῦν τῇ θεῖα νομοτέλειᾳ σύμφωνα μὲ
τὴν ὁποῖα ὅλα γίνονται ἀπαρέγκλιτα σύμφωνα μὲ τὴ βούλησις τοῦ
Θεοῦ· ἐπίσης τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εἰμαρμένη καὶ τὴν τάξι αὐτῶν ποὺ
γίνονται, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν τύχη ἢ τὸ αὐτόματο, καὶ ὅτι ἡ φορὰ τῆς
τύχης δὲν ἔχει λογική, καὶ ἀκόμα γιὰ τὴν οὐσία τοῦ χρόνου καὶ τὰ
μέρη του καὶ πόσων πραγμάτων εἶναι αἷτια· καὶ ἀκόμα γιὰ τὴν
οὐράνια Ἀφροδίτη καὶ τὸν θεῖο ἔρωτα, καὶ δέκατον, γιὰ τὶς ἀρχῆς
καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὸ σύμπαν

Ἔπειτα μιλάει γιὰ τὴν ὕλη, γιὰ τὴν ἰδέα, γιὰ τὰ αἷτια, γιὰ τὰ
σώματα καὶ γιὰ τὴ διαίρεσή τους καὶ γιὰ τὸ ἐλάχιστο, γιὰ τὰ σχήμα-
τα, γιὰ τὰ χρώματα, γιὰ τὴν μίξις καὶ τὴν κράσις, γιὰ τὸ κενὸ καὶ τὸν
τόπο καὶ τὸ χῶρο καὶ τὴν κίνησις. Εἰκοστόν, γιὰ τὴ γένεσις καὶ τὴ
φθορὰ γιὰ τὸν κόσμον, καὶ ἂν εἶναι ἔμψυχος καὶ διοικεῖται ἀπὸ τὴν
πρόνοια, καὶ ποῦ ἔχει τὴν ἡγεμονικὴ δύναμή του καὶ ἀπὸ ποῦ
τρέφεται· ἐπίσης γιὰ τὴν τάξι τοῦ κόσμου, καὶ ἂν εἶναι ἓνα τὸ
σύμπαν· γιὰ τὴν οὐσία καὶ τὴ διαίρεσις τοῦ οὐρανοῦ· γιὰ τὴν οὐσία,
τὰ σχήματα, τὴν κίνησις καὶ τὴ σημασία τῶν ἀστρῶν· γιὰ τὴν οὐσία
τοῦ ἡλίου, τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα, τὶς τροπές, τὴν ἔκλειψις, τὰ σημεῖα
καὶ τὴν κίνησις· γιὰ τὴ φύσις τῆς σελήνης, τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα
καὶ τὴ λάμπις καὶ τὴν ἔκλειψις καὶ τὶς φάσεις της, γιὰ τὰ διαστήματα
καὶ τὰ σημεῖα, γιὰ τὸν γαλαξία, γιὰ τοὺς κομήτες, γιὰ τοὺς διάπτο-
ντες καὶ τὰ ὅμοια, γιὰ τὶς βροντές, τὶς ἀστραπές, τοὺς κεραυνούς, τὶς
καταιγίδες, τοὺς τυφῶνες

Τριακοστόν, γιὰ τὸ οὐράνιο τόξον, γιὰ τὴν ἄλω²³, γιὰ τὸ παρήλιο

βδων, καὶ δὴ καὶ περὶ νεφῶν, ὀμίχλης, ὑετῶν, δρόσου, χιόνος, πά-
 χνης, χαλάξης περὶ ἀνέμων· περὶ γῆς, εἰ μίᾳ καὶ πεπερασμένη, καὶ
 περὶ ποίου μεγέθους, καὶ περὶ θέσεως αὐτῆς, καὶ περὶ σχήματος
 γῆς, καὶ πότερα, μένει ἢ γῆ ἢ κινεῖται· περὶ τε σεισμῶν γῆς καὶ πε-
 5 ρὶ θαλάττης, πῶς ἄμπωτις καὶ πλημμυῖραι γίνονται· περὶ ὑδάτων,
 περὶ τοῦ παντός, περὶ φύσεως καὶ τῶν συμβαινόντων ἐξ αὐτῆς
 αἰτίων, περὶ τῆς τῶν ζῶων γενέσεως, καὶ τὰ ἐξῆς πόσα γένη ζώ-
 ων, καὶ εἰ πάντα λογικὰ καὶ αἰσθητά· περὶ ὕπνου καὶ θανάτου·
 περὶ φυτῶν, περὶ τροφῆς καὶ ὀρέξεως τῶν ζῶων, περὶ φύσεως
 10 ἀνθρώπων, περὶ νοῦ, περὶ ψυχῆς, περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν,
 καὶ εἰ ἀληθεῖς αἰ αἰσθήσεις πόσαι εἰσὶν αἰ αἰσθήσεις, καὶ ποίας
 οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἐκάστη· περὶ ὄρασεως καὶ κατοπτρικῶν
 ἐμφάσεων, περὶ ἀκοῆς, περὶ ὀσφρήσεως, περὶ γεύσεως, περὶ ἀφῆς·
 περὶ φωνῆς, καὶ εἰ ἀσώματος ἢ φωνή, καὶ τί αὐτῆς τὸ ἡγεμονικόν·
 15 περὶ φαντασίας καὶ κριτηρίου· νθ περὶ δόξης, καὶ ξ περὶ ἀνα-
 πνοῆς καὶ παθῶν.

Καὶ τὰ μὲν τοῦ α' βιβλίου κεφάλαια τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων,
 καὶ δηλονότι φυσικά, πλὴν ἐνίων τῶν ἐν ἀρχῇ, ἃ μᾶλλον ἂν τις εἰς
 τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ ἀνάξοι. Τούτοις δέ, ὡς ἔφημεν, τὰς τῶν παλαι-
 20 ῶν δόξας, εἴτε συμφώνους οὐσας εἴτε καὶ διαφώνους, παρατίθη-
 σιν. Ἐν μέντοι τούτῳ τῷ βιβλίῳ, πρὸ τοῦ τοῖς εἰρημένοις κεφαλαί-
 οῖς ἐπιβαλεῖν, περὶ δύο κεφαλαίων διαλαμβάνει, ὧν τὸ μὲν ἔπαι-
 νός ἐστι φιλοσοφίας, καὶ οὗτος ἐκ διαφόρων αὐτῶ συνηρατισμέ-
 νος, τὸ δὲ περὶ τῶν κατ' αὐτὴν συνεστηκνυῶν αἰρέσεων, ἐν ᾧ καὶ
 25 περὶ γεωμετρίας καὶ μουσικῆς καὶ ἀριθμητικῆς δόξας παλαιὰς
 συναναγράφει.

Τὸ δὲ β' βιβλίον συμπληροῦται μὲν κεφαλαίοις ζ' καὶ μ', δια-
 λαμβάνει δὲ πρῶτον μὲν περὶ τῶν τὰ θεῖα ἐρμηνευόντων, καὶ ὡς
 εἶη ἀνθρώποις ἀκατάληπτος ἢ τῶν νοητῶν κατὰ τὴν οὐσίαν ἀλή-
 30 θεια, εἶτα περὶ διαλεκτικῆς, καὶ περὶ ῥητορικῆς, καὶ περὶ λόγου
 καὶ γραμμάτων, περὶ ποιητικῆς, περὶ χαρακτῆρος τῶν παλαιῶν,
 περὶ τοῦ ἠθικοῦ εἴδους τῆς φιλοσοφίας, περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὅτι

καὶ τὶς ράβδους, γιὰ τὰ νέφη, τὴν ὀμίχλη, τὴ βροχή, τὴ δρόσο, τὸ χιόνι, τὴν πάχνη, τὸ χαλάζι, γιὰ τοὺς ἀνέμους, γιὰ τὴ γῆ, ἂν εἶναι μία καὶ ἔχει πέρατα· ποῖο εἶναι τὸ μέγεθος καὶ ἡ θέση τῆς καὶ τὸ σχῆμα τῆς γῆς· ἂν μένει ἡ γῆ σταθερὴ ἢ κινεῖται· γιὰ τοὺς σεισμούς· γιὰ τὴ θάλασσα· πῶς γίνεται ἡ ἄμπωτη καὶ ἡ πλημμυρίδα· γιὰ τὰ νερά, γιὰ τὸ σύμπαν, γιὰ τὴ φύση καὶ τὰ αἴτια ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν· γιὰ τὴ γένεση τῶν ζώων καὶ τὰ ἔξῃς· πόσα εἶναι τὰ γένη τῶν ζώων, καὶ ἂν ἔχουν ὅλα λογικὴ καὶ αἴσθησις· γιὰ τὸν ὕπνο καὶ τὸ θάνατο, γιὰ τὰ φυτὰ, γιὰ τὴ διατροφή καὶ τὴν ὄρεξι τῶν ζώων· γιὰ τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τὸ νοῦ, γιὰ τὴν ψυχὴ, γιὰ τὴν αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἂν οἱ αἰσθήσεις δὲν παραπλανοῦν. Πόσες εἶναι οἱ αἰσθήσεις καὶ ποῖα εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια καθε μιᾶς, γιὰ τὴν ὄρασις καὶ τὴν ἐμφάνισις στὰ κάτοπτρα, γιὰ τὴν ἀκοή, γιὰ τὴν ὄσφρησις, γιὰ τὴ γεύσις, γιὰ τὴν ἀφή, γιὰ τὴ φωνή, καὶ ἂν ἡ φωνὴ εἶναι ἀσώματα, καὶ ποῖο εἶναι τὸ ρυθμιστικὸ ὄργανό τῆς· γιὰ τὴ φαντασία καὶ τὸ κριτήριον· πεντηκοστὸ ἔνατο γιὰ τὴ δόξα, καὶ ἔξῃς· κοστὸ καὶ γιὰ τὴν ἀναπνοή καὶ τὰ συναισθήματα.

Τοῦ πρώτου λοιπὸν βιβλίου τὰ κεφάλαια εἶναι τόσα καὶ ἀναφέρονται σ' αὐτὰ τὰ θέματα, καὶ εἶναι προφανῶς φυσικά, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ στὴν ἀρχή, τὰ ὅποια μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀναγάγει μᾶλλον στὰ μετὰ τὰ φυσικά. Σ' αὐτὰ, ὅπως εἶπαμε, παραθέτει τὶς γνώμες τῶν παλαιῶν εἴτε αὐτὲς συμφωνοῦν εἴτε διαφωνοῦν. Σ' αὐτὸ ὅμως τὸ βιβλίον, πρὶν ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ κεφάλαια ποὺ ἀναφέραμε, καταγίνεται μὲ δύο κεφάλαια, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα εἶναι ἔπαινος τῆς φιλοσοφίας, δανεισμένος καὶ αὐτὸς ἀπὸ διαφόρους, καὶ τὸ ἄλλο ἀναφέρεται στὶς σχολές (διαφορετικὲς ἀπόψεις) ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν. Σ' αὐτὸ καταγράφει καὶ παλαιὰς γνώμες γιὰ τὴ γεωμετρία, τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ἀριθμητικὴν.

Τὸ δεύτερον βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπὸ σαράντα ἕξι κεφάλαια, καὶ περιλαμβάνει πρῶτα ἐκείνους ποὺ ἐρμηνεύουν τὰ θεῖα, καὶ ὅτι εἶναι ἀκατανόητα στοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀληθινὴ οὐσία τῶν νοητῶν· ἔπειτα μιλᾷ γιὰ τὴ διαλεκτικὴν, γιὰ τὴ ρητορικὴν, γιὰ τὸ λόγον καὶ τὰ γράμματα, γιὰ τὴν ποιητικὴν τέχνην, γιὰ τὸ χαρακτῆρα τῶν παλαιῶν λόγων, γιὰ τὸ ἠθικὸ εἶδος τῆς φιλοσοφίας, γιὰ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ

οὐδεὶς ἐκὼν πονηρός, ὅποιον χρή εἶναι τὸν φιλόσοφον, ὅτι χρή
 σέβειν τὸ θεῖον, ὅτι τοῖς εὐσεβέσι καὶ δικαίοις βοηθεῖ τὸ κρεῖττον·
 περὶ μαντικῆς ὅτι χρή περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὰς τῶν σοφῶν συν-
 ουσίας, ἐκκλίνειν δὲ τοὺς φαύλους καὶ ἀπαιδευτούς· περὶ τοῦ
 5 δοκεῖν καὶ τοῦ εἶναι, καὶ ὅτι οὐ τῷ λόγῳ χρή κρίνειν τὸν ἄνθρω-
 πον, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ· ὅτι οἱ ἄλλοις ἐπιβουλεύοντες ἑαυτοὺς λανθά-
 νουσι καταβλάπτοντες· περὶ εὐδοξίας· περὶ φήμης· ὅτι μέτρον
 ἄριστον ὅτι δυσκατόρθωτον ἢ ἀρετῆ, εὐμεταχείριστον δὲ ἢ κακία·
 ὅτι οὐ χρή λόγον ποιεῖσθαι τῆς τῶν ἀσυνέτων δοκιμασίας· ὅτι τὴν
 10 ὑπόκρισιν, τοῖς κεχρημένοις ἐπιβλαθῆ οὔσαν καὶ πρὸς οὐς γίνε-
 ται, τῆς ψυχῆς ἐκβλητέον· ὅτι οὐ χρή πολυπραγμονεῖν, φθόνου
 γὰρ καὶ διαβολικῆς αἷτιον γίνεται τὸ τοιοῦτον· ὅτι ἐν οἷς πλημμε-
 λεῖ τις τὸ μεταμελεῖσθαι κάλλιστον· περὶ λοιδορίας, ὡς οὐκ ἀγα-
 θόν· ὅτι ἐν τῷ λοιδορεῖσθαι χρή σκοπεῖν μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπε-
 15 πτώκαμεν ἐλαττώμασι· περὶ ἀνάγκης τῆς κατὰ τὸν δῖον· ὅτι εὐκαί-
 ρως δεῖ πράττειν· περὶ τοῦ βούλεσθαι· ὅτι οὐ δεῖ ὡς ἔτυχεν ἀνα-
 βάλλεσθαι· ὅτι τὸ δυστυχεῖσθαι πολλάκις ἐπωφελές γίνεται, καὶ
 μάλιστα τοῖς ἄφροσι· περὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας· ὅτι κάλλιστον ἢ
 φιλία τῶν ἀγαθῶν· ὅτι ἢ ὁμοιότης τῶν τρόπων τὴν φιλίαν ἀπερ-
 20 γάζεται· ὅτι χρή ἐν ταῖς δυστυχίαις καὶ τοῖς κινδύνοις μὴ περιορᾶν
 τοὺς φίλους· ὅτι οὐ χρή συναδικεῖν τοῖς φίλοις· περὶ γνησίων καὶ
 ἀδεδαίων φίλων· ὅτι χρή ταχείας ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τοὺς φίλους
 διαλλαγάς, τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ῥᾶον φέροντας μετὰ τῆς ἀμνη-
 στίας· ὅτι ἐν ταῖς ἀτυχίαις τοὺς γνησίους τῶν φίλων διαγινώσκο-
 25 μεν φιλικὰ παραγγέλματα· περὶ ἐχθρας καὶ τοῦ ὅποιόν τινα χρή
 εἶναι πρὸς τοὺς ἐχθρούς· περὶ τοῦ πῶς ἔστιν ἀπ' ἐχθρῶν ὠφελη-
 θῆναι· περὶ τοῦ εὐεργετεῖν· ὅτι μείζων ἢ χάρις ἐν καιρῷ δοθεῖσα·
 περὶ τοῦ ἀντευεργετεῖν· ὅτι τοὺς πονηροὺς οὐ χρή εὖ ποιεῖν οὐδέ

μᾶς, ὅτι κανένας δὲν εἶναι μὲ τὴ θέλησή του κακός· πῶς πρέπει νὰ εἶναι ὁ φιλόσοφος· ὅτι πρέπει νὰ σεβῶμαστε τὸ θεῖο, ὅτι ἡ ἀνώτερη δύναμη βοηθᾷ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς δίκαιους· γιὰ τὴ μαντική, ὅτι πρέπει νὰ θεωροῦμε πολὺ σπουδαῖες τὶς συναναστροφές μὲ τοὺς σοφοὺς καὶ ν' ἀποφεύγομε τοὺς φαύλους καὶ τοὺς ἀπαιδέυτους· γιὰ αὐτὸ πού φαίνεται ὅτι ὑπάρχει καὶ γι' αὐτὸ πού πράγματι ὑπάρχει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνομε ἕναν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ λόγια του, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν τρόπο του· ὅτι ὅποιοι θέλουν τὸ κακὸ τῶν ἄλλων, δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι βλάπτουν τὸν ἑαυτό τους· γιὰ τὸ καλὸ ὄνομα, γιὰ τὴ φήμη· ὅτι τὸ μέτρο εἶναι ἄριστο· ὅτι ἡ ἀρετὴ κατορθώνεται δύσκολα, ἐνῶ ἡ κακία εἶναι εὐκόλη· ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζομε τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶ ἀνοήτων· ὅτι πρέπει νὰ ἀποβάλομε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας τὴν ὑποκρισίαν, πού εἶναι βλαβερὴ καὶ γι' αὐτὸν πού τὴν ἔχει καὶ γιὰ ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους γίνεται· ὅτι πρέπει ν' ἀποφεύγεται ἡ πολυπραγμοσύνη, γιὰτὶ γίνεται αἰτία φθόνου καὶ διαβολῆς· ὅτι εἶναι ἄριστο νὰ μετανοεῖ κανεὶς γιὰ τὰ σφάλματα πού κάνει· γιὰ τὴν κατηγορίαν, πού δὲν εἶναι καλὸ πρᾶγμα· ὅτι ὅταν κατηγοροῦμαστε πρέπει νὰ ἐξετάζομε μήπως πέσαμε καὶ ἑμεῖς στὰ ἴδια ἐλαττώματα· γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ζωῆς· ὅτι πρέπει οἱ πράξεις μας νὰ γίνονται στὸν κατάλληλο καιρὸ· γιὰ τὴ βούληση· ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀναβάλλομε δίχως λίγο· ὅτι ἡ δυστυχία πολλὰς φορὰς εἶναι ὠφέλιμη καὶ μάλιστα γιὰ τοὺς ἀνοήτους· γιὰ τὴν ἀνατροφή καὶ τὴν παιδείαν· ὅτι εἶναι ἄριστο πρᾶγμα ἡ φιλία μὲ τοὺς καλοὺς· ὅτι ἡ ὁμοιότητα τῶν χαρακτήρων δημιουργεῖ τὴ φιλίαν· ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀδιαφοροῦμε γιὰ τοὺς φίλους ὅταν βρίσκονται στὶς δυστυχίες καὶ τοὺς κινδύνους· ὅτι δὲν πρέπει νὰ μετέχομε στὶς ἀδικίες τῶν φίλων μας· γιὰ τοὺς γνήσιους καὶ τοὺς ἀπιστοὺς φίλους· ὅτι πρέπει νὰ συμφιλιωνόμαστε γρήγορα μὲ τοὺς φίλους μας καὶ νὰ ἀνεχόμαστε τὰ λάθη τους καὶ νὰ τὰ λησμονοῦμε· ὅτι στὶς δυστυχίες μας γνωρίζομε τοὺς γνήσιους φίλους· παραγγέλματα φιλίας· γιὰ τὴν ἔχθραν καὶ πῶς πρέπει νὰ φέρεται κανεὶς πρὸς τοὺς ἐχθρούς· γιὰ τὸ πῶς μπορούμε ν' ἀποκομίσουμε ὠφέλεια ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς· γιὰ τὴν εὐεργεσίαν· ὅτι μεγαλύτερη εἶναι ἡ εὐεργεσία πού γίνεται στὴν κατάλληλη ὥραν· γιὰ τὴν ἀνταπόδοσιν εὐεργεσίας· ὅτι τοὺς κακοὺς πρέπει οὔτε νὰ τοὺς εὐεργετοῦμε οὔτε

παρ' αὐτῶν εὐεργετεῖσθαι, καὶ τὸ τελευταῖον περὶ ἀχαριστίας, ἐν οἷς καὶ τὰ τοῦ β' κεφάλαια.

Ἐν δὲ τῷ γ' περιέχεται κεφάλαια, πρῶτον περὶ ἀρετῆς, εἶτα περὶ κακίας, περὶ φρονήσεως, περὶ ἀφροσύνης, περὶ σωφροσύνης, 5 περὶ ἀκολασίας, περὶ ἀνδρίας, περὶ δειλίας, περὶ δικαιοσύνης, περὶ πλεονεξίας καὶ ἀδικίας, περὶ ἀληθείας, περὶ ψεύδους, περὶ παρρησίας, περὶ κολακείας, περὶ ἀσωτίας, περὶ φειδωλίας, περὶ ἐγκρατείας, περὶ ἀκρασίας, περὶ ἀνεξικακίας, περὶ ὀργῆς, περὶ τοῦ γνῶθι σαυτόν, περὶ ὑπεροψίας, περὶ φιλαυτίας, περὶ τοῦ συν- 10 ειδότος, περὶ μνήμης, περὶ λήθης, περὶ ὄρκου, περὶ ἐπιτορκίας, περὶ φιλοπονίας, περὶ ἀργίας, περὶ αἰδοῦς, περὶ ἀναιδείας, περὶ σιγῆς, περὶ τοῦ εὐκαίρως λέγειν, περὶ βραχυλογίας, περὶ ἀδολεσχίας, περὶ χρηστότητος, περὶ φθόνου, περὶ πατρίδος, περὶ ξένης, περὶ ἀπορρήτων, καὶ μβ' καὶ περὶ διαβολῆς

15 Τὰ δὲ τοῦ δ' βιβλίου ἐστὶ ταῦτα· πρῶτον περὶ πολιτείας, δεύτερον περὶ νόμων καὶ ἔθῶν, περὶ δήμου, περὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι δυνατῶν, περὶ ἀρχῆς, καὶ περὶ τοῦ ὅποιον χρῆ εἶναι τὸν ἄρχοντα, ὅτι κάλλιστον ἢ μοναρχία, ὑποθῆται περὶ βασιλείας, ψόγος τυραννίδος, περὶ πολέμου, περὶ τόλμης, περὶ νεότητος, περὶ στρα- 20 τηγῶν, καὶ περὶ τῶν κατὰ πόλεμον χρειῶν ὑποθῆται, περὶ εἰρήνης, περὶ γεωργίας, περὶ ἡσυχίας, περὶ ναυτιλίας, περὶ τεχνῶν, περὶ δεσποτῶν καὶ δούλων, περὶ Ἀφροδίτης πανδήμου καὶ περὶ ἔρωτος τῶν κατὰ τὸ σῶμα ἡδονῶν, περὶ κάλλους, περὶ γάμου, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ κεφαλαίου τούτου. Γαμικὰ παραγγέλματα, καὶ περὶ 25 παίδων, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ κεφαλαίου τούτου. Καὶ ὅτι χρῆ τοὺς γονεῖς τῆς καθηκούσης τιμῆς καταξιοῦσθαι παρὰ τῶν τέκνων ὁποίους χρῆ εἶναι τοὺς πατέρας περὶ τὰ τέκνα. Ὅτι κάλλιστον ἢ φιλαδελφία καὶ ἢ περὶ τοὺς συγγενεῖς διάθεσις. Οἰκονομικός. Πε- ρὶ εὐγενείας, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ κεφαλαίου τούτου· περὶ δυσγενείας 30 περὶ πλούτου, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ κεφαλαίου τούτου· περὶ πενίας

νά δεχόμεστε τὴν εὐεργεσία τους, καὶ τέλος γιὰ τὴν ἀχαριστία. Αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ κεφάλαια τοῦ δευτέρου βιβλίου.

Στὸ τρίτο βιβλίο περιέχονται σαράντα δύο κεφάλαια· πρῶτον γιὰ τὴν ἀρετή, ἔπειτα γιὰ τὴν κακία, γιὰ τὴ φρόνηση, γιὰ τὴν ἀφροσύνη, γιὰ τὴ σωφροσύνη, γιὰ τὴν ἀκολασία, γιὰ τὴν ἀνδρεία, γιὰ τὴ δειλία, γιὰ τὴ δικαιοσύνη, γιὰ τὴν πλεονεξία καὶ τὴν ἀδικία, γιὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸ ψεῦδος, γιὰ τὴν παρησιία, γιὰ τὴν κολακεία, γιὰ τὴν ἀσωτία, γιὰ τὴν ταιγγουνιά, γιὰ τὴν ἐγκράτεια, γιὰ τὴν ἀκρασία, γιὰ τὴν ἀνεξικακία, γιὰ τὴν ὀργή, γιὰ τὴν αὐτογνωσία, γιὰ τὴν ὑπεροψία, γιὰ τὴ φιλαυτία, γιὰ τὴ συνείδηση, γιὰ τὴ μνήμη, γιὰ τὴ λήθη, γιὰ τὸν ὄρκο, γιὰ τὴν ἐπιορκία, γιὰ τὴ φιλοπονία, γιὰ τὴν ἀργία, γιὰ τὴν αἰδῶ, γιὰ τὴν ἀναίδεια, γιὰ τὴ σιγή, γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ μιλοῦμε ὅταν πρέπει, ὅτι πρέπει ὁ λόγος μας νὰ εἶναι σύντομος, γιὰ τὴ φλυαρία, γιὰ τὴν καλοσύνη, γιὰ τὸν φθόνον, γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὴν ξένη χώρα (ξενιτιά), γιὰ τὰ ἀπόρρητα, καὶ τεσσαρακοστὸ δεύτερο γιὰ τὴ διαβολή.

Τὸ τέταρτο βιβλίο περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς κεφάλαια· πρῶτον γιὰ τὴν πολιτεία, δεύτερον γιὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθνη, γιὰ τὸν δῆμον, γιὰ τοὺς ἰσχυροὺς στὶς πόλεις, γιὰ τὴν ἀρχή καὶ πῶς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἄρχοντας, ὅτι τὸ ἄριστο εἶναι ἡ μοναρχία, ὑποθήκες γιὰ τὴ βασιλεία, κατηγορία περὶ τῆς τυραννικῆς ἀρχῆς, γιὰ τὸν πόλεμον, γιὰ τὴν τόλμη, γιὰ τὴ νεότητα, γιὰ τοὺς στρατηγούς, καὶ παραινήσεις γιὰ τὰ ἀναγκαῖα στὸν πόλεμον, γιὰ τὴν εἰρήνην, γιὰ τὴ γεωργία, γιὰ τὴν ἡσυχία, γιὰ τὴ ναυτιλία, γιὰ τὶς τέχνες, γιὰ τοὺς κυρίους καὶ τοὺς δούλους, γιὰ τὴν πάνδημη Ἀφροδίτη καὶ γιὰ τὸν ἔρωτα τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, γιὰ τὴν ὁμορφιά, γιὰ τὸ γάμον καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, παραγγέλματα γιὰ τὸ γάμον καὶ γιὰ τὰ παιδιά καὶ τὰ σχετικά μ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, ὅτι πρέπει οἱ γονεῖς νὰ δέχονται ἀπὸ τὰ παιδιά τους τὴν τιμὴν ποὺ τοὺς ἀξίζει, πῶς πρέπει οἱ πατέρες νὰ φέρονται στὰ παιδιά τους, ὅτι εἶναι ἄριστο πράγμα ἡ φιλαδελφία καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς συγγενεῖς, γιὰ τὴ διαχείριση τῆς περιουσίας, γιὰ τὴν εὐγενῆ καταγωγή καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου, γιὰ τὴν ταπεινὴν καταγωγή, γιὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ ὅσα ἀκολουθοῦν σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, γιὰ τὴ φτώχεια, σύγκριση φτώχειας καὶ πλούτου,

σύγκρισις πενίας καὶ πλούτου. Ὅτι ὁ βίος βραχὺς καὶ φροντίδων ἀνάμεστος. Περὶ λύπης, ὅτι λίαν μοχθηρά. Περὶ νόσου καὶ ἰάσεως, περὶ ὑγιείας καὶ διαμονῆς αὐτῆς, περὶ ἰατρῶν. Περὶ εὐδαιμονίας, περὶ κακοδαιμονίας· ὅτι ἀδέβαιος ἢ τῶν ἀνθρώπων εὐπραξία·
 5 περὶ τῶν παρ' ἀξίαν εὐτυχούντων· περὶ τῶν παρ' ἀξίαν δυστυχούντων· ὅτι δεῖ γενναίως φέρειν τὰ προσπίπτοντα· ὅτι δεῖ τὰς εὐτυχίας προφαίνειν, τὰς δ' ἀτυχίας κρύπτειν. Περὶ ἐλπίδος περὶ τῶν παρ' ἐλπίδα Ὅτι οὐ χρὴ ἐπιχαίρειν τοῖς ἀτυχοῦσιν· ὅτι οἱ ἀτυχοῦντες χρήζουσι τῶν συμπασχόντων Περὶ γήρωσ, καὶ τὰ ἐξῆς
 10 τοῦ κεφαλαίου τούτου. Περὶ θανάτου, περὶ ζωῆς· σύγκρισις ζωῆς καὶ θανάτου. Περὶ πένθους, περὶ ταφῆς. Παρηγορικά· ὅτι οὐ χρὴ παροινεῖν εἰς τοὺς τετελευτηκότας· ὅτι τῶν πλείστων μετὰ θάνατον ἢ μνήμη διαρρεῖ ταχέως.

Ὅμοῦ τὰ κεφάλαια τοῦ τετάρτου νη', τῶν δὲ τεσσάρων δι-
 15 βλίων ση'. Οἷς παρατίθησιν, ὡς ἔφημεν, ὁ Ἰωάννης ἔκ τε τῶν ἐκλογῶν καὶ τῶν ἀποφθεγμάτων καὶ τῶν ὑποθηκῶν δόξας τε καὶ χρήσεις καὶ χρείας.

Ἀγείρει δὲ ταύτας ἀπὸ μὲν φιλοσόφων, ἀπὸ τε Αἰσχίνου τοῦ Σωκρατικοῦ καὶ Ἀναξάρχου καὶ Ἀναχάρσιδος, Ἀριστωνύμου
 20 καὶ Ἀπολλωνίου, Ἀντισθένης καὶ Ἀριστίππου, Ἀρίστωνος καὶ Ἀριστοξένου καὶ Ἀρχύτου, Ἀριστοτέλους, Ἀναξιμάνδρου, Ἀναξιμένους, Ἀρχελάου, Ἀναξαγόρα, Ἀρχαινέτου, Ἀρκεσιλάου, Ἀρριανοῦ, Ἀντιπάτρου Ἰστιαίου, Ἀντιφάνους, Ἀπολλοδώρου, Ἀριστάρχου, Ἀσκληπιάδου, Ἀρισταίου, Ἀρχεδήμου Ἑκαταίου,
 25 Ἀπολλοφάνους, Αἰγυμίου, Αἴσαρος, Ἀττικοῦ, Ἀμελίου, Ἀλβίνου, Ἀριστάνδρου, Ἀρποκρατίωνος, Ἀπελλοῦς, Ἀρισταγόρου, Ἀριστομβρότου, Ἀρχιμήδους, Βοηθοῦ, Βίαντος, Βηρώσου, Βερονίκης, Βροτίνου, Βίωνος, Γλαύγωνος, Δημόνακτος, Δημητρίου, Δαμίππου, Διογένους, Διοδώρου, Δημοκρίτου, Διοτίμου,
 30 Διοκλέους, Δαμαρμένους, Διδύμου, Δίωνος, Δίου, Εὐκλείδου, Εὐφράτου, Ἐπιχάρμου, Ἐπανδρίδου, Ἐρασιστράτου, Ἐκπώλου,

ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι σύντομη καὶ γεμάτη φροντίδες, γιὰ τὴ λύπη, ὅτι εἶναι μεγάλο κακὸν, γιὰ τὴν ἀσθένεια καὶ τὴν θεραπεία της, γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴν διατήρησή της, γιὰ τοὺς ἰατροὺς, γιὰ τὴν εὐτυχία, γιὰ τὴν δυστυχία, ὅτι ἡ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀδέβαια, γιὰ ἐκείνους ποὺ εὐτυχοῦν χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουσιν, γιὰ ὅσους δυστυχοῦν χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουσιν, ὅτι πρέπει νὰ τὰ ὑπομένομε μὲ γενναιότητα ὅσα μᾶς συμβαίνουν, ὅτι πρέπει τὴν εὐτυχία μας νὰ τὴ δείχνομε, ἐνῶ τὴν δυστυχία νὰ τὴν κρύβομε, γιὰ τὴν ἐλπίδα, γιὰ τὰ ἀπροσδόκητα περιστατικά, ὅτι δὲν πρέπει νὰ χαιρόμαστε κατὰ τις δυστυχίες τῶν ἄλλων, ὅτι ὅσοι ἀτυχοῦν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ συμπόνοια, γιὰ τὰ γηρατειὰ καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου, γιὰ τὸ θάνατο, γιὰ τὴν ζωὴ, σύγκριση ζωῆς καὶ θανάτου, γιὰ τὸ πένθος, γιὰ τὴν ταφή, παρηγορητικά, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φερόμαστε μὲ ἀπρέπεια στοὺς νεκρούς, ὅτι μετὰ τὸ θάνατο ἡ θύμηση τῶν περισσότερων ἔξαφανίζεται.

Τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι πενήντα ὀκτώ, ἐνῶ τῶν τεσσαρῶν βιβλίων εἶναι διακόσια ὀκτώ. Σ' αὐτὰ ὁ Ἰωάννης, Στοβαῖος, ὅπως εἶπαμε, παραθέτει ἀπὸ τις ἐκλογές (γνώμες) καὶ τὰ ἀποφθέγματα καὶ τις παραινήσεις, γνώμες, ἀπόψεις καὶ ρήσεις.

Αὐτὰ τὰ συγκεντρώνει α) ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους, ἀπὸ τὸν Αἰσχίνη τὸν Σωκρατικὸ καὶ τὸν Ἀνάξαρχο καὶ τὸν Ἀναχάρσιδα, τὸν Ἀριστώνυμο καὶ τὸν Ἀπολλώνιο, τὸν Ἀντισθένη καὶ τὸν Ἀρίστιππο, τὸν Ἀρίστωνα καὶ τὸν Ἀριστόξενο καὶ τὸν Ἀρχυτο, τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Ἀναξίμανδρο, τὸν Ἀναξιμένη, τὸν Ἀρχέλαο, τὸν Ἀναξαγόρα, τὸν Ἀρχαίνετο, τὸν Ἀρκεσίλαο, τὸν Ἀρριανό, τὸν Ἀντίπατρο τὸν Ἰστιαῖο, τὸν Ἀντιφάνη, τὸν Ἀπολλῶδωρο, τὸν Ἀρίσταρχο, τὸν Ἀσκληπιάδη, τὸν Ἀρισταῖο, τὸν Ἀρχέδημο Ἐκαταῖο, τὸν Ἀπολλοφάνη, τὸν Αἰγίμιο, τὸν Αἴσαρο, τὸν Ἀπικό, τὸν Ἀμέλιο, τὸν Ἀλβίνο, τὸν Ἀρίστανδρο, τὸν Ἀρποκρατίωνα, τὸν Ἀπελλῆ, τὸν Ἀρισταγόρα, τὸν Ἀριστόμβροτο, τὸν Ἀρχιμήδη, τὸν Βοηθό, τὸν Βίαντα, τὸν Βηρώσο, τὴν Βερονίκη, τὸν Βροτίνο, τὸν Βίωνα, τὸν Γλαύγωνα, τὸν Δημώννακτο, τὸν Δημήτριο, τὸν Δαμίππο, τὸν Διογένη, τὸν Διόδωρο, τὸν Δημόκριτο, τὸν Διότιμο, τὸν Διοκλέα, τὸν Δαμαρμένη, τὸν Δίδυμο, τὸν Δίωνα, τὸν Δίο, τὸν Εὐκλείδη, τὸν Εὐφρατο, τὸν Ἐπίχαρμο, τὸν Ἐπανδρίδη, τὸν Ἐρασίστρατο, τὸν

Ἐπικούρου Γαργητίου, Ἐπικτήτου, Ἐρμού, Ἐμπεδοκλέους, Ἐπικούρου Ἀθηναίου, Εὐσεβίου, Εὐρύσου, Ἐρατοσθένους, Εὐρυστράτου, Ἐκφάντου, Ἐπιδίκου, Εὐδόξου, Ἐπιγένους, Εὐηνίου, Εὐρυφάμου, Ζαλεύκου, Ζήνωνος, Ζωροάστρου, Ἡρακλείδου, 5 Ἡρακλείτου, Ἡροφίλου, Θεμιστίου, Θεοβούλου, Θεανούς, Θεάγους, Θεοφράστου, Θεοδώρου, Θάλητος, Θεοκρίτου, Θρασύλλου, Ἰερωνύμου, Ἰππίου, Ἰαμβλίχου, Ἰεροκλέους, Ἰππάλου, Ἰωνος, Ἰππώνου, Ἰέρακος, Ἰπποδάμου, Ἰππάσου, Ἰούγκου, Κρίτωνος, Κλεοβούλου, Κέβητος, Κορίσκου, Κλειτομάχου, Κριτολάου, Κλι- 10 νέου, Καρνεάδου, Κλεάνθους, Καλλιμάχου, Κριτίου, Κράντορος, Καλλικρατίδου, Λευκίππου, Λουκίου, Λύσιδος, Λύκου, Λύκωνος, Λεωφάνους, Λογγίνου, Μεναίχμου, Μητροκλέους, Μετώπου, Μενεδήμου, Μουσωνίου, Μνησάρχου, Μελίσσου, Μητροδώρου, Μίλωνος, Μοδεράτου, Μαξίμου, Νικολάου, Νουμηνίου, Ναυμαχίου, 15 Ναυκράτους, Νικίου, Νικοστράτου, Ξενοκράτους, Ξενοφάνους, Ὀνάτου, Ὀκέλλου, Ὀνήτορος, Πανακαίου, Πιπτακού, Περιάνδρου, Πυθαγόρου, Πλουτάρχου, Πεμπέλου, Πλάτωνος, Παναιτίου, Ποσειδωνίου, Περικτιόνης, Πορφυρίου, Παρμενίδου, Πολέμωνος, Πυθέου, Πάρου, Πολυδίου, Πλωτίνου, Πρωταγόρου, Πυ- 20 θιάδος, Πύρρωνος, Ρούφου, Ῥηγίνου, Σόλωνος, Σωτίωνος, Σωσιάδου, Σερήνου, Σωκράτους, Στίλπωνος, Σπενσίππου, Στράτωνος, Σκυθίνου, Σφαίρου, Σελεύκου, Σεδήρου, Τίμωνος, Τιμαίου, Ταύρου, Τιμαγόρου, Τέλητος, Ὑψαίου, Φιλοξένου, Φιλολάου, Φερεκύδου, Φαβωρίνου, Φίντος, Χίωνος, Χρυσίππου, 25 Χαράνδου, Χίλωνος, καὶ Κυνικῶν δὲ Ἀντισθένους, Διογένους, Κράτητος, Ἠγισάνακτος, Ὀνησικρίτου, Μενάνδρου, Μονίμου, Πολυζήλου, Ξανθίππου, Θεομνήστου. Καὶ τῶν μὲν φιλοσόφων, ἐξ ὧν τὴν συλλογὴν ἐποιήσατο, οὗτοι.

Ποιηταὶ δὲ Ἀθηνόδωρος, Ἀναξίλλης, Ἀρχιππος, Ἀπολ-

Ἐκπωλο, τὸν Ἐπίκουρο Γαργητίου, τὸν Ἐπίκτητο, τὸν Ἐρμῆ, τὸν Ἐμπεδοκλῆ, τὸν Ἐπίκουρο Ἀθηναῖο, τὸν Εὐσέβιο, τὸν Εὐρυσσο, τὸν Ἐρατοσθένη, τὸν Εὐρύστρατο, τὸν Ἐκφαντο, τὸν Ἐπίδικο, τὸν Εὐδοξο, τὸν Ἐπιγένη, τὸν Εὐήνιο, τὸν Εὐρύφαμο, τὸν Ζάλευκο, τὸν Ζήνωννα, τὸν Ζωροάστρη, τὸν Ἡρακλείδη, τὸν Ἡράκλειτο, τὸν Ἡρόφιλο, τὸν Θεμίστιο, τὸν Θεόβουλο, τὴν Θεανώ, τὸν Θεάγη, τὸν Θεόφραστο, τὸν Θεόδωρο, τὸν Θάλητα, τὸν Θεόκριτο, τὸν Θρασύλλο, τὸν Ἰερώνυμο, τὸν Ἰππία, τὸν Ἰάμβλιχο, τὸν Ἰεροκλῆ, τὸν Ἰππαλο, τὸν Ἰωνα, τὸν Ἰππωννα, τὸν Ἰέρακα, τὸν Ἰππόδαμο, τὸν Ἰππασο, τὸν Ἰουῦγκο, τὸν Κρίτωνα, τὸν Κλεόβουλο, τὸν Κέβητα, τὸν Κορίσκο, τὸν Κλειτόμαχο, τὸν Κριτόλαο, τὸν Κλινέο, τὸν Καρνεάδη, τὸν Κλεάνθη, τὸν Καλλίμαχο, τὸν Κριτία, τὸν Κράντορα, τὸν Καλλικρατίδη, τὸν Λεύκιππο, τὸν Λουκία, τὸν Λύσιδα, τὸν Λύκο, τὸν Λύκωνα, τὸν Λεωφάνη, τὸν Λογγῖνο, τὸν Μέναιχμο, τὸν Μητροκλέα, τὸν Μέτωπο, τὸν Μενέδημο, τὸν Μουσώνιο, τὸν Μνήσαρχο, τὸν Μέλισσο, τὸν Μητρόδωρο, τὸν Μίλωννα, τὸν Μοδεράτο, τὸν Μάξιμο, τὸν Νικόλαο, τὸν Νουμήνιο, τὸν Ναυμάχιο, τὸν Ναυκράτη, τὸν Νικία, τὸν Νικόστρατο, τὸν Ξενοκράτη, τὸν Ξενοφάνη, τὸν Ὀνάτο, τὸν Ὀκέλλο, τὸν Ὀνήτορα, τὸν Πανάκαιο, τὸν Πιπτακό, τὸν Περίανδρο, τὸν Πυθαγόρα, τὸν Πλούταρχο, τὸν Πέμπαλο, τὸν Πλάτωννα, τὸν Παναίτιο, τὸν Ποσειδώνιο, τὸν Περικτιόνη, τὸν Πορφύριο, τὸν Παρμενίδη, τὸν Πολέμωνα, τὸν Πυθέα, τὸν Πῶρο, τὸν Πολύβιο, τὸν Πλωτῖνο, τὸν Πρωταγόρα, τὸν Πυθιάδη, τὸν Πύρρωννα, τὸν Ροῦφο, τὸν Ρηγῖνο, τὸν Σῶλωννα, τὸν Σωτίωνα, τὸν Σωσιάδη, τὸν Σερῆνο, τὸν Σωκράτη, τὸν Στίλπωννα, τὸν Σπεύσιππο, τὸν Στράτωννα, τὸν Σκυθῖνο, τὸν Σφαῖρο, τὸν Σέλευκο, τὸν Σεβῆρο, τὸν Τίμωννα, τὸν Τίμαιο, τὸν Ταῦρο, τὸν Τιμαγόρα, τὸν Τέλητα, τὸν Ὑψαῖο, τὸν Φιλόξενο, τὸν Φιλόλαο, τὸν Φερεκύδη, τὸν Φαβωρίνο, τὸν Φίντσα, τὸν Χίωνα, τὸν Χρύσιππο, τὸν Χαρώνδη, τὸν Χίλωννα, καὶ ἀπὸ τοὺς Κυνικοὺς ἀπὸ τὸν Ἀντισθένη, τὸν Διογένη, τὸν Κράτητα, τὸν Ἠγισάνακτα, τὸν Ὀνησίκριτο, τὸν Μένανδρο, τὸν Μόνιμο, τὸν Πολύζηλο, τὸν Ξάνθιππο, τὸν Θεόμνηστο. Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι οἱ φιλόσοφοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔκανε τὴν συλλογῆ.

Ποιητὲς ἦταν ὁ Ἀθηνόδωρος, ὁ Ἀναξίλλης, ὁ Ἀρχιππος, ὁ

λωνίδης, Ἀλκιδάμας, Ἀρισταῖος, Ἀντίμαχος, Ἀντιφάνης, Ἀρί-
 5 σταρχος, Ἀρχίλοχος, Ἀχαιός, Αἰσχύλος, Ἀγάθων, Ἄλεξις, Ἀρι-
 στοκράτης, Ἄμφις, Ἀλκαῖος, Ἄρατος, Ἀστυδάμας, Ἀνδρό-
 νικος, Ἀναξανδρίδης, Ἀριστοφάνης, Ἀράλοχος, Ἀπολλόδωρος,
 10 Ἀλέξανδρος, Ἀνακρέων, Ἀξίνικος, Ἀριστοφῶν, Βακχυλίδης,
 Βίων, ΒίOTOS, Βάθων, Δίφιλος, Διονύσιος, Δημήτριος, Δικαιο-
 γένης, Διόδωρος, Δίκτυς, Εὐθύδαμος, Εὐπολις, Εὐφρων, Ἐρατο-
 σθένης, Ἐπίχαρμος, Εὐῆνος, Εὐφορίων, Ἐρμόλοχος, Εὐρωπίδης,
 Ζήνων, Ζηνόδοτος, Ζώπυρος, Ἡσίοδος, Ἡρώδης, Ἡνίοχος,
 15 Ἡλιόδωρος, Θεόδεκτος, Θεόσις, Θεόγνις, Θεόκριτος, Θελέροφος,
 Ἴοφῶν, Ἴππόθοος, Ἴππῶναξ, Ἰσίδωρος, Ἴπποθόων, Ἰούλιος, Ἴων,
 Κλεάνθης, Κλεαίνετος, Καλλίμαχος, Κριτίας, Κλεόβουλος, Κρα-
 τῆνος, Καρκῆνος, Κερκίδας, Καλλίνικος, Κλεινίας, Κράντωρ,
 Κλειτόμαχος, Λῆνος, Λικύμνιος, Λυκόφρων, Λεωνίδης, Λάων, Μέ-
 20 νανδρος, Μύρων, Μοσχίων, Μένιππος, Μόσχος, Μίμνερμος,
 Μελινά, Μητρόδωρος, Μηνόφιλος, Νικόστρατος, Νικόλαος, Νεό-
 φρων, Νικόμαχος, Ναυμάχιος, Νεοπτόλεμος, Ξενοφάνης, Ξέναρ-
 χος, Ὀμηρος, Ὀρφεύς, Ὀλυμπιάς, Πίνδαρος, Παρμενίδης,
 Ποσίδιππος, Πανσανίας, Πολυεΐδης, Πατροκλεύς, Πείσανδρος,
 25 Πανύασις, Πειρίθους, Πομπηΐος, Ριανός, Σοφοκλῆς, Σωτάδης,
 Σιμωνίδης, Σωσιφάνης, Σίμυλος, Σωσίθεος, Σκλήριος, Σαπφώ,
 Σαραπίων, Σωσικράτης, Στάγιμος, Σώπατρος, Σθενίδης, Σου-
 σάρων, Στησίχορος, Τιμόστρατος, Τιμοκλῆς, Τυρταῖος, Τελεσίλλα,
 Ὑποβολιμαῖος, Ὑψαῖος, Φιλίτας, Φιλόξενος, Φιλιππίδης, Φρύ-
 30 νιχος, Φιλωνίδης, Φιλήμων, Φωκυλίδης, Φίλιππος, Φοινικίδης,
 Φύλισκος, Φερεκράτης, Φανοκλῆς, Φίντυς, Φιλαῖος, Χαιρήμων,
 Χοίριλος, Χάρης. Ἀλλά καὶ ποιηταί, ὧν χρήσεις τοῖς κεφαλαίοις
 παρέθηκεν, οὗτοι.

Ῥήτορες δὲ καὶ ἱστοριογράφοι βασιλεῖς τε καὶ στρατηγοὶ (καὶ
 30 γὰρ καὶ ἐκ τούτων μαρτυρίας συνήθροισεν) οἶδε· Ἀριστείδης,
 Ἀριστοκλῆς, Αἰλιανός, Αἰσχίνης, Ἀγάθων, Ἀντιφῶν, Ἀρχέλαος,

Ἀπολλωνίδης, ὁ Ἀλκιδάμας, ὁ Ἀρισταῖος, ὁ Ἀντίμαχος, ὁ Ἀντιφάνης, ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ Ἀρχίλοχος, ὁ Ἀχαιός, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Ἀγάθων, ὁ Ἀλεξίς, ὁ Ἀριστοκράτης, ὁ Ἀμφίς, ὁ Ἀλκαῖος, ὁ Ἀρατος, ὁ Ἀστυδάμας, ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Ἀναξανδρίδης, ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Ἀράλοχος, ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Ἀξίνικος, ὁ Ἀριστοφῶν, ὁ Βακχυλίδης, ὁ Βίων, ὁ Βίτος, ὁ Βάθων, ὁ Δίφιλος, ὁ Διονύσιος, ὁ Δημήτριος, ὁ Δικαιογένης, ὁ Διόδωρος, ὁ Δίκτυς, ὁ Εὐθύδαμος, ὁ Εὐπολις, ὁ Εὐφρων, ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ Ἐπίχαρμος, ὁ Εὐήνος, ὁ Εὐφορίων, ὁ Ἐρμόλοχος, ὁ Εὐριπίδης, ὁ Ζήνων, ὁ Ζηνόδοτος, ὁ Ζώπυρος, ὁ Ἡσίοδος, ὁ Ἡρώδης, ὁ Ἡνίοχος, ὁ Ἡλιόδωρος, ὁ Θεόδεκτος, ὁ Θεόσις, ὁ Θεόγνις, ὁ Θεόκριτος, ὁ Θελέροφος, ὁ Ἰοφῶν, ὁ Ἰππόθοος, ὁ Ἰππῶναξ, ὁ Ἰσίδωρος, ὁ Ἰπποθῶν, ὁ Ἰούλιος, ὁ Ἴων, ὁ Κλεάνθης, ὁ Κλεαίνετος, ὁ Καλλίμαχος, ὁ Κριτίας, ὁ Κλεόβουλος, ὁ Κρατῖνος, ὁ Καρκῖνος, ὁ Κερκίδας, ὁ Καλλίνικος, ὁ Κλεινίας, ὁ Κράντωρ, ὁ Κλειτόμαχος, ὁ Λῖνος, ὁ Λικύμνιος, ὁ Λυκόφρων, ὁ Λεωνίδης, ὁ Λάων, ὁ Μένανδρος, ὁ Μύρων, ὁ Μοσχίων, ὁ Μένιππος, ὁ Μόσχος, ὁ Μίμνερμος, ἢ Μελινῶ, ὁ Μητροδωρος, ὁ Μηνόφιλος, ὁ Νικόστρατος, ὁ Νικόλαος, ὁ Νεόφρων, ὁ Νικόμαχος, ὁ Ναυμάχιος, ὁ Νεοπτόλεμος, ὁ Ξενοφάνης, ὁ Ξέναρχος, ὁ Ὅμηρος, ὁ Ὀρφεύς, ἢ Ὀλυμπιάς, ὁ Πίνδαρος, ὁ Παρμενίδης, ὁ Ποσίδιππος, ὁ Πανσανίας, ὁ Πολυεΐδης, ὁ Πατροκλέυς, ὁ Πείσανδρος, ὁ Πανύασις, ὁ Πειρίθους, ὁ Πομπηΐος, ὁ Ριανός, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Σωτάδης, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Σωσιφάνης, ὁ Σίμυλος, ὁ Σωσίθεος, ὁ Σκλήριος, ἢ Σαπφῶ, ὁ Σαραπίων, ὁ Σωσικράτης, ὁ Στάγιμος, ὁ Σώπατρος, ὁ Σθενίδης, ὁ Σουσάρων, ὁ Στησίχορος, ὁ Τιμόστρατος, ὁ Τιμοκλῆς, ὁ Τυρταῖος, ὁ Τελεσίλλα, ὁ Ὑποβολιμαῖος, ὁ Ὑψαῖος, ὁ Φιλίτας, ὁ Φιλόξενος, ὁ Φιλιππίδης, ὁ Φρύνιχος, ὁ Φιλωνίδης, ὁ Φιλήμων, ὁ Φωκυλίδης, ὁ Φίλιππος, ὁ Φοινικίδης, ὁ Φίλισκος, ὁ Φερεκράτης, ὁ Φανοκλῆς, ὁ Φίντυς, ὁ Φιλαῖος, ὁ Χαιρήμων, ὁ Χοίριλος, ὁ Χάρης. Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι καὶ οἱ ποιητὲς ἀπὸ τῶν ὁποίων παρέθεσε ρήσεις στὰ κεφάλαιά του.

Οἱ ρήτορες καὶ ἱστοριογράφοι, οἱ βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ (γιατὶ καὶ ἀπὸ αὐτῶν συνέλεξε μαρτυρίες) εἶναι οἱ ἑξῆς: ὁ Ἀριστείδης, ὁ Ἀριστοκλῆς, ὁ Αἰλιανός, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Ἀγάθων, ὁ Ἀντιφῶν, ὁ Ἀρ-

Γάϊος, Γοργίας, Δημοσθένης, Δημάδης, Δημάρατος, Ἐφορος,
 Ζώπυρος, Ἡρόδοτος, Ἠγισιάδης, Ἠγήσιος, Θουκυδίδης, Θη-
 σεύς, Θεόδωρος, Θράσυλλος, Θεόπομπος, Ἴσοκράτης, Ἰσαῖος,
 Κορηλιανός, Καλλισθένης, Κλειτοφῶν, Κτησίας, Λυσίας, Νικίας,
 5 Ξενοφῶν, Ὀβριμος, Πολύαινος, Πρόδικος, Πρωταγόρας, Σώ-
 στρατος, Τιμαγόρας, Τρόφι(μ)ος, Ὑπερείδης, Φιλόστρατος,
 Χρύσερμος. Ἀλέξανδρος, Ἀγησίλαος, Ἀγαθοκλῆς, Ἀντίγονος,
 Ἄγις, Ἀγριππῖνος, Ἀναξίλαος, Ἀρχίδαμος, Διονύσιος, Δαρεῖος,
 Ἐπαμεινώνδας, Εὐδαμίδας, Θεμιστοκλῆς, Ἴφικράτης, Ἴππαρχος,
 10 Κότυς, Κλείταρχος, Λυκοῦργος, Λεωνίδης, Λάμαχος, Μαλλίας,
 Περικλῆς, Πύρρος, Πτολεμαῖος, Σεμίραμις, Σκηπίων, Σκίλλουρος,
 Τιμόθεος, Φίλιππος, Φωκίων, Φάλαρις, Χάριλλος, Χαρίας, Χά-
 ρης, Ἀριστοφάνης, Αἴσωπος, Ἀντιγενίδας, Ἀριστοτέλης, Ἀρι-
 στείδης ὁ Δίκαιος, Ἀλκμαίων ἰατρός, Ἄντυλλος ἰατρός, Ἀρί-
 15 μνηστος, Ἀπελλῆς, Βρύσων, Γλαύκων, Γαληνὸς ἰατρός, Δικαί-
 αρχος, Δίων, Διονύσιος, Διοκλῆς ἰατρός, Εὐξίθεος, Ἐρμαρχος,
 Ἐρμιππος, Εὐρυξίμαχος, Εὐφρανίας, Ἐρασίστρατος ἰατρός,
 Εὐρύφρων ἰατρός, Ἐρατοσθένης, Εὐβουλος, Θεόπομπος, Θεόκρι-
 τος, Θυμαρίδης, Θύνων, Ἴπποκράτης ἰατρός, Κάτων, Κηφισό-
 20 δωρος, Κλεόστρατος, Κλειτόμαχος, Λικύμνιος, Μύσων, Μητρόδω-
 ρος, Μητροκλῆς, Νικόστρατος, Πραῦσιών, Σιμωνίδης, Σερίφιος,
 Σωτίων, Σώστρατος, Σπεύσιππος.

Ἄλλὰ τὰ μὲν κεφάλαια, οἷς τὰς τῶν παλαιότερων ῥήσεις ἤρ-
 μοσεν Ἰωάννης ὁ Στοβαῖος, καὶ ἐξ ὧν ἀνδρῶν, φιλοσόφων τε καὶ
 25 ποιητῶν, ῥητόρων τε καὶ βασιλέων καὶ στρατηγῶν, ταύτας συνή-
 θροισε, τοσαῦτα καὶ ἐκ τοσούτων. Χρήσιμον δὲ τὸ βιβλίον τοῖς μὲν
 ἀνεγνωκόσιν αὐτὰ τὰ συντάγματα τῶν ἀνδρῶν πρὸς ἀνάμνησιν,
 τοῖς δ' οὐκ εἰληφόσι πείραν ἐκείνων, ὅτι διὰ συνεχοῦς αὐτῶν μελέ-
 τῆς οὐκ ἐν πολλῷ χρόνῳ πολλῶν καὶ καλῶν καὶ ποικίλων νοημά-
 30 των, εἰ καὶ κεφαλαιώδη, μνήμην καρπώσονται. Κοινὸν δ' ἀμφοτέ-
 ροις ἢ τῶν ζητουμένων, ὡς εἰκός, ἀταλαίπωρος καὶ σύντομος

χέλαος, ὁ Γάϊος, ὁ Γοργίας, ὁ Δημοσθένης, ὁ Δημάδης, ὁ Δημάρατος, ὁ Ἐφορος, ὁ Ζώπυρος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Ἡγισιάδης, ὁ Ἡγήσιος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Θησεύς, ὁ Θεόδωρος, ὁ Θράσυλλος, ὁ Θεόπομπος, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Ἰσαῖος, ὁ Κορνηλιανός, ὁ Καλλισθένης, ὁ Κλειτοφῶν, ὁ Κτησίας, ὁ Λυσίας, ὁ Νικίας, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Ὀβριμος, ὁ Πολύαινος, ὁ Πρόδικος, ὁ Πρωταγόρας, ὁ Σώστρατος, ὁ Τιμαγόρας, ὁ Τρόφιλλ(μ)ος, ὁ Ὑπερείδης, ὁ Φιλόστρατος, ὁ Χρύσερμος. Ἀλέξανδρος, ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Ἀγαθοκλῆς, ὁ Ἀντίγονος, ὁ Ἄγρις, ὁ Ἄγριππῖνος, ὁ Ἀναξίλαος, ὁ Ἀρχίδαμος, ὁ Διονύσιος, ὁ Δαρεῖος, ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ Εὐδαμίδα, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἴφικράτης, ὁ Ἴππαρχος, ὁ Κότυς, ὁ Κλείταρχος, ὁ Λυκοῦργος, ὁ Λεωνίδα, ὁ Λάμαχος, ὁ Μαλλίας, ὁ Περικλῆς, ὁ Πύρρος, ὁ Πτολεμαῖος, ἡ Σεμίραμις, ὁ Σκηπίων, ὁ Σκίλλουρος, ὁ Τιμόθεος, ὁ Φίλιππος, ὁ Φωκίων, ὁ Φάλαρις, ὁ Χάριλλος, ὁ Χαρίας, ὁ Χάρης, ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Αἴσωπος, ὁ Ἀντιγενίδα, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ἀριστείδης ὁ Δίκαιος, ὁ Ἀλκμαίων ἰατρός, ὁ Ἀντυλλος ἰατρός, ὁ Ἀρίμνητος, ὁ Ἀπελλῆς, ὁ Βρύσων, ὁ Γλαύκων, ὁ Γαληνός ἰατρός, ὁ Δικαίαιαρχος, ὁ Δίων, ὁ Διονύσιος, ὁ Διοκλῆς ἰατρός, ὁ Εὐξίθεος, ὁ Ἐρμαρχος, ὁ Ἐρμιππος, ὁ Εὐρυξίμαχος, ὁ Εὐφρανίας, ὁ Ἐρασίστρατος ἰατρός, ὁ Εὐρύφρων ἰατρός, ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ Εὐβουλος, ὁ Θεόπομπος, ὁ Θεόκριτος, ὁ Θυμαρίδης, ὁ Θύνων, ὁ Ἴπποκράτης ἰατρός, ὁ Κάτων, ὁ Κηφισόδωρος, ὁ Κλεόστρατος, ὁ Κλειτόμαχος, ὁ Λικύμνιος, ὁ Μύσων, ὁ Μητρόδωρος, ὁ Μητροκλῆς, ὁ Νικόστρατος, ὁ Πραῦσιων, ὁ Σιμωνίδα, ὁ Σερίφιος, ὁ Σωτίων, ὁ Σώστρατος, ὁ Σπεύσιππος.

Τὰ κεφάλαια στὰ ὅποια καταχώρισε ὁ Ἰωάννης Στοβαῖος τίς ρήσεις τῶν παλαιότερων καὶ ἀπὸ ποιῶν φιλοσόφους καὶ ποιητῆς καὶ ρήτορες καὶ βασιλεῖς καὶ στρατηγούς συγκέντρωσε αὐτῆς, εἶναι τόσα καὶ ἀπὸ τόσους μαζεμένα. Τὸ βιβλίον εἶναι χρήσιμο πρὸς ὑπόμνηση γιὰ ὅσους διάβασαν τὰ ἔργα αὐτῶν τῶν συγγραφέων, γιὰ ὅσους πάλι δὲν τὰ γνώρισαν εἶναι χρήσιμο, γιὰ τὴν μελέτη, σὲ λίγο διάστημα θὰ καρπωθοῦν τὴν μνήμη, ἔστω καὶ μὲ συντομία, πολλῶν καὶ καλῶν καὶ ποικίλων νοσημάτων. Κοινὴ ἐπιδίωξις καὶ τῶν δύο εἶναι ἡ γρήγορη ἀνεύρεσις καὶ δίχως ταλαιπωρία, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐκείνων πού θέλουν νὰ μάθουν, ὅταν θελήσει κανεὶς

εὔρεσις, ἐπειδὴν τις ἀπὸ τῶν κεφαλαίων εἰς αὐτὰ τὰ πλάτη ἀναδραμεῖν ἐθέλεσει. Καὶ πρὸς ἄλλα δὲ τοῖς ῥητορεύειν καὶ γράφειν σπουδάζουσιν οὐκ ἄχρηστον τὸ βιβλίον

ΡΞΗ.

5 *Τοῦ μακαρίου Βασιλείου, Σελευκείας ἐπισκόπου.*

Λόγοι ιε΄.

Ἀνεγνώσθησαν τοῦ μακαρίου Βασιλείου, ἐπισκόπου Σελευκείας, λόγοι ιε΄, πρῶτος μὲν εἰς τό· «Ἐν ἀρχῇ ἐποπίασεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· εἶτα εἰς τὸν Ἰωσήφ, εἰς τὸν Ἀδάμ, εἰς τὸν
10 Κάϊν καὶ Ἀβελ, εἰς τὸν Ἀβραάμ, εἰς τὸν Μωϋσῆν, εἰς τὸν Ἡλίαν, εἰς τὸν Ἰωνᾶν ἕνατος εἰς τὸν ἑκατοντάρχη, δέκατος εἰς τό· «Συνέπλεον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ» καὶ ἐξῆς εἶτα εἰς τό, «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι» καὶ ἐξῆς κᾶπειτα εἰς τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον, καὶ εἰς τό· «Εἰπέ, ἵνα οἱ δύο μου υἱοὶ
15 καθίσωσιν εἰς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων», καὶ εἰς τό· «Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;». Πεντεκαιδέκατος δὲ εἰς τό· «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;».

Ἐν τούτοις οὖν αὐτοῦ τοῖς λόγοις τὸ μὲν τροπικὸν καὶ γοργὸν
20 καὶ πάρισον, εἴπερ ποτέ τινι καὶ ἄλλω, ἔστιν ἰδεῖν αὐτῷ δημιουργούμενον, καὶ τὸ σαφές δὲ καὶ ἡδὺ διατρέχει, τὸ δὲ λίαν προσκορὲς τῆς τροπῆς καὶ τῶν γοργείων σχημάτων, μᾶλλον δὲ τὸ συνεχές καὶ ἄκρατον καὶ ἀδιάπαυστον εἰς ἀηδίαν καὶ διαβολὴν τὸν ἀκρατὴν διεγείρει, καὶ ψόγον κινεῖ τοῦ συγγραφέως οὐκ ἔχοντος, ὡς
25 ἔοικε, τέχνη τὴν φύσιν ῥυθμίσει καὶ κανόνι τὸ ἄτακτον διατάξει. Πλεονάζων δ' ὅμως ταῖς τροπαῖς, καὶ αὐτὸ τῆς τροπολογίας πηγάζων τὸ εἶδος, οὔτε εἰς ψυχολογίαν, εἰ μὴ ὡς ἐλάχιστον, ἐκφέρεται, οὔτε ἀσαφεία σκοτίζει τὸ νόημα, ἀλλὰ τῇ βραχύτητι τῶν κώλων καὶ τῶν περιόδων καὶ τῇ ἐμφάσει τῶν λέξεων τῆς τροπολο-

24. Γέν. 1, 1.

25. Πρβλ. Λουκᾶ 8, 23.

26. Ματθ. 11, 28.

27. Λουκᾶ 18, 10 ἔ.

28. Ματθ. 20, 21.

29. Ματθ. 16, 13.

29α. Ματθ. 11, 3.

30. Σχῆμα ρητορικὸ λόγου, κατὰ τὸ ὅποιο μὰ πρόταση ἢ κῶλο ἔχει ἴσες περι-

ἀπὸ αὐτὰ τὰ κεφάλαια νὰ ἀνατρέξει στὶς πλατιῆς ἐκεῖνες ἐκθέσεις. Ἄλλὰ τὸ βιβλίον δὲν εἶναι ἄχρηστο καὶ γιὰ ὅσους σπουδάζουν τὴ ρητορική καὶ τὴ συγγραφή.

168.

Τοῦ μακαρίου Βασιλείου, ἐπισκόπου Σελευκείας.

Λόγοι δεκαπέντε.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ μακαρίου Βασιλείου, ἐπισκόπου Σελευκείας, σὲ Λόγους δεκαπέντε. Ὁ πρῶτος ἀναφέρεται στὴ ρήση: «Στὴν ἀρχὴ δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴ γῆ»²⁴. οἱ ἐπόμενοι στὸν Ἰωσήφ, στὸν Ἀδάμ, στὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἄβελ, στὸν Ἀβραάμ, στὸν Μωυσῆ, στὸν Ἡλία, στὸν Ἰωνᾶ. Ὁ ἕνατος στὸν ἐκατόνταρχο, ὁ δέκατος στὴ ρήση, «Ἐπλεον μαζὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ»²⁵ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐπειτα στὸ χωρίο, «Ἐλᾶτε σ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι κοπιάζετε καὶ εἶστε φορτωμένοι μὲ πολλὰ βάρη»²⁶ καὶ τὰ λοιπὰ. Ἐπειτα στὸν τελῶνη καὶ τὸν Φαρισαῖο²⁷, καὶ στὴ ρήση, «Δῶσε ἐντολὴ νὰ καθίσουν τὰ δύο παιδιὰ μου, τὸ ἓνα δεξιὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀριστερὰ σου»²⁸ καὶ στὸ χωρίο: «ποιὸς λένε οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;»²⁹. Ὁ δέκατος πέμπτος λόγος ἀναφέρεται στὴ ρήση: «Ἐσὺ εἶσαι αὐτὸς πὺν ἔρχεται, ἢ περιμένομε κάποιον ἄλλο;»^{29α}.

Σ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους του μποροῦμε νὰ παρατηρήσομε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι σὲ ὅποιονδῆποτε ἄλλον, ὅτι χρησιμοποιοῦνται τὰ σχήματα τῆς μεταφορᾶς, τοῦ γοργοῦ καὶ τοῦ πάρισου³⁰, καὶ διατρέχει αὐτοὺς ἡ σαφήνεια καὶ τὸ εὐχάριστο. Ἡ κατὰ κόρον χρῆσις τῆς μεταφορᾶς καὶ τῶν γοργείων σχημάτων, ἢ καλύτερα ἢ συνεχῆς καὶ ἀκράτητη καὶ ἢ χωρὶς διακοπὴ χρῆσις τους δημιουργεῖ ἀηδία καὶ ἀφορμὴ κατηγορίας ἐκ μέρους τοῦ ἀκροατῆ καὶ κινεῖ τὴ μομφὴ ἐναντίον τοῦ συγγραφέα, πὺν δὲν μπορεῖ, ὅπως φαίνεται, νὰ ρυθμίσει τὴ φύση μὲ τὴ τέχνη καὶ νὰ ρυθμίσει μὲ κανόνες τὴ ἀταξία. Ἐνῶ ὁμως πλεονάζει σὲ μεταφορὰς καὶ εἶναι πηγὴ τοῦ εἶδους τῆς μεταφορᾶς, οὔτε σὲ ψυχρολογία, παρὰ σ' ἐλάχιστο βαθμὸν, ἐκτρέπεται, οὔτε μὲ τὴν ἀσάφεια σκοτεινιάζει τὸ νόημα, ἀλλὰ μὲ τὴ βραχύτητα τῶν παραγράφων καὶ τῶν περιόδων καὶ μὲ τὴ σημασία τῶν λέξεων

που συλλαβὲς ἢ λέξεις. π. χ. «Ἐάν ἦς φιλομαθῆς, ἔσει καὶ πολυμαθῆς».

γίας περιαιρείται τὸ δύσληπτον. Ἄλλ' οὖν, ὅπερ ἔφην, ὁ κόρος τὴν χάριν ἀμβλύνει, καὶ τὸ ἄκρατον τῆς τροπῆς τοὺς νόμους τῆς τέχνης οὐκ ἐὰ παρρησιάσασθαι.

Ἔοικε δὲ οὗτος μᾶλλον εἶναι ἢ ὁ Καισαρείας μέγας Βασίλειος, ὁ τῷ τρισμακαρίστῳ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ φίλος γεγονώς καὶ ὁμωρόφιος, πρὸς ὃν καὶ ὁ περὶ ἱερωσύνης λόγος συντάσσεται· πολλὰ γὰρ ἔχρη τῶν ἐκείνου καὶ λόγων καὶ νοημάτων, καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν θείαν Γραφήν, ἐν τοῖς τοῦ Βασιλείου λόγοις ἐπιφαίνεται, ὡς ἂν ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς τῶν μαθημάτων
10 ἀρυσσάμενων ἄμφω τὰ πρόσφορα. Καὶ τῆς τροπῆς δὲ ἢ κατ' ἔμφασιν καὶ οἰκείωσιν μεταχειρίσις τῆς Ἰωάννου συνουσίας καὶ συναγωγῆς οὐκ ἐλάχιστον ὑπάρχει τεκμήριον· κέχρηται γὰρ ταύτῃ καὶ ὁ θεῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, εἰ καὶ κεκραμένη καὶ λίαν ἐπικαίρως, καὶ τῇ ἀφελείᾳ τὸν ἐκεῖθεν ὄγκον μινγνύς τε καὶ διαλεαίνων εὐ-
15 φυῶς, καὶ τὸν ὅλον λόγον πολιτικοῦ λόγου εἰκόνα ποιούμενος.

Ἔστι δὲ Βασίλειος οὗτος καὶ μέτροις ἐντείνας ταφῆς πρωτομάρτυρος Θεκλῆς ἔργα καὶ ἄθλα καὶ νικητήρια, καὶ ἄλλα δὲ αὐτοῦ συγγράμματα φέρονται.

ΡΕΘ'.

Τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου

20

Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν τόμοι ε'.

Ἐπιστολαὶ καὶ σχόλιον περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως
τοῦ Μονογενοῦς.

Ἀνεγνώσθησαν τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου κατὰ τῶν Νεστορίου
25 δυσφημιῶν τόμοι ε', ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀνατρέπει τῆς Νεστορίου βλασφημίας κεφάλαια δέκα, ὁ δὲ δεύτερος κεφάλαια ἰδ', ὁ δὲ τρίτος ζ', ὁ δὲ τέταρτος ζ', ὁ δὲ πέμπτος καὶ αὐτὸς ζ'. Ἔστι δὲ τὸ τῆς ἔρμηνείας αὐτῷ εἶδος κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῦ τῶν λόγων ἰδέαν ἐκμεμορφωμένον, βραχὺ δέ τι πρὸς τὸ ταπεινότερον ὑπενη-
30 νεγμένον.

Ἐμπεριείχετο δὲ τῇ βίβλῳ καὶ πρὸς αὐτὸν Νεστόριον ἐπιστο-

ἐξαφανίζεται τὸ δυσκατανόητο τῆς μεταφορᾶς. Ὡστόσο, ὅπως εἶπα, ἢ κατὰ κόρον χρήση μειώνει τὴ χάρη καὶ ἢ ἀπεριόριστη μεταφορὰ δὲν ἐπιτρέπει νὰ φανοῦν οἱ νόμοι τῆς τέχνης.

Καὶ φαίνεται πὼς αὐτὸς εἶναι ὄχι ὁ Καισαρείας μέγας Βασιλείος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνος πὺν ἦταν φίλος καὶ ὁμόστεγος τοῦ τρισμακάριστου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, πρὸς τὸν ὁποῖο ἔγραψε τὸν λόγο Περί ἱερωσύνης. Γιατί ὑπάρχουν πολλὰ ἴχνη τῶν λόγων καὶ τῶν σκέψεων ἐκείνου, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀγία Γραφή, στοὺς λόγους τοῦ Βασιλείου, σὰ νὰ ἔχουν ἀντλήσει καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ τὰ κατάλληλα μαθήματα. Καὶ ἡ χρησιμοποίησις μὲ ἔμφασι καὶ οἰκείωσι τῆς μεταφορικῆς ἔκφρασις δὲν εἶναι ἀσήμαντη ἀπόδειξις γιὰ τὴ συμβίωσι καὶ τὴν κοινὴ μελέτη μὲ τὸν Ἰωάννη. Γιατί τὴν χρησιμοποιεῖ καὶ ἐκεῖνος ὁ θεῖος Πατέρας, ἂν καὶ μὲ μέτρο καὶ πολὺ ἐπίκαιρα καὶ ἀναμινύοντας μὲ τρόπο εὐφυῆ καὶ λεπτὸ μὲ τὴν ἀφέλεια τὴν πομπώδη διατύπωσι, κάνοντας ἔτσι τὸν ὅλο λόγο του εἰκόνα πολιτικοῦ λόγου.

Ὁ Βασιλείος αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺν προσάρμοσε σὲ μέτρα τὰ ἔργα καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ νικητήρια τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλας. Ἀναφέρονται καὶ ἄλλα συγγράμματα αὐτοῦ.

169.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου

Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν τεύχη πέντε.

Ἐπιστολὲς καὶ σχόλιο περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως
τοῦ Μονογενοῦς.

Διαβάσαμε τοῦ ἁγίου Κυρίλλου³¹ τὸ ἔργο «Κατὰ τῶν βλασφημιῶν τοῦ Νεστορίου» σὲ τεύχη πέντε, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτο σὲ δέκα κεφάλαια ἀνατρέπει τὶς βλασφημίαι τοῦ Νεστορίου, τὸ δεύτερο ἔχει κεφάλαια δεκατέσσερα, τὸ τρίτο ἕξι, τὸ τέταρτο ἑπτὰ, καὶ τὸ πέμπτο ἐπίσης ἔχει ἑπτὰ κεφάλαια. Ὁ τρόπος τῆς ἐρμηνείας του ἔχει λάβει τὴν πρέπουσα σ' αὐτὸν μορφή τῶν λόγων του, κλίνοντας λίγο πρὸς τὸ τεπεινότερο.

Στὸ βιβλίον περιεχόταν καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Νεστόριο,

31. Δηλαδή τοῦ Κυρίλλου, ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

λή, ἐπιχειροῦσα δῆθεν αὐτὸν μεταπεῖθειν καὶ φιλικῶς διορθοῦ-
 σθαι. Ἄλλὰ καὶ Νεστορίου πρὸς Κύριλλον ἀντίγραφον, τὰ ἐν τῇ
 ἐπιστολῇ κεφάλαια ἐμφερόμενα ποιούμενον ἐν εὐθύναις. Καὶ δὴ
 ἑτέρα ἐπιστολὴ Κυρίλλου, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνόδου
 5 πρὸς Νεστόριον ἀποσταλεῖσα, ἣτις ἀναθεματίσαι αὐτὸν ἡξίου
 ἀναθεματισμοὺς ιβ' κεφαλαίων. Ἔτι δὲ καὶ ἑτέρα πρὸς Οὐαλέριον
 ἐπίσκοπον κατὰ Νεστορίου καὶ τῶν αὐτοῦ δογματῶν· καὶ πρὸς
 Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς δογματικῆ, μᾶλλον δὲ ἀπολογίαν
 περιέχουσα τῆς πρὸς Ἰωάννην τὸν Ἀντιοχείας ἐνώσεως καὶ ὁμο-
 10 νοίας. Καὶ ἕτεροι διάφοροι περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ὧν ἐν δυσὶ
 καὶ τὸ ἐν Νικαίᾳ διερμηνεύει θεόσοφον μάθημα. Ἐν οἷς ἅπασι
 τῶν οἰκείων λόγων τὸν χαρακτῆρα ἐπιτείνων ἢ ἀνιείς, ὅμως δια-
 φυλάττει.

Συμπεριεῖχεται δὲ καὶ ἡ πρὸς Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Σκυθοπό-
 15 λεως περὶ τοῦ ἀποπομπαίου. Καὶ ἔτι ἕτερος λόγος, ἐπιγραφόμε-
 νος· «Σχόλια περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», ἐν ᾧ
 διασαφοῦνται ταῦτα· Τί ἐστὶ Χριστός; Τίνα τε τρόπον προσήκει
 νοεῖσθαι τὸ Ἐμμανουήλ; Καὶ τί ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός; καὶ κατὰ
 τί εἴρηται ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος; Εἶτα κατὰ τί κεκενωῶσθαι
 20 λέγεται ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος; Καὶ πῶς εἷς ὁ Χριστός, καὶ πῶς εἷς ὁ
 Ἐμμανουήλ; Καὶ τίνα λέγομεν εἶναι τὴν ἔνωσιν; Καὶ περὶ τοῦ
 ἄνθρακος ὃν εἶδεν Ἡσαΐας, καὶ ἕτερα παραπλήσια τούτοις ἰ-
 κεφάλαια. Πολὺ δὲ τὸ χρήσιμον οὗτος ὁ λόγος ἔχει.

ΡΟ΄.

25 **Ἄνεπίγραφον βιβλίον,
 ἐν ᾧ χρήσεις Ἑλληνικαὶ καὶ δάρβαροι τῆς τῶν
 Χριστιανῶν πίστεως, ἐν λόγοις ιε΄.**

Ἄνεγνώσθη βιβλίον πολύστιχον, μᾶλλον δὲ πολύβιβλον, ἐν
 λόγοις μὲν ιε΄, τεύχεσι δὲ ε΄, ἐν οἷς μαρτυρίαι δῆθεν καὶ χρήσεις
 30 ὁλοκλήρων λόγων, οὐχ Ἑλληνικαὶ μόναι, ἀλλὰ καὶ Περσικαὶ καὶ
 Θράκιοι καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Βαβυλωνιακαὶ καὶ Χαλδαϊκαὶ καὶ δὴ

πού ἐπιχειροῦσε νὰ τὸν μεταπείσει ἴσως καὶ νὰ τὸν διορθώσει φιλικά. Ἀλλὰ καὶ ἀπάντηση τοῦ Νεστορίου πρὸς τὸν Κύριλλο, πού καταδικάζει τὰ κεφάλαια πού περιέχονται στὴν ἐπιστολή. Καὶ ἄλλη ἐπιστολή τοῦ Κυρίλλου, πού δείχνει ὅτι στάλθηκε ἀπὸ τὴ σύνοδο τῆς Ἀλεξάνδρειας στὸν Νεστόριο, πού ἀξίωνε νὰ ἀναθεματισθεῖ γιὰ τὰ δώδεκα βιβλία τῶν πλανῶν του. Καὶ ἄλλη μία ἀκόμα ἐπιστολή πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Οὐαλέριο ἐναντίον τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν δογμάτων του, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Ἀκάκιο, ἐπίσκοπο Μελιτηνῆς, ἄλλη ἐπιστολή μὲ δογματικὸ περιεχόμενο, ἢ μᾶλλον ἀπολογία γιὰ τὴν ἔνωση καὶ ὁμόνοια μὲ τὸν Ἰωάννη, ἐπίσκοπο Ἀντιοχείας. Καὶ διάφορες ἄλλες ἐπιστολές γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, στίς δύο ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐρμηνεύει καὶ τὸ θεόσοφο μάθημα³² τῆς συνόδου τῆς Νίκαιας. Σὲ ὅλα αὐτὰ ἐντείνοντας ἢ χαλαρώνοντας τὸ χαρακτήρα τῶν λόγων του, τελικὰ ὁμῶς τὸν διατηρεῖ.

Μαζὶ περιεχόταν καὶ ἡ ἐπιστολή πρὸς τὸν Ἀκάκιο, τὸν ἐπίσκοπο Σκυθουπόλεως, γιὰ τὸν ἀποδιοπομπαῖο³³. Περιεχόταν καὶ ἓνας ἀκόμα λόγος πού ἐπιγραφόταν, «Σχόλια περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», στὸν ὁποῖο διασαφηνίζονται τὰ ἐξῆς: Τί εἶναι ὁ Χριστός; Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὸ ὄνομα Ἐμμανουήλ; Τί εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός; Ὡς πρὸς τί λέγεται ἄνθρωπος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ; Πῶς εἶναι ἓνας ὁ Χριστός καὶ πῶς εἶναι ἓνας ὁ Ἐμμανουήλ; Τί λογῆς λέμε ὅτι εἶναι ἡ ἔνωση; Καὶ γιὰ τὸν ἄνθρακα πού εἶδε ὁ Ἡσαΐας³⁴, καὶ ἄλλα παραπλήσια μ' αὐτὰ δέκα κεφάλαια. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι πολὺ χρήσιμος.

170.

Βιβλίο ἀνεπίγραφο,

στὸ ὁποῖο σὲ δεκαπέντε λόγους ὑπάρχουν μαρτυρίες
καὶ παραθέματα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Διαβάσαμε βιβλίο πολυσέλιδο, ἢ μᾶλλον πολυβιβλίο μὲ δεκαπέντε λόγους σὲ πέντε τεύχη, στοὺς ὁποίους καταχωρήθηκαν μαρτυρίες δῆθεν καὶ παραθέσεις ὀλόκληρων λόγων, ὄχι μόνο Ἑλληνικές, ἀλλὰ καὶ Περσικές καὶ Θρακικές καὶ Αἰγυπτιακές καὶ Βαβυλω-

32. Δηλαδή τὸ Σύμβολο τῆς πίστεως.

33. Λευϊτ. 16, 22.

34. Ἡσ. 6, 6.

καὶ Ἴταλοὶ ἐκ τῶν παρ' ἑκάστοις δοκούντων λογίων κατεστρώθησαν, ὡς ὁ συγγραφεὺς συμφερομένας πειρᾶται δεικνύειν τῇ τῶν Χριστιανῶν ἀχράντῳ καὶ ὑπερφυεῖ καὶ θειοτάτῃ θρησκείᾳ, περὶ τε αὐτῆς τῆς ὑπερουσίου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὡς καὶ ὑπ' ἐκείνων κηρύττεται καὶ καταγγέλλεται, περὶ τε τῆς ἐν σαρκὶ τοῦ Λόγου παρουσίας, τῶν τε θεοσημειῶν καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς τε ἀναλήψεως καὶ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος πυρίναις γλώσσαις ἐπιχορηγηθείσης τοῖς μαθηταῖς ὑπὲρ λόγον χάριτος, καὶ δὴ καὶ τῆς φοβεραῆς 10 Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν δευτέρας παρουσίας καὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναδιώσεως καὶ κρίσεως καὶ ἀμοιβῆς ὧν ἕκαστος ἐν βίῳ διεπράξατο. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ παντός δημιουργίας καὶ προνοίας, παραδείσου τε καὶ τῶν συστοίχων τούτοις, καὶ δὴ καὶ περὶ ἀρετῆς τῆς παρὰ Χριστιανοῖς ἀσκουμένης, καὶ εἴ τι ταύτης 15 παραπλήσιον, περὶ τούτων ἀπάντων Ἑλλησὶ τε καὶ Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις καὶ τοῖς προειρημένοις πεφιλοσοφῆσθαί τε καὶ διακεκηρῦχθαι ἐν ἰδίῳ αὐτῶν πειρᾶται δεικνύει συγγράμμασιν. Οὐ μόνον δὲ ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἀγείρει καὶ συντίθησι τὰς μαρτυρίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν χυμεντικῶν Ζωσίμου λόγων (Θη- 20 βαῖος δ' ἦν οὗτος Πανοπολίτης) οὐκ ἐφείσατο τὰ αὐτὰ κατασκευάζειν, ἐν οἷς καὶ Ἑβραϊκῶν λέξεων ἐκτίθεται σημασίας, καὶ τῶν ἀποστόλων ἕκαστος ἔνθα τε τὸ σωτήριον ἐκήρυξε μάθημα, καὶ ἐν ᾧ τόπῳ τῶν ἀνθρωπίνων πόνων ἀνεπαύσατο. Ἐπὶ τέλει δὲ τῶν λόγων καὶ παραίνεσιν ἰδίαν κατατίθεται, γνωμολογίαις τε τῶν 25 ἔξω καὶ Γραφικοῖς λογίοις ταύτην συνυφαίνων καὶ διαπιστούμενος, ἐν ᾗ μάλιστα τὸ φιλάρετον τοῦ ἀνδρός καὶ τὸ εἰς εὐσέβειαν ἀδιάβλητον ἔστιν ἐπιγνῶναι.

Ἡ δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ ἰδέα οὐκ ἀφέστηκε τοῦ μηδὲ ἰδέα εἶναι ἧ τε γὰρ συνθήκη ἐν πολλοῖς οὕτως ἀπημέληται, καὶ ἡ λέξις 30 ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδὲ τῶν ἐκ τριόδου ῥημάτων ἐνίστε φείδε-

35. Χυμεντικά = συμβολικά. Γραμμένα μὲ συμβολικά σημεῖα, συνήθως τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἢ τῶν ἀστρονομικῶν συμβόλων τῶν πλανητῶν, μὲ τὰ ὅποια ὑποδηλώνονταν τὰ διάφορα νοήματα, ἄγνωστα γιὰ τὸν πολὺ κόσμον. Ὁ τρόπος

νιακές και Χαλδαιικές, ἀλλὰ και Ἰταλικές, παρμένες ἀπὸ τοὺς λόγους κάθε λαοῦ, τὶς ὁποῖες παραθέτοντας ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι συμφωνοῦν μὲ τὴν ἀγνή και ὑπερφυσική και θεϊκότητα θρησκεία τῶν Χριστιανῶν. Ἐπίσης ἀναφέρεται και στὴν ἴδια τὴν ὑπερούσια και ὁμοούσια Τριάδα, ὅπως αὐτὴ κηρύσσεται και προαναγγέλλεται ἀπὸ ἐκείνους, στὴν ἔνσαρκη παρουσία τοῦ Λόγου, στὰ θεῖα σημεῖα και τὸν σταυρὸ και τὸ πάθος και τὴν ταφή και τὴν ἀνάσταση και τὴν ἀνάληψη, και τὴν ὑπέρογη χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ χορηγήθηκε στοὺς μαθητὲς μὲ τὶς πύρινες γλῶσσες, και βέβαια και στὴ φοβερὴ δεύτερη παρουσία τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας και στὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, και στὴν κρίση και τὴν ἀμοιβὴ γιὰ ὅσα ἔπραξε καθένας στὴ ζωὴ. Καὶ δὲν περιέχει μόνο αὐτὰ, ἀλλὰ ἀναφέρεται και στὴ δημιουργία και στὴν πρόνοια τοῦ παντὸς και στὸν παράδεισο και στὰ σχετικὰ μὲ αὐτὰ, και μάλιστα και στὴν ἀρετὴ τῶν Χριστιανῶν και κάθε παραπλήσιο μὲ αὐτὴν, και ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ φιλοσόφησαν και τὰ διακήρυξαν μέσα στὰ συγγράμματά τους οἱ Ἕλληνες και οἱ Αἰγύπτιοι και οἱ Χαλδαῖοι και ὅλοι ὅσους προαναφέραμε. Καὶ δὲν συγκεντρώνει και δὲν συνθέτει τὶς μαρτυρίες του μόνο ἀπὸ ὅσους ἀναφέραμε, ἀλλὰ δὲν δυσκολεύθηκε αὐτὰ νὰ τὰ ἀποδείξει και ἀπὸ τὰ χυμευτικά³⁵ βιβλία τοῦ Ζωσίμου (αὐτὸς ἦταν Θηβαῖος Πανοπολίτης). Παραθέτει σ' αὐτοὺς τοὺς λόγους και σημασίες ἐβραϊκῶν λέξεων, και ποῦ κήρυξε τὸ μάθημα τῆς σωτηρίας καθένας ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, και σὲ ποῖο τόπο ἀναπαύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους κόπους. Στὸ τέλος αὐτῶν τῶν λόγων παραθέτει και τὴ δικὴ του παραινέση, συμπλέκοντας τὴν και κατοχυρώνοντάς τὴν μὲ γνῶμες τῶν μὴ Χριστιανῶν συγγραφέων και μὲ Γραφικὰ λόγια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε ἄριστα τὴν ἀγάπη τοῦ συγγραφέα πρὸς τὴν ἀρετὴ και τὴν ἀδιάβλητη εὐσέβειά του.

Ἡ μορφή τοῦ λόγου του δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἔχει καν μορφή. Γιατὶ ἡ σύνθεση σὲ μεγάλο μέρος αὐτοῦ ἔχει τόσο πολὺ παραμεληθεῖ, ὅπως και τὸ λεκτικὸ τόσο, ὥστε νὰ μὴ διστάζει νὰ χρησιμοποιεῖ κάποτε και ἐκφράσεις τοῦ δρόμου. Ἀλλὰ και τὸ

αὐτὸς γραφῆς ἤκμασε κυρίως στὴν Αἴγυπτο και τὴ Συρία.

σθαι. Καὶ ὁ νοῦς δὲ τῶν γραφομένων αὐτῶ πολλάκις οὐδὲν ἀμείνων. Καὶ τὸν μὲν τοῦ ἀνδρός πόνον καὶ τὸν σκοπὸν οὐκ ἂν τις εὐγνωμονῶν ἐπιμέμφοιτο, οὐκέτι δ' ὁμοίως καὶ τὸ ἔργον. Οὐ ῥητὰ γὰρ μόνον ἐν πολλοῖς καὶ πολλάκις ἀνάρμοστα τοῖς ἡμετέροις θεῖ-
 5 οῖς δόγμασιν ἐφαρμόζειν ἐκδιᾶζεται, ἀλλὰ καὶ μύθους καὶ ὀνείρους τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν τεκόντων γελωμένους ἂν, εἴ γε σωφρονεῖν ἔμελλον. Ὁ δὲ οὐδὲ τούτους λέγειν παραιτεῖται τῇ ἡμέτερα θεοσοφία συμφέρεσθαι, ἀλλὰ καὶ σπεύδει τὴν ἐν τοῖς μύθοις καὶ ὀνείροις ἀλλόκοτον ἔννοιαν εἰς τὰς ἀληθεῖς καὶ θεοπρεπεῖς
 10 καὶ ἀπαραγράπτους καὶ καθαρὰς ἐννοίας τοῦ θείου δόγματος ἀνατίθεσθαι, ἐξ ὧν κέρδος μὲν οὐδ' ὅτιοῦν τῇ εὐσεβείᾳ, ἀφορμὰς δὲ λαβῆς κατ' αὐτῆς τοῖς φιλαίτιοις οὐκ ἂν ἀλόγως δόξῃ πορίζεσθαι, εἴ γε καὶ τὰ μηδὲν προσήκοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς πλεῖστον ἀπεμφαίροντα, ἐπιχειροῦντάς τινας τῶν ἡμετέρων ἔξουσι δεικνύειν εἰς
 15 σύστασιν τῆς ἀπροσδεοῦς καὶ μόνῃς καθαρᾶς καὶ ἀληθοῦς λατρείας ἡμῶν, τὰ ἐκείνων ἐκδιᾶζομένους καὶ ἐπιχειροῦντας εἰς συμφωνίαν ἄγειν, ἃ πλέον πρὸς τὰ ἡμέτερα ἢ τὸ σκότος πρὸς τὸ φῶς διέστηκεν· ὑπέδου δὲ τὸν πολύμοχθον τοῦτον ὁ ἄνθρωπος πόνον, ὡς αὐτὸς πολλάκις ἐδήλωσεν, ἵνα, δείξας τὸ Χριστιανῶν δόγμα ἐν
 20 πᾶσιν ἔθνεσι προκαταγγελθὲν παρὰ τῶν ἐν ἐκάστοις λογίων καὶ προκηρυττόμενον, ἀναπολογήτους ἐλέγξῃ τοὺς ἐξ ἔθνῶν, ὅσοι μὴ τῷ θεῷ προσῆλθον κηρύγματι. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς ἐπαινετός, οὐκ ἔδει δὲ δι' ὧν ἦν ἄπορόν τε καὶ ἀπίθανον, ἀλλὰ δι' ὧν ἐνεχώρει καὶ ἡ πίστις συνείπετο, τοῦτον περαίνεσθαι.

25 Τὸ μέντοι ὄνομα τοῦ συντεταχότος τὰ τεύχη μέχρι νῦν οὐκ ἔσχομεν εἰδέναί· οὐ γὰρ ἐνεφέρετο τοῖς διβλίοις, ὅσα εἶδομεν, πλήν γε δὴ ὅτι Κωνσταντινούπολιν ᾤκει, γυναικί τε νόμῳ γάμου συνῴκει καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ παισὶ, καὶ ὅτι μετὰ τοὺς Ἡρακλείου χρόνους τὸν δῖον διήνυσεν.

νόημα τῶν γραπτῶν του δὲν εἶναι καθόλου καλύτερο. Τὸν κῶπο βέβαια καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς, δείχνοντας εὐγνωμοσύνη, νὰ τὰ κατηγορήσει, δὲν θὰ κάνει ὅμως τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ ἔργο του. Γιατί σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ πολλές φορές δὲν προσαρμόζει μόνο διάφορα ἀνάρμοστα ρητὰ στὰ δόγματά μας ἐκβιάζοντάς τα, ἀλλὰ καὶ μύθους καὶ ὄνειρα, πού καὶ οἱ ἴδιοι οἱ δημιουργοὶ τους θὰ τὰ περιγελοῦσαν, ἂν ἤθελαν βέβαια νὰ εἶναι σώφρονες. Αὐτὸς ὅμως ὄχι μόνο δὲν ἀποφεύγει νὰ λέγει, ὅτι εἶναι ὅμοια αὐτὰ μὲ τὴ δική μας θεία σοφία, ἀλλὰ σπεύδει τὸ ἀλλόκοτο νόημα τῶν μύθων καὶ τῶν ὀνείρων νὰ τὸ μεταφέρει στὶς ἀληθεῖς καὶ θεῖες καὶ ἀπαράγραπτες καὶ καθαρὲς ἔννοιες τῆς θείας διδασκαλίας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν προκύπτει κανένα κέρδος γιὰ τὴν πίστη μας, ἀλλὰ ἀντίθετα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ, ὄχι παράλογα, ὅτι παρέχεται ἀφορμὴ στοὺς φιλοκατήγορους γιὰ ἐπίκριση, ἐφόσον βέβαια μποροῦν νὰ δείξουν κάποιους ἀπὸ τοὺς δικούς μας ὅτι ἐπιχειροῦν γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς τέλειαις καὶ μοναδικῆς καὶ καθαρῆς καὶ ἀληθινῆς λατρείας μας νὰ ἐκβιάζουν τὰ λεγόμενα ἐκείνων καὶ νὰ ἐπιχειροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ συμφωνία αὐτὰ πού ἀπέχουν ἀπὸ τὰ δικά μας περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι τὸ σκοτάδι ἀπὸ τὸ φῶς. Κι ἀνέλαβε ὁ συγγραφέας αὐτὸν τὸν πολύμοχθο ἀγῶνα, ὅπως δήλωσε ὁ ἴδιος πολλές φορές, γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστη προκαταγγέλθηκε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ προκηρύχθηκε ἀπὸ τοὺς λογίους κάθε ἔθνος³⁶, καὶ νὰ δείξει ἀναπολόγητους ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς πού δὲν προσῆλθαν στὸ θεῖο κήρυγμα. Καὶ ὁ σκοπὸς του βέβαια εἶναι ἀξιόπαινος, δὲν ἔπρεπε ὅμως αὐτὸς νὰ πραγματοποιεῖται μὲ ὅσα ἦταν ἀδύνατο καὶ ἀπίθανο νὰ πραγματοποιηθεῖ, ἀλλὰ μὲ ὅσα ἦταν ἐπιτρεπτό καὶ ἦταν σύμφωνα καὶ μὲ τὴν πίστη.

Τὸ ὄνομα ἐκείνου πού συνέγραψε αὐτὰ τὰ τεύχη δὲν μπόρεσα νὰ τὸ βρῶ, γιατί δὲν ἀναφερόταν σὲ ὅσα βιβλία εἶδα, ἐκτὸς μόνο ὅτι κατοικοῦσε στὴν Κωνσταντινούπολη, ζοῦσε μὲ τὴ νόμιμη σύζυγό του καὶ τὰ παιδιά πού εἶχε ἀπὸ αὐτήν, καὶ ὅτι ἔζησε μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου.

³⁶Ιουστίνου. Γιὰ περισσότερα περὶ σπερματικοῦ λόγου διάβασε τὰ ἔργα αὐτοῦ στὴ σειρά αὐτῆ, ΕΠΕ = ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, Ἀπολογηταί, τόμ. 1ος.

ΡΟΑ΄.

Εὐστρατίου, πρεσβυτέρου Μεγάλης Ἐκκλησίας

Περὶ τριῶν τινῶν κεφαλαίων διάληψις.

Χρῦσιππος, πρεσβύτερος Ἱεροσολύμων,

5 *Περὶ τοῦ Γαμαλιήλ καὶ Νικοδήμου.*

Ἄνεγνώσθη βιβλίον Εὐστρατίου, πρεσβυτέρου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, φράσει μὲν συγκείμενον οὐκ ἐπαινετῆ, λογισμοῖς δὲ οὐ λίαν ψεκτοῖς σαφῆς δ' ὁ λόγος Ἡ δὲ πρόθεσις τῶ ἀνδρὶ τρία ταῦτα συστήσαι· ἔν μὲν ὅτι μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ σώματος
10 αὐτίκα ἐνεργοῦσιν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί, οὐ μόνον δὲ τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς, κατὰ τὴν οἰκείαν ἐκάστη ἀξίωσιν, πᾶσα ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ. Καὶ ὅτι ἐπιφαινόμενα πολλοῖς πολλακίς καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους αἱ ψυχαὶ αὐταὶ κατ' ἰδίαν ὑπαρξιν ἐπιφαίνονται, ἀλλ' οὐχὶ δυνάμεις τις θεία εἰς τύπους σχηματιζομένη τῶν ἁγίων
15 ψυχῶν τὰς ἐνεργείας ἐπιδείκνυσι· τί γὰρ ὑποκρίσεως δεῖ καὶ σχημάτων καὶ τύπων, ἐνὸν ἐτομιότερον δι' αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἁγίων ψυχῶν τὰ δεδογμένα τῶ κρείττονι ἐπιτελεῖσθαι; Πειρᾶται δὲ ἐκάτερον τῶν εἰρημένων κατασκευάζειν ἔκ τε χρήσεων τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς καὶ τῆς Νέας, καὶ δὴ καὶ μαρτυρίαις διαφόρων Πατέρων.
20 Τρίτον δὲ αὐτῶ κεφάλαιον σπουδάζεται, ὅτι πάντως αἱ ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει τελευτώντων τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιτελούμεναι θυσίαι καὶ προσφοραί, ἢ ἄλλως δεήσεις καὶ ἱκεσίαι καὶ ἐλεημοσύναι ὑπὲρ αὐτῶν παρὰ τῶν πιστῶν, ἐλευθερίαν καὶ πταισμάτων ἄφεσιν καταπράττονται τοῖς ὑπὲρ ὧν ἐπιτελεῖται ταῦτα· ἐν οἷς καὶ τὰ τρι-
25 τα μὲν ἐπιτελεῖσθαι φησι, λαμβάνοντας τὸ μυστήριον τῆς Δεσποτικῆς καὶ τριημέρου ἐγέρσεως εἰς συνεργίαν καὶ ἐπιδοθήθειαν τῆς ἱκεσίας τὰ δὲ ἕνατα ὡσαύτως (μεθ' ἡμέρας γὰρ ἢ τῆς ἐγέρσεως ὤφθη τὸ δεύτερον τοῖς μαθηταῖς ὁ Δεσπότης), τὰ δὲ τεσσαρακοστά ὁμοίως, ὅτι μετὰ τοσαύτας ἡμέρας τὸ τελευταῖον τοῖς μαθη-
30 ταῖς ὄραθεις μετὰ τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἀνελήφθη.

171.

**Εὐστρατίου, πρεσβυτέρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας,
Σκέψη καὶ κρίση κάποιων τριῶν κεφαλαίων.
Χρύσιππος, πρεσβύτερος Ἱεροσολύμων,
Περὶ τοῦ Γαμαλιήλ καὶ τοῦ Νικοδήμου.**

Διαβάσαμε ἓνα βιβλίο τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Εὐστρατίου, πού ἡ φράση του βέβαια δὲν εἶναι ἄξια γιὰ ἔπαινο, ἀλλὰ ἡ σκέψη του δὲν μπορεῖ νὰ κατηγορηθεῖ ὅσο γιὰ τὸ λόγο του εἶναι σαφής. Ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ καταστήσει γνωστὰ τὰ ἑξῆς τρία πράγματα: Ἐνα, ὅτι μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ σῶμα ἐνεργοῦν ἀμέσως οἱ ψυχές τῶν ἁγίων, καὶ ὄχι μόνον τῶν ἁγίων, ἀλλὰ κάθε ἀνθρώπινη γενικὰ ψυχὴ, σύμφωνα μὲ τὴν ἄξια της. Δεύτερον, ὅτι ὅταν οἱ ψυχές παρουσιάζονται πολλές φορές σὲ πολλοὺς μὲ διάφορους τρόπους, παρουσιάζονται αὐτὲς οἱ ἴδιες οἱ ψυχές μὲ τὴ δική τους ὕπαρξη, καὶ δὲν εἶναι μία θεία δύναμη πού ἐκδηλώνει τὶς ἐνέργειές της παίρνοντας τὴ μορφή τῶν ἁγίων ψυχῶν· τί χρειάζεται δηλαδή ἡ ἀνάληψη σχημάτων καὶ μορφῶν, τὴ στιγμή πού εἶναι καταλληλότερη ἢ πραγματοποίηση αὐτῶν πού ἀποφάσισε ὁ Ἄγαθος μὲ αὐτὲς τὶς ἴδιες τὶς ἅγιες ψυχές; Καὶ προσπαθεῖ καθένας ἀπὸ τὰ προηγούμενα νὰ τὸ ἀποδείξει ἀπὸ ρήσεις τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, καὶ βέβαια καὶ ἀπὸ μαρτυρίες διαφόρων Πατέρων. Τὸ τρίτο θέμα πού ἐξετάζει εἶναι, ὅτι οἱ προσφορές καὶ θυσίες πού τελοῦνται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς γιὰ ὅσους πεθαίνουν μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό, ἢ ὅσες ἄλλες δεήσεις καὶ ἱκεσίες καὶ ἐλεημοσύνες γίνονται γι' αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς πετυχαίνουν τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν ἐκείνων γιὰ τοὺς ὁποίους γίνονται ὅλα αὐτὰ. Μαζὶ μ' αὐτὰ λέγει ὅτι τελοῦνται καὶ τὰ τριήμερα μνημόσυνα πρὸς βοήθεια καὶ συνέργεια στὴν ἱκεσία, ἔχοντας ὑπόψη τὸ μυστήριον τῆς τριήμερης ἔγερσης τοῦ Κυρίου· καὶ τὰ ἐννεαήμερα ἐπίσης (γιατὶ μετὰ ἀπὸ ὄχτῳ ἡμέρες ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν παρουσιάσθηκε γιὰ δεύτηρη φορὰ ὁ Κύριος στοὺς μαθητὲς του)· ὅμοια γίνονται καὶ τὰ σαρανταήμερα, ἐπειδὴ ἔπειτα ἀπὸ τὸσες ἡμέρες παρουσιάσθηκε τελευταῖα φορὰ στοὺς μαθητὲς του καὶ ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς μὲ τὴ δική μας φύση.

Εὐρον δὲ ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ καὶ τὸν τοῦ Παύλου κατὰ τὸν νόμον διδάσκαλον Γαμαλιήλ καὶ πιστεύσαντα καὶ βαπτισθέντα, καὶ Νικόδημον τὸν νυκτερινὸν φίλον καὶ ἡμερινὸν γεγονότα καὶ μαρτυρίῳ τελειωθέντα, ὃν καὶ ἀνεψιὸν γενέσθαι τοῦ Γαμαλιήλ ἢ 5 ἱστορία διδάσκει· βαπτίσασθαι δὲ ἑκάτερον ὑπὸ Ἰωάννου καὶ Πέτρου, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν Γαμαλιήλ παῖδα, Ἄβιδος ὄνομα αὐτῷ. Τὸν γοῦν μακάριον Νικόδημον, ἐπεὶ ἐτύθοντο οἱ Ἰουδαῖοι βαπτίσασθαι, διὰ τοῦτο πληγαῖς πολλαῖς ὑπέβαλον, αἷς στερωῶς ἐναθλήσας μετ' ὀλίγον ἐτελειώθη. Ταύτην τὴν ἱστορίαν περιεῖχε 10 μὲν τὸ βιβλίον, Χρυσίππῳ δὲ αὐτὴν ἀνετίθει. Πρεσβύτερος δ' ὁ Χρυσίππος Ἱεροσολύμων, ὃς γράφων ἐγκώμιον εἰς τὸν μάρτυρα Θεόδωρον ὡς ἐν παρεκβάσει Λουκιανοῦ τινος μέμνηται, καὶ αὐτοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων χρηματίσαντος πρεσβυτέρου, ὅτε ὁ Ἰωάννης τῆς ἐκεῖσε ἀρχιερωσύνης προεστήκει. 15 Οὗτος δ' ὁ Λουκιανὸς ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν, περὶ τρίτην ὥραν, καθ' ὑπαρ' ἀλλ' οὐκ ὄναρ, λέγεται τὰ προειρημένα μνηθῆναι· ἐπιστάντα γὰρ αὐτῷ τὸν Γαμαλιήλ ταῦτα ἐμφανίσαι, ὡς εἶη μὲν αὐτὸς Γαμαλιήλ, καὶ ὡς ἐβαπτίσαστο, καὶ ὑφ' ὧν, εἶη δὲ καὶ Ἄβιδος ὁ παῖς, καὶ ὡς θήκη μὲν μιᾷ αὐτοὶ ἐναποτέθεινται, ἔστι δὲ καὶ Στέφανος ὁ 20 πρῶτος μαρτύρων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τεθησαυρισμένος θήκην· οὐ παρὰ τοὺς πόδας ἐν ἑτέρᾳ θήκῃ Νικόδημος, ὅσα τε πάθοι καὶ ἐφ' οἷς καὶ ὑπὸ τίνων, ἢ δὲ μετὰ ταῦτα θήκη αὐτοῦ τε καὶ τοῦ παιδός ἐστι. Ταῦτα εἰπόντα τὸν Γαμαλιήλ ἐπισκῆψαι τῷ Λουκιανῷ μὴ ἀμελεῖν ἔτι τῶν λειψάνων, μηδὲ εἴαν ἡλίῳ καὶ ὄμβροις διαφθει- 25 ρεσθαι. Σεισμόν τε γενέσθαι σύνδρομον τῇ ὀπτασίᾳ, καὶ πολλὰς πολλῶν νοσημάτων ἰάσεις ἐπιτελεσθῆναι, τοῦ πρωτομάρτυρος μάλιστα τῆς θήκης τὰ ἰάματα προχεούσης

ΡΟΒ'-ΡΟΔ'.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου

30 Ὅμιλῖαι εἰς τὴν Γένεσιν ξα', ἐν τεύχεσι τρισίν.

Ἀνεγνώσθησαν τοῦ Χρυσσοστόμου ὁμιλῖαι εἰς τὴν γένεσιν ξ'

37. Πού ἐνώ δηλαδὴ κρυβόταν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπισκέφθη-κε κρυφὰ τὴ νύχτα τὸν Ἰησοῦ καὶ ἀκουσε ἐκείνη τὴν πνευματικώτατη διδασκαλία

Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον βρῆκα καὶ τὸν διδάσκαλον τοῦ νόμου Γαμαλιήλ, σὸν ὁποῖο μαθήτευσε ὁ Παῦλος, πὸν πίστεψε καὶ βαπτίσθηκε, καὶ τὸν Νικόδημο, τὸ νυχτερινὸ φίλον πὸν ἔγινε φίλος ἡμερινός³⁷, καὶ πέθανε σὰν μάρτυρας, πὸν ἦταν ἀνεψιὸς τοῦ Γαμαλιήλ, ὅπως διδάσκει ἡ παράδοσις, καὶ καθένας τους βαπτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Πέτρον. Καὶ ὄχι αὐτοὶ μονάχα, ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Γαμαλιήλ πὸν ὀνομαζόταν Ἰαβίβος. Ὁ μακάριος λοιπὸν Νικόδημος ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἔμαθαν πὸς εἶχε βαπτισθεῖ, τοῦ ἐπέφεραν ἐξαιτίας αὐτοῦ πολλὰ χτυπήματα, καὶ ἀφοῦ ἀντιμετώπισε ἀκλόνητος τὰ χτυπήματα, πέθανε σὲ λίγο. Τὸ βιβλίον περιεῖχε αὐτὴ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀπέδιδε σὸν Χρῦσιππον. Ὁ Χρῦσιππος ἦταν πρεσβύτερος τῶν Ἱεροσολύμων, ὁ ὁποῖος γράφοντας ἐγκώμιον σὸν μάρτυρα Θεόδωρον, σὲ παρέκβασις πὸν κάνει ἀναφέρει κάποιον Λουκιανόν, πὸν χρημάτισε καὶ αὐτὸς πρεσβύτερος τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ὅταν ἦταν ἐκεῖ ἀρχιερεὺς ὁ Ἰωάννης. Αὐτὸς ὁ Λουκιανὸς παραδίδεται, ὅτι κάποια νύχτα σὲ τρεῖς ἢ ὥρα εἶδε ὄραμα, ὄχι ὄνειρον, καὶ μνήθηκε σὲ παραπάνω. Τοῦ παρουσιάσθηκε δηλαδὴ ὁ Γαμαλιήλ καὶ τοῦ φανέρωσε αὐτὰ τὰ πράγματα· ὅτι ἦταν αὐτὸς ὁ Γαμαλιήλ καὶ ὅτι βαπτίσθηκε, καὶ ἀπὸ ποιού, καὶ ὅτι ἦταν υἱὸς τοῦ ὀ Ἰαβίβος, καὶ ὅτι εἶχαν ἀποτεθεῖ σὲ κοινὴ θήκη, καὶ ὅτι σὲ τὴν ἀνατολικὴν θήκην ἦταν φυλαγμένο καὶ τὸ σῶμα τοῦ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρα, καὶ σὲ τὰ πόδια τοῦ Στεφάνου σὲ ἄλλη θήκην ἦταν ὁ Νικόδημος· καὶ τοῦ εἶπε ὅσα εἶχε ἔπαθε καὶ γιατί καὶ ἀπὸ ποιού, καὶ ὅτι ἡ ἐπόμενη θήκη ἦταν τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ υἱοῦ του. Αὐτὰ εἶπε ὁ Γαμαλιήλ καὶ παρήγγειλε σὸν Λουκιανόν νὰ μὴν ἀδιαφορεῖ πιά γιὰ τὰ λείψανα, οὔτε ν' ἀφήνει νὰ τὰ φθείρει ὁ ἥλιος καὶ οἱ βροχές. Τὴν ὄπτασιαν ἀκολούθησε σεισμός, καὶ ἔγιναν πολλὲς θεραπείες πολλῶν νοσημάτων, καὶ τὰ περισσότερα ἰάματα ἀνάβλυζαν ἀπὸ τῆς θήκης τοῦ πρωτομάρτυρα.

172-174.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου

Ὁμιλίαι σὲ τὴν Γένεσιν ἐξήντα μία, σὲ τεύχη τρία.

Διαβάσαμε ἐξήντα μία ὁμιλίαι τοῦ Χρυσόστομου σὲ τὴν Γένεσιν, σὲ

του, βλ. Ἰω. 3, 2 ἐ., ὅπως ἔγινε μαθητὴς τοῦ φωτός (τῆς ἡμέρας), τοῦ Χριστοῦ.

καὶ μία, ἐν τεύχεσι τρισίν, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ὁμιλίας περιεῖχεν κ', τὸ δεύτερον δὲ δεκαεξί, καὶ τὸ τρίτον κε'. Ἐμφαίνεται δὲ ἐν τῷ πρῶτῳ ὡς ἀπ' ἀρχῆς τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀρξάμενος ὁμιλεῖν μὴ πω συναπαρτισθείσης αὐτῆς τούς τε κ' λόγους τούτους καὶ ἄλλους 5 τινὰς γ' ἢ δ', μεταξὺ τῶν εἰς τὴν Γένεσιν λόγων, χρείας, ὡς εἰκός, παρεμπροσθέντος τῷ λαῷ προσωμίλησεν. Ἐνεστι δὲ συνιδεῖν ὡς εἰ καί, «Λόγοι», ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν τὸ βιβλίον (οὕτω γὰρ εὗρον ἐν οἷς ἀνέγνω), ἀλλὰ μᾶλλον εἰκόασιν ὁμιλίας, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι ἐν πολλοῖς πολλάκις ὡς παρόντας καὶ ὁρῶν τούς ἀκροατάς, οὕτω 10 πρὸς αὐτούς ἀποτείνεται καὶ ἐρωτᾷ καὶ ἀποκρίνεται καὶ ὑπισχνεῖται, δυναμένου μὲν καὶ ἄλλως ἔχοντος τοῦ λόγου καὶ οὐ καθ' ὁμιλίαν τὰ τοιαῦτα σχηματίζειν καὶ ἐνδείκνυσθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ συνεχῶς καὶ ἐπιμόνως τοῦτο ποιεῖν, καὶ οὐχὶ σὺν οἰκονομίᾳ τινὶ παρίστησιν ὁμιλίας αὐτούς εἶναι. Ὁμίλει δὲ ταύτας τῷ πλήθει, ὡς 15 ἔστι μαθεῖν ἐξ αὐτῶν τούτων, πολλάκις μὲν καθ' ἑκάστην, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμέραν. Οὕτω μὲν τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐν ᾧ αἱ κ' ὁμιλίας. Τὸ δ' ἕτερον βιβλίον, ἔχον ις λόγους, τούς μὲν πρώτους ζ' ἔτι τῆς Τεσσαρακοστῆς ἐνισταμένης ὑπεδήλου καθομιληθῆναι, ὡς εἶναι τούς δι' ὅλης αὐτῷ τῆς Τεσσαρακοστῆς μέχρι τῆς μεγάλης 20 Τετραδος τῶν εἰς τὴν Γένεσιν λόγους κζ'.

Οἱ δὲ ὑπόλοιποι λόγοι ἐννέα τοῦ ἑτέρου βιβλίου καὶ οἱ λοιποὶ κέ' τοῦ τρίτου οὐκ εὐθύς ὠμιλήθησαν, οὐδὲ συνεχῶς μετὰ τὸ Πάσχα. Μετὰ γὰρ τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ τετραδί ὁμιλίαν, ἣτις ἦν τῶν εἰς τὴν Γένεσιν κζ', ὠμίληται αὐτῷ τῇ ἐφεξῆς εἰς τὸν σταυρόν, εἶτα 25 εἰς τὴν προδοσίαν, καὶ λοιπὸν ἐφεξῆς κατὰ τὰς ἀνακλυπτούσας τῶν ἡμερῶν πανηγύρεις τε καὶ ὑποθέσεις ἀναλόγως αἱ ὁμιλίας ἐγίνοντο. Καὶ μετὰ τὰς περὶ ἀναστάσεως ὁμιλίας ὠμίλησεν εἰς τὰς Πράξεις συνεχῶς, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἀρχόμενος τοῦ κη' λόγου τῶν εἰς τὴν Γένεσιν ἐπισημαίνεται, ὃν, ὡς δῆλον, καὶ τούς σὺν αὐτῷ 30 μετὰ πολὺν χρόνον προσωμίλησεν. Αἱ γὰρ εἰς τὰς Πράξεις ὁμιλίας νέ μὲν εἰσι, σχεδὸν δὲ δι' ὅλου αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐρρήθησαν οὐ

τρία τεύχη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτο περιεῖχε εἴκοσι ὁμιλίες, τὸ δεύτερο δεκαέξι, καὶ τὸ τρίτο εἴκοσι πέντε. Στὸ πρῶτο τεύχος φαίνεται ὅτι ἄρχισε νὰ μιᾶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ πρὶν αὐτὴ ὀλοκληρωθεῖ ἀπηύθυνε στὸ λαὸ αὐτοὺς τοὺς εἴκοσι λόγους, καὶ ἄλλους τρεῖς ἢ τέσσερις ἀνάμεσα στοὺς λόγους γιὰ τὴ Γένεση, ἐπειδὴ συνέπεσε κάποιο περιστατικὸ. Μποροῦμε νὰ διαπιστώσομε πῶς, ἂν καὶ τὸ ἔργο ἐπιγράφεται «Λόγοι» (γιατὶ ἔτσι τὸ βρῆκα σὲ ὅσα χειρόγραφα διάβασα), μοιάζουν περισσότερο μὲ ὁμιλίες, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ὅτι σὲ πολλὰ σημεῖα πολλές φορές σὰ νὰ βλέπει ἔμπρός του τοὺς ἀκροατὲς του, ἔτσι ἀπευθύνεται σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐρωτᾷ καὶ ἀπαντᾷ καὶ ὑπόσχεται· μπορεῖ βέβαια ὁ λόγος καὶ μὲ διαφορετικὴ σύνθεση, καὶ ὄχι μὲ τὸν τύπο τῆς ὁμιλίας, νὰ τὰ διατυπώνει καὶ νὰ παρουσιάζει αὐτά, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τὸ κάνει συνεχῶς αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνει μὲ ἐπιμονὴ καὶ χωρὶς κάποιο περιορισμό, τίς κάνει νὰ φαίνονται ὡς ὁμιλίες. Τίς ἀπηύθυνε στὸ πλῆθος, ὅπως μποροῦμε νὰ μάθομε ἀπὸ αὐτὲς τίς ἴδιες, πολλές φορές καθεμερινὰ καὶ μερικὲς φορές καὶ παρὰ ἡμέρα. Ἔτσι γίνεται στὸ πρῶτο βιβλίον μὲ τίς εἴκοσι ὁμιλίες. Τὸ δεύτερον βιβλίον περιέχει δεκαέξι ὁμιλίες· ὑποδήλωνε ὅτι οἱ πρῶτες ἑπτὰ ἀπαγγέλλθηκαν στὸ λαὸ ὅταν διαρκουῖσε ἀκόμα ἡ Τεσσαρακοστή, ὥστε νὰ εἶναι εἴκοσι ἑπτὰ οἱ λόγοι ποὺ ἐκφώνησε στὴ Γένεση καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τῆς Τεσσαρακοστῆς μέχρι τὴ μεγάλη Τετάρτη.

Οἱ ὑπόλοιποι ἑννέα λόγοι τοῦ ἄλλου βιβλίου καὶ οἱ λοιποὶ εἴκοσι πέντε τοῦ τρίτου δὲν ἐκφωνήθηκαν ἀμέσως, οὔτε σὲ συνέχεια μετὰ τὸ Πάσχα. Γιατὶ μετὰ τὴν ὁμιλίαν στὴ μεγάλη Τετάρτη, ποὺ συμπεριλαμβάνεται στὶς εἴκοσι ἑπτὰ ὁμιλίες στὴ Γένεση, ἐκφώνησε τὴν ἐπομένη τὴν ὁμιλίαν στὸ σταυρό, ἔπειτα στὴν προδοσίαν, καὶ τέλος στὸ ἕξις ἐκφωνοῦσε τίς ἀνάλογες ὁμιλίες σύμφωνα μὲ τίς ἑορτὲς ποὺ ἀκολουθοῦσαν. Καὶ μετὰ ἀπὸ τίς ὁμιλίας στὴν ἀνάστασιν, ἔκανε ὁμιλίας συνεχεῖς στὶς Πράξεις, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ἴδιος, ἀρχίζοντας τὸν εἴκοστόν ὄγδον ἀπὸ τοὺς λόγους στὴ Γένεση, τὸν ὁποῖον, ὅπως εἶναι φανερό, μαζί μὲ τίς ἄλλες τῆς ἴδιας ομάδας ἐκφώνησε ἔπειτα ἀπὸ πολὺ χρόνον. Οἱ ὁμιλίες δηλαδὴ ποὺ ἀναφέρονται στὶς Πράξεις εἶναι πενήντα πέντε καὶ ἐκφωνήθηκαν καθ' ὅλη σχεδὸν τὴ διάρκειαν τοῦ

γὰρ καθ' ἡμέραν ταύτας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ε' καὶ ὑπὲρ ζ' καὶ πλείω καθωμίλει. Ἄς δὴλον αὐτὸς ποιεῖ ὅτι ἀρχιερατεύων κατὰ τὸ τρίτον ἔτος ὠμίλησε. Τὰς δ' εἰς τὴν Γένεσιν οὐκ ἔσχομεν γνῶναι ὁπότε ὀμιλήσειε· πλὴν εἰ ἐκείνων μέμνηται τῶν ὀμιλιῶν ἐν τῷ κη' 5 λόγῳ ὀμιλήσαι, ὡς διὰ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ ἐξεργάσατο, ἀλλὰ μὴ ἑτέρων τινῶν παρὰ ταύτας (οὐπω γὰρ τοῦτο ἔγνω), δὴλον ὅτι καὶ ταύτας ἀρχιερατεύων κατασκεύασε, τὰς μὲν κζ' τῇ Τεσσαρακοστῇ τοῦ δευτέρου ἔτους, τὰς δὲ λοιπὰς λδ' ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει.

10 Ἡ δὲ φράσις αὐτῷ μετὰ τῆς συνήθους σαφηνείας καὶ καθαρότητος καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ εὖρον ἐνδείκνυται, τὸ πολύχουν τῶν νοημάτων καὶ τὴν τῶν παραδειγμάτων προσφνεστάτην εὐπορίαν συνυποφαίνουσα. Ἠλάττωται δὲ ὅμως τῆς ἐν ταῖς Πράξεσι φράσεως ἐπὶ τὸ ταπεινότερον ἀπενηνεγμένη, ὅσον τῶν εἰς τὸν Ἀπόστολον ἐρμηνειῶν καὶ ἔτι τῶν εἰς τὸν Ψαλτῆρα ὑπομνημάτων ἢ ἐν 15 ταῖς Πράξεσιν ὑπολείπεται. Πανταχοῦ γὰρ τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὸ καθαρὸν καὶ λαμπρὸν καὶ εὐκρινὲς μετὰ τοῦ ἠδέος τεχνουργῶν, τούτοις τε ἐνταῦθα μάλιστα διαπρέπει καὶ τῇ τῶν παραδειγμάτων εὐπορία καὶ τῇ τῶν ἐνθυμημάτων ἀφθονία καί, εἴ που δέοι, καὶ 20 δεινότητι, καὶ ἀπλῶς ἐν τε λέξει καὶ συνθήκῃ καὶ μεθόδῳ καὶ νοήμασι καὶ τῇ ὅλῃ κατασκευῇ ἄριστα τάσδε τὰς συγγραφὰς ὑπεστήσατο. Ἀλλὰ τὰς μὲν εἰς τὸν Ἀπόστολον ἔστιν ἐξ αὐτῶν ἐκείνων ἐπιγνῶναι, ποῖαί τε αὐτῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίβοντι ἐξεπονήθησαν, αἱ καὶ μᾶλλον διηκριβῶνται, καὶ ποῖαι ἀρχιερατεύοντι ἐποικήθησαν, τὰς δὲ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς οὐπω ἔχομεν ὅσον καθ' ἱστορίαν 25 γνῶναι, πλὴν εἴ τις τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τοῦ λόγου θαυμάζων σχολάζοντα αὐτὸν μᾶλλον, ἀλλ' οὐ πράγμασι κοινοῖς ἐνστρεφόμενον ταύτας φαίη ἐξεργάσασθαι. Εἰ δὲ τινα τῶν ῥητῶν ἢ ἐρμηνείας ἢ βαθυτέρας θεωρίας δεόμενα οὐκ ἐπιμελῶς ἐπεξήλθεν, οὐ δεῖ θαυμάζειν ὅσα γὰρ ἢ τῶν ἀκροατῶν ἐχώρει δύναιμις 30

ἔτους· δὲν τις ἐκφωνοῦσε δηλαδή κάθε ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ ἔπειτα ἀπὸ πέντε καὶ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρες καὶ περισσότερες. Ὁ ἴδιος ὅμως δηλώνει ὅτι τις ἐκφώνησε διατρέχοντας τὸ τρίτο ἔτος τῆς ἀρχιερατείας του. Τίς ὁμιλίες στὴ Γένεση δὲν μπόρεσα νὰ διαπιστώσω πότε τις εἶπε, παρὰ μόνο ἐκείνες πού ἀναφέρει ὅτι εἶπε στὸν εἰκοστὸ λόγο του, καὶ τίς ὁποῖες συνέγραψε κατὰ τὸ τρίτο ἔτος τῆς ἀρχιερατείας του. Ὁχι ἄλλες ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς (δὲν τὸ διεπίστωσα ἀκόμα). Εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ αὐτὲς τις συνέγραψε ὅταν ἀρχιεράτευε, τίς εἴκοσι ἑπτὰ στὴν Τεσσαρακοστὴ τοῦ δευτέρου ἔτους, καὶ τίς ὑπόλοιπες τριάντα τέσσερες στὸ τέταρτο ἔτος.

Ἡ φράση του μαζί μὲ τὴ συνηθισμένη σαφήνεια καὶ καθαρότητα παρουσιάζει καὶ λαμπρότητα καὶ εὐρύτητα, πού συνοδεύεται ἀπὸ πλοῦτο πηγαίων νοημάτων καὶ ἀφθονία κατάλληλων παραδειγμάτων. Ὑστερεῖ ὅμως ἀπὸ τὴ φρασιολογία τῶν ὁμιλιῶν στίς Πράξεις, μεταβαλλόμενη πρὸς τὸ ταπεινότερο τόσο, ὅσο ὑπολείπεται ἢ φρασιολογία τῶν ἐρμηνειῶν στὸν Ἀπόστολο καὶ ἀκόμα καὶ τῶν ὑπομνημάτων στὸν Ψαλτήρα, ἀπὸ τὴ φρασιολογία τῶν ἐρμηνειῶν στίς Πράξεις. Τεχνουργώντας δηλαδή σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῶν λόγων του τὴν καθαρότητα καὶ τὴ λαμπρότητα καὶ τὴν εὐκρίνεια καὶ τὴ γλυκύτητα, διαπρέπει ὅλως ἰδιαίτερα σ' αὐτὰ καὶ ἐδῶ, καὶ στὴν ἀφθονία τῶν παραδειγμάτων καὶ στὴν ἀφθονία τῶν συλλογισμῶν, καί, ἂν κάπου χρειάζεται, καὶ στὴ δεινότητα, καὶ γενικὰ ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸ καὶ τὴ σύνθεση καὶ τὴ μέθοδο καὶ τὰ νοήματα καὶ τὴν ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ συνέθεσε ἄριστα τίς συγγραφές αὐτὲς. Ἀπὸ τίς ὁμιλίες ὅμως στὸν Ἀπόστολο μπορούμε ἀπὸ τίς ἴδιες νὰ μάθομε, ποιὲς ἀπὸ αὐτὲς τίς ἔγραψε ὅταν ἦταν στὴν Ἀντιόχεια, πού εἶναι καὶ οἱ πιὸ ἐξακριβωμένες, καὶ ποιὲς ἐκπύνησε ὅταν ἔγινε ἀρχιερέας, ἐνῶ τίς ὁμιλίες στοὺς Ψαλμοὺς δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζομε μὲ ἀκρίβεια, ἐκτὸς ἂν κάποιος, θαυμάζοντας τὴ δύναμη καὶ τὴν ἄλλη ἀρετὴ τοῦ λόγου, ὑποστηρίξει ὅτι τίς ἔγραψε ὅταν σκόλαζε μᾶλλον, καὶ ὄχι ὅταν ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὰ κοινὰ ζητήματα. Ἄν ὅμως μερικὰ ἀπὸ τὰ ρητά, ἐνῶ ἠθελαν ἢ ἐρμηνεῖα ἢ βαθύτερη θεωρητικὴ ἀνάπτυξη, δὲν τὰ ἐπεξεργάσθηκε μὲ ἐπιμέλεια, δὲν πρέπει νὰ θαυμάζομε. Γιατί ὅσα μπορούσε νὰ δεχθεῖ ἡ πνευματικὴ δυνατότητα τῶν

καὶ εἰς τὴν ἐκείνων συνέτεινε σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν, οὐδὲν οὐ-
 δαμοῦ παρήκε. Διό μοι καὶ αἰεὶ θαυμάζειν ἔπεισι τὸν τρισμακάρι-
 στον ἄνθρωπον ἐκείνον, ὅτι αἰεὶ καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις
 τοῦτο σκοπὸν ἐποιεῖτο, τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν, τῶν δ' ἄλλων
 5 ἢ οὐδ' ὄλως ἐφρόντιζεν ἢ ὡς ἐλάχιστον, ἀλλὰ καὶ τοῦ δόξαι λαθεῖν
 αὐτὸν ἔνια τῶν νοημάτων καὶ τοῦ πρὸς τὰ βαθύτερα μὴ πειραῖσθαι
 παρεισδύνειν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀκροωμένων ὠφε-
 λείας παντάπασιν ὀλιγώρει.

ΡΟΕ΄.

10 *Παμφίλης, Συμμίκτων ἱστορικῶν ὑπομνημάτων Λόγοι η΄.*

Ἐνεγνώσθησαν Παμφίλης «Συμμίκτων ἱστορικῶν ὑπομνημά-
 των» λόγοι η΄. Αὕτη ἀνδρὶ μὲν συνώκει, ὡς καὶ αὐτῇ τῶν ὑπομνη-
 μάτων προοιμαζομένη ἐπισημαίνεται, ᾧ καὶ ἰγ' ἔτη ἐκ παιδὸς
 συμβιοῦσα ἤδη τῆς ὑπομνηματικῆς ταύτης συγγραφῆς λέγει
 15 ἀπάρξασθαι, συγγράψαι δὲ ἅ τε παρὰ τοῦ ἀνδρὸς μάθοι, τὰ ἰγ'
 ἔτη συνεχῶς αὐτῷ συνοῦσα, καὶ μηδ' ἡμέραν μηδ' ὥραν ἀπολειπο-
 μένη, καὶ ἂ παρ' ἄλλου τινὸς ἀκοῦσαι συνέβη τῶν παρ' αὐτὸν ἀφι-
 κνουμένων (πολλοὺς δὲ φοιτᾶν ὄνομα καὶ δόξαν ἔχοντας ἐπὶ παι-
 δεῖα), καὶ δὴ καὶ ὅσα βιβλίων αὐτῇ ἀνελέξατο. Ταῦτα δὲ πάντα,
 20 ὅσα λόγου καὶ μνήμης αὐτῇ ἄξια ἐδόκει, εἰς ὑπομνήματα συμμιγῆ
 καὶ οὐ πρὸς τὰς ἰδίας ὑποθέσεις διακεκριμένον ἕκαστον διελεῖν,
 ἀλλ' οὕτως εἰκῆ καὶ ὡς ἕκαστον ἐπῆλθεν ἀναγράψαι, ὡς οὐχὶ χα-
 λεπὸν ἔχουσα, φησί, τὸ κατ' εἶδος αὐτὰ διελεῖν, ἐπιτερπέστερον δὲ
 καὶ χαριέστερον τὸ ἀναμειγμένον καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ μονοει-
 25 δοῦς νομίζουσα. Χρήσιμον δὲ τὸ βιβλίον εἰς πολυμαθίαν· εὖροι
 γὰρ ἂν τις καὶ τῶν ἱστορικῶν οὐκ ὀλίγα ἀναγκαῖα, καὶ δὴ καὶ
 ἀποφθεγμάτων καὶ ῥητορικῆς διατριβῆς ἔνια καὶ φιλοσόφου θεω-
 ρίας ποιητικῆς ιδέας, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἐμπέσοι.

ἀκροατῶν του καὶ συντελοῦσαν στὴ σωτηρία καὶ τὴν ὠφέλειά τους, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ σὲ καμμιά περίπτωσι δὲν παρέλειψε. Γι' αὐτὸ καὶ τρέφω παντοτινὸ θαυμασμὸ γι' αὐτὸν τὸν τρισμακάριστο ἄνθρωπο, ἐπειδὴ πάντοτε καὶ σὲ ὅλους τοὺς λόγους του ἔθετε ὡς σκοπὸ του τὴν ὠφέλεια τῶν ἀκροατῶν, ἐνῶ γιὰ τὰ ἄλλα ἢ καθόλου δὲν φρόντιζε ἢ ἐλάχιστα μόνο. Ἀλλὰ καὶ ἀδιαφοροῦσε τελείως μπροστὰ στὴν ὠφέλεια τῶν ἀκροατῶν του τὸ νὰ φανεῖ ὅτι τοῦ διέφυγαν κάποιες ἀπὸ τίς ἔννοιες καὶ ὅτι δὲν προσπαθοῦσε νὰ εἰσδύσει πρὸς τὰ βαθύτερα νοήματα καὶ ὅποιο ἄλλο παρόμοιο.

175.

Παμφίλης, Συμμίκτων ἱστορικῶν ὑπομνημάτων Λόγοι ὀκτώ.

Διαβάσαμε τοὺς ὀκτὼ λόγους τῶν «Συμμίκτων ἱστορικῶν ὑπομνημάτων» τῆς Παμφίλης. Αὐτὴ ζοῦσε μὲ τὸ σύζυγό της, ὅπως σημειώνει καὶ ἡ ἴδια στὸ προοίμιό τῶν ὑπομνημάτων της, καὶ λέγει ὅτι ἄρχισε αὐτὴ τὴν ὑπομνηματικὴ συγγραφή της ζώντας μαζί μ' αὐτὸν ἀπὸ τὴ νεότητά της ἐπὶ δεκατρία χρόνια, ἀλλὰ συνέγραψε καὶ ὅσα εἶχε πληροφορηθεῖ ἀπὸ τὸν ἄνδρα της, συγκατοικώντας μαζί του συνεχῶς τὰ δεκατρία αὐτὰ χρόνια, χωρὶς νὰ λείπει ἀπὸ κοντὰ του οὔτε ἡμέρα οὔτε ὥρα, καὶ ὅσα εἶχε συμβεῖ ν' ἀκούσει ἀπὸ κάποιον ἄλλο ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπισκέπτονταν τὸν ἄνδρα της (καὶ σύχναζαν πολλοὶ κοντὰ του πού εἶχαν ὄνομα καὶ δόξα γιὰ τὴ μόρφωσή τους), καὶ ἀκόμα καὶ ὅσα ἀπὸ βιβλία εἶχε ἡ ἴδια συλλέξει. Ὅλα αὐτὰ ὅσα τῆς φαίνονταν ἄξια νὰ τὰ διηγηθεῖ καὶ νὰ τὰ παραδώσει στὴ μνήμη, σὲ ὑπομνήματα ἀνάμικτα, καὶ ὄχι χωρισμένο τὸ καθένα ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα του, ἀλλὰ ἔτσι ὅπως τῆς ἦρθε νὰ γράψει τὸ καθένα στὴν τύχη, καὶ ὄχι, λέγει, ἐπειδὴ τῆς ἦταν δύσκολο νὰ τὰ ταξινομήσει θεματολογικὰ, ἀλλὰ θεωρώντας πῶς εὐχάριστο καὶ ὅτι εἶχε πῶς πολλὴ χάρη τὸ ἀνάμικτο καὶ ἡ ποικιλία ἀπὸ τὸ διατυπωμένο κατὰ εἶδος. Τὸ βιβλίό εἶναι πολὺ χρήσιμο γιὰ τὴν ἀπόκτηση γνώσεων. Γιατὶ μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς σ' αὐτὸ καὶ πολλὰς ἱστορικὰς διηγήσεις χρήσιμες, καὶ βέβαια καὶ μερικὰ ἀποφθέγματα καὶ ἀποσπάσματα ρητορικῆς καὶ φιλοσοφικῆς θεωρίας καὶ ποιητικῶν ἰδεῶν, καὶ ὅτι παρόμοιο τῆς ἔτυχε νὰ συμπεριλάβει σ' αὐτό.

Αἰγυπτία δὲ τὸ γένος ἢ Παμφίλη, ἤκμασε δὲ καθ' οὓς χρόνους Νέρων ὁ Ῥωμαίων ἤκμαζεν αὐτοκράτωρ. Ἡ δὲ φράσις, ὡς ἔστιν ἐκ τῶν προομιῶν συλλαβεῖν καὶ ἐν οἷς ἄλλοθί που ἰδιόν τι λέγει, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν διάνοιαν, οἷα δὴ καὶ γυναικὸς ἔγκονον οὐσα, τῆς ἀφελουῦς ἔστιν ιδέας, οὐδὲ τῇ λέξει πρὸς τὴν ιδέαν ἀλλοτριουμένη. Ἐν οἷς δὲ τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀπομνημονεύουσα λέγει, ποικιλώτερον αὐτῇ καὶ οὐ καθ' ἐν εἶδος σύγκειται ὁ λόγος.

ΡΟΣ'.

Θεοπόμπου, Λόγοι ἱστορικοὶ γ' καὶ ν'.

10 Ἄνεγνώσθησαν Θεοπόμπου «Λόγοι ἱστορικοί»· ν' δὲ καὶ γ' εἰσὶν οἱ σωζόμενοι αὐτοῦ τῶν ἱστορικῶν λόγοι· διαπεπτωκέναι δὲ καὶ τῶν παλαιῶν τινες ἔφησαν τὴν τε ἕκτην καὶ ἑβδόμη, καὶ δὴ καὶ τὴν ἑνάτην καὶ εἰκοστήν καὶ τὴν τριακοστήν. Ἀλλὰ ταύτας μὲν οὐδ' ἡμεῖς εἶδομεν, Μηνοφάνης δέ τις τὰ περὶ Θεόπομπου διε-
15 ξιῶν (ἀρχαῖος δὲ καὶ οὐκ εὐκαταφρόνητος ὁ ἀνὴρ) καὶ τὴν δωδεκάτην συνδιαπεπτωκέναι λέγει, καίτοι αὐτὴν ἡμεῖς ταῖς ἄλλαις συνανέγνωμεν. Καὶ περιέχει ὁ δωδέκατος λόγος περὶ τε Πακάριος τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, ὡς πρὸς τε τοὺς Βαρκαίους ἐσπείσατο, καὶ ὑπὲρ Εὐαγόρου ἔπραττε τοῦ Κυπρίου, ἐναντία πρᾶττων τῷ
20 Πέρσῃ· ὃν τε τρόπον παρὰ δόξαν Εὐαγόρας τῆς Κυπρίων ἀρχῆς ἐπέδη, Ἀβδύμονα κατασχῶν τὸν Κιτιέα, ταύτης ἐπέρχοντα· τίνα τε τρόπον Ἕλληνες οἱ σὺν Ἀγαμέμνονι τὴν Κύπρον κατέσχον, ἀπελάσαντες τοὺς μετὰ Κιννύρου, ὧν εἰσιν ὑπολιπεῖς Ἀμαθούσιοι· ὅπως τε ὁ βασιλεὺς Εὐαγόρα συνεπέισθη πολεμῆσαι, στρα-
25 τηγὸν ἐπιστήσας Αὐτοφραδάτην τὸν Λυδίας σατραπὴν, ναύαρχον δὲ Ἐκατόμνων· καὶ περὶ τῆς εἰρήνης ἦν αὐτὸς τοῖς Ἕλλησιν ἐβράβευσεν· ὅπως τε πρὸς Εὐαγόραν ἐπικρατέστερον ἐπολέμει, καὶ περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ ναυμαχίας· καὶ ὡς Ἀθηναίων ἢ πόλις ταῖς

Ἡ Παμφίλη εἶχε αἰγυπτιακὴ καταγωγὴ καὶ ἔζησε τοὺς χρόνους πού κυβερνοῦσε ὁ αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων Νέρων. Ἡ φράση της, ὅπως μπορούμε ν' ἀντιληφθοῦμε ἀπὸ τὸ προοίμιο καὶ ὅπου ἄλλοῦ λέγει κάτι δικό της, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴ σκέψη, ἐπειδὴ εἶναι σκέψη γυναίκα, εἶναι ἀφελὴς καὶ τὸ λεκτικό της δὲν εἶναι διαφορετικό ἀπὸ τὶς ιδέες της. Ὅπου ὅμως ἐκθέτει ὅσα ἀπομνημόνευσε ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους ὁ λόγος της διαφοροποιεῖται καὶ δὲν ἔχει σύστασι ὁμοιογενῆ.

176.

Θεοπόμπου, Λόγοι ἱστορικοὶ πενήντα τρεῖς.

Διαβάσαμε τοὺς «Ἱστορικοὺς λόγους» τοῦ Θεοπόμπου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἱστορικοὺς λόγους του σώζονται αὐτοὶ οἱ πενήντα τρεῖς. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιούς διατυπώνουν τὴ γνώμη, ὅτι χάθηκε ὁ ἔκτος καὶ ὁ ἕβδομος, ὅπως καὶ ὁ ἕνατος καὶ ὁ εἰκοστός καὶ ὁ τριακοστός. Αὐτοὺς βέβαια τοὺς λόγους οὔτε ἐγὼ τοὺς εἶδα, κάποιος Μηνοφάνης ὅμως, μιλώντας γιὰ τὸ Θεόπομπο (καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι παλαιὸς καὶ ὄχι εὐκαταφρόνητος), λέγει ὅτι μαζὶ μ' αὐτοὺς τοὺς λόγους χάθηκε καὶ ὁ δωδέκατος, ἐνῶ ἐγὼ τὸν διάβασα μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους λόγους πού σώζονται. Ὁ δωδέκατος αὐτὸς λόγος ἔχει ὡς περιεχόμενό του τὸν Πάκωρη, τὸν βασιλιὰ τῶν Αἰγυπτίων, λέγοντας ὅτι ἔκανε συνθήκη μὲ τοὺς Βαρκαίους καὶ ὅτι βοηθοῦσε τὸν Κύπριο Εὐαγόρα ἐναντίον τῶν Περσῶν, καὶ ὅτι ὁ Εὐαγόρας κατέλαβε μὲ ἀπροσδόκητο τρόπο τὴν ἀρχὴ τῶν Κυπρίων, ἀφοῦ συνέλαβε τὸν Ἀβδύμονα ἀπὸ τὸ Κίτιο, πού κατεῖχε αὐτήν. Ἐπίσης ἀναφέρει μὲ ποιὸν τρόπο οἱ Ἕλληνες μαζὶ μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα κατέλαβαν τὴν Κύπρο ἐκδιώκοντας τὸν Κιννύρα μαζὶ μὲ τοὺς δικούς του, πού κατάλοιπά τους εἶναι οἱ Ἀμαθούσιοι, καὶ πῶς ὁ βασιλιάς (τῆς Περσίας) πείσθηκε νὰ πολεμήσει τὸν Εὐαγόρα, τοποθετώντας ἐπικεφαλῆς στρατηγὸ τὸν Αὐτοφραδάτη, τὸν σατράπη τῆς Λυδίας, καὶ ναύαρχο τὸν Ἐκατόμνο. Ἐπίσης ὁμιλεῖ γιὰ τὴν εἰρήνη πού παραχώρησε αὐτὸς σιούς Ἕλληνες, πῶς ἐπικράτησε στὸν πόλεμο ἐναντίον τοῦ Εὐαγόρα, καὶ πῶς ἔγινε ἡ ναυμαχία τῆς Κύπρου. Ἀκόμη ἀναφέρει ὅτι ἡ πόλη τῶν Ἀθηναίων ἤθελε νὰ παραμείνει

πρὸς βασιλέα συνθήκαις ἐπειράτο ἐμμένειν, Λακεδαιμόνιοι δὲ
 ὑπέρογκα φρονουῦντες παρέβαινον τὰς συνθήκας τίνα τε τρόπον
 τὴν ἐπὶ Ἀνταλκίδου ἔθεντο εἰρήνην καὶ ὡς Τιρίδαζος ἐπολέμη-
 σεν, ὅπως τε Εὐαγόρα ἐπεβούλευσεν, ὅπως τε αὐτὸν Εὐαγόρας
 5 πρὸς βασιλέα διαβαλὼν συνέβαλε μετ' Ὀρόντου· καὶ ὡς Νεκτε-
 νίβιος παρειληφότος τὴν Αἰγύπτου βασιλείαν πρὸς Λακεδαιμονί-
 ους πρέσβεις ἀπέστειλεν Εὐαγόρας τίνα τε τρόπον ὁ περὶ Κύπρον
 αὐτῷ πόλεμος διελύθη· καὶ περὶ Νικοκρέοντος, ὡς ἐπεβούλευσεν,
 ὡς παραδόξως ἐφωράθη, ὡς ἔφυγε· καὶ ὡς τῇ ἐκείνου παιδί κα-
 10 ταλειφθείση κόρη Εὐαγόρας τε καὶ ὁ τούτου παῖς Πνυταγόρας,
 λανθάνοντες ἀλλήλους, συνεκάθευδον, Θρασυδαίου τοῦ εὐνού-
 χου, ὃς ἦν Ἡλείος τὸ γένος, αὐτοῖς παρὰ μέρος ὑπηρετουμένου τῇ
 πρὸς τὴν κόρην ἀκολασία· καὶ ὡς τοῦτο αὐτοῖς αἴτιον ὀλέθρου
 γέγονε, Θρασυδαίου τὴν ἐκείνων ἀναίρεσιν κατεργασαμένου.
 15 Εἶτα τίνα τρόπον Ἄκωρις ὁ Αἰγύπτιος πρὸς τοὺς Πισίδας ἐποιή-
 σατο συμμαχίαν, περὶ τε τῆς χώρας αὐτῶν καὶ τῶν Ἀσπενδίων·
 περὶ τε τῶν ἐν Κῶ καὶ Κνίδῳ ἰατρῶν, ὡς Ἀσκληπιάδαι, καὶ ὡς ἐκ
 Σύρονος οἱ πρῶτοι ἀφίκοντο ἀπόγονοι Ποδαλειρίου· καὶ περὶ Μό-
 ψου τοῦ μάντεως καὶ τῶν θυγατέρων Ῥόδης καὶ Μηλιάδος καὶ
 20 Παμφυλίας, ἐξ ὧν ἡ τε Μοψουεστία καὶ ἡ ἐν Λυκίᾳ Ῥοδία καὶ ἡ
 Παμφυλία χώρα τὰς ἐπωνυμίας ἔλαβον· τίνα τε τρόπον ὑφ' Ἑλ-
 λήνων ἡ Παμφυλία κατωκίσθη, καὶ ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος, καὶ
 ὡς Λύκοι πρὸς Τελμισσεῖς, ἡγουμένου αὐτοῖς τοῦ σφῶν βασιλέως
 Περικλέους, ἐπολέμησαν, καὶ οὐκ ἀνήκαν πολεμοῦντες, ἕως αὐ-
 25 τοὺς τειχήρεις ποιήσαντες καθ' ὁμολογίαν παρεστήσαντο. Ἄ μὲν
 οὖν ὁ ἠφανισμένος Μηνοφάνει δωδέκατος λόγος περιέχει, ταῦτά
 ἐστίν.

Ἔστι δὲ Θεόπομπος Χῖος μὲν τὸ γένος, υἱὸς Δαμοστράτου,
 φυγεῖν δὲ λέγεται τῆς πατρίδος ἅμα τῷ πατρί, ἐπὶ Λακωνισμῷ τοῦ
 30 πατρὸς ἀλόντος, ἀνασωθῆναι δὲ τῇ πατρίδι τελευτήσαντος αὐτῷ
 τοῦ πατρὸς, τὴν δὲ κάθοδον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνων βασιλέ-

37. Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἰατροὺς τῶν Τρωικῶν, υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

πιστὴ στή συνθήκη μὲ τὸν βασιλιά, ἐνῶ οἱ Λακεδαιμόνιοι μὲ τὰ μεγαλεπίβολα φρονήματά τους παρέβαιναν τὶς συνθήκες. Ἐπίσης λέγει μὲ ποιὸ τρόπο ἔκαναν τὴν εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδα, πῶς πολέμησε ὁ Τιρίδαζος, πῶς ἔστησε παγίδα στὸν Εὐαγόρα, πῶς διαβάλλοντάς τον ὁ Εὐαγόρας στὸν βασιλιά τὸν συνέλαβε μαζί μὲ τὸν Ὀρόντη, πῶς ὅταν παράλαβε τὴ βασιλεία τῆς Αἰγύπτου ὁ Νεκτενίδιος ἔστειλε ὁ Εὐαγόρας πρεσβεία στοὺς Σπαρτιάτες, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἔπαυσε ὁ Κυπριακὸς πόλεμος. Μιλáει καὶ γιὰ τὸν Νικοκρέοντα, πῶς ἔστησε τὴν ἐπιβουλή του, πῶς ἀνακαλύφθηκε μὲ τρόπο παράδοξο, πῶς ἔφυγε, καὶ πῶς μὲ τὴ θυγατέρα ἐκείνου, ποὺ ἦταν ἐλεύθερη, κρυφὰ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο πλάγιαζαν μαζί τῆς ὁ Εὐαγόρας καὶ ὁ υἱὸς του Πνυταγόρας, μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Θρασυδαίου τοῦ εὐνούχου, ποὺ ἦταν Ἡλεῖος τὴν καταγωγή καὶ τοὺς βοήθοῦσε μᾶ τὸν ἓνα καὶ μᾶ τὸν ἄλλο στὴν ἀκολασία τους μὲ τὴν κόρη, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ πράξη ἔγινε γι' αὐτοὺς αἰτία τοῦ ὀλέθρου τους, ὅταν ὁ Θρασυδαῖος προκάλεσε τὸ θάνατό τους. Ἐπειτα ἱστορεῖ μὲ ποιὸν τρόπο ὁ Ἄκωρις ὁ Αἰγύπτιος ἔκανε συμμαχία μὲ τοὺς Πισίδες, μιλάει γιὰ τὴ χώρα τους καὶ γιὰ τοὺς Ἀσπένδιους, γιὰ τοὺς γιατροὺς τῆς Κῶ καὶ τῆς Κνίδου, ποὺ ἦταν Ἀκκληπιάδες, καὶ πῶς ἔφτασαν ἐκεῖ οἱ πρῶτοι ἀπὸ τὴ Σύρνο, ἀπόγονοι τοῦ Ποδαλειρίου³⁷, γιὰ τὸν μάντη Μόψο καὶ τὶς θυγατέρες του Ρόδη, Μηλιάδα καὶ Παμφυλία, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πῆραν τὰ ὀνόματά τους ἡ Μοψουεστία, ἡ Ροδία στὴ Λυκία, καὶ ἡ Παμφυλία, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο κατοικήθηκε ἡ Παμφυλία ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, πῶς ἔγινε ὁ πόλεμος μεταξύ τους, καὶ πῶς οἱ Λύκιοι, μὲ ἀρχηγὸ τὸ βασιλιά τους Περικλῆ, πολέμησαν πρὸς τοὺς Τελμισσεῖς, καὶ δὲν σταμάτησαν νὰ τοὺς πολεμοῦν, ὥσπου τοὺς ἔκλεισαν μέσα στὰ τείχη καὶ τοὺς ὑπέταξαν μὲ συμφωνία. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνα ποὺ περιέχει ὁ ἔξαφανισμένος, σύμφωνα μὲ τὸν Μηνοφάνη, δωδέκατος λόγος.

Ὁ Θεόπομπος ἦταν Χῖος στὴν καταγωγή, υἱὸς τοῦ Δαμοστράτου, καὶ λέγεται ὅτι ἔξορίσθηκε ἀπὸ τὴν πατρίδα του μαζί μὲ τὸν πατέρα του, ἐπειδὴ ὁ πατέρας του εἶχε συλληφθεῖ γιὰ λακωνισμό, καὶ ὅτι ἐπέστρεψε σῶος στὴν πατρίδα του μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, καὶ τὴν ἐπιστροφή του τὴν ἐπέτυχε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ βασι-

ως δι' ἐπιστολῶν τῶν πρὸς τοὺς Χίους καταπραξαμένον· ἐτῶν δὲ
 εἶναι τότε τὸν Θεόπομπον ε' καὶ μ'. Μετὰ δὲ τὸν Ἀλεξάνδρου θά-
 νατον πανταχόθεν ἐκπεσόντα εἰς Αἴγυπτον ἀφικέσθαι, Πτολεμαῖ-
 ον δὲ τὸν ταύτης βασιλέα οὐ προσίεσθαι τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ ὡς
 5 πολυπράγμονα ἀνελεῖν ἐθελήσῃ, εἰ μὴ τινες τῶν φίλων παραιτη-
 σάμενοι διεσώσαντο. Συνακμάσαι δὲ λέγει αὐτὸς ἑαυτὸν Ἰσοκρά-
 τει τε τῷ Ἀθηναίῳ καὶ Θεοδέκτῃ τῷ Φασηλίτῃ καὶ Ναυκράτει τῷ
 Ἐρυθραίῳ, καὶ τούτους ἅμα αὐτῷ τὰ πρωτεῖα τῆς ἐν λόγοις παι-
 δείας ἔχειν ἐν τοῖς Ἑλλησιν· ἀλλὰ Ἰσοκράτην μὲν δι' ἀπορίαν βίου
 10 καὶ Θεοδέκτην μισθοῦ λόγους γράφειν καὶ σοφιστεύειν, ἐκπαι-
 δεύοντας τοὺς νέους κάκειθεν καρπουμένους τὰς ὠφελείας, αὐτὸν
 δὲ καὶ Ναυκράτην αὐτάρκως ἔχοντας ἐν τούτοις αἰεὶ τὴν διατριβὴν
 ἐν τῷ φιλοσοφεῖν καὶ φιλομαθεῖν ποιεῖσθαι. Καὶ ὡς οὐκ ἂν εἴη
 αὐτῷ παράλογον ἀντιποιοιούμενῳ τῶν πρωτείων, οὐκ ἐλαττόνων
 15 μὲν ἢ δισμυρίων ἐπῶν τοὺς ἐπιδεικτικοὺς τῶν λόγων συγγραψα-
 μένῳ, πλείους δὲ ἢ ἰε' μυριάδας, ἐν οἷς τὰς τε τῶν Ἑλλήνων καὶ
 βαρβάρων πράξεις μέχρι νῦν ἀπαγγελλομένας ἔστι λαβεῖν· ἔτι δὲ
 καὶ διότι οὐδεὶς ἔστι τόπος κοινὸς τῶν Ἑλλήνων οὐδὲ πόλις ἀξιό-
 χρεως, εἰς οὗς αὐτὸς οὐκ ἐπιδημῶν καὶ τὰς τῶν λόγων ἐπιδείξεις
 20 ποιούμενος οὐχὶ μέγα κλέος καὶ ὑπόμνημα τῆς ἐν λόγοις αὐτοῦ
 κατέλιπεν ἀρετῆς. Ταῦτα αὐτὸς περὶ αὐτοῦ λέγων, τοὺς ἐν τοῖς
 ἔμπροσθεν χρόνοις ἔχοντας ἐν λόγοις τὸ πρωτεύειν πολὺ καταδεε-
 στέρους ἀποφαίνεται τῶν καθ' ἑαυτὸν οὐδὲ τῆς δευτέρας τάξεως
 ἀξιουμένων, καὶ τοῦτο δῆλον εἶναί φησι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν παρ'
 25 ἑκατέρους ἐκπεπονημένων καὶ καταλελειμμένων λόγων· πολλὴν
 γὰρ τὴν τοιαύτην παιδείου ἐπίδοσιν λαβεῖν κατὰ τὴν αὐτοῦ ἡλι-
 κίαν. Ἀλλὰ τίνας λέγει τοὺς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, οὐκ ἔχω
 σαφῶς συμβαλεῖν· οὐ γὰρ δὴ γε τολμηῆσαι αὐτὸν ὑπολαμβάνω εἰς
 Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην ἀποτείνεσθαι, πολὺ καὶ αὐτοῦ ἐν
 30 πολλοῖς ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν ἐλαττουμένου. Ἡ τάχα πρὸς Ἑλλά-
 νικον καὶ Φίλιστον ἀφορᾷ τοὺς ἱστορικοὺς, ἢ Γοργίαν καὶ Λυσίαν
 καὶ τοὺς τοιούτους, ἐγγὺς τῆς αὐτοῦ ἡλικίας προγεγονότας, αἰνί-

λιάς τῶν Μακεδόνων, μὲ ἐπιστολές πού ἔστειλε πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Χίου· ὁ Θεόπομπος ἦταν τότε σαρανταπέντε ἐτῶν. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου, διωγμένος ἀπὸ παντοῦ, ἔφτασε στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ὁ Πτολεμαῖος, ὁ βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου, δὲν τὸν δέχθηκε, ἀλλὰ θέλησε νὰ τὸν θανατώσει ὡς ραδιοῦργο, σώθηκε ὅμως μὲ παρακλήση κάποιων φίλων. Ὁ ἴδιος λέγει πῶς ἦταν σύγχρονος τοῦ Ἀθηναίου Ἰσοκράτη καὶ τοῦ Φασηλίτη Θεοδέκτη καὶ τοῦ Ναυκράτη τοῦ Ἐρυθραίου, καὶ ὅτι αὐτοὶ μαζί μὲ αὐτὸν κατεῖχαν τὰ σκῆπτρα τῆς παιδείας τῶν λόγων ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες. Ἀλλὰ ὁ Ἰσοκράτης, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὰ μέσα τῆς ζωῆς, καὶ ὁ Θεοδέκτης, γιὰ χάρη ἀμοιβῆς, ἔγραψαν λόγους καὶ δίδασκαν ὡς σοφιστές, μορφώνοντας τοὺς νέους καὶ ὠφελούμενοι ἀπὸ αὐτό, ἐνῶ ὁ ἴδιος καὶ ὁ Ναυκράτης, ἐπειδὴ εἶχαν αὐτάρκεια ἀγαθῶν, ἀσχολοῦνταν μὲ τοὺς λόγους γιὰ χάρη τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλομάθειας. Καὶ λέγει ὅτι δὲν θὰ ἦταν παράλογο νὰ διεκδικεῖ τὰ πρωτεῖα, ἀφοῦ συνέγραψε ὄχι λιγότερους ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδες στίχους ἐπιδεικτικούς λόγους, καὶ περισσότερους ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες, στοὺς ὁποίους περιέλαβε τὶς πράξεις καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων πού ἀναφέρονται ὡς τώρα. Ἀκόμα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα μέρος τῆς Ἑλλάδας καὶ καμμὶ σημαντικὴ πόλη πού δὲν τὴν ἐπισκέφθηκε καὶ δὲν ἄφησε ἐκεῖ μεγάλη δόξα καὶ ὑπόμνημα τῆς ἰκανότητάς του στοὺς λόγους. Αὐτὰ λέγοντας ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, χαρακτηρίζει ὅλους, ὅσοι εἶχαν στὰ προηγούμενα χρόνια τὸ πρωτεῖο στοὺς λόγους, πολὺ κατωτέρους του, ἐνῶ οἱ σύγχρονοί του δὲν ἦταν ἄξιοι οὔτε γιὰ τὴ δεύτερη θέση, κι αὐτό, λέγει, γίνεται φανερό καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους πού αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἔχουν ἐκπονήσει καὶ ἔχουν ἀφήσει. Γιατὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς παιδείας εἶχε μεγάλη ἐπίδοση στὴν ἐποχὴ του. Ποιοὺς ὅμως ἐννοεῖ μιλώντας γιὰ ἐκείνους πού ἔζησαν στὰ προηγούμενα χρόνια δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω μὲ ἀκρίβεια. Ὑποθέτω βέβαια ὅτι δὲν τολμᾷ νὰ παραβληθεῖ μὲ τὸν Ἡρόδοτο καὶ τὸν Θουκυδίδη, ἀφοῦ αὐτὸς ἦταν πολὺ κατώτερος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς συγγραφεῖς. Ἡ ἴσως ἐννοεῖ τοὺς ἱστορικούς Ἑλλάνικο καὶ Φίλιστο, ἢ ὑπαινίσσεται τοὺς (ρήτορες) Γοργία καὶ Λυσία καὶ τοὺς ὁμοίους τους, πού ἔφταναν σχεδὸν στὰ δικά του χρόνια, καὶ πού

τεται, οὐδ' ἐκείνων τοσοῦτον ἐνδεέστερον ἔχόντων πρὸς τοὺς λόγους. Ἀλλὰ Θεόπομπος μὲν ταῦτα

Φασὶ δὲ αὐτόν τε καὶ Ἐφορον Ἰσοκράτους γενέσθαι μαθητάς. Δῆλον δὲ τοῦτο ποιούσι καὶ οἱ λόγοι· πολὺ γὰρ ἐν τοῖς Θεοπόμπου ἢ κατὰ μίμησιν ἰδέα τῶν παρ' Ἰσοκράτει, εἰ καὶ λείπεται τῆς κατὰ τὴν ἐργασίαν ἀκριθείας. Καὶ τὰς ἱστορικὰς δὲ ὑποθέσεις τὸν διδάσκαλον αὐτοῖς προβαλεῖν, τὰς μὲν ἄνω τῶν χρόνων Ἐφόρω, Θεοπόμπῳ δὲ τὰς μετὰ Θουκυδίδην Ἑλληνικὰς, πρὸς τὴν ἑκατέρου φύσιν καὶ τὸ ἔργον ἀρμοσάμενον. Διὸ καὶ τὰ προσήμια
10 αὐτοῖς τῶν ἱστοριῶν τῇ τε διανοίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐστὶν ὁμοιότητα, ὡς ἂν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀφετηρίας ἐκδρομόντων ἑκατέρου πρὸς τὸ στάδιον τῆς ἱστορίας. Πλείσταις μὲν οὖν παρεκβάσεισι παντοδαπῆς ἱστορίας τοὺς ἱστορικοὺς αὐτοῦ λόγους Θεόπομπος παρατείνει. Διὸ καὶ Φίλιππος ὁ πρὸς Ῥωμαίους πολεμήσας, ἐξελὼν
15 ταύτας καὶ τὰς Φιλίππου συνταξάμενος πράξεις, αἱ σκοπὸς εἰσι Θεοπόμπῳ, εἰς ἰς βίβλους μόνας, μηδὲν παρ' ἑαυτοῦ προσθεῖς ἢ ἀφελὼν, πλὴν ὡς εἴρηται, τῶν παρεκτροπῶν, τὰς πάσας ἀπήρτισε.

Δουῖρις μὲν οὖν ὁ Σάμιος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν αὐτοῦ Ἱστοριῶν οὕτω φησιν· Ἐφορος δὲ καὶ Θεόπομπος τῶν γενομένων πλείστον
20 ἀπελείφθησαν· οὔτε γὰρ μιμήσεως μετέλαβον οὐδεμιᾶς, οὔτε ἠδονῆς ἐν τῷ φράσαι, αὐτοῦ δὲ τοῦ γράφειν μόνον ἐπεμελήθησαν. Καίτοι Δουῖρις καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς τούτοις οἰκονομίας, οἷς αἰτιᾶται, πολλὰ τῶν ἀνδρῶν λειπόμενος ἄλλ' εἰ μὲν πρὸς τὸν ὑπερήφανον ἐκεῖνον Θεοπόμπου λόγον, ὃς τοὺς ἀρχαιοτέρους οὐδὲ τῶν δευτε-
25 ρεῖων ἠξίου, τοῦτο ἀπέρριψεν, οὐκ ἔχω λέγειν· πλὴν ὅτι οὐδέτερος αὐτῶν προσηκόντως ἐπελάβετο, καὶ μάλιστα ἂν δισχυρισαίμην. Κλεοχάρης δὲ ὁ Σμυρλεανός, ὑπὲρ τῶν Ἰσοκρατικῶν ἀπάντων, οἶμαι, λέγων (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς τὸν Δημοσθένην συγκρίσει μὴ τὰ πόρρω αὐτοῖς παρασχεῖν) φησὶ “τοὺς μὲν Δημοσθε-

38. Ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου, συγχρόνου τῶν Μακεδόνων βασιλέων.

οὔτε αὐτοὶ ἦταν κατώτεροί του στοὺς λόγους. Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ Θεόπομπος.

Λένε ὅτι αὐτὸς καὶ ὁ Ἔφορος διετέλεσαν μαθητὲς τοῦ Ἰσοκράτη. Αὐτὸ τὸ φανερῶνουν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ λόγοι του. Στὰ γραπτὰ τοῦ Θεοπόμπου ὑπάρχει πολλὴ μίμηση τοῦ συγγραφικοῦ χαρακτήρα τοῦ Ἰσοκράτη, ἂν καὶ ὑστερεῖ στὴν ἐπίτευξη τῆς ἀκρίβειας. Καὶ ὅτι ὁ δάσκαλός τους πρότεινε σ' αὐτοὺς καὶ τὰ θέματα τῆς ἱστορίας τους, τῶν παλαιότερων χρόνων στὸν Ἔφορο, ἐνῶ στὸν Θεόπομπο τὴν Ἑλληνικὴ ἱστορία μετὰ τὸν Θουκυδίδη, προσαρμόζοντας τὸ ἔργο τους στὸ χαρακτήρα τοῦ καθενός. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ προοίμια τῶν ἱστοριῶν τους, καὶ στὴ σκέψη καὶ στὰ ἄλλα στοιχεῖα εἶναι πολὺ ὅμοια, σὰ νὰ ξεκίνησαν καθένας ἀπὸ τὴν ἴδια ἀφετηρία τὸ δρόμο στὸ στάδιο τῆς ἱστορίας. Ὁ Θεόπομπος βέβαια ἐκτείνει τοὺς ἱστορικοὺς λόγους του μὲ πολλὰ παρεκβάσεις καὶ κάθε λογῆς ἱστορίες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Φίλιππος³⁸, πού πολέμησε ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων, ἀφαίρεσε τὶς παρεκβάσεις αὐτὲς καὶ συνθέτοντας ὅσα ἔπραξε ὁ Φίλιππος³⁹, πού ἦταν καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοπόμπου, χωρὶς νὰ προσθέσει τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του ἢ ν' ἀφαιρέσει, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παρεκβάσεις, ὅπως εἶπαμε, τὰ χῶρεσε ὅλα σὲ δεκαῆξι μόνο βιβλία.

Ὁ Δοῦρις βέβαια ὁ Σάμιος στὴν πρώτη ἀπὸ τὶς Ἱστορίες του λέγει τὰ ἑξῆς: Ὁ Ἔφορος καὶ ὁ Θεόπομπος ὑστεροῦν κατὰ πολὺ ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους τους. Οὔτε τοὺς μιμήθηκαν καθόλου, οὔτε εἶχαν τὴ γλυκύτητά τους στὴ διατύπωση, ἀλλὰ μόνο φρόντιζαν νὰ γράφουν. Ἄν καὶ βέβαια καὶ ὁ Δοῦρις ὑστερεῖ κατὰ πολὺ στὴ σύνθεση καὶ τὴ διάταξη τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συγγραφεῖς πού κατηγορεῖ. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅμως, ὅτι διατύπωσε αὐτὴ τὴν κρίση ἐξαιτίας τοῦ ἀλαζονικοῦ ἐκείνου λόγου τοῦ Θεοπόμπου πρὸς τοὺς προγενεστέρους, τοὺς ὁποίους δὲν τοὺς θεωροῦσε ἄξιους οὔτε γιὰ τὴ δεύτερη θέση. Πλήν ὅμως, ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς δύο δὲν μίλησε ὀρθά, θὰ μπορούσα πολὺ δυναμικὰ νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ. Ὁ Κλεοχάρης ὁ Σμυρλεανός, μιλώντας γιὰ ὅλους τοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰσοκράτη, λέγει (καὶ αὐτὸ νομίζω γιὰ νὰ μὴν τοὺς τοποθετήσῃ σὲ ἀπόσταση κατὰ τὴ σύγκριση μὲ τὸν Δημοσθένη), ὅτι “οἱ λόγοι τοῦ

39. Ὁ πατέρας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

νικους λόγους τοῖς τῶν στρατιωτῶν εἰκέναι μάλιστα σώμασι, τοὺς δὲ Ἴσοκρατικούς τοῖς τῶν ἀθλητῶν". Δῆλον δὲ ὡς Θεόπομπος οὐδενὸς τῶν Ἴσοκρατικῶν εἰς τοὺς λόγους ἀτιμότερος.

Τὸ μὲν οὖν Θεοπόμπου γένος καὶ ἡ παιδείσυς καὶ ὁ διδάσκαλος καὶ οἱ συνακμάσαντες καὶ οἱ λόγοι καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἐν τοῖς λόγοις ἰδέα καὶ προαίρεσις, κατὰ κεφαλαιώδη ἀπαρίθμησιν καὶ ὁ καθ' ὃν ἤκμασε χρόνος καὶ ὅσα αὐτῷ συνεκύρησε κατὰ τὸν βίον, ἐπὶ τοσοῦτον.

ΡΟΖ'.

10

Θεοδώρου Ἀντιοχέως,
πρὸς τοὺς λέγοντας φύσει, καὶ οὐ γνώμη,
πταίειν τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀνεγνώσθη διβλίον οὗ ἡ ἐπιγραφή, «Θεοδώρου Ἀντιοχέως πρὸς τοὺς λέγοντας φύσει, καὶ οὐ γνώμη, πταίειν τοὺς ἀνθρώ-
15 πους». Διαπεραίνεται μὲν αὐτῷ ὁ πρὸς αὐτοὺς ἀγὼν ἐν λόγοις εἰς, πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ τῆς Δύσεως τοῦτο τὸ νόσημα νενοσηκότας γράφει τὸ διβλίον, ὧν καὶ τῆς αἰρέσεως ἀρχηγὸν λέγει γενέσθαι, ἐκεῖθεν μὲν ὀρμώμενον, τοῖς δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἐπιχωριάζοντα τόποις, καὶ συντάττοντα λόγους ὑπὲρ τῆς καινοποιηθείσης αὐτῷ
20 αἰρέσεως διαπέμπειν τοῖς τὸ πατρῶον ἔδαφος οἰκοῦσιν, ὑφ' ὧν καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖσε πρὸς τὸ οἰκεῖον φρόνημα ἐλκῦσαι, ὡς καὶ Ἐκκλησίας ὅλας τοῦ ἀτοπήματος πληρωθῆναι. Ἀρὰμ δὲ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν (οὐ γὰρ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν) εἴτε ὀνομάζει εἴτε ἐπονομάζει. Τοῦτον δὲ πέμπτον Εὐαγγέλιον προσαναπλάσαι λέγει, ἐν
25 ταῖς Εὐσεβίου τοῦ Παλαιστινοῦ βιβλιοθήκαις ὑποπλαττόμενον εὔρειν, καὶ ἀπώσασθαι μὲν τῆς θείας καὶ Παλαιᾶς Γραφῆς, ἣν οἱ Ἑβδομήκοντα συνεληλυθότες ἐκδεδώκασι μετάφρασιν, καὶ δὴ καὶ τὴν Συμμάχου καὶ Ἀκύλα καὶ τῶν ἄλλων, ἰδίαν δὲ τινα καὶ καινὴν ἐπαρθῆναι συντάξαι μήτε τὴν Ἑβραίων ὡσπερ ἐκεῖνοι ἐκ

Δημοσθένη μοιάζουν μὲ τὰ σώματα τῶν στρατιωτῶν, ἐνῶ τοῦ Ἰσοκράτη μὲ τῶν ἀθλητῶν”. Καί εἶναι φανερό, ὅτι ὁ Θεόπομπος δὲν εἶναι ἀπὸ κανέναν Ἰσοκρατικὸ κατώτερος στοὺς λόγους.

Τόσα λοιπὸν ἔχω νὰ πῶ γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ Θεοπόμπου καὶ τὴν παιδεία του καὶ τὸν δάσκαλό του καὶ τοὺς συγχρόνους του καὶ τοὺς λόγους του καὶ τὴν πολιτεία του καὶ τὴ μορφή τῶν λόγων του καὶ τὴν πρόθεσή του, ἀπαριθμῶντας μὲ συντομία τὸ καθένα καὶ τὸ χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο ἔζησε καὶ ὅσα τοῦ ἔτυχαν στὴ ζωὴ του.

177.

Θεοδώρου Ἀντιοχέως,

Πρὸς ἐκείνους πού ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι σφάλλουν ἀπὸ τὴ φύση τους, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ γνώμη τους.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο πού ἐπιγράφεται, «Θεοδώρου Ἀντιοχέως, Πρὸς ἐκείνους πού λέγουν οἱ ἄνθρωποι σφάλλουν ἀπὸ τὴ φύση τους, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ γνώμη τους». Ἡ συζήτηση μὲ αὐτοὺς ὀλοκληρῶνεται σὲ πέντε βιβλία καὶ ἀφιερώνει τὸ ἔργο του στοὺς Δυτικούς πού ἔχουν προσβληθεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα. Ἀρχηγὸς τῆς αἵρεσης ἔγινε, λέγει, κάποιος πού προερχόταν ἀπὸ ἐκεῖ, κυκλοφοροῦσε ὅμως στὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς καὶ συνέγραψε λόγους γιὰ τὴν αἵρεση πού εἶχε ἐγκαινιάσει, καὶ τοὺς ἔστειλε σὲ ἐκείνους πού ζοῦσαν στὰ πατρικὰ ἐδάφη, καὶ μὲ τοὺς λόγους του προσεῖλκυσε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ στὴν αἵρεσή του, ὥστε καὶ ὀλοκληρῆς Ἐκκλησίες νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ τὶς παράλογες δοξασίες του. Τὸν ἀρχηγό τους (δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ μὲ ἀκρίβεια) τὸν ὀνομάζει ἢ καὶ τὸν παρονομάζει Ἀράμ⁴⁰. Αὐτός, λέγει, ὅτι ἔπλασε ἓνα πέμπτο Εὐαγγέλιο, πού βρῆκε τὸ περιεχόμενο τῆς διάπλασής του στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Παλαιστινίου, καὶ ἀπέρριψε τὴ μετάφραση τῆς θείας καὶ Παλαιᾶς Γραφῆς, τὴν ὁποία δημοσίευσαν μὲ κοινὴ ἐργασία οἱ Ἑβδομήκοντα, καὶ μάλιστα καὶ τὴ μετάφραση τοῦ Συμμάχου καὶ τοῦ Ἀκύλα καὶ τῶν ἄλλων, καὶ βρῆκε τὴν ἀλαζονεῖα νὰ συντάξει μὲ δική του νέα μετάφραση, ἐνῶ οὔτε εἶχε ἀσκηθεῖ ἀπὸ παιδὶ στὴν Ἑβραϊκὴ γλῶσσα, ὅπως εἶχαν ἀσκηθεῖ ἐκεῖνοι, οὔτε εἶχε διδαχθεῖ τὸ νόημα τῆς ἁγίας

40. Ἴσως ἀπὸ τὴν ἀπαισία λέξη «ἀρά».

παιδὸς ἀσκηθέντα, μήτε τὸν τῆς θείας Γραφῆς νοῦν ἐκδιδαχθέντα, Ἑβραίων δέ τισι τῶν χαμαιπετῶν ἑαυτὸν ἐκδεδωκότα ἐκείθεν θαρρηῆσαι ἰδίαν ἔκδοσιν ἀναγράφειν.

Ἔστι δὲ τὰ τῆς αἰρέσεως αὐτοῖς, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάναι, 5 ταῦτα· Φύσει, καὶ οὐ γνώμῃ, πταίειν φασὶ τοὺς ἀνθρώπους, φύσει δὲ οὐ κατ' ἐκείνην ἐν ἣ κατὰ πρῶτας δημιουργηθεὶς ὑπέστη ὁ Ἀδὰμ (ἐκείνην γὰρ ἀγαθὴν ἀγαθοῦ Θεοῦ ποίημα οὐσάν φασιν), ἀλλὰ κατ' ἐκείνην ἣν ὕστερον ἁμαρτήσας ἐκκληρώσατο, τῇ περὶ τὸ κακὸν πράξει καὶ ἁμαρτία κακὴν τε ἀντ' ἀγαθῆς ἑαυτῷ καὶ θνη- 10 τὴν ἀντὶ τῆς ἀθανάτου ἀλλαζάμενος ταύτῃ τοι καὶ φύσει γεγονότας κακοὺς ἐκ τοῦ ὑποστῆναι φύσει πρότερον ἀγαθοῦς, ἐν τῇ φύσει, καὶ οὐκ ἐν τῇ προαιρέσει, κεκτῆσθαι τὴν ἁμαρτίαν. Δεύτερον ἀκόλουθον αὐτοῖς λέγειν μηδὲ τὰ παιδιά, κὰν ἀρτιγέννητα ἦ, μὴ ἀπηλλάχθαι ἁμαρτίας, ἅτε ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως 15 τῆς φύσεως ἐν ἁμαρτίαις ὑποστάσης, καὶ εἰς πᾶν τὸ ἐξ ἐκείνου γένος τῆς ἁμαρτωλῆς (ὡς ἂν εἴποιεν ἐκεῖνοι) φύσεως παρατεινομένης. Φέρειν τε αὐτοὺς τό, «Ἐν ἁμαρτίαις ἐγεννήθην», καὶ εἴ τι τοιοῦτον, καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ τὴν τοῦ ἀχράντου σώματος κοινωνίαν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ τοῖς βρέφεσιν ἐπιφερό- 20 μενα ταῦτα προκομίζειν ἐπὶ βεβαιώσει, φησί, τῆς οἰκείας νομίσεως Ἔτι δὲ καὶ ὅτι οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δίκαιος Ἀκόλουθον δὲ καὶ τοῦτο δηλονότι τῆς ἀπ' ἀρχῆς αὐτῶν θέσεως «Οὐ δικαιωθήσεται γὰρ ἐνώπιόν σου», φησί, «πᾶσα σὰρξ», καὶ τὰ τοιαῦτα Τέταρτον (ὧ βλασφημῶν καὶ δυσσεβῶν στομάτων!) ὅτι οὐδ' ὁ 25 Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, ἅτε τὴν ἡμαρτημένην φύσιν προσειληφώς, οὐδ' αὐτὸς ἐκαθάρευεν ἀπὸ ἁμαρτίας. Καίτοι ἀλλαχοῦ τῆς βλασφημίας αὐτῶν ἐστὶν αὐτοὺς ἰδεῖν, ὡς φησιν, οὐδ' ἀληθεία καὶ φύσει, σχήματι δὲ μόνον διδόντας αὐτῷ τὴν ἐνανθρώπησιν. Πέμπτον, ὅτι τὸν γάμον, ἥτοι τὴν τῆς μίξεως ὄρεξιν καὶ τὴν τοῦ σπέρ- 30 ματος καταβολὴν καὶ πάντα δὴ τὰ τοιαῦτα, ἀφ' ὧν περ κατὰ διαδοχὴν τὸ ἡμέτερον γένος αὔξεται, τῆς μοχθηρᾶς ἔργα φασὶ φύσε-

Γραφῆς, ἀλλ' εἶχε στηρίξει τὴν ἐμπιστοσύνη του σὲ κάποιους ἀπὸ τοὺς ἄσημους Ἑβραίους, καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ συγγράψει δική του ἔκδοση.

Συνοπτικὰ ἡ αἵρεσή τους περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς· Οἱ ἄνθρωποι ἁμαρτάνουν ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν προαίρεσή τους· ὄχι βέβαια ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ φύση τὴν ὁποία εἶχε λάβει ὁ Ἀδὰμ κατὰ τὴ δημιουργία του (γιατὶ ἐκείνη, λένε, πῶς ἦταν φύση ἀγαθὴ, ὡς δημιουργημα ἀγαθοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνην πού τοῦ ἔλαχε μετὰ τὴν ἁμαρτία του, ἀνταλλάσσοντας τὴν ἀγαθὴ του φύση του ἕξαιτίας τῆς διάπραξης τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴν κακὴ, καὶ τὴν ἀθάνατη μὲ τὴ θνητή. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἀφοῦ ἔγιναν κατὰ φύση κακοί, αὐτοὶ πού προηγουμένως εἶχαν λάβει ὑπόσταση ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἀγαθῆς, ἔχουν τὴν ἁμαρτία στὴ φύση καὶ ὄχι στὴν προαίρεση. Δεύτερο ἐπακόλουθο αὐτῆς τῆς δοξασίας τους εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τους, ὅτι οὔτε καὶ τὰ νεογέννητα ἀκόμα παιδιὰ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδὰμ ἡ φύση ἔλαβε τὴν ἁμαρτία μέσα στὴν ὑπόστασή της καὶ ἐπεκτείνεται (ὅπως θὰ ἔλεγαν ἐκεῖνοι) ἡ ἁμαρτωλὴ φύση σὲ ὅλο τὸ ἀπὸ ἐκεῖνον προερχόμενο γένος. Δέχονται ἐπίσης τὸ «Γεννήθηκα μέσα στὶς ἁμαρτίες»⁴¹ καὶ ὅ,τι παρόμοιο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιο βάπτισμα καὶ τὴν κοινωνία τοῦ ἀχράντου σώματος γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ αὐτὰ παρέχονται καὶ στὰ βρέφη πρὸς ἐπιβεβαίωση, λέγει, τῆς γνώμης τους. Κι ἀκόμα λένε, ὅτι κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι δίκαιος. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπακόλουθο τῆς ἀρχικῆς θέσης τους. Γιατὶ λέγει· «Καμμὶὰ σάρκα δὲν θὰ δικαιωθεῖ ἐνώπιόν σου»⁴² καὶ τὰ ὅμοια. Τέταρτον (πόσο ἀληθινὰ βλάσφημα καὶ ἀσεβῆ στόματα), ὅτι οὔτε ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Θεὸς μας, ἐπειδὴ εἶχε προσλάβει τὴν φύση πού εἶχε ἁμαρτήσει, οὔτε αὐτὸς ἦταν καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία. Ἄν καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τῆς βλάσφημης θεωρίας τους μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε, ὅπως λέγει, ὅτι δὲν τοῦ ἀποδίδουν ἀληθινὴ καὶ φυσικὴ ἐνανθρώπηση, ἀλλὰ μόνο εἰκονικὴ. Πέμπτον, ὅτι ὁ γάμος, ἦτοι ἡ ἐπιθυμία πρὸς συνεύρεση καὶ ἡ καταβολὴ τοῦ σπέρματος καὶ ὅλα τὰ ὅμοια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐξάνεται ἡ ἀνθρωπότητα μὲ διαδοχὴ τῶν γενεῶν, λένε ὅτι εἶναι ἐκδηλώσεις τῆς

42. Ψαλμ. 142, 2.

ως, εἰς ἣν διὰ τῆς ἁμαρτίας πεσὼν ὁ Ἀδάμ τῆ τῆς φύσεως κακία τὸν ἔσμὸν ἐδέξατο τῶν κακῶν. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν αἵρετιζόντων τοιαῦτα

Ὁ δὲ Θεόδωρος οὗτος εὖ μὲν ποιεῖ ἀποπεμπόμενος αὐτά, 5 ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἄριστα αὐτῶν καὶ σὺν ἰσχύϊ τὸ ἀλλόκοτον καὶ βλάσφημον τῶν ὑπολήψεων ἐπιρραπίζει, καὶ ταῖς Γραφικαῖς φωναῖς, ἃς ἐκεῖνοι κακῶς ἐξελάμβανον, τὰς καταλλήλους ἐννοίας ἀρμόζων ἀμαθεῖς αὐτοὺς τελείως ἐξελέγχει. Οὐκ αἰεὶ δέ, ἀλλὰ τὴν τε Νεστορίου αἵρεσιν ὠδίνων ἡμῖν ἐν πολλοῖς ᾤπτει, καὶ τὴν Ὠρι- 10 γένους κατὰ γε τὸ τέλος ὑποφανεῖν τῆς κολάσεως Ἔτι δὲ οὐδὲ τὸ λέγειν αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς μὲν θνητὸν πεπλάσθαι τὸν Ἀδάμ, ἐνδείξει δὲ μόνον, ἵνα μισήσωμεν τὴν ἁμαρτίαν, σχηματίσαι οὕτω τὸν Θεόν, ὡς διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀντὶ τιμωρίας ἐπιτέθειται ὁ θάνατος, οὐ μὲν οὖν οὐδὲ τοῦτό μοι δοκοῦν εἰς ὀρθοὺς ἀναφέρειν λογι- 15 σμούς, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ὑπέχειν τὰς εὐθύναι, εἴ τις ἀπαιτεῖν ἐθέλοι, κἄν, ὡς ἐκεῖνος εἶποι, ἱκανῶς ἢ τοιαύτη δόξα πρὸς τοὺς αἵρεσιώτας ἀπομάχεται. Οὐ γὰρ εἴ τι διαμάχεται τῷ χείρονι, ἀγαθὸν καὶ γὰρ καὶ ἐαυτῷ μάχεται τὸ κακόν· ἀλλ' εἴ τι σύμφωνον ὀρθῷ λογισμῷ καὶ γνώριμον ταῖς θείαις Γραφαῖς, τοῦτο ἀποδεκτόν, κἄν 20 οὐδεμία αἵρεσις μάχεσθαι τολμᾷ πρὸς αὐτό.

Ἔτι δὲ κακεῖνο οὐκ ἐγκρίνω ἔγωγε τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασι, περιέργως τε εἰρημένον καὶ οὐδὲ γνώριμον τῆ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τὸ δύο ἀφέσεις ἁμαρτιῶν εἶναι λέγειν, τὴν μὲν τῶν πεπραγμένων, τὴν δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως εἶποι τις ἂν καὶ ἄφεισιν, ὡς ἐκεῖνος 25 λέγει, αὐτὴν τὴν ἀναμαρτησίαν, ἥτοι τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν· δεῖ γὰρ ἡμῖν, ὡς ἔοικε, καὶ πλειόνων σαφηνιστικῶν λέξεων, ἵνα τὴν καινὴν ἐκείνην ὑποδηλώσωμεν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεισιν, ὅπερ ὁ μὲν ὀρθὸς λόγος ἀναμαρτησίαν οἶδεν, οὗτος δὲ ἄφεισιν ἁμαρτιῶν τελείαν καὶ κυριωτάτην καὶ ἀναίρεσιν καλεῖ ἁμαρτίας παντελῆ. Τίς 30 οὖν ἢ τοιαύτη ἁμαρτιῶν ἄφεισις, καὶ ποῦ διδομένη, καὶ πόθεν ἀρξαμένη; Ἦρξατο μὲν, φησὶν, ἐμφανίζεσθαι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν

μοχθηρῆς φύσης, στήν ὁποία περιπίπτοντας ὁ Ἀδὰμ μέ τήν ἁμαρτία ἔξαιτίας τῆς κακίας τῆς φύσης του, δέχθηκε τὸ πλῆθος τῶν κακῶν. Αὐτὲς λοιπὸς εἶναι οἱ δοξασίες τῶν αἰρετικῶν.

Αὐτὸς ὁ Θεόδωρος κάνει καλὰ ἀποκρούοντάς τα αὐτὰ καὶ μερικὲς φορές ἐπιφέρει ἄριστα καὶ δυνατὰ πλήγματα στὶς ἀλλόκοτες καὶ γεμᾶτες βλασφημία ἀντιλήψεις τους, καὶ ἐρμηνεύοντας σωστὰ τὰ Γραφικὰ ρητὰ πού αὐτοὶ παρερμήνευαν, τοὺς παρουσιάζει τελείως ἀμαθεῖς. "Ὅχι ὅμως πάντοτε· γιατί φαίνεται ὅτι καὶ τὴν αἵρεση τοῦ Νεστορίου κυφορεῖ πολλὲς φορές, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ὁριγένη τῆ δοξασία ὑποδηλώνει γιὰ τὸ τέλος τῆς κόλασης. Κι ἀκόμα οὔτε ὁ ἰσχυρισμὸς του, ὅτι ὁ Ἀδὰμ δὲν εἶχε πλασθεῖ θνητός, ἀλλὰ φαινομενικὰ μόνο τὸν ἐπλασε ἔτσι ὁ Θεός, γιὰ νὰ μισήσομε τὴν ἁμαρτία, γιατί τοῦ ἐπιβλήθηκε ὡς τιμωρία ὁ θάνατος ἔξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, οὔτε αὐτὸ λοιπὸν μᾶς ὀδηγεῖ, νομίζω σὲ ὀρθὲς σκέψεις, ἀλλὰ καὶ πολλὲς εὐθύνες ἔχει κανεῖς, ἂν θελήσει νὰ τὸ ὑποστηρίξει, ἀκόμα καὶ ἂν ἡ γνώμη αὐτὴ (ὅπως θὰ ἔλεγε ἐκεῖνος) ἀντιμάχεται τοὺς αἰρετικούς. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀγαθὸ αὐτὸ πού ἀντιμάχεται τὸ χειρότερο, καθόσον τὸ κακὸ πολεμᾷ καὶ τὸν ἴδιο του ἑαυτὸ, ἀλλὰ ἂν συμφωνεῖ κάτι μέ τὸν ὀρθὸ λογισμὸ καὶ εἶναι σύμφωνο μέ τὶς ἅγιες Γραφές, αὐτὸ εἶναι ἀποδεκτό, κι ἂν ἀκόμα καμμιά αἵρεση δὲν τολμᾷ ν' ἀντιπαραταχθεῖ σ' αὐτό.

Ἐπίσης ἐγὼ τουλάχιστο δὲν ἐγκρίνω στὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας καὶ ἐκεῖνο, πού ἔχει λεχθεῖ μέ περίεργο τρόπο καὶ δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· ὅτι ὑπάρχουν δύο συγχωρήσεις ἁμαρτιῶν, ἡ μία γιὰ ὅσα ἔχομε πράξει, καὶ ἡ ἄλλη, πού δὲν ξέρω πῶς θὰ μπορούσε νὰ τὴν ὀνομάσει κανεῖς καὶ ἄφεση, ὅπως λέγει ἐκεῖνος, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀναμαρτησία, δηλαδή τὸ νὰ μὴν ἁμαρτάνει κανεῖς καθόλου. Γιατί, ὅπως φαίνεται, ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ περισσότερες διασαφηνιστικὲς λέξεις, γιὰ νὰ ὑποδηλώσομε τὴ νέου εἶδους ἐκείνη ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν ὁποία ὁ ὀρθὸς λόγος τὴ γνωρίζει ὡς ἀναμαρτησία, ἐνῶ αὐτὸς ἐδῶ τὴν ὀνομάζει ἄφεση ἁμαρτιῶν τέλεια καὶ κυριότατη καὶ πλήρη ἀναίρεση τῆς ἁμαρτίας. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ ἄφεση αὐτὴ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ποῦ δίνεται καὶ ἀπὸ ποῦ ἄρχισε; Ἄρχισε, λέγει, νὰ παρουσιάζεται ἀπὸ τὴ σχετικὴ μέ τὸν Κύριο καὶ

Δεσπότην Χριστόν οἰκονομίας καὶ ἐν ἀρραβῶνος ἡμῖν δίδοσθαι
 τάξει, δίδοται δὲ τελείως καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔργοις ἐν τῇ μετὰ τὴν ἀνά-
 στασιν ἀποκαταστάσει, ὑπὲρ ἧς, ἵνα τύχωμεν, καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ
 βρέφη βαπτίζομεθα. Ἀλλὰ τὰ μὲν μέχρι τούτου ὡς σεμνά, καὶ
 5 κεχηνέναι μόνον οὐχὶ πρὸς τὸ πέρας ἅπαντας παρασκευάζοντα.
 Εἰπέ δὴ λοιπόν· Καὶ τί τοῦτο; Ὁρθὰ γάρ σοι παρεχόμεθα τὰ ὄψα.
 Τίς ἢ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις ἢ παντελὴς ἐκείνη; Οὐκέτι, φησί, μετὰ
 τὴν ἀνάστασιν ἁμαρτησόμεθα. Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐξ οἴων ἡμᾶς κατέ-
 σπασας τῶν ἐλπίδων! Ἴνα γὰρ νῦν ἐάσω ζητεῖν ὅπως ἐστὶ λέγειν
 10 ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τοῦτο, ἐκεῖνο συντόμως ἐρῶ· Τί οὖν; Διὰ τοῦτό
 σοι Χριστὸς ἐσαρκώθη καὶ ἐσταυρώθη, ἵνα μὴ ἐκεῖθεν ἀναστὰς
 ἁμαρτήσης; ἡμάρτανον δὲ ἄρα ἐκεῖθεν οἱ προκαταλύσαντες τὸν
 βίον, πρὶν ἢ Χριστὸς ἐπιδημήσειεν; Ἄν δὲ μὴ βαπτίζομεθα, ἁμαρ-
 τίας ἔτι διαπραξόμεθα σοι ἐκεῖ καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ βρέφη; Τί δέ; οἱ
 15 ἄπιστοι πάντες πάλιν κἂν τῶ μέλλοντι αἰῶνι καὶ κλέψουσι καὶ
 πορνεύσουσι καὶ δυσσεθήσουσι καὶ ληστεύσουσι καὶ πᾶσαν αὐ-
 τῶν μοχθηρὰν ἐπιθυμίαν πληρώσουσιν; Οὐ γὰρ δικαίας γε αὐτοῖς
 τῶν ἐνταῦθα πεπλημμελημένων καὶ βαρυντάτας ἐξεύρες τὰς τιμω-
 ρίας.

20 Ἄλλ' ἐξ ὧν μοι οὐκ ἐγκριτέον αὐτοῦ τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφε-
 σιν, ἐνεδειξάμην. Τάχα δ' οὐδ' αὐτὸς ἐκὼν ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν, ἀλλ'
 ἵνα λύσῃ τὴν ἀπορίαν τῶν λεγόντων, Διὰ τί τὰ βρέφη κοινωνεῖ
 τῶν ἀχράντων μυστηρίων; διὰ τί τοῦ βαπτίσματος ἀξιούται, εἰ μὴ
 καὶ αὐτὰ γέμει ἁμαρτιῶν, ἐν τῇ φύσει τῆς ἁμαρτίας κατεσπαρμέ-
 25 νης; καὶ γὰρ εἰς ἄφεσιν ταῦτα δίδοται ἁμαρτιῶν. Ἄλλ' ἐχρῆν καὶ
 τὴν ἀπορίαν, πολλὰς ἔχουσαν λύσεων ἀφορμὰς, ἐτέρωθεν ἐπιλύ-
 σασθαι, καὶ τὰ ἐπόμενα τῇ ἀφέσει τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ἄτοπα ἐπι-
 σκοπήσαντα μηδὲν τερατεύσασθαι τοιοῦτον.

Ἔστι μὲν οὗτος ὁ Θεόδωρος ὁ καὶ κατ' Εὐνομίου ἐν κ' καὶ ἡ'
 30 λόγοις οὐκ ἀγεννῶς ἀγωνισάμενος, τὴν Βασιλείου τοῦ θεσπεσίου,
 μᾶλλον δὲ τῆς ἀληθείας, κρατύνων δόξαν. Ἡ τε γὰρ λέξις καὶ τῶν

Χριστὸ οἰκονομία καὶ δίδεται σ' ἐμᾶς ὡς ἀρραβώνας, δίνεται ὅμως τελείως καὶ γιὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα στὴν ἀποκατάσταση μετὰ τὴν ἀνάσταση, πού γιὰ νὰ τὴν ἐπιτύχομε βαπτίζομαστε τόσο ἐμεῖς ὅσο καὶ τὰ νεογέννητα. Ὡς αὐτὸ τὸ σημεῖο λοιπὸν αὐτὰ εἶναι πολὺ σεβαστὰ κάνουν ὅμως ὅλους νὰ μένουν μ' ἀνοιχτὸ στόμα σχεδὸν πρὸς τὸ τέλος. Πές λοιπὸν· Καὶ τί σημαίνει αὐτό; Ἔχομε ἀνοιχτὰ τ' αὐτιά νὰ σὲ ἀκούσομε. Ποιὰ εἶναι ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν ἐκείνη ἢ τέλεια; Ὅτι δὲν θὰ ἁμαρτήσομε, λέγει, μετὰ τὴν ἀνάσταση. Ἀλλὰ ἀπὸ ποιῆς ἐλπίδες μᾶς ἀπέσπασες! Γιὰ νὰ σταματήσω λοιπὸν τώρα νὰ ἀναζητῶ πῶς ἐννοεῖται αὐτὸ πού λέμε ἄφεση ἁμαρτιῶν, θὰ πῶ μὲ συντομία ἐκεῖνο Τί λοιπὸν; Γι' αὐτὸ σαρκώθηκε γιὰ χάρη σου ὁ Χριστὸς καὶ σταυρώθηκε, γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσεις γι' αὐτὸ ἀφοῦ ἀναστηθεῖς; Ἐπομένως ἁμάρταναν ἐξαιτίας αὐτοῦ ὅσοι εἶχαν πεθάνει προτοῦ ἔρθει ὁ Χριστός; Κι ἂν δὲν βαπτίζομαστε, θὰ διαπράξουμε ἐκεῖ κατὰ τὴ γνώμη σου ἀκόμα ἁμαρτίες καὶ ἐμεῖς καὶ τὰ βρέφη; Τί πάλι; Οἱ ἄπιστοι ὅλοι καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ καὶ θὰ κλέψουν πάλι καὶ θὰ πορνεύσουν καὶ θὰ ἀσεβήσουν καὶ θὰ ληστέψουν καὶ θὰ πραγματοποιήσουν κάθε κακὴ ἐπιθυμία τους; Γιατί δὲν θὰ εὔρισκες γι' αὐτοὺς δίκαιες καὶ πολὺ βαριῆς τιμωρίες γιὰ τίς ἐδῶ παραβάσεις τους.

Ἀλλὰ γιὰ ποιούς λόγους δὲν πρέπει νὰ ἐπιδοκιμάσω τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν ὅπως τὴ διδάσκει, τὸ ἔδειξα. Ἴσως ὅμως καὶ αὐτὸς δὲν κατέληξε σ' αὐτὸ μὲ θέλησή του, παρὰ γιὰ νὰ λύσει τὴν ἀπορία ἐκείνων πού λένε, Γιατί τὰ βρέφη κοινωνοῦν τὰ ἄχραντα μυστήρια; Γιατί κρίνονται ἄξια γιὰ τὸ βάπτισμα, ἂν δὲν εἶναι καὶ αὐτὰ γεμᾶτα ἀπὸ ἁμαρτίες, ἀφοῦ ἡ ἁμαρτία εἶναι κατεσπαρμένη μέσα στὴ φύση μας; Γιατί βέβαια τὸ βάπτισμα δίνεται πρὸ ἄφεση ἁμαρτιῶν. Ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ ἡ ἀπορία, πού ἔχει πολλὰ ἀφορμὲς γιὰ λύση, νὰ λυθεῖ ἀπὸ ἄλλου, καὶ νὰ προσέξει τὰ ἄτοπα αὐτοῦ, πού εἶναι ἐπακόλουθα τῆς συγχώρησης τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ νὰ μὴ διατυπώσει καμμιά τέτοια τερατολογία.

Ὁ Θεόδωρος αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἀγωνίσθηκε μὲ γενναιότητα καὶ ἐναντίον τοῦ Εὐνομίου μὲ εἴκοσι ὀχτὼ λόγους, ἰσχυροποιώντας τοῦ θεσπέσιου Βασιλείου, ἢ καλύτερα τῆς ἀλήθειας τὴ δόξα.

λέξεων ἢ συνθήκη καὶ ὁ νοῦς τῶν δογμάτων καὶ τὸ πολύχουν τῆς ἀνατροπῆς καὶ τᾶλλα κατ' οὐδὲν διαλλάσσει. Ἀσαφῆς δέ ἐστι, καίτοι λέξει οὐ ξενιζούση χρώμενος, ἀλλὰ τῷ σχοινοτενέσι χρησθαι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον περιόδους καὶ παρεμβολαῖς ἀλλεπαλλή-
 5 λους, δι' ὧν καὶ εἰς μήκιστον ὁ νοῦς ἀποτείνεται τῶν προκειμένων, ταῖς τε τῶν ὀνομάτων πλαγίαις καὶ ταῖς μετοχικαῖς λέξεσι πλεονάζειν, τὰ αὐτὰ τε πολλάκις καὶ οὐδὲ σὺν κόσμῳ ἐπανακνικεῖν, καὶ τὰς ἐπαναλήψεις πλέον τῶν διηγήσεων (ὅπερ ἀμέθοδον παντε-
 λῶς) ταῖς περιστάσεσι μεμεστῶσθαι, καὶ τοῖς τοιούτοις οὐκ ὀλίγον
 10 ζόφον τῶν αὐτοῦ γραμμῶν κατασκεδάξει. Ἔοικε δὲ φιλοπονώ-
 τερον περὶ τὴν ἱερὰν ἡμῶν καὶ θεῖαν Γραφὴν διατεθῆναι, εἰ καὶ ἐν πολλοῖς παρασύρεται τῆς ἀληθείας.

ΡΟΗ.

Διοσκορίδου, Περὶ ὕλης, Λόγοι 5'.

15 Ἀνεγνώσθη Διοσκορίδου «Περὶ ὕλης» βιβλίον, 5' λόγοις
 δηρημένον. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἑ' περὶ τε βοτανῶν καὶ φυτῶν διαλαμ-
 βάνει ἀρωμάτων τε καὶ σκευασίας ἐλαίων καὶ μύρων, καὶ δὴ καὶ
 ζώων καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς μορίων ὠφελείας, ἀλλὰ καὶ δέν-
 20 δρων καὶ ὀπῶν καὶ δακρύων, ἔτι δὲ μέλιτος καὶ γάλακτος καὶ στέ-
 ατος, καὶ τῶν καλουμένων σιτηρῶν καὶ λαχανικῶν, ῥιζῶν τε,
 φυτῶν καὶ θάμνων καὶ βοτανῶν, ὅσα τε αὐτῶν τὸ χύλισμα εἰς
 ἰατρικὴν χρεῖαν συντελοῦν ἔχει ἢ τὸν καρπὸν οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
 περὶ οἴνων καὶ τῶν καλουμένων μεταλλικῶν ἐφ' ἱκανὸν διαλαμβά-
 νει. Καὶ τῶν γε πλείστων, ὧν προὔθετο λέγειν, εἰδός τε καὶ φύσιν
 25 καὶ τόπον γενέσεως εἰς τὸ ἀκριβές πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ ζητουμέ-
 νου ἀναγράφει, ἐπ' ἔλαττον δὲ τὴν χρεῖαν μόνην ἢ οὐκ ἀκριβῆ τὴν
 ἱστορίαν ὑπογράφει. Οἴνων δὲ διαφόρους παραδίδωσιν ἐν τού-
 τοις σκευασίας Ἐν μέντοι τῷ 5' περὶ φαρμάκων διέξεισιν, ὅσα τέ
 ἐστι τῶν δηλητηρίων καὶ ὅσα τῶν ἀλεξικάκων, ἐν δὲ τῷ 5' καὶ τῆς

43. Ὁ κατ' ἔξοχὴν θεμελιωτῆς τῆς Φαρμακολογίας. Καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἀναζαρβὸ τῆς Κιλικίας, γι' αὐτὸ καὶ ἦταν γνωστὸς ὡς Ἀναζαρβεὺς, ἔζησε πρὶν ἀπὸ

Γιατὶ καὶ τὸ λεκτικὸ τοῦ καὶ ἡ σύνθεσις τῶν προτάσεων καὶ τὸ νόημα τῶν δογμάτων καὶ ἡ πολύπλευρη ἀνατροπὴ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δὲν διαφέρουν σὲ τίποτε. Εἶναι ὅμως ἀσαφής, μολονότι βέβαια δὲν χρησιμοποιεῖ λέξεις ποὺ ξενίζουν, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιεῖ μακροτενεῖς περιόδους καὶ ἀλλεπάλληλες παρενθέσεις, μὲ τίς ὅποιες καὶ τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐπεκτείνεται σὲ μέγιστο μῆκος, μὲ τίς πλάγιες πτώσεις τῶν λέξεων καὶ τὸν πλεονασμὸ τῶν μετοχῶν, ἀνακυκλώνοντας οὔτε κὰν μὲ κομπόχητα τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, καὶ οἱ ἐπαναλήψεις εἶναι περισσότερο γεμάτες μὲ περιστατικὰ ἀπὸ τὴν κύρια διήγησι (πράγμα ἐντελῶς ἀμέθοδο), πράγματα μὲ τὰ ὅποια ρίχνει στὰ γραπτὰ τοῦ πολὺ σκοτάδι. Φαίνεται ὅμως ὅτι δεῖχνει περισσότερη ἐπιμέλεια πρὸς τὴν ἱερὴ καὶ θεία Γραφή μας, ἂν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

178.

Διοσκορίδου, Περὶ ὕλης, Λόγοι ἑπτὰ.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ Διοσκορίδη⁴³, «Περὶ ὕλης», διαιρημένον σὲ ἑπτὰ λόγους. Στους πέντε πρώτους κάνει λόγο γιὰ τὰ βότανα καὶ τὰ φυτὰ, τὰ ἀρώματα, τὴν παρασκευὴν λαδιῶν καὶ μύρων, καὶ ἐπίσης γιὰ τὰ ζῶα καὶ τὴν ὠφέλεια ποὺ ἀποκομίζομε ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματός τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ δένδρα καὶ τοὺς χυμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, ἀκόμα γιὰ τὸ μέλι καὶ τὸ γάλα καὶ τὸ λίπος καὶ γιὰ τὰ λεγόμενα σιτηρὰ καὶ λαχανικά, γιὰ τίς ρίζες, τὰ φυτὰ καὶ τοὺς θάμνους καὶ τὰ βότανα, ὅσα τὸ ἐκχύλισμά τους ἢ ὁ καρπὸς τους συντελεῖ στίς ἀνάγκες τῆς ἰατρικῆς. Μιλᾷ ἀκόμα γιὰ τὰ κρασιὰ καὶ γιὰ τὰ λεγόμενα μεταλλικὰ σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ. Καὶ γιὰ τὰ περισσότερα γιὰ τὰ ὅποια ἔβαλε σκοπὸ τοῦ νὰ μιλῆσει ἀναγράφει καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴ φύση καὶ τὸν τόπον ποῦ ζεῖ καὶ παραίγεται, γιὰ νὰ γίνῃ ἀκριβῶς ἀντιληπτὸ αὐτὸ γιὰ τὸ ὅποιο μιᾶ, καὶ πολὺ λίγες φορὲς δίνει τὴ χρησιμότητά τους μόνο ἢ ὄχι ἀκριβῆ τὴν περιγραφὴν τους. Τῶν κρασιῶν δίνει σ' αὐτὰ τὰ βιβλία διάφορους τρόπους παρασκευῆς. Στὸ ἕκτον βιβλίον μιᾷ γιὰ τὰ φάρμακα ὅσα ἀνήκουν στὰ δηλητήρια καὶ ὅσα εἶναι θεραπευτικά. Στὸ ἕβδομον τέλος καὶ τελευ-

τὸν Γαληνόν, καὶ ἦταν σύγχρονος τοῦ Πλινίου τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Νέρωνα.

ὅλης προθέσεως τελευταίῳ περὶ τῶν ἰοβόλων ζώων τὴν ἱστορίαν
 ποιεῖται, οἷς τε οἱ περιπεπωκότες τινὶ τούτων τὴν δυνατὴν παρα-
 μυθίαν ἢ καὶ τελείαν εὐρήσουσι θεραπείαν. Ὁ μὲν οὖν σύμπας τοῦ
 βιβλίου σκοπὸς οὗτος, χρήσιμον δὲ τὸ βιβλίον οὐ πρὸς ἰατρικὴν
 5 φιλοπονίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐμφιλόσοφον καὶ φυσικὴν θεω-
 ρίαν. Καὶ ὅσοι δὲ μετ' αὐτὸν περὶ ἀπλῶν φαρμάκων ἔδοξαν γρά-
 φειν, οἱ μὲν μετέγραψαν μόνον τὸ βιβλίον, οἱ δὲ οὐδὲ κἂν τῇ με-
 ταγραφῇ τὸ ἀκριβὲς διασωῶσαι πεφροντίκασιν, ἀλλὰ καὶ κατέτε-
 10 μον τὸ ὀλόκληρον τῆς περὶ ἐκάστου διδασκαλίας, χωρὶς μὲν εἶδος
 καὶ φύσιν καὶ γένεσιν τῶν ἀπλῶν συναγείροντες, χωρὶς δὲ καὶ
 μεμερισμένως τὴν χρείαν καὶ ὠφέλειαν διαγράφοντες Ἀλέξαν-
 δρος δὲ καὶ Παῦλος καὶ Ἀέτιος καὶ οἱ τοιοῦτοι οὐδὲ τοῦ εἶδους
 λόγον ἔθεντο, μόνην δὲ τὴν χρείαν ἀκρωτηριάσαντες τοῖς ἰδίοις
 συντάγμασιν ἐναπέθεντο, εἰ καὶ Παύλῳ οὐ μόνον οὐδὲν ὦν Διοσ-
 15 κουριδῆς εἶπε τῆς χρείας παρεῖται, ἀλλὰ καὶ ὦν ἐκεῖνος οὐκ ἐμνή-
 σθη, οὐκ ὀλίγων, ἢ χρεῖα καὶ τὸ ὠφέλιμον συνηθροῖσθαι. Ἀέτιος
 δὲ μετὰ τοῦ μηδὲν προσθεῖναι, καὶ πολλὰ ὦν Διοσκουριδῆς ἔγρα-
 ψεν οὐκ οἶδα ἄνθ' ὅτου παρῆλθεν. Ἀλλ' οὐδ' ὁ τούτων δοκῶν
 εἶναι πλατυντικώτερος Ὀρειδάσιος ἅπαντα, ὅσων μνήμην ἔσχε
 20 Διοσκουριδῆς, ἐν ταῖς ἰδίαις συναγωγαῖς ἀνεγράψατο, ἀλλὰ καὶ
 τὴν χρείαν τοῦ εἶδους καὶ τῆς φύσεως ἔτεμεν. Καὶ Γαληνὸς μετὰ
 τοῦ πλεῖστα τῶν βοτανῶν παραλιπεῖν, μόνην τὴν δύναμιν, ἣτοι
 τὴν χρῆσιν, καὶ ὦν ἐμνημόνευσεν ἔγραψε, ψυχρὰν αἰτίαν τοῦ
 παραλιπεῖν, εἰδὸς τε καὶ φύσιν αὐτῶν ἀποδεδωκώς, καίτοι περὶ
 25 τῶν μεταλλικῶν διαλαμβάνων, καὶ περιεργότερον ἢ κατὰ Διοσ-
 κουριδῆν διέλαβεν, οὐκ ἐλαχίστῳ μέρει οὐδὲ τοῦ χρησίμου ἐν τού-
 τοις τὸν ἄνδρα παρευδοκμιούμενος, οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐφ' ὅσον
 περὶ τῶν βοτανῶν λόγῳ ὀραῖται τούτου ἀπολειπόμενος. Ὡστε,
 ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναί, εἰς ἐπίγνωσιν εἶδους τε καὶ φύσεως καὶ γενέσε-
 30 ως οὐκ ἂν τις χρειωδεστέρου ἢ Διοσκουριδῆος τύχοι

Ἔστι δὲ ὁ ἀνήρ, ὡς καὶ Γαληνὸς ἐπιμαρτύρεται, Ἀναξαρ-

ταῖο ὅλης τῆς συγγραφῆς κάνει λόγο γιὰ τὰ ἰοβόλα ζῶα, καὶ πῶς ὅταν προσβληθοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ κάποιο ἀπὸ αὐτὰ θὰ βροῦν τὴ δυνατὴ ἀνακούφιση ἀπὸ τὸν πόνο ἢ καὶ τὴν τέλεια θεραπεία. Ὁ σκοπὸς λοιπὸν ὅλου τοῦ βιβλίου εἶναι αὐτός, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ χρήσιμο μόνο γιὰ τὴν ἀσκησιμὴ τῆς ἰατρικῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ φιλοσοφικὴ καὶ φυσικὴ θεωρία, καὶ ὅσοι μετὰ ἀπὸ αὐτὸν θέλησαν νὰ γράψουν γιὰ ἀπλὰ φάρμακα, ἄλλοι ἀπλῶς ἀντέγραψαν τὸ βιβλίον, καὶ ἄλλοι οὔτε κατὰ τὴν ἀντιγραφὴ φρόντισαν νὰ διασώσουν τὴν ἀκρίβεια, ἀλλὰ καὶ τὴ διδασκαλίαν γιὰ κάθε θέμα διαχώρισαν, μιλώντας χωριστὰ γιὰ τὸ εἶδος καὶ τὴ φύση καὶ τὴ γένεση τῶν ἀπλῶν φαρμάκων, καὶ περιγράφοντας χωριστὰ καὶ ἀδιάφορα γιὰ τὴν ὠφέλεια καὶ τὴ χρησιμότητά τους. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἀέτιος καὶ οἱ ὅμοιοι οὔτε κἀν ἔκαναν λόγον γιὰ τὸ εἶδος, ἀλλὰ παρέθεσαν στὰ ἔργα τους τὴ χρησιμότητα μόνο ἀκρωτηριασμένη, παρόλο πὺν ὁ Παῦλος ὄχι μόνο δὲν παραλείπει τίποτε γιὰ τὴ χρησιμότητα ὅσων ἀνέφερε ὁ Διοσκορίδης, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πὺν ἐκεῖνος δὲν ἀνέφερε, καὶ πὺν δὲν εἶναι λίγα, ἔχει συγκεντρώσει τὴν χρησιμότητα καὶ τὴν ὠφελιμότητά τους. Ἐνῶ ὁ Ἀέτιος, ἔκτος ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν πρόσθεσε τίποτε, δὲν γνωρίζω γιατί παρέλειψε καὶ πολλὰ ἀπὸ ὅσα ἔγραψε ὁ Διοσκορίδης. Ἄλλ' οὔτε καὶ ὁ Ὀρειδάσιος, πὺν φαίνεται νὰ εἶναι ἐκτενέστερος ἀπὸ αὐτούς, δὲν περιέλαβε στίς συναγωγές του ὅλα ἐκεῖνα πὺν μνημόνευσε ὁ Διοσκορίδης, ἀλλὰ καὶ χώρισε τὴν χρῆσιν τοῦ εἴδους καὶ τῆς φύσης. Ἐπίσης καὶ ὁ Γαληνός, ἔκτος τοῦ ὅτι παρέλειψε πάμπολλα βότανα, καὶ ὅσα ἀνέφερε, καὶ γι' αὐτὰ μνημόνευσε μόνο τὴ δύναμιν, ἢτοι τὴν χρῆσιν τους, ἀποδίδοντας, ψυχρὴν αἰτία τῆς παράλειψης, τὸ εἶδος καὶ τὴν χρῆσιν τους, ἂν καὶ βέβαια μιλώντας γιὰ μεταλλικὰ νερὰ κατὰ τρόπο πὺν περίεργον ἀπὸ τὸν Διοσκορίδην, χωρὶς νὰ ὑπερβαίνει τὸν ἄνδρα οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς χρησιμότητος σ' αὐτὰ, καὶ ὄχι τόσο ὅσο φαίνεται νὰ ὑστερεῖ ἀπὸ αὐτὸν στὴ διαπραγμάτευση τῶν βοτάνων. Ὡστε, ὅσο γνωρίζω ἐγώ, ὡς πρὸς τὴν γνώσιν τοῦ εἴδους καὶ τῆς φύσης καὶ τῆς γένεσης δὲν μπορεῖ νὰ βρεθῆί κάποιος ἄλλος πὺν χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος ἀπὸ τὸν Διοσκορίδην.

Ὁ Διοσκορίδης, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Γαληνός, εἶναι Ἀναζαρβεὺς

θεύς ἐγὼ δὲ ἐνέτυχόν τισιν, οἱ Πεδάνιον ἅμα καὶ Ἀναξαοβέα ταῖς ἐπιγραφαῖς ἐπεκάλουν. Πολλῶν δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν συγγεγραφότων, ἀκριβέστερος ἀπάντων καὶ χρειωδέστερος πείρα γινώσκεται.

5

ΡΘΘ΄.

Ἀγαπίου, Λόγοι γ' καὶ κ'.

Ἀνεγνώσθη τοῦ μισητοῦ καὶ δυσσεβοῦς Ἀγαπίου βιβλίον, λογίδια περιέχον γ' καὶ κ', καὶ ἕτερά τινα κεφάλαια δῆθεν θ' καὶ ρ', ἐν οἷς ἅπασι δείκνυσι μὲν ἑαυτὸν ὑποκρινόμενον ὄνομα τὸ Χριστιανῶν, οὐδεὶς δ' οὕτω δι' αὐτῶν ἐκείνων ἐλέγχεται μισόχριστος ὢν. Προσφωνεῖ δὲ ταῦτα Οὐρανία τινὶ τοῦνομα γυναικί, συμφιλόσοφον ἀποσεμνύνων αὐτήν. Πάντα γοῦν τὰναντία δογματίζων καὶ κρατύνων Χριστιανοῖς, ἀρχὴν πονηρὰν ἀθυπόστατον ἀτανίστησιν ἐξ αἰδίου τῷ Θεῷ, ἣν ποτὲ μὲν «φύσιν», ἄλλοτε δ' «ὑλὴν»,
15 καὶ ἄλλοτε δὲ «Σατανᾶν καὶ διάβολον καὶ ἄρχοντα τοῦ κόσμου καὶ Θεὸν τοῦ αἰῶνος τούτου» καὶ μυρίοις ἄλλοις ἀποκαλεῖ. Ἀνάγκη τε καὶ ἄκοντας τοὺς ἀνθρώπους πταίειν διατείνεται, καὶ τὸ σῶμα τῆς φαύλης μοίρας εἶναι, τῆς θείας δὲ τὴν ψυχὴν, καὶ ὁμοούσιον (φεῦ τῆς μανίας)! τῷ Θεῷ. Τὴν δὲ παλαιὰν Γραφήν
20 κωμωδεῖ, Μωϋσέα τε αὐτὸν καὶ τοὺς προφήτας, καὶ δὴ καὶ τὸν Πρόδρομον ὁ τρισάθλιος δυσφημῶν ἀνάπτει τε τούτους καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ λελεγμένα τε καὶ πεπραγμένα (ὦ τῆς ἀθεότητος)! τῇ χείρονι καὶ ἀντικειμένῃ τῷ Θεῷ ἀρχῇ. Καὶ τὸ ἐν παραδείσῳ φυτὸν τὸν Χριστὸν εἶναι τερατολογεῖ, ὃν καὶ χεῖλεσι μὲν
25 τιμᾶν ὁμολογεῖ, ἔργοις δὲ καὶ δόξαις οὐδ' ἔστι λόγοις παραστήσαι ὅσον βλασφημεῖ.

Καὶ Τριάδα δὲ ὁμοούσιον ὁ κατάρατος λέγει μὲν ὁμολογεῖν, ἀλλὰ δυσσεβῶς καὶ κακούργως, ἵνα μόνον κλέψῃ τῆς εὐσεβείας τοῖς ῥήμασι τοὺς ἀπλούστερον αὐτῷ ἢ ἀμαθέστερον προσιόντας,
30 καὶ τὸν ὀλέθριον τοῦ δόγματος ἰὼν τούτοις οἷον γλυκάνας καὶ

ἐγὼ ὅμως βρῆκα κατὰ τὶ μελέτες μου μερικοὺς πού στίς ἐπικεφαλίδες τὸν ἀποκαλοῦσαν Πεδάνιο καὶ μαζὶ καὶ Ἀναζαρβέα. Ἀπὸ πολλοὺς πού συνέγραψαν γιὰ τὸ ἴδιο θέμα πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἀναγνωρίζεται λόγῳ πείρας πιὸ ἀκριβοῦς καὶ περισσότερο ὠφέλιμος.

179.

Ἐπιτομή, Λόγοι εἴκοσι τρεῖς.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ μισητοῦ καὶ δυσσεβοῦς Ἐπιτομῆς, πού περιέχει εἴκοσι τρεῖς μικροὺς λόγους, καὶ κάποιες ἄλλες περιλήψεις τὰχα ἑκατὸν δύο, καὶ σ' ὅλα αὐτὰ δείχνει ὅτι ὑποκρίνεται τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν, ἀπὸ αὐτὰ ὅμως ἀποδεικνύεται ὅτι κανένας δὲν εἶναι πιὸ μισόχριστος. Τ' ἀφιερώνει αὐτὰ σὲ μιὰ γυναῖκα μὲ τὸ ὄνομα Οὐρανία, τιμώντας τὴν μὲ τὸ ὄνομα τῆς συναδέλφου του στὴ φιλοσοφία. Διδάσκοντας λοιπὸν καὶ βεβαιώνοντας ὅλα τὰ ἀντίθετα στοὺς Χριστιανούς, ἀντιπαραθέτει στὸν Θεὸ μιὰ ἀρχὴ πονηρῆ ἀθυπόσταση καὶ αἰώνια, πού τὴν ἀποκαλεῖ ἄλλοτε φύση καὶ ἄλλοτε ὕλη καὶ ἄλλοτε Σατανὰ καὶ διάβολο καὶ ἀρχοντα τοῦ κόσμου καὶ Θεὸ τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ ἄπειρα ἄλλα. Ἰσχυρίζεται ἀκόμα πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ σφάλλουν ἀθέλητά τους οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅτι τὸ σῶμα ἀνήκει στὴν κακὴ μοῖρα, ἐνῶ στὴ θεία ἀνήκει ἡ ψυχὴ, καὶ εἶναι (τίμανία φοβερὴ) ὁμοῦσια μὲ τὸν Θεό. Διακωμωδεῖ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὸν ἴδιο τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες, καὶ μάλιστα ὁ τρισάθλιος δυσφημεῖ καὶ τὸν Πρόδρομο. Ὅλους αὐτοὺς καὶ ὅλα ὅσα λέγονται καὶ ἔχουν πρᾶχθεῖ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη τὰ ἀποδίδει (τίφοβερὴ ἀθεότης) στὴν κατώτερη καὶ ἀντίθετη στὸν Θεὸ ἀρχή. Καὶ γιὰ τὸ φυτὸ τοῦ Παραδείσου τερατολογεῖ πὼς εἶναι ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖο μὲ τὸ στόμα βέβαια ὁμολογεῖ ὅτι τὸν τιμᾷ, μὲ τὰ ἔργα ὅμως καὶ τίς γνώμες δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραστήσομε μὲ λόγια πόσο τὸν βλασφημεῖ.

Ἐπίσης ὁ κατάρατος ὁμολογεῖ ὅτι πιστεύει στὴν Τριάδα, ἀλλὰ μὲ δυσσέβεια καὶ τρόπο ὑπουλο, μονάχα γιὰ νὰ ἐξαπατήσῃ μὲ τὰ λόγια τῆς εὐσέβειας ἐκείνους πού προσέρχονταν σ' αὐτὸν μὲ ἀπλότητα ἢ ἀπὸ ἄγνοια, ὥστε γλυκαίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀνα-

44. Ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητὲς τοῦ δυσσεβοῦς Μάνη.

κερασάμενος ἄθροον τῆς αὐτοῦ πληρώση λύμης Οὕτω δὴ καὶ
 σῶμα λέγει τιμᾶν καὶ κηρύσσειν Χριστοῦ, καὶ Χριστὸν ἐσταυρω-
 μένον, καὶ σταυρὸν καὶ βάπτισμα, καὶ ταφὴν Χριστοῦ, καὶ ἀνά-
 στασιν, καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ κρίσιν, καὶ ἀπλῶς σχεδὸν ἅ-
 5 παντα τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ παρὰ Χριστιανοῖς ὀνόματα ἐπ' ἄλ-
 λαις ἢ ἐκτόποις καὶ βδελυκταῖς, ἢ ἀλλοκότοις καὶ μωραῖς, ἢ
 ἀναρμόστοις καὶ ἀνακολούθοις ἐννοίαις μεταφέρων καὶ περιτι-
 θεῖς, οὕτω τὴν οἰκείαν ἀσέβειαν πειρᾶται κρατύνειν. Καὶ τοσοῦ-
 τον αὐτῷ τὸ ἄθεον μετὰ τοῦ δολίου μεμελέτηται, ὥστε μῖσος ἄσχε-
 10 τον καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἔχοντι κατὰ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρί-
 ας καὶ μητρὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὅμως συμπλάττεται αὐ-
 τῷ καὶ Μαρίας ὄνομα, καὶ μητέρα Χριστοῦ τερατολογεῖν αὐτὸ
 οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ, οὐδέ τις ὄλως αἰσχύνη. Διὸ καὶ τὸν τίμιον
 καὶ σωτήριοιον τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν μυρίαῖς ὕβρεσι βάλλων, καὶ
 15 ἀμυντήριοιον Ἰουδαίων δυσφημῶν, ὅμως ἀναισχντεῖ λέγων τιμῆς
 ἀξιούν καὶ σεβασμιότητος τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, ἄλλα πρά-
 γματα ἑτέροις ὀνόμασι κακούργως ὑποδηλῶν. Οὕτω καὶ σῶμα
 καὶ αἷμα Χριστοῦ οὐχ ὃ ἴσμεν οἱ Χριστιανοί, ἀλλ' ὃ ἡ λυσσώδης
 αὐτοῦ καὶ μανικῆ διάνοια ἀνεπλάσατο, μυθολογεῖ, τὰς μὲν τῶν
 20 εὐσεβῶν λέξεις συνομολογῶν, κατὰ δὲ αὐτῶν τῶν πραγμάτων
 ὑλακτῶν.

Ἡλιον δὲ καὶ σελήνην ἀναισχντῶς θεολογεῖ καὶ ὁμοσύσια
 κηρύττει Θεῶ, οὐκ αἰσθητὸν αὐτῶν τὸ φῶς, ἀλλὰ νοητὸν ὃ ἀναί-
 σθητος τερατευόμενος, διὸ καὶ ἀσώματα καὶ ἀσχημάτιστα καὶ
 25 ἀχρωμάτιστα αὐτὰ ἐξυμνῶν, τὸ σέβας αὐτοῖς ἀνάπτει. Νηστείαν
 δὲ κρεῶν καὶ γάμων ἀποχὴν ὡς βδελυρῶν ὃ βδελυρώτατος ὑπο-
 κρίνεται, καὶ τὸν οἶνον δὲ οἷα δὴ μεθυστικὸν ἀποστρέφεται, οὐ
 συνορῶν ὡς οὐχ ὃ οἶνός ἐστι μεθυστικός, ἀλλ' ἡ ἄμετρος καὶ παρὰ
 τὸ πρέπον χρῆσις, ὥσπερ καὶ τροφῆς ἀπάσης καὶ ὕδατος ἢ παρὰ
 30 τὸ μέτρον χρῆσις βλαβερόν. Θεολογεῖ δὲ ὃ δύστηνος καὶ τὸν ἀέρα,

μιγνύοντας μ' αὐτὰ τὸ θανατηφόρο δηλητήριο τῆς διδασκαλίας του, νὰ τοὺς γεμίσει μὲ τὴν ἄφθονη ἀκαθαρσία του. Ἔτσι λοιπὸν λέγει ὅτι τιμᾶ καὶ κηρύττει καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ Χριστὸ πὺν ἔχει σταυρωθεῖ, καὶ τὸν σταυρὸ καὶ τὸ βᾶπτισμα καὶ τὴν ταφή τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνάστασι, καθὼς καὶ τὴν ἀνάστασι καὶ κρίσι τῶν νεκρῶν, καὶ γενικὰ ὅλα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῆς εὐσέβειας καὶ τὰ τιμώμενα ἀπὸ τοὺς Χριστιανικοὺς, μεταφέροντάς τας καὶ ἐκφράζοντάς τα μὲ ἄλλες ἢ ἄτοπες καὶ αἰσχροῦς, ἢ ἀλλόκοτες καὶ ἀνόητες, ἢ ἀνάρμοστες καὶ ἀνακόλουθες ἔννοιες, ἐπιχειρεῖ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἐνισχύσει τὴν ἀσέβειά του. Καὶ τόσο πολὺ ἔχει μελετήσει τὴν δολερὴ ἀθεΐα, ὥστε, ἐνῶ ἔχει μίσος ἀκατάσχετο καὶ κινεῖ ἄσπονδο πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ μητέρας τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας, ὅμως συμπλάθει στὴν πολεμικὴ του αὐτῆ διδασκαλία καὶ τὸ ὄνομα τῆς Μαρίας, καὶ δὲν φοβᾶται τὸν Θεὸ νὰ τὴν ὀνομάσει μητέρα τοῦ Χριστοῦ οὔτε καὶ ντρέπεται καθόλου. Γι' αὐτό, καὶ ἐνῶ βάλλει μὲ ἄπειρες ὕδρεις τὸν τίμιον καὶ σωτήριο σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀποκαλώντας τὸν βλάσφημα ἀμυντήριο ὄπλο τῶν Ἰουδαίων, ὅμως μὲ πολλὴ ἀδιαντροπιὰ λέγει ὅτι τιμᾶ καὶ σέβεται τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑποδηλώνοντας μὲ κακουργία ἄλλα πράγματα μὲ διαφορετικὰ ὀνόματα. Ἔτσι καὶ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ μυθολογεῖ, ὅχι βέβαια αὐτὸ πὺν γνωρίζομε οἱ Χριστιανοί, ἀλλ' αὐτὸ πὺν ἔπλασε ἢ γεμάτη λύσσα καὶ μανία διάνοιά του, συνομολογώντας βέβαια τίς λέξεις τῶν πιστῶν, γαυγίζοντας ὅμως σὰν σκυλὶ ἐναντίον τῶν πραγμάτων.

Θεωρεῖ ἀδιαντροπα θεοὺς τὸν ἥλιο καὶ τὴν σελήνη, καὶ διακηρύττει αὐτὰ ὁμοούσια μὲ τὸν Θεό, λέγοντας τὸ τερατῶδες ὁ ἀναίσθητος, ὅτι τὸ φῶς τοὺς δὲν εἶναι αἰσθητό, ἀλλὰ νοητό. Γι' αὐτὸ καὶ ἐξυμνώντας τὰ σώματα αὐτὰ ἀσώματα καὶ ἀσημᾶτιστα καὶ ἀχρωμάτιστα, ἀποδίδει σ' αὐτὰ τὸ σεβασμό. Ὑποκρίνεται ὁ ἀπαίσιος νηστεία ἀπὸ κρέατα καὶ ἀποχή ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ γάμου, ἐπειδὴ τάχα εἶναι βδελυρά, καὶ τὸ κρασί τὸ ἀποστρέφεται ἐπειδὴ τάχα προκαλεῖ τὴ μέθη, καὶ δὲν βλέπει ὅτι δὲν προκαλεῖ τὴ μέθη τὸ κρασί, ἀλλὰ ἢ δίχως μέτρο καὶ πέρα ἀπὸ τὸ πρέπον χρῆσι του, ὅπως βέβαια βλαβερὴ εἶναι καὶ ἢ δίχως μέτρο χρῆσι κάθε τροφῆς καὶ νεροῦ. Θεωρεῖ

κίονα αὐτὸν καὶ ἄνθρωπον ἐξυμνῶν. Τὸ πῦρ δὲ μυσάτεται καὶ τὴν
 γῆν, εἰς τὴν χεῖρονα μοῖραν συντάπτων αὐτά. Καὶ ἄλλους λήρους
 καὶ φληνάφους πολλοὺς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἐρανισάμενος δεισι-
 δαμονίας καὶ ἐκ τῆς ἰδίας ἀναπλασάμενος τερατείας, φορυτὸν
 5 κακῶν καὶ ἀσεβείας ἔσχατον τὸ οἰκεῖον παρίστησι δόγμα. Ἀπο-
 σπαράσσω δὲ ῥητά τινα τοῦ θεοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστο-
 λῶν τοῦ θεσπεσίου Παύλου, πειράται στρεβλοῦν αὐτά καὶ πρὸς
 τὴν οἰκείαν δυσσέβειαν ἔλκειν. Καὶ ταῖς λεγομέναις δὲ Πράξεσι
 τῶν δώδεκα ἀποστόλων, καὶ μάλιστα Ἀνδρέου, πεποιθῶς δείκνυ-
 10 ται, κάκειῖθεν ἔχων τὸ φρόνημα ἠρμένον. Κρατύνει δὲ καὶ τὰς
 μετεμψυχώσεις, τοὺς μὲν εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἐληλακότας εἰς Θεὸν
 ἀναλύων, τοὺς δ' εἰς ἔσχατον κακίας πυρὶ διδοὺς καὶ σκότῳ, τοὺς
 δὲ μέσως πως πολιτευσαμένους πάλιν εἰς σώματα κατάγων. Κέ-
 χρηται δὲ μάρτυσιν ἀπηρυθριασμένως καὶ τοῖς τὴν Ἑλληνα θρη-
 15 σκεῖαν ἠγαπηκόσι, μάλιστα δὲ Πλάτωνι, πρὸς σύστασιν τῆς ἰδίας
 θεομαχίας, θείους αὐτοὺς καὶ ἱερούς, ὥσπερ καὶ τὸν παρ' αὐτῷ
 Χριστὸν καὶ Σωτῆρα, ἀποκαλῶν. Καὶ ἄλλα δὲ πολλῆς ἀνοίας καὶ
 δόλου καὶ ἀθεότητος ἔμπλεα. Μάχεσθαι δὲ δοκεῖ πρὸς τὴν Εὐ-
 νομίου κακοδοξίαν, αὐτὸς οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅσον ἐκείνου ἀθεώτε-
 20 ρον βλασφημῶν.

Ἔστι δὲ τὴν λέξιν καὶ φράσιν ἐνιαχοῦ μὲν οὐκ ἀδόκιμος, καὶ
 μάλιστα ἔκφρασιν τινος εἴ που μελετῶν, ἐν δὲ τισιν εὐτελεῆς καὶ
 οὐδὲν διενηνοχῶς τῶν ἐκ τριόδου. Μετεῖχε δὲ καὶ φιλοσόφων
 τινῶν ὁ ἄθλιος μαθημάτων, οὐδ' ἐκείνοις τὸ ἀνόθευτον καὶ γνή-
 25 σιον διασώζων, ἀλλὰ πάντα κυκῶν καὶ συμφύρων. Καὶ κακουρ-
 γῆσαι μὲν τὰληθές καὶ εὐθές οὐ πόρρω τοῦ δραστηρίου καὶ δεινό-
 τatos, ἐξευρεῖν δὲ καὶ κατανοῆσαι παντελῶς εὐήθης καὶ ἠλίθιος.
 Χρησιμεύει δὲ τὸ ἀθεώτατον αὐτοῦ καὶ ἀχρησιτότατον σύνταγμα
 εἰς ἔλεγχον μόνον καὶ αἰσχύνῃν τῶν τῇ δυσσεβεστάτῃ καὶ ἀθέῳ
 30 δόξῃ τῶν Μανιχαίων καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ προσανακειμένων.

ὁ δυστυχῆς καὶ τὸν ἀέρα θεὸ καὶ τὸν ὀνομάζει ἔξυμνώντας τον κίονα καὶ ἄνθρωπο. Ἀποστρέφεται τὴ φωτιά καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ κατατάσσει στὴν κακὴ μοίρα. Δανείζεται καὶ ἄλλα παραληρήματα καὶ πολλές ἄλλες φλυαρίες ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ δεισιδαίμονα καὶ ἀναπλάθοντας μὲ τὴ δικὴ του φαντασία τερατολογήματα, παρουσιάζει τὴ διδασκαλία του ἕνα σωρὸ ἀπὸ τὰ πιὸ χειρότερα κακὰ καὶ ἀσέβειες. Ἀποσπώντας ἐπίσης καὶ κάποια ρητὰ ἀπὸ τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὶς ἐπιστολὰς τοῦ θείου Παύλου, ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ διαστρεβλώσει καὶ νὰ τὰ σύρει στὴ δυσσέβειά του. Δείχνει ἀκόμα ὅτι πιστεύει στὶς λεγόμενες Πράξεις τῶν δώδεκα ἀποστόλων, καὶ μάλιστα τοῦ Ἀνδρέα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ παρουσιάζεται νὰ ἔχει τὸ φρόνημά του γεμᾶτο ἔπαρση. Ἰσχυροποιεῖ καὶ τὴ διδασκαλία σχετικὰ μὲ τὶς μετεμψυχώσεις, ἰσχυριζόμενος ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔφτασαν στὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς ὀδηγοῦνται στὸν Θεό, ὅποιοι ἔμειναν στὸ βυθὸ τῆς κακίας παραδίδονται στὴ φωτιά καὶ στὸ σκοτάδι, καὶ ὅσοι ἔζησαν σὲ μιὰ ἐνδιάμεση κατάσταση ὀδηγοῦνται πάλι σὲ σώματα. Χρησιμοποιεῖ, χωρὶς νὰ κοκκινίζει ἀπὸ ντροπὴ, ὡς μάρτυρες ὅσους ἀγάπησαν τὴν ἑλληνικὴ Θρησκεία, καὶ μάλιστα τὸν Πλάτωνα, γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς δικῆς του μάχης ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλώντας τους θεοὺς καὶ ἱεροὺς, ὅπως ἀποκαλεῖ Σωτῆρα καὶ τὸν Χριστὸ ποὺ πρεσβεύει. Καὶ ἄλλα λέγει γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴ ἀνοησία καὶ δολιότητα καὶ ἀθεΐα. Πολεμᾷ τάχα τὴν αἵρεση τοῦ Εὐνομίου, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ πει κανεὶς πόσο ἀθλιότερα βλασφημεῖ αὐτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον.

Στὸ λεκτικὸ καὶ στὴ διατύπωσή του δὲν εἶναι παντοῦ ἀδόκιμος, καὶ κυρίως ὅταν θέλει νὰ ἐξηγήσει κάτι, σὲ πολλὰ ὅμως εἶναι εὐτελεῆς καὶ δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πεζοδρομίου. Διδάχθηκε ὁ δυστυχῆς καὶ μερικὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα καὶ δὲν διασώζει οὔτε σ' αὐτὰ τὸ ἀνόθευτο καὶ τὴ γνησιότητα, ἀλλὰ γεμίζει τὰ πάντα καὶ τὰ ἀναμγνύει μὲ σύγχιση. Νὰ κακοποιήσει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν εὐθύτητα εἶναι δραστήριος καὶ φοβερὸς, νὰ τὴ βρεῖ ὅμως καὶ νὰ τὴν κατανοήσει εἶναι τελείως ἀδέξιος καὶ ἀνόητος. Τὸ ἀθεότατο καὶ ἀχρηστότατο σύγγραμμά του χρησιμεύει στὸν ἔλεγχον μόνο καὶ τὴν αἰσχύνῃ ἐκείνων ποὺ ἀκολουθοῦν τὴ δυσσεδέστατη καὶ ἄθη αἵρεση τῶν Μανιχαίων καὶ τῶν δικῶν του ὀπαδῶν.

ΡΠ΄.

*Ἰωάννου Λαυρεντίου Φιλαδελφέως τοῦ Λυδοῦ,
Πραγματεῖαι γ΄.*

*Ἀνεγνώσθησαν Ἰωάννου Λαυρεντίου Φιλαδελφέως τοῦ Λυδοῦ
5* *πραγματεῖαι τρεῖς, «περὶ διοσημειῶν, περὶ μηνῶν, περὶ ἀρχῶν πολιτικῶν». Ἄλλ’ ἢ μὲν περὶ διοσημειῶν, ὅσα γε κατ’ ἐμὴν κρίσιν καὶ πείραν, οὐδὲν ἢ ἐπ’ ὀλίγον διενήνοχε μύθων, ἢ δὲ περὶ μηνῶν, εἰ καὶ πολὺ τὸ ἄχρηστον ἔχει, ἀλλ’ οὖν πρὸς τὴν τῆς ἀρχαιότητος μάθησιν ἐπίχαρί τε καὶ λίαν χρειῶδες, ἢ δὲ περὶ πολιτικῶν*
10 *ἀρχῶν τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα μάλιστα φιλοτιμουμένοις οὐκ ἄκομψον παρέχεται τὴν ἱστορίαν.*

*Κέχρηται δ’ οὗτος ὁ συγγραφεὺς τροπαῖς κατακόρως, καὶ
πολλαχοῦ μὲν ψυχρῶς ἄγαν καὶ παραβόλως, ἔστι δ’ ἔνθα οἰκειῶς
καὶ ἐπαφροδίτως. Κὰν τοῖς ἄλλοις δὲ πολλὴν νοσεῖ τὴν ἀνωμα-*
15 *λίαν ὑπερόπτης ἐν οἷς οὐ δεῖ, καὶ κατεπτηχῶς πάλιν ἐν οἷς μὴ δεῖ, κόλαξ τε τῶν περιόντων ἀπροφάσιτος, καὶ τῶν ἀποικομένων, καὶ παρ’ ὧν οὐ νομίζει δίκην ὑβρεως πράττεσθαι, εἰς τὸ φορτικώτατον τοὺς μῶμους καταχέων. Καὶ λέξει μὲν ἔστιν οὗ κέχρηται λογάδι τε καὶ ἐς τὸ ἠττικισμένον ἀνηγμένη, ἔστι δ’ ὅπου χαμαιπετεῖ τε καὶ*
20 *παρεωραμένη καὶ μηδὲν ἐχούση τῶν ἐκ τριόδου πλέον. Ἄλλ’ ἐν μὲν τῇ «περὶ διοσημειῶν» καὶ «περὶ μηνῶν» συγγραφῇ τούτου γε ἔνεκα οὐ μάλα ἂν τις ἴσως αὐτὸν νεμεσήσῃ, ὅτε δὲ καὶ πολιτικᾶς ἀρχᾶς ἀναγράφων, καὶ δὴ καὶ ἱστορικοὺς διεξιῶν λόγους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνίων ἐγκώμια καθιεῖς ἑαυτόν, τῆς αὐτῆς ἔστι φίλος ἀνω-*
25 *μαλίας περὶ τε τὴν λέξιν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν σύνταξιν τῶν γεγραμμένων, εἰς οὐδεμίαν λοιπὸν συγγνώμην ὁρῶ τὴν τοιαύτην πλημμύλειαν ἀναφερομένην.*

*Ἐστρατεύσατο δ’ οὗτος ὁ ἀνὴρ ὑπὸ τοῖς ὑπάρχοις ἄγων ἡλικίας κα’, ἔτη δὲ μ’ δικολόγος ὢν, εἶτα καὶ ματρικουλάριος, μεθ’ ὃν
30* *χρόνον καὶ τὰς εἰρημένας συγγράψαι λέγει πραγματείας, καὶ τῆς*

45. Διοσημεία· Κάθε σημεῖο προερχόμενο ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἀπὸ τὸν Δία, δηλαδή τὰ οὐράνια φαινόμενα, καὶ κυρίως οἱ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, οἱ διάπτοντες, οἱ κεραινοί, οἱ σεισμοί.

Ἰωάννου Λαυρεντίου Φιλαδελφέα τοῦ Λυδοῦ,
Πραγματεῖες τρεῖς.

Διαβάσαμε τίς τρεῖς πραγματεῖες τοῦ Ἰωάννη Λαυρεντίου Φιλαδελφέα τοῦ Λυδοῦ, «Περὶ διοσημειῶν⁴⁵, περὶ μηνῶν, περὶ ἀρχῶν πολιτικῶν». Ἡ πραγματεία γιὰ τίς διοσημεῖες, κατὰ τὴ δική μου ἀποψη καὶ πείρα, καθόλου ἢ ἐλάχιστα διαφέρει ἀπὸ μυθολογήματα, ἢ πραγματεῖα γιὰ τοὺς μῆνες, ἂν καὶ περιέχει πολλὰ ἄχρηστα, πρὸς γνώση ὅμως τῆς ἀρχαιότητος ἔχει κάποια χάρη καὶ εἶναι πολὺ χρησιμη, ἐνῶ ἡ πραγματεία γιὰ τίς πολιτικὲς ἀρχές προσφέρει, σὲ ὅσους μάλιστα φιλοδοξοῦν ν' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτά, μιὰ ἐξιστόρηση ὄχι χωρὶς κομψότητα.

Ὁ συγγραφέας αὐτὸς χρησιμοποιεῖ κατὰ κόρο τίς μεταφορές, ψυχρὲς σὲ πολλὰ μέρη καὶ παράτολμες, σὲ κάποιες περιπτώσεις ὅμως μὲ οἰκειότητα καὶ χάρη. Στίς ἄλλες ὅμως περιπτώσεις παρουσιάζει πολλὴ ἀνωμαλία. Εἶναι ὑπερόπτης ὅπου δὲν πρέπει, καὶ δειλὸς πάλι ὅπου δὲν πρέπει, φανερὸς κόλακας ὅσων εἶναι γύρω του, ἐνῶ ὅσους ἔχουν φύγει καὶ αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν περιμένει τιμωρία γιὰ τίς ὑβρεῖς του, τοὺς περιλούει μὲ κατηγορίες πολὺ βαριές. Χρησιμοποιεῖ λεκτικὸ λόγιον ποὺ πλησιάζει τὴν Ἀττικὴ γλῶσσα, καὶ σὲ κάποια σημεῖα εἶναι πολὺ χαμηλῆς ποιότητος καὶ παραμελημένη καὶ καθόλου ἀνώτερη ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ πεζοδρομίου. Ἀλλὰ στὴν πραγματεία «Περὶ διοσημειῶν» καὶ «περὶ μηνῶν» ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν θά τὸν ψέξει ἴσως κάποιος καὶ πολὺ, ὅταν ὅμως μιλάει γιὰ τίς πολιτικὲς ἀρχές, καὶ μάλιστα ὅταν πραγματεῦεται ἱστορικὰ θέματα, ἀλλὰ καὶ ὅταν προχωρεῖ στὰ ἐγκώμια κάποιων, καὶ εἶναι φίλος πάλι τῆς ἴδιας ἀνωμαλίας στὴ γλῶσσα καὶ στὸ νόημα καὶ στὴ σύνταξη τῶν γραπτῶν του, νομίζω ὅτι αὐτὸ τὸ λάθος δὲν δικαιούται καμμιᾶς συγγνώμης.

Ὁ συγγραφέας αὐτὸς ὑπηρέτησε ὡς στρατιώτης ὑπὸ τίς διαταγὲς διοικητῶν ὅταν ἦταν εἴκοσι ἑνὸς ἐτῶν· στὰ σαράντα του χρόνια ἀσχολήθηκε μὲ δίκες, καὶ ἔπειτα ἔγινε ματρικουλάριος⁴⁶. Ἐπειτα

46. Βυζαντινὸς τίτλος μᾶλλον πυροσβέστης. Ματρικάριος = πυροσβέστης..

βασιλικῆς αὐλῆς ψήφω βασιλέως ἀξιωθῆναι. Χρόνος δέ, καθ' ὃν οὗτος ἐβίον, Ἀναστασίου ἤπιετο τῆς βασιλείας καὶ τὴν Ἰουστίνου ἐπεραίου, μετρῶν καὶ τοῦ μετ' ἐκεῖνον Ἰουστινιανουῦ. Τὴν δέ θρησκείαν ὃ ἀνὴρ ἔοικε δεισιδαίμων εἶναι· σέβεται μὲν γὰρ τὰ
5 Ἑλλήνων καὶ θειάζει, θειάζει δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα, μὴ διδοὺς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἐκ τοῦ ῥάστου συμβαλεῖν πότερον οὕτω νομίζων θειάζει, ἢ ὡς ἐπὶ σκηνῆς

ΡΠΑ΄.

Δαμασκίου Δαμασκηνοῦ,

10 Εἰς τὸν Ἰσιδώρου τοῦ φιλοσόφου βίον.

Ἀνεγνώσθη Δαμασκίου Δαμασκηνοῦ «Εἰς τὸν Ἰσιδώρου τοῦ φιλοσόφου βίον»· ἔστι μὲν οὖν τὸ βιβλίον πολύστιχον, οἶονεὶ δὲ κεφαλαίοις ξ ἀπαρτίζεται. Γράφειν δὲ τὸν Ἰσιδώρου βίον προθέ-
μενος, Θεοδώρα τινὶ τὸ σύνταγμα προσπεφώνηκεν, Ἑλληνα μὲν
15 καὶ αὐτῇ θρησκείαν τιμῶση, μαθημάτων δὲ τῶν τε κατὰ φιλοσοφίαν, καὶ ὅσα περὶ ποιητᾶς τε καὶ γραμματικὴν στρέφεται ἐμπειρίαν, οὐκ ἀπείρως ἐχούση, ἀλλὰ γε καὶ πρὸς γεωμετρικὴν τε καὶ ἀριθμητικὴν ἀνηγγμένη θεωρίαν, αὐτοῦ τε Δαμασκίου καὶ Ἰσιδώρου τὴν διδασκαλίαν αὐτῇ τε καὶ ταῖς νεωτέραις ἀδελφαῖς κατὰ
20 διαφόρους χρόνους πεποιημένων. Αὕτη θυγάτηρ ἐγεγόνει Κυρίνας καὶ Διογένους τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Φλαβιανουῦ, ὃς εἴλκε τὸ γένος ἀπὸ Σαμψιγεράμου τε καὶ Μονίμου, εἰς οὓς ἀνάγεται καὶ Ἰάμβλιχος, ἄνδρας τὰ πρῶτα τῆς εἰδωλολατρύσεως ἀσεβείας ἀπενεγκαμένους.

25 Τὴν μὲν οὖν βιογραφίαν Ἰσιδώρου ὁ Δαμάσκιος ταύτῃ προσφωνεῖ, ἧς καὶ ἡ ἀξιώσις, καὶ ἄλλων τινῶν συναιτίων γεγενημένων τῆς προτροπῆς, αἰτία κατέστη τῷ συγγραφεῖ, καθάπερ αὐτὸς ἐπιμαρτύρεται, τῆς σπουδῆς. Οὐ μὴν γε μᾶλλον Ἰσιδώρου βίον ἢ πολλῶν ἄλλων, τῶν μὲν συνηκμακότων τάνδρῳ, τῶν δὲ καὶ προγε-
30 γονότων, συναναγράφει, πράξεις τε καὶ διηγήματα τούτων συν-

47. Σύρος φιλόσοφος ἀπὸ τῆς Δαμασκῆς, πού ἐζησε τὸν στίχον αἰ. μ. Χ., ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Ἀλεξανδρέα, καὶ διετέλεσε τελευταῖος Σχολάρχης τῆς

ἀπὸ αὐτὰ τὰ χρόνια λέγει συνέγραψε καὶ τὶς πραγματεῖες πού ἀναφέραμε καὶ μὲ ἀπόφαση τοῦ βασιλιᾶ ἀξιώθηκε νὰ γίνῃ μέλος τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. Ὁ χρόνος πού ἔζησε ἀγγίζει τὴ βασιλεία τοῦ Ἀναστασίου, περνᾷ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰουστίνου, καὶ ἀριθμεῖ καὶ χρόνους ἀπὸ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὡς πρὸς τὴ θρησκεία φαίνεται πὺς ἦταν γεμᾶτος δεισδαιμονίες· γιατί σέβεται καὶ ἐκθειάζει τὴν Ἑλληνικὴ θρησκεία, ἐπαινεῖ ὅμως καὶ τὴ δική μας, καὶ δὲν δίνει στοὺς ἀναγνώστες του τὴ δυνατότητα νὰ ἐννοήσουν εὐκόλα ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο· αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ του πεποίθηση, ἢ παίζει θέατρο.

181.

Δαμασκίου τοῦ Δαμασκηνοῦ,
Στὸν βίο τοῦ φιλοσόφου Ἰσιδώρου.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ Δαμασκίου Δαμασκηνοῦ⁴⁷ «Στὸ βίο τοῦ φιλοσόφου Ἰσιδώρου». Τὸ βιβλίον εἶναι πολυσέλιδο καὶ ἀπαρτίζεται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ἐξήντα κεφάλαια. Βάζοντας σκοπὸ του νὰ γράψῃ τὸν βίο τοῦ Ἰσιδώρου, ἀφιέρωσε τὸ σύγγραμμά του σὲ κάποια Θεοδώρα, πού πίστευε καὶ αὐτὴ στὴν Ἑλληνικὴ θρησκεία καὶ δὲν ἦταν ἀπειρη ἀπὸ φιλοσοφικὰ μαθήματα καὶ ὅσα ἀναφέρονται στοὺς ποιητὲς καὶ στὴν ἐμπειρία τῆς γραμματικῆς, ἀλλ' εἶχε ἀσχοληθεῖ καὶ μὲ τὴ θεωρία τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς ἀριθμητικῆς· σὲ διάφορο χρόνο ὁ ἴδιος ὁ Δαμάσκιος καὶ ὁ Ἰσιδωρος διδάξαν αὐτὴν καὶ τὶς ἀδελφές της. Αὐτὴ ἦταν κόρη τῆς Κυρίνας καὶ τοῦ Διογένη υἱοῦ τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἐγγονοῦ τοῦ Φλαβιανοῦ, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Σαμψιγεράμου καὶ τοῦ Μονίμου, στοὺς ὁποίους ἀνάγει τὴν καταγωγή του καὶ ὁ Ἰάμβλιχος, ὅλοι τους ἄνδρες πού εἶχαν τὰ πρωτεῖα στὴν εἰδωλολατρικὴ ἀσέβεια.

Σ' αὐτὴν λοιπὸν (τὴ Θεοδώρα) ἀφιερώνει ὁ Δαμάσκιος τὴ βιογραφία τοῦ Ἰσιδώρου, πού ἡ ἀξίωση ἐκείνης καὶ κάποιων ἄλλων, πού συνετέλεσαν στὴν προτροπὴ του, ἔδωσε τὴν αἰτία στὸ συγγραφέα γιὰ τὸ ἔργο του, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος, καὶ δὲν ἐξιστορεῖ περισσότερο τὸ βίο τοῦ Ἰσιδώρου, ἀπὸ ὅ,τι ἐξιστορεῖ μαζὶ τὸ βίο καὶ πολλῶν ἄλλων σύγχρονων του καὶ προγενεστέρων του, συνθέτοντας ἔρ-

Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, ἡ ὁποία ἐκλείσθη μὲ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

διατιθείς καὶ πλείστη χρώμενος καὶ κατὰ κόρον τῆ παρεκδρομῆ.
 Ἔστι δὲ τὴν μὲν περὶ τὰ θεῖα δόξαν εἰς ἄκρον δυσσεβῆς, καινῶν
 δὲ καὶ γραοπρεπῶν μυθαρῶν αὐτόν τε τὸν νοῦν καὶ τοὺς λόγους
 πεπληρωμένος, διὸ καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν, εἰ καὶ δειλιώση καὶ
 5 λαθραιότερα κακοφροσύνῃ, ὅμως οὐκ ὀλιγάκις φαίνεται καθυλα-
 κτῶν εὐσεβείας. Πάντων δ' ὅσους ἐξαίρει τοῖς λόγοις, καὶ κρείτ-
 τους ἢ κατ' ἀνθρώπων φύσιν θειάζει γεγονέναι ταῖς τε τῶν ἐπι-
 στημῶν τελεωτάταις θεωρίαις, καὶ τῷ τάχει τῆς διανοίας, τούτων
 ἐκάστου κριτὴν ἑαυτὸν ἐπικαθιστῶν, οὐκ ἔστιν ὅτου μὴ καθήψα-
 10 το, ἐφ' ἐκάστου τῶν θαυματομένων μὴ ἐνδεέστερον ἔχειν, τοῦ μὲν
 εἰς ἀγχίνουαν ἐξηρομένου, ὅτι μὴ πάντα ἀγχίνους, τοῦ δ' εἰς ἐπιστή-
 μας ἀπαραβλήτου, ὅτι μὴ πάντα ἐπιστήμων, καὶ δὴ καὶ τοῦ εἰς
 ἀρετὴν ἐγγίζοντος Θεῶ, ὅτι πολλῶν ἐνδεής.

Οὕτως ἐκείνων ἕκαστον, οὓς ἄνω φέρων ἐξῆρε, κατασύρων
 15 καὶ ῥίπτων χαμαί, τὸ κράτος ἑαυτῷ κατὰ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσι
 ληληθότως ἀναρτᾷ. Διὸ καὶ Ἰσιδώρον οὐχ ἦττον ἐπαινῶν ἢ ψό-
 γοις περιβάλλον διατελεῖ. Καίτοι γε ἐξ ὧν ἀλλοτριᾶς τε λογικᾶς
 ἀπορίας καὶ λύσεις ὡς δὴ θαυμασίους προκομίζει, καὶ ὡς αὐτὸς
 ἐπὶ τάχει νοῦ καὶ ἀκριθείᾳ ἐπιστήμης μέγα φρονῶν εἰς μέσον προ-
 20 ἀγει, οὔτε τι τῶν περὶ φιλοσοφίαν συνήθων ὑψηλότερον ἔστιν εὐ-
 ρεῖν τὸν ἄνθρωπον κατωρθωκότα, οὔτε μὴν εἰς δεινότητα καὶ ἀγ-
 χίστροφον διανοίας τάχος, ὅση γε ἀνθρωπίνη, μὴ ὅτι γε δαιμονία,
 ἀνηγμένον, ἀλλ' οὐδέ τινα τῶν μετρίως πως περὶ φιλοσοφίαν ἐχόν-
 των, μὴ τί γε δι' ἀκριθείας ἐντελοῦς ἡγμένων, οἷς ἐκεῖνος ἐλλαμ-
 25 πρύνεται, σεμνυνόμενον.

Τὴν μέντοι φράσιν ὁ ἀνὴρ κατὰ γε τὸ πλείστον αὐτοῦ τῶν
 λέξεων οὐ πόρρω τείνει τοῦ σαφοῦς. Ἔχει δὲ τι καὶ τῶν ἄλλων
 ἰδεῶν, ὅσαι χαρακτηρίζονται λέξεσι, τὴν τε τραχεῖάν φημι, δι' ἧς
 τραχύνεται ἢ ἡχώ, καὶ δὴ καὶ ὅση πλατύνει τὴν φωνήν, καὶ τὴν εἰς

γα καὶ ἱστορίες τους καὶ χρησιμοποιώντας μὲ ἀφθονία καὶ κατὰ κῶρο τὴν παρέκβαση. Στὴν πίστη του σὰ θεῖα εἶναι στὸ ἔπακρο δυσσεβής, καὶ εἶναι ὁ νοῦς του καὶ ὁ λόγος του γεμᾶτος ἀπὸ νέα καὶ γιὰ γριουῦλες παραμῦθια. Γι' αὐτὸ καὶ ὄχι λίγες φορές φαίνεται νὰ στρέφει τὰ γαυγίσματά του, ἂν καὶ μὲ πιὸ δειλὴ καὶ πιὸ κρυφὴ κακοφροσύνη, ἐναντίον τῆς ἱερῆς μας θρησκείας. Σὲ ὅλους ὅσους ἐπαινεῖ μὲ τοὺς λόγους του καὶ τοὺς ἐκθειάζει, γιατί ἔχουν γίνει ἀνώτεροι ἀπὸ ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ ἀνθρώπινη φύση γιὰ τὶς τέλειες θεωρίες τους στὴν ἐπιστήμη καὶ γιὰ τὴν ὀξύτητα τῆς διάνοιάς τους, στὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς βάζοντας κριτὴ τὸν ἑαυτὸ του, δὲν ἄφησε κανένα πού νὰ μὴν τὸν κατηγορήσει, ὅτι δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ καθέναν πού θαυμάζει· ὁ ἓνας πού ἔχει ἐπαινεθεῖ ὡς ὀξύνους, λέγει ὅτι δὲν εἶναι ὀξύνους σὲ ὅλα· ὁ ἄλλος πού ἦταν ἀσύγκριτος σὲ ἐπιστῆμες, ὅτι δὲν εἶναι σὲ ὅλα ἐπιστήμων· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πού ἔχει φτάσει νὰ πλησιάζει τὸν Θεὸ στὴν ἀρετὴ, λέγει ὅτι τοῦ λείπουν πάρα πολλά.

Ἔτσι καθέναν ἀπὸ αὐτοὺς, πού τὸν ἐξύψωνε ὡς τὸν οὐρανό, σέρνοντάς τον καὶ ρίχνοντάς τον κάτω, ἀποδίδει κρυφὰ τὴν ὑπεροχὴ στὸν ἑαυτὸ του ἐναντίον ὅλων καὶ σὲ ὅλα. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἐπαινεῖ τὸν Ἰσίδωρο, δὲν τὸν κατηγορεῖ βέβαια λιγότερο. Μολονότι ἀπὸ ὅποιους προσκομίζει ξένες καὶ λογικὲς ἀπορίες καὶ λύσεις ὡς θαυμάσιες καὶ τὶς ὅποιες αὐτὸς παρουσιάζει μεγαλοφρονώντας γιὰ τὴν ὀξύνοια τοῦ νοῦ του καὶ τὴν ἀκρίβεια τῆς γνώσης του, δὲν μπορούμε νὰ βροῦμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατόρθωσε κάτι ὑψηλότερο στὴ φιλοσοφία ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, οὔτε ὅμως καὶ ὅτι ἔχει φτάσει στὴ δεινότητα καὶ στὴν εὐστροφία τοῦ νοῦ, ὅση βέβαια πετυχαίνει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὄχι ἀσφαλῶς ὅση εἶναι ἡ δαιμονική, ἀλλ' οὔτε καὶ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους πού ἡ ἐπίδοσή τους εἶναι μέτρια στὴ φιλοσοφία καὶ καιχιέται γιὰ κάποια νοητικὰ προσόντα, οὔτε αὐτὸς ἔχει φτάσει σὲ τέλεια ἀκρίβεια σὰ προσόντα μὲ τὰ ὅποια κοσμεῖται αὐτός.

Στὴ φρασιολογία του βέβαια κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ σαφήνεια. Κι ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη, ὅσα χαρακτηρίζονται ἀπὸ λέξεις, καὶ τὴν τραχύτητα ἐννοῶ, πού δίνει τὸν τροχὸ τῆς ἤχο, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος πού καθιστᾶ πλατὺ τὸ λόγο, καὶ ἐκεῖνο κατὰ τὸ

τὸ ποιητικώτερον, εἰ καὶ σπανιάκις, ἐλευθεριάζουσιν. Καὶ αἱ τροπικαὶ δὲ διαμορφοῦσιν αὐτοῦ τοὺς λόγους, οὐκ εἰς ἄμουσον ψυχρολογίαν ἢ τροπὰς ἀποτόμους ἐκφερόμεναι, ἀλλ' ἔκ γε τοῦ ἐπιπλεῖστον τὸ γλυκύ τε καὶ χαρίεν τὸ καθ' ἑαυτὰς παρεχόμεναι.
 5 Ἀλλὰ σαφὴς ὢν τῷ πλείστῳ μέρει τῶν λέξεων, οὐκέτι καὶ τῇ ὅλῃ τοῦ λόγου οἰκονομία τοιοῦτος καθέστηκεν ἢ τε γὰρ συνθήκη οὐ συνθήκη μᾶλλον ἢ καινοπρέπεια, καὶ ἢ περιβολὴ κόρον ἐμποιοῦσα συχνόν τό τε εἰς σαφήνειαν ἐπηλυγάζει προφαινόμενον καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν τοῦ λόγου σπουδὴν. Διὸ καὶ χαρίεις ἂν ἄλλως
 10 ὁ λόγος εἶναι δυνάμενος, τὴν ὄσσην ἂν δυνατὸς ἦν κεκολασμένων τούτων χάριν παρασχεῖν τοῖς εἰρημένοις ἀφήρηται.

Καὶ αἱ περιβολαὶ δὲ οὐτι γε δοιμείας διανοίας, οὐδ' ἐπαφρόδιτοι, οὐδὲ τὸ γοργὸν ὑποτρέχουσαι, αἷς ἂν τις κατὰ τρόπον καὶ καλλωπίσαιτο, ἀλλὰ τούτων δὴ τῶν κοινῶν καὶ ἐπιπολαίων καὶ
 15 οὐδὲ τὸ ἀναγκαῖον τῇ χρήσει καὶ ταῖς περιστάσεσιν ἀναφαινόντων βλαστήματα. Τὰ δὲ σχήματα εἰ μὴ κατὰ τὸ πλεονάζον ἐπιμήκιστον ταῖς περιόδους ἐξετείνετο, οὐτ' ἂν αὐτὰ τὸ μὴ κατὰ τὸ μᾶλλον μεγεθύνεσθαι οὔτε τὸ μὴ τὸ ποικίλον ἀπενέγκασθαι οὐκ ἂν αὐτὰ τῆς συμμέτρου κράσεως καὶ τὸ πρέπον ἐχούσης ἰσχὺν
 20 εἶχεν ἀπάγειν. Τὸ μέντοι εὐτόνον καὶ πικρὸν περίεστι τῷ λόγῳ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο πολλάκις ἐκλύεται, οὐ μίξει καὶ κράσει τῶν ἰδεῶν, ὅπερ ἄριστον, ἀλλ' ἐπιλείπει καταβιαζόμενον τῶν τεινόντων τὴν φράσιν καὶ διογκούντων λέξεῶν τε καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς τοιαύτης ἰσχύος, ὃ πολλοῖς μὲν τῶν γε τὴν τοιαύτην ιδιοτροπίαν ἐπι-
 25 τετηδευκότων συνέβη, οὐ μὴν πρὸς ἐπαίνου γε τοῖς μὴ διασεσωκότι τὸν ὑπὲρ ἰσχὺν ἠρμένον φόρτον ἀποδαίνει. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κρίσις, ὡς εἰπεῖν, ἀπλῶς γε λόγου, τοῦ δὲ θίον γραφοντος τάχα ἂν εἶη καὶ ἕτερα πλείονα. Τί γὰρ αὐτῷ δεήσει μορφὴ διὰ μεγέθους ἦκουσα; Νομοθέτου γὰρ καὶ προστάττοντος τοῦτο λόγου. Τί δὲ
 30 τόνος καὶ περιβολὴ τοσαύτη καὶ τῆς συνθήκης τὸ ἄηθες; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

ὅποιο, ἂν καὶ πιὸ σπάνια, ὁ λόγος φέρεται μὲ προχειρότητα πρὸς τὸ ποιητικότερο. Καὶ οἱ μεταφορῆς διαμορφώνουν τὴν ἔκφρασή του ὄχι μὲ ἀκαλαίσθητη ψυχρολογία ἢ μετατροπὴ ἀπότομη, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον παρέχουν τὴ γλυκύτητα καὶ τὴ χάρη τους. Ἄλλὰ ἐνῶ εἶναι σαφῆς σὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν λέξεων, δὲν εἶναι τέτοιος καὶ σὲ ὅλη τὴ διαρρύθμιση τοῦ λόγου. Γιατὶ καὶ ἡ σύνθεσή του δὲν εἶναι σύνθεση, ἀλλὰ πιὸ πολὺ εἶναι ἐπιδίωξις κάποιας πρωτοτυπίας, καὶ ἡ καλλιτέπεια δημιουργεῖ συχνὰ κῶρο καὶ ἔτσι ἐπισκιάζει τὴ σαφήνεια πού πάει νὰ φανεῖ, καὶ ὅλη τὴν ἄλλη ἐπιμέλεια τοῦ λόγου. Γι' αὐτό, καὶ ἐνῶ θὰ μπορούσε ὁ λόγος ἀλλιῶς νὰ εἶναι εὐχάριστος, στερεῖται τὴ χάρη πού θὰ μπορούσε νὰ προσφέρει σὲ ὅσα λέγει μὲ τὰ ὅσα παραπάνω ἔχουν λεχθεῖ.

Οἱ ἐκφράσεις οὔτε δυνατὴ σκέψη μαρτυροῦν, οὔτε ἔχουν κάποτε χάρη, οὔτε κινοῦνται μὲ κάποια γοργότητα, μὲ τὰ ὅποια καὶ θὰ καλλωπιζόταν κατὰ κάποιο τρόπο, ἀλλὰ παρουσιάζονται ὡς ἀποβλαστήματα αὐτῶν τῶν κοινῶν καὶ ἐπιπόλαιων ἐκφράσεων, καὶ οὔτε κἂν εἶναι ἀπαραίτητες στὴ χρῆση καὶ στὰ περιστατικά. Τὰ σχήματά του πάλι, ἂν δὲν ἐκτείνονταν σὲ μέγα μῆκος μέσα στὶς περιόδους, οὔτε αὐτὰ μὲ τὴν ἐπιπλέον μεγέθυνσή τους καὶ μὲ τὴ μὴ ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὴν ποικιλία θὰ εἶχαν τὴ δύναμη ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἰσόρροπη καὶ πρέπουσα σύνθεση. Ἡ σφοδρότητα ὅμως καὶ ἡ ἐχθρότητα περισσεύει σὸ λόγο του· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πολλὲς φορὲς ἀτονοῦν, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀνάμιξη καὶ τὴν κράση τῶν ἰδεῶν, πού εἶναι τὸ ἄριστο, ἀλλὰ μὲ τὸν καταναγκασμὸ ἀπὸ ἔλλειψη τῶν λέξεων καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς δύναμης αὐτῆς πού ἐκτείνουν τὴ φράση καὶ τὴ διογκώνουν, πρᾶγμα πού συνέβη σὲ πολλοὺς πού ἐπιχείρησαν αὐτὸν τὸν ἰδιόρρυθμο τρόπο, δὲν ἀποβαίνει ὅμως πρὸς ἔπαινο ἐκείνων πού δὲν διατήρησαν τὸ φόρτο πού ξεπέρασε τὴ δύναμή τους. Ἄλλὰ αὐτὰ ἀποτελοῦν, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, μιὰ ἀπλῆ κρίση τοῦ λόγου, ἴσως ὅμως γι' αὐτὸν πού γράφει βίο χρειαζόταν καὶ ἄλλα περισσότερα. Σὲ τί θὰ χρειασθεῖ δηλαδὴ σ' αὐτὸν μιὰ μορφὴ λόγου πού ἔχει μέγεθος; Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τοῦ νομοθέτη καὶ τοῦ προστακτικοῦ λόγου. Τί χρειάζεται ἐπίσης ὁ τόνος καὶ τόση καλλιτέπεια καὶ τὸ ἀσυνήθιστο τῆς σύνθεσης; Ἄλλὰ γι' αὐτὰ εἶπαμε ἄρκετὰ.

Ὁ δὲ Δαμάσκιος τὴν τε ῥητορεύουσαν τέχνην ὑπὸ Θεῶνι
 τρία ἔτη ὅλα διεπόνησε, καὶ προὔστη διατριβῶν ῥητορικῶν ἐπὶ
 ἔτη θ', γεωμετρίας δὲ καὶ ἀριθμητικῆς καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων
 Μαρίνον τὸν διάδοχον Πρόκλου ἐν Ἀθήναις ἔσχε διδάσκαλον
 5 τῆς δὲ φιλοσόφου θεωρίας ὃ τε Ζηνόδοτος αὐτῷ καθηγεμῶν
 Ἀθήνησι καὶ αὐτὸς ἐγεγόνει (διάδοχος δὲ καὶ οὗτος Πρόκλου, τὰ
 δεύτερα Μαρίνου φέρων), καὶ Ἀμμώνιος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ Ἑρ-
 μείου, ὃν οὐ μικρῷ μέτρῳ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ φησὶ
 διαφέρειν, καὶ μάλιστα τοῖς μαθήμασι. Τοῦτον καὶ τῶν Πλατω-
 10 νικῶν ἐξηγητὴν αὐτῷ γεγενῆσθαι Δαμάσκιος ἀναγράφει, καὶ τῆς
 συντάξεως τῶν ἀστρονομικῶν Πτολεμαίου διβλίων. Τῆς μέντοι
 διαλεκτικῆς τριδῆς τὰς Ἰσιδώρου συνουσίας τὴν ἰσχὺν αὐτῷ δια-
 τείνεται παρασχεῖν, ὃν καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν λόγων δυνάμει
 πάντα ἀνθρώπους, ὅσους ὁ κατ' ἐκείνην τὴν γενεὰν ἤνεγκε χρό-
 15 νος, ἀποκρούσασθαι φησιν.

ΡΠΒ΄.

Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας,
 Κατὰ Ναυάτου λόγοι ς.

Ἀνεγνώσθη Εὐλογίου τοῦ ἐν ἀγίοις ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξαν-
 20 δρείας «κατὰ Ναυάτου καὶ περὶ οἰκονομίας», λόγοι ε΄. Ἔστι τὴν
 φράσιν ὁ ἀνὴρ, ὅσα μὲν εἰς λέξιν ἤκει, τοῦ μετρίου πως ἐπ' ἔλαττον
 ἠκριβωμένος, ὅσα δὲ εἰς συντάξεις, ἐγγὺς πολλάκις τῶν σολοικι-
 ζόντων ἀφίγμένος, τῶν δὲ θείων οὐκ ἀμελέτητος Γραφῶν, ἀλλὰ
 καὶ εὐστόχως αὐταῖς κατὰ τε Ναυατιανῶν καὶ ἐπ' ἄλλων τινῶν
 25 κεκρημένος, πιθανὸς δὲ ὡς ἐν τοιαύτῃ φράσει, διδασκαλικός τε
 καὶ οὐδ' ἄχαρις.

Λέγει δὲ τὸν Ναυάτον ὑπὸ Κορνηλίου πάπα Ῥώμης ἀρχιδιά-
 κωνον τῆς Ῥωμαίων καθεστάναι Ἐκκλησίας, εἰς ὃν ὁ τηνικάδε
 τύπος κρατῶν τελευτῶντος τοῦ πάπα τὸν ἀρχιερατικὸν κληρὸν
 30 ἔφερε· τὸν γὰρ ἀρχιδιάκωνον ἐνενόμιστο διάδοχον τοῦ ἀρχιερα-
 τεύοντος καθίστασθαι. Ἀλλὰ τυφὸν τε νοσοῦντα Κορνήλιος (φη-

48. Νεώτερος ἀπὸ τὸν Ἀμμώνιο Σακκά, ἰδρυτὴ τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Δαμάσκιος διδάχθηκε ἀπὸ τὸν Θεώνα ἐπὶ τρία ὀλόκληρα χρόνια τῆ ρητορικῆ τέχνη καὶ στὰ ἑννέα χρόνια διηύθυνε μαθήματα ρητορικῆς τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν δάσκαλό του εἶχε στὴν Ἀθήνα τὸν διάδοχο τοῦ Πρόκλου Μαρίνο. Στὴ φιλοσοφία δάσκαλός του χρημάτισε στὴν Ἀθήνα ὁ Ζηνόδοτος (καὶ αὐτὸς ἦταν διάδοχος τοῦ Πρόκλου, δεύτερος στὴν τάξη μετὰ τὸν Μαρίνο), καὶ στὴν Ἀλεξανδρεία ὁ Ἀμμώνιος⁴⁸ τοῦ Ἑρμεία, πὺ λέγει ὅτι δὲν ὑπερβαίνει σὲ μικρὸ βαθμὸ τοὺς συγχρόνους του στὴ φιλοσοφία καὶ ἰδίως στὶς ἐπιστῆμες. Αὐτὸς, ἀναφέρει ὁ Δαμάσκιος, ὑπῆρξε καὶ ἐξηγητὴς τῶν Πλατωνικῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς συντάξεως τῶν ἀστρονομικῶν βιβλίων τοῦ Πτολεμαίου. Τῆ δύναμή του στὴ διαλεκτικὴ βεβαιώνει ὅτι τοῦ τὴν ἔδωσε ἢ συναναστροφή του μὲ τὸν Ἰσίδωρο, καὶ ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς δυνάμεώς του στοὺς λόγους λέγει ὅτι ἐπισκίασε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅσους παρουσίασε ὁ χρόνος κατὰ τὴ γενεὰ ἐκείνη.

182.

Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας⁴⁹,
Κατὰ Ναυάτου Λόγοι ἕξι.

Διαβάσαμε τοῦ ἁγίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Εὐλογίου τὸ ἔργο «Κατὰ Ναυάτου καὶ περὶ οἰκονομίας» λόγοι πέντε. Στὴ φράση του ὁ Εὐλόγιος, ὅσον ἀφορᾷ τὶς λέξεις, ἀκριβολογεῖ κάπως λιγότερο ἀπὸ τὸ μέτριο, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴ σύνταξη φτάνει συχνὰ στὸ σολοικισμό, δὲν εἶναι ὅμως ἀμελέτητος τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ χρησιμοποιεῖ εὐστοχα τὶς μαρτυρίες τοὺς ἐναντίον τῶν Ναυατιανῶν καὶ κατὰ μερικῶν ἄλλων, καὶ σ' αὐτὴ τὴ διατύπωσή του εἶναι πειστικὸς καὶ διδακτικὸς καὶ ὄχι χωρὶς χάρη.

Λέγει ὅτι ὁ Ναυάτος, ὅταν πάπας Ρώμης ἦταν ὁ Κορνήλιος, εἶχε γίνει ἀρχιδιάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων, καὶ ὁ τύπος πὺ ἐπικρατοῦσε τότε, ὅταν πέθαινε ὁ πάπας, ἔδινε τὸ ἀρχιερατικὸ ἀξίωμα σ' αὐτόν. Εἶχε καθιερωθεῖ νὰ γίνεταὶ ὁ ἀρχιδιάκονος διάδοχος τοῦ ἀρχιερέα. Ἀλλὰ ὅταν ἔμαθε ὁ Κορνήλιος, ὅτι εἶχε κυριευθεῖ ἀπὸ

49. Ἀπὸ τὸ 579 μέχρι τὸ 606 ἢ 607, καὶ ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς σταθερώτερους πολέμους τοῦ Μονοφυσισμοῦ. Διακρίθηκε γιὰ τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο του.

σι) καὶ τῷ οὐκείῳ ἐφεδρεύοντα θανάτῳ μαθῶν, πρεσβύτερον χειροτονεῖ, πάσας τὰς εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον φερούσας αὐτοῦ περικόψας ἐλπίδας. Ὁ δὲ καιροφυλακῶν, ἐπεὶ Κορνήλιος ἐπὶ διαφόροις πταισίμασί τινας δεξάμενος εἰς μετάνοιαν καὶ τοῖς ἀνήκουσιν ἐπιτιμίοις ὑποβαλὼν τῆς τῶν ἀχράντων μυστηρίων κοινωνίας ἠξίωσε, τοῦτο πρόφασιν ἀρπασάμενος, ῥήγνυται τε τῆς Ἐκκλησίας, ἐπικαλῶν Κορνηλίῳ τὴν τῶν ἡμαρτηκῶτων παραδοχὴν, καὶ ἰδίας αἰρέσεως ἀρχηγὸν ἀναδείκνυσιν ἑαυτὸν, «Καθαροὺς» μὲν τοὺς συναποστάτας ἐπονομάσας, «Κορνηλιανούς» δὲ τὸ σύμπαν
10 τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα.

Ἐν μὲν οὖν τοῖς τέσσαρσι λόγοις κατὰ τῆς αἰρέσεως κοινῶς τοῦ Ναυάτου ἀγωνίζεται ὁ συγγραφεὺς, γραφικοῖς αὐτὸν αἰκιζόμενος ῥήμασιν, ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ ἰδίως περὶ τοῦ δεῖν τιμᾶν τὰ τῶν μαρτύρων λείψανα ἐπαγωνίζεται, ὃ μὴ ἀνέχεσθαι πρᾶττειν, φησί,
15 τοὺς ἀνὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν διασπαρέντας Ναυατιανούς, εἴτε τούτων μόνων καὶ τὴν τοιαύτην νόσον προσενοσηκῶτων, εἴτε κοινῶς τῆς αἰρέσεως τοῦτο διαπρεσβευσούσης. Ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ ἀνατρέπει τὰ παρὰ τοῖς Ναυατιανοῖς λεγόμενα ὑπομνήματα καὶ τὴν ψευδεπίγραφον ἄθλησιν Ναυάτου ἐπισκόπου· ἐπίσκοπον γὰρ Ῥώμης τὸν
20 αἰρεσιάρχην ἀποσεμνύνουσιν. Ἔστι δὲ τὰ ὑπομνήματα ταῦτα εἰς ἔσχατον χυδαιότητος λέξει τε καὶ διανοία καὶ συνθήκη καὶ πᾶσι τοῖς περὶ τὸν λόγον θεωρουμένοις ἐλαύνοντα. Ὑπόθεσιν δ' ἔχει, ὅτι βασιλεύοντος Ῥωμαίων Δεκίου καὶ Οὐαλεριανοῦ, Περέννιος δουκηνάριος πρόσταγμα λαβὼν παρ' αὐτῶν, πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν
25 Ῥώμην καὶ τὰς πέριξ ἐπαρχίας Χριστιανούς βαρυντάταις βασάνοις καὶ πικραῖς τιμωρίαις εἰδωλολατρεῖν ἐβιάζετο. Καὶ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι ἐνεδίδουν τῇ θία, καὶ δὴ καὶ Μακεδόνιος ἐπίσκοπος ὢν τηνικάδε Ῥώμης, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν πρεσβυτέρους θ', ὧν εἷς Ναυάτος ἦν ἄλλ' ὃ γε Μακεδόνιος σὺν τοῖς ἡ' ἐπιτέθηκε, μόνου Ναυάτου τὸν
30 ὄλεθρον τὸν ψυχικὸν διαφυγόντος.

Τὰ μὲν ὑπομνήματα τοῦτο λέγει, καὶ τὴν ἄθλησιν Ναυάτου ἐν ἀλλόκοτοις ἐρωτήσεσι Περεννίου καὶ μωροτέραις ἀποκρίσεσι

ἀλαζονεία καὶ παραμόνευε γιὰ τὸ θάνατό του, τὸν χειροτονεῖ πρεσβύτερο, περικόπτοντας τὶς ἐλπίδες του ποὺ τὸν ὀδηγοῦσαν στὸν ἀρχιερατικὸ θρόνο. Καιροφυλακτώντας ὅμως αὐτός, ἐπειδὴ ὁ Κορνήλιος δέχθηκε τὴ μετάνοια μερικῶν γιὰ διάφορα πταίσματα καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀπέβαλε τὰ ἐπιτίμια ποὺ ἔπρεπε τοὺς ἔκρινε ἀξιους τῆς κοινωνίας τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀρπάζοντάς το αὐτὸ ὡς πρόφαση, ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, καταγγέλλοντας τὸν Κορνήλιο γιὰ τὴν παραδοχὴ ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἁμαρτήσῃ, καὶ παρουσιάζεται σὰν ἀρχηγὸς δικῆς του αἵρεσης, ὀνομάζοντας «Καθαροὺς» τοὺς συναποστάτες του καὶ «Κορνηλιανούς» ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Στοὺς τέσσερες λοιπὸν λόγους ἀγωνίζεται ὁ συγγραφέας κοινὰ κατὰ τῆς αἵρεσης τοῦ Ναυάτου, μαστιγώνοντάς τον μὲ λόγους τῆς Γραφῆς. Στὸν πέμπτο ἀγωνίζεται ἰδιαιτέρως γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ τιμοῦμε τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων, πράγμα ποὺ δὲν θέλουν, λέγει, νὰ πράξουν οἱ διασπαρμένοι στὶς περιοχὲς τῆς Ἀλεξάνδρειας, Νανατιανοί, εἴτε αὐτοὶ μόνο εἶχαν προσβληθεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴ νόσο εἴτε κοινὰ ἢ αἵρεση πρέσβευε τὴ νόσο αὐτή. Στὸ ἕκτο βιβλίον ἀνατρέπει τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς Ναυατιανούς ὑπομνήματα καὶ τὴν ψευδεπίγραφη ἄθληση τοῦ Ναυάτου ἐπισκόπου· γιατί ἐξυμνοῦν τὸν αἵρεσιάρχη ὡς ἐπίσκοπο Ρώμης. Αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα ὀδηγοῦν μὲ τὸ λεκτικὸ τους καὶ τὶς σκέψεις καὶ τὴ σύνθεση καὶ μὲ ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τὸ λόγο στὴ χειρότερη μορφή χυδαιότητος. Ἡ ὑπόθεσή τους εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὅταν βασιλεύε στὴ Ρώμη ὁ Δέκιος καὶ ὁ Οὐαλεριανός, ὁ Περένιος ὁ δουκηνάριος⁵⁰ ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ αὐτούς, ποὺ ὑποχρέωνε ὅλους τοὺς Χριστιανούς ποὺ βρισκόνταν μέσα στὴ Ρώμη καὶ τὶς γύρω ἐπαρχίες νὰ θυσιάσουν στὰ εἶδωλα μὲ βαρύτατα βασανιστήρια καὶ σκληρὲς τιμωρίες. Πολλοὶ βέβαια ὑπέκνυσαν στὴ βία καὶ μάλιστα καὶ ὁ Μακεδόنيος, ποὺ ἦταν τότε ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης, ἔχοντας στὴ διοίκηση ἑννέα πρεσβυτέρους, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ὁ Ναυάτος. Ὁ Μακεδόنيος θυσίασε στὰ εἶδωλα μαζί μὲ τοὺς ὀκτώ, καὶ μόνο ὁ Ναυάτος διέφυγε τὸν ψυχικὸ θάνατο.

Αὐτὸ λένε τὰ ὑπομνήματα καὶ περιγράφουν τὴν ἄθληση τοῦ Ναυάτου μὲ ἀλλόκοτες ἐρωτήσεις τοῦ Περενίου καὶ πιὸ ἀνόητες

50. Ρωμαῖος ἀξιωματοῦχος, ἐπίτροπος τοῦ βασιλιᾶ.

Ναυάτου περιγράφει. Φησὶ δὲ ὅτι σὺν Ναυάτῳ Μάρκελλός τε καὶ Ἀλέξανδρος ἐπίσκοποι Ἀκυληΐας καὶ Ἀγαμέμνων ἐπίσκοπος Τιβέρεως καὶ ἕτεροὶ τινες τῶν Χριστιανῶν, ἀπρόδοτον τὴν πίστιν διασωσάμενοι ἅμα συνώκουν, οἰκίσκον τινὰ ἑαυτοῖς δεμιάμενοι, 5 οἱ καὶ τοῖς ἐπιτεθυκόσι συνιέναι καὶ συνιεραῖσθαι οὐκ ἠνέσχοντο. Τοὺς δὲ περὶ Ἀλεξάνδρειαν ἐπισκόπους τηνικαῦτά φησι καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ναυάτῳ περιθεῖναι. Ἡ μὲν τῶν ὑπομνημάτων ὑπόθεσις τῆς ἀθλήσεως Ναυάτου τοιαύτη, ἐλέγχει δὲ ταῦτα ἐν τῷ πέμπτῳ, ὡς εἴρηται, λόγῳ, κακόπλαστα καὶ 10 ψευδῆ καὶ ἀπίθανα ἐξ αὐτῶν δεικνύων τῶν γεγραμμένων.

Ὁ μὲν τῶν ἐ λόγων τοῦ ἐν ἀγίοις Εὐλογίου σκοπὸς οὗτος, ἐν δὲ τοῖς πρὸς τὴν αἵρεσιν ἐλέγχους διὰ τῶν Γραφικῶν ῥητῶν προ- ἰῶν καὶ ἐρμηνείας αὐτοῖς συνυφαίνει, ἐνίας αὐτῶν πολὺ τὸ χρειώ- δες παρεχομένας, οὐδὲ τῶν ἄλλων τῇ εὐσεβεῖ δόξῃ μαχομένων 15 ἀλλὰ καὶ προσφόρως πρὸς τὸν αἵρέσεως ἔλεγχον παρειλημμένων.

ΡΠΓ.

Εὐδοκίας τῆς βασιλίδος, Μετάφρασις τῆς Ὀκτατεύχου.

Ἀνεγνώσθη «Μετάφρασις τῆς Ὀκτατεύχου», ἠρώων δ' αὐτὴν μέτρον μετεποίει. Λόγοι δ' ἦσαν ἢ κατὰ ἀριθμὸν καὶ τομὴν τῶν ἀμειφθέντων, Εὐδοκίας δὲ τῆς βασιλίδος ἐν ἐπιγραφαῖς πόνον 20 ἔλεγεν ἢ δίβλος τὸ μέτρον. Ὅπερ ὅτι καὶ γυναικὸς καὶ βασιλεία τρυφώσης καὶ οὕτω καλόν, ἄξιον θαυμάσαι. Σαφῆς μὲν γὰρ ὁ πόνος ὡς ἐν ἠρώῳ μέτρῳ, εἴ πού τις ἄλλος, καὶ νόμοις δὲ τῆς τέχνης θαθύνεται, ἐκεῖνο μόνον ταύτης ἐλλείπων, ὃ μέγιστόν ἐστιν εἰς ἔπαινον τῶν ἐγγύς ἀμείδειν λόγους ἀξιούντων· οὔτε γὰρ ἐξου- 25 σία ποιητικῆ μύθοις τὴν ἀλήθειαν τρέπων ἠδύνειν σπουδάζει μει- ρακίων ὧτα, οὔτε ταῖς ἐκβολαῖς τὸν ἀκροατὴν διαπλανᾷ τοῦ προ-

51. Εὐδοκία ἢ Ἀθηναῖς, σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου Β'. Γεννήθηκε περὶ τὸ 402. καὶ πέθανε τὸ 460. Ἦταν θυγατέρα τοῦ σοφιστοῦ Λεοντίου Ἡρακλείτου καὶ ἔλαβε ἐπιμελέστατη παιδείου. Ἡ τύχη τῆς ὑπῆρξε τόσο μεγάλη, ὥστε ξεπερνᾷ κάθε

ἀποκρίσεις τοῦ Ναυάτου. Λένε ὅτι μαζί μὲ τὸν Ναυάτο ὁ Μάρκελλος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος Ἀκυληίας, καὶ ὁ Ἀγαμέμνων, ἐπίσκοπος Τιδέρεως, καὶ μερικοὶ ἄλλοι Χριστιανοί, πὺ φύλαξαν καὶ δὲν πρόδωσαν τὴν πίστη τους, συνοικοῦσαν ἀφοῦ ἔχτισαν ἓνα μικρὸ σπιτάκι, καὶ δὲν δέχονταν αὐτοὶ νὰ συνέρχονται καὶ νὰ συνιερουργοῦν μαζί μὲ ἐκείνους πὺ θυσίασαν στὰ εἰδῶλα. Ἐξαιτίας αὐτοῦ, λέγει, καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀλεξάνδρειας ἀπένειμαν τότε τὴν ἀρχιερατεία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων στὸν Ναυάτο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόθεση τῆς ἀθλήσης τοῦ Ναυάτου στὰ Ὑπομνήματα. Αὐτὰ ὅμως τὰ ἐλέγχει στὸ πέμπτο βιβλίο, ὅπως εἶπαμε, ὡς κακόπλαστα καὶ ψευδῆ καὶ ἀπίστευτα, ἀποδεικνύοντάς τα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γραπτὰ του.

Ὁ σκοπὸς τῶν πέντε βιβλίων τοῦ ἁγίου Εὐλογίου εἶναι αὐτός, ἐνῶ στοὺς ἐλέγχους τῆς αἵρεσης, προχωρώντας μὲ τὰ Γραφικὰ ρητὰ, συμπλέκει καὶ ἐρμηνεῖς, πὺ μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς δίνουν πολλὰ χρησιμα, πὺ δὲν πολεμοῦν τὴν εὐσεβῆ γνώμη τῶν ἄλλων, ἀλλ' εἶναι καὶ κατάλληλα διαλεγμένα γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς αἵρεσης.

183.

Εὐδοκίας τῆς βασιλίδος, Μετάφρασις τῆς Ὀκτατεύχου.

Διαβάσαμε τὴ Μετάφραση τῆς Ὀκτατεύχου, μεταποιημένη στὸ ἥρωϊκὸ μέτρο. Ἦταν λόγοι ὀκτὼ στὸν ἀριθμὸ καὶ στὴ διαίρεση τῶν μεταφρασμένων, καὶ οἱ ἐπιγραφὲς τοῦ βιβλίου ἔλεγαν, ὅτι ἡ μεταφορὰ στὸ μέτρο ἦταν κόπος τῆς βασίλισσας Εὐδοκίας⁵¹. Ἐνα τόσο καλὸ ἔργο ἀπὸ γυναίκα, καὶ μάλιστα πὺ χαιρόταν τίς ἀπολαύσεις τῆς βασιλείας, εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ. Ὁ κόπος εἶναι λαμπρός, ἀφοῦ γίνεται μεταφορὰ στὸ ἥρωϊκὸ μέτρο, πὺ δὲν ἔκανε ἄλλος κανεὶς, καὶ βαθύνεται ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς τέχνης, καὶ λείπει ἐκεῖνο μόνο ἀπὸ αὐτὴν, πὺ εἶναι τὸ μέγιστο γιὰ τὸν ἔπαινο ἐκείνων πὺ ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ μεταφράζονται οἱ λόγοι πιστά. Οὔτε ἐπιδιώκει δηλαδή νὰ εὐχαριστεῖ τ' αὐτιά τῶν παιδιῶν, μετατρέποντας μὲ τὴν ποιητικὴ ἐξουσία τὴν ἀλήθεια μὲ μύθους, οὔτε μὲ παρεκβάσεις παραπλανᾷ τὸν ἀκροατὴ ἀπὸ τὸ θέμα, ἀλλὰ ἔθεσε τόσο ταιριαστὰ

εὐτυχῆ περιπέτεια γυναίκας. Βλ. Ἐγκυκλ. Ἐλευθερουδάκη, τόμ. 6, σελ. 21.

κεμένον, ἀλλ' οὕτω περὶ πόδα τὸ μέτρον ἔθετο τοῖς ἀρχαίοις, ὡς μηδὲν ἐκείνων δεῖσθαι τὸν τούτοις ἐνομιλοῦντα. Τὰς μὲν γὰρ διανοίας οὔτε παρατείνων οὔτε συστέλλων ἀεὶ φυλάσσει κυρίας, καὶ ταῖς λέξεσι δέ, ὅπου δυνατόν, τὴν ἐγγύτητα καὶ ὁμοιότητα συνδιαφυλάσσει. Οἷς δ' ἔλεγεν ἢ βίβλος τὴν τὰ μέτρα τοῖς λόγοις τεχνησαμένην, ἔλεγεν ὧδε·

Δευτερίην καὶ τήνδε Θεοῦ θέμιδος κάμε βίβλον

Εὐδοκίη βασίλεια Λεοντιάς εὐπατέρεια.

Καὶ τοῦ Ἰησοῦ δὲ τοῦ Ναυῆ καὶ τῶν Κριτῶν αἱ ἐπιγραφαὶ συνεπιμαρτύρονται τοῖς εἰρημένοις.

ΡΠΔ'.

Τῆς αὐτῆς, μετάφρασις τοῦ τε θεσπεσίου Ζαχαρίου
καὶ τοῦ προφήτου Δανιήλ· καὶ λόγοι γ'
εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανόν.

15 Ἐνεγνώσθη τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης «Μετάφρασις προφητικῶν λόγων, τοῦ τε θεσπεσίου Ζαχαρίου καὶ τοῦ κλεινοῦ Δανιήλ»· ἡ αὐτὴ δὲ χάρις τοῦ τεχνίτου διέπρεπε καὶ τούτοις.

Ἐμπεριείχοντο δὲ τῷ τεύχει, τῷ αὐτῷ τοῦ μέτρον χαρακτῆρι,
20 λόγοι γ' εἰς μάρτυρα τὸν Κυπριανόν· ἐδήλου δὲ ἄρα τὰ σπουδάσματα, ὡς παῖδες μητέρα, τῶν τῆς βασιλίδος καὶ ταῦτα ὠδίνων ἔκγονα εἶναι. Ὡν ὁ μὲν πρῶτος λόγος τὰ τε περὶ τῆς μάρτυρος διέξεισιν Ἰουστίνης, ὅπως τε αὐτὴ εἰς Χριστιανούς μετετάξατο, καὶ οἱ τέκοντες δι' αὐτῆς ἠλλάξαντο εὐσέβειαν εἰδωλολατρίας· ὅπως τέ
25 τις ἐραστῆς πειράσας καὶ κακῶς ἀπαλλάξας (Ἀγλαΐδας ὄνομα), προσέρχεται Κυπριανῷ μάγον τέχνην ἠσκηκότι, ἀμῦναί τε δεῖται δυσσερῶντι καὶ τὴν κόρην αὐτῷ πειθήνιον παρασκευάσαι, καὶ ὡς Κυπριανὸς πάσας τε μεθόδους μάγου τέχνης κινήσας, τοὺς τε βίαιοτάτους καὶ χαλεπωτάτους τῶν δαιμόνων πέμψας ἐπὶ τὴν παρ-
30 θένον καὶ ἠσχυρμένους καὶ νενικημένους τοῦ σταυροῦ τῷ τύπῳ ἐξ αὐτῶν ἐκείνων ἀναμαθῶν, ἀφίσταται τε τῆς πρὸς ἐκείνους εὐνοί-

τὸ μέτρο σὰ ἀρχαῖα λόγια, ὥστε νὰ μὴν τὰ χρειάζεται ἐκεῖνα καθόλου ὅποιος διαβάσει τοὺς στίχους. Γιατὶ τὶς σκέψεις οὔτε τὶς ἐπεκτείνει οὔτε τὶς συστέλλει, ἀλλὰ τὶς διατηρεῖ πάντοτε μὲ τὴν κυριολεξία τους. Ἐπίσης καὶ στὶς λέξεις, ὅπου εἶναι δυνατόν, φυλάγει τὸ παραπλήσιο καὶ τὴν ὁμοιότητά τους. Μιλώντας τὸ βιβλίον γι' αὐτὴν ποὺ προσάρμοσε τὰ μέτρα στοὺς λόγους ἔλεγε τὰ ἑξῆς.

Ἐγραψε δεύτερο καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον γιὰ τὸ νόμον τοῦ Θεοῦ
ἢ Εὐδοκία ἢ βασίλισσα, εὐγενικὸ γέννημα τοῦ Λέοντα.

Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τῶν Κριτῶν μαρτυροῦν καὶ αὐτὲς γιὰ ὅσα εἶπαμε.

184.

Τῆς ἰδίας, μετάφραση τοῦ θεσπέσιου Ζαχαρία καὶ τοῦ προφήτη Δανιήλ, καὶ τρεῖς λόγοι στὸν ἅγιον Κυπριανό.

Διαβάσθηκε μὲ τὸ ἴδιον μέτρο καὶ τὴν ἴδια γλῶσσα τὸ πόνημα, «Μετάφραση προφητικῶν λόγων τοῦ θείου Ζαχαρία καὶ τοῦ ἔνδοξου Δανιήλ». Καὶ σ' αὐτὴ τὴ μετάφραση διέπρεπε ἡ ἴδια χάρις τοῦ τεχνίτη.

Στὸν τόμον περιλαμβάνονταν μὲ τὸ ἴδιον εἶδος τοῦ μέτρου τρεῖς λόγοι στὸ μάρτυρα Κυπριανό. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ἔδειχναν, ὅπως τὰ παιδιὰ δείχνουν τὴ μητέρα τους, ὅτι καὶ αὐτὰ ἦταν καρποὶ τῶν πνευματικῶν πόνων τῆς βασίλισσας. Ἀπὸ αὐτὰ ὁ πρῶτος λόγος ἐξιστορεῖ τὴν περιπέτεια τῆς μάρτυρος Ἰουστίνης, πῶς μεταπήδησε στὶς τάξεις τῶν Χριστιανῶν καὶ οἱ γονεῖς τῆς ἄλλαξαν τὴν εἰδωλολατρία τους μὲ τὴν εὐσέβεια, καὶ πῶς κάποιος ποὺ τὴν ἐρωτεύθηκε καὶ θέλησε νὰ τὴν κατακτήσει ἀλλὰ ἀπέτυχε ἄσχημα (τὸ ὄνομά του ἦταν Ἀγλαΐδας), πῆγε στὸν Κυπριανό, ποὺ εἶχε ἀσκήσει τὴν τέχνη τοῦ μάγου, τὸν παρακάλεσε νὰ βοηθήσει τὸν ἐραστὴ ποὺ ἀπέτυχε καὶ νὰ κάνει τὴν κόρη νὰ δεχθῆ τὴν ἀγάπην του, καὶ πῶς ὁ Κυπριανός, ποὺ χρησιμοποίησε ὅλα τὰ τεχνάσματα τῆς μαγείας του καὶ ἔστειλε κατὰ τῆς κόρης τοὺς πιὸ ἄγριους καὶ σκληροὺς δαίμονες, ὅταν ἄμαθε ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ὅτι κατατροπιάσθησαν καὶ νικῆθηκαν ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν ἀγάπην του σ' ἐκείνους ἐγκατέλειψε καὶ

ας, καὶ τὰς μαγικὰς ἀπάσας βίβλους κατακαίει, καὶ τέλος τὰ Χριστιανῶν μυεῖται καὶ βαπτίζεται καὶ θύρας τῆς Ἐκκλησίας πιστεύεται, καὶ ἀξιωθείς χαρισμάτων, πολλοὺς μὲν νόσων, πολλοὺς δὲ δαιμόνων ἐκάθηρε, καὶ λοιπὸν καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος ἀξιοῦται. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος λόγος τοιαῦτα.

Ὁ δὲ δεύτερος ἀπάρχεται μὲν τὴν ἐκ νέας ἡλικίας Κυπριανοῦ περὶ τε τὰ εἰδῶλα σπουδὴν καὶ τὴν τῶν δαιμόνων θεραπείαν διηγεῖσθαι, τὸν τε περὶ τὰς μαγείας πόθον καὶ τὴν μελέτην, αὐτὸν ἐκεῖνον εἰσάγων ἐξηγητήν, καὶ ὅσα ἄλλα μάθοι περὶ τε βοτανῶν καὶ φυτῶν καὶ ζώων φύσεως παντοδαπῶν, καὶ ὅτι ποικίλων δαιμονίων φασμάτων θεατῆς γένοιτο, καὶ ὅπως ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Ἄργος, κἀκεῖθεν ἐς Φρυγίαν ἀφίκετο, ἱερουργός τε τῶν δαιμονίων ἀπανταχοῦ καθιστάμενος καὶ πολλὴν συνάσκησιν τῆς μαγικῆς ἀθροιζόμενος· εἶτα προῖὼν ὡς Αἰγύπτου τε ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπέδη καὶ Ἰνδοῦς ἐπήλθεν, ὅσα τ' ἐκεῖ παράδοξα καὶ δεινῶς ἄτοπα ἄλλα τε καὶ εἰδῶλα εἶδέ τε καὶ ἐξέμαθε, καὶ εἰς τριακονταετίαν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τελούσης ἐπὶ Χαλδαίους ἦλθε, καὶ τὰ ἐκείνων πάντα μνηθεῖς, ἀστρολογίαν τε ἠκριβώσατο, καὶ εἴ τι ἄλλο σοφὸν νομίζεται παρ' αὐτοῖς· Καὶ ὅτι ταῦτα πάντα εἶδεν ἐληλεγμένα καὶ μάταιον, μᾶλλον δὲ ψυχῶλεθρον πόνον, προσβαλὼν ταῖς τέχναις τῆ μάρτυρι Ἰουστίνῃ. Διέξεισι δὲ ἐν τούτοις ἔνια ὧν αὐτός τε ἐναντὸν ταῖς μαγείαις ἄλλοις ἄλλον ἐφάντασεν ἄλλοτε, καὶ ὧν ἑτέρους ἐμόρφωσεν, ὅπως τε τῆς δαιμονίων πλάνης ἀποστὰς τὸν πονηρὸν ἀπειλοῦντα ἔσχε καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐκδειμαίνοντα, καὶ ὡς ἐλύθη τούτων τῆς δειλίας ἐντυχὼν ἀνδρὶ θεοσεβεῖ, ὄνομα Τιμοθέῳ. Ἐπ' Ἀντιοχείας τε εἰς ἐπήκοον πολλῶν ὡς ἐξήγγειλεν ἔργα πολλὰ ἀθέμιτα καὶ τεράστια διαπράξασθαι, οἷς ἐβουκόλει τὸ ἀνθρώπινον καὶ θεὸν αὐτὸν τίθεσθαι· ὅπως τε δάκρυσι καὶ θρήνοις ἐρραίνετο, καὶ ἡ μνήμη τῶν ἀθεμίτων ἔργων εἰς ἀνελπιστίαν σωτηρίας αὐτὸν πάλιν ἔρριπτεν, εἰ μὴ τις Εὐσέβιος, εὐσεβείας ἄριστος καὶ μετανοίας ὑψηγητής, τοῖς τε θείοις λογίοις καὶ

ὅλα τὰ μαγικά βιβλία του κατέκαυσε, καὶ τέλος, ἀφοῦ διδάχθηκε τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία καὶ βαπτίσθηκε, τοῦ ἐμπιστεύθηκαν τὸ ἔργο τοῦ νεωκόρου. Ἀξιώθηκε νὰ λάβει πολλὰ χαρίσματα, θεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσους ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀπὸ δαίμονες, καὶ τέλος τοῦ δόθηκε καὶ τὸ ἀρχιερατικὸ ἀξίωμα. Αὐτὰ περιέχει ὁ πρῶτος τόμος.

Ὁ δεῦτερος ἀρχίζει νὰ διηγεῖται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ νεαρὴ ἡλικία γιὰ τὰ εἴδωλα καὶ τὴν ὑπηρεσία του στοὺς δαίμονες, τὸν πόθο του καὶ τὴ μελέτη του γιὰ τὴ μαγεία, παρουσιάζοντας ἀφηγητὴ τὸν ἴδιο, καὶ ὅσα ἄλλα γνώριζε γιὰ βότανα καὶ φυτὰ καὶ ζῶα κάθε λογῆς, καὶ ὅτι εἶχε δεῖ πολλές ὄψεις δαιμονίων. Ἀκόμα διηγεῖται πῶς πῆγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸ Ἄργος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Φρυγία καὶ παντοῦ γινόταν ἱερέας τῶν δαιμονίων, ἀποκτώντας πολλὴ ἐμπειρία τῆς μαγείας. Προχωρώντας στὴ συνέχεια τὴ διήγησή του λέγει, ὅτι πῆγε στὴν Αἴγυπτο γιὰ τὸν ἴδιο λόγο καὶ στοὺς Ἰνδούς, καὶ πόσα παράδοξα καὶ ἐξαιρετικὰ ἀνόητα καὶ ἄλλα πράγματα καὶ εἴδωλα εἶδε καὶ ἔμαθε. Ὅταν ἦταν τριάντα ἐτῶν πῆγε στοὺς Χαλδαίους, ὅπου διδάχθηκε ὅλες τὶς πνευματικὲς ἀσχολίες ἐκείνων καὶ μελέτησε μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια τὴν ἀστρολογία καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐθεωρεῖτο σοφία ἀπὸ αὐτοὺς. Διαπίστωσε ὅμως ὅτι ὅλα αὐτὰ ἀποδείχθηκαν πῶς εἶναι καθαρὴ ματαιοπονία, ἢ καλύτερα καταστροφή τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ θέλησε νὰ τὰ ἐφαρμόσει στὴ μέρτυρα Ἰουστίνη. Διηγεῖται σ' αὐτὰ μερικὲς περιπτώσεις πού παρουσίασε πολλές φορὲς διαφορετικὸ τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ μαγικά του καὶ σὲ ἄλλους ἄλλαξε καὶ μορφὲς ἄλλων, καὶ ὅτι ὅταν διέφυγε ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν δαιμονίων τὸν ἀπειλοῦσε ὁ πονηρὸς καὶ τὸν τρομοκρατοῦσε ὀδηγώντας τον σὲ ἀπελπισία, καὶ πῶς ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ αὐτὸ τὸ φόβο ὅταν συνάντησε κάποιον εὐσεβῆ ἄνθρωπο, πού λεγόταν Τιμόθεος. Ὁμολόγησε ἐπίσης, ὅτι στὴν Ἀντιόχεια, μπροστὰ σὲ μεγάλο ἀκροατήριον, ἔπραξε πολλὰ ἀθέμιτα καὶ τερατώδη ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα παραπλανοῦσε τοὺς ἀνθρώπους καὶ παρουσίαζε τὸν ἑαυτό του ὡς θεό, καὶ πῶς περιλουζόταν ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους, καὶ ἡ ἀνάμνηση τῶν ἀσεβῶν ἐκείνων ἔργων του θὰ τὸν ἔρριχνε πάλι σὲ ἀπελπισία γιὰ τὴ σωτηρία του, ἂν κάποιος Εὐσέβιος, ἄριστος διδάσκαλος τῆς πίστεως καὶ τῆς μετάνοιας, δὲν διέλυε μὲ τὰ θεῖα λόγια

ταῖς ἱεραῖς ἱστορίαις λύσας τὸ τῆς ἀπογνώσεως νέφος, ἠὔγασε
λαμπρῶν ἐλπίδων ἀκτίσι, καὶ τροφῆς ἔπεισε μετασχεῖν, εἰς οἶκον
ἀγαγὼν ὅλας τρεῖς ἡμέρας ἀπόσιτον διαγεγονότα· ὅπως τε εἰς
τὸν θεῖον ἄγει νεῶν, καὶ ὅπως αὐτὸς ὁ τεχνίτης τὰς μάγους ἐνώ-
5 πιον πολλῶν βίβλους πυρὶ δίδωσι φέρων, τὸν τε πλοῦτον πένησι
νέμει, καὶ τῆς Χριστιανῶν ἀγέλης ἀξιοῦται· ἱερωσύνης δ' ὁ
Εὐσέβιος ἀξίωμα περιέκειτο. Καὶ ὡς Ἀγλαΐδας, ὁ τῆς Ἰουσιίνης
δεινὸς ἐραστής, ἀποτυχῶν ὧν ἐσπούδαζε, τότε δὴ καὶ αὐτὸς τὸν
τε πλοῦτον πένησι διανέμει, καὶ τῶν δαιμόνων ὡς ἀπατηλῶν
10 ἀλογήσας, τὰ Χριστιανῶν ἀντηλλάξατο. Οὕτω καὶ ὁ δεῦτερος
λόγος

Ὁ δὲ τρίτος τὸ μαρτύριον τοῦ ἀγίου Κυπριανοῦ καὶ Ἰουσιί-
νης τῆς καλλιπαρθένου μετρεῖ, οἱ ἐμαρτύρησαν Διοκλητιανοῦ
καὶ Μαξιμιανοῦ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐχόντων. Συνελήφθησαν δ'
15 ἐπὶ τὸ μαρτύριον ὁ μὲν ἐξ Ἀντιοχείας, ἧς καὶ μετὰ Ἄνθιμον τὸν
ἀρχιερατικὸν ἴθυνε θεσμόν, τὴν αὐτὴν καὶ πατρίδα λαχῶν, ἡ δὲ
ἐκ Δαμασκοῦ· ἐκεῖ γὰρ τῆς Ἀντιόχου μεταστάσα (αὕτη δὲ καὶ τῇ
παρθένῳ ἐχρημάτιζε πατρίς) τὸν Χριστὸν ἐκήρυσσε λαμπρῶς.
Συλληφθέντες δέ, ὁ μὲν μὴ πειθόμενος τοῖς τοῦ δυσσεβοῦντος
20 λόγοις μετέωρος δεσμοῖς αἴρεται καὶ τὰς πλευράς ξύεται, ἡ δὲ βου-
νεύροις τύπτεται. Ὡς δὲ οὐδεμία ἔνδοσις ἐν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυ-
ραννοῦντος ἐνωρᾶτο, φυλακαῖς μὲν τότε κεχωρισμένους καθειρ-
γνύει, εἶτα μετακαλεσάμενος, ἐπεὶ λόγοις πειρῶν πάλιν ἀπετύγ-
χανεν, ἐν χαλκῷ τηγάνῳ πίσεως καὶ στέατος καὶ κηροῦ βληθέν-
25 των καὶ πολλῆς φλογὸς ἀναφθείσης ἐμβάλλει τοὺς μάρτυρας
Κυρίου. Ἐγκαρτεροῦντων δὲ τῶν ἀθλητῶν τῇ βασάνῳ, μᾶλλον δ'
ὡς ἐν δρόσῳ φαιδρῶς Θεὸν ὑπὲρ ὧν κρείσσους ὀδυνῶν ἐγίνοντο
δοξαζόντων, Ἀθανάσιός τις ἄθλιος δαιμόνων ἱερεὺς καὶ τοῦ
θείου πρότερον συνήθης Κυπριανοῦ, σύνεδρός τε τῆνικάδε τοῦ
30 κολάζοντος χρηματίζων, ἀπονοία ληφθεὶς ἐτόλμα βαίνειν ἐπὶ τοῦ

καὶ τὶς ἱερὲς ἱστορίες τὸ νέφος τῆς ἀπελπισίας, καὶ δὲν τὸν καταφώτιζε μὲ τὶς ἀκτῖνες λαμπρῶν ἐλπίδων καὶ δὲν τὸν ἔπειθε νὰ λάβει τροφή, παίρνοντάς τον στὸ σπίτι ἀφοῦ εἶχε μείνει νηστικός ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες. Πῶς στή συνέχεια τὸν ὀδήγησε στὸν ἱερὸ ναὸ καὶ πῶς ὁ ἴδιος ὁ θαυματοποιὸς ἔφερε καὶ ἔρριξε στή φωτιά μπροστὰ σὲ πολλοὺς τὰ μαγικά του βιβλία, καὶ ἀφοῦ μοίρασε τὸν πλοῦτο του στοὺς φτωχοὺς, ἀξιώθηκε νὰ περιληφθεῖ στήν ποιμνὴ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Εὐσέβιος αὐτὸς εἶχε τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης. Καὶ πῶς ὁ Ἀγλαΐδας, ὁ σφοδρὸς ἔραστής τῆς Ἰουστίνης, ἀφοῦ ἀπέτυχε στήν προσπάθειά του, τότε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῆ μιᾶ μοίρασε τὰ πλούτη στοὺς φτωχοὺς, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, περιφρονώντας τὰ δαιμόνια ὡς ἀπατηλά, τὰ ἀντάλλαξε μὲ τὴν πίστη τῶν Χριστιανῶν. Αὐτὰ περιέχει καὶ ὁ δεῦτερος λόγος.

Ὁ τρίτος λόγος περιέχει τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ τῆς καλλιπάρθενης Ἰουστίνης, πού μαρτύρησαν στὰ χρόνια πού τὴν κυβέρνησεν τῶν Ρωμαίων εἶχαν ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μαξιμιανός. Τοὺς συνέλαβαν, γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦν στὸ μαρτύριο, τὸν ἕνα στήν Ἀντιόχεια, στήν ὁποία ἦταν ἀρχιερέας μετὰ τὸν Ἀνθιμο, καὶ ἡ ὁποία ἦταν καὶ ἡ πατρίδα του, καὶ τὴν ἄλλη στή Δαμασκό. Ἐκεῖ εἶχε μεταβεῖ ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια (αὐτὴ ἦταν ἡ πατρίδα καὶ τῆς παρθένου) καὶ κήρυττε λαμπρὰ τὸν Χριστό. Ὄταν τοὺς συνέλαβαν, τὸν ἕνα, ἐπειδὴ ἀρνιόταν νὰ ὑπακούσει στοὺς λόγους τοῦ ἀσεβοῦς, ἀφοῦ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν σήκωσαν ψηλά, τοῦ ἔγδαραν τὰ πλευρά, ἐνῶ τὴν ἄλλη τὴν μαστίγωσαν μὲ βούρδουλα. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ βασανιστὴς τοὺς τοὺς ἔβλεπε νὰ μὴ ὑποχωροῦν καθόλου, τοὺς ἔκλεισε στή φυλακὴ χωριστὰ. Ἐπειτα τοὺς ξαναφώνηξε καὶ ἐπειδὴ ἡ προσπάθειά του μὲ τὰ λόγια δὲν καρποφοροῦσε, ἀφοῦ ἔβαλε μέσα σὲ χάλκινο τηγάνι πίσσα καὶ λίπος καὶ κερὶ καὶ ἀναψε δυνατὴ φωτιά, ἔρριξε μέσα τοὺς μάρτυρες τοῦ Κυρίου. Καθὼς οἱ ἀθλητὲς ὑπέμεναν μὲ καρτερία τὸ βασανιστήριον καί, σὰ νὰ βρίσκονταν μᾶλλον μέσα σὲ δροσερὸ περιβάλλον, δόξαζαν γεμάτοι ἀπὸ χαρὰ τὸν Θεό, ἐπειδὴ τοὺς ἔδειχνε ἀνώτερους ἀπὸ τοὺς πόνους, κάποιος Ἀθανάσιος, ἄθλιος ἱερέας τῶν δαιμόνων καὶ φίλος προηγουμένως τοῦ θείου Κυπριανοῦ, ἀλλὰ τότε εἶχε θέσῃ δίπλα στὸ βασανιστὴν του, φθάνοντας

πυρός, τοὺς οἰκείους ἐπικαλούμενος θεούς, σμικρύνειν τὸ θαῦμα
 ἐν τῷ μηδ' αὐτόν τι παθεῖν διατεινόμενος. Τὸ δὲ πλεόν ηὔξετο.
 αὐτίκα γὰρ οὗτος πυρός δαπάνη καὶ τέφρα ἐδείκνυτο. Ἐξα-
 πορήσας δὲ ὁ κολάζων ἀναπέμπειν ἔγνω τοὺς μάρτυρας πρὸς
 5 Διοκλητιανόν, γράψας καὶ ἃ τε πάθοιεν καὶ ὡς κρείττους πασῶν
 εἰσι βασάνων. Ὁ δὲ ταῦτα ἐν τῇ Νικομήδους διαγνοὺς προστάσ-
 σει πρὸς τῷ παρακειμένῳ τῇ πόλει ποταμῷ (Γάλλος δ' ὠνόμαστο)
 τὰς κεφαλὰς τοὺς μάρτυρας ἀποτιμηθῆναι, σὺν οἷς καὶ Θεόκτι-
 στος αὐθωρὸν ὤφθη μάρτυς, ἔλεγχον εὐρῶν τῆς εὐσεβείας τὸ
 10 προσφθέγξασθαι τῷ μάρτυρι Κυρίου. Τὰ δὲ λείψανα τῶν ἁγίων
 ναῦταί τινες ἀπὸ Ῥώμης ἐπιδεδημηκότες ἄρτι, ὧν ἦν ἑταῖρος καὶ
 ὁ μάρτυς Θεόκτιστος, οὗτοι λαθόντες τοὺς φύλακας ἀνείλοντο
 καὶ εἰς Ῥώμην ἀπεκόμισαν, ἐν ἧ καὶ ναὸς αὐτοῖς περικαλλῆς, ἐγ-
 γίζων τῷ Κλαυδίου φόρῳ, ἀνηγέρθη, ἔργον Ῥουφίνης εὐσεβό-
 15 φρονος, ἧς τὸ γένος εἰς τὸ Κλαυδίου διέβαιεν αἷμα. Ταῦτα καὶ ὁ
 τρίτος λόγος.

ΡΠΕ.

Διονυσίου Αἰγέως, Δικτυακῶν κεφάλαια ρ'.

Ἄνεγνώσθη βιβλιδάριον Διονυσίου Αἰγέως, «Δικτυακῶν»
 20 ἐπιγραφὴν ἔχον, ἐν ᾧ κεφάλαια περιεῖληπτο τὸν ἀριθμὸν ρ'. Πρῶ-
 τον, ὅτι ἐξ ἀμφοτέρων ἢ τοῦ σπέρματος καταβολὴ καὶ ζωογονία,
 δεύτερον ὅτι οὐκ ἐξ ἀμφοτέρων, τρίτον ὅτι ἀφ' ὅλου τοῦ σώματος
 ἢ τοῦ σπέρματος ἔκκρισις γίνεται, τέταρτον ὅτι οὐκ ἀφ' ὅλου, ἀλλ'
 ἀπὸ τῶν διδύμων, ε' ὅτι ἢ πέψις θερμασία γίνεται, ς' ὅτι καὶ ἢ
 25 πέψις οὐ γίνεται θερμασία, ζ' ὅτι τρίψει ἢ πέψις, ἢ καὶ ὅτι οὐ τρι-
 ψει ἢ πέψις, θ' ὅτι ἰδιότητι πνεύματος ἢ πέψις, ι' καὶ ὅτι οὐκ ἰδιό-
 τητι πνεύματος ἢ πέψις, ια' ὅτι σήψει ἢ πέψις, ιβ' καὶ ὅτι οὐ σήψει
 ἢ πέψις, ιγ' ὅτι θερμασίας ἰδιότητι ἢ πέψις, ιδ' καὶ ὅτι οὐ χυμῶν

στο ἀποκορύφωμα τῆς ἀνοησίας, τόλμησε νὰ βαδίσει πάνω στὴ φωτιὰ ἐπικαλούμενος τὴ βοήθεια τῶν θεῶν του, θέλοντας νὰ μειώσει τὸ θαῦμα μὲ τὸ νὰ μὴν πάθει καὶ ὁ ἴδιος κανένα κακό. Ἡ εὐχὴ του ὅμως ἦταν ὑπερβολικὴ· γιατί ἀμέσως αὐτὸς ἔγινε παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς καὶ στᾶχτη. Ἐπειδὴ ὁ βασανιστὴς τους ἦρθε σὲ δύσκολη θέση, ἀποφάσισε νὰ παραπέμψει τοὺς μάρτυρες στὸν Διοκλητιανό, ἀφοῦ τοῦ γράψει τὰ βασανιστήρια ποὺ ἀντιμετώπισαν καὶ πῶς στᾶθηκαν ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτὰ. Ὄταν ὁ Διοκλητιανὸς τὰ πληροφορήθηκε αὐτὰ στὴ Νικομήδεια, ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἀποκεφαλίστοῦν οἱ μάρτυρες στὸν κοντινὸ ποταμὸ τῆς πόλης, ποὺ λεγόταν Γάλλος. Μαζὶ μ' αὐτοὺς ταυτόχρονα ἀναδείχθηκε μάρτυρας καὶ ὁ Θεόκτιστος, δείχνοντας τὴν εὐσέβειά του ἀπὸ τὸ χαιρετισμὸ του στὸ μάρτυρα τοῦ Κυρίου. Τὰ λείψανα τῶν ἀγίων κάποιοι ναυτικοί, ποὺ μόλις εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ ποὺ σύντροφός τους ἦταν καὶ ὁ Θεόκτιστος, διαφεύγοντας τὴν προσοχὴ τῶν φρουρῶν, τὰ ἀνέσυραν καὶ τὰ μετέφεραν στὴ Ρώμη, ὅπου καὶ ναὸς περικαλλῆς χτίσθηκε πρὸς τιμὴν τους κοντὰ στὴν ἀγορὰ τοῦ Κλαυδίου, ἔργο τῆς εὐσεβοῦς Ρουφίνας, ποὺ ἡ γενεὰ της ἀνέβαζε τὴν καταγωγὴ της στὴ γενεὰ τοῦ Κλαυδίου. Αὐτὰ περιέχει καὶ ὁ τρίτος λόγος.

185.

Διονυσίου Αἰγέως, Δικτυακῶν κεφάλαια ἑκατό.

Διαβάσαμε ἓνα μικρὸ βιβλίον τοῦ Διονυσίου τοῦ Αἰγέα, ποὺ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴ «Δικτυακά», στὸ ὁποῖο περιέχονται ἑκατὸ κεφάλαια. Πρῶτον, ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς δύο γονεῖς γίνεται ἡ καταβολὴ καὶ ἡ ζωοποίηση τοῦ σπέρματος· δεύτερον, ὅτι δὲν γίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο· τρίτον, ὅτι ἀπὸ ὀλόκληρο τὸ σῶμα γίνεται ἡ ἔκκριση τοῦ σπέρματος· τέταρτον, ὅτι δὲν γίνεται ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τοὺς ὄρχεις· 5. ὅτι ἡ πέψη τῶν τροφῶν γίνεται ἀπὸ τὴ θερμοκρασία· 6. ὅτι ἡ πέψη δὲν γίνεται ἀπὸ τὴ θερμοκρασία· 7. ὅτι ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ τὴν τριβή· 8. ὅτι ἡ πέψη δὲν γίνεται ἀπὸ τὴν τριβή· 9. ὅτι ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ ἰδιότητα τῆς ἀναπνοῆς· 10. ὅτι ἡ πέψη δὲν γίνεται ἀπὸ ἰδιότητα τῆς ἀναπνοῆς· 11. ὅτι ἡ πέψη γίνεται μὲ τὴ σήψη· 12. ὅτι ἡ πέψη δὲν γίνεται ἀπὸ τὴ σήψη· 13. ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ τὴ θερμοκρασία· 14. ἡ

ιδιότητι ἢ πέψις· ιε' ὅτι διαφέρει τὸ θερμὸν ποιότητι· ις' ὅτι οὐ δια-
 φέρει τὸ θερμὸν ποιότητι· ιζ' ὅτι θερμοσία ἢ ἀνάδοσις· ιη' καὶ ὅτι
 οὐ θερμοσία· ιθ' ὅτι ἢ ἀνάδοσις τὸ τὴν θερμοσίαν ἐφ' ἑαυτὴν
 ἔλκειν· κ' καὶ ὅτι οὐκ ἐφέλκεται τὸ θερμὸν· κα' ὅτι τῷ πνεύματι ἢ
 5 ἀνάδοσις· κβ' καὶ ὅτι οὐ τῷ πνεύματι ἢ ἀνάδοσις· κγ' ὅτι τῆ τῶν
 ἀρτηριῶν παραθέσει ἢ ἀνάδοσις· κδ' καὶ ὅτι οὐ τῆ τῶν ἀρτηριῶν
 παραθέσει ἢ ἀνάδοσις· κε' ὅτι τῆ κατὰ τὸ κενὸν ἀπουσία ἢ
 ἀνάδοσις· κς' καὶ ὅτι οὐ τῆ κατὰ τὸ ἄδηλον ἀπουσία ἢ ἀνάδοσις·
 κζ' ὅτι δι' ἀτροφίαν τοῦ ὄρατικοῦ πόρου ἢ ἀπογλαύκωσις γίνεται·
 10 κη' καὶ ὅτι οὐ δι' ἀτροφίαν τοῦ ὄρατικοῦ πόρου ἢ ἀπογλαύκωσις
 γίνεται· κθ' ὅτι κατὰ παρέμπτωσιν αἵματος εἰς τὸν ὄρατικὸν πόρον
 ἢ ἀπογλαύκωσις γίνεται· λ' καὶ ὅτι οὐ κατὰ παρέμπτωσιν αἵ-
 ματος εἰς τὸν ὄρατικὸν πόρον ἢ ἀπογλαύκωσις γίνεται· λα' ὅτι
 καθ' ὑγρῶν πάχος καὶ διαπνοὴν ἢ ἀπογλαύκωσις γίνεται· λβ' καὶ
 15 ὅτι οὐ καθ' ὑγρῶν πάχος καὶ διαπνοὴν ἢ ἀπογλαύκωσις γίνεται·
 λγ' ὅτι ἢ φρενίτις κατὰ διάστασιν τῆς μῆνιγγος καὶ φθορὰν τοῦ
 αἵματος γίνεται· λδ' καὶ ὅτι οὐ διὰ ταύτην ἢ φρενίτις γίνεται· λε' ὅτι
 κατὰ θερμοσίας πλεονασμὸν ἢ φρενίτις συμβαίνει· λς' καὶ ὅτι οὐ
 διὰ τοῦτο· λζ' ὅτι διὰ φλεγμονὴν ἢ φρενίτις συμβαίνει· λη' καὶ ὅτι
 20 οὐ διὰ φλεγμονὴν· λθ' ὅτι ὁ λήθαργος κατὰ φλεγμονὴν γίνεται·
 μ' καὶ ὅτι ὁ λήθαργος οὐ γίνεται κατὰ φλεγμονὴν· μα' ὅτι κατὰ
 διάστασιν οἱ ληθαργικοὶ καὶ φθορὰν· μβ' ὅτι ληθαργικὸς οὐ πα-
 ρὰ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τὴν ποιότητα τῶν διαπνεομένων συμβαίνει·
 μγ' ὅτι περὶ ὅλον τὸ σῶμα ἢ ὄρεξις τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν ὑπάρχει·
 25 μδ' καὶ ὅτι οὐ περὶ ὅλον, ἀλλὰ περὶ τὸν στόμαχον· μέ' ὅτι ἢ τοῦ
 φαγεῖν καὶ πιεῖν ὄρεξις περὶ διάνοιάν ἐστι· μς' ὅτι καθ' ὑγρῶν
 ἔνδειαν γίνεται τὸ δίψος· μζ' καὶ ὅτι οὐκ ὑγρῶν ἐλλείψει γίνεται τὸ
 δίψος· μη' ὅτι περὶ τὸν στόμαχόν ἐστὶ τις διπλῆ ἐνέργεια· μθ' καὶ
 ὅτι οὐκ ἐστὶ διπλῆ τις ἐνέργεια περὶ τὸν στόμαχον· ν' ὅτι ἢ ἐκτὸς
 30 μῆνιγξ ἢ ἐν τῷ κοιλώματι ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐστὶ· νά' ὅτι οὐκ ἢ
 ἐκτὸς μῆνιγξ ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐστὶ· νβ' ὅτι ἀναδιδόμενα τὰ φάρ-
 μακα καθαίρει· νγ' ὅτι οὐκ ἀναδιδόμενα τὰ φάρμακα, ἀλλὰ κατὰ

πέψη δὲν γίνεται ἀπὸ ἰδιότητα τῶν χυμῶν· 15. ὅτι τὸ θερμὸ διαφέρει κατὰ τὸ ποιόν· 16. ὅτι τὸ θερμὸ δὲν διαφέρει κατὰ τὸ ποιόν· 17. ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται ἀπὸ τὴ θερμότητα· 18. ὅτι δὲν γίνεται ἀπὸ τὴ θερμότητα· 19. ὅτι ἡ αὔξηση ἔλκει τὴ θερμότητα· 20. καὶ ὅτι δὲν ἔλκει τὴ θερμότητα· 21. ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται ἀπὸ τὴν ἀναπνοή· 22. ὅτι ἡ αὔξηση δὲν γίνεται ἀπὸ τὴν ἀναπνοή· 23. ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται μὲ τὴν προσφορὰ τῶν ἀρτηριῶν· 24. ὅτι αὔξηση δὲν γίνεται μὲ τὴν προσφορὰ τῶν ἀρτηριῶν· 25. ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται ἀπὸ τὴν ἀπουσία τοῦ κενοῦ· 26. ὅτι ἡ αὔξηση δὲν γίνεται μ' αὐτὸ τὸν τρόπο· 27. ὅτι τὸ γλαύκωμα προέρχεται ἀπὸ ἀτροφία τοῦ ὀπτικοῦ πόρου· 28. ὅτι τὸ γλαύκωμα δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀτροφία τοῦ ὀπτικοῦ πόρου· 29. ὅτι τὸ γλαύκωμα προέρχεται ἀπὸ παρεμβολὴ αἵματος στὸν ὀπτικὸ πόρο· 30. καὶ ὅτι τὸ γλαύκωμα δὲν προέρχεται ἀπὸ παρεμβολὴ αἵματος στὸν ὀπτικὸ πόρο· 31. ὅτι τὸ γλαύκωμα προέρχεται ἀπὸ τὴν παχύτητα τῶν ὑγρῶν καὶ τὴ διαπνοή· 32. καὶ ὅτι τὸ γλαύκωμα δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν παχύτητα τῶν ὑγρῶν καὶ τὴ διαπνοή· 33. ὅτι ἡ φρενίτιδα γίνεται ἀπὸ τὴ διάσπαστη τῆς μήνιγγας καὶ ἀπὸ φθορὰ τοῦ αἵματος· 34. καὶ ὅτι δὲν γίνεται ἐξαιτίας αὐτοῦ ἡ φρενίτιδα· 35. ὅτι ἡ φρενίτιδα προέρχεται ἀπὸ πλεονασμὸ θερμοκρασίας· 36. καὶ ὅτι δὲν γίνεται γι' αὐτὸ τὸ λόγο· 37. ὅτι ἡ φρενίτιδα γίνεται ἀπὸ κάποια φλεγμονή· 38. καὶ ὅτι δὲν γίνεται ἀπὸ φλεγμονή· 39. ὅτι ὁ λήθαργος γίνεται ἀπὸ φλεγμονή· 40. καὶ ὅτι ὁ λήθαργος δὲν γίνεται ἀπὸ φλεγμονή· 41. ὅτι ὁ λήθαργος γίνονται ἀπὸ διάσπαση καὶ φθορά· 42. ὅτι ὁ λήθαργος δὲν γίνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ποιότητα ἐκείνων ποῦ ἀναπνέομε· 43. ὅτι ἡ ὄρεξη γιὰ φαγητὸ καὶ ποτὸ ἐκδηλώνεται σὲ ὅλο τὸ σῶμα· 44. καὶ ὅτι δὲν ἐκδηλώνεται σὲ ὅλο τὸ σῶμα, ἀλλὰ μόνο στὸ στομάχι· 45. ὅτι ἡ ὄρεξη γιὰ φαγητὸ καὶ ποτὸ βρίσκεται στὴ διάνοια· 46. ὅτι ἡ δίψα δημιουργεῖται ἀπὸ ἔλλειψη ὑγρῶν· 47. καὶ ὅτι ἡ δίψα δὲν δημιουργεῖται ἀπὸ ἔλλειψη ὑγρῶν· 48. ὅτι τὸ στομάχι ἐπιτελεῖ μὰ διπλῆ λειτουργία· 49. καὶ ὅτι δὲν ἐπιτελεῖται στὸ στομάχι κάποια διπλῆ λειτουργία· 50. ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ μήνιγγα ποῦ βρίσκεται μέσα στὸ κοίλωμα εἶναι ἀρχὴ τῶν πόρων· 51. ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ μήνιγγα δὲν εἶναι ἀρχὴ τῶν πόρων· 52. ὅτι τὰ καθαρτικὰ φάρμακα θεραπεύουν διαλυόμενα· 53. ὅτι τὰ καθαρτικὰ

τὴν πρόσπτωσιν καθαίρει· νδ' ὅτι χρηστέον τοῖς καθαριστικοῖς,
 νέ και ὅτι οὐ χρηστέον· νς' ὅτι φλεβοτομία χρηστέον· νζ' και ὅτι
 οὐ χρηστέον· νη' ὅτι οἴνου δόσις οὐ χρησίμη ἐπὶ τῶν πυρεσσόν-
 των· νθ' και ὅτι οἶνος δοτέος τοῖς πυρέσσουσι· ξ' ὅτι τὸ λουτρον
 5 τοῖς πυρέσσουσι ἐπακτέον· ξα' και ὅτι οὐκ ἐπακτέον· κβ' ὅτι δεῖ
 ἐν ταῖς ἐπιτάσεσι κλύζειν· ξγ' και ὅτι οὐ δεῖ· ξδ' ὅτι δεῖ ἐν ταῖς
 ἀρχαῖς ἐπαλείψει χρῆσθαι· ξε' και ὅτι οὐ δεῖ· ξς' ὅτι οὐ δεῖ κατα-
 πλάσσειν τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ τοῖς ὀσφραντοῖς μόνοις χρῆσθαι·
 ξζ' και ὅτι δεῖ χρῆσθαι καταπλάσμασιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· ξη' ὅτι
 10 ἐμετοποιία συμφέρει· κθ' και ὅτι οὐ χρηστέον ἐμετοποιία· ο' ὅτι
 οὐκ ἐπιπέμπει ἡ καρδιά αἷμα· σα' και ὅτι ἐπιπέμπει· οβ' ὅτι οὐχ
 ἡ καρδιά ἐπιπέμπει τὸ πνεῦμα, ἀλλ' αἱ ἀρτηρίαι ἔλκουσιν· ογ' και
 ὅτι ἡ καρδιά ἐπιπέμπει τὸ πνεῦμα, και οὐχὶ αἱ ἀρτηρίαι ἔλ-
 κουσιν· οδ' ὅτι ἐξ ἑαυτῆς ἡ καρδιά κινεῖται· οε' και ὅτι οὐκ ἐξ
 15 ἑαυτῆς ἡ καρδιά κινεῖται· ος' ὅτι κατὰ φύσιν αἷμα ἐν ταῖς ἀρτηρί-
 αῖς ὑπάρχει· οζ' ὅτι οὐχ αἵματος ἀγγεῖον αἱ ἀρτηρίαι· οη' ὅτι
 πάντα τὰ ἀγγεῖα ἐν τῷ ὄγκῳ ἀπλᾶ ἔστιν· οθ' και ὅτι ἔστι τὰ ἀγ-
 γεῖα πλέγματα· π' ὅτι διὰ τῶν νεύρων αἴσθησις και κίνησις
 ἐπιτελεῖται· πα' και ὅτι οὐ διὰ τῶν νεύρων ἡ αἴσθησις και κίνη-
 20 σις ἐπιτελεῖται· πβ' ὅτι ἀρχὴ βλεφῶν ἡ καρδιά· πγ' και ὅτι οὐκ
 ἀρχὴ φλεβῶν ἡ καρδιά· πδ' ὅτι ἡπαρ ἀρχὴ φλεβῶν· πε' και ὅτι οὐχ
 ἡπαρ ἀρχὴ βλεφῶν· πς' ὅτι κοιλία φλεβῶν ἀρχὴ· πζ' και ὅτι οὐκ
 ἀρχὴ βλεφῶν ἡ κοιλία· πη' ὅτι πάντων τῶν ἀγγείων ἀρχὴ μῆνιγξ·
 πθ' και ὅτι οὐκ ἀρχὴ πάντων τῶν ἀγγείων ἡ μῆνιγξ· ς' ὅτι πνεύ-
 25 μων ἀρτηριῶν ἀρχὴ· ςα' και ὅτι οὐκ ἔστιν ἀρτηριῶν ὁ πνεύμων
 ἀρχὴ· ςβ' ὅτι ἡ παρὰ τὴν ῥάχιν ἀρτηρία ἀρτηριῶν ἀρχὴ· ςγ' και
 ὅτι οὐχ ἡ παρὰ τὴν ῥάχιν ἀρτηρία ἀρτηριῶν ἀρχὴ· ςδ' ὅτι καρδιά
 ἀρτηριῶν ἀρχὴ· ςε' και ὅτι οὐκ ἔστιν ἀρχὴ ἀρτηριῶν ἡ καρδιά·
 ςς' ὅτι οὐχ ἡ καρδιά ἀρχὴ νεύρων, ἀλλ' ἡ περιέχουσα τὸν ἐκέ-
 30 φαλον μῆνιγξ· ςζ' και ὅτι οὐχ ἡ περιέχουσα τὸν ἐγκέφαλον

φάρμακα δὲν θεραπεύουν διαλυόμενα, ἀλλὰ ἀμέσως μὲ τὴν πρόσληψη τους· 54. ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ καθαρτικά· 55. καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε· 56. ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμόζομε τὴ φλεβοτομία· 57. καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὴ χρησιμοποιοῦμε· 58. ὅτι δὲν εἶναι χρήσιμο νὰ δίνεται κρᾶσι σὲ ὅσους ἔχουν πυρετό· 59. καὶ ὅτι πρέπει νὰ δίνεται κρᾶσι σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πυρετό· 60. ὅτι πρέπει νὰ κάνουν λουτρό ὅσοι ἔχουν πυρετό· 61. καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνουν· 62. ὅτι πρέπει νὰ γίνεται κλύσμα κατὰ τὴν ἔνταση τῆς ἀρρώστιας· 63. καὶ ὅτι δὲν πρέπει· 64. ὅτι πρέπει στὴν ἀρχὴ νὰ κάνομε ἐπάλειψη· 65. καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνομε· 66. ὅτι δὲν πρέπει νὰ βάζομε κατάπλασμα στὸ κεφάλι ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῦμε μόνο ὀσφραντικά· 67. καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ βάζομε καταπλάσματα στὸ κεφάλι· 68. ὅτι συμφέρει ἢ πρόκληση ἐμετοῦ· 69. καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ προκαλεῖται ἐμετός· 70. ὅτι δὲν στέλνει αἷμα ἢ καρδιά· 71. καὶ ὅτι στέλνει· 72. ὅτι ἢ καρδιά δὲν στέλνει τὴν ἀναπνοή, ἀλλὰ τὴν ἔλκουν οἱ ἀρτηρίες· 73. καὶ ὅτι ἢ καρδιά στέλνει τὴν ἀναπνοή καὶ δὲν τὴν ἔλκουν οἱ ἀρτηρίες· 74. ὅτι ἢ καρδιά κινεῖται ἀπὸ μόνη της· 75. καὶ ὅτι ἢ καρδιά δὲν κινεῖται ἀπὸ μόνη της· 76. ὅτι ἀπὸ τὴ φύση τους ὑπάρχει αἷμα στὶς ἀρτηρίες· 77. ὅτι δὲν εἶναι οἱ ἀρτηρίες ἀγγεῖο τοῦ αἵματος· 78. ὅτι ὅλα τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα εἶναι ἀπλά· 79. ὅτι τὰ ἀγγεῖα εἶναι πλεγμένα· 80. ὅτι ἢ αἴσθησις καὶ ἢ κίνησις ἐπιτελεῖται μέσω τῶν νεύρων· 81. καὶ ὅτι ἢ αἴσθησις καὶ ἢ κίνησις δὲν ἐπιτελεῖται μέσω τῶν νεύρων· 82. ὅτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν εἶναι ἢ καρδιά· 83. καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἢ καρδιά· 84. ὅτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν εἶναι τὸ ἦπαρ· 85. καὶ ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἦπαρ ἀρχὴ τῶν φλεβῶν· 86. ὅτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν εἶναι ἢ κοιλιὰ· 87. καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἢ κοιλιὰ· 88. ὅτι ἀρχὴ ὅλων τῶν ἀγγείων εἶναι ἢ μήνιγγα· 89. καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχὴ ὅλων τῶν ἀγγείων ἢ μήνιγγα· 90. ὅτι ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν εἶναι οἱ πνεύμονες· 91. καὶ ὅτι δὲν εἶναι οἱ πνεύμονες ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν· 92. ὅτι ἢ ἀρτηρία τῆς ράχης εἶναι ἢ ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν· 93. καὶ ὅτι ἢ ἀρτηρία τῆς ράχης δὲν εἶναι ἢ ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν· 94. ὅτι ἢ καρδιά εἶναι ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν· 95. καὶ ὅτι ἢ καρδιά δὲν εἶναι ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν· 96. ὅτι ἢ καρδιά δὲν εἶναι ἀρχὴ τῶν νεύρων, ἀλλὰ ἢ μήνιγγα ποὺ περιέχει τὸν ἐγκέφαλο· 97. καὶ ὅτι ἀρχὴ τῶν νεύρων δὲν εἶναι ἢ μήνιγγα

μηνιγξ ἀρχὴ νεύρων ἤ ὅτι οὐ περὶ καρδίαν τὸ διανοητικόν, ἀλλὰ περὶ κεφαλὴν ἤθ' καὶ ὅτι οὐ περὶ κεφαλὴν, ἀλλὰ περὶ καρδίαν τὸ διανοητικόν· ὅ ὅτι τὸ διανοητικόν ἐστὶ περὶ κοιλίαν ἐγκεφάλου.

Ταῦτα μὲν τὸ βιβλιδάριον τῶν Διονυσίου «Δικτυακῶν» διελέ-
5 γετο. Οὐκ ἄχρηστον δὲ πρὸς τε γυμνασίαν διαλεκτικὴν καὶ δοξῶν
εἶδησιν ἐνίων ἰατρικῆ θεωρίας οἰκείων. Δοκεῖ δὲ καὶ δοξάζειν ταῖς
δόξαις, πλὴν οὐκ ἐν ἀπάσαις ἐκφέρεται πρὸς τὸ πάγιον καὶ ἀνεύ-
θυνον.

ΡΠΣ.

10 Κόνωνος διηγήσεις ν',
καὶ Ἀπολλοδώρου γραμματικοῦ, ἡ λεγομένη Βιβλιοθήκη.

Ἀνεγνώσθη βιβλιδάριον, «Κόνωνος Διηγήσεις». Προσφωνεῖ
μὲν τὸ πονημάτιον Ἀρχελάω Φιλοπάτορι βασιλεῖ, περιέχεται δ'
αὐτῷ ἐκ πολλῶν ἀρχαίων συνειλεγμένα ν' διηγήματα.

15 Ὡν πρῶτον τὰ περὶ Μίδα καὶ Βριγῶν, ὅπως τε θησαυρῶ πε-
ριτυχῶν ἀθρόον τε εἰς πλοῦτον ἤρθη, καὶ Ὀρφέως κατὰ Πιέριαν
τὸ ὄρος ἀκροατῆς γενόμενος πολλαῖς τέχναις Βριγῶν βασιλεύει.
Καὶ ὡς Σειληνὸς περὶ τὸ Βρέμιον ὄρος Μίδου βασιλεύοντος
ᾤφθη, ὑφ' ᾧ καὶ τὸ ἔθνος ᾤκει πολυανθρωπότατον ὄν, καὶ ὡς
20 ἤχθη τὸ ζῶον ἐξηλλαγμένον τὴν ιδέαν ὡς ἐν ἀνθρώπου φύσει. Καὶ
ὅπως αὐτῷ χρυσὸς ἐγένετο καὶ τὰ εἰς τροφήν παρατιθέμενα ἅπαν-
τα· καὶ ὡς διὰ τοῦτο πείσας τὸ ὑπήκοον ἀπ' Εὐρώπης διαβῆναι
τὸν Ἑλλήσποντον ὑπὲρ Μυσίαν ᾤκισε, Φρύγας ἀντὶ Βριγῶν βρα-
χύ τι παραλλαγείσης τῆς λέξεως μετονομασθέντας. Μίδας δὲ πολ-
25 λούς ἔχων ἀπαγγέλλοντας αὐτῷ τὰ ὅσα ἐλέγετό τε καὶ ἐπράττετο
τοῖς ὑπηκόοις, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἀνεπιβουλεύτῳ τὴν βασιλείαν
ἔχων καὶ εἰς γῆρας ἐλθὼν, μακρὰ ὦτα ἔχειν ἐλέχθη, καὶ κατ' ὀλί-

52. Κόνων μυθογράφος· ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὑπῆρξε ἀκραιὸς ἀτακιστής, τόσο μάλιστα πού ἠθελε νὰ ἐπαναφέρει καὶ τὸν δυϊκὸ ἀριθμὸ. Ὁ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἦταν ψυχαγωγικὸς. Πηγές εἶχε

πὺ περιέχει τὸν ἐγκέφαλο· 98. ὅτι τὸ διανοητικὸ δὲν βρίσκεται στὴν καρδιά, ἀλλὰ στὸ κεφάλι· 99. καὶ ὅτι δὲν βρίσκεται τὸ διανοητικὸ στὸ κεφάλι, ἀλλὰ στὴν καρδιά· 100. ὅτι τὸ διανοητικὸ βρίσκεται στὴν κοιλότητα τοῦ ἐγκέφαλου.

Αὐτὰ ἀντιπαρέθετε τὸ βιβλιαράκι τοῦ Διονυσίου «Δικτυακῶν». Δέν εἶναι ἄχρηστο γιὰ τὴν ἄσκησιν τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς γνώσεως κάποιων γνωμῶν οἰκείων στὴν ἰατρικὴ. Καὶ φαίνεται ὅτι διατυπώνει καὶ κρίσιν γιὰ τὶς γνώμες αὐτές, δὲν κρίνει ὅμως ὅλες τὶς γνώμες μὲ τρόπο σταθερὸ καὶ σωστὸ.

186.

**Κόνωνος⁵², Διηγήσεις πενήντα,
καὶ Ἀπολλοδώρου γραμματικοῦ ἢ λεγομένη Βιβλιοθήκη.**

Διαβάσαμε μικρὸ βιβλίον τοῦ Κόνωνα, «Διηγήσεις». Τὸ μικρὸ αὐτὸ πόνημα τὸ ἀφιερώνει στὸν βασιλιὰ Ἀρχέλαον τὸν Φιλοπάτορα, καὶ περιέχονται σ' αὐτὸ πενήντα διηγήματα, τὰ ὁποῖα ἔχει συλλέξει ἀπὸ πολλοὺς ἀρχαίους.

Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ σχετικὰ γιὰ τὸν Μίδα καὶ τοὺς Βριγούς, πῶς βρῆκε ἀπροσδόκητα θησαυρὸν καὶ ἔγινε ξαφνικὰ πλούσιος, καὶ ἀφοῦ ἔγινε στὸ ὄρος Πιέρεια ἀκροατὴς τοῦ Ὀρφέα, μὲ πολλὰ τεχνάσματα, ἔγινε βασιλιὰς τῶν Βριγῶν. Πῶς ἐπίσης ἐμφανίσθηκε στὸ ὄρος Βρέμιο, ὅταν βασίλευε ὁ Μίδας, ἕνας Σειληνός, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατοικοῦσε καὶ τὸ ἔθνος πὺ ἦταν πολυανθρωπότατον, καὶ πῶς ἔπιασαν τὸ ζῶον ἀλλαγμένον καὶ ἔχοντα μορφὴν παρόμοια μὲ ἀνθρώπου. Πῶς ἐπίσης ἀπὸ αὐτὸν γινόταν χρυσάφι ἀκόμα καὶ τὰ φαγητὰ πὺ τοῦ παρέθεταν, καὶ πῶς γι' αὐτὸ τὸ γεγονός ἐπεισε τοὺς ὑπηκόους του νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ διαβοῦν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τοὺς κατοίκισεν πάντων ἀπὸ τὴν Μυσίαν, καὶ οἱ Βρίγες μὲ μικρὴν παραλλαγὴν τῆς λέξεως μετονομάσθησαν Φρύγες. Ὁ Μίδας εἶχε πολλοὺς πὺ τοῦ ἔφερναν πληροφορίας γιὰ τὸ τί ἔλεγαν καὶ ἔπρατταν οἱ ὑπηκοοὶ του καὶ γιὰ αὐτὸ ἀσκώντας τὴν βασιλείαν χωρὶς ἐπιβουλὰς καὶ φτάνοντας σὲ γηρατειά, εἰπώθηκε πῶς εἶχε μακριὰ αὐτιά, καὶ σιγά-σιγά τὰ μακριὰ αὐτιά ἢ φήμη τὰ μετέτρεψε

τὸν Ἑλλάνικον, τὸν Τίμαιον, τὸν Καλλίμαχον, τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον κ.ἄ.

γον ἢ φήμη ὄνου ὦτα τὰ μακρὰ μετεποίει, καὶ ἀπὸ τοῦ σκῶψαι τὴν ἀρχὴν ὁ λόγος ἔργον εἶναι ἐπιστεύθη.

Δεύτερον τὰ περὶ Βυβλίδος, ὡς παῖς ἦν Μιλήτω, ἔχουσα ἐξ αὐτῆς ἀδελφὸν Καῦνον. ᾿Ωκουιν δὲ Μίλητον τῆς Ἀσίας, ἦν ὕστερον μὲν ᾿Ιωνες καὶ οἱ ἀπ' Ἀθηνῶν μετὰ Νηλέως ὀρμηθέντες ᾿ωκησαν, τότε δ' ἐνέμοντο Κᾶρες, ἔθνος μέγα, κωμηδὸν οἰκοῦντες Καύκω δ' ἔρωσ ἐγείρεται ἀμήχανος τῆς ἀδελφῆς Βυβλίδος, ὡς δ' ἀπετύγγανε πολλὰ κινήσας, ἔξεισι τῆς γῆς ἐκείνης. Καὶ ἀφανισθέντος, μυριά ἄχει κατεχομένη ἢ Βυβλὶς ἐκλείπει καὶ αὐτὴ τὴν πα-
10 τρώαν οἰκίαν, καὶ πολλὴν ἐρημίαν πλανηθεῖσα, καὶ πρὸς τοὺς ἀτελεῖς ἡμέρους ἀπαγορεύουσα, βρόχον τὴν ζώνην τινὸς καρύας καθάψασα ἑαυτὴν ἀνήρητησεν ἔνθα δὴ κλαιούσης αὐτῆς ἐρρῦη τὰ δάκρυα καὶ κρήνην ἀνῆκε, Βυβλίδα τοῖς ἐπιχωρίοις ὄνομα. Καῦνος δὲ πλανώμενος εἰς Λυκίαν φθάνει, καὶ τούτῳ Προνόη (Ναῖς δ'
15 ἦν αὕτη) ἀναδῦσα τοῦ ποταμοῦ τὰ τε συνενεχθέντα τῇ Βυβλίδι λέγει, ὡς ἐχρήσατο ἔρωτι δικαστῆ, καὶ πείθει αὐτὸν αὐτῇ ἐπὶ τῷ τῆς χώρας λαβεῖν τὴν βασιλείαν (καὶ γὰρ εἰς αὐτὴν ἀνῆπτο) συνουκῆσαι. Ὁ δὲ Καῦνος ἐκ τῆς Προνόης τίκει Αἰγιαλόν, ὃς καὶ παραλαβὼν τὴν βασιλείαν, ἐπεὶ ὁ πατὴρ ἐτελεύτησεν, ἤθροισέ τε
20 τὸν λαὸν σποράδην οἰκοῦντα καὶ πόλιν ἔκτισεν ἐπὶ τῷ ποταμῷ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα, Καῦνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐπονομάσας.

Τρίτον, ἢ παρὰ τὸν Ἴόνιον πόντον Σχερία νῆσος, οὐχ ἑκάς οὔσα τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Κεραυνίων ὄρων Αὕτη Φαίακας ἔσχεν οἰκήτορας τὸ πρότερον, αὐτόχθονας, ἔθνος λαχὸν τὴν ἐπωνυμίαν
25 ἀπὸ τινος τῶν ἐπιχωρίων βασιλέως, ὕστερον δ' ἐπώκησεν αὐτὴν μοῖρα Κορινθίων, καὶ τό τε ὄνομα εἰς Κέρκυραν μετέβαλε καὶ τῆς περὶ ἐκεῖνα θαλάσσης ἤρξε. Φαίακος δὲ τοῦ τῆς νήσου βασιλεύοντος τελευτήσαντος οἱ υἱεῖς Ἀλκίνους καὶ Λοκρὸς στασιάσαντες, συνέδησαν πάλιν ἐφ' ᾧ βασιλεύειν μὲν Ἀλκίνου τῆς Φαιακίδος,

53. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη Μίλητος, πού βρίσκεται στὴν Κρήτη.

σὲ αὐτιὰ ὄνου, καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ σκῶμμα πίστεψαν πὼς ὁ λόγος ἦταν πραγματικός.

Τὸ δεύτερο διήγημα περιλαμβάνει τὰ σχετικὰ μὲ τὴ Βυβλίδα. Αὐτὴ ἦταν κόρη τῆς Μιλήτου καὶ εἶχε ἀπὸ αὐτὴν ἀδελφὸ τὸν Καῦνο. Κατοικοῦσαν στὴ Μίλητο τῆς Ἀσίας⁵³, πού ἀργότερα κατοίκησαν οἱ Ἰωνες καὶ ἐκεῖνοι πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Νηλέα, ἀλλὰ τότε τὴν νέμονταν οἱ Κᾶρες ἔθνος μεγάλο, πού κατοικοῦσαν διασπαρμένοι σὲ κῶμες. Ὁ Καῦνος κυριεῦται ἀπὸ παράφορο ἔρωτα γιὰ τὴν ἀδελφή του Βυβλίδα, ἐπειδὴ ὅμως παρὰ τίς μργάλες προσπάθειές του δὲν πέτυχε τὸ σκοπὸ του, φεύγει ἀπὸ ἐκείνη τὴ χώρα. Ὅταν ἐξαφανίσθηκε, ἀπὸ τὴ μεγάλη θλίψη τῆς ἡ Βυβλίδα ἐγκαταλείπει καὶ αὐτὴ τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ ἀφοῦ περιπλανήθηκε πολὺ στὴν ἔρημιά, ἐπειδὴ ἀπέκαμε ἀπὸ τὸν ἀνεπλήρωτο πόθο τῆς, κάνοντας βρόχο τὴ ζώνη τῆς, τὴν ἔδεσε ἀπὸ μιὰ καρυδιά καὶ κρεμάσθηκε. Καθὼς ἔκλαιε καὶ κυλοῦσαν τὰ δάκρυά τῆς ἀπὸ τὰ κλάματά τῆς ἀνάβλυσε πηγὴ, πού οἱ ἐντόπιοι τὴν ὀνόμασαν Βυβλίδα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Καῦνος, καθὼς περιπλανιόταν φτάνει στὴ Λυκία, ὅπου θγαίνοντας ἀπὸ τὸν ποταμὸ ἡ Προνόη (αὐτὴ ἦταν μιὰ Ναϊάδα), τοῦ διηγήθηκε τί εἶχε συμβεῖ στὴ Βυβλίδα, ὅτι εἶχε πεθάνει ἀπὸ ἔρωτα, καὶ τὸν ἔπεισε νὰ κατοικήσει μαζί τῆς γιὰ νὰ καταλάβει τὴ βασιλεία (καθόσον αὐτὴ ἀνῆκε σ' αὐτὴν). Ὁ Καῦνος ἀπὸ τὴν Προνόη ἀπέκτησε υἱὸ, τὸν Αἰγιαλό, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ πῆρε τὴ βασιλεία, ὅταν πέθανε ὁ πατέρας τῆς, μάζεψε τὸ λαὸ πού ζοῦσε διασπαρμένος καὶ ἔχτισε κοντὰ στὸν ποταμὸ πόλη μεγάλη καὶ πλούσια, πού τὴν ὀνόμασε Καῦνο, ἀπὸ τὸν πατέρα του.

Τὸ τρίτο διήγημα ἀναφέρεται στὴ νῆσο Σχερία τοῦ Ἰονίου πελάγους, πού δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἠπειρο καὶ τὰ Κεραῦνια ὄρη. Σὸ νησί κατοικοῦσαν προηγουμένως οἱ Φαίακες, πού ἦταν αὐτόχθονες καὶ εἶχαν λάβει τὴν ὀνομασίαν τους ἀπὸ κάποιον ἐντόπιον βασιλιά. Ἐπειτα ἦρθαν σὰν ἔποικοι μιὰ ὁμάδα Κορινθίων, ἄλλαξαν τὸ ὄνομά τῆς σὲ Κέρκυρα καὶ κυριάρχησαν στὴ γύρω θάλασσα. Ὅταν ὁ βασιλιάς τοῦ νησιοῦ Φαίακας πέθανε, οἱ υἱοὶ του Ἀλκίνοος καὶ Λοκρὸς στασίασαν καὶ συμφιλιώθηκαν πάλι μὲ τὸν ὄρο ὁ Ἀλκίνοος νὰ βασιλεύει στὴ Φαιακίδα καὶ ὁ Λοκρὸς μὲ περιουσιακὰ στοιχεῖα

Λοκρὸν δὲ κειμήλια καὶ μοῖραν λαβόντα τοῦ ἔθνους ἀποικίζεσθαι
 τῆς χώρας, ὅς καὶ ἐπὶ Ἰταλίας πλεύσας ξενίζεται παρὰ Λατίνῳ
 Ἰταλῶν βασιλεῖ, δόντι πρὸς γάμον τὴν θυγατέρα Λαυρίνην. Διὰ
 ταῦτα ὡς συγγενεῖς Φαίακες Λοκροῦς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ προσεποι-
 5 οῦντο. Ὁ δὲ Ἡρακλῆς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰς τοῦ Γηρυνόου πε-
 ρικαλλεῖς ὅσαι βόες οὔσας ἐξ Ἐρυθρίας ἐλαίνων εἰς Ἰταλίαν ἀφι-
 κνεῖται, καὶ ξενίζεται φιλοφρόνως παρὰ τῷ Λοκρῷ· ὁ δὲ Λατῖνος
 πρὸς τὴν θυγατέρα ἐλθὼν καὶ τὰς βοῦς ἰδὼν ἠράσθη τε καὶ ἤλαν-
 νεν. Ὅπερ ἀναμαθῶν Ἡρακλῆς ἐκεῖνον τόξῳ θαλῶν ἀνεῖλε, τὰς
 10 δὲ βοῦς ἀνεκόμισε. Λοκρὸς δὲ δεδιὼς περὶ τῷ Ἡρακλεῖ, μὴ τι
 δεινὸν ὑπὸ Λατίνου πάθῃ (ἦν γὰρ Λατῖνος σώματι γενναῖος καὶ
 ψυχῇ), ἐξελαύνει ἐπὶ βοηθείᾳ τοῦ ξενισθέντος, ἀμειψάμενος καὶ
 στολήν. Ἡρακλῆς δ' ἰδὼν αὐτὸν θέοντα, καὶ νομίσας τινὰ εἶναι
 ἄλλον πρὸς ἐπικουρίαν σπεύδοντα Λατίνου, θαλῶν ἄτρακτον
 15 κτείνει. Ὑστερον δὲ μαθὼν ἀπωλοφύρατο μὲν καὶ τὰ ὅσια αὐτῷ
 ἐπετέλεσε, καὶ μεταστὰς δ' ἐξ ἀνθρώπων ἔχρησε, φάσμα τι φανείς
 τῷ λαῷ, πόλιν οἰκίσειν ἐπ' Ἰταλίας, ἐν ᾗ ἦν τὸ σῆμα τοῦ Λοκροῦ.
 Καὶ διαμένει τῇ πόλει τοῦνομα, τιμώσῃ τῇ κλήσει τὸν Λοκρὸν.
 Οὕτω μὲν καὶ ἡ τρίτη διήγησις. Ἀλλὰ τί μοι δεῖ μικροῦ μεταγρά-
 20 φειν ταύτας, δέον πολλῶν κεφαλαιωδέστερον ἐπελθεῖν;

Ἡ τοίνυν δ' διήγησις τὰ περὶ Ὀλύνθου τῆς πόλεως καὶ Στρυ-
 μόνος τοῦ Θρακῶν βασιλεύσαντος ἀπαγγέλλει, οὗ καὶ ὁ πάλαι
 Ἡιονεὺς ποταμὸς ἐπώνυμος, καὶ ὅτι παῖδες αὐτῷ τρεῖς γεγόνασι,
 Βράγγας καὶ Ῥῆσσος καὶ Ὀλυνθος, καὶ Ῥῆσσος μὲν ἐπὶ Τροίαν
 25 Πριάμῳ συστρατεύσας ἀναιρεῖται χειρὶ Διομήδους, Ὀλυνθος δὲ
 λέοντι συστάς ἐκουσίως ἐν τινι κνηγησίῳ θνήσκει· καὶ Βράγγας
 ὁ ἀδελφὸς πολλὰ κατολοφυρόμενος τὴν συμφορὰν, Ὀλυνθον ᾧ-
 περ ἔτελεύτησε τόπῳ θάπτει· εἰς Σιθονίαν δὲ ἀφικόμενος πόλιν
 ἔκτισεν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, Ὀλυνθον αὐτὴν ἀπὸ τοῦ παιδὸς
 30 ὀνομάσας.

Ἡ ε' τὰ περὶ Ῥηγίνου καὶ Εὐνόμου τοῦ Λοκροῦ τῶν κιθα-

καὶ ἓνα μέρος τοῦ λαοῦ νὰ φύγει ἀπὸ τὴ χώρα. Ταξιδεύοντας αὐτὸς ἔφτασε στὴν Ἰταλία, ὅπου τὸν φιλοξένησε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰταλῶν Λατῖνος, πού τοῦ ἔδωσε ὡς σύζυγό του τὴν κόρη του Λαυρίνη. Γι' αὐτὸ οἱ Φαίιακες θεωροῦσαν ὡς συγγενεῖς τους τοὺς Λοκροὺς τῆς Ἰταλίας. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁ Ἡρακλῆς ὀδηγώντας τις ὑπέροχες ἀγελάδες πού εἶχε ὁ Γηρῦνης ἀπὸ τὴν Ἐρύθεια φτάνει στὴν Ἰταλία καὶ φιλοξενεῖται ἐγκάρδια ἀπὸ τὸν Λοκρό. Ἐρχόμενος ὅμως ὁ Λατῖνος στὴν κόρη του καὶ βλέποντας τις ἀγελάδες τοῦ ἄρεσαν καὶ τις ἔβαλε μπροστὰ γιὰ νὰ τις πάρει. Ὄταν τὸ ἔμαθε ὁ Ἡρακλῆς, ἐκείνον τὸν σκότωσε χτυπώντας τον μὲ βέλος τόξου καὶ πῆρε πίσω τις ἀγελάδες. Ὁ Λοκρός ὅμως, ἐπειδὴ εἶχε φοβηθεῖ γιὰ τὸν Ἡρακλῆ μήπως πάθει κάποιο κακὸ ἀπὸ τὸν Λατῖνο (γιατὶ ὁ Λατῖνος ἦταν δυνατὸς στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ) τρέχει νὰ βοηθήσει τὸ φιλοξενούμενό του, ἀλλάζοντας στολή. Ὄταν ὁ Ἡρακλῆς τὸν εἶδε νὰ τρέχει, νομίζοντας πὼς εἶναι κάποιος ἄλλος πού ἐρχόταν πρὸς βοήθεια τοῦ Λατῖνου, ρίχνει τὸ ἀκόντιο καὶ τὸν σκοτώνει. Ἀργότερα, ὅταν τὸ ἔμαθε, τὸν ἔκλαψε μὲ θρήνους καὶ τοῦ ἔκανε τὰ θρησκευτικὰ νόμιμα. Ὄταν ὅμως ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔδωσε ἐντολή, ἀφοῦ ἐμφανίσθηκε σὰν ὄπτασία στὸ λαό, νὰ κτίσουν πόλη στὴν Ἰταλία, ὅπου ἦταν ὁ τάφος τοῦ Λοκροῦ. Πράγματι παραμένει τὸ ὄνομα στὴν πόλη πού τιμᾷ μὲ τὸ ὄνομά της τὸν Λοκρό. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ τρίτο διήγημα. Ἀλλὰ γιατί πρέπει νὰ διηγοῦμαι τὰ διηγήματα, ἐνῶ πρέπει νὰ τὰ ἐκθέσω πολὺ συντομότερα;

Ἡ τέταρτη λοιπὸν διήγησις ἐξιστορεῖ τὴν ἱστορία τῆς πόλης Ὀλύνθου καὶ τοῦ Στρυμόνα, τοῦ βασιλεῖς τῶν Θρακῶν, τοῦ ὁποίου ἐπώνυμος ἦταν παλαιὰ καὶ ὁ ποταμὸς Ἡιονεύς· αὐτὸς ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς, τὸν Βράγγα, τὸν Ρῆσσο καὶ τὸν Ὀλυνθο. Ὁ Ρῆσσος ἐκστρατεύοντας στὴν Τροία σὰν σύμμαχος τοῦ Πριάμου, βρίσκει τὸ θάνατο ἀπὸ τὸ χεῖρι τοῦ Διομήδη· ὁ Ὀλυνθος σ' ἓνα κνήγι πάλεψε ἐκούσια μ' ἓνα λεοντάρι καὶ θανατώθηκε. Ὁ ἀδελφός του Βράγγας, θρηνώντας πολὺ τὴ συμφορὰ, ἐνταφιάζει τὸν Ὀλυνθο στὸ μέρος πού σκοτώθηκε, καὶ πηγαίνοντας στὴ Σιθονία, ἔχτισε πλούσια καὶ μεγάλη πόλη, πού ἀπὸ τὸν νέο τὴν ὀνόμασε Ὀλυνθο.

Ἡ πέμπτη διήγησις περιγράφει τὴν ἱστορία τοῦ Ρηγίνου, τοῦ

ρωδῶν τὴν ἱστορίαν ποιεῖται, καὶ ὡς εἰς Δεφλοὺς ἀφίκοντο, καὶ ὅτι ποταμῶ διοριζόμενοι Ῥηγῖνοί τε καὶ Λοκροὶ (Ῥαλῆξ ὄνομα τῷ ποταμῶ) οἱ μὲν ἀφώνους, ἡ δὲ Λοκροὶς ἄδοντας ἔχει τοὺς τέττιγας, καὶ ὡς ἐρίζων Εὐνομος τῷ Ῥηγίνῳ τέττιγος ᾠδῆ κρατεῖ τοῦ
5 ἀνταγωνιστοῦ. Ἑπταχόρδου γὰρ τότε τῆς ἁρμονίας οὔσης, καὶ μιᾶς ῥαγείσης τῶν χορδῶν, τέττιξ ἐπιπτώσ τῆ κιθάρα τὸ λεῖπον ἀνεπλήρωσε τῆς ᾠδῆς

Ἡ ζ ὡς Μόψος ὁ Μάντης καὶ Ἀπόλλωνος τῆς μητρὸς τελευτησάσης ἐκδέχεται κληρὸν τὸ ἐν Κλάρῳ Ἀπόλλωνος μαντεῖον.
10 Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ ἀφικνεῖται Κάλχας εἰς Κολοφῶνα, ἐν ᾧ Μόψος ἔχων ἔχρα τὸ μαντεῖον, μετὰ Τροίας πλανώμενος ἄλωσιν. Ἦριζον οὖν ἐπὶ πολὺ ἀλλήλοις, καὶ Ἀμφίμαχος ὁ Λυκίων βασιλεὺς λύει τὴν ἔριν· ἐπὶ πόλεμον γὰρ ἐξιόντα Μόψος μὲν ἐκώλυεν ἦτταν προαγγέλλων, Κάλχας δὲ ἐπέτρεπε νίκην σημαίνων, καὶ
15 ἦττᾶται, καὶ Μόψος μὲν ἐπὶ μᾶλλον ἐτιμήθη, Κάλχας δ' ἑαυτὸν διεχρήσατο.

Ἡ ζ διηγεῖται ὡς Φιλάμμων παῖς Φιλωνίδος, ἡ γέγονεν ἐξ Ἐωσφόρου καὶ Κλεοδοίας ἐν Θορική τῆς Ἀττικῆς, οὗτος ὁ Φιλάμμων ὑπερφυῆς τὸ κάλλος ἐγένετο. Μία δὲ τῶν νυμφῶν ἐρᾷ τοῦ
20 νεανίου, καὶ ἐγκύμων γίνεται. Αἰδουμένη δ' ἀπαίρει Πελοποννήσου, καὶ εἰς τὴν ἀκτὴν παραγενομένη τίκει κοῦρον Θάμυριν, ὃς ἠθήσας ἐπὶ τοσοῦτον ἦκε κιθαρωδίας, ὡς καὶ βασιλέα σφῶν, καίπερ ἐπηλύτην ὄντα, Σκύθας ποιήσασθαι. Ἐρίσας δὲ καὶ ταῖς Μούσαις ὑπὲρ ᾠδῆς, καὶ ἄθλων τῷ νικήσαντι τεθέντων, ἐκείνῳ μὲν
25 τοὺς Μουσῶν γάμους, ἐκείναις δὲ ὃ ἔλοιτο τῶν αὐτοῦ, ἐξεκόπη τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠττηθεῖς.

Ἡ η' διηγεῖται τὰ περὶ Πρωτέως τοῦ Αἰγυπτίου μάντεως, οὗ ἡ θυγάτηρ Θεονόη ἐρασθεῖσα Κανῶθου (ἦν δ' οὗτος κυβερνήτης Μενελάου τοῦ Τρώου) ἀποτυγχάνει· καὶ ὡς ὁ Κάνωθος καλὸς καὶ

54. Κατ' ἄλλη γραφή "ὁ Μάντης".

Εὐνόμου καὶ τοῦ Λοκροῦ, τῶν κιθαρωδῶν, καὶ πῶς ἔφτασαν στοὺς Δελφούς. Χωρισμένοι οἱ Ρηγῖνοι καὶ οἱ Λοκροὶ ἀπὸ ἓνα ποτάμι (" Ἀληξ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ), οἱ Ρηγῖνοι εἶχαν τζιτζίκια ἄφωνα, ἐνῶ στή Λοκρίδα τραγουδοῦσαν. Λέγει ὅτι ὁ Εὐνόμος φιλονείκησε μὲ τὸν Ρηγῖνο καὶ νίκησε τὸν ἀνταγωνιστὴ του μὲ τὸ τραγούδι τοῦ τζιτζικιοῦ. Γιατὶ ἡ κιθάρα τότε ἦταν ἐπτὰχορδη καὶ ὅταν ἔσπασε ἡ μία χορδή, ἓνας τζιτζίκας κάθησε στὴν κιθάρα καὶ ἀναπλήρωσε τὴν ἔλλειψη στὸ τραγούδι.

Ἡ ἕκτη διήγηση μᾶς ἀναφέρει πῶς ὁ Μόψος, ὁ υἱὸς τῆς Μαντοῦς⁵⁴ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα, ὅταν πέθανε ἡ μητέρα του, κληρονόμησε τὸ μαντεῖο τοῦ Ἀπόλλωνα στὴν Κλάρο. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔφτασε ὁ Κάλχας στὴν Κολοφώνα, ὅπου ὁ Μόψος εἶχε τὸ μαντεῖο καὶ ἔδινε τοὺς χρησμούς, καθὼς περιπλανιόταν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Τροίας. Φιλονεικοῦσαν λοιπὸν πολὺ μεταξύ τους καὶ ὁ Ἀμφίμαχος, ὁ βασιλιάς τῶν Λυκίων, σταμάτησε τὴ φιλονεικία τους. Καθὼς δηλαδὴ ξεκινούσε γιὰ πόλεμο, ὁ Μόψος τὸν ἐμπόδιζε, προαγγέλλοντάς τον ἦττα, ἐνῶ ὁ Κάλχας τὸν προέτρπε γιὰ τὸν πόλεμο, δηλώνοντάς του ὅτι θὰ νικοῦσε· ἀλλὰ ἠττήθηκε καὶ ὁ Μόψος δέχθηκε μεγαλύτερη τιμὴ, ἐνῶ ὁ Κάλχας αὐτοκτόνησε.

Ἡ ἑβδόμη διήγηση ἀναφέρει, ὅτι ὁ Φιλάμμων ἦταν υἱὸς τῆς Φιλωνίδας, ἡ ὁποία γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Ἐωσφόρο καὶ τὴν Κλεόβοια στὸ Θεορικὸ τῆς Ἀπικῆς· αὐτὸς ὁ Φιλάμμων ἦταν ὑπερβολικὰ ὠραῖος. Μιὰ νύμφη ἐρωτεύθηκε τὸν νέο καὶ ἔμεινε ἔγκυος. Ἀπὸ τὴν ντροπὴ τῆς φεύγει ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ φτάνοντας σὲ μιὰ ἀκτὴ, γεννᾷ ἓνα ἀγόρι, τὸν Θάμυρη, πού ὅταν ἔγινε ἔφηβος εἶχε φτάσει σὲ τέτοια τελειότητα στὴν κιθάρα, ὥστε οἱ Σκύθες τὸν ἔκαναν καὶ βασιλιά τους, ἂν καὶ εἶχε μεταβεῖ ἐκεῖ ἀπὸ ξένο μέρος. Φιλονείκησε ὅμως μὲ τὶς Μοῦσες γιὰ τὸ τραγούδι καὶ ὀρίζοντας ἀγῶνα, ἔβαλαν ὡς ἔπαλθα γιὰ τὸ νικητὴ, ὁ Θάμυρις νὰ συνάψει γάμο μὲ τὶς Μοῦσες, καὶ οἱ Μοῦσες νὰ διαλέξουν ὅ,τι θέλουν ἀπὸ αὐτόν· ἠττήθηκε ὅμως καὶ τοῦ ἔβγαλαν τὰ μάτια.

Ἡ ὀγδὴ διηγεῖται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ Αἰγύπτου μάντη Πρωτέα, πού ἡ κόρη του Θεονόη ἐρωτεύθηκε τὸν Κάνωβο (αὐτὸς ἦταν κυβερνήτης πλοίου τοῦ Μενέλαου τοῦ Τρώου), ἀλλὰ

νέος ἀπαίροντος Μενελάου ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Ἑλένης, καὶ προσορμισσάμενων τῇ γῇ, ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεὶς καὶ σαπεὶς τὸ σκέλος μετ' οὐ πολὺ θνήσκει· καὶ Μενέλαος καὶ Ἑλένη θάπτουσιν αὐτὸν ἐπ' Αἰγύπτου, οὗ νῦν ἐπώνυμος ᾤκησται πόλις. Καὶ τῶν τοῦ Νείλου
5 στομάτων τὸ τελευταῖον ὁ Κάνωβος ἢ Κανωδικὸν ἐκ τοῦ κυβερνήτου τὴν ὀνομασίαν ἔλκει.

Ἡ θ' τὰ περὶ Σεμιράμεως λέγει, καὶ Σεμίραμιν οὐχὶ γυναῖκα, κατὰ τοὺς ἄλλους, φησὶ Νίνου γενέσθαι, ἀλλὰ θυγατέρα· καὶ λόγῳ ἐνί, ὅσα οἱ ἄλλοι περὶ Ἀτόσσης τῆς Ἀσσυρίου ἀναγράφουσι,
10 ταῦθ' οὗτος εἰς Σεμίραμιν ἀναφέρει, οὐκ ἔχω λέγειν εἴτε δυσὶν ὀνόμασι τὴν αὐτὴν νομίζων καλεῖσθαι, ἢ τὰ περὶ Σεμιράμεως ἄλλως οὐκ εἰδῶς. Λέγει δ' ὡς ἡ Σεμίραμις αὕτη τῷ νιῷ λάθρα καὶ ἀγνοοῦσα μιγεῖσα, εἶτα γνουῦσα, ἄνδρα ἐν τῷ φανερωῷ ἔσχε, καὶ ἐξ ἐκείνου, πρότερον ὀδελυκτὸν ὄν, Μήδοις καὶ Πέρσαις καλὸν καὶ
15 νόμιμον μητροῦσι μίγνυσθαι.

Ἡ ι' δὲ ὡς Σίθων ὁ Ποσειδῶνος καὶ Ἰόσσης, ὁ τῆς Θρακίας Χερρονήσου βασιλεὺς, γενναῖα θυγατέρα Παλλήνην ἐκ Μενδηΐδος νύμφης, ἣν πολλῶν μνηστευομένων, ἄθλον ἔκειτο τῷ μάχῃ κρατήσαντι Σίθωνος καὶ τὴν κόρην ἔχειν καὶ τὴν βασιλείαν. Ἀναιρεῖται
20 οὖν ὑπὲρ τοῦ γάμου διαθλῶν Μέρουσ ὁ Ἀνθεμουσίας βασιλεὺς καὶ Περιφήτης ὁ Μυγδονίας. Ἐπειτα Σίθων ὀρίζει μὴ πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους διαμάχεσθαι τοὺς μνηστήρας, καὶ τῷ νικήσαντι τὸ αὐτὸ ἄθλον εἶναι. Διαγωνίζεται τοίνυν Δρύας καὶ Κλῖτος, καὶ πίπτει Δρύας δόλῳ Παλλήνης. Οὗ διαγνωσθέντος
25 Σίθωνι, ἔμελλε δύκην θάνατον Παλλήνην δίδόναι, εἰ μὴ Ἀφροδίτη νυκτὸς ἐπιφοιτήσασα πᾶσι τοῖς πολίταις τὴν κόρην ἤρπασε θανάτου. Καὶ τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς Παλλήνη καὶ Κλῖτος τὴν βασιλείαν ἐκδέχονται, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἡ χώρα Παλλήνη ἔλαβεν ὄνομα.

30 Ἡ ια' τὰ περὶ τῆς Ἡρακλέος θυσίας, ἣν Λίνδιοι μετὰ ἀρᾶς θύουσιν αὐτῷ, διέξεισι, καὶ ὡς τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ἀπὸ τινος ἀρο-

δὲν βρῆκε ἀνταπόκριση, καὶ ὅτι ὁ Κάνωβος, ὠραῖος καὶ νέος, ὅταν ὁ Μενέλαος καὶ ἡ Ἑλένη ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ προσορμίσθησαν σὲ ξηρὰ, δέχθηκε τὸ δάγκωμα μιᾶς ἔχιδνας· ἔπαθε τὸ πόδι του μόλυνση καὶ σὲ λίγο πέθανε. Ὁ Μενέλαος καὶ ἡ Ἑλένη τὸν ἔθαψαν στὴν Αἴγυπτο ὅπου χτίσθηκε ὁμώνυμη πόλη. Ἐπίσης καὶ τὸ τελευταῖο στόμο τοῦ Νείλου ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πλοίαρχου πῆρε τὴν ὀνομασία Κάνωβος ἢ Κανωβικό.

Ἡ ἐνάτη διηγεῖται τὴν ἱστορία τῆς Σεμίραμη, καὶ λέγει ὅτι ἡ Σεμίραμη δὲν ἦταν γυναῖκα τοῦ Νίνου, ἀλλὰ κόρη. Καὶ μ' ἓνα λόγο, ὅσα οἱ ἄλλοι γράφουν γιὰ τὴν Ἄτοσσα τὴν Ἀσσύρια, αὐτὰ ἐκεῖνος τὰ ἀποδίδει στὴ Σεμίραμη· δὲν μπορῶ νὰ πῶ ἂν τὸ ἔκανε ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι εἶχε δύο ὀνόματα ἢ ἐπειδὴ δὲν ἤξερε τὰ διαφορετικὰ πού ἔτυχαν στὴ Σεμίραμη. Λέγει ὅτι αὐτὴ ἢ Σεμίραμη κρυφὰ καὶ χωρὶς νὰ ξέρει κοιμήθηκε μὲ τὸν υἱό της, καὶ ὅταν τὸ ἔμαθε, τὸν ἔκανε σιὰ φανερό σύζυγό της, καὶ ἀπὸ αὐτό, πού πρωτύτερα ἦταν μισητό, τὸ θεώρησαν οἱ Μῆδοι καλὸ καὶ νόμιμο νὰ συνουσιάζονται μὲ τὴ μητέρα τους.

Ἡ δέκατη διηγεῖται, ὅτι ὁ Σόλων, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνα καὶ τῆς Ὀσσας, βασιλιάς τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, γέννησε θυγατέρα τὴν Παλλήνη ἀπὸ τὴ νύμφη Μενδηίδα· αὐτὴν ἤθελαν νὰ τὴ μνηστευθοῦν πολλοὶ καὶ ἔπαθλο ἐκείνου πού θὰ νικοῦσε σὲ ἀγῶνα μὲ τὸ Σίθωνα ἦταν νὰ πάρει καὶ τὴν κόρη καὶ τὴ βασιλεία. Ἀγωνιζόμενος γιὰ τὸ γάμο φονεύεται ὁ Μέροπας, ὁ βασιλιάς τῆς Ἀνθεμουσίας καὶ ὁ Περιφήτης τῆς Μυγδονίας. Ἐπειτα ὁ Σίθωνας ὀρίζει νὰ ἀγωνίζονται ὄχι μ' αὐτὸν οἱ μνηστῆρες, ἀλλὰ μεταξύ τους, καὶ ὁποῖος νικήσει θὰ πάρει τὸ ἔπαθλο. Ἀγωνίζεται λοιπὸν ὁ Δρύας καὶ ὁ Κλίτος, καὶ σκοτώνεται ὁ Δρύας μὲ δόλο τῆς Παλλήνης. Ὅταν ἐγινε αὐτὸ γνωστὸ στὸ Σίθωνα σκεφτόταν νὰ ἐπιβάλλει στὴν Παλλήνη τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ, συγκαλώντας ἡ Ἀφροδίτη τὴ νύχτα ὄλους τοὺς πολίτες, ἔσωσε τὴν κόρη ἀπὸ τὸ θάνατο. Ὅταν πέθανε ὁ πατέρας της ἡ Παλλήνη καὶ ὁ Κλίτος τὸν διαδέχθηκαν στὴ βασιλεία καὶ ἀπὸ αὐτὴν ὁ τόπος ὀνομάσθηκε Παλλήνη.

Ἡ ἐνδέκατη ἐξιστορεῖ τὴ θυσία τοῦ Ἡρακλῆ, τὴν ὁποία οἱ Λίνδιοι τελοῦν μὲ κατάρα, καὶ ὅτι ἀρχὴ ἔλαβε τὸ πρᾶγμα ἀπὸ

τῆρος Λινδίου, ὅς, ἐπεὶ τροφὰς ἦτει Ἑρακλῆς ὑπὲρ Ὑλλου τοῦ παιδός, ὃν κομιδῇ νέον κατὰ τὴν ὁδὸν συνεπήγετο, ἀντὶ τοῦ παρασχεῖν καὶ προσύβρισεν. Ἑρακλῆς δὲ χαλεπήνας, ἓνα τῶν βοῶν κατασφάξας, αὐτὸς τε θοινᾶται καὶ τῷ παιδί δίδωσιν.
 5 Ἑρᾶτο δὲ πόρρωθεν ὁ ἀροτῆρ. Καὶ ὁ Ἑρακλῆς γέλωτι διδοῦς τὰς ἀράς, οὐδέποτε ἀπεφθέγγετο θοίνης ἠδίονος ἀπολαῦσαι, ἢ τῆς μετὰ τῶν ἀρῶν.

Ἡ ιβ' τὰ περὶ Τρωὸς τοῦ Ἐριχθονίου τοῦ Δαρδάνου διαλαμβάνει, ὅς ἐβασίλευσε τῶν περὶ τὴν Ἰδην χωρίων, καὶ γεννᾶ ἐκ
 10 Καλλιρόης τῆς Σκαμάνδρου Ἴλον (ἐξ οὗ τὸ Ἴλιον) καὶ Ἀσάρακον καὶ Γανυμήδην, ὃν ἤρπασε Ζεὺς Ἀσάρακος δὲ σὺν τῷ πατρὶ Δαρδανίας ἐβασίλευσε, καὶ ἦν τοῦτο τῶν Τρώων βασιλεῖον. Ἴλος δέ, ὅς κτίζει τὸ Ἴλιον, κρατεῖ μάχῃ Βεβρύκων βασιλέως Βύζου ὄνομα, καὶ ἐπὶ μέγα τὸ Ἴλιον αἴρει.

15 Ἡ δὲ ιγ' τὰ περὶ Αἰθίλλας διέξεισιν, ἣτις ἦν θυγάτηρ μὲν Λαομέδοντος, ἀδελφὴ δὲ Πριάμου. Ταύτην Πρωτεσίλαος ἐξ Ἰλίου μετὰ καὶ ἄλλων νηυσὶν ἄγων αἰχμάλωτον, εἰς τὸν μεταξὺ Μένδης καὶ Σκιώνης μετὰ πολλοὺς χειμῶνας μόλις ὀρμίζονται. Καὶ πρὸς ὑδρεΐαν τῶν περὶ Πρωτεσίλαον ἀπάντων τοῦ αἰγιαλοῦ ἄνωθεν
 20 πρὸς τὴν χώραν ἀναδραμόντων, ἄλλα τε ἡ Αἰθίλλα ταῖς συναιχμαλώτισιν εἰποῦσα, καὶ ὡς εἰ ἀφίκοιντο σὺν τοῖς Ἑλλησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, χρυσὸς ἂν αὐταῖς δόξειε τὰ τῆς Τροίας κακὰ, πείθει πῦρ ἐνεῖναι ταῖς ναυσί. Καὶ καταμένουσι σὺν αὐταῖς ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἄκοντες οἱ Ἑλληνες, καὶ πόλιν κτίζουσι Σκιώνην, καὶ συνοικίζου-
 25 σιν.

Ἡ ιδ' τὰ περὶ Ἐνδυμίωνος ἱστορεῖ, ὅτι τε παῖς ἦν Ἀεθλίου τοῦ Διὸς καὶ Πρωτογενείας τῆς Δευκαλίωνος, καὶ ὡς δύο τέκνοι παῖδας, Εὐρουπύλην καὶ Αἰτωλόν, ὅς ἐκ Πελοποννήσου τὴν πατρῴαν λιπῶν ἀρχὴν εἰς τὴν ἀντίπερα ταύτης γῆν μετὰ τῆς ἐπομένης μοί-
 30 ρας, Κουρήτας ἐκβαλὼν, ᾤκησε, καὶ ἀντὶ Κουρήτιδος Αἰτωλίδα

κάποιον γεωργὸν Λίνδιο, ὃ ὁποῖος, ὅταν ὁ Ἡρακλῆς, πού ζητοῦσε φαγητό, γιὰ τὸν υἱὸν τοῦ Ὑλλο, τὸν ὁποῖο ἀπὸ πολὺ μικρὸν τὸν εἶχε μαζί του στὶς πορεῖες του, ἀντὶ νὰ τοῦ δώσει τὸν ἐξύβρισε καὶ ἐπιπλέον. Ὁ Ἡρακλῆς θύμωσε καὶ σφάζοντας ἓνα ἀπὸ τὰ βόδια, ἔφαγε ὁ ἴδιος καὶ ἔδωσε καὶ στὸ παιδί. Ἀλλὰ ἀπὸ μακριὰ ὁ γεωργὸς καταριόταν. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς γελώντας μὲ τὶς κατάρες, εἶπε, ὅτι οὐδέποτε ἀπόλαυσε πιὸ ὠραῖο γεῦμα ἀπὸ τὸ γεῦμα μὲ κατάρες.

Ἡ δωδέκατη περιέχει τὴν ἱστορία τοῦ Τρώα, υἱοῦ τοῦ Ἐριχθονίου καὶ ἐγγονοῦ τοῦ Δαρδάνου, πού διατέλεσε βασιλιάς στὰ μέρη γύρω ἀπὸ τὴν Ἰδη, καὶ ἀπέκτησε υἱὸ ἀπὸ τὴν Καλλιρρόη, κόρη τοῦ Σκαμάνδρου, τὸν Ἴλο (ἀπὸ αὐτὸ πῆρε τὸ Ἴλιο τὸ ὄνομα) καὶ τὸν Ἀσάρακο καὶ τὸν Γανυμήδη, πού τὸν ἄρπαξε ὁ Δίας. Ὁ Ἀσάρακος βασίλευσε στὴ Δαρδανία μαζί μὲ τὸν πατέρα του καὶ αὐτὸ ἦταν τὸ βασίλειο τῶν Τρώων. Ὁ Ἴλος ἔχτισε τὸ Ἴλιο, καὶ νικώντας σὲ μάχη τὸ βασίλειον τῶν Βεβρύκων, πού λεγόταν Βύζας, ὕψωσε τὸ Ἴλιο σὲ μεγάλη ἀκμὴ.

Ἡ δέκατη τρίτη διήγηση ἀναφέρεται στὴν Αἰθίλλα, πού ἦταν κόρη τοῦ Λαιομέδοντα καὶ ἀδελφὴ τοῦ Πριάμου. Αὐτὴν μεταφέροντάς τὴν ὁ Πρωτεσίλαος ἀπὸ τὸ Ἴλιο μαζί μὲ ἄλλους αἰχμαλώτους μὲ τὰ πλοῖα, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς κακοκαιρίες προσορμίσθησαν σὲ μέρος ἀνάμεσα στὴ Μένδη καὶ τὴ Σκιώνη. Ὅταν ὅλοι οἱ σύντροφοι τοῦ Πρωτεσίλαου ἀνέβηκαν πρὸς τὴ χώρα πάνω ἀπὸ τὴν ἀκτὴ πρὸς ἀνεύρεση νεροῦ, ἡ Αἰθίλλα, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ στοὺς συναιχμαλώτους τῆς καὶ ὅτι ἂν ἔφταναν μαζί μὲ τοὺς Ἕλληνας στὴν Ἑλλάδα, οἱ συμφορὲς τῆς Τροίας θὰ τοὺς φαίνονταν χρυσός, τοὺς πείθει νὰ βάλουν φωτιὰ στὰ πλοῖα. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες καὶ χωρὶς νὰ θέλουν παρέμειναν μαζί τους στὸν τόπο ἐκεῖνο, καὶ χτίζοντας τὴν πόλη Σκιώνη, ἐγκατεστάθηκαν ἐκεῖ.

Ἡ δέκατη τέταρτη ἱστορεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἐνδυμίωνα· ὅτι ἦταν υἱὸς τοῦ Ἀεθλίου Δία καὶ τῆς Πρωτογένειας, κόρης τοῦ Δευκαλίωνα καὶ ὅτι γέννησε δύο παιδιά, τὴν Εὐρυπύλη καὶ τὸν Αἰτωλό. Ὁ Αἰτωλὸς ἐγκαταλείποντας τὴν πατρικὴ γῆ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, κατοίκησε στὴν ἀντίπερα χώρα μὲ τὸ μέρος τῶν κατοίκων πού τὸν ἀκολούθησε, ἐκδιώκοντας τοὺς Κουρήτες, καὶ ἀντὶ Κουρήτιδα,

καλειῖσθαι δίδωσιν. Ὁ δ' Εὐρυπύλης καὶ Ποσειδῶνος παῖς Ἡλῖς τελευτήσαντος τοῦ μητροπάτορος Ἐνδυμίωνος τὴν βασιλείαν ἐκδέχεται, καὶ τῇ κτισθείσῃ πόλει ὑπὸ Ἐνδυμίωνος Ἡλιν ἐπώνυμον ἔθετο.

5 Ἡ γ' ἐπεὶ περὶ Φενεατῶν καὶ Δήμητρος καὶ Κόρης, ἣν Πλούτων ἀρπάσας καὶ λαθὼν τὴν μητέρα εἰς τὰ κάτω βασίλεια ἤγαγε, καὶ ὡς Φενεάταις μηνύσασι Δήμητρι τὸ χωρίον δι' οὗ ἡ κάθοδος (ἣν δέ τι χάσμα ἐν Κυλλήνῃ) ἄλλα τε ἀγαθὰ ἐχαρίσατο, καὶ μηδέποτε ὑπεριδεῖν ἑκατὸν ἄνδρας Φενεατῶν ἐν πολέμῳ πεσεῖν.

10 Ἡ δ' ἐπεὶ περὶ Προμάχου καὶ Λευκοκόμα τῶν Κνωσσίων (πόλις δὲ Κρήτης ἢ Κνωσσός) διέξεισιν, ὡς ἦρα Πρόμαχος νεανίου καλοῦ τοῦ Λευκοκόμα, ὡς ἄθλα αὐτῷ μεγάλα προὔτεινε καὶ κινδύνων μεστά, ὡς πάντα ὑπέστη Πρόμαχος ἐλπίδι τοῦ τυχεῖν, ὡς οὐδ' οὕτω τυγχάνει, καὶ ἀντιλυπεῖ Λευκοκόμαν, τὸ τελευταῖον τῶν
15 ἄθλων (κράνος δ' ἦν περιδόητον) ἐν ἑτέρῳ καλῷ νεανία ὄρῶντος περιθείς τοῦ Λευκοκόμα, καὶ ὅς οὐκ ἐνεγκῶν τὴν ζηλοτυπίαν ξίφει ἑαυτὸν διεχρήσατο.

Ἡ ε' ἐπεὶ Δίκαιος καὶ Συλεύς ἀδελφοί, Ποσειδῶνος υἱοί, περὶ τὸ Πήλιον ὄρος τῆς Θεσσαλίας ᾤκουν. Καὶ ἦν ὁ μὲν Δίκαιος, καὶ ὡς
20 ὠνομάζετο, οὕτω καὶ ἦν, Συλέα δέ, ὑβριστὴν ὄντα, Ἡρακλῆς ἀναιρεῖ, ξενίζεται δ' ὑπὸ Δικαίου, καὶ ἐρᾷ τῆς Συλέως θυγατρὸς, ἰδὼν αὐτὴν παρ' αὐτῷ τρεφομένην, καὶ ἄγεται εἰς γυναῖκα. Ἡ δὲ ἀποδημήσαντος Ἡρακλέους τῷ περὶ αὐτὸν ἔρωτι καὶ πόθῳ βαλλομένη θνήσκει, καὶ ἐπὶ προσφάτῳ τῇ κηδεῖα ἐπανιών Ἡρακλῆς
25 ἔμελλεν αὐτὸν τῇ πυρᾷ συγκατακαίειν, εἰ μὴ οἱ παρόντες λόγοις παρηγοροῦσι μόλις ἐκώλυσαν. Καὶ ἀπελθόντος Ἡρακλέους τὸ σῆμα τῆς κόρης οἱ πρόσσοικοι περιεδείμαντο, καὶ ἀντὶ μνήματος ἱερὸν Ἡρακλέους ἀπέφηναν.

Ἡ ς' ἐπεὶ Λοκροὶ μαχόμενοι, ἐπεὶ συγγενῆς αὐτοῖς Αἴας ἦν, ἐν τῇ

55. Τοὺς ξένους ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Αὐλίδα τοὺς προέτρεπαν νὰ σκάβουν τὴ γῆ.

ἔδωσε στή χώρα τὸ ὄνομα Αἰτωλίδα. Ὁ υἱὸς τῆς Εὐρυπύλης καὶ τοῦ Ποσειδώνα Ἡλῖς, ὅταν πέθανε ὁ πατέρας τῆς μητέρας του Ἐνδυμίων, παρέλαβε τὴ βασιλεία, καὶ ὀνόμασε Ἡλῖν τὴν πόλη ποῦ ἔχτισε ὁ Ἐνδυμίων.

Ἡ δέκατη πέμπτη μιλᾷει γιὰ τοὺς Φενεάτες, γιὰ τὴ Δήμητρα καὶ τὴν Κόρη (Περσεφόνη), ποῦ τὴν ἄρπαξε ὁ Πλούτων καὶ διαφεύγοντας τὴν προσοχὴ τῆς μητέρας της τὴν ὀδήγησε στὰ κάτω βασίλεια, καὶ ὅτι στοὺς Φενεάτες, ποῦ ὑπέδειξαν στὴ Δήμητρα τὸν τόπο ὅπου ἦταν ἡ κάθοδος (ἦταν κάποιο χάσμα στὴν Κυλλήνη), χάρισε πολλὰ ἄλλα ἀγαθὰ καὶ ποτὲ νὰ μὴ δοῦν σὲ πόλεμο περισσότερους ἀπὸ ἑκατὸ Φενεάτες νεκροὺς.

Ἡ δέκατη ἕκτη ἐξιστορεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Πρόμαχο καὶ τὸν Λευκοκόμα ἀπὸ τὴν Κνωσσὸ (ἡ Κνωσσὸς εἶναι πόλη τῆς Κρήτης). ὅτι ὁ Πρόμαχος ἦταν ἐρωτευμένος μ' ἕναν ὠραῖο νέο, τὸν Λευκοκόμα, ὅτι αὐτὸς τοῦ πρότεινε μεγάλα ἔπαθλα καὶ γεμᾶτα ἀγῶνες, ὅτι ὁ Πρόμαχος τὰ κέρδισε ὅλα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπιτύχει, καὶ ἐπειδὴ οὔτε ἔτσι ἐπέτυχε, προκάλεσε καὶ αὐτὴ τὴ λύπη τοῦ Λευκοκόμα· τὸ τελευταῖο ἔπαθλο (ποῦ ἦταν ἕνα περιβόητο κράνος) τὸ φόρεσε σὲ ἄλλον νέο, ἐνῶ ἔβλεπε ὁ Λευκοκόμας, καὶ αὐτὸς ἐπειδὴ δὲν ἄντεξε τὴ ζήλεια, αὐτοκτόνησε μὲ ξίφος.

Ἡ δέκατη ἑβδόμη διηγεῖται, ὅτι ὁ Δίκαιος καὶ ὁ Συλεὺς ἦταν ἀδελφοί, υἱοὶ τοῦ Ποσειδώνα, καὶ κατοικοῦσαν στὰ γύρω μέρη τοῦ Πηλίου ὄρους τῆς Θεσσαλίας. Ὁ ἕνας ἦταν δίκαιος, καὶ ὅπως ὀνομαζόταν, ἔτσι καὶ ἦταν. Τὸ Συλέα⁵⁵ ὅμως, ποῦ ἦταν προσβλητικὸς, τὸν σκότωσε ὁ Ἡρακλῆς. Τὸν φιλοξενεῖ τότε ὁ Δίκαιος, καὶ ἐρωτεύεται τὴ θυγατέρα τοῦ Συλέα, ποῦ ζοῦσε κοντὰ σιὸ Δίκαιο, καὶ τὴν παίρνει σύζυγο. Αὐτὴ ὅμως ὅταν ἔφυγε ὁ Ἡρακλῆς, πληγωμένη ἀπὸ τὸν ἐρωτὰ του καὶ τὸν πόθο του, πέθανε. Ἀμέσως ὅμως μετὰ τὴν κηδεῖα ἐπέστρεψε ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ὁποῖος θὰ ἔπεφτε στὴν πυρὰ νὰ καεῖ μαζί της, ἂν οἱ παρόντες δὲν τὸν ἐμπόδιζαν μὲ δυσκολία, παρηγορώντας τον μὲ διάφορα λόγια. Ὅταν ἔφυγε ὁ Ἡρακλῆς ἔχτισαν οἱ περίοικοι ὀλόγυρα τὸ μνήμα τῆς κόρης, καὶ ἀντὶ γιὰ μνήμα τὸ ἀνέδειξαν σὲ ἱερὸ τοῦ Ἡρακλῆ.

Ἡ δέκατη ὀγδὴ· Οἱ Λοκροὶ σὲ μιὰ μάχη, ἐπειδὴ ὁ Αἴας ἦταν

παρατάξει χώραν κενήν ἐῷσιν, ὡς δῆθεν Αἴας ἐν ἧ παρατάττοιτο.
 Παρατεταγμένων οὖν ἐν τῇ πρὸς Κροτωνιάτας μάχῃ, Αὐτολέων
 Κροτωνιάτης ἠβουλήθη διὰ τοῦ διαλείποντος διεκπεσεῖν μέρους
 καὶ κινκλώσασθαι τοὺς πολεμίους Τρωθεῖς δ' ὑπὸ φάσματος τὸν
 5 μηρὸν ἀπετρόπη, καὶ ἐσφακέλιζεν, ἕως ἂν κατὰ χρησμόν εἰς τὴν
 ἐν Πόντῳ Ἀχίλλειον νῆσον (ἔστι δ' αὕτη παραπλεύσαντι τὸν
 Ἰστρον ὑπὲρ τῆς Ταυρικῆς) ἐκέῖσε παραγεγονῶς, καὶ τοὺς τε ἄλ-
 λους ἥρωας ἐκμειλιξάμενος, μάλιστα δὲ τὴν Αἴαντος τοῦ Λοκροῦ
 ψυχὴν, ἰάθη. Κακείθεν ἐξιόντα ἀπαγγέλλειν αὐτὸν Στησιχόρω
 10 Ἐλένη κελεύει τὴν εἰς αὐτὴν ἄδειν, εἰ φιλεῖ τὰς ὄψεις, παλινκωδί-
 αν. Στησίχορος δ' αὐτίκα ὕμνους Ἐλένης συντάττει καὶ τὴν ὄψιν
 ἀνακομίζεται.

Ἡ ἰθ' ὡς Ψαμάθη ἢ Κροτώπου ἐξ Ἀπόλλωνος κύει, καὶ τε-
 κοῦσα, ἐπεὶ τὸν πατέρα ἐδεδοίκει, ἐκτίθεται, Λίνον ὀνομάσασα
 15 Καὶ ὁ δεξάμενος ποιμὴν ὡς ἴδιον ἀνέτρεφε, καὶ ποτε οἱ τῆς ποι-
 μνης κύνες διέσπασαν αὐτόν. Ἡ δὲ ὑπερπαθήσασα κατάφωρος
 γίνεται τῷ πατρί, καὶ δικάζει αὐτῇ θάνατον, πεπορνεῦσθαι καὶ
 καταψεύδεσθαι αὐτὴν Ἀπόλλωνος οἰηθεῖς. Ἀπόλλων δὲ τῷ τῆς
 ἐρωμένης φόνῳ χολωθεὶς λοιμῶν κολάζει τοὺς Ἀργεῖους. Καὶ χρω-
 20 μένοις ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς Ψαμάθην ἀνεῖλε καὶ Λίνον ἰλάσκεσθαι.
 Οἱ δὲ τὰ τε ἄλλα ἐτίμησαν αὐτούς, καὶ γυναῖκα ἅμα κόραις ἔπεμ-
 πον θρηνεῖν Λίνον, αἱ δὲ θρήνους ἀντιβολίαις μιγνῦσαι τὰς τε
 ἐκείνων καὶ τὰς σφετέρας ἀνέκλαιον τύχας. Καὶ οὕτως ἦν ἐκπρε-
 πῆς ὁ ἐπὶ Λίνῳ θρήνος, ὡς ἀπ' ἐκείνων καὶ τοῖς ἔπειτα ποιηταῖς
 25 παντὸς πάθους παρενθήκη Λίνος ἄδεται. Μῆνά τε ὠνόμασαν
 ἄρνεϊον, ὅτι ἄρνασι Λίνος συνανεστράφη, καὶ θυσίαν ἄγουσι καὶ
 ἐορτὴν ἀρνίδα, κτείνοντες ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ κινῶν ὄσους ἂν

56. Ὁ Αἴας ὁ Λοκρὸς ἢ Ὀιλέως, καὶ ὄχι ὁ Αἴας ὁ Τελαμώνιος, ὁ ὁποῖος βίασε τὴν Κασσάνδρα.

57. Βλ. σχετικὰ καὶ Πλάτωνα, Φαῖδρος 242, Β.

συγγενῆς τους, ἄφησαν στήν παρατάξή τους ἓνα χῶρο κενό, ἐπειδὴ τάχα σ' αὐτὸν πολεμοῦσε ὁ Αἴας⁵⁶. Ἐνῶ λοιπὸν εἶχαν παραταχθεῖ στὴ μάχη κατὰ τῶν Κροτωνιατῶν, ὁ Αὐτολέων ὁ Κροτωνιάτης θέλησε νὰ ξεγλιστρήσει ἀπὸ τὸν κοινὸ χῶρο καὶ νὰ κυκλώσει τοὺς ἐχθροὺς. Τραυματισμένος ὁμως ἀπὸ ἓνα φάντασμα στὸν μηρό, ἐμποδίσθηκε καὶ ἄρχισε τὸ τραῦμα νὰ προσβάλλεται ἀπὸ γάγγραινα, ὥσπου ἀκολουθώντας κάποιον χρησμὸ φτάνει στὸ νησι Ἀχίλλειο, στὸν Πόντο [αὐτὸ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ Ταυρίδα, παραπλέοντας τὸν ποταμὸ Ἰστρο (Δοῦναβη)], καὶ παρακαλῶντας ὅλους τοὺς ἥρωες, καὶ κυρίως τὴν ψυχὴ τοῦ Αἴαντα τοῦ Λοκροῦ, θεραπεύεται. Ἀναχωρῶντας ἀπὸ ἐκεῖ τοῦ παραγγέλλει ἡ Ἑλένη νὰ πεῖ στὸν Στησίχορο νὰ τῆς τραγουδήσει, ἂν θέλει τὰ μάτια του, τὴν παλινωδία⁵⁷. Ὁ Στησίχορος τότε συνέθεσε ἀμέσως ὕμνους τῆς Ἑλένης, καὶ ἀνέκτησε τὸ φῶς του.

Ἡ δέκατη ἑνατὴ ἀναφέρεται στήν Ψαμάθη, τὴν κόρη τοῦ Κροτώπου, ἡ ὁποία ἄμεινε ἔγκυος ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ὅταν γέννησε, ἐπειδὴ φοδόταν τὸν πατέρα της, ἐξέθεσε τὸ παιδί, ἀφοῦ τὸ ὀνόμασε Λίνον. Ὁ βοσκὸς ποὺ τὸ βρῆκε τὸ ἀνέτρεφε σὰν δικό του καὶ κάποτε τὰ σκυλιὰ τοῦ κοπαδιοῦ τὸ κατασπάραξαν. Ἡ Ψαμάθη τότε ἐξαιτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ πόνου ποὺ ἔνιωσε ἀνακαλύφθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα της, ὁ ὁποῖος τὴν καταδίκασε σὲ θάνατο, νομίζοντας πῶς εἶχε ἐκπορνευθεῖ καὶ κατηγορεῖ ψευδῶς τὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ Ἀπόλλωνας πικραμένος ἀπὸ τὸ φόνο τῆς ἐρωμένης του τιμωρεῖ μὲ λοιμὸ τοὺς Ἀργεῖους. Ζητώντας αὐτοὶ ἀπὸ αὐτὸν χρησμὸ πῶς ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ νόσο, χρησιμοδότησε νὰ ἐξιλεώσουν τὴν Ψαμάθη καὶ τὸν Λίνο. Οἱ Ἀργεῖοι καὶ ἄλλες πολλές τιμές τοὺς πρόσφεραν, καὶ τὶς γυναῖκες τους μαζί μὲ τὶς κόρες τους ἔστειλαν νὰ θρηνήσουν τὸν Λίνο, οἱ ὁποῖες ἀναμιγνύοντας θρήνους μαζί μὲ παρακλήσεις ἐκλαιγαν γιὰ τὶς συμφορὲς ἐκείνων καὶ τὶς δικές τους. Καὶ ἔτσι ἔγινε διαπρεπὴς ὁ θρήνος γιὰ τὸν Λίνο, ὥστε ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους ποιητὲς σὲ κάθε πένθος παρεμβάλλονται τὰ τραγούδια γιὰ τὸν Λίνο. Ἐνα μῆνα ἐπίσης τὸν ὀνόμασαν ἀρνεῖο, γιὰτὶ ὁ Λίνος μεγάλωσε μέσα στὰ ἀρνιά, καὶ προσφέρουν θυσία καὶ τελοῦν τὴν ἑορτὴ ἀρνίδα, σκοτώνοντας ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ ὅσα

εὔρωσι. Καὶ οὐδ' οὕτως ἐλώφα τὸ κακόν, ἕως Κρότωπος κατὰ
 χρησμόν ἔλιπε τὸ Ἄργος, καὶ κτίσας πόλιν ἐν τῇ Μεγαρίδι καὶ
 Τριποδίσκιον ἐπικαλέσας κατώκησεν.

Ἡ κ' ὡς Θεόκλος ὁ Χαλκιδεὺς αἰχμάλωτος ὑπὸ Βισαλτῶν γε-
 5 γονῶς (οἱ δὲ Βισάλται Θρακικὸν ἔθνος, ἀντίπερα Παλλήνης οἰ-
 κοῦντες), οὗτος Χαλκιδεὺς λάθρα μεταπεμψάμενος προδίδωσι Βι-
 σάλτας, καὶ αὐτοὶ πρῶτον μὲν τῷ αἰφνιδίῳ ἐτάραξαν Βισάλτας,
 εἶτα τειχήρεις ποιήσαντες βουκόλου δόλῳ αἰχμαλώτου παρ' αὐ-
 τῶν γεγενημένου αἰροῦσι τὴν πόλιν, ἐκδιώξαντες τοὺς Βισάλτας
 10 Τὸν δὲ προδότην βουκόλον, παραβάντες τὰς συνθήκας, κτείνουσι.
 Καὶ μῆνις αὐτοῖς διὰ τοῦτο θεόθεν ἐνέσκηψε. Καὶ κατὰ χρησμόν
 τάφον περικαλλῆ χῶσαντες τῷ βουκόλῳ καὶ ὡς ἥρωϊ θύοντες, τοῦ
 κακοῦ ἀπηλλάγησαν.

Ἡ κα', Δάρδανος καὶ Ἰάσων παῖδες ἦσθην Διὸς ἐξ Ἥλέκτρας
 15 τῆς Ἀτλαντίδος, καὶ ᾤκουν Σαμοθράκην τὴν νῆσον. Ἄλλ' ὁ μὲν
 Ἰάσων φάσμα Δήμητρος αἰσχῦναι βουληθείς, ἐκεραυνώθη, Δάρ-
 δανος δὲ ἐπὶ τὰδελφῶ συγχυθείς εἰς τὴν ἀντίπερα γῆν, ἐν ἣ καὶ
 πεδιάς πολλή καὶ τὸ ὄρος ἡ Ἰδοῦ, σχεδίαις (πλοίων γὰρ χρῆσις οὐ-
 δέπω ἦν) διαβαίνει. Εἶχε δὲ τὸ κράτος τότε τῆς χώρας ὁ Σκαμιάν-
 20 δρου τοῦ ποταμοῦ καὶ νύμφης Τεῦκρος, ἐξ οὗ Τεῦκροί τε οἱ οἰκή-
 τορες καὶ Τευκρία ἡ γῆ, ᾧ κατὰ λόγους συνελθὼν Δάρδανος λαμβάνει
 τὴν ἡμίσειαν, καὶ πόλιν, ἐν ᾧ τῆς σχεδίας ἀπέθη, κτίζει Δαρ-
 δανίαν. Ὑστερον δὲ τελευτήσαντος Τεῦκρου ἡ πᾶσα τῆς χώρας
 εἰς αὐτὸν ἀρχὴ περιῆλθεν.

25 Ἡ κβ' μειρακίῳ Κρητὶ γέννημα δράκοντος ἐραστῆς δωρεῖται.
 Ὁ δὲ ἔτρεφέ τε καὶ ἐπεμελεῖτο, ἕως ηὔξῃθη καὶ φόβον ἐνεποίει ὁ
 δράκων τοῖς ἐπιχωρίοις· οὗτοι γὰρ τότε ἠνάγκασαν τὸ μειράκιον
 ἐκθεῖναι τὸ θηρίον ἐπὶ τῆς ἐρημίας, καὶ πολλὰ κλαίων ἐξέθετο.
 Ὑστερον δ' ἐπὶ θήραν ἐξελθόντος τοῦ μειρακίου καὶ λησταῖς περι-

σκυλιὰ βροῦν. Οὔτε ἔτσι δὲν ἠσύχαζε τὸ κακὸ, ὥσπου ὁ Κρότωπας κατὰ κάποιο χρησμό ἐγκατέλειψε τὸ Ἄργος, ἔχτισε πόλη στὴ Μεγαρίδα, καὶ κατοίκησε ἐκεῖ ὀνομάζοντάς τὴν Τριποδίσκιον.

Ἡ εἰκοστὴ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Χαλκιδεὺς Θεόκλος αἰχμαλωτίσθηκε ἀπὸ τοὺς Βισάλτες (οἱ Βισάλτες ἦταν Θρακικὸ ἔθνος, ποὺ κατοικοῦσαν στὴν ἀντικρυνὴ μεριά τῆς Παλλήνης). Αὐτὸς κρυφὰ ἔστειλε καὶ κάλεσε τοὺς Χαλκιδεῖς καὶ πρόδωσε τοὺς Βισάλτες. Αὐτοὶ μὲ τὸν αἰφνιδιασμὸ τους προκάλεσαν στὴν ἀρχὴ σύγχυση στοὺς Βισάλτες καὶ στὴ συνέχεια, κλείνοντάς τους μέσα στὰ τείχη, μὲ τὸν δόλο ἑνὸς βοσκοῦ βοδιῶν ποὺ αἰχμαλώτισαν κυρίευσαν τὴν πόλη καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Βισάλτες. Τὸν προδότῃ ὅμως βοσκὸ βοδιῶν, παρὰ τὴ συμφωνία τους, τὸν σκότωσαν. Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἐκδηλώθηκε ξαφνικὰ σ' αὐτοὺς θεομηνία. Ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμό ποὺ τοὺς δόθηκε ἔστησαν ὠραιότατο μνημα στὸν βουκόλο καὶ θυσιάζοντας σ' αὐτὸν σὰν σὲ ἦρωα, ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὸ κακὸ.

Ἡ εἰκοστὴ πρώτη· Ὁ Δάρδανος καὶ ὁ Ἰάσων ἦταν παιδιὰ τοῦ Δία ἀπὸ τὴν Ἥλέκτρα, τὴν κόρη τοῦ Ἄτλαντα, καὶ ζοῦσαν στὸ νησί Σαμοθράκη. Ἀλλὰ ὁ Ἰάσωνας θέλοντας νὰ θεηλώσει τὸ εἶδωλο τῆς Δήμητρας, σκοτώθηκε ἀπὸ κεραυνό. Ὁ Δάρδανος ταραγμένος ἀπὸ τὸ συμβᾶν στὸν ἀδελφὸ του περνᾷ στὴν ἀπέναντι στεριά μὲ σχεδίες (γιατὶ ἀκόμα δὲν χρησιμοποιοῦνταν τὰ πλοῖα), ὅπου ὑπῆρχε καὶ πεδιάδα μεγάλη καὶ τὸ ὄρος Ἰδη. Τὴ χώρα κυβερνοῦσε τότε ὁ υἱὸς τοῦ Σκάμανδρου ποταμοῦ καὶ τῆς νύμφης (Ἰδαίας) Τεῦκρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο οἱ κάτοικοι ὀνομάσθηκαν Τεῦκροι, καὶ ἡ χώρα Τευκρία. Ὁ Δάρδανος ἦρθε σὲ συμφωνίες μὲ τὸν Τεῦκρο, καὶ παίρνοντας τὴ μισὴ χώρα, ἔχτισε πόλη, τὴ Δαρδανία, στὸ σημεῖο ποὺ ἀποβιδάσθηκε ἀπὸ τὴ σχεδία. Ἀργότερα ὅταν πέθανε ὁ Τεῦκρος, ἡ ἐξουσία ὅλης τῆς χώρας περιῆλθε σ' αὐτόν.

Ἡ εἰκοστὴ δεύτερη· Σ' ἓνα νεαρὸ Κρήτα δόθηκε δῶρο ἓνα μικρὸ δρακοντόπουλο γιὰ νὰ τὸ περιποιεῖται. Αὐτὸς τὸ ἔτρεφε καὶ τὸ φρόντιζε, ὥσπου μεγάλωσε τὸ δρακοντόπουλο καὶ προκαλοῦσε φόβο στοὺς ἐντόπιους. Τότε αὐτοὶ ἀνάγκασαν τὸν νεαρὸ νὰ ἀφήσει τὸ δράκοντα στὴν ἐρημιά, καὶ αὐτὸς τὸν ἄφησε μὲ πολλὰ κλάματα. Ἀργότερα, ὅταν τὸ παιδί βγήκε σὲ κυνήγι καὶ ἔπεσε στὰ χέρια

πεσόντος, ἀνακαλουμένου τούς βοηθήσοντας, ἀναγνωρίσας ὁ δράκων τὴν φωνήν, τούς μὲν ληστὰς διέφθειρεν, ἑκάστῳ περιειληθείς, σημεῖα δὲ τῷ παιδί παλαιᾶς αἰσθήσεως ἐνδειξάμενος ἀπαλλάσσει τῆς ἐπιβουλῆς.

5 Ἡ γὰρ ὡς Ἀλεξάνδρου τοῦ Πάριδος καὶ Οἰνώνης, ἦν ἐγγήματο πρὶν ἢ τὴν Ἑλένην ἀρπάσαι, παῖς Κόρουθος γίνεται, κάλλει νικῶν τὸν πατέρα. Τοῦτον ἢ μήτηρ Ἑλένη προσέπεμπε, ζηλοτυπίαν τε κινουῖσα Ἀλεξάνδρῳ καὶ κακόν τι διαμηχανωμένη Ἑλένη. Ὡς δὲ
10 συνήθης ὁ Κόρουθος πρὸς Ἑλένην ἐγένετο, Ἀλέξανδρός ποτε παρελθὼν εἰς τὸν θάλαμον καὶ θεασάμενος τὸν Κόρουθον τῇ Ἑλένῃ παρεξόμενον καὶ ἀναφλεχθεὶς ἐξ ὑποψίας εὐθύς ἀναιρεῖ. Καὶ Οἰνώνη τῆς τε εἰς αὐτὴν ὕβρεως καὶ τῆς τοῦ παιδὸς ἀναιρέσεως πολλὰ Ἀλέξανδρον ἀρασαμένη, καὶ ἐπειποῖσα (καὶ γὰρ ἦν ἐπίπνους μαντείας καὶ τομῆς φαρμάκων ἐπιστήμων) ὡς τρωθεὶς ποτε
15 ὑπ' Ἀχαιῶν καὶ μὴ τυγχάνων θεραπείας δεήσει αὐτῆς, οἴκαδε ἦει. Ὑστερον δ' Ἀλέξανδρος ἐν τῇ πρὸς Ἀχαιοὺς ὑπὲρ Τροίας μάχῃ τρωθεὶς ὑπὸ Φιλοκτήτου καὶ δεινῶς ἔχων δι' ἀπήνης ἐκομίζετο πρὸς τὴν Ἰδην, καὶ προεκπέμψας κήρυκα ἐδεῖτο Οἰνώνης ἢ δὲ ὑβριστικῶς μάλα τὸν κήρυκα διωσαμένη, πρὸς Ἑλένην ἰέναι
20 Ἀλέξανδρον ἐξωνείδιζε. Καὶ Ἀλέξανδρος μὲν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπὸ τοῦ τραύματος τελευτᾷ, τὴν δὲ μήπω πεπτυσμένην τὴν τελευτὴν μετόμελος ὁμως δεινὸς εἶχε, καὶ δρεψαμένη τῆς πόας ἔθει φθάσαι ἐπειγομένη. Ὡς δ' ἔμαθε παρὰ τοῦ κήρυκος ὅτι τεθνήκοι καὶ ὅτι αὐτὴ αὐτὸν ἀνήρηκεν, ἐκεῖνον μὲν τῆς ὕβρεως, λίθῳ τὴν κεφαλὴν
25 πατάξασα, ἀναιρεῖ, τῷ δ' Ἀλεξάνδρου νεκρῷ περιχυθεῖσα, καὶ πολλὰ τὸν κοινὸν ἀμφοῖν καταμεμψαμένη δαίμονα, ἑαυτὴν ἀνήρτησε τῇ ζώνῃ.

Ἡ καὶ, ἐν Θεσπεΐᾳ τῆς Βοιωτίας (ἔστι δ' ἡ πόλις οὐχ ἕκασ τούς Ἑλικῶνος) παῖς ἔφν Νάρκισσος πάννυ καλὸς καὶ ὑπερόπτης ἔρω-
30 τὸς τε καὶ ἐραστῶν. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἐραστῶν ἐρώντες

ληστῶν, καλοῦσε ἐκείνους πού θά τόν βοηθοῦσαν. Ὁ δράκοντας ἀναγνωρίζοντας τή φωνή του, καί τούς ληστές σκότωσε, ἀφοῦ τυλίχθηκε γύρω ἀπό τόν καθένα, καί στό παιδί ἔδωσε δείγματα τῆς παλιάς οἰκειότητας, ἀπαλλάσσοντάς το ἀπό τόν κίνδυνο.

Ἡ εἰκοστή τρίτη· Ὁ Ἀλέξανδρος ἡ Πάρις καί ἡ Οἰνώνη, πού εἶχε νυμφευθεῖ πρὶν ἀρπάξει τήν Ἑλένη, ἀπόχτησαν υἱό, τόν Κόρυθο, πού ἦταν πιό ὠραῖος ἀπό τόν πατέρα του. Τόν Κόρυθο τόν ἔστειλε ἡ μητέρα του στήν Ἑλένη προκαλώντας τή ζήλεια τοῦ Ἀλέξανδρου καί σχεδιάζοντας κάτι κακò εἰς βάρος τῆς Ἑλένης. Ὃταν ὁ Κόρυθος ἔγινε φίλος τῆς Ἑλένης, μπαίνοντας κάποτε ὁ Ἀλέξανδρος στό θάλαμο καί βλέποντας τόν Κόρυθο νά κάθεται δίπλα στήν Ἑλένη, τόν ἔξωσαν οἱ ὑποψίες καί ἀμέσως τόν σκότωσε. Ἡ Οἰνώνη καί γιά τήν εἰς βάρος της προσβολή καί γιά τò φόνο τοῦ παιδιοῦ της, ἀφοῦ εἶπε πολλές κατάρες στόν Ἀλέξανδρο καί ἀφοῦ πρόσθεσε (γιατί ἦταν ἔμπειρη μάντις καί ἤξερε νά συλλέγει βότανα φαρμακευτικά), ὅτι θά τραυματισθεῖ κάποτε ἀπό τούς Ἀχαιοὺς καί ἐπειδὴ δὲν θά θεραπεύεται θά τῆ χρειασθεῖ, ἀναχώρησε γιά τò σπίτι της. Πράγματι ὕστερα ὁ Ἀλέξανδρος πολεμώντας μέ τούς Ἀχαιοὺς πρὸς ὑπεράσπιση τῆς Τροίας πληγώθηκε ἀπό τόν Φιλοκτήτη καί βρισκόμενος σὲ δεινὴ κατάσταση μεταφέρθηκε μέ ἄμαξα στήν Ἰδη, καί ἀπὸ ἐκεῖ στέλνοντας πρῶτα κήρυκα παρακαλοῦσε τήν Οἰνώνη. Αὐτὴ διώχνοντας μέ ὕβρεις τόν κήρυκα, χλεύαζε τόν Ἀλέξανδρο, λέγοντάς του νά πάει στήν Ἑλένη. Ὁ Ἀλέξανδρος πηγαίνοντας πέθανε καθ' ὁδὸν ἀπὸ τò τραῦμα του, καί ἐκείνη, χωρὶς νά ἔχει μάθει ἀκόμα τò τέλος του, κυριεύθηκε ἀπὸ δεινὴ μεταμέλεια, καί ἀφοῦ μάζεψε λουλούδια ἔτρεχε διαστικὰ νά τόν προλάβει. Μόλις ἔμαθε ἀπὸ τόν κήρυκα ὅτι εἶχε πεθάνει καί ὅτι τόν εἶχε σκοτώσει ἡ ἴδια, χτυπώντας τόν κήρυκα, ἔξαιτίας τῆς ὕβρης του, στό κεφάλι μέ μιὰ πέτρα τόν σκότωσε, καί πέφτοντας πάνω στόν νεκρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀφοῦ ἔξεστόμιση πολλές κατηγορίες γιά τόν κοινὸ καί τῶν δύο τους δαίμονα, κρεμάσθηκε μέ τῆ ζώνη της.

Ἡ εἰκοστή τέταρτη· Στὴ Θεσπεια τῆς Βοιωτίας (ἡ πόλη δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τόν Ἑλικῶνα) γεννήθηκε ἓνα παιδί πολὺ ὠραῖο, ὁ Νάρκισσος, πού περιφρονοῦσε τόν Ἔρωτα καί τούς ἔραστες. Καί

ἀπηγόρευσαν, Ἀμεινίας δὲ πολὺς ἦν ἐπιμένων καὶ δεόμενος· ὡς δ' οὐ προσίετο ἀλλὰ καὶ ξίφος προσέπεμψεν, ἑαυτὸν πρὸ τῶν θυρῶν Ναρκίσσου διαχειρίζεται, πολλὰ καθικετεύσας τιμωρὸν οἱ γενέσθαι τὸν Θεόν. Ὁ δὲ Νάρκισσος ἰδὼν αὐτοῦ τὴν ὄψιν καὶ 5 τὴν μορφήν ἐπὶ κρήνης ἰνδαλλομένην τῷ ὕδατι, καὶ μόνος καὶ πρῶτος ἑαυτοῦ γίνεται ἄτοπος ἔραστής. Τέλος ἀμηχανῶν καὶ δίκαια πάσχειν οἰηθεὶς ἀνθ' ὧν Ἀμεινίου ἐξύδρισε τοὺς ἔρωτας, ἑαυτὸν διαχρᾶται. Καὶ ἐξ ἐκείνου Θεσπιεῖς μᾶλλον τιμᾶν καὶ γεραίρειν τὸν Ἔρωτα καὶ πρὸς ταῖς κοιναῖς θεραπείαις καὶ ἰδίᾳ 10 θύειν ἔγνωσαν. Δοκοῦσι δ' οἱ ἐπιχώριοι τὸν Νάρκισσον τὸ ἄνθος ἐξ ἐκείνης πρῶτον τῆς γῆς ἀνασχεῖν, εἰς ἣν ἐξεχύθη τὸ τοῦ Ναρκίσσου αἷμα.

Ἡ κέ' ὡς Μίνως υἱὸς Διὸς καὶ Εὐρώπης, ὁ βασιλεύων Κρήτης, κατὰ ζήτησιν Δαιδάλου στόλας πλεύσας εἰς Σικανίαν (αὕτη δ' 15 ἐστὶν ἡ νῦν Σικελία) ὑπὸ τῶν Κωκάλου θυγατέρων (ἐβασίλευε δ' οὗτος Σικελῶν) ἀναιρεῖται. Καὶ τὸ Κρητικὸν πολεμεῖ Σικελοῖς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, καὶ ἠττᾶται. Καὶ ἐπανιόντες ὑπὸ χειμῶνος ἐξέπεσον εἰς Ἰάπυγας, καὶ αὐτόθι τότε ἰδρῦσαντο, ἀντὶ Κρητῶν γεγονότες Ἰάπυγες. Χρόνῳ δὲ ὕστερον μοῖρά τις κατὰ στάσιν ἐκπεσόν- 20 τες τῆς χώρας χρησμὸν ἔλαβον, ἔνθα ἂν τις αὐτοῖς γῆν καὶ ὕδωρ ὀρέξῃ, ἐνταῦθα οἰκίξασθαι. Καὶ ᾤκησαν τὴν Βοττιαίων· ἐκεῖ γὰρ παῖδες ἄρτων εἶδη καὶ ἄλλων ὄψων παίζοντες ἀπὸ πηλοῦ καὶ πλάττοντες, αἰτουμένοις ἐπέδωκαν αὐτοῖς ἀντὶ ἄρτων τοὺς πηλί- 25 σαντο τὸν βασιλέα Μακεδόνων, καὶ ἔλαβον οἰκεῖν τὴν Βοττιαίων, καὶ Βοττιαῖοι μὲν τρίτον γένος ἀπὸ Κρητῶν ἀμείψαντες μοῖρα νῦν εἰσὶ Μακεδόνων.

Ἡ κς' διέξεισιν ὡς φάσμα Ἀπόλλωνος, ὄνομα Κάρονος, Δωριεῦσιν ἐπόμενον, Ἰππότης τις τῶν ἀφ' Ἡρακλέους ἀναιρεῖ, ὅτε 30 κατήεσαν εἰς Πελοπόννησον Ἡρακλεῖδαι. Καὶ λοιμοῦ τούτοις

ὄλοι βέβαια οἱ ἄλλοι ἔραστῆς ἀπελπίσθησαν γιὰ τὸν ἔρωτά τους, ὁ Ἄμεινίας ὅμως ἐπέμενε πολὺ καὶ τὸν παρακαλοῦσε, καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸν δεχόταν, ἀλλ' ἐπιπλέον τοῦ ἔστειλε καὶ ξίφος, αὐτοκτονεῖ μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ Ναρκίσσου, παρακαλώντας θερμὰ νὰ τὸν τιμωρήσουν οἱ θεοί. Ὁ Νάρκισσος τότε ὅταν εἶδε τὸ ὁμοίωμά του καὶ τὴ μορφή του νὰ καθρεφτίζεται στὸ νερὸ τῆς πηγῆς γίνεται ὁ πρῶτος καὶ μόνος ἄνομος ἔραστής τοῦ ἑαυτοῦ του. Καθὼς βρισκόταν σὲ ἀπορία καὶ νομίζοντας ὅτι δίκαια ἔπασχε, ἐπειδὴ προσέβαλε τὸν ἔρωτα τοῦ Ἄμεινία, αὐτοκτονεῖ. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός οἱ Θεσπιεῖς ἔκριναν ὅτι ἔπρεπε νὰ τιμοῦν καὶ νὰ δοξάζουν τὸν Ἔρωτα καὶ κατὰ τὴν κοινὴ λατρεία καὶ μὲ ἰδιωτικὲς θυσίες. Οἱ ἐντόπιοι νομίζουν ὅτι τὸ ἄνθος νάρκισσος ἀπὸ ἐκείνη τὴ γῆ πρωτοφύτρωσε, στὴν ὁποία χύθηκε τὸ αἷμα τοῦ Ναρκίσσου.

Ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Ὁ Μίνωας, υἱὸς τοῦ Δία καὶ τῆς Εὐρώπης, πού ἦταν βασιλιάς τῆς Κρήτης, ἀναζητώντας τὸν Δαίδαλο ἐπλευσε μὲ στόλο στὴ Σικανία (αὕτὴ εἶναι ἡ σημερινὴ Σικελία), καὶ ἐκεῖ τὸν σκότωσαν οἱ θυγατέρες τοῦ Κωκάλου (αὐτὸς ἦταν βασιλιάς τῶν Σικελῶν). Οἱ Κρηῖτες τότε πολέμησαν μὲ τοὺς Σικελοὺς γιὰ τὸ βασιλιά τους καὶ οἱ Σικελοὶ τοὺς νίκησαν. Ἐπιστρέφοντας ἕξαιτίας κακοκαιρίας ἐξέπεσαν στοὺς Ἰάπυγες, ὅπου ἐκταταστάθηκαν τότε καὶ ἀντὶ Κρηῖτες ἔγιναν Ἰάπυγες. Ὑστερα ἀπὸ χρόνια μὴ ὁμάδα πού ἐξέπεσε ἀπὸ τὴ χώρα τους ἔπειτα ἀπὸ στάση, ἔλαβαν χρησμό, ὅπου κάποιος τοὺς δώσει γῆ καὶ νερό, ἐκεῖ νὰ ἐγκατασταθοῦν. Καὶ κατοίκησαν στὴ χώρα τῶν Βοττιαίων, γιὰ ἐκεῖ τὰ παιδιά παίζοντας καὶ πλάθοντας ἀπὸ πηλὸ διάφορα εἶδη ψωμιῶν καὶ ἄλλων τροφῶν, ὅταν τοὺς ζήτησαν, τοὺς ἔδωσαν, ἀντὶ ψωμὶ ἀληθινά, τὰ ψωμὶ τὰ πῆλινα. Αὐτοὶ τότε πιστεύοντας ὅτι ὁ χρησμός εἶχε ἐκπληρωθεῖ, ζήτησαν ἀπὸ τὸν βασιλιά τῶν Μακεδόνων καὶ ἔλαβαν τὴν ἄδεια νὰ κατοικήσουν στὴ χώρα τῶν Βοττιαίων, καὶ οἱ Βοττιαῖοι τρίτη γενιὰ ἀπὸ τὴ φυγὴ τους ἀπὸ τὴν Κρήτη ἀποτελοῦν σήμερα μέρος τῶν Μακεδόνων.

Ἡ εἰκοστὴ ἕκτη διηγεῖται, ὅτι κάποιον φάντασμα τοῦ Ἀπόλλωνα, μὲ τὸ ὄνομα Κάρνος, πού ἀκολουθοῦσε τοὺς Δωριεῖς, κάποιος Ἰππότης ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Ἡρακλῆ τὸ σκότωσε, ὅταν κατέβηκαν οἱ

προσπεσόντος, χρησμόν λαβόντες ἤλασαν τὸν Ἴππότην τοῦ στρατοπέδου. Μάντις δ' ἦν τὸ φάσμα τοῖς Δωριεῦσιν. Ἡρακλείδαις μὲν κάθοδος εἰς Πελοπόννησον ἐγένετο, ὁ δ' Ἴππότης ἀλώμενος τίκτει παῖδα, ἐκ τοῦ πράγματος Ἀλήτην καλέσας, ὃς ἀνδρωθεὶς 5 καὶ μοῖραν τοῦ Δωρικοῦ συλλέξας, καὶ Σισυφίδας ἐκβαλὼν Κορίνθου βασιλέας ὄντας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς Ἴωνας, ἀνοικίζει τὴν πόλιν καὶ ἐπῆει κατὰ τῆς Ἀττικῆς, ὅτε καὶ χρησμόν λαμβάνει νικήσειν, εἰ ἀπόσχοιντο τοῦ βασιλέως Ἀθηναίων. Καὶ τοῦ χρησμοῦ γνωσθέντος Ἀθηναίοις, πείθουσι Κόδρον ἐβδομηκοντούτην 10 ὄντα ἐκόντα δοῦναι ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Καὶ ἀμειψάμενος τὴν στολήν, ὡς εἷς τῶν ξυλοφόρων ὑφ' ἑνὸς τῶν Δωριέων ἀναιρεῖται. Καὶ γνόντες ὕστερον Δωριεῖς καὶ ἀπογνόντες τὴν νίκην, ἐσπείσαντο Ἀθηναίοις.

Ἡ κζ' τὰ περὶ Δευκαλίωνος ἀπαγγέλλει, ὃς ἐβασίλευε τῆς 15 Φθιώτιδος, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν τῆς Ἑλλάδος κατακλυσμοῦ· καὶ περὶ Ἑλληνοῦ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ (ὃν ἔνιοι τοῦ Διὸς παῖδα εἶναί φασιν), ὃς καὶ διεδέξατο τὴν βασιλείαν τελευτήσαντος Δευκαλίωνος, καὶ τίκτει παῖδας τρεῖς Ἴων Αἴολον μὲν τὸν πρῶτον βασιλεύειν ἐδικαίωσεν ἧς ἦρχε γῆς, Ἀσωπῶ καὶ Ἐνιπεῖ δυοῖ πο- 20 ταμοῖς τὴν ἀρχὴν διορισάμενος, ἐξ οὗ τὸ Αἰολικὸν κατάγεται γένος Δῶρος δ' ὁ δεύτερος μοῖραν τοῦ λαοῦ λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς ἀπικίζεται, καὶ ὑπὸ τὸν Παρνασσὸν τὸ ὄρος κτίζει πόλεις, Βοιόν, Κυτίνιον, Ἐρινέον, ἐξ οὗ Δωριεῖς· ὁ δὲ νεώτατος Ἀθηναῖζε ἀφικόμενος κτίζει τετράπολιν καλουμένην τῆς Ἀττικῆς, 25 καὶ γαμειῖ Κρέουσαν τὴν Ἐρεχθέως, καὶ τίκτει ἐξ αὐτῆς Ἀχαιοὺν καὶ Ἴωνα. Καὶ ὁ μὲν Ἀχαιὸς ἀκούσιον φόνον ἐργασάμενος ἠλάθη, καὶ εἰς Πελοπόννησον ἐλθὼν Ἀχαιῶν κτίζει τετράπολιν, ἐξ οὗ Ἀχαιοὶ· Ἴων δέ, θανόντος τοῦ μητροπάτορος, διὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἄλλην ἀξίωσιν αἰρεθεὶς βασιλεύει Ἀθηναίων, ἐξ

Ἡρακλεΐδες στήν Πελοπόννησο. Ὄταν ὅμως ἔπεσε σ' αὐτούς λοιμός, λαμβάνοντας χρησμό, ἔδιωξαν τὸν Ἴππότη ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. Τὸ φάντασμα ἦταν μάντης τῶν Δωριέων, τότε πού ἔγινε ἡ κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν στήν Πελοπόννησο. Ὁ Ἴππότης στίς περιπλανήσεις του ἀπέκτησε υἱό, καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ τὸν ὠνόμασε Ἀλήτη· αὐτὸς ὅταν ἔγινε ἄνδρας, ἀφοῦ συγκέντρωσε ἓνα τμήμα τῶν Δωριαίων, ἔξεδίωξε ἀπὸ τὴν Κορίνθο τοὺς Σισυφίδες, πού ἦταν βασιλεῖς τῆς Κορίνθου, καὶ τοὺς Ἰωνες τοὺς συμμάχους τους, καὶ ἀφοῦ ξανάχτισε τὴν πόλη, ἔξεστράτευσε ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς, ὅποτε καὶ ἔλαβε χρησμό, ὅτι θὰ νικήσει, ἂν κρατηθοῦν μακριὰ ἀπὸ τὸ βασιλιά τῶν Ἀθηναίων. Ὄταν ὁ χρησμός ἔγινε γνωστός στοὺς Ἀθηναίους, ἔπεισαν τὸν Κόδρο, πού ἦταν ἑβδομήντα ἐτῶν, νὰ θυσιασθεῖ θεληματικὰ γιὰ τὴν πατρίδα. Αὐτὸς ἀλλάζοντας στολή, σὰν ἓνα μεταφορέα ξύλων τὸν σκότωσε κάποιος ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς. Ὄταν τὸ ἔμαθαν ἀργότερα οἱ Δωριεῖς, ἐπειδὴ κυριεύθηκαν ἀπὸ ἀπελπισία γιὰ τὴ νίκη, συνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ εἰκοστὴ ἑβδόμη διηγεῖται τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Δευκαλίωνα, πού βασίλευε στὴ Φθιώτιδα, καὶ τὸν κατακλυσμὸ πού ἔγινε στὴν ἐποχὴ του, καθὼς καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἑλληνα τὸ υἱό του (πού μερικοὶ λένε ὅτι ἦταν υἱὸς τοῦ Δία), ὁ ὁποῖος καὶ τὸν διαδέχθηκε στὴ βασιλεία ὅταν πέθανε ὁ Δευκαλίωνας καὶ ἀπέκτησε τρία παιδιά. Ἀπὸ αὐτούς τὸν Αἴολο ἔκρινε δίκαιο νὰ βασιλεύσει στὴ χώρα πού κυβερνοῦσε ὁ ἴδιος, ὀρίζοντας τὴν ἐπικράτειά του μὲ δύο ποταμούς τὸν Ἀσωπὸ καὶ τὸν Ἐνιπέα, καὶ ἀπὸ αὐτὸν κατάγεται τὸ Αἰολικὸ ἔθνος. Ὁ δεῦτερος υἱὸς του, ὁ Δῶρος, ἀφοῦ πῆρε ἀπὸ τὸν πατέρα του ἓνα τμήμα τοῦ λαοῦ, ἔφυγε μακριὰ καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ ὄρος Παρνασσὸ ἔχτισε τὶς πόλεις Βοιό, Κυτίνιο καὶ Ἐρινέο, ἀπὸ ὅπου κατάγονται οἱ Δωριεῖς. Ὁ μικρότερος φτάνοντας στὴν Ἀθήνα ἵδρυσεν τὴ λεγόμενη τετράπολη τῆς Ἀττικῆς, καὶ παίρνοντας σύζυγό του τὴν κόρη τοῦ Ἐρεχθέα Κρέουσα, ἀπέκτησε ἀπὸ αὐτὴν τὸν Ἀχαιοὺ καὶ τὸν Ἴωνα. Ὁ Ἀχαιοὺς ἀπελάθηκε ἐπειδὴ διέπραξε ἀκούσιο φόνο, καὶ ἀφοῦ πῆγε στὴν Πελοπόννησο ἵδρυσεν τὴν Ἀχαιϊκὴ τετράπολη, ἀπὸ ὅπου κατάγονται οἱ Ἀχαιοί. Ὁ Ἴωνας, ὅταν πέθανε ὁ πατέρας τῆς μητέρας του, ἐκλέχθηκε ἕξαιτίας τῆς ἀρετῆς καὶ γενικὰ τῆς ἀξίας

οὗ Ἴωνες οἷ τε Ἀθηναῖοι ἤρξαντο καλεῖσθαι καὶ τὸ ἄλλο πᾶν Ἴωνικόν.

Ἡ κη' ὡς Τέννης καὶ Ἡμιθέα παῖδες ἦσθην Κύκνω βασιλεῖ Τρωάδος, καὶ Κύκνος ἀποθανούσης αὐτῷ τῆς γυναικὸς ἑτέραν 5 ἐπεισάγεται, ἡ δ' ἐπιμανεῖσα Τέννη καὶ μὴ τυγχάνουσα καταψεύδεται τοῦ παιδὸς τὰ ἑαυτῆς καὶ ὁ πατήρ ἀκρίτως εἰς λάρνακα Τέννην κατακλείει, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἡμιθέαν περιαλοῦσαν τὰ δελφου, καὶ ἀφίησι τῇ θαλάσῃ. Ἡ δ' εἰς νῆσον ἐκφέρεται, καὶ οἱ ἐπιχώριοι τὴν λάρνακα ἀνακομίζονται, καὶ τὸ κράτος τῆς γῆς ἐκεί- 10 νης ἴσχουσι Τέννης καὶ Ἡμιθέα, καὶ ἡ νῆσος Τένεδος ἀντὶ Λευκόφρουος ὠνομάσθη. Ὁ δὲ Κύκνος μεταγνοὺς καὶ ὀρμισάμενος πρὸς τὴν νῆσον, ἐδεῖτο τοῦ παιδὸς ἀπὸ τῆς νεῶς ἀμνησιάν ἔχειν. Ὁ δὲ ὡς μὴ ἐπιβαίῃ τῆς νῆσου, πέλεκυν ἀράμενος τὰ πείσματα τῆς νεῶς διακόπτει, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ παντὸς ἀποτό- 15 μου πράγματος τὸν Τέννου πέλεκυν ἐπιλέγουσιν.

Ἡ κθ' ὡς Μάγνητες, οἱ Μαγνησίαν τὴν ἐν Ἀσίᾳ νῦν οἰκοῦντες τὸ πρότερον, περὶ Πηνειὸν ποταμὸν καὶ τὸ Πήλιον ὄρος ᾤκησαν, καὶ συνεστράτευσαν Ἀχαιοῖς κατὰ Τροίας ἡγουμένου αὐτῶν Προθόου, καὶ ἐκαλοῦντο Μάγνητες. Εἶτα δεκάτῃ Μαγνήτων ἀνα- 20 κομιζομένων αὐτῶν ἀπὸ Τροίας οἰκίζει κατ' εὐχὰς εἰς Δελφούς. Μετὰ χρόνον δὲ ἀναστάντες τοῦ ἱεροῦ καὶ κατιόντες ἐπὶ θάλασσαν ἐπεραιώθησαν εἰς Κρήτην. Ὑστερον δὲ διασθέντες ἀνέστησαν ἐκ Κρήτης, καὶ πλεύσαντες εἰς τὴν Ἀσίαν ἐρρούοντο κακῶν νεόκτιστον οὖσαν τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν Αἰολίδα, συμμαχοῦντες 25 αὐτοῖς κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων. Ἐκεῖθεν ἀφικνοῦνται ἐν ᾧ νῦν εἰσι, καὶ κτίζουσι πόλιν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ἀρχαῖον πατρίδος Μαγνησίαν αὐτὴν ἐπικαλέσαντες.

Ἡ λ' τὰ περὶ Πειθηνίου τοῦ Ἀπολλωνιάτου, ὃς τὰ ἱερά Ἡλίου νέμων πρόβατα, ἐπεὶ αὐτῶν ἐξήκοντα λύκοι διεσπάραξαν, ἀμελή- 30 σαντος, τὰς ὄψεις ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἐκκόπτεται. Καὶ ἡ γῆ καρπὸν

του καὶ ἔγινε βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἄρχισαν νὰ καλοῦνται Ἴωνες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὅλο τὸ ἄλλο Ἴωνικὸ ἔθνος.

Ἡ εἰκοστὴ ὀγδὴ ἀναφέρει ὅτι ὁ Τέννης καὶ ἡ Ἥμιθέα ἦταν παιδιὰ τοῦ Κύκνου, τοῦ βασιλιᾶ τῆς Τρωάδας. Ὁ Κύκνος ὅταν πέθανε ἡ γυναῖκα του πῆρε ἄλλη. Αὐτὴ ἔνωσε ἐρωτικὸ πάθος γιὰ τὸν Τέννη καὶ ἐπειδὴ δὲν εὔρισκε ἀνταπόκριση, κατηγόρησε τὸν νέο, ἀποδίδοντας σ' αὐτὸν τὸ δικό της πάθος, καὶ ὁ πατέρας χωρὶς ἐξέταση ἔκλεισε τὸν Τέννη σὲ ξύλινο κιβώτιο, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἥμιθέα πού ὑπέφερε βαρῖα γιὰ τὴν τύχη τοῦ ἀδελφοῦ της, καὶ τοὺς ἔριξε στὴ θάλασσα. Τὸ κιβώτιο βγῆκε στὴν ξηρὰ κι ἀφοῦ οἱ ἐντόπιοι τὸ μετέφεραν, ὁ Τέννης καὶ ἡ Ἥμιθέα ἀνέλαβαν τὴν ἐξουσία ἐκείνης τῆς χώρας καὶ τὸ νησί αὐτὸ ὀνομάσθηκε Τένεδος, ἀντὶ Λεύκοφρου πού λεγόταν. Ὁ Κύκνος ὅμως μετάνοιωσε κι ἀφοῦ προσαρμίσθηκε στὸ νησί, παρακαλοῦσε τὸν υἱὸ του ἀπὸ τὸ πλοῖο νὰ ξεχάσει ὅ,τι ἔγινε. Αὐτὸς ὅμως, γιὰ νὰ μὴν ἀποδιδασθεῖ στὸ νησί, παίρνοντας ἓνα τσεκούρι, ἔκοψε τοὺς κάρβους τοῦ καραβιοῦ, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι γιὰ κάθε ἀπτόμο προᾶγμα ἀναφέρουν τὸ τσεκούρι τοῦ Τέννη.

Ἡ εἰκοστὴ ἑνατὴ ἀναφέρει ὅτι οἱ Μάγνητες, πού κατοικοῦν τώρα τὴ Μαγνησία τῆς Ἀσίας, κατοίκησαν πρῶτα ἀνάμεσα στὸν Πηνειὸ ποταμὸ καὶ τὸ Πήλιον ὄρος. Ἔλαβαν μέρος στὴν ἐκστρατεία τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τῆς Τροίας μὲ ἀρχηγό τους τὸν Πρόθοο καὶ λέγονταν Μάγνητες. Ἐπειτα οἱ Μάγνητες παίρνοντας τὸ δέκατο τῆς λείας ἀπὸ τὴν Τροία κατοίκησαν σύμφωνα μὲ τὴν εὐχὴ τους στοὺς Δελφούς. Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸ ξεσηκώθηκαν ἀπὸ τὸ ἱερὸ κι ἀφοῦ κατέβηκαν στὴ θάλασσα, διαπεραιώθηκαν στὴν Κρήτη. Στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ τοὺς ἀπώθησαν βίαια ἀπὸ τὴν Κρήτη, φτάνοντας μὲ πλοῖα στὴν Ἀσία, ἔσωσαν ἀπὸ συμφορὲς τὶς νεόκτιστες Ἰωνία καὶ Αἰολίδα συμμαχώντας μαζί τους ἐναντίον ἐκείνων πού τοὺς ἐπιτίθενταν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔφτασαν στὸ μέρος πού ζοῦν τώρα καὶ χτίζοντας πόλη τὴν ἐπονόμασαν Μαγνησία, ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα τῆς πατρίδας τους.

Ἡ τριακοστὴ περιέχει τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Πειθήνιο τὸν Ἀπολλωνιάτη, ὁ ὁποῖος βόσκοντας τὰ ἱερὰ πρόβατα τοῦ Ἥλιου, ἐπειδὴ ἐξήντα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κατασπάραξαν λύκοι ὅταν αὐτὸς ἀδιαφόρησε, τυφλώθηκε ἀπὸ τοὺς συμπολίτες του. Ἡ γῆ δὲν ἔδινε καρποὺς στοὺς

Ἐπολιωνιάταις μηνίσαντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐδίδου, ἕως τέ-
 χη καὶ προαστείοις δυσὶν ἰλασάμενοι Πειθήνιον καὶ οἰκία μιᾶ, ὧν
 αὐτὸς ἤρετίσατο, τὴν ἀκαρπίαν διέφυγον. Τῶν ἐπιφανῶν δ' ἦν ὁ
 Πειθήνιος, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐκ διαδοχῆς τῶν ἱερῶν εἶχον προβάτων
 5 τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ ἡ Ἀπολλωνία πόλις Ἑλλάς ἐστὶν ἐν τῇ Ἰλλυ-
 ριῶν γῆ, κεῖται δ' ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ποταμὸς Λῶος διὰ μέσης
 αὐτῆς ῥέων εἰς τὸ Ἴόνιον ἐκβάλλει πέλαγος.

Ἐλα ὡς Τηρεὺς, βασιλεὺς Θρακῶν τῶν περὶ Δαυλίαν καὶ
 τὴν ἄλλην Φωκίδα, ἄγεται Πρόκνην γυναικα τὴν Πανδίωνος
 10 βασιλεύοντος Ἀθηνῶν, καὶ ὡς ἐπεμάνη καὶ ἐμίγη ἀκούση Φι-
 λομήλα τῇ ἀδελφῇ Πρόκνης, καὶ τέμνει τὴν αὐτῆς γλῶσσαν, δε-
 διῶς τὸν ἐκ λόγων θρίαμβον. Ἐδὲ πέπλον ὑφαίνουσα γράφει
 τὰ πάθη τοῖς νήμασι. Καὶ ἡ Πρόκνη μαθοῦσα καὶ ἀμυνομένη
 παρατίθησιν αὐτῷ δεῖπνον τὰ αὐτοῦ γεννήματα. Ὁ δὲ Τηρεὺς,
 15 μαθὼν τοῦ δεῖπνου τὸ μύσος ὑπ' αὐτῆς Πρόκνης, ἐδίωκεν αὐτὴν
 τε καὶ τὴν ἀδελφὴν ὡς συνεργὸν ξίφει ἀνελεῖν. Τὰς δὲ μῦθος
 λαβῶν ἐντεῦθεν Πρόκνην μὲν ἀηδόνα ποιεῖ, Φιλομήλαν δὲ χελι-
 δόνα, καὶ ἄδουσι διὰ παντός τὰς τότε συμφοράς. Ἀλλὰ καὶ ὁ
 Τηρεὺς εἰς ἔποπα ἔπη τῷ μύθῳ. Καὶ οὐδ' ἐν ὄρνισιν αὐτοῦς φα-
 20 σι πεπαῦσθαι τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ἔποπεσ ἀεὶ ἀηδόνας καὶ χελιδόνας
 διώκουσιν.

Ἐλα τὰ περὶ Εὐρώπης τῆς Φοίνικος θυγατρὸς ἀφανοῦς γε-
 γεννημένης, καὶ ὡς πέμψειε τοὺς υἱεῖς ὁ πατὴρ κατὰ ζήτησιν τῆς
 ἀδελφῆς, ὧν ἦν καὶ Κάδμος, μεθ' οὗ συναπαίρει καὶ Πρωτεὺς ἐξ
 25 Αἰγύπτου, τὴν Βουσίριδος δεδιῶς βασιλείαν. Καὶ ὡς μετὰ πολλὴν
 πλάνην μηδὲν εὐρόντες κατέσχον εἰς Παλλήνην, καὶ ὡς Πρωτεὺς
 ξένια δοὺς Κλίτῳ καὶ λαβῶν φιλίαν (βασιλεὺς δ' ἦν ὁ Κλίτος
 σῶφρων καὶ δίκαιος Σιθῶνων Θρακίου ἔθνους) ἄγεται Πρωτεὺς
 γυναικα τὴν θυγατέρα Χρυσονόην. Καὶ Βισαλτῶν ἀπελαθέντων

Ἄπολλωνιάτες, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὀργίσθηκε μαζί τους, ὥσπου μαλακῶνοντας τὸν Πειθήνιο μὲ τέχνασμα καὶ δύο ἀγρούς κοντὰ τὴν πόλη καὶ μὲ ἓνα σπίτι, ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ζήτησε ὁ ἴδιος, διέφυγαν τὴν ἀκαρπία. Ὁ Πειθήνιος ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ ὅσοι ἄλλοι εἶχαν μὲ διαδοχὴ τὴν ἐπιμέλεια τῶν ἱερῶν προβάτων. Ἡ Ἄπολλωνία εἶναι Ἑλληνικὴ πόλη στὴν Ἰλλυρία, βρισκόμενη κοντὰ στὰ παράλια, καὶ τὴ διαρρέει ὁ ποταμὸς Λῶος ποῦ χύνεται στὸ Ἰόνιο πέλαγος.

Ἡ τριακοστὴ πρώτη διηγεῖται πῶς ὁ Τηρέας, βασιλιάς τῶν Θρακῶν ποῦ ζοῦσαν γύρω ἀπὸ τὴ Δαῦλεια καὶ τὴν ἄλλη Φωκίδα, πῆρε σύζυγό του τὴν Πρόκνη, τὴν κόρη τοῦ Πανδίονα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀθήνας, καὶ πῶς τὸν ἐπίασε τρέλλα ἐρωτικὴ καὶ βίασε τὴν Φιλομήλα, τὴν ἀδελφὴ τῆς Πρόκνης, καὶ τῆς ἔκοψε τὴ γλώσσα της, φοβούμενος τὸν ἐξευτελισμὸ ἀπὸ τὴ μαρτυρία της. Αὐτὴ ὅμως ὕφανε ἓνα πέπλο καὶ πάνω σ' αὐτὸ ζωγράφησε μὲ τὰ νήματα τὰ πάθη της. Ἡ Πρόκνη ὅταν τὸ ἔμαθε, ἐπιθυμώντας ἐκδίκηση, τοῦ παρέθεσε δεῖπνο μὲ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ του. Ὁ Τηρέας μαθαίνοντας τὸ ἀνόσιο δεῖπνο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Πρόκνη, καταδίωκε αὐτὴν καὶ τὴν ἀδελφὴ της ὡς συνεργὸ γιὰ νὰ τὴ θανατώσει μὲ ξίφος. Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ τὶς πῆρε ὁ μῦθος καὶ ἔκανε τὴν Πρόκνη ἀηδόνι καὶ τὴ Φιλομήλα χελιδόνι, καὶ τραγουδοῦν ἀδιάκοπα τὶς τότε συμφορὲς τους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Τηρέας ἔγινε στὸ μῦθο φτερωτὸς ἔποπας (τσαλαπετεινός). Ὅμως λένε πῶς οὔτε καὶ ὅταν ἔγιναν πουλιὰ ἔπαψαν τὸ μῖσος τους, ἀλλὰ πάντα οἱ ἔποπες κυνηγοῦν τὰ ἀηδόνια καὶ τὰ χελιδόνια.

Ἡ τριακοστὴ δευτέρη ἱστορεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Εὐρώπη, τὴν κόρη τοῦ Φοίνικα, ποῦ εἶχε ἔξαφανισθεῖ, καὶ πῶς ὁ πατέρας της ἔστειλε τοὺς υἱούς του νὰ ζητήσουν τὴν ἀδελφὴ τους, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Κάδμος, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο ταξίδευσε καὶ ὁ Πρωτέας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἐπειδὴ φοβόταν τὴ βασιλεία τοῦ Βούσιρη, καὶ πῶς ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ περιπλάνηση ἔφτασαν στὴν Παλλήνη, χωρὶς νὰ βροῦν τίποτε, καὶ ὅτι ὁ Πρωτέας δίνοντας δῶρα φιλοξενούμενου στὸν Κλῖτο κέρδισε τὴ φιλία του (ὁ Κλῖτος ἦταν βασιλιάς συνετὸς καὶ δίκαιος τοῦ Θρακιικοῦ ἔθνους τῶν Σιθώνων) καὶ πῆρε σύζυγο ὁ Πρωτέας τὴ θυγατέρα του Χρυσονόη. Ὅταν, λέγει, οἱ Βισάλτες ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὴ χώρα τους μὲ πόλεμο ἑνα-

τῆς οἰκείας γῆς τῷ πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ, ὃν ἐπολέμησε Κλῖτος καὶ Πρωτεύς, βασιλεύει τῆς χώρας Πρωτεύς, καὶ τίκτει παῖδας οὐχ ὁμοίους αὐτῷ, ἀλλ' ὠμούς καὶ παρανόμους, οὓς Ἑρακλῆς μισοπόνηρος ὢν ἀναιρεῖ. Καὶ αὐτοῖς μὲν ὁ πατήρ χῶμα ἔχωσεν, Ἑρα-
5 κλέα δὲ (ἦν γὰρ ἐναγῆς) καθῆρε τοῦ φόνου.

Ἡ γ' ὡς Δήμοκλος ὁ Δελφὸς γεννᾷ παῖδα ἐκπρεπῆ Σμῖκρον ὄνομα, καὶ ὡς πλεῖ κατὰ χρησμόν ἐπὶ Μιλήτου, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν παῖδα ἐν ἡλικίᾳ, καὶ ὡς καταλαμβάνει τοῦτον σπουδῇ τοῦ ἐκπλεῦσαι καὶ ἀγνοία, τρισκαιδέκατον ἔχοντα ἔτος, καὶ ὡς παῖς
10 Ἐριθάρσου αἰπόλος καταλαμβάνει τὸν Σμῖκρον ἀθυμοῦντα, καὶ ἄγει πρὸς τὸν πατέρα· καὶ ὁ Ἐριθάρσης οὐκ ἔλαττον τοῦ ἰδίου παιδός, μαθὼν τὰς τύχας καὶ τὸ γένος τοῦ Σμῖκρου, τοῦτον περι-
εῖπε. Καὶ περὶ τοῦ Κύκνου τοῦ συλληφθέντος ἄμφω τοῖς παισὶ, καὶ τῆς ἔριδος, καὶ τοῦ τῆς Λευκοθέας φάσματος, ὡς εἶποι τε τοῖς
15 παισὶ πρὸς Μιλησίους φάναι τιμᾶν αὐτὴν καὶ παίδων ἀγῶνα γυμνικὸν τελεῖν αὐτῇ· ἠσθῆναι γὰρ αὐτὴν τῇ ἔριδι τῶν παίδων. Καὶ ὡς ὁ Σμῖκρός τινος τῶν ἐν Μιλησίοις ἐνδόξων θυγατέρα γαμεῖ, καὶ αὕτη τίκτουσα ὄρα ὄψιν τὸν ἥλιον αὐτῇ διὰ τοῦ στόμα-
τος εἰσδύντα διὰ τῆς γαστρὸς καὶ τῶν αἰδοίων διεξελθεῖν· καὶ ἦν
20 τὸ ὄραμα τοῖς μάντεσιν ἀγαθόν. Καὶ ἔτεκε κόρον, Βράγχον ἀπὸ τοῦ ὄνειρου καλέσασα, ὅτι ὁ ἥλιος αὐτῆς διὰ τοῦ βράγχου διεξ-
ἤλθε. Καὶ ἦν ὁ παῖς κάλλιστος ἀνθρώπων, καὶ αὐτὸν ἐφίλησεν ἐρασθεὶς Ἀπόλλων, εὐρῶν ποιμαίνοντα, ἔνθα βωμὸς Ἀπόλλωνος φιλίου ἰδρυται. Ὁ δὲ Βράγχος ἐξ Ἀπόλλωνος ἐπίπνους μαντικῆς
25 γεγονῶς ἐν Διδύμοις τῷ χωρίῳ ἔχρα. Καὶ μέχρι νῦν χρηστηρίων Ἑλληνικῶν ὢν ἴσμεν, μετὰ Δελφούς κρᾶτιστον ὁμολογεῖται τὸ τῶν Βραγχιδῶν.

Ἡ δ' ὡς μετὰ τελευτὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Πάριδος οἱ Πριάμου παῖδες Ἑλενος καὶ Δηΐφοδος ἤριζον ὑπὲρ τῶν Ἑλένης
30 γάμων, καὶ κρατεῖ δία καὶ θεραπείᾳ τῶν δυνατῶν Δηΐφοδος, νεώ-

ντίον τους ἀπὸ τὸν Κλῆτο καὶ τὸν Πρωτέα, βασιλιάς τῆς χώρας ἔγινε ὁ Πρωτέας καὶ ἔκανε παιδιὰ ὄχι ὅμοια μ' αὐτόν, ἀλλὰ σκληρὰ καὶ ἄνομα, τὰ ὅποια σκότωσε ὁ Ἡρακλῆς ἐπειδὴ μισοῦσε τὸ κακό. Ὁ πατέρας τους ἔκανε τότε μνήμα γι' αὐτὰ, ἐνῶ τὸν Ἡρακλῆ (γιατι ἦταν μολυσμένος), τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ φόνο μὲ καθαρμούς.

Ἡ τριακοστὴ τρίτη ἀναφέρει πῶς ὁ Δήμοκλος ὁ Δελφὸς ἀπέκτησε ἕναν ὠραῖο υἱό, τὸ Σμίκρο, καὶ πῶς ἀπὸ κάποιο χρησμὸ ἔπλευσε στὴ Μίλητο, ἔχοντας μαζί του τὸν μικρὸ υἱὸ του, καὶ πῶς τὸν ἐγκατέλειψε ἀπὸ τὴ βιασύνη τοῦ ταξιδιοῦ καὶ χωρὶς νὰ τὸ ξέρει, σὲ ἡλικία δέκα τριῶν ἐτῶν, καὶ πῶς ὁ υἱὸς τοῦ Ἐριθάρση, ποὺ ἦταν βοσκός, βρῆκε τὸ Σμίκρο στενοχωρημένο καὶ τὸν ὀδήγησε στὸν πατέρα του, καὶ ὁ Ἐριθάρσης ὅταν ἔμαθε τὴν τύχη καὶ τὴ γενιὰ τοῦ Σμίκρου τὸν περιποιόταν ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὸ δικό του παιδί. Μιλᾷ ἐπίσης καὶ γιὰ τὸν Κύκνο ποὺ πιᾶσθηκε ἀπὸ τοὺς δύο υἱούς του, καὶ γιὰ τὴ φιλονεικία καὶ τὸ εἶδωλο τῆς Λευκοθέας, καὶ ἀκόμα ὅτι εἶπε στὰ παιδιὰ του, νὰ συμβουλέψουν τοὺς Μιλησίους νὰ τὴν τιμοῦν καὶ νὰ τελοῦν πρὸς τιμὴ τῆς γυμνικὸ ἀγώνα παιδων, καὶ ὅτι αὐτὴ εὐχαριστήθηκε ἀπὸ τὴν ἄμλλα αὐτῆ τῶν παιδιῶν. Λέγει ἐπίσης ὅτι ὁ Σμίκρος πῆρε σύζυγο τὴν κόρη κάποιου ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς Μιλησίους καὶ αὐτὴ γεννώντας εἶδε σὲ ὄραμα τὸν ἥλιο νὰ μπαίνει μέσα τῆς ἀπὸ τὸ στόμα καὶ μέσω τῆς κοιλιᾶς τῆς νὰ βγαίνει ἀπὸ τὰ γεννητικὰ τῆς ὄργανα. Τὸ ὄραμα σύμφωνα μὲ τοὺς μάντις ἦταν καλὸ σημάδι. Γέννησα λοιπὸν υἱὸ καὶ ἀπὸ τὸ ὄραμά τῆς τὸν ὀνόμασε Βράγχο, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος πέρασε μέσω τοῦ βράγχου τῆς. Τὸ παιδί ἦταν τὸ ὠραιότερο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ ἐρωτεύθηκε ὁ Ἀπόλλων ὅταν τὸν βρῆκε νὰ βόσκει τὸ κοπάδι, ὅπου ἰδρύθηκε βωμὸς τοῦ φίλιου Ἀπόλλωνα. Ὁ Βράγχος ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα ἔλαβε τὴ μαντικὴ δύναμη καὶ ἔδινε χρησμούς στὸ μέρος ποὺ καλεῖται Δίδυμοι, καὶ μέχρι τώρα ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ μαντεῖα ποὺ γνωρίζομε τὸ μεγαλύτερο κατὰ κοινὴ ὁμολογία μετὰ ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς εἶναι τὸ μαντεῖο τῶν Βραγχιδῶν.

Ἡ τριακοστὴ τέταρτη ἐξιστορεῖ πῶς μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου-Πάρη, οἱ υἱοὶ τοῦ Πριάμου, Ἐλενος καὶ Δηΐφοβος φιλονεικοῦσαν γιὰ τὸ γάμο τῆς Ἑλένης καὶ ἐπικράτησε μὲ τὴ βία καὶ τὴν

τερος ὢν Ἐλένου. Ἐλενος δὲ τὴν ὕδριν οὐ φέρων, εἰς τὴν Ἰδην
 ἀποχωρήσας ἠσύχαζε. Καὶ κατὰ συμβουλάς Κάλχαντος οἱ πο-
 λιορκοῦντες Τροίαν Ἕλληνες λόχῳ τὸν Ἐλενον συλλαμβάνουσι
 καὶ τὰ μὲν ἀπειλαῖς τὰ δὲ δῶροις, πλέον δὲ τῇ πρὸς Τρωῶας ὀργῇ,
 5 ἀποκαλύπτει αὐτοῖς Ἐλενος ὡς ξυλίνῳ ἵππῳ πεπρωμένον ἐστὶν
 Ἴλιον ἀλῶναι, καὶ τὸ τελευταῖον, ἐπειδὴν Ἀχαιοὶ λάβωσι τὸ διο-
 πετὲς Ἀθηνᾶς Παλλάδιον, πολλῶν ὄντων τὸ σμικρότατον. Στέλ-
 λονται οὖν ἐπὶ τῇ κλοπῇ τοῦ Παλλαδίου Διομήδης καὶ Ὀδυσσεύς,
 καὶ ἀνθαίνει ἐπὶ τὸ τεῖχος Διομήδης, ἐπιβὰς τῶν ὤμων Ὀδυσ-
 10 σέως, ὁ δὲ οὐκ ἀνεκλύσας Ὀδυσσεά, καίτοι τὰς χεῖρας ὀρέγοντα,
 ἦει τὴν ἐπὶ τὸ Παλλάδιον, καὶ ἀφελόμενος αὐτὸ πρὸς Ὀδυσσεά
 ἔχων ὑπέστρεφε. Καὶ διὰ τοῦ πεδίου κατιόντων πυνθανομένων
 ἕκαστα πῶ Ὀδυσσεῖ Διομήδης, τὸ δόλιον τάνδρος εἰδώς, οὐχ ὅπερ
 ἔφησεν Ἐλενος Παλλάδιον λαβεῖν αὐτόν, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνου ἔτε-
 15 ρον, ἀποκρίνεται. Κινηθέντος δὲ τοῦ Παλλαδίου κατὰ τινα δαίμο-
 να, γνοὺς Ὀδυσσεύς αὐτὸ ἐκεῖνο εἶναι καὶ κατόπιν γεγωνῶς σπᾶ-
 ται τὸ ξίφος, ἐκεῖνον μὲν ἀνελεῖν βουληθείς, αὐτὸς δ' Ἀχαιοῖς τὸ
 Παλλάδιον κομίζειν. Καὶ αὐτοῦ μέλλοντος πληγὴν ἐμβαλεῖν (ἦν
 γὰρ σελήνη), ὄρα Διομήδης τὴν ἀγῆν τοῦ ξίφους Ὀδυσσεύς δ'
 20 ἀναιρεῖν μὲν ἀπέσχετο ἀντισπασσάμενον κἀκείνου ξίφος, δειλίαν δ'
 ὄνειδίσας πλατεῖ πῶ ξίφει οὐκ ἐθέλοντα προιέναι τύπτων τὰ νῶτα
 ἤλαινε. Ἐξ οὗ ἡ παροιμία «ἡ Διομήδειος ἀνάγκη», ἐπὶ παντὸς
 ἀκουσίου λεγομένη.

Ἡ λέ' δύο ποιμένας ὑπὸ Λυσσὸν τὸ ὄρος τῆς Ἐφεσίας γῆς
 25 εἰσάγει νέμοντας, οἱ μελισσῶν ἔσμον ἔν τινι βαθεῖ καὶ δυσκαθόδῳ
 θεασάμενοι σπηλαίῳ, ὁ μὲν εἰς φορμίδα κατιέναι ἐνέδη, ὁ δὲ καθί-
 ει κάλῳ ἀρτησάμενος, Ὁ κατελθὼν δὲ καὶ τὸ μέλι καὶ χρυσὸν
 πολὺν εὐρὼν καὶ τῇ φορμίδι ἕως τρεῖς ἐμβαλὼν ἀνιμῶν ἐκέλευσεν,

κολακεία τῶν δυνατῶν ὁ Δηίφοβος, πού ἦταν νεώτερος ἀπὸ τὸν Ἔλενο. Ὁ Ἔλενος δὲν ἀνέχθηκε τὴν προσβολή καὶ ἀφοῦ ἀποσύρθηκε στὴν Ἴδη, ἠσύχαζε. Μὲ συμβουλή ὅμως τοῦ μάντη Κάλχα οἱ Ἕλληνες πού πολιορκοῦσαν τὴν Τροία, συλλαμβάνουν τὸν Ἔλενο μὲ ἐνέδρα, καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μὲ ἀπειλές καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μὲ δῶρα, καὶ περισσότερο ἐξαιτίας τῆς ὀργῆς του πρὸς τοὺς Τρῶες, τοὺς ἀποκάλυψε πῶς εἶναι πεπρωμένο νὰ καταληφθεῖ ἡ Τροία μὲ τὸ ξύλινο ἄλογο, καὶ τὸ τελευταῖο, ὅταν οἱ Ἀχαιοὶ πάρουν τὸ οὐρανόπεμπτο Παλλάδιο τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ πιὸ μικρὸ ἀπὸ τὰ πολλὰ πού ὑπάρχουν. Στέλνουν λοιπὸν γιὰ τὴν κλοπὴ τοῦ Παλλαδίου τὸν Διομήδη καὶ τὸν Ὀδυσσεά· ἀνεβαίνει ὁ Διομήδης στὸ τεῖχος πατώντας στοὺς ὤμους τοῦ Ὀδυσσεά καὶ χωρὶς νὰ τραθῆξει ἐπάνω τὸν Ὀδυσσεά, παρόλο πού τοῦ ἄπλωνε τὰ χέρια, κατευθύνθηκε πρὸς τὸ Παλλάδιο, καὶ ἀφοῦ τὸ ἀφαίρεσε γύρισε στὸν Ὀδυσσεά. Καθὼς κατέβαιναν τὴν πεδιάδα καὶ ζητοῦσε πληροφορίες ὁ Ὀδυσσεάς, ὁ Διομήδης, ἐπειδὴ ἤξερε πόσο δόλιος ἦταν, τοῦ ἀπάντησε, πῶς δὲν πῆρε τὸ Παλλάδιο πού εἶπε ὁ Ἔλενος, ἀλλὰ ἄλλο ἀντὶ ἐκείνου. Κινήθηκε ὅμως τὸ Παλλάδιο ἀπὸ κάποιο δαίμονα, καὶ καταλαβαίνοντας ὁ Ὀδυσσεάς πῶς ἦταν αὐτὸ ἀκριβῶς, καὶ καθὼς τὸν ἀκολουθῆσε ἔσυρε τὸ ξίφος, θέλοντας νὰ σκοτώσει τὸν Διομήδη καὶ νὰ πάει ὁ ἴδιος τὸ Παλλάδιο στοὺς Ἀχαιοὺς. Ἐνῶ ἦταν ἕτοιμος νὰ τοῦ καταφέρει τὸ χτύπημα, βλέπει ὁ Διομήδης (γιατὶ ὑπῆρχε σελήνη) τὴ λάμψη τοῦ ξίφους. Ὁ Ὀδυσσεάς δὲν προχώρησε στὸ φόνο του, ἐπειδὴ τραθῆξε καὶ ἐκεῖνος τὸ ξίφος μὲ τὴ σειρά του, ἀλλὰ ἀφοῦ τὸν κατηγόρησε γιὰ δειλία, χτυπώντας τὴν πλάτη του μὲ τὸ πλατὺ μέρος τοῦ ξίφους, τὸν ἔκανε, ἐνῶ δὲν ἤθελε, νὰ προχωρήσει. Ἀπὸ αὐτὸ βγήκε ἡ παροιμία «ἡ Διομήδειος ἀνάγκη», πού λέγεται γιὰ τὸν καθένα πού κάνει κάτι χωρὶς νὰ τὸ θέλει.

Ἡ τριακοστὴ πέμπτη παρουσιάζει δυὸ βοσκούς νὰ βόσκουν τὰ ζῶα τους στοὺς πρόποδες τοῦ ὄρους Λυσσὸς τῆς περιοχῆς τῆς Ἐφέσου, οἱ ὁποῖοι εἶδαν σὲ ἓνα βαθὺ καὶ δυσπρόσιτο σπήλαιο ἓνα σμῆνος μελισσῶν, καὶ ὁ ἓνας μπῆκε σὲ καλάθι γιὰ νὰ κατεβεῖ ὡς αὐτὸ καὶ ὁ ἄλλος κατέβαινε δεμένος σὲ σχοινί. Αὐτὸς πού κατέβηκε καὶ βρῆκε τὸ μέλι καὶ πολὺ χρυσάφι, τὰ ἔβαλε τρεῖς φορές στὸ καλάθι καὶ φώ-

ἐπιλείψαντος δὲ τοῦ χρυσοῦ ἑαυτὸν ἐμβαίνειν λοιπὸν προσδοή-
 σας, ἐπεὶ ἐπιβουλῆς ἔννοια αὐτῷ ἅμα τῷ ῥήματι συνεισῆει, λίθον
 ἄνθ' αὐτοῦ τῇ φορμίδι βαλὼν ἐκέλευσεν ἀνιῶν. Ὡς δ' ἐγγὺς τῆς
 στεφάνης ὁ ἀνιῶν ἀπηωρήσατο, αὐτίκα ὡς διαφθερῶν τὸν ἔτε-
 5 ρον ἀφήσει κατὰ τινος φάραγγος, καὶ τὸ χρυσίον κατορύξας πι-
 θανάς ὑπὲρ τοῦ ἀφανοῦς ποιμένος ἐπλάττετο τοῖς πυνθανομένοις
 τὰς προφάσεις. Ὡς δ' ἦν ἄπορα πανταχόθεν τῷ ἐν τῷ σπηλαίῳ
 ποιμένι τὰ τῆς σωτηρίας, Ἀπόλλων ὄναρ κελεύει ποιμένι τὰ τῆς
 σωτηρίας, Ἀπόλλων ὄναρ κελεύει ὄξει λίθῳ τὸ σῶμα ἀμύξαντα
 10 κεῖσθαι ἡρέμα. Τοῦ δὲ πράξαντος τὸ προσταχθὲν γῦπες ὡς ἐπὶ
 νεκρὸν ἐφιπτάμενοι, καὶ τοὺς ὄνυχας οἱ μὲν εἰς τὴν χαίτην, οἱ δ' εἰς
 τὴν ἐσθῆτα πηξάμενοι, ἐκούφιζον καὶ κατέφερον αὐτὸν κακῶν
 ἀπαθῆ ἐπὶ τὸν ὑποκείμενον αὐλῶνα. Ἐλθὼν δ' ἐπὶ τὸ ἀρχεῖον
 ἅπαντα φράζει. Καὶ τὸν μὲν ἐπιβουλεύσαντα οἱ Ἐφέσιοι, ἐλεγ-
 15 χθέντα καὶ τὸν χρυσὸν κατορωρυγμένον καὶ ἄκοντα ἐπιδείξαντα,
 τιμωροῦνται, τῷ δ' ἡδικημένῳ τὴν ἡμίσειαν τοῦ χρυσοῦ νεύμαντες,
 τὴν ἑτέραν ἡμίσειαν ἱερὰν ἀπέφηναν Ἀρτέμιδι καὶ Ἀπόλλωνι. Ὁ
 δὲ διασωθεὶς καὶ τῷ χρυσίῳ τιμηθεὶς ποιμὴν τῶν τε πάνυ πλου-
 σίων ἐγένετο καὶ θωμὸν ἐπ' ἄκρας τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἀπόλ-
 20 λωνος εἶσατο, Γυπαιέως εἰς μνημεῖον τῶν συνενεχθέντων ὀνομά-
 σας.

Ἡ λς ὡς Φιλόνομος ὁ Σπαρτιάτης προδοῦς Λακεδαιμόνα
 Δωριεῦσι δῶρον ἔχει Ἀμύκλας, καὶ συνοικίζει ταύτην ἐξ Ἴμβρου
 καὶ Λήμνου. Τρίτη δὲ γενεᾷ στασιάσαντες πρὸς Δωριέας μετανί-
 25 στανται Ἀμυκλῶν, συμπαραλαβόντες δὲ καὶ τινὰς Σπαρτιατῶν,
 ἡγουμένων αὐτοῖς Πόλιδος καὶ Δελφοῦ, ἔπλεον ἐπὶ τῆς Κρήτης.
 Ἐν τῷ παράπλῳ δὲ τοῦδε τοῦ στόλου Μῆλον Ἀπόδασμος οἰκίζει,
 καὶ τὸ τῶν Μηλιέων γένος ἐνθένδε οἰκειοῦται Σπαρτιάτας. Οἱ δὲ
 λοιποὶ ἅπαντες Γόρτυναν μηδενὸς εἰργοντος λαβόντες, ταύτην
 30 ἅμα τῶν περιοίκων Κρητῶν συνοικίζουσιν.

νάξε νά τὸ ἀνεβάσει. Ὅταν τελείωσε τὸ χρυσάφι φώναξε τέλος ὅτι μπαίνει ὁ ἴδιος. Ἐπειδὴ ὅμως μόλις τὸ εἶπε ὑποψιάσθηκε κάποια ἐπιβουλή εἰς βάρους του, ἀντὶ νὰ μπεῖ ὁ ἴδιος, ἔβαλε μιά πέτρα στὸ καλάθι καὶ εἶπε νὰ τὸ ἀνεβάσει, καὶ ὅταν αὐτὸς πού ἀνέβαζε τὸ καλάθι τὸ ἔφερε ὑψώνοντάς το ὡς τὰ χεῖλη τοῦ σπηλαίου, ἀμέσως, γιὰ νὰ σκοτώσει τὸν ἄλλον, ἔρριξε σ' ἓνα γκρεμὸ τὸ καλάθι, καὶ ἀφοῦ παράχωσε τὸ χρυσάφι, ἔπλαθε διάφορες πιθανοφανεῖς ἐξηγήσεις σὲ ὅσους τὸν ρωτοῦσαν γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ βοσκῶ. Καθὼς ὁ βοσκὸς μέσα στὸ σπήλαιο δὲν εἶχε ἀπὸ πουθενὰ καμμιά ἐλπίδα σωτηρίας, ὁ Ἀπόλλωνας στὸ ὄνειρό του τὸν διέταξε μὲ μιά κοφτερὴ πέτρα νὰ σκίσει τὸ σῶμα του καὶ νὰ περιμένει ἤσυχα. Ὁ βοσκὸς ἐκτέλεσε τὴ διαταγὴ καὶ γύπες πετώντας πάνω του ὅπως κάνουν σὲ νεκρὸ καὶ μπήγοντας τὰ νύχια τους ἄλλοι στὰ μαλλιά καὶ ἄλλοι στὰ ροῦχα του τὸν σήκωσαν, καὶ ἀνάλαφρα τὸν κατέβασαν χωρὶς νὰ πάθει τίποτε πιὸ κάτω στὴν κοιλάδα. Πῆγε τότε στοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἀνέφερε τὰ πάντα. Οἱ Ἐφέσιοι ἐκεῖνον πού ἔστησε τὴν ἀπάτη, ἀφοῦ φανερώθηκε καὶ ὑπέδειξε χωρὶς νὰ θέλει πού εἶχε παραχωμένο τὸ χρυσάφι, τὸν τιμώρησαν, ἐνῶ σ' αὐτὸν πού ἔπαθε τὸ κακὸ τοῦ ἔδωσαν τὴ μισὴ ποσότητα τοῦ χρυσοῦ, ἐνῶ τὴν ἄλλη μισὴ τὴ θεώρησαν ἱερὴ καὶ τὴν ἀφιέρωσαν στὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ βοσκὸς πού σώθηκε καὶ εἶχε λάβει τιμητικὸ δῶρο τὸ χρυσάφι ἔγινε ἓνας ἀπὸ τοὺς πολὺ πλούσιους, ἔστησε ἓναν βωμὸ στὴν πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ στὸν Ἀπόλλωνα τὸν Γυπαιέα, ὀνομάζοντας τὸ μνημεῖο ἔτσι ἀπὸ τὰ ὅσα εἶχαν συμβεῖ.

Ἡ τριακοστὴ ἕκτη ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Σπαρτιάτης Φιλόνομος, ἐπειδὴ πρόδωσε τὴ Σπάρτη στοὺς Δωριεῖς, πῆρε σὰν δῶρο τὶς Ἀμύκλες καὶ ἐγκατέστησε σ' αὐτὲς κατοίκους ἀπὸ τὴν Ἴμβρο καὶ τὴ Λήμνο. Τὴν τρίτη ὅμως γενεὰ στασίασαν ἐναντίον τῶν Δωριέων καὶ μετανάστευσαν ἀπὸ τὶς Ἀμύκλες, καὶ παίρνοντας μαζί τους καὶ κάποιους Σπαρτιάτες καὶ ἔχοντας ἀρχηγοὺς τὸν Πόλιδα καὶ τὸν Δελφό, ἔπλεαν πρὸς τὴν Κρήτη. Σ' αὐτὸ τὸ ταξίδι τοῦ στόλου ὁ Ἀπόδασμος χτίζει τὴν πόλη Μῆλο στὴ νησὶ Μῆλο, καὶ γι' αὐτὸ οἱ Μηλιεῖς ἔχουν φιλικὲς σχέσεις μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ἀφοῦ κυρίευσαν τὴ Γόρτυνα χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίσει κανένας, κατοικοῦν σ' αὐτὴν μαζί μὲ τοὺς περίοικους Κρητες.

Ἡ λζ ὡς ἀπὸ Θάσου τοῦ Κάδμου ἀδελφοῦ Θάσος ἡ νῆσος ἄνομάσθη· ἐκεῖ γὰρ αὐτὸν ὁ ἀδελφός, δούς τοῦ στρατοῦ μοῖραν, ἀπολείπει. Καὶ ὡς Κάδμος ὑπὸ τοῦ Φοινίκων βασιλέως, μέγα καὶ αὐτὸς δυνάμενος παρὰ Φοῖνιξιν, ἐπὶ τὴν Εὐρώπην σταλείη. Οἱ δὲ
5 Φοῖνικες τότε μέγα τε (ὡς λόγος) ἴσχυρον, καὶ πολλὴν τῆς Ἀσίας καταστρεψάμενοι τὸ βασίλειον ἐν Θήβαις ταῖς Αἰγυπτίαις εἶχον. Σταλῆναι δὲ Κάδμον οὐχ ὡς Ἑλληνές φασι, κατὰ ζήτησιν Εὐρώπης, ἦν παῖδα Φοῖνικος οὖσαν ἤρπασε Ζεὺς ἐν σχήματι ταύρου, ἀλλ' ἀρχὴν μὲν ἰδίαν ἐν Εὐρώπῃ μηχανώμενον πλάττεσθαι ἀδελ-
10 φῆς ἤρπασμένης ποιεῖσθαι ζήτησιν, ἐξ οὗ καὶ ὁ τῆς Εὐρώπης μῦθος ἦκεν εἰς Ἑλληνας. Περιπλέον δὲ τὴν Εὐρώπην τὸν μὲν ἀδελφὸν Θάσον, ὡς εἴρηται, τῇ νήσῳ λείπει, αὐτὸς δ' εἰς Βοιωτίαν πλεύσας ἀνεισι πρὸς τὰς νῦν καλουμένας Θήβας, καὶ σὺν τῇ δυνάμει περιτειχίσας τὸ χωρίον Θήβας ἀπὸ τῆς οἰκείας ἐπωνόμασε πα-
15 τρίδος. Τῶν δὲ Βοιωτῶν εἰς μάχην αὐτοῖς συμπλακέντων ἠττῶνται Φοῖνικες, εἶτα κρατοῦσιν ἐνέδραις καὶ προλοχισμοῖς καὶ τῇ ἀήθει τῶν ὄπλων ὄψει· κράνος γὰρ καὶ ἀσπίς οὐπω τοῖς Ἑλλησιν ἔγνωστο. Καὶ κρατεῖ Κάδμος τῆς Βοιωτῶν γῆς, καὶ φυγόντων τῶν διασωθέντων ἐπὶ τὰς οἰκείας πόλεις οἰκίζει Φοῖνικας ἐν Θήβαις, καὶ
20 τὴν Ἄρεως καὶ Ἀφροδίτης Ἀρμονίαν γαμεῖ. Βοιωτοῖς δὲ πρὸς τὴν ἔκπληξιν τῶν ὄπλων καὶ τῶν προλοχισμῶν καὶ τῆς ἐνέδρας δόξα παρέστη αὐτοῖς ὄπλοις ἀνεῖναι τῆς γῆς τοὺς ἄνδρας, καὶ Σπαρτοὺς ὡς ἐκ τοῦ χωρίου φύντας αὐτοὺς ἐκάλεσαν. Περί μὲν Κάδμου καὶ Θηβῶν οἰκίσεως οὗτος ὁ ἀληθῆς λόγος, τὸ δ' ἄλλο
25 μῦθος καὶ γοητεία ἀκοῆς.

Ἡ λη' ὡς Μιλήσιός τις ἀνὴρ, τῆς πατρίδος αὐτῶ ὑπὸ Ἀρπάγου τοῦ Κύρου ἐν κινδύνῳ οὔσης, εἰς τὸ ἐν Σικελίᾳ Ταυρομένιον ἀπαίρει, κάκει φίλῳ τινὶ τραπεζίτῃ παραθέμενος τὸ χρυσίον οἴκαδ' ἔπλει. Εἶτα δεδούλωτο μὲν Μίλητος Κύρω, δεινὸν δ' οὐδὲν

Ἡ τριακοστὴ ἑβδομὴ διηγεῖται πῶς ἡ Θάσος πῆρε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν Θάσο, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Κάδμου. Γιατὶ ἐκεῖ τὸν ἄφησε ὁ ἀδελφός του μὲ μιά μοῖρα τοῦ στρατοῦ. Καὶ ὅτι ὁ Κάδμος στάλθηκε στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὸν βασιλιὰ τῶν Φοινίκων, πού ἀνάμεσά τους εἶχε καὶ ὁ ἴδιος μεγάλη δύναμη. Οἱ Φοίνικες τότε εἶχαν μεγάλη δύναμη, ὅπως λέγεται, καὶ ἀφοῦ κυρίεψαν μεγάλο μέρος τῆς Ἀσίας, εἶχαν τὴν πρωτεύουσά τους στὴ Θήβα τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Κάδμος βέβαια δὲν εἶχε σταλεῖ γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὴν Εὐρώπη, ὅπως λένε οἱ Ἕλληνες, πού ἦταν κόρη τοῦ Φοίνικα καὶ τὴν εἶχε ἀρπάξει ὁ Δίας μὲ μορφή Ταύρου, ἀλλὰ μηχανευόμενος ἀπλῶς τρόπο γιὰ νὰ δημιουργήσῃ δικό του κράτος στὴν Εὐρώπη, ἔπλασε τὴν ἱστορία ὅτι ζητοῦσε τὴν ἀδελφή του, πού εἶχε τάχα ἀπαχθεῖ, καὶ ἔτσι ἔφτασε στοὺς Ἕλληνες ὁ μῦθος τῆς Εὐρώπης. Περιπλέοντας τὴν Εὐρώπη, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Θάσο τὸν ἄφησε, ὅπως εἶπαμε, στὴ νῆσο, ἐνῶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἔφτασε μὲ τὰ πλοῖα του στὴ Βοιωτία, ἀνέβηκε στὶς ὀνομαζόμενες σήμερα Θῆβες καὶ περιτειχίζοντας τὸ μέρος αὐτὸ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀνδρῶν του, τὸ ὀνόμασε ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας του Θῆβες. Συγκρούσθηκαν τότε οἱ Βοιωτοὶ μαζί τους σὲ μάχες καὶ νικήθηκαν οἱ Φοίνικες, ἀλλ' ἔπειτα ἐπικράτησαν μὲ ἐνέδρες καὶ διάφορες κινήσεις καὶ μὲ τὴν πρωτοφανῆ ὄψη τῶν ὄπλων· γιατί οἱ Ἕλληνες δὲν γνώριζαν τὸ κράνος καὶ τὴν ἀσπίδα. Ἔτσι γίνεται ὁ Κάδμος κύριος τῆς Βοιωτικῆς γῆς, καὶ ἀφοῦ ἔφυγαν ὅσοι διασώθηκαν στὶς πόλεις τους, ἐγκατέστησε στὶς Θῆβες Φοίνικες, παίρνοντας σύζυγόν του τὴν κόρη τοῦ Ἄρη καὶ τῆς Ἀφροδίτης, τὴν Ἀρμονία. Οἱ Βοιωτοὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκπληξὴ ἀπὸ τὰ ὄπλα καὶ τὶς κινήσεις τῶν Φοινίκων καὶ τὴν ἐνέδρα τοὺς ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ ἀπωθήσουν τοὺς ἀνδρες ἀπὸ τὴ γῆ μὲ τὰ ἴδια ὄπλα, καὶ τοὺς κάλεσαν Σπαρτούς, ἐπειδὴ φύτεψαν ἀπὸ τὴ γῆ. Γιὰ τὸν Κάδμο καὶ τὴν κατοίκηση τῶν Θηβῶν αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἱστορία, ἐνῶ τὰ ἄλλα εἶναι μῦθος καὶ παραπλάνηση τῆς ἀκοῆς.

Ἡ τριακοστὴ ὀγδὴ μιλᾷ γιὰ κάποιον Μιλήσιο, τοῦ ὁποίου ἡ πατρίδα βρισκόταν σὲ κίνδυνο ἐξαιτίας τοῦ Ἀρπάγου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κύρου, καὶ γι' αὐτὸ ἔφυγε καὶ πῆγε στὸ Ταυρομένιο τῆς Σικελίας, καὶ ἀφοῦ κατέθεσε ἐκεῖ τὸν χρυσό του σ' ἓνα φίλο του τραπεζίτη, γύρισε στὴν πατρίδα του. Ἐπειτα ἡ Μίλητος ὑποδουλώθηκε στὸν

ἄλλο ὢν ὑφεωρᾶτο ἐπεπόνθει· καὶ ὁ Μιλήσιος ἦκεν εἰς Ταυρομέ-
 νιον ἀνακομισόμενος τὴν παρακαταθήκην. Ὁ δὲ λαβὼν ὁμολογεῖ
 μὲν λαβεῖν, διετείνεται δ' ἀποδεδωκέναι. Ὡς δὲ μετὰ πολλὴν ἔριν
 καὶ λογομαχίαν ὁ Μιλήσιος εἰς ὄρκον τὸν ἀδικοῦντα προῦκαλεῖ-
 5 το, ὁ τραπεζίτης μηχανᾶται τοιόνδε· Νάρθηκα κοιλάνας καθάπερ
 αὐλὸν καὶ συντήξας τὴν παραθήκην τῷ νάρθηκι ἐγχεῖ καὶ ἀσφα-
 λίζεται· ἐπὶ δὲ τὸν ὄρκον ἰὼν, κατέχων ὡς βακτηρίαν προφάσει
 ποδῶν ἀσθενείας, τῷ νάρθηκι ἐπηρειδετο· μέλλων δ' ὀμνύειν πλη-
 σίον ἐστῶτι τῷ Μιλησίῳ, ὡς αὐτίκα πάλιν ἀναληψόμενος, τὸν νάρ-
 10 θηκα ἐπιδίδωσιν. Ὡς δὲ τὰς χεῖρας ἀνασχῶν κατώμνυτο τὴν πα-
 ρακαταθήκην ἀποδοῦναι τῷ παραθεμένῳ, περιπαθήσας ὁ Μιλή-
 σιος ῥίπτει τὸν νάρθηκα, ἔρρειν ἅμα ἀνακραγὼν τὴν ἐν ἀνθρώ-
 ποις πίστιν. Καὶ ὁ νάρθηξ ἐρρύνυτο, καὶ περιφανὲς ἦν πρὸς τὴν
 ὄψιν τοῦ χρυσίου τὸ σόφισμα τῆς ψευδορκίας· Καὶ ὁ μὲν Μιλή-
 15 σιος τὸ ἴδιον εἶχεν, ὁ δὲ τραπεζίτης ὑπ' αἰδοῦς καὶ τοῦ κακίζεσθαι
 πρὸς ἀπάντων βρόχῳ τοῦ ζῆ ἑαυτὸν ἐξάγει.

Ἦ λθ' ὡς Μέλανθος γένος μὲν ἦν τῶν Νηλειδῶν, οἱ Πύλου καὶ
 Μεσσήνης ἀπὸ Ποσειδῶνος ἐβασίλευον. Τοῦτον ἀναστήσαντες
 Ἑρακλεῖδαι πολέμῳ τὴν γῆν ἔσχον, ὁ δὲ κατὰ χρησμούς Ἀθήναζε
 20 ἀφικνεῖται καὶ πολίτης γίνεται καὶ ἦν τῶν τιμωμένων. Ἀθηναίους
 δὲ καὶ Βοιωτοῖς πόλεμος ὑπὲρ Οἰνόςης συνίστατο, καὶ ἐδόκει ἐν τῇ
 τῶν βασιλέων μονομαχίᾳ τὴν κρίσιν εἶναι. Θυμοίτης μὲν οὖν βασι-
 λεύων Ἀθηναίων ἐδεδοίκει τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐξίστατο τῆς βασιλεί-
 ας τῷ βουλομένῳ διακιδυννεῦσαι πρὸς Ξάνθον, ὃς ἐβασίλευσε
 25 Βοιωτῶν. Καὶ Μέλανθος ἐπ' ἄθλῳ τῆς βασιλείας ὑπέρχεται τὸν
 ἀγῶνα, καὶ προβαίνουσιν αἱ συνθήκαι. Ἐπεὶ δ' εἰς μάχην ἦκον,
 καθορᾶ ὁ Μέλανθος φάσμα τι τῷ Ξάνθῳ ἄνδρα ἐπόμενον ἀγένει-
 ον. Ὡς δ' ἀνεβόησε μὴ δίκαια ποιεῖν παρὰ τὰς συνθήκας ἐπαγό-
 μενον βοηθόν, μετεστράφη ὁ Ξάνθος, πρὸς τὸ ἄπιστον τοῦ λόγου

Κύρο δὲν ἔπαθε ὅμως τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὅσα ὑποψιαζόταν. Γι' αὐτὸ ὁ Μιλήσιος πῆγε στὸ Ταυρομένιο νὰ πάρει πίσω τὴν κατάθεσή του. Ἐκεῖνος ὅμως πού τὴν εἶχε λάβει ὁμολογοῦσε βέβαια ὅτι τὴν ἔλαβε, ἰσχυρίζοταν ὅμως ὅτι τὴν εἶχε ἐπιστρέψει. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ φιλονεικία καὶ λογομαχία προκάλεσε τὸν ἄδικο νὰ ὀρκισθεῖ, ὁ τραπεζίτης μηχανεύθηκε τὸ ἔξης· Ἐκανε κοῖλο ἓνα καλάμι σὰν αὐτὸ καὶ λειώνοντας τὴν κατάθεση τὴν ἔχυσε μέσα στὸ καλάμι καὶ τὴν ἀσφάλισε ἐκεῖ μέσα. Πηγαίνοντας λοιπὸν νὰ ὀρκισθεῖ, κρατῶντας τὸ καλάμι σὰν μπαστούνι προφασιζόμενος ἀσθένεια τῶν ποδιῶν του, στηρίζοταν σ' αὐτό. Ὄταν ὅμως ἦταν νὰ ὀρκισθεῖ, καθὼς ἦταν κοντὰ του ὁ Μιλήσιος τοῦ ἔδωσε τὸ καλάμι γιὰ νὰ τὸ ξαναπάρει ἀμέσως. Καθὼς ὑψωσε τὰ χέρια καὶ ὀρκιζόταν ὅτι εἶχε ἐπιστρέψει τὴν κατάθεση στὸν καταθέτη, ἔξω φρενῶν ὁ Μιλήσιος ρίχνει κάτω τὸ καλάμι, φωνάζοντας πὼς χάθηκε ἢ ἐμπιστοσύνη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἐσπασε τότε τὸ καλάμι καὶ μὲ τὸ πού φάνηκε τὸ χρυσάφι ἀποδείχθηκε περίτρανα τὸ σόφισμα τῆς ψευδορκίας. Ὁ Μιλήσιος πῆρε τὸ δικό του χρυσάφι, ἐνῶ ὁ τραπεζίτης ἀπὸ τὴν ντροπὴ του καὶ ἀπὸ τὶς κατηγορίες ὅλων κρεμάσθηκε καὶ πέθανε.

Ἡ τριακοστὴ ἑνατὴ ἀναφέρει ὅτι ὁ Μέλανθος καταγόταν ἀπὸ τὸ γένος τῶν Νηλειδῶν, πού βασίλευαν στὴν Πύλο καὶ στὴ Μεσσήνη ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα. Αὐτὸν τὸν ἐκδίωξαν οἱ Ἡρακλεΐδες μὲ πόλεμο καὶ κατέλαβαν τὴ χώρα. Ἀκολουθώντας ὅμως αὐτὸς κάποιους χρησμούς πῆγε στὴν Ἀθήνα καὶ ἔγινε πολίτης τῆς καὶ ἦταν ἀπὸ τοὺς τιμώμενους. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Βοιωτοὶ βρίσκονταν σὲ πόλεμο ἕξαιτίας τῆς Οἰνός, καὶ ἀποφάσισαν νὰ κριθεῖ ὁ πόλεμος μὲ τὴ μονομαχία τῶν βασιλέων. Ὁ Θυμοίτης, πού ἦταν βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων, φοβόταν τὸν ἀγῶνα καὶ παραχωροῦσε τὴ βασιλεία σὲ ἐκεῖνον πού ἤθελε νὰ διακινδυνεύσει στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Ξάνθου πού ἦταν βασιλιάς τῶν Βοιωτῶν. Ὁ Μέλανθος τότε μπαίνει στὴ μονομαχία μὲ ἔπαθλο τὴ βασιλεία, καὶ ἀρχίζει ἢ ἐφαρμογὴ τῆς συμφωνίας. Ὄταν ἄρχισε ἡ μονομαχία, βλέπει ὁ Μέλανθος ἓνα εἶδωλο, ἓνα ἄνδρα ἀγένειο, ν' ἀκολουθεῖ τὸν Ξάνθο, καὶ καθὼς φώναξε ὅτι δὲν φέρεται δίκαια, χρησιμοποιώντας βοηθὸ παρὰ τὶς συμφωνίες, στρέφεται πίσω ὁ Ξάνθος ξανφιασμένος ἀπὸ τὸν ἀπίστευτο λόγο,

ἐκπλαγείς καὶ αὐτὸν εὐθύς ὁ Μέλανθος τῷ δόρατι βαλὼν κτείνει, καὶ τὴν τε Οἰνόην Ἀθηναίοις καὶ ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν ἐνὶ περιεποιήσατο ἀγωνίσματι. Τὸ μὲν δὴ τῶν Ἐρεχθιδῶν γένος εἰς τοὺς Μελανθίδας, ὧν ἦν καὶ Κόδρος, ἀπὸ τούτου μετέστη· Ἀθηναῖοι δ' ὕστερον Διονύσῳ Μελανθίδῃ κατὰ χρησμόν ἱερὸν ἰδρυσάμενοι θύουσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος, καὶ τῷ Ἀπατουρίῳ Διὶ ἱερὰ ἀνάπτοντες, ὅτι αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀπάτης ἀγώνισμα ἐγένετο.

Ἡ μὲν ἱστορία τὰ περὶ Ἀνδρομέδας ἱστορεῖ ἑτέρως ἢ ὡς ὁ Ἑλλήνων μῦθος. Ἀδελφοὺς μὲν γὰρ δύο γενέσθαι, Κηφέα καὶ Φινέα, καὶ εἶναι τὴν τοῦ Κηφέως βασιλείαν τότε ἐν τῇ μετονομασθείσῃ μὲν ὕστερον Φοινίκη, τηνικαῦτα δ' Ἰόππια ἀπὸ Ἰόππης τῆς ἐπιθαλασσιδίου πόλεως τοῦνομα λαβούσῃ, καὶ ἦν τὰ τῆς ἀρχῆς ὅρια ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάσσης μέχρι Ἀράδων τῶν πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἀκημένων. Εἶναι δὲ τῷ Κηφεῖ καὶ θυγατέρα πάννυ καλὴν Ἀνδρομέδαν, καὶ αὐτὴν μνάσθαι Φοίνικά τε καὶ τὸν ἀδελφὸν Κηφέως Φινέα. Κηφεὺς δὲ μετὰ πολλοὺς τοὺς ἐφ' ἑκατέρω λογισμοὺς ἔγνω δοῦναι μὲν Φοίνικι, ἀρπαγῇ δὲ τοῦ μνηστήρος τὸ αὐτοῦ ἐκούσιον ἀποκρύπτειν, καὶ ἀρπάζεται ἀπὸ τινος νησιῶδος ἐρήμου ἢ Ἀνδρομέδα, ἐν ᾗ εἰώθει ἀπιούσα θυσίας τῇ Ἀφροδίτῃ θύειν. Φοίνικος δ' ἀρπάσαντος νηῖ (Κῆτος δ' αὕτη ἐκαλεῖτο, ἢ μίμησιν ἔχουσα τοῦ ζώου ἢ καὶ κατὰ τύχην) ἢ Ἀνδρομέδα, ὡς κατὰ ἄγνοιαν τοῦ πατρὸς ἀρπαζομένη, ἀνωλοφύρατό τε καὶ μετ' οἰμωγῆς τοὺς βοηθήσαντας ἀνεκαλεῖτο. Περσεὺς δ' ὁ Δανάης κατὰ δαίμονα παραπλέων κατίσχει, καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὄψιν τῆς κόρης οἴκτω καὶ ἔρωτι συσχεθεὶς τό τε πλοῖον, τὸ Κῆτος, διαφθείρει, καὶ τοὺς ἐμπλέοντας ὑπὸ ἐκπλήξεως μόνον οὐχὶ λιθωθέντας ἀναιρεῖ. Καὶ τοῦτο Ἑλλησι τὸ τοῦ μύθου Κῆτος καὶ οἱ παγέντες εἰς λίθους ἄνθρωποι τῆς Γοργόνης τῇ κεφαλῇ. Ἀγεται δ' οὖν γυναικὰ τὴν Ἀνδρομέδαν, καὶ οἴχεται αὐτὴ συμπλέουσα εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ Περσεῖ, καὶ βασιλεύοντος τὸ Ἄργος οἰκεῖται.

καὶ ὁ Μέλανθος χτυπώντας τον ἀμέσως μὲ τὸ δόρυ, τὸν σκοτώσε. Ἔτσι ἔκανε μὲ ἓνα ἀγώνισμα τὴν Οἰνὴ κτήση τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴ βασιλεία δική του. Ἀπὸ αὐτὸν ἢ γενιὰ τῶν Ἐρεχθιδῶν πέρασε στοὺς Μελανθίδες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καταγόταν καὶ ὁ Κόδρος. Ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ κάποιο χρησμὸ ἴδρυσαν ἱερὸ στὸν Διόνυσο Μελανθίδη καὶ τοῦ κάνουν προσφορὲς κάθε χρόνο, θυσιάζοντας σφάγια καὶ στὸν Ἀπατούριο Δία ἐπειδὴ στὸ ἀγώνισμα χρησιμοποίησαν ἀπάτη.

Ἡ τεσσαρακοστὴ ἱστορία διηγεῖται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Ἀνδρομέδα, διαφορετικὰ ὅμως ἀπὸ ὅ,τι τὰ λέγει ὁ Ἑλληνικὸς μῦθος. Αὐτὴ εἶχε δηλαδὴ δύο ἀδελφοὺς, τὸν Κηφέα καὶ τὸν Φινέα, καὶ τὸ βασίλειο τοῦ Κηφέα ἦταν σ' αὐτὴ τὴ χώρα ποὺ μετονομάσθηκε ἔπειτα Φοινίκη, ἐνῶ τότε λεγόταν Ἰόππη ἀπὸ τὴν παράλια πόλη Ἰόππη, καὶ τὰ ὅρια τῆς βασιλείας ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὴ δική μας θάλασσα καὶ ἔφταναν στοὺς Ἄραβες ποὺ κατοκοῦσαν πρὸς τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα. Ὁ Κηφέας εἶχε καὶ μιὰ πάρα πολὺ ωραία θυγατέρα, τὴν Ἀνδρομέδα, καὶ αὐτὴν ζητοῦσαν νὰ τὴν νυμφευθοῦν κάποιος Φοίνικας καὶ ὁ ἀδελφὸς του Κηφέα Φινέας. Ὁ Κηφέας ὅμως, ἀφοῦ σκέφθηκε πολλὰ καὶ γιὰ τοὺς δύο, ἀποφάσισε νὰ τὴ δώσει στὸ Φοίνικα, καὶ κρύβοντας αὐτὸ ποὺ ὁ ἴδιος ἔπραξε μὲ θέλημά του, εἶπε ὅτι ἡ ἄρπαγὴ ἔγινε τάχα ἀπὸ τὸν μνηστήρα. Ἡ ἄρπαγὴ ἔγινε ἀπὸ ἓνα ἐρημονήσι, ὅπου συνήθιζε νὰ πηγαίνει ἡ Ἀνδρομέδα γιὰ νὰ θυσιάσει στὴν Ἀφροδίτη. Ὅταν τὴν ἄρπαξε ὁ Φοίνικας μὲ πλοῖο (αὐτὸ λεγόταν Κῆτος, ἢ ἐπειδὴ ἔμοιαζε μ' αὐτὸ τὸ ψάρι ἢ κατὰ τύχη) ἡ Ἀνδρομέδα, νομίζοντας ὅτι τὴν ἄρπαξαν χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει ὁ πατέρας της, θρηνοῦσε καὶ μὲ κραυγὲς καλοῦσε νὰ τὴ βοηθήσουν. Ὁ Περσέας τότε, ὁ υἱὸς τῆς Δανάης, ποὺ παρέπλεε ἀπὸ ἐκεῖ κατὰ τύχη, σταμάτησε καὶ ἀμέσως μόλις εἶδε τὴν κόρη γεμᾶτος οἴκτο καὶ ἔρωτα χτυπᾷ καὶ καταστρέφει τὸ πλοῖο, τὸ Κῆτος, καὶ σκοτώνει τοὺς ἐπιβάτες του ποὺ εἶχαν σχεδὸν ἀπολιθωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐκπληξη. Αὐτὸ εἶναι τὸ Κῆτος τοῦ Ἑλληνικοῦ μῦθου καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀπολιθώθηκαν βλέποντας τὴν κεφαλὴ τῆς Γοργόνας⁵⁶. Νυμφεύεται τότε τὴν Ἀνδρομέδα καὶ ἀναχωρεῖ αὐτὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ταξιδεύοντας μαζί μὲ τὸν Περσέα, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του κατοικεῖται τὸ Ἄργος.

Ἡ μὰ ὡς Ἄντανδρον ᾤκησαν Πελασγοί, ἀλλ', ὡς μὲν ἔνιοί φασι, δόντος αὐτοῖς Ἀσκανίου λύτρον ἀνθ' αὐτοῦ, ἐπεὶ ἐνέδρα συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπολυθέντος, διὸ καὶ Ἄντανδρος, ὅτι ἀντὶ ἐνὸς ἀνδρός ἔλαβον πόλιν. Ὁ δ' Ἀσκάσιος υἱὸς μὲν ἦν Αἰ-
 5 νείου, μετὰ δὲ Τροίας ἄλωσιν ἐβασίλευσεν Ἰδης. Οἱ δὲ φασιν ἐντεῦθεν οἰκῆσαι Πελασγοὺς Ἄντανδρον. Ἀπόλλωνος καὶ Κρε-
 σούσης Ἄνιος γίνεται παῖς, τοῦ δὲ Ἄνδρος, ὃς μίαν οἰκῆσας τῶν νήσων τὸ ὄνομα λείπει τῇ νήσῳ, κατὰ στάσιν δ' ἐκεῖθεν ἐκπεσόν,
 καὶ χωρίον ἰδὼν ὑπὸ τὴν Ἰδην παραπλήσιον Ἄνδρῳ, πολίξει τὸ
 10 χωρίον καὶ Ἄντανδρον πρὸς τὴν ὁμοιότητα ὀνομάζει. Τὴν δ' Ἄνδρον ἔρημον οὖσαν λαὸς Πελασγῶν ἐσωκίσατο. Καὶ ἡ Κύ-
 ζικος δὲ Πελασγοὺς ἔσχεν οἰκῆτορας καὶ γὰρ Κύζικος ὁ Ἀπόλ-
 λωνος Πελασγῶν τῶν ἐν Θεσσαλία βασιλεύων, ὑπὸ Αἰολέων μετὰ
 Πελασγῶν ἐκπεσόν τὴν χερρόνησον τῆς Ἀσίας πολίξει, δούς
 15 αὐτῇ καὶ τοῦνομα. Καὶ ηὔξηθη ἐκ ταπεινῆς Κυζίκῳ εἰς μέγα ἡ ἀρχή, ἀφ' οὗ Κλείτην τὴν Μέρροπος, ὃς τῶν περὶ Ῥυνδακὸν χω-
 ρίων ἐβασίλευε, γυναῖκα ἠγάγετο. Οἱ δὲ μετὰ Ἰάσονος ἐπὶ τὸ δέ-
 ρας ἰόντες κατίσχουσι πρὸς τὴν Κύζικον τῇ Ἀργοῖ, καὶ μαθόντες οἱ Πελασγοὶ Θεσσαλίδα τὴν ναῦν, κατὰ μῆνιν τῆς ἐκβολῆς νυκτὸς
 20 ἐμάχοντο τῇ Ἀργοῖ. Κύζικον δὲ λῦσαι τὴν μάχην ἐπιστάντα ἀγνο-
 ῶν Ἰάσων κτείνει, πεσόντων καὶ ἄλλων Πελασγῶν. Καὶ ἡ μὲν Ἀρ-
 γὼ ἔπλει ἐπὶ Κόλχους, οἱ δὲ τότε μὲν ὑπερηχθέσθησαν ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως τελευτῇ, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῖς δυνατοῖς τὰ τῆς πόλεως ἐνεχείρισαν (οὐδὲ γὰρ ἦν παῖς Κυζίκῳ διάδοχος), ὕστερον δὲ ὑπὸ
 25 Τυρρηνῶν Κυζίκου μετανέστησαν, καὶ Τυρρηνοὶ τὴν Χερρόνη-
 σον ἔσχον. Καὶ τούτους Μιλησίων μοῖρα μάχῃ νικήσαντες αὐτοὶ Κύζικον ᾤκησαν.

Ἡ μὲν ὡς Γέλων ὁ Σικελιώτης τυραννίδι ἐπιθέσθαι διανοούμε-
 νος Ἰμεραίων ἐθεράπευε τὸν δῆμον, καὶ κατὰ τῶν δυνατῶν ὑπερε-

57. Κατὰ τὸν Στράβωνα ποταμὸς ποὺ ἐκβάλλει στὸν Ἑλλήσποντο, ἐνῶ κατ' ἄλλους πόλη μεταξὺ Φρυγίας καὶ Ἑλλησπόντου.

Ἡ τεσσαρακοστὴ πρώτη ἱστορεῖ ὅτι τὴν Ἄντανδρο τὴν κατοίκησαν οἱ Πελασγοί, ἀλλὰ, ὅπως λένε μερικοί, ὅτι ἔδωσε ὁ Ἄσκάνιος σ' αὐτοὺς λύτρα, γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν, ὅταν τὸν συνέλαβαν μὲ ἐνέδρα, καὶ τὸν ἐλευθέρωσαν. Γι' αὐτὸ λέγεται καὶ Ἄντανδρος, ἐπειδὴ πῆραν τὴ πόλη ἀντὶ ἐνὸς ἀνδρός. Ὁ Ἄσκάνιος ἦταν υἱὸς τοῦ Αἰνεία, καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Τροίας βασιλεύσε στὴν Ἰδη. Ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὡς ἐξῆς κατοίκησαν οἱ Πελασγοὶ τὴν Ἄντανδρο. Ὁ Ἀπόλλωνας καὶ ἡ Κρέουσα εἶχαν ἓνα υἱό, τὸν Ἄνιο, καὶ υἱὸς αὐτοῦ ἦταν ὁ Ἄνδρος. Αὐτὸς κατοίκησε κάποιον νησί καὶ τοῦ ἀφησε τὸ ὄνομά του. Ἄφοῦ ὅμως ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ ἐκεῖ ἔπειτα ἀπὸ στάση, βλέποντας ἓνα μέρος κάτω ἀπὸ τὴν Ἰδη παρόμοιο μὲ τὴν Ἄνδρο, ἴδρυσεν πόλη στὸ μέρος αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητά του τὸ ὄνόμασε Ἄντανδρο. Τὴν Ἄνδρο πάλι πού ἦταν ἔρημη τὴν κατοίκησε κάποιος λαὸς Πελασγῶν. Ἀλλὰ καὶ τὴ Κύζικο τὴν κατοίκησαν Πελασγοί· ὁ Κύζικος δηλαδὴ τοῦ Ἀπόλλωνα, βασιλιάς τῶν Πελασγῶν τῆς Θεσσαλίας, ἀφοῦ ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Πελασγούς, ἔκτισε πόλη στὴ Χερσόνησο τῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἔδωσε καὶ τὸ ὄνομά του. Καὶ ἀπὸ ἀσήμαντη πού ἦταν ἡ δύναμη τῆς Κυζίκου ἔγινε μεγάλη, ἀφότου ἔλαβε γυναῖκα του τὴν Κλείτη, κόρη τοῦ Μέροπα, πού βασιλεύε στὰ μέρη γύρω ἀπὸ τὸν Ρυνδακό⁵⁷. Οἱ σύντροφοι τοῦ Ἰάσωνα κατὰ τὴν ἐκστρατεία γιὰ τὸ Χρυσόμαλλο δέρασ σταμάτησαν μὲ τὴν Ἀργῶ στὴν Κύζικο. Ὅταν ἔμαθαν οἱ Πελασγοὶ ὅτι τὸ πλοῖο ἦταν Θεσσαλικό, μνησικακώντας πολεμοῦσαν τὴ νύχτα νὰ διώξουν τὴν Ἀργῶ. Τὸν Κύζικο ὅμως πού πῆγε νὰ λύσει τὴ διαφορὰ τὸν σκότωσε ὁ Ἰάσων χωρὶς νὰ ξέρει καὶ σκοτώθηκαν καὶ ἄλλοι Πελασγοί. Καὶ ἡ Ἀργῶ βέβαια ἀπέπλευσε γιὰ τὴν Κολχίδα, ἐνῶ τοὺς Πελασγούς τοὺς κυρίευσεν μεγάλη λύπη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ βασιλιᾶ τους καὶ παρέδωσαν τὴν ἐξουσία στοὺς δυνατοὺς τῆς πόλεως (γιατὶ ὁ Κύζικος δὲν εἶχε παιδὶ νὰ τὸν διαδεχθεῖ). Ἀργότερα ὅμως ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὴν Κύζικο ἀπὸ τοὺς Τυρρηνοὺς, καὶ τὴ Χερσόνησο τὴν κατέλαβαν οἱ Τυρρηνοί. Αὐτοὺς μὰ μοίρα Μιλησίων τοὺς νίκησαν στὴ μάχη καὶ κατοίκησαν οἱ ἴδιοι τὴν Κύζικο.

Ἡ τεσσαρακοστὴ δευτέρη ἱστορεῖ, ὅτι Γέλων ὁ Σικελιώτης, ἐπειδὴ σκεπτόταν νὰ ἐπιβάλλει τυραννία, περιποιόταν τὸ πλῆθος τῶν

μάχει, καὶ αὐτὸν ἠγάπα τὸ πλῆθος, καὶ φυλακὴν τοῦ σώματος αἰτοῦντι ὠρμάτο διδόναι. Στησίχορος δ' ὁ Ἱμεραῖος ποιητής, ὑποτοπήσας ἐπιχειρεῖν αὐτὸν τυραννίδι, στὰς αἶνον ἔλεξεν εἰς τὸ πλῆθος, εἰκόνα τοῦ μέλλοντος πάθους. Ἴππος, φησί, νεμόμενος ἐφοῖτα 5 ποιούμενος ἐπὶ κρήνην, ἔλαφος δὲ τὸ πεδίον διαθέουσα τὴν τέπραν κατέστειβε καὶ τὸ νᾶμα ἐτάραττε. Καὶ ὁ ἵππος ποθῶν τὴν ἀδικοῦσαν τιμωρῆσαι, τάχει δὲ ποδῶν λειπόμενος, ἄνδρα κυνηγέτην βοηθὸν ἐκάλει, ὁ δὲ εἰ χαλινὸν δέξοιτο καὶ ἀναβάτην, ῥᾶστα ἀμύνειν αὐτῷ ὑπισχνεῖτο. Καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ ἡ μὲν ἔλαφος 10 ἀκοντίοις ἔκειτο βληθεῖσα, ὁ δ' ἵππος ἦσθετο δεδουλωμένος τῷ κυνηγέτῃ. Τοῦτ', ἔφη, δέδοικα καὶ αὐτός, ὧ Ἱμεραῖοι, μὴ νῦν δῆμος ὄντες τῶν ἐχθρῶν μὲν διὰ Γέλωνος περιγένησθε, αὐτοὶ δ' ὕστερον Γέλωνι δουλεύσητε· φιλεῖ γὰρ ἅπασαν τὴν δύναμιν τῷ λαβόντι ἐπὶ τὸν δόντα εἶναι, ὅταν ὥσπερ δοῦναι αὐτὴν μηκέτι ἐκ 15 τοῦ ὁμοίου κομίσασθαι ἔχη.

Ἡ μγ', οἱ τῆς Αἵτνης τοῦ πυρὸς κρατῆρες ἀνέβλυσάν ποτε ποταμοῦ δίκην φλόγα κατὰ τῆς χώρας, καὶ Καταναίους (πόλις δ' Ἑλλάς ἐν Σικελίᾳ ἢ Κατάνη) ἔδοξε παντελῆς ἔσεσθαι φθορὰ τῆς πόλεως, καὶ ταύτης φεύγοντες ὡς εἶχον τάχους οἱ μὲν χρυσόν, οἱ 20 δὲ ἄργυρον ἔφερον, οἱ δὲ ὅτι ἂν τις θούλοιο ἐπικούρημα τῆς φυγῆς Ἀναπίας δὲ καὶ Ἀμφίνομος ἀντὶ πάντων τοὺς γονεῖς, γηραιοὺς ὄντας, ἐπὶ τοὺς ὤμους ἀναθέμενοι ἔφηνον. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἡ φλόξ ἐπικαταλαβοῦσα ἔφθειρεν, αὐτοὺς δὲ περιεσχίσθη τὸ πῦρ, καὶ ὥσπερ νῆσος ἐν τῇ φλογὶ πᾶς ὁ περὶ αὐτοὺς χώρος ἐγένετο. 25 Διὰ ταῦτα οἱ Σικελιώται τὸν τε χώρον ἐκεῖνον Εὐσεβῶν χώραν ἐκάλεισαν, καὶ λιθίνας εἰκόνας ἐν αὐτῷ τῶν ἀνδρῶν, μνημεῖα θείων τε ἄμα καὶ ἀνθρωπίνων ἔργων, ἀνέθεσαν.

Ἡ μδ' ἱστορία φησὶν ὡς Λεωδάμας καὶ Φίτρης ἤρρισαν ὑπὲρ τῆς Μιλησίων βασιλείας, γένους ἄμφω ὄντες βασιλείου. Τὸ κοινὸν

Ἱμεραίων, τὸ ὑπεράσπιζε ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς, καὶ τὸ πλῆθος τὸν ἀγαποῦσε καὶ ὅταν ζητοῦσε σωματοφυλακὴ ἔσπευδε νὰ τοῦ τῆ δώσει. Ὁ Στησίχορος ὅμως, ὁ Ἱμεραῖος ποιητής, ἐπειδὴ ὑποπτεύθηκε ὅτι προετοίμαζε τυραννία, στάθηκε μπροστὰ στὸ πλῆθος καὶ τοὺς εἶπε ἓνα μῦθο, εἰκόνα τῆς μελλοντικῆς συμφορᾶς τους. "Ἐνα ἄλογο, λέγει, βόσκοντας πῆγαινε νὰ πιεῖ σὲ μιὰ πηγῆ, ἐνῶ ἓνα ἐλάφι διατρέχοντας τὴν πεδιάδα καὶ τὸ χόρτο καταπατοῦσε καὶ τὸ νερὸ θόλωνε. Τὸ ἄλογο ἐπιθυμώντας νὰ τιμωρήσει ἐκεῖνο ποὺ ἔκανε αὐτὴ τὴν ἀδικία, ἐπειδὴ ὑστεροῦσε στὴν ταχύτητα τῶν ποδιῶν, ζητοῦσε ἓναν κυνηγὸ γιὰ νὰ τὸ βοηθήσει. Αὐτὸς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ τὸ βοηθοῦσε, ἂν δεχόταν χαλινάρι καὶ ἀναβάτη." Ἔτσι καὶ ἔγινε. Καὶ τὸ ἐλάφι βέβαια βρισκόταν ξαπλωμένο κάτω χτυπημένο ἀπὸ τὰ ἀκόντια, ἀλλὰ τὸ ἄλογο κατάλαβε ὅτι εἶχε ὑποδουλωθεῖ στὸν κυνηγό. Αὐτό, εἶπε, φοβᾶμαι καὶ ἐγώ, Ἱμεραῖοι, μῆπως, ἐνῶ τώρα εἶστε δῆμος ἐλεύθερος καὶ ὑπερτερεῖτε τῶν ἐχθρῶν σας χάρη στὸ Γέλωνα, οἱ ἴδιοι ἀργότερα γίνετε δοῦλοι τοῦ Γέλωνα. Γιατὶ ἀγαπᾶ ὅλη τὴ δύναμη αὐτὸς ποὺ ἔλαβε νὰ εἶναι ἐκείνου ποὺ τὴν ἔδωσε, ὅταν δὲν μπορεῖ ὅπως ἔδωσε αὐτήν, ἔτσι καὶ νὰ τὴ λάβει.

Ἡ τεσσαρακοστὴ τρίτη διηγεῖται, ὅτι οἱ πύρινοι κρατῆρες τῆς Αἵτνας ἀνάβρυσαν κάποια ὅμοια μὲ ποτάμι φλόγα κατὰ τῆς χώρας καὶ οἱ Καταναῖοι (ἢ Κατάνη εἶναι Ἑλληνικὴ πόλις στὴ Σικελία) νόμισαν πῶς θὰ γίνεи τέλεια καταστροφή τῆς πόλης. Ἐφευγαν λοιπὸν ὅσο πιὸ γρήγορα μποροῦσαν, παίρνοντας μαζί τους ἄλλοι χρυσὸ καὶ ἄλλα ἀσήμι καὶ ἄλλοι ὅ,τι νόμιζαν ὅτι θὰ τοὺς ἀνακούφιζε στὴν προσφυγιά τους. Ὁ Ἀναπίας ὅμως καὶ ὁ Ἀμφίνομος, ἀντὶ ὅλων τῶν ἄλλων, πῆραν στοὺς ὤμους τοὺς γονεῖς τους ποὺ ἦταν γέροντες καὶ ἔφευγαν. Καὶ ἐνῶ ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς πρόλαβε ἡ φλόγα καὶ τοὺς ἔκαψε, σ' αὐτοὺς ἡ φωτιὰ χωρίσθηκε καὶ ὅλος ὁ χώρος γύρω ἀπὸ αὐτοὺς ἔγινε σὰν νησὶ μέσα στὴ φλόγα. Γι' αὐτὸ οἱ Σικελιώτες ὀνόμασαν τὸν χώρο ἐκεῖνο, τόπο τῶν Εὐσεβῶν, καὶ ἔστησαν λίθινες εἰκόνες ἐκεῖ τῶν ἀνδρῶν, μνημεῖα θεῶν μαζί καὶ ἀνθρώπων ἔργων.

Ἡ τεσσαρακοστὴ τέταρτη λέγει ὅτι ὁ Λεωδάμας καὶ ὁ Φίτρης φιλονείκησαν γιὰ τὴ βοήθεια τῶν Μιλησίων ἦταν καὶ οἱ δύο ἀπὸ

δὲ τῆ ἐκείνων κακούμενοι στάσει τῆς μὲν φιλονεικίας μετὰ πολλὰ
 πάθη ἐξίσταντο, ἔκρινον δ' ἐκείνον βασιλεύειν, ὃς Μιλησίους
 πλείω ἀγαθὰ ἐργάσοιτο. Ἦσαν δ' αὐτοῖς τότε δύο πόλεμοι Καρου-
 5 στίοις καὶ Μηλιεῦσι. Καὶ πρὸς μὲν Μῆλον (αὐτῷ γὰρ ὁ κληρὸς
 τοῦτον ἐδίδου τὸν πόλεμον) Φίτρης στρατεύσας ἄπρακτος ἀνα-
 στρέφει. Λεωδάμας δὲ λαμπρῶς κατὰ Καρουστίων ἀνδραγαθήσας,
 καὶ κατακράτος ἔλὼν τὴν πόλιν καὶ ἀνδραποδισάμενος, Μιλήτου
 ἐπανιῶν κατὰ τὰ συγκείμενα βασιλεύει. Αἰχμάλωτον δὲ κατὰ χρη-
 σμὸν γυναῖκα Καρουσίαν, παῖδα φέρουσαν ὑπομάσθιον, μετὰ
 10 πολλῶν καὶ ἄλλων ἀναθημάτων, ἃ δεκάτη τῶν λαφύρων ἐτύγγα-
 νον, ἀνέπεμψεν ἐν Βραγχίδαῖς. Αὐτὸς δὲ τότε Βράγχος προὔστη-
 κει τοῦ τε ἱεροῦ καὶ τοῦ μαντείου, ὃς τὴν τε αἰχμάλωτον γυναῖκα
 ἐκόμισε καὶ τὸν παῖδα αὐτῆς ἔθετο. Ἡὔξανε δ' ὁ παῖς οὐ κατὰ
 λόγον, ἀλλὰ θείᾳ τινὶ τύχῃ, καὶ πλεόν ἢ πρὸς τὴν ἡλικίαν ἀπῆντα
 15 τὸ εὐσύνετον. Ποιεῖται δ' αὐτὸν ὁ Βράγχος καὶ ἄγγελον τῶν μαν-
 τευμάτων, Εὐάγγελον ὀνομάσας. Οὗτος ἠδήσας τὸ Βράγχου μαν-
 τεῖον ἐξεδέξατο, καὶ ἀρχὴ γένους Εὐαγγελιδῶν παρὰ Μιλησίοις
 ἐγένετο.

Ἡ μὲ ὡς Ὀρφεύς, ὁ Οἰάγρου καὶ Καλλιόπης, μιᾶς τῶν Μου-
 20 σῶν, ἐβασίλευε Μακεδόνων καὶ τῆς Ὀδρουσίδος, ἐπετήδευε δὲ
 μουσικὴν, καὶ μάλιστα κιθαρῳδίαν. Καὶ (φιλόμουσον γὰρ τὸ
 Θρακῶν καὶ Μακεδόνων γένος) ἤρκεσεν ἐν τούτοις διαφερόντως
 τῷ πλήθει. Κατέσχε δὲ δόξα ὡς εἰς Ἄδου κατάβοι ἔρωτι τῆς
 γυναικὸς Εὐρυδίκης, καὶ ὡς τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Κόρην ᾠδαῖς
 25 γοητεύσας δῶρον λαβοῖ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' οὐ γὰρ ὄνασθαι τῆς
 χάριτος ἀναβιωσκομένης, λαθόμενον τῶν περὶ αὐτῆς ἐντολῶν.
 Οὕτω δὲ θέλγειν καὶ κατακλεῖν αὐτὸν ᾠδαῖς εἶναι σοφόν, ὡς καὶ
 θηρία καὶ οἰωνοὺς καὶ δὴ καὶ ξύλα καὶ λίθους συμπερινοστεῖν ὑφ'
 ἠδονῆς. Τελευταῖα δὲ διασπασαμένων αὐτὸν τῶν Θρακίων καὶ Μα-

58. Βλ. Διήγησι 33η.

59. Γιὰ τὸν Ὀρφέα γιὰ περισσότερα βλ. Βοιωτικὰ Παισανία καὶ ἄλλοῦ.

60. Ὁ Στράβων τὴν τοποθετεῖ στὴ Θράκη.

βασιλική γενιά. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Μιλήτου ταλαιπωρούμενος ἀπὸ τῆ διχόνοια ἐκείνων ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ παθήματα ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τῆ φιλονεικία καὶ ἀποφάσισαν νὰ βασιλεύσει ὅποιος θὰ προξενούσε τὸ μεγαλύτερο καλὸ στοὺς Μιλήσιους. Τότε οἱ Μιλήσιοι ἀντιμετώπιζαν δύο πολέμους, μὲ τοὺς Καρύστιους καὶ τοὺς Μηλιεῖς. Ἐναντίον βέβαια τῆς Μήλου (γιατὶ σ' αὐτὸν ὁ κλῆρος ἀνέθεσε αὐτὸν τὸν πόλεμο) ἔξεστράτευσε ὁ Φίτρης, ἀλλὰ ἐπέστρεψε ἄπρακτος. Ἀντίθετα ὁ Λεωδάμας, ἀφοῦ ἐπέτυχε λαμπρὰ κατορθώματα ἔναντίον τῶν Καρυστίων καὶ κυρίευσε κατὰ κράτος τὴν πόλη καὶ τὴν ὑποδούλωσε, ἐπιστρέφοντας βασίλευσε ὅπως ἔλεγε ἢ συμφωνία. Σύμφωνα μὲ κάποιον χρησμὸ πρόσφερε μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα ἀφιερῶματα στοὺς Βραγχίδες, τὸ δέκατο δηλαδὴ τῶν λαφύρων καὶ μιὰ γυναίκα πού εἶχε παιδί πού θήλαζε. Προϊστάμενος τότε τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ μαντείου ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Βράγχος⁵⁸, πού περιποιήθηκε τῆ γυναίκα καὶ υἱοθέτησε τὸ παιδί της. Τὸ παιδί μεγάλωνε ὄχι μὲ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, ἀλλὰ μὲ κάποια θεϊκὴ τύχη, καὶ ἔδειχνε σύνεση ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἡλικία του. Ὁ Βράγχος τὸν ἔκανε τότε καὶ κομιστὴ τῶν μαντευμάτων, καὶ τὸν ὀνόμασε Εὐάγγελον. Αὐτὸς ὅταν μεγάλωσε διαδέχθηκε τὸν Βράγχο στὸ μαντεῖο καὶ ἔγινε ἰδρυτὴς τοῦ γένους τῶν Εὐαγγελιδῶν ἀνάμεσα στοὺς Μιλήσιους.

Ἡ τεσσαρακοστὴ πέμπτη διηγεῖται ὅτι ὁ Ὀρφέας, ὁ υἱὸς τοῦ Οἰάγρη⁵⁹ καὶ τῆς Καλλιόπης, μιᾶς ἀπὸ τίς Μοῦσες, ἦταν βασιλιάς τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς Ὀδρουσίδας⁶⁰ καὶ ἀσχολοῦντα μὲ τὴ μουσική, καὶ μάλιστα τὴν κιθάρα, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ (γιατὶ τὰ ἔθνη τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Μακεδόνων ἀγαποῦσαν τὴ μουσική) τὸν ἀγαποῦσε ὅλως ἰδιαίτερα ὁ κόσμος. Κυκλοφόρησε ἢ φήμη ὅτι κατέβηκε στὸν Ἄδη ἀπὸ ἔρωτα τῆς γυναίκας του Εὐρυδίκης, καὶ ὅτι γοήτευσε τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Κόρη μὲ τὰ τραγούδια του καὶ ἔλαβε ὡς δῶρο τὴ γυναίκα του. Δὲν χάρηκε ὅμως τῆ δωρεὰ ὅταν αὐτὴ γύρισε στὴ ζωὴ, ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν τήρησε τίς ἐντολὲς πού ἔλαβε γι' αὐτήν. Ἦταν τόσο ἐπιδέξιός νὰ θέλγει καὶ νὰ γοητεύει μὲ τὰ τραγούδια του, ὥστε καὶ θηρία καὶ πουλιά, καὶ μάλιστα καὶ ξύλα καὶ πέτρες μαζεύονταν γύρω ἀπὸ αὐτὸν ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση. Πέθανε ὅμως ἀφοῦ τὸν διαμέλισαν οἱ Θρακιώτισσες καὶ οἱ Μακεδόνισσες, ἐπειδὴ

κεδόνων γυναικῶν, ὅτι οὐ μετεδίδου αὐταῖς τῶν ὀργίων, τάχα μὲν
καὶ κατ' ἄλλας προφάσεις, φασὶ δ' οὖν αὐτὸν δυστυχήσαντα περὶ
γυναῖκα πᾶν ἐχθῆραι τὸ γένος. Ἐφοῖτα μὲν οὖν τακταῖς καὶ ἡμέ-
ραις ὠπλισμένον πλῆθος Θρακῶν καὶ Μακεδόνων ἐν Λιδήθροις,
5 εἰς οἴκημα ἐν συνερχόμενον μέγα τε καὶ πρὸς τελετὰς εὖ πεποιοη-
μένον· ὁπότε δ' ὀργιάζειν εἰσίασι, πρὸ τῶν πυλῶν ἀπετίθεσαν τὰ
ὄπλα. Ὁ αἱ γυναῖκες ἐπιτηρήσασαι, καὶ τὰ ὄπλα ἀρπασάμεναι,
ὑπ' ὀργῆς τῆς διὰ τὴν ἀτιμίαν τοὺς τε προσπίπτοντας κατειργά-
σαντο, καὶ τὸν Ὀρφέα κατὰ μέλη ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν σπο-
10 ράδην. Λοιμῶ δὲ τῆς χώρας, ὅτι μὴ ἀπητήθησαν δίκην αἱ γυναῖ-
κες, κακουμένης, δεόμενοι λωφῆσαι τὸ δεινόν, ἔλαβον χρησμόν,
τὴν κεφαλὴν τὴν Ὀρφέως ἂν ἀνευρόντες θάψωσι, τυχεῖν ἀπαλλα-
γῆς. Καὶ μόλις αὐτὴν περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μέλητος δι' ἀλιέως
ἀνεῦρον ποταμοῦ, καὶ τότε ἄδουσαν, καὶ μηδὲν παθοῦσαν ὑπὸ τῆς
15 θαλάσσης, μηδέ τι ἄλλο τῶν ὅσα κῆρες ἀνθρώπιναι νεκρῶν αἴσχη
φέρουσιν, ἀλλ' ἐπακμάζουσαν αὐτὴν καὶ ζωϊκῶ καὶ τότε αἵματι
μετὰ πολὺν χρόνον ἐπανθοῦσαν. Λαβόντες οὖν ὑπὸ σήματι με-
γάλῳ θάπτουσι, τέμενος αὐτῶ περιεΐρξαντες, ὃ τέως μὲν ἠρώων ἦν,
ὑστερον δ' ἐξενίκησεν ἱερὸν εἶναι, θυσίαις τε γὰρ καὶ ὅσοις ἄλλοις
20 θεοὶ τιμῶνται, γεραίρεται. Ἔστι δὲ γυναιξὶ παντελῶς ἄβατον.

Ἡ μὲς ὡς Τροίας πορθουμένης ὑπεκτίθεται Πρίαμος εἰς Λυ-
δίαν δύο παῖδας Ἐκτορος, Ὀξύνιον καὶ Σκάμανδρον. Ἐπεὶ δὲ τὸ
Ἴλιον ἦλω, Αἰνείας ὃ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης, διαφυγὼν τοὺς
Ἀχαιοὺς, τὸ μὲν πρῶτον ᾤκει τὴν Ἰδην, Ὀξυνίου δὲ καὶ Σκαμάν-
25 δρου ἐπανελθέντων ἀπὸ Λυδίας καὶ ὡς πατρῴας λήξεως μεταποι-
ουμένων τῶν περὶ τὸ Ἴλιον τόπων, ἀναλαβὼν Ἀγχίσην τὸν πατέ-
ρα καὶ ὅσους δύναιτο τῶν συμφυγάδων, πρὸς ἦλιον ἀνίσχοντα
ᾤχετο κατὰ Ἀφροδίτης ἐπίσηψιν. Διαβὰς οὖν τὸν Ἑλλάσπον-
τον καὶ ἀφικόμενος εἰς Θερμόν καλούμενον κόλπον, Ἀγχίσην μὲν

61. Ἐπομένως βάδισε πρὸς τὴ Δύση καὶ ὄχι πρὸς τὴν Ἀνατολή.

δὲν τὰ ἄφηνε νὰ λάβουν μέρος στὰ ἱερὰ ὄργια· ἴσως ὅμως καὶ γι' ἄλλες αἰτίες· λένε λοιπὸν ὅτι, ἐπειδὴ ἔπαθε αὐτὴ τὴ συμφορὰ σχετικὰ μὲ τὴ γυναῖκα του, μίσησε ὅλο τὸ γένος τῶν γυναικῶν. Σὲ ὀρισμένες μέρες ὅλος ὁ λαὸς τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Μακεδόνων σύχναζε ὄπλισμένος στὰ Λίδηθρα, συγκεντρούμενος σὲ ἓνα οἶκημα μεγάλο κατασκευασμένο κατάλληλα γιὰ τελετές, καὶ ὅταν ἔμπαιναν γιὰ τὰ ἱερὰ ὄργια, ἄφηναν τὰ ὄπλα τους μπροστὰ στὶς πύλες. Τὸ εἶχαν ἐπισημάνει αὐτὸ οἱ γυναῖκες καὶ ἀρπάζοντας τὰ ὄπλα, ὀργισμένες ἀπὸ τὴν ταπείνωση ποὺ γινόταν σ' αὐτές, σκότωναν ὅποιον συναντοῦσαν καὶ κομματιάζοντας τὸν Ὀρφέα ἔρριξαν τὰ μέλη του στὴ θάλασσα. Ἐπεσε ὅμως στὴ χώρα λοιμὸς ἐπειδὴ δὲν τιμωρήθηκαν οἱ γυναῖκες. Παρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ σταματήσει τὸ κακὸ καὶ ἔλαβαν χρησμὸ νὰ βροῦν τὸ κεφάλι τοῦ Ὀρφέα καὶ νὰ τὸ θάψουν γιὰ νὰ βροῦν ἀπαλλαγὴ, καὶ ἀμέσως μόλις τὸ βρῆκαν –τὸ βρῆκε ἓνας ψαράς– στὶς ἐκβολὲς τοῦ Μέλητα ποταμοῦ, καὶ νὰ τραγουδάει καὶ τότε καὶ νὰ μὴν ἔχει πάθει τίποτε ἀπὸ τὴν παραμονὴ του στὴ θάλασσα οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὅσα ἄσχημα ἢ μοῖρα τοῦ θανάτου προκαλεῖ στοὺς νεκρούς, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀκόμα ἀκμαῖο καὶ ἀνθηρὸ μὲ ζωντανὸ τὸ αἷμα ἔπειτα ἀπὸ τόσο καιρὸ. Τὸ πῆραν λοιπὸν καὶ τὸ ἔθαψαν σὲ μεγάλο τάφο περιβάλλοντάς τον μὲ ἱερὸ χῶρο, ποὺ πρῶτα βέβαια εἶχε χαρακτῆρα ἠρωϊκὸ, ὕστερα ὅμως ἐπικράτησε νὰ θεωρεῖται ἱερὸ. Γιατὶ τὸ τιμοῦν μὲ θυσίες καὶ μὲ ὅσα ἄλλα τιμῶνται οἱ θεοί. Γιὰ τὶς γυναῖκες ὅμως εἶναι τελείως ἄβαστο.

Ἡ τεσσαρακοστὴ ἔκτη ἱστορεῖ ὅτι ὅταν πολιορκοῦνταν ἡ Τροία, ὁ Πρίαμος ἔστειλε στὴ Λυδία δύο υἱοὺς τοῦ Ἐκτορα, τὸν Ὀξύνιο καὶ τὸν Σκάμανδρο, καὶ ὅταν τὸν Ἴλιο κυριεύθηκε, ὁ Αἰνείας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγχίση καὶ τῆς Ἀφροδίτης, διαφεύγοντας ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς, στὴν ἀρχὴ κατοίκησε στὴν Ἴδην, ἀλλ' ὅταν ἐπανῆλθαν ὁ Ὀξύνιος καὶ ὁ Σκάμανδρος ἀπὸ τὴ Λυδία καὶ διεκδικοῦσαν τοὺς τόπους γύρω ἀπὸ τὸ Ἴλιο ὡς πατρικὴ κληρονομία, ἀφοῦ πῆρε τὸν πατέρα του Ἀγχίση καὶ ὅσους ἄλλους μποροῦσε ἀπὸ ὅσους εἶχαν φύγει μαζί του, ἀναχώρησε πρὸς τὴν Ἀνατολὴ κατ' ἐντολὴ τῆς Ἀφροδίτης. Ἀφοῦ πέρασε λοιπὸν τὸν Ἑλλήσποντο⁶¹ καὶ ἔφτασε στὸν λεγόμενον Θέρμο (Θερμαϊκὸ) κόλπο, ἔθαψε τὸν πατέρα του Ἀγχίση

ἀποθανόντα θάπτει, αὐτὸς δὲ τῶν ἐπιχωρίων δεομένων ὥστε βασιλεύειν αὐτῶν οὐκ ἐδέξατο. Εἶτα εἰς τὴν Βρουσιάδα γῆν ἔρχεται, πᾶσι δ' ἦν ἐφίμερος, οἷς ἐτυγχάνοι, κατὰ χάριν τῆς Ἀφροδίτης. Ἐνταῦθα μνησαμένης τῆς συνεπομένης αὐτῷ θεῆς ἐξ Ἰδης 5 (τοῦτο γὰρ Ἀφροδίτη ἐπέσκηψε) λαμβάνει τὸ κράτος τῆς γῆς διδόντων τῶν ἐπιχωρίων, καὶ τὴν θεὸν θύει Ἀφροδίτῃ, καὶ κτίζει πόλιν, ἣ τότε μὲν Αἴνεια ἀπὸ τοῦ κτίσαντος, ὕστερον δὲ παρανεγκόντος τοῦ ὀνόματος Αἴνος ἐκλήθη. Λόγος μὲν οὖν εἷς οὗτος ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπὶ πολλοῖς ἄλλοις λέγεται, ὁ δὲ τὸ Ῥωμαῖον γένος εἰς 10 αὐτὸν ἀναφέρων καὶ οἰκιστὴν ποιῶν Ἰθάκας, καὶ τὸ χρηστήριον ὃ κατοικεῖν ἐπέτρεπεν ὁπότ' ἂν αὐτὸς ἅμα τῶν σὺν αὐτῷ θύσας μετὰ τῶν σιτίων καταφάγοι καὶ τὰς τραπέζας, οὗτος καθημάξεται.

Ἡ μὲν ὡς Ἀλθαμένης, τοῦ Ἡρακλειδῶν γένους τρίτη γενεὰ 15 ἀπὸ Τημένου, στασιάζει πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς (νεώτατος δ' ἦν) καὶ μετανίσταται Πελοποννήσου, στρατὸν Δωριέων ἔχων καὶ τινὰς Πελασγῶν. Ἔστελλον δὲ καὶ Ἀθηναῖοι τότε τὴν σὺν Νειλέῳ τε καὶ τοῖς Κοδρίδαις ἀποικίαν ὁμοίως δὲ καθ' ἑαυτοὺς καὶ Λακεδαιμόνιοι τὸν Φιλονόμου λαὸν ἀπώκιζον ὧν ἠγεῖτο Δελφὸς 20 ὄνομα καὶ Πόλις. Ἐκάτεροι οὖν παρεκάλουν Ἀλθαμένην συμμετέχειν αὐτοῖς τοῦ ἔργου, οἳ τε Δωριεῖς τοῦ ἐπὶ Κρήτην πλοῦ, ἅτε καὶ αὐτὸν Δωριεῖα ὄντα, οἳ τε Ἰωνες εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ σφῶν περαιωθῆναι. Τῷ δ' οὐδετέρους ἐδόκει συμπλεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὸν δοθέντα αὐτῷ χρησμὸν ἐπὶ Δία καὶ Ἥλιον κομίζεσθαι, καὶ παρ' αὐ- 25 τῶν αἰτεῖν εἰς κατοίκησιν γῆν· εἶναι δὲ Διὸς μὲν Κρήτην, Ἥλιου δὲ Ῥόδον. Ἀναγόμενος οὖν ἐκ Πελοποννήσου προσίσχει πρὸς τὴν Κρήτην, καὶ μέρος τοῦ λαοῦ τοὺς βουλομένους αὐτόθι οἰκεῖν καταλείπει, αὐτὸς δὲ τοὺς πλείους ἔχων Δωρικὸν ἔπλει ἐπὶ Ῥόδον. Τὴν δὲ Ῥόδον τὸ μὲν ἀρχαῖον λαὸς αὐτόχθων ἐνέμοντο, ὧν ἦρχε

πού εἶχε πεθάνει, ἀλλὰ δὲν δέχθηκε τίς παρακλήσεις τῶν ἐντοπίων νὰ γίνει βασιλιάς τους. Ἐπειτα πῆγε στὴν περιοχή τῆς Βρουσιάδας, καὶ ἦταν σὲ ὅλους ἀγαπητὸς ὅπου πῆγαινε, ἔχοντας τὸ χάρισμα τῆς Ἀφροδίτης. Ἐδῶ, ἐπειδὴ μούγκρισε ἡ ἀγελάδα πού τὸν ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τὴν Ἰδη (αὐτὴ ἦταν ἡ διαταγὴ τῆς Ἀφροδίτης), ἔλαβε τὴν ἐξουσία τῆς χώρας πού τοῦ τὴν παραχώρησαν οἱ ἐντόπιοι, καὶ θυσιάζοντας τὴν ἀγελάδα στὴν Ἀφροδίτη, ἔχτισε πόλη πού ὀνομάσθηκε τότε Αἶνεια ἀπὸ τὸν κτίτορά της, ἀργότερα ὅμως παραμελήθηκε αὐτὸ τὸ ὄνομα, καὶ ὀνομάσθηκε Αἶνος. Αὐτὸς ὁ ἕνας λόγος λέγεται καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Ὅποιος λόγος ὅμως ἀποδίδει σ' αὐτὸν τὸ Ρωμαϊκὸ γένος καὶ τὸν κάνει οἰκιστὴ τῆς Ἀλβας καὶ τοῦ μαντείου πού τοῦ ἐπέτρεπε νὰ κατοικεῖ, ὅταν αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς δικούς του θυσιάζοντας μαζί μὲ τὰ φαγητὰ ἔφαγε καὶ τὰ τραπέζια, αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι πολὺ κοινός.

Ἡ τεσσαρακοστὴ ἐβδόμη ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλθαιμένης, ἀπὸ τὸ γένος τῶν Ἡρακλειδῶν, τρίτη γενιά ἀπὸ τὸν Τήμενο, στασίασε ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν του (ἦταν ὁ πιὸ μικρὸς) καὶ μετανάστευσε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ἔχοντας στρατὸ ἀπὸ Δωριεῖς καὶ λίγους Πελασγούς. Ἐστειναν τότε καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀποικία μὲ τὸ Νηλέα καὶ τοὺς Κοδρίδες. Ὅμοια καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπὸ μέρος τους ἔστειλαν τότε σὲ ἀποικία τοὺς ὄπαδους τοῦ Φιλονόμου, ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ἦταν ὁ Δελφὸς καὶ ὁ Πόλις. Καὶ οἱ δύο λοιπὸν παρακαλοῦσαν τὸν Ἀλθαιμένη νὰ λάβει μέρος στὴν ἀποστολὴ αὐτῆ, καὶ οἱ Δωριεῖς στὸ ταξίδι τους στὴν Κρήτη, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἦταν Δωριέας, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἴωνες νὰ διαπεραιωθοῦν μαζί τους στὴν Ἀσία. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἤθελε νὰ ταξιδέψει μὲ κανέναν ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸ πού τοῦ εἶχε δοθεῖ νὰ πορευθεῖ στὸν Δία καὶ στὸν Ἥλιο καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτούς γῆ γιὰ νὰ κατοικήσῃ. Καὶ τοῦ Δία βέβαια εἶναι ἡ Κρήτη, ἐνῶ τοῦ Ἥλιου ἡ Ρόδος. Ἀναχωρώντας λοιπὸν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο προσέγγισε στὴν Κρήτη καὶ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸν λαὸ του ἀπὸ ἐκείνους πού ἤθελαν τοὺς ἀποβίβασε νὰ μείνουν ἐκεῖ, ἐνῶ ὁ ἴδιος μαζί μὲ τοὺς περισσότερους κατευθύνθηκε στὴ Ρόδο. Τὴ Ρόδο κατοικοῦσε ἀπὸ παλιὰ λαὸς ἐντόπιος, τὴν ἐξουσία τῶν ὁποίων ἀσκοῦσε ἡ οἰκογένεια τῶν Ἡλιαδῶν, τοὺς

τὸ Ἑλιαδῶν γένος, οὓς Φοίνικες ἀνέστησαν καὶ τὴν νῆσον ἔσχον,
 Φοινίκων δ' ἐκπεσόντων Κᾶρες ἔσχον, ὅτε καὶ τὰς ἄλλας νήσους
 τὰς περὶ τὸ Αἶγαϊον ᾤκησαν. Οἷς ἐπιπλεύσαντες οἱ Δωριεῖς, πο-
 λέμῳ τὸ Καρικὸν καταστρεψάμενοι, τρεῖς πόλεις ἔκτισαν, Λίνδον,
 5 Ἰήλυσον καὶ Κάμειρον. Οἱ μὲν οὖν Δωριεῖς ἀπὸ Ἀλθαιμένους
 ἀρξάμενοι μέχρι καὶ δεῦρο καταβεβήκασιν, αἱ δὲ τρεῖς πόλεις εἰς
 μίαν ἀποκλεισθεῖσαι, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα, ταῦτὸν ὄνομα τῇ
 νήσῳ Ῥόδον ἔδοσαν καλεῖσθαι.

Ἡ μὲν τὰ περὶ Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου διηγεῖται, παραλλάσσου-
 10 σα πρὸς τοὺς ἄλλους ἔν τισι. Φησὶ δὲ ὡς Ἀμόλιος ἐπιβουλεύσας
 Νεμέτορα τὸν ἀδελφὸν κτείνει, καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Ἰλίαν, ἵνα
 μὴ τέκοι μηδ' ἀνδρωθείη, τῆς Ἑστίας ἱέρειαν ἀπέφηνε. Ταύτη
 μιχθεὶς Ἄρης, ἀπολυόμενος τῆς ὀμιλίας, ὅστις τε ἦν ἐδήλωσε, καὶ
 ὅτι δύο κόρους τέξεται ἐξ αὐτοῦ καὶ χρὴ θαρρεῖν. Ἀλλὰ τεκοῦσαν
 15 αὐτὴν μὲν Ἀμόλιος εἰς δεσμοτήριον ἔτρουχε βαλὼν, τινὶ δὲ ποιμένι
 τῶν αὐτῶ πιστῶν τὰ τεχθέντα διαφθεῖραι δίδωσιν. Ὁ δὲ λαβὼν τὸ
 μὲν μίασμα χερσὶν ἰδίαις προᾶξαι οὐ προσίετο, εἰς σκάφην δὲ με-
 θῆκε κατὰ τοῦ Θύβρεως φέρεσθαι. Αὕτη δὲ μετὰ πολλὴν φορὰν
 περὶ προῦχουσαν ἡὸνα κατίσχεται ῥίζαις ἐρινεοῦ, ὃς μέγας ἐκεῖσε
 20 ἐπεφύκει. Καὶ ἡ σκάφη ἐκεῖθεν τὰ παιδιά πρὸς τὴν ἡὸνα ἐκβάλλει
 ἐπὶ μαλακῆς καὶ ψαμμώδους γῆς. Λύκος δὲ νεοτόκος ἐπιτυγχάνει
 τοῖς παιδίοις, καὶ ἀμφιδᾶσα κλαυθμυριζομένοις καὶ χεῖρας ὀρέ-
 γουσι παρεῖχε τὰς θηλάς, τὰ δ' ἐτρέφετο βαρυνομένην ἀναπαύον-
 τα ἐκ τῆς συντυχίας τὴν λύκον. Φαιστύλος δὲ τις ποιμαίνων τοῦτο
 25 ἰδὼν καὶ θεῖον νομίσας, ἀναλαμβάνεται καὶ ὡς ἑαυτοῦ τρέφει τὰ
 παιδιά. Χρόνῳ δ' ὕστερον περιτυγχάνει τῷ ἐκθεμένῳ ποιμένι, καὶ
 ἅπαντα παρ' αὐτοῦ μαθὼν τὰ περὶ τῶν παίδων, ἀπαγγέλλει τού-
 τοις ἠβήσασιν ἤδη ὡς εἶησαν βασιλείου τε γένους καὶ Ἄρεως γο-

ὁποίους ἐξεδιώξαν οἱ Φοίνικες καὶ κατέλαβαν τὸ νησί, καὶ ὅταν ἐκδιώχθηκαν οἱ Φοίνικες τὸ κατέλαβαν οἱ Κᾶρες, ὅταν αὐτοὶ ἀπλώθηκαν καὶ στὰ ἄλλα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. Ἐναντίον τους ἀπέπλευσαν οἱ Δωριεῖς, καὶ ἀφοῦ ὑπέταξαν μὲ πόλεμο τοὺς Κᾶρες, ἔχτισαν τρεῖς πόλεις, τὴν Λίνδο, τὴν Ἰηλυσὸ καὶ τὴν Κάμειρο. Οἱ Δωριεῖς λοιπὸν ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Ἀλθαιμένη ἔφτασαν ὡς αὕτη τὴν ἐποχὴ, ἐνῶ οἱ τρεῖς πόλεις συγκεντρωμένες σὲ μίᾳ μεγάλῃ καὶ πλούσιᾳ, τῆς ἔδωσαν τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὸ νησί, νᾶ καλεῖται δηλαδὴ Ρόδος.

Ἡ τεσσαρακοστὴ ὀγδὴ διηγεῖται τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ρῶμο καὶ τὸν Ρωμύλο, μὲ παραλλαγὰς σὲ κάποιᾳ σημείᾳ ἀπὸ ἄλλες διηγῆσεις. Λέγει ὅτι ὁ Ἀμόλιος σκότωσε, ἐνεργῶντας δόλια, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Νεμέτορα⁶², καὶ τὴν κόρη τοῦ Ἴλια, γιὰ νὰ μὴν κάνει παιδιὰ καὶ νὰ μὴ ἔρθει σὲ συνουσία μὲ ἄνδρα, τὴν ἔκανε ἱέρεια τῆς Ἑστίας. Ἦρθε ὁμως μαζί της σὲ ἐπαφὴ ὁ Ἄρης καὶ ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ αὐτὴν, φανέρωσε ποιὸς ἦταν καὶ ὅτι ἡ Ἴλια θὰ γεννήσει δύο υἱοὺς τοῦ καὶ πρέπει νὰ ἔχει θάρρος. Ὅταν ὁμως γέννησε, ὁ Ἀμόλιος τὴν βασάνισε κλεισμένη στὴ φυλακὴ καὶ τὰ δύο μικρὰ τῆς τὰ παρέδωσε σὲ κάποιον βοσκὸ ἀπὸ τοὺς ἐμπιστοὺς σ' αὐτὸν γιὰ νὰ τὰ σκοτώσει. Ὁ βοσκὸς ὁμως δὲν ἠθέλε νὰ ἐκτελέσει τὸ βδελυρὸ ἔγκλημα μὲ τὰ ἴδια τοῦ τὰ χέρια, ἀλλὰ τὰ ἔβαλε μέσα σὲ μιὰ σκάφη γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖ μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ Τίβερος. Ἡ σκάφη ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ διαδρομὴ σὲ μιὰ ὑψωμένη ὄχθη συγκρατήθηκε ἀπὸ ρίζες μιᾶς ἀγριοσυκιᾶς, ποῦ φυτρωμένη ἐκεῖ εἶχε μεγάλες διαστάσεις, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἡ σκάφη ἀπέθεσε τὰ παιδιὰ στὴν ὄχθη σὲ μαλακὴ ἀμμώδη γῆ. Μιὰ λύκαινα ὁμως ποῦ μόλις εἶχε γεννήσει συνάντησε τὰ παιδιὰ καὶ ἀφοῦ γύρισε γύρω ἀπὸ τὰ παιδιὰ ποῦ κλαψούριζαν καὶ ἀπλωναν τὰ χέρια τους, τὰ ἀφῆσε νὰ τὴ θηλάσουν. Ἐταί τρέφονταν αὐτὰ καὶ ἀνακούφιζαν ταυτόχρονα τὴ λύκαινα ἀπὸ τὸ βάρος μὲ τὸ πάθημά τους. Κάποιος βοσκὸς ἐκεῖ Φαιστύλος ὅταν εἶδε αὐτὸ τὸ γεγονός, νομίζοντας ὅτι γινόταν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, πῆρε τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἀνέτρεφε σὰν δικά του. Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸ συναντᾷ τὸν βοσκὸ ποῦ τὰ εἶχε ἐκθέσει, καὶ ὅταν ἔμαθε ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἱστορίαν τῶν παιδιῶν, φανέρωσε σ' αὐτὰ ὅταν ἔγιναν ἔφηβοι ὅτι καταγόταν ἀπὸ βασιλικὴ γενιὰ καὶ ἦταν παιδιὰ τοῦ Ἄρη, ὅπως καὶ ὅσα εἶχαν πάθει ἡ μητέρα τους καὶ

ναί, καὶ ὅσα ἢ μήτηρ καὶ ὁ μητροπάτωρ πάθοι. Οἱ δὲ (ἦσθην γὰρ
καλοὶ τε ὄψει καὶ ῥώμην ἄμαχοι καὶ τόλμη γενναῖοι) αὐτίκα
ἐγχειρίδια ἀναλαβόμενοι καὶ κρύψαντες ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐχώ-
ρου, καὶ ἐπιτυχόντες Ἀμολίῳ διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς ἐπι-
5 βουλῆς ἀφυλάκτῳ ἐπάγουσι τὴν τιμωρίαν, ξίφεσιν ἀνελόντες,
καὶ τὴν μητέρα λύουσι τῶν δεσμῶν, τό τε πλῆθος δεξιούνται, καὶ
βασιλεύουσιν Ἑλλάδας καὶ τῶν περὶ αὐτήν. Πολλοῦ δὲ αὐτοῖς
προσερρηκότος πλῆθους μεταστάντες Ἑλλάδας κτίζουσι πόλιν,
Ῥώμην ἐπονομάσαντες, ἢ νῦν ὡς εἰπεῖν τὸ ἀνθρώπων ἔχει κρά-
10 τος Δείκνυται δὲ μαρτυρία τῶν τότε παρὰ Ῥωμαίους ἐπὶ τῆς
ἀγορᾶς ἐρινεὸς ἱερά, τοῦ βουλευτηρίου κινκλίσι χαλκαῖς περι-
ειρηγομένη, καὶ καλύβη τις ἐν τῷ τοῦ Διὸς ἱερῷ γνώρισμα τῆς
Φαιστύλου διαίτης, ἣν ἐκ φορυτῶν καὶ νέων φρυγάνων συνι-
στῶντες διασώζουσιν.

15 Ἡ μὲν, ὡς ἐν Ἀνάφῃ τῇ νήσῳ (αὕτη δ' ἐστὶν ὑπὲρ νήσου
Θήρας, οὐχ ἕκασ τῆς Λακεδαιμονίων) ἱερὸν Ἀπόλλωνος Αἰγλή-
του ἰδρύεται, ἐν ᾧ σὺν τωθασμῷ οἱ ἐπιχώριοι θύουσι δι' αἰτίαν
τοιαύτην Ὅτε Ἰάσων ἐκ Κόλχων Μήδειαν ἀρπάσας οἴκαδ' ἔπλει,
χειμῶν αὐτοῦς ἄφατος περιέσχε καὶ ἀμηχανία πᾶσα· εὐχομένων
20 δὲ καὶ πολλὰ τῶν ἐν τῇ Ἀργοῖ δεομένων, Ἀπόλλων, τόξον αὐτῶν
ὑπερβασχόν, τὰ δεινὰ διέλυσεν ἅπαντα, καὶ σέλατος ἐξ οὐρανοῦ
διαἰσσοῦντος νήσον ἀνέσχευεν ἢ γῆ ἐκ τοῦ θυθοῦ, εἰς ἣν ὀρμισσόμενοι,
ὡς πρῶτον ὀφθειῖσαν ὑφ' ἡλίου τότε, Ἀνάφην ἀπὸ τῆς συντυχίας
ἐκάλεσαν, καὶ ἱερὸν Ἀπόλλωνος Αἰγλήτου ἰδρύσαντο, καὶ εὐ-
25 φραίνοντο τῆς ἀνελπίστου τῶν κακῶν ἀπαλλαγῆς καὶ ταῖς ἄλλαις
εὐωχίαις. Μήδεια δὲ σὺν ταῖς ἀμφ' αὐτήν γυναιξίν, αἱ δῶρον ἦσαν
γάμων τῶν Ἰάσονος, παίζουσαι μετὰ μέθην ἔσκαπτον τοὺς ἦρωας
ἐν τῇ παννυχίδι, οἱ δὲ ἀντετώθασον τὰς γυναῖκας. Ἐκ τούτου τοι-
γαροῦν καὶ Ἀνάφης ὁ λαὸς (ἀγκίσθη γὰρ ἡ νῆσος) ἀνὰ πᾶν ἔτος

ὁ πατέρας τους. Αὐτὰ (ἦταν ὠραῖα σὸ πρόσωπο, στή ρῶμη ἀκαταμάχητα, καὶ στήν ψυχὴ γενναῖα καὶ τολμηρὰ) ἀμέσως παίρνοντας τὰ ἐγχειρίδια τους καὶ κρύβοντάς τα ἀναχώρησαν γιὰ τὴν Ἰθάκη καὶ βρίσκοντας ἀφύλακτο τὸν Ἀμόλιο, ἐπειδὴ ἡ ἐπίθεσή τους ἦταν ἀπροσδόκητη, τὸν τιμώρησαν σκοτώνοντάς τον μὲ τὰ ξίφη τους, ἐλευθέρωσαν τὴ μητέρα τους ἀπὸ τὴ φυλακὴν, καὶ δείχνοντας φροντίδα γιὰ τὸ πλῆθος, βασίλευσαν στήν Ἰθάκη καὶ στή γύρω περιοχὴ. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε προστρέξει σ' αὐτοὺς πολὺ πλῆθος, ἐγκαταστάθηκαν ἀλλοῦ καὶ χτίζοντας ἐκεῖ μιὰ πόλη, τὴν ὀνόμασαν Ρώμη, ποὺ τώρα ἔχει σχεδὸν στήν ἐξουσία τῆς ὅλης τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ τὰ τότε συμβάντα τοὺς Ρωμαίους ἐπιδεικνύεται στήν ἀγορὰ ὡς μαρτυρία μιὰ ἱερὴ ἀγριοσυκιά, ποὺ ἐπικλείεται ἀπὸ τὸ βουλευτήριον μὲ χάλκινα κίγκλιδώματα, καὶ μιὰ καλύβα σὸ ἱερὸ τοῦ Δία, δεῖγμα τοῦ τρόπου ζωῆς τοῦ Φαιστύλου, ποὺ τὴν ἐπισκευάζουν καὶ τὴ διατηροῦν μὲ ἄχυρα καὶ νέα χόρτα.

Ἡ τεσσαρακοστὴ ἑνατὴ ἀναφέρει ὅτι στή νῆσο Ἰθάκη (αὐτὴ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ Θήρα, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμόνιους) εἶναι χτισμένο ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα τοῦ Αἰγλήτη, σὸ ὁποῖο οἱ ἐντόπιοι θυσιάζουν μὲ ἀστερολογήματα γιὰ τὴν ἐξῆς αἰτία: "Ὅταν ὁ Ἰάσωνας κατευθυνόταν μὲ τὴν Ἀργὴ ἀπὸ τὴν Κολχίδα στήν πατρίδα του ἔχοντας ἀπαγάγει τὴ Μήδεια, τοὺς ἔπιασε ἀνείπωτη κακοκαιρία καὶ βρέθηκαν σὲ πλήρη ἀμηχανία, καὶ ἐνῶ οἱ ἐπιβάτες τῆς Ἀργοῦς ἔκαναν πολλὰ ταξίματα καὶ πολλὰ παρακλήσεις, ὁ Ἀπόλλωνας ὑψώνοντας πάνω ἀπὸ αὐτοὺς τὸ τόξο του διέλυσε ὅλα τὰ δεινὰ τους, καὶ καθὼς ἔπεφτε φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἀνέβηκε γῆ ἀπὸ τὸν βυθὸν, στήν ὁποία προσορμίσθηκαν, καὶ ἐπειδὴ τότε τὴν πρωτοεἶδε ὁ ἥλιος, τὴν ὀνόμασαν Ἰθάκη ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός, καὶ κτίζοντας ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα τοῦ Αἰγλήτη, διασκέδαζαν καὶ μὲ ἄλλα γλέντια γιὰ τὴν ἀνέλπιστη ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὰ δεινὰ. Ἡ Μήδεια ἐν τῷ μεταξὺ μαζί μὲ τὶς γυναῖκες ποὺ τὴν ἀκολουθοῦσαν καὶ ἦταν δῶρο τοὺς γάμους τοῦ Ἰάσωνα, παίζοντας μεθυσμένες χλεύαζαν τοὺς ἥρωες στήν ὀλονύχτια διασκέδαση, καὶ αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους χλεύαζαν αὐτές. Ἀπὸ τότε ὁ λαὸς τῆς Ἰθάκης (γιατὶ τὸ νησι κατοικήθηκε) κάθε χρόνο, χλεύαζοντας ὁ

Ἀπόλλωνι αἰγλήτη κερτομοῦντες ἀλλήλους, ἑορτὴν κατὰ μίμησιν ἐκείνων ἄγουσιν.

Ἡ ν' ὡς Ἀλέξανδρον τὸν τύραννον Θήβη ἀναιρεῖ ἢ αὐτοῦ γυνή. Αὕτη δ' ἦν Ἰάσονος μὲν θυγάτηρ, τοῦ ποτὲ Θεσσαλίας τυραννήσαντος, ἀδελφούς δ' εἶχε τρεῖς, Τισίφονον καὶ Λυκόφρονα καὶ Πυθόλαον, ὁμομήτριοι δ' ἦσαν, πατήρ δ' αὐτῶν Εὐάλκης ἦν. Τούτους Ἀλέξανδρος οὗτος ὁ Φερῶν δι' ὑποψίας ἔχων ἐμελέτα ἀνελεῖν· εἰδὼς δ' ὡς οὐκ ἀνάσχοιτο Θήβη περιδεῖν τοὺς ὁμομητρίους ἀναιρουμένους ἀδελφούς, καὶ αὐτὴν ἐπενόει συνανελεῖν.

10 Καὶ νήφων μὲν ἔκρουθε τὸ βούλευμα, μεθύων δὲ (ἦν γὰρ ἤττων οἴνου) παρεγύμνου τε καὶ ἀπεκάλυπτε. Θήβη δὲ τὸ βούλευμα μαθούσα, τοῖς μὲν ἀδελφοῖς ἐγχειρίδια δοῦσα παρασκευάζεσθαι πρὸς τὴν σφαγὴν παρεκάλει, οἴκῳ δὲ πολλῶ Ἀλέξανδρον βαπτίσασα καὶ κατευνάσασα ἐκπέμπει τοὺς τοῦ θαλάμου φύλακας,

15 προφάσει ὡς λουτροῖς χρησομένη, καὶ τοὺς ἀδελφούς ἐπὶ τὸ ἔργον ἐκάλει. Οἱ δὲ ἀπεδειλίων, καὶ μάλιστα αὐτῶν ὁ νεώτατος Ἡ δὲ ἄλλα τε διαπειλησαμένη καὶ ὡς τὸν Ἀλέξανδρον αὐτίκα ἀνεγερεῖ καὶ καταγορεύσει αὐτῶν τὸν φόνον, θαρρεῖν αὐτοὺς ἐδιάσατο, καὶ κτείνουσι κοιμώμενον τὸν Ἀλέξανδρον. Θήβη δὲ τοὺς ἡγεμόνας

20 τῶν φυλάκων εἰσκαλεσαμένη καὶ τὰ μὲν ἀπειλαῖς τὰ δ' ἐπαγγελίαις ὑπελθοῦσα, πείθει συγκατασκευάζειν αὐτῇ τὴν τυραννίδα. Καὶ οἱ μὲν ἐπέτρεπον. Καὶ αὐτὴ τὴν μὲν ἰσχὺν δέχεται, τοῦνομα δὲ καὶ τὴν δόξαν τῆς τυραννίδος Τισιφόνῳ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν ἀδελφῶν δίδωσι.

25 Ταῦτα μὲν τοῦ Κόνωνος ν' διηγῆσεων. Ἀττικὸς δὲ τὴν φράσιν ἐστὶ ταῖς τε συνθήκαις καὶ ταῖς λέξεσι χαρίεις τε καὶ ἐπαφρόδιτος, ἔχων τι καὶ τοῦ συνεστραμμένου καὶ ἀνακεχωρηκότος τοῖς πολλοῖς.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ τεύχει καὶ Ἀπολοδώρου γραμματικοῦ βιβλιοθήκη ἀνεγνώσθη μοι, «Βιβλιοθήκη» αὐτῷ ἢ ἐπιγραφή. Περιεῖχε δὲ τὰ παλαιάτατα τῶν Ἑλλήνων, ὅσα τε περὶ θεῶν καὶ ἡρώων ὁ

63. Τοῦ Ἀθηναίου, πού ἐζησε τὸν 6' αἰῶνα π. Χ· συνέγραψε τὰ «Χρονικά» καὶ τὸ «Περὶ θεῶν»· σ' αὐτὸν ἀποδίδεται καὶ ἡ ἐξεταζόμενη ἐδῶ «Βιβλιοθήκη».

ἓνας τὸν ἄλλο πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνα τοῦ Αἰγλήτη, ἐορτάζουν μιμούμενοι τὸν τρόπο ἐκείνων.

Ἡ Πεντηκοστή διήγησι περιγράφει πῶς ἡ Θήβη σκότωσε τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἀλέξανδρο τὸν τύρανο. Αὐτὴ ἦταν κόρη τοῦ Ἰάσονα, παλαιοῦ τυράννου τῆς Θεσσαλίας, καὶ εἶχε τρεῖς ἀδελφούς, τὸν Τισίφονο, τὸν Λυκόφρονα καὶ τὸν Πυθόλαο, πού ἦταν ἀπὸ τὴν ἴδια μητέρα, ἐνῶ πατέρας τους ἦταν ὁ Εὐάλκης. Αὐτοὺς ὁ Ἀλέξανδρος αὐτὸς τῶν Φερῶν τοὺς ὑποψιαζόταν καὶ μελετοῦσε νὰ τοὺς σκοτώσει. Ἐπειδὴ ὅμως γνώριζε ὅτι ἡ Θήβη δὲν θ' ἀνεχόταν νὰ δεῖ νὰ σκοτώνονται οἱ ὁμομήτριοι ἀδελφοί τῆς, σκεφτόταν νὰ σκοτώσει καὶ αὐτήν. Καὶ ὅσο ἦταν ξεμέθυτος ἔκρυβε τὸ σκοπὸ του, ὅταν ὅμως μεθοῦσε (ἦταν δούλος τοῦ κρασιοῦ) τὸν παρουσίαζε ἀπροκάλυπτα. Ἡ Θήβη ὅταν ἔμαθε τὸ σχέδιό του, ἔδωσε μαχαίρια στοὺς ἀδελφούς τῆς καὶ τοὺς παρακινουῖσε νὰ ἐτοιμάζονται γιὰ τὴ σφαγὴ του, καὶ ἀφοῦ πότισε ἄφθονο κρασί τὸν Ἀλέξανδρο καὶ τὸν κοιμίσει, ἔδιωξε τοὺς φύλακες τοῦ θαλάμου μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι θὰ χρησιμοποιουῖσε τὸ λουτρό, καὶ κάλεσε τοὺς ἀδελφούς τῆς γιὰ τὸ ἔργον τους. Αὐτοὶ ὅμως ἔδειχναν δειλία καὶ πιὸ πολὺ ὁ μικρότερος. Αὐτὴ τότε, χρησιμοποιώντας πολλὰς ἀπειλὰς καὶ ὅτι θὰ σηκώσει ἀμέσως τὸν Ἀλέξανδρο καὶ θὰ ἀποκαλύψει τὸ φόνον πού μελετοῦσαν, τοὺς ἀνάγκασε ἔτσι νὰ δείξουν θάρρος, σκότωσαν τὸν Ἀλέξανδρο ἐνῶ κοιμόταν. Ἡ Θήβη συγκαλώντας τοὺς ἀρχηγούς τῆς φρουρᾶς καὶ χρησιμοποιώντας ἀπὸ τὴ μιὰ ἀπειλὰς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑποσχέσεις, τοὺς ἔπεισε νὰ ἐγκαταστήσουν μαζί τῆς τυραννικὸ καθεστῶς. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια συγκατατέθηκαν, ἐνῶ αὐτὴ, κρατώντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς τὴ δύναμη, τὸ ὄνομα καὶ τὴ δόξα τῆς τυραννίας τὰ παραχώρησε στὸν Τισίφονο τὸ μεγαλύτερο ἀδελφὸ τῆς.

Αὐτὸ εἶναι τὸ περιχόμενον τῶν πενήντα διηγήσεων τοῦ Κόνωνα. Στὴ διατύπωσή του εἶναι Ἀττικὸς, στὴ σύνθεσιν καὶ τὸ λεκτικὸ εὐχάριστος καὶ κομψός· ἔχει καὶ κάτι τὸ ἀντίθετον πού ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς πολλούς.

Στὸν ἴδιον τόμον διαβάσαμε καὶ ἓνα τευχίδιον τοῦ Ἀπολλοδώρου τοῦ γραμματικοῦ⁶³, ἐπιγραφόμενον «Βιβλιοθήκη». Περιεῖχε τίς παλαιότατες παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων, ὅσα τοὺς ἔκανε ὁ χρόνος νὰ πι-

χρόνος αὐτοῖς δοξάζειν ἔδωκεν, ὀνομασίας τε ποταμῶν καὶ
 χωρῶν καὶ ἔθνῶν καὶ πόλεων, ὅθεν, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἰς τὸ
 ἀρχαῖον ἀνατρέχει, καὶ κάτεισι μέχρι τῶν Τρωϊκῶν, καὶ ἀνδρῶν
 τινῶν πρὸς ἀλλήλους μάχας καὶ ἔργα ἐπιτρέχων καὶ τῶν ἀπὸ
 5 Τροίας πλάνας τινάς, μάλιστα δ' Ὀδυσσεῶς, εἰς ὃν αὐτῶ καὶ ἡ
 ἀρχαιολογία καταλήγει. Σύνοψις δ' ἐστὶ τὰ πολλὰ τοῦ βιβλίου,
 καὶ οὐκ ἄχρηστος τοῖς τὰ παλαιὰ ἐπὶ μνήμης ἔχειν λόγον ποιουμέ-
 νοις. Ἔχει δὲ καὶ ἐπίγραμμα τὸ βιβλιδάριον οὐκ ἄκοιμνον τόδε,
 Αἰῶνος σπείρημα ἀφυσσόμενος ἀπ' ἐμεῖο
 10 Παιδείης, μύθους γνῶθι παλαιγενέας,
 Μηδ' ἐς Ὀμηρεῖην σελίδ' ἔμβλεπε, μηδ' ἔλεγείην,
 Μὴ τραγικὴν Μοῦσαν, μηδὲ μελογραφίην,
 Μὴ κυκλίαν ζήτει πολύθρονον στίχον· εἰς ἐμέ δ' ἀθρῶν
 Εὐρήσεις ἐν ἐμοὶ πάνθ' ὅσα κόσμος ἔχει.

15

ΡΠΖ'.

Νικομάχου Γερασηνοῦ,

Ἄριθμητικῶν θεολογουμένων βιβλία β'.

Ἄνεγνώσθη Νικομάχου Γερασηνοῦ «Ἄριθμητικῶν θεολο-
 γουμένων» βιβλία β'. Ἡ μὲν οὖν ἐπιγραφή οὕτω θαυμάσαι καὶ
 20 δορυμὲν ἔρωτα κινῆσαι ἀξία, ὃ δὲ πόνος, ἵνα μὴ λέγω λογισμῶν
 κενεμδατούντων καὶ ματαιοσχόλων ἔργον, πόρρω τῆς ἐπιγραφῆς
 διερρομμένος. Διαλαμβάνει μὲν γὰρ περὶ τῶν ἀπὸ μονάδος μέχρι
 δεκάδος ἀριθμῶν, οὐχ ὥσπερ ἐν τῇ ἀριθμητικῇ αὐτοῦ καὶ πρὸ
 ταύτης εἰσαγωγῇ, ὅσα τοῖς ἀριθμοῖς φύσει πρόσεστι καὶ θεωρίας
 25 ἔχεται σπουδαίας, δεξιῶν, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα διανοίας οὐ καθαρην-
 ούσης βλάβης ἀναπλάσματα, καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων
 φύσιν τοὺς λογισμοὺς ἰθνηνύσης, τὰ δὲ πράγματα πρὸς τὰς ἰδίας
 φαντασίας μετεμείθειν φιλονεικούσης. Ἄλλ' ὅσα μὲν ὁ ἀνὴρ τὴν
 τῶν ὄντων φύσιν εἰς τὴν τῶν ἀριθμῶν ὑπόστασιν ἀναφέρειν τε καὶ
 30 συγκατακλείειν διανέστη, περικόπτων, περιτιθείς, ἀμείδων, δια-

64. Πυθαγόρειος φιλόσοφος ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὰ Γέρασα καὶ ἤκμασε περὶ τὸ 100 μ. Χ. Ἔργα του· α) Εἰσαγωγή Ἀριθμητικῆ, β) Ἐγχειρίδιον ἀρμονικῆς, γ)

στεύουν γιὰ θεοὺς καὶ ἥρωες, γιὰ ὄνοματα ποταμῶν καὶ χωρῶν καὶ ἔθνῶν καὶ πόλεων, καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα ἀναφέρονται στοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ κατεβαίνουν ὡς τὰ Τρωϊκά, καθὼς καὶ κάποιων ἀνδρῶν τῶν ὁποίων ἐκθέτει ἐπιτροχάδην τὶς μάχες μεταξὺ τους καὶ τὰ ἔργα καὶ μερικὲς περιπλανήσεις ἀπὸ τὴν Τροία, κυρίως τοῦ Ὀδυσσεά, στὸν ὁποῖο καὶ καταλήγει ὁ λόγος γιὰ τὰ ἀρχαῖα. Τὰ περισσότερα μέρη τοῦ τεύχους ἀποτελοῦν σύνοψη καὶ δὲν εἶναι ἄχρηστο γι' αὐτοὺς πού θεωροῦν ἀξιόλογο νὰ θυμῶνται τὰ παλαιά. Τὸ βιβλιαράκι ἔχει κι ἐπίγραμμα, ὄχι χωρὶς χάρη, τὸ ἀκόλουθο.

Τῆ σειρὰ τῶν αἰῶνων ἀκολουθώντας στή δική μου
διδαχή, μάθε τοὺς παμπάλαιους μύθους.

Μὴ ρίχνεις ματιὲς στὶς σελίδες τοῦ Ὀμήρου, οὔτε στὰ ἔλεγεία
οὔτε στήν τραγικὴ Μούσα, οὔτε στή μελικὴ ποίηση.

Μὴν ἀναζητεῖς τῶν κύκλιων ἐπῶν τὸν πλούσιο στίχο,
Σ' ἐμένα θὰ βρεῖς ὅλα ὅσα ἔχει ὁ κόσμος.

187.

Νικομάχου Γερασηνοῦ.

Ἀριθμητικῶν θεολογουμένων βιβλία δύο.

Διάβασαμε τοῦ Νικομάχου τοῦ Γερασηνοῦ⁶⁴ «Ἀριθμητικὰ θεολογούμενα» σὲ δύο βιβλία. Ἡ ἐπιγραφή δέβαια εἶναι ἄξια νὰ σοῦ κινήσει τὸν θαυμασμὸ καὶ τὸν ἔρωτα, ὁ μόχθος ὅμως, γιὰ νὰ μὴν πῶ τὸ ἔργο λογισμῶν πού ἀκροβατοῦν στὸ κενὸ καὶ τὸ μάταιο, βρῖσκεται σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ αὐτήν. Ὀμιλεῖ γιὰ τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τὴ μονάδα ὡς τὴ δεκάδα, ὄχι ὅπως γίνεται στήν ἀριθμητικὴ του καὶ στήν πρὶν ἀπὸ αὐτήν εἰσαγωγή· ἐξετάζει ὅσα σχετίζονται μὲ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ μὲ πολὺ σοβαρὴ θεωρία, ἀλλὰ τὰ περισσότερα εἶναι ἀναπλάσματα φαντασίας πού δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ βλάβη, καὶ ἡ ὁποία δὲν κατευθύνει τοὺς λογισμοὺς στή φύση τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀγωνίζεται νὰ ὑποκαταστήσει στὰ πράγματα τὶς φαντασίες της. Ἀλλὰ παρόλο πού ἔχει πολλὲς εὐθύνες γιὰ ὅσα ὁ ἄνθρωπος ἐπαχείρησε γιὰ νὰ ἀναφέρει καὶ νὰ περικλείσει τὴ φύση τῶν ὄντων στήν ὑπόσταση τῶν ἀριθμῶν, περικόπτοντας, περιβάλλοντας, ἀπαλ-

Εἰσαγωγή γεωμετρικὴ, καὶ τὸ ἐξεταζόμενο ἐδῶ, Θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς.

σπῶν ποτέ μὲν τὰ πράγματα ποτέ δὲ τοὺς φίλους ἀριθμούς καὶ θεούς, καὶ τοῦτο ἢ παρὰ μέρος ἐκάτερον ἢ καὶ δι' ἀμφοῖν ἰῶν, καί-
τοι μεγάλας ὑπέχων εὐθύνας, ὅμως εἰσὶν τοῦτο.

Ἄλλ' ὅτι θεοὺς τε καὶ θεὰς ἐπιθυμήσας ἰδεῖν τοὺς ἀριθμούς,
5 καὶ τοῦτο διδούς αὐτοῖς διὰ μόνην τὴν ἰδιάζουσαν καὶ ὠρισμένην
ἐκάστου ποσότητα, οὐ φυλάττει ταύτην ἀκέραιον ἀναφέρων εἰς
τὸ θεῶν γένος αὐτούς, ἀλλ' ὡς καὶ προείπομεν, τέμνων, αὖξων,
παντοίως κεραϊζων, οὕτως αὐτούς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον θεοὺς
προσκυνεῖ, τὴν μὲν ἐξ ἀρχῆς φθειρῶν ποσότητα, ἵνα θεὸς ἢ διὰ
10 ταύτην, ταύτης δ' αὐτὸν ἀποστερῶν· οὐ γὰρ ἀπόρητος καὶ σεπτὴ
ἢ τηλικαύτη θεολογία. Τὸ δὲ σοφώτερον καὶ στέργεσθαι δίκαιον,
δεῖ τῶ μέλλοντι τῇ θαυμασίᾳ ταύτῃ ἐμβαθῦναι θεολογία καὶ τῆς
κρυφίότητος εἴσω διεισδῦναι γεωμετρίας μὲν οὐκ ἀμαθῶς ἔχειν,
ἐλάσαι δὲ καὶ πρὸς ἀριθμητικὴν ἀκριβολογίαν, οὐδὲ τῆς ἀστροθε-
15 ἀμονος σοφίας ἐν τῷ παρέργῳ τὴν μάθησιν πεποιῆσθαι, καὶ μὴν
καὶ τοῖς μουσικοῖς θεωρήμασι καὶ δὴ καὶ ὄργανοις ἐγγεγυμνά-
σθαι. Ἴνα γὰρ τοὺς ἀριθμούς θεοποιήσῃ καὶ τῶν ὄντων τῆς οὐ-
σιώσεως αἰτίους ἀναπλάσῃ, ἀφ' ἐκάστης τῶν εἰρημένων ἐπιστη-
μῶν ἑνὶά τινα τῶν θεωρημάτων τῇ περὶ τοὺς ἀριθμούς ἐνυφαίνει
20 θεοπλαστεία, ὧν ἢ ἄγνοια ἐμποδῶν ἂν σταίῃ πρὸς τὴν τῶν τηλι-
κούτων μυσταγωγίαν, καὶ μάτην τὸ πρόθυμον ἐπιδείξεται ὁ ταῖς
εἰρημέναις μὴ προτελεσθεῖς ἐπιστήμαις. Καὶ δεῖ ἄρα, ὡς ἔοικε,
βίον ἀνθρώπου κατατρῦσαι καὶ προαναλῶσαι τῆς θεολόγου ταύ-
της τῶν ἀριθμῶν τερατείας, καὶ φιλοσοφῆσαι τοῖς μαθήμασι
25 σπουδαίως, ἵν' ἐξῆ καὶ μεταιολογῆσαι τελείως. Ὡς μὲν οὖν ἐν
κεφαλαίῳ, μᾶλλον δὲ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν φάναι, τοιοῦτον ἢ τοῦ
Γερασηνοῦ Νικομάχου θεολογία.

Λέγει δὲ τὴν μονάδα ἄλλα τε οὐκ ὀλίγα τῶν πλασμάτων τῇ
περὶ αὐτὴν ἀληθείᾳ καὶ τοῖς προσούσι φυσικοῖς ιδιώμασι καταμι-
30 γνύς, καὶ ὡς νοῦς τε εἶη, εἶτα καὶ ἀρσενόθηλυς, καὶ θεός, καὶ ὕλη
δέ πως, πάντα χρήματα μιγνύς ὡς ἀληθῶς, καὶ πανδοχεὺς λοιπὸν

65. Ὁ Ὀρφείας λέγει στὸν ὕμνο γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ, ὅτι εἶναι «ἄρσην καὶ θήλυς».

λάσσοντας, διασπώντας ἄλλοτε τὰ πράγματα κι ἄλλοτε τοὺς φίλους ἀριθμοὺς καὶ θεοὺς, κι αὐτὸ κάνοντάς το ἢ γιὰ τὸ καθένα χωριστὰ ἢ καὶ γιὰ τὰ δύο, ὅμως αὐτὸ ἄς τὸ παραβλέψομε.

Ἄλλ' ὅτι, ἐνῶ ἐπιθύμησε νὰ δεῖ τοὺς ἀριθμοὺς ὡς θεοὺς καὶ θεές, καὶ μάλιστα δίνοντάς τους αὐτὴ τὴν ιδιότητα ἕξαιτίας μόνο τῆς ἰδιάζουσας καὶ ὀρισμένης ποσότητας καθενός, δὲν τὴν φυλάγει ἀκέραια ἀναφέροντάς την στὸ γένος τῶν θεῶν, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τέμνοντάς, αὐξάνοντάς καὶ κομματιάζοντάς την μὲ κάθε τρόπο, ἔτσι προσκυνεῖ τοὺς ἀριθμοὺς ὡς θεοὺς τὶς περισσότερες φορές, φθείροντάς τὴν ἀρχικὴ ποσότητα, γιὰ νὰ εἶναι θεὸς γι' αὐτήν, ἀποστερώντάς ὅμως αὐτὸν ἀπὸ αὐτήν. Ἡ θεολογία τοῦ εἴδους αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀπόρρητη καὶ ἄξια σεβασμοῦ. Τὸ σοφότερο καὶ πού εἶναι δίκαιο νὰ γίνεῖ ἀποδεκτό, πρέπει αὐτὸς πού ἔχει σκοπὸ νὰ ἐμβαθύνει σ' αὐτὴ τὴ θαυμαστὴ θεολογία καὶ νὰ διεισδύσει στὸ βάθος τῆς κρυφιοῦς, νὰ μὴν εἶναι ἄπειρος ἀπὸ γεωμετρία, καὶ νὰ προχωρήσει καὶ στὴν ἀκριβολογία τῆς ἀριθμητικῆς, καὶ οὔτε νὰ θεωρήσει πάρεργο τὴ μάθηση τῆς σοφίας τῆς θεώρησης τῶν ἀστρον, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἀσκηθεῖ καὶ μὲ τὴ μουσικὴ θεωρία καὶ τὰ ὄργανα. Γιατί, γιὰ νὰ θεοποιήσει τοὺς ἀριθμοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀναπλάσει ὡς αἴτιους τῆς οὐσίωσης τῶν ὄντων, ἐνυφαίνει μερικὰ θεωρήματα ἀπὸ κάθε μία ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες πού εἶπαμε στὴ θεοπλαστία τῶν ἀριθμῶν, ἢ ἄγνοια τῶν ὁποίων θὰ στεκόταν ἐμπόδιο στὴ μυστικὴ διδασκαλία αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καὶ θ' ἀποδειχθεῖ μάταια ἢ προθυμία ἐκείνου πού δὲν ἔχει ἀσκηθεῖ μὲ τὶς ἐπιστῆμες πού εἶπαμε. Πρέπει ἐπομένως, ὅπως φαίνεται, νὰ διέλθει τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ τὸν ἀναλώσει σ' αὐτὴ τὴ θεολογικὴ τερατεία τῶν ἀριθμῶν καὶ νὰ φιλοσοφήσει μὲ σοβαρότητα στὶς ἐπιστῆμες, γιὰ νὰ μπορέσει καὶ νὰ ματαιολογήσει μὲ τελειότητα. Γιὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσομε λοιπόν, ἢ μᾶλλον νὰ ποῦμε σὰν σὲ ἐπιγραφή, τέτοια εἶναι ἡ θεολογία τοῦ Νικομάχου τοῦ Γερασηνοῦ.

Γιὰ τὴ μονάδα λέγει πολλὰ καὶ διάφορα μυθεύματα, τὰ ὅποια ἀναμιγνύει μὲ τὴν πραγματικότητα γι' αὐτήν καὶ τὰ φυσικὰ ιδιώματα πού ἔχει, ὅτι εἶναι καὶ νοῦς, ἔπειτα καὶ ἀνδρόγυνος⁶⁶, καὶ θεός, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὕλη, ἀναμιγνύοντάς σι' ἀλήθεια ὅλα τὰ πράγ-

καὶ χωρητικὴ καὶ χάος, σύγχυσις, σύγκρασις, ἀλαμπία, σκοτωδία, χάσμα, Τάρταρος. Καὶ Στύγα δὲ αὐτὴν τερατολογουῖσι, καὶ φρικωδίαν καὶ ἀμιξίαν καὶ βάραθρον ὑποχθόνιον, καὶ Λήθην, καὶ στιφρὰν παρθένον, καὶ Ἄτλαντα ἄξων τέ ἐστιν αὐτοῖς καὶ ἥλιος
 5 καὶ πυράλιος, καὶ Μορφῶ δὲ καὶ Ζανὸς πύργος, καὶ σπερματίτης λόγος, Ἀπόλλων τε καὶ προφήτης καὶ λόγιος. Ἡ δὲ τῶν ὀνομάτων αἰτία ἢ μὲν φρενὸς ἀστάτου καὶ δεισιδαιμονούσης, ἢ δὲ οὐδὲ τῆς παιδαριώδους ἀνατυπώσεως ἀπηλλαγμένη. Ἄλλ' ἢ μὲν μονὰς οὕτω Νικομάχῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ διδασκάλοις θεολογεῖται τε ἅμα
 10 καὶ βάλλεται ὕδρει.

Ἡ δὲ δυνὰς τόλμα τέ ἐστιν αὐτοῖς, καὶ ὕλη, καὶ τῶν ἀνομοίων αἰτία, καὶ μεταίχμιον πλήθους καὶ μονάδος. Ἐκ συνθέσεως τε καὶ κατακράσεως μόνῃ ἴσον ποιεῖ, διὸ καὶ ἴση. Ἀλλὰ καὶ ἄνισος, καὶ ἔλλειψις, καὶ πλεονασμός, καὶ μόνῃ ἀσχημάτιστος καὶ ἀόριστος
 15 καὶ ἄπειρος, ἀρχὴ τε ἀρτίου μόνῃ, καὶ οὐκ ἄρτιος, οὐ μὴν οὐδ' ἀρτιάκις ἀρτία, οὐδὲ περισσάρτιος, οὐδ' ἀρτιοπέριπτος. Ἀλλὰ τούτων μὲν τὰ πλείω ἐγγύς ἐστι τῇ δυνάδος φυσικῇ ιδιότητι, ἃ δὲ τῆς τερατείας, πηγὴ ἐστι πάσης συμφωνίας, καὶ Μουσῶν ἢ Ἐρατώ, καὶ ἀρμονία, καὶ τλημοσύνη, καὶ ῥίζα, οὐ κατ' ἐνέργειάν πω,
 20 καὶ δύναμις, καὶ πόδες πολυπιδάκου Ἰδης, καὶ κορυφαί, καὶ Φάνης. Ἀλλὰ καὶ ἴσον Δία τὴν δυνάδα ἢ μυθοπλαστία θεολογεῖ, καὶ δίκη, καὶ Ἴσιν, καὶ φύσιν, καὶ Ῥέαν, καὶ διομάτερα, καὶ πηγὴν διανομῆς ἐστι δ' αὐτοῖς ὡς Ῥέα καὶ Φρυγία καὶ Λυδία καὶ Δινδυμήνη, καὶ Δήμητρα, καὶ Ἐλευσινία, καὶ Ἄρτεμις, καὶ Ἴμε-
 25 ρος, καὶ Δίκτυννα, καὶ Ἀερία, καὶ Ἀστερία, καὶ Δίσαμος, καὶ Ἐστώ, καὶ μὴν καὶ Ἀφροδίτη, καὶ Διώνη, καὶ Μυχαία, καὶ Κυθήρεια, καὶ ἄγνοια, καὶ ἀγνωστία, καὶ ψεῦδος, καὶ ἀδιοριστία, καὶ ἑτερότης, καὶ νεῖκος, καὶ διχαστασία, καὶ μόρος, καὶ θάνατος. Τοιαῦτα μὲν αὐτοῖς καὶ ἡ δυνὰς θεολογεῖται.

30 Ἡ δὲ τριάς ἐστι μὲν πρῶτος, περισσὸς κατ' ἐνέργειαν, καὶ τέλειος πρῶτος καὶ μεσότης, καὶ ἀναλογία, τὴν τε τῆς μονάδος

66. Ἦτοι ἱερὴ πηγὴ.

67. Ἡ κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους Ἀθηναῖ.

68. Δηλαδή ἢ κατὰ τὸν Ὅμηρον μὲ τοὺς πολλοὺς πίδακες (πηγές) Ἰδης.

ματα, ὅτι εἶναι πανδοχεῖο καὶ περιεκτικὴ τῶν ὄλων καὶ χάος καὶ σύγχυση καὶ σύγκραση καὶ ἀλαμπία καὶ σκοτωδία καὶ χάσμα καὶ Τάρταρος. Τερατολογεῖ ἀκόμα ὅτι αὐτὴ εἶναι καὶ Στύγα⁶⁶ καὶ φρικωδία καὶ ἀμιξία καὶ βάραθρο ὑποχθόνιο καὶ Λήθη καὶ φρικτὴ παρθένος καὶ Ἔατλαντας. Καὶ ἀκόμα ὅτι εἶναι γι' αὐτοὺς καὶ ἄξονας καὶ ἥλιος καὶ πυράλιος καὶ Μορφῶ⁶⁷ καὶ πύργος τοῦ Δία καὶ λόγος σπερματικὸς καὶ Ἀπόλλων καὶ προφήτης καὶ χρησιμολόγος. Καὶ ἡ αἰτία τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν εἶναι ὁ ἄστατος καὶ γεμᾶτος δεισιδαιμονία νοῦς των, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὴν παιδαριώδη φαντασία. Ἡ μονάδα λοιπὸν ἔτσι περιγράφεται ὡς θεὸς καὶ ταυτόχρονα ὑβρίζεται ἀπὸ τὸν Νικόμαχο καὶ τοὺς δασκάλους του.

Ἡ δυάδα εἶναι γι' αὐτοὺς τόλμη καὶ ὕλη καὶ αἰτία τῶν ἀνόμοιων καὶ τὸ μεταίχιμο πλήθους καὶ μονάδας. Ἀπὸ τὴ σύνθεση καὶ τὴ σύγκραση μόνη αὐτὴ πραγματοποιεῖ τὴν ἰσότητα, γι' αὐτὸ εἶναι ἴση. Ἀλλὰ εἶναι καὶ ἄνιση καὶ ἔλλειψη καὶ πλεονασμός, καὶ μόνη αὐτὴ ἀσχημάτιστη καὶ ἀόριστη καὶ ἄπειρη, μόνη ἀρχὴ τοῦ ἀρτίου καὶ ὄχι ἄρτια, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἀρτίως ἄρτια, οὔτε μὲ περίσσιο τρόπο ἄρτια, οὔτε ἄρτια περισσῆ. Καὶ βέβαια τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κοντὰ στὴ φυσικὴ ιδιότητα τῆς δυάδας, ὅσα ὅμως ἀνήκουν στὴν τερατολογία, εἶναι τὰ ἑξῆς· ὅτι εἶναι πηγὴ καθὲ συμφωνίας, ἡ Ἐρατῶ ἀπὸ τὶς Μοῦσες, καὶ ἁρμονία, καὶ ὑπομονή, καὶ ρίζα, ὄχι ἐνεργεια ἀκόμα, καὶ δύναμη, καὶ πρόποδες τῆς πολυπίδακῆς⁶⁸ Ἰδῆς, καὶ κορυφές, καὶ Φάνης. Ἀλλὰ ἡ μυθοπλαστικὴ φαντασία θεολογεῖ τὴ δυάδα καὶ Δία ἴσον, καὶ δίκη καὶ Ἰσιδα καὶ φύση καὶ Ρέα καὶ μητέρα τοῦ Δία καὶ πηγὴ διανομῆς δωρεῶν. Καὶ ὡς Ρέα εἶναι γι' αὐτοὺς καὶ Φρυγία καὶ Λυδία καὶ Δινδυμήνη καὶ Δήμητρα καὶ Ἐλευσίνα καὶ Ἄρτεμις καὶ Ἰμερος (πόθος) καὶ Δίκτυνα καὶ Ἀερία καὶ Ἀστερία καὶ Δίσαμος καὶ Ἐστώ, ἀλλὰ καὶ Ἀφροδίτη καὶ Διώνη καὶ Μυχαῖα (Μυχεία) καὶ Κυθάρεια καὶ ἄγνοια καὶ ἀγνωστία καὶ ψεῦδος καὶ ἀοριστία καὶ ἑτερότητα καὶ ἔρις καὶ διχοστασία καὶ μόρος (μοίρα) καὶ θάνατος. Αὐτὴ εἶναι ἡ σχετικὴ μὲ τὴ δυάδα θεολογία τους.

Ἡ τριάδα πάλι εἶναι πρῶτος καὶ περισσὸς ὡς πρὸς τὴν ἐνεργεια καὶ τέλειος πρῶτος καὶ μεσότητα καὶ ἀναλογία, ποὺ κάνει τὴ δύνα-

δύναμιν εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐπέκτασιν προχωρεῖν ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ
 πρωτίστη καὶ κυρίως μονάδων σύστημα. Εἶτα λοιπὸν ἐντεῦθεν
 αὐτοῖς πρὸς τὸ φυσιολογικὸν αἴρεται ὁ ἀριθμὸς⁶⁹ αἰτία τε γὰρ τοῦ
 τριῆ διαστατοῦ, καὶ περατωτικὴ τῆς ἀπειρίας τῆς ἐν ἀριθμῷ, καὶ
 5 ὁμοιον καὶ ταῦτόν καὶ ὁμόλογον καὶ ὠρισμένον. Ἄλλ' οὕτω ταῦτα
 φορτικά. Τὰ δ' οὐχ ὅμοια. Καὶ νοῦς τις ἢ τριάς, καὶ εὐβουλίας καὶ
 συνέσεως αἰτία, καὶ γνῶσις, ἀριθμοῦ τὸ κυριώτατον, μουσικῆς τε
 πάσης κυρία καὶ σύστασις, καὶ γε καὶ γεωμετρίας ὅτι μάλιστα.
 Καὶ μὴν καὶ τῶν κατὰ ἀστρονομίαν καὶ οὐρανίων φύσιν τε καὶ
 10 γνῶσιν αὕτη τὸ κράτος ἔχει καὶ συνέχει καὶ εἰς οὐσίωσιν ἄγει. Καὶ
 ἡ ἀρετὴ δὲ πᾶσα ταύτης ἐξῆπται καὶ ἐκ ταύτης πρόεισιν. Εἶτα
 λοιπὸν τὰ μυθώδη. Διὰ ταῦτα αὐτοῖς ἡ τριάς Κρονία καὶ Λατὼ
 καὶ Ἀμαλθείας κέρας, Ὀφίονά τε αὐτὴν τερατολογοῦσι καὶ Θέτιν
 καὶ Ἀρμονίαν, Ἐκάταν τε καὶ Ἐράναν καὶ Χαριτίαν καὶ Μουσῶν
 15 Πολύμνιαν, Ἀΐδαν τε καὶ Λοξίαν, Ἄρκτον, Ἐλικα, καὶ ποτὶ
 βυθὸν οὐ δυομέναν, Δαματράμην τε καὶ Διοσκορίαν, καὶ Μῆτιν,
 καὶ Τριδύμην, Τρίτωνα, Ταλασσοῦχον, Τριτογένειαν, Ἀχελῶον,
 Νάστιν, καὶ ἀγνιόπεζαν Κουρητίδα, Κραταΐδα, Ἀρμονίαν, Συμ-
 βηνίαν, Γάμον, Γοργονίαν, Φορκίαν, Τρίσαμον καὶ Λύδιον. Οὕτω
 20 μὲν αὐτοῖς καὶ ἡ τριάς καὶ εἰς τοσοῦτους αὐτῶν θεοὺς ἀναπλάττε-
 ται.

Ἡ δὲ τετράς πάλιν αὐτοῖς θαῦμα μέγιστον, ἄλλη θεὸς πολύθε-
 ος, μᾶλλον δὲ πάνθεος ἔστι γὰρ αὐτοῖς τῶν τε φυσικῶν ἀποτελε-
 σμάτων πηγὴ καὶ κλειδοῦχος τῆς φύσεως. Ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ τὰ
 25 μαθήματα συστάσεώς τε καὶ διαμονῆς αὕτη προαγωγὸς καὶ αἰτία.
 Ἀλλὰ καὶ αὕτη φύσις καὶ αἰόλα ἔστιν αὐτοῖς καὶ Ἡρακλῆς καὶ
 ἔξαρχα καὶ ἀλκιμωτάτη καὶ ἀρρενικὴ καὶ ἀθήλυντος, Ἐρμῆς τε
 καὶ Ἡφαιστος καὶ Διόνυσος καὶ Σωρίτας, καὶ Μαιαδεὺς ἢ Μαι-
 άδης (τῆς γὰρ Μαίας υἱός, ἦτοι τῆς δυάδος, ἢ τετράς) καὶ Ἐρι-
 30 ούνιος καὶ Σῶκος καὶ Διάκτορος, καὶ Βασσαρεὺς καὶ διμάτωρ,
 μητρὸς τετευχῶς δυάδος, θηλύμορφός τε καὶ ἔπανδρος καὶ ἀρρε-

69. Μάντης τῶν Μεσσηνίων.

70. Ὀμήρου, Ἰλιάς Δ. 2.

μη τῆς μονάδας νά προχωρεῖ στήν ἐνέργεια (δυνάμει-ἐνεργεία) καί τήν ἐπέκταση, ἀλλά εἶναι καί πρῶτιστη ὄλων, καί κύριο σύστημα μονάδων. Ἐπειτα ἀπὸ ἐδῶ ὀδηγοῦν στή συνέχεια τὸν ἀριθμὸ στή φυσιολογία, λέγοντας ὅτι εἶναι αἰτία τοῦ τρισδιάστατου, καί πέρασ τῆς ἀπειρίας τοῦ ἀριθμοῦ, καί ὅμοιο, καί ταυτό, καί ὁμόλογο καί ὀρισμένο. Αὐτὰ εἶναι ἀκόμα ὑποφερτά. Ὅχι ὅμως καί τὰ ἀκόλουθα· γιατί ἡ τριάδα εἶναι καί ἓνα εἶδος νοῦ, καί αἰτία τῆς ὀρθῆς σκέψης καί τῆς σοφίας, καί γνώση, καί τὸ κυριότατο τοῦ ἀριθμοῦ, καί τὸ κύριο μέρος τῆς μουσικῆς καί ἡ σύσταση, καί βέβαια πολὺ περισσότερο καί τῆς γεωμετρίας. Ἐπίσης καί ὅσον ἀφορᾷ τῆ φύση καί τῆ γνώση τῆς ἀστρονομίας καί τῶν οὐράνιων σωμάτων αὐτὴ ἔχει τὴν ἐξουσία καί τὰ συνέχει καί τὰ ὀδηγεῖ στήν οὐσίωσή τους. Ἀλλὰ καί ὅλη ἡ ἀρετὴ ἀπὸ αὐτὴν ἐξαρτᾶται καί ἀπὸ αὐτὴν προέρχεται. Κι ἔπειτα τὰ μυθώδη. Γι' αὐτὸ ἡ τριάδα εἶναι γι' αὐτοὺς Κρονία καί Λατῶ καί τὸ κέρασ τῆς Ἀμάλθειας· ἐπίσης τὴν τερατολογοῦν ὡς Ὀφίονα⁶⁹ καί Θέτιδα καί Ἀρμονία καί Ἐκάτη καί Ἐράνη καί Χαριτία, καί ἀπὸ τίς Μοῦσες ὡς Πολύμνια καί Πλούτωνα καί Λοξία καί Ἄρκτο καί Ἐλικα, καί ὡς ἐκείνη πού δὲν βασιλεύει στὸ Βυθό⁷⁰, καί Δαματράμη καί Διοσκορία καί Μῆτιδα⁷¹ καί Τριδύμη, Τρίτωνα, Ταλασσοῦχο, Τριτογένεια, Ἀχελῶο, Νάσιδα, ἀγυιόπεζα Κουρητίδα, Κραταΐδα, Ἀρμονία, Συμβηνία, Γάμο, Γοργονία, Φορκία, Τρίσαμο καί Λύδιο. Ἔτσι αὐτὴ φαντάζονται καί πλάθουν τὴν Τριάδα καί σὲ τόσο ἀριθμὸ θεῶν.

Ἡ τετράδα πάλι εἶναι γι' αὐτοὺς θαῦμα μέγιστο, ἄλλη αὐτὴ θεὸς πολύθεος ἢ καλύτερα πάνθεος. Γιατί εἶναι γι' αὐτοὺς πηγὴ τῶν φυσικῶν ἐκδηλώσεων καί κλειδοῦχος τῆς φύσης. Ἐπίσης αὐτὴ εἶναι προαγωγὸς (προβολέας) καί αἰτία τῆς σύστασης καί τῆς παραμονῆς τῆς μάθησης. Ἀκόμα αὐτὴ εἶναι γι' αὐτοὺς καί φύση καί ἀκτινοβολία, καί Ἡρακλῆς καί ἔξαρση καί ἀλκιμότητα καί ἀρσενικὴ καί χωρὶς θηλυκὸ στοιχεῖο, καί Ἐρμῆς καί Ἡφαιστος καί Διόνυσος καί Σορίτας καί Μαιαδέας ἢ Μαιάδης (γιατί ἡ τετράδα εἶναι υἱὸς τῆς Μαιίας, ἥτοι τῆς δυάδας), καί Ἐριούνιος καί Σῶκος καί Διάκτορος καί Βασσαρέας, καί ἀπὸ δύο μητέρες, ἐπειδὴ μητέρα του εἶναι ἡ

71. Μῆτις· Μητέρα τῆς Ἀθηνᾶς στή Θεογονία τοῦ Ἡσιόδου.

νουργός και βακχασμόν ἀνεγείρων, και Ἄρμονία, και τῶν Μουσῶν ἢ Οὐρανία. Ἄλλ' οὕτω μὲν αὐτοῖς και ἡ τετράς τερατολογουμένη θεολογεῖται, και τὸ α' τῶν θεολογουμένων ἀριθμῶν Νικομάχῳ συναπαρτίζεται διβλίον.

5 Ἐν δὲ τῷ β' μετὰ τὸ προοίμιον ἡ πεντάς αὐτῷ πληροῖ τὸν ἀγῶνα. Ἡ γὰρ πεντάς πρώτη μεσότητος τῆς ἀρίστης και φυσικωτάτης ἐμφατικῆ, κατὰ διάζευξιν ἀμφοτέροις πέρασι τοῦ φυσικοῦ ἀριθμοῦ, μονάδι μὲν ὡς ἀρχῆ, δεκάδι δὲ ὡς τέλει συνεζευγμένη, και συλληπτικῆ τῶν ἐν τῇ κοσμικῇ φύσει φαινομένων και γὰρ
10 κατὰ μὲν τὴν μονάδα ὁ κόσμος ἐρρίζωται, ἤνυσται δὲ και πέφανται κατὰ τὴν δεκάδα. Ἄλλὰ και ὅτι προσεχέστατον και μόνον μέρος τῆς δεκάδος. Και τὰ στοιχεῖα δὲ τοῦ παντός κατὰ τὴν πεντάδα προστίθησι γὰρ τοῖς τέσσαρσι και τὸν αἰθέρα, ὃ οὐκ ἂν ἀνέξοιτο ὑμῶν τὴν τετράδα. Και πολλὰ τοιαῦτα. Ἄλλ' οὕπω ταῦτα
15 κομπᾶ και σοφά, τὰ δ' ἐφεξῆς σκόπει. Ἀνεικία γὰρ ἡ πεντάς και ἀλλοιώσις και φάος και δικαιοσύνη, και ἐλαχίστη ἀκρότης τῆς ζωότητος, και Νέμεσις, και Βουβάστια, και Δίκησις και Ἄφροδίτη, και Γαμηλία, και Ἄνδρογυνία, και Κυθήρεια, και Ζωναία, και κυκλιούχος, και Ἀμίθεος, και Ζανός πύργος, και Διδυμαία,
20 και ἄξων ἐδραία. Ἄμβροτόν τε αὐτὴν ὑψηλολογοῦσι και Παλλάδα και Κραδεᾶτιν και Ἀγεμονίαν και Ἀκρεῶτιν και ἀτάλαντον και ἄζυγα και Ὀρθιᾶτιν και Μουσῶν Μελπομένην και ἀμειβομένην ὀπί καλῆ, και μέσων μέσην και ἀκρότητα γονίμων. Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν σεμνύνει και τὴν πεντάδα.

25 Ἡ δὲ ἐξᾶς εἶδος εἶδους αὐτῷ αἰτιολογεῖται, και τῇ ψυχῇ μόνος ἀριθμῶν ἀρμόζων, και διάρθρωσις τοῦ παντός, ψυχοποιός και τῆς ζωτικῆς ἔξωσ ἐμποιητικῆ (παρὸ και ἐξᾶς) και Ἄρμονία και Οὐλομέλεια, και κυρίως αὕτη μᾶλλον Ἄφροδίτη ζυγία τε και γαμηλία και Ἄνδρογυνία θεολογεῖται. Ἄλλὰ και Ζυγίτις και Φιλοτη-
30 σία και Εἰρήνη και Φιλία και Ὑγεία, Ἄκμων τε και Ἀλήθεια. Και μοιρῶν δὲ Λάχεσιν αὐτὴν ποιοῦσι, και ἀρχὴν και ἡμισυ παντός, και Ἐκατηβελέτιν και Τριοδίτιν και Διχρονίαν και Περσεΐαν

72. Γαμήλια Ἡρα.

73. Ὀνομασία τῆς Ἀρτέμιδας στὴ Λακωνία.

δυάδα, γυναικόμορφη καὶ ἀνδρική καὶ ἀνδρουργὸς καὶ δημιουργὸς τῆς βακχείας καὶ Ἀρμονία καὶ ἡ Οὐρανία ἀπὸ τὶς Μοῦσες. Μὲ τέτοιες τερατολογίες θεολογοῦν καὶ τὴν τετράδα, καὶ ὀλοκληρώνεται τὸ πρῶτο βιβλίον τῶν θεολογουμένων ἀριθμῶν ἀπὸ τὸν Νικόμαχο.

Στὸ δεύτερο βιβλίον μετὰ τὸ προοίμιον συμπληρώνει τὸν ἀγῶνα ἡ πεντάδα. Γιατὶ ἡ πεντάδα φανερώνει πρώτη τὴν ἄριστη καὶ φυσικότατη μεσότητα κατὰ διάζευξιν ἀπὸ τὰ δύο πέρατα τοῦ φυσικοῦ ἀριθμοῦ, ἔχοντας κατὰ τὴ σύζευξιν ἀρχὴν τὸ ἓνα καὶ τέλος τὸ δέκα, καὶ συλλαμβάνοντας τὰ φαινόμενα τῆς φύσης τοῦ κόσμου. Γιατὶ ὁ κόσμος εἶναι ριζωμένος στὴ μονάδα καὶ ὀλοκληρώνεται καὶ φανερώνεται μὲ τὴ δεκάδα. Ἀλλὰ καὶ γιατί εἶναι τὸ πλησιέστερον καὶ μόνο μέρος τῆς δεκάδας. Ἐπίσης καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ παντός εἶναι πεντάδα· στὰ τέσσερα δηλαδὴ προσθέτει καὶ τὸν αἰθέρα, ποὺ δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸν συμπεριλάβει στὴν τετράδα, καὶ πολλὰ τέτοια ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα κομψὰ καὶ σοφὰ. Πρόσεχε τώρα τὰ ἐπόμενα. Γιατὶ πεντάδα εἶναι Ἀνεικία (ἀφιλονεικία) καὶ ἀλλοίωση καὶ φῶς καὶ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἐλάχιστο ἄκρον τῆς ἰκανότητος τῆς ζωῆς, καὶ Νέμεση καὶ Βουβάστια⁷², καὶ Δίκηση, καὶ Ἀφροδίτη, καὶ Γαμηλία, καὶ Ἀνδρογυνία, καὶ Κυθήρεια, καὶ Ζωναία, καὶ προστάτρια τοῦ κύκλου τῶν γυναικῶν, καὶ Ἡμίθεια, καὶ πύργος τοῦ Δία, καὶ Διδυμαία, καὶ ἄξονας σταθερός. Τὴν ὑμνολογοῦν ὡς Ἀθάνατη καὶ Παλλάδα καὶ Κραδεάτιδα καὶ Ἡγεμονία καὶ Ἀκρεώτιδα, καὶ ἀταλάντευτη καὶ ἄζυγη καὶ Ὀρθιάτιδα⁷³, καὶ ἀπὸ τὶς Μοῦσες ἡ Μελπομένη, ποὺ ἀπαντᾷ μὲ καλὴ φωνή⁷⁴, καὶ μέση τῶν μεσαίων καὶ κουφὴ τῶν γόνιμων. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν ὑμνεῖ καὶ τὴν πεντάδα.

Ἡ ἑξάδα χαρακτηρίζεται ἀπὸ αὐτὸν ὡς εἶδος τοῦ εἶδους καὶ ὁ ἄριθμος ἀριθμὸς ποὺ ἀρμόζει στὴν ψυχὴ, καὶ διάρθρωση τοῦ παντός, ὁ ψυχοποιὸς καὶ δημιουργὸς τῆς ζωτικῆς ἕξης (ἀπὸ ὅπου καὶ ἡ ἑξάδα), καὶ Ἀρμονία καὶ Ὀλομέλεια, καὶ κυρίως αὕτη μᾶλλον θεοεῖται Ἀφροδίτη συζυγική καὶ γαμήλια καὶ ἀνδρόγυνος. Ἀλλὰ καὶ συζευγμένη καὶ Θελκτική καὶ Εἰρήνη καὶ Φιλία καὶ Ὑγεία καὶ Ἀκμων καὶ Ἀλήθεια. Ἀπὸ τὶς μοῖρες τὴν ταυτίζουν μὲ τὴ Λάχηση, τὴ λένε καὶ ἀρχὴ καὶ ἦμμου τοῦ παντός καὶ τοξότρια καὶ Τριοδίτισσα

74. Ὁψ, ὄπος, = φωνή. Ὅπι καλή = Καλλιόπη, ἡ μοῦσα.

καὶ Τρίμορφον καὶ Ἀμφιτρίτην καὶ Ἀγχιδίκαν καὶ Μουσῶν
Θάλειαν καὶ Πανάκειαν. Οὕτω μὲν οὐδ' ἡ ἑξᾶς αὐτοῖς θεὸς εἶναι
καὶ θεοῖς διέφυγε φιλοτιμεῖσθαι.

Ἡ δὲ «ἑβδομάς», τί ἂν τις καὶ εἴποι; Εὐθύς μὲν γὰρ ἐστι
5 σεπτὰς κἄν τὸ σ' φθείροι ἢ συνήθεια, ἔλκει τοῦτο ῥᾶστα ἐκ διπλοῦ
τοῦ ξ, ὅπερ τῷ πρὸ αὐτοῦ ἀριθμῷ ἢ φύσις πρὸς τῷ τέλει ἀπεκλή-
ρωσεν, ἔν' ἢ τοῦτο ἐπικούρημα τῷ σεβαστῷ ἀριθμῷ πρὸς τὴν ἐπι-
βουλήν τὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν. Τοιαύτη μὲν ἡ ἀπόδειξις θαυμαστή,
ὡς ἔστι πάντως σεπτὰς καὶ σεβασμοῦ ἄξιος ὁ ἐπτά. Πάλιν δὲ καὶ
10 αὐτὴ μεσότης μονάδος καὶ δεκάδος, Τύχη καὶ Καιρὸς, Ἀθηνᾶ καὶ
Ἄρης καὶ Ἀκρεῶτις καὶ Ἀγελεία καὶ Ἀτρυτώνη, φυλακίτις,
Ὀβραιοπάτρα, Τριτογένεια, Γλανκῶπις, Ἀλαλκομένεια, Παντευ-
χία, Ἐργάνη, Πολυαρήτη, Οὐλομέλεια, Ἀμαλθείας γένος, Αἰγίς,
Ὀσιρις, Ὀνειρος, Φωνή, Αὐδή, καὶ Μουσῶν ἡ Κλειώ, εἰ θούλει
15 δέ, καὶ Κρίσις καὶ Ἀδράστεια καὶ πολὺς φλύαρος τοιοῦτος. Οὕτω
μὲν ἡ πάνσεπτος αὐτοῖς ἐπτάς μακροτέρῳ πόνῳ μέγας καὶ πολὺς
θεὸς ἀννυμεῖται.

Ἡ δὲ ὀκτάς, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἴσοις μῆδ' ὀγδόῳ μέρει, ἀλλ' οὖν τῷ
θεὸς αὐτοῖς εἶναι οὐδ' αὐτὴ τοῦ θρόνου ἀπερρίφη. Παναρμονίαν
20 γὰρ αὐτὴν προσκυνουσι, καὶ Καδμείαν μητέρα τε καὶ Ῥέαν καὶ
Θηλυποιὸν καὶ Κυβέλην, Κυθήθην τε καὶ Δινδύμην καὶ Πολιοῦ-
χον, Ἐρωτά τε καὶ Φιλίαν, Μῆτιν, Ἐπίνοϊαν, Ὀρείαν, Θέμιν,
Νόμον, Ἡλιτομήναν, καὶ τῶν Μουσῶν τὴν Εὐτέρπην.

Καὶ ἡ ἑννάς δὲ ὑστερεῖ μὲν καὶ τῆς θεϊότητος καὶ τῆς μακροῦς
25 συγγραφῆς, οἷς ἡ ἑβδομάς ὑπερῆρτο· πλὴν τῆς ὀκτάδος ἐγγύς
θεολογεῖται. Ὠκεανὸς γὰρ αὐτοῖς αὕτη περιορεῖται, καὶ ὀρίζων
ἀννυμεῖται. Προμηθεά τε αὐτὴν καὶ Ὀμόνοϊαν καὶ Περσίαν καὶ
Ἄλιον ἱερολογουῖσιν, Ἀνεικίαν, Ὀμοίωσιν, Ἡφαιστον, Ἡραν,
Διὸς ἀδελφὴν καὶ σύνεννον, Ἐκάεργον, Παιᾶνα, Νυσσηίδα,
30 Ἀγυιέα, Ἐννάλιον, Ἀγελείαν, Τριτογένειαν, Ὀμόνοϊαν, Πειθῶ,
Κουρήτιδά τε καὶ Κόρην, Ὑπερίονα, καὶ Μουσῶν Τερψιχόρην.

75. Δηλαδή σεβαστή· ἀπὸ τὸ σέβομαι.

76+75. Ὄνόματα τῆς Ἀθηνᾶς.

78. Ἦτοι πάνοπλη.

79. Ἦτοι πρόωρα γεννημένη· πρόκειται γὰρ τὸν Βάκχο.

καὶ Διχρονία καὶ Περσεΐα καὶ Τρίμορφη καὶ Ἀμφιτρίτη καὶ Ἀρχιδίκη, καὶ ἀπὸ τῆς Μοῦσης Θάλεια καὶ Πανάκεια. Ἔτσι δὲν τοὺς διέφυγε οὔτε ἡ ἑξάδα νὰ τὴν τιμήσουν ὡς θεὸ μαζὶ μὲ τοὺς θεοὺς.

Ἡ ἑπτάδα πάλι, τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανένας γι' αὐτήν; Γιατὶ εὐθὺς εἶναι σεπτὰς⁷⁵· κι ἂν τὸ σ φθεῖρει ἢ συνήθεια, τὸ ἔλκει εὐκολότατα τὸ διπλὸ γράμμα ξ (κ+σ), τὸ ὁποῖο στὸν πρῖν ἀπὸ αὐτὸ ἀριθμὸ ἢ φύση τὸ ἔθεσε στὸ τέλος, γιὰ νὰ γίνῃ βοήθημα τοῦ σεβαστοῦ ἀριθμοῦ ἐναντίον τῆς ἐπιβουλῆς ἐκ μέρους τῶν πολλῶν. Αὐτὴ εἶναι ἀπόδειξη θαυμαστή, ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ εἶναι ὅπωςδήποτε σεπτὰς καὶ ἄξιος σεβασμοῦ. Καὶ πάλι ἡ ἑπτάδα εἶναι ἐνδιάμεσο μονάδας καὶ δεκάδας, τύχη καὶ καιρὸς, Ἀθηνᾶ καὶ Ἄρης, Ἀκρεώτης καὶ Ἀγγελία καὶ Ἀτρυτώνη, Φύλακας, θυγατέρα ἰσχυροῦ πατέρα⁷⁶, Τριτογένεια, γλαυκόπτης. Ἀλαλκομένεια⁷⁷, Παντευχία⁷⁸, Ἐργάνη, πολυπαράκληση, ὀλομέλεια, γένος Ἀμαλθείας, Αἰγίς, Ὀσρις, ὄνειρο, φωνή, ὀμιλία, καὶ ἀπὸ τῆς Μοῦσης ἡ Κλειώ, κι ἂν θέλεις καὶ κρίση καὶ Ἀδράστεια καὶ πολλὴ παρόμοια φλυαρία. Ἔτσι ἡ πάνσεπτη ἑπτάδα μὲ περισσότερο μόχθο ὑμνολογεῖται ὡς μέγας καὶ πολλαπλὸς θεός.

Ἡ ὀκτάδα πάλι, ἂν καὶ δὲν τιμᾶται ἴσα μὲ τοὺς ἄλλους ἀριθμοὺς οὔτε κατὰ τὸ ὄγδοο μέρος αὐτῆς, ὥστόσο οὔτε αὐτὴ ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τὸν θεϊκὸ θρόνο. Γιατὶ τὴν προσκυνοῦν ὡς Παναρμόνια, καὶ Καδμεΐα μητέρα, καὶ Ρέα, καὶ Θηλυπιό, καὶ Κυβέλη, καὶ Κυθήνη, καὶ Δινδύμη, καὶ Πολιοῦχο, καὶ Ἐρωτα, καὶ Φιλία, Μήτιδα, Ἐπίνοια, Ὀρεία, Θέμιδα, Νόμο, Ἡλιτομήνη⁷⁹, καὶ ἀπὸ τῆς Μοῦσης ὡς Εὐτέρπη.

Ἡ ἐννεάδα ὑστερεῖ βέβαια καὶ ὡς πρὸς τὴ θεϊκότητα καὶ τὸν μακρὸ κατάλογο ὀνομάτων μὲ τὰ ὁποῖα ὑπερυψώθηκε ἡ ἑπτάδα, πλὴν ὅμως θεολογεῖται πλησίον τῆς ὀκτάδας. Γιατὶ κατ' αὐτοὺς αὐτὴ περιρρέει σὰν Ὠκεανὸς καὶ ὑμνολογεῖται ὡς κύκλος τοῦ ὀρίζοντα. Τὴν ἀποκαλοῦν στὸν θεολογικὸν λόγον Προμηθεΐα, Ὀμόνοια, Περσία καὶ Ἥλιο, Ἀφιλονεικία, Ὀμοίωση, Ἡφαιστο, Ἥρα, ἀδελφὴ καὶ σύζυγο τοῦ Δία, Ἐκάεργο⁸⁰, Παιάνα, Νυσσηΐδα, Ἀγυιέα, Ἐνυάλιο, Ἀγγελία, Τριτογένεια, Ὀμόνοια, Πειθώ, Κουρήτιδα καὶ Κόρη, Ὑπερίονα, καὶ ἀπὸ τῆς Μοῦσης Τερψιχόρη.

80. Αὐτὴ ποὺ δρᾷ ἀπὸ μακριᾶ· πρόκειται γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα.

Ἡ μέντοι δεκάς αὕτη ἐστὶν αὐτοῖς τὸ πᾶν, Θεὸς ὑπέρθεος καὶ Θεὸς θεῶν, ὅτι δέκα χειρῶν καὶ δέκα ποδῶν δάκτυλοι, καὶ δέκα κατηγορίαί, καὶ τοῦ λόγου δέκα μέρη· ἵνα γὰρ ἡ αὐτοῖς πάντα ἡ δεκάς, προστιθέασι τοῖς τοῦ λόγου μέρεσι προσηγορίαν καὶ παρα-
 5 πλήρωμα. Τί δεῖ λέγειν ὡς ἐν αὐτῇ περιλαμβάνουσι τὰ τε στερεὰ καὶ τὰ ἐπίπεδα, ἄρτια, περισσά, ἄρτιοπέρισσα, τέλεια, πρῶτα καὶ ἀσύνθετα, ἰσότητα καὶ ἀνισότητα, τὰς δέκα σχέσεις, τὰ σφαιρικά, τὰ κυλκικά, γεννητικά, τελεστικά, ἑναρμόνια, τὰ τοιαῦτα; Ἀλλ' ὅπως αὐτοῖς κόσμος ἡ δεκάς καὶ οὐρανός, εἰραρμένη, αἰών, κρά-
 10 τος, πίστις, ἀνάγκη, Ἄτλας, ἀκάμας θεός, Φάνης, Ἥλιος, Οὐρα-
 νία, Μνήμη, Μνημοσύνη, καὶ πάντα ἂν οἶμαι τὰ προειρημένα τῶν θεῶν αὐτῶν ὀνόματα τῇ δεκάδι ἀνήψαντο ἂν, εἰ μὴ προλαβόντες ἐκεῖνοι ταῦτα ἰδιοποιήσαντο καὶ συνεχῶς τὰ αὐτὰ κατὰ πάντων λέγειν οὗτοι ἀπώκνησαν, ἐπεὶ ὑπέρθεός γε αὐτοῖς ἡ δεκάς, καὶ τὸ
 15 κράτος τῆς ἐν ἀριθμοῖς ἔχουσα θεότητος. Διὰ τοῦτο Νικομάχῳ καὶ πολύστιχος ὁ περὶ αὐτὴν πόνος. Εἰ γὰρ καὶ πολλῶ μακροστιχώτε-
 ρος ὁ τε τῆς μονάδος καὶ ἑβδομάδος, ἀλλ' ὁ μὲν τῆς μονάδος, ὅτι καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ἀριθμῶν οὐκ ὀλίγα διεξέρχεται καὶ προοιμίους πλατύνεται. Πλήν ἐν ἀμφοῖν πολλὰ καὶ περὶ τῆς δεκάδος ἐμφι-
 20 λοχωρεῖ, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς πεντάδος λόγῳ μικροῦ πρὸς τὸν τῆς ἑβδομάδος παρισουμένῳ κατὰ μῆκος.

Ἀλλὰ γὰρ αὕτη σοι, ὦ φίλτατε ἀδελφῶν, καὶ τῶν Νικομάχου ἀριθμῶν ὡς ἐν κεφαλαίῳ ἡ πολυθρόγλητος καὶ δυσεύρετος θεολο-
 γία, οὐ (μὰ τὴν ὑμῶν ἀγχίνοϊαν καὶ φιλοπονίαν) διὰ τὸ ἐν αὐτῇ
 25 δυσέμβρατόν τε καὶ δυσκατάληπτον μικροῦ τῶν ἀνθρώπων ἀνα-
 κεχωρηκυῖα, ἐπεὶ νῦν τὰ τε γεωμετρικὰ καὶ ἀριθμητικὰ καὶ τᾶλλα τῶν μαθημάτων, ὡς καὶ σὺ συνεπίστασαι, πολλοὶ τῶν ἡμᾶς ἐγνω-
 κότων οὐκ ἔλλατον οἶμαι τοῦ παιδὸς Ἑρμείου (οἶδας πάντως τὴν
 30 τοὺς λάθοι ἂν τῶν θεωρημάτων, ἃ συνεπεισκυκλεῖ Νικόμαχος τῷ
 περὶ ἀριθμῶν πόνῳ. Ἀλλὰ πόθεν; Ἐσπάνισεν ὁ χρόνος, οἶμαι, καὶ

Τέλος ἡ δεκάδα εἶναι γι' αὐτοὺς τὸ πᾶν, θεὸς ὑπέρθεος καὶ θεὸς θεῶν, ἐπειδὴ εἶναι δέκα τὰ δάκτυλα τῶν χειρῶν καὶ δέκα τῶν ποδιῶν καὶ δέκα οἱ κατηγορίες, δέκα καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου· γιὰ νὰ εἶναι γι' αὐτοὺς τὰ πάντα ἡ δεκάδα προσθέτουν στὰ μέρη τοῦ λόγου προσηγορία καὶ συμπλήρωμα. Τί χρειάζεται νὰ ποῦμε, ὅτι σ' αὐτὴ περιλαμβάνουν καὶ τὰ στερεὰ καὶ τὰ ἐπίπεδα, ἄρτια, περιττά, ἀρτιοπέριττα, τέλεια, πρῶτα καὶ ἀσύνθετα, ἰσότητα καὶ ἀνισότητα, τὶς δέκα σχέσεις, τὰ σφαιρικά, τὰ κυκλικά, τὰ γεννητικά, τὰ τελεστικά, τὰ ἑναρμόνια, τὰ παρόμοια; Ἀλλὰ, ὅπως γι' αὐτοὺς ἡ δεκάδα εἶναι Κόσμος, Οὐρανός, Εἴμαρμένη, Αἰώνας, Κράτος, Πίστη, Ἀνάγκη, Ἄτλας, Ἀκούραστος θεός, Φάνης, Ἡλιος, Οὐρανία, Μνήμη, Μνημοσύνη, καὶ ὅλα νομίζω τὰ προηγούμενα ὀνόματα τῶν θεῶν θὰ μπορούσαν ν' ἀποδοθοῦν στὴ δεκάδα, ἂν δὲν προλάβαιναν νὰ τὰ οἰκειοποιηθοῦν ἐκεῖνοι καὶ δὲν κουράζονταν νὰ ἀποδίδουν συνεχῶς τὰ ἴδια σὲ ὅλους, ἐπειδὴ ἡ δεκάδα εἶναι γι' αὐτοὺς ὑπέρθεος καὶ ἔχει τὴν ὑπεροχὴ τῆς θεότητος τῶν ἀριθμῶν. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ πολὺ πιὸ μακρὸς ὁ μόχθος τοῦ Νικομάχου γι' αὐτὴν. Γιατί, ἂν καὶ εἶναι πολὺ πιὸ μακρὸς ὁ μόχθος γιὰ τὴ μονάδα καὶ τὴν ἐπτάδα, ἀλλὰ ὁ μόχθος γιὰ τὴ μονάδα θεολογεῖ ὄχι λίγα καὶ γιὰ τοὺς ἐπόμενους ἀριθμοὺς καὶ ἐπεκτείνεται μὲ προοίμια. Ὡστόσο καὶ στοὺς δύο ἐπεισέρχονται πολλὰ πού ἀνήκουν στὴ δεκάδα, ὅπως καὶ στὸ λόγο γιὰ τὴν πεντάδα, πού παρὰ λίγο ἐξισώνεται στὸ μῆκος μὲ τὸν λόγο γιὰ τὴν ἐπτάδα.

Αὐτὴ εἶναι, φίλτατε τῶν ἀδελφῶν, συνοπτικὰ καὶ ἡ πολυθρύλητη καὶ δυσεύρετη θεολογία τοῦ Νικομάχου γιὰ τοὺς ἀριθμοὺς, ὄχι (μὰ τὴν ὀξύνοια καὶ τὴ φιλοπονία σου) ἐπειδὴ εἶναι δυσπρόσιτη καὶ δυσνόητη καὶ ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί τώρα τόσο οἱ γεωμετρικὲς καὶ ἀριθμητικὲς ὅσο καὶ ἄλλες ἐπιστῆμες, ὅπως καὶ σὺ γνωρίζεις μαζὶ μ' ἐμᾶς, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας τὰ γνωρίζουν μὲ ὄχι λιγότερη ἀκρίβεια ἀπὸ τὸν υἱὸ τοῦ Ἑρμεία (γνωρίζεις ὅπως-δήποτε τὴ δεξιότητα σ' αὐτὰ τοῦ Ἀμμωνίου), καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ τοὺς διαφύγει κανένα ἀπὸ τὰ θεωρήματα πού συμπεριπλέκει ὁ Νικόμαχος μέσα στὸν κύκλο τοῦ μόχθου του περὶ ἀριθμῶν. Ἀλλὰ γιατί συμβαίνει αὐτό; Ἐλειψε ὁ χρόνος, νομίζω, καὶ τὸ νὰ μὴν

τὸ μὴ φείδεσθαι τῶν χρησίμων ἐκ τοῦ ῥᾶστα τὰ ἄχρηστα φθείρειν ἔθος ἔλαβε μέγα καὶ ἄμαχον κράτος, καὶ ἐκέρδανεν ἂν καὶ ἡ Νικομάχου σπουδὴ τὸ μετὰ πολλῶν χρησίμων μικροῦ νομίζεσθαι διεφθάρθαι. Ἄλλ' ἔστι καὶ πρᾶττεται, οὐκ ολίγην δόξαν, ὡς ὄρας, 5 καὶ οἶδα ὄψει σαφέστερον, ἀποκειραμένη.

ΡΠΗ.

**Ἀλεξάνδρου, Θαυμασιῶν Συναγωγή,
καὶ Πρωταγόρου, Γεωμετρίας τῆς οἰκουμένης, λόγοι ἔξ.**

Ἀνεγνώσθη Ἀλεξάνδρου «Θαυμασιῶν Συναγωγή». Λέγει 10 μὲν ἐν τῷ βιβλίῳ πολλὰ τερατώδη καὶ ἄπιστα, πλὴν ἄλλους τῶν οὐκ ἀφανῶν εἰσάγει ταῦτα προἰστορήσαντας Λέγει δὲ περὶ τε ζώων καὶ φυτῶν καὶ χωρῶν τινῶν καὶ ποταμῶν καὶ κρηνῶν καὶ βοτανῶν καὶ τῶν τοιούτων. Σαφῆς δὲ τὴν φράσιν καὶ κεφαλαιώδης ἐστὶ, καὶ οὐδὲ τοῦ ἠδέος ἀπεστερημένος 15 Ἐν ταῦτῳ δὲ καὶ Πρωταγόρου «Γεωμετρίας τῆς οἰκουμένης» ἐπιγραφὴν ἔχον, λόγοι ζ', ὧν τὰ μὲν ε', εἰ καὶ μὴ σπουδαίως καὶ ὡς οἱ ὕστερον ἀκριδῶς, ἀλλ' οὖν τὴν τῆς Ἀσίας καὶ Λιβύης, ἀλλὰ καὶ Εὐρώπης περιήγησιν ποιεῖται. Τὸ δὲ ἕκτον σύστοιχόν πῶς ἐστὶ τῆ Ἀλεξάνδρου Συναγωγῆ· τῶν γὰρ κατὰ τὴν οἰκουμένην παραδο- 20 ξολογουμένων ἀναγράφει τὴν ἱστορίαν, ὧν τὰ μὲν εἰς ἀρχαιοτέ- ρους ἀναφέρει, πολλὰ δὲ καὶ εἰς αὐτοψίαν ἔλκει, οὐκ ἔλαττον τῶν ἄλλων προβαλλόμενα τὸ παράδοξον. Σαφῆς δὲ καὶ οὗτος καὶ κεφαλαιώδης κατὰ τὸ ἕκτον τὴν φράσιν μάλιστα.

ΡΠΘ.

25 **Σωτίωνος, Τῶν σποράδην περὶ ποταμῶν καὶ κρηνῶν
καὶ λιμνῶν παραδοξολογουμένων.
Νικολάου, Παραδόξων ἔθῶν Συναγωγή.
Ἀκεστορίδου, Τῶν Κατὰ πόλιν μυθικῶν, λόγοι δ'.**

Ἀνεγνώσθη Σωτίωνος «Τῶν σποράδην περὶ ποταμῶν καὶ

81. Ἕλληνας γεωγράφος τοῦ 4ου μ. Χ. αἰώνα.

ἐκδηλώνεται ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ χρήσιμα, καὶ ἐπειδὴ πολὺ εὐκόλα φθείρονται τὰ ἄχρηστα, ἔγινε ἰσχυρὴ συνήθεια καὶ ἀκαταμάχητη δύναμη, καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἔχει κέρδος καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Νικομάχου τὸ νὰ θεωρεῖται ὅτι ἔχει ὑποστειμικρὴ φθορὰ μαζί με πολλὰ χρήσιμα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ εἰσπράττει, κερδίζοντας ὄχι λίγη δόξα, ὅπως βλέπεις, καὶ γνωρίζω ὅτι θὰ δεῖς σαφέστερα.

188.

**Ἀλεξάνδρου, Θαυμασίων Συναγωγὴ
καὶ Πρωταγόρα⁸¹, Γεωμετρίας τῆς οἰκουμένης, λόγοι ἕξι.**

Διαβάσαμε τὴ «Συναγωγὴ θαυμασίων» τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀναφέρει βέβαια στὸ βιβλίο πολλὰ τερατώδη καὶ ἀπίστευτα, ὅμως παρουσιάζει ἄλλους ἀπὸ τοὺς ὄχι ἀφανεῖς νὰ ἔχουν πρωτοδιηγηθεῖ αὐτὰ. Μιλáει καὶ γιὰ ζῶα καὶ φυτὰ, γιὰ μερικὲς χῶρες καὶ ποταμούς καὶ γιὰ κρῆνες καὶ βότανα καὶ τὰ ὅμοια. Ἡ φράση του εἶναι σαφῆς καὶ ἐπιγραμματική, καὶ δὲν στερεῖται οὔτε καὶ τὸ εὐχάριστο.

Στὸ ἴδιο βιβλίο ὑπάρχει καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πρωταγόρα μετὰ τὴν ἐπιγραφή, «Γεωμετρίας τῆς Οἰκουμένης» λόγοι (βιβλία) ἕξι. Τὰ πέντε ἀπὸ αὐτὰ, ἂν καὶ ὄχι μετὰ τόση σοβαρότητα καὶ ἀκρίβεια ὅση ἔχουν τὰ ἐπόμενα, ὡστόσο περιέχουν τὴν περιήγησιν τῆς Ἀσίας τῆς Λιβύης ὅπως βέβαια καὶ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἕκτο ἔχει κάποια ἀντιστοιχία μετὰ τὴ Συναγωγὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Περιέχει δηλαδὴ αὐτὸ τὴν ἱστορία τῶν παραδόξων πού λέγονται σ' ὅλο τὸν κόσμον. Ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα ἀποδίδει σὲ ἀρχαιοτέρους του, καὶ ἄλλα λέγει ὅτι τὰ εἶδε ὁ ἴδιος, πού δὲν ὑστεροῦν ὅμως σὲ παραδοξότητα ἀπὸ τὰ τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτὸς εἶναι σαφῆς καὶ ἐπιγραμματικὸς στὴ διατύπωση, καὶ μάλιστα στὸ ἕκτο βιβλίο.

189.

**Σωτίωνος, Τῶν παραδόξων πού σποραδικὰ λέγονται
περὶ Ποταμῶν καὶ πηγῶν καὶ λιμνῶν.**

Νικολάου Συναγωγὴ παραδόξων ἐθίμων.

Ἀκεστορίδης, τῶν κατὰ πόλη μυθολογικῶν, λόγοι τέσσερες.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ Σωτίωνα, «Παράδοξα ἀναφερόμενα

κρηνῶν καὶ λιμνῶν παραδοξολογουμένων». Σύστοιχον καὶ τοῦτο τὸ διβλιδάριον τῷ ἔκτῳ τε τῶν Πρωταγόρου καὶ τῆ Ἀλεξάνδρου Συναγωγῇ, πλὴν ὅτι ἐνταῦθα τὰ περὶ κρηνῶν μόνον καὶ λιμνῶν παραδοξολογούμενα ἱστορεῖται, ἐν ἐκείνοις δὲ καὶ πλειόνων ἄλλων. Ἡ δὲ φράσις παραπλήσιος ἐκείνοις

Ἐν ταύτῳ δὲ συνανεγνώσθη καὶ Νικολάου λόγος Ἡρώδῃ τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ προσπεφωνημένος, ἐν ᾧ «Παραδόξων ἐθνῶν» ἐστὶ «Συναγωγή». Συμβαίνει μὲν εἰς ταῦτόν ἐνίοις τῶν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου παραδόξων συνειλεγμένων, καὶ περὶ ὧν δὲ Κόνων συνέ-
10 ταξεν, οὐκ ὀλίγα προσέγραψε· πλὴν ἐν τισὶ παραλλάσσει ταῖς ἱστορίαις, ἑτεροτρόπως αὐτὰ διεξιῶν. Τὴν δὲ φράσιν ἐστὶ μὲν καὶ αὐτὸς κεφαλαιώδης, οὐ μὴν οὐδὲ τοῦ σαφοῦς ἀνακεχωρηκῶς, μετέχων δὲ πως καὶ τῶν προειρημένων μᾶλλον συστροφῆς τινος καὶ δεινότητος λέγει δ' ἔνια μὲν πολλοῖς, εἰ καὶ ξενίζοντα εἶη,
15 ὁμῶς ὁμολογούμενα, τινὰ δ' ἀγνοούμενα μὲν, οὐ μὴν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς πρὸς μάχην τῷ πιθανῷ καθιστάμενα· ἔθῃ γὰρ ἐθνῶν ιδιότροπα τὰ πολλὰ περιαιγέλλει, εὐρεῖν δ' ἔστιν ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ ἀπίθανον προῖσχύμενα. Ὁ ἐκ Δαμασκοῦ δ' ἔστιν οὗτος, οἶμαι, Νικόλαος, ὁ ἐπὶ τῶν Αὐγούστου χρόνων ἀκμάσας καὶ φίλος αὐτῷ χρη-
20 ματίσας, ἐξ οὗ καὶ πλακούντων τι εἶδος, ἃ διέπεμπε Καίσαρι, εἰς τιμὴν τοῦ δεξιουμένου νικολάου, ὁ Καῖσαρ ἐκάλεσεν. Οὗτος καὶ Ἀσσυριακὴν Ἱστορίαν ἐν πολυστίχῳ βιβλίῳ, ὅσα παλαιὰν μνήμην ἀναγνωσμάτων ἔχομεν, καταλέλοιπεν.

Ἐν ταύτῳ δὲ τεύχει συνανεγνώσθη ἐν λόγοις δ' Ἀκεστορίδου
25 «Τῶν Κατὰ πόλιν μυθικῶν». Ἔοικε μὲν οὖν οὗτος ὁ ἀνὴρ οὐκ ὀλίγων εὐστοχώτερον τῇ ἐπιγραφῇ κεκρηῆσθαι· ἃ γὰρ ἕτεροι ἢ οἱ γε μετριώτεροι μηδὲν ἐπισημηνάμενοι, ἢ ἔνιοι καὶ ὡς ἀληθῆ σπουδαιολογήσαντες ἀνεγράψαντο, ταῦθ' οὗτος σὺν τῷ φιλαλήθει μύθους καλέσας τὴν περὶ αὐτῶν ἱστορίαν ἢ μυθολογίαν, ὡς καὶ αὐ-
30 τὸς χαίρει λέγων, συνετάξατο. Πολλὰ μὲν οὖν ἔστιν ἐν τούτοις εὐρεῖν, ἃ τε συνείλεκται Κόνωνι, καὶ Ἀπολλόδωρος ἐν τῇ αὐτοῦ

σποραδικὰ περὶ ποταμῶν καὶ πηγῶν καὶ λιμνῶν». Κι αὐτὸ τὸ μικρὸ βιβλίον εἶναι ἀντίστοιχο πρὸς τὸ ἕκτο βιβλίον τοῦ Πρωταγόρα καὶ τῆς Συναγωγῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἐδῶ ἐκθέτονται μόνο τὰ παράδοξα τὰ σχετικὰ μὲς πηγές καὶ λίμνες, ἐνῶ σ' ἐκεῖνα καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα. Ἡ φράση τοῦ εἶναι παραπλήσια μὲς ἐκείνων.

Στὸν ἴδιον τόμον διαβάσαμεν καὶ τὸν λόγον τοῦ Νικολάου, πού ἀφιερώνεται στὸν βασιλιὰ τῶν Ἰουδαίων Ἡρώδη καὶ πού περιέχει «Συναγωγὴ τῶν παραδόξων ἐθίμων». Μερικὰ ἀπὸ τὰ παράδοξά του συμπίπτουν μὲς ἐκεῖνα πού ἔχει συλλέξει ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ καὶ προσυπογράφει ὄχι λίγα ἀπὸ ὅσα ἔγραψε ὁ Κόνων. Διαφέρει ὅμως στὴν ἐξιστόρηση μερικῶν, ἐπειδὴ τὰ διηγεῖται μὲς διαφορετικὸν τρόπον. Στὴν διατύπωση εἶναι κι αὐτὸς ἐπιγραμματικὸς, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν σαφήνεια. Ἡ φράση τοῦ εἶναι περισσότερο συμπτυκνωμένη ἀπὸ νοήματα ἀπὸ ἐκείνων πού προαναφέραμεν καὶ μεγαλύτερης δεινότητος. Λέγει μερικὰ τὰ ὅποια, ἂν καὶ εἶναι παράδοξα, ὅμως ὁμολογοῦνται, ὅπως καὶ ἄλλα πού εἶναι βέβαια ἀγνοούμενα, δὲν ἀντιμάχονται ὅμως φανερὰ τὸ πιστευτό. Γιατὶ δίνει πληροφορίες γιὰ ἔθιμα τῶν ἐθνῶν πού τὰ περισσότερα εἶναι ἰδιότροπα, καὶ μποροῦν νὰ βρεθοῦν σ' αὐτὰ καὶ ὅσα προβάλλουν τὸ ἀπίστευτον. Ὁ Νικόλαος αὐτὸς εἶναι νομίζω ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Δαμασκὸν, πού ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ Αὐγούστου καὶ χρημάτισε φίλος του, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ γιὰ τὸ εἶδος τῶν γλυκῶν πού ἔστειλε στὸν Καίσαρα γιὰ νὰ τιμήσει τὸν φίλον του, ὁ Καίσαρας τὸν ὀνόμασε «νικολάου». Αὐτὸς ἄφησε καὶ «Ἀσσυριακὴ Ἱστορία» σὲ πολυσέλιδον βιβλίον, ὅσο θυμοῦμαι ἀπὸ παλαιὰς ἀναγνώσεις.

Στὸ ἴδιον τεῦχος διαβάσαμεν σὲ τέσσαρα βιβλία, «Τὰ μυθολογικὰ κατὰ πόλιν» τοῦ Ἀκεστορίδου. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς χρησιμοποίησε ὄχι εὐστοχότερα ἀπὸ λίγους τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου. Αὐτὰ δηλαδὴ πού ἄλλοι ἢ οἱ πιὸ μέτριοι δὲν ἐπισήμαναν καθόλου, ἢ μερικοὶ τὰ ἀνέγραψαν μὲς σοβαρότητα καὶ ὡς ἀληθινὰ, αὐτὰ αὐτὸς μὲς φιλαλήθεια τὰ ἀποκάλεσε μύθους καὶ συνέγραψε τὴν ἱστορίαν ἢ τὴν μυθολογίαν γι' αὐτὰ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος χαίρεται νὰ τὸ ὁμολογεῖ. Σ' αὐτὰ ἀνάμεσα εἶναι δυνατὸν νὰ βρεῖ κανένας πολλὰ πού ἔχει συλλέξει ὁ Κόνων καὶ διηγήθηκε ὁ Ἀπολλόδωρος στὴν Βιβλιο-

εἶπε Βιβλιοθήκη καὶ Ἀλέξανδρος ἤθροισε καὶ Νικόλαος προσε-
 φώνησε καὶ Πρωταγόρας προδιέλαβεν ἔστι δ' Ἀκεστορίδῃ τούτῳ
 καὶ πολλὰ μὲν τῶν ἐκείνοις ἀφειμένων ἀναγεγραμμένα, πλὴν καὶ
 ἐν πολλοῖς, περὶ ὧν οὗτός τε κάκεινοι διεξέρχονται, ἀσύμβατον
 5 ἔστιν αὐτῶν θεάσασθαι τὴν ἀφήγησιν. Πολλὰ μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ καὶ
 ἱστορίαις ἐπιδόξοις μαρτυρούμενα ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις ἀναγρά-
 φει, ἔστι δ' ἅ καὶ ταῖς ἐναργείαις τὸ πιστὸν ἐνδείκνυσθαι δεδυνη-
 μένα. Καὶ ἔοικε μᾶλλον τὸ μυθικὸν οὐκ ἐπὶ διαβολῇ τῶν συντεγα-
 γμένων αὐτῷ ἐπειρηθῆναι, ἀλλὰ τὸ χαρίεν καὶ ψυχαγωγὸν αὐτῶν
 10 ἐνδείκνυμένῳ. Πλὴν ἀλλ' ἔμοιγε κριτῇ εὐγνώμονος ἂν ἀπενέγκοι
 δόξαν, ὅτι πολλὰ ψευδῇ τοῖς γεγενημένοις συναναγράφειν μέλ-
 λων ἀμφιδόλῳ ῥήματι τῆς ἐπιγραφῆς ἀφοσιοῦται τὴν μέμψιν. Πα-
 ραπλήσιος δὲ τὴν φράσιν καὶ οὗτος

ΡΖ΄.

15 *Πτολεμαίου τοῦ Ἡφαιστιώου,*
Περὶ τῆς εἰς πολυμαθίαν καινῆς ἱστορίας, λόγοι ζ΄.

Ἀνεγνώσθησαν Πτολεμαίου τοῦ Ἡφαιστιώου «Περὶ τῆς
 εἰς πολυμαθίαν καινῆς ἱστορίας» λόγοι ζ΄. Χρήσιμον ὡς ἀληθῶς τὸ
 βιβλίον τοῖς περὶ τὴν ἱστορικὴν πολυμαθίαν πονεῖν ὠρμημένοις
 20 ἔχει γὰρ δοῦναι συνειλεγμένα βραχεῖ χρόνῳ εἰδέναί, ἃ σποράδην
 τις τῶν βιβλίων ἀναλέγειν πόνον δεδεγμένος μακρὸν κατατρίψει
 βίον. Ἐχει δὲ πολλὰ καὶ τερατώδη καὶ κακόπλαστα, καὶ τὸ ἄλο-
 γώτερον, ὅτι καὶ ἐνίων μυθαρίων αἰτίας, δι' αἷς ὑπέστησαν, ἀποδι-
 δόναί πειρᾶται. Ὁ μέντοι τούτων συναγωγεὺς ὑπόκενός τέ ἐστι
 25 καὶ πρὸς ἀλαζονείαν ἐπτοημένος, καὶ οὐδ' ἀστεῖος τὴν λέξιν.
 Προσφωνεῖ δὲ τὸ σύνταγμα Τερτύλλα τινί, ἣν καὶ δέσποιναν ἀνυ-
 μνεῖ καὶ τὸ φιλολόγον αὐτῇ καὶ πολυμαθὲς ἐπιφημίζει. Διαβάλλει
 δ' ἐνίους καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ οὐχ ὑγιῶς ἐπιβαλόντας τῇ ὑποθέσει.
 Τὰ γε μὴν πλεῖστα τῶν ἱστορουμένων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὅσα τοῦ ἀπι-

82. Ὀνομαζόμενος καὶ Χέννος. Φιλόσοφος περιπατητικὸς καὶ γραμματικὸς,

θήκη του, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος συγκέντρωσε καὶ ὁ Νικόλαος ἀφιέρωσε καὶ ὁ Πρωταγόρας πρωτοδιηγήθηκε. Πολλὰ ἐπίσης πού αὐτοὶ παρέδλεψαν, ὁ Ἀκεστορίδης τὰ ἀναγράφει, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ γιὰ τὰ ὁποῖα αὐτὸς καὶ ἐκεῖνοι μιλοῦν, μπορεῖς νὰ δεῖς ὅτι ἡ ἀφήγησή τους δὲν συμφωνεῖ. Πολλὰ λοιπὸν πού μαρτυροῦνται καὶ ἀπὸ ἱστορίες ἀκριβεῖς τὰ ἀναγράφει ὁ συγγραφέας αὐτὸς στὰ βιβλία του, καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πού μποροῦν μὲ τὴν ἐνέργειά τους νὰ δείξουν τὴν ἀλήθειά τους. Καὶ φαίνεται μᾶλλον ὅτι τὰ χαρακτηρίζει μυθολογικά ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσει τὴ συγγραφή τους, ἀλλὰ θέλει νὰ δείξει ὅτι εἶναι εὐχάριστα καὶ ἐλκυστικά. Πλὴν ὅμως κατὰ τὴ δική μου κρίση θ' ἀποκομίσει φήμη ἀνθρώπου πού ἐκτιμᾷ ὀρθά, ἐπειδὴ, ἔχοντας σκοπὸ νὰ συμπεριλάβει στὴ συγγραφή του πολλὰ ψευδῆ μὲ γεγονότα, μὲ τὸν ἀμφίβολο τίτλο ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴ μομφή. Στὴ φρασιολογία πλησιάζει κι αὐτὸς τοὺς προηγουμένους.

190.

**Πτολεμαίου⁸² τοῦ Ἡφαιστίωνος,
Περὶ τῆς εἰς πολυμάθειαν καινῆς ἱστορίας, βιβλία ἕξι.**

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ Πτολεμαίου, υἱοῦ τοῦ Ἡφαιστίωνα, «Περὶ τῆς νέας ἱστορίας γιὰ πολυμάθεια», λόγοι ἕξι. Τὸ βιβλίον εἶναι χρήσιμο ἀληθινὰ γιὰ ὅσους ἔχουν ἀποφασίσει νὰ καταβάλουν κόπο πρὸς πολυμάθεια τῆς ἱστορίας. Γιατὶ μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει συγκεντρωμένα νὰ μάθομε σὲ λίγο διάστημα ἐκεῖνα πού, ἂν ἀναλάβει κάποιος τὸν κόπο νὰ τὰ ἀνθολογήσει σποραδικὰ ἀπὸ τὰ βιβλία, θὰ καταναλώσει πολὺ χρόνο. Περιέχει πολλὰ καὶ τερατώδη καὶ κακόπλαστα, καὶ τὸ πιὸ παράλογο, ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσει καὶ τίς αἰτίες μερικῶν μύθων γιὰ τίς ὁποῖες πλάσθηκαν. Ὁ συλλογέας λοιπὸν ἔχει κάποια ἐλαφρότητα καὶ κάποια τάση γιὰ ἀλαζονεία, καὶ δὲν εἶναι οὔτε κομψὸς στὸ λεκτικόν. Ἀφιερώνει τὸ σύγγραμμά του σὲ κάποια Τερτύλλα, τὴν ὁποία καὶ κυρία ἀποκαλεῖ τιμητικά, καὶ ἐπαινεῖ τὴ φιλολογικὴ κατάρτιση καὶ πολυμάθειά της. Κατηγορεῖ καὶ μερικὸς ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν πού δὲν προσήγγισαν ὀρθά τὸ θέμα. Τὰ περισσότερα ὅμως ἀπὸ ὅσα ἱστορεῖ καὶ ὅσα βέβαια δὲν εἶναι ἀπί-

πού κατὰ τὸν Σουῖδα ἔζησε τὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ Α' μ. Χ. αἰώνα.

θάνου καὶ ἀπίστου καθαρεύει, παρηλλαγμένην ὁμῶς καὶ οὐκ ἄχαριν εἰδέναί τὴν μάθησιν ἐμπαρέχει.

Περιέχει μὲν οὖν τὸ ἄ διβλίον περὶ Σοφοκλέους τῆς τελευτῆς, καὶ πρὸ αὐτοῦ περὶ τῆς Πρωτεσιλάου, εἶτα καὶ περὶ τῆς Ἡρακλέους, ὡς πυρὶ αὐτὸν ἀνεῖλε μὴ δυνηθεῖς τὸ οἰκεῖον ἐντεῖναι τόξον πεντηκοντούτης γενόμενος, περὶ τε τῆς Κροίσου ἐν τῇ πυρᾷ σωτηρίας, περὶ τε τῆς Ἀχιλλέως τελευτῆς, καὶ περὶ Λαῖδος τῆς ἐταίρας, ὡς τελευτήσοι ὄστουν ἐλαίας καταπιούσα. Τούτων ἕκαστον διεξιὼν ἀποφαίνεται τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἐσφαλμένως τὰ περὶ τούτων ὑπολαβεῖν τε καὶ ἀναγράψαι. Ἐφεξῆς δὲ περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως φησὶν, ὡς ἐν Ἐφέσῳ θεασάμενος Παλαμῆδην δολοφονούμενον ἐν πίνακι ἐθορυβήθη, διότι ἐώκει τῷ δολοφονουμένῳ Ἀριστόνεικος ὁ σφαιριστῆς Ἀλεξάνδρου· τοιοῦτος γὰρ ἦν Ἀλέξανδρος τὸ ἦθος, ἐπεικῆς καὶ φιλέταιρος. Εἶτα ὅτι τὸ παρ' Εὐφορίωνι ἐν Ὑακίνθῳ ἀπορούμενον,

«Κωκυτὸς μοῦνος ἀφ' ἔλκεα νίψεν Ἄδωνιν»,

τοιοῦτόν ἐστι· Κωκυτὸς ὄνομα, Χείρωνος ἐπὶ τῇ ἰατρικῇ μαθητῆς, ἐθεράπευσε τὸν Ἄδωνιν ὑπὸ τοῦ σπύγγου τρωθέντα. Λέγει δ' ὅτι ὁ παρ' Ἡροδότῳ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν «Ἱστοριῶν» ὑπὸ Ἀδράστου τοῦ Γορδίου ἀνηρημένος Ἀγάθων ἐκαλεῖτο, καὶ ἀναιρεθῆναι αὐτὸν περὶ ὄρνυγος φιλονεικοῦντα. Καὶ ὡς Κάδμος καὶ Ἀρμονία εἰς λέοντας μετεμορφώθησαν, καὶ ὡς Τειρεσίας ἐπτάκις μετεμορφώθη, διὰ τί τε ὑπὸ Κρητῶν οὗτος Φόρβαντος κόρη ἐκαλεῖτο. Ὅτι Ἐρύμανθος ὁ παῖς Ἀπόλλωνος ἐτυφλώθη, διότι ἴδοι λουομένην Ἀφροδίτην ἀπὸ τῆς Ἀδώνιδος μίξεως, καὶ Ἀπόλλων μηνίσας ἑαυτὸν εἰς σάαγρον μετεμόρφωσε, καὶ τοῖς ὄδοῦσι πλήξας ἀνεῖλε τὸν Ἄδωνιν. Διὰ τί ὁ ποιητῆς πελειάδας ἐποίησε τῆς τροφῆς τῶν θεῶν διακόνους, καὶ τίνα Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς καὶ Ἀριστοτέλης εἰς τοῦτο εἶπον, καὶ περὶ Ὀμήρου καὶ πελειάδων. Ὅτι Ἐπίχαρμος ὁ ποιητῆς ἀπ' Ἀχιλλέως τοῦ Πηλέως εἴλκε τὸ γένος,

θανάτου κι ἀπίστευτα, παρέχουν μιὰ παραλλαγμένη κι ὄχι χωρὶς χάρις μάθηση.

Τὸ πρῶτο βιβλίο περιέχει τὴ διήγηση γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Σοφοκλῆ, καὶ πρὶν ἀπὸ τοῦ Σοφοκλῆ τοῦ Πρωτεσίλαου, κι ἔπειτα καὶ τοῦ Ἡρακλῆ, ποῦ ἔπεσε στὴ φωτιὰ ἐπειδὴ ὅταν ἔγινε πενήντα ἐτῶν δὲν μπόρεσε νὰ τεντώσει τὸ τόξο του, ἐπίσης τὴ σωτηρία τοῦ Κροίσου ἀπὸ τὴν πυρᾶ, τὸ τέλος τοῦ Ἀχιλλέα, καθὼς καὶ τὴν ἱστορία γιὰ τὴν ἑταίρα Λαΐδα ποῦ πέθανε καταπίνοντας κουκούτσι ἐλιάς. Ἐξιστορώντας καθένα ἀπὸ αὐτά, διατυπώνει τὴ γνώμη, ὅτι οἱ προηγούμενοί του πληροφορήθηκαν καὶ ἀνέγραψαν ἐσφαλμένα τὰ σχετικά μὲ αὐτοὺς. Στὴ συνέχεια μιᾶ γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο τὸν βασιλιά, ὅτι βλέποντας στὴν Ἔφεσο σ' ἓνα πίνακα τὴ δολοφονία τοῦ Παλαμήδη ταραχθήκε, ἐπειδὴ ἔμοιαζε μὲ τὸν δολοφονούμενο ὁ Ἀριστόνεικος ὁ συμπαίκτης τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴ σφαίρα. Γιατὶ τέτοιος ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος στὸν χαρακτήρα, ἐπιεικῆς καὶ μὲ ἀγάπη πρὸς τοὺς φίλους του. Ἐπειτα ἐξηγώντας τὴν ἀπορία τοῦ Εὐφορίωνα⁸³ στὸν Ὑάκινθό του,

«Ὁ Κωκυτὸς μόνος ἔπλυνε τὸν Ἄδωνη ἀπὸ τὸ τραῦμα του», λέγει ὅτι αὐτὸ σημαίνει τὸ ἔξης· Κάποιος μὲ τὸ ὄνομα Κωκυτὸς, μαθητὴς τοῦ Χείρωνα στὴν ἰατρικὴ, θεράπευσε τὸν Ἄδωνη ποῦ εἶχε πληγωθεῖ ἀπὸ χοῖρο. Λέγει ἀκόμα ὅτι ἐκεῖνος ποῦ στὴν πρώτη ἱστορία τοῦ Ἡροδότου λέγεται ὅτι σκοτώθηκε ἀπὸ τὸν Ἄδραστο, τὸν υἱὸ τοῦ Γορδίου, λεγόταν Ἀγάθων, καὶ ὅτι σκοτώθηκε φιλονεικώντας γιὰ ἓνα ὄρτύκι. Ἀκόμα ὅτι ὁ Κάδμος καὶ ἡ Ἀρμονία μεταμορφώθηκαν σὲ λιοντάρια καὶ ὁ Τειρεσίας μεταμορφώθηκε ἑπτὰ φορές, καὶ γιατί οἱ Κρητες τὸν ἀποκαλοῦσαν κόρη τοῦ Φόρβαντα. Λέγει ἐπίσης ὅτι ὁ Ἐρύμανθος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνα, τυφλώθηκε ἐπειδὴ εἶδε τὴν Ἀφροδίτη νὰ κάνει λουτρὸ μετὰ τὴν συνεύρεσή της μὲ τὸν Ἄδωνη, καὶ ὁ Ἀπόλλωνας γεμάτος ὀργή, ἀφού μεταμορφώθηκε σὲ ἀγριόχοιρο, δάγκωσε καὶ σκότωσε τὸν Ἄδωνη. Γιατὶ ὁ ποιητὴς ἔκανε τίς περισσότερὲς νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς θεοὺς στὸ τραπέζι τους, καὶ τί εἶπαν γι' αὐτὸ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ γιὰ τὸν Ὅμηρο καὶ τίς περισσότερὲς. Ἐπίσης λέγει ὅτι ὁ ποιητὴς Ἐπίχαρμος καταγόταν ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα, τὸν υἱὸ τοῦ Πηλέα,

"Οτι Πάτροκλον ἐξόχως Ὅμηρος ἱππέα καλεῖ ὡς παρὰ Ποσει-
 δῶνος ἐραστοῦ γεγονότος μαθόντα τὴν ἠνιοχικήν. "Οτι Ὀδυσ-
 σεύς, διότι ὦτα μεγάλα εἶχεν, Οὔτις πρότερον ἐκελεῖτο· ὑετοῦ δέ
 φησι γινομένου μὴ ἀντισχοῦσαν τὴν μητέρα ἔγκυον οὔσαν κατὰ
 5 τὴν ὁδὸν τεκεῖν, καὶ τὸν Ὀδυσσεά διὰ τοῦτο οὕτως ὀνομασθῆ-
 ναι. "Οτι Περιτάνος τις ὄνομα Ἀρκὰς Ἑλένην συνοῦσαν Ἀ-
 λεξάνδρῳ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐμοίχευσεν, Ἀλέξανδρος δ' αὐτὸν ποιήν
 τῆς μοιχείας εἰσπραττόμενος ἐξεννούχισε, καὶ ἐξ ἐκείνου Ἀρκά-
 δες τοὺς εὐνούχους περιτάνους λέγουσιν. Ὡς Ἀχιλλέα μὲν Ἀρι-
 10 στόνικος ὁ Ταραντῖνος διατρίβοντα ἐν ταῖς παρθένους παρὰ Λυ-
 κομήδει Κερκυσεραν καλεῖσθαι φησιν, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἰσσαν
 καὶ Πυρρὰν καὶ Ἄσπετος καὶ Προμηθεύς. "Οτι Βοτρυάς ὁ
 Μύνδιος τοὺς Νιόβης παῖδας πάντας ὑπὸ Ἀπόλλωνός φησιν
 ἀνηρῆσθαι. "Οτι Ὀδυσσεῖ ἔπεσθαι δίδωσιν ὁ πατήρ μνήμονα
 15 Μυῖσκον τοῦνομα, Κεφαλλῆνα. Εἶπετο καὶ Ἀχιλλεῖ μνήμων τοῦ-
 νομα Νοήμων, γένει Καρχηδόνιος, καὶ Πατρόκλῳ Εὐδωρος
 Ἀντίπατρος δὲ φησιν ὁ Ἀκάνθιος Δάρητα, πρὸ Ὁμήρου γρά-
 ψαντα τὴν Ἰλιάδα, μνήμονα γενέσθαι Ἐκτορος ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀνε-
 λεῖν ἑταῖρον Ἀχιλλέως Καὶ Πρωτεσιλάου δὲ φησι Δάρδανον γε-
 20 νέσθαι, γένος Θεσσαλόν. Καὶ Ἀντιλόχῳ δὲ Χάλκωνα ὑπασπι-
 στήν καὶ μνήμονα ὑπὸ Νέστορος συνεξεῦχθαι τοῦ πατρός Ταῦ-
 τα μὲν ἐν τῇ α' βίβλῳ τὰ κεφάλαια

Ἡ δὲ β' περὶ Ἡρακλέους, ὡς μετὰ τὴν μανίαν ἐλλεβόρῳ κα-
 θαρθεῖν ὑπὸ Ἀντικυρέως τοῦ καὶ τὸ φάρμακον εὐρόντος τὸ ἐν
 25 Ἀντικύρα τῆς Φωκίδος πλεονάζον, κἂν ἄλλοι ἄλλως αὐτὸν φασὶ
 καθαρθῆναι. "Οτι Νέστορά φασιν ἐρώμενον Ἡρακλέους γενέ-
 σθαι. "Οτι οὐ Φιλοκτήτης, φησὶν, ἀλλὰ Μόρσιμος ὁ Τραχίνιος
 ὑφήψεν Ἡρακλεῖ τὴν πυρὰν. "Οτι Ἡρακλῆς ἀποβρωθέντος αὐτῶ
 τῶν δακτύλων ἐνός ὑπὸ τοῦ Νεμεαίου λέοντος ἐννεαδάκτυλος
 30 γέγονε, καὶ ἔστι τάφος τοῦ ἐγκαικομιμένου δακτύλου, οἱ δὲ κέντρῳ

ὅτι ὁ Ὅμηρος καλεῖ ἕξοχο ἰππία τὸν Πάτροκλο ἐπειδὴ ἔμαθε τὴν ἥνιοχία ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα ποῦ ὑπῆρξε ἐραστής του. Ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς λεγόταν πρῶτα Οὔτις ἐπειδὴ εἶχε μεγάλα ὦτα (αὐτιά). Καὶ λέγει ὅτι, ἐπειδὴ ἔπιασε βροχή καὶ ἡ ἔγκυος μητέρα του δὲν μπόρεσε νὰ ἀντέξει, γέννησε στὸ δρόμο, καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάστηκε Ὀδυσσεύς⁸⁴. Ὅτι κάποιος Ἀρκάδας μὲ τὸ ὄνομα Περιτάνος ἦρθε σὲ συνουσία μὲ τὴν Ἑλένη, ὅταν ἦταν μὲ τὸν Ἀλέξανδρο (Πάρι) στὴν Ἀρκαδία, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκδικούμενος γιὰ τὴν μοιχεία τὸν εὐνοῦχισε, καὶ ἀπὸ αὐτὸν οἱ Ἀρκάδες καλοῦν τοὺς εὐνοῦχους περιτάνους. Ὅτι ὁ Ἀχιλλεύς ὅταν ἔμενε μὲ τὴν κόρη τοῦ Λυκομήδη, ὁ Ἀριστόνικος ὁ Ταραντῖνος λέγει ὅτι ὀνομαζόταν Κερκυσέρας, λεγόταν ἐπίσης καὶ Ἰσάν καὶ Πυρρᾶν καὶ Ἄσπετος καὶ Προμηθεύς. Ὅτι ὁ Βοτρύας ὁ Μύνδιος λέγει πῶς τὰ παιδιά τῆς Νιόβης τὰ σκότωσε ὅλα ὁ Ἀπόλλωνας. Ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Ὀδυσσεύς ἔδωσε σ' αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθεῖ ἕναν μνήμονα, ὀνομαζόμενο Μυῖσκο, ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία. Ἀκολουθοῦσε καὶ τὸν Ἀχιλλεὺς ἕνας μνήμονας, μὲ τὸ ὄνομα Νοήμων, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα, καὶ τὸν Πάτροκλο ὁ Εὐδωρος. Ὁ Ἀντίπατρος ὁ Ἀκάνθιος λέγει ὅτι μνήμονας τοῦ Ἑκτορα γιὰ νὰ μὴν σκοτώσει τὸν σύντροφο τοῦ Ἀχιλλεὺς ἦταν ὁ Δάρητας ποῦ ἔγραψε τὴν Ἰλιάδα πρὶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο. Λέγει ὅτι καὶ τοῦ Πρωτεσίλαου μνήμονας ἦταν ὁ Δάρδανος, Θεσσαλὸς στὴν καταγωγή. Καὶ τὸν Ἀντίλοχο ἔδωσε ὁ πατέρας του Νέστορας ὡς ὑπασπιστὴ καὶ μνήμονα τὸν Χάλκωνα. Αὐτὰ εἶναι τὰ περιεχόμενα τοῦ πρώτου βιβλίου.

Στὸ δεύτερο βιβλίο μιλάει γιὰ τὸν Ἡρακλῆ, ὅτι μετὰ τὴν κρίση μανίας θεραπεύθηκε μὲ ἐλλέβορο⁸⁵ ἀπὸ ἕναν Ἀντικυρέα, ποῦ εἶχε βρεῖ ὁ ἴδιος καὶ τὸ φάρμακο ποῦ ἀφθονεῖ στὴν Ἀντίκυρα τῆς Φωκίδας, ἔστω καὶ ἂν ἄλλοι λένε ὅτι θεραπεύθηκε ἄλλιῶς. Ὅτι ὁ Νέστορας ἦταν, λένε, ἐρωμένος τοῦ Ἡρακλῆ. Ὅτι δὲν ἄναψε τὴν πυρὰ γιὰ τὸν Ἡρακλῆ ὁ Φιλοκτῆτης, ἀλλὰ ὁ Μόρσιμος ὁ Τραχίνιος. Ὅτι ὁ Ἡρακλῆς, ἐπειδὴ τὸ λεοντάρι τῆς Νεμέας τοῦ ἔκοψε ἕνα δάκτυλο ἔγινε ἑνεαδάκτυλος καὶ ὑπάρχει τάφος τοῦ κομμένου δακτύλου· ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχασε τὸ δάκτυλό του ἀπὸ τσίμπημα τοῦ

85. Ἐλλέβορος βοτάνη, μὲ τὴν ὁποία οἱ ἀρχαῖοι θεράπευαν τὴν παραφροσύνη.

τρυγόνος ἀποβαλεῖν τὸν δάκτυλον ἔφασαν. Λέοντα δ' ἔστιν ἰδεῖν
 τῷ τοῦ δακτύλου τάφῳ ἐφεστῶσα λίθινον ἐν Λακεδαιμόνι, σύμβο-
 λον τῆς τοῦ ἥρωος ἀλκῆς. Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς ἄλλων τάφοις
 λιθίνους ἐφιστῶσι λέγοντας. Ἄλλοι δ' ἄλλως περὶ τῆς τοῦ λέοντος
 5 ἀναστηλώσεώς φασιν. Ὡς ἐκ τῆς Ἡρακλέους πυρᾶς ἀκριδῶν
 πλῆθος ἀνήφθησαν καὶ λομοῦ δίκην τὴν χώραν εἰσίνοντο, καὶ ὡς
 ἀνηρέθησαν. Ὡς Ἀφροδίτη δι' Ἄδωνιν τὸν αὐτῆς τε καὶ Ἡρα-
 κλέους ἐρώμενον Νέσσον τὸν Κένταυρον διδάξειε τὴν κατὰ Ἡρα-
 κλέους ἐνέδραν. Ὡς Νιρεὺς ὁ Συμαῖος Ἡρακλέους ἦν ἐρώμενος,
 10 καὶ συγκατειργάσατο τὸν Ἐλικώνιον λέοντα· οἱ δὲ υἱὸν Ἡρακλέ-
 ους τὸν Νιρέα φασί. Τίνες αἱ παρὰ τῷ ποιητῇ χάριτες, αἷς παρα-
 βάλλει τὰς Εὐφόρδου κόμας. Ὅτι Νεῖλος ὁ Ἡρακλῆς ἀπὸ γενέσε-
 ώς φησιν ἐκαλεῖτο, ἐπεὶ δ' Ἦραν ἔσωσεν ἐπερχόμενον αὐτῇ ἀνε-
 λῶν τὸν ἀνώνυμον καὶ πυρίπνοον Γίγαντα, ἐκεῖθεν διὰ τὸ ἀπα-
 15 λαλκεῖν τῆς Ἦρας τὸν πόλεμον μετέβαλε τὴν κλῆσιν Ὅτι Ἄβδη-
 ρος ὁ Ἡρακλέους ἐρώμενος τὰ περὶ τῆς πυρᾶς αὐτοῦ Θησεῖ ἀναγ-
 γείλας ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρεῖται. Ὅτι τὴν μέσην κεφαλὴν τῆς ὕδρας
 Ἀριστόνικός φησιν ὁ Ταραντῖνος χρυσοῦν εἶναι. Ὅτι Ἀλέξανδρος
 ὁ Μύνδιός φησι δράκοντα γηγενῆ συμμαχῆσαι Ἡρακλεῖ πρὸς τὸν
 20 Νεμεαῖον λέοντα, ὃν καὶ ἀνατραφῆναι ὑπὸ Ἡρακλέους, καὶ συνα-
 κολουθήσαντα αὐτῷ ἐς Θήβας ἐν αὐλίδι μεῖναι, καὶ τοῦτον εἶναι
 τὸν τοῦς νεοσσούς καταφαγόντα τῆς στρουθοῦ καὶ ἀπολιθωθέν-
 τα. Ὡς τὴν Ἀργῶ ἐν Ὀσση τῆς Θεσσαλίας Ἡρακλῆς μὲν κατα-
 σκευάζει, ὄνομα δ' αὐτῇ τίθησιν ἀπὸ Ἄργου τοῦ Ἰάσονος, ὃς ἦν
 25 ἐρώμενος αὐτῷ, δι' ὃν καὶ Ἰάσονι τὸν ἐπὶ Σκυθίας συνήρατο
 πλοῦν. Ὡς Ἦρα συμμαχοῦσα τῷ Γηρυνῷ τιτρώσκειται ὑφ' Ἡρα-
 κλέους κατὰ τὸν δεξιὸν μαζόν, καὶ ὅσα ἐξ ἐκείνου τελεῖται. Ὡς
 Κόρυθος, Ἰθῆρ τὸ γένος ὧν καὶ Ἡρακλέους ἐρώμενος, πρῶτος
 κόρυθα κατεσκεύασεν, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν λαβεῖν φησι τὸ

ψαριουῦ τρυγόνα. Μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ἓνα λιοντάρι λίθινο στημένο-
 στὸν τάφου τοῦ δαχτύλου στῆ Λακεδαίμονα, σύμβολο τῆς σωμα-
 τικῆς δύναμης τοῦ ἥρωα. Ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ στοὺς τάφους τῶν
 ἄλλων ἡρώων στήνουν λίθινα λιοντάρια. Ἄλλοι βέβαια δίνουν
 ἄλλες ἐξηγήσεις γιὰ τὸ στήσιμο τῶν λιονταριῶν. Ὅτι ἀπὸ τὴν πυρὰ
 τοῦ Ἡρακλῆ ξεπετάχθηκε πλῆθος ἀκρίδων καὶ σὰν λοιμικὴ νόσος
 κατέστρεφαν τὴ χώρα καὶ πὼς ἐξοντώθηκαν. Ὅτι ἡ Ἄφροδίτη
 ἐξαιτίας τοῦ Ἄδωνη, τοῦ δικοῦ της ἐρωμένου καὶ τοῦ Ἡρακλῆ,
 δίδαξε τὸν Κένταυρο Νέσσο νὰ παγιδεύσει τὸν Ἡρακλῆ. Ὅτι ὁ
 Νιρέας ὁ Συμαῖος ἦταν ἐρωμένος τοῦ Ἡρακλῆ καὶ μαζί ἐξουδετέρω-
 σαν τὸ λιοντάρι τοῦ Ἐλικώνα· ἄλλοι λένε ὅτι ὁ Νιρέας ἦταν υἱὸς τοῦ
 Ἡρακλῆ. Ἐπίσης ποιῆς ἦταν οἱ Χάριτες οἱ ἀναφερόμενες ἀπὸ τὸν
 ποιητὴ⁸⁶ μὲ τις ὁποῖες παραβάλλει τὰ μαλλιά τοῦ Εὐφόρβου. Ὅτι ὁ
 Ἡρακλῆς λεγόταν ἀπὸ τὴ γέννησή του Νεῖλος, κι ὅταν ἔσωσε τὴν
 Ἥρα σκοτώνοντας τὸν ἀνώνυμο Γίγαντα πὺ κατὰ τὴν ἐκπνοή του
 ἔβγαιναν φλόγες καὶ ὄρμουσε ἐναντίον της, ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὅτι
 ἀπέτρεψε τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴν Ἥρα ἄλλαξε τὸ ὄνομά του (σὲ Ἡρα-
 κλῆς⁸⁷). Ὅτι ὁ Ἄβδηρος, ὁ ἐρωμένος τοῦ Ἡρακλῆ, ἀναφέροντας τὰ
 σχετικὰ μὲ τὴν πυρὰ τοῦ Ἡρακλῆ στὸν Θησέα, σκοτώθηκε ἀπὸ
 αὐτόν. Ὅτι ὁ Ἀριστόνικος ὁ Ταραντῖνος λέγει πὼς ἡ μεσαῖα κεφα-
 λὴ τῆς (λερναίας) ὕδρας ἦταν χρυσῆ. Ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μύνδιος
 λέγει ὅτι συμμάχησε μὲ τὸν Ἡρακλῆ ἐναντίον τοῦ λιονταριουῦ τῆς
 Νεμέας ἓνας ἐντόπιος γιγάντιος δράκοντας, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀνατραφεῖ
 ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ, τὸν ἀκολούθησε στὴ Θήβα καὶ ἔμεινε στὴ σκηνή,
 κι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺ ἔφαγε τοὺς νεοσσούς τῆς στρουθοῦ κι
 ἀπολιθώθηκε. Ὅτι ὁ Ἡρακλῆς κατασκεύασε τὴν Ἀργὴν στὴν Ὀσ-
 σα τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν ὀνόμασε ἔτσι ἀπὸ τὸν Ἄργο, τὸν υἱὸ τοῦ
 Ἰάσονα, πὺ ἦταν ἐρωμένος του, καὶ γιὰ χάρη του ἔλαβε μέρος στὸ
 ταξίδι στὴ Σκυθία μαζί μὲ τὸν Ἰάσονα. Ὅτι ἡ Ἥρα συμμαχώντας μὲ
 τὸν Γηρῶνη τοξεύθηκε ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ στὸν δεξιὸ μαστό, καὶ τί
 ἐπακολούθησε ἀπὸ αὐτό. Ὅτι ὁ Κόρυθος, πὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν
 Ἰθρηρία καὶ ἦταν ἐρωμένος τοῦ Ἡρακλῆ, κατασκεύασε πρῶτος τὴν
 Κόρυθα (ἀσπίδα) καὶ ἀπὸ αὐτόν ἔλαβε τὸ ὄνομα τὸ ὄπλο. Ὅτι ὁ

87. Ἀπὸ τὸ ρῆμα ἀλέξω=ἀποτρέπω.

ὄπλον. Ὡς ὁ ἐν Κρήτῃ τάφος λεγόμενος τοῦ Διὸς Ὀλύμπου τοῦ Κρητός ἐστίν, ὃς παρὰ τοῦ Κρόνου λαβὼν τὸν Δία ἔτρεφέ τε καὶ ἐπαίδευε τὰ θεῖα. Ἀλλὰ γὰρ βάλλει (φησὶν) ὁ Ζεὺς τὸν τροφέα καὶ διδάσκαλον κεραυνῶ, ὅτι δὴ τοὺς Γίγαντας αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ 5 ἐπιθέσθαι ὑπετίθετο, ἀλλὰ θαλὼν καὶ νεκρὸν ἔχων μεταμελεῖτο, μὴ ἔχων δ' ἄλλως τὸ πάθος ἐκκλῖναι, δίδωσι τὸ ἴδιον ὄνομα τῷ τάφῳ τοῦ ἀνηρημένου. Τίνος ἐστὶ τὸ ὑπ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου εἰρημένον.

“Πρωτέα, τῇ, πῖε οἶνον ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεα, κρέα”.

10 Καὶ πάλιν Πρωτέου,

“Ποίαν ᾠδὴν εἶχεν ἐν συνηθείᾳ Ἀλέξανδρος;”

καὶ τίνος ἦν ποίημα· εἰς τίνα ἔγραψεν ἐπικήδειον ὁ αὐτὸς Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου. Ταῦτα καὶ τὰ τοῦ 6 κεφάλαια βιβλίου.

Τὸ δὲ γ' περὶ τοῦ Ὑλλου τοῦ Ἡρακλέους υἱοῦ, ὡς κέρας εἶχε 15 περὶ τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς κεφαλῆς ἐκπεφυκὸς μικρόν, καὶ τοῦτο λάβοι ὁ Σικυώνιος Ἐπωπεύς, ἐκ μονομαχίας ἀνελὼν αὐτόν, καὶ κομίσοι ἐν τῷ κέρατι τὸ Στυγὸς ὕδωρ, καὶ βασιλεύσοι τῆς χώρας. Ὅτι περὶ τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ Στυγὸς ὕδατος οὕτω φασίν, ὡς Δημήτηρ πενθοῦσα τὴν θυγατέρα, ἐπεὶ Ποσειδῶν αὐτὴν ἐν κατη- 20 φείᾳ οὕσαν ἐπέιρα, εἰς ἵππον ἑαυτὴν μετεμόρφωσε χαλεπήνασα, ἐλθοῦσα δ' ἐπὶ τὴν πηγὴν καὶ θεασαμένη τὴν μορφήν ἐστύγησέ τε καὶ τὸ ὕδωρ μέλαν ἐποίησε. Περὶ Ἐκάλῃς, καὶ πόσαις γέγονεν ἐπώνυμον τοῦνομα Ὅτι Ἀλεξάνδρου πατὴρ οὐχ ὁ Φίλιππος γέ- νοιτο, ἀλλὰ τις τοῦνομα Δράκων, γένος Ἀρκάς, ἐξ οὗ καὶ τὸν περὶ 25 τοῦ δράκοντος μῦθον ὄνῃναι. Περὶ τοῦ Πτολεμαίου κυνός, καὶ ὡς συνεμάχει τῷ δεσπότη, καὶ ὡς μετὰ τελευτὴν ἀνασχισθεὶς τὴν καρδίαν εὐρέθη ἔχων τετριχωμένην· ἦν δὲ γένος Μολοττός, ὄνομα Βριάρεως. Περὶ Πουλυδάμαντος. Τί ἐστὶ τὸ παρὰ τῷ ποιητῇ,

“Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη χλωρηῖς ἀηδῶν»

30 καὶ ἐξῆς. Περὶ τοῦ Παλλαδίου, ὅτι δύο κλέψειαν, Διομήδης καὶ

88. Ὅμηρου, Ὀδύσσεια 9, 347.

89. * Ἄρα νερὸ Στυγὸς = νερὸ τρόμου.

λεγόμενος στήν Κρήτη τάφος τοῦ Δία εἶναι τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρητός, πού ἔλαβε ἀπό τόν Κρόνο τόν Δία καί τόν μεγάλωνε καί τοῦ δίδασκε τὰ θεῖα. Ἀλλά ὁ Δίας, λέγει, χτύπησε τόν τροφέα καί δάσκαλό του μέ κεραυνό, ἐπειδή ὑποψιαζόταν ὅτι οἱ γίγαντες ἤθελαν νά ἐπιτεθοῦν στή βασιλεία του, ἀλλά ὅταν τόν χτύπησε καί τόν εἶδε νεκρό μετανόησε, καί μὴ ἔχοντας πῶς ἀλλιῶς νά ἀποφύγει τόν πόνο, ἔδωσε τὸ ὄνομά του στόν τάφο τοῦ νεκροῦ. Λέγει ἐπίσης τίνος εἶναι ὁ λόγος πού εἶπε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ υἱός τοῦ Φιλίππου,

«Πρωτέα, λάβε, πῆς κρασι ἀφοῦ ἔφαγες ἀνθρώπινο κρέας»⁸⁸.

Καί πάλι τοῦ Πρωτέα,

«Ποιὸ τραγούδι ἔλεγε στίς συντροφίες ὁ Ἀλέξανδρος», καί τίνος ἦταν τὸ ποίημα. Σὲ ποιὸν ἔγραψε ἐπικήδειο ὁ ἴδιος Ἀλέξανδρος, ὁ υἱός τοῦ Φιλίππου. Αὐτὰ εἶναι καί τὰ θέματα τοῦ δευτέρου βιβλίου.

Στὸ τρίτο βιβλίο γίνεται λόγος γιὰ τόν Ὑλλο, τὸν υἱὸ τοῦ Ἡρακλῆ, ὁ ὁποῖος εἶχε φυτρωμένο ἓνα μικρὸ κέρατο στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς κεφαλῆς του, τὸ ὁποῖο ὁ Σικυώνιος Ἐπωπεύς, ἀφοῦ τὸν σκότωσε σὲ μονομαχία, τὸ πῆρε καί μετέφερε μ' αὐτὸ τὸ νερὸ τῆς Στυγὸς καί βασιλεύσε στή χώρα. Ὅτι γιὰ τὸ νερὸ τῆς Στυγὸς τῆς Ἀρκαδίας διηγοῦνται τὰ ἑξῆς: Ἡ Δήμητρα πενθώντας τὴ θυγατέρα της, ἐπειδὴ στὸ καιρὸ τοῦ πένθους της τὴν ἐνοχλοῦσε ὁ Ποσειδώνας, κυριευμένη ἀπὸ ὀργή μεταμόρφωσε τὸν ἑαυτὸ της σὲ ἵππο, καί ὅταν πῆγε στήν πηγὴ καί εἶδε τὴν ὄψη της τρόμαξε κι ἔκανε τὸ νερὸ μαῦρο⁸⁹. Μιλáει γιὰ τὴν Ἐκάλη καί πόσες εἶχαν αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἦταν ὁ Φίλιππος, ἀλλὰ κάποιος μέ τὸ ὄνομα Δράκων, ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πῆγασε καί ὁ μύθος γιὰ τὸν δράκοντα. Μιλáει γιὰ τὸν σκύλο τοῦ Πτολεμαίου, πῶς συμπολεμοῦσε μέ τὸν κύριό του καί πῶς μετὰ τὸ θάνατό του τὸν ἔσχισαν καί βρέθηκε νά ἔχει καρδιὰ τριχωτή. Ἦταν Μολοσσὸς καί τὸ ὄνομά του Βριάρεως. Μιλáει ἐπίσης γιὰ τὸν Πολυδάμαντα. Τί σημαίνει ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ,

«Ὅπως ὅταν τοῦ Πανδάρου ἡ κόρη ἡ χλωροπράσινη ἀηδόνα»⁹⁰ καί τὰ ἑξῆς. Γιὰ τὸ Παλλάδιο, ὅτι τὸ ἔκλεψαν δύο, ὁ Διομήδης καί ὁ

90. Ὀμήρου, Ὀδύσσεια Τ, 518.

Ὀδυσσεύς. Περὶ τοῦ καλάμου τοῦ εἰπόντος ὅτι «Μίδαο ὄνου ἔχει ὤτα». Περὶ τῶν παρὰ Στησιχόρῳ ζητουμένων Ἀκεσταλίων ὀρνίθων. Περὶ τῆς παρὰ τὸν ὠκεανὸν Γιγωνίας πέτρας, καὶ ὅτι μόνῳ ἀσφοδελῶ κινεῖται, πρὸς πᾶσαν θίαν ἀμετακίνητος οὔσα. Ὅτι Ῥό-
 5 παλος υἱὸς Ἡρακλέους ἦν, ὃς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ ὡς ἥρωϊ τῷ πατρὶ ἐνήγισε καὶ ὡς θεῶ θύσειεν. Ὅτι Ἀμφιάραος ἐκλήθη, ἐπεὶ ἀμφω οἱ τῆς μητρὸς γονεῖς ἠράσαντο αὐτὴν ἄνευ τεκεῖν μόγου. Τίνος ἐστὶν ὁ ὕμνος ὁ ἀδόμενος ἐν Θηβαίοις εἰς Ἡρακλέα, ἐν ᾧ λέγει «Διὸς καὶ Ἡρας υἱός». Ἐνθα περὶ τῶν κατὰ πόλεις τοὺς ὕμνους
 10 ποιησάντων, καὶ ὡς Φιλοστέφανος ὁ Μαντινεὺς ὁ ποιητῆς ἐκ γενετῆς ἱματίῳ οὐκ ἐχρήσατο, καὶ ὡς Μάτρις ὁ Θηβαῖος ὕμνογράφος μυρσίνας παρ' ὄλον τὸν βίον ἐσιτεῖτο. Καὶ ὡς Εὐπόμπου τοῦ Σαμίου, ὃς δράκοντα θηρίον τέρας ἔτρεφεν ἄπιστον καὶ εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι, τούτου τοῦ Εὐπόμπου παῖδα Δράκοντα τοῦνομα ὄξω-
 15 πέστατον γενέσθαι φασίν, ὡς διὰ σταδίων κ' θεωρεῖν ῥαδίως ὄν καὶ Ξέρξῃ ἐπὶ χιλίοις συγγενόμενον ταλάντοις καὶ συγκαθεζόμενον ὑπὸ τῆ χρυσῆ πλατάνῳ διηγεῖσθαι βλέποντα τὴν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ναυμαχίαν καὶ τὴν Ἀρτεμισίας ἀνδρίαν. Καὶ ὡς Πλησίρροος ὁ Θεσσαλὸς ὁ ὕμνογράφος, ἐρώμενος γεγονῶς Ἡρο-
 20 δότου καὶ κληρονόμος τῶν αὐτοῦ, οὗτος ποιήσῃε τὸ προοίμιον τῆς πρώτης ἱστορίας Ἡροδότου Ἀλικαρνασσεύς τὴν γὰρ κατὰ φύσιν εἶναι τῶν Ἡροδότου «Ἱστοριῶν» ἀρχὴν «Περσέων οἱ λόγι-οι Φοίνικας αἰτίους γενέσθαι φασὶ τῆς διαφορῆς». Καὶ ὡς Κυρηναῖος ὁ Πολύζηλος οὐδέποτε γελάσειεν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπώνυμον
 25 αὐτῶ ὁ ἀγέλαστος. Καὶ ὡς ἐπὶ θεσοεβείᾳ πάντων διενεγκεῖν οἱ μὲν Ἀντίγονον τὸν Ἐφέσιον, οἱ δὲ Λυκίαν τὸν Ἐρμιονέα, οὗ καὶ Θεόφραστος ἐν ἐπιστολαῖς μνημονεύει, φασίν. Καὶ ὡς Ἀχιλλέως καὶ Δηϊδαμίας δύο ἐγενέσθην παῖδες, Νεοπτόλεμος καὶ Ὀνειρος καὶ

91. Φυτό ἀπὸ τὰ λειριοειδῆ· λείριον= κρίνον, τὸ λευκὸ. Ἀπὸ τὸ φυτὸ αὐτὸ παράγεται τὸ ἀσφοδέλιο, ἦτοι κόλλα γιὰ ὑποδήματα.

Ὀδυσσεύς. Γιὰ τὴν καλαμὰ πού εἶπε ὅτι “ὁ Μίδας ἔχει αὐτιά ὄνου”. Γιὰ τὰ Ἀκεστάλια πουλιά πού ἀναζητοῦνταν ἀπὸ τὸν Στησίχορο. Γιὰ τὴ Γιγώνια πέτρα κοντὰ στὸν Ὠκεανὸ καὶ ὅτι ἐκινεῖτο μόνο μὲ τὸν ἀσφοδελό⁹¹, ἐνῶ καμμιά ἄλλη δύναμη δὲν μποροῦσε νὰ τὴ μετακινήσει. “Ὅτι ὁ Ρόπαλος ἦταν υἱὸς τοῦ Ἡρακλῆ, ὁ ὁποῖος σὲ μιὰ ἡμέρα τὸν πατέρα του καὶ σὰν ἥρωα τὸν τίμησε μὲ νεκρικές προσφορές καὶ σὰν θεὸ τοῦ πρόσφερε θυσία. “Ὅτι ὁ Ἀμφιάραος ὀνομάσθηκε ἔτσι, ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο γονεῖς τῆς μητέρας του τῆς εὐχήθηκαν νὰ γεννήσει χωρὶς πόνο. Ποιὸς ἔγραψε τὸν ὕμνο πού ψάλλουν στὴ Θήβα πρὸς τιμὴ τοῦ Ἡρακλῆ, καὶ λέγει ὅτι εἶναι «υἱὸς τοῦ Δία καὶ τῆς Ἥρας». Ἐδῶ γίνεται λόγος γι’ αὐτοὺς πού ἔγραψαν στὶς διάφορες πόλεις ὕμνους, καὶ ὅτι ὁ Φιλοστέφανος ὁ Μαντινὸς ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴ γέννησή του δὲν φόρεσε ροῦχα, καὶ ὅτι ὁ Μάτρις ὁ Θηβαῖος ὕμνογράφος τρεφόταν σὲ ὄλη του τὴ ζωὴ μὲ μυρσίνες, καὶ ὅτι ὁ Εὐπομπος ὁ Σάμιος, πού ἔτρεφε ἓνα θηριώδη δράκοντα, ἓνα τέρας ἀπίστευτο νὰ τὸ πεῖς καὶ νὰ τὸ ἀκούσεις, ἀπέκτησε, λένε, αὐτὸς ὁ Εὐπομπος ἓνα παιδί μὲ πολὺ δυνατὴ ὄραση, πού λεγόταν Δράκων⁹² πού ἔβλεπε εὐκόλα σὲ ἀπόσταση εἴκοσι σταδίων. Αὐτὸς μὲ ἀμοιβὴ χίλια τάλαντα πῆγε στὸν Ξέρξη καὶ καθισμένος κάτω ἀπὸ τὸ χρυσὸ πλατάνι τοῦ ἔκανε περιγραφή τῆς ναυμαχίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων πού τὴν ἔβλεπε, καθὼς καὶ τὴν ἀνδρεία τῆς Ἀρτεμισίας. “Ὅτι ὁ Πλησίρροος ὁ Θεσσαλὸς, πού ὑπῆρξε ἐρωμένος τοῦ Ἡροδότου καὶ κληρονόμος του, ἔγραψε αὐτὸς τὸ προοίμιο τῆς πρώτης ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου τοῦ Ἀλικαρνασσεῆ· γιατί ἡ φυσικὴ ἀρχὴ τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Ἡροδότου εἶναι ἡ ἐξῆς: «Οἱ λόγοι τῶν Περσῶν λένε ὅτι οἱ Φοῖνικες ὑπῆρξαν αἴτιοι τῆς διαφορᾶς». “Ὅτι ὁ Κυρηναῖος Πολύζηλος δὲν εἶχε γελάσει ποτέ, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπώνυμό του ἦταν ὁ ἀγέλαστος⁹³. “Ὅτι ὡς πρὸς τὴ θεοσέβεια ὑπερεῖχε ὄλων ὁ Ἀντίγονος ὁ Ἐφέσιος, καὶ ἄλλοι πάλι ὁ Λυκίας ὁ Ἐρμονέας, τὸν ὁποῖο μνημονεύει στὶς ἐπιστολές του καὶ ὁ Θεόφραστος. “Ὅτι ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὴ Δηϊδάμεια γεννήθηκαν δύο παιδιά, ὁ Νεοπόλεμος καὶ ὁ Ὀνειρος, καὶ ὅτι τὸν Ὀνειρο τὸν σκότωσε χω-

92. Δράκων ἀπὸ τὸ ρῆμα δέρκομαι = βλέπω.

93. Τὸ ἴδιο λέγεται καὶ γιὰ τὸν Ἀναξαγόρα τὸν Κλαζομένιο.

ἀναιρεῖται κατ' ἄγνοιαν ὑπὸ Ὁρέστου ἐν Φωκίδι ὁ Ὀνειρος, περὶ σκηνοπηγίας αὐτῶ μαχεσάμενος

Εἶτα διαλαμβάνει περὶ συνεμπτώσεως ἱστορικῆς, ὡς Ἀμύκου τῷ τάφῳ ῥοδοδάφνη ἔφυ, καὶ οἱ φαγόντες αὐτῆς ἐπεθύμουν πυ-
 5 κτικὴν, καὶ ὡς Ἀντόδωρος φαγὼν αὐτῆς δεκατρεῖς στεφάνους ἀνείλετο, πλὴν ὑπὸ Διοσκόρου τοῦ Θηραίου ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδε-
 κάτῃ ἀγωνία ἠττήθη, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀμυκος λέγεται ὑφ' ἑνὸς τῶν Διοσκούρων καταπαλαισθῆναι. Καὶ τὸν Κροῖσόν φασι γεν-
 νηθῆναι ἐν ἑορτῇ Ἀφροδίτης, καθ' ἣν Λυδοὶ τὸν ἅπαντα πλοῦτον
 10 περιτιθέντες αὐτῇ πομπεύουσι. Καὶ ταῦρον θύοντι τῷ πατρὶ ἀπήγ-
 γελται τεχθῆναι Θεμιστοκλῆς, καὶ ταύρου πιὼν αἷμα ἀπεβίω. Ὡς ὁ Ὑστάσπου Δαρεῖος ἐκτεθείς ὑπὸ τῆς μητρὸς ἵππου θηλαῖς ἀνε-
 τράφη ὑπὸ Σπαργαπίση τῷ ἵπποφορβῶ, καὶ ἵππου χρεμετισμῶ
 βασιλεύει. Καὶ ὡς Ἰθύκου τοῦ μελοποιοῦ θεράπων, τοῦνομα Ἡ-
 15 ρακλῆς, ζῶν ἐκαύθη, συναράμενος τοῖς λησταῖς κατὰ τοῦ δεσπό-
 του. Ὡς Ὁρέστης κατὰ τὴν ἑορτὴν τεχθείη τῆς Δήμητρος τῆς
 καλουμένης Ἐριννύος. Ὡς Φίλιππος ἔτι παῖς ὢν τοὺς ἀφαλλομέ-
 νους τῆς κινήσεως ὡς ἀστέρας ἐπειράτο καθ' ἐσπέραν τοξεύειν,
 καὶ Διόγνητον μὲν εἰπεῖν τὸν μάντιν ἐγκρατῆ πολλῶν τὸ παιδάρι-
 20 ον ἔσεσθαι. Ἀστήρ δ' ἦν ὄνομα καὶ τῷ ἐκκόψαντι αὐτοῦ βέλει τὸν
 ὀφθαλμόν. Ὡς Μαρσύας ὁ ἀύλητής, ὃς ἐξεδάρη, ἐν ἑορτῇ Ἀπόλ-
 λωνος ἐτέχθη, ἐν ἣ πάντων τῶν θυομένων ζώων τὰ δέρματα αὐτῶ
 ἐκδεδρόμενα ἀνατίθεται. Περὶ Τιτυοῦ τοῦ ἐπιβουλεύσαντος Ἀλέ-
 ξανδρον. Ὡς Κλαύδιον κύουσα ἡ μήτηρ βωλητῶν τοὺς μύκητας
 25 ἐπιθυμήσασα φάγοι, καὶ Κλαύδιος μύκητας πεφαρμακευμένους
 φαγὼν ἀποβίω. Περὶ Κενταύρου τοῦ Λαμίου, ὡς μοιχεύων λη-
 φθείς, οἱ μὲν ὑπὸ Πειρίθου τοῦ εὐνούχου, οἱ δ' ὑπὸ Θησέως
 ἀναιρεθῆναι. Οὕτω πολλὰ ταῖς ἱστορίαις τῶν συνεμπτώσεων
 ἔπεται. Ἀλλὰ καὶ τὸ γ' ἐν τούτοις διβλίον.

Τὸ δὲ δ' διεξέρχεται ὡς Ἑλένη πρώτη ἐπενόησε τὸν διὰ δα-

ρίς νὰ τὸ γνωρίζει ὁ Ὅρεσθης στὴ Φωκίδα, φιλονεικώντας μαζί του γιὰ τὸ στήσιμο σκηνῆς.

Στὴ συνέχεια μιλάει γιὰ ἱστορικὰ συμβάντα: Ὅτι στὸν τάφο τοῦ Ἀμύκου φύτρωσε ροδοδάφνη καὶ ὅσοι ἔφαγαν ἀπὸ αὐτὴ ἐπιθυμοῦσαν τὴν πυγμαχία, καὶ ὅτι ὁ Ἀντόδωρος ποὺ ἔφαγε ἀπὸ αὐτὴν κέρδισε δεκατρία στεφάνια, ἀλλὰ νικήθηκε ἀπὸ τὸν Διόσκορο τὸν Θηραῖο κατὰ τὸν δέκατο τέταρτο ἀγώνα, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀμυκος λέγεται ὅτι κατανικήθηκε ἀπὸ ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο Διοσκούρους. Καὶ ὁ Κροῖσος λένε ὅτι γεννήθηκε σὲ ἑορτὴ τῆς Ἀφροδίτης, κατὰ τὴν ὁποία οἱ Λυδοὶ τελοῦν πομπὴ προσφέροντάς της ὅλο τὸν πλοῦτο τους. Ὅτι ἐνῶ θυσίαζε ταῦρο ἔφεραν εἶδηση στὸν πατέρα του ὅτι γεννήθηκε ὁ Θεμιστοκλῆς, καὶ ἀφοῦ ἤπιε ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ταύρου πέθανε. Ὅτι ὁ Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπου, ποὺ ἦ μητέρα του τὸν ἔβαλε νὰ θηλάσει ἀπὸ ἵππο, ἀνατράφηκε ἀπὸ τὸν Σπαργαπίση τὸν ἵπποβοσκὸ καὶ ἔγινε βασιλιάς μὲ τὸν χρεμετισμὸ ἵππου. Ὅτι ὁ ὑπηρέτης τοῦ ποιητῆ Ἰβύκου, ποὺ λεγόταν Ἡρακλῆς, κάηκε ζωντανός, ἐπειδὴ συμμάχησε μὲ τοὺς ληστές ἐναντίον τοῦ κυρίου του. Ὅτι ὁ Ὅρεσθης γεννήθηκε μετὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Δήμητρας, τῆς λεγόμενης Ἐριννίας. Ὅτι ὁ Φίλιππος, παιδί ἀκόμα, προσπαθοῦσε κάθε βράδυ νὰ τοξεύσει τὰ ἀστέρια ποὺ ξέφευγαν ἀπὸ τὴν πορεία τους καὶ ὁ Διόγνητος ὁ μάντης εἶπε ὅτι τὸ παιδί θὰ γίνεи κύριος πολλῶν. Ἀστέρων λεγόταν καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν χτύπησε στὸ μάτι μὲ τὸ βέλος του. Ὅτι ὁ Μαρσύας ὁ αὐλητής, ποὺ γδάρθηκε, γεννήθηκε κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνα, κατὰ τὴν ὁποία ὅλα τὰ δέρματα τῶν ζώων ποὺ θυσιάζονταν καὶ εἶχαν γδαρθεῖ ἀφιερώνονταν σ' αὐτόν. Γιὰ τὸν Τιτυὸ ποὺ ἐπιβουλεύθηκε τὸν Ἀλέξανδρο. Ὅτι ὅταν ἦταν ἔγκυος στὸν Κλαύδιο ἡ μητέρα του ἐπιθύμησε νὰ φάει μανιτάρια βωλῆτες⁹⁴ καὶ ὁ Κλαύδιος πέθανε ἀφοῦ ἔφαγε μανιτάρια δηλητηριασμένα. Γιὰ τὸν Κένταυρο, τὸν υἱὸ τοῦ Λαμία, ὅταν τὸν συνέλαβαν σὲ μοιχεία ἄλλοι λένε ὅτι σκοτώθηκε ἀπὸ τὸν Πειρίθοο τὸν εὐνοῦχο, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸν Θησέα. Τόσο πολλὰ συμβάντα ἀναφέρονται στὶς ἱστορίες. Καὶ τὸ τρίτο λοιπὸν βιβλίον τελειώνει μὲ αὐτά.

Τὸ τέταρτο βιβλίον διηγεῖται ὅτι ἡ Ἑλένη ἐπινόησε τὸν κλῆρο μὲ

94. Εἶδος φαγώσιμων μανιταριῶν.

κτύλων κληῖρον, καὶ Ἀλεξάνδρῳ λαχοῦσα ἐνίκησε, καὶ ὡς Ἀφρο-
 δίτης εἶη θυγάτηρ. Καὶ ὡς Ἑλένης καὶ Ἀχιλλέως ἐν μακάρων νή-
 σοις παῖς πτερωτὸς γεγόνοι, ὃν διὰ τὸ τῆς χώρας εὐφορον Εὐφο-
 ρίωνα ἀνόμασαν, καὶ ὡς ἐρᾷ τούτου Ζεὺς, καὶ ἀποτυχὸν κεραι-
 5 νοῖ ἐν Μήλῳ τῇ νήσῳ καταλαβὼν διωκόμενον, καὶ τὰς νύμφας, ὅτι
 θάψειαν αὐτόν, εἰς βατράχους μετέβαλε. Καὶ ὡς κνηγοῦσαν Ἑλέ-
 νην ἐνιοὶ φασιν ἐν τῷ Παρθενίῳ ὄρει ἀρπασθῆναι ὑπὲρ Ἀλεξάν-
 δρου, καὶ ἐκπλαγεῖσαν τὸ κάλλος ἀκολουθῆσαι ὡς θεῶ. Περὶ τοῦ
 κεστοῦ ἱμάντος, ὡς λάβοι μὲν αὐτόν Ἡρα παρὰ Ἀφροδίτης δοίη
 10 δ' Ἑλένη, κλέψοι δ' αὐτόν ἢ Ἑλένης θεράπεινα Ἀστυάνασσα,
 ἀφέλοι δ' αὐτόν ἐξ αὐτῆς πάλιν Ἀφροδίτη. Τί ἐστι τὸ παρ' Ὀμή-
 ρῳ περὶ τῆς Ἑλένης εἰρημένον·

“Πάντων Ἀργείων φωνὴν ἴσκουσ' ἀλόχοισιν”.

Ὡς Ἡλίου θυγάτηρ καὶ Λήδας Ἑλένη, ἐκαλεῖτο δὲ Λεοντή. Καὶ
 15 ὡς κατ' ὄργην Ἀφροδίτης τὴν πρὸς Μενέλαον τὴν ἀρπαγὴν
 λέγουσιν Ἑλένης γενέσθαι, ἐπεὶ ὑποσχόμενος Ἀφροδίτῃ ἐκατόμ-
 βην ὑπὲρ τοῦ γάμου οὐκ ἀπέδωκε. Περὶ τῆς Ἑλενείου βοτάνης, ἣ
 ἐν Ῥόδῳ φύεται, ὅτι τε ἀπὸ τῆς Ἑλένης ἐπωνομάσθη (παρὰ γὰρ
 τὴν δρυὸν ὄφθη φυεῖσα, ἀφ' ἧς ἑαυτὴν ἀπῆγγξεν Ἑλένη) καὶ ὡς οἱ
 20 φαγόντες αὐτῆς πάντως εἰς ἔριν καθίστανται. Ὡς Μενελάου ἠρά-
 σθη Ἑλένη, καὶ οὕτως ἔγημεν αὐτήν. Ὡς ἐνιοὶ τὴν Ἑλένην φασὶ
 παραγενομένην εἰς Ταύρους τῆς Σκυθίας σὺν Μενελάῳ ἐπὶ τὴν
 Ὀρέστου ζήτησιν σφαγιασθῆναι ὑπὸ Ἰφιγενείας τῇ Ἀρτέμιδι σὺν
 Μενελάῳ, οἱ δὲ φασιν ὡς Θέτις αὐτὴν ἀνέλοι ἐν τῷ ἀπόπλω τῶν
 25 Ἑλλήνων, ἀπεικασθεῖσα φάκη. Φασὶ δ' Ἠχὼ μὲν τὴν Ἑλένην τὸ
 κύριον κληθῆναι διὰ τὸ φωνόμιμον αὐτὴν γενέσθαι, Ἑλένην δὲ
 ἀπὸ τοῦ ἐν ἔλει ὑπὸ Λήδας τεχθῆναι. Ὅτι ὁ ἐν Λακεδαιμόνι τόπος
 τὸ Σανδάλιον ἀπὸ τοῦ τῆς Ἑλένης σανδαλίου, ἐκπεσόντος αὐτῆς
 ἐν αὐτῷ διωκομένης ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου τὴν κλησιν. Ὡς γένοι-

95. Παιχνίδι τῶν Ρωμαίων.

96. Ὀμήρου, Ὀδύσεια, Δ, 279.

τὰ δάκτυλα⁹⁵ καὶ παίζοντας μὲ τὸν Ἀλέξανδρο (Πάρη) τὸν νίκησε καὶ ὅτι ἦταν κόρη τῆς Ἀφροδίτης. Ὅτι ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὴν Ἑλένη στὰ νησιὰ τῶν μακάρων γεννήθηκε υἱὸς φτερωτός, ποῦ ἀπὸ τὴν εὐφορία τῆς χώρας τὸν ὀνόμασαν Εὐφορίωνα, καὶ ὅτι τὸν ἐρωτεύθηκε ὁ Δίας, καὶ ἐπειδὴ ἀπέτυχε, τὸν καταδίωξε καὶ προφταίνοντάς τον τὸν κατακεραύνωσε στὴ νῆσο Μῆλο, καὶ τὶς νύμφες ποῦ τὸν ἔθαψαν τὶς μετέβαλε σὲ πέτρες. Λένε ἀκόμα μερικοὶ ὅτι τὴν Ἑλένη τὴν ἄρπαξε ὁ Ἀλέξανδρος (Πάρης) ὅταν αὐτὴ κυνηγοῦσε στὸ ὄρος Παρθένιο καὶ ἐκπληκτη ἀπὸ τὴν ὁμορφιά του τὸν ἀκολούθησε σὰ νὰ ἦταν θεός. Γιὰ τὴν κεντητὴ ζώνη λένε ὅτι τὴν ἔλαβε ἡ Ἥρα ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη καὶ τὴν ἔδωσε στὴν Ἑλένη καὶ τὴν ἔκλεψε ἡ ὑπηρέτρια τῆς Ἑλένης Ἀστυάνασσα, ἀπὸ τὴν ὁποία τὴν ἀφαίρεσε πάλι ἡ Ἀφροδίτη. Ἀκόμα τί σημαίνει ὁ στίχος τοῦ Ὀμήρου γιὰ τὴν Ἑλένη,

“Ἐξομοιώνοντας τὴ φωνὴ τῆς μ’ ὄλων τῶν Ἀργείων γυναικῶν”⁹⁶.

Ὅτι ἡ Ἑλένη ἦταν κόρη τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Λήδας καὶ λεγόταν Λεοντή, καὶ ὅτι ἡ ἄρπαγὴ τῆς λένε πῶς ἐγίνε ἐξαιτίας τῆς ὀργῆς τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τοῦ Μενέλαου, ἐπειδὴ, ἐνῶ ὑποσχέθηκε στὴν Ἀφροδίτη ἑκατόμβη⁹⁷ γιὰ τὸ γάμο του, δὲν τῆς τὴν πρόσφερε. Γιὰ τὸ Ἑλένιο βότανο, ποῦ φυτρώνει στὴ Ρόδο, λένε ὅτι πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν Ἑλένη (γιατὶ τὸ εἶδαν φυτρωμένο κοντὰ στὴ δρυῖ ἀπὸ τὴν ὁποία κρεμάσθηκε ἡ Ἑλένη), καὶ ὅτι ὅποιοι τὸ ἔτρωγαν ὀπωσδήποτε ἀρχίζαν νὰ φιλονεικοῦν. Ὅτι ἡ Ἑλένη ἐρωτεύθηκε τὸν Μενέλαο καὶ ἔτσι τὴ νυμφεύθηκε. Ὅτι μερικοὶ λένε πῶς ἡ Ἑλένη πῆγε στοὺς Ταύρους τῆς Σκυθίας μαζί μὲ τὸν Μενέλαο ἀναζητώντας τὸν Ὀρέστη καὶ θυσιάσθηκε μαζί μὲ τὸν Μενέλαο ἀπὸ τὴν Ἰφιγένεια στὴν Ἀρτέμιδα. Ἄλλοι λένε ὅτι τὴ σκότωσε ἡ Θέτις κατὰ τὸν ἀπόπλου τῶν Ἑλλήνων παίρνοντας τὴ μορφή φώκιας. Ὅτι τὸ κύριο ὄνομα τῆς Ἑλένης ἦταν λένε Ἥχώ, ἐπειδὴ μποροῦσε νὰ μιμηθεῖ διάφορες φωνές, καὶ Ἑλένη ὀνομάσθηκε ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ Λήδα σὲ ἔλος. Ὅτι τὸ μέρος Σανδάλιο τῆς Σπάρτης ἔχει τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ σανδάλιο τῆς Ἑλένης ποῦ τῆς ἔπεσε ὅταν τὴν καταδίωκε ὁ Ἀλέξανδρος (Πάρης). Ὅτι ὁ Πάρης ἔκανε μιὰ κόρη μὲ τὴν

97. Ἐκατόμβη· θυσία ἑκατὸ βοῶν καὶ γενικὰ κάθε μεγάλη θυσία.

το παῖς θήλεια ἐξ Ἀλεξάνδρου Ἑλένη, διαφιλονεικησάντων δὲ περὶ τῆς κλήσεως (ὁ μὲν γὰρ Ἀλεξάνδραν, ἡ δ' Ἑλένην ὀνομάζειν ἡξίου), νικᾷ Ἑλένη, ἀστραγάλοις λαβοῦσα τὸ κῦρος, καὶ ἡ παῖς τῆ μητρὶ ὁμώνυμος ἐγεγόνει· ταύτην ἀναιρεθῆναί φασιν ὑπὸ Ἑκά-
5 θης ἐν τῇ Ἰλίου ἀλώσει. Ὅτι ἀπὸ τῶν Ἰλιακῶν ὀνομασται γεγόνασιν Ἑλέναι· ἡ Αἰγίσθου καὶ Κλυταμνήστρας θυγάτηρ, ἣν ἀνεῖλεν Ὀρέστης, καὶ ἡ διακονήσασα Ἀφροδίτῃ ἐν τῇ πρὸς Ἄδωνιν ὁμιλίᾳ, ἡ Ἐπιδαμνίου θυγάτηρ, ἣν Ἐπιδάμνιοι ἐν Ἀφροδίτης σχήματι τιμῶσι, χρήματα λμώπτουσι ἐπιδοῦσαν, καὶ ἡ Φαιστύ-
10 λου θυγάτηρ τοῦ ἀναθρεψαμένου Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον. Καὶ ἡ τρεῖς ἐρίφους ἐσθίουσα καθ' ἡμέραν Ἑλένη ἐκαλεῖτο, καὶ ἡ Δικαιάρχου τοῦ Τελεσίου ἀδελφή, καὶ ἕτεραι ὀκτωκαίδεκα, ὧν καὶ ἡ πρὸ Ὀμήρου Ἑλένη, ἡ τὸν Ἰλιακὸν συγγραψαμένη πόλεμον, Μουσαίου τοῦ Ἀθηναίου θυγάτηρ γενομένη, παρ' ἧς καὶ Ὀμη-
15 ρον λέγεται λαβεῖν τὴν ὑπόθεσιν, ἣν καὶ κτήσασθαι τὸ δίγλωσσον ἀρνίον· καὶ ἡ Τιτύρου τοῦ Αἰτωλοῦ θυγάτηρ, ἣτις εἰς μονομαχίαν Ἀχιλλέα προκαλεσαμένη, ἐκεῖνον μὲν κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐγγυῶς θανάτου τραύματι ἔτρωσεν, αὐτὴ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἀνήρηται. Καὶ ἡ ζωγράφος Ἑλένη τοῦ καταλόγου ἐστὶ τούτου, Τίμωνος τοῦ Αἰγυ-
20 πτίου θυγάτηρ, ἣτις τὴν ἐν Ἰσσοῦ μάχην, ἐν ἐκείνοις ἀκμάζουσα τοῖς χρόνοις, ἔγραψε· καὶ ἐν τῷ τῆς Εἰρήνης τεμένει ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ ἀνέκειτο ἡ γραφή. Ἀρχέλαος δὲ ὁ Κύπριος Στησιχόρου φησὶ τοῦ ποιητοῦ Ἑλένην Ἰμεραίαν ἐρωμένην γενέσθαι, Μικύθου θυγατέρα· ἀποστᾶσαν δὲ Στησιχόρου καὶ πρὸς Βούπαλον πο-
25 ρευθεῖσαν, ἀμυνόμενον τῆς ὑπεροψίας τὸν ποιητὴν γράψαι ὡς «Ἑλένη ἐκοῦσα ἀπῆρε»· ψευδῆ δὲ τὸν περὶ τῆς πηρώσεως εἶναι λόγον. Περὶ τοῦ παρ' Ὀμήρῳ μῶλος τῆς βοτάνης, ἣν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ἀναιρεθέντος ἐν τῇ Κίρκης νήσῳ Γίγαντος λέγουσι φῦναι, ἡ καὶ τὸ ἄνθος ἔχει λευκόν· ὅτι ὁ συμμαχῶν τῇ Κίρκῃ καὶ
30 ἀνελὼν τὸν Γίγαντα ὁ Ἥλιος ἦν· μῶλος δ' ἡ μάχη, ἐξ οὗ καὶ ἡ βοτάνη. Ὡς Διόνυσος ἐρώμενος Χείρωνος, ἐξ οὗ καὶ μάθοι τούς τε

Ἑλένη καὶ κατὰ τὴ φιλονεικία τους γιὰ τὸ ὄνομά της (γιατὶ ὁ ἕνας ἤθελε νὰ τὴν ὀνομάσουν Ἀλεξάνδρα καὶ ἡ ἄλλη Ἑλένη) νίκησε ἡ Ἑλένη μὲ τὸ ρίξιμο τῶν ζαριῶν, καὶ ἡ κόρη ἔλαβε τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὴ μητέρα της. Αὕτὴ λένε τὴ σκότωση ἡ Ἑκάβη κατὰ τὴν ἄλωση τῆς Τροίας. Ὅτι ἀπὸ τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο ἔγιναν ὀνομαστὲς πολλὲς μὲ τὸ ὄνομα Ἑλένη· ἡ κόρη τοῦ Αἰγιστοῦ καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας πού τὴ σκότωσε ὁ Ὀρέστης, καὶ ἐκεῖνη πού βοήθησε τὴν Ἀφροδίτη στὴν συνεύρεσή της μὲ τὸν Ἄδωνη, θυγατέρα τοῦ Ἐπιδάμνου, πού οἱ Ἐπιδάμνιοι τὴν τιμοῦν μὲ τὴ μορφὴ τῆς Ἀφροδίτης, ἐπειδὴ τοὺς ἔδωσε τρόφιμα ὅταν πεινοῦσαν, καὶ ἡ θυγατέρα τοῦ Φαιστύλου πού ἀνέθρεψε τὸν Ρῶμο καὶ τὸν Ρωμύλο. Καὶ ἐκεῖνη πού ἔτρωγε τρία ἐρίφια τὴν ἡμέρα λεγόταν Ἑλένη, καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Δικαιάρχου τοῦ Τελεσίνου, καὶ ἄλλες δεκαοκτώ, ἀπὸ τίς ὁποῖες μία ἦταν καὶ ἡ πρὶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο Ἑλένη, πού συνέγραψε τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο, καὶ ἦταν κόρη τοῦ Μουσαίου τοῦ Ἀθηναίου, ἀπὸ τὴν ὁποία λέγεται ὅτι πῆρε τὸ θέμα του καὶ ὁ Ὅμηρος, καὶ ἡ ὁποία εἶχε τὸ δίγλωσσο ἄρνι. Ἐπίσης ἡ κόρη τοῦ Τιτύρου τοῦ Αἰτωλοῦ, πού κάλεσε σὲ μονομαχία τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν τραυμάτισε στὸ κεφάλι μὲ παρὰ λίγο θανάσιμα τραύματα, ἐκεῖνος ὅμως τὴ σκότωσε. Στὸν κατάλογο αὐτὸν περιλαμβάνεται καὶ ἡ ζωγράφος Ἑλένη, κόρη τοῦ Τίμωννα τοῦ Αἰγυπτίου, ἡ ὁποία συνέγραψε τὴ μάχη στὴν Ἴσσο, γιατί ζοῦσε ἐκεῖνα τὰ χρόνια, καὶ ἡ συγγραφή της βρισκόταν ἐπὶ Βεσπεσιανοῦ στὸ ναὸ τῆς Εἰρήνης. Ὁ Ἀρχέλαος ὁ Κύπριος λέγει ὅτι κάποια Ἑλένη ἀπὸ τὴν Ἰμέρα, κόρη τοῦ Μικύθου, ἔγινε ἐρωμένη τοῦ ποιητῆ Σησιχόρου, ἐγκατέλειψε ὅμως τὸν Σησιχόρο καὶ πῆγε στὸ Βούπαλο, καὶ ὁ ποιητὴς, ὑπερασπιζόμενος τὴν ὑπεροψία του, ἔγραψε ὅτι «ἡ Ἑλένη μὲ θέλημά της ἔφυγε»· ὁ λόγος γιὰ τὴν τύφλωση τοῦ ποιητῆ δὲν ἀληθεύει⁹⁸. Ἐπίσης γράφει γιὰ τὸ φυτὸ μῶλυ πού ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος, τὸ ὁποῖο λένε ὅτι φύτρωσε ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Γίγαντα πού σκοτώθηκε στὸ νησί τῆς Κίρκης, πού ἔχει λευκὸ ἄνθος, καὶ ὅτι ὁ σύμμαχος τῆς Κίρκης πού σκότωσε τὸν Γίγαντα ἦταν ὁ Ἥλιος· μῶλος εἶναι ὁ κόπος τῆς μάχης, καὶ ἀπὸ αὐτὸ προέρχεται τὸ φυτὸ μῶλυ. Ὅτι ὁ Διόνυσος ἦταν ἐρωμένος τοῦ Χείρωγα καὶ ἀπὸ

98. Βλ. στὸν Φαῖδρο τοῦ Πλάτωνα τὴν παλινωδία τοῦ Σωκράτη.

κώμους καὶ τὰς βακχείας καὶ τὰς τελετάς. Περί τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ
 Ταραξίππου καὶ τῶν Μυρτίλλων πατρὸς καὶ παιδός. Ὅτι τὸν ὑπὸ
 Φημονόης χρησμὸν μόνον Νεοπτόλεμον τὸν Μακιώτην παρὰ
 Αἴθου τινὸς τῶν Δελφῶν ἀκουσαί φασι· περὶ τούτου δὲ τοῦ Αἴθου
 5 καὶ Ἡρόδοτός φησιν ἐν πρώτῃ ἱστοριῶν ὅτι «Εἰδὼς αὐτοῦ τὸ
 ὄνομα, οὐκ ἐπιμνησθήσομαι». Περί τῆς παρ' Ὀμήρῳ διωνυμίας
 παρὰ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις, καὶ ὅτι Ξάνθος μόνος ποταμῶν Διὸς
 υἱός, καὶ περὶ ἄλλων διωνύμων. Καὶ ὡς ἐν Τυρρηνίᾳ φασὶν εἶναι
 Ἄλὸς πύργον καλούμενον, ὀνομασθῆναι δὲ ἀπὸ Ἄλὸς Τυρρηνῆς
 10 φαρμακίδος, ἧ Κίρκης θεράπαινα γενομένη διέδρα τῆς δεσποί-
 νης. Πρὸς ταύτην δέ, φησί, παραγενόμενον τὸν Ὀδυσσεῖα εἰς ἵπ-
 πον μετέβαλε τοῖς φαρμάκοις, καὶ ἔτρεφε παρ' ἑαυτῆ, ἕως γηρά-
 σας ἐτελεύτησεν. Ἐκ ταύτης τῆς ἱστορίας λύεται καὶ τὸ παρ' Ὀμή-
 ρῳ ἀπορούμενον

15 ..... Θάνατος δέ τοι ἐξ ἄλὸς αὐτῶ.

Ἐν τούτοις μὲν καὶ τὸ δ' βιβλίον.

Ἡ δὲ ε' δίβλος, ὡς μετὰ Ἀμύνκου φασὶν Ἰάσων, ἀλλ' οὐχὶ
 Πολυδεύκης ἐμαχέσατο. Καὶ ὁ χῶρος μαρτυρεῖ, Ἰησόνιος αἰχμῆ
 καλούμενος, καὶ πηγὴ ἀνατέλλει ἀγχουῦ Ἐλένη καλουμένη. Ἐκ
 20 τούτου λύεται καὶ τὸ Κριναγόρου ἐπίγραμμα Ὅτι τό,

“Καὶ Προκλέους ἵππου γλαυρὰν ψαλάκανθαν ἔδουσι”,
 ἀγνοηθὲν Καλλιμάχῳ, Εὐδοίου ἐστὶ τοῦ κωμικοῦ εἰς Διονύσιον
 κωμῳδία, καὶ περὶ τῆς παρωδήσεως τοῦ στίχου. Ἡ δε ψαλάκανθα
 βοτάνη ἐστὶν Αἰγυπτία, ἧτις ἵπποις περιαιπτομένη νίκην παρέχει
 25 καὶ εὐδαιμονίαν. Φασὶ δὲ ὡς ἡ Ψαλάκανθα νύμφη ἐγένετο ἐν
 Ἰκαρία τῇ νήσῳ, ἧτις ἐρασθεῖσα Διονυσίου συνέπραξεν αὐτῶ τὴν
 πρὸς Ἀριάδην ὀμιλίαν, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτῆ συγγένοιτο, καὶ ὡς Διό-
 νυσος μὲν οὐκ ἠβουλήθη, Ψαλάκανθα δ' ἐπεβούλευσεν Ἀριάδην,
 ὁ δ' ὀργισθεὶς μετεμόρφωσεν αὐτὴν εἰς τὴν πόαν· μεταγνοὺς δὲ ἐπὶ
 30 τιμῇ τοῦ φυτοῦ τῷ Ἀριάδνης αὐτὸ περιέθηκε στεφάνῳ τῷ κα-

αὐτὸν ἔμαθε τὰ κωμικά, τὶς βακχεῖες καὶ τὶς τελετές. Μιλᾷει καὶ γιὰ τὸν Ταράξιππο πού ζοῦσε στὴν Ὀλυμπία καὶ τοὺς Μυρτίλους, πατέρα καὶ υἱό. Ὅτι τὸν χρησμὸ ἀπὸ τῆ Φημονόη τὸν ἀκουσε μόνον ὁ Νεαπτόλεμος ὁ Μακιώτης ἀπὸ κάποιον Αἶθο ἀπὸ τοὺς Δεφλικούς. Γι' αὐτὸν τὸν Αἶθο λέγει καὶ ὁ Ἡρόδοτος στὸ πρῶτο βιβλίο τῶν Ἱστοριῶν του, «Γνωρίζω τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ ἀναφέρω». Μιλᾷει γιὰ τὸ διπλὸ ὄνομα τὸ ἀναφερόμενο στὸν Ὅμηρο γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅτι μόνον ὁ Ξάνθος ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς εἶναι υἱὸς τοῦ Δία, καὶ γιὰ ἄλλους μὲ διπλὸ ὄνομα. Ὅτι στὴν Τυρρησία λένε πὼς ὑπάρχει ὁ λεγόμενος πύργος τῆς Ἐλός, πού ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς Τυρρηνῆς φαρμακεύτριας (μάγισσας) Ἐλός, πού ἦταν ὑπηρέτρια τῆς Κίρκης, ἀλλὰ διέφυγε ἀπὸ τὴν κυρία τῆς. Πρὸς αὐτήν, λέγει, ὅταν ἔφτασε ὁ Ὀδυσσεύς τὸν μεταμόρφωσε σὲ ἄλογο μὲ τὰ φάρμακά της καὶ τὸν ἔτρεφε κοντὰ τῆς ὥσπου γέρασε καὶ πέθανε. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ διήγηση βρίσκει τὴ λύση τῆς καὶ ἡ ἀπορία στὸν Ὅμηρο,

«..... ὁ θάνατος θὰ τὸν βρεῖ μακρὰν τῆς ἁλός (=θάλασσας)»⁹⁹.

Μὲ αὐτὰ, τελειώνει καὶ τὸ τέταρτο βιβλίο.

Τὸ πέμπτο βιβλίο ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰάσων χτυπήθηκε, ὅπως λένε, μὲ τὸν Ἄμυκο, ὄχι μὲ τὸν Πολυδεῦκη. Τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ χῶρος πού λέγεται Ἰησόνιος αἰχμὴ (Ἰασόνιο κοντάρι), καὶ ἐκεῖ κοντὰ ἀναβλύζει καὶ μιὰ πηγὴ πού λέγεται Ἐλένη. Ἀπὸ αὐτὸ βρίσκει τὴ λύση του καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Κριναγόρα. Ὅτι τό,

«Καὶ τοῦ Προκλέα τὰ ἄλογα ἔχουν πράσινη ψαλάκανθα», πού δὲν τὸ γνώριζε ὁ Καλλίμαχος, εἶναι τοῦ κωμικοῦ Εὐβούλου ἀπὸ μιὰ κωμωδία στὸν Διόνυσο, καὶ μιλάει γιὰ τὴν παρωδία τοῦ στίχου. Ἡ ψαλάκανθα εἶναι ἓνα Αἰγυπτιακὸ χόρτο, πού ὅταν τὸ κρεμάσουν στὰ ἄλογα τοὺς φέρνει νίκη καὶ εὐδαιμονία. Λένε ὅτι ἡ Ψαλάκανθα ἔγινε νύμφη στὴ νῆσο Ἰκαρία, ἡ ὁποία ἐρωτεύθηκε τὸν Διόνυσο καὶ τὸν βοήθησε στὴ συνουσία του μὲ τὴν Ἀριάδνη, μὲ τὸν ὄρο νὰ συνευρεθεῖ καὶ μαζί της, καὶ ἐπειδὴ ὁ Διόνυσος δὲν δέχθηκε, ἡ Ψαλάκανθα ἐπιβουλεύθηκε τὴν Ἀριάδνη· ὀργίσθηκε τότε ὁ Διόνυσος καὶ τὴ μεταμόρφωσε σὲ χόρτο αὐτό. Ἐπειδὴ ὁμως μετανόησε, γιὰ νὰ τιμήσει τὸ φυτό, τοῦ φόρεσε τὸ στεφάνι τῆς Ἀριάδνης, πού ἦταν

τηστερισμένῳ ἐν οὐρακῶ. Τὴν δὲ πόαν οἱ μὲν ἀρτεμισία εἰκέναι, οἱ δὲ μελιλώτῳ.

Ὡς Ἀθηνόδωρος ὁ Ἐρετριεὺς ἐν ὀγδόῳ «Υπομνημάτων» φησὶ Θέτιν καὶ Μήδειαν ἐρίσαι περὶ κάλλους ἐν Θεσσαλία, καὶ 5 κριτὴν γενέσθαι Ἰδομενέα, καὶ προσνεῖμαι Θέτιδι τὴν νίκην, Μήδειαν δ' ὀργισθεῖσαν εἰπῖν, «Κρηῆτες ἀεὶ ψεῦσται», καὶ ἐπαράσασθαι αὐτῷ μηδέποτε ἀλήθειαν εἰπεῖν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς κρίσεως ἐποίησε, καὶ ἐκ τούτου φησὶ τοὺς Κρηῆτας ψεύστας νομισθῆναι. Παρατίθεται δὲ ἱστοροῦντα τοῦτο ὁ Ἀθηνόδωρος Ἀντίοχον ἐν δευτέρῳ 10 «Τῶν κατὰ πόλιν μυθικῶν». Ὅτι Ἴλος, φησὶν, ὁ Λαομέδοντος πατήρ, ἵππουριν εἶχε, καὶ τῶν Πριάμου παίδων Μελάνιππος καὶ Ἰδαῖος. Ὡς Ξάνθος καὶ Βαλῖος οἱ Ἀχιλλέως ἵππου πρότερον Γίγαντες ἦσαν, καὶ μόνοι Γιγάντων συνεμάχησαν τοῖς θεοῖς κατὰ τῶν ἀδελφῶν. Ὡς περὶ τὰς Θύλας τῆς Σικελίας ναυαγήσαντος 15 Ὀδυσσεῶς ἢ Ἀχιλλέως ἀσπίς ἐξεβράσθη περὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Αἴαντος, καὶ ἀνατεθεῖσα τῷ τάφῳ τῇ ἐπαύριον ἐκεραυνώθη. Ὡς ὁ Ἡρακλῆς οὐχὶ τὸ τοῦ Νεμεαίου λέοντος δέρας ἠμπίσχετο, ἀλλὰ Λέοντός τινος ἑνὸς τῶν Γιγάντων, ἐπὶ μονομαχίας προκλήσει ὑφ' Ἡρακλέους ἀνηρημένου. Ὡς ἀδελφὸς ἦν ὁ δράκων ὁ τὰ χρυσᾶ 20 μῆλα φυλάσσειν τοῦ Νεμεαίου λέοντος Ὡς ὁ παρ' Ὀμήρῳ Ἴρος Βοιωτὸς ἦν.

Ὡς ἢ Κανδαύλου γυνή, ἣς Ἡρόδοτος οὐ λέγει τοῦνομα, Νυσία ἐκαλεῖτο, ἦν καὶ δίκορον καὶ ὀξυωπεστάτην φασὶ γενέσθαι, τὸν δρακοντίτην κτησαμένην λίθον, διὸ καὶ αἰσθέσθαι τὴν Γύγην 25 ἐξιόντα διὰ τῶν θυρῶν ἄλλοι Τουδοῦν αὐτὴν καλεῖσθαι, οἱ δὲ Κλυτίαν, Ἄβας δὲ Ἀβρῶ ταύτην καλεῖσθαι. Σιγῆσαι δὲ τοῦνομά φασι τῆς γυναικὸς τὸν Ἡρόδοτον, ἐπεὶ ὁ ἐρώμενος Ἡροδότου Πλησίρροος Νυσίας ὀνόματι ἐρασθεῖς, Ἀλικαρνασίας τὸ γένος, ἐπεὶ μὴ τύχοι τῆς ἐταίρας, οὐκ ἀνεχόμενος βρόχῳ ἑαυτὸν ἀνήρ- 30 τησε, διὸ φυλάξασθαι ὡς ἀπεχθὲς εἰπεῖν τὸ τῆς Νυσίας ὄνομα Ἡρόδοτον. Ὡς οἱ Κένταυροι φεύγοντες Ἡρακλέα διὰ Τυρσηνίας

ἀστερισμὸς στὸν οὐρανό. Τὸ φυτὸ τὸ παρομοιάζουν ἄλλοι μὲ τὴν Ἄρτεμισία καὶ ἄλλοι μὲ τὸ μελίλωτο.

Ἄναφέρει ἀκόμα ὅτι ὁ Ἀθηνόδωρος ἀπὸ τὴν Ἐρέτρια στὸ ὄγδοο βιβλίο τῶν Ὑπομνημάτων του λέγει ὅτι ἡ Θέτις καὶ ἡ Μήδεια φιλονείκησαν στὴ Θεσσαλία γιὰ τὴν ὁμορφιά τους, καὶ κριτὴς τους ἔγινε ὁ Ἰδομνέας, ποὺ ἔδωσε τὴ νίκη στὴ Θέτιδα, καὶ ἡ Μήδεια ὀργίσθηκε καὶ εἶπε, «οἱ Κρητικοὶ εἶναι πάντοτε ψεῦτες», καὶ τὸν καταράσθηκε νὰ μὴν πεῖ ποτὲ ἀλήθεια, ὅπως ἔκανε κατὰ τὴν κρίση, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θεωρήθηκαν οἱ Κρητῆτες ψεῦτες. Ὁ Ἀθηνόδωρος παρουσιάζει τὸν Ἀντίοχο νὰ τὸ διηγεῖται αὐτὸ στὸ δεύτερο βιβλίο του «Γῶν κατὰ πόλιν μυθικῶν». Ὅτι ὁ Ἴλος, λέγει, ὁ πατέρας τοῦ Λαομέδοντα, εἶχε περικεφαλαία μὲ ἀλογουρά, καὶ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Πριάμου ὁ Μελάνιππος καὶ ὁ Ἰδαῖος. Ὅτι ὁ Ξάνθος καὶ ὁ Βαλῖος, τὰ ἄλογα τοῦ Ἀχιλλέα, ἦταν πρῶτα Γίγαντες, καὶ μόνον αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς Γίγαντες συμάχησαν μὲ τοὺς θεοὺς ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν τους. Ὅτι ὅταν ὁ Ὀδυσσεὺς ναυάγησε κοντὰ στὶς Θύλες τῆς Σικελίας, ἡ ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα ξεβράσθηκε κοντὰ στὸ μνημεῖο τοῦ Αἴαντα· τὴν τοποθέτησαν στὸ μνημεῖο καὶ τὴν ἐπαύριο κᾶηκε ἀπὸ κεραυνό. Ὅτι ὁ Ἡρακλῆς δὲν φοροῦσε τὸ δέρμα τοῦ λιονταριοῦ τῆς Νεμέας, ἀλλὰ κάποιου Λέοντα, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς Γίγαντες, ποὺ προκάλεσε τὸν Ἡρακλῆ σὲ μονομαχία καὶ σκοτώθηκε ἀπὸ αὐτόν. Ὅτι ὁ δράκοντας ποὺ φύλαγε τὰ χρυσὰ μῆλα ἦταν ἀδελφὸς τοῦ λέοντα τῆς Νεμέας. Ὅτι ὁ ἀναφερόμενος ἀπὸ τὸν Ὅμηρο Ἴρος ἦταν Βοιωτός.

Ἐπίσης λέγει ὅτι ἡ γυναίκα τοῦ Κανδαύλη, ποὺ ὁ Ἡρόδοτος δὲν λέγει τὸ ὄνομά της, λεγόταν Νυσία, ἡ ὁποία λένε ἦταν δίκωρη μὲ πολὺ δυνατὴ ὄραση, ποὺ εἶχε τὸν δρακοντίτη λίθο, γι' αὐτὸ κι αἰσθάνθηκε τὸν Γύγη νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν πόρτα· ἄλλοι λένε ὅτι λεγόταν Τουδοῦ, ἄλλοι Κλυτία καὶ ὁ Ἄβας Ἀβρώ. Λένε ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀποσιώπησε τὸ ὄνομα τῆς γυναίκας, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ὁ ἐρωμένος τοῦ Ἡροδότου Πλησίρροος μὲ κάποια Νυσία ἐρωτευμένη του, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσό, ἐπειδὴ δὲν κατέκτησε τὴν ἐταίρά, δὲν ἄντεξε καὶ κρεμάσθηκε. Γι' αὐτὸ ἡ Ἡρόδοτος φυλάχθηκε νὰ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῆς Νυσίας. Λέγει ἀκόμα ὅτι οἱ Κένταυροι, θέλο-

λιμῶ διεφθάρησαν, θελχθέντες ὑπὸ τῆς Σειρήνων ἠδυφωνίας. Ὡς
 Ἄβδηρος, ὁ Ἡρακλέους ἐρώμενος, ἀδελφὸς ἦν Πατρόκλου. Ὡς
 Ἐπιπόλη ἢ Καρυστία, ἢ Τραχίωνος θυγάτηρ, κρύπτουσα τὴν γυ-
 ναικείαν φύσιν συνεστρατεύετο τοῖς Ἕλλησι, μηνυθεῖσα δ' ὑπὸ
 5 Παλαμῆδους ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατελεύσθη. Ὡς Ἀλεξάνδρου
 ἀρπάζοντος Ἑλένην Μενέλαος ἐν Γορτύνη τῆς Κρήτης ἐκατόμ-
 βην ἔθυε τῷ Διί. Ὡς Παλαμῆδης ἀντ' Ἀγαμέμνονος Ἑλλήνων
 βασιλεύοι· ἐν Αὐλίδι γὰρ παραγενόμενος Ἀγαμέμνων, αἶγα
 ἀγρίαν ἱερὰν Ἀρτέμιδος κατατοξεύοι, ἀπλοΐας δὲ γενομένης τοῖς
 10 Ἕλλησι χρᾶ Κάλχας λυθῆναι τὸ δεινόν, εἰ θύσειε τὴν θυγατέρα
 Ἰφιγένειαν Ἀγαμέμνων Ποσειδῶνι τοῦ δὲ μὴ ἀνασχομένου, ὀργι-
 σθέντες οἱ Ἕλληνες ἀφείλοντο αὐτοῦ το κράτος, καὶ κατέστησαν
 βασιλέα Παλαμῆδην.

Ὡς Φιλοκτῆτης ὑπὸ ὄφεως πληγείς ἀνηρέθη, καὶ Ἀλέξαν-
 15 δρος ὑπὸ Μενελάου δόρατι τὸν μηρὸν πληγείς πίπτει. Ὅτι τελευ-
 τήσαντος Δημητρίου τοῦ Σκηψίου τὸ διβλίον Τέλλιδος πρὸς τῆ
 κεφαλῇ αὐτοῦ εὐρέθη, τὰς δὲ Κολυμβώσας Ἀλκμάνους πρὸς τῆ
 κεφαλῇ Τυρονίχου τοῦ Χαλκιδέως εὐρεθῆναι φασιν, τοὺς δ'
 Ὑβριστοδίκας Εὐπόλιδος πρὸς τῆ Ἐφιάλτου, τοὺς δὲ Εὐνείδας
 20 Κρατίνου πρὸς τῆ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως Μακεδόνων, τὰ δ'
 «Ἔργα» καὶ τὰς «Ἡμέρας» Ἡσιόδου πρὸς τῆ τοῦ Σελεύκου τοῦ
 Νικάτορος κεφαλῇ. Ὁ μέντοι νομοθέτης Ἀρκάδων Κερκίδας συν-
 ταφῆναι αὐτῷ τὸ Α καὶ Β τῆς Ἰλιάδος κελεύσειεν, ὁ δὲ Πομπηῖος
 ὁ Μάγνος οὐδ' εἰς πόλεμον προῖοι πρὶν ἂν τὸ Α τῆς Ἰλιάδος ἀνα-
 25 γνώσειε, ζηλωτῆς ὢν Ἀγαμέμνονος ὁ δὲ Ρωμαῖος Κικέρων Μή-
 δειαν Εὐριπίδου ἀναγινώσκων, ἐν φορείῳ φερόμενος, ἀποτμη-
 θεῖη τὴν κεφαλὴν ὡς Διόγνητος ὁ Κρής, ὁ πύκτης, νικήσας οὐ
 λάβοι τὸν στέφανον, ἀλλὰ καὶ ἔλαθει ὑπὸ Ἡλείων, διότι ὁ νικη-
 θεὶς καὶ ἀναιρεθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Ἡρακλῆς ἐκαλεῖτο ὀμωνυμῶν τῷ

ντας νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ μέσω τῆς Τυρσηνίας, πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα, γοητευμένοι ἀπὸ τὸ γλυκὸ ἄσμα τῶν Σειρήνων. Ὅτι ὁ Ἄβδηρος, ὁ ἐρωμένος τοῦ Ἡρακλῆ, ἦταν ἀδελφὸς τοῦ Πατρόκλου. Ὅτι ἡ Ἐπιπόλη ἀπὸ τὴν Κάρουστο, ἡ κόρη τοῦ Τραχίωνα, κρύβοντας τὸ ὅτι ἦταν γυναίκα, πῆρε μέρος στὴν ἐκστρατεία μαζί με τοὺς Ἕλληνες, κι ὅταν τὴ φανέρωσε ὁ Παλαμήδης, οἱ Ἕλληνες τὴ λιθοβόλησαν. Ὅτι ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος (Πάρης) ἄρπαξε τὴν Ἑλένη, ὁ Μενέλαος πρόσφερε στὸν Δία ἑκατόμβη θυσία στὴ Γόρτυνα τῆς Κρήτης. Ὅτι βασιλιάς τῶν Ἑλλήνων ἦταν ὁ Παλαμήδης, ὄχι ὁ Ἀγαμέμνοντας. Γιατὶ ὁ Ἀγαμέμνοντας φτάνοντας στὴν Αὐλίδα σκότωσε μὲ τὸ τόξο του μιὰ ἄγρια γίδα, ἱερὴ τῆς Ἀρτέμιδας, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν μπορούσαν ν' ἀποπλεύσουν, ἔδωσε χρησμὸ ὁ Κάλχας, ὅτι θὰ λυθεῖ τὸ ἀδιέξοδο, ἂν θυσιάσει ὁ Ἀγαμέμνονας τὴν κόρη του Ἴφιγένεια στὸν Ποσειδῶνα. Ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν δέχθηκε, οἱ Ἕλληνες ὀργίσθηκαν, τοῦ ἀφαίρεσαν τὴν ἐξουσία καὶ ἔκαναν βασιλέα τὸν Παλαμήδη.

Λέγει ἀκόμα ὅτι ὁ Φιλοκτῆτης πέθανε ὅταν τὸν δάγκωσε ἓνα φίδι, καὶ ὅτι ὁ Πάρης ἔπεσε χτυπημένος ἀπὸ τὸ δόρυ τοῦ Μενέλαου. Ὅτι ὅταν πέθανε ὁ Δημήτριος ἀπὸ τὴ Σκήψη βρέθηκε στὸ προσκεφάλι του τὸ βιβλίο τοῦ Τέλλιδα. οἱ Κολυμβῶσες Ἀλκμάνες¹ λένε ὅτι βρέθηκαν δίπλα στὸ κεφάλι τοῦ Τυρανίχου τοῦ Χαλκιδέα, οἱ Ὑβριστοδίκες τοῦ Εὐπόλιδα δίπλα στὸ κεφάλι τοῦ Ἐφιάλτη, οἱ Εὐνείδες τοῦ Κρατίνου στὸ προσκεφάλι τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Μακεδόνων, ἐνῶ τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέραι τοῦ Ἡσιόδου στὸ προσκεφάλι τοῦ Σελεύκου τοῦ Νικᾶτορα. Ἀκόμα λέγει ὅτι ὁ νομοθέτης τῶν Ἀρκάδων Κερκίδας ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ταφοῦν μαζί του τὸ Α καὶ τὸ Β τῆς Ἰλιάδας, ἐνῶ ὁ Πομπήιος ὁ μέγας οὔτε στὴ μάχη βιάδιζε πρὶν διαβάσει τὸ Λ τῆς Ἰλιάδας, ἐπειδὴ εἶχε πρότυπό του τὸν Ἀγαμέμνονα. Ὁ Ρωμαῖος πάλι Κικέρων ἀποκεφαλίσθηκε διαβάζοντας τὴ Μήδεια τοῦ Εὐριπίδη πάνω στὸ φορεῖο πού τὸν μετέφεραν. Ὅτι ὁ Διόγνητος ὁ Κρήτας, ὁ πυγμαῖος, ἂν καὶ νίκησε, δὲν τοῦ ἔδωσαν τὸ στεφάνι, ἀλλὰ καὶ ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τοὺς Ἡλείους, γιατί ὁ Ἡρακλῆς πού νικήθηκε καὶ σκοτώθηκε ἀπὸ αὐτὸν εἶχε τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὸν

1. Μᾶλλον τοῦ Ἀλκμάνου.

ἥρωϊ· τοῦτον τὸν Διόγνητον ὡς ἥρωα Κρητες τιμῶσιν. Ὅτι τὸ Ὀμηρικόν, τιτρώσκεισθαι μέλλοντος,
 “Οὐδὲ σέθεν, Μενέλαε, θεοὶ μάκαρες λελάθοντο”,
 τοῦτον τὸν στίχον παρώδησεν ὁ Πύθιος Μενέδημε ἀντὶ τοῦ Με-
 5 νέλαε. Προετάθη δὲ τὸ ζήτημα παρὰ δεῖπνον Αὐγούστου τοῦ βα-
 σιλέως, ποῖον στίχον Ὀμήρου παρώδησεν ὁ χρησμός, καὶ τίς ἐστὶν
 ἐν τῷ χρησμῷ ἱστορούμενος. Καὶ ὡς Μενέδημος Ἡλείος Βουνέα
 υἱὸν ὑπέδειξεν Ἡρακλεῖ περὶ τῆς καθάρσεως τοῦ Αὐγέου κόπρου,
 ὥστε ἀποστρέψαι τὸν ποταμόν, ὃν καὶ συμμαχῆσαι Ἡρακλεῖ. Ἐν
 10 τῷ πρὸς Αὐγέαν πολέμῳ φασὶ καὶ ἀναιρεθέντα ταφῆναι ἐν Λε-
 πρέῳ παρὰ πεύκης δένδρῳ. Ἀγῶνα δὲ θεοὶ ἐπ’ αὐτῷ Ἡρακλῆς
 ἐπάλαισε Θησεῖ· ἰσοπαλοῦς δὲ τοῦ ἀγῶνος γενομένου ἐρρήθη
 παρὰ τῶν θεατῶν περὶ τοῦ Θησεῶς “Ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς”.
 Ὅτι Φαντασία τις Μεμφῖτις Νικάρχου θυγάτηρ συνέταξε πρὸ
 15 Ὀμήρου τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον καὶ τὴν περὶ Ὀδυσσεΐας διήγησιν
 καὶ ἀποκεῖσθαι φασὶ τὰς βίβλους ἐν Μέμφιδι, Ὅμηρον δὲ παρα-
 γενόμενον, καὶ τὰ ἀντίγραφα λαβόντα παρὰ Φανίτου τοῦ ἱερο-
 γραμματέως, συντάξαι ἐκείνοις ἀκολούθως. Ὡς Ἄδωνις ἀνδρό-
 γυννος γενόμενος, τὰ μὲν ἀνδρεῖα πρὸς Ἀφροδίτην πράσσειν ἐλέ-
 20 γετο, τὰ θηλυκὰ δὲ πρὸς Ἀπόλλωνα.

Ὡς Ἀλφειῷ τῷ ποταμῷ γέρας δωρούμενος Ἡρακλῆς, νική-
 σας ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἀπ’ αὐτοῦ ἐκάλεσε τὸ ἄλφα καὶ προέταξε τῶν
 στοιχείων. Ὅτι φλυαρῶν οὗτος ὁ μυθογράφος, Μωσῆς, φησὶν, ὁ
 τῶν Ἑβραίων νομοθέτης «ἄλφα» ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἄλφους ἔχειν ἐπὶ
 25 τοῦ σώματος. Γαλέριος δὲ Κράσσος ὁ χιλίαρχος, ὁ ἐπὶ Τιβερίου
 Καίσαρος, χιλίαρχος «βῆτα» ἐκαλεῖτο ἠδέως σεύτλω χρώμενος, ὁ
 δὴ θητάκιον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Καὶ Ὀρφυλλίς δὲ ἡ Κυζικηνῆ
 ἑταῖρα «γάμμα». Ἀντήνωρ δὲ ὁ τὰς Κρητικὰς γράψας ἱστορίας
 «δέλτα», διὰ τὸ ἀγαθὸς εἶναι καὶ φιλόπολις τοὺς γὰρ Κρητας τὸ
 30 ἀγαθὸν δέλτον καλεῖν. Ἀπολλώνιος δ’ ὁ ἐν τοῖς τοῦ Φιλοπάτορος
 χρόνοις ἐπ’ ἀστρονομίᾳ περιδότης γεγονὼς εἰ ἐκαλεῖτο, διότι τὸ

2. Ἡ νόσος δηλαδή λεύκη.

ἦρωα· αὐτὸν τὸν Διόγνητο οἱ Κρηῖτες τὸν τιμοῦν ὡς ἦρωα. Λέγει ἀκόμα ὅτι τὸν Ὀμηρικὸ στίχο,

«Οὔτε ἐσένα, Μενέλαε, σὲ λησιμόνησαν οἱ μακάριοι θεοί», ὅταν ἔμελλε νὰ πληγωθεῖ, τὸν μεταποίησε ὁ Πύθιος ἀπὸ Μενέλαε σὲ Μενέδημε. Τὸ ζήτημα ἀνέκυψε σὲ δεῖπνο τοῦ βασιλιᾶ Αὐγούστου, πού τέθηκε τὸ ἐρώτημα, ποιὸν στίχο τοῦ Ὀμήρου μεταποίησε ὁ χρησμός, καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού ἀναφέρεται στὸ χρησμό. Καὶ ὅτι Μενέδημος ὁ Ἡλεῖος πρότεινε στὸν Ἡρακλῆ τὸν υἱὸ του Βουνέα γιὰ τὸ καθάρισμα τῆς κόπρου τοῦ Αὐγεία μὲ τὴν ἐκτροπὴ τοῦ ποταμοῦ, κι αὐτὸς συνεργάσθηκε μὲ τὸν Ἡρακλῆ. Κατὰ τὸν πόλεμο ἐναντίον τοῦ Αὐγεία ὅταν, λένε, σκοτώθηκε τὸν ἔθαψαν στὸ Λέπρεο, κοντὰ σ' ἓνα πεῦκο, καὶ ὁ Ἡρακλῆς κηρύσσοντας ἀγῶνες πρὸς τιμὴν του πάλεψε μὲ τὸν Θησέα, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀγῶνας ἔληξε ἰσόπαλος, εἰπώθηκε ἀπὸ τοὺς θεατὲς γιὰ τὸ Θησέα: “Ἄλλος αὐτὸς Ἡρακλῆς”. Ὅτι κάποια Φαντασία ἀπὸ τὴ Μέφιδα, κόρη τοῦ Νικάρχου, συνέγραψε πρὶν ἀπὸ τὸν Ὀμηρο τὸν πόλεμο τῆς Τροίας καὶ τὴ διήγηση τῆς Ὀδύσειας, ὅτι τὰ βιβλία βρῖσκονται λένε στὴ Μέφιδα, καὶ ὅτι ὁ Ὀμηρος πῆγε ἐκεῖ κι ἀφοῦ πῆρε ἀντίγραφα ἀπὸ τὸν Φανίτη τὸν ἱερογραμματέα, ἔγραψε σύμφωνα μ' αὐτά. Ὅτι ὁ Ἄδωνης, πού ἦταν ἀνδρόγυνος, στὴν Ἀφροδίτη συμπεριφερόταν ὡς ἄνδρας, καὶ στὸν Ἀπόλλωνα ὡς γυναίκα.

Λέγει ἐπίσης ὅτι ὁ Ἡρακλῆς τιμώντας τὸν Ἀλεφειὸ ὅταν νίκησε στὴν Ὀλυμπία, ἀπὸ αὐτὸν κάλεσε τὸ γράμμα ἄλφα καὶ τὸ προέταξε στὰ στοιχεῖα. Ὅτι φλυαρώντας αὐτὸς ὁ μυθογράφος λέγει πὼς ὁ Μωυσῆς, ὁ νομοθέτης τῶν Ἑβραίων, λεγόταν «ἄλφα» ἐπειδὴ εἶχε πάνω στὸ σῶμα του ἄλφους² (λευκὲς κηλίδες). Ὁ Γαλέριος Κράσος, ὁ χιλιάρχος, ὀνομαζόταν ἐπὶ βασιλείας τοῦ Τιβερίου Καίσαρα χιλιάρχος «βῆτα», ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦσε μὲ εὐχαρίστηση σεῦτλο, πού οἱ Ρωμαῖοι τὸ λένε βητάκιο. Καὶ ἡ Ὀρτυλλίδα, ἡ ἑταῖρα ἀπὸ τὴν Κύζικο, λεγόταν «γάμμα», ὁ Ἀντήνορας πού ἔγραψε τίς Κρητικὲς ἱστορίες λεγόταν «δέλτα», ἐπειδὴ ἦταν καλὸς κι ἀγαποῦσε τὴν πόλη του, γιὰτὶ οἱ Κρητικοὶ τὸ καλὸ τὸ λένε δέλτον. Ὁ Ἀπολλώνιος, πού ἔγινε περιδότης στὴν ἀστρονομία στὰ χρόνια τοῦ Φιλοπάτορα λεγόταν Ἔψιλον, ἐπειδὴ τὸ σχῆμα τοῦ Ε παρομοιάζει μὲ τὴ σελήνη,

σχῆμα τοῦ ε συμπεριφέρεται τῷ τῆς σελήνης, περί ἣν ἐκεῖνος μάλιστα ἠκρίβωτο. Σάτυρος δ' ὁ Ἀριστάρχου γνώριμος «ζῆτα» ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ζητητικὸν αὐτοῦ. Καὶ Αἴσωπόν φασιν, ὡς ὑπὸ Ἴδμονος τοῦ δεσπότη «θῆτα» ἐκαλεῖτο διὰ τὸ δουλικὸς τις εἶναι καὶ 5 πολύτροπος θῆτες γὰρ οἱ δοῦλοι. Καὶ ἡ Κυψέλου δὲ μήτηρ, χολῆ οὔσα, «Λάμβδα» ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Πυθίου. Δημοκύδης δὲ Πυθαγόραν, φησί, καταγράψαντα πάντα τοὺς ἀριθμούς, τῷ γ' στοιχείῳ κληθῆναι. Τοσαῦτα καὶ τὸ ε' βιβλίον.

Τὸ δὲ ζ' βιβλίον κεφάλαια περιέχει τάδε, ὡς Ἀχιλλεύς, ὑπὸ 10 Πενθεσιλείας ἀναιρεθεῖς, δεηθείσης αὐτοῦ τῆς μητρὸς Θέτιδος, ἀναβιοῖ καὶ ἀνελὼν Πενθεσιλείαν εἰς ἄδου πάλιν ὑποστρέφει. Ὡς ἐν τῇ Ἀλεξάνδρα Λυκόφρων εἰπών,

“Ποία δ' ἀηδῶν στεῖρα κενταυροκτόνος”,

τὰς Σειρῆνας «κενταυροκτόνους» εἶπεν. Ὡς Ἐλενος ὁ Πριάμου 15 Ἀπόλλωνος ἐρώμενος γένοιτο, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ δῶρον τόξον ἐλεφάντινον, ᾧ Ἀχιλλέα τοξεύσειε κατὰ τῆς χειρὸς “Οτι μετὰ Ἀνδρομάχης καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Πριάμος ὑπὲρ τῶν Ἐκτορος ὀσπῶν ἰκέτης ἀφίκετο ὡς Ἀχιλλέα. Ὡς Θέτις τοὺς ἐκ Πηλέως αὐτῇ γινομένους παῖδας πυρὶ λαθραίῳ κατηνάου, ἐξ γεγονότας 20 ὡς δὲ καὶ Ἀχιλλέα ἐπεχείρησε, γνοὺς Πηλεὺς ἐξείλετο τὸν ἀστράγαλον μόνον τοῦ δεξιοῦ ποδὸς κεκαυμένον, καὶ Χείρωνι παρατίθησιν, ὁ δὲ ἀνορύξας τὸ Δαμύσου τοῦ Γίγαντος σῶμα ἐν Παλλήνῃ κείμενον (ταχύτατος δ' ἦν ὁ Δάμυσος πάντων γιγάντων) καὶ ἀνελόμενος αὐτοῦ τὸν ἀστράγαλον ἐναρμόζει τῷ Ἀχιλλέως ποδί, καὶ 25 φαρμάκοις αὐτὸν σωματοποιεῖ. Τοῦτον δὲ τὸν ἀστράγαλον ἀποπεσεῖν διωκομένου αὐτοῦ ὑπὸ Ἀπόλλωνος, καὶ οὕτως αὐτὸν ἀναιρεθῆναι καταπεσόντα. Φασὶ δὲ ποδάρκην αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λέγεσθαι, ὅτι φασὶ τῆς Ἄρκης τὰ πτερὰ τὴν Θέτιν περιθεῖναι τῷ παιδί γεννηθέντι, καὶ εἶναι τὸ «ποδάρκης» ὁ ἐν τοῖς ποσὶ 30 τὰ τῆς Ἄρκης πτερὰ ἔχων. Ἡ δὲ Ἄρκη Θαύμαντος ἦν θυγάτηρ, ἧς ἡ ἀδελφὴ Ἴρις πτερὰ δ' εἶχεν ἑκατέρα. Ἐν δὲ τῷ πρὸς Τιτᾶνας

για τὴν ὁποία ἐκεῖνος μίλησε μὲ μεγάλη ἀκριβεία. Ἐπίσης ὁ Σάτυρος, ὁ γνωστός τοῦ Ἀρίσταρχου, λεγόταν «Ζῆτα», ἐπειδὴ εἶχε τὸ πάθος τῆς ζήτησης. Καὶ ὁ Αἴσωπος λέγει, ὅτι ὁ κύριός του Ἰδμονας τὸν ἀποκαλοῦσε «Θῆτα», ἐπειδὴ ἦταν δοῦλος καὶ εἶχε πανουργία. Καὶ ἡ μητέρα τοῦ Κυψέλου, ποὺ ἦταν χωλή, ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸν Πύθιο «λάμβδα». Ὁ Δημοκύδης λέγει, ὅτι ὁ Πυθαγόρας, ποὺ κατέγραψε ὅλους τοὺς ἀριθμούς, ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸ στοιχεῖο γάμμα. Αὐτὰ περιέχει καὶ τὸ πέμπτο βιβλίο.

Τὸ ἕκτο βιβλίο παριέχει τὰ ἑξῆς κεφάλαια: Ὅτι ὅταν σκοτώθηκε ὁ Ἀχιλλέας ἀπὸ τὴν Πενθεσίλεια, μετὰ ἀπὸ παράκληση τῆς μητέρας του Θέτιδας ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ, καὶ ἀφοῦ σκότωσε τὴν Πενθεσίλεια, ἐπέστρεψε πάλι στὸν Ἄδη. Ὅτι ὁ Λυκόφρων λέγοντας στὴν Ἀλεξάνδρα του,

«Ποιὰ στείρα ἀηδόνα εἶναι κενταυροκτόνος», ὀνόμασε κενταυροκτόνους τὶς Σειρήνες. Ὅτι ὁ Ἐλενος, ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, ἔγινε ἀγαπημένος τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ ἔλαβε ἀπὸ αὐτὸν ἐλεφάντινο τόξο, μὲ τὸ ὁποῖο τόξευσε τὸν Ἀχιλλέα στὸ χέρι. Ὅτι μαζὶ μὲ τὴν Ἀνδρομάχη καὶ τοὺς υἱοὺς του ὁ Πρίαμος πῆγε ἰκέτης στὸν Ἀχιλλέα γιὰ νὰ πάρει τὰ ὄσα τοῦ Ἔκτορα³. Ὅτι ἡ Θέτιδα ἔρριχνε τὰ παιδιά της στὴ φωτιὰ κρυφὰ ἀπὸ τὸν Πηλέα, ποὺ ἦταν ἔξι, καὶ ὅταν ἐπιχείρησε νὰ ρίξει καὶ τὸν Ἀχιλλέα, τὸ ἀντιλήφθηκε ὁ Πηλέας καὶ τὸν ἔβγαλε, ἔχοντας κόψει μόνο τὸν ἀστράγαλο τοῦ δεξιοῦ ποδιοῦ, τὸν πῆγε τότε κοντὰ στὸν Χείρωνα, καὶ ἐκεῖνος ξεθάβοντας τὸ σῶμα τοῦ Γίγαντα Δαμύσου, ποὺ ἦταν θαμμένο στὴν Παλλήνη (ὁ Δάμυσος ἦταν ὁ ταχύτατος ἀπὸ ὅλους τοὺς γίγαντες), πῆρε τὸν ἀστράγαλο καὶ τὸν προσάρμοσε στὸ πόδι τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τὸν ἐνσωμάτωσε μὲ φάρμακα. Αὐτὸς ὁ ἀστράγαλος τοῦ ἔπεσε ὅταν τὸν καταδίωκε ὁ Ἀπόλλωνας, καὶ ἔτσι τὸν σκότωσε ὅταν ἔπεσε κάτω. Λένε ὅτι ὁ ποιητὴς τὸν ὀνομάζει ποδάρκη (ταχύποδα), ἐπειδὴ ὅταν γεννήθηκε ἡ Θέτιδα φόρεσε στὸ παιδί τὰ φτερὰ τῆς Ἄρκης, καὶ τὸ ποδάρκης σημαίνει αὐτὸς ποὺ ἔχει σὰ πόδια τὰ φτερὰ τῆς Ἄρκης. Ἡ Ἄρκη ἦταν κόρη τοῦ Θαύμαντα, τῆς ὁποίας ἀδελφὴ ἦταν ἡ Ἴρις, καὶ εἶχαν φτερὰ καὶ οἱ δύο. Στὸν πόλεμο τῶν θεῶν μὲ τοὺς

3. Γιὰ περισσότερα βλ. Ἀπολλοδώρου, Βιβλιοθήκη, βιβλίο 3.

τῶν θεῶν πολέμῳ ἀποπτᾶσα τῶν θεῶν ἢ Ἄρκη πρὸς τοὺς Τιτᾶνας ἦλθε· μετὰ δὲ τὴν νίκην ὁ Ζεὺς τὰ μὲν πτερὰ αὐτῆς ἀφείλετο, αὐτὴν ταρταρώσας, παραγενόμενος δὲ ἐπὶ τῷ Πηλέως καὶ Θέτιδος γάμῳ δῶρον τὰ πτερὰ τῇ Θέτιδι προσάγει. Ὡς Πηλεῖ ἐπὶ τῷ
5 γάμῳ φασὶ δωρήσασθαι Ἥφαιστον μὲν μάχαιραν, Ἀφροδίτην δὲ φιάλην ἐγγεγλυμμένην Ἔρωτα χρυσοῦν, Ποσειδῶνα δὲ ἵππους Ξάνθον καὶ Βαλίον, Ἥραν δὲ χλαμύδα καὶ Ἀθηναῖαν ἀνλούς, Νηρέα δὲ τοὺς θεῖους ἄλλας καλουμένους ἐν κοίτιδι· τούτους δὲ δύνάμιν ἔχειν ἀμήχανον πρὸς πολυφαγίαν καὶ ὄρεξιν καὶ πέψιν,
10 ἔξ οὗ λύεται σοι καὶ τό;

“Πάσσε δ’ ἄλὸς θείοιο”,

Περὶ Ἀχιλλέως τοῦ γηγενοῦς καὶ ἀπὸ τῶν Ἰλιακῶν ὅσοι ἐγένοντο Ἀχιλλεῖς περιώνυμοι. Καὶ ὡς οὗτος ὁ γηγενὴς φεύγουσαν τὴν Ἥραν ἀπὸ τῆς τοῦ Διὸς μίξεως ὑπεδέξατο ἐν τῷ αὐτοῦ ἄντρῳ, καὶ
15 ἀνέπεισε συνελθεῖν τῷ Δί, καὶ πρώτην μίξιν Ἥρας καὶ Διὸς ταύτην γενέσθαι φασίν. Ὁ δὲ Ζεὺς ἐπηγγείλατο Ἀχιλλεῖ πάντα τοὺς τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κληθησομένους περιωνύμους ποιήσειν. Διὰ τοῦτο καὶ Ἀχιλλεὺς περιώνυμος ὁ τῆς Θέτιδος. Καὶ ὁ Χείρωνος δὲ διδάσκαλος Ἀχιλλεὺς ἐκαλεῖτο, ἀφ’ οὗ καὶ ὁ Πηλέως ἐκλήθη ὑπὸ
20 Χείρωνος. Καὶ ὁ τὸν ὄστρακισμὸν ἐπινοήσας Ἀθήνησιν Ἀχιλλεὺς ἐκαλεῖτο, υἱὸς Λύσανος. Καὶ Διὸς καὶ Λαμίας Ἀχιλλέα φασὶ γενέσθαι τὸ κάλλος ἀμήχανον, ὃν καὶ ἐρίσαντα περὶ κάλλους νικῆσαι, τοῦ Πανὸς κρίναντος, καὶ διὰ τοῦτο Ἀφροδίτη νεμεσήσασα ἐμβάλλει Πανὶ τὸν Ἥχους ἔρωτα, καὶ μὴν καὶ κατειργάσατο καὶ εἰς
25 τὴν ιδέα αὐτόν, ὅπως ἐκ τῆς μορφῆς αἰσχρὸς καὶ ἀνέραστος φαίνοιτο. Καὶ Γαλάτου τινὸς υἱὸς Ἀχιλλεὺς ἐκλήθη, ὃν ἐκ γενετῆς πολὺν γενέσθαι φησί. Καὶ ἕτεροι Ἀχιλλεῖς ἐπιφανεῖς γεγόνασι ἰδ’, ὧν οἱ δύο κύνες ἦσαν καὶ θαυμάσιοι τὰ κυνῶν ἔργα.

Ὅτι Πρίαμος Διὸς ἐρώμενος γένοιτο, καὶ λάβοι παρ’ αὐτοῦ
30 τὴν χρυσοῦν ἄμπελον, ἣν δῶρον Εὐρυπύλῳ τῷ Τηλέφου ὑπὲρ συμμαχίας δίδωσιν. Ὡς Αἴσωπος ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Δελφῶν ἀνεβίωσε,

Τιτάνες ἔφυγε ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ πετώντας πῆγε στοὺς Τιτάνες. Μετὰ τῆ νίκη ὁ Δίας τῆς ἀφαίρεσε τὰ φτερὰ καὶ τὴν ἔρριξε στὸν Τάρταρο· ὅταν ὅμως πῆγε στὸ γάμο τοῦ Πηλέα καὶ τῆς Θέτιδας, τῆς πῆγε δῶρο τὰ φτερὰ τῆς. Ὅτι στὸν Πηλέα ὁ Ἡφαιστος ἔκανε, λένε, καὶ τοῦ πρόσφερε γαμήλιο δῶρο ἓνα ξίφος, ἡ Ἀφροδίτη μὲ φιάλη χρυσῆ μὲ σκαλισμένο Ἔρωτα, ὁ Ποσειδῶνας τὰ ἄλογα Ξάνθο καὶ Βαλίο, ἡ Ἥρα μὲ χλαμύδα, ἡ Ἀθηνᾶ αὐλοῦς, ὁ Νηρῆας τὸ λεγόμε- νο θεῖο ἀλάτι σὲ θήκη· αὐτὸ εἶχε ἀκαταμάχητη δύναμη γιὰ πολυφα- γία καὶ ὄρεξη καὶ πέψη, καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ προτροπή,

«Πασπάλισε μὲ θεῖο ἀλάτι».

Μιλᾷ ἐπίσης γιὰ τὸν Ἀχιλλέα ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τῆ Γῆ, καὶ γιὰ ὄλους ἐκείνους τοὺς ὁμώνυμους, ποὺ ἔγιναν ὀνομαστοὶ ἀπὸ τὰ Τρωϊκὰ καὶ μετὰ, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ υἱὸς τῆς Γῆς δέχθηκε στὴ σπηλιά του τὴν Ἥρα ποὺ ἔφευγε γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴ συνουσία μὲ τὸν Δία καὶ τὴν ἔπεισε νὰ συνουσιασθεῖ μὲ τὸν Δία. Καὶ αὕτη εἶναι λένε ἡ πρώτη συνουσία τῆς Ἥρας καὶ τοῦ Δία. Ὁ Δίας τότε ὑποσχέθηκε στὸν Ἀχιλλέα ὅτι θὰ κάνει ξακουστοὺς ὄλους ἐκείνους ποὺ θὰ λάβουν τὸ ὄνομά του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγινε ξακουστὸς κι ὁ Ἀχιλλέας, ὁ υἱὸς τῆς Θέτιδας. Καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ Χείρωνα λεγόταν Ἀχιλλέας, καὶ ἀπὸ αὐτὸν ὀνομάσθηκε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Πηλέα ἀπὸ τὸν Χείρωνα. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπινόησε τὸν ἔξοστρακισμό στὴν Ἀθήνα λεγόταν Ἀχιλλέας κι ἦταν υἱὸς τοῦ Λύσωνα. Ἐπίσης λένε ὅτι ἀπὸ τὸν Δία καὶ τῆ Λαμία γεννήθηκε παιδί Ἀχιλλέας μὲ ἐκπληκτικὴ ὁμορφιά, ποὺ ὅταν φιλονείκησε γιὰ ὁμορφιὰ νίκησε μὲ κριτὴ τὸν Πάνα, καὶ γι' αὐτὸ ἡ Ἀφροδίτη ὀργίσθηκε καὶ ἔκανε τὸν Πάνα νὰ ἐρωτευθεῖ τὴν Ἥχώ, ἀλλὰ τὸν ἄλλαξε καὶ στὴν μορφή, ὥστε νὰ φαίνεται ἀπὸ τὴν ὄψη ἄσχημος καὶ ἀνάξιος γιὰ ἔρωτα. Καὶ κάποιου Γαλάτη ὁ υἱὸς ὀνομάσθηκε Ἀχιλλέας, ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴ γέννησή του ἀσπρο- μάλλης. Ὄνομαστοὶ ἔγιναν κι ἄλλοι δέκα τέσσερες Ἀχελλεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δύο ἦταν σκυλιὰ καὶ ἐκπληκτικὰ στὸ ἔργο τῶν σκυ- λιῶν.

Ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ὁ Πρίαμος ἔγινε ἐρωμένος τοῦ Δία καὶ ἔλαβε ἀπὸ αὐτὸ τὸ χρυσὸ κλῆμα, ποὺ τὸ ἔκανε δῶρο στὸν Εὐρύπυ- λο, τὸν υἱὸ τοῦ Τηλέφου, γιὰ τὴ συμμαχία τους. Ὅτι ὁ Αἰσωπος σκο-

καὶ συνεμάχησε τοῖς Ἑλλησι περὶ Θερμοπύλας. Ὡς Φιλοκτήτην ἐν Λήμνῳ Πύλιος ἰάτρευσεν υἱὸς Ἡφαιίστου, καὶ ἔμαθε παρ' αὐτοῦ τὴν τοξικὴν. Ὡς Σκαμάνδρου τοῦ ποταμοῦ υἱὸς Μῆλος γένοιτο καλὸς τὴν ὄραν, περὶ οὗ ἔρισαι φασὶν Ἦραν τε καὶ Ἀθηναῖν
 5 καὶ Ἀφροδίτην τίνος γένοιτο ἱερεὺς, Ἀλέξανδρον δὲ κρῖναι νικᾶν Ἀφροδίτην· ἐκ ταύτης γοῦν τῆς ἱστορίας ὁ περὶ τοῦ μήλου λόγος διεδόθη. Ὑπερμένης ἐν τῷ περὶ Χίου Ὀμήρου φησὶ θεράποντα γενέσθαι Σκινδαφὸν ὀνόματι· τοῦτον ζημιωθῆναι ὑπὸ Χίων χιλίας δραχμᾶς διὰ τὸ μὴ καῦσαι τελευτήσαντα τὸν δεσπότην. Ὁ δὲ
 10 τὸ ὄργανον εὐρῶν τὸ οὕτω καλούμενον σκινδαφὸν Ἐρετριεὺς ἦν, Ποικίλης τῆς ἀνλητριίδος υἱός. Ταῦτα καὶ τὸ 5 βιβλίον.

Ἐν δὲ τῷ ζ περιέχεται ὡς Θεόδωρος ὁ Σαμοθράξ τὸν Δία φησὶ γεννηθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἀκατάπαυστον γελάσαι, καὶ διὰ τοῦτο τέλειος ἐνομίσθη ὁ ἕβδομος ἀριθμὸς. Ὡς Ἀχιλλεὺς διὰ μὲν
 15 τὸ ἐκ πυρός αὐτὸν σωθῆναι καόμενον ὑπὸ τῆς μητρὸς Πυρρίσσοος ἐκαλεῖτο, διότι δὲ ἐν τῶν χειλέων αὐτοῦ κατακαυθεῖν, Ἀχιλλεὺς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὠνομάσθη. Ὅτι Τηλέμαχον Ὀδυσσεὺς υἱὸν μαθοῦσαι εἶναι ἀνεῖλον αἱ Σειρῆνες. Ὡς Ὀδυσσεὺς ἐν Τυρρηνίᾳ ἠγωνίσαστο ἀνλητικὴν, καὶ ἐνίκησεν ἠῦλῆσε δὲ Ἰλίου ἄλωσιν, Δη-
 20 μοδόκου ποίημα. Ὡς Στίχιος ὁ Αἰτωλός, ἐρώμενος ὦν Ἡρακλέους, εὐρέθη ἀνασχισθεὶς τετριχωμένην ἔχων τὴν καρδίαν· ἀνῆρέθη δ' ὑπ' αὐτοῦ Ἡρακλέους ὅτε μανεῖς καὶ τοὺς ἰδίους ἀνεῖλε παῖδας, καὶ ἐπὶ τούτῳ μόνῳ φασὶ θρηνηῖσαι τὸν ἥρωα. Ὡς Ἑρμῆς Πολυδεύκους ἐνός τῶν Διοσκούρων γεγονὼς ἐραστῆς ἐδώρησάτο
 25 αὐτῷ Δῶτορα τὸν Θεσσαλὸν ἵππον. Ὅτι Ἀπόλλωνος ἐπιτελοῦντος ἐπιτάφιον Πύθωνι παλαίει Ἑρμῆς καὶ Ἀφροδίτῃ, καὶ κρατήσασα ἄθλον ἔλαβε κιθάραν, ἣν καὶ ἐδώρησάτο Ἀλεξάνδρῳ, περὶ ἧς καὶ Ὀμηρος,

«Οὐκ ἂν τοι χραίσμη κίθαρις»,

30 καὶ ἐξῆς.

τώθηκε ἀπὸ τοὺς Δελφούς καὶ ξανάζησε καὶ συμπολέμησε μὲ τοὺς Ἕλληνας στὶς Θερμοπύλες. Ὅτι τὸν Φιλοκτῆτη τὸν θεράπευσε στὴ Λῆμνο ὁ Πύλιος, υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου, καὶ ἔμαθε ἀπὸ αὐτὸν τὴν τοξευτική. Ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ποταμοῦ Σκαμάνδρου Μῆλος ἦταν ὠραῖος στὴν ἐμφάνιση, γιὰ τὸν ὁποῖο φιλονείκησαν ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ Ἀφροδίτη, ποιᾶς ἀπὸ τὶς τρεῖς θὰ γίνεи ἱερέας, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος (Πάρης) ὡς κριτῆς ἔδωσε τὴν νίκη στὴν Ἀφροδίτη· ἀπὸ αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἱστορία διαδόθηκε ὁ λόγος γιὰ τὸ μῆλο. Ὁ Ὑπερμένης στὴν ἀφήγησή του γιὰ τὴ Χίο, λέγει ὅτι ὑπηρέτης τοῦ Ὀμήρου ἦταν κάποιος μὲ τὸ ὄνομα Σκινδαψὸς· αὐτὸς τιμωρήθηκε ἀπὸ τοὺς Χίους μὲ πρόστιμο χιλίων δραχμῶν ἐπειδὴ δὲν ἔκαψε τὸν κύριό του ὅταν πέθανε. Ἐκεῖνος ὅμως πού βρῆκε τὸ ὄργανο πού ἔχει αὐτὸ τὸ ὄνομα σκινδαψὸς ἦταν ἀπὸ τὴν Ἐρέτρια, υἱὸς τῆς αὐλητρίδας Ποικίλης. Αὐτὰ περιέχει καὶ τὸ ἕκτο βιβλίον.

Τὸ ἕβδομον βιβλίον περιέχει τὰ ἑξῆς· Ὅτι ὁ Θεόδωρος ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη λέγει ὅτι ὅταν γεννήθηκε ὁ Δίας γελοῦσε συνεχῶς ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες καὶ γι' αὐτὸ θεωρήθηκε τέλειος ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ. Ὅτι ὁ Ἀχιλλέας, ἐπειδὴ σώθηκε ἀπὸ τὴ φωτιά ἐνῶ καιγόταν, ἡ μητέρα του τὸν ἔλεγε Πυρίσσοο, καὶ ἐπειδὴ εἶχε κατακαεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ χεῖλη του ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἀχιλλέας. Ὅτι τὸν Τηλέμαχο, ὅταν ἔμαθαν οἱ Σειρῆνες ὅτι ἦταν υἱὸς τοῦ Ὀδυσσεᾶ, τὸν σκότωσαν. Ὅτι ὁ Ὀδυσσεᾶς ἔλαβε μέρος στὴν Τυρρηνία σὲ ἀγῶνες αὐλοῦ καὶ νίκησε· ἔπαιξε στὸν αὐλὸ καὶ τὴν ἄλωση τῆς Τροίας, ποίημα τοῦ Δημόδοκου. Ὅτι ὁ Στίχιος ὁ Αἰτωλός, πού ἦταν ἐρωμένος τοῦ Ἡρακλεῖ, ὅταν τὸν ἔσχισαν βρέθηκε νὰ ἔχει καρδιὰ γεμάτη τρίχες· τὸν σκότωσε ὁ ἴδιος ὁ Ἡρακλεῖς, ὅταν ἐπάνω σὲ κρίση σκότωσε καὶ τὰ δικά του παιδιὰ, καὶ γι' αὐτὸ μόνον λένε ὅτι ὁ ἥρωας ξέσπασε σὲ θρήνους. Ὅτι ὁ Ἑρμῆς, πού ἔγινε ἐραστής τοῦ Πολυδεύκη, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς Διοσκούρους, τοῦ δώρησε τὸν Θεσσαλικὸ ἵππο Δώτορα. Ὅτι ὅταν ὁ Ἀπόλλων ἔκανε ἐπιτάφιους ἀγῶνες μὲ τὸν Πύθωνα, πάλεψαν ὁ Ἑρμῆς μὲ τὴν Ἀφροδίτη· νίκησε ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἔλαβε δῶρο κιθάρα, πού τὴ χάρισε στὸν Πάρη. Γι' αὐτὴ λέγει ὁ Ὀμηρος,

«Δὲν θὰ σοῦ χρησιμεύσει ἡ κιθάρα»,

καὶ τὰ λοιπά.

Τί ἐστὶ τὸ παρὰ Βακχυλίδῃ ὡς ἀπὸ Σειληνοῦ εἰρημένον, καὶ
 πρὸς τίνα εἶπε τὸ ἔπος. Ὡς ἡ Λευκάς πέτρα ἀπὸ Λεύκου τοῦ
 Ὀδυσσεῶς ἐταίρου τὴν κληῖσιν ἔλαβεν, ὃς Ζακύνθιος μὲν γένος
 ἦν, ἀνηρέθη δ', ὡς φησὶν ὁ ποιητής, ὑπ' Ἀντίφου τοῦτον ἰδρύσα-
 5 σθαί φασὶ καὶ ἱερὸν Λευκάτου Ἀπόλλωνος. Τοὺς μὲν οὖν καθαλ-
 λομένους ἀπὸ τῆς πέτρας παύεσθαί φασὶ τοῦ ἔρωτος. Καὶ ἡ αἰτία
 μετὰ τὸν Ἀδώνιδος, φασὶ, θάνατον περιερχομένη καὶ ζητοῦσα ἡ
 Ἀφροδίτη εὗρεν αὐτὸν ἐν Ἄργει πόλει τῆς Κύπρου, ἐν τῷ τοῦ
 Ἐριθίου Ἀπόλλωνος ἱερῷ, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν, ἀνακοινωσαμένη
 10 Ἀπόλλωνι καὶ τὸν περὶ Ἀδώνιδος ἔρωτα. Ὁ δ' Ἀπόλλων ἀγα-
 γῶν αὐτὴν ἐπὶ τὴν Λευκάδα πέτραν προσέταξε ῥίψαι κατὰ τῆς
 πέτρας, ἡ δὲ ἑαυτὴν ῥίψασα ἐπαύσατο τοῦ ἔρωτος. Ζητούσης δὲ
 τὴν αἰτίαν εἰπεῖν λέγεται τὸν Ἀπόλλωνα, ὡς μάντις ὢν ἐγνώκει
 διότι ὁ Ζεὺς αἰεὶ ἐρῶν Ἡρας ἐρχόμενος ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ἐκαθέζετο
 15 καὶ ἀνεπαύετο τοῦ ἔρωτος. Καὶ πολλοὶ δὲ ἄλλοι καὶ πολλαὶ ἔρωτι
 κάμνουσαι ἀπηλλάγησαν τοῦ ἔρωτος, ἐπεὶ τῆς πέτρας καθήλαντο.
 Ὡς καὶ Ἀρτεμισία ἡ Λυγδάμιδος, ἡ τῷ Πέρσῃ συστρατεύσασα,
 ἐρασθεῖσα Δαρδάνου Ἀβυδηνοῦ καὶ ὑπερορωμένη ἐκκόψειε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς κοιτωμένου, τῆς δ' ἐπιθυμίας κατὰ θεῶν μῆνιν ἐπιτα-
 20 θείσης. πορευθεῖσα κατὰ χρησμόν εἰς Λευκάδα ἔρριψεν ἑαυτὴν
 κατὰ τῆς πέτρας καὶ ἀναιρεθεῖσα ἐτάφη. Καὶ Ἴππομέδοντά φησὶν
 Ἐπιδάμνιον, παιδὸς ἐγχωρίου ἐρασθέντα καὶ μὴ τυγχάνοντα, ὅτι
 πρὸς ἕτερον κλίνειεν, ἀνελεῖν, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα παραγενόμενον
 καὶ ῥίψαντα αὐτὸν ἀποθανεῖν. Καὶ Νικόστρατον δὲ τὸν κωμικὸν
 25 Τεττιγίδαίας τῆς Μυριναίας ἐρασθέντα ῥίψαι ἑαυτὸν καὶ ἀπαλλα-
 γῆναι τοῦ ἔρωτος. Μάχητα δὲ φασὶ τὸν Βουθρώτιον Λευκοπέ-
 τραν ἐπικληθῆναι, διότι τετράκις αὐτὸν καταβαλὼν τῶν ἐρωτικῶν
 κακώσεων ἀπαλλάττοιο. Καὶ πλῆθος ἄλλο οὕτως ἀπαλλαγῆναι
 λέγεται. Καὶ Βουλαγόραν δὲ τὸν Φαναγορίτην, ἐρασθέντα Διο-
 30 δώρου τοῦ αὐλητοῦ, καταβαλόντα αὐτὸν ἀναιρεθῆναι γηραιὸν

Λέγει ἐπίσης τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ λέγεται στὸν Βακχυλίδη τάχα ἀπὸ τὸν Σειληνὸ καὶ σὲ ποιὸν εἶπε αὐτὸν τὸ λόγο. "Ὅτι ἡ Λευκάδα εἶναι πέτρα ποῦ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν Λεῦκο, τὸ σύντροφο τοῦ Ὀδυσσεά, ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, καὶ τὸν σκότωσε, ὅπως λέγει ὁ ποιητής, ὁ Ἄντιφος· αὐτὸς λένε ὅτι ἴδρυσε καὶ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα Λευκάτου. "Ὅποιοι λοιπὸν πηδήσουν ἀπὸ τὴν πέτρα λένε ὅτι παύουν νὰ εἶναι ἐρωτευμένοι καὶ ἡ αἰτία εἶναι ἡ ἐξῆς· Μετὰ τὸν θάνατο λένε τοῦ Ἄδωνη γυρίζοντας σὲ διάφορα μέρη ἡ Ἀφροδίτη κι ἀναζητώντας τον, τὸν βρῆκε στὸ Ἄργος, πόλη τῆς Κύπρου, στὸ ἱερὸ τοῦ Ἐριθίου Ἀπόλλωνα καὶ τὸν σκότωσε, ἀνακοινώνοντας στὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν ἔρωτά της γιὰ τὸν Ἄδωνη. Ὁ Ἀπόλλωνας τότε τὴν πῆγε στὴ Λευκάδα πέτρα καὶ τὴν διέταξε νὰ πηδήσει ἀπὸ τὴν πέτρα· πράγματι αὐτὴ πῆδησε καὶ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν ἔρωτά της. Κι ὅταν ζήτησε τὴν αἰτία λένε ὅτι ὁ Ἀπόλλων τῆς εἶπε, ὅτι ὡς μάντης τὸ γνώριζε, γιὰτὶ ὁ Δίας ἐρωτευμένος πάντοτε μὲ τὴν Ἥρα ἐρχόταν καὶ κάθιζε στὴν πέτρα κι ἔτσι ἀνακουφιζόταν ἀπὸ τὸν ἔρωτά του. Κι ἄλλοι πολλοὶ καὶ πολλὰς ποῦ τοὺς βασάνιζε ὁ ἔρωτας ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ αὐτὸν, ὅταν πῆδησαν ἀπὸ τὴν πέτρα. Ἐτσι καὶ ἡ Ἀρτεμισία, ἡ κόρη τοῦ Λύγδαμη, ποῦ ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία τοῦ Πέρση, εἶχε ἐρωτευθεῖ κάποιον Δάρδανο ἀπὸ τὴν Ἄβυδο, κι ἐπειδὴ τὴν περιφρονοῦσε, τοῦ ἔβγαλε τὰ μάτια ἐνῶ κοιμόταν, ἐπειδὴ ὁμοῦς ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν θεῶν αὐξήθηκε ἡ ἐπιθυμία της, πῆγε σύμφωνα μὲ χρησμό στὴ Λευκάδα, καὶ πηδώντας ἀπὸ τὴν πέτρα σκοτώθηκε καὶ τὴν ἔθαψαν. Λένε ὅτι καὶ ὁ Ἴππομέδοντας ὁ Ἐπιδάμνιος, ἐρωτεύθηκε ἕνα ἐντόπιο ἀγόρι κι ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκει ἀνταπόκριση, καθόσον ἡ κλίση του ἦταν πρὸς ἄλλον, τὸ σκότωσε· πῆγε στὴ Λευκάδα καὶ πέφτοντας ἀπὸ τὴν πέτρα σκοτώθηκε. Ἐπίσης καὶ ὁ Νικόστρατος ὁ κωμικός, ποῦ ἐρωτεύθηκε κάποιον Τετπιγίδαία ἀπὸ τὴ Μύρινα, ἔπεσε ἀπὸ τὴν πέτρα κι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν ἔρωτά του. Καὶ ὁ Μάκητας λένε ὁ Βουθρώτιος τὴν κατονόμασε Λευκόπετρα, ἐπειδὴ τέσσερες φορὲς ἔπεσε ἀπὸ αὐτὴν γιὰ ν' ἀπολλαγεῖ ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸ του μαρτύριο. Καὶ πλῆθος ἄλλο λέγεται ὅτι ἐλευθερώθηκαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Καὶ ὁ Βουλαγόρας ὁ Φαναγορίτης ποῦ ἐρωτεύθηκε τὸν αὐλητὴ Διόδωρο, ὄντας γέρος

ἤδη ὄντα Ἐναιρεθῆναι δὲ καὶ Ῥοδόπην Ἀμισσηνὴν καταβαλοῦσαν ἑαυτήν, διδύμων παίδων σωματοφυλάκων Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως ἐρασθεῖσαν, οἷς ὀνόματα Ἀντιφῶν καὶ Κῦρος. Χαρίνος δὲ ἰαμβογράφος ἠράσθη Ἐρωτος εὐνούχου τοῦ Εὐπάτορος οἰνοχόου καὶ πιστεύσας τῷ περὶ τῆς πέτρας λόγῳ κατέβαλεν ἑαυτὸν ἐπεὶ δὲ καταβαλὼν τὸ σκέλος κατεάγη καὶ ὑπὸ ὀδύνης ἐτελεύτα, ἀπέριψε τάδε τὰ ἰαμβεῖα,

Ἐρροῖς, πλανῆτι καὶ κακῇ πέτρῃ Λευκάς
Χαρίνον, αἰ αἰ, τὴν ἰαμβικὴν Μοῦσαν,
10 Κατηθάλωσας ἐλπίδος κενοῖς μύθοις.
Τοιαυτ' Ἐρωτος Εὐπάτωρ ἐρασθείη'.

Νιρεὺς δὲ Καταναῖος ἠράσθη τῆς Ἀττικῆς Ἀθηναίας, καὶ ἐλθὼν κατέβαλεν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς πέτρας, καὶ ἀπελύθη τοῦ διοχλοῦντος, πεσὼν δ' οὖν εἰς δίκτυον ἐνέπεσεν ἀλιέως, ἐν ᾧ ἀνελκύσθη σὺν
15 κιβωτῷ χρυσίου. Ἐπεδικάζετο δὲ πρὸς τὸν ἀλιέα περὶ τοῦ χρυσίου, ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων νυκτερινῇ ὄψει ἀπέστησεν αὐτὸν τοῦ ἐπιδικάζεσθαι, δέον εὐχαριστεῖν ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς, ἀπειλησάμενος, ἀλλὰ μὴ καὶ ἀλλότριον περιεργάζεσθαι χρυσίον. Πᾶνά φασιν ἰχθὺν εἶναι θαλάσσιον κητώδη, ὅμοιον τῷ Πανὶ κατὰ τὴν ὄψιν ἐν
20 τούτῳ λίθον εὐρίσκεισθαι τὸν ἀστερίτην, ὃν εἰς ἥλιον τεθέντα ἀνάπτεσθαι, ποιεῖν δὲ καὶ πρὸς φίλτρον. Τοῦτον δὴ τὸν λίθον εἶχεν Ἐλένη, γλυφὴν ἔχοντα αὐτὸν τὸν ἰχθὺν τὸν Πᾶνα, καὶ ταύτη ἐκέχρητο τῇ σφραγιῖδι. Ἐν οἷς καὶ τοῦ ζ τῆς Πτολεμαίου τοῦ Ἡφαιστίωνος εἰς πολυμαθίαν καινῆς ἱστορίας τὰ κεφάλαια.

25

ΡΨΑ'.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τὰ Ἀσκητικά.

Ἀνεγνώσθη τοῦ ἐν ἁγίοις Βασιλείου, ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, τὰ λεγόμενα «Ἀσκητικά», ἐν δυοῖς λόγοις. Χρήσιμον μὲν τὸ διβλίον, εἴπερ τι ἄλλο, ἐκάστω τῶν εὐσεβεῖν αἰρουμένων καὶ τυχεῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μάλιστα δὲ τοῖς ἐν κοινοβίῳ
30 τὸν ἀσκητικὸν διαθλοῦσιν ἀγῶνα. Ἐχει δὲ καὶ πολλῶν ἀπορημάτων

πιὰ ἔπεσε ἀπὸ τὴν πέτρα καὶ σκοτώθηκε. Σκοτώθηκε καὶ ἡ Ροδόπη ἀπὸ τὴν Ἄμισσὸ πού ἔπεσε ἀπὸ ἐκεῖ ἐρωτευμένη μὲ δίδυμους νέους σωματοφύλακες τοῦ βασιλιᾶ Ἀντιόχου, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων ἦταν Ἀντιφών καὶ Κῦρος. Καὶ ὁ Χαρίνος ὁ ἱαμβογράφος ἐρωτεύθηκε τὸν Ἔρωτα τὸν εὐνοῦχο, υἱὸ τοῦ Εὐπάτορα τοῦ οἰνοχόου, καὶ πιστεύοντας στὸ λόγο γιὰ τὴν πέτρα ἔπεσε ἀπὸ αὐτὴν, κι ἐπειδὴ πέφτοντας ἔσπασε τὸ πόδι του καὶ πέθαινε ἀπὸ τὸν πόνο, ἀπηϋθύνε τὰ ἀκόλουθα ἱαμβεῖα⁵.

«Ἄει χάσου πλανεύτρα καὶ κακὴ Λευκόπετρα,
τὸν Χαρίνο, ἀλίμονο, τὴ Μούσα τοῦ Ἰάμβου,
ἔκανες στάχτη τὶς ἐλπίδες μου μὲ κούφια παραμύθια,
τέτοιο Ἔρωτα νὰ νιώσει ὁ Εὐπάτωρ».

Ὁ Νιρέας ἐπίσης ἀπὸ τὴν Κατάνη ἐρωτεύθηκε τὴν Ἀττικὴ τὴν Ἀθηναία καὶ πῆγε καὶ ρίχθηκε ἀπὸ τὴν πέτρα· καὶ γλύτωσε βέβαια ἀπὸ τὸ ἐνόχλημά του, ἀλλὰ πέφτοντας, ἔπεσε σὲ δίχτυ ἀλιέα καὶ τὸν ἔδγαλαν μ' ἓνα κιβώτιο γεμᾶτο χρυσάφι. Προσέφυγε σὲ δίκη μὲ τὸν ἀλιέα, ἀλλὰ ὁ Ἀπόλλωνας μὲ νυχτερινὴ ἐμφάνισή του τὸν ἀπέτρεψε ἀπὸ τὴ δίκη, ἀπειλώντας τον, ὅτι ἔπρεπε νὰ εὐχαριστεῖ γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ του, καὶ ὄχι νὰ διεκδικεῖ καὶ ξένο χρυσάφι. Ὁ Πάνας λένε πὼς εἶναι θαλάσσιο κῆτος, ὅμοιο μὲ τὸν θεὸ Πάνα στὴν ὄψη. Μέσα του βρῖσκεται ὁ ἀστερίτης λίθος, πού ὅταν τεθεῖ στὸν ἥλιο ἀνάβει καὶ προξενεῖ καὶ (ἐρωτικὸ) φίλτρο. Αὐτὸν τὸν λίθο λοιπὸν εἶχε ἡ Ἑλένη, πού εἶχε ἀνάγλυφο τὸ κῆτος Πάνα καὶ τὸν χρησιμοποιοῦσε σὰν σφραγίδα. Αὐτὰ εἶναι τὰ κεφάλαια καὶ τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῆς νέας ἱστορίας τῆς γεμάτης πολυμάθεια τοῦ Ἡφαιστίωνα.

191.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τὰ Ἀσκητικά.

Διαβάσαμε τὰ λεγόμενα Ἀσκητικά τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, σὲ δύο λόγους. Τὸ βιβλίον εἶναι χρήσιμο, περισσότερο ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο, γιὰ κάθε φίλον τῆς εὐσέβειας, γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, καὶ μάλιστα γιὰ ἐκείνους πού ἀγωνίζονται στὴν ἀσκησὴ σὲ κοινόδιον. Ἔχει καὶ πολ-

5. Στίχοι σὲ ἱαμβικὸ μέτρο, στίχοι τῆς τραγωδίας.

των Γραφικῶν, ὅσα συνεπικοσμεῖ τὸ ἦθος, ἐν συνόψει λύσεις τε
καὶ σαφηνισμόν. Ἐν μὲν οὖν τοῖς λόγοις τὸ σύνηθες αὐτοῦ ἦθος
διαπρέπει καὶ τῆς σαφηνείας τὸ καθαρὸν, πλὴν ἐπ' ἐνίοις τῶν ζη-
τημάτων ἐστὶ πῶς αὐτῷ παρεσπαρμένον καὶ τὸ ἐμφατικόν, οὐ τῆς
5 λέξεως εἰς γλῶτταν νεανιευούσης, οὐδὲ τῆς συνθήκης περιβολαῖς
ἐπηλυγαζομένης, οὐ μὴν οὐδ' ἄλλη τινὶ ξενιζούσῃ καὶ ἀνακεχω-
ρηκνία ἢ τοῦ ἰδίου τρόπου ἢ τοῦ πολιτικοῦ λόγου περιεργία καὶ
δεινότητι· ἀλλὰ ταῦτα φυλάττων ὡς ἔθος, τὸ ἐμφατικὸν ὥσπερ
ἐναπορρίπτει, μηδεμίαν ἐναφιεῖς ἐπιτηδεύματος ἔννοιαν, πλὴν
10 ὅσα γε τῇ συντομίᾳ προβάλλει αὐτό. Τὸ μέντοι εὐκρινές, ἅτε δὴ
κεφαλαιώδη προβεβλημένος τὸν λόγον, καιρὸν οὐχ ὀρῶν εὐρί-
σκειν, οὐδ' ἐχρήσατο τὰ πολλά. Διήκει δ' αὐτοῦ καὶ τὸ δομὴν μετὰ
τοῦ πιθανοῦ πολλαχοῦ τῶν ζητημάτων ταῖς λύσεσι, πανταχοῦ δὲ
τὸ ψυχωφελές καὶ σωτήριο. Οὐ μέντοι τῇ συντομίᾳ μόνῃ περι-
15 θραύεται τὸ σαφές, οὐδὲν δ' ἔλαττον καὶ τῷ μὴ τοὺς τὴν λύσιν
ἐπιτελοῦντας λόγους εἰς τὸ συμπεραντικὸν ἀπαρτίζεσθαι σχῆμα,
ἀλλ' ἐν τῷ διερομμένῳ μὲν τῶν προτάσεων ἀνεπιφόρῳ δὲ καὶ οὐ
συνειλημμένῳ τῶν ἀποδείξεων τὴν διάνοιαν περιπλανᾶσθαι.

Ἡ δὲ τούτων αἰτία εἰς ποικίλην περισχίζεται μέθοδον προνοι-
20 ας, ἣν ἀφήμι σου τὸ συνετὸν ἐπισκοπεῖν. Οὐκ ἐν τοῖς δυοῖν δὲ
λόγοις τὸ ἐμφατικὸν ἐπιτρέχει. Αὐτίκα ὁ πρῶτος οὐδὲν ἐπιδείκνυ-
σι τοιοῦτον, πλὴν ἅπαξ που τῇ ἀποσιωπήσει τὸ δύσφημον οἰκο-
νομῶν, ἐπεὶ τά γε ἄλλα πολὺς μὲν ἐστὶ τὸ ἀσφαλές, ἴσος δὲ τὸ κα-
θαρόν, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐκρινές. Διὰ μέντοι τῶν δύο αὐτῷ διήκει τὸ
25 ἀπλούστερον καὶ καθωμιλημένον τῶν τε λέξεων καὶ τῆς συνθή-
κης, πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἀκοὴν διατυπούμενόν τε καὶ ταπεινού-
μενον, καὶ μόνῃς τῆς τῶν ἀκροατῶν σωτηρίας καταστοχαζόμενον.
Ὁ μὲν οὖν πρῶτος αὐτῷ λόγος διεξέρχεται τίς ἢ αἰτία καὶ ὁ κίνδυ-
νος τῆς τῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκάστου πρὸς τὸν
30 ἕτερον διαφωνίας τε καὶ διαστάσεως. Δεύτερον ὅτι πάσης ἐντολῆς
Θεοῦ παράβασις σφοδρῶς καὶ φοβερῶς ἐκδικεῖται καὶ ἡ ἀπόδει-
ξις ἐκ τῶν Γραφῶν. Τρίτον περὶ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως ἡμῶν, ἣτοι
τῆς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Τριάδα καθαρᾶς ἡμῶν καὶ εἰλικρινοῦς ὁμο-

λές Γραφικὲς ἀπορίες, ὅσα συντελοῦν στὴ διάπλαση τοῦ ἥθους, συνοπτικὲς λύσεις καὶ δισαφηνίσεις. Στούς λόγους του διαπρέπει τὸ συνηθισμένο σ' αὐτὸν ὕφος καὶ ἡ λαμπρὴ σαφήνεια, ἀλλὰ σὲ μερικὲς ἐρωτήσεις εἶναι διεσπαρμένο κάπως καὶ τὸ πομπῶδες ὕφο, ὅχι ἐπειδὴ χρησιμοποιοεῖ ἀσυνήθιστες λέξεις, οὔτε γιατί σκιαάζεται μὲ μεταφορὲς ἢ σύνθεση τοῦ λόγου, ἀλλ' οὔτε καὶ μὲ κάποια ἄλλη παράδοξη καὶ πέρα εἶτε ἀπὸ τὸν δικὸν του τρόπο εἶτε ἀπὸ τὸν πολιτικὸν λόγον ἐπιτήδευση καὶ δεινότητα, ἀλλὰ τηρώντας ὅλα αὐτὰ ὅπως συνηθίζει, ρίχνει κατὰ κάποιο τρόπο ἀνάμεσά τους καὶ αὐτὴν τὴν ἔμφαση, χωρὶς νὰ ἀφήνει καμμιά ἔννοια ἐπιτήδευσης, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸ ὅτι τὴν προβάλλει μὲ συντομία. Τὴν εὐκρίνεια λοιπόν, ἐπειδὴ διατυπώνει τὸν λόγον συνοπτικὰ καὶ δὲν ψάχνει νὰ βρεῖ τὴν εὐκαιρία, συνήθως δὲν τὴν ἐπιδιώκει. Στὶς λύσεις πολλῶν ζητημάτων χρησιμοποιοεῖ καὶ τὴν αὐστηρότητα μαζί μὲ τὴν πειστικότητα, καὶ παντοῦ ὁ λόγος εἶναι ψυχωφελὴς καὶ σωτήριος. Ἡ σαφήνεια δὲν τραυματίζεται μόνο μὲ τὴν συντομία, ἀλλὰ καθ' ὅλου λιγότερο καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν διατυπώνει σὲ συμπεράσματα τοὺς λόγους πού ὀδηγοῦν στὴ λύση, ἀλλὰ τὸ νόημα διασπᾶται μὲ τὸ διασκορπισμα τῶν προτάσεων καὶ τὸ ἀκατάλληλο καὶ μὴ συνοπτικὸ τῶν ἀποδείξεων.

Ἡ αἰτία ὅμως ὅλων αὐτῶν ὀφείλεται σὲ μιὰ ποικιλότροπη πρόνοια, πού ἀφήνω νὰ τὴν ἐκτιμήσει ἡ σύνεσός του. Σ' αὐτοὺς βέβαια τοὺς δύο λόγους δὲν ὑπάρχει πάντοτε τὸ πομπῶδες. Ἐτοί ὁ πρῶτος λόγος δὲν παρουσιάζει τίποτε τέτοιο, παρὰ μία φορὰ κάπου ἔξοικονομώντας μὲ τὴν ἀποσιώπηση τὴν δυσφημία· κατὰ τὰ ἄλλα παρουσιάζει μεγάλη τὴν ἀσφάλεια καὶ ἴση τὴν καθαρότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐκρίνεια. Καὶ τὰ δύο βιβλία τὰ διατρέχει τὸ ἀπλούστερο καὶ καθομιλούμενο λεκτικὸ καὶ ἡ σύνθεση, πού διατυπώνεται καὶ κατεβαίνει στὴ δυνατότητα τῶν πολλῶν καὶ ἀποσκοπεῖ μόνο τὴ σωτηρία τῶν ἀκροατῶν. Ὁ πρῶτος λοιπὸν λόγος ἐξετάζει ποιά εἶναι ἡ αἰτία καὶ ὁ κίνδυνος γιὰ τὴν τόσο μεγάλη διαφωνία καὶ διάσπαση τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ καθενὸς πρὸς τὸν ἄλλο. Δεύτερον, ὅτι ἡ παράβαση ὁποιασδήποτε ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ τιμωρεῖται σκληρὰ καὶ φοβερὰ καὶ τὸ ἀποδεικνύει ἀπὸ τίς Γραφές. Τρίτον, μιλάει γιὰ τὴν εὐσεβῆ πίστη μας, ἥτοι τὴν καθαρὴ καὶ εἰλικρινὴ ὁμολογία μας στὴν ὑπε-

λογίας. Ὁ δὲ δεύτερος οἶον χαρακτηῖρα Χριστιανοῦ κεφαλαιώδη καὶ σύντομον παρατίθεται, καὶ χαρακτηῖρα πάλιν παραπλήσιον τῶν προεστώτων τοῦ λόγου. Εἶτα οἶον ὄρους τινὰς ἀσκητικούς, ὡς ἐν ἐρωτήσῃ καὶ ἀποκρίσει προηγημένους, ἐκτίθεται, τὸν ἀριθμὸν νέ, καὶ πάλιν συντομώτερον ἑτέρους ὄρους τιγ'.

ΡζΒ'.

*Τοῦ ἐν ἀγίοις Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ,
Ἐπορηματικῶν Γραφικῶν κεφάλαια ξδ'.*

Ἀνεγνώσθη τοῦ ἐν ἀγίοις Μαξίμου μοναχοῦ, τοῦ καὶ ὁμολογητοῦ, πρὸς Θαλάσσιον ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον προσπεφωνημένον διβλίον, ἐν ᾧ «Γραφικῶν Ἐπορημάτων ξδ'» ἀναγράφει «Λύσεις». Ἐν μέντοι τῷ προοιμίῳ διαλαμβάνει περὶ τῆς γενέσεως τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν, καὶ φησιν ὡς τὸ κακὴν μηδὲν μηδ' ὄλως τῶν ὄντων ὑπάρχον, μὴ ποιότης, μὴ ποσότης, μὴ 15 σχέσις, ἀλλὰ μηδὲ πάθος φυσικῶς τινι τῶν ὄντων ἐνθεωρούμενον, εἴη ἂν ἔλλειψις τῆς πρὸς τὸ τέλος ἐνεργείας τῶν ἐγκειμένων τῇ φύσει δυνάμεων, ἢ καὶ οὕτω, τῶν φυσικῶν δυνάμεων κατ' ἐσφαμμένην κρίσιν ἐπ' ἄλλο παρὰ τὸ τέλος ἀλόγιστος κίνησις. Αἰτίαν δὲ φημι νῦν, ἧς πάντα φυσικῶς ἐφίεται, ἦν ὁ Ἀδάμ, ἀπάτην τοῦ 20 πονηροῦ νοσήσας, ἡγνόησε, πρὸς ὄλην δὲ κατεσύρη τὴν αἴσθησιν, παρασυμβληθεὶς τοῖς κτήνεσι, καὶ ὅσον τῆς πρὸς αἴσθησιν ἐπεμελεῖτο γνώσεως, τοσοῦτον τῆς θείας ἐξέπιπτε· ὅσον δ' ἐκπίπτων διέμενε, τοσοῦτον τῇ ἀπολαύσει τῶν γνωσθέντων αἰσθητῶν προσηλοῦτο καὶ συγκατεφέρετο· ὅσον δὲ τούτοις ἐνέκειτο, τοσοῦτον 25 τῆς ἐπιβλαβοῦς φιλαυτίας ἐξῆπτε τὸν ἔρωτα· ὅσον δ' εἶχετο τῆς φιλαυτίας, τοσοῦτον ἐπενόει τῆς ἡδονῆς ποικίλους καὶ πολλοὺς τρόπους γεννήματα γὰρ τῆς φιλαυτίας ταῦτα.

Καὶ ἐπειδὴ πᾶσα κακία τοῖς συνιστώσιν αὐτὴν συνδιαφθείρεται, εὐρίσκων ἐξ αὐτῆς πείρας τῆς ἡδονῆς πάντως διάδοχον τὴν 30 ὀδύνην, τῆς μὲν ὑπὲρ δυνάμιν ἀντείχετο, τῆς ὀδύνης δὲ σφοδρῶς

ραγία Τριάδα. Ὁ δεύτερος λόγος ἐκθέτει κατὰ κάποιο τρόπο τὸν κεφαλαιώδη καὶ συνοπτικὸν χαρακτήρα τοῦ Χριστιανοῦ, καὶ χαρακτήρα πάλι παραπλήσιο τῶν ἔξεχόντων στὸ λόγο. Στὴ συνέχεια ἐκθέτει κάποιους κανόνες ἀσκητικούς, διατυπωμένους διαλογικὰ σὲ ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις πενήντα πέντε τὸν ἀριθμὸν, καὶ πάλι συντομότερα ἄλλους τριακόσιους δεκατρεῖς κανόνες.

192.

Τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ

Ἐπορηματικῶν Γραφικῶν κεφάλαια ἐξήντα τέσσερα.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου Μαξίμου, τοῦ μοναχοῦ καὶ μαζὶ καὶ ὁμολογητοῦ, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Θαλάσσιον⁶, στὸν ὁποῖο ἀναγράφει τίς λύσεις ἑκατὸν ἐξήντα τεσσάρων «Γραφικῶν Ἐπορημάτων». Στὸ προοίμιον λοιπὸν ἀναφέρεται στὴ γένεση τῶν παθῶν μέσα μας, καὶ λέγει ὅτι τὸ κακὸ δὲν εἶναι κανένα ὃν ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ὄντα, οὔτε ποιότητα οὔτε ποσότητα οὔτε σχέση, ἀλλ' οὔτε πάθος ποὺ παρατηροῦμε κατὰ τρόπο φυσικὸ σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ὄντα, ἀλλ' εἶναι ἔλλειψη τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνέργειας τῶν δυνάμεων ποὺ ὑπάρχουν στὴ φύση μας, ἢ καὶ ἀλλιῶς, ἢ λογικὴ κίνηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἀπὸ ἐσφαλμένη κρίση ἔξω ἀπὸ τὸ σκοπὸν τους. Καὶ αἰτία ἐννοῶ τώρα αὐτὸ ποὺ ὅλοι ἐπιθυμοῦν κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ ποὺ ὁ Ἀδάμ ἐξαπατημένος ἀπὸ τὸν πονηρὸν τὴν ἀγνόησε καὶ σύρθηκε ὀλοκληρωτικὰ στὶς αἰσθήσεις, ἀφοῦ ἐγένετο ὁμοῖος μὲ τὰ ζῶα, καὶ ὅσο φρόντιζε γιὰ τὴν γνώση τῆς αἴσθησης, τόσο ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴν θεῖαν γνώση, καὶ ὅσο ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει στὴν πτωχὴ αὐτὴ, ἄλλο τόσο δυνάταν μὲ τὴν ἀπόλαυση τῶν αἰσθητῶν ποὺ εἶχε δοκιμάσει καὶ κατρακυλοῦσε μαζὶ τους, καὶ ὅσο ἦταν πεσμένος σ' αὐτά, τόσο καὶ πρὸς πολὺ ἀναρρίπιζε τὸν ἔρωτα τῆς φιλαυτίας, καὶ ὅσο διακατεχόταν ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν, τόσο πρὸς πολὺ ἐπινοοῦσε πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους τῆς ἡδονῆς· γιὰ αὐτὰ εἶναι τὰ γεννήματα τῆς φιλαυτίας.

Ἐπειδὴ ὅμως καθε κακία καταστρέφεται μαζὶ μ' αὐτὰ ποὺ τὴν δημιουργοῦν, διαπιστώνοντας ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν πείραν ὅτι τὴν ἡδονὴν

6. Βλέπε Ἐπαντα αὐτοῦ, τόμοι 14Β καὶ 14Γ στὴ σειρά τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ.

κατηγωνίζετο, οϊόμενος, ὅπερ ἦν ἀμήχανον, διαστῆσαι ταύτας ἀλλήλων καὶ μόνη τῇ ἡδονῇ ἐντροφᾶν καὶ τὴν φιλαυτίαν ταύτη συνημιμένην ἔχειν. Ἐντεῦθεν ὁ πᾶς ὄχλος τῶν παθῶν ἡδονῆς γὰρ διὰ τὴν φιλαυτίαν ἀντιποιούμενοι καὶ ὀδύνην ἀποφεύγοντες τὰς ἀμυ-
 5 θήτους τῶν φθοροποιῶν παθῶν ἐπινοοῦμεν γενέσεις. Οἶον, εἰ μὲν τῆς ἐν φιλαυτία ἡδονῆς ἀντιποιούμεθα, γεννῶμεν τὴν γαστρομαργίαν, τὴν ὑπερηφανίαν, τὴν φιλαργυρίαν, καὶ ὅσα τὸν τυχόντα τρόπον πορίζει ἡδονὴν· εἰ δὲ τὴν ἐν φιλαυτία φεύγομεν ὀδύνην, γεννῶμεν τὸν θυμόν, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος, τὴν ἀπόγνωσιν, καὶ
 10 ὅσα ἄλλα τῆς ἡδυνούσης ἐστέρηται διαθέσεως. Ἐκ δὲ τῆς ἀμφοῖν μίξεως τίκτεται ἢ ὑπόκρισις, ἢ κολακεία, ὁ δόλος, καὶ ἀπλῶς ὅσα ἄλλα μοχθηρίας εἶδη τῆς μικτῆς ἐστὶ πανουργίας ἐπινοήματα. Ἄλλ' ὁ καὶ προέφημεν, τῆς θείας ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀπάτης καταπεσὼν γνώσεως καὶ πρὸς τὴν αἴσθησιν ὅλος ἐπιστραφεὶς τὴν
 15 φαινομένην κτίσιν εἰς Θεὸν παρεγνώρισε, διὰ τὴν ἀπ' αὐτῆς τοῦ σώματος χρείαν τῇ κτίσει λατρεύων παρὰ τὸν Κτίσαντα, καθ' ὃ σῶμα τὴν φθοροποιὸν ἐπιτελῶν λατρείαν ἡδονὴν εἶχεν αἰεὶ καὶ ὀδύνην ἐνεργουμένην, ἐσθίων αἰεὶ τὸ ξύλον τῆς παρακοῆς τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ διὰ τῆς πείρας αὐτῆς, καὶ κατὰ τὴν αἴσθησιν
 20 παρέχων τὴν γνῶσιν.

Καὶ τάχα ξύλον εἶναι καλοῦ καὶ πονηροῦ τὴν φαινομένην εἰπὼν κτίσιν τις οὐκ ἂν ἀμάρτοιο τῆς ἀληθείας ἡδονῆς γὰρ καὶ λύτης ποιητικὴν ἔχει φυσικῶς τὴν μετάληψιν. Ἡ πάλιν, ἐπειδὴ καὶ λόγους ἔχει πνευματικούς ἢ ὀρωμένη κτίσις νοῦν τρέφοντας,
 25 καὶ δύνανται πάλιν φυσικὴν τὴν μὲν αἴσθησιν τέρπουσαν τὸν δὲ νοῦν διαστρέφουσαν, διὰ τοῦτο ξύλον γνωστὸν καλοῦ τε καὶ κακοῦ προσηγορεύθη· παθῶν γὰρ γίνεται διδάσκαλος τοῖς σωματικῶς αὐτῆς μεταλαμβάνουσι. Διὸ τυχὸν καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν μετάληψιν αὐτῆς ὁ Θεὸς ἀπηγόρευσε τέως, ἵνα πρότερον, ὥσπερ ἦν
 30 δίκαιον, διὰ τῆς ἐν χάριτι μετοχῆς τὴν οἰκείαν ἐπιγνοῦς αἰτίαν καὶ

τῇ διαδέχεται ὀπωσδήποτε ἡ ὀδύνη, τῇ ἡδονῇ τὴν ἐπιδιώκει μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις του, ἐνῶ τὴν ὀδύνη τὴν πολεμοῦσε μὲ σφοδρότητα, νομίζοντας, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἀδύνατο, ὅτι θὰ χωρίσει τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὥστε νὰ χαίρεται μόνο τὴν ἡδονή καὶ νὰ ἔχει δεμένη μαζί της τὴ φιλαυτία. Ἀπὸ ἐδῶ προερχόταν ὅλος τὸ πλῆθος τῶν παθῶν. Γιατὶ ἐπιδιώκοντας τὴν ἡδονή ἐξαιτίας τῆς φιλαυτίας καὶ ἀποφεύγοντας τὴν ὀδύνη, ἐπινοοῦμε τὴ γέννηση τῶν ἀμέτρητων φθοροποιῶν κακῶν. Ἄν δηλαδή ἐπιδιώκομε τὴ φίλαυτη ἡδονή, δίνομε τὴ δυνατότητα νὰ γεννηθεῖ ἡ γαστριμαργία, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ φιλαργυρία καὶ ὅσα μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο μᾶς προσφέρουν ἡδονή, ἂν ὅμως ἀποφεύγομε τὴν ὀδύνη λόγω τῆς φιλαυτίας δημιουργοῦμε τὸν θυμό, τὸν φθόνο, τὸ μῖσος, τὴν ἀπόγνωση καὶ ὅσα ἄλλα στεροῦνται τὴ διάθεση ποῦ δίνει εὐχαρίστηση. Ἀπὸ τὴν ἀνάμιξη πάλι τῶν δύο γεννιέται ἡ ὑποκρισία, ἡ κολακεία, ὁ δόλος καὶ γενικᾶ ὅσα ἄλλα εἶδη μοχθηρίας εἶναι ἐπινοήματα τῆς μικτῆς πανουργίας. Ἀλλά, αὐτὸ ποῦ εἶπαμε καὶ στὴν ἀρχή, ἐπειδὴ ἐξέπεσε ἐξαιτίας τῆς ἀπάτης τοῦ πονηροῦ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ θεία γνώση καὶ στράφηκε ὀλόκληρος πρὸς τὴν αἴσθηση, θεώρησε ἐφαλμένα τὴν ὄρατὴ δημιουργία ὡς θεό, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὴν ἱκανοποιοῦσε τὶς σωματικές του ἀνάγκες, λατρεύοντας τὴν κτίση παρὰ τὸν Κτίσαντα⁷ καὶ ἐπιτελώντας μὲ τὸ σῶμα τὴν φθοροποιὸ λατρεία, εἶχε παντοτινὴ ἡδονή καὶ ὀδύνη ἀκατάπαυστη, ἐσθίοντας πάντοτε τὸ ξύλο τῆς παρακοῆς τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ μὲ τὴν ἴδια τὴν πείρα του καὶ ἀποκτώντας τὴν γνώση μὲ τὶς αἰσθήσεις.

Κι ἂν πεῖ κάποιος ὅτι ξύλο τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ὄρατὴ κτίση δὲν θὰ κάνει λάθος. Γιατὶ ἔχει κατὰ τρόπο φυσικὸ τὴ δυνατότητα ἢ μετάληψή της νὰ δίνει τὴν ἡδονή καὶ τὴ λύπη. Ἡ πάλι, ἐπειδὴ ἡ ὄρατὴ κτίση ἔχει καὶ λόγους πνευματικούς, ποῦ ἀποτελοῦν τροφή τοῦ νοῦ, καὶ πάλι δύναμη φυσικὴ ποῦ εὐχαριστεῖ τὴν αἴσθηση ἄλλὰ διαστρέφει τὸ νοῦ, γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε δένδρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Γιατὶ γίνεται δάσκαλος τῶν παθῶν γιὰ ὅσους μετέχουν αὐτὴν σωματικά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀπαγόρευσε στὴν ἀρχή τὴ μετάληψή της ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, μὲ σκοπὸ στὴν ἀρχή, ὅπως ἦταν δίκαιο, μὲ τὴν κατὰ χάρη μετοχὴ ἀποκτώ-

τὴν χάριτι δοθεῖσαν ἀθανασίαν, διὰ τῆς τοιαύτης μεταλήψεως πρὸς ἀπάθειαν καὶ ἀτρεψίαν στομώσας, ὡς Θεὸς ἤδη τῇ θεώσει γενόμενος μετὰ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ διασκέπῃται κτίσματα, μηδὲν ὑπ' αὐτῶν παραβλαπτόμενος καὶ τὴν αὐτῶν ἀναλήψῃται γνῶσιν
5 ὡς χάριτι Θεὸς καὶ οὐκ ἄνθρωπος

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἐν προομιῶις φιλοσοφήσας, καὶ ἐπαγγελι-
λάμενος ὡς ἐν ἑτέροις τελειότερόν τε καὶ ἀκριδέστερον περὶ αὐτῶν
ἐπισκέψοιτο καὶ ἰδιά πραγματεία τὴν περὶ αὐτῶν ἀφοριεῖ πρα-
γματεία, ἐφεξῆς τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων ἅπαταται, ὧν
10 πρῶτον ζήτημα περὶ τοῦ τί σημαίνει, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι
ἐργάζεται». β'. Περὶ τοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὸ κεράμιον τοῦ ὕδατος
βαστάζοντος. γ'. Περὶ τοῦ, «Μὴ κτήσησθε δύο χιτῶνας». δ'. Περὶ
τῆς καταραθείσης γῆς ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἀδάμ. ε'. Περὶ τοῦ, «Ὁ
γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ». ζ'. Περὶ τοῦ, «Εἰς
15 τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη». ζ'. Περὶ τοῦ, «Ὁ Θεὸς φῶς
ἐστίν». η'. Περὶ τοῦ πῶς ἐσμεν τέκνα Θεοῦ καὶ πῶς μετὰ ταῦτα ἐσό-
μεθα θ'. Περὶ τοῦ πῶς, «Ὁ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγά-
πῃ», καὶ, «Οὐκ ἐστὶν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν». ι'. Περὶ
τοῦ τίς ἢ ἀρχὴ τῶν μὴ τηρησάντων αὐτὴν ἀγγέλων, καὶ ὅσα
20 αὐτοῖς ἀπόκειται. ια'. Τίς ὁ ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένος χιτῶν.
ιβ'. Τί ἐστὶ, «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποι-
ήμασι νοούμενα καθορᾶται». ιγ'. Τί ἐστὶ, «Καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτί-
σει παρὰ τὸν Κτίσαντα». ιδ'. Περὶ τοῦ, «Τὸ γὰρ ἄφθαρτον πνεῦμά
σοῦ ἐστὶν ἐν πᾶσι». ιε'. Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ χωνευθέντος μόσχου.
25 ις'. Περὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἀπειλήσαντος θάνατον τῷ Μωσεῖ ἐν τῇ
ὁδῷ Αἰγύπτου. ιζ'. Περὶ τοῦ, εἰ οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσον-
ται, πῶς οἱ ἐν νόμῳ δικαιούμενοι τῆς χάριτος ἐκπίπτουσιν; ιη'. Τί
ἐστὶν, «Ὅσοι ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται». ιθ'. Τί
ἐστὶν ἡ ξηρανθεῖσα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ συκῆ, καὶ ὅσα περὶ αὐτήν;
30 κ'. Περὶ τοῦ τί ἐστὶν, «Ἐκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας»,

8. Ἰω. 5, 17. 9. Μάρκ. 14, 13. Λουκᾶ 20, 10. 10. Ματθ. 10, 10. Λουκᾶ 9, 3.
11. Γέν. 3, 17. 12. Α' Ἰω. 3, 9. 13. Α' Πέτρ. 4, 6. 14. Α' Ἰω. 1, 52.
16. Ἰω. 4, 18. 17. Ψαλμ. 33, 9. 18. Ἰούδα 6. 19. Ἰούδα 23. 20. Ρωμ. 1, 20.
21. Ρωμ. 1, 25. 22. Σοφ. Σολ. 12, 1. 23. Ἐξ. 32, 4. 24. Ἐξ. 4, 24.

ντας γνώση τῆς αἰτίας του καὶ τῆς ἀθανασίας πού τοῦ δόθηκε κατὰ χάρη, μὲ τὴ μετάληψη αὐτὴ ἔχοντας στραφεῖ πρὸς τὴν ἀπάθεια καὶ τὴν ἀτρεψία, ἀφοῦ μὲ τὴ θέωση ἔγινε θεός, νὰ ἐξετάσει μὲ προσοχὴ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ βλάπτεται καθόλου ἀπὸ αὐτά, καὶ νὰ ἀποκτήσει τὴ γνώση τους ὡς κατὰ χάρη θεὸς καὶ ὄχι ἄνθρωπος.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα ὅμοια ἀφοῦ φιλοσόφησε στὰ προοίμια του καὶ ἀφοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι σὲ ἄλλα γραπτὰ θὰ τὰ ἐξετάσει τελειότερα καὶ ἀκριβέστερα καὶ θὰ τὰ πραγματευθεῖ σὲ χωριστὸ ἔργο του, στὴ συνέχεια ἀσχολεῖται μὲ τὶς ἐρωτήσεις καὶ τὶς ἀπαντήσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὸ πρῶτο θέμα του εἶναι: 1) τί σημαίνει ἡ δήλωση, «Ὁ πατέρας μου ἐργάζεται μέχρι τώρα»⁸. 2) Τὸ ἀναφερόμενο στὸ Εὐαγγέλιο γι' αὐτὸν πού κρατᾷ τὸ πῆλινο σκεῦος μὲ τὸ νερό⁹. 3) Ἡ ρῆση, «Μὴν ἀποκτήσετε δύο χιτῶνες»¹⁰. 4) Ἡ καταραμένη γῆ σὶς ἐργασίες τοῦ Ἀδάμ¹¹. 5) Τὸ χωρίο, «Ὅποιος ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν κάνει ἁμαρτία»¹². 6) Τὸ χωρίο, «Γι' αὐτὸ καὶ κήρυξε τὸ Εὐαγγέλιο στοὺς νεκρούς»¹³. 7) Ἡ ρῆση, «Ὁ Θεὸς εἶναι φῶς»¹⁴. 8) Πῶς εἴμαστε τέκνα Θεοῦ καὶ πῶς θὰ εἴμαστε στὴ συνέχεια¹⁵. 9) Πῶς «ὅποιος φοβᾶται δὲν εἶναι ἀκόμα τέλειος στὴν ἀγάπη»¹⁶, καὶ «ὅσοι τὸν φοβοῦνται δὲν θὰ στερηθοῦν τίποτε»¹⁷. 10) Ποιὰ εἶναι ἡ ἐξουσία πού δὲν τήρησαν οἱ ἄγγελοι καὶ τί τοὺς ἐπιφυλάσσονται¹⁸. 11) Ποιὸς εἶναι ὁ χιτῶνας πού σπιλώθηκε ἀπὸ τὴ σὰρκα¹⁹. 12) Τί σημαίνει, «Τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου γίνονται ὄρατα ὅταν τὰ σκεφθοῦμε μέσω τῶν δημιουργημάτων»²⁰. 13) Τί σημαίνει, «Λάτρευσαν τὴν κτίση παρὰ τὸν Κτίστη»²¹. 14) Ἡ ρῆση, «Τὸ ἀφθαρτὸ Πνεῦμα σου ὑπάρχει σὲ ὅλα»²². 15). Γιὰ τὸ χυτὸ μοσχάρι πού κατασκεύασαν στὴν ἔρημο²³. 16) Γιὰ τὸν ἄγγελο πού ἀπείλησε τὸν Μωυσῆ μὲ θάνατο στὴν πορεία ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο²⁴. 17) Ἄν ὅσοι ἐκπληρῶνουν τὸ νόμο θὰ δικαιωθοῦν, πῶς ὅσοι δικαιώνονται μὲ τὸ νόμο ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴ χάρη;²⁵ 18) Τί σημαίνει, «Ὅσοι ἁμάρτησαν χωρὶς νόμο, αὐτοὶ θὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια χωρὶς νόμο»²⁶. 19) Τί σημαίνει ἡ ἀναφερόμενη στὸ Εὐαγγέλιο συκιὰ πού ξεράθηκε καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτήν²⁷. 20) Τί σημαίνει ἡ ρῆση, «Ἀπογύμνωσε τὶς ἀρχές καὶ τὶς

25. Ρωμ. 2, 13.

26. Ρωμ. 2, 12.

27. Ματθ. 21, 19. Μάρκ. 11, 20.

καὶ ἐξῆς, καὶ πῶς ὁ μὴδ' ὄλως ἐνδυσάμενος ἐκδύεται; κα'. Εἰ ἐν
 τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις ὁ Θεὸς δεῖξει τὸν πλοῦτον τῆς χρη-
 σιότητος αὐτοῦ, πῶς εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν;
 κβ'. Περὶ τοῦ, «Δώσει αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸν οἶκον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς
 5 αὐτοῦ»· πῶς δίδωσι, τῆς βασιλείας Δαβὶδ εἰς τὰ ἐπιγνόντα ἔθνη
 τὸν ἐξ αὐτοῦ μεταπεσοῦσης; κγ'. Τί ἐστι, «Διελθόντες πρώτην καὶ
 δευτέραν φυλακὴν», καὶ τίς ἡ σιδηρᾶ πύλη; κδ'. Περὶ τοῦ, «Παν-
 τὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστι», καὶ ἐξῆς. κε'. Περὶ τοῦ βασι-
 λέως Βαβυλῶνος καὶ Ἰούδα καὶ τῶν ἐθνῶν. κς'. Περὶ τῆς ἀποκα-
 10 λύψεως Πέτρου τῆς ἐπὶ τῷ Κορνηλίῳ, καὶ πῶς διεκρίνοντό τινες
 πρὸς Πέτρον διὰ τὸν Κορνήλιον. κς'. Τὸ, «Δεῦτε καὶ καταβάντες
 συγγέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας», πρὸς τίνας εἴρηται. κη'. Τί ἐστι τὸ
 ἐν ταῖς Πράξεσιν, «Οἵτινες διὰ τοῦ Πνεύματος ἔλεγον τῷ Παύλῳ
 μὴ ἀναβῆναι εἰς Ἱεροσόλυμα»; κθ'. Τίς ἡ διαφορὰ ποτηρίου καὶ
 15 βαπτίσματος; λ'. Περὶ τοῦ, εἰ «Οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς ὁ Θεὸς
 κατοικεῖ», πῶς ἐν τῷ τῶν Ἰουδαίων ναῷ ἐλέγετο οἰκεῖν; λα'. Περὶ
 τοῦ, «Εἰ ἄρα ψηλαφήσειαν καὶ εὗροισεν Θεόν». λβ'. Περὶ τοῦ,
 «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ», καὶ ἐξῆς. λγ'. Περὶ
 τοῦ, «Ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτήσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε»,
 20 καὶ ἐξῆς. λδ'. Περὶ τοῦ ὅτι κελευόμεθα τρώγειν τὴν σάρκα καὶ πί-
 νειν τὸ αἷμα, μὴ συντριβεῖν δὲ τὰ ὀστέα. λε'. Περὶ τοῦ τίνα ἐστὶ τὰ
 τῶν θνομένων ζώων σώματα τοῖς Ἰσραηλίταις. λς'. Περὶ τῆς ἐχίδ-
 νης ἢ καθήψατο τῆς χειρὸς Παύλου. λς'. Περὶ τῆς ἐρωτήσεως τῶν
 Σαδδουκαίων, ἧτις ἐπτά ἀνδρας ἀνέπλαττε τῇ μιᾷ συνεζεύχθαι
 25 γυναικί. λη'. Τί εἰσιν αἱ τρεῖς ἡμέραι ἃς προσμένουσιν οἱ ὄχλοι τῷ
 Χριστῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ; λθ'. Τί σημαίνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ὑδριῶν τῶν
 ἐν τῷ γάμῳ τῷ ἐν τῷ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας; μ'. Τίς ὁ λόγος τῶν πέν-
 τε ἀνδρῶν τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ τοῦ ἕκτου μὴ ὄντος ἀνδρός;
 μα'. Πῶς ἡμεῖς μὲν λεγόμεθα τὴν ἁμαρτίαν καὶ ποιεῖν καὶ εἰδέναι,

28. Κολ. 2, 15.

31. Λουκᾶ 1, 32.

34. Πράξ. 7, 1 ἐ.

36. Πράξ. 21, 4.

39. Πράξ. 17, 27.

29. Ρωμ. 2, 4.

32. Πράξ. 12, 10.

35. Πράξ. 10, 1 ἐ.

37. Μάρκ. 10, 38.

30. Α' Κορ. 10, 11.

33. Α' Κορ. 11, 3.

35. Γεν. 11, 7.

38. Πράξ. 17, 24.

40. Μάρκ. 11, 23. Ματθ. 17, 20. 41. Μάρκ. 11, 24. Ματθ. 21, 22.

ἐξουσίες»²⁸ καὶ τὰ λοιπὰ καὶ πῶς ἐκδύεται ἀφοῦ δὲν ἔχει ἐνδυθεῖ καθόλου; 21) Ἐάν ὁ Θεὸς θὰ δείξει τὸν πλοῦτο τῆς ἀγαθότητάς του²⁹ στοὺς αἰῶνες ποὺ ἔρχονται, πῶς κατέληξαν σ' ἐμᾶς τὰ τέλη τῶν αἰῶνων³⁰; 22) Γιὰ τὴν ῥῆση, «Θὰ τοῦ δώσει ὁ Θεὸς τὸν οἶκο τοῦ Δαβὶδ τοῦ πατέρα του»³¹. Πῶς μπορεῖ νὰ τὸν δώσει, ἀφοῦ ἡ βασιλεία τοῦ Δαβὶδ μετέπεσε στὰ ἔθνη ποὺ γνώρισαν τὸν ἀπόγονό του; 23) Τί σημαίνει ἡ ῥῆση, «Ἐφοῦ πέρασαν τὴν πρώτη καὶ δεύτερη φρουρά»³², καὶ ποιά εἶναι ἡ σιδερένια πύλη. 24) Γιὰ τὴν ῥῆση, «Ἡ κεφαλὴ κάθε ἀνδρα εἶναι ὁ Χριστὸς»³³ καὶ τὰ λοιπὰ. 25) Γιὰ τὸν βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας καὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τὰ ἔθνη. 26) Γιὰ τὴν ἀποκάλυψη ποὺ ἔγινε στὸν Πέτρο σχετικά μὲ τὸν Κορνήλιο, καὶ πῶς μερικοὶ καταφῆρονταν ἐναντίον τοῦ Πέτρου ἐξαιτίας τοῦ Κορνήλιου³⁴. 27) Ἡ ῥῆση, «Ἐλᾶτε, ἃς κατεβοῦμε καὶ ἃς ἐπιφέρομε σύγχυση τὶς γλῶσσες τους»³⁵, σὲ ποιὸν εἰπώθηκε; 28) Τί σημαίνει σὶς Πράξεις, «Οἱ ὁποῖοι φωτισμένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἔλεγαν στὸν Παῦλο νὰ μὴν ἀνεβῆι στὰ Ἱεροσόλυμα»³⁶. 29) Ποιά εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ποτηρίου τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ βαπτίσματος³⁷. 30) Ἐάν ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ σὲ ναοὺς χειροποίητους, πῶς ἔλεγαν ὅτι κατοικεῖ στὸ ναὸ τῶν Ἰουδαίων;³⁸. 31) Γιὰ τὴν ῥῆση· «Ἐάν ψηλαφήσουν καὶ βροῦν τὸν Θεὸν»³⁹. 32) Γιὰ τὸ λόγο, «Σᾶς διαβεβαιῶνω, Ὅποιος πεῖ στὸ ὄρος αὐτὸ»⁴⁰ καὶ τὰ λοιπὰ». 33) Γιὰ τὴν ῥῆση, «Ὅσα ζητήσετε στὴν προσευχή σας, νὰ πιστεύετε ὅτι θὰ τὰ λάβετε»⁴¹ καὶ τὰ λοιπὰ. 34) Τί σημαίνει τὸ ὅτι ἔχομε διαταγὴ νὰ τρώμε τὴν σάρκα καὶ νὰ πίνουμε τὸ αἷμα, ἀλλὰ νὰ μὴ συντρίβομε τὰ ὀστά. 35) Ποιά εἶναι τὰ σώματα τῶν ζώων ποὺ θυσιάζονται ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες; 36) Σχετικὰ μὲ τὴν ἔχιδνα ποὺ δάγκωσε τὸ χέρι τοῦ Παύλου⁴². 37) Γιὰ τὴν ἐρώτηση τῶν Σαδδουκαίων, ποὺ ἀναφερόταν στοὺς ἑπτὰ ἀνδρες ποὺ εἶχαν λάβει ὡς σύζυγο μία καὶ τὴν αὐτὴ γυναῖκα⁴³. 38) Τί σημαίνουν οἱ τρεῖς ἡμέρες ποὺ παρέμειναν στὴν ἔρημο τὰ πλήθη κοντὰ στὸν Χριστό;⁴⁴. 39) Τί σημαίνουν οἱ ἕξι στάμνες στὸ γάμο τῆς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας⁴⁵; 40) Τί σημαίνουν οἱ πέντε ἀνδρες τῆς Σαμαρείτιδας καὶ ὁ ἕκτος ποὺ δὲν ἦταν ἀνδρας της;⁴⁶. 41) Πῶς ἐμεῖς λέμε ὅτι καὶ κάνομε καὶ γνωρί-

42. Ἰω. 19, 33. Ἀριθμ. 9, 12. 43. Πράξ. 28, 3.
Λουκᾶ 20, 29. 45. Ματθ. 15, 32. Μάρκ. 8, 2.

44. Ματθ. 22, 25 Μάρκ. 12, 20.
46. Ἰω. 2, 6. 47. Ἰω. 4, 18.

ὁ δὲ Κύριος γενέσθαι μὲν ἁμαρτία, μὴ γινῶναι δ' αὐτήν; μβ. Περὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς μγ'. Πρὸς τίνα εἶπεν, «Ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἶς ἐξ ἡμῶν»; Εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ πῶς συγκρίνεται Ἀδὰμ τῷ Υἱῷ; εἰ δὲ πρὸς ἀγγέλους, 5 πῶς πάλιν τὸν ἄγγελον ἐαντῶ συγκρίνει; μδ'. Τί σημαίνει τὸ στηθύνιον τοῦ ἐπιθέματος καὶ ὁ βραχίον τοῦ ἀφαιρέματος; με'. Τίς ἡ διαφορὰ τοῦ ἐσόπτρου πρὸς τὸ αἶνιγμα; μς'. Τί ἐστὶ, «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ», καὶ ἐξῆς; μς'. Περὶ τῶν Ὁζίου τοῦ βασιλέως Ἰούδα λάκκων καὶ πύργων ἃ ὠκοδόμησε. μη'. Τί ἐστὶ πάλιν ἐν τῇ 10 αὐτῇ βίβλῳ τῶν Παραλειπομένων, «Καὶ εἶδεν Ἐζεκίας ὅτι ἤκει Συναχειρίμ», καὶ ἐξῆς; μθ'. Τί ἐστὶ πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ, «Καὶ προσηύξατο Ἐζεκίας ὁ βασιλεὺς καὶ Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμώς», καὶ ἐξῆς; ν'. Τί ἐστὶ, «Καὶ πολλοὶ ἔφερον δῶρα τῷ Κυρίῳ καὶ δόματα Ἐζεκίᾳ τῷ βασιλεῖ Ἰούδα; να'. Περὶ τοῦ, ὅτι «Οὐ κατὰ τὸ ἀνταπό- 15 δομα, ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἀνταπέδωκεν Ἐζεκίας», καὶ ἐξῆς νβ'. Περὶ Ἐζεκίου πάλιν, ὅτι «Ἐθαψαν αὐτὸν ἐν ἀναβάσει υἱῶν Δαβίδ», καὶ ἐξῆς νγ'. Περὶ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ Ἔσδρα, ὅτι γέγραπται περὶ Ζοροβάβελ· «Ἦρε τὸ πρόσωπον εἰς τὸν οὐρανὸν ἐναντίον Ἰσραὴλ», καὶ περὶ τῆς προσευχῆς αὐτοῦ νδ'. Περὶ τοῦ, 20 «Οἱ δὲ πάντες ἦσαν ἐξ Ἰσραὴλ ἀπὸ δωδεκαετοῦς χωρὶς παιδίων καὶ γυναικῶν, μυριάδες δ' ἑπτὰ», καὶ ἐξῆς νε'. Περὶ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ Ἔσδρα γεγραμμένου, «Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἐχθροὶ τῆς φυλῆς Ἰούδα καὶ Βενιαμὴν ἐληλύθασιν ἐπιγινῶναι τίς ἡ φωνὴ τῶν σαλπύγγων», καὶ ἐξῆς νς'. Τί ἐστὶ, «Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη»; νς'. Περὶ τοῦ, «Ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον ἐστὶ λυπηθέντας ἡμᾶς», καὶ ἐξῆς, πῶς τις λυπούμενος ἐν πειρασμοῖς δύναται ἀγαλλιᾶσθαι; νη'. Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφηταί. νθ'. Περὶ τοῦ, «Ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ προεγνωσμένου», ὑπὸ τίνος προεγνωσμέ-

48. Β' Κορ. 5, 21.

49. Γέν. 2, 9.

50. Γέν. 3, 22.

51. Λευϊτ. 10, 14.

52. Α' Κορ. 13, 12.

53. Ἦσ. 40, 3. Ματθ. 3, 3.

54. Β' Παραλ. 26, 10.

55. Β' Παραλ. 32, 2.

56. Β' Παραλ. 32, 20.

57. Β' Παραλ. 32, 23.

58. Β' Παραλ. 32, 25.

59. Β' Παραλ. 32, 33.

60. Α' Ἔσδρ. 9, 6.

61. Α' Ἔσδρ. 5, 41.

62. Ὀπ. π. 66.

63. Ἰακ. 5, 16.

64. Α' Πέτρ. 1, 6.

ζομε τὴν ἁμαρτία, ἐνῶ ὁ Κύριος ἐγινε ἁμαρτία βέβαια, ὅμως δὲν τὴ γνῶρισε;⁴⁸ 42) Γιὰ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς καὶ τὸ ξύλο τῆς παρακοῆς⁴⁹. 43) Σὲ ποιὸν εἶπε ὁ Θεός, Νὰ, ἐγινε ὁ Ἀδὰμ σὰν ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς⁵⁰. ἂν τὸ εἶπε πρὸς τὸν Υἱό, πῶς συγκρίνεται ὁ Ἀδὰμ μὲ τὸν Υἱό; ἂν πρὸς τοὺς ἀγγέλους, πῶς πάλι συγκρίνει τὸν ἄγγελο μὲ τὸν ἑαυτό του; 44) Τί σημαίνει «τὸ προσφερόμενο στήθος καὶ ἡ ἀφαιρούμενη ὠμοπλάτη⁵¹. 45) Ποιὰ ἡ διαφορὰ τοῦ ἐσόπτρου ἀπὸ τὸ αἶνιγμα⁵²; 46) Τί σημαίνει ἡ φωνὴ ἐκείνου ποὺ φωνάζει μέσα στὴν ἔρημο⁵³ καὶ ἐξῆς. 47) Γιὰ τοὺς λάκκους καὶ τοὺς πύργους τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα Ὁζία ποὺ οἰκοδόμησε⁵⁴. 48) Τί σημαίνει πάλι ἡ ρῆση τοῦ ἴδιου βιβλίου τῶν Παραλειπομένων, «Καὶ εἶδε ὁ Ἐζεκίας ὅτι φτάνει ὁ Σεναχειρίμ»⁵⁵ καὶ τὰ ἐξῆς; 49) Τί σημαίνει πάλι ἡ ρῆση στὸ ἴδιο βιβλίο, «Καὶ προσευχήθηκε ὁ Ἐζεκίας ὁ βασιλιάς καὶ ὁ Ἡσαΐας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμῶς⁵⁶ καὶ τὰ ἐξῆς; 50) Τί σημαίνει ὁ λόγος, «Καὶ πολλοὶ πρόσφεραν δῶρα στὸν Κύριο καὶ προσφορὲς στὸν Ἐζεκία, τὸν βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα»⁵⁷; 51) Γιὰ τὸ ὅτι «ὁ Ἐζεκίας δὲν ἀνταπέδωσε στὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ ὅ,τι τοῦ εἶχε ἀνταποδώσει ἐκεῖνος»⁵⁸ καὶ τὰ ἐξῆς. 52) Καὶ πάλι γιὰ τὸν Ἐζεκία. «Τὸν ἔθαψαν πάνω ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ»⁵⁹ καὶ τὰ ἐξῆς. 53) Γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Ἐσδρα στὸ ὁποῖο ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Ζοροβάβελ· «Ὑψωσε τὸ πρόσωπό του στὸν οὐρανὸ ἐναντίον τοῦ Ἰσραὴλ» καὶ γιὰ τὴν προσευχή του⁶⁰. 54) Γιὰ τὴ ρῆση· «Στὸ σύνολό τους οἱ Ἰσραηλίτες ἀπὸ δώδεκα ἐτῶν καὶ ἄνω, ἐκτὸς ἀπὸ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ἦταν σαράντα τρεῖς χιλιάδες τρακόσιοι ἐξήντα»⁶¹ καὶ τὰ ἐξῆς. 55) Γι' αὐτὸ ποὺ γράφει στὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Ἐσδρα· «Ὅταν τὸ ἄκουσαν οἱ ἐχθροὶ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμὴν πῆγαν νὰ μάθουν τί σημαίνει ἡ φωνὴ τῶν σαλπύγγων»⁶² καὶ τὰ ἐξῆς. 56) Τί σημαίνει, «Ἔχει μεγάλη δύναμη ἡ προσευχὴ τοῦ δικαίου ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ ἔργα»⁶³. 57) Γιὰ τὴ ρῆση· «Γι' αὐτὸ νὰ νιώθετε χαρὰ, ἔστω κι ἂν χρειασθεῖ νὰ λυπηθεῖτε τώρα λίγο»⁶⁴ καὶ τὰ ἐξῆς. Πῶς μπορεῖ νὰ χαρεῖ κάποιος ποὺ βρίσκεται μέσα στὴ λύπη τῶν πειρασμῶν, 58) Γιὰ τὴ σωτηρία ποὺ ἀναζητήσαν καὶ ἐξερεύνησαν οἱ προφῆτες⁶⁵. 59) Γιὰ τὴ ρῆση· «Σὰν ἀμνὸς ἄμωμος καὶ καθαρὸς ὁ Χριστὸς ποὺ ἔχει προορισθεῖ»⁶⁶.

65. Α' Πέτρο. 1, 10.

66. Α' Πέτρο. 1, 19.

νου; ξ'. Τί ἐστίν «Ὅτι καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι τὸ κριμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ», καὶ ἐξῆς; ξα'. Περὶ τοῦ δρεπάνου ὃ εἶδε πετόμενον ὁ Ζαχαρίας ξβ'. Περὶ τῆς χρυσῆς λυχνίας ἣν εἶδεν αὐτὸς προφήτης ξγ'. Τί ἐστίν, «Ἐν ἧ κατοικοῦσι πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες 5 ἀνδρῶν, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν αὐτῶν ἢ ἀριστεράν»; Τίνες οἱ ἄνδρες, καὶ τίς ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερά; ξδ'. Διὰ τί μετὰ τὸν θάνατον Σαοὺλ τοῦ ἀδικήσαντος τοὺς Γαβαωνίτας ὁ μηδὲν ἀδικήσας Δαβὶδ ἀπητήθη δίκας, λιμῶ τῆς χώρας αὐτοῦ κακουμένης, ἕως ἔδωκε τοὺς ἐκ τοῦ σπέρματος Σαοὺλ ἑπτὰ ἄνδρας τοῖς Γαβαωνί- 10 ταις;

Τούτων οὖν τὰς λύσεις ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ καὶ γενναῖος ὁμολογητῆς ἀποδιδόναί ὑπέρχεται πόνον. Ἔστι δὲ τὴν φράσιν σχινοτενῆς τε ταῖς περιόδοις, καὶ χαίρων ὑπερβατοῖς, ἐνακμάζων τε ταῖς περιβολαῖς, καὶ κυριολογεῖν οὐκ ἐσπουδασμένος, ἐξ ὧν αὐτῶ 15 τῇ συγγραφῇ καὶ τὸ ἀσαφές καὶ δυσεπισκόπητον διατρέχει. Τῶ τραχεῖ δὲ τοῦ ὄγκου, ὅσα περὶ συνθήκην καὶ ἀναπαύσεις, τὸν λόγον ὑποβάλλων οὐδ' ἠδὺς εἶναι σπουδάζει τῇ ἀκοῇ. Καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτῶ τῶν λέξεων οὐκ εἰς τὸ χαρίεν καὶ γεγοητευμένον περιήνθισται, ἀλλ' οὕτως ἀπλῶς καὶ ἀπεριμερόμινως παραλαμβάνεται. 20 Ὁ δ' ἐγγὺς καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐσπουδακότας ἀποκναίει, πόρρω τοῦ γράμματος καὶ τῆς ἐγνωσμένης ἱστορίας, ἢ μᾶλλον καὶ αὐτοῦ τοῦ ἠπορημένου, αἱ λύσεις αὐτῶ περινοοῦνται. Πλὴν εἴ τιτι φίλον ἀναγωγαῖς καὶ θεωρίαις τὸν νοῦν ἀνελίσσειν, οὐκ ἂν ποικιλωτέ- ραις οὐδ' ἐσπουδασμέναις μᾶλλον ἢ ταύταις περιτύχοι. Συλλέγει 25 μὲν γὰρ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰς ἔνια τῶν ἠπορημένων εἰρημένα, ἐπισυνάπτει δὲ καὶ τῆς οἴκοθεν φιλοπονίας οὐδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, τὸ γλαφυρόν τε καὶ περινενοημένον προβεβλημένα Πανταχοῦ δὲ τὸ εὐσεβές αὐτοῦ καὶ τοῦ εἰς Χριστὸν πόθου τὸ καθαρόν καὶ γνήσιον διαλάμπει.

67. Α' Πέτρο. 4, 17.

68. Ζαχ. 5, 1.

69. Ζαχ. 4, 2.

ἀπὸ ποιὸν ἔχει προορισθεῖ;. 60) Τί σημαίνει ὁ λόγος, «Εἶναι καιρὸς ν' ἀρχίσει ἡ κρίσις ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ»⁶⁷ καὶ τὰ ἐξῆς. 61) Γιὰ τὸ δρεπάνι ποὺ εἶδε ὁ Ζαχαρίας νὰ πετᾷ⁶⁸. 62) Γιὰ τὴ χρυσὴ λυχνία ποὺ εἶδε ὁ ἴδιος προφήτης⁶⁹. 63) Τί σημαίνει ἡ ῥήσις, «Στὴν ὁποία κατοικοῦν περισσότεροι ἀπὸ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες ἄνδρες, οἱ ὅποιοι δὲν γνώρισαν τὸ δεξιὸ ἢ τὸ ἀριστερό τους χέρι»⁷⁰. Ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ οἱ ἄνδρες καὶ τί σημαίνει τὸ δεξιὸ καὶ τὸ ἀριστερὸ χέρι; 64) Γιατί μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σαούλ, ποὺ ἀδίκησε τοὺς Γαβαωνίτες, τιμωρήθηκε ὁ Δαβίδ, ποὺ δὲν εἶχε ἀδικήσει καθόλου, μὲ τὴν ταλαιπωρία τῆς χώρας του ἀπὸ τὸ λιμὸ, ὥσπου ἔδωσε στοὺς Γαβαωνίτες τοὺς ἑπτὰ ἄνδρες ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Σαούλ⁷¹;

Τίς λύσεις αὐτῶν τῶν ἀποριῶν ἀναλαμβάνει τὸν κόπο νὰ δώσει αὐτὸς ὁ σοφὸς ἄνθρωπος καὶ γενναῖος ὁμολογητής. Ὁ λόγος του ἀποτελεῖται ἀπὸ σχοινοτενεῖς περιόδους, εὐχαριστεῖται μὲ τὰ ὑπερβατά, ἀφθονεῖ στίς μεταφορὰς, καὶ δὲν φροντίζει πολὺ τὴν κυριολεξία, πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται καὶ ἡ ἀσάφεια καὶ τὸ δυσνόητο ποὺ διατρέχουν τὴ συγγραφὴ του. Διατυπώνοντας τὴν ἔκφρασή του μὲ τὴν τραχύτητα τοῦ ὑπέρογκου λόγου του (ὅσον ἀφορᾷ τὴ σύνθεσις καὶ τὴ διαίρεσις) δὲν ἐνδιαφέρεται καθόλου νὰ εἶναι εὐχάριστος στὴν ἀκοή. Ἡ μεταφορὰ τῶν λέξεων δὲν ἀποβλέπει στὸ κομψὸ καὶ τὸ συναρπαστικὸ, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται ἔτσι ἀπλὰ χωρὶς πολλὴ φροντίδα. Αὐτὸ ποὺ ἐνοχλεῖ κι αὐτοὺς ἀκόμα ποὺ εἶναι μελετητὲς του, εἶναι ὅτι οἱ λύσεις ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ τὴ γνωστὴ ἱστορία, ἢ μᾶλλον κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀπορία. Ὅποιος ὅμως εὐχαριστεῖται νὰ ἐκτελίσει τὴ σκέψις του μὲ τίς μεταφορὰς καὶ τίς θεωρίες, δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ περισσότερο ποικίλες καὶ πιὸ προσεγμένους ἀπὸ αὐτές. Γιατί συλλέγει σὲ μερικὲς ἀπορίες καὶ ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν στίς προηγούμενες, καὶ προσθέτει ἐξίσου καὶ ἀπὸ τὴ δική του φιλοπονία, ἂν ὄχι καὶ περισσότερα, ποὺ προβάλλουν τὸ γλαφυρὸ καὶ περιεσκεμμένο. Παντοῦ ὅμως διαλάμπει ἡ εὐσέβειά του καὶ ἡ καθαρότητα καὶ ἡ γνησιότητα τοῦ πόθου του γιὰ τὸν Χριστό.

70. Ἰω. 4, 11.

71. Β' Βασ. 21, 1.

ΡΖΒ'. (6)

Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολαὶ κζ'.

Ἔτι ἀνεγνώσθησαν αὐτοῦ καὶ «Ἐπιστολαὶ» περὶ διαφόρων
 ὑποθέσεων ψυχωφελῶν τε καὶ ἀναγκαίων τοῖς ὀρθοῦν τε τὰ ἤθη
 5 καὶ τὸν νοῦν ἐγρηγορότα συντηρεῖν πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἔσπουδα-
 κόσι, τὸν ἀριθμὸν ζ' καὶ κ', ὧν ἦν μία πολύστιχος, καὶ ἡ πρὸς τινα
 φιλόσοφον Ἰωάννην. Ἐς ἔστι τὰ κεφάλαια πρῶτον ἐπιτίμησις
 τοῖς διεκδικουῦσι τοὺς αἰρετίζοντας, καὶ μάλιστα τοὺς ἀπὸ Σεθή-
 ρου· δεύτερον, ὅτι δεῖ παντὶ τρόπῳ τὴν παραδεδομένην εὐσέβειαν
 10 ἀπαράτρωτον διαφυλάττειν· τρίτον, περὶ διαφορᾶς, καὶ πῶς ἔστιν
 εὐσεβῶς δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν ὁμολογεῖν· δ' ὅτι
 ὁ ἀριθμὸς οὔτε διαιρεῖ οὔτε διαιρεῖται, οὔτε διαίρεσιν εἰσάγει
 κατὰ τὸν ἴδιον λόγον τὸ σύνολον, οἷς ἐπιλέγεται· ε' πῶς εὐσεβῶς ὁ
 ἀριθμὸς πρὸς δήλωσιν τῆς διαφορᾶς παραλαμβάνεται· ζ' πῶς χρὴ
 15 νοεῖν τὴν κεκλιμένην ῥῆσιν ἐν τῇ πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῇ τοῦ ἀγί-
 ου Κυρίλλου, καὶ ὅτι οὐ μάχεται ἡ «ἐν δύο» φωνὴ τοῖς λέγουσι
 μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, εἰ μὴ κατὰ τὸ Νεστορίῳ
 δοκοῦν ἀσεβῶς λαμβανομένη· ζ' ὅτι πραγμάτων, ἤγουν οὐσιῶν,
 ἐπὶ Χριστοῦ ἡ διαφορὰ, ἀλλ' οὐ ποιοτήτων, καὶ ὅτι πᾶσα διαφορὰ
 20 ἐξ ἀνάγκης συνεισάγει ἑαυτῇ τὴν ὧν ἔστι ποσότης, καὶ ἡ ποσό-
 της πάλιν τὸν ἑαυτῆς σημαντικὸν ἀριθμὸν, κἂν τε συνεχῆς ἔστι
 κἂν τε διηρημένη· ἡ ὅτι ἀσεβές ἔστι τὸ λέγειν μίαν σύνθετον φύσιν
 τὸν Χριστόν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενον· θ' περὶ ὑποστάσεως συν-
 θέτου, καὶ ἔκθεσις σύντομος τῆς ἐκδοχῆς τῶν ὀρθῶς ἐπὶ Χριστοῦ
 25 κατὰ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὁμολογουμένων τῆς πίστεως
 φωνῶν· ι' περὶ ὑποστάσεως συνθέτου φυσικωτέρα διάληψις, καὶ
 ἀπόδειξις ἀκριβοῦς τοῦ μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν τοὺς ὁμολο-
 γοῦντας μίαν σύνθετον ὑπόστασιν τὸν Χριστόν τοῖς μίαν αὐτὸν
 σύνθετον λέγουσι φύσιν· ια' ὅτι κατὰ πρόσληψιν ἡ πρὸς τὴν σάρ-
 30 κα μόνη τοῦ Λόγου γέγονεν ἔνωσις, ὡς προόντος καὶ πρὸς ἔνωσιν

192B.

Τοῦ ἰδίου, εἴκοσι ἑπτὰ ἐπιστολές.

Διαβάσαμε ἀκόμα καὶ τὶς «Ἐπιστολές»⁷² του γιὰ διάφορα ψυχοφελῆ θέματα καὶ ἀπαραίτητα γιὰ ὅσους ἐνδιαφέρονται νὰ βελτιώσουν τὰ ἦθη τους καὶ νὰ διατηρήσουν τὸ νοῦ τους σὲ ἐγρήγορη στήν εὐσέβεια, πὺ ἀριθμοῦνται σὲ εἴκοσι ἑπτὰ, μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι μακρὰ καὶ ἀπευθύνεται σὲ κάποιον φιλόσοφο Ἰωάννη. Τὰ κεφάλαια τῆς ἐπιστολῆς εἶναι πρῶτον, ἐπιτίμηση ἐκείνων πὺ ὑπερασπίζονται τοὺς αἰρετικούς καὶ μάλιστα Σεβηριανούς. Δεύτερον ὅτι πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ διαφυλάττομε ἀλώβητη τὴν πίστη πὺ μᾶς ἔχει παραδοθεῖ. Τρίτον, περὶ τῆς διαφορᾶς, καὶ πῶς εἶναι δυνατόν μετὰ τὴν ἔνωση νὰ ὁμολογοῦμε μὲ εὐσέβεια δύο φύσεις στὸν Χριστό. Τέταρτον, ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὔτε διαιρεῖ οὔτε διαιρεῖται οὔτε εἰσάγει γενικὰ διαίρεση σύμφωνα μὲ τὸ δικό του λόγο σ' αὐτὰ πὺ ἀποδίδεται. Πέμπτον, πῶς χρησιμοποιεῖται μ' εὐσέβεια ὁ ἀριθμὸς γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ διαφορὰ. Ἑκτον, πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴν ῥῆση πὺ ὑπάρχει στήν ἐπιστολὴ τοῦ ἀγίου Κυρίλλου πρὸς τὸν Σούκενσο, καὶ ὅτι ἡ διατύπωση «σὲ δύο» δὲν ἀντιτίθεται σ' αὐτοὺς πὺ ὑποστηρίζουν μία φύση σαρκωμένη τοῦ Λόγου, παρὰ μόνο ἂν ἐκληφθεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἀσεβῆ γνώμη τοῦ Νεστόριου. Ἑβδομον, ὅτι ἡ διαφορὰ πὺ ὑπάρχει στὸν Χριστό εἶναι διαφορὰ πραγμάτων, ἦτοι οὐσιῶν, καὶ ὄχι ποιότητων, καὶ ὅτι κάθε διαφορὰ συνεισάγει μαζί της ὑποχρεωτικὰ τὴν ποσότητα ἐκείνων στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται καὶ ἡ ποσότητα πάλι τὸν ἀριθμὸ πὺ τὴ δηλώνει, εἴτε εἶναι συνεχῆς εἴτε διηρημένη. Ὁγδοον, εἶναι ἀσέβεια νὰ λέμε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μία σύνθετη φύση καὶ ἀντιμάχεται τὴν ἀλήθεια. Ἐνατον, περὶ σύνθετης ὑπόστασης καὶ σύντομη ἔκθεση τῆς ἀποδοχῆς τῶν λέξεων τῆς πίστεως πὺ ὁμολογοῦνται ὀρθὰ γιὰ τὸ Χριστό σύμφωνα μὲ τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία. Δέκατον, φυσικότερη συζήτηση γιὰ τὴ σύνθετη ὑπόσταση καὶ ἀκριβῆς ἀπόδειξη ὅτι δὲν ταυτίζονται ὅσοι ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μία σύνθετη ὑπόσταση μ' ἐκείνους πὺ ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι μία σύνθετη φύση. Ἐνδέκατον, ὅτι ἡ μόνη ἔνωση τοῦ Λόγου πρὸς τὴ σάρκα ἔγινε μὲ πρόσληψη, ἐπειδὴ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ αὐτὴν καὶ θέλησε νὰ ἔνωθεῖ κατὰ τὴν ἔνωσή του μὲ τὴ σάρκα

σαρκὸς ἐνωθῆναι θελήσαντος, ὅπερ οὐκ ἔστιν ὅλως ἐπ' ἄλλου τῶν συνθέτων ἰδεῖν. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἄλλων οὐ κατὰ πρόσληψιν θατέρου ἢ ἔνωσις γίνεται, ἀλλ' ἄμφω συνιόντων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὴν τοῦ συνθέτου συμπλήρωσιν καὶ οὐσίωσιν. Ἡ μὲν πρὸς Ἰωάννην ἐπι-
5 στολή αὕτη καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κεφάλαια.

Τῶν δ' ἄλλων ἐπιστολῶν τρεῖς μὲν εἰσι πρὸς Θαλάσσιον πρε-
σβύτερον καὶ ἡγούμενον, δύο δὲ πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον,
δύο δὲ πρὸς Σωφρόνιον μονάζοντα τὸν ἐπίκλην Εὐκρατᾶν, καὶ
μία πρὸς Ἰωάννην σοφιστήν, καὶ μία πρὸς Ἰανίαν ἡγουμένην, καὶ
10 μία Θαλασσίῳ ἡγουμένῳ καὶ πρεσβυτέρῳ, καὶ μία Ἰορδάνῃ
πρεσβυτέρῳ καὶ Στεφάνῳ ἡγουμένῳ καὶ πρεσβυτέρῳ, καὶ μία
Κυρισικίῳ ἐπισκόπῳ, καὶ ἔτι ἕτερα μία Ἰωάννη κουδικουλαρίῳ,
ὁμοίως καὶ Στεφάνῳ πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ καὶ μία Κόνωνι
πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ, ἔτι Θαλασσίῳ ἡγουμένῳ καὶ πρεσβυ-
15 τέρῳ, καὶ δύο Ἰωάννη ἐπισκόπῳ, ἔτι Ἰωάννη κουδικουλαρίῳ περὶ
τῆς κατὰ Θεὸν λύπης, καὶ Κωνσταντίνῳ Ἰλλουστρίῳ καὶ ἀπὸ
σακελλαρίων δύο, καὶ τῷ ἀδδᾶ Πολυχρονίῳ τρεῖς, καὶ πρὸς
Ἰουλιανὸν Ἀλεξανδρέα, ἀπὸ τῆς τῶν Ἀκεφάλων αἰρέσεως ἐπι-
στραφέντα, μία, καὶ ὡς ἀπὸ Γεωργίου ἐπάρχου Ἀφρικῆς πρὸς
20 μοναστρίας ἀποκοινωνησάσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μία.

Ἐν ταύταις οὖν ἀπάσαις ταῖς ζ' καὶ κ' ἐπιστολαῖς ὁ μὲν ἄλλος
χαρακτῆρ αὐτοῦ τῶν λόγων καὶ ἡ εὐσέβεια μάλιστα διασώζεται,
τὸ δ' ἀσαφές, εὖ γε τοῦ ἀνδρὸς ποιούντος καὶ τιμῶντος ἐπιστολῆς
κατὰ τοῦτο νόμους, οὐκ ἔσχε τὸ ἀνοικονόμητον. Δῆλον δ' ὅτι καὶ
25 ἂ τὴν ἀσάφειαν ἐποίει, τὰ μὲν ἔρριπται τὰ δὲ κεκόλασται.

ΡήΓ.

**Τοῦ αὐτοῦ, Ἀσκητικὸς Λόγος,
καὶ ἕτερα πραγματεία Περί ἀγάπης, ἐν ν' κεφαλαίοις.**

Ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ ἀγίου Μαξίμου «Λόγος Ἀσκητικὸς»,
30 εἰς πεῦσιν ἐσχηματισμένος καὶ ἀπόκρισιν. Χρήσιμος μὲν ἅπασιν ὁ
λόγος, μάλιστα δ' οἷς ἄσκησις ἢ πολιτεία. ἡθῶν γὰρ δι' ὧν ἂν τις

κα, πράγμα πού δέν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ δοῦμε σὲ ἄλλο ἀπὸ τὰ σύνθετα. Στὰ ἄλλα δηλαδή ἡ ἔνωση τοῦ ἑνὸς μὲ τὸ ἄλλο δέν γίνεται κατὰ πρόσληψη, ἀλλὰ συνέρχονται καὶ τὰ δύο, ἀπὸ κάτι πού δέν ἦταν προηγουμένως, στὴ σύνθεση καὶ πραγμάτωση τοῦ συνθέτου. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἰωάννη καὶ τὰ περιεχόμενά της.

Ἀπὸ τίς ἄλλες ἐπιστολές οἱ τρεῖς ἀπευθύνονται στὸν Θαλάσσιο, τὸν πρεσβύτερο καὶ ἡγούμενο, δύο πρὸς τὸν Ἰωάννη τὸν κουβικουλάριο, δύο στὸν Σωφρόνιο τὸν μοναχό, τὸν ἐπονομαζόμενο Εὐκρατᾶ, μία στὸν Ἰωάννη τὸν σοφιστή, μία στὴν ἡγουμένη Ἰανία, μία ἀκόμα στὸν ἡγούμενο καὶ πρεσβύτερο Θαλάσσιο, μία στὸν πρεσβύτερο Ἰορδάνη καὶ στὸν ἡγούμενο καὶ πρεσβύτερο Στέφανο, μία στὸν ἐπίσκοπο Κυρισίκιο, καὶ ἄλλη μία στὸν κουβικουλάριο Ἰωάννη, ὁμοίως καὶ στὸν πρεσβύτερο καὶ ἡγούμενο Στέφανο, καὶ μία στὸν πρεσβύτερο καὶ ἡγούμενο Κόνωνα, πάλι στὸν Θαλάσσιο τὸν ἡγούμενο καὶ πρεσβύτερο, δύο στὸν ἐπίσκοπο Ἰωάννη, πάλι στὸν Ἰωάννη τὸν Κουβικουάριο γιὰ τὴν κατὰ Θεὸν λύπη, δύο στὸν Κωνσταντῖνο Ἰλλούστριο καὶ ἀπὸ σακελλαρίων, τρεῖς στὸν ἀδβᾶ Πολυχρόνιο, μία στὸν Ἰουλιανὸ τὸν Ἀλεξανδρέα, πού ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸν αἵρεση τῶν Ἀκεφάλων, καὶ μία ἐκ μέρους τάχα τοῦ Γεωργίου, ἐπάρχου τῆς Ἀφρικῆς, πρὸς μοναχές πού στὴν Ἀλεξάνδρεια εἶχαν ἀποκλεισθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Σὲ ὅλες αὐτὲς τίς εἴκοσι ἑπτὰ ἐπιστολές διατηρεῖται ὁ ἄλλος χαρακτήρας τῶν λόγων του καὶ προπάντων ἡ εὐσέβειά του, ἡ ἀσάφειά του ὅμως, πού καλὰ κάνει καὶ τιμᾶ ὡς πρὸς αὐτὸ τοὺς κανόνες τῆς ἐπιστολῆς, δέν πῆρε ἀνοικονόμητη μορφή. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι καὶ αὐτὰ πού δημιουργοῦσαν τὴν ἀσάφεια, ἄλλα ἀπορρίφθηκαν καὶ ἄλλα περιορίσθηκαν.

193.

**Τοῦ ἰδίου, Λόγος Ἀσκητικός,
καὶ ἄλλη πραγματεία Περί ἀγάπης, σὲ 400 κεφάλαια⁷.**

Διαβάσαμε τοῦ ἰδίου ἁγίου Μαξίμου τὸ ἔργο, «Λόγος Ἀσκητικός», γραμμένος κατὰ ἐρώτηση καὶ ἀπάντηση. Ὁ λόγος εἶναι χρήσιμος σὲ ὅλους, καὶ μάλιστα σὲ ὅσους ἔχουν ἐπιδοθεῖ στὴ ζωὴ τῆς

οὐρανοπολίτης γένοιτο, ἐστὶ διδάσκαλος καὶ γεωργός, μάλιστα δὲ τῆς ἀγάπης, καὶ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐργασίαν πολλὰς ἐνδίδωσιν ἐπελθεῖν ἀφορμάς

Συνετέτακτο δὲ καὶ ἑτέρα πραγματεία, εἰς ὑ' κεφάλαια πληθυσ νομένη, ἣ καὶ προσεπεφώνητο Ἐλπιδίῳ τινί, ὁσιότητι καθωσιωμένη. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ συγγραφεὺς «Περὶ ἀγάπης» τὸν πόνον ἐπιγράφει, ἴσως ὅτι ταύτην τε ἀρχὴν τῷ γράμματι ὑποβάλλεται, καὶ ἀλλαγῶν πολλάκις περὶ αὐτῆς καταβάλλεται λόγον· οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ καὶ πολλῶν προβλημάτων τε καὶ θεωρημάτων (οἷς θεολογία 10 κρατύνεται καὶ ἃ ὅσιον τὸν βίον καὶ καθαρὸν ποιεῖ) ἱκανὴν ἔστιν ἐν αὐτοῖς τοῖς φιλοπόνως αὐτὰ μετιούσι καρπώσασθαι τὴν ὠφέλειαν.

Καὶ τὸ εἶδος αὐτῶ τοῦ λόγου εἰς τὸ λευκὸν τε καὶ ἔντονον, ἥπερ οἱ ἄλλοι, διατυποῦται, καὶ οὐδὲν παρέχει ὃ ἂν τις διερευνη- 15 σοι μωμήσασθαι, πλὴν ὡς ἔσθ' ὅπη τὴν Ἀττικὴν τῆς ἄλλης φωνῆς οὐ προκρίνει.

Ρ 4Δ'.

Τοῦ αὐτοῦ, πρὸς Γεώργιον ἑπαρχον Ἐπιστολή·
καὶ λόγοι β', ἐν οἷς Θεολογικὰ καὶ Ἠθικὰ κεφάλαια σ',
καὶ Ἐπιστολαὶ ε'.

20

Ἔτι ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ ἀγίου ἀνδρὸς «Πρὸς Γεώργιον ἑπαρχον Ἐπιστολή», πολλῆς ὠφελείας καὶ κατανύξεως γέμουσα· καὶ τὸ τῆς φράσεως αὐτῆς εἰς τὸ σαφές τε καὶ ἠθικὸν ἀνεπτυγμένον πρὸς τὰ ὑ' κεφάλαια τὴν συγγένειαν ἀνόθευτον δείκνυσιν ὅτι 25 διασώζει.

Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τεύχει συνανεγνώσθη λόγος κεφαλαίοις ρ' διειλημμένος, καὶ ἕτερος ὁμοίως τοῖς ἴσοις ἀπηρτισμένος, ἐν οἷς θεολογία τε διαλάμπει καὶ ἠθῶν διακόσμησις διαπρέπει. Καὶ οὐκ ἂν ἐν οὐδενὶ τὸ ὁμοφυές αὐτοῖς πρὸς τὰ ὑ' κεφάλαια ἐνοθεύετο, εἰ 30 μὴ τὸ ἀλληγορικὸν ἐν πολλοῖς ὑποβαλλόμενον καὶ ὁμόφυλά πως αὐτὰ παραστήσαν τῇ συντάξει, ἣτις Γραφικῶν ἀπορημάτων καὶ λύσεων ἔκθεσιν σπουδάξει καὶ Θαλασσίῳ ἐστὶ πρεσβυτέρῳ καὶ

ἀσκησις. Γιατὶ διδάσκει καὶ καλλιεργεῖ τὰ ἦθη μὲ τὰ ὁποῖα μπορεῖ κάποιος νὰ γίνῃ πολίτης τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κυρίως τὴν ἀγάπην, καὶ δίνει πολλὰς ἀφορμὰς νὰ ἐπιδιώξομε τόσο τὴ γνῶσιν ὅσο καὶ τὴν ἐργασία.

Ἐχει συγγράψῃ καὶ ἄλλη πραγματεία πού ἐκτείνεται σὲ τετρακόσια κεφάλαια, καὶ ἔχει ἀφιερωθεῖ σὲ κάποιον Ἑλπίδιον, ἀφιερωμένο στὴν ἀσκησὶ τῆς ἀγίας ζωῆς. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ἐπιγράφει τὸ πόνημά του «Περὶ ἀγάπης», ἴσως ἐπειδὴ αὐτὴν θέτει ὡς ἀρχὴν τοῦ συγγράμματός του, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα συχνὰ μεταφέρει τὸ λόγον σ' αὐτὴν. Καὶ βέβαια καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα προβλήματα καὶ θεωρήματα (πού δυναμώνουν τὸ λόγον περὶ Θεοῦ καὶ κάνουν τὸ βίον ἅγιον καὶ καθαρὸν) εἶναι δυνατὸ νὰ καρπωθοῦν ἰκανὴ ὠφέλεια ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ φιλοπονία μὲ αὐτὰ τὰ θέματα.

Καὶ στὸ λόγον αὐτὸν ἡ διατύπωση εἶναι λαμπρὴ καὶ τορνευμένη περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι σὲ ἄλλους, καὶ δὲν παρέχει τίποτε πού νὰ μπορεῖ κανεὶς ἐρευνώντας το νὰ τοῦ ἀποδώσῃ μομφή, ἀλλὰ μερικὲς φορὲς δὲν προκρίνει τὴν Ἀπτικὴν ἀπὸ τῆ ἄλλῃ γλώσσῃ.

194.

**Τοῦ ἰδίου Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἑπαρχο Γεώργιον⁷⁴
καὶ δύο βιβλία μὲ 200 κεφάλαια Θεολογικὰ καὶ Ἠθικὰ⁷⁵
καὶ πέντε Ἐπιστολές.**

Διαβάσαμε τοῦ ἰδίου ἀγίου τὴν Ἐπιστολὴν πρὸς Γεώργιον ἑπαρχο γεμάτη ἀπὸ πολλὴ ὠφέλεια καὶ κατάνυξιν. Κι αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς ἡ φράσις, πού ἀναπτύσσεται μὲ σαφήνεια καὶ ἡρεμία, δείχνει ὅτι διασώζει ἀνόθευτη τὴ συγγένειά της πρὸς τὰ τετρακόσια κεφάλαια.

Στὸν ἴδιον τόμον διαβάσαμε καὶ ἓνα λόγον χαρισμένο στὰ ἑκατὸ κεφάλαια, καὶ ἓνα ἄλλο λόγον ἀποτελούμενον ἐπίσης ἀπὸ ἄλλα τόσα, ὅπου διαλάμπει ἡ θεολογία καὶ ξεχωρίζει ἡ εὐπρέπεια τῶν ἡθῶν. Καὶ δὲν θὰ νοθευόταν σὲ κανένα σημεῖον ἡ συγγένειά τους μὲ τὰ τετρακόσια κεφάλαια, ἂν δὲν παρεμβαλλόταν σὲ πολλὰ ἢ ἀλληγορία παρασταίνοντάς τα κατὰ κάποιον τρόπον ὁμοειδῆ στὴ σύνθεσιν. Αὐτὴ ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ λύσεις στίς Γραφικὰς ἀπορίες πού ἐκθέτει καὶ

75. Δημοσιεύθησαν στὸν 15Δ τόμον τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ.

ἡγουμένῳ προσπεφωνημένη, τὸ πρὸς ταῦτα συγγενὲς διὰ τῆς πρὸς ἐκείνην οἰκειώσεως ὑποβολμαῖον εἶναι λογισμοὺς ἀναρριπίζει.

Ἐν ταυτῶ δὲ συνανεγνώσθησαν τοῦ αὐτοῦ «Ἐπιστολαὶ» διά-
 5 φοροὶ. Ὡν πρώτη μὲν πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον, ἥς ἐπιγραφή
 μὲν, «Περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου Λόγος ἐπίτομος καὶ κατὰ
 τῶν Σεβήρου δογμάτων», κεφάλαια δὲ τάδε· Περὶ ἀριθμοῦ φυσικω-
 τέρῃ διάληψι, περὶ διαφορᾶς καὶ ποιότητος ἀκριβέστερον καὶ
 τῆς αὐτῶν εὐσεβοῦς ὁμολογίας· ὅτι βλάσφημον τὸ λέγειν οὕτως
 10 ἀπλῶς τὸν Χριστὸν μίαν φύσιν· περὶ συνθέτου φύσεως καὶ τοῦ
 κατ' αὐτὴν λόγου, καὶ ὡς ἀσεβοῦσιν οἱ λέγοντες τὸν Χριστὸν μίαν
 σύνθετον φύσιν· ὅτι ὁ λέγων τὸν Χριστὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον
 μετὰ τὴν ἔνωσιν συνομολογεῖ τοῖς ὀνόμασι τὰς φύσεις ἐξ ἀνάγκης
 μετὰ τὴν ἔνωσιν, ὀρθῶς δηλονότι καὶ ἀκολούθως οἷς λέγει πιστεύ-
 15 εῖν ἡρημένος· περὶ τῆς «ἐν δύο» φωνῆς περὶ τῆς μιᾶς τοῦ λόγου
 φύσεως εὐσεβῆς ὁμολογία κατὰ τοὺς Πατέρας, καὶ ἀθέτησις τῆς
 μιᾶς συνθέτου φύσεως περὶ ὑποστάσεως συνθέτου φυσικωτέρῃ
 διάληψι, καὶ ἀπόδειξις ὡς οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς ἀτόποις περιπίπτου-
 σιν οἱ μίαν σύνθετον ὑπόστασιν ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν τοῖς
 20 μίαν αὐτὸν σύνθετον λέγουσι φύσιν· θ' κεφάλαιον ὅτι κατὰ πρόσ-
 ληψιν μόνην ἢ πρὸς τὴν σάρκα γέγονεν ἔνωσις, ὡς προόντος καὶ
 θελήματι τὴν πρὸς σάρκα διαπραξαμένου ἔνωσιν. Ἄλλ' ἢ μὲν
 πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον.

Ἐτέρα δὲ πρὸς Κοσμᾶν διάκονον Ἀλεξανδρείας περὶ κοινού
 25 καὶ ἰδίου, τουτέστιν οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, ἥς κεφάλαιον κατα-
 σκευὴ φυσικωτέρῃ ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἑτέρῳ τινὶ ταυτὸν ἐστὶ
 κατ' οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, διὰ τὸ μὴ ταυτὸν εἶναι οὐσίαν καὶ
 ὑπόστασιν, ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' οὐσίαν ταυτὰ, ταῖς ὑποστάσεσιν
 ἕτερα, ἃ δὲ ταυτὰ καθ' ὑπόστασιν, κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν διάφορα
 30 Δεύτερον ὅτι ὁ Χριστὸς ταῖς μὲν κατ' οὐσίαν τῶν οἰκειῶν μερῶν

εἶναι ἀφιερωμένη στὸν πρεσβύτερο καὶ ἡγούμενο Θαλάσσιο ἂν δὲν ἀναρρίπιζε τὶς σκέψεις ὅτι ἢ συγγέναι μ' αὐτὰ ὑποβάλλεται μὲ τὴν οἰκειότητά της μ' ἐκείνην (τὴ σύνθεση).

Στὸν ἴδιο τόμο διαβάστηκαν μαζί τοῦ ἰδίου διάφορες Ἐπιστολές. Ἀπὸ αὐτὲς ἡ πρώτη ἀφιερώνεται στὸν Πέτρο τὸν Ἰλλούστριο⁷⁶, καὶ ἐπιγράφεται «Λόγος ἐπίτομος καὶ κατὰ τοῦ δογματικοῦ Σεβήρου»· τὰ κεφάλαιά της εἶναι τὰ ἑξῆς· Φυσικότερη ἔκθεση γιὰ τὸν ἀριθμό, περὶ διαφορᾶς καὶ ποιότητος μὲ περισσότερη ἀκρίβεια, καὶ περὶ τῆς εὐσεβοῦς ὁμολογίας αὐτῶν γιατί εἶναι βλασφημία νὰ λέγει κανεὶς ἔτσι ἀπλά, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μία φύση· περὶ σύνθετης φύσης καὶ ἐξήγηση περὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι διαπράττουν ἀσέβεια ὅσοι λένε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μία σύνθετη φύση· ὅτι ὅποιος λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος μετὰ τὴν ἔνωση συνομολογεῖ μαζί μὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὶς φύσεις κατ' ἀνάγκη μετὰ τὴν ἔνωση, δηλαδή προτιμᾷ ὀρθὰ καὶ μὲ συνέπεια νὰ πιστεύει τὰ ὅσα λέγει. Γιὰ τὴν ἔκφραση «μὲ δύο»· εὐσεβῆς ὁμολογία σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες γιὰ τὴ μία φύση τοῦ Λόγου καὶ ἀθέτηση τῆς μᾶς σύνθετης φύσης· γιὰ τὴ σύνθετη ὑπόσταση φυσικότερη ἔκθεση καὶ ἀπόδειξη ὅτι δὲν πέφτουν στὶς ἴδιες ἀντιφάσεις ὅσοι ὁμολογοῦν μία σύνθετη ὑπόσταση τὸν Χριστὸ μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν κηρύττουν μία σύνθετη φύση. Ἐνατο κεφάλαιο, ὅτι ἢ ἔνωση μὲ τὴ σάρκα ἔγινε μόνο μὲ πρόσληψη, ἐπειδὴ ὁ Λόγος προϋπῆρχε καὶ μὲ θέλημά του προχώρησε στὴν ἔνωση μὲ τὴ σάρκα. Αὐτὰ ἐξετάζει ἢ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πέτρο τὸν Ἰλλούστριο.

Ἐπάρχει καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κοσμᾶ⁷⁷, διάκονο στὴν Ἀλεξάνδρεια, περὶ τοῦ κοινοῦ καὶ ἰδίου, δηλαδή περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως. Τὸ πρῶτο κεφάλαιό της περιλαμβάνει φυσικότερη ἔκθεση, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ταυτίζεται μὲ κάποιο ἄλλο ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόσταση, ἐπειδὴ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο οὐσία καὶ ὑπόσταση, ἀλλὰ ὅσα εἶναι ὡς πρὸς τὴν οὐσία ἴδια, εἶναι ὡς πρὸς τὶς ὑποστάσεις διάφορα, καὶ ὅσα εἶναι ἴδια ὡς πρὸς τὴν ὑπόσταση, εἶναι διάφορα κατὰ τὴν οὐσία καὶ τὴ φύση. Δεύτερον, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνούμενος πρὸς τὰ ἄκρα μὲ τὰ κοινὰ κατὰ τὴν οὐσία δικά του

77. Δημοσιεύθηκε στὸν 15B τόμο τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ.

πρὸς τὰ ἄκρα κοινότησιν ἐνούμενος, τὴν πρὸς ἄλλα τῶν μερῶν
 σωζομένην εἶχε διαφορὰν, ταῖς δὲ τῶν μερῶν ιδιότησι τὸ καθ'
 ὑπόστασιν διεδείκνυ ὡς ὅλον κοινὸν ἀμφοτέρων. γ'. Ὅτι τὰ μὲν
 καθ' ὑπόστασιν κοινὰ τῶν μερῶν τὸ ὅλον, ἤγουν τὸν Χριστόν,
 5 ἠφόριζον τῶν ἄκρων, τὰ δὲ κατ' οὐσίαν πρὸς τὰ ἄκρα κοινὰ τῶν
 μερῶν ὡς ὅλον συνῆπτε τοῖς ἄκροις οὐσιωδῶς τὸν Χριστόν.
 δ'. Ὅτι Θεὸς ὑπάρχων τέλειος ὁ Χριστὸς καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὁ
 αὐτός, εἶχε τὸ κοινὸν αὐτῶν καὶ τὸ ἴδιον οἷς πρὸς ἑαυτὸν ἐποιεῖτο
 τὴν τῶν ἄκρων ἔνωσιν καὶ διάκρισιν, τῇ μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐνώσει
 10 τῶν ἄκρων ἐν ἑαυτῷ σωζομένας τὰς ἐξ ὧν συνετέθη φύσεις πι-
 στούμενος, τῇ δὲ πρὸς ἑαυτὸν διακρίσει τῶν ἄκρων τὸ μοναδικὸν
 τῆς οἰκείας παριστάς ὑποστάσεως ε'. Περὶ διαφορᾶς διάληψις
 σύντομος, δι' ἧς δείκνυται τὸ κατ' οὐσίαν ποσὸν τῶν ἠνωμένων
 σωζομένον. ζ'. Κατασκευὴ πλατυτέρα καὶ φυσικωτέρα περὶ δια-
 15 φορᾶς καὶ ποσότητος καὶ τοῦ δηλοῦντος αὐτὰς ἀριθμοῦ. ζ'. Ὅτι ὁ
 μὴ ταυτὸν εἰδῶς φύσιν καὶ ὑπόστασιν εὐσεβῶς ἐπὶ Χριστοῦ δο-
 γματίζει τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν διαφορὰν, ὧν τὸ μὲν ὁραῖται κατὰ τὴν
 ὑπόστασιν, τὸ δὲ κατὰ τὴν φύσιν. η'. Ὅτι Σεβῆρος ταυτὸν εἶναι
 διαζόμενος φύσιν καὶ ὑπόστασιν συγχεῖ τὴν ἔνωσιν καὶ ποιεῖ διαί-
 20 ρεσιν τὴν διαφορὰν, καθ' ἣν δείκνυται καὶ τὸν τῆς Τριάδος εἰς
 τετράδα διασκεδάζων λόγον, καὶ τὸ τῆς μιᾶς θεότητος κατατέ-
 μνων εἰς δυνάδα μυστηρίων, καὶ πάσης τὸν Χριστόν ὑπερορίζων
 οὐσιωδῶς ὑπάρξεως θ'. Ἐκθεσις σύντομος μετὰ τῆς ὀρθῆς συνη-
 γορίας τῆς ἀληθοῦς τῶν Πατέρων ὁμολογίας Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν
 25 καὶ αὕτη. Καὶ δῆλον καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν κεφαλαίων τὸ εἰς εὐσέβειαν
 χρήσιμον. Καὶ ἡ φράσις δὲ ὡς ἐν τοιαύτῃ τὸ σαφὲς διώκει καὶ οὐκ
 ἄκομψον.

Ἔτι δὲ πρὸς Πύρρον, ἔτι πρεσβυτέρου βαθμὸν ἔχοντα καὶ
 οὐπω τῆς ἀρχιερατικῆς ἐπιθάντα καθέδρας. Θειάζει δ' ἐν αὐτῇ
 30 τὸν Πύρρον, καὶ εὐσεβῆ γνῶσιν αὐτῷ καὶ ὁσιότητα ἐπιμαρτύρε-
 ται Ἄλλὰ καὶ περὶ τινων, ὡς ἔοικεν, ἀξιώσαντος αὐτῷ γραφῆναι

μέρη, διατηροῦσε τὴ διαφορὰ πρὸς τὰ ἄλλα μέρη καὶ μὲ τὰ δικά του μέρη, καὶ μὲ τὶς ἰδιότητες τῶν μερῶν ἔδειχνε τὸ καθ' ὑπόστασιν ὡς ὅλο κοινὸ καὶ τῶν δύο. Τρίτον· τὰ καθ' ὑπόστασις κοινὰ σημεῖα τῶν μερῶν διέκριναν τὸ ὅλο, δηλαδή τὸν Χριστό, ἀπὸ τὰ ἄκρα, ἐνῶ τὰ κατὰ τὴν οὐσία κοινὰ σημεῖα τῶν μερῶν πρὸς τὰ ἄκρα συνένωναν μὲ τὰ ἄκρα κατ' οὐσία ὡς ὅλο τὸν Χριστό. Τέταρτον· ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ἦταν τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, εἶχε τὸ κοινὸ αὐτῶν καὶ τὸ ἴδιο, μὲ τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦσε τὴν ἔνωσις καὶ τὴν διάκρισις τῶν ἄκρων πρὸς τὸν ἑαυτὸ του· μὲ τὴν ἔνωσις τῶν ἄκρων πρὸς τὸν ἑαυτὸ του βεβαίωνε ὅτι διατηροῦσε στὸν ἑαυτὸ του τὶς φύσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν σύνθετος, ἐνῶ μὲ τὴν διάκρισις τῶν ἄκρων ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἔδειχνε τὴ μοναδικότητα τῆς ὑπόστασός του. Πέμπτον· σύντομη ἔκθεσις γιὰ τὴ διαφορὰ μὲ τὴν ὁποῖα ἀποδεικνύεται ὅτι διασώζεται τὸ ποσὸ κατὰ τὴν οὐσία αὐτῶν πού ἐνώθησαν. Ἑκτον· ἀπόδειξις πλατύτερη καὶ φυσικότερη γιὰ τὴ διαφορὰ καὶ τὴν ποσότητα καὶ τὸν ἀριθμὸ πού τὶς δηλώνει. Ἑβδομον· ὁποῖος δὲν ἀναγνωρίζει ὡς ἴδια τὴ φύσις καὶ τὴν ὑπόστασις, διδάσκει μὲ εὐσεβῆ τρόπο τὴν ἔνωσις καὶ τὴν διαφορὰ στὸν Χριστό, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἕνα νοεῖται κατὰ τὴν ὑπόστασις καὶ τὸ ἄλλο κατὰ τὴ φύσις. Ὁγδοον· Ὅτι ὁ Σεβῆρος, ἐκβιάζοντας τὴ φύσις καὶ τὴν ὑπόστασις καὶ δεχόμενος αὐτὰ ὡς ἴδια, συγχέει τὴν ἔνωσις καὶ μετατρέπει τὴν διαφορὰ σὲ διαίρεσις, μὲ τὴν ὁποῖα παρουσιάζεται καὶ νὰ διασπᾶ τῆς Τριάδας τὸν λόγο σὲ τετράδα, καὶ νὰ κατατέμνει τὸ μυστήριον τῆς μᾶς θεότητος σὲ δυάδα, ἐξορίζοντας τὸν Χριστό ἀπὸ κάθε οὐσιώδη ὑπαρξίς. Ἐνατον· σύντομη ἔκθεσις μὲ ὀρθὴ συνηγορία τῆς ἀληθινῆς ὁμολογίας τῶν Πατέρων. Αὐτὰ διαπραγματεύεται καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστολή. Καὶ εἶναι φανερὴ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ κεφάλαια ἢ χρησιμότητα γιὰ τὴν εὐσέβεια. Καὶ ἡ διατύπωσις σὰν τέτοια πού εἶναι ἐπιδιώκει τὴ σαφήνεια καὶ τὴν κομψότητα.

Ἐπὶ ἔτι καὶ ἡ ἐπιστολή πρὸς τὸν Πύρρο⁷⁸, πού εἶχε ἀκόμα τὸν βαθμὸ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ δὲν εἶχε καταλάβει τὸν βαθμὸ τῆς ἀρχιερατικῆς καθέδρας. Ἐκθειάζει σ' αὐτὴν τὸν Πύρρο καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν εὐσεβῆ γνώσις καὶ ἀγιότητά του. Ἀλλὰ καὶ γιὰ κά-

78. Καὶ αὐτὴ δημοσιεύθηκε στὸν 15B τόμον τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ.

ὁ σοφὸς Μάξιμος οὐ μόνον παραιτεῖται, ἰσχυρόφωνον ἑαυτὸν καὶ
 βραδύγλωσσον ἀποκαλῶν, ἀλλ' ἀναξιοῖ αὐτὸν γράμμασι μᾶλλον
 διδάξαι, τίς ἢ ἐνέργεια, καὶ ὅσαχῶς, καὶ τί παρὰ ταύτην ἐστὶ τὸ
 ἐνέργημα, καὶ τί τούτων διενήνοχεν ἢ προᾶξις καὶ τὸ ἔργον, καὶ
 5 πῶς ἔστι λέγειν ἢ ἐννοεῖν τὴν μίαν ἐνέργειαν. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν
 καὶ ἡ πρὸς Πύρρον.

Γράφει δὲ καὶ πρὸς Θωμᾶν τινα, αἰτησάμενον ῥητῶν τινῶν
 ἀπορουμένων ἐπιλύσεις. Τὰ δὲ ῥητὰ τοῦ Θεολόγου τέ ἐστι Γρηγο-
 ρίου καὶ τοῦ θείου Διονυσίου, ἐκ μὲν τοῦ περὶ Υἱοῦ εἰς τό, «Διὰ
 10 τοῦτο μονὰς ἀπ' ἀρχῆς κινηθεῖσα», καὶ ἐξῆς, καί, «μονάδος μὲν
 κινηθείσης διὰ τὸ πλούσιον», ὅπερ ἐστὶν ἐκ τοῦ δευτέρου Εἰρη-
 νικοῦ· δεύτερον, εἰς τό, «ἐνὶ δὲ κεφαλαίῳ», καὶ ἐξῆς τρίτον, ἐκ τοῦ
 αὐτοῦ λόγου εἰς τό, «Οὗτος γὰρ ὁ νῦν σοι καταφρονούμενος», καὶ
 ἐξῆς τέταρτον εἰς τό, «Ὡς μὲν γὰρ λόγος οὔτε ὑπήκοος ἦν οὔτε
 15 ἀνήκοος», καὶ ἐξῆς Τοῦ δέ γε θεσπεσίου Διονυσίου εἰς τό, «Πῶς
 φῆς, Ἰησοῦς, ὁ πάντων ἐπέκεινα, πᾶσιν ἐστὶν ἀνθρώποις οὐσιω-
 δῶς συντεταγμένος»; καὶ ἐξῆς, καὶ εἰς ἕτερα διάφορα. Καὶ ταῦτα
 μὲν ἐν τῇ πρὸς Θωμᾶν πρώτῃ ἐπιστολῇ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ οἷον ἐπα-
 νάληψιν ἐνίων ῥητῶν τῶν προσαφηνησθέντων ἐκ τῆς θεολογικῆς
 20 συντάξεως ποιεῖται, καὶ πρὸς γε τό, «Διὰ μέσου νοὸς ὁμιλήσας
 σαρκὶ ἕως τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος», ὁμοίως ἐρμηνεύει. Ἄλλὰ
 ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

Ρ'Ε.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαριανόν,
 25 καὶ Διάλογος περὶ τῶν δύο θελημάτων
 καὶ τῶν δύο ἐπὶ Χριστοῦ ἐνεργειῶν.

Ἄνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ ἀγίου ἀνδρὸς Ἐπιστολὴ (Μαριανῶ
 πρεσβυτέρῳ προσπεφώνηται), ἐν ἧ περιέ τε φυσικοῦ θελήματος,

79. Ὅπως δηλαδή καὶ ὁ Μωυσῆς.

ποια ἄλλα πού, ὅπως φαίνεται, ζήτησε νὰ τοῦ γράψει, ὁ σοφὸς Μάξιμος ὄχι μόνο τὸ ἀποποιεῖται, ἀποκαλώντας τὸν ἑαυτό του ἰσχνόφωνο καὶ βραδύγλωσσο⁷⁹, ἀλλ' ἀντίθετα ἀξιώνει αὐτὸς μᾶλλον μ' ἐπιστολή του νὰ τοῦ διδάξει τί εἶναι ἡ ἐνέργεια καὶ πόσα τὰ εἶδη της, τί δίπλα σ' αὐτὴν εἶναι τὸ ἐνέργημα, ὡς πρὸς τί διαφέρει ἀπὸ αὐτὰ ἡ πράξη καὶ τὸ ἔργο, καὶ πῶς μπορούμε νὰ διατυπώνομε ἢ νὰ ἐννοοῦμε τὴ μία ἐνέργεια. Αὐτὰ λοιπὸν περιέχει καὶ ἡ ἐπιστολή πρὸς τὸν Πύρρο.

Γράφει καὶ πρὸς κάποιον Θωμᾶ, πού ζήτησε τὴ λύση γιὰ κάποια χωρία πού εἶχε ἀπορίες. Τὰ χωρία αὐτὰ εἶναι τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου καὶ τοῦ θείου Διονυσίου. Ἐκ τῶν πρῶτο, ἀπὸ τὸν λόγο περὶ Υἱοῦ α) στὸ χωρίο, «Γι' αὐτό, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ξεκίνησε ὡς μονάδα» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ στὸ χωρίο, «ἐνῶ ξεκίνησε ἀπὸ τὴ μονάδα ἐξαιτίας τοῦ πλούτου», πού εἶναι ἀπὸ τὸν δεῦτερο Εἰρηνικό· β) στὴ ρήση, «σὲ ἓνα κεφάλαιο» καὶ τὰ ἐξῆς· γ) ἀπὸ τὸν ἴδιο λόγο, στὴ ρήση, «Γιατὶ αὐτὸς τὸν ὁποῖο τώρα ἐσὺ καταφρονεῖς» καὶ τὰ ἐξῆς· δ) στὴ ρήση, «Γιατὶ ὡς Λόγος πού ἦταν οὔτε ὑπάκουος ἦταν οὔτε ἀνυπάκουος» καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐκ τῶν θεσπέσιου Διονυσίου στὴ ρήση «Τί ἰσχυρίζεσαι, ὅτι ὁ Ἰησοῦς, πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα, εἶναι κατὰ τὴν οὐσία στὴν ἴδια τάξη μὲ τοὺς ἀνθρώπους;» καὶ τὰ ἐξῆς καὶ σὲ διάφορα ἄλλα χωρία. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἐξετάζει στὴν πρώτη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Θωμᾶ. Στὴ δεῦτερη κάνει κατὰ κάποιο τρόπο ἐπανάληψη κάποιων ρητῶν τὰ ὁποῖα εἶχε ἀποσαφηνίσει προηγουμένως ἀπὸ τὴ θεολογικὴ σύνταξη, καὶ ἐπὶ πλέον ἐρμηνεύει καθ' ὅμοιο τρόπο καὶ τοῦτο «Διὰ μέσου τοῦ νοῦ ἀφοῦ ἦρθε σὲ ἐπαφή μὲ τὴ σάρκα, ὥσπου νίκησε τὸ ἀνώτερο». Αὐτὰ λοιπὸν καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιστολή⁸⁰.

195.

**Τοῦ ἰδίου, ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μαριανό,
καὶ Διάλογος περὶ τῶν δύο θελημάτων
καὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ.**

Διαβάσαμε τοῦ ἰδίου ἀγίου ἀνδρὸς Ἐπιστολή (πού ἀφιερώνεται στὸν πρεσβύτερο Μαριανό), στὴν ὁποία ἐξετάζει τὸ φυσικὸ

80. Αὐτὲς δημοσιεύθηκαν στοὺς τόμους 14Δ καὶ 14Ε τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ.

ἤτοι θελήσεως, διέξεισι καὶ βουλήσεως καὶ βουλήs, ἤτοι βουλευ-
σεως, περί τε προαιρέσεως, καὶ περὶ τίνων βουλευόμεθα, καὶ περὶ
γνώμης καὶ ἐξουσίας καὶ δόξης, καὶ περὶ φρονήματος, εἴτουν φρο-
νήσεως, καὶ ὡς οὐ κατὰ πάντα τρόπον ἐν ἔσται μετὰ τὴν ἀνάστα-
5 σιν τὸ θέλημα πρὸς ἀλλήλους τῶν ἁγίων καὶ τοῦ Θεοῦ, κἂν ἐν τὸ
θεληθὲν ἅπασιν, ὡς τινες λέγουσι. Καὶ ἐνδέκατον ἐπὶ τούτοις
κεφάλαιον, ὅτι περ ἐν θέλημα οὐ δύναται ἐπὶ Χριστοῦ λέγεσθαι,
εἴτε φυσικὸν εἴτε προαιρετικὸν λεχθῆ, ὡς τισιν ἔδοξεν. Αὕτη μὲν ἢ
ἐπιστολή· οὐ μόνον δ' εἰς εὐσεβείαν πολὺ τὸ χρειῶδες παρέχεται,
10 ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς καὶ καλὰς θεωρίας

Ἐνεγνώσθη δ' ἐν τῷ αὐτῷ τεύχει «Διάλογος περὶ τῶν δύο
θελημάτων καὶ τῶν δύο ἐπὶ Χριστοῦ ἐνεργειῶν». Τὰ πρόσωπα δὲ
τοῦ διαλόγου Πύρρος καὶ Μάξιμος, ὧν ὁ μὲν τῆς ὀρθοδοξούσης
προϊσταται γνώμης, Πύρρος δὲ τοῦ αἵρετίζοντος ἀντεχόμενος φρο-
15 νήματος, ὅμως, ὥσπερ συνεχόμενός τε καὶ συναυνοῦμενος τοῖς
ὀρθοδοξοῦσιν ἐνθυμήμασί τε καὶ δόγμασι, τίθεται τῇ εὐσεβείᾳ,
ἀνομολογῶν ἑαυτὸν οὐκ ὀρθῶς πεφρονηκέναι τὰ πρότερον. Ἐν δὲ
τῇ Ῥώμῃ αὐτὸν ὁ λόγος δείκνυσιν ἀφικέσθαι πρὸς τὴν διάλεξιν,
μεθ' οὗ ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ φυγὴν ἐπιβαλὼν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως
20 ἐξέπεσε θρόνου. Ὁ μὲντοι διάλογος εἰς τὸ ταπεινότερόν ἐστι διε-
σκευασμένος, εἴτε τὸ αὐτοσχέδιον τῶν διελεγμένων διασώζειν
ἀκέραιον βουλομένου τοῦ συγγεγραφότος, εἴτε καὶ ἕτερόν τι διοι-
κονομοῦντος, δι' ἅπερ οὐδ' οἱ διαλεκτικῆς αὐτῷ νόμοι εὐμενῶς θέ-
λουσιν ἔχειν. Πλὴν καὶ οὕτω χρειῶδες τοῖς εὐσεβέσι τὸ ἀγώνισμα

25

Ρ45:

Τοῦ ἐν ἁγίοις Ἐφραιμίου, Λόγοι μθ'.

Ἐνεγνώσθησαν τοῦ ἐν ἁγίοις Ἐφραιμίου Λόγοι Θ' καὶ Μ', ὧν ὁ
μὲν Α' ἑαυτὸν τε ποιεῖ ἀπολοφυρόμενον οἷς ἐδίω, καὶ τόπον ἐπέ-
χει προλόγου τῶν ἐφεξῆς παραιρέσεων. Ὁ δὲ Β' τοῖς ἐν κοινοβίῳ

81. Μᾶλλον στήν Ἀφρικὴ σύμφωνα μὲ σχόλιο τῆς Migne.

82. Περίφημος Σύρος θεολόγος. Γεννήθηκε στὴ Νίσιδη τῆς Μεσοποταμίας
περὶ τὸ 306 καὶ ἐξῆσε ἀσκητικώτατον βίον στὴν Ἔδεσσα, ὅπου καὶ πέθανε πιθανῶς
τὸ 378. Χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸν Μ. Βασίλειο διάκονος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐθεωρεῖτο ὡς

θέλημα, ἤτοι τὴ θέληση καὶ τὴ βούληση καὶ τὴ βουλή, ἤτοι βούλευση, καὶ τὴν προαίρεση, καὶ γιὰ ποιά βουλευόμεστε, καὶ γιὰ τὴ γνώμη καὶ τὴν ἐξουσία καὶ τὴ δοξασία καὶ τὸ φρόνημα, ἤτοι τὴ φρόνηση, καὶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἓνα ὁπωσδήποτε μετὰ τὴν ἀνάσταση τὸ θέλημα τῶν ἁγίων καὶ τοῦ Θεοῦ, ἔστω κι ἂν θὰ εἶναι ἓνα τὸ ἀντικείμενο τῆς θέλησης ὅλων, ὅπως λένε μερικοί. Ἐνδέκατο κεφάλαιο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω, ὅτι δὲν μπορούμε νὰ λέμε γιὰ τὸν Χριστὸ ἓνα θέλημα, εἴτε φυσικὸ λεχθεῖ εἴτε προαιρετικὸ, ὅπως νομίζουν μερικοί. Αὐτὰ λοιπὸν περιέχει ἡ ἐπιστολή, καὶ δὲν παρέχει μόνο πολλὴ ὠφέλεια πρὸς εὐσέβεια, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλές ἄλλες καὶ καλὲς θεωρίες.

Στὸ ἴδιο τεῦχος διαβάσαμε καὶ τὸ ἔργο, «Διάλογος περὶ τῶν δύο θελημάτων καὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν στὸν Χριστὸ». Τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου εἶναι ὁ Πύρρος καὶ ὁ Μάξιμος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Μάξιμος ἐκθέτει τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ ὁ Πύρρος ὑπερασπίζεται τὴν αἰρετικὴ ἀποψη, ἀλλ' ὅμως, σὰν νὰ διακατεχόταν καὶ νὰ καθοδηγοῦνταν ἀπὸ τὶς ὀρθόδοξες σκέψεις καὶ τὰ δόγματα, τίθεται μὲ τὸ μέρος τῆς εὐσέβειας, ὁμολογώντας ὅτι δὲν εἶχε προηγουμένως σωστὸ φρόνημα (πίστη). Ὁ διάλογος δείχνει ὅτι μετέβη στὴ Ρώμη⁸¹ γι' αὐτὸν τὸ διάλογο, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἦταν αὐτὸς ἐξαιτίας τῆς ἐξορίας ποὺ ἐπέβαλε στὸν ἑαυτό του ἐκπίπτοντας ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης. Ὁ διάλογος ὅμως διατυπώνεται σὲ χαμηλότερο ὕφος, εἴτε ἐπειδὴ θέλει ὁ συγγραφέας νὰ διασώσει στὸ ἀκέραιο τὸν αὐτοσχεδιασμὸ αὐτῶν ποὺ συζητοῦν, εἴτε γιὰτὶ ἀποβλέπει σὲ κάτι ἄλλο. Γι' αὐτὸ οὔτε οἱ κανόνες τῆς διαλεκτικῆς εἶναι εὐμενεῖς ἀπέναντί του. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι τὸ πόνημα αὐτὸ εἶναι χρήσιμο γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς.

196.

Τοῦ ἁγίου Ἐφραιμίου, Λόγοι σαράντα ἑννέα.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Ἐφραιμίου⁸², Λόγοι σαράντα ἑννέα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος παρουσιάζει τὸν συγγραφέα νὰ θρηνεῖ γιὰ τὶς πράξεις τῆς ζωῆς του καὶ ἔχει θέση προλόγου γιὰ τὶς

ὡς ὁ ἐλλογιμώτατος τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Οἱ Λόγοι του γραμμένοι στὴ συριακῇ, ἀνέρχονται σὲ χιλιάδες. Πολλοὶ μεταφράσθηκαν στὰ ἑλληνικά..

ἀδελφοῖς παραίνεσίν ἐστιν εἰσηγούμενος. Προτρέπεται πρὸς εὐσέβειαν ὁ Γ'. Ὁ δὲ Δ' τοὺς τῶν μοναχῶν εἰσαγομένους στοιχειοῖ, καὶ ὁ Ε' καὶ ὁ ς' καὶ ὁ Ζ' καὶ ὁ Η' καὶ ὁ Θ'. Ἐπίκοινοι δὲ πῶς ὁ Ι' καὶ ὁ ΙΑ' καὶ ὁ ΙΒ'. Εἰσαγωγικὸς δ' ὁμοίως καὶ ὁ ΙΓ' καὶ ὁ ΙΔ', ὃ τε 5 ΙΕ' καὶ Ις' καὶ ΙΖ' καὶ ΙΗ' καὶ ΙΘ' ἕως τοῦ ΚΓ'. Εἶτα ὁ ἐξῆς κοινήν παραίνεσιν ἀπογράφει. Ὁ δὲ ΚΕ', ὅτι μὴ δεῖ τόπους ἀμείδειν, τὴν παραίνεσιν ποιεῖται. Ὁ δὲ ΚΗ', ὅτι μὴ δεῖ τὸν ἀποστάντα τοῦ κοινοβίου ὑποστρέφοντα καὶ μεταβαλλόμενον ἀπωθεῖσθαι. Ὁ δὲ ΚΘ' ἐξ ἱστορίας γεγενημένης οἷόν ἐστι κακὸν παρίστησιν ἢ παρα- 10 κοή, καὶ ὅτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν μακρόθυμον καὶ μνησικακίας κρείττω εἶναι. Ὁ Λ' περὶ παθῶν, ὅτι δεῖ φεύγειν αὐτά. Ὁ ΛΑ' ὡς δεῖ τοὺς ὀλιγωροῦντας παρακαλεῖν. Ὁ ΛΒ' ὡς ἐν ἀντιλογία τῆ σωφροσύνη καὶ ἀγνείᾳ τὸ κράτος καὶ τὴν ἰσχὺν βεβαιοῖ. Καὶ ὁ ΛΓ' περὶ ἀγνείας παραινεῖ. Ὁ ΛΔ' τὴν ἡσυχίαν προξενεῖ τοῖς 15 θέλουσι συνιέναι. Καὶ ὁ ΛΕ' περὶ τοῦ μὴ ῥέμβεσθαι διαλαμβάνει τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ὡς δι' ἐρωτήσεως διδασκαλία, εἰ δι' ἀποχῆς βρωμάτων ὁ τῆς πορνείας καταργεῖται λογισμὸς, καὶ τίνι ἄλλῳ. Ὁ δὲ Λς' περὶ πραῦπαθείας. Ὁ δὲ ΛΖ' πρὸς ἀνυποτάκτους ἐστίν, οὓς καὶ καταστέλλει, μὴ πρὸς τὸ ἔσχατον τῆς ἀπωλείας ἐκτραχη- 20 λισθέντας, τῷ ἐκ Θεοῦ φόδῳ καὶ τῷ τοῦ μέλλοντος δικαιοτηρίου κρίματι. Ὁ δὲ ΛΗ' τὴν καλὴν εὐλάβειαν ἐκδιδάσκει. Ὁ δὲ ΛΘ' πρὸς τοὺς ἐξ οἰκείας ἐκπίπτοντας ἀμελείας καὶ προφασίζομένους προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. Ὁ δὲ Μ' πρὸς ἀδελφόν ἐστιν ἐκπεσόντα, καὶ περὶ μετανοίας. Ὁ δὲ ΜΑ', ὡς οὐ δεῖ ὀμνύειν οὐδὲ δυσφημεῖν, 25 παραινεῖ. Ὁ δὲ ΜΒ' συνίστησιν ὡς δίκαια πέπονθεν Ἡλὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ ἱερεὺς, πρὸς τὸν περὶ αὐτοῦ τούτου ἐπιδιστάζοντα. Περὶ δὲ

83. Δὲν ἀναφέρονται οἱ Λόγοι 26 καὶ 27. Ἴσως παρέπεσαν, ἴσως δὲν ὑπῆρχαν στὸ κείμενο ποὺ διάβασε ὁ ἅγιος Φώτιος.

σπῆ συνέχεια παραινέσεις. Ὁ δεύτερος ἀπευθύνει παραίνεση στοὺς ἀδελφοὺς πού ζοῦν σὸ κοινόβιο. Ὁ τρίτος προτρέπει σπῆν εὐσέβεια. Ὁ τέταρτος προσφέρει τῆ στοιχειώδη διδασκαλία στοὺς νεοεισαγόμενους· τὸ ἴδιο ὁ πέμπτος, ὁ ἕκτος, ὁ ἕβδομος, ὁ ὄγδοος καὶ ὁ ἕνατος. Κοινὰ γνωρίσματα ἔχουν καὶ οἱ λόγοι δέκατος, ἐνδέκατος καὶ δωδέκατος. Εἰσαγωγικὸς εἶναι ὁμοίως καὶ ὁ δέκατος τρίτος καὶ δέκατος τέταρτος καὶ δέκατος πέμπτος καὶ δέκατος ἕκτος καὶ δέκατος ἕβδομος καὶ δέκατος ὄγδοος καὶ δέκατος ἕνατος μέχρι καὶ τὸν εἰκοστὸ τρίτο. Ὁ εἰκοστὸς τέταρτος παρέχει κοινὴ παραίνεση. Ὁ εἰκοστὸς πέμπτος συμβουλεύει ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀλλάζομε τόπους παραμονῆς⁸³. Ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος λέγει, ὅτι δὲν πρέπει αὐτὸς πού ἔφυγε ἀπὸ τὸ κοινόβιο, ἂν ἐπιστρέψει ἔχοντας ἀλλάξει, νὰ ἀπωθεῖται. Ὁ εἰκοστὸς ἕνατος ἀπὸ ἱστορία πού ἔγινε παριστάνει πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ παρακοή, καὶ ὅτι πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ εἶναι μακρόθυμος καὶ ἀνώτερος ἀπὸ μνησικακία. Ὁ τριακοστὸς μιλᾷ γιὰ τὰ πάθη καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγομε. Ὁ τριακοστὸς πρῶτος λέγει ὅτι πρέπει νὰ προτρέπομε ἐκείνους πού δείχνουν ἀδιαφορία. Ὁ τριακοστὸς δεύτερος ὑποστηρίζει, ὅτι σὲ περίπτωση ἀντιλογίας ἰσχυροποιεῖ κανεὶς τὴ δύναμη καὶ τὴν ἰσχύ του μὲ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἀγνότητα. Καὶ ὁ τριακοστὸς τρίτος δίνει προτροπὲς γιὰ τὴν ἀγνεία. Ὁ τριακοστὸς τέταρτος συμβάλλει σπῆν ἡσυχία σὲ ὅσους θέλουν νὰ συζοῦν. Ὁ τριακοστὸς πέμπτος διδάσκει νὰ μὴν ἀφήνει κανεὶς τὸ βλέμμα του σὸ ρεμβασμὸ, πῶς γίνεται ἡ διδασκαλία μὲ τὴν ἐρώτηση, καὶ ἂν μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ ἐξαφανίζεται ἡ σκέψη τῆς πορνείας, καὶ μὲ τί ἄλλο. Ὁ τριακοστὸς ἕκτος μιλᾷ γιὰ τὴν πραότητα. Ὁ τριακοστὸς ἕβδομος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἀνυπότακτους, τοὺς ὁποίους καὶ συγκρατεῖ νὰ μὴν ἐκτραχηλισθοῦν πρὸς τὰ ἔσχατα ὄρια τῆς ἀπώλειας μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπόφασή τοῦ μελλοντικοῦ δικαστηρίου. Ὁ τριακοστὸς ὄγδοος διδάσκει τὴν ὀρθὴ εὐλάβεια. Ὁ τριακοστὸς ἕνατος ἀπευθύνεται πρὸς ἐκείνους πού πέφτουν ἀπὸ ἀμέλειά τους καὶ προφασίζονται προφάσεις ἀμαρτωλές. Ὁ τεσσαρακοστὸς ἀπευθύνεται πρὸς ἀδελφὸ πού ἐξέλεσε καὶ μιλᾷ γιὰ τὴ μετάνοια. Ὁ τεσσαρακοστὸς πρῶτος συμβουλεύει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀρκιζόμεσθε οὔτε νὰ κακολογοῦμε. Ὁ τεσσαρακοστὸς δεύτερος παρουσιάζει

φόβου Θεοῦ ὁ ΜΓ, καὶ περὶ ἀγάπης ὁ ΜΔ. Ὁ δὲ ΜΕ πρὸς
 Εὐλόγιον μὲν αἰτήσαντα γράφεται, πλειόνων δὲ κατορθωμάτων
 παραινήσεις καὶ διδασκαλίαν ἀναπτύσσει. Ὁ δὲ ΜΖ πρὸς ἀκη-
 5 διαστήν ἐστι μοναχὸν συντεθειμένος, πολλαῖς καὶ καλαῖς ὑποθή-
 δρομὴν ποιεῖται τῆς κακοηθείας. Ὁ δὲ ΜΗ, ὅσον διενήνοχεν ὁ
 μοναδικὸς βίος τῆς ἐν κόσμῳ πολιτείας ἐπιδεικνύει. Ὁ δὲ ΜΘ τὴν
 δευτέραν τοῦ Κυρίου διατυποῖ παρουσίαν, καὶ παρακαλεῖ πρὸς
 μετάνοιαν τοὺς ἀνθρώπους.

10 Ἐν τούτοις τοῖς παραινετικοῖς λόγοις τοῦ ἁγίου θαυμάσειεν
 ἂν τις ὅσον μὲν ἐμβαθύνεται τὸ πείθον, ὅσον δ' αὐτῶν ἀποστάζει
 τὸ ἡδῦνον, καὶ ὅπως εἰς ὅσον βρῦει τὸ ἦθος. Ἡ δὲ λέξις καὶ τὰ σχή-
 ματα οὐ θαυμαστὸν εἰ πρὸς τὸ κοινότερον τῆς ὁμιλίας καὶ ἡμελη-
 μένον νέενυκεν· οὐ γὰρ εἰς τὸν γεννῆτορα τῶν νοημάτων, ἀλλ' εἰς
 15 τὸν ταῦτα μεταφρασάμενον ἢ αἰτία διαβαίνει, ἐπεὶ οἷ γε τῆς Σύ-
 ρας φωνῆς τὴν ἀκριβείαν ἠσκημένοι ἐπὶ τοσοῦτον ταῖς λέξεσι καὶ
 τοῖς σχήμασιν αὐτὸν ἴσασι εὐδοκιμῆσαι, ὡς ἀμφήριστον εἶναι
 πότερον διὰ ταῦτα ἢ διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν ἢ τοσαύτη χάρις καὶ
 δύναμις τῶν ἐκείνου πρόεισι λόγων. Οὐ θαυμαστὸν οὖν ἢ τῆς
 20 φράσεως ταπεινότης, ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμαστὸν, ὡς καὶ διὰ χυδαιό-
 τητος τοιαύτης ῥημάτων τηλικαύτη σωτηρία καὶ ὠφέλεια τοῖς
 προσέχουσι προχεῖται.

Τῆς δ' αὐτῆς ἐστὶν ἠρτημένος καὶ χάριτος καὶ δυνάμεως καὶ ὁ
 περὶ ταπεινοφροσύνης λόγος, κεφαλαίως ρ' ἀνηπλωμένος. Ὡς-
 25 αὐτως καὶ ὁ λόγος ὁ περὶ τοῦ ὅτι μὴ χρῆ γελᾶν καὶ μετεωρίζεσθαι,
 ἀλλ' ἐν πένθει μᾶλλον διατελεῖν, οὐ ψεύδεται τὴν πρὸς τοὺς ἄλ-
 λους συγγένειαν. Ὡσαύτως οὐδ' ὁ πρὸς Μετεβίνους μοναχοὺς
 αὐτῶ διελεγμένος, ὃς προῖτα μὲν ἐκδιδάσκει, πονηρίαν δ' ἀπο-
 τρέπει, καὶ πρὸς μὲν μακροθυμίαν ἄγει, ὀξύχολον δὲ διελέγχει, καὶ
 30 τὴν μὲν ὑπομονὴν μακαρισμοῦ πρόξενον δεικνύει, τοῦ δ' ὀλιγώ-
 ρου τὸ ἄθλιον στηλιτεύει, καὶ τὸν μὲν θεῖον φόβον τῆς αἰδίου εὐ-
 φροσύνης χορηγὸν κατασκευάζει, τὸν δὲ καταφρονητὴν δίκαις
 ὑποβάλλει, καὶ τὴν μὲν ἀγάπην πρὸς Θεὸν ἀνάγειν, τὸ δὲ μῖσος τῶ

πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἀμφέβαλλε, ὅτι δίκαια ἔπαθε ὁ Ἥλι, ὁ ἱερέας τοῦ νόμου. Ὁ 43ος μιλάει γιὰ τὸν φόβο, ὁ 44ος γιὰ τὴν ἀγάπη. Ὁ 45ος ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Εὐλόγιο ποὺ ζήτησε νὰ τοῦ γράψῃ, καὶ ἀπευθύνει παραινέσεις καὶ διδασκαλία γιὰ περισσότερα κατορθώματα. Ὁ 46ος ἔχει συνταχθεῖ γιὰ κάποιον ὀκνηρὸ μοναχό, ἀποτρέποντάς τον μὲ πολλὰ καὶ καλὰ συμβουλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του στὸν κοσμικὸ βίον. Ὁ τεσσαρακοστὸς ἑβδομος ἐπιτίθεται κατὰ τῆς κακοήθειας. Ὁ 48ος ἀποδεικνύει πόσο διαφέρει ὁ μοναχικὸς βίος ἀπὸ τὸν κοσμικὸ βίον. Ὁ 49ος διατυπώνει τὴ δεύτερη παρουσία τοῦ Κυρίου καὶ παρακινεῖ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς μετάνοια.

Σ' αὐτοὺς τοὺς παραινετικὸς λόγους τοῦ ἁγίου μπορεῖ νὰ θαυμάσει κανεὶς πόσο βαθιὰ προχωρεῖ ἢ πειθῶ, πόσο μεγάλη γλυκύτητα ἀποσταίνει ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ γενικὰ πόσο ἥθος ἀναβλύζει. Τὸ λεπτικὸ καὶ τὰ σχήματά του δὲν εἶναι ἄξιο ἀπορίας ἂν κλίνουν πρὸς τὸν κοινότερο τύπο τῆς ὁμιλίας καὶ πιὸ ἀμελημένο. Ἡ αἰτία δὲν ἀποδίδεται στὸ δημιουργὸ τῶν νοημάτων, ἀλλὰ σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὰ μετέφρασε, ἐπειδὴ ὅσοι εἶναι ἐξασκημένοι στὴν ἀκριβεία τῆς Συριακῆς γλώσσας, γνωρίζουν πόσο αὐτὸς ἔχει εὐδοκιμήσει στὶς λέξεις καὶ στὰ σχήματα, ὥστε νὰ εἶναι ἀμφίβολο γιὰ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, γι' αὐτὰ ἢ γιὰ τὸ νόημα ποὺ περιέχουν προβάλλει ἢ τόση χάρη καὶ δύναμη τῶν λόγων του. Δὲν εἶναι θαυμαστὴ λοιπὸν ἢ ταπεινὴ φρασεολογία του, ἀλλὰ θαυμαστό εἶναι ἐκεῖνο, ὅτι καὶ μὲ τὴν εὐτέλεια αὐτῶν τῶν λέξεων προσφέρεται τόση μεγάλη σωτηρία καὶ ὠφέλεια σ' ὅσους προσέχουν.

Μὲ τὴν ἴδια χάρη καὶ δύναμη διανθίζεται καὶ ὁ λόγος περὶ ταπεινοφροσύνης ποὺ ἀπλώνεται σὲ ἑκατὸ κεφάλαια. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ γελάμε καὶ νὰ φαντασιαζόμεστε, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ζοῦμε σὲ πένθος, δὲν διαψεύδει τὴ συγγένειά του μὲ τοὺς ἄλλους. Ἐπίσης ὁ λόγος ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Μετεβίνους μοναχοὺς, ποὺ διδάσκει τὴν πραότητα καὶ ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν πονηρία, ποὺ ὀδηγεῖ στὴ μακροθυμία καὶ ἐλέγχει τὴν ὀξύθυμία, ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ὑπομονὴ εἶναι πρόξενος μακαρισμοῦ καὶ στηλιτεύει τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀδιαφορίας, ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ φόβος εἶναι χορηγὸς τῆς αἰώνιας εὐφροσύνης, ἐνῶ τὸν καταφρονήτη αὐτοῦ τὸν ὑποβάλλει σὲ τιμωρία, ποὺ διακηρύττει νὰ ἀνάγομε τὴν ἀγάπη στὸν

διαβόλῳ ἀποφαίνεται συνάπτειν· καὶ ὡς ἡ ἀλήθεια πολλῶν ἐστὶ μήτηρ κατορθωμάτων, φθορὰ δὲ τούτων τὸ ψεῦδος, ὡσαύτως ἡ ὑπακοή ὅτι μακαρίους τοὺς χρωμένους ἀποφαίνει, τὸ δ' ἀνυπότακτον κατάρας καὶ πολλῆς ἄλλης αἰσχύνῃς ποιεῖ κληρονόμους· καὶ
5 τὸ καθαρὸς εἶναι φθόνου καὶ ζήλου ἀγάπην ἐστὶ καταπεπλου-
τῖσθαι, ἐνέχεσθαι δὲ τοὺς ἐνισχημένους τῷ πάθει τοῖς τοῦ διαβό-
λου κρίμασιν, ὥσπερ καὶ τοὺς λοιδορίας ἐαλωκότας. Καὶ περὶ
ἐγκρατείας δὲ καὶ ἀκρασίας κατὰ τὸ ἀνάλογον διαλαμβάνει. Ὁ
μὲν οὖν πρὸς τοὺς Μετεβίνους λόγος ἐπὶ τοσοῦτοις διαπεραι-
10 οὔται.

Καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα τοῦ ἀνδρός, μεταβληθέντα πρὸς τὴν Ἑλ-
λάδα, συντάγματα φέρεται πλήρη χάριτος καὶ δυνάμεως. Σύρων
δὲ παῖδές φασιν ὑπὲρ τὰς χιλιάδας λόγους αὐτὸν ἀναγράψαι, οἷς
καὶ ὁ περὶ τὴν ἱστορίαν οὐκ ἀναξιόπιστος, εἰ καὶ μὴ τὰ δόγματα,
15 Εὐσέβιος ὁ τὸ Παμφίλου ἐπώνυμον φέρων ἐπιμαρτύρεται.

ΡΖΖ'.

Κασσιανοῦ μοναχοῦ, Λόγοι ἀσκητικοὶ γ'.

Ἐνεγνώσθη βιβλιδάριον ἐν ᾧ Κασσιανοῦ μοναχοῦ, Ῥώμην
λαχόντος πατρίδα, περιῆσαν λόγοι β', ὧν ὁ μὲν Κάστορι ἐπισκόπῳ
20 ἀνεγέγραπτο, αὐτῷ πεποιημένῳ τὴν τῶν γεγραμμένων αἴτησιν.
Τύπους δ' οὗτος καὶ κανόνας ἀπαγγέλλει, καθ' οὓς ἐδίου τὸ ἐν
Αἰγύπτῳ κατὰ συστήματα μοναδικόν· «κοινόβια» δὲ αὐτὰ ὁ ἐκ
τῆς ἐτυμότητος ὀνομάζει λόγος. Καὶ ὁ δεύτερος δὲ τῷ αὐτῷ προσ-
πεφωνημένος ἐστὶ περὶ τῶν ὀκτῶ δὲ λογισμῶν τὴν ἐπιγραφὴν
25 φέρει, οἷς γαστριμαργίαν, πορνείαν, φιλαργυρίαν, ὀργὴν, λύπην
καὶ ἀκηδίαν, κενοδοξίαν τε καὶ ὑπερηφανίαν ἐξάπτει. Χρήσιμα
δέ, εἴπερ τι ἄλλο, τὰ λόγια ταῦτα τοῖς αἰρουμένοις τὸν ἀσκητικὸν
ἀναδέχεσθαι ἀγῶνα. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον τὸ δυνατόν αὐτοῖς καὶ
θεῖον περίεστιν, ὥστε καὶ μέχρι νῦν, εἴ τι κατὰ τοὺς τύπους του-
30 τουσι καὶ τὰ διατάγματα μοναστικὸν σύστημα πολιτεύοιτο, ἀνθεῖ
τε ὡς ἀληθῶς καὶ τῶν ἄλλων προλάμπει καὶ τῶν ἀρετῶν ὁρᾶται

Θεὸ καὶ τὸ μῖσος νὰ τὸ στρέφομε στὸ διάβολο, καὶ ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι μητέρα πολλῶν κατορθωμάτων, ἐνῶ τὸ ψεῦδος εἶναι καταστροφή αὐτῶν· ἐπίσης ὅτι ἡ ὑπακοὴ ἀποδεικνύει μακάριους ἐκείνους ποὺ τὴν ἔχουν, ἐνῶ ἡ ἀνυπακοὴ τοὺς κάνει κληρονόμους κατάρας καὶ πολλῆς ἄλλης ντροπῆς. Καὶ τὸ νὰ εἴμαστε καθαροὶ ἀπὸ φθόνου καὶ ζήλεια ἀποδεικνύει τὸν πλοῦτο τῆς ἀγάπης, ἐνῶ οἱ αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ τὸ πάθος εἶναι παραδομένοι στὶς μηχανορραφίες τοῦ διαδόλου, ὅπως καὶ ὄσους ἔχουν κυριευθεῖ ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ χλευασμοῦ. Μὲ ἀνάλογο τρόπο μιλάει καὶ γιὰ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀκρασία. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν ὀλοκληρῶνεται καὶ ὁ λόγος πρὸς τοὺς Μετεβίνους.

Καὶ ἄλλα πολλὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου ἀναφέρεται ὅτι ἔχουν μεταφρασθεῖ στὴν Ἑλληνικὴ γεμᾶτα χάρη καὶ δύναμη. Οἱ Σύροι μελετητῆς λένε ὅτι ἔγραψε πάνω ἀπὸ χίλιους λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους δίνει μαρτυρία καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ἀναξιόπιστος σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία, ἂν καὶ βέβαια ὄχι καὶ στὰ δόγματα, ὁ Εὐσέβιος, ποὺ ἔχει τὸ ἐπώνυμο Παμφίλου.

197.

Κασσιανοῦ μοναχοῦ, Λόγοι ἀσκητικοὶ τρεῖς.

Διαβάσαμε τὸ βιβλιαράκι τοῦ μοναχοῦ Κασσιανοῦ, ποὺ πατρίδα του ἦταν ἡ Ρώμη, στὸ ὁποῖο περιέχονταν δύο λόγοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Κάστορα, ποὺ ἔκανε καὶ τὴν αἴτηση γιὰ ὅσα γράφονται. Αὐτὸς διατυπώνει τύπους καὶ κανόνες, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἔζησαν σὲ συστήματα οἱ μοναχοὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴν ἐτυμολόγησι λέγονται «κοινόβια». Καὶ ὁ δεύτερος λόγος ἀφιερώνεται στὸν ἴδιο καὶ ἀναφέρεται μὲ τὴν ἐπιγραφή του στοὺς ὀκτῶ λογισμοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔξαρτᾶ τὴν λαιμαργία, τὴν πορνεία, τὴν φιλαργυρία, τὴν ὀργή, τὴν λύπη καὶ τὴν ἀδιαφορία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια. Χρήσιμα, περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἄλλο, τὰ λόγια αὐτὰ γιὰ ὄσους ἔχουν διαλέξει νὰ ἐπιδοθοῦν στὸν ἀσκητικὸ ἀγῶνα. Καὶ περιέχουν τόση δύναμη καὶ θεϊκότητα, ὥστε καὶ μέχρι τώρα ἂν κάποιον μοναστικὸ σύστημα πολιτεύεται σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους καὶ τὰ διατάγματα τοῦ Κασσιανοῦ, ἀκμάζει καὶ ἀληθινὰ ὑπερβαίνει στὴ λάμψη τὰ

ἐργαστήριον, ὃς δὲ τούτους διεγράψατο, ἐπὶ μικροῖς τισι λειψά-
 νοις τῶν ἀρετῶν σαλεύει ἢ καὶ ναυαγίῳ περιδύεται. Διὸ χρεῶν
 ἔστι μηδὲν τῶν ἐν αὐτοῖς παραδεδομένων παρορᾶν. Δεσποτικῆς
 γὰρ ταῦτα νομοθεσίας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἔστιν ἀνά-
 5 πτυξίς τε καὶ ἐξάπλωσις. Ἔστι δὲ αὐτῷ οἰκεῖα τοῖς διανοήμασι
 καὶ τὰ ῥήματα, τό τε σαφὲς ἀποστίλβοντα, καὶ τὸ ῥαδίως ταῖς ψυ-
 χαῖς καὶ ἀνεπαχθῶς ἐγχαράσσεσθαι τὴν χάριν κληρωσάμενα, ἅμα
 καὶ τοῦ συμπεῖθειν καὶ ἔλκειν αὐτὰς πρὸς τὸ σπουδαζόμενον. Καὶ
 οὕτω πάντα σοφῶς τε καὶ δεξιῶς κέκροται καὶ διαμεμόρφωται,
 10 ὥστε καὶ τροπολογίας ὁ δεύτερος λόγος ὑποβαλλόμενος, καὶ πολὺ
 τὸ ἐπαγωγὸν ἔχων καὶ θελκτήριον, πλεόν παρέχεται τὸ φοβοῦν τε
 καὶ καταπληκτικὸν καὶ δυνατὸν ἐπιστρέφειν πρὸς μετάνοιαν.

Καὶ τρίτον δ' ἐπὶ τούτοις λογίδιον συνανεγνώσθη, ὃ μετὰ
 τελευτῆν Κάστορος τοῦ ἐπισκόπου τῷ διαδεξαμένῳ τὴν ἐπιμέλει-
 15 αν τῆς μονῆς, δι' ἣν καὶ οἱ κανόνες ἐστάλησαν, προσπεφώνηται.
 Ἔστι μὲν συγγενὲς τοῖς προειρημένοις, διδάσκει δὲ τί τέ ἐστι διά-
 κρισις, καὶ ὅτι μείζων αὕτη τῶν ἄλλων ἀρετῶν, καὶ ὅθεν τίκτεται,
 καὶ ὡς τὸ πλεόν τῆς ἄνωθὲν ἔστι δωρεᾶς. Καὶ περὶ ἐξαγγελίας
 Γραφικαῖς πίστεσιν, ὡς δεῖ ταύτην πράττειν, κατασκευάζει, καὶ τίς
 20 ὁ σκοπὸς καὶ τί τὸ τέλος τῶν ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς ἀγῶσιν ἐξεταζομέ-
 νων. Ταῦτα Μωσέα τινὰ θαυμαστὸν ταῖς ἀρεταῖς εἰσάγει διδά-
 σκοντα καὶ πράγμασιν αὐτοῖς, μικροῦ κειμένοις ὑπ' ὄψιν, τὰ
 ῥήματα θεβαιούμενον. Εἶτα Σερῆνον οὐ δεύτερον τῇ πολιτεῖα καὶ
 τῇ ὁμοίᾳ χρώμενον διδασκαλίᾳ παριστάνει, ὡς τὸ μὲν μὴ παρενο-
 25 γλεῖσθαι τὴν διάνοιαν ὑπὸ τῶν δαιμονίων ἀδύνατον εἶναι, τὸ δὲ
 συνωθεῖσθαι καὶ ἀναγκάζεσθαι καταπίπτειν πρὸς τὰ φαῦλα οὐκέ-
 τι, ἀλλ' ἡμέτερον καὶ τὸ διωθεῖσθαι τὴν ὄγλησιν καὶ τὸ παραδέχε-
 σθαι αὐτήν καὶ ὡς οὐ χωροῦντα διὰ τῆς ψυχῆς τὰ δαιμόνια τοὺς
 ἀνθρωπίνους οἶδε λογισμούς, ἀλλ' ἀπὸ τινων τεκμηρίων ἔξωθεν
 30 θηρᾶ τούτους μόνης γὰρ εἶναι τῆς ἁγίας Τριάδος τὸ διὰ ψυχῆς
 καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων χωρεῖν. Καὶ ὡς διάφορα φύλα δαιμονίων,

ἄλλα καὶ ἀναδεικνύεται ἐργαστήριο ἀρετῶν, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἔχει διαγράψει αὐτοὺς τοὺς κανόνες, κλυδωνίζεται σὲ κάποια μικρὰ λείψανα τῶν ἀρετῶν ἢ καὶ παραδίδεται σὲ πῆρες ναυάγιο. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴν παραβλέπεται τίποτε ἀπὸ ὅσα αὐτὰ παραδίδουν. Γιατὶ ἀποτελοῦν ἀνάπτυξη καὶ ἀπλοποίηση τῆς Δεσποτικῆς νομοθεσίας καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς πολιτείας. Ἀνάλογα μὲ τοὺς στοχασμούς του εἶναι καὶ οἱ λόγοι του ἀκτινοβολοῦν τῇ σαφήνεια καὶ ἔχουν περιβληθεῖ ἀπὸ τὴ δύναμη νὰ χαράζονται στὶς ψυχές εὐκολα καὶ χωρὶς κόπο καὶ συνάμα νὰ πείθουν καὶ νὰ ἔλκουν αὐτὲς πρὸς αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκουν. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἀναμιχθεῖ καὶ διαμορφωθεῖ μὲ τόση σοφία καὶ δεξιότητα, ὥστε, ἐνῶ ὁ δεύτερος λόγος ὑποβάλλει καὶ τροπολογίες καὶ ἔχει μεγάλη ἐλκυστικὴ δύναμη καὶ θελκτικότητα, παρέχει ἀκόμα περισσότερο τὸ στοιχεῖο τοῦ φόβου καὶ τῆς κατάπληξης καὶ τὴ δυνατότητα νὰ ὀδηγεῖ στὴ μετάνοια.

Μαζὶ μὲ αὐτὰ διαβάσαμε καὶ ἓνα τρίτο λογίδριο, τὸ ὁποῖο μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἐπισκόπου Κάστορα προσφωνεῖται πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὸν διαδέχθηκε στὴν ἐπιμέλεια τῆς μονῆς, γιὰ τὴν ὁποία εἶχαν σταλεῖ καὶ οἱ κανόνες. Συγγενεῦει μὲ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέραμε καὶ διδάσκει τί εἶναι ἡ διάκριση, καὶ ὅτι εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἀρετὲς, καὶ πῶς δημιουργεῖται, καὶ ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι καρπὸς τῆς οὐράνιας δωρεᾶς. Καὶ μιλώντας γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ ἀσκεῖται αὐτή, τὸ ἀποδεικνύει μὲ Γραφικὲς μαρτυρίες⁸⁴, καὶ ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ποιὸ τὸ τέλος αὐτῶν ποὺ δοκιμάζονται σὲ ἀσκητικούς ἀγῶνες. Παρουσιάζει κάποιον θαυμαστὸ Μωϋσῆ καὶ νὰ τὰ διδάσκει αὐτὰ μὲ τὶς ἀρετὲς του καὶ νὰ βεβαιώνει τοὺς λόγους του μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ποὺ βλέπομε σχεδὸν μὲ τὰ μάτια μας. Ἐπειτα εἰσάγει κάποιον Σερῆνο, ὃχι στὸ βίβιο δεύτερο ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ, νὰ διδάσκει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅτι τὸ νὰ μὴν παρενοχλεῖται ἡ σκέψη μας ἀπὸ τὰ δαιμόνια εἶναι ἀδύνατον, ὃχι ὅμως καὶ τὸ νὰ ἐξωθεῖται καὶ νὰ ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρεῖ στὰ φαῦλα, ἀλλὰ βρίσκεται στὴν ἐξουσία μας καὶ τὸ ν' ἀπωθοῦμε τὴν παρενόχληση καὶ νὰ τὴν ἀποδεχόμαστε. Καὶ ὅτι τὰ δαιμόνια δὲν γνωρίζουν τοὺς ἀνθρώπινους λογισμούς εἰσχωρώντας στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ τοὺς συλλαμβάνουν ἀπὸ κάποια ἐξωτερικὰ γνωρίσματα. Γιατὶ μόνο ἡ ἅγια Τριάδα ἔχει τὴ δύ-

καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἄγρια καὶ κακωτικὰ λίαν, ἃ δ' ἦττον, καὶ ἄλλα εὐτράπελα. Οἷς καὶ ὁ τρίτος συμπληροῦται λόγος, ἐπαγγελλόμενου διαλαβεῖν τοῦ Σερήνου ἐν καιρῷ καὶ περὶ τοῦ ἠρωτημένου, ὅπερ ἦν, «Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα», καὶ 5 ἐξῆς. Λεόντιος δ' ἦν ὄνομα ᾧ τουτὶ τὸ τρίτον λόγιον προσεφωνήθη.

Ρ4Η.

Ἀνδρῶν ἁγίων Βίβλος,

ἢ βίοι τῶν περὶ Ἀντώνιον τὸν Μέγαν ἁγίων.

10 Ἀνεγνώσθη «Βίβλος ἀνδρῶν ἁγίων», πολιτείας καὶ κατορθώματα πρὸς ψυχικὴν προκοπὴν καὶ ὠφέλειαν ἀπαγγέλλουσα. Συγκεφαλαίωσις δ' ἦν, ὡς ἔοικε, καὶ σύνοψις τοῦ «Μεγάλου» καλουμένου «Λειμωναρίου», ὃ ἀπαγγέλλει τοὺς βίους καὶ τὰ ἔργα τῶν περὶ Ἀντώνιον τὸν Μέγαν ἀκμασάντων καὶ τῶν ἐφεξῆς, ὥσ-
15 περ καὶ τὸ καλούμενον «Νέον Παραδείσιον» τὰς τῶν ἔτι νεωτέρων μέχρις Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως καὶ μικρὸν ἔτι προσωτέρω τοὺς ἀσκητικὸς ἀγῶνας ἀναγράφει. Ἄλλ' οὖν τὸ προκείμενον διβλίον εἰς θ' καὶ κ' συγκεφαλαιούμενον ὑποθέσεις, ἐκάστης αὐτῶν καὶ τὸ χρήσιμον καὶ τὴν κτῆσιν διαφόροις διηγήμασιν ἐμφανίζει.

20 Ὡν τὸ μὲν πρῶτον κεφάλαιον παραίνεσιν εἰς προκοπὴν τελειότητος ἐκ διαφόρων προσώπων περιέχει, τὸ δεύτερον δὲ τὸ ἀπὸ τῆς ἡσυχίας δείκνυσι κέρδος, τὸ γ' περὶ ἐγκρατείας διαλαμβάνει, καὶ ὡς δεῖ τὴν ἐγκράτειαν μὴ βρωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς κινήματων ὁμοίως ποιῆσθαι. Τὸ δὲ δ' πῶς δεῖ
25 ἀσφαλίζεσθαι ἡμᾶς πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς πορνείας ἐπανισταμένους ἡμῖν πολέμους. Τὸ δὲ ε' περὶ ἀκτημοσύνης, καὶ ὡς δεῖ καὶ τὴν πλεονεξίαν φυλάττεσθαι. Περὶ ὑπομονῆς δὲ καὶ ἀνδρείας τὸ ζ', καὶ τὸ ζ' ὅτι δεῖ μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν, καὶ τὸ η' ὅτι οὐ δεῖ τινα κρίνειν. Περὶ διακρίσεως δὲ τὸ θ'. Τὸ δὲ ι' περὶ τοῦ δεῖν ἀεὶ νήφειν, καὶ

ναμη νὰ εἰσχωρεῖ μέσω τῆς ψυχῆς καὶ ὄλων τῶν ἄλλων. Ἐπίσης ὅτι ὑπάρχουν διάφορες κατηγορίες δαιμονίων, καὶ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀγρια καὶ ὑπερβολικὰ κακοποιά, ἄλλα λιγότερο, καὶ ἄλλα εὐτράπελα. Μὲ αὐτὰ συμπληρώνεται καὶ ὁ τρίτος λόγος, μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ Σερήνου, ὅτι θὰ ἀπαντήσῃ σὲ ἄλλη εὐκαιρία γιὰ τὴν ἐρώτηση ποῦ τοῦ ἔγινε καὶ ποῦ ἦταν, «Ἡ πάλη μας δὲν γίνεται πρὸς ὑπάρξεις μὲ σὰρκα καὶ αἷμα»⁸⁵ καὶ τὰ λοιπὰ. Τὸ ὄνομα ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται ἢ προσφώνηση αὐτοῦ τοῦ τρίτου λογιδρίου.

198.

Ἄνδρῶν ἁγίων Βίβλος

ἢ Βίοι τῶν περὶ Ἀντώνιον τὸν μέγαν ἁγίων.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο «Βίβλος ἀνδρῶν ἁγίων» ποῦ διηγεῖται εἶδη πολιτείας καὶ κατορθώματα μὲ σκοπὸ τὴν ψυχικὴ προκοπὴ καὶ ὠφέλεια. Ἦταν, ὅπως φαίνεται, συγκεφαλαίωση καὶ σύννοψη τοῦ λεγόμενου «Μεγάλου Λειμωναρίου», ποῦ διηγεῖται τοὺς βίους καὶ τὰ ἔργα τῶν συγχρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὅπως καὶ τὸ λεγόμενο «Νέον Παραδείσιον» ποῦ περιγράφει τοὺς ἀσκητικούς ἀγῶνες ἀκόμα πιὸ νέων ἁγίων μέχρι τὸν βασιλέα Ἡρόκλειο καὶ λίγο ἀκόμα πιὸ ἐδῶ. Ὡστόσο τὸ ἐξεταζόμενο βιβλίον, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ εἴκοσι δύο ὑποθέσεις, παρουσιάζει τῆς καθεμῆς ἀπὸ αὐτὲς τὴν χρησιμότητα καὶ τὴν ἀπόκτησὴ τῆς μὲ διάφορες διηγήσεις.

Ἀπὸ αὐτὲς τὸ πρῶτο κεφάλαιο περιέχει παραινεση γιὰ προκοπὴ στὴν τελειότητα προερχόμενη ἀπὸ διάφορα πρόσωπα. Τὸ δεύτερο κεφάλαιο δείχνει τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἡσυχία. Τὸ τρίτο ἀναφέρεται στὴν ἐγκράτεια καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται ἡ ἐγκράτεια μόνο στὰ φαγητά, ἀλλὰ νὰ ἀσκεῖται ὅμοια καὶ στὰ ὑπόλοιπα κινήματα τῆς ψυχῆς. Τὸ τέταρτο ἀναφέρει πῶς πρέπει νὰ ἐξασφαλιζόμεστε ἀπὸ τοὺς πολέμους ποῦ μᾶς προκαλεῖ ἡ πορνεία. Τὸ πέμπτο μιλάει γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη καὶ πῶς πρέπει νὰ φυλαγόμεστε καὶ ἀπὸ τὴν πλεονεξία. Τὸ ἕκτο γιὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἀνδρεία, τὸ ἕβδομο γιὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνομε τίποτε πρὸς ἐπίδειξη, τὸ ὄγδοο ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνομε κανένα, καὶ τὸ ἕνατο γιὰ τὴν διάκριση. Τὸ δέκατο διδά-

τὸ ια' ὅτι δεῖ ἀδιαλείπτως καὶ ἐν νήψει προσεύχεσθαι, καὶ τὸ ιβ' ὡς φιλοξενεῖν δεῖ καὶ ἐλεεῖν ἐν ἰλαρότητι. Περὶ δὲ ὑπακοῆς ἐκδιδάσκει τὸ ιγ', τὸ δὲ ιδ' περὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ τὸ ιε' περὶ ἀνεξικακίας, περὶ ἀγάπης δὲ τὸ ις'. Τὸ μέντοι ιζ' περὶ διορατικῶν, καὶ τὸ 5 ιη' περὶ σημειοφόρων γερόντων. Τὸ δὲ ιθ' περὶ πολιτείας θεοφιλοῦς διαφόρων Πατέρων. Καὶ λοιπὸν τὸ κ' ἀποφθέγματα τῶν ἐν ἀσκήσει γηρασάντων, εἶτα τὸ α' καὶ κ' διαλέξεις εἰσάγει γερόντων περὶ λογισμῶν πρὸς ἀλλήλους. Καὶ τὸ ἐπὶ πᾶσι θ' καὶ κ' Ἡσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων γνώμας περιέχει, ἐν οἷς καὶ ὁ σύμπας 10 τοῦ διβλίου ἀπηρτίζετο λόγος, χρεωδέστατος καθεστώς, εἴτερ τι ἄλλο, τοῖς ἐπὶ τῷ κλήρῳ τῶν οὐρανῶν τὸν βίον ἀσκουμένοις. Ἐχει δὲ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὸ σαφές, καὶ τᾶλλα τοιοῦτος, οἷος ἂν γένοιτο ἀνδράσιν ἀρμόζων πρὸς μὲν τὸν κατὰ λόγους ἀγῶνα μηδ' ἐπεστραμμένοις, πάντα δὲ τὸν πόνον καὶ τὴν σπουδὴν εἰς τὴν ἐπὶ 15 τοῖς ἔργοις ἀσκησιν ἀναδεδεγμένοις.

ΡΖΘ.

Ἰωάννου τοῦ Μόσχου, τὸ Νέον λεγόμενον Λειμωνάριον.

Ἀνεγνώσθη διβλίον δ' καὶ τ' διηγήμασι περιειλημμένον. Πρὸς τὴν ἀσκητικὴν δὲ καὶ τοῦτο τὰ μάλιστα συντελοῦν ἐστὶ πολιτείαν, 20 τὰ αὐτὰ πωςπρατευόμενον τῷ προειρημένῳ, πλὴν ὅτι τῶν μεταγενεστέρων ἀνδρῶν ἔργα τε καὶ πράξεις ἀξιοσηλῶτους ἀναγράφει καὶ γὰρ ἐκεῖθεν τῶν μέχρι τῆς Ἡρακλείου ἀρχῆς καὶ ἐπὶ πλέον διαπρεψάντων ἀρεταῖς ἐπέρχεται τοὺς βίους.

«Λειμῶνα» δὲ καλεῖσθαι δίδωσιν ὁ συνταξάμενος ὄνομα τὸ 25 διβλίον· τινὲς δὲ αὐτὸ καὶ «Νέον» ἐπονομάζουσι «Παραδείσιον». Ὁ δὲ συντεταχώς, Ἰωάννης μὲν αὐτῷ ὄνομα, ἐξ ἐπικλήσεως δὲ ἐλέγετο ὁ τοῦ Μόσχου, ὃς ἀπετάξατο μὲν ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου μονῇ, εἶτα συνδιέτριψε τοῖς τε κατὰ τὸν Ἰορδάνην ἀνὰ τὴν ἔρημον ἀσκουμένοις καὶ τοῖς ἐν τῇ νέα λαύρᾳ τοῦ μεγάλου Σάβα 30 διαθλοῦσιν. Ἐντεῦθεν δὲ τὰ τε τῆς Ἀντιοχείας κλίματα καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν περὶ αὐτὴν ἔρημον καὶ μέχρι Ὁάσεως ἐπελ

σκεῖ ὅτι πρέπει νὰ εἶμαστε πάντοτε σὲ ἐπαγρύπνηση, τὸ ἐνδέκατο ὅτι πρέπει νὰ προσευχόμεσθε ἀδιάλειπτα καὶ μὲ ἐγρήγορη, καὶ τὸ δωδέκατο ὅτι πρέπει νὰ φιλοξενοῦμε καὶ νὰ ἐλεοῦμε μὲ χαρὰ. Τὸ δέκατο τρίτο διδάσκει τὴν ὑπακοή, τὸ δέκατο τέταρτο τὴν ταπεινοφροσύνη, τὸ δέκατο πέμπτο τὴν ἀνεξικακία, καὶ τὸ δέκατο ἕκτο τὴν ἀγάπη. Τὸ δέκατο ἕβδομο μιλάει γιὰ τοὺς διορατικούς, τὸ δέκατο ὄγδοο γιὰ τοὺς γέροντες πού ἐπιτελοῦν θαύματα, τὸ δέκατο ἕνατο γιὰ τὴ θεάρεστη ζωὴ διαφόρων Πατέρων. Στὴ συνέχεια τὸ εἰκοστὸ περιέχει ἀποφθέγματα ἁγίων πού γέρασαν στὴν ἄσκησι, τὸ εἰκοστὸ πρῶτο παρουσιάζει συνομιλίαι γερόντων γιὰ τοὺς λογισμούς, καὶ τὸ τελευταῖο εἰκοστὸ δεύτερο περιέχει γνώμες τοῦ Ἱουχίου, πρεσβυτέρου στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ μὲ αὐτὰ ὁλοκληρῶνεται ὅλο τὸ βιβλίον, ὠφελιμώτατο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο γιὰ ὅσους ἀσκοῦνται μὲ σκοπὸ τὴν κληρονομία τῶν οὐρανῶν. Ἐχει κατὰ τὴ διατύπωσίν του τὴ σαφήνεια, καὶ στὰ ἄλλα ἐμφανίζεται τέτοιος, ὅπως ἀρμόζει σὲ ἄνδρες πού οὔτε κὰν στρέφουν τὴν προσοχὴ τους στὸν ἀγῶνα τῶν λόγων, ἀλλ' ἔχουν ἐπιδοθεῖ σὲ κάθε μόχθο καὶ ἐπιμέλεια γιὰ τὴν ἄσκησι τῶν ἔργων.

199.

Ἰωάννου τοῦ Μόσχου, τὸ λεγόμενον Νέον Λειμωνάριον.

Διαβάσαμε ἓνα βιβλίον πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τριακόσια τέσσαρα διηγήματα. Καὶ αὐτὸ συμβάλλει τὰ μέγιστα στὴν ἀσκητικὴ ζωὴ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πραγματεύεται τὰ ἴδια μὲ τὸ προηγούμενον, πλὴν ὅτι ἀναφέρει ἀξιόμιμητες πράξεις καὶ ἔργα μεταγενεστέρων. Γιατὶ διηγεῖται τοὺς βίους ὧσων διέπρεψαν μὲ τίς ἀρετὰς τους ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα μέχρι τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡρακλείτου καὶ ἀκόμα περισσότερο.

Ὁ συντάκτης τοῦ βιβλίου δίνει τὸ ὄνομα νὰ καλεῖται «Λειμωνάριον»· μερικοὶ τὸ ὀνομάζουν καὶ «Νέον Παραδείσιον»⁸⁶. Ὁ συγγραφέας του ἔχει τὸ ὄνομα Ἰωάννης, καὶ τὸ ἐπώνυμό του ἦταν Μόσχου, ὁ ὁποῖος ἀπαρνούμενος τὸν κόσμον ἐντάχθηκε στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου, ἔπειτα διέμεινε μαζί μὲ ἐκείνους πού ἀσκοῦνταν στὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνη καὶ μὲ ὅσους ἀγωνίζονταν στὴ νέα λαύρα τοῦ μεγάλου Σάββα. Ἀπὸ ἐδῶ ἐπισκέφθηκε τὰ μέρη τῆς Ἀντιόχειας καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὴ γύρω τῆς ἔρημου μέχρι τὴν Ὁραση, καὶ

θών, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν ἀριστείας συναγροχῶς
 τοῦτο μὲν ὄψει τοῦτο δὲ καὶ νεαζούση ἀκοῆ, διὰ τὴν αὐτὴν δ'
 αἰτίαν καὶ νήσους ἱστορησάμενος ἐν τῷ πρὸς τὴν Ῥώμην διάπλω,
 ἐκεῖσέ τε τὰ παραπλήσια διερευνησάμενος καὶ μαθῶν, τὸ παρὸν
 5 σύνταγμα γράφει, καὶ προσφωνεῖ Σωφρονίῳ ἢ Σωφρονᾶ τῷ
 οἰκείῳ μαθητῇ καὶ ἐγχειρίζει, αὐτῷ τούτῳ τὴν τοῦ βίου μέλλουσαν
 ἐπίστασθαι πρὸς τὰ ἀμείνονα προτεθεάμενος μεταβολήν.

Ἡ δὲ τοῦ λόγου ἐρμηνεία εἰς τὸ ταπεινότερον τοῦ προτέρου
 καὶ ἀμαθέστερον ἀποκλίνει. Καὶ τὰ διηγήματα δὲ οὐχὶ τὸν ἴσον
 10 ἀριθμὸν ἐν πᾶσιν εὐρήσεις τοῖς βιβλίοις διασσωσμένα, ἀλλ' ἐν
 τισι καὶ εἰς θ' καὶ μ' καὶ τ' διηπλωμένα, τοῦτο μὲν ἐνίων κεφαλαίων
 ἐπιδιαιρέσει τοῦ ἀριθμοῦ συναυξομένου, τοῦτο δὲ καὶ διηγημά-
 των ἔστιν ὧν παρενθήκη. Πλὴν ἐξ ἀπάντων τὸ χρήσιμον ὁ συνेतὸς
 καὶ θεοφιλῆς ἀνὴρ δρεπόμενος οὐκ ἂν τῶν συντεταγμένων κόρον
 15 καταγνοίῃ.

Σ.

Μάρκου μοναχοῦ, Λόγοι ἀσκητικοὶ η΄.
 καὶ Πρὸς Μελχισεδεκίτας λόγος α΄.

Ἀνεγνώσθη βιβλίον Μάρκου μοναχοῦ ἐν λόγοις η΄, ὧν ὁ μὲν
 20 πρῶτος ἐπιγραφὴν ἔλαχε «Περὶ νόμου πνευματικοῦ», καὶ χρήσι-
 μος τοῖς τὸν ἀσκητικὸν ἐπανηρημένοις βίον, ὥσπερ καὶ ὁ ἐφεξῆς,
 τοὺς ἐξ ἔργων οἰομένους δικαιοῦσθαι εἰς μάταιον διαπίπτειν λογι-
 σμὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν ὅτι μάλιστα σφαλερόν, ἐπιδεικνύμενος, ἐν
 οἷς καὶ ἕτεραι συνυφαίνονται παραινέσεις, εἰς τὸν πνευματικὸν
 25 καὶ αὐταὶ συνανήκουσαι βίον καὶ νόμον. Καὶ ὁ γ' δέ, περὶ μετανοί-
 ας τῆς πάντοτε προσηκούσης ἀπευθυνόμενος τὸν σκοπὸν, εἰς τὸν
 αὐτὸν τῆς ὠφελείας βαθμὸν ἀνατρέχει.

Σαφῆς μὲν οὖν ἐστίν, ὅσον ἐπὶ τῇ κοινότητι τῶν λέξεων καὶ τῷ
 κεφαλαιωδῶς ἐξηγητέχθαι, ἢ φράσις, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὴν Ἀττικὴν
 30 ἀπηκρίβωται τὰ ὅλα γλῶτταν εἰ δέ που τὸ ἀσαφές ἐνορᾶται, τῷ
 διὰ πράξεως αὐτὰ πεφυκέναι μᾶλλον κατανοεῖσθαι ἀναχωρεῖ τῆς

ἀφοῦ συνέλεξ τὰ ἄριστα κατορθώματα πολλῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν ἀπὸ τῆ μιᾶ μὲ αὐτοψία καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπὸ πρόσφατα ἀκούσματα, καὶ γιὰ τὴν ἴδια αἰτία ἐπισκέφθηκε καὶ νησιὰ κατὰ τὸ ταξίδι του πρὸς τὴ Ρώμη, καὶ ἀφοῦ ἐρεῦνησε ἐκεῖ καὶ ἔμαθε τὰ παραπλήσια, γράφει τὸ παρὸν σύγγραμμα καὶ τὸ παραδίδει στὸν μαθητὴ του Σωφρόνιο ἢ Σωφρονᾶ, προβλέποντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴ μέλλουσα νὰ ἐπέλθει μεταβολὴ τῆς ζωῆς του πρὸς τὰ ἀνώτερα.

Ἡ διήγηση τοῦ ἔργου ἀποκλίνει σὲ κατώτερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο ἐπίπεδο καὶ λιγότερο λόγιο. Οἱ διηγήσεις δὲν διασώζονται ἰσάριθμες σὲ ὅλα τὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ σὲ κάποια ἀπὸ αὐτὰ θὰ δεῖς νὰ φτάνουν καὶ τριακόσιες σαράντα δύο, ἀπὸ τῆ μιᾶ ἐπειδὴ αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς μὲ τὴν ὑποδιαίρεση κάποιων κεφαλαίων, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔξαιτίας τῆς παρεμβολῆς καὶ ἄλλων διηγημάτων. Ὡστόσο ἂν ἀπὸ ὅλα ὁ συνετὸς καὶ θεοφιλὴς ἀναγνώστης συλλέξει τὸ χρήσιμο, δὲν θὰ κατηγορήσει τὰ γραπτὰ γιὰ κατάχρηση.

200.

Μάρκου μοναχοῦ⁸⁷, Λόγοι ἀσκητικοὶ ὀκτώ, καὶ Πρὸς Μελχισεδεκίτες, λόγος ἕνας.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ μοναχοῦ Μάρκου σὲ ὀκτὼ λόγους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος ἐπιγράφεται, «Περὶ νόμου πνευματικοῦ» καὶ εἶναι χρήσιμος σὲ ὅσους ἔχουν ἐπιλέξει τὸν ἀσκητικὸ βίον, ὅπως καὶ ὁ ἐπόμενος πού ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτοὶ πού πιστεύουν ὅτι ἡ δικαίωση προέρχεται ἀπὸ τὰ ἔργα, περιπίπτουν σὲ λογισμὸ μάταιο καὶ μᾶλλον σὲ ὅσο γίνεται πιὸ ἐσφαλμένο. Μὲ αὐτὰ συνυφαίνονται καὶ ἄλλες παραινέσεις πού ἀφοροῦν καὶ αὐτὲς στὸν πνευματικὸ βίον καὶ νόμον. Καὶ ὁ τρίτος λόγος ἀποβλέποντας στὸ στόχο τῆς μετάνοιας πού ἀρμόζει κάθε φορὰ, ἐπιτυγχάνει τὸν ἴδιον βαθμὸν ὠφέλειας.

Εἶναι σαφὴς στὴ διατύπωση ὅσον ἀφορᾶ τὸ κοινότυπο λεκτικὸν του καὶ τὴ συντομία, ἂν καὶ δὲν εἶναι ὅλα διατυπωμένα ἀκριβῶς μὲ τὴν Ἀττικὴν γλῶσσα. Ἐὰν κάπου παρατηρεῖται κάποια ἀσάφεια, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι ξεπερνᾶ τὴν ἐρμηνεῖα μὲ τὰ λόγια, ἐπειδὴ

87. Γιὰ τὸν βίον τοῦ Μάρκου μοναχοῦ καὶ γιὰ τὰ ἔργα του αὐτὰ διάβασε τὸν 13ο τόμον τῆς σειρᾶς τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ, ὅπου ἔχουν δημοσιευθεῖ μεταφρασμένα.

διὰ λόγων ἐρμηνείας, οὐχὶ τῷ δυσκόλως εἰρηῆσθαι. Τὸ δὲ τοιοῦτον οὐκ ἐν τοῖς εἰρημένοις μόνον ἀναφαίνεται λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς καὶ οὐχὶ μόνῳ τῷδε τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ μικροῦ πᾶσιν, οἷς ἀσκητικούς νόμους καὶ πάθη καὶ διαθέσεις δι' ἔργων χωρούσας ἀπαγ-
5 γέλλειν γέγονε σπουδῆ, ὃ τῆς τοιαύτης ἀσαφείας ἐνιαχοῦ συμπρο-
εἰσι τρόπος, τῆς ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσεως οὐ τι μάλα στεργούσης τὰς διὰ τῶν ῥημάτων ἐπιδηλώσεις. Ἄλλ' οὕτω μὲν περὶ τούτου.

Ὁ γε μὴν δ' λόγος, εἰς τύπον ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως
10 ἐσχηματισμένος, δείκνυσιν ὡς τὸ σωτήριον βάπτισμα τὴν ἐλευθε-
ρίαν καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτημάτων μυστικῶς ἡμῖν ἐχαρί-
σατο καὶ τὴν χάριν τοῦ παναγίου ἐνώκησε Πνεύματος, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα. Ὁ δὲ ε' διαπλάττει τὸν νοῦν πρὸς τὴν οἰκείαν ψυχὴν συμβουλήν οἷον ἀνακοινοῦμενον, δι' ἧς οὐκ ἄλλους αἰτίους, ἀλλ' αὐ-
15 τοὺς ἡμᾶς τῶν ἁμαρτανομένων ἀποφαίνεται. Καὶ ὁ ζ' δὲ εἰς διάλο-
γον σηματοῖται, σχολαστικὸν εἰσάγων τινὰ πρὸς Μάρκον αὐτὸν διαλεγόμενον, ὧν τὰ κεφάλαια ὅτι δεῖ ἀδικούμενον μὴ ἀμύνεσθαι μηδὲ κατακρίνειν τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλ' ἰδίων ἁμαρτημάτων εἰσπράξεις ἠγεῖσθαι τὰς ἐξ ἑτέρων ἡμῖν ἐπιφερομένας ἐπηρείας,
20 καὶ ὅτι χαλεπὸν ἢ ἀνθρωπαρεσκία, καὶ ὡς δεῖ παντὸς σωματικοῦ ἔργου πολλῷ τῷ μέσῳ τὴν προσευχὴν προτάττειν, καὶ τί ἐστὶ τὸ θέλημα τῆς σαρκός. Ὁ δὲ ζ', οὐκ εἰς τὰ τῶν ῥημάτων ἀμοιβαῖα διατυπούμενος, περὶ νηστείας διαλαμβάνει. Ὁ δὲ η', Νικολάῳ τινὶ μοναχῷ γεγραμμένος, τίσι μάλιστα κοιμίζεται θυμὸς καὶ ὄργη ἢ
25 καὶ τέλος καταργεῖται, ἀναδιδάσκει, καὶ τίσιν ἢ σαρκίνη ἐπιθυμία. Ταῦτα μὲν, εἰ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀλλήλων διαφέροντα, ὅμως εἰς τὴν πρακτικὴν χειραγωγεῖ φιλοσοφίαν τὰ ὀκτῶ τῶν λογίων.

Ὁ δὲ θ', κατὰ Μελχισεδεκίτων ἀγωνιζόμενος, οὐδὲν ἔλαττον
30 τὸν γεννησάμενον αὐτὸν αἰρέσεως ἔνοχον οὐ μετριοτέρας στηλιτεύει. πλὴν τῷ γε θηροῦν πανταχόθεν ἐφιεμένῳ τὸ χρήσιμον, οὐκ ἀσυντελής αὐτῷ οὐδ' ἢ ἐκ τούτου ἀνάγνωσις ἔσται. Τὴν δὲ τῶν

ἀπὸ τῆ φύση τους αὐτὰ κατανοοῦνται μὲ τὴν πράξη μᾶλλον, καὶ ὄχι γιατί ἔχουν διατυπωθεῖ ἄσχημα. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ δὲν παρουσιάζεται μόνο στοὺς λίγους πού ἀναφέρθηκαν, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐπόμενους, καὶ ὄχι σ' αὐτὸν μόνο τὸ συγγραφέα, ἀλλὰ σὲ ὅλους σχεδόν, ὅσοι ἐπιδιώκουν νὰ διατυπώνουν νόμους ἀσκητικούς καὶ πάθη καὶ συναισθήματα πού ἐκδηλώνονται μὲ ἔργα, συμβαδίζει σὲ κάποια μέρη αὐτῆ ἢ ἀσαφῆς ἔκφραση, ἐπειδὴ ἢ ἐπίγνωση ἀπὸ τὰ ἔργα τους δὲν ἀνέχεται καὶ πολὺ τὴ διασάφηση μὲ τὰ λόγια. Αὐτὰ λοιπὸν γι' αὐτὸ τὸ θέμα.

Ἐὸ τέταρτο λόγος, μὲ τὴ μορφή τῆς ἐρώτησης καὶ ἀπόκρισης διατυπωμένος, δείχνει ὅτι τὸ σωτήριο βάπτισμα μᾶς χάρισε μὲ τρόπο μυστικὸ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸν καθαρισμὸ τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἐγκατοίκισε μέσα μας τὴ χάρη τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ ἄλλα ὅμοια. Ἐὸ πέμπτος διαμορφώνει τὸ νοῦ ἔτσι πού εἶναι σὰ νὰ δίνει συμβουλή στὴν ψυχὴ του, μὲ τὴν ὁποία διατυπώνει τὴ γνώμη ὅτι γιὰ τίς ἁμαρτίες μας δὲν εἶναι αἴτιοι οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Καὶ ὁ ἔκτος ἔχει μορφή διαλόγου, καὶ εἰσάγει ἓνα σχολαστικὸ νὰ συνομιλεῖ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Μάρκο, καὶ τὰ θέματᾶ τους εἶναι ὅταν ἀδικεῖσαι δὲν πρέπει νὰ ἐκδικεῖσαι, οὔτε νὰ κατακρίνεις ὅποιους σὲ ἀδικοῦν, ἀλλὰ νὰ θεωρεῖς δίκαιες τιμωρίες γιὰ δικά σου ἁμαρτήματα τίς βλάβες πού σοῦ προκαλοῦν οἱ ἄλλοι· ἐπίσης ὅτι εἶναι βαρὺ ἁμάρτημα ἢ ἀνθρωπαρέσκεια καὶ ὅτι πρέπει γιὰ κάθε σωματικὸ ἔργο νὰ προτάσσεται γιὰ πολὺ χρόνον ἢ προσευχή. Ἐὸ ἕβδομος, πού δὲν διατυπώνεται σὲ διάλογο, μιλάει γιὰ τὴ νηστεία. Ἐὸ ὄγδοος, πού εἶναι γραμμένος γιὰ κάποιο Νικόλαο μοναχό, διδάσκει πῶς καταπραῖνεται κυρίως ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή, ἢ καὶ καταργοῦνται τελείως, καὶ πῶς ἢ σαρκικὴ ἐπιθυμία. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ὀχτῶ λόγοι, ἂν καὶ διαφέρουν λίγο πολὺ μεταξύ τους, ὅμως χειραγωγοῦν στὴν πρακτικὴ φιλοσοφία.

Ἐὸ ἕνατος λόγος, ἀντικρούοντας τοὺς Μελχισεδεκίτες, δὲν στηλιτεύει καθόλου λιγότερο τὸν ἴδιο του τὸν πατέρα πού ἦταν ἔνοχος αἵρεσης ὄχι πιὸ ἀσήμαντης. Πλήν ὅμως γι' αὐτὸν πού ἐπιθυμεῖ νὰ συλλαμβάνει ἀπὸ παντοῦ τὸ ὠφέλιμο, δὲν εἶναι ἀνώφελη γι' αὐτὸν οὔτε τοῦ λόγου τούτου ἢ ἀνάγνωση. Ἐὸλα τὰ ἀντίγραφα δὲν ἔχουν

εἰρημένων λόγων τάξιν οὐ πάντα τὰ ἀντίγραφα τὴν αὐτὴν διασώζει, ἀλλὰ ἔνια μὲν προτάττει, ἄλλα δὲ ὑποτάττει ὡς τινα καὶ τὴν ἐσχάτην τοῖς πρώτοις ἀπονέμειν χώραν.

ΣΑ΄

5 Διαδόχου Φωτικῆς, ἐν τῇ παλαιᾷ Ἡπειρῷ ἐπισκόπου,
 ὄροι ι', καὶ ἀσκητικὰ κεφάλαια ρ'.
 Νείλου μοναχοῦ, Λόγος ἐν κεφαλαίοις ρηγ'.
 Καὶ Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, Παρακλητικός.

Ἐνεγνώσθη βιβλίον τοῖς ἐπομένοις μὲν κεφαλαίοις ρ' ἀπαρτι-
 10 ζόμενον, τοῖς ὡς ἐν προομιῶν δὲ τὸν δέκα οὐχ ὑπερβαίνουσιν, ὧν
 πρῶτόν ἐστιν ὡς πρῶτος ὄρος τῆς πίστεως ἔννοια περὶ Θεοῦ ἀπα-
 θῆς, β' ὡς δεύτερος ὄρος τῆς ἐλπίδος ἐκδημία τοῦ νοῦ πρὸς τὰ
 ἐλπιζόμενα, γ' ὄρος τῆς ὑπομονῆς, τὸν ἀόρατον ὡς ὄρατον ὁρῶντα
 τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς ἀδιαλείπτως καρτερεῖν, δ' ὄρος τῆς
 15 ἀφιλαργυρίας, οὕτως ἔχειν τὸ μὴ ἔχειν ὡς θέλει τις τὸ ἔχειν, ε' ὄρος
 τῆς ἐπιγνώσεως, ἀγνοεῖν ἑαυτὸν ἐν τῷ ἐκσιτῆναι Θεῷ, ς' ὄρος τῆς
 ταπεινοφροσύνης, λήθη τῶν κατωρθωμένων προσεχῆς, ζ' ὄρος τῆς
 ἀοργησίας, ἐπιθυμία πολλὴ τοῦ μὴ ὀργίζεσθαι, η' ὄρος τῆς ἀγνεί-
 20 σιας, αἰσθησις αἰεὶ κεκολλημένη τῷ Θεῷ, θ' ὄρος τῆς ἀγάπης, αὔξη-
 σις φιλίας πρὸς τοὺς ὑβρίζοντας, ι' ὄρος τῆς τελείας ἀλλοιώσεως,
 ἐν τρυφῇ Θεοῦ χαρὰν ἠγεῖσθαι τὸ στυγνὸν τοῦ θανάτου. Τούτοις
 οὖν τοῖς δέκα τὰ ἑκατὸν ὑποτέτακται. Καὶ ἔστιν οὗτος ὁ λόγος εἰς
 τὸ ἄριστον τοῖς ἀσκουμένοις συγκείμενος, καὶ τοῖς ἐν αὐταῖς ἐγγε-
 γυμνασμένοις ταῖς τελειοποιούσιν πράξεσιν οὐδ' ἀσαφές τι ἐμπαρε-
 25 χόμενος ἢ γὰρ διὰ πείρας γνῶσις εὐχερῶς τῆς διὰ λόγων ἐπιδα-
 τεύει διδασκαλίας. Πατέρα δὲ τοῦ λόγου Διάδοχον ἢ ἐπιγραφή
 λέγει, Φωτικῆς τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἡπειρῷ ἐπίσκοπον.

Ἐν ταυτῷ δὲ τεύχει καὶ Νείλου μοναχοῦ λόγον ἀνέγνων, τρισὶ
 καὶ ν' καὶ ρ' κεφαλαίοις διαιρούμενον. Τὸν τῆς προσευχῆς δὲ ἐν

τὴν ἴδια σειρὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ ἄλλα προτάσσουν κάποιους, καὶ ἄλλα τοὺς τοποθετοῦν ἔπειτα, ὥστε μερικὰ ν' ἀπονέμουν στοὺς πρώτους ἀκόμα καὶ τὴν τελευταία θέση.

201.

**Διαδόχου⁸⁸, Φωτικῆς ἐπισκόπου παλαιᾶς Ἡπείρου,
ὀρισμοὶ δέκα καὶ ἀσκητικὰ κεφάλαια ἑκατό.
Νείλου μοναχοῦ, Λόγος σὲ κεφάλαια 153.
Καὶ Ἰωάννου Καρπαθίου, Παρακλητικὸς.**

Διαβάσαμε ἓνα βιβλίο πού ὀλοκληρῶνεται μὲ τὰ ἐπόμενα ἑκατὸ κεφάλαια, ἐνῶ τὰ κεφάλαια τοῦ προοιμίου δὲν ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸ δέκα. Ἀπὸ αὐτὰ πρῶτο εἶναι, ὡς πρῶτος ὀρισμὸς τῆς πίστεως, ἡ ἀπαθὴς ἔννοια περὶ Θεοῦ· δεύτερο, ὡς ὀρισμὸς τῆς ἐλπίδας, ἡ μετάβαση τοῦ νοῦ σ' αὐτὰ πού ἐλπίζομε· τρίτο, ὀρισμὸς τῆς ὑπομονῆς, νὰ περιμένει κανεὶς ἀδιάλειπτα βλέποντας μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ τὸν ἀόρατο ὡς ὄρατό. Τέταρτο, ὁ ὀρισμὸς τῆς ἀφιλαργυρίας· ν' ἀντιμετωπίζει κανεὶς τὸ νὰ μὴν ἔχει, ὅπως θέλει τὸ νὰ ἔχει. Πέμπτο, ὁ ὀρισμὸς τῆς ἐπίγνωσης· ν' ἀγνοεῖς τὸν ἑαυτὸ σου μεταφερόμενος μὲ τὸ νοῦ στὸν Θεό. Ἑκτο, ὁ ὀρισμὸς τῆς ταπεινοφροσύνης· συνεχῆς λησμοσύνη ὅσων ἔχεις πράξει ὀρθά. Ἑβδομο, ὁ ὀρισμὸς τῆς ἀοργησίας· μεγάλη ἐπιθυμία τοῦ νὰ μὴν ὀργίζεται κανεὶς. Ὀγδοο, ὁ ὀρισμὸς τῆς ἀγνείας· αἴσθησις προσκολλημένη πάντοτε στὸν Θεό. Ἐνατο, ὁ ὀρισμὸς τῆς ἀγάπης· ἡ αὔξησις τῆς φιλίας πρὸς τοὺς ὑβριστὲς μας. Δέκατο, ὁ ὀρισμὸς τῆς τέλειας ἀλλοίωσης· νὰ θεωρεῖ κανεὶς χαρὰ μέσα στὴν ἀπόλαυση τοῦ Θεοῦ τὸ ἀπαίσιό τοῦ θανάτου. Σ' αὐτοὺς τοὺς δέκα ὀρισμοὺς εἶναι ὑποταγμένα τὰ ἑκατὸ κεφάλαια. Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἄριστα συγκρατημένο γιὰ ὅσους ἔχουν ἐπιδοθεῖ σὲ ἀσκησι, καὶ σ' αὐτοὺς πού εἶναι γυμνασμένοι σ' αὐτὲς τίς τελειοποιητικὲς πράξεις δὲν ἀφήνει καμμιά ἀσάφεια. Γιατί ἡ γνώσι μὲσω τῆς πείρας μὲ εὐκολία ἀναπληρῶναι τὴ διδασκαλία μὲ λόγια. Ὡς δημιουργὸ τοῦ βιβλίου ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει τὸν Διάδοχο Φωτικῆς, ἐπίσκοπο στὴν Παλαιὰ Ἡπειρο.

Στὸν ἴδιο τόμο διάβασα καὶ βιβλίο τοῦ μοναχοῦ Νείλου, πού περιλαμβάνει ἑκαντὸν πενήντα τρία κεφάλαια. Ὁ ἱερός συγγραφέας

τούτοις ὁ θεῖος ἀνὴρ ἀναπτύσσει τύπον. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα αὐτοῦ ἀξιόλογα, ποικίλας ὑποθέσεις ὑποβαλλόμενα, εἰς τε τὸν ἐπιστολιμαῖον τρόπον καὶ εἰς τὸν συγγραφικὸν ἀνηγμένα συντάγματα φέρεται, τὴν τε κατὰ τὰ ἔργα τελειότητα καὶ τὴν ἐν λόγοις μαρτυρούμενα δύναμιν.

Πλὴν εἰ καὶ μὴ πολύχους ὁμοίως ὁ Διάδοχος, ἀλλὰ τὰ γε ἀναγεγραμμένα αὐτῷ ἑκατὸν κεφάλαια οὐκ εἰς ἐλάττονα βαθμὸν ἐν οὐδετέρῳ μέρει τῶν εἰρημένων τίθησιν· ὁ τε γὰρ λόγος αὐτῷ εἰς τὸ ἀμώμητον σύγκειται, καὶ ὁ νοῦς τὴν ἀπὸ τῶν πράξεων σοφίαν
10 προβάλλεται. Τοῦ μέντοι Μάρκου δι' ἑκατέρας προέχων ιδέας, καὶ ἐνιαχοῦ ταῖς γνώμαις ἀντιφέρεται. Δοίη δ' ἂν καὶ αὐτὸς λαθὴν τοῖς ἀδεκάστως ἀκριβολογουμένοις κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἑκατοστοῦ κεφαλαίου, εἴτε παρενθήκη τινὸς νοθευόμενος, εἴτε ἄλλως τινὶ συναρπασθεὶς παροράματι· τὸ γὰρ κατὰ δόξαν ἀλῶναι εὐξαίμην
15 ἂν μὴ ἐπαληθεύειν.

Κρατεῖ δ' οὖν ἐν τοῖς πρὸ ὀλίγου εἰρημένοις πολλῶ καὶ Ἰωάννου τοῦ Καρπαθίου, ὃς ἐπιγραφὴν αὐτοῦ τῷ πονήματι δίδωσι· «Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἰνδίας προτρέψαντας μοναχοὺς παρακλητικός». Ῥ δὲ καὶ οὗτος κεφαλαίους περαιοῖ αὐτό.

20

ΣΒ'.

**Ἰππολύτου, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος,
εἰς τὸν Δανιὴλ ἐρμηνεΐα· καὶ Λόγος περὶ Χριστοῦ
καὶ Ἀντιχρίστου.**

Ἀνεγνώσθη Ἰππολύτου, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, Ἐρμηνεΐα
25 εἰς τὸν Δανιὴλ. Κατὰ λέξιν μὲν οὐ ποιεῖται τὴν ἀνάπτυξιν, πλὴν τὸν νοῦν γε, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐ παρατρέχει· πολλὰ μέντοι ἀρχαιοτρόπως καὶ οὐκ εἰς τὸ ὕστερον διηκριδωμένον καταλέγει. Ἄλλ' ἐκείνων οὐκ ἂν εἴη δίκαιος λόγον ὑπέχειν· τοὺς γὰρ ἀρχὴν θεωρίας καταβαλλομένους οὐ δεῖ δίκας ἀπαιτεῖν τῶν παρειμένων,
30 ἀλλ' ἀγαπᾶν μάλιστα αὐτῆς τε τῆς ἐπιβολῆς καὶ ἐφ' ὅσον ἂν κατα-

89. Μᾶλλον πρόκειται γιὰ τὰ Κεφάλαια τοῦ Νείλου ποῦ δημοσιεύονται στὸν 11B τόμο τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ. 90. Δημοσιεύθηκαν στὸν 9ο τόμο ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ.

ἀναπτύσσει σ' αὐτὰ τὸν τύπο τῆς προσευχῆς. Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ περιεχόμενα ἀξιόλογα πού προβάλλουν ποικίλες ὑποθέσεις, καὶ παρουσιάζονται νὰ εἶναι συντεταγμένα καὶ μὲ τὸν ἐπιστολιμαῖο τρόπο καὶ μὲ τὸν συνήθη συγγραφικό, πού μαρτυροῦν τὴν τελειότητα στὰ ἔργα καὶ τὴ δύναμη στὸς λόγους⁸⁹.

Ἄν καὶ βέβαια δὲν εἶναι ὁ Διαδόχος καὶ πολὺ γόνιμος, ὥστόσο τὰ ἑκατὸ κεφάλαια πού ἔχει συγγράψει σὲ κανένα μέρος ὅσων εἰπώθηκαν δὲν τὰ θέτουν σὲ χαμηλότερο βαθμό. Γιατὶ καὶ ὁ λόγος του εἶναι ἄψογα συγκροτημένος, καὶ τὸ νόημα προβάλλει τὴ σοφία ἀπὸ τὶς πράξεις. Καὶ στὶς δύο αὐτὲς μορφές, τὸν λόγο καὶ τὸ νόημα, ὑπερέχοντας ἀπὸ τὸν Μάρκο, σὲ πολλὰ μέρη εἶναι καὶ ἀντίθετός του. Μπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ δώσει λαβὴ σ' αὐτοὺς πού κρίνουν ἀντικειμενικὰ καὶ μὲ αὐστηρότητα στὸ τέλος τοῦ ἑκατοστοῦ κεφαλαίου, εἴτε νοθευόμενος ἀπὸ κάποια παρεμβολή, εἴτε ἀλλιῶς παρασυρμένος ἀπὸ κάποιο λάθος· γιατί τὸ νὰ ἔχει συλληφθεῖ μὲ τὴ γνώμη του σ' αὐτὰ, θὰ εὐχόμεον νὰ μὴν ἀληθεύει.

Ἐπιδείχνει πολὺ σ' αὐτὰ πού ἀναφέραμε πρὶν ἀπὸ λίγο καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Καρπάθιο, πού ἐπιγράφει τὸ πόνημά του, «Πρὸς τοὺς ἀπὸ τὴν Ἰνδία μοναχοὺς πού τοῦ ζήτησαν προτρεπτικός». Κι αὐτὸς ἀπλώνει τὸ βιβλίον του σὲ ἑκατὸ κεφάλαια⁹⁰.

ΣΒ'.

Ἰππολύτου⁹¹, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος Εἰς τὸν Δανιὴλ ἐρμηνεία· καὶ Λόγος περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο Ἰππολύτου, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, Ἐρμηνεία στὸν Δανιὴλ. Δὲν κάνει τὴν ἐρμηνεία του κατὰ λέξη, ἀλλὰ τὸ νόημα, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, δὲν τὸ παρερμηνεύει. Πολλὰ ὅμως τὰ ἐκτιμᾷ μὲ τὸν ἀρχαῖο τρόπο καὶ ὄχι ὅπως ἔχουν ἀκριβολογηθεῖ ἀργότερα. Ἄλλὰ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ εἶναι ὑπόλογος γι' αὐτὰ. Γιατὶ αὐτοὶ πού ἔβαλαν τὰ θεμέλια τῆς ἐρμηνείας δὲν πρέπει νὰ τοὺς καταλογίζομε εὐθύνες γιὰ τὶς παραλείψεις τους, ἀλλὰ νὰ ἀρκούμεσθε στὸν τρόπο τῆς προσπάθειάς τους καὶ στὸ μέτρο πού φτάνει ἢ κατανόηση

91. Ἐνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας τοῦ 3ου αἰώνα.

λήψεως τῶν διασκοπούμενων προχωροίη. Τὸ δὲ τὴν τοῦ Ἀντι-
 χρίστου παρουσίαν, καθ' ἣν καὶ ἡ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου τοῦδε
 συντέλεια ἴσταται, μηδὲ τοῖς μαθηταῖς δεομένοις τοῦ Σωτῆρος
 ἀποκαλύψαντος, εἶτα αὐτῶν ταύτην πεντακοσίους ἔτεσιν ἀπὸ Χρι-
 5 στοῦ ὑπαχθέντα περιγράψασθαι, ὡσανεὶ τῶν ἀπὸ πρώτης τοῦ
 κόσμου καταβολῆς ἑξακισχιλίων ἐτῶν συντελουμένων, καὶ τὴν
 διάλυσιν αὐτοῦ ἐφεστάναι, τοῦτο καὶ θερμότερας ἂν εἶη τοῦ προσ-
 ἦκοντος γνώμης, καὶ ἡ ἀπόφασις ἀνθρωπίνης ἀγνοίας, ἀλλ' οὐκ
 ἐπιπνοίας τῆς ἄνωθεν διελέγχει. Ἡ δὲ φράσις αὐτῶ τὸ σαφές ὅτι
 10 μάλιστα οἰκειομένη πρόποι ἂν ἐρμηνεῖα, εἰ καὶ τοὺς Ἀττικοὺς οὐ
 τι μάλα θεσμοὺς δυσωπεῖται.

Συνανεγνώσθη αὐτοῦ καὶ ἕτερος λόγος περὶ Χριστοῦ καὶ
 Ἀντιχρίστου, ἐν ᾧ ἡ τε αὐτῆ τῶν λόγων ἰδέα διαπρέπει, καὶ τὸ
 τῶν νοημάτων ἀπλούστερόν τε καὶ ἀρχαιότροπον.

15

ΣΓ.

Τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου,
 ἐρμηνεῖα εἰς τὸν Δανιήλ.

Ἀνεγνώσθη τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου,
 «Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν Δανιήλ». Μακρῶ μὲν οὗτος ὁ σοφὸς ἀνὴρ οὐχ
 20 Ἰππολύτου μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων τῆ τῶν προφητικῶν
 ῥημάτων ἀναπτύξει τε καὶ διακαθάρσει κρατεῖ· ἔστι δὲ τὴν φρά-
 σιν, εἴ τις ἄλλος, ἐρμηνεῖαις πρόπων, τῶ τε καθαρῶ καὶ εὐσήμῳ
 τῶν ῥημάτων ἀνακαλύπτων τὰ συννεσκιασμένα, καὶ τῶ ἠδύνοντι,
 ἅτε δὴ διαγλυκαίνων, προθυμότερους πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν παρα-
 25 σκευάζων, καὶ δὴ καὶ τῶ πρὸς μηδεμίαν ἐκτροπὴν καὶ παρέκβα-
 σιν ἀποφέρεσθαι τοῦ προκειμένου κόρον τε ἀφαιρούμενος πάντα,
 καὶ τὴν μάθησιν τῶν ζητουμένων ἀσύγχυτόν τε καὶ ἀδιασκέδα-
 στον καὶ εὐχερῆ τοῖς ἀναλεγομένοις αὐτοῦ τὸν πόνον ἐμποιῶν.
 Καὶ ἡ λέξις δὲ αὐτῶ καὶ ἡ συνθήκη τῆς Ἀττικῆς εὐγενείας οὐ φεύ-
 30 γει τὰς γονάς, πλὴν εἴ τι περιεργότερον αὐτῆς ἔστι καὶ τῆς, ὡς φά-

92. Μεγάλος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας. Γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας. Τὸ 423 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Κύρου. Ὑποστηρικτὴς στὴν ἀρχὴ τοῦ Νεστορίου, στὸ τέλος ἀποδέχθηκε τὴ διδα-

αὐτῶν ποὺ ἐξετάζονται. Τὸ νὰ ἔρχεται ὁμῶς τὴν παρουσία τοῦ Ἐπιφανοῦς, κατὰ τὴν ὁποία ἐπακολουθεῖ καὶ ἡ συντέλεια αὐτοῦ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ τὴν ὁποία οὔτε στοὺς μαθητές του ἀποκάλυψε ὁ Σωτὴρας ποὺ τὸν παρακάλεσαν, νὰ τὴν περιγράφει πεντακόσια χρόνια μετὰ τὸν Χριστό, ὥστε μὲ τὴν συμπλήρωση ἑξὶ χιλιάδων χρόνων ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου νὰ γίνῃ καὶ ἡ διάλυσή του, αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι καρπὸς μιᾶς γνώμης πιὸ ἐνθουσιώδους ἀπὸ ὅ,τι πρέπει, καὶ ἡ ἀπόφαση φανερώνῃ ἀνθρώπινη ἀγνοία καὶ ὄχι φωτισμὸ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἡ διατύπωσή του μὲ γνώρισμά της τὴν ὅλως ἰδιαίτερη σαφήνεια, ἀρμόζει στὴν ἑρμηνεία, ἂν καὶ δὲν σέβεται πολὺ τοὺς Ἀπτικοὺς κανόνες.

Διαβάσαμε μαζὶ καὶ ἓνα ἄλλο λόγο του περὶ Χριστοῦ καὶ Ἐπιφανοῦς, στὸ ὁποῖο διαπρέπει ἡ ἴδια μορφή τῶν λόγων του καὶ τὰ νοήματά του εἶναι ἀπλοῦστερα καὶ ἀρχαιότροπα.

203.

Τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου², ἐπισκόπου Κύρου,
ἑρμηνεία στὸν Δανιήλ.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου, «Ἐρμηνεία στὸν Δανιήλ». Σὲ μεγάλῳ βαθμῷ αὐτὸς ὁ σοφὸς συγγραφέας ὑπερέχει ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Ἰππόλυτο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους στὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν διασαφήνιση τῶν προφητικῶν λόγων. Ἡ φράση του εἶναι, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλου, αὐτὴ ποὺ ἀρμόζει στὴν ἑρμηνεία, ἢ ὁποῖα μὲ τὴ σημασιολογικὴ καθαρότητα τῶν λόγων ρίχνει φῶς στὰ σκοτεινὰ σημεῖα καὶ μὲ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ προξενεῖ, ἐπειδὴ ἐγκατασπεῖρει πολλὴ γλυκύτητα, προσελκύει στὴν ἀνάγνωσή του, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν παρασύρεται σὲ καμμιὰ ἐκτροπὴ καὶ παρέκβαση ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἐκθέτει καὶ ἀφαιρεῖ κάθε περιττὸ, παρέχει μάθησι καὶ χωρὶς σύγχυση καὶ χωρὶς διάσπαση καὶ κάνει ἐλαφρὺ τὸν κόπο τῶν ἀναγνωστῶν του. Ἀλλὰ καὶ τὸ λεκτικὸν του καὶ ἡ σύνθεσι δὲν ἀποκλίνει ἀπὸ τίς ρίζες τῆς Ἀπτικῆς εὐγένειας, ἐκτὸς μόνον ἂν ὑπάρχει σ' αὐτὴ κάτι πολὺ περίεργον καὶ τὸ

σκαλία τῆς Γ' Οἰκ. Συνόδου τῆς Ἐφέσου (431). Ὁρισμένα χωρία του θεωρήθηκαν αἰρετικὰ ἀπὸ τὴν Ε' Οἰκουμένην Σύνδοδον Κων/πόλεως. Ὑπῆρξε πολυγραφότατος.

ναι, πολλῶν ἀκοῆς ἀνακεχωρηκός τοῦτο δέ, ὅτι μηδὲ προσῆκον
 ἐρμηνεία, ἀποκλίνει. Καὶ ὅλως εἰς τὸ ἄριστόν ἐστι τῶν ἐξηγητῶν
 καὶ οὐκ ἔχον ραδίως τὸ ἄμεινον διασαφoῦντα ἀνηγμένος. Ἔστι
 μὲν γὰρ καὶ ἄλλοις τὸ καθαρώς εἰπεῖν καὶ ἀνιχνεῦσαι τὸν νοῦν
 5 τῶν θεωρουμένων, τὸ δ' ἅμα τε σαφῶς εἰπεῖν καὶ μηδὲν τῶν ἀναγ-
 καίων ἐν τῷ συντόμῳ παραλιπεῖν, μηδὲ πρὸς ἐκδρομὰς ἢ ἐπιδει-
 κτικὰς σοφίας, ἢ ἄλλως μὲν οὐκ ἀχρήστους, παρασυρούσας δὲ τοῦ
 προκειμένου, μὴ ἀπιδεῖν, εἴ τιτι ἄλλω, καὶ τῷ χρηστῷ Θεοδωρήτῳ
 ἔνεστι διεσπουδασμένον, οὐκ ἐν ταύτῃ μόνον τῇ πραγματείᾳ, ἀλλὰ
 10 γε μικροῦ δέω φάναι καὶ ἐν πάσαις – πολλαὶ δὲ αὐταὶ – ἐν αἷς τῶν
 ἱερῶν Γραμμῶν αὐτῷ ἢ διασάφησις φιλοπονεῖται. Ἔστι μὲν οὖν
 ἐν τῇ περὶ τὸν θεσπέσιον Δανιὴλ ἀναπτύξει κατ' ἕνια τῷ μάρτυρι
 συμφερόμενος Ἰππολύτῳ· πλείω δὲ πρὸς ἃ φέρεται τὴν ἑτέραν, ὧν
 τὰ ἐπιφανέστερα ταῦτα

15

ΣΔ'.

**Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὴν Ὀκτάτευχον καὶ τὰς Βασιλείας,
 καὶ τὰ Παραλειπόμενα.**

Ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ μακαρίου ἀνδρός ἐξήγησις εἰς τὴν
 Ὀκτάτευχον. Ἐπιγραφὴν δ' ἔλαχε συμβαίνουσαν τῷ ἔργῳ· «Εἰς
 20 τὰ ἄπορα» γὰρ χρηματίζει «τῆς Γραφῆς», ἐν οἷς ἐστι καὶ εἰς τὰ
 τῶν Βασιλειῶν καὶ εἰς τὰ Παραλειπόμενα. Χρήσιμον δ' ἐς τὰ μάλι-
 στα τὸ διβλίον, καὶ αὐταῖς γοναῖς τοῖς ἐντυγχάνουσι τὸ γνήσιον
 ἐπιδεικνύμενον αὐτίκα τοῦ γεγεννηκότος. Τῆς δὲ συνήθους αὐτῷ
 ιδέας διαπρεπούσης, ἔχει τι πρὸς τὸ σαφέστερον ὄραν καὶ εὐκατά-
 25 ληπτον καὶ ἕτερον πλεονέκτημα, καὶ τὸ ὡς ἐν κεφαλαίῳ κατὰ τὸ
 ἀπορούμενον καὶ ἐπιλυόμενον τὸ διβλίον διατετυπῶσθαι.

ΣΕ.

Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τοὺς δώδεκα προφήτας.

Ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ «Εἰς τοὺς 16 προφήτας» ἐν τῇ αὐτῇ
 30 τῶν λόγων καλλονῇ καὶ τῆς διανοίας διεσκευασμένον.

ἔχει ξεσυνηθίσει, γιὰ νὰ τὸ εἰπῶ ἔτσι, ἢ ἀκοή τῶν πολλῶν σ' αὐτὸ ἀποκλίνει, ἐπειδὴ ἐξάλλου οὔτε καὶ εἶναι κατάλληλο στὴν ἔρμηνεία. Ἐχει φτᾶσει στὴν κορυφὴ τῶν ἐξηγητῶν καὶ δὲν θὰ βρεθεῖ εὐκόλα κάποιος ποὺ νὰ διασαφηνίζει τὰ πράγματα καλύτερα ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ καὶ ἄλλοι μποροῦν νὰ μλήσουν μὲ διαύγεια καὶ νὰ ἀνιχνεύσουν τὸ νόημα τῶν λόγων, τὸ νὰ μλήσει ὅμως μὲ σαφήνεια καὶ νὰ μὴν παραλείπει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα ἐξαιτίας τῆς συντομίας οὔτε νὰ προχωρήσει σὲ παρεκβάσεις ἢ σὲ ἐπίδειξη σοφίας, ἢ ποὺ ἀλλιῶς δὲν εἶναι ἀχρηστες, ἀποσποῦν ὅμως ἀπὸ τὸ θέμα, νὰ μὴν ἀρνηθοῦμε ὅτι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τὸ ἔχει ἐπιδιώξει καὶ ὁ καλὸς Θεοδώρητος, καὶ ὄχι σ' αὐτὴ μόνο τὴν πραγματεία του, ἀλλὰ θὰ ἔλεγα σχεδὸν σὲ ὅλες – καὶ εἶναι πολλές – στίς ὁποῖες γίνεται ἡ κοπιώδης διασαφήνιση τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. Στὴν ἔρμηνεία τοῦ θεσπέσιου Δανιήλ σὲ μερικὲς περιπτώσεις συμφωνεῖ μὲ τὸν μάρτυρα Ἰππόλυτο. Περισσότερα ὅμως εἶναι αὐτὰ σὰ ὅποια ἀκολουθεῖ ἄλλη ἀποψη, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ σπουδαιότερα εἶναι αὐτὰ.

204.

**Τοῦ ἰδίου (ἐρμηνεία) στὴν Ὀκτάτευχο καὶ
τίς Βασιλεῖες καὶ τὰ Παραλειπόμενα.**

Διαβάσαμε τοῦ ἰδίου μακαρίου ἀνδρὸς τὴν ἐξήγηση στὴν Ὀκτάτευχο. Ἐχει ἐπιγραφή ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὸ περιεχόμενο. Γιατὶ ἀσχολεῖται μὲ ἔρμηνεία «Σὲ ἀπορίες τῆς Γραφῆς» ποὺ περιλαμβάνει καὶ τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν καὶ τῶν Παραλειπομένων. Τὸ βιβλίον εἶναι ὅλως ἰδιαίτερα χρήσιμο καὶ παρουσιάζει στοὺς ἀναγνώστες ἀπὸ τίς ἴδιες τίς ρίζες τὴ γνησιότητα τοῦ συγγραφέα. Κι ἐνῶ διαπρέπει ἢ συνηθισμένη σ' αὐτὸν μορφὴ, ἔχει, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποβλέπει πρὸς τὸ σαφέστερο καὶ εὐκολονόητο, καὶ κάποιον ἄλλο πλεονέκτημα, καὶ τὸ ὅτι οἱ ἀπορίες καὶ οἱ λύσεις ἔχουν διατυπωθεῖ περιληπτικά.

205.

Τοῦ ἰδίου (Ἐρμηνεία) στοὺς δώδεκα προφῆτες.

Διαβάσαμε τοῦ ἰδίου τὸ πόνημα «Στοὺς δώδεκα προφῆτες», διατυπωμένο μὲ τὴν ἴδια ὁμορφιὰ τῶν λόγων καὶ τῶν νοημάτων.

ΡΣΤ.

Προκοπίου σοφιστοῦ, εἰς τὴν Ὀκτάτευχον, καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν καὶ τὰ Παραλειπόμενα ἐξηγητικαὶ σχολαί.

Ἀνεγνώσθησαν Προκοπίου σοφιστοῦ «Ἐξηγητικαὶ σχολαί
5 εἰς τε τὴν Ὀκτάτευχον τῶν Παλαιῶν Γραμμάτων καὶ εἰς τὰς Βασιλείας καὶ δὴ καὶ τὰ Παραλειπόμενα». Πολύχρους μὲν οὗτος καὶ πολύστιχος ὁ ἐξηγητής, πλὴν οὐκ εἰς περιττάς τινας καὶ ἐξαγωνίους ἀποδιατρίβων παρεκδρομάς, ἀλλὰ τῷ διαφορὰς δοξῶν περιτῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἀναγράφειν πολλάκις. Τοῦτο δὲ προοιμί-
10 ζεται εἰς ὄγκον αὐτῷ διαπλαττόμενον, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν Θεοδωρήτου σύνοψιν τε καὶ φιλοκαλίαν τὸ σύνταγμα αἴρεται. Καὶ εἴη ἂν οὐκείνιστά τε καὶ χρειωδέστατον, εἰ μετὰ τὴν ἐν ἐκείνοις τριβὴν ἢ περὶ ταῦτα τοῦ ἀνδρός τὰ σπουδάσματα σχολῆ διαδέχοιτο. Καὶ ἡ φράσις δὲ αὐτῷ ἐς τὸ ἄριστον ἤσκηται, εἰ καὶ τῆς ἐξηγητι-
15 κῆς διατυπώσεως ἔχει τι καὶ κομψότερον.

ΣΖ'.

Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τὸν Ἡσαϊαν.

Ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ φιλοπόνου ἀνδρός «Εἰς τὸν προφήτην Ἡσαϊαν», τὴν τε ὁμοίαν τοῖς προειρημένοις διάθεσιν φυλαττόμε-
20 νον, καὶ τὴν αὐτὴν τῶν λόγων ἐπιδεικνύμενον δύναμιν, καὶ δῆλον ὅτι καὶ τὸ λυσιτελοῦν παραπλήσιον.

ΣΗ'.

*Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας,
Κατὰ Ναυατιανῶν λόγοι ε'.*

25 Ἀνεγνώσθη τοῦ ἐν ἁγίοις Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας «Κατὰ Ναυατιανῶν», ἐν λόγοις ε'. Τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ὄνομα μὲν λιπεῖν ἐπὶ δεξιότητι λόγων οὐδ' ὅτι οὖν προσεμέλησε, τὰ δὲ Ναυάτου σοφισματώδη προβλήματα τε καὶ δελεάσματα διελέγξαι καὶ αἰσχῦναι οὐδὲν τὸ ἀπαράσκειον τῆς κατὰ τοὺς λόγους μελέ-
30 τῆς ἐμποδῶν ἔσθη· τοῖς γὰρ Γραφικοῖς πλουτῶν νοήμασί τε καὶ

206.

Προκοπίου σοφιστοῦ, στήν Ὀκτάτευχο καὶ στὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν καὶ τῶν Παραλειπομένων ἐξηγητικά σχόλια.

Διαβάσαμε τὴν πραγματεία τοῦ σοφιστῆ Προκοπίου, «Ἐξηγητικά σχόλια στήν Ὀκτάτευχο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ στίς Βασιλεῖες καὶ στὰ Παραλειπόμενα». Γόνιμος βέβαια καὶ ἐκτενὴς καὶ αὐτὸς ἐξηγητὴς, χωρὶς νὰ ἐκφεύγει ὅμως σὲ περιττὲς καὶ ἐκτὸς θέματος παρεκβάσεις, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ παραθέτει διαφορὲς γνωμῶν γιὰ τὸ ἴδιο θέμα. Αὐτὸ λέγει σὸ προοίμιό του, ὅτι θὰ λάβει διαστάσεις, καὶ μάλιστα ὑψώνεται τὸ σύγγραμμά του πρὸς τὴ συνοπτικὴ διατύπωση καὶ τὴ φιλοκαλία τοῦ Θεοδώρητου. Καὶ θὰ ἦταν πιὸ κατάλληλο καὶ πιὸ ὠφέλιμο ἂν τὴν ἀπασχόληση μὲ ἐκεῖνα τὴ διαδεχόταν ἢ σχετικὴ μελέτη τῶν ἔργων τοῦ Προκοπίου. Καὶ ἡ διατύπωσή του εἶναι ἄριστα ἐπεξεργασμένη, ἂν καὶ ἔχει καὶ κάτι κομψότερο ἀπὸ τὴν ἐξηγητικὴ διατύπωση.

207.

Τοῦ ἰδίου, ἐρμηνεῖα στὸν Ἡσαΐα.

Διαβάσαμε τοῦ ἰδίου φιλόπονου συγγραφέα τὴν «Ἐρμηνεῖα στὸν προφήτη Ἡσαΐα», πὺ διατηρεῖ τὸν ἴδιο τρόπο διατύπωσης μὲ τὰ προηγούμενα, καὶ παρουσιάζει τὴν ἴδια δύναμη τῶν λόγων, καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι καὶ ἡ ὠφέλεια παρόμοια.

208.

**Εὐλογίου⁹³, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας
Κατὰ Ναυατιανῶν λόγοι πέντε.**

Διαβάσαμε τοῦ ἁγίου Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοὺς πέντε λόγους «Κατὰ Ναυατιανῶν». Ὁ συγγραφέας αὐτός, ἂν καὶ δὲν ἐνδιαφέρθηκε καθόλου νὰ ἀφήσει ὄνομα γιὰ ἐπιδεξιότητα στοὺς λόγους, ὅμως δὲν τὸν ἐμπόδισε καθόλου ἡ ἔλλειψη προπαρασκευῆς στοὺς λόγους νὰ ἐλέγξει καὶ νὰ καταισχύνει τὰ σοφιστικὰ προκαλύμματα καὶ τὶς ἀπάτες τοῦ Ναυάτου. Γιατί, ὄντας πλούσιος σὲ Γραφικὰ νοήματα καὶ θεωρίες, ὅσα ἐκεῖνος ἀποσπώντας ἀπὸ τὶς

93. Βλ. Σελ. 127, ὑπόσημ. 49.

θεωρίαις, ὅσα ἐκεῖνος ἀποσπαράσσω τῆς ἰδίας αἵρέσεως πρό-
 βλημα καὶ συνηγορίαν ἐποιεῖτο, ταῦτα αὐτὸς ἀναπτύσσω, καὶ τὸ
 περὶ αὐτὰ κακοῦργον τῆς αἵρέσεως ἐπιδεικνύς, ἀφαιρεῖται αὐτοῦ
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τῶν Γραφῶν ῥήμασι τὸ ἀπονενοημένον
 5 αὐτοῦ καὶ ἀσύγγνωστον καὶ ἀλλόφυλον τῆς αἵρέσεως στηλιτεύει.
 Ἐν δὲ τῶ τελευταίῳ τῶν λόγων καὶ τὸ νόθον καὶ κακόπλαστον, ὃ
 εἰς Νανάτον ἀναφέρουσιν οἱ αὐτοῦ σπουδασταί, μαρτύριον διε-
 λέγχει. Ἔστι μὲν οὖν καὶ αὐτὸ τοῦτο ὃ κατὰ Νανάτου ἔλεγχος τὸ
 χρήσιμον ἔχων, πλὴν καὶ Γραφικῶν οὐκ ὀλίγων ἐνθεωρεῖται τού-
 10 τοις πολλαχοῦ τοῖς ἀξιολογωτάτοις τῶν ἐξηγητῶν συμφερομένη
 ἔρμηνεία. Ἀλλὰ καὶ τὸ πιθανόν τε καὶ ἡδῶνον ὡς ἐν τοιούτῳ λό-
 γων χαρακτῆρι οὐκ ἂν τις ἀγασθεῖς μεταγνοίῃ.

ΣΘ'.

Δίωνος, Λόγοι π'.

15 Ἄνεγνώσθη Δίωνος διβλίον ἐν Λόγοις π'. Οὗτος ἔστι μὲν τὴν
 πατρίδα Προυσαεύς, φυγὰς δ' ἐγεγόνει ταύτης τυραννίδος ἐκκλί-
 νων δουλείαν, καὶ πολλὴν ἐπῆλθε πλανώμενος γῆν. Δεξιὸς δὲ περὶ
 τοὺς λόγους ἔδοξεν εἶναι, καὶ μάλιστα τοὺς ὅσοι ῥυθμίζειν συμ-
 βουλεύουσι τὰ ἥθη. Ἦκμασε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως
 20 Τραϊανοῦ, καὶ πλεῖστον διέτριψε χρόνον παρ' αὐτῶ, καὶ τῆς ὅτι
 μάλιστα τιμῆς καὶ δεξιώσεως ἔτυχεν, ὡς καὶ συγκαθέζεσθαι αὐτὸν
 τῶ βασιλείῳ ὀχήματι. Παῖς μὲν ἦν οὗτος Πασικράτους, σοφιστῆς
 δὲ καὶ φιλόσοφος τὸ ἐπιτήδευμα. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' αὐτὸν τῆς κατὰ
 τὸ σχῆμά φασι σεμνότητος ἀντιποιεῖσθαι, ὡς καὶ λεοντῆν πολλὰ-
 25 κισ ἐνημμένον ποιεῖσθαι τὴν πρόοδον. Φωνὴν δ' ἠρεμαίαν ἠφίει
 καὶ σταθεράν. Καὶ σχολαῖον μὲν ἀλλ' οὐκ ἀναβεβλημένον βάδι-
 σμα, καὶ τᾶλλα τῶν κινήματων οὐκ ἀσύμφωνα· ἰσχνὸς δ' ἦν καὶ
 οὐδὲ μέγας τὸ σῶμα.

Τοῦτον πολλοὺς φασὶ καὶ ποικίλους γράψαι λόγους, οἱ δ' εἰς
 30 ἡμετέραν φθάσαντες γνῶσιν τὸν π' ἐπλήρουν ἀριθμὸν. Χρυσόστο-
 μον δ' αὐτὸν οἱ λόγοι τῆ κατ' αὐτὸν γενεᾷ δεδώκασιν ἐπονομάζειν.
 Ἔστι μὲν οὖν, ὅπερ ἔφη, τὸ πλεῖστον αὐτοῦ τῶν λόγων, οὓς ἡμεῖς
 ἴσμεν, συμβουλευτικόν· οἷα δ' εἰκός, καὶ τῶ συμβουλευτικῶ παρα-

Γραφές τὰ μετέβαλε σὲ προκαλύμματα καὶ συνηγορία τῆς αἵρεσής του, ὁ Εὐλόγιος τὰ ἀφαιρεῖ ἀπὸ αὐτὸν ἐξηγώντας τον καὶ ἀποκαλύπτοντας τὰ κακὰ κίνητρα τῆς αἵρεσης. Ἄλλὰ καὶ μὲ ἄλλους λόγους τῶν Γραφῶν στηλιτεύει τὴν ἀνοησία του καὶ τὴν ἀσυγχώρητη καὶ ξενόφερτη αἵρεσή του. Στὸν τελευταῖο λόγο ἐλέγχει καὶ τὸ νόθο καὶ κακόπλαστο μαρτύριο ποὺ ἀποδίδουν οἱ σπουδαστές του στὸν Ναυάτο. Ὁ ἔλεγχος λοιπὸν κατὰ τοῦ Ναυάτου ἔχει καὶ αὐτὴ τὴ χρησιμότητα, ἀλλὰ καὶ ὄχι λίγων Γραφικῶν χωρίων ἢ ἐρμηνεῖα παρατηρεῖται σ' αὐτοὺς ὅτι συμφωνεῖ σὲ πολλὰ μὲ τοὺς ἀξιολογότατους ἐξηγητές. Ἄλλὰ καὶ τὴν πειστικότητα καὶ τὸ εὐχάριστο ὅπως μπορεῖ νὰ ἐκφρασθεῖ σὲ τέτοιου εἴδους λόγους ἂν τὰ θαυμάσει κανεὶς δὲν θὰ μετανοήσει.

209.

Δίωνος, Λόγοι ὀγδόντα.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ Δίωνα μὲ ὀγδόντα Λόγους. Αὐτὸς πατρίδα του εἶχε τὴν Προύσσα. Προκειμένου νὰ ἀποφύγει τὴ δουλεία τῆς τυραννίας ἔγινε ἐξόριστος καὶ περιῆλθε πολλὰς χώρες. Θεωρήθηκε ἱκανὸς στοὺς λόγους καὶ μάλιστα ἐκείνους ποὺ συμβουλεύουν τὴ ρύθμιση τῶν ἠθῶν. Ἐζησε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανουῦ· πέρασε πολὺν καιρὸ κοντὰ του καὶ τιμήθηκε καὶ φιλοξενήθηκε ὅλως ἰδιαίτερα ἀπὸ αὐτόν, ὥστε νὰ κάθεται μαζί του στὴ βασιλικὴ ἄμαξα. Ἦταν υἱὸς τοῦ Πασικράτη καὶ στὸ ἐπάγγελμά του ἦταν σοφιστὴς καὶ φιλόσοφος. Τόσο πολὺ, λένε, ἐπιδίωκε τὴ μεγαλόπρεπη ἐμφάνιση, ὥστε πολλὰς φορές κυκλοφοροῦσε ντυμένος με δέρμα λιονταριοῦ. Μιλοῦσε ἤρεμα καὶ σταθερά. Τὸ βάδισμά του ἦταν ἀργό, ἀλλ' ὄχι ἀσθενικό· ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες κινήσεις του δὲν ἦταν διαφορετικὲς. Ἦταν ἀδύνατος καὶ ὄχι μεγαλόσωμος.

Λένε πὼς αὐτὸς ἔγραψε πολλοὺς καὶ διαφορετικοῦ περιεχομένου λόγους, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ εἶδα ἐγὼ ἔφταναν στὸν ἀριθμὸ ὀγδόντα. Οἱ λόγοι του ἔκαναν τοὺς συγχρόνους του νὰ τὸν ἐπιονομάζουν Χρυσόστομο. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς λόγους του ποὺ, ὅπως εἶπα, ἐγὼ γνωρίζω, εἶναι συμβουλευτικοί. Κι ἐπειδὴ, ὅπως εἶναι φυσικό, καὶ τὸ δικανικὸ ἐμπλέκεται κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὸ συμβουλευτι-

πλεκόμενον τὸ οἶον δικανικὸν παραπλήσιον τὴν ἀρετὴν κὰν τῷ
μέρει τῷδε τοῦ λόγου δεικνύει, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ὁ «Ῥοδια-
κός». Δριμύς τε γὰρ ἐστὶ τοῖς ἐνθυμήμασι, καὶ τὸ συνεστραμμένον
πρὸς γε τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα τῶν λόγων ἔχων, καὶ τὸ ἔντονον
5 μετὰ τοῦ γονίμου πλουτῶν. Ἄριστος δὲ τοῖς παραδείγμασι καὶ
πολύς ἐστι πανταχοῦ, καὶ ποικίλης ὕλης λαμβάνων αὐτὰ καὶ προσ-
φυῶς ἀρμοζόμενος. Χαίρει δὲ μάλιστα καὶ μυθολογήμασι τὰς
παραινέσεις συνδιαπλέκειν, διὸ καὶ τὸ ἀφελές διώκειν δοκεῖ· σπά-
νιον γὰρ εἴ τις εὖροι κατὰ τὸν Πλατωνικὸν ζῆλον τοῖς διάγραμμα καὶ
10 ὄγκον ἐνεργαζομένοις τῷ λόγῳ, ὥσπερ ἐν τῷ Βορυσθενικῷ, μύθοις
αὐτὸν ἀποχρώμενον. Ἀφελῆς μὲν οὖν ἐστὶ τὰ πολλά, ὡς ἔφθην
εἰπῶν, ταῖς ἐννοίαις, καὶ τῶν τε καθωμιλημένων αὐτῷ καὶ ἐπιπο-
λαξουσῶν αἱ λέξεις, καὶ οὐδὲν οὐδ' ἢ σύνταξις οὐδ' ἐπὶ τὸ βαθύτε-
ρον οὐδὲ τὸ καθηδυνόμενον ἐκνεωτερίζει. Καὶ τό γε ἐπὶ τοῖς ῥή-
15 μασι καὶ τῇ συμπλοκῇ τῶν ὀνομάτων τοῦ σαφοῦς ἂν τις ἐλπίσαιε
τὸν συγγραφέα κατεστοχάσθαι· ἀλλὰ τό γε διὰ μακροῦ τὴν τῆς
διανοίας ἀπόδοσιν προιέναι, καὶ ταῖς ἐπιβουλαῖς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖ-
στον τὸν λόγον διαπεπλέχθαι, οὐκ ἐπὶ μικρῷ τῆς τοιαύτης αὐτὸν
ἐκκλείει ιδέας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παραλλαγὴν ιδέας καὶ χαρακτῆρος
20 ἰδίωμα, ἀλλ' οὐκ αἰτίας ἴσως ἐνδειξίν ἔχει, τὸ δ' ἐπὶ μακρότατον
ἀποτείνειν τὰ προοίμια ἢ τὰ οἶον προοίμια οὐκέτι ἀφήσιν αὐτὸν
τὸ μὴ οὐχὶ ἀντὶ πολιτικοῦ καὶ συγγραφικοῦ τύπου τὸν ἐπὶ ταῖς
συνουσίαις ἀλλάξασθαι παραδεδυκότα, καὶ μείζω τὴν κεφαλὴν
τὴν ὡς ἐν λόγῳ τοῦ λοιποῦ σώματος διαπλάττειν.

25 Τῶν τοίνυν λόγων αὐτοῦ δ' περὶ βασιλείας μὲν εἰσὶν εἰρημένοι
καὶ ὁ Ε' δέ, «Λιδυκός» ἐπιγραφόμενος, μῦθον μὲν Λίδυν ἀπαγγέλλει,
ἐκείνων δ' ἐστὶν ἐξημμένος ὁ δ' ἔκτος περὶ τυραννίδος δίεισι,
καὶ περὶ ἀρετῆς ὁ ἐπὶ τούτῳ. Ὁ δὲ Η' Διογένης μὲν ἢ Ἰσθμικός
ἐπιγραφὴν ἔχει, πρῶξιν δέ τινα καὶ λόγους Διογένους κατὰ τὰ
30 Ἰσθμια διαγγέλλει. Καὶ ὁ Θ', «Διογένης» ἢ «Περὶ οἰκετῶν», πα-
ραινεῖ μὲν ἅπαντας δι' ἐνός προσώπου αὐτοῦ μὲν ἕκαστον πολλὴν
ἐπιστροφὴν καὶ ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, ὀλίγην δὲ τῶν ἔξωθεν συμ-

κό, δείχνει παραπλήσια δύναμη καὶ σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ λόγου, μάλιστα περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ «Ροδιακὸς λόγος». Εἶναι δεινὸς στοὺς συλλογισμούς, ὁ χαρακτήρας τῶν λόγων του εἶναι πυκνός, ζωηρὸς, καὶ πλούσιος ἀπὸ γόνιμες ἰδέες. Εἶναι ἄριστος στὰ παραδείγματα πού χρησιμοποιεῖ πολλὰ παντοῦ, τὰ ὅποια παίρνει ἀπὸ διαφορετικὲς περιπτώσεις καὶ τὰ προσαρμόζει κατάλληλα. Ἄγαπᾷ ὅλως ἰδιαίτερα νὰ διαπλέκει τὶς παραινέσεις του μὲ μυθολογήματα, γι' αὐτὸ καὶ μοιάζει νὰ ἐπιδιώκει τὴν ἀφέλεια· γιατί εἶναι σπάνιο νὰ βρεῖ κανεὶς κάποιον νὰ χρησιμοποιεῖ μύθους κατὰ μίμηση τοῦ Πλάτωνα, ὅπως στὸν Βαρουθενικό, πού δίνουν στὸ λόγο ἔμφαση καὶ μεγαλοπρέπεια. Εἶναι ἀπλὸς κατὰ τὸ πλεῖστον, ὅπως ἔχω πεῖ ἤδη, στὰ νοήματα, οἱ λέξεις του εἶναι κοινὲς καὶ συνηθισμένες, καὶ ἡ σύνταξί του δὲν ἔχει βαθύτητα οὔτε ἐπινοεῖ νέους τρόπους γιὰ νὰ προκαλέσει εὐχαρίστηση. Ὅσον ἀφορᾷ τὶς λέξεις καὶ τὸ συνδυασμό τους θὰ μπορούσε νὰ διαπιστώσει κανεὶς ὅτι ὁ συγγραφέας στόχο του ἔχει τὴ σαφήνεια· ἀλλὰ τὸ νὰ προχωρεῖ στὴν ἀπόδοση τοῦ νοήματος ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ πορεία καὶ τὸ νὰ διαπλέκει τὸ περισσότερο μέρος τοῦ λόγου μὲ παρεκβολὰς τὸν ἀπομακρύνει ὄχι λίγο ἀπὸ τὸν στόχο του αὐτὸν. Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι παραλλαγή τῆς μορφῆς τοῦ λόγου καὶ ἰδιαίτερο γνώρισμα τοῦ χαρακτήρα, καὶ δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἀφορμὴ πρὸς μομφή. Τὸ νὰ περατώνονται ὅμως σὲ μεγάλο μᾶκρος τὰ προοίμια ἢ ὅσα ἔχουν θέση προοιμίων, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ μὴν ἀνταλλάξει τὸν πολιτικὸ καὶ γραπτὸ τύπο, μὲ τὸν λόγο πού χρησιμοποιεῖται στὶς συντροφικὰ καὶ νὰ διαπλάθει τὴν κεφαλὴ τοῦ λόγου μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ λοιπὸ σῶμα²⁴.

Ἄπὸ τοὺς λόγους του τέσσερις ἀναφέρονται στὴ βασιλεία· ὁ πέμπτος σχετίζεται μὲ τοὺς τέσσερις καί, ἐπιγραφόμενος «Λιβυκός», διηγεῖται ἕναν Λιβυκὸ μῦθο. Ὁ ἕκτος ἀναπτύσσει τὸ θέμα τῆς τυραννίδος, ἐνῶ ὁ ἔπομένος (ἔβδομος) ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀρετή. Ὁ ὄγδοος ἐπιγράφεται «Διογένης» ἢ «Ἰσθμικός» καὶ διηγεῖται κάποια ἐνέργεια καὶ κάποιους λόγους τοῦ Διογένη στὰ Ἰσθμια. Καὶ ὁ ἕνατος ἐπιγράφεται «Διογένης» ἢ «Περὶ οἰκετῶν» προτρέπει γενικὰ ὅλους νὰ ἀσχολοῦνται πολὺ καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ λίγο

κύριο μέρος, καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάσθησαν λυρίνοι (νεογνοί).

πιπτόντων, καὶ μὴ χρῆναι φεύγοντα διώκειν οἰκέτην ἄτοπον γὰρ
 ἐκείνους μὲν κακοὺς ὄντας ἐλπίζειν ἄνευ τῶν δεσποτῶν ἄμεινον
 διώσεσθαι, τοὺς δεσπότης δὲ μὴ ἀξιούντας φαύλους εἶναι μὴ νομί-
 ζειν ἄμεινον διάξειν, εἰ μὴ παραπολαύοιεν τῆς τῶν δραπετῶν
 5 σκαιότητος Ὅ δὲ Γ' «Τρωϊκὸς» μὲν ἔλκει τὴν ἐπιγραφὴν, ὑπὲρ τοῦ
 μὴ ἀλῶναι δὲ τὸ Ἴλιον διεσπούδασται, Ὅμηρον τε κατὰ τὸ τραχύ-
 τερον προσφέρεται, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὴν Ἰλιάδα αὐτῷ πεποιή-
 ται, τὰναντία τούτοις πραγματεύεται. Ὅ δὲ «Ὀλυμπικὸς» ἢ «Περὶ
 τῆς πρώτης τοῦ Θεοῦ ἐννοίας», αὐτὸ τοῦτο πειρώμενος ἐπιδεικνύ-
 10 ειν, ἐνδέκατός ἐστιν. Ὅ δὲ Β', «Ἐν Ἀθήναις περὶ φυγῆς» ἐπιγρα-
 φὴν ἔχων, εἴρηται μὲν ἐν αὐταῖς, δίεισι δὲ ὡς οὐδὲν ἢ φυγὴ χαλε-
 πόν, καὶ ὡς πλοῦτος μὲν καὶ δόξα καὶ δυναστεία θάπτον ἀπὸ τῶν
 ἐχόντων ἐπὶ τοὺς μῆδ' ἐλπίσαντας μεταρρεῖ, τὸ δὲ φιλοσοφεῖν καὶ
 τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν διὰ βίου τε κτῆμα διαμένει ἀγαθὸν καὶ ἀποικο-
 15 μένοις συνέπεται.

Ὅ δὲ Γ' «Εὐβοϊκὸς ἢ Κυνηγετικὸς» ἔλαχεν ἐπιγραφὴν, εἰσά-
 γει δὲ τινὰς ἐν Εὐβοίᾳ τοιοῦτον βίον βιοῦντας, δι' ὧν κατασκευά-
 ζει ὡς ὁ ἀπράγμων βίος, εἰ καὶ πενόμενος εἴη, πολλῶ τῶν ἐν ἄστει
 θορυβουμένων τε καὶ τρυφάντων ἡδίων τε καὶ λυσιτελέστερος
 20 «Ῥοδιακὸς» δὲ ὁ Δ' ἐπιγράφεται· ἐν τούτῳ ἔθος ἄλογον παρὰ
 Ῥοδίοις ἐπιτιμᾶ ἐπιπολάσαν. Τὸ δ' ἦν, οὓς ἐβούλοντο τιμᾶν ἄν-
 δριᾶσι, τούτοις μὲν ἀνδριάντα ἀνίστασαν οὐδένα, τοὺς δὲ τοῖς πά-
 λαι ἀνεστηκότας, τούτων ἄρα ἢ τὰς ἐπιγραφὰς μεταξέοντες εἰς τὰ
 τῶν μελλόντων τιμηθῆναι ὀνόματα, ἢ τῷ χρόνῳ μῆδὲ φαινομένων
 25 ἐπιγράφοντες, τῶν τε οἰχομένων τό γε ἐπ' αὐτοῖς τὴν τιμὴν ἐλυμαί-
 νοντο, καὶ οὓς τιμᾶν ὑπεπλάττοντο, ἀλλοτριαῖς καὶ κατ' οὐδὲν εἰο-
 κυῖαις εἰκόσιν ἐνύβριζον. Ἐν τῷδε τῷ λόγῳ μεγάλη τοῦ ἀνδρός
 τῆς ἀνασκευαστικῆς ἰσχύος ἢ ἀρετὴ διαφαίνεται. Ὅ δὲ Ε' «Πρὸς
 Ἀλεξανδρεῖς» μὲν ἐπιγέγραπται, δήμου δὲ φύσιν ἀναπτύσσων

γιὰ τὰ ἔξωτερικὰ συμβαίνοντα, καὶ δὲν πρέπει τὸν δοῦλο ποὺ φεύγει νὰ τὸν καταδιώκομε· γιατί εἶναι παράλογο, ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι κακοὶ νὰ ἐλπίζουν ὅτι θὰ ζήσουν καλύτερα χωρὶς τοὺς κυρίους, ἐνῶ οἱ κύριοι, ποὺ πιστεύουν ὅτι δὲν εἶναι κακοί, νὰ νομίζουν ὅτι θὰ ζήσουν καλύτερα, ἂν δὲν ἀπολαύσουν πρῶτα τὴ βαναυσότητα τῶν δραπέτων. Ὁ δέκατος ἐπιγράφεται «Τρωϊκός» καὶ ὑποστηρίζει τὴ μὴ ἄλωση τοῦ Ἰλίου· ἐπιτίθεται μὲ μεγάλη σκληρότητα στὸν Ὅμηρο καὶ στὴν ποίησή του γιὰ τὴν Ἰλιάδα καὶ πραγματεύεται ἀντίθετα ἀπὸ τὰ λεγόμενά του. Ὁ «Ὀλυμπικός», ἢ «Περὶ τῆς πρώτης τοῦ Θεοῦ ἐννοίας», ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσει αὐτὸ ἀκριβῶς, εἶναι ὁ ἐνδέκατος λόγος. Ὁ δωδέκατος, ποὺ ἐπιγράφεται, «Ἐν Ἀθήναις περὶ φυγῆς» εἰπώθηκε βέβαια στὴν Ἀθήνα, ἀναπτύσσει ὅμως σ' αὐτὸν ὅτι ἡ ἔξορία (φυγὴ) δὲν εἶναι καθόλου δυσάρεστο καὶ ὅτι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη μεταβιβάζονται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔχουν σὲ ἐκείνους ποὺ οὔτε κἂν τὰ ἤλπισαν, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἀσκησι τῆς ἀρετῆς σὲ ὅλη τὴ ζωὴ παραμένει ἀπόκτημα ἀγαθὸ καὶ ἀκολουθεῖ καὶ μετὰ θάνατο.

Ὁ δέκατος τρίτος φέρει τὴν ἐπιγραφή, «Εὐβοϊκός» ἢ Κυνηγετικός», καὶ παρουσιάζει μερικοὺς νὰ ζοῦν στὴν Εὐβοία αὐτὴ τὴ ζωὴ, καὶ μ' αὐτοὺς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κοσμικὲς φροντίδες βίος, ἀκόμα καὶ ἂν διάγεται σὲ φτώχεια, εἶναι πολὺ πιὸ εὐχάριστος καὶ ὠφελιμότερος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θορυβοῦν καὶ καλοπερνοῦν στὴν πόλη. Ὁ δέκατος τέταρτος ἐπιγράφεται «Ροδιακός»· σ' αὐτὸν ἐπιτιμᾷ μιὰ παράλογη συνήθεια ποὺ ἐπικράτησε στὴ Ρόδο, καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ ἑξῆς· Ὅποιους ἤθελαν νὰ τιμήσουν μὲ ἀνδριάντες, σ' αὐτοὺς δὲν ἔστηναν κανένα ἀνδριάντα, καὶ ἐκείνους ποὺ εἶχαν στηθεῖ γιὰ τοὺς παλαιούς, ἀπὸ αὐτοὺς ἢ μετέβαλλαν τὰ ὀνόματα (ὅσων τιμήθηκαν) σ' ἐκείνων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τιμηθοῦν, ἢ ἔβαζαν ὀνόματα κάποιων ποὺ οὔτε κἂν φάνηκαν μέσα στὸν χρόνο, καὶ ὅσο μπορούσαν κατέστρεφαν τὴν τιμὴ τῶν νεκρῶν, καὶ αὐτοὺς ποὺ προσποιοῦνταν ὅτι τιμοῦν, τοὺς ἀτίμαζαν μὲ εἰκόνες ἀταίριαστες καὶ ποὺ δὲν τοὺς ἔμοιαζαν καθόλου. Σ' αὐτὸ τὸ λόγο διαλάμπει ἡ μεγάλη ἀνατρεπτικὴ δύναμη τοῦ συγγραφέα. Ὁ δέκατος πέμπτος ἐπιγράφεται βέβαια «Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς», ἀλλὰ ἐκθέτει τὸν χαρα-

ταύτης κατατρέχει· καὶ ὅτι μὴ χρὴ τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμον, ἴδια
πολλὰ τὰ πρὸς ἀρετὴν παρακαλοῦντα ἔχοντα, τῆς ἐν τῷ κοινῷ ἐπι-
πολαζούσης ταραχῆς καὶ ἀταξίας καὶ αὐτὸν εἶναι ἀνδράποδον,
μάλιστα δὲ παραφυλάττεσθαι τὸ ἁμάρτημα κατὰ τὰς δημο-τελεῖς
5 πανηγύρεις καὶ τὰ θέατρα.

«Ταρσικοὶ» δὲ δύο ἐφεξῆς ἐπιγραφῆς ἔτυχον, ὧν ὁ μὲν ἄ-
ἔπαινόν τινα τῆς πόλεως ἐπιτρέχων, οὐκ εὐδαίμονας ἐκείνας ἀπο-
φαίνει τῶν πόλεων, ὅσαι κρήνας καὶ ποταμούς καὶ κάλλη στοῶν
καὶ οἰκοδομημάτων καὶ καρπῶν ἀφθονίαν καὶ τὰ παραπλήσια
10 προβάλλονται, ἀλλ' ἐν ὅσαις τάξεις καὶ ἀρετῇ τῶν πολιτευομένων
διαδεῖκνυται. Οὗτος ὁ λόγος καὶ παράλογόν τε καὶ ἐφύβριστον
ἔθος κατὰ φωνῆς ἀπήχησιν τοῖς Ἀλεξανδρεῖσι πραττόμενον
εὐθύνας ὑπάγει, παραινῶν ἀποσχέσθαι τοὺς χρωμένους, ἢ
μᾶλλον αὐτῶν πληκτικώτερον καθαπτόμενος. Ὁ δὲ δεύτερος
15 παραινεῖ μὴ συκοφαντικῶς πρὸς τοὺς ἄρχοντας διακεῖσθαι, μηδ'
ἐπὶ τοῖς βραχέσι τῶν παραλυπούντων εὐθύς ἀνερεθίζεσθαι καὶ
ἐπαιτιᾶσθαι τούτους. Ὁ δὲ ΙΗ, ὃς οὐκ ἐπιγέγραπται, ἐν Κελαι-
ναῖς ἐρρήθη τῆς Φρυγίας, διαλαμβάνει δὲ ὡς οὐκ ἀρετῆς εἶη ση-
μεῖον τὸ κομᾶν, ὥσπερ οὐδ' ἄλλο τι τῶν σχημάτων τῶν περὶ τὸ
20 σῶμα, ὥσπερ οὐδὲ τούτων τὰ ἐναντία· διαπλέκεται δ' αὐτῷ καὶ
τῆς πόλεως ἔπαινος. Τὸν δὲ ΙΘ μνηύει ἢ ἐπιγραφὴ ῥηθῆναι μὲν
ἐν τῷ Βορυσθένει, ἀναγνωσθῆναι δὲ ἐν τῇ πατρίδι, ἐν ᾧ ἄθλα τε
δίεισιν ὁ συγγραφεύς, καὶ κατὰ τὸν Πλατωνικὸν συνομολογεῖ ζῆ-
λον περὶ τε τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων τοῖς Βορυσθενίταις διειλέ-
25 χθαι τῆς τε τοῦ παντός διακοσμήσεως καὶ κινήσεως καὶ τῶν ἐν
αὐτῷ στοιχείων. Ἔχεται δὲ τινος λαμπρότητος καὶ σεμνότητος
οὗτος ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὁ λόγος. Καὶ ὁ «Κορινθιακὸς» δὲ Κ' ὧν,
ἐν Κορίνθῳ μὲν ἐρρήθη, ἐπιτίμησιν δ' αὐτῶν διαπεραίνει ἀνθ' ὧν
εἰκόνι τὰ πρῶτα τιμήσαντες αὐτὸν ὕστερον ἀποδημήσαντος ἐκ
30 διαβολῆς οὐ δικαίας περιείλοντο τὸ γέρας. Ἐγγὺς δ' ἐστὶ τοῦ Ῥο-
διακοῦ κατὰ τὴν ἐν λόγοις ῥώμην καὶ ἀρετὴν οὗτος ἢ δὲ τοῦ οἴου

κτῆρα τοῦ δήμου καὶ τὸν κατηγορεῖ, καὶ λέγει ὅτι δὲν πρέπει ὁ δῆμος τῶν Ἀλεξανδρέων, ποὺ ἔχει πολλὰ καλὰ γνωρίσματα ποὺ προτρέπουν στὴν ἀρετὴ, νὰ γίνεи καὶ αὐτὸς ἀνδράποδο τῆς ταραχῆς καὶ τῆς ἀταξίας ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ κοινό, καὶ κυρίως νὰ φυλάγεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ παράπτωμα στὶς δημόσιες πανηγύρεις καὶ στὰ θεάτρα.

Δύο ἐπομένοι λόγοι ἐπιγράφονται «Ταρσικοί», ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος, διατυπώνοντας ἐπιτροχάδην κάποιον ἔπαινο τῆς πόλης, παρουσιάζει ὅτι δὲν εἶναι εὐδαίμονες οἱ πόλεις ἐκεῖνες ποὺ προβάλλουν βρύσες καὶ ποταμούς καὶ ὠραῖες στοές καὶ οἰκοδομήματα καὶ ἀφθονία καρπῶν καὶ τὰ παρόμοια, ἀλλ' αὐτὲς στὶς ὁποῖες διαλάμπει ἡ ἀρετὴ τῶν πολιτῶν τους. Αὐτὸς ὁ λόγος καταλογίζει εὐθύνες στοὺς Ἀλεξανδρεῖς γιὰ συνήθεια παράλογη καὶ ὑβριστικὴ κατὰ τὴν ἐκφώνηση ὁμλίας, καὶ συμβουλεύει ὅσους τὴ χρησιμοποιοῦν νὰ τὴν ἐγκαταλείψουν, ἢ μᾶλλον τοὺς ἐπιπλήττει αὐστηρὰ. Ὁ δεύτερος λόγος συμβουλεύει νὰ μὴν ἔχουν τὴν τάση νὰ συκοφαντοῦν τοὺς ἄρχοντες, οὔτε γι' ἀσήμαντα δυσάρεστα λάθη τους νὰ ἐρεθίζονται ἐναντίον τους καὶ νὰ τοὺς κατηγοροῦν. Ὁ δέκατος ὄγδοος, ποὺ δὲν φέρει ἐπιγραφή, ἐκφωνήθηκε στὶς Κελαινές τῆς Φρυγίας καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἀπόδειξη ἀρετῆς τὸ νὰ τρέφει κανεῖς κόμη, ὅπως οὔτε καὶ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ φτιασίδια τοῦ σώματος, καὶ βέβαια οὔτε καὶ τὰ ἀντίθετά τους. Σ' αὐτὸν τὸ λόγο συνυφαίνεται καὶ ἔπαινος τῆς πόλης. Ὁ δέκατος ἕνατος δηλώνει ἡ ἐπιγραφή του ὅτι ἐκφωνήθηκε στὸν Βορυσθένη⁹⁵, ἀλλὰ ξαναειπώθηκε στὴν πατρίδα του. Σ' αὐτὸν ὁ συγγραφέας ἐκθέτει κατορθώματα καὶ κατὰ μίμηση τοῦ Πλάτωνα μίλησε στοὺς Βορυσθενίτες γιὰ τὸν δημιουργὸ τῶν ὄλων καὶ γιὰ τὴν τάξη καὶ τὴν κίνηση τοῦ σύμπαντος καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ τὸ συγκροτοῦν. Αὐτὸς ὁ λόγος ἔχει μὴ λάμψη καὶ μὴ μεγαλοπρέπεια περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ εἰκοστὸς εἶναι ὁ «Κορινθιακός», ποὺ ἐκφωνήθηκε βέβαια στὴν Κόρινθο, περιλαμβάνει ὅμως ἐπιτίμηση πρὸς τοὺς Κορίνθιους ἐπειδὴ, ἐνῶ πρῶτα τὸν τίμησαν μὲ ἀνδριάντα, ἔπειτα ὅταν ἔφυγε ἀπὸ διαβολὴ ἄδικη τοῦ ἀφήρεσαν τὸ τιμητικὸ ἀφιέρωμα. Ὁ λόγος πλησιάζει τὸν «Ροδιακὸ» ὡς πρὸς τὴ δεινότητα τοῦ λόγου καὶ τὴ δύναμη. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ,

95. Ὁ ποταμὸς Δνείπερος τῆς Ρωσίας.

προομίον παράτασις κἀνταῦθα, ὡς καὶ παρὰ μικρὸν πανταχοῦ,
τῆς ἀρετῆς οὐ μετέχει.

Τοῦ δὲ ΚΑ' ἡ ἐπιγραφή «Περὶ τῆς πρὸς Νικαεῖς ὁμονοίας τῶν
Νικομηδέων» ἐστὶ· καὶ τοῦτον ὑπέρχεται τὸν ἀγῶνα ὁ λόγος
5 εὐκαιρῶς διὰ τῆς ἡδονῆς προενηνεγμένος μᾶλλον γὰρ οὕτω ταῖς
ψυχαῖς τὸ πιθανὸν ἐθέλει διαδύειν. Τὸν δὲ Β' καὶ Κ' ἐν Νικαίᾳ
εἰρησθαι ἡ ἐπιγραφή δηλοῖ «Περὶ ὁμονοίας, πεπανμένης τῆς
στάσεως»· αὐτὸ δὲ τοῦτο διατίθησιν ὁ ἀνὴρ, ἔπαινον τοῦ γεγονό-
τος Ὁ δὲ ΚΓ' «Περὶ τῆς πρὸς Ἀπαμειῖς ὁμονοίας» εἴρηται ἐν τῇ
10 πατρίδι, αὐτὸ δὲ διαπράττεται τοῦτο. Καὶ ὁ ἐφεξῆς δὲ περὶ ὁμο-
νοίας τῆς πρὸς τοὺς Προυσαεῖς παρακαλεῖ τοὺς Ἀπαμείας Ὁ δὲ
ΚΕ' «Διάλεξις» ἐστὶν «ἐν τῇ πατρίδι»· ἄγνοιαν δὲ ὑποπλάττεται
τῆς αἰτίας ὁ διαλεγόμενος, δι' ἣν μηδὲν χρήσιμον αὐτοῦ τῶν λό-
γων προδεδβλημένων ἡδέως καὶ ποθοῦντες ἀκούουσι. «Πολιτικός»
15 δὲ ἐστὶ τῷ ΚΣ' ἡ ἐπιγραφή, «Καὶ εἴρηται ἐν τῇ πατρίδι» ὥσπερ καὶ
ὁ ἐφεξῆς, φιλοφρονητικὸς ὑπάρχων αὐτῇ ἀνθ' ὧν τιμαῖς τὸν φιλο-
φρονούμενον ἐδεξιούτο. «Ἀπολογισμὸς» δὲ ἐστὶν ὁ μετ' αὐτούς,
ὅπως διέκειτο πρὸς τὴν πατρίδα. Ὁ δὲ Θ' καὶ Κ' «Πρὸ τοῦ φιλοσο-
φεῖν μὲν ἐν τῇ πατρίδι» ἐπιγράφεται, τοὺς δ' ἐπιχειρήσαντας κατα-
20 λεύειν αὐτόν τε καὶ σὺν αὐτῷ ἕτερον, εἶτα δὲ καὶ πυρὶ τὴν οἰκίαν
δοῦναι, τούτους ἡρέμα πως ἐπιτιμῶν, τὸ πλανᾶσθαι ἐπὶ τῆς ξένης
τῆς οἴκοι διατριβῆς διὰ τὰς ἐν πόλει ἀταξίας ἄμεινον κατασκευά-
ζει. Ἡ δὲ τῶν πολιτῶν ὀργὴ κατ' αὐτοῦ, διότι, φησί, καταρρέου-
σαν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνέλαβε τὴν οἰκίαν.

25 Καὶ ὁ Α' δέ, «Δημηγορία ἐν τῇ πατρίδι», τὴν ἐπιγραφὴν φέ-
ρων, εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἀποβλέπει. Καὶ ὁ Α' καὶ Λ' ἐν τῇ πα-
τρίδι μὲν ἐλέγχθη, «Πολιτικός» δ' ἐπιγέγραπται «ἐν ἐκκλησίᾳ»,
καὶ συμβουλεύει τῶν εἰς ἀλλήλους ὕβρεων ἀποσχομένους καὶ προ-
πηλακισμῶν τὴν στάσιν εἰς ὁμόνοιαν διαλύειν. Ὡσαύτως ἐν τῇ
30 πατρίδι μὲν ἐλέγχθη καὶ ὁ ἐφεξῆς, ὃ δὲ ἐπιγράφεται, «Παραίτησις

ὅπως σχεδὸν καὶ παντοῦ, τὸ ἐκτεταμένο κατὰ κάποιο τρόπο προοίμιο, τοῦ στερεῖ τὴν τελειότητα.

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου εἶναι «Περὶ τῆς Πρὸς Νικαεῖς ὁμονοίας τῶν Νικομηδέων». Αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τὸν ἀναλαμβάνει ὁ λόγος μὲ πρόσφορο τρόπο, διατυπωμένος γιὰ νὰ προκαλέσει εὐχαρίστηση. Γιατὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο εἰσδύει εὐκολότερα στὶς ψυχῆς ἢ πειθῶ. Ὁ εἰκοστός δεύτερος «Περὶ ὁμονοίας» δηλώνει ἡ ἐπιγραφή ὅτι ἐκφωνήθηκε στὴ Νίκαια, ὅταν σταμάτησε ἡ στάση, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονός πραγματεύεται καὶ ἐπαινεῖ ὁ συγγραφέας. Ὁ εἰκοστός τρίτος «Περὶ τῆς πρὸς Ἀλαμεῖς ὁμονοίας» ἐκφωνήθηκε στὴν πατρίδα του καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ θέμα πραγματεύεται. Καὶ ὁ ἐπόμενος (ΚΔ') ἐκφωνήθηκε στὴν πατρίδα του καὶ προτρέπει τοὺς Ἀλαμεῖς σὲ ὁμόνοια μὲ τοὺς Προυσαεῖς. Ὁ εἰκοστός πέμπτος εἶναι «Διάλεξις» στὴν πατρίδα του· ὁ συνομηθὴς προσποιεῖται ἄγνοια τῆς αἰτίας, γιὰ τὴν ὁποία κανένα χρήσιμο στοιχεῖο πὺν προβάλλουν οἱ λόγοι του δὲν τὸ ἀκοῦν μ' εὐχαρίστηση καὶ πόθο. Ὁ τίτλος τοῦ εἰκοστοῦ ἔκτου εἶναι «Πολιτικός». Ἐκφωνήθηκε στὴν πατρίδα του, ὅπως καὶ ὁ ἐπόμενος, πὺν εἶναι λόγος φιλοφρονητικὸς γι' αὐτήν, ἐπειδὴ δεχόταν μὲ τιμὲς αὐτὸν πὺν τὴ φιλοφρονοῦσε. Ὁ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι «Ἀπολογισμὸς» (αἰτιολογία) γιὰ τὰ αἰσθήματά του πρὸς τὴν πατρίδα του. Ὁ εἰκοστός ἑνατος ἐπιγράφεται «Πρὸ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐν τῇ πατρίδι»· ἐκείνους πὺν ἀποπειράθηκαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν, μαζί καὶ κάποιον ἄλλον, καὶ ἔπειτα νὰ πυρπολήσουν καὶ τὸ σπίτι του, αὐτοὺς τοὺς ἐπιτιμᾷ ἤρεμα, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ περιπλάνηση στὴ ξενιτιὰ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴ διαμονὴ στὴν πατρίδα ἕξαιτίας τῆς ἀκαταστασίας πὺν ὑπάρχει σ' αὐτήν. Καὶ ἡ ὀργὴ τῶν συμπολιτῶν του ἐναντίον του ἦταν, λέγει, ἐπειδὴ ἐπισκευάσε πρὸς τὸ καλύτερο τὸ σπίτι του πὺν κατέρρευε.

Καὶ ὁ τριακοστός μὲ τὴν ἐπιγραφή, «Δημηγορία στὴν πατρίδα του», ἔχει τὸ ἴδιο θέμα. Καὶ ὁ ἐπόμενος (31ος) ἐκφωνήθηκε στὴν πατρίδα του καὶ τιλοφορούμενος, «Πολιτικός ἐν Ἐκκλησίᾳ», συμβουλεύει νὰ παύσουν τίς μεταξύ τους ὕβρεις καὶ προπηλακισμοὺς καὶ νὰ ὀδηγήσουν τὴ στάση σὲ ὁμόνοια. Στὴν πατρίδα του ἐπίσης ἐκφωνήθηκε καὶ ὁ ἐπόμενος. Τὸ περιεχόμενό του εἶναι αὐτὸ πὺν

ἀρχῆς ἐν τῇ βουλῇ», τοῦτο καὶ ἐνδείκνυται· ἐκ ψηφίσματος γὰρ
 ἄρχειν ὁ συγγραφεὺς ἠρημένος παραιτεῖται. Ὁ δὲ ΛΓ, «Περὶ τῶν
 ἔργων ἐν βουλῇ», τὴν ἐπιγραφὴν παρέχων, ἔπαινον μὲν τινα τῆς
 βουλῆς ἐπιτρέχει, ἀπολογεῖται δὲ καὶ ὑπὲρ ὧν ὁ Δίων ὑπενοεῖτο,
 5 ὡς μὴ τὰ τοῦ παιδὸς ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ κατὰ τὴν πόλιν τῆς
 πατρικῆς εἰσι βουλῆς ἐξημμένα. Ὁ ἐφεξῆς δὲ «Πρὸς Διόδωρον»
 ἐπιγραφόμενος, προτροπὴν μὲν τινα ἐπ' ἀρετὴν εἰσάγει, ἐπαινεῖν
 δὲ τὴν πόλιν φησὶ δι' ὧν τὸν ἐγκωμιάσαντα Διόδωρον ἐπαίνοις
 περιβάλλει. Ὁ δὲ ΛΕ, «Περὶ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους καὶ Εὐρι-
 10 πίδου», ἢ «Περὶ τῶν Φιλοκτῆτου τόξων» ἐπιγεγραμμένος, τὴν τοῦ
 Φιλοκτῆτου πλάττει ἑξαπάτην, ἣν προβεβλημένος Ὀδυσσεὺς λα-
 βῶν ᾤχετο τὰ τόξα. Τῷ δὲ ζ' καὶ Α' λόγῳ ἢ μὲν ἐπιγραφὴ «Περὶ
 Ὀμήρου» λέγει, ἔπαινος δὲ τις τοῦ ποιητοῦ διυφαίνεται, ὥσπερ
 καὶ τῷ περὶ Σωκράτους ἐπιγραφομένῳ τοῦ φιλοσόφου.

15 Ὁ δὲ «Περὶ Ὀμήρου καὶ Σωκράτους» ΛΗ' λόγος ὧν, ζη-
 λωτὴν Ὀμήρου Σωκράτην καὶ μαθητὴν ἐπιδείκνυσι, καὶ τό τε
 οἰκειῖον τῆς τῶν παραδειγμάτων μεταχειρίσεως ἐκεῖθεν ἀνα-
 μαθεῖν τὸν φιλόσοφον ἐπιδεικνύει, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ λόγου
 χάριν καὶ δύναμιν ἐναπομάξασθαι. Ὁ δὲ ΛΘ', «Ἀγαμέμνων ἢ
 20 Περὶ βασιλέως» ἐπιγραφόμενος, διέξεισιν ὡς δεῖ συμβόλων τοῖς
 ἀρίστοις τὸν βασιλέα κεχρημένον ἐκείνοις τε πείθεσθαι καὶ μὴ
 κατὰ τὸ δοκοῦν ἀπαυθαδιάζειν. Καὶ ᾧ δὲ «Νέστωρ» ἢ ἐπιγραφὴ,
 ὅπως κεχρηῆσθαι προσῆκε τῇ πρὸς τοὺς βασιλεῖς παραινέσει περι-
 λαμβάνεται. Ὁ δὲ ἐφεξῆς, «Ἀχιλλεὺς» οὐ πειθόμενος τῷ Χείρωνι,
 25 προνοία καὶ τέχνη, ἀλλὰ μὴ θράσει καὶ χειρῶν ἰσχύϊ συμβουλεύ-
 οντι μεταχειρίζεσθαι πόλεμον, ὕστερον οὐκ ἀπώνατο τῆς ἀπειθεί-
 ας. Καὶ ὁ «Φιλοκτῆτης» δὲ παράφρασις ἐστὶ τοῦ κατ' αὐτὸν ἀτυ-
 χήματος. Ἐφ' οἷς ὁ «Νέσσος» καὶ ἡ «Δηιάνειρα» τῶν ἀπιθάνως
 περὶ αὐτοὺς πεπλασμένων διὰ τινος θεραπείας εἰς εἰρμὸν τινα καὶ
 30 τάξιν δοκεῖ τὸ ἀπίθανον μεταρρυθμίζειν. Καὶ ὁ «Χρυσῆς» ἔπαι-

δηλώνει ἡ ἐπιγραφή, «Παραίτησις ἀρχῆς ἐν τῇ βουλῇ»· ὁ συγγραφέας παραιτεῖται ἀπὸ ἀξίωμα γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχε ἐκλεγεῖ μὲ ψήφισμα. Ὁ τριακοστὸς τρίτος μὲ τὴν ἐπιγραφή, «Περὶ τῶν ἔργων ἐν βουλῇ», προβαίνει σὲ σύντομο ἔπαινο τῆς βουλῆς καὶ μαζί ἀπολογεῖται καὶ γι' αὐτὰ πού ὑποψιάζονταν τὸν Δίωνα, ὅτι δὲν ἦταν ἐξαρτημένες ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ πατέρα οἱ ἐνέργειες τοῦ παιδιοῦ καὶ οἱ πολιτικὲς πράξεις. Ὁ ἐπόμενος λόγος (34ος) πού ἐπιγράφεται «Πρὸς Διόδωρον», περιλαμβάνει προτροπὴ στὴ ἀρετὴ, καὶ λέγει ὅτι ἐπαινεῖ τὴν πόλη μὲ τοὺς ἐπαίνους πού ἀποδίδει στὸν Διόδωρο πού τὴν ἐγκωμίασε. Ὁ τριακοστὸς πέμπτος μὲ τὴν ἐπιγραφή «Περὶ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου» ἢ «Περὶ τῶν Φιλοκτῆτου τόξων» διηγεῖται τὴν ἐξαπάτηση τοῦ Φιλοκτῆτη πού ἐξύφανε ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ἔφυγε παίρνοντας τὰ τόξα του. Στὸν τριακοστὸ ἕκτο λόγο, πού ἐπιγράφεται «Περὶ Ὀμήρου, πλέκεται κάποιος ἔπαινος τοῦ ποιητῆ, ὅπως καὶ στὸν ἐπόμενο λόγο (37ος) πού ἐπιγράφεται «Περὶ Σωκράτους τοῦ φιλοσόφου».

Ὁ λόγος «Περὶ Ὀμήρου καὶ Σωκράτους», πού εἶναι ὁ τριακοστὸς ὄγδος, παρουσιάζει τὸν Σωκράτη μιμητὴ τοῦ Ὀμήρου καὶ μαθητῆ, καὶ δείχνει ὅτι ἀπὸ τὸν Ὀμηροῦ ἔχει πάρει ὁ φιλόσοφος ὄχι μόνο τὴν εὐκόλη χρῆση τῶν παραδειγμάτων, ἀλλὰ σφράγισε τὸν λόγο του καὶ μὲ τὴν ἄλλη χάρη καὶ δύναμη. Ὁ τριακοστὸς ἑνατος, πού τιτλοφορεῖται «Ἀγαμέμνων ἢ Περὶ βασιλέως», πραγματεύεται ὅτι ὁ βασιλιάς πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦ ἀπὸ τοὺς συμβούλους τοὺς ἀριστοὺς καὶ νὰ ἀκούει τὶς συμβουλές τους, καὶ νὰ μὴν ἐνεργεῖ αὐτόβουλα μὲ θρασύτητα. Καὶ σ' αὐτὸν πού ἐπιγράφεται «Νέστωρ» (40ος) περιλαμβάνεται τὸ πῶς πρέπει νὰ δίνονται συμβουλές στους βασιλεῖς. Ὁ ἐπόμενος (41ος) πραγματεύεται ὅτι ὁ Ἀχιλλεύς, πού δὲν ἄκουγε τὸν Χείρωνα πού τὸν συμβούλευε νὰ πολεμᾷ μὲ προνοητικότητα καὶ τέχνη, καὶ ὄχι μὲ θρασύτητα καὶ δύναμη χειρῶν, ἀργότερα δὲν ὠφελήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνυπακοή. Καὶ ὁ «Φιλοκτῆτης» (42ος) εἶναι περιγραφή τοῦ ἀτυχήματος τοῦ ἥρωα. Ἀκολουθοῦν ὁ Νέσσοσ καὶ ἡ Δηϊάνειρα (43ος), μὲ τὸν ὁποῖο θέλει μὲ κάποια διόρθωση νὰ βάλλει σὲ μιὰ τάξη ὅσα ἀντίθετα ἔχουν πλασθεῖ γι' αὐτούς. Καὶ ὁ λόγος «Χρυσίς» (44ος) εἶναι ἐγκώμιο τῆς Χρυσίδας. Ὁ «Περὶ

νός ἐστὶ Χρυσῆδος Ὁ δὲ «Περὶ βασιλείας καὶ τυραννίδος» περὶ αὐτῶν τούτων διαλαμβάνει. Καὶ οἱ ἐφεξῆς δὲ γ' «Περὶ τύχης» λόγοι χαριεντά τινα καὶ φιλοσοφίας ἅμα ἐχόμενα θεωρήματα διατυποῦσιν.

5 Ὡσαύτως καὶ οἱ μετὰ τούτους «Περὶ δόξης» γ' λόγοι συμβουλεύουσι καὶ παραινοῦσι μηδένα λόγον τῆς τῶν πολλῶν δόξης ποιεῖσθαι καλὰ δὲ καὶ ὠφέλιμα τῇ παραινέσει συνδιαπλέκεται θεωρήματα. Ὁ δὲ ΝΒ' «Περὶ ἀρετῆς καὶ ἐπιγράφεται καὶ δίεισι. «Περὶ φιλοσοφίας» δὲ ἐστὶν ὁ Γ' καὶ Ν'. Ὁ δὲ ΝΔ' «Περὶ τοῦ φιλο-
10 σόφου». Ὁ δὲ Ε' καὶ Ν', «Περὶ τοῦ σχήματος ἐπιγεγραμμένος, δείκνυσιν ὡς οὐ χιτῶνι καὶ ὑποδήματι φιλοσόφων ὁ κατεσηματισμένος ἤδη, καὶ τὸν βίον φιλόσοφός ἐστιν. Ὁ δὲ ζ' καὶ Ν', «Περὶ πίστεως» ἐπιγραφῆς τυχῶν, καὶ ὁ ἐφεξῆς, «Περὶ ἀπιστίας», προτρέπονται φυλάσσεσθαι τὸ θαρρεῖν καὶ καταπιστεύειν καὶ τοῖς μάλι-
15 στα φιλεῖν δοκοῦσι πολλοῖς γὰρ πιστεύσασι μὲν μεγάλη ἀπήντησε συμφορὰ, ἀπιστία δὲ φραξαμένοις λαμπρὰ περιέγεγονε σωτηρία. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ «Περὶ ἀπιστίας» λόγος ὁ δὲ πρὸ αὐτοῦ διέξεισιν ὡς καὶ τὸ πιστεύεσθαι ὡς ἐπίπαν μεγάλα τοὺς πιστευομένους ἐξημίωσεν. Ἡ δ' ὑπόθεσις τοῦ ΝΗ' λόγου, ὡσπερ καὶ ἡ ἐπι-
20 γραφή, «Περὶ νόμου» ἐστίν, ὡς καὶ ἡ τοῦ ΝΘ' «Περὶ ἔθους», ὁ πράττειν μὲν ὅσα ὁ νόμος ἀποδείκνυσι, μεθ' ἡδονῆς δὲ καὶ πειθοῦς μᾶλλον ἢ θίας, καὶ ἀσφαλέστερον. Δύο δὲ οἱ ἐφεξῆς περὶ φθόνου διαλαμβάνουσι, καὶ ὁ Β' καὶ Ξ' περὶ πλούτου, τὸ ὀκληρὸν αὐτοῦ καὶ ἐπίβουλον στηλιτεύων, καὶ πολλῶ λυσιτελεστέραν αὐ-
25 τοῦ παριστῶν τὴν μετὰ δικαιοσύνην πενίαν.

Ὁ δὲ Γ' καὶ Ξ' ἐπιγράφεται τῶν ἐν Κιλικίᾳ «Περὶ ἐλευθερίας», ἐκεῖνον δὲ ἐλεύθερον παριστᾶ, ὅς τῶν ἐν αὐτῷ κύριος εἴη παθῶν, κἂν μυρῖοι ἔξωθεν αὐτοῦ τοῦ σώματος ὧσι δεσπότηται, καὶ δοῦλον ἐκεῖνον, ὅς ἀνδράποδόν ἐστὶ παθῶν, εἰ καὶ συμπάσης ἄρχειν τῆς
30 οἰκουμένης δοκεῖ. Εἰς τὴν αὐτὴν δ' ἀναφέρεται διάνοιαν καὶ ὁ

βασιλείας καὶ τυραννίδος» (45ος), μιλάει γι' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ δύο. Καὶ οἱ ἐπόμενοι τρεῖς (46ος, 47ος, 48ος) λόγοι «Περὶ τύχης» διατυπώνουν μερικὰ εὐχάριστα καὶ φιλοσοφικὰ θεωρήματα.

Τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς τρεῖς λόγοι «Περὶ δόξης» (49ος, 50ος, 51ος) συμβουλεύουν καὶ προτρέπουν νὰ μὴν ὑπολογίζεται καθόλου ἡ γνώμη τῶν πολλῶν· μὲ τὴν παραίνεση συνδιαπλέκονται ὠραῖες καὶ ὠφέλιμες διηγήσεις. Ὁ πεντηκοστὸς δεῦτερος λόγος ἐπιγράφεται «Περὶ ἀρετῆς» καὶ μιλάει γι' αὐτήν. «Περὶ Φιλοσοφίας» ἐπιγράφεται ὁ πεντηκοστὸς τρίτος, ἐνῶ ὁ πεντηκοστὸς τέταρτος «Περὶ τοῦ φιλοσόφου». Ὁ πεντηκοστὸς πέμπτος πού τιτλοφορεῖται «Περὶ τοῦ σχήματος», δείχνει ὅτι δὲν εἶναι ἤδη καὶ φιλόσοφος στὸν βίο ὁποῖος εἶναι ντυμένος μὲ τὸ χιτῶνα καὶ τὰ ὑποδήματα τοῦ φιλοσόφου. Ὁ πεντηκοστὸς ἕκτος πού ἔχει τίτλο «Περὶ πίστεως» καὶ ὁ ἐπόμενος (57ος) «Περὶ ἀπιστίας» προτρέπουν νὰ μὴν ἔχομε θάρρος καὶ νὰ μὴν ἐμπιστευόμαστε ἀκόμα καὶ αὐτοὺς πού νομίζομε ὅτι μᾶς ἀγαποῦν πολὺ. Γιατὶ πολλοὶ πού ἔδειξαν ἐμπιστοσύνη τοὺς βρῆκε μεγάλη συμφορὰ, ἐνῶ ὅσοι περιβλήθηκαν ἀπὸ ἀπιστία σώθηκαν μὲ τρόπο λαμπρό. Καὶ αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ «Περὶ ἀπιστίας» λόγος, ἐνῶ ὁ προηγούμενός του πραγματεύεται, ὅτι πολλοὶ πού ἔδειξαν ἐμπιστοσύνη σὲ ἄλλους ζημιώθηκαν πάρα πολὺ. Τὸ θέμα τοῦ πεντηκοστοῦ ὀγδόου, ὅπως δηλώνει καὶ ἡ ἐπιγραφή του, εἶναι «Περὶ νόμου», ὅπως καὶ ἡ ἐπιγραφή τῶν πεντηκοστοῦ ἐνάτου «Περὶ ἔθους», ὅπου ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἀσφαλέστερο νὰ πράττομε ὅσα ἀπαιτεῖ ὁ νόμος μὲ εὐχαρίστηση καὶ πειθῶ, παρὰ μὲ τὴ βία. Οἱ δύο ἐπόμενοι (60ος, 61ος) ἔχουν ὡς θέμα τους τὸν φθόνο, καὶ ὁ ἕξηκοστὸς δεῦτερος μιλώντας γιὰ τὸν πλοῦτο, στηλιτεύει τὸ πόσο ἐνοχλητικὸς εἶναι αὐτὸς καὶ πόσες παγίδες κρύβει, καὶ παριστάνει πολὺ ὠφελιμώτερη τὴ φτώχεια πού τὴ συνοδεύει δικαιοσύνη.

Ὁ ἕξηκοστὸς τρίτος, ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους πού ἐκφωνήθηκαν στὴ Κιλικία, ἐπιγράφεται «Περὶ ἐλευθερίας», καὶ παρουσιάζει ὅτι ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι κύριος τῶν μέσα του παθῶν, ἔστω κι ἂν ὑπάρχουν μύριοι ἐξωτερικοὶ κύριοι τοῦ σώματός του, καὶ δοῦλος εἶναι ἐκεῖνος πού εἶναι δοῦλος τῶν παθῶν, ἔστω κι ἂν νομίζει πῶς εἶναι κύριος ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ἔτσι καὶ ὁ ἐπόμενος δεύ-

ἐφεξῆς, «Περὶ δουλείας καὶ ἐλευθερίας» ἐπιγραφὴν ἔχων, ὥσπερ καὶ ὁ ἐφεξῆς δεύτερος «Περὶ δούλων» ὢν. Καὶ ὁ μετ' αὐτὸν δέ, «Περὶ λύτης», ὡς οὐ χρὴ παρεγγυᾶται τὸν γενναῖον καὶ νοῦν ἔχοντα ἄνδρα ὑποκατακλίνεσθαι τῷ πάθει, περιορᾶν δὲ μᾶλλον καὶ 5 ἀποτρίβεσθαι. Καὶ ὁ «Περὶ πλεονεξίας, Ζ καὶ Ξ ὢν, ἀποτρέπεσθαι ταύτην παρεγγυᾶ. Καὶ ὁ ΞΗ, ὥσπερ ἐπιγράφεται «Περὶ λόγου καὶ ἀσκήσεως», τοιαύτην καὶ τὴν ὑπόθεσιν ὑποβάλλει. «Περὶ δὲ τῆς αὐτοῦ φιληκοῖας» ὁ ΞΘ καὶ ἐπιγράφεται καὶ διαλαμβάνει. Ὁ δὲ Ο' ἐπιγραφῆς μὲν «Περὶ ἀναχωρήσεως» τυγχάνει, κατασκευά- 10 ζει δὲ ὡς οὐχὶ τὸ τὰς ἐρήμους διώκειν ἀναχώρησίς ἐστι παθῶν καὶ τῶν ἐν δίῳ θορύβων, ἀλλὰ τὸ εἰς ἑαυτὸν ἐπεστράφθαι καὶ σπεύδειν γινῶναι ἑαυτόν, τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων κακίας φορολίγον ἔχοντα λόγον. «Περὶ κάλλους» δὲ ὁ μετὰ τοῦτον λόγος, ὃν ἐπιγράφεται τρόπον, τὸν αὐτὸν καὶ περὶ νεανίσκου διέξεισιν, ἐν ᾧ ὡς οὐ παρὰ 15 πᾶσιν ἔθνεσι καὶ βαρβάροις τὸ αὐτὸ νομίζεται κάλλος, ἄλλο δὲ παρ' ἄλλοις νικᾶ.

Ὁ δὲ ΟΒ' «Περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου» τὴν τε ἐπιγραφὴν προβάλλεται καὶ διαλαμβάνει. Ὁ δὲ Γ καὶ Ο' ὅτι εὐδαιμόνων ὁ σοφός. Καὶ ὁ ἐπ' αὐτῷ περὶ εὐδαιμονίας, ὁ δὲ ἐπὶ τούτοις περὶ τοῦ δαί- 20 μονος δαίμονας δὲ καλεῖ τοὺς ὅσοι λαχόντες ἄρχειν ἐτέρων ἄμεινον πράττειν τοὺς ἀρχομένους ἢ καὶ χειρόν συμμετεσκεύασαν. «Περὶ δὲ τοῦ βουλευέσθαι» ὁ ς καὶ Ο' διαλαμβάνει. Ὁ δὲ Ζ καὶ Ο', «Διατριβὴ περὶ τῶν ἐν συμποσίῳ» τὴν ἐπιγραφὴν πεποιημένος, τινὰ τῶν ἐν αὐτῷ διέξεισι συμπιπτόντων, καὶ ὡς ὁ πολὺς ἄνθρω- 25 πος τηνικαῦτα πρὸς φιλοσοφίαν ὄρᾳν εἴωθεν, ἠνίκα αὐτοῦ ὁ βίος ἀνίαις περιορεῖται. Ὁ δὲ Η' καὶ Ο' καὶ ὁ μετ' αὐτόν, «Μελαγκόμας α' καὶ β'» ἐπιγεγραμμένοι, ἔπαινόν τε διαγράφουσι τοῦ νεανίσκου καὶ μνήμην ἐπὶ χρηστοῖς τελευτήσαντος καὶ λύτην. Ὁ δὲ Π, «Χα- 30 ρίδημος» μὲν αὐτῷ ἢ ἐπιγραφῇ, ἔπαινον δὲ καὶ πένθος ἐπὶ τελευ- 30 τήσαντι συνδιαπλέκει τῷ νέῳ.

τερος (64ος) ποῦ ὁμιλεῖ «Περὶ δούλων» τὴν ἴδια ἔννοια ἀναπτύσσει καὶ ὁ στὴ συνέχεια (65ος) «Περὶ δουλείας ἢ ἐλευθερίας». Ἀλλὰ καὶ ὁ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν (66ος) «Περὶ λύπης» προτρέπει ὅτι δὲν πρέπει ὁ γενναῖος καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος νὰ ὑποδουλῶνεται στὸ πάθος, ἀλλὰ νὰ τὸ περιφρονεῖ μᾶλλον καὶ νὰ ἀπομακρύνει τὴ μνήμη του ἀπὸ αὐτό. Καὶ ὁ «Περὶ πλεονεξίας», ποῦ εἶναι ἑξηκοστὸς ἑβδομος, προτρέπει νὰ ἀποφεύγομε αὐτήν. Ὁ ἑξηκοστὸς ὄγδος, ποῦ τιτλοφορεῖται «Περὶ λόγου καὶ ἀσκήσεως», αὐτὴ τὴν ὑπόθεση καὶ πραγματεύεται. Ὁ ἑξηκοστὸς ἑνατος «Περὶ δὲ τῆς αὐτοῦ φιληκοῖας» καὶ ἐπιγράφεται καὶ πραγματεύεται τὸ θέμα αὐτό. Ὁ ἑβδομηκοστὸς ἔχει τὴν ἐπιγραφή «Περὶ ἀναχωρήσεως», καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἀναχώρηση ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τοὺς θορυβούς τοῦ βίου τὸ νὰ ἐπιδιώκει κανεὶς τὴ ζωὴ στὴν ἔρημο, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιστρέψει στὸν ἑαυτό του καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ γνωρίσει τὸν ἑαυτό του, καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται λίγο γιὰ τὴν κακία τῶν ἄλλων. Ὁ ἀκόλουθος λόγος (71ος) «Περὶ κάλλους» μὲ τὸν τρόπο ποῦ ἐπιγράφεται, μὲ αὐτὸν καὶ πραγματεύεται τὸ θέμα περὶ νεανίσκου, καὶ διδάσκει σ' αὐτὸν ὅτι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὸ κάλλος μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅλα τὰ ἔθνη καὶ οἱ βάρβαροι, ἀλλὰ στὸ καθένα ἐπικρατεῖ διαφορετικὴ ἀντίληψη.

Ὁ ἑβδομηκοστὸς δεύτερος ἔχει τὴν ἐπιγραφή «Περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου» καὶ πραγματεύεται τὸ ἴδιο θέμα. Ὁ 73ος λέγει ὅτι εὐδαίμων εἶναι ὁ σοφός. Καὶ ὁ ἀκόλουθος (64ος) ὁμιλεῖ περὶ εὐδαιμονίας, ἐνῶ ὁ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς (65ος) ὁμιλεῖ γιὰ τὸν δαίμονα. Δαίμονες καλεῖ ὅσους ἔλαχε νὰ κυβερνοῦν ἄλλους καὶ ἔκαναν τοὺς ὑπηκόους τους νὰ εὐτυχοῦν ἢ καὶ νὰ δυστυχοῦν. Ὁ 76ος πραγματεύεται «Περὶ τοῦ βουλευέσθαι». Ὁ ἑβδομηκοστὸς ἑβδομος ἐπιγράφεται «Διατριβὴ περὶ τῶν ἐν συμποσίῳ» καὶ ἐκθέτει μερικὰ ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν σ' αὐτό, καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι συνηθίζουν τότε νὰ στρέφονται στὴ φιλοσοφία, ὅταν ὁ βίος τους εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ λύπης. Ὁ ἑβδομηκοστὸς ὄγδος καὶ ὁ ἐπόμενος (79ος), ποῦ ἐπιγράφονται «Μελαγκόμας α καὶ β», περιλαμβάνουν τὸν ἔπαινο τοῦ νεανίσκου, καὶ προαγγέλλουν ὅταν πεθάνει ἀνάμνηση αὐτοῦ γιὰ τὶς καλὲς πράξεις καὶ λύπη. Ὁ ὄγδοηκοστὸς ἔχει τὴν ἐπιγραφή «Χαρίδημος», καὶ συνθέτει γιὰ τὸ νέο ποῦ πέθανε ἔπαινο καὶ πένθος.

ΣΓ.

Καισαρίου, Ἐκκλησιαστικά Κεφάλαια σκ'.

Ἀνεγνώσθη Καισαρίου βίβλος, ἐν ἣ «Κεφάλαια» περιείχετο
 «Ἐκκλησιαστικά», τοῦτο μὲν ῥητῶν ἀναπτύξεις, τοῦτο δὲ συζητή-
 5 σεων ἐπιλύσεις, κ' καὶ σ'. Ὁ μὲν ἀνὴρ ἔοικε νεάζειν τε, καὶ πρὸς
 γονὰς μὲν λόγων καὶ μάθησιν τῆς τε θύραθεν σοφίας καὶ τῆς ἡμε-
 τέρας σφριγᾶν, δεῖσθαι δ' ὅμως οὐκ ἐλαχίστων, ἵνα συντόμως
 εἶπω, εἰς τὸ μὴ καταισχύνειν τὰς ὁρμάς. Πλὴν σαφῆς τέ ἐστι τὴν
 φράσιν, εἰ καὶ πρὸς ποιητικὰς ἐκνεωτερίζει λέξεις πολλάκις, καὶ
 10 τὸ κοινὸν τῆς συντάξεως μετιῶν ἐστίν, ὅπου ἐπ' ἔλαττον φέρεται
 καὶ τούτου, καὶ πρὸς τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν ὀλίγων αὐτῶ
 δεῖ. Εἰς ἐρωτήσεις δὲ καὶ ἀποκρίσεις μεθ' ὑποβολῆς προσώπων τὸ
 τοῦ λόγου σχῆμα πεποιήται. Εἶναι δὲ φασὶ Γρηγορίου, οὗ τὸ
 «Θεολόγος» ἐπώνυμον, τὸν συγγραφέα ἀδελφόν.

15

ΣΙΑ'.

Διονυσίου Αἰγέως, Δικτυακῶν βιβλιδάριον κεφάλαια ρ'.

Ἀνεγνώσθη Διονυσίου Αἰγέως «Δικτυακῶν» ἔφερε τὴν ἐπι-
 γραφήν. Ἦν δὲ ἄρα τὸ βιβλιδάριον κεφαλαίοις ἀπαρτιζόμενον ρ',
 ὧν τὰ μὲν ἰδίαν ἐκάστην ὑπόθεσιν κατασκεύαζε (ν' δὲ ταῦτα ἦν),
 20 τὰ δὲ λοιπὰ ν' ἀνασκευὴν ἕκαστον πρὸς ἐκάστην τῶν κατασκευα-
 σμένων ἐσπούδαζεν, ἐκάστη κατασκευῆ ἀντιπαρατιθεμένης πα-
 ρευθὺ καὶ κατὰ συνέχειαν τῆς ἀνασκευῆς. Ἡ μὲν ἐρμηνεία τοῦ
 λόγου οὔτε ἐξωραΐσται οὔτε ἔρριπται τοῦ κάλλους, ἄλλως τε καὶ
 ὅτι οὐδ' ἐπιδεικτικῶς, ἀλλ' ἐς τὸ γυμνάσιον τῷ συγγραφεῖ τὸ σπού-
 25 δασμα τείνει, καὶ ἰσχύνητος αὐτῶ καὶ τῶν συστοίχων μέλει· χρή-
 σιμον δὲ τὸ βιβλίον τοῖς τὴν διαλεκτικὴν τριδὴν ἀσκουμένοις. Ἡ
 δὲ ὑπόθεσις λέγει ταῦτα, ὅτι ἐξ ἀμφοτέρων ἢ καταβολὴ τοῦ σπέρ-
 ματος καὶ ζωογονία γίνεται, καὶ τὸναντίον οὐκ ἐξ ἀμφοτέρων.
 Δεύτερον ὅτι ἀφ' ὅλου τοῦ σώματος ἢ τοῦ σπέρματος ἐκκρισις, καὶ
 30 τὸναντίον ὅτι ἀπὸ μόνων τῶν διδύμων. γ'. Ὅτι ἢ πέψις θερμομασία
 γίνεται, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. δ'. Ὅτι τρίψις ἢ πέψις γίνεται, καὶ ὅτι

210.

Καισαρίου, Ἐκκλησιαστικά κεφάλαια διακόσια εἴκοσι.

Διαβάσαμε ἓνα βιβλίο τοῦ Καισαρίου, πού περιεῖχε διακόσια εἴκοσι «Κεφάλαια Ἐκκλησιαστικά», ἀπὸ τῆ μιᾶ ἀναπτύξεις ρητῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη συμπεράσματα συζητήσεων. Ὁ συγγραφέας μοιάζει νὰ εἶναι νέος καὶ εἶναι ὅλος σφρίγος γιὰ τοὺς καρπούς τῶν λόγων καὶ τῆ μάθηση τῆς μὴ χριστιανικῆς καὶ τῆς δικῆς μας σοφίας· ἀλλὰ χρειάζεται ὄχι λίγα, γιὰ νὰ τὸ πῶ μὲ μιὰ λέξη, γιὰ νὰ μὴν κατατροπιάσει τὸν πόθο του. Εἶναι ὅμως σαφῆς στὴ φράση, ἂν καὶ πολλὲς φορὲς νεωτερίζει σὲ ποιητικὲς λέξεις κι ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κοινὴ σύνταξη ὄχι καὶ λίγο, καὶ λίγα τοῦ λείπουν γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῶν δογμάτων. Στὶς ἐρωτήσεις καὶ τὶς ἀποκρίσεις διαμορφώνει τὸ λόγο του παρεμβάλλοντας τὰ ἀνάλογα πρόσωπα. Λέγεται ὅτι ὁ συγγραφέας εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Γρηγορίου πού ἐπονομάζεται «Θεολόγος».

211.

Διονυσίου Αἰγέως,**Δικτυακῶν βιβλιδάρια, κεφάλαια ἑκατό.**

Διαβάσαμε ἔργο τοῦ Διονυσίου τοῦ Αἰγέως μὲ τὴν ἐπιγραφή «Δικτυακῶν». Τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ ἀπαρτιζόταν ἀπὸ ἑκατὸ κεφάλαια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ καθένα ἀποδείκνυε ἓνα δικό του θέμα (αὐτὰ ἦταν πενήντα), ἐνῶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα πενήντα ἐπιχειροῦσε τὴν ἀνασκευὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ ἀποδειγμένα, ἀντιπαράθετοντας σὲ κάθε ἀπόδειξη ἀμέσως καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἀνασκευὴ τῆς. Ἡ ἔκφραση τοῦ λόγου οὔτε ἐξωραϊζεται οὔτε ἀποβάλλει τὸ κάλλος· ἐξάλλου δὲν ἐπιδιώκεται ἡ ἐπίδειξη, ἀλλὰ τὸ ἔργο ἀποβλέπει στὴν ἀσκησι τοῦ συγγραφέα καὶ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ λεπτότητα τοῦ λόγου καὶ τὰ σύστοιχα πράγματα. Τὸ βιβλίο εἶναι χρήσιμο γιὰ ὅσους ἀσκοῦνται στὴ διαλεκτικὴ. Τὸ θέμα του εἶναι τὰ ἑξῆς: 1. Ὅτι ἡ καταβολὴ τοῦ σπέρματος καὶ ἡ δημιουργία ζωῆς γίνεται ἀπὸ τοὺς δύο γονεῖς, καὶ τὸ ἀντίθετο, ὄχι ἀπὸ τοὺς δύο. 2. Ὅτι ἡ ἔκκριση τοῦ σπέρματος γίνεται ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα, καὶ τὸ ἀντίθετο μόνο ἀπὸ τοὺς ὄρχεις. 3. Ὅτι ἡ πέψη γίνεται μὲ τὴ θερμότητα, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ θερμότητα. 4. Ὅτι ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ τὴν τριδὴ, καὶ

οὐ τρίψει. ε'. "Οτι σήψει ἢ πέψις, καὶ ὅτι οὐ σήψει. ζ'. "Οτι τοῦ πνεύ-
 ματος ἰδιότητι ἢ πέψις, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. ζ'. "Οτι χυμῶν ἰδιότητι ἢ
 πέψις, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. η'. "Οτι θερμασίας ἰδιότητι ἢ πέψις, καὶ
 ὅτι οὐχ οὕτως. θ'. "Οτι θερμασία ἢ ἀνάδοσις, καὶ ὅτι οὐ οὕτως.
 5 ι'. "Οτι ἢ ἀνάδοσις τῷ τὴν θερμασίαν ἐφ' ἑαυτὴν ἔλκειν, καὶ ὅτι οὐχ
 οὕτως. ια'. "Οτι τῷ πνεύματι ἢ ἀνάδοσις, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. ιβ'.
 "Οτι τῇ τῶν ἀρτηριῶν παραθέσει ἢ ἀνάδοσις, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως.
 ιγ'. "Οτι τῇ κατὰ κενὸν ἀπουσία ἢ ἀνάδοσις, καὶ ὅτι οὐ κατὰ τὸ
 ἄδηλον ἀπουσία ἢ ἀνάδοσις. ιδ'. "Οτι δι' ἀτροφίαν τοῦ ὄρατικοῦ
 10 πόρου ἢ ἀπογλαύκωσις συμβαίνει, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. ιε'. "Οτι παρ'
 ἔμπτωσιν αἵματος εἰς τὸν ὄρατικὸν πόρον ἢ ἀπογλαύκωσις, καὶ
 ὅτι οὐχ οὕτως. ις'. "Οτι καθ' ὑγρῶν πάχος καὶ διαπνοὴν ἢ ἀπο-
 γλαύκωσις, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. ιζ'. "Οτι ἢ φρενίτις κατὰ διάτασιν
 τῆς μῆνιγγος καὶ φθορὰν τοῦ αἵματος γίνεται, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως.
 15 ιη'. "Οτι κατὰ θερμασίας πλεονασμὸν ἢ φρενίτις συμβαίνει, καὶ ὅτι
 οὐχ οὕτως. ιθ'. "Οτι διὰ φλεγμονὴν ἢ φρενίτις, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως.
 κ'. "Οτι ὁ λήθαργος διὰ φλεγμονὴν γίνεται, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως.
 κα'. "Οτι κατὰ διάτασιν οἱ ληθαργικοὶ καὶ φθορὰν, καὶ ὅτι οὐχ
 οὕτως. κβ'. "Οτι περὶ ὅλον τὸ σῶμα ἢ τοῦ πιεῖν καὶ φαγεῖν συνίστα-
 20 ται ὄρεξις, καὶ ὅτι περὶ μόνον τὸν στόμαχον. κγ'. "Οτι ἢ τοῦ φαγεῖν
 καὶ πιεῖν ὄρεξις περὶ διάνοιαν. κδ'. "Οτι καθ' ὑγρῶν ἔνδειαν τὸ
 δίψος, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. κε'. "Οτι περὶ τὸν στόμαχον διπλῆ τις
 ὄραται ἐνέργεια, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. κς'. "Οτι ἢ ἐντὸς μῆνιγγε ἢ ἐν
 τῷ κοιλώματι ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐστὶ, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ
 25 ἐκτός. κζ'. "Οτι ἀναδιδόμενα τὰ φάρμακα καθαίρει, καὶ ὅτι οὐχ
 οὕτως, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρόσπτωσιν. κη'. "Οτι οὐ χρηστέον τοῖς κα-
 θαρτικοῖς, καὶ ὅτι χρηστέον. κθ'. "Οτι οἴνου δόσει χρηστέον ἐπὶ τῶν
 πυρεσσόντων, καὶ τοῦναντίον ὅτι ἀσύμφορον. λ'. "Οτι λουτρὸν τοῖς
 πυρέσσουσι λυσιτελεῖ, καὶ ὅτι ἀσύμφορον. λα'. "Οτι δεῖ ἐν ταῖς ἐπι-

96. Καθένας ἀπὸ τούσ τρεῖς χιτῶνες ποῦ περιβάλλουν τὸν ἐγκέφαλο καὶ τὸν
 νωτιαῖο.

ὄχι ἀπὸ τὴν τριβή. 5. Ὅτι ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ τὴ σήψη καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ σήψη. 6. Ὅτι ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ μιὰ ἰδιότητα τοῦ πνεύματος, καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο αὐτό. 7. Ὅτι ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ τὴν ἰδιότητα τῶν χυμῶν, καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο αὐτό. 8. Ὅτι ἡ πέψη γίνεται ἀπὸ θερμότητα, καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο αὐτό. 9. Ὅτι ἡ αὔξηση προέρχεται ἀπὸ τὴ θερμότητα, καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο αὐτό. 10. Ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται μὲ τὴν ἔλξη τῆς θερμότητας, καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο αὐτό. 11. Ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται μὲ τὴν ἀναπνοή, καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο αὐτό. 12. Ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται μὲ τὴν παράθεση τῶν ἀρτηριῶν, καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο αὐτό. 13. Ὅτι ἡ αὔξηση γίνεται ἀπὸ τὴν ἀπουσία τοῦ κενοῦ, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀπουσία κενοῦ. 14. Ὅτι ἡ ἀσθένεια τοῦ γλαυκώματος συμβαίνει ἀπὸ ἀτροφία τοῦ ὀπτικοῦ πόρου, καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτό. 15. Ὅτι τὸ γλαύκωμα προέρχεται ἀπὸ διείσδυση αἵματος στὸν ὀπτικὸ πόρο, καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτό. 16. Ὅτι τὸ γλαύκωμα προέρχεται ἀπὸ τὴ πυκνότητα τῶν ὑγρῶν καὶ τὴν ἀναπνοή, καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτό. 17. Ὅτι ἡ φρενίτιδα δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ ἔνταση τῆς μήνιγγας καὶ τὴ φθορά τοῦ αἵματος, καὶ ὄχι ἔτσι. 18. Ὅτι ἡ φρενίτιδα ἐκδηλώνεται κατὰ τὸ πλεόνασμα τῆς θερμότητας, καὶ ὄχι ἔτσι. 19. Ὅτι ἡ φρενίτιδα προέρχεται ἀπὸ φλεγμονή, καὶ ὄχι ἀπὸ φλεγμονή. 20. Ὅτι ὁ λήθαργος δημιουργεῖται ἐξαιτίας φλεγμονῆς, καὶ δὲν δημιουργεῖται ἀπὸ αὐτή. 21. Ὅτι οἱ λήθαργοι προκαλοῦνται ἀπὸ διάταση καὶ φθορά, καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτά. 22. Ὅτι ἡ ὄρεξη γιὰ φαγητὸ καὶ ποτὸ ἐκδηλώνεται σὲ ὅλο τὸ σῶμα, καὶ ὅτι μόνο στὸ στομάχι. 23. Ὅτι ἡ ὄρεξη γιὰ φαγητὸ καὶ ποτὸ ἐκδηλώνεται στὴ διάνοια. 24. Ὅτι ἡ δίψα προέρχεται ἀπὸ ἔλλειψη ὑγρῶν, καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτό. 25. Στὸ στομάχι παρατηρεῖται μιὰ διπλὴ ἐνέργεια καὶ ὄχι ἔτσι. 26. Ὅτι ἡ μέση στὴν ἐγκεφαλικὴ κοιλότητα μήνιγγα⁶ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων, καὶ ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἀλλὰ ἡ ἔξω ἀπὸ τὴν κοιλότητα. 27. Ὅτι τὰ φάρμακα καθαίρουν ὅταν γίνεται ἡ διάλυση τους, καὶ ὄχι ἔτσι ἀλλὰ μόλις ληφθοῦν. 28. Ὅτι δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται καθαρτικά, καὶ ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται. 29. Ὅτι πρέπει νὰ χορηγεῖται κρασί σὲ ὄσους ἔχουν πυρετό, καὶ τὸ ἀντίθετο, τὸ νὰ χορηγεῖται εἶναι ἀνώφελο. 30. Ὅτι τὸ λουτρὸ ὠφελεῖ ὄσους ἔχουν πυρετό, καὶ ὅτι δὲν τοὺς ὠφελεῖ. 31. Ὅτι πρέπει κατὰ τὴν ἐπι-

τάσσει τῶν νόσων κλύζειν, καὶ ὅτι οὐ προσῆκον λβ. Ὅτι οὐ δεῖ
κατ' ἀρχὰς ὑπαλείψει χρῆσθαι, καὶ ὅτι συμφέρον. λγ. Ὅτι δεῖ
καταπλάττειν τὴν κεφαλὴν, καὶ ὅτι οὐ δεῖ, τοῖς δ' ὀσφραντοῖς μό-
νον χρῆσθαι. λδ. Ὅτι ἐμετοποιία ἀσύμφορον, καὶ ὅτι συμφέρον.
5 λε. Ὅτι οὐχ ἐπιπέμπει ἡ καρδιά αἷμα, καὶ ὅτι ἐπιπέμπει. λς. Ὅτι
οὐχ ἡ καρδιά τὸ πνεῦμα ἐπιπέμπει, ἀλλ' αἱ ἀρτηριαὶ ἔλκουσι, καὶ
ὅτι ἔμπαλιν. λς. Ὅτι ἐξ ἑαυτῆς ἡ καρδιά κινεῖται, καὶ ὅτι οὐκ ἐξ
ἑαυτῆς. λη. Ὅτι κατὰ φύσιν αἷμα ἐν ἀρτηριαῖς ὑπάρχει, καὶ ὅτι
οὐχ αἵματος αἱ ἀρτηριαὶ ἀγγεῖον. λθ. Ὅτι πάντα τὰ ἀγγεῖα ἐν τῷ
10 ὄγκῳ ἀπλᾶ ἔστι, καὶ ὅτι πλέγματά ἐστιν. μ. Ὅτι διὰ τῶν νεύρων ἡ
αἴσθησις καὶ ἡ κίνησις τοῦ ζώου, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. μα. Ὅτι ἀρχὴ
φλεβῶν ἡ καρδιά, καὶ ὅτι οὐκ ἀρχή. μβ. Ὅτι ἦπαρ ἀρχὴ φλεβῶν,
καὶ ὅτι οὐκ ἀρχή. μγ. Ὅτι ἡ κοιλία βλεφῶν ἀρχή, καὶ ὅτι οὐκ ἀρ-
χή. μδ. Ὅτι πάντων τῶν ἀγγείων ἀρχὴ μῆνιγξ, καὶ ὅτι οὐκ ἀρχή.
15 με. Ὅτι πνεῦμα ἀρτηριῶν ἀρχή, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀρχή. μς. Ὅτι
ἡ παρὰ τὴν ῥάχιν ἀρτηρία ἀρτηριῶν ἀρχή, καὶ ὅτι οὐκ ἀρχή.
μς. Ὅτι ἡ καρδιά ἀρχὴ ἀρτηριῶν, καὶ ὅτι οὐκ ἀρχή. μη. Ὅτι οὐχ
ἡ καρδιά ἀρχὴ νεύρων, ἀλλ' ἡ περιέχουσα τὸν ἐγκέφαλον μῆνιγξ,
καὶ ὅτι οὐκ ἀρχή. μθ. Ὅτι οὐ περιὶ καρδίαν τὸ διανοητικόν, ἀλλὰ
20 περιὶ κεφαλὴν, καὶ ὅτι ἀνάπαλιν. ν. Ὅτι τὸ διανοητικόν ἔστι περιὶ
τὴν μέσην τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίαν, καὶ ὅτι οὐχ οὕτως. Ταῦτα καὶ ἡ
ὑπόθεσις διατείνεται.

ΣΙΒ'.

Αἰνησιδήμου, Πυρρωνίων λόγοι η'.

25 Ἀνεγνώσθησαν Αἰνησιδήμου «Πυρρωνίων» λόγοι η'. Ἡ μὲν
ὄλη πρόθεσις τοῦ βιβλίου βεβαιῶσαι ὅτι οὐδὲν βέβαιον εἰς κατά-
ληψιν, οὔτε δι' αἰσθήσεως, ἀλλ' οὔτε μὴν διὰ νοήσεως διὸ οὔτε
τοὺς Πυρρωνίους οὔτε τοὺς ἄλλους εἰδέναί τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀλή-
θειαν, ἀλλὰ τοὺς μὲν κατ' ἄλλην αἵρεσιν φιλοσοφούντας ἀγνοεῖν

97. Φιλόσοφος ἀπὸ τὴν Κνωσσό, ἠκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνα, καὶ δίδαξε στὴν Ἀλεξάνδρεια

δείνωση τῆς νόσου πρέπει νὰ γίνεται κλύσμα, καὶ ὅτι δὲν πρέπει. 32. Ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνονται ἐπαλήψεις στὴν ἀρχὴ τῆς νόσου, καὶ ὅτι εἶναι ὠφέλιμο. 33. Ὅτι πρέπει νὰ βάζομε κατάπλασμα στὸ κεφάλι καὶ δὲν πρέπει νὰ βάζομε, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται μόνο οὐσίες μυρωδάτες. 34. Ὅτι ὁ ἐμετὸς δὲν εἶναι ὠφέλιμος, καὶ ὅτι εἶναι ὠφέλιμος. 35. Ὅτι δὲ στέλνει αἷμα ἢ καρδιά, καὶ ὅτι στέλνει αἷμα. 36. Ὅτι δὲν στέλνει ἢ καρδιά τὸν ἀέρα, ἀλλὰ τὸν ἔλκουν οἱ ἀρτηρίες, καὶ ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. 37. Ὅτι ἢ καρδιά κινεῖται ἀπὸ μόνη τῆς, καὶ ὅτι δὲν κινεῖται ἀπὸ μόνη τῆς. 38. Ὅτι κατὰ φύση ὑπάρχει αἷμα στὶς ἀρτηρίες, καὶ ὅτι οἱ ἀρτηρίες δὲν εἶναι ἀγγεῖα τοῦ αἵματος. 39. Ὅτι ὅλα τὰ ἀγγεῖα εἶναι ἀπλὰ στὸν ὄγκο, καὶ ὅτι εἶναι συμπλέγματα. 40. Ὅτι ἢ αἴσθησις καὶ ἢ κίνησις τοῦ ζώου πραγματοποιεῖται μὲ τὰ νεῦρα, καὶ ὅτι δὲν συμβαίνει αὐτὸ ἔτσι. 41. Ὅτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν εἶναι ἢ καρδιά, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχή. 42. Ὅτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν εἶναι τὸ ἦπαρ, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχή. 43. Ὅτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν εἶναι ἢ κοιλία, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχή. 44. Ὅτι ὅλων τῶν ἀγγείων ἀρχὴ εἶναι ἢ μήνιγγα, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχή. 45. Ὅτι ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχὴ αὐτό. 46. Ὅτι ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν εἶναι ἢ ἀρτηρία τῆς ράχης, καὶ ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἀρχή. 47. Ὅτι ἀρχὴ τῶν ἀρτηριῶν εἶναι ἢ καρδιά, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀρχὴ αὐτή. 48. Ὅτι δὲν εἶναι ἢ καρδιά ἀρχὴ τῶν νεύρων, ἀλλὰ ἢ μήνιγγα ποῦ περιέχει τὸν ἐγκέφαλο, καὶ ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἢ ἀρχή. 49. Ὅτι τὸ διανοητικὸ δὲν ἐδρεύει στὴν καρδιά, ἀλλὰ στὸ κεφάλι, καὶ τὸ ἀντίθετο. 50. Ὅτι ἢ διανοητικὴ δύναμις ἐδρεύει στὴ μέση κοιλία τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὅτι δὲν ἐδρεύει ἐκεῖ. Αὐτὲς τὶς ἀντιθέσεις περιλαμβάνει τὸ θέμα τοῦ ἔργου.

212.

Αἰνησιδήμου, Πυρρωνίων, λόγοι δεκτώ.

Διαβάσαμε τοὺς δεκτῶ λόγους τῶν «Πυρρωνίων» τοῦ Αἰνησιδήμου. Ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου εἶναι νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι σίγουρο πρὸς κατάληψη, οὔτε μὲ τὴν αἴσθησις οὔτε βέβαια καὶ μὲ τὴ νόσησις. Γι' αὐτὸ οὔτε οἱ Πυρρωνῖοι οὔτε οἱ ἄλλοι γνωρίζουν τὴν ἀλήθεια τῶν ὄντων, ἀλλ' ὅσοι φιλοσοφοῦν μὲ διαφορετικὲς ἀπόψεις

τε τᾶλλα καὶ ἑαυτοὺς μάτην κατατρίβειν καὶ δαπανᾶν συνεχέσιν ἀνίαις, καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀγνοεῖν, ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς τῶν δοξάντων εἰς κατάληψιν ἐληλυθέναι κατείληπται. Ὁ δὲ κατὰ Πύρρωνα φιλοσοφῶν τά τε ἄλλα εὐδαιμονεῖ καὶ σοφός ἐστι τοῦ μάλιστα εἶδέναι, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ βεβαίως κατείληπται· ἃ δὲ καὶ εἰδείη, οὐδὲν μᾶλλον αὐτῶν τῇ καταφάσει ἢ τῇ ἀποφάσει γενναῖός ἐστι συγκατατίθεσθαι. Ἡ μὲν ὅλη τοῦ βιβλίου διάληψις ὁ βουλεται, εἴρηται· γράφει δὲ τοὺς λόγους Αἰνησίδημος προσφωνῶν αὐτοὺς τῶν ἐξ Ἀκαδημίας τινὶ συναιρεσιώτῃ Λευκίῳ Τοβέρωνι, γένος μὲν Ῥωμαίῳ, δόξῃ δὲ λαμπρῷ ἐκ προγόνων καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς οὐ τὰς τυχοῦσας μετιόντι.

Ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ λόγῳ διαφορὰν τῶν τε Πυρρωνίων καὶ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν εἰσάγων μικροῦ γλώσση αὐτῇ ταῦτά φησιν, ὡς οἱ μὲν ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας δογματικοὶ τέ εἰσι καὶ τὰ μὲν τίθενται ἀδιστακτῶς, τὰ δὲ αἴρουσιν ἀναμφιδόλως, οἱ δ' ἀπὸ Πύρρωνος ἀπορητικοὶ τέ εἰσι καὶ παντός ἀπολελυμένοι δόγματος, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν τὸ παράπαν οὔτε ἀκατάληπτα πάντα εἴρηκεν οὔτε καταληπτά, ἀλλ' οὐδὲν μᾶλλον τοιάδε, ἢ τοιάδε, ἢ τότε μὲν τοῖα, τότε δὲ οὐ τοῖα, ἢ ᾧ μὲν τοιαῦτα ᾧ δὲ οὐ τοιαῦτα ᾧ δ' οὐδ' ὅλως ὄντα· οὐδὲ μὴν ἐφικτὰ πάντα κοινῶς ἢ τινὰ τούτων ἢ οὐκ ἐφικτὰ, ἀλλ' οὐδὲν μᾶλλον ἐφικτὰ ἢ οὐκ ἐφικτὰ, ἢ τότε μὲν ἐφικτὰ τότε δ' οὐκ ἔτι, ἢ τῷ μὲν ἐφικτὰ τῷ δ' οὐ. Καὶ μὴν οὐδ' ἀληθινὸν οὐδὲ ψεῦδος, οὐδὲ πιθανόν, οὐδ' ἀπίθανον, οὐδ' ὄν οὐδὲ μὴ ὄν, ἀλλὰ τὸ αὐτό, ὡς εἰπεῖν, οὐ μᾶλλον ἀληθές ἢ ψεῦδος, ἢ πιθανόν ἢ ἀπίθανον, ἢ ὄν, ἢ οὐκ ὄν, ἢ τότε μὲν τοῖον, τότε δὲ τοῖον, ἢ ᾧ μὲν τοιονδί, ᾧ δὲ καὶ οὐ τοιονδί. Καθόλου γὰρ οὐδὲν ὁ Πυρρωνίος ὀρίζει, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι οὐδὲν διορίζεται· ἀλλ' οὐκ ἔχοντες, φησίν, ὅπως τὸ νοούμενον ἐκλαλήσωμεν, οὕτω φράζομεν.

Οἱ δ' ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας, φησὶ μάλιστα τῆς νῦν, καὶ Στωϊ-

καὶ τὰ ἄλλα ἀγνοοῦν, καὶ κατατρίβουν καὶ δαπανοῦν ἄσκοπα τὸν ἑαυτό τους μὲ συνεχεῖς κόπους, καὶ ἀγνοοῦν αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅτι καμμιὰ δοξασία τους δὲν ἔφτασε νὰ γίνῃ καταληπτή. Ἐνῶ αὐτὸς πού φιλοσοφεῖ σύμφωνα μὲ τὸν Πύρρωνα, καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα εἶναι εὐτυχής, καὶ εἶναι κάτοχος τῆς ἀριστῆς γνώσης, ὅτι τίποτε δὲν ἔχει κατανοήσει μὲ βεβαιότητα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πού τυχὸν γνωρίζει δὲν ἔχει τῇ γενναιότητῃ νὰ δίνει τῇ συγκατάθεσὶ του στὴν κατάφασή τους ἢ στὴν ἀρνήσή τους. Εἶπαμε λοιπὸν ποιὸς εἶναι ὁ ὅλος σκοπὸς τοῦ βιβλίου. Τοὺς λόγους πού γράφει ὁ Αἰνησίδημος τοὺς ἀφιερώνει σὲ κάποιον Λεύκιο Τοβέρωνα, συναιρεσιώτη του ἀπὸ τοὺς τῆς Ἀκαδημίας, Ρωμαῖο στὴν καταγωγή καὶ μὲ παλαιὰ προγονικὴ δόξα, πού ἀσκοῦσε ὄχι τυχαῖες πολιτικὲς ἐξουσίες.

Στὸν πρῶτο λοιπὸν λόγο παρουσιάζοντας τὴ διαφορὰ τῶν Πυρρωναίων καὶ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, λέγει αὐτολεξεῖ σχεδόν, ὅτι οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ εἶναι δογματικοί, οἱ ὅποιοι ἄλλα θέτουν χωρὶς δισταγμὸ, καὶ ἄλλα τὰ ἀρνοῦνται χωρὶς ἀμφιβολία, ἐνῶ οἱ Πυρρώνιοι ἔχουν ἀπορίες καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε δογματισμό, καὶ κανένας ἀπολύτως ἀπὸ αὐτοὺς οὔτε ἀκατάληπτα λέγει τὰ πάντα, οὔτε καταληπτὰ, καὶ οὔτε λέγει ὅτι μᾶλλον εἶναι τέτοια ἢ ἄλλιῶτα, ἢ ἄλλοτε τέτοια καὶ ἄλλοτε ὄχι τέτοια, ἢ σὲ κάποιον τέτοια καὶ σὲ ἄλλον διαφορετικὰ καὶ σὲ ἄλλον ἐντελῶς ἀνύπαρκτα· οὔτε βέβαια λέγει ὅτι ὅλα εἶναι ἐφικτὰ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἢ κάποια ἀπὸ αὐτὰ, ἢ δὲν εἶναι ἐφικτὰ, οὔτε ὅτι ἄλλα εἶναι περισσότερο ἐφικτὰ ἢ δὲν εἶναι ἐφικτὰ, ἢ ἄλλοτε εἶναι ἐφικτὰ καὶ ἄλλοτε ὄχι ἐφικτὰ, ἢ σὲ κάποιον εἶναι ἐφικτὰ καὶ σὲ ἄλλον ὄχι. Καὶ βέβαια δὲν λένε γιὰ κάτι οὔτε ὅτι εἶναι ἀληθινὸ οὔτε ψεῦδος, οὔτε πιθανὸ οὔτε ἀπίθανο, οὔτε ὑπαρκτὸ οὔτε ἀνύπαρκτο, ἀλλὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, οὔτε εἶναι περισσότερο ἀληθινὸ ἢ ψεῦδος, ἢ πιθανὸ ἢ ἀπίθανο, ἢ ὄν ἢ μὴ ὄν, ἢ ἄλλοτε τέτοιο καὶ ἄλλοτε ὄχι τέτοιο, ἢ σὲ ἄλλον τέτοιο καὶ σὲ ἄλλον ὄχι τέτοιο. Κανένα ἀπολύτως ὁ Πυρρώνιος δὲν ὀρίζει, ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο, ἐπειδὴ κανένα δὲν ὀρίζεται, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχομε, λέγει, πῶς νὰ ἐκφωνήσομε αὐτὸ πού νοοῦμε, τὸ ἐκφράζομε ὅπως τὸ ἐκφράζομε.

Ἐνῶ οἱ Ἀκαδημαϊκοί, λέγει, καὶ μάλιστα οἱ σύγχρονοι, μερικὲς

καῖς συμφέρονται ἐνίοτε δόξαις, καὶ εἰ χρή τάληθές εἶπεῖν, Στωϊκοὶ φαίνονται μαχόμενοι Στωϊκοῖς. Δεύτερον περὶ πολλῶν δογματίζουσιν. Ἀρετὴν τε γὰρ καὶ ἀφροσύνην εἰσάγουσι, καὶ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ὑποτίθενται, καὶ ἀλήθειαν καὶ ψεῦδος, καὶ δὴ καὶ πῖ-
 5 θανὸν καὶ ἀπίθανον, καὶ ὄν καὶ μὴ ὄν, ἄλλα τε πολλὰ βεβαίως ὀρίζουσι, διαμιφισθητεῖν δέ φασι περὶ μόνῃς τῆς καταληπτικῆς φαντασίας. Διὸ οἱ μὲν ἀπὸ Πύρρωνος ἐν τῷ μηδὲν ὀρίζειν ἀνεπίληπτοι τὸ παράπαν διαμένουσιν, οἱ δ' ἐξ Ἀκαδημίας, φησὶν, ὁμοίας τὰς εὐθύναις τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις ὑπέχουσι. Τὸ δὲ μέγιστον, οἱ
 10 μὲν περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος διαποροῦντες τό τε σύστοιχον διατηροῦσι καὶ ἑαυτοῖς οὐ μάχονται, οἱ δὲ μαχομένοις ἑαυτοῖς οὐ συνίσασιν· τὸ γὰρ ἅμα τιθέναι τι καὶ αἶρειν ἀναμιφιδόλως, ἅμα τε φάναι κοινῶς ὑπάρχειν καταληπτά, μάχην ὁμολογουμένην εἰσάγει· ἐπεὶ πῶς οἷόν τε γινώσκοντα τόδε μὲν εἶναι ἀληθές τόδε δὲ
 15 ψεῦδος ἔτι διαπορεῖν καὶ διστάσαι, καὶ οὐ σαφῶς τὸ μὲν ἐλέσθαι τὸ δὲ περιστῆναι; Εἰ μὲν γὰρ ἀγνοεῖται ὅτι τόδε ἐστὶν ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἢ τόδε μὲν ἀληθές τόδε δὲ ψεῦδος, καὶ τόδε μὲν ὄν τόδε δὲ μὴ ὄν, πάντως ὁμολογητέον ἕκαστον ἀκατάληπτον εἶναι· εἰ δ' ἐναργῶς κατ' αἰσθησιν ἢ κατὰ νόησιν καταλαμβάνεται, καταλη-
 20 πτόν ἕκαστον φατέον.

Ταῦτα μὲν ἀρχόμενος τῶν λόγων καὶ τοιαῦθ' ἕτερα, τὴν διαφορὰν τῶν Πυρρωνίων καὶ Ἀκαδημαϊκῶν ὑποδεικνύς, ἀναγράφει ὁ Αἰνησίδημος ὁ ἐξ Αἰγῶν· ἐφεξῆς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρῶτον καὶ τὴν ὅλην ἀγωγὴν ὡς τύπῳ καὶ κεφαλαιωδῶς τῶν
 25 Πυρρωνίων παραδίδωσι λόγων. Ἐν δὲ τῷ θ' κατὰ μέρος ἤδη ἀρχόμενος ἐπεξιέναι τὰ ἐν κεφαλαίῳ εἰρημένα περὶ τε ἀληθῶν καὶ αἰτίων διαλαμβάνει καὶ παθῶν καὶ κινήσεως, γενέσεώς τε καὶ φθορᾶς καὶ τῶν τούτοις ἐναντίων, κατὰ πάντων αὐτῶν τὸ ἄπορόν τε καὶ ἀκατάληπτον πικνοῖς, ὡς οἶεται, ἐπιλογισμοῖς ὑποδεικνύς.
 30 Καὶ ὁ γ' δὲ αὐτῷ λόγος περὶ κινήσεως καὶ αἰσθήσεως καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ἰδιωμάτων, τὰς ὁμοίας περιεργαζόμενος ἐναντιολογίας, εἰς

φορές συμφωνοῦν καὶ μὲ Στωϊκὲς γνώμες, καὶ ἂν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, παρουσιάζονται Στωϊκοὶ ποὺ μάχονται τοὺς Στωϊκοὺς. Ἐπειτα δογματίζουν γιὰ πολλά. Γιατὶ εἰσάγουν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀφροσύνη, τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ, θέτουν ὡς ἀρχὲς τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος, καὶ βέβαια καὶ τὸ πιθανὸ καὶ τὸ ἀπίθανο, καὶ τὸ ὄν καὶ τὸ μὴ ὄν, καὶ ἄλλα πολλὰ ὀρίζουν μὲ βεβαιότητα, καὶ ἀμφισβητοῦν μόνο τὴν καταληπτικὴ φαντασία. Γι' αὐτὸ οἱ Πυρρώνιοι μὲ τὸ νὰ μὴν ὀρίζουν τίποτε, παραμένουν τελείως ἀδιάβλητοι, ἐνῶ οἱ Ἀκαδημαϊκοί, λέγει, ἔχουν ὅμοιες τὶς εὐθύνες μὲ τοὺς ἄλλους φιλοσόφους. Καὶ τὸ πιὸ μεγάλο· οἱ Πυρρώνιοι, ἔχοντας ἀπορίες γιὰ κάθετι ποὺ τοὺς προβάλλεται, καὶ τὴν ἴδια τάξιν διατηροῦν, καὶ δὲν μάχονται τὸν ἑαυτὸ τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν ἐννοοῦν ὅτι πολεμοῦν τὸν ἑαυτὸ τους. Γιατὶ τὸ νὰ ὀρίζεις κάτι καὶ νὰ τὸ ἀποδέχεσαι ταυτόχρονα μὲ βεβαιότητα, καὶ συγχρόνως νὰ ὑποστηρίζεις ὅτι εἶναι καὶ τὰ δύο κοινὰ καταληπτά, εἰσάγει ἀδιαφιλονέικητη μάχη. Πῶς δηλαδὴ εἶναι δυνατόν, ἐνῶ γνωρίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ καὶ αὐτὸ ψεῦδος, νὰ ἀπορεῖς ἀκόμα καὶ νὰ διστάζεις καὶ νὰ μὴν ἐκλέγεις φανερὰ τὸ ἓνα, καὶ τὸ ἄλλο νὰ τὸ ἀπορρίπτεις; Γιατί, ἂν ἀγνοεῖται ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀγαθὸ ἢ κακὸ, ἢ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ καὶ αὐτὸ ψεῦδος, καὶ αὐτὸ εἶναι ὄν, ἐνῶ αὐτὸ μὴ ὄν, πρέπει νὰ ὁμολογήσομε ὅπωςδήποτε ὅτι καθένα εἶναι ἀκατανόητο. Ἄν ὅμως γίνονται καθαρὰ κατανοητὰ μὲ τὴν αἴσθησιν ἢ μὲ τὴν νόησιν, πρέπει νὰ ὁμολογήσομε ὅτι εἶναι καταληπτὸ καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια γράφει ὁ Αἰνησίδημος ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Αἰγὴν, ἀρχίζοντας τοὺς λόγους του, παρουσιάζοντας τὴν διαφορὰ τῶν Πυρρωνίων καὶ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν. Στὴ συνέχεια στὸν ἴδιον πρῶτον λόγον παραδίδει κατὰ τρόπο ὑποτυπώδη καὶ περιληπτικὰ τὸ ὅλον σύστημα τῆς διδασκαλίας τῶν Πυρρωνίων. Στὸ δεύτερον λόγον ἀρχίζοντας νὰ ἀναπτύσσει ἰδιαίτερα καθένα ἀπὸ ὅσα διατυπώθηκαν περιληπτικὰ, ὁμιλεῖ καὶ γιὰ τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ αἴτια καὶ γιὰ τὰ πάθη καὶ τὴν κίνησιν, γιὰ τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθορὰ καὶ τὰ ἀντίθετό τους, δείχνοντας μὲ πυκνοὺς συλλογισμοὺς πόσο ἅλυστα καὶ ἀκατάληπτα εἶναι ὅλα αὐτὰ. Καὶ ὁ τρίτος λόγος περὶ κινήσεως καὶ αἰσθήσεως καὶ τῶν γνωρισμάτων αὐτῶν, ἐξετάζοντας τὶς παρόμοιες

τὸ ἀνέφικτον καὶ ἀκατάληπτον ὑποφέρει καὶ αὐτά. Ἐν δὲ τῷ δ' σημεῖα μὲν, ὥσπερ τὰ φανερά φαμεν τῶν ἀφανῶν, οὐδ' ὄλως εἶναι φησιν, ἡπατῆσθαι δὲ κενῇ προσπαθείᾳ τοὺς οἰομένους ἐγείρει δὲ τὰς ἐξ ἔθους ἐφεξῆς ἀπορίας περὶ τε ὅλης τῆς φύσεως καὶ κόσμου 5 καὶ θεῶν, οὐδὲν τῶν εἰς κατάληψιν πεσεῖν ἐντεινόμενος Προβάλλεται αὐτῷ καὶ ὁ ε' λόγος τὰς κατὰ τῶν αἰτίων ἀπορητικὰς λαβὰς, μηδὲν μὲν μηδενὸς αἴτιον ἐνδιδούς εἶναι, ἡπατῆσθαι δὲ τοὺς αἰτιολογοῦντας φάσκων, καὶ τρόπους ἀριθμῶν καθ' οὓς οἴεται αὐτοὺς αἰτιολογεῖν ὑπαχθέντας εἰς τὴν τοιαύτην περιενεχθῆναι 10 πλάνην. Καὶ ὁ ζ' δὲ τὰ ἀγαθὰ καὶ κακά, καὶ μὴν καὶ τὰ αἰρετὰ καὶ φευκτά, ἔτι δὲ προηγούμενά τε καὶ ἀποπροηγούμενα, εἰς τὰς αὐτὰς ἐρεσχελίας ἄγει, τό γε ἐπ' αὐτῷ καὶ ταῦτα τῆς καταλήψεως ἡμῶν καὶ γνώσεως ἀποκλείων. Τὸν μέντοι ζ' κατὰ τῶν ἀρετῶν ὀπλίξει, διακενῆς λέγων τοὺς φιλοσοφοῦντας περὶ αὐτῶν ἀναπλά- 15 σαι δόξας, καὶ ἑαυτοὺς ἀποδοουκολεῖν ὡς εἰς τὴν τούτων εἴησαν προᾶξίν τε καὶ θεωρίαν ἀφιγμένοι. Ὁ δ' ἐπὶ πᾶσι καὶ ἡ' κατὰ τοῦ τέλους ἐνίσταται, μῆτε τὴν εὐδαιμονίαν μῆτε τὴν ἡδονὴν μῆτε τὴν φρόνησιν μῆτ' ἄλλο τι τέλος ἐπιχωρῶν εἶναι, ὅπερ ἂν τις τῶν κατὰ φιλοσοφίαν αἰρέσεων δοξάσειν, ἀλλ' ἀπλῶς οὐκ εἶναι τέλος τὸ πᾶ- 20 σιν ὑμνούμενον.

Οἱ μὲν οὖν τοῦ Αἰνησιδήμου λόγοι πρὸς τοιοῦτον ἀγῶνα κονίζονται. ὅτι δὲ ματαιότης αὐτῶν καὶ πολλὴ λέσχη ἢ σπουδὴ, Πλάτωνί τε καὶ πολλοῖς ἄλλοις τῶν πρὸ ἡμῶν τὸν ἔλεγχον ἔδοσαν καὶ ὅτι μηδὲν εἰς δόγμα συντελεῖ, καὶ τοῦτο κατάδηλον, 25 ὅπου γε καὶ τὰς ἐνούσας δογματικὰς θεωρίας ἐλαύνειν ἡμῶν τῆς διανοίας ἐπεχείρησαν. Τοῖς μέντοι κατὰ διαλεκτικὴν μελέτην πονουμένοις, ἂν μὴ τὸ ἀστήρικτον αὐτῶν τοῖς λογισμοῖς ἐνεδρεύῃ καὶ ἡ κρίσις πρὸς ἀγχίνοιαν οὐ νενοθευμένη, τὸ διβλίον οὐκ ἄχρηστον.

98. Ὅροι καὶ ἐννοιες τῶν Στωικῶν.

99. Κονίζονται κατ' ἄλλη γραφή, "κανονίζονται", ὅποτε σημαίνεται ἡ ἀγωνί-

ἐναντιολογίες, τὰ παρουσιάζει καὶ αὐτὰ ὡς ἀνέφικτα καὶ ἀκατάληπτα. Στὸν τέταρτο λόγο τὰ σημεῖα τῶν σκοτεινῶν πραγμάτων, ποὺ ἐμεῖς τὰ παρουσιάζομε ὡς φανερά, λέγει ὅτι δὲν ὑπάρχουν καθόλου, καὶ ὅτι ὅσοι τὰ δέχονται ἔχουν ἀπατηθεῖ ἀπὸ κενό συναίσθημα, καὶ προβάλλει τὶς ἐπόμενες συνηθισμένες ἀπορίες σχετικὰ μὲ ὅλη τὴ φύση καὶ τὸν κόσμον καὶ τοὺς θεούς, ἰσχυριζόμενος ὅτι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν γίνεται καταληπτό. Καὶ μὲ τὸν πέμπτο λόγο προβάλλει τὶς ἀπορίες καὶ τὶς ἐνστάσεις του κατὰ τῶν αἰτίων, δεχόμενος ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα αἴτιο κάποιου, καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἔχουν ἀπατηθεῖ ὅσοι ἀναζητοῦν αἴτια, καὶ ἀριθμώντας τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους νομίζει ὅτι ὀδηγήθηκαν στὴν αἰτιολογία καὶ περιέπεσαν σ' αὐτὴν τὴν πλάνη. Καὶ ὁ ἕκτος λόγος ὀδηγεῖ στὶς ἴδιες μωρολογίες τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ φαῦλα, ἀλλὰ καὶ ὅσα προτιμοῦνται καὶ ὅσα ἀποφεύγονται, καθὼς καὶ τὰ προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα⁸, ἀποκλείοντάς τα καὶ αὐτὰ κατὰ τὴ γνώμη του ἀπὸ τὴν κατανόηση καὶ τὴ γνώση μας. Τὸν ἕβδομο λόγο τὸν στρέφει ἐναντίον τῶν ἀρετῶν, ὑποστηρίζοντας ὅτι μάταια ὅσοι φιλοσοφοῦν ἐπλάσαν γι' αὐτὲς πλαστὲς δοξασίες, καὶ ξεγελοῦν τὸν ἑαυτὸ τους ὅτι τάχα ἔφτασαν στὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία τους. Καὶ ὁ τελευταῖος ὄγδος λόγος προβάλλει ἐναντιολογία κατὰ τοῦ τέλους, μὴ δεχόμενος ὡς τέλος οὔτε τὴν εὐδαιμονία οὔτε τὴν ἡδονὴ οὔτε τὴ φρόνηση οὔτε κάτι ἄλλο, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ προτείνει κάποια φιλοσοφικὴ αἵρεση, ἀλλ' ἀπλῶς δὲν ὑπάρχει τὸ τέλος ποὺ ὑμολογοῦν ὅλοι.

Οἱ Λόγοι λοιπὸν τοῦ Αἰνησιδήμου ἀγωνίζονται⁹ στὸ στάδιο ἐνὸς τέτοιου ἀγῶνα· ὅτι ὅμως ἡ προσπάθειά τους εἶναι ματαιολογία καὶ πολλὴ φλυαρία, περέδωσαν τὸν ἔλεγχό τους στὸν Πλάτωνα καὶ σὲ ἄλλους πολλοὺς πρὶν ἀπὸ μᾶς, καὶ ὅτι δὲν προχωρεῖ στὴ δημιουργία δόγματος εἶναι καὶ αὐτὸ ὀλοφάνερο, τὴ στιγμή ποὺ ἐπαχείρησε νὰ βγάλει ἀπὸ τὴ διάνοιά μας καὶ τὶς δογματικὲς θεωρίες ποὺ ἔχομε μέσα μας. Γιὰ ὅσους ὅμως ἀσχολοῦνται μὲ τὴ μελέτη τῆς διαλεκτικῆς, ἂν δὲν ὑπάρχει ἡ ἀστάθεια στοὺς λογισμούς τους καὶ δὲν ἔχει νοθευτεῖ ἡ κρίση τους γιὰ τὴν ἀλήθεια, κι' αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲν εἶναι ἄχρηστο.

⁸ ζονται ἢ ρυθμίζονται.

ΣΙΓ.

Ἄγαθαρχίδου, Ἱστορικόν.

Ἄνεγνώσθη Ἄγαθαρχίδου «Ἱστορικόν». ἔνιοι δὲ αὐτὸν Ἀγάθαρχον ὀνομάζουσι. Τούτῳ πατὴρ μὲν ἢ Κνίδος ἦν, ἢ δὲ 5 τέχνη γραμματικὸν ἐπεδείκνυτο· ὑπογραφέα δὲ καὶ ἀναγνώστην ὁ τοῦ Λέμβρου Ἡρακλείδης, δι' ὧν αὐτῷ ἐξυπηρετεῖτο, παρέσχε γνωρίζεσθαι. Ἦν δὲ καὶ θρεπτός Κιναίου. Γράψαι δὲ τὸν ἄνδρα τοῦτον τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔγνωμεν ἐν βιβλίοις ι', καὶ τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην δὲ εἰς θ' καὶ μ' παρατείνεται αὐτῷ ἢ ἱστορία· ἀλλὰ 10 καὶ ε' βιβλία τὴν Ἐρυθρὰν αὐτῷ πᾶσαν καὶ τὰ περὶ ταύτην ἐξιστοροῦσι. Τὴν οὖν εἰρημένην ἅπασαν συγγραφὴν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τέλει τοῦ ε' λόγου εἰς μνήμην ἀνάγει, ἐν ᾧ καὶ πεπαῦσθαι τοῦ γράφειν διὰ τινὰς τε αἰτίας ἄλλα, καὶ ὅτι τὰ τῆς ἡλικίας ἀποκλίνει πρὸς τὸ ἔξωρον. Πλήν γέ εἰσιν οἱ φασιν αὐτὸν καὶ ἑτέρας συγγε- 15 γραφέναι πραγματείας, ὧν ἡμεῖς οὐδένα οὐδέπω ἴσμεν. Ἐπιτομὴν δὲ αὐτὸν φασὶ τῶν περὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀναγεγραμμένων ἐν ἐνὶ συντάξει βιβλίῳ, καὶ μὴν καὶ «Περὶ Τρογλοδυτῶν» βιβλία ε', ἀλλὰ καὶ «Ἐπιτομὴν» τῆς Ἀντιμάχου Λύδης, καὶ πάλιν ἄλλην «Ἐπιτομὴν» τῶν συγγεγραφότων περὶ συναγωγῆς θαυμασίων 20 ἀνέμων, ἐκλογάς τε ἱστοριῶν αὐτὸν συντάξαι, καὶ περὶ τῆς προσφίλους ὁμιλίας

Ἔστι δὲ ἐξ ὧν τὸν ἄνδρα τοὺς λόγους αὐτοῦ διελθόντες ἐπέγνωμεν, μεγαλοπρεπῆς τε καὶ γνωμολογικός, καὶ τῷ μὲν τοῦ λόγου μεγέθει καὶ ἀξιώματι τῶν ἄλλων μᾶλλον χαίρων, λέξεσι μὲν 25 τοι λογάσιν οὐ πᾶνυ προστεθειμένος, οὐδὲ διὰ τῶν ἐθίμων δὲ διὰ παντός πορευόμενος, γεννῶν δὲ αὐτὸς οὐ λέξεις, ἀλλ' εἴ τις ἄλλος δημιουργὸς τῆς περὶ τὰς λέξεις χρήσεως, καινὴν τινα μὴ καιναῖς κεχρημένος λέξεσι φαντασίαν πέμπουσιν ἀποτελεῖ τὴν φράσιν οὕτω δὲ προσφυνῶς ὑποβάλλεται τὴν πράξιν, ὡς τὴν τε καινοτο- 30 μίαν μὴ δοκεῖν εἶναι καινοτομίαν, καὶ τὸ σαφές οὐκ ἔλαττον τῶν ἐξ ἔθους λέξεων παρέχειν. Κέχρηται δὲ καὶ γνώμαις τὸ νουνεχὲς καὶ δραστήριον ἐπιδηλούσαις. Τροπὰς δὲ ὑπελθεῖν, εἴ τις ἄλλος,

1. Ἐξησε τὸν 2ο π. Χ. αἰώνα.

213.

Ἄγαθαρχίδου¹, Ἱστορικόν.

Διαβάσαμε τὸ «Ἱστορικόν» τοῦ Ἄγαθαρχίδου, τὸν ὁποῖο μερικοὶ ὀνομάζουν Ἀγάθαρχο. Πατρίδα του ἦταν ἡ Κνίδος καὶ στὸ ἐπάγγελμα ἦταν γραμματικός. Ἀντιγραφέα καὶ ἀναγνώστη ὁ Ἡρακλείδης τοῦ Λεμβρού, πού τὸν εἶχε νὰ τὸν ὑπηρετεῖ μ' αὐτὲς τὶς ἐργασίες, μᾶς κάνει τὸν θεωροῦμε. Ἦταν ὅμως καὶ ἀναθρεφτὸς τοῦ Κινναίου. Γνωρίζομε ἐπίσης ὅτι ἔγραψε τὰ Ἀσιατικὰ γεγονότα σὲ δέκα βιβλία καὶ τὰ Εὐρωπαϊκὰ πού ἡ ἀφήγησή τους περατώνεται σὲ σαράντα ἐννέα. Ἀλλὰ καὶ πέντε βιβλία αὐτοῦ ἐξιστοροῦν τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν. Ὅλη λοιπὸν αὐτὴ τῆ συγγραφὴ πού ἀναφέραμε τὴν ὑπενθυμίζει καὶ ὁ ἴδιος στὸ τέλος τοῦ πέμπτου βιβλίου, στὸ ὁποῖο καὶ ἔχει παύσει νὰ γράφει καὶ γι' ἄλλους λόγους, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἡ ἡλικία του ἔκλινε πρὸς τὰ γηρατεία. Ὑπάρχουν ὅμως μερικοὶ πού λένε, ὅτι ἔχει συγγράψει καὶ ἄλλες πραγματεῖες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐμεῖς δὲν εἶδαμε καμμιὰ. Ἀκόμα λένε ὅτι συνέταξε ἐπιτομὴ σὲ ἓνα βιβλίο τῶν ὄσων ἔχει γράψει γιὰ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, πέντε ἐπίσης βιβλία «Περὶ Τρωγλοδυτῶν», καθὼς «Ἐπιτομὴ τῆς Λύδης», ἔργο τοῦ Ἀντιμάχου, καὶ πάλι μιὰ ἄλλη «Ἐπιτομὴ» ἐκείνων πού ἔχουν συγγράψει γιὰ συναγωγὴ θαυμαστῶν ἀνέμων, ἐπίσης ὅτι συνέταξε καὶ ἐκλογὲς ἀπὸ ἱστορίες, καὶ γιὰ τὴ συναναστροφὴ μὲ φίλες.

Ἡ ἐντύπωση πού ἀποκομίσαμε διαβάζοντας τοὺς λόγους του εἶναι ὅτι ὁ Ἄγαθαρχίδης εἶναι μεγαλοπρεπὴς καὶ ἰκανὸς στὰ γνωμικά· στὸ μέγεθος βέβαια καὶ τὴν ἀξία τῶν λόγων εὐδοκιμεῖ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν ἀγαπᾷ ὅμως πολὺ τὶς ἐκλεκτὲς λέξεις, ἀλλ' οὔτε πάντοτε ἐκφράζεται μὲ τὶς συνηθισμένες· δὲν δημιουργεῖ ὁ ἴδιος λέξεις, ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο δημιουργὸ στὴ χρῆση τῶν λέξεων χωρὶς νὰ χρησιμοποιεῖ νέες λέξεις ὀλοκληρωμένει τὴν φράση του ἔτσι πού νὰ ἐκπέμπει ἓνα νέο νόημα. Παρουσιάζει τόσο κατάλληλα τὸ γεγονός, ὥστε ἡ καινοτομία νὰ μὴ φαίνεται καινοτομία καὶ νὰ παρέχει τὴ σαφήνεια ὅχι λιγότερο ἀπὸ ὅ,τι μὲ τὶς συνηθεις λέξεις. Χρησιμοποιεῖ καὶ γνώμες πού φανερώνουν τὴ φρόνηση καὶ τὴν ἐργατικότητά του. Εἶναι ἄριστα προπαρασκευασμένος στὸ

ἄριστα παρεσκευασμένος, τὸ μὲν ἡδὺ καὶ κηλοῦν καὶ τὴν ψυχὴν διαχέον λεληθότως δι' ὄλου διασπείρει τοῦ γράμματος, εἰς τροπὴν δὲ ὅτι παρενήνεκται, οὐδεμίαν λύπην δηλοῦσαν ἀφήσει. Ποιεῖ δὲ αὐτῷ τοῦτο μάλιστα οὐχὶ ἢ τῶν λέξεων αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μεταβολή, ἀλλ' ἢ ἀπὸ πραγμάτων ἑτέρων εἰς ἕτερα μετὰ τινος σοφῆς καὶ ἡρεμαίας μεταχειρίσεως μετάβασίς τε καὶ μετατροπὴ. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀντιλαβεῖν μὲν ὄνομα ῥήματος, ἀμεῖψαι δὲ τὸ ῥῆμα εἰς ὄνομα, καὶ λῦσαι μὲν λέξεις εἰς λόγους, συναγαγεῖν δὲ λόγον εἰς τύπον ὀνόματος, οὐδενὸς ἀνεπιτηδειότερος ὢν ἴσμεν. Καὶ ζηλωτῆς μὲν 10 ἔστι Θουκυδίδου ἔν τε τῇ τῶν δημηγοριῶν δασιλείᾳ τε καὶ διασκευῇ, τῷ μεγαλείῳ δὲ μὴ δευτερεύων τοῦ λόγου τῷ σαφεῖ παρελαύνει τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν ἀνὴρ τοιοῦτος, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ἔχων κλέος, εἰ δὲ καὶ τὸ τῆς ῥητορικῆς ἐπώνυμον αὐτῷ ἢ μὴ νήφουσα ψῆφος οὐκ ἐπέθετο, ἀλλὰ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ 15 οὐδὲν ἔλαττον τῶν γραμματικῶν οὐ δεύτερος ἢ τῶν ῥητόρων, δι' ὧν καὶ γράφει καὶ διδάσκει, καταφαίνεσθαι.

ΣΙΑ'.

Ἱεροκλέους,

Περὶ προνοίας καὶ εἰρμαρμένης, βιβλία ζ'.

20 Ἀνεγνώσθη βιβλίον Ἱεροκλέους «Περὶ προνοίας καὶ εἰρμαρμένης», καὶ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν πρὸς τὴν θεῖαν ἡγεμονίαν συντάξεως Ἔστι μὲν οὖν τὴν προαίρεσιν φιλόσοφος ὁ ἀνὴρ, ἢ δὲ συγγραφή αὐτῷ Ὀλυμπιόδωρον κριτὴν προκαθίζει, ὃν καὶ παρασχεῖν τοῦ λόγου τὰς ἀφορμὰς ὑποτίθεται, καὶ αὐτὸν ἔχοντα τοῦ φιλοσοφεῖν 25 ἔρωτα, οὐ μὴν οὐδὲ τῆς πολιτικῆς σοφίας ἄπειρον ἐμπρέψαι τε γὰρ Ῥωμαϊκαῖς πρεσβείαις, καὶ πολλὰ καὶ μέγιστα τῶν βαρβάρων ἔθνῶν τῇ Ῥωμαϊκῇ συνάψαι λήξει, αἵτινες αὐτῷ καὶ τῶν μεγίστων παρ' αὐτοῖς τιμῶν κατέστησαν αἷτια. Ὁ μὲν Ὀλυμπιόδωρος, πρὸς ὃν ὁ λόγος, τοιοῦτος, ᾧ δὴ καὶ παραμυθικοὺς λόγους ὁ συγγρα- 30 φεὺς ἐπὶ τέλει τοῦ πρώτου βιβλίου, θετοῦ παιδὸς ἀποβολὴν ποτ-

νά χρησιμοποιεῖ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, μεταφορές, τὸ εὐχάριστο καὶ γοητευτικὸ πὺν δημιουργοῦν εὐφορία στὴν ψυχὴ τὰ διασπείρει ἀνεπαίσθητα σὲ ὅλη τὴ συγγραφή, καὶ δὲν δυσαρεστεῖ καθόλου γιὰ τὸ ὅτι ἔχει παρασυρθεῖ σὲ μεταφορές. Κι αὐτὸ τὸ πιτυχαίνει ὄχι μὲ αὐτὴ καθεαυτὴ τὴ μεταβολὴ τῶν λέξεων, ἀλλὰ μὲ τὴ μετάβαση καὶ μεταφορὰ ἀπὸ διαφορετικὰ πράγματα σὲ διαφορετικὰ μ' ἓνα σοφὸ καὶ ἤρεμο τρόπο. Ἀλλὰ καὶ στὴ χρῆση ὀνόματος στὴ θέση ἑνὸς ρήματος καὶ τὴ μεταβολὴ τοῦ ρήματος σὲ ὄνομα καὶ τὴ διάλυση λέξεων σὲ φράσεις καὶ τὴ σύμπτυξη φράσεων σὲ λέξη δὲν εἶναι ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὅσους γνωρίζω πιὸ ἀδέξιος. Εἶναι μιμητὴς τοῦ Θουκυδίδη καὶ στὴν ἀφθονία τῶν δημηγοριῶν καὶ στὴ σύνθεση, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι κατώτερός του στὴ μεγαλοπρέπεια, στὴ σαφήνεια ξεπερνᾷ τὸν ἄνδρα. Καὶ τέτοιος βέβαια εἶναι ὁ Ἀγαθαρχίδης καὶ φέρει τὴ δόξα τῆς γραμματικῆς, ἂν τώρα ἡ ἀσύνητη γνώμη δὲν τοῦ ἀπέδωσε καὶ τὸ ἐπώνυμο τοῦ ρήτορα, ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω ἀπὸ ὅσα γράφει καὶ διδάσκει ἐμφανίζεται καθόλου κατώτερος ἀπὸ τοὺς γραμματικούς ἢ δεύτερος ἀπὸ τοὺς ρήτορες.

214.

Ἱεροκλέους²,

Περὶ προνοίας καὶ εἰμαρμένης, βιβλία ἑπτὰ.

Διαβάσαμε τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἱεροκλέους, «Περὶ προνοίας καὶ εἰμαρμένης» καὶ γιὰ τὴ συμφωνία τοῦ θελήματός μας μὲ τὴ θεία αὐθεντία. Ὁ Ἱεροκλῆς ἔχει φιλοσοφικὴ διάθεση καὶ στὸ σύγγραμμά του δάξει στὴ θέση τοῦ κριτῆ τὸν Ὀλυμπιόδωρο, τὸν ὁποῖο παρουσιάζει νὰ τοῦ ἔχει δώσει καὶ τίς ἀφορμὲς τοῦ λόγου καὶ πὺν ἔχει καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιο ἔρωτα γιὰ τὴ φιλοσοφία καὶ δὲν εἶναι ἄπειρος οὔτε ἀπὸ πολιτικὴ σοφία· γιὰτὶ διακρίθηκε σὲ πρεσβεῖες τῶν Ῥωμαίων καὶ ἔνωσε πολλοὺς καὶ μεγάλους βαρβαρικούς λαοὺς μὲ τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος, καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγιναν οἱ πρεσβεῖες του αὐτὲς αἰτία μεγάλων τιμῶν ἐκ μέρους τῶν Ῥωμαίων. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ Ὀλυμπιόδωρος πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ συγγραφή καὶ στὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἀπευθύνει καὶ λόγους παρηγορητικούς στὸ τέλος τοῦ πρώτου βιβλίου, ἐπειδὴ ἦταν λυπημένος καὶ σκυθρωπὸς ἐξαιτίας

νιωμένῳ καὶ σκυθρωπάζοντι, προσενήνοχεν. Ἡ δ' ἐπαγγελία τῆς παρούσης σκέψεως «Περὶ Προνοίας» ἐστὶ διαλαβεῖν τῇ Πλάτωνος δόξῃ καὶ Ἀριστοτέλους συνδιατιθεμένῳ· συνάπτειν γὰρ βούλεται τοὺς ἄνδρας ταῖς δόξαις, οὐ κατὰ τοὺς λόγους τῆς Προνοίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὴν ψυχὴν φρονοῦσιν ἀθάνατον, καὶ εἴ τι περὶ οὐρανοῦ καὶ κόσμου τούτοις πεφιλοσόφηται. Ὅσοι δὲ τοὺς ἄνδρας εἰς διαφωνίαν ἔστησαν, τούτους εἰς τὰ μάλιστα πεπλανῆσθαί τε τῆς τῶν ἀνδρῶν προθέσεως καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἐκπεσεῖν ἀποτείνεται, τοὺς μὲν ἐκόντας ἔριδι καὶ ἀπονοίᾳ σφᾶς αὐτοὺς 5 10 προσαναθέντας, τοὺς δὲ καὶ προλήψει καὶ ἀμαθία δεδουλωμένους. Καὶ πολὺν τοὺς ἔμπροσθεν στήσαι χορόν, μέχρις ὅτου ἡ Ἀμμωνίου σοφία διέλαμψεν, ὃν καὶ «Θεοδίδακτον» ἐπικαλεῖσθαι ὑμνεῖ· τοῦτον γὰρ τὰς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν διακαθάραντα δόξας, καὶ τοὺς ἐκατέρωθεν ἀναφυομένους ἀποσκευασάμενον λήρους, 15 σύμφωνον ἐν τοῖς ἐπικαίροις τε καὶ ἀναγκαιοτάτοις τῶν δογμάτων Πλάτωνός τε καὶ Ἀριστοτέλους τὴν γνώμην ἀποφῆναι.

Ταῦτα διὰ τῆς γραφῆς ὁ Ἱεροκλέους λόγος σπουδάζων κατασκευάζει μὲν ἃ ἐκείνους φιλοτιμεῖται δοξάζειν, ἀνταγωνίζεται δὲ πρὸς τοὺς ἐσπουδακότας τἀναντία, Ἐπικουρείους τέ φημι καὶ 20 Στωικούς, καὶ ὅσοι Πλάτωνα μὲν ὑποδύονται καὶ Ἀριστοτέλην, οὐκ ὀρθῶς δὲ τὰ ἐκείνων εἰσηγοῦνται. Καὶ μὴν ὅσους ὁ τῆς γενεθλιαλογίας ἀνηρτήσατο πόνος, δι' ἐλέγχων ἄγει, σφαλερὰν αὐτῶν τὴν περὶ τῆς εἴμαρμένης ἐπιδεικνύς δόξαν. Καὶ τοὺς μηχαναῖς τισιν ἢ γοητεῖαις τὴν Πρόνοιαν τῶν ὄντων ἀποσκευάζειν τολμῶν- 25 τας ταῖς ὁμοίαις τῶν λόγων ὑποβάλλει βασάνους. Καὶ καθόλου φάναι, πρὸς τὰς ὑπολήψεις ἐνίσταται πάσας, ὅσαι τὴν θεῖαν οὐκ εἶναι Πρόνοιαν, ἢ εἶναι μὲν φαύλην δέ, τοὺς ἀμαθεστέρους πείθουσι νομίζειν.

Καὶ κατὰ Πλάτωνα Θεὸν αὐτῷ προϋφίστησιν ἢ σκέψις, πά- 30 σης ἐμφανοῦς τε καὶ ἀφανοῦς δημιουργὸν διακοσμῆσεως, ἣν ἐκ μηδενός φησιν ὑποκειμένου προαγαγεῖν τὸν τεχνίτην· ἀρκεῖν γὰρ αὐτῷ εἰς ὑπόστασιν τῶν ὄντων τὸ βούλημα. Τῆς δὲ σωματικῆς

τῆς ἀπώλειας τοῦ θεοῦ υἱοῦ του. Ἡ πρόθεση τοῦ παρόντος ἔργου «Περὶ Πρόνοιας» εἶναι νὰ μιλήσει γιὰ τὴν ἀποψη τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη πὺ συμπαθοῦσε. Γιατὶ θέλει νὰ ἐνώσει τοὺς δύο ἄνδρες ὡς πρὸς τὶς γνῶμες τους, ὄχι μόνο ὡς πρὸς τοὺς λόγους τῆς Πρόνοιας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅσους πιστεύουν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, καὶ σὲ ὅ,τι ἔχουν φιλοσοφήσει γιὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν κόσμον. Γιὰ ὅσους παρουσίασαν τοὺς φιλοσόφους νὰ διαφωνοῦν ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτοὶ πλανήθηκαν ὑπερβολικὰ ὡς πρὸς τὶς προθέσεις τους καὶ δὲν ἐπέτυχαν τὴν ἀλήθεια, ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀπὸ συνειδητὴ διάθεση γιὰ φιλονεικία καὶ παραφροσύνη, καὶ ἄλλοι αἰχμάλωτοι τῆς προκατάληψης καὶ τῆς ἀμάθειας. Καὶ αὐτοὶ οἱ προηγούμενοι ἀποτέλεσαν μεγάλο χορὸ, ἐωσότου ἔλαμψε ἡ σοφία τοῦ Ἀμμωνίου, τὸν ὁποῖο διακηρύττει νὰ τὸν ἀποκαλοῦμε καὶ «Θεοδίδακτο». Γιατὶ αὐτὸς, ἀφοῦ ἀποσαφήνισε τὶς γνῶμες τῶν παλαιῶν καὶ ἀφοῦ ἀνασκεύασε τὴν ἀνοησία πὺ ἀναφύονταν καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς, ἀπέδειξε ὅτι οἱ γνῶμες τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη συμφωνοῦσαν στὰ καιριότερα καὶ ἀναγκαιότητα δόγματά τους.

Αὐτὰ ὁ Ἱεροκλῆς μὲ τὸ λόγο του στὸ σύγγραμμά του ἀποδεικνύει μὲ φιλοτιμία, αὐτὰ πὺ πιστεύει ὅτι ἐκεῖνοι φρονοῦν, καὶ ἀντικρούει ὅσους ὑποστηρίζουν τὰ ἀντίθετα, ἐννοῶ τοὺς Ἐπικούριους καὶ τοὺς Στωϊκοὺς καὶ ὅσοι παίρνουν τὸ μέρος τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀλλὰ δὲν ἀντιλαμβάνονται ὀρθὰ τὴν γνῶμες τους. Ἐλέγχει ἐπίσης ὅσους καταβλήθηκαν ἀπὸ τοὺς μόχθους τῆς γενεθλιακῆς ἀνοησίας, ἀποδεικνύοντας σφαιερῆ τὴν δοξασία τους γιὰ τὴν εἰμαρμένη. Καὶ ἐκείνους πὺ τολμοῦν ν' ἀμφισβητήσουν τὴν Πρόνοια γιὰ τὰ ὄντα μὲ κάποιες μεθοδεύσεις καὶ ἀπάτες, τοὺς ὑποβάλλει σὲ ὅμοιο ἔλεγχο τῶν λόγων τους. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω γενικά, ἐπιτίθεται ἐναντίον ὅλων ἐκείνων τῶν ἀντιλήψεων πὺ λένε ὅτι δὲν ὑπάρχει θεία Πρόνοια, ἢ πείθουν τοὺς ἀμαθεῖς νὰ νομίζουν ὅτι ὑπάρχει βέβαια, ἀλλὰ εἶναι κακῆ.

Καὶ σύμφωνα μὲ τὴν σκέψη τοῦ Πλάτωνα προϋπάρχει Θεός, δημιουργὸς κάθε φανερῆς καὶ ἀόρατης διακόσμησης, τὴν ὁποῖα δημοσύργησε ὁ τεχνίτης χωρὶς, λέγει, νὰ ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε· γιατί ἀρκεῖ γιὰ νὰ λάβουν ὑπόσταση τὰ ὄντα τὸ θέλημά του. Ἐπειδὴ

οὐσιώσεως τῇ ἀσωμάτῳ συντεταγμένης δημιουργία, κόσμον ἐξ ἀμφοῖν τελεώτατον, διπλοῦν τε ἅμα καὶ ἓνα, συστήσαι, ἐν ᾧ ἄκρα καὶ μέσα καὶ τελευταῖα τὴν μοσμοποιὸν σοφίαν κατὰ φύσιν διακρίῃναι, ὧν τὰ μὲν πρῶτα «λογικὰ οὐράνιά» τε καὶ «θεοὺς» κα-
 5 λείσθαι, ἃ δὲ ἢ μετ' ἐκεῖνο τὸ σύστημα ἔχειν ἔλαχε χώρα «λογικά, αἰθέριά τε καὶ ἀγαθοὺς δαίμονας» ὀνομάζει, τῶν τε συμφερόντων ἀνθρώποις ἐρμηνέας τε καὶ ἀγγέλους γενομένους, τὸ δὲ ἀνθρώπειον φύλον τὴν τελευταίαν τάξιν ἐπέχειν, οὗς «περίγειά τε ζῶα καὶ ἀθανάτους ψυχὰς» καὶ (ὡς ἂν εἴποι Πλάτων) «ἀθανάτους»
 10 ὀνομάζεσθαι «ἀνθρώπους». Τὰ δὲ τρία ταῦτα γένη ὡς ἐν ἐνὶ ζώῳ ἢ χορῶ καὶ συμφωνία συνηρητῆσθαι μὲν ἀλλήλοις, ἀσύγχυτον δὲ τῇ ἐνώσει καὶ ἀλληλουχία τὴν κατὰ φύσιν αὐτῶν διάκρισιν συντηρεῖσθαι. Καὶ ἡγεῖσθαι μὲν τῶν καταδεεστέρων τὰ προτεταγμένα, πάντων δὲ αὐτῶν βασιλεύειν τὸν Πατέρα Θεὸν καὶ Δημιουργόν.
 15 Καὶ ταύτην τὴν πατρονομικὴν αὐτοῦ βασιλείαν πρόνοιαν καὶ νομίζεσθαι καὶ εἶναι, ἣτις ἐκάστῳ γένει τὰ προσήκοντα διανέμει.

Τὴν μέντοι γε τῇ Προνοίᾳ συνεπομένην δίκην εἴμαρμένην καλεῖσθαι· εἰς ἐνὸς γὰρ πλείῳ σημαινόμενα τοῦ τῆς εἴμαρμένης ὀνόματος ὑπὸ τῶν χαιρόντων ταῖς καινοτομίαις κατασκεδασθέν-
 20 τος, οὐκ ἄλλην νομίζειν αὐτὸν εἴμαρμένην, ἀλλ' ἦν Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι νομίζειν δίδωσι. Τὴν τε γὰρ τῶν γενεθλιαλόγων ἀλόγιστον ἀνάγκην οὐδ' ὄλως προσίεται, οὐδὲ τὴν Στωικὴν βίαν, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ἦν ὁ ἐξ Ἀφροδισιάδος δοξάζει Ἀλέξανδρος, τῇ Πλατωνικῇ τῶν σωμάτων φύσει εἰς ταυτότητα περιάγων ταύτην,
 25 ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐπωδαῖς καὶ θυσίαις παρατρεπομένην γένεσιν. Ἐκείνην δέ, καθὼς ἔφημεν, πρεσβεύει, ἦν οἱ περὶ Πλάτωνα βούλονται, ἣτις τῶν ἐκβαινόντων κατὰ τὸν τῆς Προνοίας θεσμὸν δικαστικὴ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ἐνέργεια, τάξει καὶ εἰρμῶ πρὸς τὰς προαιρετικὰς ὑποθέσεις τῶν αὐτεξουσιῶν ἔργων ἐπανορθουμένη τὰ
 30 καθ' ἡμᾶς.

Ἄλλὰ γὰρ ταῦτα μὲν ἔστιν ἰδεῖν τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἐμφερόμενα γράμματι, ὁ πλείστος δ' αὐτῷ καὶ μέγας ἀγὼν ἢ τῶν ἀνθρωπίνων

ὅμως ἡ σωματικὴ δημιουργία συνδέεται μὲ τὴν ἀσώματη, δημιούργησε ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ κόσμο τελειότατο, διπλὸ καὶ συγχρόνως ἓνα, στὸν ὁποῖο διακρίνεται κατὰ φύση ἡ κοσμοποιὸς σοφία ἀπὸ τὰ ἄκρα, τὰ μέσα καὶ τὰ τελευταῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ πρῶτα καλοῦνται «λογικά, οὐράνια καὶ θεοί», ὅσα πάλι λογικά ἔλαχε νὰ ἀκολουθοῦν ἐκεῖνο τὸ σύστημα τὰ ὀνομάζει «λογικά, αἰθέρια καὶ ἀγαθοὺς δαίμονες», πού ἔγιναν ἐξηγητὲς καὶ ἀγγελιοφόροι ὅσων συμφέρουν στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων ἔχει τὴν τελευταία τάξη, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει, «περίγεια ζῶα καὶ ἀθάνατες ψυχές», καί, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Πλάτων, «ἀθάνατους ἀνθρώπους». Αὐτὰ τὰ τρία γένη εἶναι σὰ νὰ ἔχουν ἔρθει σὲ συνάρτηση μεταξύ τους σὲ ἓνα ζῶο, ἢ σὲ ἓνα χορὸ καὶ μιὰ συμφωνία, διατηρεῖται ὅμως ἀσύγχυτη μέσα στὴν ἔνωση καὶ τὴν ἀλληλουχία ἢ σύμφωνη μὲ τὴ φύση διακρίσῃ τους. Στὰ κατώτερά τους ἡγοῦνται ὅσα προτάσσονται, ἐνῶ σὲ ὅλα αὐτὰ βασιλεύει ὁ Πατέρας Θεὸς καὶ Δημιουργός. Κι αὐτὴ ἡ ἐπάνυμη τοῦ Πατέρα βασιλεία νομίζεται καὶ εἶναι Πρόνοια, πού σὲ κάθε τάξη διανέμει αὐτὰ πού τῆς ἀρμόζουν.

Ἡ δικαιοσύνη πού ἀκολουθεῖ τὴν Πρόνοια καλεῖται εἰμαρμένη. Ἄφοῦ δηλαδὴ διασχίσθηκε σὲ σημαινόμενα περισσότερα ἀπὸ ἓνα τὸ ὄνομα τῆς εἰμαρμένης ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀγαποῦν τοὺς νεολογισμούς, αὐτὸς δὲν θεωρεῖ ἄλλη εἰμαρμένη, παρὰ αὐτὴ πού λέγει ὅτι νομίζουν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων. Γιατὶ δὲν ἀποδέχεται καθόλου τὴν ἀλόγιστη ἀνάγκη τῶν γενεθλιολόγων, οὔτε τὴ βία τῶν Στωϊκῶν, ἀλλὰ βέβαια οὔτε τὴ γνώμη πού ἔχει γι' αὐτὴν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν Ἀφροδισιάδα, ταυτίζοντάς την μὲ τὴν Πλατωνικὴ φύση τῶν σωμάτων, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴ γένεση πού μεταβάλλεται μὲ τὶς μαγικὲς ἐπωδὲς καὶ τὶς θυσίαις. Ἀλλὰ πρεσβεύει, ὅπως εἶπαμε, ἐκείνη τὴν εἰμαρμένη τὴν ὁποῖα θέλουν οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ἢ ὁποῖα εἶναι δικαστικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἐναντίον ἐκείνων πού παραβαίνουν τὸν νόμο τῆς Πρόνοιας, καὶ μὲ τάξη καὶ εἰρμὸ κατευθύνει τὰ ἔργα μας στὶς προαιρετικὲς προϋποθέσεις τῆς αὐτεξούσιας δραστηριότητάς μας.

Αὐτὰ λοιπὸν μπορούμε νὰ δοῦμε ὅτι περιέχονται στὸ σύγγραμμα τοῦ Ἱεροκλέους, ὁ πῶς πολὺς ὅμως καὶ μεγάλος ἀγώνας του εἶναι

ψυχῶν ἔστι προβιοτή καὶ μετενσωμάτωσις, τὸν μὲν ἐξ ἀλόγων
 ζώων ἢ εἰς ἄλογα μεταγγισμὸν οὐκ ἀναδεχόμενος, τὴν δὲ ἐξ ἀν-
 θρώπων εἰς ἀνθρώπους μεταβολὴν σπουδαιολογούμενος. Ταύτην
 δὲ τὴν ἐπισφαλῆ καὶ ματαίαν ὑπόληψιν ἄνω καὶ κάτω περιστρέ-
 5 φει, δι' αὐτῆς μὲν, ὡς οἶεται, τὴν τοῦ θείου Πρόνοιαν κρατύνων,
 δι' αὐτῆς δὲ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ αὐτοδέσποτον κατασκευάζων, ναὶ δὴ
 καὶ τὴν φύλιν αὐτῶ ἐπικουρῶν εἰμαρμένην, ἐξ ἀλλοκότων μὲν ἐπι-
 νοιῶν ὀρμώμενος, ἀσυστάτους δὲ τῶν ἐπιχειρημάτων τὰς νομιζο-
 μένας αὐτῶ κατασκευὰς προάγων, ἐξ ὧν δ' ὡς ἀληθῶς τὸ τῆς
 10 Προνοίας ἂν παρασταίῃ δόγμα, οὐδ' ἐπὶ νοῦν βαλλόμενος. Μᾶλ-
 λον δὲ εἴ τις τοῦ ἀνδρός τὴν ἀλήθειαν προτιμᾶν ἐθέλοι, δι' ὧν ταύ-
 τὴν ἀγωνίζεται κατασκευάζειν, παντελῶς αὐτῆς τὴν ἀναίρεσιν
 συνεισάγει· σαθρὰν γὰρ αὐτῇ θάθραν ὑποθεῖς, ὡς ἐν ἄλλοις τῆς
 ὑποθέσεως ἀπαιτούσης πλατύτερον ὑπεδείξαμεν, εὐπερίτρεπον
 15 αὐτὴν πρὸς τὸναντίον καὶ ἀνυπόστατον συνεπέφηεν. Τῆς γὰρ
 τῶν ψυχῶν προβιοτῆς καὶ μετενσωματώσεως, ἦν αὐτὸς ἔρεισμα
 καὶ θεμέλιον τῆς Προνοίας ὑποβάλλει καὶ τοῦ αὐτεξουσίου καὶ
 τῆς εἰμαρμένης, ταύτης παντελῶς εἰς τὸ ἄλογόν τε καὶ ἀδύνατον
 ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐξοστρακιζομένης, δῆλον ὅτι συγκαταστρέφε-
 20 ται τῶ δι' ἐκείνων ταῦτα πραγματευομένῳ καὶ ἡ Πρόνοια καὶ τὸ
 ἐφ' ἡμῖν καὶ ἡ εἰμαρμένη, καὶ εἰς λῆρον αὐτῶ τὸ πολύμοχθον δια-
 λύεται σπούδασμα.

Ἐπιτὰ δὲ λόγοι αὐτοῦ ἐπιμερίζονται τὴν σπουδὴν. Καὶ ὁ μὲν ἄ-
 εἰς ἔκθεσιν διατυποῦται ὧν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῶ περὶ Προνοίας καὶ
 25 δίκης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων εἰς ἡμᾶς κατιούσης κρίσεως
 συνεγυμνάσατό τε καὶ διεσκέφατο. Ὁ β' δὲ τὰς Πλατωνικὰς συλ-
 λέγων δόξας, τὴν πίστιν ἐξ αὐτῶν ὧν Πλάτων ἔγραψεν ἐπιτίθησιν.
 Ὁ δὲ γ' τὰς ὑποφοράς, αἷς ἂν τις χρήσαιτο πρὸς ἐναντίωσιν τῶν
 δεδομένων, παρατιθεῖς διαλύειν αὐτῶν τὴν ἐπιβουλήν πραγμα-
 30 τεύεται. Ὁ δὲ δ' τὰ λεγόμενα λόγια καὶ τοὺς ἱερατικούς θεσμούς
 εἰς συμφωνίαν συνάγειν οἷς Πλάτων ἐδογματίσει βούλεται. Ὁ δὲ ε'
 εἰς Ὀρφέα καὶ Ὅμηρον, καὶ ὅσοι ἄλλοι πρὸ τῆς Πλάτωνος ἐπιφα-

ἡ προηγούμενη ζωὴ καὶ ἡ μετενσωμάτωση τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν δὲν ἀποδέχεται βέβαια τὴ μετάγγιση τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἄλογα σὲ ἄλογα ζῶα, ἀλλ' ὀμιλεῖ μὲ σοβαρότητα γιὰ τὴ μεταφορὰ ἀπὸ ἀνθρώπους σὲ ἄλλους ἀνθρώπους. Αὕτῃ τὴν ἐσφαλμένη βέβαια καὶ ἀβάσιμη ἄποψη τὴν ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς, καὶ νομίζει μὲ αὕτῃν ὅτι ἐνισχύει τὴ θεία Πρόνοια, ἀλλὰ καὶ μὲ αὕτῃν πάλι νομίζει ὅτι ἀποδεικνύει τὴν ἀτεξουσιότητα καὶ αὐτοκυδερνησία, καὶ βέβαια ὅτι ἐπικουρεῖ καὶ τὴν ἀγαπητὴ σ' αὐτὸν εἰμαρμένη. Ξεκινᾷ ἀπὸ ἀλλόκοτες σκέψεις καὶ προβαίνοντας στὶς ἀσύστατες ἀποδείξεις τῶν ἐπιχειρημάτων του ποὺ αὐτὸς θεωρεῖ ὀρθές, δὲν βάζει στὸ νοῦ του οὔτε ἐκεῖνες μὲ τίς ὁποῖες θὰ παρουσίαζε ἀληθινὰ τὸ δόγμα τῆς Πρόνοιας. Κι ἂν θέλει κανεὶς νὰ προτιμήσει τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, μὲ ὅσα ἀγωνίζεται νὰ τὴν ἀποδείξει, συνεισάγει μαζί τους τὴν πλήρη ἀναίρεσή της. Γιατί, θέτοντας σαθρὸ ὑπόβαθρο, ὅπως ἀποδείξαμε σὲ ἄλλους ποὺ τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ ὑπόθεση, συναπέδειξε αὕτῃν εὐμετάβλητη πρὸς τὸ ἀντίθετο καὶ ἀνυπόστατη. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ προηγούμενη ζωὴ καὶ ἡ μετενσωμάτωση, ποὺ αὐτὸς τὴ θέτει ἔρεισμα καὶ θεμέλιο τῆς Πρόνοιας καὶ τοῦ αὐτεξούσιου καὶ τῆς εἰμαρμένης, ἐξοστρακίζεται τελείως ἀπὸ τὴν ἀλήθεια στὸν παραλογισμό καὶ στὸ ἀδύνατο, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι συγκαταστρέφεται γι' αὐτὸν ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξει αὐτὰ τὰ πράγματα μ' ἐκεῖνα τὰ ἐπιχειρήματά του καὶ ἡ Πρόνοια καὶ τὸ αὐτεξούσιο καὶ ἡ εἰμαρμένη, καὶ ἡ προσπάθεια ποὺ μὲ τόσο μόχθο ἐπιχειρήθηκε διαλύεται σὲ φλυαρία.

Ἐπτά λόγοι του μοιράζονται τὴν προσπάθειά του αὕτῃ. Ὁ πρῶτος διατυπώνει καὶ ἐκθέτει ὅσα ἀτομικὰ ὁ ἴδιος πέτυχε καὶ μελέτησε σχετικὰ μὲ τὴν Πρόνοια, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν κρίση ποὺ ἐκδηλώνεται πρὸς ἑμᾶς σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία τῶν ἔργων μας. Ὁ δεῦτερος ἀποτελεῖ συλλογὴ τῶν Πλατωνικῶν ἀπόψεων καὶ προσθέτει τὴ βεβαίωσή τους ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια ποὺ ἔγραψε ὁ Πλάτων. Στὸν τρίτο παρατίθενται τὰ ἀντεπιχειρήματα, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ χρησιμοποιήσει κανεὶς γιὰ νὰ ἀντικρούσει τίς δοξασίες αὐτές, διαλύοντας τὴν ἐπιβουλή τους. Στὸν τέταρτο θέλει νὰ ὀδηγήσει σὲ συμφωνία τοὺς χρησμοὺς καὶ τοὺς ἱερατικοὺς νόμους μὲ τὰ διδάγματα τοῦ Πλάτωνα. Στὸν πέμπτο ἀποδίδει τὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία γιὰ τὰ

νείας ἐγνωρίζοντο, τὴν Πλατωνικὴν περὶ τῶν προκειμένων φιλο-
 σοφίαν ἀνάπτει. Ὁ δὲ ζ' τοὺς μετὰ Πλάτωνα πάντας, αὐτὸν Ἀρι-
 στοτέλην κορυφαῖον λαβῶν, μέχρις Ἀμμωνίου τοῦ Ἀλεξανδρέως,
 οὗ τῶν γνωρίμων οἱ ἐπιφανέστατοι Πλωτῖνός τε καὶ Ὠριγένης,
 5 τοὺς οὖν μετὰ Πλάτωνα μέχρι τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν, ὅσοις ἐπι-
 σοφία γέγονεν ὄνομα λιπεῖν, τούτους ἅπαντας ὁμοδοξεῖν τῇ Πλά-
 τωνος κατασκευάζει κρίσει, καὶ ὅσοι διωστᾶν τῆς ὁμοδοξίας Πλά-
 τωνα καὶ Ἀριστοτέλην ἐπεχείρησαν, τῶν φαύλων τε καὶ ἀποτρο-
 παίων τίθησι, πολλά τε νοθεῦσαι τῶν Πλατωνικῶν λόγων, καίτοι
 10 Πλάτωνα διδάσκαλον ἐπιγραφομένους, ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν Ἀρι-
 στοτελικῶν γραμμάτων τοὺς τὴν ἐκείνου μερίδα τιμᾶν ὁμολο-
 γοῦντας καὶ δι' οὐδὲν ἕτερον τούτοις τὰ τοιαῦτα μεμηχανῆσθαι, ἢ
 ἢν ἔχοιεν συγκρούειν τὸν Σταγειρίτην πρὸς τὸν Ἀρίστωνος Ὁ δὲ
 ζ' λόγος ἀρχὴν ἰδίαν ὑποστησάμενος περὶ τῆς διατριβῆς τοῦ προ-
 15 εἰρημένου Ἀμμωνίου τὴν σπουδὴν ἀναλαμβάνει· καὶ ὡς Πλωτῖ-
 νός τε καὶ Ὠριγένης, καὶ μὴν καὶ Πορφύριος καὶ Ἰάμβλιχος καὶ οἱ
 ἐφεξῆς, ὅσοι τῆς ἱεραῆς (ὡς αὐτός φησι) γενεᾶς ἔτυχον φύντες, ἕως
 Πλουτάρχου τοῦ Ἀθηναίου, ὃν καὶ καθηγητὴν αὐτοῦ τῶν τοιού-
 των ἀναγράφει δογμάτων, οὗτοι πάντες τῇ Πλάτωνος διακεκα-
 20 θαρμένη συνάδουσι φιλοσοφία.

Ἔστι δὲ ἡ φράσις τῷ ἀνδρὶ σαφῆς μὲν καὶ καθαρὰ καὶ σπου-
 δῆ φιλοσόφῳ πρέπουσα, οὐ μὴν γε τοῖς κεκαλλωπισμένοις καὶ
 περιττοῖς ἐξωραϊζομένη χρώμασί τε καὶ ποικίλμασι τῆς ῥητορεί-
 ας.

25

ΣΙΕ'.

Ἰωάννου Φιλοπόνου,

Κατὰ τῆς σπουδῆς Ἰαμβλίχου Περὶ τῶν ἀγαλμάτων.

Ἀνεγνώσθη Ἰωάννου τοῦ Φιλοπόνου, «Κατὰ τῆς σπουδῆς
 Ἰαμβλίχου», ἣν ἐπέγραψε «Περὶ ἀγαλμάτων». Ἔστι μὲν οὖν ὁ

3. Γραμματικὸς ὑπομνηματιστὴς τοῦ ζ' αἰῶ. καὶ φιλόσοφος, μονοφυσίτης, μὲ πλούσιο συγγραφικὸ ἔργο, φιλοσοφικῶ, ὑπομνηματικῶ καὶ θεολογικῶ περιεχομένου.

θέματα αὐτὰ στὸν Ὅρφέα καὶ στὸν Ὅμηρο καὶ σὲ ὅσους ἄλλους πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Πλάτωνα ἦταν γνωστοί. Στὸν ἕκτο λόγο ἀποδεικνύει ὅτι ὅλοι οἱ μετὰ τὸν Πλάτωνα, ὡς κορυφαῖο λαμβάνοντας τὸν ἴδιο τὸν Ἀριστοτέλη, μέχρι τὸν Ἀμμώνιο τὸν Ἀλεξανδρινό, μετὰ τῶν οἰκείων τοῦ ὁποῖου συγκαταλέγονται οἱ ἐπιφανέστατοι Πλωτῖνος καὶ Ὠριγένης, ὅλοι αὐτοὶ λοιπὸν οἱ μετὰ τὸν Πλάτωνα μέχρι σ' αὐτοὺς πὺν ἀναφέραμε καὶ πὺν συνέβη νὰ ἀφήσουν ὄνομα γιὰ τὴ σοφία τους, αὐτοὶ ὅλοι ἀποδεικνύει ὅτι συμφωνοῦν μὲ τὴν κρίση τοῦ Πλάτωνα, καὶ ὅσοι ἐπιχείρησαν νὰ διασπᾶσουν τὴν ὁμοδοξία τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη τοὺς τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς φαῦλους καὶ σ' αὐτοὺς πὺν πρέπει ἀποφεύγονται, καὶ τοὺς κατηγορεῖ ὅτι ἐπέφεραν πολλές νοθεῖες στοὺς Πλατωνικοὺς λόγους, παρόλο πὺν ἀναγορεύουν δάσκαλό τους τὸν Πλάτωνα, κι ἐπίσης καὶ στὰ Ἀριστοτελικά συγγράμματα, αὐτοὶ πὺν ὁμολογοῦν ὅτι τιμοῦν τὴ μερίδα ἐκείνου, καὶ γιὰ κανένα ἄλλο λόγο δὲν τὰ μηχανεύθηκαν αὐτοὶ αὐτὰ, ἀλλὰ γιὰ νὰ μποροῦν νὰ φέρουν σὲ σύγκρουση τὸν Σταγειρίτη μὲ τὸ υἱὸ τοῦ Ἀρίστωνα. Στὸν ἔβδομο λόγο θέτοντας δική του ἀρχή, ἀναλαμβάνει τὴ μελέτη τῆς διατριβῆς τοῦ Ἀμμωνίου πὺν ἀναφέραμε, καὶ διδάσκει ὅτι ὁ Πλωτῖνος καὶ ὁ Ὠριγένης, ἀλλὰ καὶ ὁ Πορφύριος καὶ ὁ Ἰάμβλιχος καὶ οἱ ἐπόμενοι, ὅσοι ἔτυχε νὰ γεννηθοῦν ἀπὸ τὸ ἱερό, ὅπως αὐτὸς λέγει, γένος, μέχρι τὸν Πλούταρχο τὸν Ἀθηναῖο, πὺν τὸν ὀνομάζει καθηγητὴ του σὺς ἀπόψεις αὐτές, ὅλοι αὐτοὶ συμφωνοῦν μὲ τὴν καθαρμένη φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνα.

Ἡ φράση τοῦ συγγραφέα εἶναι σαφῆς καὶ καθαρὴ καὶ κατάλληλη στὴ φιλοσοφικὴ ἔκφραση, χωρὶς βέβαια νὰ ἐξωραϊζεται μὲ τοὺς περίτεχνους καὶ περιττοὺς χρωματισμοὺς καὶ τὰ ποικίλα σχήματα τῆς ρητορείας.

215.

Ἰωάννου Φιλοπόνου³,

Κατὰ τῆς σπουδῆς Ἰαμβλίχου Περί τῶν ἀγαλμάτων.

Διαβάσαμε τὴν πραγματεία τοῦ Ἰωάννη τοῦ Φιλοπόνου «Κατὰ τῆς πραγματείας τοῦ Ἰαμβλίχου», πὺν τῆς ἔδωσε τὸν τίτλο, «Περί

σκοπὸς Ἰαμβλίχῳ θεῖά τε δεῖξαι τὰ εἰδῶλα (ταῦτα γὰρ ὑποβάλλει τῷ ὀνόματι τοῦ ἀγάλματος) καὶ θείας μετουσίας ἀνάπλεα, οὐ μόνον ὅσα χεῖρες ἀνθρώπων κρυφία πράξει τεχνησάμεναι διὰ τὸ ἄδηλον τοῦ τεχνίτου διοπετῆ ἔπωνόμασαν (ταῦτα γὰρ οὐρανίας 5 τε φύσεως εἶναι κάκειθεν ἐπὶ γῆς πεσεῖν, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν φέρειν συνεστήσαντο), ἀλλὰ καὶ ὅσα τέχνη χαλκευτική τε καὶ λαξευτική καὶ ἡ τεκτόνων ἐπὶ δήλῳ μισθῷ καὶ ἐργασία διεμορφώσαντο. Τούτων οὖν ἀπάντων ἔργα τε ὑπερφυῆ καὶ δόξης ἀνθρωπίνης κρείττονα γράφει ὁ Ἰαμβλίχος, πολλὰ μὲν ἀπίθανα μυθολο- 10 γῶν, πολλὰ δὲ εἰς ἀδήλους φέρων αἰτίας, πολλὰ δὲ καὶ τοῖς ὄρωμένοις ἐναντία γράφειν οὐκ αἰσχυρόμενος. Εἰς δύο δὲ τὴν ὄλην πραγματείαν διατέμνει, τὴν μὲν «Μεῖζονα» καλῶν, τὴν δὲ «Ἐλάττονα». Καθ' ἑκατέρας δὲ τούτων καὶ ὁ Φιλόπονος ἴσταται, λέξει μὲν κεχημένος ἤπερ εἰώθει, καὶ τὴν συνθήκην δὲ εἰς τὸν ὅμοιον 15 ἑαυτῷ τύπον ἀρμοζόμενος τοῦ μὲν γὰρ καθαροῦ καὶ εὐκρινοῦς οὐκ ἀποκλίνει, οὐ μέντοι γε τῇ λογάδι καὶ ἀπτικισούση φράσει καλλωπίζεται. Καὶ τοὺς ἐλέγχους δὲ τῶν Ἰαμβλίχου λόγων πολλαχοῦ μὲν γενναίους τε καὶ δι' αὐτῶν ἐρχομένους τῶν πραγμάτων ἐπιδείκνυσιν, ἐνίστε δὲ ἐπιπόλαιον τὴν ἀνασκευὴν φέροντας καὶ 20 πρὸς ὄνομα γινομένους καὶ πόρρω τοῦ ἄπτεσθαι τῶν εὐθυνομένων φερομένους, καίτοι ῥαδίων κάκεινων πρὸς ἔλεγχον ἐκκειμένων, καὶ ἐξ ἑαυτῶν προβαλλομένων τὸ ἀνίσχυρον.

ΣΙΣ'.

Ἵρειθασίου, διβλία.

25 Ἵρειθασίῳ ἀνεγνώσθησαν διβλία δ', ἃ τὴν πραγματείαν ἱατρικὴν Ἵρειθασίῳ συντεταγμένην περιεῖχε, καὶ ἔτι ἕτερα ζ' ἀνδρός τε τοῦ αὐτοῦ καὶ εἰς παραπλήσιον ἐξενηγεμένα τύπον.

«Ἵρειθασίου Ἐπιτομὴ τοῦ Γαληνοῦ πρὸς Ἰουλιανόν».

Ἡ μὲν οὖν πρώτη σπουδὴ τῷ ἀνδρὶ, ἃ Γαληνὸς μὲν ἔγραψεν ὁ 30 ἱατρός, συντέμνει, Ἰουλιανῷ δὲ τῷ τῆς εὐσεβείας ἀποστάτῃ ἀναγράφει, ἢ καὶ ἀπάρχεται οὕτως

4. Διάσημος ἱατρός, ποῦ γεννήθηκε τὸ 325 μ. Χ. στὶς Σάρδεῖς ἢ στὴν Πέργαμο, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ζήνωνα τοῦ Κυπρίου καὶ ἱατρός τοῦ Ἰουλιανοῦ.

ἀγαμάτων». Ὁ Ἰάμβλιχος σκοπὸ ἔχει νὰ ἀποδείξει ὅτι τὰ εἶδωλα εἶναι θεῖα (γιατὶ αὐτὰ ὑποδηλώνει μὲ τὸ ὄνομα ἄγαμμα), καὶ γεμᾶτα ἀπὸ θεῖα μετουσία, ὄχι μόνο ὅσα φιλοτεχνήθηκαν ἀπὸ ἀνθρώπινα χέρια μὲ κάποια μυστικὴ τέχνη κι ἐπειδὴ ἦταν ἄγνωστος ὁ τεχνίτης τους τὰ ὀνόμασαν “διοπετῆ” (γιατὶ αὐτὰ ἔχουν φύση οὐράνια καὶ ἔπεσαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ, κι ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός ἔλαβαν τὴν ὀνομασία), ἀλλὰ καὶ ὅσα μορφοποίησε ἡ χαλκουργικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ τέχνη καὶ ἡ τεκτονικὴ μὲ φανερό μισθὸ καὶ ἐργασία. Τὰ ἔργα ὅλων αὐτῶν, γράφει ὁ Ἰάμβλιχος, ὑπερβαίνουν τὴ φύση καὶ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων, μυθολογώντας πολλὰ ἀπίστευτα καὶ πολλὰ ἀποδίδοντάς τα σὲ ἄγνωστες αἰτίες, ἀλλὰ καὶ πολλὰ γράφοντάς τα χωρὶς ντροπῆ ἀντίθετα μὲ τὰ πράγματα ποὺ βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας. “Ὅλη τὴν πραγματεία του τὴ διαιρεῖ σὲ δύο ὑποπραγματεῖες, καλώντας τὴ μία «Μείζονα» καὶ τὴν ἄλλη «Ἐλάσσονα». Ὁ Φιλόπονος ἀντιπαρατίθεται καὶ στὶς δύο, χρησιμοποιώντας τὸ συνηθισμένο του λεκτικὸ καὶ προσαρμόζοντας τὴ σύνθεση στὸν συνηθισμένο του τύπο. Δὲν ἀποκλίνει ἀπὸ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν εὐκρίνεια, οὔτε βέβαια καλλωπίζεται μὲ τὴν ἐκλεκτὴ καὶ ἀπτικίζουσα διατύπωση. Καὶ τοὺς ἐλέγχους τῶν λόγων τοῦ Ἰαμβλίχου τοὺς παρουσιάζει σὲ πολλὰ μέρη γενναίους καὶ προερχόμενους ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, κάποτε ὁμως ἀποτελοῦν ἀνασκευὴ ἐπιπόλαια καὶ γίνονται κατ’ ὄνομα μόνο ἔλεγχοι καὶ εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὰ ἐλεγχόμενα, μολονότι αὐτὰ προσφέρονται σὲ εὐκολο ἔλεγχο καὶ διαλαλοῦν τὰ ἴδια τὴν ἀδυναμία τους.

216.

ἹΟρειδασίου, διβλία.

Διαβάσαμε τέσσερα τεύχη, τὰ ὁποῖα περιεῖχαν ἰατρικὴ πραγματεία ποὺ συνέγραψε ὁ ἹΟρειδάσιος, καὶ ἄλλα ἑπτὰ ἀκόμα τοῦ ἰδίου ποὺ εἶχαν ἐκδοθεῖ μὲ παραπλήσια μορφή.

«ἹΟρειδασίου ἹΕπιτομὴ τοῦ Γαληνοῦ πρὸς ἹΙουλιανόν».

ἹΗ πρώτη ἐργασία τοῦ ἹΟρειδασίου συνοψίζει ὅσα ἔγραψε ὁ Ἱιατρός Γαληνός, καὶ τὴν ἀφιερώνει στὸν ἹΙουλιανό, τὸν ἀρνητὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἡ ὁποία καὶ ἀρχίζει ὡς ἔξης:

«Κελεύσαντί σοι, θειότατε αὐτοκράτορ Ἰουλιανέ, τοὺς τῷ
 θαυμασίῳ Γαληνῷ χρησίμους εἰς τὴν ἰατρικὴν τέχνην γεγραμμέ-
 νους λόγους συντεμεῖν εἰς ἔλαττον, προθύμως ὑπήκουσα. Τοῖς τε
 γὰρ μετιέναι τὴν τέχνην ταύτην προαιρουμένοις, ὡς αὐτός φησιν,
 5 οὔτε δὲ φύσεως ἐπιτηδεῖως, οὔθ' ἡλικίας ἀρμοξούσης τετυχηκόσι,
 πολλάκις δὲ οὐδὲ τῶν πρώτων μαθημάτων ἀρξαμένοις, καὶ διὰ
 ταῦτα ἀδυνάτως ἔχουσι τοὺς κατὰ διέξοδον λόγους ἐκμανθάνειν,
 ἀρκέσει τὰ νῦν γραφησόμενα, χρόνου τε βραχυτέρου πρὸς τὴν
 ἐκμάθησιν χρήζοντα, καὶ τὴν νόησιν εὐπετεστέραν ἔξοντα τῷ τὴν
 10 συναίρεσιν εἰς βραχυλογίαν οὐκ ἀσαφῆ γενήσεσθαι. Τοῖς τε ἐν
 προπαιδείᾳ γεγενημένοις, καὶ μήτε ὑπὸ φύσεως μήτε ἡλικίας κω-
 λυθεῖσι τελείαις χρήσεσθαι ταῖς διδασκαλίαις, ἀρμόζοι ἂν ἢ τοι-
 αύτη σύννοψις ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων τῆς μὲν χρείας ἐπειγούσης, ἐν
 βραχεῖ δὲ τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀναγκαιοτάτων γενομένης».

15 Οὕτω μὲν ὁ Ὀρειδάσιος ἐν ταύτῃ τῇ πραγματείᾳ προομιάζε-
 ται, ὑποσχόμενος ἐκεῖνα μόνα συναγαγεῖν, ἃ τῶν ἀρεσκόντων ἐστὶ
 τῷ ἀνδρὶ καὶ πρὸς τὴν ἰατρικὴν ἀφορᾶ τέχνην τε καὶ τῆς τέχνης
 μεταχείρισιν. Πεπόνηται δὲ αὐτῷ ἢ τοιαύτη σπουδὴ ἐν λόγοις..

ΣΙΖ'.

20 Τοῦ αὐτοῦ, Πραγματεία ἐν λόγοις ἑβδομήκοντα.

Τὰ δὲ δεύτερα πραγματεία Ἰουλιανῷ μὲν καὶ αὐτῇ τὴν προσ-
 φώνησιν ποιεῖται, ἐν ᾧ δὲ περαίνεται λόγοις, καὶ τὸ χρήσιμον οὐκ
 ἔλαττον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἢ ἡ προτέρα τοῦ πολυστίχου παρέχεται.
 Προομιάζεται δὲ καὶ αὕτη τοῦτον τὸν τρόπον

25 «Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς παρὰ τῆς σῆς θειότητος, αὐτο-
 κράτορ Ἰουλιανέ, πρότερον, ἠνίκα διετρίβομεν ἐν Γαλατία τῇ
 πρὸς ἑσπέραν, εἰς τέλος ἤγαγον καθὼς ἠβουλήθης, ἅς τινες ἐκ
 μόνων τῶν ὑπὸ Γαληνοῦ γραφέντων ἐποίησάμην. Ἐπειδὴ δὲ
 ἐπαινέσας ταύτας δευτέραν ἐπέταξας προᾶξιν, πάντων τῶν ἀρί-
 30 στων ἀνδρῶν ἀναζητήσαντά με τὰ καιριώτατα συναγαγεῖν καὶ
 πάντα ὅσα χρησιμεύει πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος τῆς ἰατρικῆς, καὶ τοῦτο
 πράττειν ὡς οἴός τέ εἰμι προθύμως διέγνωκα. Περισσὸν δὲ νομί-

Παίρνοντας τὴ ἐντολή σου, θεϊκότετε αὐτοκράτορα Ἰουλιανέ, νὰ συνοψίσω τὰ χρήσιμα στὴν Ἱατρικὴ τέχνη βιβλία ποὺ ἔγραψε ὁ θαυμασιὸς Γαληνός, ὑπάκουσα μὲ προθυμία. Γιατὶ καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν ν' ἀσκήσουν αὐτὴ τὴν τέχνη, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴ φυσικὴ ἰκανότητα οὔτε τὴν κατάλληλη ἡλικία, καὶ πολλὰς φορές δὲν ἔχουν ἀρχίσει οὔτε τὰ πρῶτα μαθήματα, καὶ γι' αὐτὸ βρῖσκονται σὲ ἀδυναμία νὰ μάθουν τόσο διεξοδικὰ βιβλία, θὰ εἶναι ἀρκετὰ ὅσα θὰ γραφοῦν τώρα, γιατί αὐτὰ θέλουν λιγότερο χρόνο γιὰ τὴν ἐκμάθησή τους καὶ ἡ κατανόησή τους θὰ εἶναι εὐκολότερη μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἡ σύντμηση σὲ ὄχι ἀσαφῆ βραχυλογία, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν λάβει τὴν προπαιδεῖα καὶ οὔτε ἡ φύση οὔτε ἡ ἡλικία τοὺς ἐμπόδισε νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ διδασκαλία χωρὶς σύντμηση, μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ἡ σύνοψη αὐτὴ στὴν ἴδια τὴν πράξη, ὅταν διάζει ἡ ἀνάγκη, καὶ ἡ ἐνθύμηση τῶν ἀναγκαίων γίνε-
ται μὲ συντομία.

Αὐτὰ γράφει ὁ Ὁρειβάσιος στὸ προοίμιο αὐτῆς τῆς πραγματείας καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ συγκεντρώσει αὐτὰ μόνο, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀρεστὰ στὸν Γαληνὸ καὶ ἀφοροῦν στὴν Ἱατρικὴ τέχνη καὶ τὴν ἀσκη-
ση τῆς τέχνης. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει φιλοπονηθεῖ σὲ λόγους . . .

217.

Τοῦ ἰδίου, Πραγματεία σὲ λόγους ἑβδομήντα.

Ἡ δευτέρη πραγματεία τοῦ εἶναι ἀφιερωμένη κι αὐτὴ στὸν Ἰουλιανό, ἐκτείνεται σὲ ἑβδομήντα βιβλία, καὶ δὲν παρέχει μικρότερη ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ περισσότερη ἀπὸ ὅση ἢ προηγουμένη καὶ ἐκτε-
νής. Τὸ προοίμιο καὶ αὐτῆς διατυπώνεται μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο·

«Τίς ἐπιτομὲς ποὺ μοῦ ἀνάθεσε ἡ θεϊκότητά του, αὐτοκράτορα Ἰουλιανέ, προηγουμένως, ὅταν διαμέναμε στὴν πρὸς δυσμᾶς Γαλα-
τία., τίς ἔφερα σὲ πέρας ὅπως θέλησες, καὶ τίς ἔκανα μόνο ἀπὸ ὅσα ἔγραψε ὁ Γαληνός. Ἐπειδὴ ὅμως, ἀφοῦ τίς ἐπαίνεσες, μοῦ ἀνάθεσες δευτέρη ἐργασία, νὰ ἀναζητήσω καὶ νὰ συγκεντρώσω ὅλων τῶν ἀριστῶν ἰατρῶν τὰ σημαντικότερα διδάγματα καὶ ὅλα ὅσα χρησι-
μεύουν στὸ σκοπὸ τῆς Ἱατρικῆς, ἀποφάσισα μὲ προθυμία νὰ ἐκτελέ-
σω κι αὐτὴ τὴν ἐντολή κατὰ δύναμη. Ἐπειδὴ ὅμως θεώρησα περιττὸ

σας εἶναι καὶ παντελῶς εὐήθες τὸ ἐγγράφειν τὰ αὐτὰ πολλάκις καὶ τῶν ἄριστα συγγραψάντων καὶ τῶν μὴ ὁμοίως τὸ ἀκριβῆς ἐξεργασαμένων, μόνα τὰ τῶν ἄμεινον εἰπόντων συνάξω, μηδὲν ὦν Γαληνὸς εἶπε παραλιπῶν, καθότι τῶν συγγραψάντων ἀπάν-
 5 των εἰς τὰς αὐτὰς ὑποθέσεις αὐτὸς κρατεῖ μεθόδοις καὶ διορισμοῖς τοῖς ἀκριβεστάτοις χρώμενος, ἅτε ταῖς Ἴποκρατείοις ἀρχαῖς καὶ δόξαις ἐξακολουθῶν. Χρήσομαι δὲ κἀνταῦθα τοιαύτη τάξει. Πρῶτον μὲν συνάξω τὰ τοῦ ὑλικουῦ μέρους, εἶτα ὅσα περὶ φύσεως καὶ κατασκευῆς εἴρηται ἀνθρώπου, μεθ' ἃ τὰ τῆς ὑγιει-
 10 νῆς καὶ ἀναληπτικῆς πραγματείας, μετὰ ταῦτα ὅσα τῆς διαγνωστικῆς καὶ προγνωστικῆς ἔχεται θεωρίας, ἐφ' οἷς τὰ περὶ νοσημάτων καὶ συμπτωμάτων καὶ ὅλως τῆς τῶν παρὰ φύσιν ἐπανορθώσεως».

Ἐς τοιοῦτον μὲν τύπον καὶ ἡ δευτέρα προομιιάζεται πραγμα-
 15 τεία, ἀπ' ἐκείνης ἀρχομένη τῆς ὑποθέσεως, καθάπερ καὶ ἡ πρό αὐτῆς, ἣ τις τὰς ἐν τροφαῖς δυνάμεις ἀναδιδάσκει· ἐν ὅ δὲ λόγοις διέξεισιν ἃ ἐπαγγέλλεται. Καὶ δευτέρα μὲν ἐστὶ τῷ χρόνῳ, προτερεῦει δὲ τῇ χρεῖα, ἅτε μὴ μόνα ὅσα Γαληνὸς ὀρθῶς ἔγραψε περιέχουσα, ἀλλὰ καὶ ὅσα αὐτῷ μὲν παρεῖται, ἄλλοις δὲ εἰς διδασκα-
 20 λίαν προτέθειται. Καὶ γέ μοι δοκῶ χρησιμεύειν τὴν σπουδὴν ταύτην, ἵνα μὴ λέγω πασῶν τῶν ἄλλων ὅσαι εἰς ἰατρικὴν χρεῖαν τε καὶ θεωρίαν κατεβλήθησαν πραγματεῖαι, ἀλλὰ πάντως γε τῶν πλειόνων, τῷ τε σαφῶς ἀπηγγέλλθαι τὰ ἀπηγγελμένα, καὶ τῷ μηδὲν παραλιπεῖν, καὶ τῷ φωναῖς διαφόροις τὰ πλείω τῶν συνταταγμένων
 25 ῥηθῆναι, ἐξ ὧν καὶ εἴ τι ἀσαφὲς ἐν τούτοις συνέδη τινὶ ῥηθῆναι, διὰ τῆς ἄλλων ἀναπτύξεως σαφηνίζεται. Καὶ τῷ γε ἰατρικὴν μετιόντι κατὰ ταύτην ἔγωγε παραινέσαμι' ἂν τὴν πραγματείαν τὴν διατριβὴν ὅτι μάλιστα ποιεῖσθαι.

Ἄλλὰ τοιαύτη μὲν καὶ ἡ δευτέρα Ὀρειδασίῳ τῆς ἰατρικῆς
 30 μεταχειρήσεώς τε καὶ θεωρίας συναγωγή.

καὶ τελείως ἀνόητο νὰ ξαναγράψω πολλές φορές τὰ ἴδια πράγματα καὶ ἐκείνων πού τὰ ἔγραψαν ἄριστα, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πού δὲν προσέξαν ὅμοια τὴν ἀκρίβεια, θὰ συλλέξω τὰ διδάγματα ἐκείνων μόνο πού τὰ διατύπωσαν καλύτερα, χωρὶς νὰ παραλείψω τίποτα ἀπὸ ὅσα εἶπε ὁ Γαληνός, ἐπειδὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς συγγραφεῖς αὐτῶν τῶν πραγμάτων αὐτὸς ἔχει τὰ πρωτεῖα, χρησιμοποιοῦντας τὶς ἀκριβέστερες μεθόδους καὶ τοὺς διαχωρισμούς, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ τὶς ἀρχές καὶ τὶς γνώμες τοῦ Ἴπποκράτη. Θὰ ἀκολουθήσω καὶ ἐδῶ τὴν ἴδια σειρά. Κατὰ πρῶτον θὰ συγκεντρώσω ὅσα ἀφοροῦν στὸ ὑλικὸ μέρος, ἔπειτα ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ γιὰ τὴ φύση καὶ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὅσα ἀφοροῦν στὸ ἔργο τῆς ὑγιεινῆς διατήρησης τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας, καὶ ἀκολούθως ὅσα ἀνήκουν στὴ διαγνωστικὴ καὶ προγνωστικὴ θεωρία, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὅσα ἀφοροῦν στὰ νοσήματα καὶ τὰ συμπτώματά τους καὶ γενικὰ στὴν ἀποκατάσταση τῶν παρὰ φύση ἐκδηλώσεων».

Σὲ ἓνα τέτοιο τύπο διατυπώνεται τὸ προοίμιο καὶ τῆς δεύτερης πραγματείας, ἀρχίζοντας, ὅπως καὶ ἡ προηγούμενῆ της, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θέμα, πού διδάσκει τὶς δυνατότητες των τροφῶν. Αὐτὰ πού ὑπόσχεται τὰ πραγματεύεται σὲ ἐβδομήντα λόγους. Εἶναι δεύτερη βέβαια χρονικά, ἀλλὰ προηγεῖται στὴ χρησιμότητα, ἐπειδὴ δὲν περιέχει μόνο ὅσα ὀρθὰ ἔγραψε ὁ Γαληνός, ἀλλὰ καὶ ὅσα αὐτὸς παραλείπει, ἄλλοι τὰ προτάσσουν στὴ διδασκαλία. Κι ἔχω τὴ γνώμη, ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ χρησιμεύει, γιὰ νὰ μὴν πῶ ὅτι χρησιμεύει περισσότερο ἀπὸ ὅλες τὶς πραγματεῖες πού ἔγιναν γιὰ τὴν πρακτικὴ καὶ τὴ θεωρία τῆς ἰατρικῆς, ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἀπὸ τὶς περισσότερες, καὶ χάρη στὴ σαφήνεια μὲ τὴν ὁποία ἐκφράζει ὅσα γράφει, καὶ χάρη στὸ ὅτι δὲν παραλείπει τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ τὰ περισσότερα εἶναι διατυπωμένα μὲ διαφορετικὰς ἐκφράσεις, καὶ ἕξαιτίας αὐτοῦ, ἂν ἔτυχε κάτι νὰ λεχθεῖ μὲ ἀσάφεια, διασαφηνίζεται μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἄλλων. Καὶ ὅποιος ἀσκεῖ τὴν ἰατρικὴ ἐγὼ τουλάχιστο θὰ τὸν παρακινούσα αὐτὴ τὴν πραγματεία νὰ μελετήσῃ ὅσο γίνεται περισσότερο.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ δεύτερη συναγωγὴ γνώμων τοῦ Ὁρειδασίου γιὰ τὴν πρακτικὴ καὶ τὴ θεωρία τῆς ἰατρικῆς.

ΣΙΗ.

*Τοῦ αὐτοῦ, Συντομία τῆς δευτέρας Πραγματείας
πρὸς Εὐστάθιον υἱόν, ἐν λόγοις θ'.*

Τρίτη δὲ αὐτῷ διεσπούδασται, ὡς καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος προσι-
5 μιαζόμενος λέγει, συντομίαν αὐτῷ τῆς δευτέρας περιέχουσα πρα-
γματείας. Εὐσταθίῳ δὲ τῷ υἱῷ τὸ βιβλίον ἀναφωνεῖ, θ' διηρημένον
λόγοις, ἐν οἷς ἐστι τῶν παθῶν ἰάματα, ὅσα τὸ εὐπόριστον καὶ πρό-
χειρον ὑποτίθεται· τὸ μέντοι χειρουργικὸν εἶδος παντελῶς αὐτῷ
κατὰ ταύτην τὴν συναγωγὴν παρεῖται. Ἔστι δὲ τὸ παρὸν βιβλίον
10 πρὸς μὲν ἀνάμνησιν τοῖς κατὰ τὰς ἰατρικὰς πράξεις τε καὶ θεω-
ρίας συνησκημένοις οὐ φαύλην παρέχον τὴν χρείαν, καὶ μᾶλλον
πρόχειρον, τοῖς δ' ἐκ πρώτων εἰς μάθησιν τῆς τέχνης διὰ τῆσδε τῆς
συνόψεως ἐλθεῖν ἠλπικόσιν, εἶπον ἄν, ὡς ἐπ' ὀλίγον εἶη τὸ λυσι-
τελὲς παρέχον, εἰ μὴ τὸ κατ' αὐτὴν ἀμέθοδόν τε καὶ ἀπροσδιόρι-
15 στον τοῦς ἀπειρότερον περὶ ταῦτα διακειμένους καὶ ἐτοιμότερον
πρὸς τὰς θεραπείας χωροῦντας εἰς τὰς μεγίστας βλάβας τῶν κα-
μνόντων, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τῶν ὑγιαινόντων, ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων
εἶδον συνωθουμένους Πλὴν ἄλλ' ἔν γε τοῖς εἰρημένοις λόγοις θ'
τῶν ὁ βιβλίων τὴν σύνοψιν περιγράφει.

20 Καὶ ἐν μὲν τῷ α' διαλαμβάνει περὶ τε τῆς κατὰ τὰ γυμνάσια
προφυλακῆς καὶ αὐτῶν τῶν γυμνασίων, κενώσεών τε καθόλου καὶ
ἐπὶ μέρους, τῶν τε δι' ἐπινοίας καὶ ὄσων ἢ φύσις κυρία· περὶ τε
ἀέρων καὶ λουτρῶν, αὐτοφυῶν τε καὶ τῶν ἐκ τέχνης, καὶ περὶ
ιδρώτων, ναι δὴ καὶ περὶ καταπλασμάτων, περὶ τε τῆς εἰς ἔλαιον
25 καὶ ὑδρέλαιον ἐμβάσεως, καὶ ὅσα τὸ δέρμα δάκνοντα ἢ ἄλλως
διαφοροῦντα τῶν χρονιζόντων παθῶν «τὴν μετασυγκριτικὴν», ὡς
ἂν μεθοδικὸς φαίη ἀνὴρ, ἀπεργάζεται θεραπείαν.

Ἐν δὲ τῷ β' περὶ τε τῆς δυνάμεως τῶν ὀπλῶν διαλαμβάνει φαρ-
μάκων, καὶ περὶ τῆς τούτων ἐκλογῆς, καὶ περὶ κατασκευῆς τῶν τε
30 ἀκόπων καλουμένων χρισμάτων καὶ ἐμπλάστρων, καὶ περὶ στα-
θμῶν, περὶ τε τῶν κόπτῶν καλουμένων πλατυσμάτων, καὶ περὶ
ἐψήσεως τῶν ἐμβαλλομένων εἰς τὰς ἐμπλάστρους φαρμάκων.

5. Ἡ βελτίωση τῆς ὑγείας μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῶν κακῶν χυμῶν.

6. Αὐτὸς ποῦ ἐρευνᾷ συστηματικὰ τὰ φαινόμενα.

218.

Τοῦ ἰδίου, Ἐπιτομή τῆς δεύτερης Πραγματείας,
πρὸς τὸν υἱὸ τοῦ Εὐστάθιο, σὲ ἑννέα λόγους.

Ἐξεπόνησε καὶ τρίτη πραγματεία, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει στὸ προοίμιό του, πὺ περιέχει σύνοψη τῆς δεύτερης πραγματείας. Τὴν ἀφιερώνει στὸ υἱὸ τοῦ Εὐστάθιο, καὶ εἶναι χωρισμένη σὲ ἑννέα λόγους, στοὺς ὁποίους περιέχονται τὰ φάρμακα τῶν ἀσθενειῶν, ὅσα προϋποτίθεται ὅτι εἶναι εὐκόλο νὰ βρεθοῦν καὶ νὰ παρασκευασθοῦν πρὸ χειρᾶ· στὴ σύνοψη ὅμως αὕτη δὲν γίνεται καθόλου λόγος γιὰ τὸ χειρουργικὸ μέρος. Τὸ βιβλίον αὐτὸ μπορεῖ νὰ διεγείρει τὴ μνήμη ὅσων ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἰατρικὴ πράξη καὶ θεωρία καὶ περιέχει ὄχι ἀσημαντὴ ὠφέλεια καὶ πολὺ πρόχειρη. Σ' αὐτοὺς ὅμως πὺ ἐλπίζουν ὅτι θὰ ἐπιτύχουν μὲ τὸ πρῶτον τὴν κατάρτισή τους στὴν τέχνη ἀπὸ αὕτη τὴ σύνοψη, θὰ τοὺς ἔλεγα, ὅτι θὰ τοὺς ὠφελοῦσε κάπως, ἂν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη μεθόδου καὶ ἀκρίβειας πὺ ἔχει δὲν ἔβλεπα αὐτοὺς πὺ εἶναι ἄπειροι σ' αὐτὰ καὶ ὁρμοῦν μὲ προθυμία μεγαλύτερη πρὸς τὶς θεραπείες, νὰ συνωθοῦνται κατὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἔργου σὲ μέγιστες βλάβες κατὰ τῶν ἀσθενῶν καὶ πολλὰς φορές καὶ ἐκείνων πὺ εἶναι ὑγιεῖς. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἑννέα λόγους πὺ εἶπαμε περικλείει τὴ σύνοψη τῶν ἑβδομήντα.

Στὸ πρῶτον λόγο μιλάει γιὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τὶς ἀσκήσεις καὶ γιὰ τὶς ἴδιες τὶς ἀσκήσεις, γιὰ τὶς κενώσεις γενικὰ καὶ ἐπὶ μέρους, καὶ γιὰ ὅσες ἐπινοοῦνται ἢ εἶναι φυσικὲς ἐκδηλώσεις, γιὰ τοὺς ἀέρες καὶ τὰ λουτρά, τὰ φυσικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ τεχνητά, γιὰ τοὺς ἰδρωῶτες καὶ βέβαια καὶ γιὰ τὰ καταπλάσματα, γιὰ τὸ λουτρὸ μὲ λάδι καθαρὸ ἢ ἀνάμικτον μὲ νερό, καὶ γιὰ ὅσα ξηραίνοντας ἢ σχίζοντας τὸ δέγμα, ἐπιφέρουν τῶν χρόνιων νοσημάτων τὴν “μετασυγκριτικὴν”, ὅπως θὰ ἔλεγε κάποιος μεθοδικός, θεραπεία.

Στὸ δεύτερον βιβλίον μιλάει γιὰ τὴ δύναμιν τῶν ἀπλῶν φαρμάκων καὶ γιὰ τὴν ἐπιλογή τους, καὶ γιὰ τὴν παρασκευὴν τῶν λεγόμενων «ἄκοπων» χρυσμάτων καὶ ἐμπλάστρων, καθὼς καὶ γιὰ τὰ σταθμά, γιὰ τὰ πλατὰ ἐμπλαστρα πὺ καλοῦνται κοπτά, καὶ γιὰ τὸ βράσιμον τῶν φαρμάκων πὺ τοποθετοῦνται στὰ ἐμπλαστρα.

Τὸ δὲ γ' συνθέσεις αὐτῶ φαρμάκων παντοδαπῶν περιέχει.

Τὸ δὲ δ' περὶ τροφῶν ἔστιν αὐτῶ συντεταγμένον δυνάμεως, καὶ περὶ τῆς τούτων σκευασίας, περὶ τε μελικράτου καὶ πομάτων ἄλλων, ὅσα χρήσιμα τοῖς ἀρρωστοῦσι, περὶ τε γαλακτοποσίας, καὶ
5 *ἔτι περὶ ὑδάτων*

Τὸ δὲ ε' ὅσα τε ταῖς κνύσαις συμβαίνει διδάσκει, διαίταν τε αὐτῶν, καὶ ὅποια αἰ τιτθαί, περὶ τε κομιδῆς παιδίου, καὶ ὅσα εἴωθε συμβαίνειν τῷ παιδί. Περί τε κόπων, οὓς ποιεῖ τὰ γυμνάσια, καὶ ὧν οὐκ ἔστι λαβεῖν ἐκ τοῦ φαινομένου τὸ αἴτιον, καὶ περὶ στε-
10 *γνώσεως δέρματος Γερόντων τε διαίταν εὐρήσεις ἐν τούτῳ, καὶ ὅσα τοῦ σώματος κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν συμπεσόντα ἄχαρι τὴν ὄψιν ποιεῖ, τούτων ἀπαλλαγὴν καὶ τῆς παρατροπῆς ἐπανόρθωσιν, ὀδόντων τε φυλακὴν, καὶ βαρνηκοῦσας καὶ ἀχλύος ὀμμάτων διόρ-*
15 *θωσιν, καὶ τῆς ἀπὸ τῆς πλησμονῆς βλάβης θεραπείαν, ἀσχόλου τε*
βίου διαίταν, περὶ τε τῶν διαφθειρόντων τὰ σιτία. Ὀδοιποροῦσί
τε καὶ πλοῖζομένοις ἐκτίθεται διαίταν, καὶ περὶ καθαιρέσεως σαρκῶν διαλαμβάνει ἀναθρέψεώς τε, καὶ διάγνωσιν κράσεως, καὶ πα-
ρατραπείσης αὐτῆς θεραπείαν.

Ἐν δὲ τῷ ζ' συντέτακται αὐτῶ ὅσα τε εἰς σημείωσιν ἀσφαλῆ
20 *τείνει καὶ κρίσιν ὀρθήν, θεραπείαι τε καὶ προγνώσεις πυρετῶν καὶ συμπτωμάτων. Τὰ τε εἶδη τῶν πυρετῶν καὶ τὰς ἰάσεις, περὶ τε λοι-*
μῶν λειποθυμίας τε καὶ συγκοπῆς καὶ ὀδύνης καὶ λυγμοῦ διαλαμβάνει, κινώδους τε ὀρέξεως καὶ ἀνορεξίας καὶ βουλίμου θεραπεί-
ας, ἔτι δὲ περὶ ναυτίας καὶ ἐμέτων ἀγρυπνίας τε καὶ καταφορᾶς,
25 *καὶ συντήξεως καὶ δίψους, καὶ ἔλκωθέντος τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ θερα-*
πείας.

Κατὰ δὲ τὸ ζ' ἔλκῶν μὲν ἀπάντων, τῶν τε λεγομένων ἀπλῶν καὶ τῶν κοίλων, καί γε καὶ τῶν οὐλῆς δεομένων καὶ ὑπερσαρκούν-
των ἐκδιδάσκει, πρὸς τε τὰ πυρίκαντα θεραπείας εἰσάγει, καὶ περὶ
30 *ἐξανθημάτων καὶ κνησμῶν καὶ φλυκταινῶν, ἀναρρηγνυμένων τε ἔλκῶν καὶ κακοήθων· πρὸς ἄνθρακας τε καὶ καρκίνους ἰάσεις ἀναγράφει, σπασμῶν τε καὶ στρεμμάτων καὶ θλασμάτων, οἷσις τε*

7. Κράμα ἀπὸ κρασί καὶ μέλι γιὰ σπονδές, καὶ κράμα ἀπὸ κερί καὶ μέλι γιὰ ἱατρικὲς χρήσεις.

Τὸ τρίτο βιβλίο περιέχει συνθέσεις φαρμάκων κάθε εἶδους.

Τὸ τέταρτο γράφει γιὰ τὴ δύναμη τῶν τροφῶν, γιὰ τὴν παρασκευὴ τους, γιὰ τὸν μελίκρατο⁷ καὶ ἄλλα ποτά, ὅσα εἶναι χρήσιμα στοὺς ἀρρώστους, γιὰ τὴν πόση γάλακτος καὶ ἀκόμη γιὰ τὰ νερά.

Τὸ πέμπτο διδάσκει ὅσα συμβαίνουν στὶς ἐγκύους, τί πρέπει νὰ τρῶνε, ποιὲς εἶναι οἱ παραμάνες, γιὰ τὴ φροντίδα τοῦ παιδιοῦ, καὶ ὅσα συνήθως συμβαίνουν στὸ παιδί. Ἐπίσης γιὰ τοὺς κόπους ποὺ προκαλοῦν οἱ ἀσκήσεις, γιὰ ὅσα δὲν εἶναι φανερὴ ἢ αἰτία τους, καὶ γιὰ τὴ στέγνωση τοῦ δέρματος. Θὰ βρεῖς ἀκόμα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο καὶ γιὰ τὴ διατροφή τῶν γερόντων καὶ γιὰ ὅσα παρουσιάζονται στὴν ἐπιφάνεια τοῦ δέρματος καὶ κάνουν ἀσχημὴ τὴν ὄψη, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὴ διόρθωση τῆς ἀνωμαλίας, τὴν περιποίηση τῶν δοντιῶν, τὴ διόρθωση τῆς βαρυηκοΐας καὶ τῆς θόλωσης τῶν ματιῶν, τὴ θεραπεία ἀπὸ τὴ βλάβη τῆς πολυφαγίας, καὶ τὴ διατροφή τῆς ἀνεργῆς ζωῆς, ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ ὅσα καταστρέφουν τὶς τροφές. Ἐπίσης μιλάει γιὰ τὴ διατροφή τῶν ὀδοιπόρων καὶ ὄσων ταξιδεύουν, γιὰ τὸ ἀδυνατίσμα καὶ τὴν ἀνάκτηση βάρους, καθὼς καὶ γιὰ τὴ διάγνωση τῆς κρᾶσης καὶ γιὰ τὴ θεραπεία της ὅταν κλονισθεῖ.

Στὸ ἕκτο βιβλίο ἀναφέρονται τὰ σημεῖα ποὺ ὀδηγοῦν σὲ ὀρθὴ καὶ ἀσφαλῆ διάγνωση τῶν νόσων καὶ τὶς θεραπείες τῶν πυρετῶν καὶ τῶν συμπτωμάτων. Μιλάει γιὰ τὰ εἶδη τῶν πυρετῶν καὶ τὶς θεραπείες τους, γιὰ τὴν πείνα καὶ τὴ λιποθυμία, γιὰ τὴ συγκοπὴ καὶ τὴν ὀδύνη καὶ τὸν λόξυγγα, καθὼς καὶ γιὰ τὴν θεραπεία τῆς κυνώδους ὄρεξης καὶ ἀνορεξίας καὶ τῆς ἀδηφαγίας. Καὶ ἀκόμα μιλάει γιὰ τὴ ναυτία καὶ τοὺς ἐμέτους, γιὰ τὴν ἀγρυπνία καὶ τὴν ἀποχαύωση, γιὰ τὸ ἀδυνατίσμα καὶ τὴ δίψα, καὶ γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ ἱεροῦ ὄστοῦ ποὺ ἔχει προσβληθεῖ ἀπὸ ἔλκος.

Στὸ ἕβδομο βιβλίο διδάσκει γιὰ ὅλα τὰ ἔλκη, καὶ τὰ λεγόμενα ἀπλά, καὶ τὰ κοῖλα, καὶ γιὰ ὅσα χρειάζονται ἐπούλωση, καὶ ὅσα ὑπέρογκη οὐλή, καὶ προτείνει θεραπείες γιὰ τὰ ἐγκαύματα καὶ γιὰ τὰ ἔξανθήματα, γιὰ τοὺς κνησμούς καὶ τὶς φουσκάλες τῶν ἔξανθημάτων, γιὰ τὰ ἔλκη ποὺ ξαναγίνονται καὶ γιὰ τὰ κακοήθη ἔλκη. Ἐπίσης περιέχει θεραπείες γιὰ ἀνθρακες καὶ καρκίνους, γιὰ σπασμούς καὶ διαστρέμματα καὶ κατάγματα, καὶ πῶς θὰ ἀποσπασθοῦν

ἂν ἀκίς ἢ κάλαμος ἢ ἄκανθα ἢ σκόλοψ ἐμπαγέντα σαρκὶ ἀπο-
 σπασθείη· περί τε παρωνυχιῶν καὶ τῶν ἐν ἄρθροις ἐλκῶν, αἰμορ-
 ραγίας τε καὶ νευροτρότων, καὶ περί κεχλασμένων ἄρθρων,
 περί τε φλεγμονῆς καὶ ῥευματικῆς διαθέσεως, περί τε γαγγραι-
 5 νης καὶ σφακελισμοῦ, καὶ περί ἀποστημάτων καὶ συρίγγων, ἐρυ-
 σιπέλατός τε καὶ ἔρπητος, καὶ περί σκίρρων καὶ οἰδημάτων, τερ-
 μίνθου τε καὶ ἐπινυκτίδος, περί τε διατμηθέντων συνδέσμων, καὶ
 θύμου καὶ συκῶν καὶ δοθιήνων, ἀκροχορδόνων τε καὶ μυρμη-
 κιῶν καὶ τῶν συστοίχων. Πρὸς τε τὰ λεγόμενα γαγγλία καὶ χεῖ-
 10 μεθλα καὶ ῥαγάδας ἐκτίθεται ἰάσεις, καὶ πρὸς τὰ ἠλκωμένα τῶν
 αἰδοίων. Περί τε λεύκης καὶ ἀλφῶν καὶ λέπρας καὶ ψώρας καὶ
 λειχήνων διαλαμβάνει, καὶ περί ἐμφυσημάτων, καὶ ὡς ἢ τῶν
 ἐχιδνῶν ἐδωδὴ ἄριστον βοήθημα τοῖς ἐλεφαντιῶσι. Ταῦτα μὲν
 καὶ κατὰ τὸ ἑβδομον.

15 Κατὰ δὲ τὸ ἦ' περί τῆς κατὰ τὴν μνήμην ἀπωλείας καὶ τῶν
 ἄλλως ἀγρυνπητικῶν ἢ καταφορικῶν διαλαμβάνει, τίς τε ὁ ἐφιάλ-
 τῆς καὶ ἡ ἐπιληψία καὶ τὸ σκοτωματικὸν πάθος, ἀποπληξία τε καὶ
 μελαγχολία καὶ μανία καὶ ἔρως ὀξύς, καὶ τίς ἢ λυκανθρωπία, καὶ
 τούτων ἰάσεις περί τε τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον παθῶν, καὶ περί
 20 λυσοδοήκτων, καὶ περί παραλύσεως καὶ ἀνεκθερμάντου ῥίγους,
 περί τε σπασμῶν καὶ τετάνου, καὶ περί τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν
 παθῶν. Πρὸς τε τὰ σειριῶντα παιδιά, πρὸς τε δυσωδίας ῥινός, καὶ
 πρὸς ὑπώπια, καὶ πρὸς ἐκχυμώτατα κεχροτισμένα. Περί τε χειλέ-
 ων ῥαγάδος, καὶ πρὸς ἐφήλεις καὶ σπίλους καὶ φακούς καὶ ἰόν-
 25 θους καὶ τὰς ἐν τῷ γενεῖῳ συνκώδεις ἐπαναστάσεις· περί τε μα-
 σχολῶν δυσωδίας, καὶ περί τῶν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς παθῶν, περί τε
 φθειριάσεως καὶ ἐμφράξεως μυξωτήρων, καὶ περί τῶν ἀπαγχομέ-
 νων. Ἐν τούτοις μὲν καὶ ὁ ἦ' λόγος.

Ὁ δὲ θ' αὐτῶ, ὅσα πάθη περί τε θώρακα καὶ σπλάγχνα συνί-
 30 σταται καὶ ἕως αἰδοίων διήκει, διαλαμβάνει, τὰ τε γυναικεῖα

8. Ἡ αἰμωδίαση, τὸ κοινῶς λεγόμενον μούδιασμα.

ἀπὸ τὸ σῶμα οἱ ἀγκίδες ἢ οἱ καλαμιές ἢ τὰ ἀγκάθια ἢ τὰ κεντριά πού μπήγονται σ' αὐτό. Ἀκόμα γιὰ τὶς παρωνυχίδες καὶ τὰ ἔλκη στὶς ἄρθρώσεις, γιὰ τὶς αἱμορραγίες καὶ τὰ χτυπήματα στοὺς τένο- ντες, γιὰ τὶς χαλαρωμένες ἄρθρώσεις καὶ τὴ φλεγμονή, γιὰ τοὺς ρευ- ματισμοὺς, τὴ γάγγραινα καὶ τὴ σήψη, γιὰ τὰ ἀποστήματα καὶ τὰ συρίγγια, γιὰ τὸ ἀνεμοπύρωμα καὶ τὸν ἔξάνθημα, γιὰ τὰ καρκινώ- ματα καὶ τὰ οἰδήματα, γιὰ τὰ ἀγκίδια καὶ τὶς ἐπινυκτίδες, γιὰ τοὺς σπασμένους συνδέσμους καὶ τὸν θυροειδῆ, γιὰ τὰ σαρκώματα στὰ μάτια καὶ τοὺς καλόγερους, γιὰ τὶς κρεατοελιές καὶ μυρμηκιές⁸ καὶ τὰ παρῶμοια. Ἐπὶ πλέον ἀναφέρει θεραπείες γιὰ τὰ λεγόμενα γάγ- γλια⁹ καὶ τὶς χιονίστρες καὶ τὶς ραγάδες καὶ γιὰ τὰ γεννητικὰ ὄργα- να. πού ἔχουν πληγές. Μιλáει καὶ γιὰ τὴ λεύκη καὶ τοὺς ἀλφούς, γιὰ τὴ λέπρα, τὴν ψώρα, τὶς λειχήνες καὶ τὰ ἐμφυσήματα, καὶ ὅτι ἡ δίαι- τα μὲ ἔχιδνες εἶναι ἄριστο φάρμακο γιὰ ὅσους πάσχουν ἀπὸ ἔλεφα- ντίαση¹⁰. Αὐτὰ λοιπὸν περιέχει καὶ τὸ ἔβδομο βιβλίο.

Στὸ ὄγδοο βιβλίο μιλάει γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς μνήμης καὶ γιὰ ὅσους πάσχουν ἀπὸ ἀδυναμία νὰ κοιμηθοῦν ἢ ἀπὸ ὑπνηλία, τί εἶναι ὁ ἐφιάλτης καὶ ἡ ἐπιληψία, ἡ σκοτοδίνη καὶ ἡ ἀποπληξία, ἡ μελαγ- χολία καὶ ἡ μανία καὶ ὁ ἔντονος ἔρωτας, τί εἶναι λυκανθρωπία καὶ γιὰ τὶς θεραπείες αὐτῶν. Ἐπίσης γιὰ τὶς ἀσθένειες τοῦ ἐγκεφάλου, γι' αὐτοὺς πού δαγκώνονται ἀπὸ λυσσασμένα σκυλιά, γιὰ τὴν παρά- λυση, γιὰ τὸ ρίγος πού δὲν περνᾷ, γιὰ τοὺς σπασμοὺς καὶ τὸν τέτανο καὶ γιὰ τὰ πάθη σχετικὰ μὲ τὸ κεφάλι. Ἀκόμα γιὰ τὰ παιδιά πού προσβάλλονται ἀπὸ ἠλίαση καὶ γιὰ τὶς δυσωδίες τῆς μύτης, ὅπως καὶ γιὰ τοὺς μώλωπες τοῦ προσώπου καὶ τὶς χρόνιες ἐκχυμώσεις. Ἐπίσης γιὰ τὰ σκασίματα τῶν χειλιῶν, γιὰ τὶς κοκκινίλες, τὰ στίγ- ματα, τὶς φακίδες, γιὰ τὰ μπιμπίκια καὶ τὶς παθήσεις τῶν ριζῶν τῶν τριχῶν, γιὰ τὴν κακοσμία τῆς μασχάλης καὶ τὰ πάθη τῶν ματιῶν, γιὰ τὴ φθειρίαση καὶ τὶς ἐμφράξεις τῶν ρουθουνιῶν, καθὼς καὶ γιὰ ὅσους πνίγονται. Αὐτὰ περιέχει καὶ τὸ ὄγδοο βιβλίο.

Στὸ ἔνατο βιβλίο γράφει γιὰ τὰ νοσήματα πού ἔχουν σχέση μὲ τὸν θώρακα καὶ τὰ σπλάχνα καὶ φθάνουν μέχρι τὰ γεννητικὰ ὄργα-

9. Τὰ οἰδήματα κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα.

10. Λεπρώδης δερματικὴ πάθηση, ἢ φλεγμονώδης ὑπερτροφία τῶν ἀκρων.

καταλέγει πάθη, καὶ περὶ ποδάγρας καὶ ἄρθριτιδος καὶ ἰσχιάδος
θεραπείας ἀναγράφει.

Τοιαύτη καὶ ἡ τρίτη τῶ Ὀρειδασίῳ συντεταγμένη πραγμα-
τεία.

5

ΣΙΘ΄.

Τοῦ αὐτοῦ, πρὸς Εὐνάπιον λόγοι δ΄.

Ἡ δὲ τετάρτη «Συντομίαν» μὲν καὶ αὐτὴ βούλεται αὐτῷ «τῆς
τέχνης», ἐν δὲ ἀπαρτίζεται λόγοις, καὶ τὸν Εὐνάπιον ὑποβάλλει,
ὄν καὶ λογιώτατον ὕμνεϊ, αἴτιον αὐτῷ τοῦ συντάγματος γεγενημέ-
10 νον. Τὰ εὐπόριστα δὲ αὐτῷ τῶν ἰαμάτων κἀνταῦθα γνώμην συν-
αγαγεῖν εἰσάγει, ὧν καὶ τὴν διδασκαλίαν τρισὶ διέρχεται τρόποις,
ἐνὶ μὲν τὰς τε καθόλου δυνάμεις καὶ τὰς ἐπὶ μέρους χρήσεις ἐκά-
στου τῶν ἀπλῶν ἐπιῶν, δευτέρῳ δὲ πάθους ἐκάστου τὰ ἰάματα
συντάπτων, ἐφ' οἷς τὴν τε κατανόησιν τοῦ πεπονθότος μορίου καὶ
15 τὴν διήγησιν ἐξ ὧν ἂν θεραπευθεῖη. Τετάρτην δὲ ὑπόθεσιν μετα-
χειρίζεται, ἣν καὶ τῶν εἰρημένων προτάπτει, τοῦ ὑγιεινοῦ τυγχά-
νουσαν μέρους. Καὶ ἄρχεται δὲ αὐτίκα ἐξ ὧν καὶ ἡ φύσις, περὶ
παιδίου λέγω τροφῆς.

Ἔστι μὲν οὖν ἡ πρὸς Εὐνάπιον αὐτῷ συντεταγμένη σπουδὴ
20 σχεδὸν ἢ αὐτὴ τῇ γεγραμμένῃ πρὸς τὸν υἱόν. Τῶν τε γὰρ χειροου-
ρουμένων οὐδετέρα λόγον ἔχει, κἀν τοῖς ἄλλοις δὲ συμφέρεται,
πλὴν ὅσα τὴν τάξιν οὐ τὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν διασώζει. Ἐπ' ἐνίοις
δὲ μικρόν τι καὶ ἕτερα τῆς ἕτερας πλεονεκτεῖ, ὥσπερ ἐν πολλοῖς
τῶν κατὰ τοὺς τόπους παθῶν ἢ πρὸς Εὐνάπιον, καὶ εἰς τὴν τῶν
25 ἀπλῶν φαρμάκων διάγνωσιν ἔστι δὲ οὐ καὶ ἡ πρὸς Εὐστάθιον
ἔχει τι ταύτης πλέον σεμνολογήσασθαι. Ἀλλά γε χάρις ὑπὲρ ἐκα-
τέρας τῶν πόνων τῷ ἀνδρὶ· τὸ γὰρ αὐτοῦ μέρος οὐ βλάβης οὐδενί,
ἀλλ' ὠφελείας ἑκατέρα, ὥσπερ δὴ καὶ τὰς πρὸ τούτων συνέταξεν.
Φράσεως δὲ χαρακτηῖρα λέγειν τοῦ λόγου ἅμα τε ἄπορον καὶ
30 περιττὸν εἶναι δοκεῖ· ἔκ τε γὰρ διαφόρων καὶ παντοδαπῶν αὐτῷ
τὰ συντάγματα συνήθροισται, καὶ ἰατρὸς ἀνὴρ οὐ τοῦ ἐν λόγῳ
κάλλους καὶ τῆς σοφίας εὐθύνας ἂν τινι τῶν σωφρονούτων πα-

να, ἐπίσης μιλάει τὰ γυναικεῖα πάθη, καὶ γιὰ τὴ θεραπεία τῆς ποδάγρας, τῆς ἀρθρίτιδας καὶ τοῦ ἰσχίου.

Αὐτὰ λοιπὸν διαλαμβάνει καὶ ἡ τρίτη πραγματεία τοῦ Ὁρειδασίου.

219.

Τοῦ ἰδίου, Πρὸς τὸν Εὐνάπιο, λόγοι τέσσερις.

Ἡ τέταρτη πραγματεία του θέλει καὶ αὐτὴ νὰ εἶναι «Σύνοψη τῆς τέχνης», πὺν ὀλοκληρῶνεται σὲ τέσσερα βιβλία, καὶ παρουσιάζει τὸν Εὐνάπιο, τὸν ὁποῖο ἐπαινεῖ καὶ ὡς λογιότατο, ὡς αἴτιο τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τοῦ πονήματος. Βάζει ὡς στόχο του νὰ συναχθοῦν ἐδῶ τὰ εὐκόλα παρασκευαζόμενα φάρμακα, τὰ ὁποῖα ἐξετάζει μὲ τρεῖς τρόπους· μὲ τὸν πρῶτο ἐξετάζει τὶς δυνάμεις πὺν ἔχουν καὶ τὶς ἐπιμέρους χρήσεις καθενὸς ἀπὸ τὰ ἀπλὰ φάρμακα· μὲ τὸν δεύτερο συνδυάζει τὰ φάρμακα μὲ κάθε νόσημα· κατὰ τὸν τρίτο τρόπο γίνεται ἡ διάγνωση τοῦ μέρους πὺν πάσχει καὶ δίνει τὴ συνταγὴ τῆς θεραπείας του. Τὸ τέταρτο θέμα πὺν τὸν ἀπασχολεῖ καὶ πὺν τὸ προτάσσει ἀπὸ τὰ πῖο πάνω, εἶναι ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ὑγεία. Καὶ ἀρχίζει ἀμέσως ἀπὸ ὅπου καὶ ἡ φύση, ἀπὸ τὴν ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ πραγματεία του αὐτὴ πρὸς τὸν Εὐνάπιο εἶναι ἴδια μὲ τὴ γραμμένη πρὸς τὸν υἱὸ του. Καμμὴ δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴ χειρουργική, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ὁμοιάζει, μόνο πὺν δὲν τηρεῖ ἴση καὶ ὁμοιοσειρὰ. Σὲ μερικὰ πλεονεκτεῖ κάπως ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅπως σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ κατὰ τόπους πάθη ἡ πραγματεία πρὸς Εὐνάπιον καὶ στὴ γνώση τῶν ἀπλῶν φαρμάκων. Σὲ κάποια σημεῖα μπορεῖ καὶ ἡ πραγματεία πρὸς Εὐστάθιον νὰ καυχηθεῖ γιὰ κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὴν. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ δύο πονήματα εὐχαριστοῦμε τὸν συγγραφέα γιὰ τοὺς κόπους του. Γιατὶ στόχος του δὲν εἶναι νὰ βλάψει κανένα, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἐργασίες ἀποβλέπουν στὴν ὠφέλεια, ὅπως καὶ ἐκεῖνη πὺν ἔγραψε πρὶν ἀπὸ αὐτές. Νὰ μιλήσω γιὰ τὸν τύπο τοῦ λόγου του εἶναι νομίζω καὶ δύσκολο καὶ περιττό. Ἐχει συλλέξει στὰ συγγράμματά του ἀπὸ πολλοὺς καὶ διαφοροὺς, καὶ ἕνας γιατρὸς δὲν κρίνεται ἀπὸ τοὺς σὺφρονες ἀπὸ τὸ κάλλος τοῦ λόγου καὶ τὴ σοφία

ράσχοι, ἀλλ' εἴ τι τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἔργων οὐκ ὀρθῶς διῆλθεν οὐδ' ἐπεδείξατο.

Εἶδον δὲ ἔγωγε τοῦ ἀνδρός καὶ ἑτέραν πραγματείαν ἐν δ' λόγοις συντεθειμένην. «Εὐπόριστα» δὲ ἐπεγράφετο τὸ βιβλίον, καὶ 5 τὸν Εὐγένιον ὑπόθεσιν τοῦ συντάγματος ἐποιεῖτο. Λογιώτατον δὲ καὶ τὸν Εὐγένιον ὀνομάζει, καὶ χρησιμεύειν τὴν πραγματείαν κατὰ τε ἀγρούς καὶ ὄδοιπορίας καὶ ἀλλαγῶν, ὅτι παρουσία ἰατροῦ οὐκ ἐπιχωριάζει. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ βιβλίον κατὰ μὲν τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὸ ὑπεβαλλόμενον εἰς τὴν προσφώνησιν πρόσωπον διαφορὰν 10 ἔχει, τὰ δ' ἄλλα μάλα περιφανῶς μεταγραφὴ μόνη ἐστὶ τῆς πρὸς Εὐνάπιον πραγματείας, ὥστε ἔγωγε καὶ εἰς λογισμοὺς ἀφικόμην ὡς ἄρα μήποτε οὐκ εἶη τοῦτο Ὀρειδασίῳ διαπεπραγμένον, ἀλλ' ἢ ἁμάρτημα τοῦ ἀπ' ἀρχῆς γράψαντος τὸ πρὸς Εὐνάπιον βιβλίον, ὃς τὴν τε ἐπιγραφὴν εἰς τὰ «Εὐπόριστα» μετετάξατο καὶ ἀντι Εὐ- 15 ναπίου Εὐγένιον ὑπεβάλετο, ἢ ἕτερόν τινα δόξαν ἑαυτῷ ἐκ τῆς προσφωνήσεως μνώμενον εἰς τὴν τοιαύτην περιενεχθῆναι ἐπίνοιαν, καὶ ἀμεῖψαι τὸν τε Εὐνάπιον εἰς Εὐγένιον καὶ τὴν κειμένην ἐπιγραφὴν «Εἰς εὐπόριστα».

ΣΚ'.

20 **Θέωνος ἀρχιατροῦ, ὁ ἄνθρωπος.**

Ἀνεγνώσθη Θεώνος ἀρχιατροῦ Ἀλεξανδρέως ἰατρικὸν βιβλίον, ὃ ἐπιγράφει «ἄνθρωπον». Θεοκτίστῳ μὲν τὸ σύνταγμα προσφωνεῖ, ἀπάρχεται δὲ τῆς θεραπείας ἀπὸ κεφαλῆς καὶ διήκει 25 μέχρι ποδῶν, πάντων τῶν πεπονθότων μορίων τοῦ σώματος θεραπείας τινὰς ἀναγράφων. Οὕτε δὲ τὴν τοῦ νοσήματος φύσιν πλήν ἐπὶ γε βραχέων ἐκδιδάσκει, οὕτε τοῖς πρέπουσι προσδιορισμοῖς, περὶ ὧν προάγεται λέγειν, τὴν διδασκαλίαν ὑπάγει. Μετὰ δέ γε τὸ γράψαι τῶν ποδαγρικῶν καὶ ἀρθριτικῶν παθῶν ἰάματα, διέξεισι μὲν περὶ τῶν ἀπλῶν καθαρτικῶν φαρμάκων, πειραῖται δὲ καὶ 30 αἰτίας τινὰς ἀποδιδόναι, οὐκ ἔμοιγε δοκοῦν ὀρθῶς οὐδὲ τῆς ἀληθείας ἐξημμένος, δι' ἧς τὴν καθαρτικὴν δύναμιν ἢ τῶν φαρμάκων ἐπιδείκνυσι φύσις. Εἶτα περὶ συνθέσεως παντοδαπῶν διαλαμβάνει φαρμάκων, ὅσα τε αὐτῷ πρὸς τὰ προειρημένα τῶν νοσημάτων

του, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄν κάτι ἀπὸ τὰ θέματα τῆς ἰατρικῆς δὲν τὸ ἀνέπτυξε καὶ δὲν τὸ παρουσίασε ὀρθά.

Ἐγὼ εἶδα καὶ ἄλλη πραγματεία τοῦ Ὁρειβασίου, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα βιβλία. Ἡ πραγματεία ἔφερε τὴν ἐπιγραφή «Εὐπόριστα», καὶ εἶχε θέμα τῆς συγγραφῆς του τὸν Εὐγένιο. Ὀνομάζει καὶ τὸν Εὐγένιο λογιότατο. Ἡ πραγματεία χρησιμεύει καὶ γιὰ τοὺς ἀγρούς καὶ γιὰ τὰ ταξίδια καὶ ἄλλου, ὅπου δὲν εἶναι εὐκολο νὰ βρεθεῖ γιατρός. Ἀλλὰ τὸ ἔργο αὐτὸ διαφέρει ὡς πρὸς τὴν ἐπιγραφή καὶ τὸ πρόσωπο πρὸς τὸ ὁποῖο ἀφιερώνεται. Κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι πολὺ φανερὴ ἀπλή μεταγραφὴ τῆς πραγματείας πρὸς τὸν Εὐνάπιο, πράγμα πού μὲ ἔκανε νὰ σκεφθῶ μήπως αὐτὸ δὲν τὸ ἔχει γράψει ὁ Ὁρειβάσιος, ἀλλ' εἶναι σφάλμα ἐκείνου πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μετέγραψε τὸ Πρὸς Εὐνάπιον ἔργο, ὁ ὁποῖος μετέβαλε τὴν ἐπιγραφή «Εἰς τὰ εὐπόριστα», καὶ ἔβαλε στὴ θέσιν τοῦ Εὐναπίου τὸν Εὐγένιο ἢ κάποιον ἄλλο, πού ἔφτασε σ' αὐτὴ τὴ σκέψη γιὰ νὰ ἀποσπάσει δόξα γιὰ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν προσφώνηση, καὶ ἄλλαξε τὸν Εὐνάπιο σὲ Εὐγένιο, καὶ τὴν προηγούμενη ἐπιγραφή τὴν ἔκανε «Εἰς Εὐπόριστα».

220.

Θέωνος ἀρχιάτρου, ὁ Ἄνθρωπος.

Διαβάσαμε ἰατρικὸ βιβλίον τοῦ Ἀλεξανδρηνοῦ ἀρχιάτρου Θεώνος, πού τὸ ἐπιγράφει «Ἄνθρωπος». Τὸ ἔργο τὸ ἀφιερώνει στὸν Θεόκτιστο, κι ἀρχίζει ἀπὸ τὴ θεραπεία τῆς κεφαλῆς καὶ φτάνει ὡς τὰ πόδια, καταγράφοντας κάποιες θεραπείες ὄλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος πού πάσχουν. Οὔτε τὴ φύσιν τοῦ νοσήματος ἐξηγεῖ, παρὰ μόνο πολὺ σύντομα, οὔτε κάνει τὴ διδασκαλία του γιὰ τὰ πράγματα πού μιλάει μὲ τοὺς κατάλληλους προσδιορισμούς. Μετὰ τὴν ἀναγραφὴ τῶν φαρμάκων γιὰ τὴν ποδάγρα καὶ τὰ ἀρθριτικά, ἀναφέρει τὰ ἀπλὰ καθαρτικὰ φάρμακα, καὶ προσπαθεῖ νὰ διατυπώσῃ καὶ μερικὲς αἰτίες, χωρὶς κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἀγγίζει τὴν ἀλήθεια, πού ἐξαιτίας τους ἀποδεικνύεται ἡ καθαρτικὴ δύναμη τῶν φαρμάκων. Ἐπειτα μιλάει γιὰ τὴ σύνθεση πολλῶν εἰδῶν φαρμάκων, ὅσα εἶναι ὠφέλιμα ἱκανοποιητικὰ γιὰ τὰ νοσήματα πού προα-

ίκανήν παρέχεται τὴν χρεῖαν, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ πάντα τοῦ σώματος πάθη, ἃ παρῆκε τὴν κατὰ τὰ πεπονθότα μόρια θεραπείαν ἀναγράφων, ἐμπλάστρους τε καὶ ἄκοπα καὶ κουλλούρια καὶ ἀντιδότους διαφόρους ἐκ διαφόρων ἀνδρῶν κατεσκευασμένας ἀναγράφει. Καὶ ἐν τούτοις αὐτῷ ἢ τοιαύτῃ συμπεραίνεται πραγματεία. Ἔστι μὲντοι τὴν χρεῖαν τὸ διβλίον ταῖς τοῦ Ὁρειδασίου συνόψει παρεχόμενον παραπλησίαν.

ΣΚΑ΄.

Ἄετιου Ἀμιδηνοῦ, Ἱατρικοὶ λόγοι ις΄.

10 Ἄνεγνώσθη Ἄετιου Ἀμιδηνοῦ «Βιβλίον ἱατρικὸν» ἐν λόγοις ις΄. Ἔστι μὲν οὖν αὐτῷ πᾶσα ἢ πραγματεία συντεταγμένη ἐκ τε ὧν Ὁρειδάσιος πρὸς Ἰουλιανὸν ἔγραψε πρὸς τε Εὐστάθιον καὶ Εὐνάπιον, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν θεραπευτικῶν διβλίων Γαληνοῦ, καὶ μὴν καὶ Ἀρχιγένους καὶ Ρούφου, ἔτι δὲ Διοσκουρίδου καὶ Ἡροδότου
15 καὶ Σωρανοῦ, Φιλαγρίου τε καὶ Φιλουμένου καὶ Ποσειδωνίου καὶ ἑτέρων τινῶν τῶν ἐπὶ τῇ τέχνῃ τῆς ἱατρικῆς ὄνομα λιπόντων. Καὶ ἀπάρχεται μὲν ἀπὸ τῆς τῶν ἀπλῶν φαρμάκων τε καὶ τροφῶν δυνάμεως Γαληνοῦ, ἐν συνόψει ταῦτα διεξιὼν, συμπεραίνεται δὲ αὐτῷ τὸ διβλίον εἰς τὸν ις΄ λόγον, περὶ γυναικείων τὴν διδασκα-
20 λίαν ποιούμενον παθῶν. Οἷς καὶ ἕτερά τινα συντάττει κεφάλαια, σμήγματα τε ὄψεως παραδιδούς καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, σκευασίας τε οἰνανθαρίων, καὶ ἕτερά τινα τοιουτότροπα.

Ἡ μὲν οὖν ὅλη αὐτῷ πραγματεία ἐξ ὧν τε ἄρχεται, εἴρηται, καὶ ἐν οἷς τὸ πέρασ ἀπολαμβάνει· κατὰ μέρος δὲ τὸ μὲν α΄ αὐτῷ
25 διβλίον τῶν ἀπλῶν τροφῶν καὶ τῶν φαρμάκων ἐν συνόψει τὰς δυνάμεις καταλέγει, ὃ δὲ β΄ τὰς τῶν μεταλλικῶν δυνάμεις καὶ χρήσεις καὶ τὰς ἀπὸ τῶν ζώων ὄλων τε καὶ μορίων ὠφελείας ἐν συνόψει παρατίθεται· εἶη δὲ καὶ τοῦτο τῆς περὶ τῶν ἀπλῶν φαρμάκων πραγματείας μέρος οὐκ ἐλάχιστον.

30 Ὁ δὲ γ΄ αὐτῷ λόγος περὶ τε γυμνασίων παντοδαπῶν διαλαμ-

11. Ἄετιος Ἀμιδηνὸς ἢ Καππαδόκης ἢ Ἀντιοχεύς. Γεννήθηκε στὴν Ἀμίδη τῆς Μεσοποταμίας καὶ ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ βου μ. Χ. αἰῶνα. Σπούδασε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἄσκησε τὴν ἱατρικὴν στὴν Κωνσταντινούπολη.

ναφέραμε καὶ γιὰ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀρρωστήματα τοῦ σώματος, τὰ ὅποια παρέλειψε ὅταν ἔγραφε τὴ θεραπεία τῶν ἀρρώστων μερῶν τοῦ σώματος· καταγράφει ἔμπλαστρα καὶ φάρμακα κατὰ τοῦ κόπου, καὶ κολλύρια καὶ διάφορα ἀντίδοτα ποὺ παρασκεύασαν διάφοροι ἰατροί. Μὲ αὐτὰ τελειώνει αὐτὴ ἡ πραγματεία ἀπὸ αὐτόν. Τὸ βιβλίο παρέχει παραπλήσια χρησιμότητα μὲ τὶς συνόψεις τοῦ Ὁρειδασίου.

221.

Ἐπίου Ἀμιδηνού¹¹, Ἰατρικοὶ λόγοι δεκαῆξι.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ Ἐπίου Ἀμιδηνού, «Βιβλίον ἰατρικόν» σὲ δεκαῆξι λόγους. Ἡ πραγματεία ἔχει ἀπαρτισθεῖ ἀπὸ ὅσα ὁ Ὁρειδάσιος ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰουλιανὸ καὶ πρὸς τὸν Εὐστάθιο καὶ πρὸς τὸν Εὐνάπιο, καὶ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ θεραπευτικὰ βιβλία τοῦ Γαληνοῦ, καὶ βῆβαια καὶ τοῦ Ἀρχιγένη καὶ τοῦ Ρούφου, καὶ ἀκόμα τοῦ Διοσκουρίδου καὶ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Σωρανοῦ, τοῦ Φιλαργίου καὶ τοῦ Φιλουμένου καὶ τοῦ Ποσειδωνίου καὶ κάποιων ἄλλων ποὺ ἄφησαν ὄνομα στὴν ἐπιστῆμη τῆς ἰατρικῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴ θεραπευτικὴ δύναμη τῶν ἀπλῶν φαρμάκων καὶ τῶν τροφῶν τοῦ Γαληνοῦ, ἐκθέτοντάς τα συνοπτικά, καὶ τελειώνει τὴν ἐργασία του στὸ δέκατο ἕκτο βιβλίο, κάνοντας λόγο γιὰ τὰ γυναικεῖα πάθη. Σ' αὐτὰ συνάπτει καὶ μερικὰ ἄλλα κεφάλαια, παραδίδοντας σμήγματα¹² τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἄλλου σώματος, τὴν παρασκευὴ οἰνανθαρίων¹³ καὶ ἄλλα παρόμοια.

Εἶπαμε λοιπὸν μὲ ποιὰ ἀρχίζει στὸ σύνολό της ἡ ἐργασία του, καὶ μὲ ποιὰ ὀλοκληρώνεται. Στὰ ἐπιμέρους βιβλία, στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ καταγράφει συνοπτικὰ τὴ δύναμη τῶν ἀπλῶν τροφῶν καὶ φαρμάκων· στὸ δεύτερο τὴ δύναμη καὶ τὴ χρῆση τῶν μεταλλικῶν, καὶ παραθέτει μὲ συντομία καὶ τὶς ὠφέλειες ἀπὸ τὰ ζῶα ἢ ἀπὸ ἀκέραια ζῶα ἢ ἀπὸ τὰ μέρη τους. Εἶναι κι αὐτὸ ὄχι ἐλάχιστο μέρος τῆς πραγματείας γιὰ τὰ ἀπλά φάρμακα.

Τὸ τρίτο βιβλίο μιλάει γιὰ τὶς κάθε εἴδους ἀσκήσεις καὶ ποιὰ

12. Σμήγμα· λιπαρὸ ἔκκριμα ἀδενίσκων τοῦ δέρματος.

13. Ἐλαια ἀπὸ σταφύλια ἄγριων κλημάτων καὶ κρασιά.

θάνει καὶ ὅσα παρασκευάζει τὸ γυμνάσιον. Εἶτα μετὰ τὰς κενώ-
 σεις ἢ τὰς διαφορήσεις ταύτας τὰς οὐκ ἐπιδήλους περὶ φλεβοτο-
 μίας διαλαμβάνει, τρόπους τε τῆς τομῆς διευκρινῶν, καὶ μεγέθους
 καὶ σχημάτων καὶ καιροῦ καὶ μέτρου κενώσεως ἀναγράφει· περὶ
 5 τε ἀρτηριοτομίας καὶ ἀρτηριακοῦ ἰσχαίμου καὶ σικρίας καὶ ἐγχα-
 ράξεως καὶ θδελλῶν ἐκλογῆς τε καὶ διαίτης καὶ χρήσεως, περὶ τε
 καθαιρόντων φαρμάκων, καὶ οἴνων καθαρτικῶν διαφόρους σκευ-
 ασίας, καὶ οἶνομέλιτος καθαρτικοῦ καὶ κονδίτου καὶ ἀψινθάτου
 καὶ ῥοσάτου, καὶ ῥοδομέλιτος καὶ ὄξυμέλιτος, γάρου τε καθαρτι-
 10 κοῦ καὶ μέλιτος καὶ οἶνογάρου καὶ ὄξυγάρου, ζωμοῦ τε μαλακτι-
 κοῦ καὶ γάλακτος καὶ ἐλαιῶν καθαρτικῶν, περὶ τούτων ἀπάντων
 τὴν διδασκαλίαν προάγει. Ἔτι δὲ καὶ περὶ συνθέτων ὄξυποριῶν
 καὶ καθαρτηρίων διαφόρων, καὶ πασιλλῶν καὶ βουκελλάτων
 καθαρτικῶν. Ἀλοηδάρια τε καθαρτικὰ ἀναγράφει καὶ ἄλατα
 15 ὁμοίως, καὶ τὰς εἰς ἱεράς, βοηθήματά τε τοῖς λαβοῦσι τὸ καθαρτή-
 ριον καὶ οὐ καθαιρομένοις, καὶ τοῖς ὑπὲρ μέτρον κενωθεῖσι. Περὶ
 τε ἐμέτων καὶ τίσι δοτέον τὸν ἐλλέβορον, καὶ τί δύναται καὶ τίνες
 πρὸς αὐτὸν ἐπιτήδειοι, δοκιμασίας τε ἐλλεβόρου καὶ προπαρα-
 σκευὰς τοῦ μέλλοντος αὐτὸν πίνειν, τὰς τε διαφορὰς τῆς τοῦ ἐλλε-
 20 βόρου χρήσεως, καὶ τὴν περὶ τοὺς πίνοντας αὐτὸν ἐπιμέλειαν. Περὶ
 τε ἐπιθεμάτων καθαρτικῶν διαλαμβάνει, καὶ ὅσα τῶν ἐν ἡμῖν
 μορίων ἐστὶ καθαρτικά, ὀφθαλμῶν λέγω καὶ ὠτων καὶ τῶν ἐφε-
 ξῆς περὶ τε ὑποκαπνισμοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν συντελοῦντος,
 καὶ περὶ κενωτικῶν, λεπτῶν τε ἐντέρων καὶ τῶν σιμῶν τοῦ ἥπατος
 25 καὶ τῶν παραπλησίων. Περὶ τε ἀέρων καὶ ἀνέμων καὶ ἐπισημα-
 σιῶν, ὑδάτων τε καὶ λουτροῶν, τῶν τε ἐκ τέχνης καὶ ὅσα ἢ φύσις
 προήγαγε, ψυχρολουσίας τε καὶ τῆς εἰς ἔλαιον ἐμβάσεως καὶ περὶ
 τῶν τοῦ προσώπου κλυσμάτων, καταιονήσεώς τε καὶ ἐγκαθίσμα-
 τος καὶ ἐμβροχῆς καὶ πυριάσεως. Καὶ περὶ διαφόρων καταπλα-
 30 σμάτων, δροσάκων τε καὶ πιπτάσεως καὶ συναπισμοῦ καὶ φοιनि-

13. Ἡ μέσω καιομένων φαρμακευτικῶν οὐσιῶν παραγωγή ἀτμῶν ἢ καπνῶν πρὸς θεραπευτικὸ ἢ ἀπολυμαντικὸ σκοπὸ.

ἀποτελέσματα ἔχει ἡ ἄσκηση. Ἐπειτα, μετὰ τὶς κενώσεις ἢ τὶς ἐκρῖσεις πού δὲν εἶναι φανερές, κάνει λόγο γιὰ τὴ φλεβοτομία, διευκρινίζοντας τοὺς τρόπους τῆς τομῆς, τὸ μέγεθος καὶ τὰ σχήματα καὶ τὸν (κατάλληλο) χρόνο καὶ τὸ μέτρο τῆς κένωσης, γιὰ τὴν ἀρτηριοτομία καὶ γιὰ τὸ φάρμακο τῆς πήξης τοῦ αἵματος, γιὰ τὶς βεντουῖζες, γιὰ τὴ χάραξη τοῦ σώματος, γιὰ τὴν ἐκλογή τῶν βδελλῶν καὶ τὴ δίαιτα καὶ τὴ χρήση τῆς, γιὰ καθαρτικὰ φάρμακα, καὶ διάφορα παρασκευάσματα καθαρτικῶν κρασιῶν, καὶ καθαρτικὸ μελόκρασο καὶ μοσχάτο καὶ ἀψινθάτο καὶ ροδόκρασο καὶ ροδόμελο καὶ ξυδόμελο καὶ ἀλατόνερο καθαρτικὸ καὶ μέλι καὶ κρασάλη καὶ ὀξάλη, καὶ ζωμὸ μαλακτικὸ καὶ γάλα καὶ ἐλιές καθαρτικές, δίνοντας ὁδηγίες γιὰ ὅλα αὐτά. Ἀκόμα μιλάει καὶ γιὰ σύνθετη ὀξυπόρια καὶ διάφορα καθαρτήρια καὶ γιὰ καθαρτικὰ δισκία καὶ ψωμάκια. Ἀναφέρει καθαρτικὰ ἀπὸ τὸν πικρὸ χυμὸ τῆς ἀλόης, ὁμοίως καὶ ἄλατα, καὶ τὶς πέντε ἱερὲς ἀσθένειες, βοηθήματα γιὰ ὅσους ἔλαβαν καθαρτικὰ ἀλλὰ δὲν ἐνέργησαν ἢ προκάλεσαν ὑπέρμετρη κένωση. Μιλάει καὶ γιὰ ἐμέτους καὶ σὲ ποιούς πρέπει νὰ δίνεται ὁ ἐλλέβορος, τί δραστηριότητα ἔχει καὶ γιὰ ποιούς προσφέρεται, πῶς δοκιμάζεται ὁ ἐλλέβορος καὶ πῶς προετιμάζεται αὐτὸς πού θὰ τὸν πιεῖ, τὶς διαφορετικὲς χρήσεις τοῦ ἐλλέβορου καὶ γιὰ τὴν φροντίδα ἐκείνων πού θὰ τὸν λάβουν. Κάνει λόγο γιὰ ἐπιθέματα καθαρτικὰ καὶ ὅσα καθαρτικὰ ἀφοροῦν τὰ διάφορα ὄργανά μας, ἐννοῶ τὰ μάτια καὶ τὰ αὐτιά καὶ τὰ ἄλλα. Γιὰ ὑποκαπνισμὸ¹³ πού συντελεῖ στὴν ἴδια ἐνέργεια, καὶ γιὰ κενωτικά, γιὰ τὰ λεπτὰ ἔντερα καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ συκωτιοῦ καὶ τῶν παρόμοιων ὀργάνων. Ἐπίσης γιὰ τὸ κλίμα καὶ τοὺς ἀνέμους καὶ τὶς ἐνδείξεις ἀλλαγῆς τοῦ καιροῦ, γιὰ τὰ νερὰ καὶ τὰ λουτρὰ πού παρασκευάζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἔτοιμα στὴ φύση, γιὰ τὰ ψυχρὰ λουτρὰ καὶ τὸ λούσιμο μὲ λάδι, γιὰ τὴν πλύση τοῦ προσώπου, γιὰ τὴν καταιόνηση¹⁴, γιὰ τὸ πλύσιμο ποδιῶν καὶ ἐπιθέματα βρεγμένα καὶ ἀτμόλουτρα. Ἐπίσης κάνει λόγο γιὰ διάφορα καταπλάσματα, γιὰ ἀλοιφές καὶ ἐπίχριση πίσσας, γιὰ τὸν συναπισμὸ καὶ τὰ κοκκινίσματα, καὶ σὲ ποιούς πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦντα τὰ βοηθήματα πρὸς

14. Ἡ κατάβρεξη ἢ πλύση μὲ θερμὸ νερό, ἢ ἢ μὲ εἰδικὴ συσκευὴ ἐξακόντιση ψυχροῦ νεροῦ ἐπάνω στὸ σῶμα ὑπὸ μορφὴ βροχῆς (ντους).

γμοῦ, καὶ ἐπὶ τίσι χρηστέον τοῖς μετασυγκριτικοῖς βοηθήμασι. Ταῦτα μὲν καὶ ὁ γ' αὐτῶ συντάττει λόγος.

Ὁ δὲ δ' συναγωγὴν τε τῶν ὑγιεινῶν περιέχει, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ βρέφους διαίτης, τὰ τε περὶ τὸ βρέφος πάθη καὶ τὰς θερα-
 5 πείας διέξεις, καὶ περὶ διαίτης πασῶν τῶν ἡλικιῶν καὶ τῶν δια-
 φόρων δίων, σαρκῶν τε καθαιρέσεως καὶ ἐνδεῶς ἔχουσῶν ἀνα-
 λήψεως, περὶ τε κόπων τῶν ἐπὶ γυμνασίοις, καὶ τῆς διαφορᾶς
 αὐτῶν, καὶ τοῦ ἐξ ἀφροδισίων κόπου, καὶ τῶν ἄδηλον ἔχόντων
 τὴν αἰτίαν κόπων, οὓς λέγουσιν «αὐτομάτους»· ποία τε ἐπιμέλεια
 10 πρὸς τὰς πέψεις χρησίμη, καὶ τοῦ πυκνωθέντος δέρματος θερα-
 πεία, καὶ περὶ ἐγκαύσεως, καὶ περὶ τριψέως εὐκαίρου, ἀπεψίας τε
 καὶ κραιπάλης καὶ ὀμαλοῦς δυσκρασίας· ἀρίστης τε κράσεως
 ἐκδιδάσκει διάγνωσιν καὶ θερμῆς γνωρίσματα, καὶ τῶν ἄλλων
 ἀπλουστέρων τε καὶ συνθέτων κράσεων, οὐχ ὄλου μόνον τοῦ σώ-
 15 ματος, ἀλλὰ καὶ κεφαλῆς καὶ ἐγκεφάλου καὶ γαστροῦ καὶ πνεύμο-
 νος καὶ καρδίας καὶ ἥπατος καὶ ὄρχεων, καὶ τῆς τούτων ἀπάντων
 ἀπὸ τῆς τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατροπῆς ἰάματα.

Ὁ δὲ ε' αὐτῶ λόγος περὶ νοσημάτων διαλαμβάνει, καὶ πρὸ τῶν
 ἄλλων περὶ πυρετωδῶν νοσημάτων, τὰς τε σημειώσεις αὐτῶν καὶ
 20 προγνώσεις καὶ διαγνώσεις καὶ θεραπείας οὐ παρέργως ἐπεξιῶν,
 καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τὴν ἰατρικὴν ταύτην θεωρίαν συντελεῖ· τίνα τε
 δεῖ τοῦ νοσήματος ἀρχὴν λέγειν, καὶ ὅτι τριχῶς λέγεται. Καὶ τίς ὁ
 παροξυσμός, καὶ τίς ἡ ἀνεσις καὶ ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ τε
 μερικοῦ παροξυσμοῦ καὶ ὄλου τοῦ σώματος· τίνα τε σημεία σωτη-
 25 ρίας τοῦ νοσοῦντος, καὶ τίνα ὀλέθρια, ποῖά τε αὐτῶν βράδιον ἢ
 τάχιον ἢ διὰ τοῦ μέσου κρίνεται πρὸς τὴν ὑγείαν ἢ καὶ πρὸς τὸν
 θάνατον. Περί τε σφνυγμῶν σημειώσεως καὶ οὔρων διαγνώσεως,
 καὶ τί δηλοῦσι ταῦτα, καὶ περὶ διαχωρημάτων σημειώσεως ἐμέτων
 τε προγνώσεως, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν σημειώσεως αἱμορραγίας τε ἐκ
 30 ῥινῶν, καὶ τῆς γυναικείας καθάρσεως· περὶ τε τῶν κριτικῶν σημεί-
 ων τῶν κατὰ τοὺς ἰδρωτάς καὶ τὰς ἀποστάσεις, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν
 πτυέλων τεκμηριώσεως, καὶ ὅτι ὁ ἄριστος ἰατρός εἴσεται εἰ δεδαί-

ἀφαίρεση τοῦ συσσωρευμένου ὑγροῦ μέσα τους. Αὐτὰ περιέχει καὶ τὸ τρίτο βιβλίο.

Τὸ τέταρτο βιβλίο περιέχει ὅσα συντελοῦν στὴν ὑγεία· ἀρχίζει ἀπὸ τὴ διατροφή τοῦ βρέφους, ἐκθέτει τίς ἀσθένειες τῶν βρεφῶν καὶ τίς θεραπείες τους καὶ τὰ σχετικά μὲ τὴ διατροφή ὄλων τῶν ἡλικιῶν καὶ τῶν διαφόρων τρόπων ζωῆς, τὸν περιορισμὸ τοῦ βάρους καὶ τὴν ἀπώκτηση βάρους τῶν ἀδυνάτων, μιλάει γιὰ τὴν κόπωση ἀπὸ τὰ γυμνάσματα καὶ τὴ διαφορὰ τους, γιὰ τὴν κόπωση ἀπὸ τὰ ἀφροδίσια καὶ τὴν κόπωση ἄγνωστης αἰτίας ποὺ τὴν ὀνομάζουν αὐτόματη. Τί εἶναι χρήσιμο νὰ προσέχομε κατὰ τὴν πέψη καὶ πῶς θεραπεύεται τὸ ξηραμένο δέρμα· ἐπίσης μιλάει γιὰ τὰ ἐγκαύματα καὶ τὴν κατάλληλη ἐντριβή, γιὰ τὴν ἀδυναμία πέψης καὶ τὴν κραιπάλη, καθὼς καὶ τὴν χρόνια καχεξία· ἐξηγεῖ πῶς μπορεῖ νὰ γίνει ἡ διάγνωση τῆς ἄριστη κράσης καὶ ποιὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς θερμῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀπλουστέρων καὶ συνθέτων κράσεων, ὄχι μόνον ὅλου τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κεφαλιοῦ, καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τῆς κοιλιᾶς, καὶ τοῦ πνεύμονα, καὶ τῆς καρδιᾶς, καὶ τοῦ ἥπατος, καὶ τῶν ὀρχεων, καὶ ποιὰ τὰ φάρμακα γιὰ ὅλα αὐτὰ ὅταν ἐκτρέπονται ἀπὸ τὴ φυσικὴ τους κατάσταση στὴν παραφύση.

Τὸ πέμπτο βιβλίο ἀσχολεῖται μὲ τὰ νοσήματα, καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα μιλά ἐμπεριστατωμένα γιὰ τὰ πυρετώδη νοσήματα καὶ γιὰ τὰ συμπτώματά τους, γιὰ τὴν πρόγνωση, τὴ διάγνωση καὶ τίς θεραπείες τους, καὶ γιὰ ὅσες ἄλλες ἐνέργειες συντελοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἰατρικὴ γνώση· ἐπίσης ποιὰ θεωρεῖται ἀρχὴ τοῦ νοσήματος καὶ ὅτι λέγεται μὲ τριπλὸ τρόπο. Ἐξηγεῖ τί εἶναι ὁ παροξυσμός, ποιὰ ἡ ὕφεση καὶ ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ μερικοῦ παροξυσμοῦ καὶ τοῦ παροξυσμοῦ ὅλου τοῦ σώματος, ποιὲς εἶναι οἱ ἐνδείξεις ὅτι θὰ σωθεῖ ὁ ἀσθενὴς καὶ ποιὲς οἱ ὀλέθριες ἐνδείξεις, ποιὲς ἀπὸ αὐτὲς ἀργότερα ἢ γρηγορότερα ἢ σὲ κάποιο κανονικὸ διάστημα θεωροῦνται ὅτι θὰ ὀδηγήσουν στὴν ὑγεία ἢ τὸ θάνατο. Μιλάει ἀκόμα γιὰ τίς ἐνδείξεις τῶν σφυγμῶν καὶ γιὰ τὴ διάγνωση τῶν οὔρων καὶ τί δηλώνουν αὐτά· ἐπίσης γιὰ τίς ρινορραγίες καὶ τὴν κάθαρση τῶν γυναικῶν, γιὰ τὰ διακριτικὰ σημεῖα κατὰ τοὺς ἰδρώτες καὶ τίς ἀποστάσεις, καθὼς καὶ γιὰ τὴν τεκμηρίωση ἀπὸ τὰ πτύελα, καὶ ὅτι ὁ ἄριστος

ως τὸ νόσημα λέλυται καὶ εἰ μὴ λέλυται, καὶν δοκῆ, τὴν τε ἡμέραν
καὶ ὥραν ἐν ἧ ὁ νοσῶν τὸν βίον ἀπολείψει. Περί τε πανδήμων καὶ
ἐπιδήμων καὶ λοιμωδῶν νοσημάτων ἔκθεσιν ποιεῖται, καὶ περὶ
τῶν κατὰ διαφόρους αἰτίας συγκοπτομένων, καὶ περὶ τῆς κατὰ
5 διαφόρους αἰτίας ἐπισυμβαινούσης τῷ ζῳῷ λειποθυμίας, περὶ τε
τῆς ἐν πυρετοῖς κεφαλαλγίας καὶ ἀγρυπνίας καὶ ὠταλγίας καὶ
ὀφθαλμίας καὶ ἀμανρώσεως, καὶ ἐφ' ὧν αἵματος ῥύσις ἐν πυρετοῖς
συμβαίνει, τῆς τούτων ἀποθεραπείας, ὅπως τε προνοητέον κατὰ
τοὺς πυρετοὺς κύστεώς τε καὶ δυσουρίας, καὶ τῶν περὶ ὄσφυν
10 ἀλγημάτων ἐλκωθέντος τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ καὶ ὀσχεῖου ἢ δακτυλίου.
Καὶ περὶ ἐξανθημάτων καθ' ὅλον τὸ σῶμα ἢ καὶ κατὰ μέρος συμ-
βαινόντων κατὰ τοὺς πυρετοὺς, καὶ περὶ τρώμων καὶ σπασμῶν, οἷς
πόματα ἡδέα κατὰ τοὺς πυρετοὺς μάλιστα χρησιμεύοντα συντάτ-
τει. Ἐν τούτῳ μὲν καὶ ὁ ἔ' λόγος

15 Ἐν δὲ τῷ ζ' λόγῳ περὶ τῶν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἐγκεφάλου
παντοίων διέξεισι παθῶν, ταῦτά τε ἀναδιδάσκων καὶ τὰς θεραπεί-
ας αὐτῶν. Διέξεισι δὲ καὶ περὶ λυσσοδήκτων, καὶ περὶ ἀποπλη-
ξίας καὶ παραλύσεως, παρέσεώς τε ὀφρύος ἢ βλεφάρων καὶ γλώσ-
σης καὶ τοῦ φωνητικοῦ ὀργάνου καὶ καταπόσεως τῷ αὐτῷ κατα-
20 σχεθέντων πάθει, καὶ περὶ τῆς τούτων θεραπείας περὶ τε κυνικοῦ
σπασμοῦ, καὶ περὶ θεραπείας κύστεως παραθείσης, κανλοῦ τε καὶ
ἀπευθυσμένου καὶ σκέλους καὶ ἐτέρου τινὸς κώλου καὶ περὶ τετά-
νου, καὶ περὶ διαφόρων κεφαλαγιῶν ἐκ διαφόρων αἰτιῶν συμβαι-
νουσῶν, περὶ τε κεφαλαίας καὶ ἡμικραίρας. Ἀλωπεικιῶν τε θερα-
25 πείας ἀναγράφει καὶ τριχῶν ῥεουσῶν καὶ ὀφρύων λιποτριχουσῶν,
τριχῶν τε δάμματα, καὶ τούτων οὐλοποιά, ἀφανιστικά τε τριχῶν,
καὶ ἀφανιζομένων βοηθήματα, καὶ ψύλωθρα καὶ λεππυντικά τρι-
χῶν. Περί τε πιτυριάσεως καὶ φθειριάσεως, ἀχώρων τε καὶ τῶν ἐν
τῇ κεφαλῇ συμβαινόντων ἄνευ προφανοῦς αἰτίας ἐξανθημάτων,
30 καὶ τούτων ἀπάντων καὶ τῶν παραπλησιῶν διέρχεται θεραπείας.
Καὶ τῶν ἐν ὧσὶ διαφόρων τε καὶ ἐκ διαφόρου αἰτίας συμπιπτόν-

15. Ἐπευθυσμένον= ἡ τελευταία μοῖρα τοῦ παχέος ἐντέρου· ὀρθὸν ἔντερο.

ἰατρὸς θὰ διαπιστώσει ἂν ἡ ἀσθένεια ἔχει περάσει ἀσφαλῆς, κι ἂν δὲν ἔχει περάσει, θὰ γνωρίσει τουλάχιστο τὴν ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα πού ὁ ἀσθενὴς θὰ ἐγκαταλείψει τὴ ζωὴ. Μιλᾷ ἀκόμα γιὰ ἀσθένει-
 ες ἐνδημικὲς καὶ ἐπιδημικὲς καὶ λοιμῶδεις καθὼς καὶ γι' αὐτοὺς πού
 παθαίνουν συγκοπὴ ἀπὸ διάφορες αἰτίες, ἐπίσης γιὰ τὸν πονοκέφα-
 λο κατὰ τὸν πυρετὸ καὶ τὴν ἀγρυπνία, γιὰ τὸν πόνο τῶν αὐτιῶν, γιὰ
 τὸν πόνο καὶ τὴν θόλωση τῶν ματιῶν, γιὰ τὴν αἰμορραγία κατὰ τοὺς
 πυρετοὺς καὶ τὴν ἀποθεραπεία αὐτῶν, πῶς νὰ γίνεται ἡ περιποίηση
 μᾶς κύστης καὶ τῆς δυσουρίας πού συμβαίνει κατὰ τοὺς πυρετοὺς,
 καθὼς καὶ γιὰ τοὺς πόνους τῆς μέσης ἔξαιτίας ἐξάλκωσης τοῦ ἱεροῦ
 ὄστοῦ καὶ τοῦ ὀστέου ἢ τοῦ δακτυλίου (πρωκτοῦ). Γράφει ἐπίσης
 γιὰ τὰ ἐξανθήματα σὲ ὅλο τὸ σῶμα ἢ σὲ μέρη τοῦ σώματος πού
 ἐκδηλώνονται κατὰ τοὺς πυρετοὺς, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς τρόμους καὶ
 τοὺς σπασμοὺς, καὶ γιὰ τὰ γλυκὰ πόματα (σιρόπια) πού εἶναι πολὺ
 χρήσιμα κατὰ τὸν πυρετό. Μὲ αὐτὰ ὀλοκληρῶνεται καὶ τὸ πέμπτο
 βιβλίον.

Στὸ ἕκτο βιβλίον κάνει λόγο γιὰ τὰ διάφορα νοσήματα τῆς κεφα-
 λῆς καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀναλύοντας αὐτὰ καὶ ἐκθέτοντας τὶς θερα-
 पेῖες τους. Μιλᾷ καὶ γιὰ ὅσους δέχονται δαγκώματα ἀπὸ λυσσα-
 σμένα σκυλιὰ καὶ γιὰ τὴν ἀποπληξία καὶ τὴν παράλυση, ἐπίσης γιὰ
 τὴν πάρεση τοῦ φρυδιοῦ ἢ τῶν βλεφάρων καὶ τῆς γλώσσας καὶ τοῦ
 φωνητικοῦ ὄργάνου καὶ τῆς κατάποσης πού ἔχουν προσβληθεῖ ἀπὸ
 τὸ ἴδιο νόσημα, καὶ γιὰ τὴν θεραπεία τους· γιὰ τὸν κυνικὸ σπασμὸ
 καὶ γιὰ τὴν θεραπεία τῆς κύστης πού χαλάρωσε, γιὰ τὴν βάλανο καὶ
 τὸ ἀπευθυσμένο¹⁵ καὶ τὸ σέλος καὶ ὅποιο ἄλλο μέλος, ὅπως καὶ γιὰ
 τὸν τέτανο καὶ γιὰ τὶς διάφορες κεφαλαλγίες ἀπὸ διάφορες αἰτίες,
 γιὰ τὴν χρόνια κεφαλαλγία καὶ τὴν ἡμικρανία. Ἀναφέρει καὶ τὶς
 θεραπείες τῆς ἀλωπεκίας, τῆς τριχόπτωσης καὶ τῶν ἀραιῶν φρυ-
 διῶν, γιὰ τὸ βάψιμο τῶν μαλλιῶν καὶ πῶς σγουραίνουν, γιὰ τὰ ἀπο-
 τριχωτικά, γιὰ βοηθήματα γιὰ τὰ μαλλιά πού πέφτουν, ἀλλὰ καὶ
 ἀποψιλωτικά κι αὐτὰ πού λεπταίνουν τὰ μαλλιά. Ἐπίσης γιὰ τὴν
 πιτυρίαση καὶ τὴν φθειρίαση, γιὰ τὴν κασίδα καὶ γιὰ ὅσα ἐξανθήμα-
 τα συμβαίνουν στὸ κεφάλι χωρὶς γνωστὴ αἰτία, καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ
 τὰ παρόμοια ἀναφέρει θεραπείες. Μιλᾷ καὶ γιὰ τὰ διάφορα νοσή

των παθῶν, καὶ πρὸς τὰς ἐξ αὐτῶν αἰμορραγίας, καὶ περὶ παρωτίδων, καὶ ὅσα κατὰ τὴν ῥίνα συνίσταται πάθη, περὶ τε πταρμικῶν, καὶ ἐξ ὧν ἔστι τούτους πλεονάζοντας παῦσαι. Περὶ τούτων ἀπάντων ἰάματα καὶ θεραπείας ἐν τῷ ζ' καταλέγει λόγῳ.

5 Κατὰ δὲ τὸν ζ', ἐπεὶ ὁ ἔκτος αὐτῶ τὰ ἀπὸ κεφαλῆς πάθη μέχρι ὠτῶν καὶ ῥινὸς καὶ τὰς τούτων ἰάσεις διεξιὼν ἴσταται, περὶ φύσεως ἀπάρχεται ὀφθαλμῶν καὶ τῶν συνισταμένων περὶ αὐτοὺς παντοδαπῶν παθῶν, ἔσωθέν τε τὴν αἰτίαν προβαλλομένων, καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἐκτὸς ἐπισυμβαίνει καὶ ἀποτίκτεται. Περὶ τε ἀρτηριο-
10 τομίας διδάσκει, καὶ περὶ σκυθισμοῦ καὶ ὑποσπαθισμοῦ καὶ ἀγγειολογίας, ἐν οἷς ἐπιχρίσματα τε καὶ καταπλάσματα καὶ διάφορα κολλούρια, δι' ὧν τὰ τῶν ὀφθαλμῶν θεραπεύεται πάθη, συντάττει. Ταῦτα μὲν κατὰ τὸν ζ' αὐτῶ λόγον φιλοπονεῖται.

Ἐν δὲ τῷ η' λέγει μὲν τι κατ' ἀρχὰς περὶ διακοσμῆσεως
15 ὀφρῦων, τί τε ἔστι καὶ ὅπως γίνεται τὰ ὑπόπια, καὶ ὅπως αὐτὰ θεραπευτέον. Ὅπως τε ὑπὸ ἡλίου ἢ ἀνέμου μὴ ἐπικάοιτο τὸ πρόσωπον, καὶ δι' ὧν ἔστιν ἀρρυτίδωτον αὐτὸ συντηρεῖν καὶ μελανίας ἀπαλλάττειν καὶ ἄλλως ἐπικοσμεῖν, καὶ τὸν τοῦ σώματος χρῶτα πρὸς εὐωδίαν μεταβάλλειν. Ἐντεῦθεν περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸ
20 πρόσωπον καὶ στόμα καὶ παρίσθμια συνισταμένων διαλαμβάνει παθῶν, ὅσα τε πρόεισι τὴν αἰτίαν ἔσωθεν λαβόντα, καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἐκτὸς ἐπισυμβαίνει, οἷον ὀδόντων τε περιέχεται ποικίλα πάθη καὶ θεραπεία, καὶ γλώσσης καὶ γαργαρεῶνος, καὶ ἀπλῶς ὅσα τῇ περιγραφήῃ συμπεραίνεται τοῦ στόματος, ὧν ἔστι καὶ ἡ κυνάγχη καὶ
25 συνάγχη, περὶ τὸν φάρυγγα συνιστάμενα πάθη. Καὶ αἱ ἀντιάδες δὲ τοῖς εἰρημένοις συμπεριέχονται. Πῶς τέ ἐστι δυνατόν ἀνακαλέσασθαι τοὺς ἀπαγχομένους, μήπω τῷ θανάτῳ παραδεδομένους. Περὶ τε ἀρτηριακῶν παθῶν καὶ φαρμάκων ἀναγραφὴν ποιεῖται, καὶ περὶ κατάρρου καὶ θηχός, καὶ ἀνώδυνα θηχικὰ φάρμακα γρά-
30 φει, ὑποκαπνισμούς τε καὶ ἐπιθέματα. Περὶ ὀρθοπνοϊκῶν τε καὶ

16. Ἐγχείριση, κατὰ τὴν ὁποία πλατὺ ἐργαλεῖο εἰσάγεται στὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς πρὸς χαλάρωση αὐτοῦ. 17. Μύλωπες, σακκοῦλες πάνω ἀπὸ τὰ μάτια.

18. Ἡ παραγωγή ἀτμῶν ἢ καπνῶν μέσω καιομένων φαρμακευτικῶν οὐσιῶν

ματα τῶν αὐτιῶν πού προκαλοῦνται ἀπὸ διάφορες αἰτίες, γιὰ τὶς αἱμορραγίες πού προκαλοῦνται ἀπὸ αὐτά, γιὰ τὶς παρωτίτιδες καὶ τὰ ρινικὰ νοσήματα καθὼς καὶ γιὰ τὰ φταρνίσματα, καὶ πῶς βρισκόμενα αὐτά σὲ ἔξαρση μποροῦν νὰ σταματήσουν. Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἀναφέρει φάρμακα καὶ θεραπείες στὸ ἕκτο βιβλίο.

Στὸ ἕβδομο βιβλίο, ἐπειδὴ τὸ ἕκτο ἐξετάζει τὰ νοσήματα καὶ τὶς θεραπείες τῆς κεφαλῆς ἕως τὰ αὐτιὰ καὶ τὴ μύτη καὶ σταματᾷ σ' αὐτά, ἀρχίζει νὰ μιλάει γιὰ τὴ φύση τῶν ματιῶν καὶ τὰ κάθε λογῆς νοσήματα πού παρουσιάζονται σ' αὐτά, γιὰ ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῶν ματιῶν καὶ γιὰ ὅσα προκαλοῦνται καὶ δημιουργοῦνται ἀπὸ ἐξωτερικὲς αἰτίες. Δίνει ὁδηγίες γιὰ ἀρτηριοτομίες καὶ γιὰ τὸ ξύρισμα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν ὑποσπαθισμὸ¹⁶ καὶ τὴν ἀγγειολογία, γιὰ τὰ ὅποια δίνει συνταγὲς γιὰ ἐπιχρίσματα καὶ καταπλάσματα καὶ διάφορα κολλύρια, μὲ τὰ ὅποια θεραπεύονται τὰ πάθη τῶν ματιῶν. Αὐτὰ λοιπὸν ἐκθέτει μὲ φιλοπονία στὸ ἕβδομο βιβλίο.

Στὸ ὄγδοο ἀναφέρει στὴν ἀρχὴ γιὰ τὸν καλλωπισμὸ τῶν φρυδιῶν, τί εἶναι καὶ πῶς γίνονται τὰ ὑπώπια¹⁷ καὶ πῶς μποροῦν νὰ θεραπευθοῦν. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ξηραίνεται τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸν ἥλιο ἢ τὸν ἀέρα καὶ πῶς μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ χωρὶς ρυτίδες, πῶς νὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὶς μελανιές, καὶ γενικὰ πῶς νὰ καλλωπίζεται καὶ πῶς νὰ μεταβάλλει κανεὶς τὴ μυρωδιὰ τοῦ σώματος σὲ εὐωδία. Ἀπὸ ἐδῶ κι ἔπειτα μιλάει γιὰ ὅλα τὰ νοσήματα στὸ πρόσωπο καὶ στὸ σῶμα καὶ γιὰ τὶς ἀμυγδαλές, ὅσα προέρχονται ἀπὸ ἐσωτερικὲς αἰτίες, καὶ ὅσα προκαλοῦνται ἀπὸ ἐξωτερικὲς, περιέχονται δηλαδὴ τὰ διάφορα νοσήματα τῶν δοντιῶν καὶ ἡ θεραπεία τους, τῆς γλώσσας καὶ τοῦ φάρυγγα καὶ γενικὰ ὅλα ὅσα ἐκδηλώνονται μέσα στὸ στόμα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ κυνάγχη καὶ ἡ συνάγχη, νοσήματα ἐκδηλούμενα στὸ φάρυγγα. Σ' αὐτὰ πού λέμε περιέχονται καὶ οἱ ἀμυγδαλές. Ἐπίσης λέγει πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀνακληθοῦν στὴ ζωὴ ὅσοι ἔχουν πνιγεῖ καὶ δὲν ἔχουν ἀκόμα πεθάνει. Ἀναγράφει ἀκόμα τὰ ἀρτηριακὰ πάθη καὶ τὰ φάρμακά τους, τὴν καταρροή καὶ τὸν βήχα καὶ τὰ ἀνώδυνα φάρμακα γιὰ τὸν βήχα, καθὼς καὶ τοὺς ὑποκαπνισμοὺς¹⁸ καὶ τὰ ἐπιθέματα. Μιλάει γιὰ τοὺς

ἀσθματικῶν καὶ δυσπνοιικῶν διαλαμβάνει, περί τε παλμῶν τῶν κατὰ τὴν καρδίαν, καὶ ἔτι περί τε τῶν τοῦ πνεύμονος καὶ θώρακος παθῶν διεξιὼν συμπεραίνει τὸν λόγον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς πλευρίτιδος, τῆς τε οὔσης καὶ τῆς νομιζομένης, τίς τε ἑκατέρω τούτων ὑπογράφων, καὶ ὅσα εἰς θεραπείαν αὐτῶν συντελεῖ

Κατὰ δὲ τὸν θ' λόγον ἀπάρχεται μὲν περί καρδιακῶν, διαλαμβάνει δὲ ἐφεξῆς περί τε τῶν ὑπὸ μελαίνης χολῆς ἐνοχλουμένων στόμαχον, καὶ ἀπλῶς ὅσα πάθη κατὰ τὸ στόμα τῆς κοιλίας συνίσταται, καταπλάσματά τε καὶ βοηθήματα τοῖς κατὰ διάφορα πάθη τὸν στόμαχον κεκακωμένοις συναριθμῶν. Ἐν οἷς καὶ περί τῶν ἀπὸ στομάχου ἐπιληπτικῶς σπασμένων διέξεισιν, ἀνορεξίας τε καὶ κυνώδους ὀρέξως καὶ ἀπεψίας, καὶ θεραπείας τούτων. Διδάσκει δὲ καὶ ὅπως βοηθητέον τοῖς κραιπαλῶσιν. Ἐπεχομένη τε γαστρὶ διατάττει ἐπιμέλειαν, περί τε ἐμπνευματώσεως τοῦ ἰλεοῦ, καὶ ἀπλῶς περί τῶν ὀδυνωμένων τὸ κῶλον· καὶ περί κοιλίας ῥευματιζομένης, τῆς τε κοιλιακῆς λεγομένης διαθέσεως, καὶ περί συντήξεως, περί τε ἐλμίνθων, τῶν τε στορογγύλων καὶ τῆς πλατείας καὶ τῶν ἀσκαρίδων λεγομένων. Περί τε τῶν κατὰ τὰ ἔντερα συνισταμένων παθῶν, καὶ ὅσοις χρυσὸς ἢ χαλκὸς ἢ τι τοιοῦτον ἐπόθη. Τούτων τε βοηθήματα ἀναγράφει, καὶ δυσεντερικοῖς τὰ λεγόμενα ἀνωτερικὰ καὶ κατωτερικὰ ἐνέματα καταλέγει, τροχίσκους τε καὶ ὑποθετὰ καὶ ἐπιχρίσματα καὶ ἐπιθέματα, καὶ λοιπὸν εἰς τὸν περί λειεντερίας καταλήγει λόγον.

Ὁ δὲ ἰ' αὐτῶ λόγος ἀπάρχεται μὲν περί ἥπατος ἀτονίας, καὶ κείθεν περί πάντων αὐτοῦ τῶν παθῶν, καὶ δι' ὧν ἂν θεραπευθεῖη ταῦτα, διαλαμβάνει. Εἶτα μεταβαίνει πρὸς τὰς ἐν σπληνὶ διαθέσεις, δυσκρασίας τε αὐτοῦ καὶ θεραπείας διεξιὼν, ἐμπνευματώσεις καὶ φλεγμονὰς καὶ σκίρρους καὶ τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους καὶ τὰς σκληρίας περί τε ἰκτέρου καὶ καχεξίας, καὶ περί ὑδέρων, ὅθεν τε τούτων συνίσταται ἕκαστον καὶ πῶς ἂν θεραπευθεῖη, μεθόδους παραδιδούς. Ἐν οἷς αὐτῶ καὶ ὁ ἰ' συμπεραίνεται πόνος

Ἐν δὲ τῷ ια' περί τε διαθήτου διαλαμβάνει, καὶ ἀτονίας νε-

ὀρθονοϊκούς¹⁹, τοὺς ἀσθματικούς, τοὺς δυσπνοιικούς καὶ γιὰ τοὺς παλμούς τῆς καρδιάς. Ἀναφέρει ἐπίσης τὰ νοσήματα τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ θώρακα καὶ τελειώνει τὸ λόγο του μὲ τὴ διδασκαλία γιὰ τὴν πλευρίτιδα, πραγματικὴ καὶ φανταστικὴ, ὑπογραμμίζοντας τί εἶναι ἢ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς καὶ ὅσα συντελοῦν στὴ θεραπεία τους.

Στὸ ἕνατο βιβλίο του ἀρχίζει μὲ τὰ καρδιακὰ νοσήματα καὶ στὴ συνέχεια κάνει λόγο γι' αὐτοὺς ποὺ ἐνοχλεῖται τὸ στομάχι τους ἀπὸ τὴ μαύρη χολή, καὶ γενικὰ γιὰ ὅσα νοσήματα ἐκδηλώνονται στὸ στόμα τῆς κοιλιᾶς, ἀπαριθμώντας τὰ καταπλάσματα καὶ τὰ βοηθήματα γι' αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ διάφορα νοσήματα τοῦ στομάχου. Μεταξὺ αὐτῶν μιλάει καὶ γιὰ ὅσους παρουσιάζουν σπασμούς παρόμοιους μὲ τοὺς ἐπιληπτικούς, γιὰ τὴν ἀνορεξία, γιὰ τὴν κυνώδη ὄρεξη καὶ τὴν ἀπεψία, καθὼς καὶ γιὰ τὴν θεραπεία τους. Ἐξηγεῖ καὶ πῶς πρέπει νὰ βοηθοῦνται ὅσοι ἔχουν παραδοθεῖ στὴν κραιπάλη. Ὅρίζει θεραπεία καὶ γιὰ τὴν κοιλιά ποὺ πάσχει ἀπὸ σφίξιμο, μιλάει γιὰ τὸ φούσκωμα καὶ τὸν ἰλεό, καὶ γενικὰ γιὰ ὅσους ὑποφέρουν ἀπὸ κωλικούς, γιὰ τὴν κοιλιά ποὺ πάσχει ἀπὸ διάρροια καὶ ἀπὸ τὴ λεγόμενη κοιλιακὴ διάθεση, γιὰ τὸ μαρασμὸ τοῦ σώματος, γιὰ τοὺς ἔλμινθες²⁰ τοὺς στρογγυλοὺς καὶ τοὺς πλατεῖς καὶ γιὰ τοὺς λεγόμενους ἀσκαρίδες. Ἐπίσης γιὰ τὶς διαταραχὲς τῶν ἐντέρων καὶ γιὰ ὅσους κατάπιαν κάτι χρυσὸ ἢ χάλκινο ἢ κάτι παρόμοιο, ὑποδεικνύοντας βοηθήματα γιὰ ὅλα αὐτὰ. Καὶ ἀκόμα μιλάει γιὰ τὰ λεγόμενα ἀνωτερικὰ καὶ κατωτερικὰ κλύσματα, τὰ χάπια, τὰ ὑπόθετα, τὶς ἀλοιφές, τὰ ἐπιθέματα, καὶ καταλήγει στὸ λόγο γιὰ τὴν λειεντερία²¹.

Ὁ δέκατος λόγος του ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀτονία τοῦ ἥπατος, καὶ στὴ συνέχεια μιλάει γιὰ ὅλες τὶς ἀσθένειές του καὶ τὰ φάρμακα πρὸς θεραπεία τους. Ἐπειτα μεταβαίνει στὶς παθήσεις τῆς σπλήνας, ἐκθέτοντας τὶς δυσλειτουργίες του καὶ τὶς θεραπείες τους, τὶς διογκώσεις καὶ τὶς φλεγμονές καὶ τὶς κιρρώσεις, τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους καὶ τὶς σκληρύνσεις, γιὰ τὸν ἰκτερο καὶ τὴν καχεξία, γιὰ τοὺς ὑδρώπικες, σὲ τί συνίσταται κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς παθήσεις, καὶ πῶς μποροῦν νὰ θεραπευθοῦν. Μὲ αὐτὰ τελειώνει καὶ τὸ δέκατο πόνημά του.

Στὸ ἐνδέκατο βιβλίο μιλάει γιὰ τὸν διαβήτη καὶ γιὰ τὴν ἀδυνα-

20. Σκουληκάκια τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνα.

21. Ἡ ἀτελής πέψη τῶν τροφῶν.

φρῶν, αἵματός τε ἔξουρήσεως, καὶ περὶ λιθιῶντων νεφρῶν καὶ
 λιθιώσεως κνήσεως, φλεγμονῆς τε νεφρῶν καὶ σκληρίας καὶ δια-
 πνήσεως, δυσουρία τε καὶ στραγγουρίας καὶ ἰσχυρίας, περὶ τε
 παραλυθείσης κύστεως καὶ τῶν κατὰ τοὺς ὕπνους οὐ κατεχόντων
 5 τὸ οὖρον, περὶ τε κύστεως φλεγμαινούσης, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν
 αἱμορραγίας, καὶ τῶν συνισταμένων ἐν αὐτῇ θρόμβων τε καὶ φυ-
 μάτων καὶ ἑλκῶν, καὶ περὶ ῥευματιζομένης καὶ ψωριώσεως κύ-
 στεως περὶ τε σατυριάσεως καὶ πριαπισμοῦ καὶ γονορροίας καὶ
 ὄνειρώξεως. Τούτων ἀπάντων τῶν εἰρημένων παθῶν τάς τε αἰ-
 10 τίας, ὡς οἶόν τέ ἐστι, καταλέγει, καὶ τὰς προφυλακὰς καὶ θεραπεί-
 ας αὐτῶν. Κατ' αὐτὸ δὲ τὸ τέλος τοῦ λόγου καὶ περὶ τῶν μὴ δυνα-
 μένων χρήσασθαι ἀφροδισίοις, γυμνασίας τε αὐτῶν καὶ θεραπεί-
 ας διατάττει.

Ἐν δὲ τῷ ιβ' λόγῳ περὶ ἰσχιάδος καὶ περὶ ποδάγρας καὶ ἀρ-
 15 θρίτιδος διαλαμβάνει, αἰτίας τε καθολικὰς τῶν παθῶν τούτων
 καταλέγων, καὶ ὅσαι ἐπὶ μέρους, καὶ παντοδαπὰς θεραπείας
 αὐτῶν τε καὶ ὅσα κατ' αὐτὰ ἐπισυμβαίνει νοσήματα ἕτερα, κενώ-
 σεις τε αὐτῶν διαφόρους καὶ χρίσματα καὶ μαλάγματα καὶ συγ-
 χρίσματα καὶ ἄκοπα καὶ ἀλείμματα συντάτων, καθαρτικά τε ἀρ-
 20 μόζοντα τούτοις καὶ ἀντιδότους, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τὴν τῶν εἰρη-
 μένων νοσημάτων βοήθειαν ἀφορᾷ.

Ἐν δὲ τῷ ιγ' λόγῳ περὶ δακετῶν διαλαμβάνει ζῶων, αἷς ποι-
 οῦσι διαθέσεις καὶ πάθη περὶ τοὺς δηχθέντας, καὶ τὰς τούτων
 ἰάσεις ἐκδιηγούμενος. Καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν ἰοβόλων θηρίων τὴν
 25 ὁμοίαν ποιεῖται διδασκαλίαν. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῶν
 φυτῶν ἢ βοτανῶν δηλητήρια γίνεται τοῖς χρωμένοις, δηλῶσαι
 σπουδὴν ποιεῖται. Καὶ περὶ μυκήτων δὲ καὶ αἵματος ταυρείου καὶ
 θρομβωθέντος ἐν τῇ γαστρὶ γάλακτος παραπλησίως διαλαμβάνει
 ὅσα τε τῶν μεταλλικῶν φθαρτικὰ τῷ ζώῳ γίνεται κατὰ γαστέρα
 30 ληφθέντα, καὶ περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν ποιεῖται. Καὶ περὶ ψυχροπο-
 σίας ἢ οἴνοποσίας ἐπιβλαβοῦς τῷ ζώῳ γεγενημένης περὶ τε τῶν

22. Ἡ μεταβολὴ τῶν ἰστών σὲ πύο, ἢ συσσώρευση πύου.

μία τῶν νεφρῶν, γιὰ τὴν αἱματοουρία, γιὰ τὴ λιθίαση τῶν νεφρῶν καὶ τὴ λιθίαση τῆς κύστης, γιὰ τὴ φλεγμονὴ τῶν νεφρῶν, τὴ σκλήρυνση καὶ τὴ διαπύησή²² τους, γιὰ τὴ δυσουρία καὶ τὴ στραγγουρία καὶ τὴν ἰσχυρία, γιὰ τὴν ἀδρανοποίηση τῆς κύστης καὶ γιὰ τὴν ἀκράτεια οὔρων τὴ νύχτα, γιὰ τὴν κύστη ποῦ ἔχει φλεγμονή, γιὰ τὴν αἰμορραγία σ' αὐτὴν καὶ γιὰ τοὺς θρόμβους καὶ γιὰ τὰ φύματα καὶ τὸ ἔλκος ποῦ δημιουργοῦνται σ' αὐτὴν· ἐπίσης γιὰ τὴν κύστη ποῦ ἔχει ἀκράτεια καὶ ψωρίαση, γιὰ τὴ σατυρίαση²³ καὶ τὸν πριαπισμὸ²⁴ καὶ τὴ γονόρροια καὶ τὴν ὀνείρωξη. Ὅλων αὐτῶν τῶν παθήσεων ποῦ ἀναφέραμε ἀναφέρει καὶ τὶς αἰτίες, ὅσο εἶναι δυνατό, καὶ τὴν πρόληψη καὶ τὴ θεραπεία τους. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου δίνει συμβουλές καὶ γι' αὐτοὺς ποῦ δὲν εἶναι ἱκανοὶ στὰ ἀφροδίσια, γιὰ τὸ πῶς θὰ ἀσκηθοῦν καὶ πῶς θὰ θεραπευθοῦν.

Στὸ δωδέκατο βιβλίο μιλάει γιὰ τὴν πάθηση τοῦ ἰσχίου, γιὰ τὴν ποδάγρα καὶ γιὰ τὴν ἄρθριτιδα, ἀναφέροντας τὶς γενικὲς αἰτίες τῶν παθήσεων αὐτῶν καθὼς καὶ τὶς ἐπιμέρους, ἀλλὰ καὶ πολλῶν εἰδῶν θεραπείες γι' αὐτὲς καὶ γιὰ ὅσα ἄλλα νοσήματα τὶς ἀκολουθοῦν, διάφορες κενώσεις αὐτῶν, ἐπαλλείψεις καὶ μαλὰξεις καὶ μίγματα πολλῶν ἄλοιφῶν καὶ ἐπαλήψεις καὶ ἄκοπα, καὶ συνθέτοντας ἄλοιφές καὶ καθαρτικὰ ποῦ ἀρμόζουν σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις καὶ ἀντίδοτα καὶ ὅσα ἄλλα ἀποβλέπουν στὴ βοήθεια τῶν νοσημάτων ποῦ ἀναφέραμε.

Στὸ δέκατο τρίτο βιβλίο μιλάει γιὰ δαγκώματα ζώου, τί διάθεση καὶ τί παθήσεις ποῦ προκαλοῦν σ' αὐτοὺς ποῦ δαγκώνουν, καὶ ἐκθέτει καὶ τὶς θεραπείες τους. Τὴν ἴδια διδασκαλία κάνει καὶ γιὰ τὰ δηλητηριώδη φίδια. Καὶ ὄχι μόνο αὐτά, ἀλλὰ μὲ τὴν ἴδια ἐπιμέλεια δηλώνει καὶ τὰ διάφορα φυτὰ καὶ βότανα ποῦ εἶναι δηλητήρια γι' αὐτοὺς ποῦ τὰ δοκιμάζουν. Κάνει ἀκόμα λόγο καὶ γιὰ τοὺς μύκητες καὶ τὸ βοδινὸ αἷμα ποῦ πῆζει μέσα στὴν κοιλιά ὅπως τὸ γάλα. Ἐπίσης μιλάει καὶ γιὰ ὅσα μεταλλικὰ εἶναι ἐπιβλαβῆ γιὰ τὰ ζῶα ὅταν εἰσαχθοῦν αὐτὰ στὴν κοιλιά τους, καὶ γιὰ τὴν πόση ψυχρῶν ὑγρῶν καὶ κρασιοῦ ποῦ βλάπτουν τὸ ζῶο. Μιλάει καὶ γιὰ ὅσους πνί-

23. Ὑπερδιέγερση τῆς γενετήσιας ὁρμῆς ποῦ ὀδηγεῖ σὲ ἀκατάσχετη συνουσία.

24. Ἐπώδυνη καὶ συχνὴ στύση τοῦ πέους χωρὶς γενετήσιο ὄργανο.

ἀπαγχονμένων, καὶ ὅσοι ἐν ὕδασι κινδυνεύουσιν ἀποπνιγῆναι, καὶ τῶν ἀπὸ μετεώρου τινὸς πεπτωκότων, καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν προφηλακτικῶν καὶ προγνωστικῶν ζώων τῶν κατὰ τὰς οἰκίας τρεφομένων. Ἐπὶ τούτοις περὶ τῆς ἐχιδνῶν θηριακῆς Ἀνδρομάχου δια-
 5 λαμβάνει, τὴν τε κατασκευὴν αὐτῆς καὶ τὴν χρῆσιν καὶ τὸν τῆς χρήσεως χρόνον, δοκιμασίας τε καὶ μέτρον δόσεως, καὶ τίσιν ἀρμόζει τῶν νοσημάτων, ἀναγράφων. Περὶ τε ἄλλων θηριακῶν, καὶ τῆς Μιθριδατείου ἀντιδότου, κατασκευῆς τε καὶ χρήσεως, καὶ ἐφ' ὧν χρησιμεύει. Ἐτέρας τε διαφόρους ἀντιδότους καταλέγει. Καὶ περὶ
 10 τῶν δύο κύψεων, καὶ δὴ καὶ περὶ ἐλεφαντιάσεως καὶ κνησημοδῶν ἐξανθημάτων, καὶ περὶ ψυδράκων καὶ ἰδρωτίδων, καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς κνήμαις ἐλκωδῶν ἐκθροασμάτων, καὶ περὶ τῶν οὐλῶν αἱ ἐκ τῶν ἐλκῶν μελαίνουσι τὸ σῶμα. Ἐπὶ τούτοις περὶ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ ἀλφουῦ διαλαμβάνει, καὶ περὶ λεύκης, καὶ τὸ τελευταῖον περὶ λέ-
 15 πρας, γενέσεις τε αὐτῶν καὶ αἰτίας δι' ἃς συμβαίνουσι καταλέγων, καὶ τὰς τούτων θεραπείας. Τοῦτο μὲν καὶ ὁ ἐγ' λόγος.

Ἐν δὲ τῷ ιδ' περὶ τε τῶν ἐν ἔδρα φιλοπονεῖται παντοδαπῶν παθῶν, καὶ περὶ τῶν ἐν αἰδοίοις θύμων τε καὶ ῥαγάδων καὶ φλεγμονῆς καὶ νομῆς καὶ ἀνθράκων, καὶ τῶν κατὰ τὴν οὐρήθραν
 20 ἐλκῶν· περὶ τε ψωριῶντος ὀσχεύου, καὶ φλεγμονῆς αὐτοῦ τε καὶ ὄρχεων, καὶ περὶ τῶν τῆς κήλης εἰδῶν, περὶ τε συνθέσεως ἐμπλάστρον, καὶ τρόπου τῶν ἐμβαλλομένων ἐψησεως. Ἔτι δὲ περὶ τῶν τὰ νεῦρα τραθέντων ἢ θλασθέντων, καὶ περὶ βουδῶνων καὶ φλεγμονῆς καθόλου, περὶ τε ἀποστημάτων καὶ κοίλων ἐλκῶν, τί τέ
 25 ἔστιν ἕκαστον τῶν εἰρημένων, καὶ θεραπείας αὐτῶν ἐκτιθεῖς. Ἔτι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐν ἔλκεσι σκώληκας, καὶ πρὸς νομὰς καὶ τὰ σηπεδονώδη τῶν ἐλκῶν, καὶ πρὸς αἰμορραγίας ἰάσεις συγκατατάττει. Διαλαμβάνει δὲ καὶ περὶ κόλπων καὶ συρίγγων, γαγγραινῆς τε καὶ σφακέλου, καὶ περὶ ὄγκων καρκινωδῶν καὶ ἀνθράκων καὶ
 30 ἐρυσιπέλατος, ἔρπητός τε καὶ ἐπινυκτίδος καὶ τερμίνθου καὶ φλυκταινῶν, τὰς τε γενέσεις αὐτῶν διεξιὼν, καὶ ὅσα τούτοις ἀρμόζου-

25. Ὁ βαθμιαίος ἐθισμὸς τοῦ ὀργανισμοῦ σὲ δηλητηριώδεις οὐσίες, τὸν ὁποῖο ἐφάρμοξε ὁ Μιθριδάτης προσπαθώντας νὰ ἀποφύγει τὴ δηλητηρίαση, γνωστὸς ὡς μιθριδατισμὸς.

26. Λευκὲς ἢ μαυροειδεῖς λεπιδώδεις κηλίδες τοῦ δέρματος.

γονται καὶ γιὰ ὅσους κινδυνεύουν νὰ πνιγοῦν στὸ νερό, γιὰ ὅσους πέφτουν ἀπὸ ὑψηλὸ μέρος, καὶ μάλιστα καὶ γιὰ ζῶα οἰκόσιτα ποὺ μᾶς προφυλάγουν καὶ προαισθάνονται (τί πρόκειται νὰ γίνει). Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ μιᾶ γιὰ τὰ ἀντίδοτα κατὰ τῶν ἐχιδνῶν τοῦ Ἄνδρομάχου, περιγράφοντας τὴν παρασκευὴ τους, τὴ χρῆση τους, τὸ χρόνο τῆς χρήσης, τὴ δοκιμασία καὶ τὸ ποσὸ τῆς δόσης, καὶ σὲ ποιά νοσήματα ἀρμόζει. Γράφει καὶ γι' ἄλλα ἀντίδοτα καὶ γιὰ τὴν παρασκευὴ καὶ χρῆση τοῦ Μιθριδάτειου²⁵ ἀντιδότου καὶ ποῦ χρησιμεύει, καὶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ γιὰ τὶς δύο κυφώσεις (καμποῦρες) καὶ γιὰ τὴν ἐλεφαντίαση καὶ γιὰ τοὺς κνησμούς ἀπὸ ἐξανθήματα καὶ γιὰ τὶς φουσκάλες καὶ τὶς ἰδρωτίδες καὶ γιὰ πληγές στὶς κνήμες καὶ γιὰ οὐλές ἀπὸ τὶς πληγές ποὺ μαυρίζουν τὸ σῶμα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ μιᾶ γιὰ τὰ δύο εἶδη τοῦ ἄλφου, καὶ γιὰ τὴ λεύκη, καὶ τέλος γιὰ τὴ λέπρα, ἀπαριθμώντας τὴ γένεση καὶ τὶς αἰτίες ποὺ τὰ δημιουργοῦν καὶ τὶς θεραπείες τους. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ δέκατο τρίτο βιβλίο.

Στὸ δέκατο τέταρτο ἀσχολεῖται μὲ τὰ εἶδη τῶν παθήσεων τῆς ἔδρας, μὲ τὶς κρεατοελιές τῶν αἰδοίων, μὲ τὶς ραγάδες, μὲ τὴ φλεγμονὴ καὶ τὴ ἐξάπλωση τῶν ἀνθράκων καὶ τῶν ἐλκῶν τῆς οὐρήθρας· ἐπίσης μὲ τὸν θύλακα τῶν ὄρχεων ποὺ πάσχει ἀπὸ ψώρα, μὲ τὴ φλεγμονὴ αὐτοῦ καὶ τὴ φλεγμονὴ τῶν ὄρχεων, μὲ τὰ εἶδη τῆς κήλης, μὲ τὴ σύνθεση τῶν ἐμπλάστρων καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει νὰ βράζονται. Ἀκόμα μιλάει καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ δέχονται πληῖγμα στὰ νεῦρα καὶ ἔχουν πάθει θλάση, γιὰ τὶς βουδῶνες²⁷, γιὰ τὴ φλεγμονὴ γενικά, γιὰ τὰ ἀποστήματα καὶ τὰ ἐσωτερικὰ ἔλκη, λέγοντας τί εἶναι καθένα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε καὶ ἐκθέτοντας καὶ τὶς θεραπείες τους. Ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ σκουλήκια ποὺ παρουσιάζονται στὶς πληγές, γιὰ τὰ διαβρωτικὰ ἔλκη καὶ τὰ ἔλκη ποὺ παρουσιάζουν σήψη, καθὼς καὶ γιὰ τὶς αἱμορραγίες, προτείνοντας θεραπείες κατὰ κατηγορία. Μιᾶ καὶ γιὰ τοὺς κόλπους καὶ τὰ συρίγγια καὶ τὴ γάγγραινα καὶ γιὰ τὴ σήψη καὶ γιὰ τοὺς καρκινικοὺς ὄγκους καὶ τοὺς ἀνθρακες, καὶ γιὰ τὸ ἀνεμοπύρωμα καὶ τὸν ἔρπητα²⁸ καὶ τὴν ἐπινυκτίδα²⁹ καὶ τὸν τέρμινθο καὶ τὶς φλύκταινες, ἐκθέτοντας τὰ αἴτια δημιουργίας

27. Τὸ τμήμα τοῦ σώματος μεταξὺ τῶν μηρῶν καὶ τοῦ ὑπογαστρίου.

28. Ἐξάνθημα τοῦ δέρματος. 29. Φουσκάλα ἐξανθήματος

σι θεραπείαι. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν ἐκ πυρὸς ἢ ὕδατος κατακαέντων, καὶ θεραπείας τῶν μαστιγωθέντων καὶ τῶν ἀποσυρμάτων τῶν τε παρατριμμάτων καὶ σαρκὸς θλασθείσης ἢ ῥαγείσης, καὶ σπιάματος καὶ στρέμματος, καὶ περὶ κεχλασμένων ἄρθρων, καὶ 5 χιμέθλων πτερυγίων τε τῶν ἐν δακτύλοις καὶ παρωνυχίας, καὶ περὶ τεθλασμένων ὀνύχων καὶ ὑφαίμων καὶ σαλευομένων καὶ ψωριώντων ἢ λεπριώντων, καὶ δι' ὧν ἔστι παρασκευάσαι ἀντὶ τῶν ἐκπεσόντων ὀνύχων ἄλλους ἀναφῦναι· περὶ τε τῶν συμβαινόντων ἐσφηνῶσθαι δακτυλίων περὶ τοὺς δακτύλους, καὶ περὶ ἤλων καὶ 10 ῥαγάδων τῶν κατὰ τοὺς πόδας, καὶ περὶ κηρῶν. Ταῦτα πάντα ὠφελίμως καὶ κατὰ τοὺς ἰατρικοὺς νόμους διεξιὼν, τελευτᾶ εἰς τὴν περὶ τῶν ἐν σκέλεσι καὶ βραχίοσι δρακοντείων ἰατρικὴν διδασκαλίαν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἰδ' συμπεραίνεται λόγος.

Κατὰ δὲ τὸν ιε' διαλαμβάνει λόγον περὶ οἰδημάτων τε καὶ 15 ἐμφυσημάτων, σκίρων τε καὶ χοιράδων, βρογχοκηλῶν τε καὶ ἀθερωμάτων, καὶ μελικηρίδων καὶ στεατωμάτων καὶ γαγγλίων, ἀνευρύσματός τε καὶ κηρίων καὶ ὑδροκεφάλων, γένεσις τε αὐτῶν ἐκτιθέμενος καὶ αἰτίας τῆς γενέσεως, χειρουργίας τε καὶ τὰς ἄλλας θεραπείας καὶ ἐμπλάστρων ποικίλων τε καὶ διαφόρων σκευα- 20 σίας

Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τε καὶ ις' λόγῳ περὶ μήτρας θέσεώς τε καὶ μεγέθους καὶ τῆς ἄλλης διαπλάσεως ἀναγράφει, καὶ τὸν καιρὸν καθ' ὃν τε καθαίρεσθαι καὶ σπερμαίνειν τοῖς γυναιξὶ συμβαίνει. Περὶ τε κνοφορίας αὐτῶν, καὶ σημειώσεως τῶν πεφυκκυῶν συλ- 25 λαβεῖν, καὶ εἰ ἤδη συνέλαβον, καὶ ὅσα ἄλλα ταῖς κνοφορούσαις πάθη ἐπιγίνεται· ἢ τε περὶ αὐτὰς ἐπιμέλεια, καὶ ποῖαι μᾶλλον ἐπιτήδειοι πρὸς τόκον, ποῖαι δὲ ἀνεπιτήδειοι· καὶ περὶ δυστοκίας, καὶ ὅσα παρὰ φύσιν τίκτεται, περὶ τε ἐμβρυοτομίας καὶ ἐκλείψεως χορίου· καὶ κατὰ πόσας αἰτίας ἀνήρ καὶ γυνή τῆς παιδοποιΐας στε-

30. Νηματοειδῆ παράσιτα τοῦ δέρματος ποὺ προκαλοῦν δερματικὲς πάθησεις.

31. Οἱ σκληροὶ ἰστοί. 32. Ἐξόγκωση καὶ σκλήρυνση τῶν ἀδένων τοῦ λαιμοῦ.

33. Μικρὸ ἐξάνθημα τοῦ τριχωτοῦ μέρους τῆς κεφαλῆς.

34. Ραβδίσκοι ἀπὸ φάρμακα ἀπὸ γλυκερίνη.

τους καὶ τὶς κατάλληλες θεραπείες. Ἀκόμα μιᾶ καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν καεῖ ἀπὸ φωτιά ἢ (βραστό) νερὸ καὶ γιὰ τὶς θεραπείες ὄσων ἔχουν μαστιγωθεῖ, γιὰ τὶς ἐκδορῆς καὶ τὶς φλογώσεις, γιὰ τὴ θλάση ἢ ρήξη τῶν μυῶν, γιὰ τὴν ἐξάρθρωση καὶ τὸ διάστρεμμα, γιὰ τὶς χαλαρωμένες ἀρθρώσεις καὶ γιὰ τὰ κρουπαγήματα ἢ χιονίστρες, γιὰ τὰ πτερύγια στὰ δάχτυλα καὶ τὶς παρανυχίδες καὶ τὰ σπασμένα νύχια καὶ τὰ ματωμένα κι αὐτὰ ποὺ κουνιοῦνται καὶ ἔχουν ψωριάσει ἢ ἔχουν λέπρα, καθὼς καὶ τὰ φάρμακα ποὺ συντελοῦν νὰ βγοῦν ἄλλα νύχια στὴ θέση τῶν νυχιῶν ποὺ ἔπεσαν· ἐπίσης γιὰ τὰ δαχτυλίδια ποὺ σφηνώθηκαν στὰ δάχτυλα, γιὰ τὰ καρφιά καὶ τὶς σχισμὲς στὰ πόδια καὶ γιὰ τοὺς κίρσους. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἐκθέτει ἀποβλέποντας στὴν ὠφέλεια καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς ἰατρικῆς καὶ τελειώνει μὲ τὴ διδασκαλία τῶν δρακοντείων³⁰ στὰ σκέλη καὶ στοὺς βραχίονες, μὲ τὰ ὁποῖα τελειώνει καὶ τὸ δέκατο τέταρτο βιβλίο.

Στὸ δέκατο πέμπτο βιβλίο μιᾶ γιὰ οἰδήματα καὶ ἐμφυσήματα, γιὰ τὰ σκίρα³¹ καὶ τὶς χοιράδες³², γιὰ τὶς βρογχοκῆλες καὶ τὰ μαλακὰ οἰδήματα καὶ τὶς μελικηρίδες³³ καὶ τὰ σκληρὰ λιπώματα καὶ τὰ οἰδήματα κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα, γιὰ τὸ ἀνεύρισμα καὶ τὰ κηρία³⁴ καὶ τοὺς ὑδροκέφαλους³⁵, ἐκθέτοντας τὴ γένεση αὐτῶν καὶ τὶς αἰτίες τῆς γένεσής τους, τὶς χειρουργήσεις καὶ τὶς ἄλλες θεραπείες τους καὶ τὴν παρασκευὴ διαφόρων εἰδῶν ἐμπλάστρων.

Στὸ τελευταῖο δέκατο ἕκτο βιβλίο κάνει λόγο γιὰ τὴ μήτρα, τὴ θέση καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἄλλη διάπλασή της, τὸν χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ γυναῖκες καθαίρονται καὶ μποροῦν νὰ συλλάβουν. Μιᾶ γιὰ τὴν ἐγκυμοσύνη, γιὰ τὰ σημεῖα ἐκείνων ποὺ μποροῦν ἀπὸ τὴ φύση τους νὰ συλλάβουν κι ἂν ἤδη ἔχουν συλλάβει, καὶ ὅσα ἄλλα πάθη ἐμφανίζονται στὶς ἐγκυμοσύνες, γιὰ τὴ φροντίδα ποὺ χρειάζονται αὐτές, ποιὲς εἶναι οἱ καταλληλότερες γιὰ τοκετό, καὶ ποιὲς ἀκατάλληλες· γιὰ τὴ δυσκολία στὸν τοκετό καὶ γιὰ ὅσα παιδιά γεννιοῦνται παραφύση· γιὰ τὴν ἐμβρυοτομία καὶ τὴν ἔλλειψη χορίου^{35α}, καὶ γιὰ πόσες αἰτίες ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα δὲν μποροῦν νὰ τεκνο-

35. Αὐτὸς ποὺ πάσχει ἀπὸ ὑδροκεφαλία ἢ ποὺ ἔχει τὸ κύριο μέρος τοῦ σώματος δυσανάλογα μεγάλο.

35α. Ὁ ἔξω-ἔξω ὕμνος ποὺ περιβάλλει τὸ ἔμβρυο καὶ βγαίνει μαζί μ' αὐτό.

ρίσκονται. Πάντων δὲ θεραπείαι τῶν εἰρημένων ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ
 καταλέγονται, καὶ πόματα καὶ πεσσοὶ καὶ ὑποθυμιάματα συλλη-
 πτικά. Ἐκεῖθεν τε περὶ τῶν ἐν τοῖς μαστοῖς παθῶν ἀπάντων μετὰ
 τῆς πρεπούσης τῆ τέχνη σοφίας διηγεῖται, συστάσεις τε τούτων καὶ
 5 γενέσεις καὶ χειρουργίας καὶ τὴν ἄλλην συνυφαίνων θεραπείαν.
 Μεθ' αὐτῶν περὶ τῶν κατὰ διαφόρους αἰτίας ἐπεχομένων ταῖς γυναιξὶν
 ἐμμήνων καθάρσεων, περὶ τε ὑπερκαθάρσεως καὶ γυναικείου ῥοῦ,
 τοῦ τε ἐρυθροῦ καὶ τοῦ λευκοῦ, περὶ τε ὑστερικῆς πνιγὸς καὶ περὶ
 γονορροίας διαλαμβάνει, τὴν τούτων εὖ μάλα διατιθεῖς θεραπεί-
 10 αν, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῆς μήτρας παντοδαπῶν παθῶν, ἀποστη-
 μάτων λέγω καὶ οἰδήματος καὶ μύλης καὶ ὕδρωπος καὶ ἔλκους καὶ
 τῶν παραπλησιῶν, ἐν οἷς περὶ τε φμώσεως μήτρας καὶ ἀτρήτου
 ὑστέρας καὶ τῶν παραπλησιῶν ἐπεξιῶν γράφει τούτων θεραπείας.
 Περί τε νυμφοτομίας καὶ περὶ κερκώσεως, κερσοκῆλης τε καὶ θύ-
 15 μων καὶ τῶν ὁμοίων κατὰ τὴν ἴσην μέθοδον τὰς ἰάσεις ἀναγράφει.
 Οἷς σμήγματά τε ὄψεως καὶ τοῦ ἄλλου σώματος καὶ θυμιαμάτων
 σκευασίας συντάττει, τὸ ὅλον ἐνταῦθα τῆς σπουδασθείσης αὐτῷ
 ἰατρικῆς πραγματείας συμπερανόμενος διβλίον.

Καὶ ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ὁ προκειμένος τοῦ ἀνδρὸς πόνος τῶν
 20 μὲν Ὀρειδασίου συνόψεων, ἦν τε πρὸς Εὐστάθιον καὶ ἦν πρὸς
 Εὐνάπιον ἔγραψε, τοῖς πᾶσι κρατεῖ· αἰτιολογίαις τε γὰρ προέχει
 καὶ διαγνώσεσι καὶ προγνώσεσι καὶ προσδιορισμοῖς καὶ τῷ τῆς
 θεραπείας πλάτει. Οὐ τούτων δὲ μόνον ἐν ὑπαροχῇ ὄραται, ἀλλὰ
 καὶ ἦτις αὐτῷ τῶν Γαληνοῦ διβλίων σύνοψις ἐφιλοπονήθη, καὶ
 25 ταύτης ἐπικρατεῖ τῷ τε εἰς ἐλάττονα ὄγκον ταύτην συνεστάλθαι,
 καὶ τῷ σαφεστέραν παρέχει τὴν διδασκαλίαν, καὶ τῷ περὶ πλειό-
 νων παθῶν διαλαμβάνειν ταύτην μᾶλλον ἢ ἐκείνην. Τῆς δὲ τῷ αὐ-
 τῷ ἀνδρὶ εἰς ἑβδομήκοντα διβλία συντεταγμένης τὴν ἄλλην ἄμιλλαν
 οὐκ εὐλαβουμένη, ἴσως ἂν ἐλαττωθεῖη οἷς τε τὰ τῆς ἀνατο-
 30 μικῆς ἐγχειρίσεως μὴ παραδραμούσης ἐκείνης αὕτη παρατρέχει,
 καὶ τὴν θεωρίαν τῆς τῶν μορίων χρείας, φιλοσόφου μᾶλλον οὔσαν
 σπουδῆς ἢ θεραπείας ἔργον, ὡσαύτως παρῆλθε. Τοῖς αὐτοῖς δὲ

36. Πεσσός· ὑπόθετον, ἡ μαλακὸ ἰατρικὸ ὄργανο τοποθετούμενο ἐντὸς τοῦ κολεοῦ (τοῦ αἰδοίου καὶ τῆς μήτρας) τῆς γυναίκας πρὸς συγκράτησιν τῆς μήτρας.

ποιήσουν. Για ὅλες αὐτὲς τὶς παθήσεις ἀναφέρονται στὸν λόγο αὐτὸ θεραπεῖες καὶ πόματα καὶ πεσσοὶ³⁶ καὶ ὑποθυμιάματα γιὰ τὴ σύλληψη. Στὴ συνέχεια παραθέτει ὅλες τὶς παθήσεις τῶν ματῶν μὲ τὴν πρέπουσα στὴν ἰατρικὴ σοφία, πῶς αὐτὲς ἐκδηλώνονται καὶ ἐξελισσονται καὶ χειρουργοῦνται, ἀναφέροντας μαζὶ καὶ τὴ λοιπὴ θεραπεία. Ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὰ μιᾶ γιὰ τὶς διάφορες αἰτίες ποὺ σταματοῦν οἱ ἔμμηνες καθάρσεις τῶν γυναικῶν, γιὰ τὴν ὑπερκάθαρση τῆς γυναικείας ρύσης, τῆς ἐρυθρᾶς καὶ τῆς λευκῆς, γιὰ τὸν πνιγμὸ στὴ μήτρα καὶ γιὰ τὴ γονόρροια, ἐκθέτοντας πολὺ καλὰ τὴν θεραπεία αὐτῶν, καὶ γιὰ τὶς ἄλλες κάθε λογῆς παθήσεις τῆς μήτρας, ἐννοῶ τὰ ἀποστήματα, τὸ οἶδημα, τὸ ἰνομύωμα, τὸν ὕδρωπα, τὸ ἔλκος καὶ τὰ παρῶμοια, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ μιᾶ καὶ γιὰ τὴ φίμωση τῆς μήτρας καὶ γιὰ τὴν ἀδιάτρητη μήτρα καὶ τὰ παραπλήσια καὶ ἀναγράφει τὴν θεραπεία τους. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀναφέρει τὶς θεραπεῖες γιὰ τὴ νυμφοτομία, γιὰ τὴν κέρκωση, τὴν κερσοκῆλη, τὶς κρεατοελιές καὶ τὰ ὅμοια, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ δίνει τὴ συνταγὴ γιὰ σμήγματα προσώπου καὶ τοῦ ἄλλου σώματος καὶ παρασκευὲς θυμαμάτων, περατώνοντας ἐδῶ τὴν ὅλη πραγματεία τοῦ ἰατρικοῦ ἐγχειρήματός του.

Ὅσο ἐγὼ λοιπὸν γνωρίζω, ὃ παρῶν μόχθος τοῦ συγγραφέα ὑπερέχει σὲ ὅλα ἀπὸ τὶς συνόψεις τοῦ Ὁρειδασίου, καὶ ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἔγραψε στὸν Εὐστάθιο, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὸν Εὐνάπιο. Ὑπερέχει δηλαδὴ στὶς αἰτιολογίες καὶ στὶς διαγνώσεις καὶ στὶς προγνώσεις καὶ στοὺς προσδιορισμοὺς καὶ στὸ πλάτος τῆς θεραπείας. Καὶ δὲν φαίνεται νὰ ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὲς μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅποια σύνοψη ἔγινε τῶν βιβλίων τοῦ Γαληνοῦ, ὑπερέχει καὶ ἀπὸ αὐτή, καὶ κατὰ τὸ ὅτι ἔχει περιορισθεῖ σὲ μικρότερο ὄγκο, καὶ κατὰ τὸ ὅτι παρέχει σαφέστερη ἐξήγηση, καὶ κατὰ τὸ ὅτι περιέχει αὐτὴ περισσότερες παθήσεις ἀπὸ ἐκείνην. Καὶ χωρὶς νὰ φοβᾶται νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν ἄλλη ποὺ συνέγραψε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας σὲ ἑβδομήντα βιβλία, ἴσως μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ὑστερεῖ κατὰ τὸ ὅτι παρατρέχει τὴν ἀνατομικὴ ἐγχείριση, ποὺ δὲν παρατρέχει ἐκείνη, καὶ κατὰ τὸ ὅτι παρῆλθε καὶ τὴ θεωρία τῆς ὠφελιμότητος τῶν μορίων, ποὺ εἶναι μᾶλλον ἔργο φιλοσοφικῆς σπουδῆς, παρὰ ἰατρικῆς θεραπείας. Σ'

37. Λιπαρὲς ἀλοιφὲς δέρματος

τούτοις καὶ τῆς προειρημένης τῶν Γαληνείων συνόψεως τοῦ κρα-
 τεῖν ἂν ὑπαναχωροῦσα εἶη. Ἀλλὰ γὰρ ἔγωγε φαίην ἂν ὡς κατὰ
 τὴν παροῦσαν τῶν ἀνθρώπων ῥαθυμίαν καὶ τὴν περὶ τὰ ἄλλα
 μᾶλλον ὀρμὴν ἢ περὶ ὧν ἡ θεραπεία κατορθωθείη τοῖς κάμινουσι,
 5 ταύτην ἐκμελετᾶν τὴν συναγωγὴν τῶν ἄλλων μᾶλλον σπουδασμά-
 των χρῆ, μάλιστα γὰρ ὅσοις μὴ πρὸς τὸ θάθος τῆς ἰατρικῆς θεωρίας
 ἐλάσαι καὶ τὴν κατὰ φυσιολογίαν σοφίαν τε καὶ ἀλήθειαν σκοπός
 ἐστὶν ἀνευρεῖν, πρὸς μόνην δὲ τὴν τῶν σωμάτων θεραπείαν ἢ
 πρόθεσις ἀφορᾶ, καὶ μηδὲν τῶν περὶ αὐτὴν ἐπὶ τῆς χρείας ὑστε-
 10 ρεῖν. Τοῖς γὰρ τὰς ἰάσεις νόσων ἀπελάσεις ἐλομένοις ἐμφανίζουσιν
 δι' ἔργων, τοῦτο τὸ βιβλίον ἐπιμελῶς μεταχειρίζεσθαι δεῖ, καὶ τὴν
 σχολὴν εἰς αὐτὸ συνταταμένην ἔχειν, καὶ ὅ γε πεισθεὶς τῇ παραινε-
 σει ἐν αὐτῇ τῇ πείρᾳ τὸ κέρδος εὐρήσει.

ΣΚΒ'.

15

Ἰωθίου μοναχοῦ, λόγοι θ'.

Ἀνεγνώσθη βιβλίον Ἰωθίου μοναχοῦ ἐν λόγοις μὲν θ', κεφα-
 λαίοις δὲ μ' καὶ ε', οἷς συνυποβάλλει καὶ τινα ἕτερα. Τὴν δὲ τοῦ βι-
 βλίου ἐπιγραφὴν «Οἰκονομικὴν» ἐπέγραψεν ὁ συντάξας «Πρα-
 γματεῖαν», διότι, φησὶν, ἐν αὐτῷ πολλὰ τῶν περὶ τῆς οἰκονομίας
 20 περιέχεται ζητημάτων. Ἐν μὲν οὖν ταῖς ἀπορίαις καθόλου φάναι
 ὁ συγγραφεὺς οὐκ ἀγεννής ἐστὶν οὔτε ἄτονος, οὐχ ὁμοίως δὲ διὰ
 τῶν λύσεων πρόεισιν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς μὲν ἰχνηλατῶν τυγχάνει τῆς
 λύσεως, ἔστι δ' ἐφ' ὧν τοῖς φαινομένοις ἀρκεῖται, περαιτέρω μηδὲν
 πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐμβαθύνων ἀκρίβειαν. Τάχα δ' ἂν τις ἔτε-
 25 ρος εἴποι καὶ τοῦ φαινομένου πολλάκις τὴν αὐτοῦ σπουδὴν καθυ-
 φέσθαι. Τῆς μέντοι γε εὐσεβείας, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἐν τε τῷ πα-
 ρόντι λόγῳ καὶ ἐν τῇ κατὰ Σεβήρου πραγματεία ἐραστῆς τέ ἐστὶν
 ἀξιέπαινος, καὶ τὸ φιλόπονον οὐκ ἀδόκιμος, καὶ τῆς τῶν ἱερῶν
 Γραφῶν μελέτης οὐκ ἄπειρος. Ἐξ ἐπιτάγματος μὲν οὖν τινὸς τῶν
 30 ἐπ' ἀρετῇ γνωρίμων τὸν προκειμένον ὑπελθεῖν πόνον διηγεῖται.

αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ σημεῖα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι στερεῖται τὴν ὑπεροχὴ ἔναντι τῆς σύντομης τῶν ἔργων τοῦ Γαληνοῦ ποῦ προαναφέραμε. Ἄλλ' ἐγὼ θὰ ἔλεγα, ὅτι σύμφωνα μὲ τὴ σημερινὴ ραθυμία τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν τάση τους γιὰ ἄλλα μᾶλλον, παρὰ γιὰ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, πρέπει αὐτὴ μᾶλλον τὴ συναγωγὴ νὰ μελετοῦν σὲ βάθος, παρὰ τὰ ἄλλα σπουδάσματα, καὶ μάλιστα ὅσα δὲν ἔχουν σκοπὸ νὰ προχωρήσουν στὸ βάθος τῆς ἰατρικῆς θεωρίας καὶ νὰ βροῦν τὴ σοφία καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς φυσιολογίας, ἀλλὰ ἡ πρόθεσή τους ἀφορᾷ μόνο στὴ θεραπεία τῶν σωμάτων, καὶ σὲ τίποτε νὰ μὴν ὑστεροῦν ἀπέναντι στὶς ἀνάγκες αὐτῶν. Γιατὶ αὐτοὶ ποῦ ἐπέλεξαν νὰ παρουσιάζουν μὲ τὰ ἔργα τὶς θεραπείες καὶ ἀπομακρύνσεις τῶν ἀσθενειῶν, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν μ' ἐπιμέλεια αὐτὸ τὸ βιβλίον καὶ ν' ἀφιερῶνουν σ' αὐτὸ τὴν ἀπασχόλησή τους, καὶ αὐτὸς ποῦ θὰ πεισθεῖ σ' αὐτὴ μου τὴ συμβουλή θὰ ἀποκομίσει τὸ κέρδος μὲ τὴν ἐφαρμογὴ της.

222.

Ἰωβίου μοναχοῦ, βιβλία ἑννέα.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ μοναχοῦ Ἰωβίου σὲ ἑννέα βιβλία ἢ σαράντα πέντε κεφάλαια, στὰ ὁποῖα προσθέτει καὶ μερικὰ ἄλλα. Ὁ συγγραφέας ἔθεσε ὡς ἐπιγραφή στὸ ἔργο του «Οἰκονομικὴ Πραγματεία», ἐπειδὴ, λέγει, σ' αὐτὸ περιέχονται πολλὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν (θεία) οἰκονομία. Στὶς ἀπορίες του γενικὰ ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος οὔτε τοῦ λείπει ἡ δυναμικότητα, δὲν προχωρεῖ ὅμως ὅμοια καὶ μὲ τὶς λύσεις, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον παρουσιάζεται νὰ ἀνιχνεύει τὴ λύση, σὲ μερικὲς ὅμως περιπτώσεις ἀρκεῖται στὰ φαινόμενα καὶ δὲν ἐμβαθύνει καθόλου στὴν ἀκριβῆ ἀλήθεια. Ἴσως κάποιος ἄλλος θὰ πεῖ ὅτι ἡ προσπάθειά του πολλὰ φορὲς δὲν εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὸ φαινόμενο. Εἶναι ὅμως ἀξιέπαινος ἐραστὴς τῆς εὐσέβειας, ὅσο τουλάχιστο ἐγὼ γνωρίζω, καὶ στὸ παρὸν ἔργο καὶ στὴν πραγματεία του κατὰ τοῦ Σεβήρου. Στὴ φιλοπονία εἶναι δοκιμασμένος καὶ δὲν εἶναι ἄπειρος τῆς μελέτης τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Ἀναφέρει ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἐκπόνηση αὐτοῦ τοῦ ἔργου κατ' ἐντολὴ κάποιου γνωστοῦ γιὰ τὴν ἀρετὴ του.

α. Πρώτην δὲ τίθησιν αὐτοῦ τῶν λόγων ἀπορίαν, «Διὰ τί ὁ Υἱὸς καὶ μὴ ὁ Πατὴρ μηδὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὴν ἡμετέραν μορφήν ὑπέδν». Καὶ τούτου τοῦ ἀπορήματος λύσις αὐτῷ νομίζεται, ὅτι ἐπειδὴ Λόγος ὁ Υἱός, ὁ δὲ ἄνθρωπος Λόγῳ καὶ εἰκόνι Θεοῦ τιμη-
 5 θεῖς τούτων τε διαπέπτωκε καὶ «παρεσυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς», διὰ τοῦτο ὁ Λόγος τοῖς εἰς ἀλο-
 γίαν πεσοῦσιν ἐπεδήμησεν, τό τε ὀλίσθημα ἡμῶν ἐξιώμενος καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀνέλκων ἀξίωμα «Ὁ Λόγος», γὰρ φησι, «σὰρξ ἐγένετο», τουτέστι τὴν εἰς ἀλογίαν καταπεσοῦσαν φύσιν ἡμῶν, καὶ
 10 μηδὲν πρὸς τὸ νοερόν, ὅλην δὲ πρὸς τὸ σαρκικὸν ἀπονεύσασαν, ἀνελάβετο, «καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». β. Διὰ τοι γὰρ φησι τοῦτο καὶ τῶν παρθενικῶν κόλπων ἄρτι προελθόντα τὸν Λόγον φάτην ὑποδέχεται, ἢ τῶν ἀλόγων τράπεζα καὶ βοῶν τε καὶ ὄνων τροφός, τῶν μὲν ἄτε δὴ καθαρῶν σύμβολα φερόντων τοῦ παλαιοῦ Ἰσραήλ,
 15 τῶν δὲ διὰ τὸ ἀκάθαρτον τὸ ἐκ τῶν ἐθνῶν σύστημα, ὧν ἐκάτερον ἔργοις τε καὶ δόγμασιν εἰς ἀλογίαν ἀπενεχθὲν ὁ Λόγος ἀνεκαλέσα-
 το, ὡς πού καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας προεμήνυσεν, «Ἐν μέσῳ δύο ζώων διακεκραγῶς γνωσθήσῃ ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθή-
 ση».
 20 γ. Καὶ τὴν σαγήνην δὲ τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φησὶ μαρτύρον εἶναι τῆς ἐσχάτης ἀλογίας, εἰς ἣν κατηνέχθη τὸ ἀνθρώπινον, ὥστε καὶ ἰχθύων τῶν ἀφωνοτάτων τε καὶ ἀλογωτάτων μηδὲν διενηνοχέ-
 ναι, οὕς ἢ σαγήνη, δῆλον δὲ ὡς παρὰ τοῦ Λόγου βληθεῖσα, ἐκεῖθεν τε ἀνήγαγεν, καὶ τὸ λογικὸν δῶρον τοῖς ἐστερημένοις ἀπεκατέστη-
 25 σεν. δ. Καὶ τὸ πρόσταγμα δὲ τοῦ Λόγου, ὃ ὁ Πέτρος λαβὼν καὶ τὸ τοῦ ἰχθύος διανοίξας στόμα εὗρε στατῆρα, σύμβολον εἶναι τοῦ ὑπὸ τοῦ Λόγου τῆς ἀλογίας ἀπολυθῆναι τὸν ἄνθρωπον· τὸν μὲν γὰρ στατῆρα συμβάλλειν φησὶ τὸ βασιλικὸν νόμισμα, ἥτοι τὰ δεσπο-
 τικὰ λόγια («τὰ λόγια γὰρ Κυρίου ἀργύριον πεπτρωμένον»), τὸ δὲ
 30 ἐν τῷ στόματι κεκφρῦθῆναι τὸν στατῆρα τοῦ ἰχθύος τὸ συγκεχω-
 σθαι καὶ κατορωρύχθαι τὴν λογικὴν δύναμιν καὶ χάριν ἐν τοῖς ἰχθύων δίκην ἐξαλογωθεῖσιν. Ἔν ὑπὸ τοῦ Λόγου ῥωσθεῖς ὁ Πέ-

38. Ψαλμ. 48, 13.

39. Ἰω. 1, 14.

40. Ὁχι ὁ Ἡσαΐας, ἀλλὰ ὁ Ἀβδακούμ (3, 2).

41. Ψαλμ. 11, 7.

1. Πρώτη ἀπορία στὰ βιβλία του παραθέτει τὴν ἐξῆς: “Γιατί ἔλαβε τὴ μορφή μας ὁ Υἱὸς καὶ ὄχι ὁ Πατέρας οὔτε τὸ ἅγιο Πνεῦμα”. Ὡς λύση τῆς ἀπορίας αὐτῆς θεωρεῖ τὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος, καὶ ὁ ἄνθρωπος τιμήθηκε μὲ τὸν Λόγο καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐξέπεσε ὁμως ἀπὸ αὐτὰ καὶ «κατέταξε τὸν ἑαυτό του στὴν κατηγορία τῶν ἀνόητων ζώων καὶ ἔγινε ὁμοιος μ’ αὐτὰ»³⁸, γι’ αὐτὸ ὁ Λόγος ἐπεδήμησε σ’ αὐτοὺς ποὺ εἶχαν περιπέσει στὴν ἀλογία, καὶ ἀφοῦ ἀποκατέστησε τὸ ὀλίστημά μας, μᾶς ἀνέβασε στὸ ἀρχαῖο ἀξίωμα μας. Γιατὶ λέγει «ὁ Λόγος ἔγινε σὰρκα», δηλαδή ἔλαβε τὴ φύση μας ποὺ εἶχε ἐκπέσει στὴν ἀλογία καὶ ἀφοῦ ἐξέκλινε ἐξολοκλήρου ἀπὸ τὸ νοερό, ἐκλινε ὀλόκληρη στὸ σαρκικό, «καὶ κατοίκησε μέσα μας»³⁹. 2. Γι’ αὐτὸ δηλαδή, λέγει, ὁ Λόγος μόλις βγῆκε ἀπὸ τοὺς παρθενικούς κόλπους τὸν ὑποδέχεται ἡ φάτνη, ἡ τράπεζα τῶν ἀλόγων ζώων, ποὺ τρέφει τὰ βόδια καὶ τοὺς ὄνους, τὰ βόδια ἐπειδὴ φέρουν τὰ καθαρὰ σύμβολα τοῦ παλαιοῦ Ἰσραήλ, καὶ οἱ ὄνοι ἐπειδὴ ἀπεικονίζουν τὸ ἀκάθαρτο σύστημα τῶν ἐθνῶν, καὶ τὰ δύο αὐτὰ, ποὺ εἶχαν ἐκτραπεῖ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔργα καὶ ὡς πρὸς τὴν πίστη, τὰ ἀνακάλεσε ὁ Λόγος, ὅπως προεῖπε κάπου καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας⁴⁰: «Θὰ γίνεις γνωστὸς ὅταν θὰ φωνάζεις μεταξὺ δύο ζώων, θὰ φανερωθεῖς ὅταν θὰ πλησιάζουν τὰ χρόνια τὰ ὀρισμένα»⁴⁰.

3. Καὶ ἡ σαγήνη, λέγει, τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἔσχατης ἀλογίας στὴν ὁποία κατέβηκε τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὥστε νὰ μὴ διαφέρει καθόλου καὶ ἀπὸ τοὺς τελείως ἄφωνους καὶ ἀνόητους ἰχθῦς, τοὺς ὁποίους ἡ σαγήνη, ποὺ πρόδηλα ἔρριξε δηλαδή ὁ Λόγος, τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀποκατέστησε τὴ λογικὴ δωρεὰ σ’ αὐτοὺς ποὺ τὴν εἶχαν στερηθεῖ. 4. Κι ἀφοῦ ὁ Πέτρος ἔλαβε τὴ διαταγὴ τοῦ Λόγου καὶ ἄνοιξε τὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ, βρῆκε μέσα τὸ νόμισμα τοῦ στατήρα, γιὰ νὰ εἶναι σύμβολο τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀλογία. Ὁ στατήρας δηλαδή λέγει συμβολίζει τὸ βασιλικὸ νόμισμα, ἥτοι τὰ δεσποτικὰ λόγια (γιατὶ λέγει, «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι ἄργυρος δοκιμασμένος στὴ φωτιά»⁴¹), ἐνῶ ἡ ἀπόκρυψη τοῦ στατήρα μέσα στὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ τὴν κατάχωση καὶ τὸ κατασκέπασμα τῆς λογικῆς δύνამης καὶ χάριτος σ’ ἐκείνους ποὺ μετατράπηκαν σὲ ἄλογα ὅπως τὰ ψάρια. Μὲ αὐτὰ παίρνοντας δύνα-

τρος καὶ διανοίξας τὸ στόμα, ἀνακαθαίρει τε τὸ δῶρον καὶ ἐμφανίζει, καὶ εἰς τὸ μέσον προαγαγὼν τὴν οἰκείαν χρῆσιν εἰς πράξιν προενεγκεῖν συνειργάσατο. ε'. Καὶ τὸ ἐπὶ ὄνον δὲ καὶ πῶλον καθί-
σαι τὸν σεσαρκωμένον Λόγον τὸ αὐτὸ φησιν ὑπαινίττεσθαι.

5 ζ. Ναὶ δὴ καὶ τὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ τῆς ἀνθρακιᾶς ὀπτάμενον ἰχθῦν· τὸ γὰρ πρὶν ἄλογον ὑπὸ τοῦ Λόγου πυρούμενον τῆς τε ἀλογίας ἐξίστασθαι καὶ βρῶμα νοερόν τοῦ Λόγου καθο-
ραῖσθαι γινόμενον. ζ. Ἔτι δὲ καὶ τῶν γλωσσῶν τὴν χάριν τοῖς ἀπο-
στόλοις διδομένην τῆς ἀποστολικῆς αὐτῶν χειροτονίας μηνύειν
10 τὸ ψήφισμα, ὡς ἂν καὶ τῷ σχήματι μάθοιεν, ὡς τῷ Λόγῳ τὰ τοῦ
Λόγου ὑπηρετήσοντες ἀπήλαυσαν τοῦ τοιούτου χαρίσματος ἡ'.
Καὶ τὸν Πρόδρομον δέ, «φανὴν βοῶσαν τοῦ Λόγου» παρὰ τῶν
ἱερῶν κηρυττόμενον Γραμμάτων, οὐκ ἄλλο τι παρὰ τὰ εἰρημένα
δηλοῦν, ἀλλ' ὅτι τὸ τῆς ἀλογίας ἀρρώστημα ὁ Λόγος ἐπεδήμησεν
15 ἐξιάσασθαι, ὃ καὶ τὸν Δαβὶδ λέγειν· «Ἐξαπέστειλε τὸν Λόγον
αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς».

Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς δυοῖν πρώτοις διεξέροχεται, ἀγῶνι προ-
αγωνιστῆ νεανιευσάμενος κατὰ τῶν λεγόντων διὰ τοῦτο τὸν Υἱὸν
ἄνθρωπον γενέσθαι καὶ Σωτῆρα παραγενέσθαι, διότι τοῖς πρὸς
20 νίοθεσίαν καλουμένοις τὸν Υἱὸν ἔδει, ἀλλὰ μὴ ἄλλον τινά, καθη-
γεμόνα καὶ ἀνακαινιστὴν τῆς νίοθεσίας καὶ γεγενῆσθαι καὶ κη-
ρύττεσθαι.

θ. Ἐν δὲ τῷ γ' (καὶ δ') λόγῳ αἰτίαν ὑπέχει «Δι' ἣν ὁ Υἱὸς
σεσάρκωται», καὶ φησιν ὡς ἐχρῆν τὸν Δημιουργὸν καὶ πλάστην
25 αὐτὸν καὶ ἀναπλάσαι καὶ ἀνακαινίσαι συντριβὲν τὸ δημιούργημα.
Εἰ γὰρ καὶ ὁ Πατὴρ ὡσαύτως Δημιουργὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον, πλὴν ἀλλὰ πάντα δι' Υἱοῦ γεγενῆσθαι τὸ ἱερόν συνεχῶς ἐπι-
μαρτύρεται γράμμα. Ἔδει τοίνυν τὸν πλαστοουργόν, διαρροέντος
τοῦ πλάσματος, αὐτό τε εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβεῖν καὶ ἀνασῶσαι δι'
30 ἀναπλάσεως. Τί δὲ τὰ ἱερά Λόγια; «Πάντα», φησί, «δι' αὐτοῦ ἐγένε-
νετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν», καί, «Ἐξ αὐτοῦ», φησί, «καὶ
δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα», καί, «Δι' οὗ τοὺς αἰῶνας ἐποίη-

μη ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸν Λόγο καὶ ἀνοίγοντας τὸ στόμα του, ἀνακαθαίρει τὸ δῶρο καὶ τὸ ἐμφανίζει, καὶ παρουσιάζοντάς το στὸ μέσον, κατέστησε ἐνεργὸ τὴ χρήση του. 5. Τὸ ἴδιο λέγει ὑπαινίσσεται καὶ τὸ ὅτι ὁ ἔνσαρκος Λόγος κάθισε σὲ ὄνο καὶ πουλάρι τοῦ ὄνου⁴².

6. Καὶ βέβαια καὶ τὸ ψάρι πού ψηνόταν στὴ φωτιὰ μετὰ τὴν ἀνάσταση⁴³. αὐτὸ δηλαδή πού ἦταν προηγουμένως ἄλογο, μὲ τὴ φωτιὰ τοῦ Λόγου καὶ ἀπὸ τὴν ἀλογία του ἀπομακρύνεται, καὶ τὸ βλέπομε νὰ γίνεται τροφή νοερή τοῦ Λόγου. 7. Ἀκόμα καὶ ἡ χάρις τῶν γλωσσῶν πού χορηγεῖται στοὺς Ἀποστόλους⁴⁴ φανερῶνει τὴν ἀπόφαση τῆς χειροτονίας τους σὲ ἀποστόλους, ὥστε καὶ μὲ τὸ σχῆμα νὰ μάθουν ὅτι ὑπηρετώντας μὲ τὸν Λόγο στὸ ἔργο τοῦ Λόγου, ἀπόλαυσαν αὐτὸ τὸ χάρισμα. 8. Καὶ ὁ Πρόδρομος, πού ἡ ἱερὴ Γραφή τὸν ἀνακηρύττει «Φωνὴ τοῦ Λόγου πού φωνάζει»⁴⁵, δὲν δηλώνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, παρὰ ὅτι ὁ Λόγος ἦρθε σ' ἐμᾶς γιὰ νὰ μᾶς θεραπεύσει ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ἀλογίας, πρᾶγμα πού λέγει καὶ ὁ Δαβίδ· «τοὺς ἔστειλε τὸν Λόγο του καὶ τοὺς θεράπευσε»⁴⁶.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀναπτύσσει στὰ δύο πρῶτα βιβλία ἀναλαμβάνοντας ἀγῶνα πρωταγωνιστικὸ μὲ δύναμη ἐναντίον ἐκείνων πού ὑποστηρίζουν, ὅτι γι' αὐτὸ ἔγινε ὁ Υἱὸς ἄνθρωπος καὶ ἦρθε ὡς Σωτήρας, ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς πού καλοῦνται στὴν υἰοθεσία ἔπρεπε ὁ Υἱός, καὶ ὄχι κανένας ἄλλος, νὰ γίνεи καὶ νὰ κηρυχθεῖ ὁδηγὸς καὶ ἀνακαινιστὴς τῆς υἰοθεσίας.

9. Στὸ τρίτο βιβλίον ἐξηγεῖ τὴν αἰτία «Γιὰ τὴν ὁποία ὁ Λόγος ἔλαβε σάρκα», καὶ λέγει ὅτι ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργὸς καὶ πλάστης νὰ ἀναπλάσει καὶ νὰ ἀνακαινίσει τὸ δημιούργημα πού εἶχε συντριβεῖ. Γιατί, ἂν καὶ Δημιουργὸς ἦταν ὁμοία καὶ ὁ Πατέρας καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅμως συνεχῶς μαρτυρεῖ ἡ ἱερὴ Γραφή, ὅτι ὅλα ἔγιναν μέσω τοῦ Υἱοῦ. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ πλαστοουργὸς τὸ πλάσμα πού εἶχε ἀποσπασθεῖ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τὸ ξαναφέρει κοντά του καὶ νὰ τὸ σώσει μὲ τὴν ἀνάπλασή του. Καὶ τί λένε τὰ ἱερὰ Λόγια; «Ὅλα», λέγει, «ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν, καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔγινε τίποτε»⁴⁷, καί, «Ἀπὸ αὐτόν», λέγει, «καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ σ' αὐτόν ἀνήκουν ὅλα»⁴⁸, καί, «Μέσω αὐτοῦ δημιούργησε τοὺς αἰῶνες»⁴⁹. Καὶ βέβαια καὶ ὁ

46. Ψαλμ. 106, 20.

47. Ἰω. 1, 3.

49. Ἐβρ. 1, 2.

σε». *Ναὶ δὴ καὶ ἐκεῖθεν φυεῖς τῶν πατέρων ἡμῶν χορὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ τὰ πάντα τὸν Πατέρα πράτειν θεοπρεπῶς ἀνεδίδαξεν.*

*Οὕτω τὴν λύσιν τῆς προκειμένης ἀποδοῦς ἀπορίας, ἐφ' ἑτέραν φυομένην ἐξ αὐτῆς διαβαίνει, καὶ ζητεῖ ἰ. "Διὰ τί μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας καὶ δόξης καὶ ἰσχύος ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος θεωρουμένης καὶ ὑμνουμένης συνεχῶς καὶ τὰ Λόγια καὶ οἱ Πατέρες διὰ μὲν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα πάντα πεποιηκέναι φασίν, οὐ μὴν τὸν Υἱὸν διὰ τοῦ Πατρὸς". Τὴν μὲν οὖν ἀπορίαν οὕτω δορυμῶς διαπλέκει, ἡ δὲ λύσις αὐτῶ κοινὰ μὲν εἶναι λέγει, ὅσα θεοπρε-
10 πῆ, Πατρός τε καὶ Υἱοῦ, ἐπὶ μέντοι τὸν Πατέρα ἀνάγεσθαι καὶ ὅσα λέγεται περὶ τοῦ Υἱοῦ, εἶπερ καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς οὐκοῦν οὐκ ἐξίστησι τῶν ἔργων τὸν Πατέρα, ἃ λέγεται πράττειν ὁ Υἱός, συνεισάγει δὲ μᾶλλον καὶ συνανυμνεῖ. Ἔτι δὲ ἐπεὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ Βραχίων, καὶ Σοφία, καὶ Λόγος, καὶ Δύναμις, ὁ δὲ Πα-
15 τῆρ τούτων οὐδὲν εἶναι λέγεται τοῦ Υἱοῦ, εἰκότως διὰ μὲν τοῦ Υἱοῦ πάντα ποιεῖν ὁ Πατὴρ ῥηθείῃ ἄν, ἐπεὶ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ αὐτὴ θεωρεῖται τάξις, οὐ μὴν ἀνάπαλιν ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Πατρὸς*

Ἐπάγει δὲ καὶ ἑτέραν αἰτίαν, οὐ τῆς νῦν εἰρημένης ἀπορίας τῆς δὲ πρὸ βραχέος, οὐκ ἐμοὶ δοκοῦσαν τὸ ἀκόλουθον σώζειν. λέγει γὰρ ὡς ἐπεὶ πάντα διὰ τοῦ Υἱοῦ γεγενῆσθαι λέγεται, εἰ μὴ καὶ ἡ σάρκωσις δι' αὐτοῦ προῆλθε, ψεύδους ἂν ὁ λόγος ἔλεγχον ἐδίδου. Οὐ γὰρ ἐπειδὴν λέγη διὰ τοῦ Υἱοῦ γεγενῆσθαι πάντα, αὐτὸν τὴν ἐκείνων φύσιν ὑποδραμεῖν λέγοι μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὅτι αὐτοῦ δημιουργήματα γέγονεν.

*Εἶτα σοφῶς δὲ τὴν τε δημιουργίαν καὶ τὴν ἀνάπλασιν δι' αὐτοῦ φησὶ προελθεῖν· ἔλεγχον γὰρ εἶναι τοῦτον σαφῆ τῶν ἀπὸ τῆς Μανέντος μανίας. Εἰ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ ἑκάτερον τῆς ἱερᾶς Γραφῆς γεγενῆσθαι βούουσις, ὅμως τὴν τοῦ παντός δημιουργίαν εἰς ἀντικείμενόν τινα τῶ Υἱῶ τὸ δυσσεβὲς ἐκεῖνο στίφος ἀναφέρουσι, πρὸς
30 τίνα ἂν δυσφημίαν οὐκ ἤλασαν, εἰ δι' ἑτέρου μὲν τὴν πλάσιν δι' ἑτέρου δὲ τὴν ἀνάπλασιν τὰ ἱερά ἡμῖν ἐχρησιμώδει Λόγια;*

χορὸς τῶν Πατέρων μας πὺ ἀναβλάστησε ἀπὸ ἐκεῖ, δίδαξε μὲ θεῖο τρόπο, ὅτι ὁ Πατέρας πράττει τὰ πάντα μέσω τοῦ Υἱοῦ.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἀποδίδοντας τὴ λύση τῆς ἀπορίας αὐτῆς, μεταβαίνει σὲ ἄλλη πὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν καὶ ζητεῖ 10. “Γιατί, ἐνῶ θεωρεῖται καὶ ὑμνεῖται μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια καὶ δόξα καὶ ἰσχύς γιὰ τὴν ἅγια Τριάδα, ἡ Γραφὴ καὶ οἱ Πατέρες συνεχῶς κηρύττουν ὅτι ὁ Πατέρας δημιούργησε τὰ πάντα μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὄχι ὁ Υἱὸς μέσω τοῦ Πατέρα”. Τὴν ἀπορία βέβαια τὴ διαπλέκει μὲ τέτοια σφοδρότητα, ἡ λύση ὅμως πὺ δίνει εἶναι, ὅτι εἶναι κοινὰ ὅσα θεοπρεπῆ ἀναφέρονται στὸν Πατέρα καὶ τὸν Θεό, στὸν Πατέρα ὅμως ἀποδίδονται καὶ ὅσα λέγονται γιὰ τὸν Υἱό, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς δὲν ἀπωθεῖ τὸν Πατέρα ἀπὸ τὰ ἔργα πὺ λέγεται ὅτι πράττει ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ μάλλον τὸν εἰσάγει μαζί του καὶ τὸν συνανυμνεῖ. Ἀκόμα, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς εἶναι στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, εἶναι καὶ Βραχίων⁵⁰ καὶ Σοφία⁵¹ καὶ Λόγος καὶ Δύναμη⁵², ἐνῶ ὁ Πατέρας τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πὺ ἔχει ὁ ἴδιος δὲν λέγεται πὺς εἶναι, εὐλόγα μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι ὁ Πατέρας ὅλα τὰ πράττει μέσω τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ καὶ ἐμεῖς ἀναγνωρίζομε αὐτὴν τὴν τάξη, ὄχι ὅμως τὸ ἀντίθετο, ὁ Υἱὸς μέσω τοῦ Πατέρα.

Προσθέτει καὶ ἄλλη αἰτία, ὄχι τῆς ἀπορίας πὺ ἀναφέραμε τώρα, ἀλλὰ τῆς λίγο πιὸ πάνω, πὺ δὲν διασώζει, κατὰ τὴ γνώμη μου, τὴν ἀκολουθία. Λέγει δηλαδὴ ὅτι, ἀφοῦ λέγεται ὅτι τὰ πάντα ἔχουν γίνεαι ἀπὸ τὸν Υἱό, ἂν δὲν προῆλθε ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἡ σάρκωση, ὁ λόγος θὰ ἀποδεικνυόταν ψευδής. Δὲν σημαίνει δηλαδὴ, ἐπειδὴ λέγει ὅτι τὰ πάντα ἔγιναν ἀπὸ τὸν Υἱό, ὅτι ὑπονοεῖ τὴν ὑποκατάσταση τῆς φύσης ἐκείνων ἀπὸ τὸν ἴδιο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ὅτι ἦταν δημιουργήματα ἐκείνου.

Ἔπειτα διδάσκει μὲ σοφία, ὅτι καὶ ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀνάπλαση προῆλθαν ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὸ βέβαια ἀποτελεῖ σαφῆ ἔλεγχον ὄσων ἀσπάζονται τὴ μανία τοῦ Μάνεντος. Γιατί, ἂν ἡ ἅγια Γραφὴ φωνάζει, ὅτι τὸ καθένα δημιουργήθηκε ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἡ ἀσεβῆς ἐκείνη συμμορία ἀποδίδει τὴ δημιουργία τοῦ παντός σὲ κάποιον ἀντίπαλον τοῦ Υἱοῦ, σὲ ποιά δυσφήμιση δὲν θὰ προχωροῦσε ἂν ἡ ἱερὴ Γραφὴ δίδασκε ὅτι μέσω ἄλλου ἔγινε ἡ πλάση καὶ μέσω ἄλλου ἡ ἀνάπλαση;

Ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις κεφαλαίοις ποιεῖται ἰα', ὡς συνήθως ἡ Γραφή κατ' ἐξαίρετον Δημιουργὸν καλοῦσα τὸν Υἱὸν οἰκονομικῶς αὐτῷ κατὰ τὸ ἀκόλουθον καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν νομοθεσίαν ἐξαιρεῖ, πολλῶ δὲ μᾶλλον καὶ τὴν (ἐπεὶ συνετριβή) τοῦ πλάσματος ἀνανέωσιν. Δημιουργοῦ μὲν γὰρ εἰδέναι τὴν φύσιν, εἰδὸτα δὲ κατὰ λόγον τῶν δεχομένων τοὺς νόμους εἰσφέρειν, νομοθέτου δὲ καὶ τὴν κρίσιν ἔχειν τῶν τε τοὺς νόμους ὑπεριδόντων καὶ ὅσοι κατ' αὐτοὺς ἐπολιτεύσαντο. Διὸ καὶ ὁ «Πατήρ», φησὶ «κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ»· καὶ πάλιν, «Ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ». Ὅς ἀναπλάττων τὸ πλάσμα δι' ἑαυτοῦ, καὶ πρῶτος τοὺς νόμους ἐκπληρῶν, ὑπογραμμὸν ἡμῖν ἑαυτὸν προτάττει πολιτείας, ἣν οὐ κατορθῶσαι χαλεπὸν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν ἀφορῶντας καὶ χειραγωγόν. Ἄριστος δὲ νομοθέτης, ὃς μὴ λόγῳ μόνον τὸ πρακτέον, ἔρ-
15 γοις δὲ μᾶλλον νομοθετεῖ· διὸ καὶ φησιν· «⁷ Ὡν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν».

ἰα'. Ἐφεξῆς δὲ ζητεῖ, «Διὰ τί μὴ δι' ἀνθρώπων ἡ σωτηρία;» ἢ «Διὰ τί μὴ ἄγγελος ἐνηνθρώπησε;». Καὶ φησιν ὡς πεπραγματεύεται μὲν πολλάκις δι' ἀνθρώπων τῶν ὁμογενῶν ἡ σωτηρία, ὥσπερ
20 διὰ Μωσέως καὶ διὰ τῶν προφητῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ὁλόκληρον ἔθνος, τῶν Ἰουδαίων λέγω, τοῦ κοινοῦ ἀνερωσθή νοσήματος, Πῶς δὲ καὶ ἀνθρώπου τὸ ὅλον φύραμα νενοσηκὸς ἐξιάσασθαι, ἢ τὸν ἰσχυρὸν δῆσαι, καὶ τούτου διαρπάσαι τὰ σκεύη; Πῶς δὲ καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος τὸ ὁμογενὲς ἐξεκάθηρεν, αὐτὸς μέτοχος ὢν τοῦ
25 ὀνυπιάματος; «Οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ ρύπου καθαρὸς». Οὐδ' ἀγγέλου δέ τινος ἦν, εἰ τὴν σάρκωσιν ἐπετέτραπτο, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας θριαμβεῦσαί τε καὶ παραδειγματίσαι. Πῶς δ' ἂν δοῦλος ὢν τὰ δεσποτικά καὶ βασιλικά, τοῦ νόμου λέγω, προστάγματα πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν, δι' ἧς ἡμῖν ἡ πρὸς οὐρανούς ἄνοδος,

53. Ἰω. 5, 22. 54. Ἰω. 3, 35. 55. Πρὸβλ. Α' Πέτρ. 2, 21. 56. Πράξ. 1, 1.
57. Πρὸβλ. Λουκᾶ 2, 22. 58. Ματθ. 12, 29. Μάρκ. 2, 27. 59. Ἰωὺ 14, 4.

Στὰ κεφάλαια πού ἀναφέραμε προσθέτει ἄλλα ἔνδεκα. Σ' αὐτὰ λέγει ὅτι ἡ Γραφή συνήθως καλώντας κατ' ἐξαίρεση Δημιουργό τὸν Υἱό, κατ' οἰκονομία καὶ κατὰ ἀκολουθία ἐξαιρεῖ ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὴν κρίση καὶ τὴ νομοθεσία καὶ πολὺ περισσότερο καὶ τὴ μετὰ τὴ συντριβὴ ἀνανέωση τοῦ πλάσματος. Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς εἶναι αὐτὸς πού γνωρίζει τὴ φύση τοῦ δημιουργήματός του, καὶ ἐπειδὴ τὸ γνωρίζει εἰσάγει νόμους ἀνάλογα μὲ αὐτοὺς πού τοὺς δέχονται, καὶ ὁ νομοθέτης ἔχει καὶ τὴν κρίση καὶ γιὰ ὅσους παραβαίνουν τοὺς νόμους καὶ γιὰ ὅσους πάλι ἔζησαν σύμφωνα μ' αὐτοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει, «ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλα τὰ δικαιώματα γιὰ τὴν κρίση τὰ ἔδωσε στὸν Υἱό»⁵³. Καὶ ἄλλοῦ, «ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸ καὶ τὰ ἔδωσε ὅλα στὴν ἐξουσία του»⁵⁴. Καὶ αὐτός, ἀναπλάθοντας τὸ πλάσμα του ὁ ἴδιος καὶ πρῶτος ὁ ἴδιος ἐκπληρώνοντας τοὺς νόμους, προβάλλει σ' ἐμᾶς ὑπόδειγμα τρόπου ζωῆς, πού δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὴν πραγματοποιήσουμε, ἀποβλέποντας πρὸς τὸν ἀρχηγὸ καὶ καθοδηγητὴ μας⁵⁵. Γιατὶ ἄριστος νομοθέτης εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν νομοθετεῖ αὐτὸ πού πρέπει νὰ πράττομε μὲ τὸ λόγο μόνο, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὰ ἔργα του. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Αὐτὰ πού ἄρχισε ὁ Ἰησοῦς νὰ πράττει καὶ νὰ διδάσκει»⁵⁶.

11. Στὴ συνέχεια θέτει τὴν ἀπορία, “Γιατί ἡ σωτηρία δὲν πραγματοποιήθηκε μέσω ἀνθρώπου;” ἢ “Γιατί δὲν ἐνανθρώπησε ἄγγελος;” Καὶ ἀπαντᾷ· Πραγματοποιήθηκε βέβαια πολλές φορές μὲ ἀνθρώπους ἡ σωτηρία τῶν συνανθρώπων τους, ὅπως μέσω τοῦ Μωυσῆ⁵⁷ καὶ τῶν προφητῶν, ἀλλ' οὔτε ἓνα ὁλόκληρο ἔθνος, ἐννοῶ τοὺς Ἰουδαίους, θεραπεύθηκε ἀπὸ τὸ κοινὸ νόσημα. Καὶ πῶς ὅλη ἡ ἀνθρώπινη φύση πού εἶχε ἀσθενήσει θὰ μπορούσε νὰ θεραπευθεῖ ἢ ὁ ἰσχυρὸς νὰ δεθεῖ καὶ νὰ διαρπαγοῦν τὰ σκεύη του⁵⁸; Καὶ πῶς ἓνας ἀπλὸς ἄνθρωπος θὰ μπορούσε νὰ καθαρῖσει τοὺς συνανθρώπους του, τὴ στιγμή πού ἦταν καὶ ὁ ἴδιος μέτοχος τῆς ἀκαθαρσίας; Γιατὶ «κανεὶς δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ρύπους»⁵⁹. Οὔτε μπορούσε κάποιος ἄγγελος, ἀν τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ σάρκωση, νὰ θριαμβεύσει πάνω στὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ νὰ τὶς διαπομπεύσει. Πῶς θὰ μπορούσε, ἐνῶ ἦταν δούλος, νὰ μεταρριθμίσει καὶ νὰ μεταβάλλει τὰ δεσποτικά καὶ βασιλικά προστάγματα, ἐννοῶ τοῦ νόμου, πρὸς τὴν εὐαγγελικὴ

μετεροῦθμιζέ τε καὶ μετέταπτεν, ὡσπερ ὁ Σωτῆρ, «Ἐρρέθη», λέγων, «τῷ νόμῳ τάδε, ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν τάδε», πῶς δ' ἂν ὁμοδούλου κελεύοντος τὰ δαιμόνια καὶ ὁ τούτων ἄρχων εἰς τὸ σκότος ἀπέμπετο, ὅπου γε ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ, περὶ ἐνὸς σώματος τοῦ
 5 Μωσέως, καὶ ταῦτα δικαίου, τῷ διαβόλῳ διαφερόμενος, οὐκ ἐτόλμησε παρ' ἑαυτοῦ βλάσφημον ἐξενεγκεῖν κατ' αὐτοῦ κρίσιν; Πρὸς υἰοθεσίαν δὲ ποῦ ἂν αὐτὸς ἡμᾶς δοῦλος ὢν ἀνήγαγεν; ἢ πῶς ἂν συνέδρον τῷ πατρικῷ θρόνῳ τὸ ἡμέτερον, ὡς νῦν διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐγνωρίζετο φύραμα;

10 ιβ'. Ταῦτα διελθῶν αἰτιολογεῖται ὡς ὁ Ἰορδάνης καὶ ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα Μωσεῖ μὲν καὶ Ἡλία καὶ Ἐλισσαίῳ διαβαίνουσι σχίζονται, καὶ τότε τὸ αὐτοῖς πρόσταγμα τοῦ Δεσπότητος δυσωπούμενα, ἔργον δὲ φύσεως τὸ βάρος ἐμπεσόντος τῷ ὕδατι διασχίζεσθαι τε καὶ δίστασθαι, ὥστε τὸ ὑπερφυῆς δι' αὐτῶν οὐ βελτιουμένης
 15 ἐτελειοῦτο τῆς φύσεως δεσποτικῷ δὲ ποδὶ ἐπιβαίνοντι οὐκέτι μὲν ἡ θάλασσα τῇ φύσει δουλεύουσα σχίζεται, ὑπερφυῶς δὲ συντηροῦσα τὴν συνέχειαν ὑπηρετεῖται τῷ Δεσπότη, πρὸς τὸ κρεῖττον ἑαυτῆς διακρατουμένη. Διὸ καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἀγνοοῦσα πάθος τὴν φύσιν μὲν οὐκ ἀρνεῖται, τῷ δ' ὑπερφυεῖ τῆς συνεχείας τὴν
 20 Δεσποτικὴν σαλπίζει πορείαν. Συμβάλοι δ' ἂν τις, φησὶν, οὐκ ἀπεικότως τὸ μὲν ἄτμητον τῆς Δεσποτικῆς κατὰ τοῦ ὑγροῦ πεζοπορείας τὸ τῆς Θεότητος ἀδιαίρετον, τὸ δὲ διαιρεθὲν, ὡς ἐπὶ Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων, τὴν ἀνθρωπίνην παχύτητα, καὶ ὅτι ἡμῶν ἐκ δύο ἢ σύνθεσις, ὕλης τε καὶ εἶδους, ἐξ ὧν καὶ τὰ ἄλλα σώματα.

25 ιγ'. Ταῦτα εἰπὼν ἐπὶ τὸ ιγ' κεφάλαιον μέτεισιν, ἐν ᾧ ζητεῖ, «Διὰ τί μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι ὁ Λόγος τὸ ἀνθρώπινον ἔσωσεν». Καὶ πρῶτον μὲν φησιν, ὡς εἰ καὶ τοῦτο διήνυστο, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε τοὺς ματαιολόγους καὶ πάντα τολμῶντας, εἴπερ ἐκ παντὸς τὸ Θεῖον οἱ παραπλήγες λογοθετεῖν ἐφρουάττοντο, πάλιν ἄλλον τρό-
 30 πον ἐπιζητεῖν σωτηρίας, τὸ γεγενημένον οὐ στέργοντας, καὶ

πολιτεία, μέσω τῆς ὁποίας γίνεται ἡ ἄνοδος μας στοὺς οὐρανοὺς, ὅπως ὁ Σωτῆρας ποὺ ἔλεγε, «Εἰπώθησαν στὸ νόμο αὐτά, ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω αὐτά»⁶⁰; Καὶ πῶς προστάζοντας ὁμόδουλος θὰ ἐκδιωκόταν τὰ δαιμόνια καὶ ὁ ἄρχοντάς τους στὸ σκότος, τῆ στιγμῆ ποὺ ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ γιὰ ἓνα μόνον σῶμα, τὸ σῶμα τοῦ Μωυσῆ, ποὺ μάλιστα ἦταν δίκαιο, φιλονεικώντας μὲ τὸ διάβολο, δὲν τόλμησε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του νὰ διατυπώσει ἐναντίον του βλάβσημη κρίση⁶¹; Καὶ ποὺ θὰ μᾶς ἀνύψωνε στὴν υἰοθεσία αὐτὸς ἐνῶ ἦταν δοῦλος; Ἡ πῶς θὰ φαινόταν ἡ δική μας φύση νὰ κἀθεται δίπλα στὸν πατρικὸ θρόνον, ὅπως γίνεται τώρα μὲ τὸν Υἱὸ;

12. Ἐκθέτοντας ὅλα αὐτὰ αἰτιολογεῖ, ὅτι ὁ Ἰορδάνης καὶ ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα χωρίζονται στὴ μέση μπροστὰ στὸν Μωυσῆ⁶² καὶ τὸν Ἡλία καὶ τὸν Ἐλισσαῖο⁶³ ὅταν περνοῦσαν, ἀπὸ φόβο καὶ τότε πρὸς τὴν προσταγὴ τοῦ Κυρίου ποὺ αὐτοὶ μετέφεραν. Καὶ εἶναι φυσικὸς νόμος ὅταν πέσει ἓνα βᾶρος στὸ νερὸ νὰ σχισθεῖ καὶ νὰ χωριθεῖ, καὶ ἄρα μὲ τὸ θαῦμα ποὺ ἐπιτελοῦσαν δὲν βελτιωνόταν ἡ φύση. Ὅταν ὅμως πατοῦσε τὸ πόδι τοῦ Κυρίου δὲν σχίζεται ἡ θάλασσα ὑποχωρώντας στὸ φυσικὸ νόμο, ἀλλὰ διατηρώντας κατὰ τρόπο ὑπερφυσικὸ τὴ συνοχὴ τῆς ὑπηρετεῖ τὸν Κύριο, ὑπερβαίνοντας τὴ φύση τῆς. Γι' αὐτὸ, καὶ ἐνῶ ἀγνοεῖ τὴ φυσικὴ ἀδυναμία τῆς, δὲν ἀρνεῖται ὡστόσο τὴ φύση τῆς, ἀλλὰ μὲ τὴ θαυμαστὴ διατήρηση τῆς συνοχῆς τῆς διακηρύττει τὴν πορεία τοῦ Κυρίου. Καὶ μπορεῖ, λέγει, κανεὶς νὰ θεωρήσει ὄχι ἀδικαιολόγητα, ὅτι ἡ διατήρηση τῆς συνοχῆς κατὰ τὴν βᾶδιση τοῦ Κυρίου ἐπάνω στὸ νερὸ δηλώνει τὸ ἀδίκαιον τῆς θεότητος, ἐνῶ ἡ διαίρεση τοῦ νεροῦ, ποὺ ἔγινε στὴν περίπτωση τοῦ Μωυσῆ καὶ τῶν ἄλλων, δηλώνει τὸ ἀνθρώπινο ὑλικὸ στοιχεῖο, καὶ ὅτι ἡ σύνθεσή μας ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων.

13. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέγει μεταβαίνει στὸ δέκατο τρίτο κεφάλαιο, στὸ ὁποῖο διατυπώνει τὴν ἀπορία: “Γιατί ὁ Λόγος δὲν ἔσωσε τοὺς ἀνθρώπους μὲ γυμνὴ τὴ θεότητά του”. Καὶ πρῶτα λέγει, ὅτι κι αὐτὸ ἂν εἶχε γίνει, τίποτε δὲν θὰ ἐμπόδιζε αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τίς ματαιολογίες καὶ τολμοῦν τὰ πάντα, ἀφοῦ οἱ φρενοβλαβεῖς λυσοῦν σὲ κάθε πρίπτωση καὶ ζητοῦν τὸ λόγο ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ ζητοῦσαν καὶ

πάλιν ἄλλου δοθέντος τὸ μὲν μωμεῖσθαι, ζητεῖν δὲ ὅπερ μὴ δέδοται. Ἐπειτα τίνα λείπει μανίας ὑπερβολήν, ἑαυτοὺς νομίζειν τὸ συμφέρον εἰδέναί μᾶλλον τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ καὶ προαγαγόντος καὶ συνέχοντος;

5 Ἐπιλύεται δὲ καὶ πῶς μὲν αἶ τε κοιναὶ ἔννοιαι καὶ τὸ θεῖον γράμμα παντοδύναμον ὑμνοῦσι τὸν Θεόν, ὃ δὲ θεσπέσιος Παῦλός φησιν, «Ὅτι ὁ Θεὸς ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται». Ἀλλὰ καὶ ἄλλα εἶναι μυρία, ἃ μὴ δύνασθαι λέγειν πρόπον ἐστὶ τὸν Θεόν, ὡς τὸ μὴ δύνασθαι τῆς ἀγαθότητος ἐκπεσεῖν μηδὲ τροπήν ὑποστή-
10 ναι, καὶ ὅσα παραπλήσια. Ἀλλ' ἀπορεῖ μὲν οὕτως, ἐπιλύεται δέ, ὡς ἃ φαμεν μὴ δύνασθαι τὸ Θεῖον, ταῦτα τῶν μῆτε ὄντων ἐστὶ μῆτε δυνατῶν ὅλως ὑφέστηκε τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Θεὸν ἑαυτόν, ἢ ἢ τροπή, ἢ ἢ τῆς ἀγαθότητος ἐκπτώσις, ἢ τὴν ἀλήθειαν ψεῦδος γενέσθαι. Παντοδύναμος δὲ ὑμνεῖται καὶ λέγεται ὡς τά τε πρόπον-
15 τα αὐτῷ καὶ σωτήρια τῶν δημιουργημάτων πάντα δυνάμενος, ὅτε βούλεται. Ἄλλωστε δὲ καὶ τὸ λέγειν μὴ δύνασθαι ἃ μὴ πρόπον αὐτῷ, δυνάμεώς ἐστιν ὡς ἀληθῶς. Εἰ γὰρ ἐκεῖνα πάντα στέρησις καὶ ἀσθένεια, τὸ τούτων ἀπάντων ἀπείρω μέτρῳ ὑπεριδρῦσθαι πῶς οὐ τῆς ἀκροτάτης καὶ πανοθενεστάτης δυνάμεως;

20 Τάχα δ' ἂν τις οὐκ ἔξω τῆς ὀρθότητος προσθεῖη τοῖς εἰρημέ- νοις, ὡς τὸ λόγος οὗτος οὐχὶ κατὰ τοῦ θείου μόνον τὸ παντοδύνα- μον περιτρέπειν πειροᾶται, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς πάντων τῶν ὄντων τὴν φύσιν συγχεῖν τε καὶ μετασκευάζειν διάζεται. Εἰ γὰρ ἢ δικαιοσύ- νη οὐ δύναται ἄπερ ἢ ἀδικία (οὐ γὰρ ἂν ἀδικήσειεν ἢ δικαιοσύ-
25 νη), ἐπικρατεστέρα ἄρα τῆ δυνάμει τῆς ἀρετῆς ἢ κακία, καὶ εἰ ὁ ἄνθρωπος οὐ δύναται λίθος εἶναι, μᾶλλον ἂν εἶη δυνατὸς ὁ λίθος ἢ τὸ λογικὸν ζῶον. Καίτοι γε ταῦτα πάλιν ἀναστρέψασιν, οὐδὲν ἦττον ὀφθείη, ἃ πρὸς τὴν δύναμιν ἐνομίσθη ἀμείνω, ἀσθενέστερα πάλιν ὢν ἐκράτουν τῆ δυνάμει· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἀπάν-

πάλι ἄλλο τρόπο σωτηρίας, μὴ δεχόμενοι αὐτὸ ποῦ θὰ εἶχε γίνει, καὶ πάλι ἂν εἶχε δοθεῖ ἄλλο μέσο σωτηρίας, θὰ τὸ χλεύαζαν καὶ θὰ ζητοῦσαν αὐτὸ ποῦ δὲν εἶχε δοθεῖ. Κι ἔπειτα ποιά ὑπερβολὴ μανίας δὲν ξεπερνοῦν, ἂν νομίζουν ὅτι γνωρίζουν τὸ συμφέρον τους αὐτοὶ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δημούργησε καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα με σοφία;

Δίνει ὅμως λύση καὶ στὸ ἄλλο. Πῶς καὶ ἡ κοινὴ λογικὴ καὶ ἡ θεία Γραφὴ ὑμνοῦν τὸν Θεὸς ὡς παντοδύναμο, καὶ ὁ θεῖος Παῦλος δηλώνει, «Ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του»⁶⁴. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ μύρια ἄλλα ποῦ πρέπον εἶναι νὰ λέγεται ὅτι δὲν μπορεῖ ὁ Θεός, ὅπως τὸ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ χάσει τὴν ἀγαθότητά του οὔτε νὰ ὑποστεῖ μεταβολὴ καὶ ὅσα εἶναι παραπλήσια μ' αὐτά. Διατυπώνει βέβαια αὐτὲς τὶς ἀπορίες, δίνει ὅμως τὴ λύση, λέγοντας ὅτι αὐτὰ ποῦ λέμε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ὁ Θεός, αὐτὰ οὔτε ἀπὸ τὰ ὄντα εἶναι, οὔτε εἶναι καθόλου μέσα στὰ δυνατὰ τὸ ν' ἀρνηθεῖ ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτό του ἢ νὰ μεταβληθεῖ, ἢ νὰ χάσει τὴν ἀγαθότητά του, ἢ ἡ ἀλήθεια νὰ γίνει ψεῦδος. Παντοδύναμος πάλι ὑμνεῖται καὶ λέγεται, ἐπειδὴ ὅταν θέλει ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐκτελεῖ ὅσα πρέπουν στὴ φύση του καὶ εἶναι σωτήρια γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξάλλου καὶ τὸ νὰ λέμε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ πράττει ὅσα δὲν πρέπουν σ' αὐτόν, εἶναι ἀληθινὰ δεῖγμα δύναμης. Ἄν δηλαδή ὅλα ἐκεῖνα εἶναι στέρηση καὶ ἀδυναμία, τὸ νὰ εἶναι ἐγκαθιδρυμένος πάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κατὰ ἀπειρη ἀπόσταση, πῶς δὲν εἶναι δεῖγμα τῆς ἀκρότατης καὶ στὸν ὑπερβολικὸ βαθμὸ παντοδύναμης δύναμής του;

Ἴσως δὲν θὰ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ ὀρθὸ ἂν προσθέσει κανεὶς σὲ ὅσα εἶπαμε, ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ ἀνατρέψει μόνο τὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γενικὰ καὶ ὅλων τῶν ὄντων τὴ φύση με ἐκβιαστικὸ τρόπο τὴ συγχέει καὶ τὴ μεταβάλλει. Ἄν δηλαδή ἡ δικαιοσύνη δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ὅ,τι κάνει ἡ ἀδικία (γιατὶ ἀσφαλῶς ἡ δικαιοσύνη δὲν θὰ διαπράξει ἀδικία), ἄρα θὰ εἶναι ἐπικρατέστερη ἢ κακία ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πέτρα, ἢ πέτρα θὰ εἶναι δυνατότερη ἀπὸ τὸ λογικὸ ὄν. Ἄν καὶ βέβαια, ἂν πάλι ἀντιστρέψουμε αὐτοὺς τοὺς συλλογισμοὺς, θὰ φανεῖ ἐξίσου καλά, ὅτι αὐτὰ ποῦ θεωρήθηκαν δυνατότερα, εἶναι ἀσθενέστερα ἀπὸ

των. Οὕτω παίγνιόν ἐστὶν ὁ τοιοῦτος λόγος καὶ σοφιστικῆς ἄθυρμα λέσχης. Ἐπιρραπισθεῖη δ' ἂν τῶν τοιούτων τὸ κακοῦργον ἢ ἡ ἄγνοια, ὡς οὐκ ἴσασιν ἢ οὐ βούλονται διπλὸν εἶναι τὸ τῆς δυνάμεως ὄνομα. Τὸ μὲν γὰρ σημαίνει τὴν κυρίως δύναμιν, καθ' ὃ καὶ τὸ
 5 Θεῖον λέγεται παντοδύναμον καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων κατὰ τὴν ἔμφυτον καὶ οἰκείαν δύναμιν τὰ κατὰ φύσιν πράττειν, τὸ δὲ τὸ πρέπον καὶ καθήκον ὑποσημαίνει. Ὅταν οὖν φάμεν «μὴ δύνασθαι τὸ Θεῖον ἀρνήσασθαι ἑαυτόν», μὴ πρέπειν φαμέν, μηδὲ καθήκον εἶναι Θεῷ ἕξαρον τῆς ἰδίας οὐσίας γενέσθαι. ὡσαύτως
 10 καὶ ὅταν «μὴ δύνασθαι τροπὴν ὑφεστάναι ἢ τῆς ἀγαθότητος ἐκιστῆναι», τὸ μὴ πρέπειν αὐτῷ μηδὲ καθήκον εἶναι τὰ τῆς τροπῆς ἢ τῆς ἀλλοιώσεως προσάπτειν. Ὅπερ οὐ μόνον οὐδαμῶς οὐδεμίας ἀδυναμίας ἔμφασιν ἔχει, ἀλλὰ καὶ παντοδύναμον δυνάμεως ἀπαράγραπτος μαρτυρία. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως. Ἀλλὰ
 15 ταῦτα μὲν ὡς ἐν παρενθήκης μέρει.

ιδ'. Ὁ δὲ σπουδαῖος οὗτος συγγραφεὺς τοῦ παρόντος βιβλίου κεφάλαιον ποιεῖται ιδ', ὃ μείζονος εἶναι καὶ τιμῆς καὶ σοφίας κατασκευάζει τῆς πλάσεως τὴν ἀνάπλασιν, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι ἢ μὲν πλάσις λόγῳ προήχθη, αὐτουργία δὲ τοῦ Δημιουργοῦ ἢ ἀνά-
 20 πλάσις. Καὶ Παῦλον δὲ φησι λέγειν, ἑξαίροντα τὸ τῆς σοφίας μέγεθος, «Ἴνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Καὶ τὸ τῆς ἀγάπης δὲ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀνυπέροβλητον ἐνδεικνύμενον οὐχ ὅτι κατ' ἀρχὰς
 25 τὸν ἄνθρωπον ἔπλασε φάναι, οὐδ' ὅτι κατὰ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα ἐπλαστούργησεν, οὐδ' ὅτι ἄλλο τι τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἔργων ὑπέστησεν. Ἀλλὰ τί; Τὴν ἑνσαρκον παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, δι' οὗ ἡμῖν ἢ ἀνάπλασις. «Οὕτω», γὰρ φησιν, «ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν ὑπὲρ
 30 τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς».

Τίνος γὰρ οὐκ ἂν ἀγάπης εἶη, οὐ λέγω τὸ δοῦναι τὸν Μονογενῆ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον, ἀλλὰ καὶ αὐτό γε τοῦτο, τὸ εὐ-

ἐκεῖνα πού ὑπερεῖχαν στή δύναμη. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἔτσι ὁ λόγος αὐτὸς καταντᾶ παιγνίδι καὶ ματαιολογία τῆς σοφιστικῆς φλυαρίας. Καὶ θ' ἀποδοθεῖ σ' αὐτοὺς κακία ἢ ἀγνοια, ὅτι δὲν γνωρίζουν ἢ δὲν θέλουν νὰ μάθουν, ὅτι ἡ λέξη «δύναμη» ἔχει διπλῆ σημασία. Κατὰ τὴ μία εἶναι ἡ κυρίως δύναμη καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια λέγεται καὶ ὁ Θεὸς παντοδύναμος καὶ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα πράττει ὅσα εἶναι τῆς φύσης του σύμφωνα μὲ τὴν ἔμφυτη καὶ οἰκεία δύναμή του, ἐνῶ κατὰ τὴν ἄλλη δηλώνεται τὸ πρέπον καὶ τὸ ἀρμόζον. Ὅταν λοιπὸν λέμε ὅτι «ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του», λέμε ὅτι δὲν τοῦ πρέπει οὔτε ἀρμόζει στὸν Θεὸ νὰ γίνεῖ ἀρνητῆς τῆς ἴδιας του τῆς οὐσίας. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστεῖ μεταβολὴ ἢ νὰ χάσει τὴν ἀγαθότητά του, ἐπειδὴ δὲν εἶναι πρέπον οὔτε ἀρμόζει νὰ τοῦ προσάπτομε τροπὴ ἢ ἀλλοίωση. Αὐτὸ ὄχι μόνο δὲν περιέχει καμμιά ἀπολύτως ἔνδειξη ἀδυναμίας, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ ἀπαράγραπτη μαρτυρία παντοδυναμίας. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὰ ἄλλα. Ἄλλ' αὐτὰ βλεβαία σὰν μιὰ παρένθεση.

14. Ὁ σπουδαῖος αὐτὸς συγγραφέας προχωρεῖ στὸ δέκατο τέταρτο κεφάλαιο, πού ἀποδεικνύει πῶς ἔχει μεγαλύτερη τιμὴ καὶ σοφία ἢ ἀνάπλαση τῆς πλάσης ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἐπειδὴ ἡ πλάση ἔγινε μὲ τὸ λόγο, ἐνῶ ἡ ἀνάπλαση μὲ τὴν ἐργασία τοῦ ἴδιου τοῦ Δημιουργοῦ. Καὶ ἀναφέρει τὸ λόγο τοῦ Παύλου πού ἐξαίρει τὸ μέγεθος τῆς σοφίας: «Γιὰ νὰ γίνεῖ γνωστὴ τώρα στὶς ἀρχές καὶ στὶς ἐξουσίες στὰ ἐπουράνια μέσω τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία ἐξεδήλωσε μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶⁶. Καὶ δείχνει τὴν ἀνυπερέβλητη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ σ' ἐμᾶς, ὄχι μὲ τὸ νὰ πεῖ ὅτι στὴν ἀρχὴ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, οὔτε μὲ τὸ ὅτι τὸν ἔπλασε σύμφωνα μὲ τὴ δική του εἰκόνα, οὔτε ὅτι ἔδωσε ὑπαρξὴ σὲ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα του, ἀλλὰ μὲ τί; Μὲ τὸ νὰ ἀναφέρει τὴν ἔνσαρκη παρουσία τοῦ Υἱοῦ του, μέσω τοῦ ὁποίου ἔγινε ἡ ἀνάπλασή μας. Γιατὶ λέγει: «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε πρόσφερε θυσία τὸν Υἱό του τὸν μονογενῆ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου»⁶⁶.

Ποιᾶς ἀγάπης δεῖγμα δὲν εἶναι, δὲν λέγω τὸ νὰ δώσει τὸν Μονογενῆ του γιὰ χάρη μας γιὰ νὰ θανατωθεῖ, ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ νὰ

66. Ἰω. 3, 16.

δοκῆσαι τὸν Υἱόν, Δεσπότην ἀπάντων ὄντα, μορφὴν ἀναλαβεῖν
 δούλου, ὅτι μὴδ' ἦν γυμνῇ τῇ θεότητι οὔτε εἰς ὄρασιν ἀνθρώπου
 ἐλθεῖν, οὔτε διὰ τῶν σωματικῶν ἔργων τε καὶ πράξεων τὴν ὑπ'
 αὐτοῦ κηρυττομένην πολιτείαν, δι' ἧς ἡμῖν ἡ σωτηρία, ὑποδει-
 5 χθῆναι, καὶ πρὸς μάθησιν ἡμᾶς καταστήναι σύντροφον; Καί γέ
 φησι τοῦτο εἶναι τὸ καταλείψαντα τὰ ἑθ' πρόβατα ἐφ' ἑν ἐλθεῖν τὸ
 πλανώμενον, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἦρε. Καὶ γὰρ οὐ κατὰ τὴν κοινήν
 καὶ συνήθη τῶν ὄλων δημιουργίαν λόγῳ καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν
 ἀνέπλασεν, ἀλλ' ὅπερ ἐπ' οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἠνέσχετο, οὐκ ἐπ'
 10 ἀγγέλων, οὐκ ἐπ' ἄλλης τινὸς φύσεως, τοῦτο ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων
 ὑπέστη σωτηρία, ἀντὶ Δεσπότου δούλος χρηματίσας. Εἰκότως οὖν
 καὶ καταλιπεῖν, ὡς ἔφην, τὰ ἑθ' πρόβατα λέγεσθαι, τὴν εἰς ἄλλο
 παραδοξότερον καὶ θαυμασιώτερον τῆς δημιουργίας ἀναχώρη-
 σίν τε καὶ μετάστασιν καὶ τὴν τῆς συνηθείας καινοτομίαν τῆς
 15 παραβολῆς αἰνιγματιζούσης, καὶ ὡς οὐ καθ' ὃν τρόπον τὸ πᾶν ἐξ
 ἀρχῆς συνεστήσατο, ἀλλὰ καινοπρεπῆ τε καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον
 τὸν ἡμέτερον ἀνακαινισμόν ἐξεργάσατο.

ιε'. Εἰτά φησιν εὐλόγως τε καὶ ἀναγκαίως τὴν διὰ σαρκὸς
 σωτηρίαν τὸν Λόγον ἡμῖν πραγματεύσασθαι. Πάσης γὰρ ἄλλης
 20 μεθόδου προκαταβληθείσης (καὶ γὰρ καὶ προφήται καὶ δημαγω-
 γοὶ καὶ ὑπερφυῆ τέρατα εὐεργεσίαι τε καὶ ἀπειλαὶ καὶ τιμωρίαι
 τοῦτο μὲν ἐπὶ μέρους, τοῦτο δὲ καὶ παγκόσμιον) ἐπεὶ τὸ ἀνθρώπι-
 νον τὴν πρὸς τὰ κρείττω μεταβολὴν οὐκ ἠσπάσατο, τὸ δὲ νόσημα
 πρὸς τὸ ἀνίατον μᾶλλον ἐχώρει, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἀκόλου-
 25 θον, μᾶλλον δὲ ἀρρήτῳ φιλανθρωπίας πλούτῳ, ἑαυτὸν ὁ Λόγος,
 σάρκα προσλαβὼν, καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον καὶ ἀνακαινι-
 στήν, εὐδοκίᾳ Πατρὸς καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰση-
 γήσατο, ὃ καὶ αἷτιον τοῖς φιλοθεάμοσιν ὁράται τοῦ ἐπ' ἐσχάτων
 τῶν ἡμερῶν, καὶ μὴ ἐξ ἀρχῆς, εἰς σάρκα τὸν Λόγον κενωθῆναι,
 30 ἀλλὰ πάσης σπουδῆς καὶ προνοίας ἠγησαμένης, εἰτα ταύτην οὐ

θελήσει ὥστε ὁ Υἱός του, πού εἶναι ὁ Κύριος τῶν πάντων, νὰ λάβει μορφή δούλου, γιά τόν λόγο ὅτι δέν θά ἦταν δυνατὸ μὲ γυμνή τὴ θεότητά του νὰ τὸν ἀντικρύσουν μάτια ἀνθρώπου, οὔτε μὲ σωματικὰ ἔργα καὶ πράξεις νὰ μᾶς ὑποδείξει τὸν τρόπο ζωῆς πού θά κήρυττε, μὲ τὸν ὁποῖο θά μᾶς ὑποδείκνυε τὴ σωτηρία καὶ θά μᾶς γινόταν παρὰδειγμα νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε; Αὐτό, λέγει, σημαίνει τὸ ὅτι, ἀφοῦ ἄφησε τὰ ἐνενήντα ἐννέα πρόβατα⁶⁷, ἔτρεξε στὸ ἓνα πού εἶχε πλανηθεῖ, καὶ τὸ ὁποῖο σήκωσε στοὺς ὠμους του. Γιατὶ βέβαια δέν ἀνάπλασε τὴ φύση τὴ δική μας μὲ τὸ λόγο του, ὅπως ἔκανε κατὰ τὴν κοινὴ καὶ γενικὴ δημιουργία τῶν ὄλων, ἀλλὰ αὐτὸ πού δέν ἀνέχθηκε νὰ κάνει γιά κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα, οὔτε γιά τοὺς ἀγγέλους οὔτε γιά κανένα ἄλλο ὄν, αὐτὸ τὸ ὑπέφερε γιά τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, τὸ νὰ γίνεῖ δηλαδή, ἐνῶ ἦταν Κύριος, δοῦλος. Εὐλόγα λοιπὸν λέγεται, ὅπως εἶπα, ὅτι ἄφησε τὰ ἐνενήντα ἐννέα πρόβατα, παρουσιάζοντάς μας ἡ προβολὴ μὲ τρόπο αἰνιγματικὸ τὴν ἀναχώρηση καὶ τὴ μετάβαση καὶ τὴ νέα μορφή τῆς συνηθισμένης ἀπὸ πρὶν δημιουργίας σὲ ἄλλη παραδοξότερη καὶ πιὸ θαυμαστή, καὶ ὅτι πραγματοποίησε τὸν ἀνακαινισμό μας ὄχι μὲ τὸν τρόπο πού συγκρότησε ἀρχικὰ τὸ σύμπαν, ἀλλὰ μὲ τρόπο νέο καὶ πάνω ἀπὸ κάθε λογικὴ.

15. Ἐπειτα λέγει, ὅτι εὐλόγα καὶ κατ' ἀνάγκη ἐνέργησε ὁ Λόγος τὴ σωτηρία μας μὲ τὴ σάρκα. Ἐπειδὴ δηλαδή, ἐνῶ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ προηγουμένως κάθε ἄλλος τρόπος (καθόσον καὶ προφήτες εἶχαν σταλεῖ καὶ δημαγωγοὶ καὶ σημεῖα ὑπερφυσικὰ συνέδησαν καὶ εὐεργεσίες δόθηκαν καὶ ἀπειλές καὶ τιμωρίες ἐπιβλήθηκαν καὶ σὲ κάποια μέρη ἀλλὰ καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα), τὸ ἀνθρώπινο γένος δέν ἀποδέχθηκε τὴ μεταβολὴ του πρὸς τὸ καλύτερο καὶ ἡ νόσος του προχωροῦσε νὰ γίνεῖ ἀθεράπευτη, κατ' ἀνάγκη καὶ ἀκολουθία, ἢ μᾶλλον ἔξαιτίας τοῦ ἀνείπωτου πλούτου τῆς φιλανθρωπίας, παίρνοντας ὁ Λόγος σάρκα, παρουσίασε τὸν ἑαυτό του, μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα καὶ τὴ συνεργασία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκαλο καὶ ἀνακαινιστὴ, πρᾶγμα πού θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς φιλοθεάμονες καὶ αἰτία τῆς κένωσης τοῦ Λόγου σὲ σάρκα κατὰ τίς ἔσχατες ἡμέρες, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἐπειδὴ κάθε φοντίδα καὶ πρόνοια πού προηγήθηκε δέν τὴ δέχθηκαν ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς ὁποίους ἀφοροῦσε ἡ πρόνοια,

προσδεχομένων τῶν προνοουμένων, οὕτω λοιπὸν καιροῖς ἐσχάτοις δι' αὐτοῦ τὴν ἡμῶν οὐσίαν ἀνασώσασθαι.

Τούτοις ἀπορίαν συνάπτει ὡς ἐξ ἀνθυποφορᾶς προτεινομένην. Ἄλλ' ἔδει, φασί, τὸν ἄνθρωπον ἀπ' ἀρχῆς καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν ὑφεστάναι, ἵνα μὴτε πράγματα τοσαῦτα παρεῖχε, ῥέων τε συνεχῶς πρὸς τὰ χεῖρω καὶ διὰ τοῦτο πολυτρόπου τε καὶ ποικίλης οἰκονομίας εἰς τὸ ἀνασωθῆναι δεόμενος, μὴτε τὸ ἅπαξ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δημιουργηθὲν ἐνυδρίζοιτο. Ἄλλ' ἢ μὲν ἀντίθεσις τοιαύτη ἀκούσεσθε δὲ ἄρα, φησί, τοὺς τοιούτους παρὰ τῆς Ἀληθείας, ὡς
10 «Αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε». Ἀλλὰ καὶ ἕτερον αὐτοῖς ἄτοπον ἔπεσθαι, τὸ μὴ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν κρίσιν τὴν θείαν στέργειν, αὐτοὺς δ' ἀπαιτεῖν τὸν πλάστην ταῖς ἐκείνων βουλαῖς τε καὶ γνώμαις τυποῦσθαι τε καὶ μεθαρμόζεσθαι, καὶ κατὰ τὰς ἐκείνων ψήφους, κἂν εἰς ἀγὰς οὐπω ἦκασιν ἡλίου, τὴν
15 δημιουργίαν κατευθύνεσθαι. Ἔτι δὲ ἅμα τε οἱ αὐτοὶ καλὸν καὶ φαῦλον δεῖν εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἀποφαίνουσι. Τὸ γὰρ καλὸν μὲν εἶναι ζητεῖν, ἀνάγκη δὲ τὸ τοιοῦτον εἶναι προσαπαιτεῖν, τό τε αὐτεξούσιόν ἐστιν ἀφελεῖν, καὶ μηδὲν ὧν πράττουσιν ἄνθρωποι μὴτε γέρας εἶναι μὴτε ἀντίδοσιν τὸ γὰρ ἀκούσιον οὔτε ἔμισθον
20 οὔτε ὑπεύθυνον.

Ἄλλά, Ναί, φησι· τί γὰρ ἐκώλυε, καθάπερ τοὺς ἀγγέλους, οὕτω καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκτίσθαι; Καὶ μὴν κἀπὶ τῶν ἀγγέλων ἡ γνώμη κρατεῖ, καὶ οὐδὲν κατ' ἀνάγκην αὐτοῖς πράττεται. Καὶ μάρτυς ὁ ἐκπεσὼν Ἑωσφόρος, καὶ ὅσον αὐτῷ συναπέστη φύλον
25 δαυμόνιον. Πῶς δὲ καὶ ἄμεινον κατ' ἀγγέλους προαχθῆναι, ὅπου τὸ μὲν ἁμαρτάνειν ἐν αὐτοῖς ἀμετανόητον καὶ διὰ τοῦτο πάσης συγγνώμης ἀλλότριον, τὸ δὲ ἡμέτερον γένος καὶ πίπτοντες διὰ μετανοίας πάλιν ἀνίστανται; Ἔστι μέντοι γε μετὰ τὴν Δεσποτικὴν ἐπιδημίαν καὶ ἐν ἀνθρώποις ἔργα μείζω καθορᾶν ἢ ὅσα πράττου-
30 σιν ἄγγελοι· «Ἴδε» γὰρ «ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὡς, εἰ καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα

68. Ἄνθυποφορά· ρητορικό σχῆμα λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ ὁμιλητὴς προβάλλει ἐνδεχόμενες ἐκ μέρους τῶν ἀκροατῶν ἐρωτήσεις, στίς ὁποῖες ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος.

γι' αὐτὸ λοιπὸν κατὰ τοὺς ἔσχατους χρόνους ἔγινε μὲ αὐτὸν τὸν ἴδιο ἢ σωτηρία τῆς φύσης μας.

Μὲ αὐτὰ συνδέει μιὰ ἀπορία, πού ὑποβάλλεται κατ' ἀνθυποφορά⁶⁸. Ἄλλ' ἔπρεπε, λένε, ὁ ἄνθρωπος νὰ πλασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καλὸς καὶ ἀγαθός, γιὰ νὰ μὴ δημιουργοῦσε τόσα ζητήματα μὲ τὴ συνεχῆ ροπὴ του στὰ χειρότερα, καὶ ἔτσι δὲν θὰ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τόσο πολυτροπὴ καὶ πολύμορφη φροντίδα γιὰ τὴ σωτηρία του, οὔτε καὶ θὰ ἀτιμαζόταν ἢ ἀρχικὴ του δημιουργία σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀντίθεση βέβαια εἶναι τέτοια, θ' ἀκούσουν ὅμως, λέγει, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια πού λέγει· «Ζητεῖτε καὶ δὲν λαμβάνετε, ἐπειδὴ ζητεῖτε μὲ ὄχι σωστὸ τρόπο»⁶⁹. Ἀλλὰ τοὺς ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλο ἀτοπο, τὸ ὅτι δὲν ἀνέχονται τὴ θεία πρόνοια καὶ τὴν κρίση, ἀλλὰ ἀπαιτοῦν νὰ συνδιαμορφώνεται καὶ νὰ προσαρμόζεται ὁ πλάστης στὰ θελήματα καὶ στίς γνώμες τους, καὶ νὰ διευθύνεται ἡ δημιουργία σύμφωνα μὲ τὶς δικές τους ἀποφάσεις, ἂν καὶ δὲν ἔχουν φτάσει ἀκόμα στὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Κι ἀκόμα ταυτόχρονα οἱ ἴδιοι ἀποφαίνονται, ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι καλὸς καὶ κακός. Γιατί, τὸ νὰ ζητοῦν νὰ εἶναι καλός, ἀναγκαστικά, τὸ νὰ ζητοῦν νὰ εἶναι τέτοιος, σημαίνει καὶ τὴν ἀφαίρεση τοῦ αὐτεξουσίου, καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει ἀνταπόδοση οὔτε βραβεῖο γιὰ ὅσα πράττουν οἱ ἄνθρωποι· γιατί ὅ,τι γίνεται ἀκούσια, οὔτε ἀνταμοιβὴ ἔχει οὔτε εὐθύνη.

Ναί, λέγει, ἀλλὰ τί ἐμπόδιζε νὰ πλασθοῦν οἱ ἄνθρωποι ὅπως καὶ οἱ ἄγγελοι; Ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀγγέλους ἰσχύει ἡ γνώμη, καὶ τίποτε δὲν γίνεται ἀπὸ αὐτοὺς κατ' ἀνάγκη. Καὶ μάρτυρες εἶναι ὁ Ἐωσφόρος καὶ ὅσοι δαίμονες συναποστάτησαν μαζί του. Καὶ πῶς εἶναι καλύτερα νὰ εἶχαμε δημιουργηθεῖ ὅπως καὶ οἱ ἄγγελοι, τὴ στιγμὴ πού στὴν ἁμαρτία τους δὲν χωρεῖ μετάνοια, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ξένοι ἀπὸ κάθε συγγνώμη, ἐνῶ τὸ δικό μας γένος τῶν ἀνθρώπων καὶ πέφτει, ἀλλὰ καὶ σηκώνονται πάλι μὲ τὴ μετάνοια; Ὑπάρχουν ἐπίσης μετὰ τὴν ἔλευση τοῦ Κυρίου καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἔργα μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού πράττουν οἱ ἄγγελοι. Γιατί λέγει· «Προσέξτε, σᾶς τὸ λέγω ἐγὼ ὁ Παῦλος, ὅτι καὶ ἄγγελος ἀκόμα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἂν σᾶς κηρύττει εὐαγγέλιο ἀντίθετα μὲ αὐτὰ πού παραλάβατε, ἃς εἶναι

69. Ἰακ. 4, 3.

ἔστω». Καὶ πάλιν «Ὁ μὲν ἀρχάγγελος Μιχαὴλ οὐκ ἐτόλμησεν ἐξ-
 ενεγκεῖν βλάσφημον κρίσιν κατὰ τοῦ διαβόλου», «ἡμεῖς δὲ τὴν
 ἐξουσίαν ἐλάβομεν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ
 πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Καὶ ἀγγέλων μὲν οὐδεὶς, οὐδένα
 5 οὔτε αὐτὸν ἑαυτὸν, θεὸν ἢ Θεοῦ υἱὸν εἰπεῖν ἂν τολμήσειεν, τὸ δὲ
 ἡμέτερον γένος καὶ θεοὶ καὶ υἱοὶ Ὑψίστου κεκλήμεθα. Καὶ ὁ μὲν
 ἐν ἐκείνοις Ἐωσφόρος ὀνομαζόμενος, εἰπὼν ὅμοιος ἔσεσθαι τῷ
 Ὑψίστῳ καὶ τὸν θρόνον ὑπεράνω θεῖναι τῶν οὐρανῶν, καὶ ὧν εἶχε
 καλῶν ἐκπεσῶν τὸν αἰῶνα γελᾶται καὶ κατακρίνεται, ἡμᾶς δὲ
 10 ὁμοίους εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ συνθρόνους γενέσθαι τοῦ Υἱοῦ αὐ-
 τοῦ ἢ τῆς Ἀληθείας ψῆφος τὴν ἄδειαν ἔδωκε. Καὶ τὸ μείζον
 «Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ». Καί, «Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν». Καί, «Οἴ-
 δαμεν», πάλιν ἄλλος τῶν μαθητῶν διαμαρτύρεται, «ὅτι ἐὰν φα-
 15 νερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα». Ὡστε τοῖς βουλομένοις ἔχειν καὶ
 τὴν ἀγγέλων τιμὴν ἤδη κεχάρισται.

Ἄλλ' ἀμαρτάνομεν, φησὶν, εὐχερέστερον ἄλλ' ὅσον συνεχῶς
 τοσοῦτον θᾶπτον, ἂν ἄρα θέλωμεν, ἀνιστάμεθα· μυρίας γὰρ ὁδοὺς
 τῆς μεταμελείας καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ὁ ὑπέροσφος κηδεμῶν
 20 ἐχαρίσατο. Ἄλλ' ἐραστής σὺ τῆς πρὸς ἀγγέλους συγγενείας. Καὶ
 μὴν ἠξιώσαι μείζονος τοῦ γὰρ Δεσπότης συγγενεῖς κατὰ σάρκα
 γεγόναμεν. Ἔτι δὲ τὸ μὲν παρ' ἐκείνων ἀμάρτημα, κἂν ἔλαττόν
 ἔστι τῶν παρ' ἡμῖν, κολάσει καθυποβάλλεται μείζονι («Δυνατοὶ
 γὰρ δυνατῶς ἐτασθήσονται»), ὃ δὲ ἐκείνοις ἐπάγει τὴν βαρυτάτην
 25 κόλασιν, οὐχ ὁμοίαν ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις τῆς ποινῆς ἐπάγει τὴν
 βαρυτάτην. Ἀλλὰ καὶ ἡμῖν μὲν θᾶπτον ἀπαλείφεται, ἐκείνοις δὲ
 ἅπαξ ἐντακέν διαμένει ἀνεξάλειπτον· καὶ ἡμῖν μὲν ἢ πρὸς τὸ σῶμα
 συνάφεια συγγνώμης αἰτίαν χαρίζεται, τοῖς δὲ ὅσῳ κρείττους
 30 σταται. Δὸ καὶ τὸ ἐκλογῆς σκεῦος ἔλεγεν «Ἀγγέλους κρινούμεν,

69. Γαλ. 1, 8-9.

70. Ἰούδα 9.

71. Λουκᾶ 10, 19.

72. Ψαλμ. 81, 6.

73. Ἦσ. 14, 14.

74. Ἐφεσ. 2, 6

75. Β' Τιμ. 2, 12.

76. Α' Ἰω. 3, 2.

ἀναθεματισμένος»⁶⁹. Καὶ ἄλλου· «Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ δὲν τόλμησε νὰ διατυπώσῃ βλάσφημη κρίση κατὰ τοῦ διαδόλου»⁷⁰, ἐνῶ «ἐμεῖς λάβαμε τὴν ἐξουσία νὰ πατᾶμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ κάθε δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁷¹. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους κανέναν δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ πεῖ κανέναν, οὔτε τὸν ἴδιο ἑαυτό του, ὅτι εἶναι θεὸς ἢ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι καὶ θεοὶ ὀνομασθήκαμε καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου⁷². Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὀνομαζόταν Ἐωσφόρος, ἐπειδὴ εἶπε ὅτι θὰ γίνῃ ὅμοιος μὲ τὸν Ὑψιστο καὶ θὰ βάλῃ τὸ θρόνο του πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς⁷³, καὶ ἀπὸ τὰ καλὰ ποὺ εἶχε ἐξέπεσε, καὶ χλευάζεται καὶ κατακρίνεται στὸν αἰῶνα, ἐνῶ σ' ἐμᾶς ἡ ἀπόφαση τῆς Ἀλήθειας ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ γίνουμε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα καὶ σύνθρονοι τοῦ Υἱοῦ του. Καὶ τὸ μεγαλύτερο· «Μᾶς συνάθροισε καὶ μᾶς κάθισε μαζί του στὰ ἐπουράνια μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷⁴. Καί· «Ἄν ὑπομένομε, καὶ θὰ βασιλεύσομε μαζί του»⁷⁵. Καὶ ἄλλος πάλι μαθητῆς δίνει μαρτυρία· «Ὅτι, ἂν φανερωθεῖ, θὰ γίνουμε ὅμοιοι μ' αὐτόν»⁷⁶. Ὡστε, σὲ ὅποιους θέλουν δόθηκε ἤδη ἡ χάρις νὰ ἔχουν καὶ τὴν τιμὴ τῶν ἀγγέλων.

Πέφτομε ὅμως, λέγει, στὴν ἁμαρτία εὐκολότερα· ἀλλ' ὅσο πέφτομε συνέχεια, τόσο γρηγορότερα, ἂν βέβαια θέλομε, σηκωνόμαστε. Γιατὶ ὁ ὑπέροσφος κηδεμόνας μας μᾶς χάρισε ἄπειρους τρόπους μετάνοιας καὶ σωτηρίας. Ἀλλ' ἐσὺ εἶσαι ἐραστής τῆς συγγένειας μὲ τοὺς ἀγγέλους. Ἀξιώθηκες ὅμως μεγαλύτερη συγγένεια· γιατί γίναμε συγγενεῖς κατὰ σάρκα μὲ τὸν Κύριό μας. Καὶ ἀκόμα· τὸ ἁμαρτήμα ἐκείνων, ἂν καὶ εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὰ δικά μας, ὑποβάλλεται σὲ μεγαλύτερη τιμωρία. (γιατὶ λέγει, «οἱ ἰσχυροὶ θὰ ὑποστοῦν μεγαλύτερα βασανιστήρια»⁷⁷), καὶ αὐτὸ ποὺ ἐπιφέρει σ' ἐκείνους τὴ βαρύτερη τιμωρία, δὲν προξενεῖ σὲ μᾶς γιὰ ὅμοια ἁμαρτήματα τὴν ὅμοια βαρύτερη ποινή. Ἀλλ' ἐπίσης σ' ἐμᾶς ἐξαλείφεται γρήγορα, ἐνῶ σ' ἐκείνους, μᾶ ἑξῆς διαπράχθηκε καὶ παραμένει ἀνεξάλειπτο. Καὶ σ' ἐμᾶς ἡ συνάφειά μας μὲ τὸ σῶμα μᾶς προσφέρει αἰτία συγγνώμης, σ' ἐκείνους, ὅσο ἀνώτεροι φαίνονται ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσο περισσότερο παραμένει ἡ τιμωρία ἀνεξιλέωτη. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· «Θὰ κρίνομε ἀγγέλους, πόσο μᾶλλον κοσμικὲς ὑποθέ-

77. Σοφ. Σολ. 6, 6.

μήτι γε βιωτικά;» καί, «Οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσιν», οἷον σαρκὸς παχύτητι συνδεθέντες καὶ κατορθοῦντες τὰ κρείττονα, τοὺς ἐλευθέρους μὲν τῆς σωματικῆς πέδης, μὴ τὰ ἴσα δὲ ἢ καὶ τὰ χεῖρω πράττοντας κατακρίνομέν τε καὶ ἐπιστομιζόμεν, ἐλάττονι δυνάμει
5 τῶν ἐχόντων τὴν μείζω μᾶλλον τὸ ἄμεινον κατορθώσαντες

Ἄλλὰ καὶ ἡμῖν μὲν ὅλος ὁ βίος ἁμαρτάνουσιν εἰς διόρθωσίν τε καὶ μεταμέλειαν πρόκειται, ἀγγέλων δὲ τοὺς ἑξαμαρτόντας εὐθύς ἢ τιμωρὸς ἔλαβε δίκη· «Ζόφω», γὰρ φησι, «ταρταρώσας, παρέδωκεν εἰς κρίσιν φυλαττομένους τηρεῖν». Καὶ μυρίοις ἄλλοις ἢ τε
10 πάνσοφος τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς γνωρίζεται πρόνοια, καὶ τῶν ἀγγέλους μᾶλλον βουλομένων ἡμᾶς ἢ περ ἀνθρώπους γεγενῆσθαι τὸ παράφορον καὶ ἐμμανὲς στηλιτεύεται. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀγγέλων φύσιν τὸν ἄνθρωπον ἔπλασεν, οὐδ' οὕτως ἂν ἐπεσχέθη τὸ φιλόμωμον, ἀλλὰ φύσιν πάλιν ἄλλην ἐπεζήτει τὴν ἀγγελικὴν
15 νικῶσαν κατάστασιν. Σὺ δέ μοι κάκεῖνο σκόπει. Κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ὁ Ἀδάμ, εἰ μὲν εἶχε τὸ ἰσάγγελον, οὐδὲ τῆς ἀγγέλων δόξης ἐστερήμεθα· εἰ δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους γεγονώς, ὅμως ὑπερήρθη τὸν νοῦν καὶ οὐδ' ὅπερ ἔλαβε διεσώσατο, πῶς ἂν, εἰ μείζονων προνομίων ἔτυχεν, οὐχὶ μᾶλλον πρὸς τὸ χαλεπώτερον τῶν
20 πτωμάτων κατενήνεκτο; Μηδ' ἐκεῖνο δὲ παρέλθης· Ἡ ἐξ ἀνάγκης προᾶξις οὐ τῶν λογικῶν ἐστι, τῆς δ' ἀλόγου τε καὶ ἀψύχου φύσεως ὥστε ὁ τὸ αὐτεξούσιον λόγος ἀφαιρῶν ἀνθρώπους ἀνταλλάττεται τοῦ λογικοῦ ζώου τὸν ἵππον ἢ τὸν βοῦν ἢ τοὺς ἰχθύς, ἢ ὅσα φυτῶν ἀνιχνεύει φύσιν. Εἰ δ' ὅτι τοιαῦτα οὗτος διανοεῖται, τοιοῦτον αὐ-
25 τῶ τὸ τίμημα ὀρίζει, οὐκ ἄδικος μὲν εἰς κρίσιν (εὗρε γὰρ ἀξίαν τῶ πλημμελήματι τὴν ποινήν), αὐτὸς δὲ δι' ἑαυτοῦ τὸ βδελυκτὸν τοῦ δοξάσματος ἐλέγχει. Τοιαῦτά τινα διεξελθὼν ὁ τῶν προκειμένων ὑποθέσεων ὑφηγητῆς εἰς ἔπαινον τοῦ αὐτεξουσίου τὸ ἰε' κεφάλαιον διαπεραίνει

30 ἰς. Τὸ δὲ ἰς τῶν κεφαλαίων οὐ τῶν ἀγεννῶν ἐστι ζητημάτων· πολυπραγμονεῖ γάρ, Διὰ τί ὁ ἄνθρωπος ἐκ δύο πολὺ τῇ φύσει διε-

σεις;»⁷⁸, καί, «Οἱ ἅγιοι θὰ κρίνουν τὸν κόσμον»⁷⁹, ἐπειδὴ, ἂν καὶ ἔχομε συνδεθεῖ μὲ τὴν παχύτητα τῆς σάρκας, ὅμως κατορθώνομε τὰ καλῦτερα, κατακρίνομε τοὺς ἐλεύθερους ἀπὸ τὶς σωματικὰ δεσμὰ καὶ τοὺς ἀποστομώνομε, πὺ δὲν πράττουν τὰ ἴσα, ἀλλὰ καὶ τὰ χειρότερα, κατορθώνοντας περισσότερο τὸ καλύτερο μὲ λιγότερη δύναμη ἀπὸ ἐκείνους πὺ ἔχουν τὴν περισσότερη.

Ἄλλ' ἀκόμα, ὅλος ὁ δικός μας βίος ὅταν ἀμαρτάνομε ὑπόκειται σὲ μεταμέλεια καὶ διόρθωση, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὅσοι ἀμάρτησαν τοὺς βρῆκε ἀμέσως ἡ τιμωρία. Γιατὶ λέγει: «Τοὺς ἔρριξε στὸ σκότος τῆς ἀδύσσου, καὶ τοὺς παρέδωσε νὰ τοὺς φυλάγουν γιὰ τὴν κρίση»⁸⁰. Καὶ μὲ ἀπειρα ἄλλα καὶ ἡ πάνσοφη πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς γνωρίζεται, καὶ στηλιτεύεται ἡ παραφροσύνη καὶ ἡ μανία ἐκείνων πὺ θέλουν νὰ εἶχαμε γίνεαι ἀγγελοὶ μᾶλλον, καὶ ὄχι ἄνθρωποι. Ἄν ὅμως ἔπλαθε τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῶν ἀγγέλων, οὔτε ἔτσι θὰ ἔπαυε ἡ τάση γιὰ κατηγορία, ἀλλὰ θὰ ζητοῦσε ἄλλη φύση πὺ θὰ νικοῦσε τὴν ἀγγελικὴ κατάσταση. Ἐσὺ ὅμως πρόσεχε καὶ ἐκεῖνο. Ὁ Ἄδὰμ πὺ πλάσθηκε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἂν ἦταν ἴσος μὲ τοὺς ἀγγέλους, δὲν θὰ στεροῦμασταν οὔτε τὴν ἀγγελικὴ δόξα, ἂν ὅμως, ἐνῶ εἶχε γίνεαι λίγο πὺ κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, κυριεύθηκε ὁ νοῦς του ἀπὸ ἔπαρση καὶ δὲν διατήρησε οὔτε ἐκεῖνο πὺ εἶχε λάβει, πῶς, ἂν τοῦ δίδονταν μεγαλύτερα προνόμια, δὲν θὰ ἔπεφτε στὴ βαρύτερη πώση; Μὴν ἀφήσεις οὔτε τὸ ἄλλο νὰ σοῦ διαφύγει. Ἡ πράξη ἔπειτα ἀπὸ ἔξαναγκασμὸ δὲν εἶναι γνώρισμα τῶν λογικῶν, ἀλλὰ τῆς ἄλογης καὶ ἀψυχῆς φύσης. Ὡστε, ὁ λόγος πὺ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ αὐτεξούσιο, τοποθετεῖ στὴ θέση τοῦ λογικοῦ ζώου τὸν ἵππο, τὸ βόδι, τὰ ψάρια ἢ ὅσα εἶναι φυτὰ. Καὶ ἂν, ἐπειδὴ αὐτὸς σκέφτεται τέτοια, ὀρίζει τέτοια ποινὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ δὲν εἶναι ἄδικος στὴν ἀπόφαση (ἄφοῦ βρῆκε ἰσάξια ποινὴ γιὰ τὸ πλημμέλημά του), ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐλέγχει τὴν ἀπαίσια γνώμη του. Τέτοιες σκέψεις ἐκθέτοντας ὁ εἰσηγητὴς αὐτῶν τῶν θεμάτων, ὀλοκληρώνει τὸ δέκατο πέμπτο κεφάλαιο μὲ τὸν ἔπαινο τοῦ αὐτεξουσίου.

16. Τὸ δέκατο ἕκτο κεφάλαιο δὲν ἀφορᾷ ἀσήμαντα ζητήματα: ἐξετάζει λεπτομερῶς, Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ἀπὸ δύο πολὺ διαφο-

στώτων συνέστη, καὶ λύσει μὲν ὑπάγειν τὸ ζήτημα πειρᾶται, ἐνδε-
 5 ἔστερον δὲ τῆς ἀπορίας φέρεται. Καὶ πρῶτον μὲν Πατρικὰ ὑπο-
 βάλλεται ῥήματα, δεύτερον δὲ φησιν, ὡς ἔδει τῷ λόγῳ διακο-
 σμεῖσθαι τὸ περίγειον, ὡσπερ ταῖς οὐρανίοις δυνάμεσι τὰ οὐρά-
 5 νια, καὶ διὰ τοῦτο σύνθετον ζῶον ἐπὶ γῆς προῆλθεν ὁ ἄνθρωπος.
 Ταῦτα δὴ καὶ ἕτερα τοιαῦτα συνυφηνάμενος ἀπαρτίζει τὸ κεφάλαιον.

ιζ. Εἶτα ζητεῖ, “Διὰ τί σαρκοῦται ὁ Θεὸς Λόγος”, καὶ ἐπιλύε-
 ται τὸ ζήτημα καθ’ ἓν μὲν, ἵνα, φησίν, ἡμῖν ὑπογραμμὸν ἀρετῆς
 10 καταλίπη, δι’ οὗ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ περιγίνεται ἡμῖν οὐκ ἐξ ἀνάγκης,
 ἀλλ’ ἐκουσίως κατὰ μίμησιν περιπατήσαι. Ἐπειτα δὲ τὸ τοῦ
 Θεολόγου Γρηγορίου τίθησι ῥητόν· «Σάρκα γὰρ φορεῖ», φησί,
 «διὰ τὴν ἐμὴν σάρκα, καὶ ψυχῇ νοερά διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυ-
 ται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων». Καὶ ἔτι, ἵνα τὸ λογικὸν
 15 ὑπὸ τοῦ ἀλόγου καταδουλωθὲν αὐτὸς Λόγος ὦν ἐλευθερώσῃ ἀνα-
 καλεσάμενος. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἐπεὶ ὁ Ἀδὰμ νικηθεὶς τὸ ἐν αὐτῷ
 θεοειδὲς τοῖς τῆς σαρκὸς μυρίοις κατέχωσε πάθει καὶ τοῖς ἐξ
 αὐτοῦ βλάβην διέδωκε, διὰ τοῦτο σαρκοῦται ὁ Κύριος, καὶ τῷ
 πελάγει τῆς ἰδίας θεότητος τὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως ὑποδέχεται
 20 σταγόνα, ὡς ἂν τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς καταποθῆ καὶ εἰς τὸ
 γένος ὄλον παραπέμψῃ τὸ δῶρον, καὶ ἵνα τὸ ἄφατον πέλαγος τῆς
 αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς φιλανθρωπίας ἐνδείξηται. Καὶ ὅτι τὸν δημιουρ-
 γὸν αὐτὸν ἔδει καὶ τοῦ οἰκείου πλάσματος διαρρυσθέντος γενέσθαι
 ἀνακαινιστήν. Ἐπάγει δὲ ὡς καὶ τινὰ τῶν ἐπὶ τῆς Τριάδος κοινῶς
 25 λεγομένων πολλάκις τὸ ἱερόν γράμμα ὡς κατ’ ἐξαίρετον φέρουσιν
 ἐφ’ ἑνὸς τῶν σεβασμίων ὑποστάσεων. Ταύτη τοι τὸ δημιουργικὸν
 καὶ ἐπὶ Πατρὸς καὶ Πνεύματος ἀγίου ὁμοτίμως ταπτόμενον, ὅμως
 οἰκονομικῶς τῷ Υἱῷ πάλιν ὡς ἐξαίρετον ἀφορίζεται.

Οὕτω καὶ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἣν ὁ Λόγος εἰργάσατο, ἔστιν
 30 εὐρεῖν ἀναφερομένην εἰς τὸν Πατέρα. «Ἐλάλησε γὰρ ἡμῖν», φη-
 σίν, «ἐν Υἱῷ» καί, «ἵνα γνωρισθῆ νῦν ἡ πολυποίκιλος τοῦ Θεοῦ
 σοφία, ἣν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ» καί, «Αὐτοῦ γὰρ ἔσμεν ποιή-

ρετικές μεταξύ τους φύσεις, και προσπαθεῖ νὰ βρεῖ τὴ λύση τῆς ἀπορίας, ἀλλὰ ἡ λύση εἶναι κατώτερη ἀπὸ τὴν ἀπορία. Καὶ κατὰ πρῶτον παραθέτει Πατερικὰ λόγια· δεύτερον, λέγει ὅτι ἔπρεπε νὰ διακοσμηθεῖ ἡ περιοχή τῆς γῆς μὲ τὸ λόγο, ὅπως τὰ οὐράνια μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, καὶ γι' αὐτὸ παρουσιάσθηκε σύνθετο ζῶο πάνω στὸ γῆ ὁ ἄνθρωπος. Τέτοια καὶ ἄλλα παρόμοια συμπλέκοντας ὁλοκληρώνει τὸ κεφάλαιο.

17. Ἐπειτα θέτει τὴν ἀπορία, «Γιατί λαμβάνει σάρκα ὁ Θεὸς Λόγος», καὶ λύει τὴν ἀπορία ἀπὸ τὴ μὰ λέγοντας, γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσει παράδειγμα ἀρετῆς⁸¹, μὲ τὰ ἴχνη τοῦ ὁποίου κατορθώνομε νὰ βαδίσουμε ὄχι κατ' ἀνάγκη, ἀλλὰ μὲ ἐκούσια μίμηση, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη παραθέτοντας τὴ ρήση τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου ποὺ λέγει· «Σάρκα φορεῖ ἕξαιτίας τῆς δικῆς μου σάρκας καὶ ἐνώνεται μὲ νοερὴ ψυχὴ ἕξαιτίας τῆς δικῆς μου ψυχῆς, καθαίροντας τὸ ὅμοιο μὲ τὸ ὅμοιο». Καὶ ἀκόμα, γιὰ νὰ ἀνακαλέσει καὶ νὰ ἐλευθερώσει τὸ λογικὸ ποὺ ὑποδουλώθηκε ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι Λόγος. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀδὰμ μετὰ τὴν ἥττα του κατέχωσε τὸ θεῖο στοιχεῖο ποὺ ὑπῆρχε μέσα του στὰ ἀμέτρητα πάθη τῆς σάρκας καὶ μετέδωσε τὴ ζημία στοὺς ἀπογόνους του, γι' αὐτὸ λαμβάνει σάρκα ὁ Κύριος καὶ ὑποδέχεται στὸ πέλαγος τῆς θεότητός του τὴ σταγόνα τῆς δικῆς μας φύσης, ὥστε νὰ καταποθεῖ ἡ θνητότητα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ νὰ παραπέμψει τὸ δῶρο σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, καὶ νὰ μᾶς δείξει τὸ ἀνέκφραστο πέλαγος τῆς φιλανθρωπίας του πρὸς ἐμᾶς. Κι ἀκόμα ἐπειδὴ ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς νὰ γίνεῖ καὶ ἀνακαινιστὴς τοῦ πλάσματός του ποὺ εἶχε ἤδη καταρρεύσει. Προσθέτει ὅτι καὶ μερικὰ ἀπὸ ὅσα λέγονται κοινὰ γιὰ τὴν Τριάδα, πολλές φορές ἡ ἁγία Γραφή τὰ ἀποδίδει ὡς ἐξαιρέση σὲ μία ἀπὸ τὶς σεβάσιμες τρεῖς ὑποστάσεις. Ἔτσι ἡ δημιουργικὴ δύναμη ἀποδίδεται ὁμότιμα καὶ στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅμως κατ' οἰκονομία προσδιορίζεται πάλι ὡς ἐξαιρετο γνῶρισμα στὸν Υἱό.

Ἔτσι μπορούμε νὰ δοῦμε ὅτι καὶ ἡ σωτηρία μας, τὴν ὁποία πραγματοποίησε ὁ Λόγος, ἀναφέρεται στὸν Πατέρα. Γιατί λέγει· «Μᾶς μίλησε μέσω τοῦ Υἱοῦ»⁸², καί, «Γιὰ νὰ γίνεῖ γνωστὴ ἡ πολύμορφη σοφία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία ἐξεδήλωσε μέσω τοῦ Χριστοῦ»⁸³· καί,

μα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς», ποίημα καὶ κτίσμα δηλονότι τὴν ἀνάπλασιν τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς καλοῦσης. Καὶ πάλιν· «Γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ», καὶ μυρία ἄλλα. Εἰ γὰρ καὶ δι' Υἱοῦ τὰ πάντα γενέσθαι πιστεύομεν, ἀλλ' οὖν ἀνάγκη καὶ τὸν Πατέρα δημιουργὸν ὁμολογεῖν διὰ τὸ ταυτὸν τῆς τε βουλῆς καὶ ἐνεργείας καὶ δυνάμεως, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ μάλιστα γὰρ τὸ ἀπολαύειν τοὺς ἀναπλασθέντας τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ
 10 διαμένειν ἐν τῇ ἀναπλάσει, τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐστὶ δημιουργίας τε καὶ συνοχῆς «Καὶ τῷ Πνεύματι» δὲ τῶν παραχθέντων, φησὶν, ὁ Δαβὶδ, «πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Καὶ δῆλον ὡς δι' ὧν μὲν ὁ προφήτης λέγει, «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερέωθησαν», ποιητὴν τὸν Λόγον ὑμνεῖ (στερέωσιν γὰρ τὴν πρώτην
 15 πῆξιν καὶ γένεσιν καλεῖ), τελειωτικὸν δὲ καὶ δυναμοποιὸν τὸ Πνεῦμα δι' ὧν ἐπήγαγε· «Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν».

Καὶ ἡ Γρήγορος δὲ καὶ θεία γλῶσσά φησι· «Πρῶτον ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν λόγῳ συμπλη-
 20 ρούμενον καὶ Πνεύματι τελειούμενον», καὶ μυρία ἄλλα. Ὁφελίμως δὲ καὶ παιδαγωγίας καὶ εἰσαγωγῆς οἰκείως τὸ τῆς θεογνωσίας προελήλυθε κήρυγμα. Καὶ γὰρ διὰ μὲν τῆς Παλαιᾶς ὡς προκαταρκτικὸν τῶν ὅλων αἴτιον ὁ Πατὴρ πρώτως κηρύττεται, καὶ δευτέρως δὲ ὁ Υἱὸς ὡς δημιουργικὸν αἴτιον ἐμφανίζεται, καὶ τρίτως
 25 ὡς τελειωτικὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τὰ τελειωτικὰ γὰρ τῷ τέλει φερωνύμως ἀναφαίνεται τῇ προκοπῇ καὶ αὐξήσει τῶν τε πραγμάτων καὶ τῶν χρόνων, οἷα στέφανος ἀναρρήσεως ἐπὶ τοῖς ἀθλητικοῖς ἰδρωῶσι κατὰ τὸ τέλος ἐναρμοζόμενος. Διὸ καὶ τὸν ἄνθρωπον πλάσας ὁ Θεὸς πρῶτον, εἶτα τελειῶν, «Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ
 30 πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς».

ιη'. Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἕτερα περὶ τοῦ ὅτι τὸ πανάγιον Πνεῦ-

84. Ἐφ. 2, 10. 85. Ἐφ. 1, 9-10. 86. Ψαλμ. 32, 6. 87. Ὁμιλία 38, Εἰς τὰ Θεοφάνια, ΕΠΕ, Ἁπανατα αὐτοῦ, τόμ. 5ος. 88. Γέν. 2, 7.

«Γιατὶ αὐτοῦ δημιουργημα εἶμαστε, πλασμένοι ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ γιὰ ἔργα ἀγαθὰ»⁸⁴, ὀνομάζοντας προφανῶς μὲ τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου δημιουργημα καὶ πλάσμα τὴν ἀνάπλαση. Καὶ πάλι· «Μᾶς ἔκανε γνωστὸ τὸ μυστήριον τοῦ θελήματός του, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαρέσκειά του, τὴν ὁποία σχεδίασε ἀπὸ πρῖν, ὥστε νὰ ἐνώσει τὰ πάντα στὸ Χριστό»⁸⁵, καὶ ἄπειρα ἄλλα. Ἐν δηλαδὴ πιστεῦομε ὅτι καὶ μέσω τοῦ Υἱοῦ ἔγιναν ὅλα, ὥσπὸσο εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογοῦμε ὡς δημιουργὸ καὶ τὸν Πατέρα, ἕξαιτίας τῆς ταυτότητος τῆς σκέψης καὶ τῆς ἐνέργειας καὶ τῆς δύναμης, καὶ ἐπίσης καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ μάλιστα τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν τὸν ἁγιασμὸ ὅσοι ἀναπλάσθησαν καὶ νὰ παραμένουν μέσα στὴν ἀνάπλαση, εἶναι καρπὸς τῆς δημιουργικῆς καὶ συνεκτικῆς ἰκανότητος τοῦ παναγίου Πνεύματος. «Καὶ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα», λέγει ὁ Δαβὶδ «προέρχεται ὅλη ἡ δύναμις ὅσων δημιουργήθησαν»⁸⁶. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ προφήτης, «Μὲ τὸ Λόγον τοῦ Κυρίου στερεώθησαν οἱ οὐρανοί»⁸⁶, ὑμνεῖ ὡς ποιητὴ τὸν Λόγον (γιατὶ στερέωσις ὀνομάζει τὴν πρώτη πῆξι καὶ γένεσι τοῦ κόσμου), καὶ αὐτὸ ποὺ τελειοποιεῖ καὶ δίνει τὴ δύναμις τὸ Πνεῦμα μὲ αὐτὰ ποὺ πρόσθεσε· «Καὶ μὲ τὴν πνοὴ τοῦ στόματός του λαμβάνουν ὅλη τὴ δύνάμη τους»⁸⁶.

Ἄλλὰ καὶ ἡ θεία γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου λέγει· «Πρῶτον ἐννοεῖ τις ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ αὐτὸ τὸ ἐννόημα ἦταν ἔργο ποὺ συμπληρῶνεται μὲ τὸ λόγο καὶ τελειοποιεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα»⁸⁷, καὶ ἄπειρα ἄλλα. Καὶ τὸ κήρυγμα τῆς θεογνωσίας ἀνάβλυσε ὠφέλιμα καὶ μὲ τρόπο παιδαγωγικὸ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν εἰσαγωγή στὴν πίστι. Γιατὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὡς πρώτη αἰτία ὄλων κηρύσσεται πρῶτα ὁ Πατέρας, ὡς δεύτερη δημιουργικὴ αἰτία ἐμφανίζεται ὁ Υἱός, καὶ ὡς τρίτο τελειοποιητικὸ αἶπιον τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ τελειοποιοῦν παρουσιάζονται νὰ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ τέλους στὴν προκοπὴ καὶ τὴν αὐξηση τῶν πραγμάτων καὶ τῶν χρόνων, σὰν στεφάνι ἀνάρρησης ποὺ προσφέρεται στὸ τέλος τῶν ἀθλητικῶν ἰδρώτων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, ἀφου ἔπλασε πρῶτα τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα γιὰ νὰ τὸν καταστήσει τέλειον, «Φύσηξε στὸ πρόσωπό του πνεῦμα ζωῆς»⁸⁸.

18. Μὲ τέτοια καὶ ἄλλα παρόμοια ἀφοῦ ἀγωνίσθηκε αὐτὸς ἐδῶ

μα τελειωτικόν ἐστὶ διηγωνισμένος ὁ φιλόπονος οὗτος ἀνὴρ, Διὰ
 τοῦτο, φησὶν, οἱ φωτιζόμενοι ἑπτὰ ἡμέρας, λαμπροφοροῦσι, διότι
 καὶ ἡ Παλαιά, σκιάς ἐπέχουσα πρὸς τὸ βάπτισμα τύπον, τοῦτο
 ἐφύλαττε· «Καὶ φάγεσθε», γὰρ, φησί, «τοὺς ἄρτους τοὺς ἐν τῷ κα-
 5 νῷ τῆς τελειώσεως, καὶ ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου
 οὐκ ἐξελεύσεσθε ἑπτὰ ἡμέρας». Καὶ οὐ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἡ
 Παλαιά μόνον προῦπέγραφεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην ἀκολουθίαν.
 Καὶ γὰρ ἐνταῦθα πρῶτον μὲν βαπτίζομεθα, εἶτα τῷ μύρῳ χριόμε-
 θα, ἐκεῖθεν τοῦ τιμίου ἀξιούμεθα αἵματος. Οὕτω δὴ καὶ Μωσῆς
 10 σκιογραφῶν ταῦτα, λούει πρῶτον τοὺς τελειουμένους τῷ ὕδατι,
 εἶτα ἐνδιόσκει καὶ περιζωννύει, εἶθ' οὕτως ἐπιφέρει τὴν τοῦ ἐλαί-
 ου χρίσιν, καὶ οὕτω ραίνει τῷ αἵματι καὶ πρὸς τὴν τῶν ἄρτων ἄγει
 μετάληψιν. Διὸ καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πρῶτόν φη-
 σιν εὐλογεῖσθαι τοῦ Δεσποτικοῦ αἵματος τὸ ποτήριον καὶ τοὺς
 15 πιστοὺς μετέχειν, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τοῦ ἄρτου. Ὁ μέντοι
 θεῖος Ἀπόστολος τὴν εὐλογίαν τοῦ ποτηρίου ποτὲ μὲν προτάττει,
 ποτὲ δὲ τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος ὑποτάττει. Καὶ γὰρ φησι· «Τὸ
 ποτήριον ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ
 ἐστίν;». Εἶτα· «Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν»· καὶ πάλιν· «Οὐ δύνασθε
 20 ποτήριον Κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαμονίων»· καί, «Οὐ δύνα-
 σθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν». Ἀλλαχοῦ δὲ φησι· «Τῇ νυκτὶ ἣ
 παρεδίδοτο», περὶ τοῦ Δεσπότου λέγων, «ἔλαβε τὸν ἄρτον», εἶτα
 ἐξῆς καὶ περὶ τοῦ ποτηρίου διαλαμβάνει.

Περὶ τοίνυν τούτων διαλαβῶν, πειράται αἰτίαν ἀποδιδόναι
 25 τῆς εἰρημένης διαφόρου τάξεως, καὶ φησιν, ὡς Ἐπειδὴ ἐν ἡμῖν
 πρῶτον τὸ αἶμα συνίσταται, εἶτα μεταβάλλεται εἰς σάρκα, φυσι-
 κῶς ἡ Γραφή κινουμένη τὴν τάξιν ταύτην καὶ κατὰ τὴν τῶν μυ-
 στηρίων διήγησιν ἐφύλαξεν. Ἡ δὲ ἀνάπαλιν τάξις τῆς κοινῆς τρα-
 πέζης μιμεῖται τὴν τάξιν· πρῶτον γὰρ ἐπ' αὐτῆς ὁ ἄρτος προτίθε-
 30 ται, εἶτα ὁ οἶνος ἐπιφέρεται. Τὴν δὲ κοινὴν ταύτην τραπέζαν μι-

89. Λευϊτ. 8, 31.

92. Α' Κορ. 10, 16.

90. Λευϊτ. 8, 33.

93. Ὅπ. π.

91. Λουκᾶ 22, 17.

94. Ὅπ. π. 20.

ὁ φιλόπρονος νὰ πείσει ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα παρέχει τὴν τελείωση, λέγει· Γι' αὐτὸ καὶ ὅσοι φωτίζονται λαμπροφοροῦν ἑπτὰ ἡμέρες, ἐπειδὴ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, πού εἶναι ὁ σκιώδης τύπος τοῦ βαπτίσματος, φύλαγε αὐτὸν τὸν κανόνα· γιατί λέγει· «Θὰ φᾶτε τοὺς ἄρτους πού εἶναι μέσα στοῦ πανέρι τῆς τελείωσης»⁹⁸, «καὶ ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου δὲν θὰ βγεῖτε ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρες»⁹⁹. Καὶ δὲν προῦποδῆλωνε ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μόνο τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἄλλο ἦταν ἐπακόλουθο. Γιατί τώρα πρῶτα βαπτίζομαστε, ἔπειτα μᾶς γίνεται ἡ χρίση μὲ τὸ μύρο, καὶ μετὰ γινόμεστε ἀξιοὶ γιὰ τὸ τίμο αἶμα. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Μωυσῆς, σκιαγραφώντας ὅλα αὐτά, λούζει πρῶτα μὲ νερὸ ὅσους φτάνουν στὴν τελείωση, ἔπειτα τοὺς ντύνει καὶ τοὺς φορᾶει τῆ ζώνη, στὴ συνέχεια τοὺς κάνει τὸ χρίσμα μὲ τὸ λάδι, καὶ ἔτσι πιά τοὺς ραντίζει μὲ τὸ αἶμα καὶ τοὺς ὀδηγεῖ στὴ μετάληψη τῶν ἄρτων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἱερός Λουκᾶς στοῦ Εὐαγγέλιο παραγγέλλει πρῶτα νὰ εὐλογεῖται τὸ ποτήριο τοῦ Δεσποτικοῦ αἵματος καὶ νὰ μετέχουν οἱ πιστοί, καὶ ἔτσι νὰ προχωροῦν στὴ μετάληψη τοῦ ἄρτου⁹¹. Ὁ θεῖος ὁμως Ἀπόστολος ἄλλοτε προτάσσει τὴν εὐλογία τοῦ ποτηρίου καὶ ἄλλοτε τὴν θέτει μετὰ τὴν λήψη τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος. Γιατί λέγει· «Τὸ ποτήριο πού εὐλογοῦμε δὲν εἶναι κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ;»⁹². Κι ἔπειτα· «Τὸν ἄρτο πού κόβομε σὲ τεμάχια»⁹³. Καὶ πάλι· «Δὲν μπορείτε νὰ πίνετε τὸ ποτήριο τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ποτήριο τῶν δαιμονίων»⁹⁴· καί, «Δὲν μπορείτε νὰ μετέχετε στὴν τράπεζα τοῦ Κυρίου»⁹⁵. Σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει· «Τῆ νύχτα πού ἐπρόκειτο νὰ παραδοθεῖ», τὸ λέγει γιὰ τὸν Κύριο, «πῆρε τὸν ἄρτο»⁹⁶, καὶ στὴ συνέχεια μιλάει καὶ γιὰ τὸ ποτήριο.

Ἄφοῦ λοιπὸν μίλησε γιὰ ὅλα αὐτά, ἐπιχειρεῖ νὰ αἰτιολογήσει τὴν διαφορετικὴν σειρὰ πού ἀναφέραμε, καὶ λέγει· Ἐπειδὴ στοῦ ἀνθρώπινου σώματος πρῶτα δημιουργεῖται τὸ αἶμα καὶ ἔπειτα μεταβάλλεται σὲ σάρκα, ἀκολουθώντας ἡ Γραφή τὴν σειρὰ τῆς φύσης, τὴν ἐτήρησε καὶ κατὰ τὴν διήγηση τῶν μυστηρίων. Ἡ ἀντίστροφη τάξη μιμεῖται τὴν σειρὰ τοῦ κοινοῦ τραπέζιου. Γιατί πρῶτα σ' αὐτὸ παρατίθεται τὸ ψωμί, καὶ ἔπειτα προσθέτομε τὸ κρασί. Αὐτὸ τὸ κοινὸ τραπέζι

95. Ὅπ. π. 21.

96. Α' Κορ. 11, 24.

μείσθαι πάλιν τὴν πλάσιν ἡμῶν· ἐπειδὴ γάρ, ὡς δοκεῖ τῷ Ἰώβ, ἐκ
 πηλοῦ διεπλάσθημεν, ὁ δὲ πηλὸς ἐκ γῆς ἐστὶ καὶ ὕδατος, πλάσις
 δέ ἐστι τρόπον τινὰ καὶ ἡ τροφή, ἀναπληροῦσα καὶ ἀναπλάττου-
 σα τὸ ἀπορρέον, διὰ τοῦτο ὡσπερ ἐν τῇ παρὰ Θεοῦ πλάσει τὸ
 5 ξηρὸν προεἴληπται τοῦ ὑγροῦ, οὕτω καὶ ἐν τῇ μιμήσει τῆς παρ'
 ἡμῖν πλάσεως ὁ ἄρτος τοῦ οἴνου προλαμβάνεται. Καὶ αὐτὸς μὲν
 τοιαῦτά τινα περὶ τῆς τάξεως φυσιολογεῖ, εἰ καὶ θειοτέρας θεω-
 ρίας ταπεινότερον.

Τὸ μέντοι λαμπροφορεῖν, φησί, τοὺς βαπτιζομένους, τῆς τῶν
 10 ἀγγέλων ἐστὶ σύμβολον λαμπρότητος, τὸ καθαρὸν ἐκείνοις τοῦ
 νοῦ καὶ ἀμιγῆς τῆς ὕλης καὶ τῶν παθῶν διατυπούσης, ὧν χρῆ καὶ
 τὸν φωτισθέντα ἐν μεθέξει τῆς χάριτος γεγονότα, ἐν τοῖς τῆς λαμ-
 πρότητος χαρίσμασι συντηρεῖν ἑαυτόν. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν αὐτῷ
 καὶ τὸ ἰη' κεφάλαιον εἰς πέρας ἤχθη.

15 ιθ'. Ἐννεακαιδέκατον δὲ κεφάλαιον πραγματεύεται αἰτίας
 διερχόμενον, "Δι' αἷς τῆς κοσμογενείας ὁ Μωσῆς οὐκ ἐξ ἀγγέλων
 ἤρξατο". Καὶ φησιν ὅτι Μωσῆς νομοθετεῖν μέλλων ἀνθρώποις,
 καὶ ἀγαθῶν μὲν ἐπαγγελίαν τοῖς κατορθοῦσιν, ἀπειλᾶς δὲ καὶ
 τιμωρίαν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἐξαμαρτάνουσι ἐπανατεινόμενος, εἰκό-
 20 τως, ὡς ἐν ἱστορίας τρόπῳ, καὶ τὴν δημιουργίαν ἐκείνων πάντων
 εἰσάγει, ὧν ἡ χρεία πρὸς τε εὐεργεσίαν καὶ ἀπειλήν τῶν νουθετου-
 μένων συντελεῖ· «Ἔσται», γάρ φησιν, «ὁ οὐρανὸς χαλκοῦς καὶ ἡ
 γῆ σιδηρᾶ». Καὶ ὅσα ἄλλα διὰ τῶν κτισμάτων τοιαῦτα ἢ πρὸς
 ἀπόλαυσιν τῶν κατορθούντων ἢ πρὸς κόλασιν τῶν ἀμαρτανόντων
 25 ἀναγέγραπται. Ἐπεὶ οὖν σκοπὸς ἦν τῷ νομοθέτῃ καὶ τῷ ἀνθρω-
 πίνῳ γένει σωτηριώδεις νόμους εἰσαγαγεῖν, καὶ τῶν νομοθετηθέν-
 των ἀσφάλειαν διὰ τε τῆς τῶν χαλεπῶν ἀπειλῆς καὶ τῆς τῶν βελ-
 τιόνων ὑποσχέσεως περιποιήσασθαι, ἐκάτερον δὲ τούτων ἐκ τῶν
 κτισμάτων παραλαμβάνειν, διὰ τοῦτο ὅσα μὲν συνετέλει πρὸς τὸν
 30 αὐτοῦ σκοπὸν, τούτων καὶ ἱστορίαν τῆς γενέσεως ἀνετάξατο, ὅσα
 δὲ τέως οὐ κατήπειγεν, ὑπερτίθεται.

μιμείται πάλι τὴ δημιουργία μας· ἐπειδὴ δηλαδή, ὅπως νομίζει ὁ Ἰώβ, πλασθήκαμε ἀπὸ πηλόν⁹⁷ καὶ ὁ πηλὸς συνίσταται ἀπὸ χῶμα καὶ νερό, καὶ πλάση/δημιουργία εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἡ τροφή, ποὺ ἀναπληρώνει καὶ ἀναπλάσσει αὐτὸ ποὺ ἀπορρέει καὶ φεύγει, γι' αὐτό, ὅπως κατὰ τὴν δημιουργία ἀπὸ τὸν Θεὸ χρησιμοποιεῖται τὸ ξηρὸ στοιχεῖο πρὶν ἀπὸ τὸ ὑγρὸ, ἔτσι καὶ στὴ μίμηση τῆς δικῆς μας δημιουργίας χρησιμοποιεῖται ὁ ἄρτος πρὶν ἀπὸ τὸν οἶνο. Καὶ αὐτὸς βέβαια παραθέτει μερικὰ τέτοια σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ σειρὰ, ἂν καὶ αὐτὰ εἶναι κατώτερα ἀπὸ μιὰ θεολογικὴ ἀνάπτυξη.

Τὸ νὰ λαμπροφοροῦν, λέγει, ὅσοι βαπτίζονται, εἶναι σύμβολο τῆς λαμπρότητας τῶν ἀγγέλων ποὺ εἰκονίζει τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ ἐκείνων καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὴν ὕλη καὶ τὰ πάθη. Γι' αὐτὸ πρέπει καὶ ὁ φωτισμένος ποὺ ἔγινε μέτοχος τῆς χάριτος, νὰ διατηρεῖ τὸν ἑαυτό του μέσα στὰ χαρίσματα τῆς λαμπρότητας ποὺ τοῦ δόθηκαν. Μὲ αὐτὰ τελειώνει καὶ τὸ δέκατο ὄγδοο κεφάλαιο.

19. Τὸ δέκατο ἕνατο κεφάλαιο προχωρώντας στὴ σύνθεσή του πραγματεύεται τὶς αἰτίες, “Γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ Μωυσῆς δὲν ἄρχισε τὴ γένεση τοῦ κόσμου ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους”, καὶ λέγει· “Ὁ Μωυσῆς σκοπεύοντας νὰ νομοθετήσῃ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ προτείνοντας ὑποσχέσεις ἀγαθῶν γιὰ ὅσους πράττουν τὸ ἀγαθὸ καὶ ἀπειλὲς γιὰ ὅσους ἁμαρτάνουν, εὐλόγα, κατὰ τὴ μέθοδο τῆς ἱστορίας, ἱστορεῖ καὶ τὴ δημιουργία ὅλων ἐκείνων, ποὺ ἡ χρησιμοποίησή τους συντελεῖ στὴν ὠφέλεια καὶ τὴν ἀπειλή ἐκείνων ποὺ δέχονται τὴ νοθεσία. Γιατὶ λέγει· «Θὰ εἶναι ὁ οὐρανὸς σὰν χαλκὸς καὶ ἡ γῆ σὰν σίδηρο»⁹⁸. Καὶ ὅσα ἄλλα τέτοια δημιουργήματα ἔχουν ἀναγραφῆ ἢ πρὸς ἀπόλαυση ἐκείνων ποὺ πράττουν τὰ νόμιμα ἢ πρὸς τιμωρία ὅσων ἁμαρτάνουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ νομοθέτης εἶχε σκοπὸ νὰ θέσῃ καὶ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος νόμους σωτήριους καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ νομοθετήματά του μὲ τὴν ἀπειλή δεινῶν καὶ τὴν ὑπόσχεση ἀγαθῶν, καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο νὰ τὸ πάρῃ ἀπὸ τὰ κτίσματα, γι' αὐτὸ ὅσα συντελοῦσαν στὸ σκοπὸ του, αὐτῶν ἐξέθεσε καὶ τὴν ἱστορία τῆς δημιουργίας, παραλείπει ὅμως ὅσα δὲν ἦταν μεγάλη ἀνάγκη ν' ἀναφερθοῦν.

98. Δευτ. 28, 23.

Δεύτερον διὰ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ὡς δι' εἰκόνας ὁ Μωσῆς τὸν τεχνίτην αὐτοῦ καὶ δημιουργὸν ἐβούλετο τοῖς νομοθετομένοις ὑποδεικνύειν, ἅτε δὴ παχυτέροις οὖσι τηνικαῦτα καὶ μόλις ἐκ τῶν αἰσθητῶν καὶ συντρόφων αὐτοῖς δυναμένοις κατανοεῖν τὸν
 5 δημιουργὸν καὶ τεχνίτην τῶν ὄρωμένων. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς περὶ ἀγγέλους διηγήσεως οὐκ ἐνήν κατορθοῦν· ἐξ ἀδήλων γὰρ καὶ οὐκ ἐκ τῶν φαινομένων τοῦ ἀδήλου τὴν γνῶσιν παρέχειν ἀσύμφορόν τε καὶ λίαν ἀσθενές. Ἄλλως τε δὲ καὶ Θεὸν μὲν, εἰ καὶ μὴ ὀρθῶς, ἀλλ' οὖν ἀμηγέτη τὸ Ἰουδαίων ἔθνος καὶ πρὸ τῆς νομοθεσίας ἐδό-
 10 ξαζεν, ἀγγέλων δὲ οὐδὲ προσηγορίαν ἠπίστατο, χωρὶς ἐνὸς ἢ καὶ δευτέρου, οἷς ἢ τοῦ Πνεύματος ἀπεκάλυψε χάρις. Μαρτυρεῖ δὲ τὸ λεγόμενον, ὅτι καὶ μέχρι νῦν τὸ Σαδδουκαίων ἔθνος Θεὸν μὲν εἶναι καὶ δημιουργὸν ὁμολογεῖ, ἀγγέλους δὲ μηδαμῶς ὑπάρχειν ἀπαυθαδίξεται. Ἡ δὲ τῶν ἀγγέλων φύσις καὶ κλήσις κατ' ἀρχὰς
 15 ἀγνοουμένη, ἐκεῖθεν εἰς γνῶσιν κατέστη, ἀφ' οὗ τὸ θεοσεβές τοῦ Ἀβραάμ ἐγνωρισθῆ· ἐντεῦθεν αὐξομένη κατὰ προκοπὴν εἰς πᾶν τὸ τῶν εὐσεβῶν διεδόθη γένος· πλήν γε καὶ ὁ Μωσῆς ἐπὶ τέλει τῆς καθ' αὐτὸν ἱστορίας τούτους τῇ ἄλλῃ συνταττόμενος κτίσει, «Εὐφράνθητε, οὐρανοί», φησί, «καὶ προσκνησάτωσαν αὐτὸν πάντες
 20 ἄγγελοι Θεοῦ».

Τρίτον ἐκεῖνό φησιν. Εἰ τῶν ἀοράτων τὰ ὄρατὰ ἐγγυτέρω τε ἡμῶν καὶ πρὸς γνῶσιν ἐπιτηδειότερα, εὐλόγως τῶν αἰσθητῶν παραδιδούς τὴν γένεσιν ὁ Μωσῆς τὰ μείζω τέως τοῖς εἰσαγομένοις διὰ τὸ δυσέφικτον καὶ πολλῆς παιδαγωγίας δεόμενον παρα-
 25 τρέχει. Κακεῖνο δέ μοι συνεπιθεώρει· Μιᾶς δέονται τῆς διδασκαλίας τὰ αἰσθητά, ὅτι προήχθησαν ἐκ Θεοῦ, τὰ δὲ νοητὰ διττὴν ἀπαιτεῖ, ὅτι τέ εἰσι καὶ ὡς ἢ τούτων οὐσίωσις ἐκ Θεοῦ. Ἔτι δὲ ἀγγέλων οὐκ ἐμνήσθη τῆς κοσμογενείας ἀπαρχόμενος, ἵνα μὴ τινες τῶν εὐριπίστων τε καὶ εὐμεταβόλων δι' ἀγγέλων τὸ πᾶν ὑποστη-
 30 ναί τε καὶ δημιουργηθῆναι δοξάσωσιν. Εἰ γὰρ καὶ μηδεμίαν ἀφορμὴν Μωσέως κατὰ τὴν συγγραφὴν παρασχόντος, ὁμως

Δεύτερον, μὲ τὸν αἰσθητὸ κόσμον ὁ Μωυσῆς ἤθελε, μὲ ὅσα νομοθετοῦσε σὰν σὲ εἰκόνα, νὰ παρουσιάσει τὸν τεχνίτη καὶ δημιουργό του, ἐπειδὴ ἦταν τότε πιὸ ὑλόφρονες καὶ μόλις ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ συγγενῆ μ' αὐτοὺς μποροῦσαν νὰ κατανοοῦν τὸν Δημιουργὸ καὶ τεχνίτη τῶν ὄρατῶν πραγμάτων. Αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ἐπιτύχει μὲ τὴ διήγησή του γιὰ τοὺς ἀγγέλους· γιατί τὸ νὰ παρέχει τὴ γνώση τοῦ ἀγνώστου ἀπὸ τὰ ἀγνωστα καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ φανερά εἶναι ἀσύμφορο καὶ εἶναι πολὺ ἀνίσχυρο. Ἐξάλλου τὸν Θεό, ἂν καὶ ὄχι ὀρθά, ὥστόσο τὸν τιμοῦσε κάπως τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ νομοθεσία, ἐνῶ τῶν ἀγγέλων οὔτε τὴν ὀνομασία του γνώριζε, ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν ἢ δύο πού τοὺς εἶχε ἀποκαλύψει ἢ χάρη τοῦ Πνεύματος. Τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ λόγος, ὅτι καὶ μέχρι τώρα ἡ τάξις τῶν Σαδουκαίων ὁμολογεῖ ὅτι ὑπάρχει Θεὸς καὶ Δημιουργός, τολμᾷ ὅμως νὰ αὐθαδιάζει ὅτι ἀγγελοὶ δὲν ὑπάρχουν καθόλου⁹. Ἡ φύσις καὶ τὸ ὄνομα τῶν ἀγγέλων, πού ἦταν κατ' ἀρχάς ἀγνωστὴ, ἀπὸ τότε ἔγινε γνωστὴ, ἀφότου ἔγινε γνωστὴ ἡ πίστις τοῦ Ἀβραάμ στὸν Θεό. Ἀπὸ τότε αὐξανόμενη καὶ προοδύοντα ξαπλώθηκε σὲ ὅλο τὸ πλῆθος τῶν εὐσεβῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωυσῆς στὸ τέλος τῆς ἱστορίας του, ἐντάσσοντας αὐτοὺς ἀνάμεσα στὴν ἄλλη δημιουργία, ἀναφωνεῖ: «Νιῶστε εὐφροσύνη, οὐρανοί, καὶ ἅς τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἀγγελοὶ τοῦ Θεοῦ»¹.

Προσθέτει καὶ ἓνα τρίτο. Ἄν ἀπὸ τὰ ἀόρατα τὰ ὄρατὰ εἶναι πλησιέστερά μας καὶ προσφέρονται καλύτερα στὴ γνώση μας, εὐλόγα ὁ Μωυσῆς, παραδίδοντάς μας τὴ γένεσις τῶν αἰσθητῶν, παρατρέχει στὴν ἀρχὴ σ' αὐτὰ πού διηγεῖται τὰ μεγαλύτερα, ἐπειδὴ εἶναι δύσκολο νὰ προσεγγιστοῦν καὶ ἀπαιτοῦν πολλὴ παιδαγωγία. Πρόσεχε ὅμως σὲ παρακαλῶ μαζί μ' αὐτὰ καὶ τοῦτο· Τὰ αἰσθητὰ χρειάζονται μιὰ ἐξήγησις, ὅτι δηλαδὴ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ τὰ νοητὰ θέλουν διπλῆ, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ὅτι ἡ ὑπαρξὴ τους ὀφείλεται στὸν Θεό. Ἀκόμα δὲν ἔκανε λόγο γιὰ τοὺς ἀγγέλους ἀρχίζοντας τὴν ἀφήγησή του γιὰ τὴν κοσμογονία, γιὰ νὰ μὴ φτάσουν κάποιοι, πού παρασύρονται καὶ μεταβάλλονται εὐκόλα, νὰ πιστέψουν ὅτι τὸ πᾶν ἔλαβε ὑπόστασις καὶ δημιουργήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Γιατί ἂν, μολονότι ὁ Μωυσῆς δὲν τοὺς εἶχε δώσει καμμιά ἀφορμὴ κατὰ τὴ

Ἐβραίων τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ οἷς φίλον ἢ ἐκείνων ἀπάτη, δι' ἀγγέλων τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ δημιουργηθῆναι παραληρουῖσιν, ἐπὶ πόσον ἂν οὐκ ἐπενεμήθη τὸ νόσημα, εἴ τι τοιοῦτον τῷ νομοθέτῃ ἀνεγέγραπτο;

5 Καὶ ὄρα μοι τὴν τοῦ λόγου ἀκρίβειαν. Ἀπὸ τοίνυν τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ μέχρι τῆς Νῶε γενεᾶς ἀγγέλων φύσις εἰς ἀνθρώπων γνῶσιν οὐκ ἀφίκετο· περίοδος δ' ἂν εἴη αὕτη τοῦ χρόνου πρώτη. Οὐ μὴν οὐδὲ κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, ἥτις εἰς τὴν πυρογοποιίας ἀπολήγει τόλμαν. Ἄλλ' οὐδ' ἡ τρίτη τοῦ χρόνου περίοδος τῆ
10 τῶν ἀγγέλων ἔχει γνώσει σεμνύνεσθαι, ἥτις μέχρι τῆς τοῦ Ἀβραὰμ θεογνωσίας, ὡς δῆλον, παρατείνεται. Ἐπεὶ δὲ τῷ Ἀβραὰμ αἰ συνθῆκαι τὴν Δεσποτικὴν ἐπιδημίαν οἶονεὶ θεμελιουσαί τε καὶ προδιοικονομοῦσαι γεγόνασι, καὶ ἤρξατο μᾶλλον τὸ ἀνθρώπινον τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς ἐναυγάζεσθαι
15 καὶ τὸ παλίρρουν τῆς γνώμης εἰς στάσιμον εὐσεβείας πίστιν διαπήγνυσθαι, τότε, δῆ, τότε τῶν ἀγγέλων ἓνα διοικονομεῖται τῇ παιδίσκῃ τοῦ Ἀβραὰμ Ἄγαρ διακονεῖν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ καταπραΐνειν διηπορημένον τε καὶ ἄθυμον, μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφειείσης τῆς ἱστορίας ὡς πολὺ μὲν ἔστι τὸ μέσον διακονίας καὶ δημιουργίας καὶ
20 δημιουργοῦ καὶ ὑπηρετούντων· τὸ μὲν γὰρ κυριότητος καὶ δεσποτείας, τὸ δὲ ὑπακοῆς καὶ δουλείας. Διὸ καὶ Παῦλος, εἰς τις ἄλλος νομομαθῆς ὢν, «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ Πνεύματα», διακέρραγεν, «εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα;». Διὰ ταύτην μὲν οὖν τὴν αἰτίαν, ὡς ἔφθην εἰπῶν, ἀγγέλων κατ' ἀρχὰς ἡ ἱστορία γένεσιν οὐκ
25 ἀναγράφει. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ συγγραφεὺς, καὶ ἕτερα συνάψας τούτοις, οὐκ ἔμοιγε δοκοῦντα τὸ ἀναγκαῖον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν φέρειν προβάλλεσθαι, τὸν γ' ἀποπερατοῖ λόγον.

Ὁ δὲ δ' αὐτῷ καὶ ἐ' τοῦ διβλίου λόγος, ἐν δυσὶ κεφαλαίοις περιγραφόμενος, οὐδὲν ἕτερον διαλαμβάνει, [κ.] ἢ ὅτι τῶν προεπω-
30 δεσάτων ἦν τὴν ἀπαράλλακτον καὶ φυσικὴν εἰκόνα τοῦ Πατρὸς ἡμᾶς τοὺς κατ' εἰκόνα μὲν γεγονότας, τὸν δὲ χαρακτῆρα κιβδη-

συγγραφή του, ὅμως ὄχι λίγοι Ἑβραῖοι, πού τοὺς ἀρέσει νὰ ἔξαπατοῦν τοὺς πολλούς, παραληροῦν ὅτι ὁ κόσμος καὶ ὅσα τὸν ἀποτελοῦν δημιουργήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, πόσο περισσότερο δὲν θὰ ξαπλωνόταν ἡ ἀσθένεια, ἂν εἶχε γράψει κάτι τέτοιο ὁ νομοθέτης;

Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀκρίβεια τοῦ λόγου. Ἀπὸ τὴν παράβαση δηλαδή τοῦ Ἀδάμ μέχρι τὴ γενεὰ τοῦ Νῶε ἡ γνώση τῆς φύσης τῶν ἀγγέλων δὲν εἶχε φτάσει στους ἀνθρώπους. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη χρονικὴ περίοδος. Οὔτε ὅμως καὶ κατὰ τὴ δεύτερη περίοδο, πού καταλήγει στὸ τόλμημα τῆς πυργοποιίας. Ἄλλ' οὔτε καὶ ἡ τρίτη χρονικὴ περίοδος, πού παρατείνεται, ὅπως εἶναι φανερό, ὡς τὴ γνωριμία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ γιὰ τὴ γνώση τῶν ἀγγέλων. Ὅταν ὅμως συνέπεσαν στὸν Ἀβραάμ οἱ συνθῆκες πού κατὰ κάποιο τρόπο θεμελιώνουν καὶ προοικονομοῦν τὴν ἔλευση τοῦ Κυρίου καὶ ἄρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ δέχονται στὰ μάτια τῆς διάνοιας τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ σὰν παλίρροια ἀσταθῆς γνώμη τους νὰ πῆξει σὲ σταθερὴ ὀρθὴ πίστη, τότε πιά, τότε γίνεται ἡ οἰκονομία, ὥστε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους νὰ ὑπηρετεῖ τὴ δούλη τοῦ Ἀβραάμ ἢ Ἄγαρ² καὶ νὰ καταπραῖνει τὴν ἀνέχεια καὶ τὴν λύπη τῆς, διακηρύσσοντας κατὰ κάποιο τρόπο ἢ Ἱστορία, ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὴ διακονία καὶ τὴ δημιουργία, ἀνάμεσα στὸν Δημιουργὸ καὶ ἐκείνων πού διακονοῦν. Γιατὶ τὸ ἓνα δηλώνει κυριότητα καὶ δεσποτεία, τὸ ἄλλο ὑπακοή καὶ δουλεία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, νομομαθῆς ὅσο κανεὶς ἄλλος, διακήρυξε: «Δὲν εἶναι ὅλοι λειτουργικὰ πνεύματα, πού ἀποστέλλονται πρὸς διακονία;»³. Γι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν αἰτία, ὅπως εἶπα πιὸ πάνω, δὲν ἀναγράφει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ Γραφὴ τὴ γένεση τῶν ἀγγέλων. Κι ἀφοῦ ὁ συγγραφέας εἶπε ὅλα αὐτὰ καὶ συνέδεσε μ' αὐτὰ καὶ κάποια ἄλλα πού δὲν φαίνονταν κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ συμβάλλουν μὲ κάτι ἀναγκαῖο στὸ θέμα, τελειώνει καὶ τὸ τρίτο βιβλίο.

Τὸ τέταρτο καὶ τὸ πέμπτο βιβλίο, περιοριζόμενα σὲ δύο κεφάλαια, [20] δὲν περιλαμβάνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἦταν ἀπὸ τὰ πλέον πρέποντα τὴν ἀπαράλλακτη καὶ φυσικὴ εἰκόνα τοῦ Πατέρα, ἐμεῖς πού ἔχομε πλασθεῖ κατ' εἰκόνα του καὶ παραχαράξαμε τὴ

3. Ἑβρ. 1, 14.

λεύσαντας, ταύτην ἡμᾶς ἀποκαθαῖραι τε τῶν κηλιδωμάτων καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀναμορφώσασθαι, [κα.] καὶ ὡς ἔδει τὴν ἀληθῆ καὶ ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ Σοφίαν τοὺς εἰς ἀλογίαν παρατραπέντας καὶ πρὸς τὸν κτηνώδη βίον ἀπονεύσαντας ἀπαλλάξαι τε τῆς
5 ἀλογίας καὶ πρὸς τὸ νοερόν ἐπαναγαγεῖν ἀξίωμα.

κβ. Ὁ δὲ ζ' αὐτῷ λόγος κεφάλαιον προβάλλεται πρῶτον, “Διὰ τί δημιουργὸς ὁ Υἱὸς λέγεται τῆς τε πρώτης ἡμῶν ὑποστάσεως καὶ τῆς ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων ἀναπλάσεως, εἶτα καὶ κριτῆς ἀπάντων ἐν τῷ καιρῷ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως”. Ἐχομένων γὰρ τῶν
10 τριῶν τούτων καταστάσεων ἀλλήλοις καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν δεσπότην καὶ τεχνίτην ἀναφερομένων, καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ἀλληλουχεῖται καὶ συνυφαίνεται ζήτησίς τε καὶ ἐπίλυσις Ἐπεὶ γὰρ ἔκτισε, δικαίως καὶ διαλυθέντας ἀνακτίζει καὶ ἐπεὶ τοῦτο, ἀκολούθως τῷ οἰκείῳ πλάσματι καὶ νομοθετεῖ νομοθετῶν δὲ δῆλον ὅτι καὶ τὴν
15 κρίσιν τοῖς τε νομοφυλακοῦσι καὶ τοῖς τὸ παράνομον προελομένοις αὐτὸς ἀδέκαστον τὸ προνόμιον ἔχει διανέμειν. Προηγουμένης οὖν τῆς ζητήσεως, “Διὰ τί μηδεμιᾶς οὔσης ἐν τῇ Τριάδι διαφορᾶς, καθ' ὑπεροχὴν λέγω καὶ ἔλλειψιν, ὁ Υἱὸς μᾶλλον δημιουργὸς τε καὶ πλάστης ἀνακηρύττεται”, καὶ ταύτης τὴν λύσιν ἤδη
20 λαμβανούσης, φανερόν ὡς καὶ τὰ ἐφεξῆς τῶν ζητημάτων συνδιαλύεται.

Φησὶν οὖν ὡς καλῶς καὶ εὐλόγως ἡ δημιουργία τοῦ παντὸς κατ' ἐξαιρέτον τῷ Υἱῷ ἀναφέρεται. Καὶ γὰρ τοῦ Λόγου μετὰ σαρκὸς ἐπιδημήσαντος αἱ μείζους καὶ πλείους περὶ τὴν δημιουργίαν
25 αἰρέσεις προσέκοψαν, καὶ οἱ μὲν τὸν ἕνα καὶ ὡς ἀληθῶς Δημιουργὸν ἀγνοήσαντες, εἰς πολλὰς αἰτίας τὴν τῶν ὄντων ἀνήψαν ὑπόστασιν, ἔνιοι δ' οὖν οὐκ εἰς πλῆθος μόνον θεῶν ἐξεχύθησαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀγαθῷ πονηρὸν ἀντανιστῶντες τὴν τῶν ὄλων ἀμέριστον ἐπιστασίαν εἰς ἀντικειμένας προνοίας διέσχισαν. Τινὲς δὲ καὶ τῆς
30 ἀμεροῦς καὶ διὰ πάντων τὸ ἴσον ἐχούσης θεότητος μεριστὰς πικροὺς καὶ ἀδίκους σφᾶς αὐτούς προκαθίσαντες, ὅλον τὸ θεοπρεπὲς τῷ Πατρὶ περικλείσαντες, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς

σφραγίδα, αὐτὴ τὴν εἰκόνα νὰ τὴν καθαρίσομε ἀπὸ τὶς κοιλίδες καὶ νὰ τὴν ἀποκαταστήσομε στὴν παλαιὰ ὠραία μορφή της, [21] καὶ ὅτι ἔπρεπε ἡ ἀληθινὴ καὶ ἐνυπόστατη Σοφία τοῦ Θεοῦ, ἐμᾶς ποὺ παρεκτραπήκαμε στὴν ἀλογία καὶ ἀποκλίναμε στὸν ζώωδη βίον, καὶ ἀπὸ τὴν ἀλογία νὰ μᾶς ἀπαλλάξει, καὶ νὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὴν πνευματικὴ καὶ λογικὴ ἀξία τοῦ δημιουργήματος.

22. Τὸ ἕκτο βιβλίον προβάλλει πρῶτα τὸ ἕξῃς κεφάλαιον· “Γιατί ὁ Υἱὸς λέγεται δημιουργὸς τῆς πρώτης ὑπόστασής μας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνάπλασής μας στὰ τέλη τῶν αἰώνων, καὶ ἔπειτα καὶ κριτὴς ὄλων τὸν καιρὸ τῆς κοινῆς ἀνάστασης”. Ἐπειδὴ εἶναι συνδεδεμένες μεταξύ τους οἱ τρεῖς αὐτὲς καταστάσεις (πλάση, ἀνάπλαση, κρίση) καὶ ἀναφέρονται στὸν ἴδιον κύριον καὶ τεχνίτην, κατὰ συνέπεια καὶ ἡ ἀπορία καὶ ἡ λύσις σχετικὰ μὲ αὐτὰ βρίσκεται σὲ ἀλληλουχία καὶ συμπλοκή. Ἐξ αὐτοῦ δηλαδὴ μᾶς δημιούργησε, κατὰ δίκαιον λόγον ὅταν διαλυθῆκαμε μᾶς ἀναδημιουργεῖ· καὶ ἀφοῦ ἔγινε αὐτό, στὴ συνέχεια καὶ νομοθετεῖ γιὰ τὸ πλάσμα του, καὶ νομοθετώντας εἶναι φανερό ὅτι ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἀπονέμει ἀδέκαστη τὴν κρίσιν του καὶ σ’ αὐτοὺς ποὺ τήρησαν τὸ νόμον καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ προτίμησαν τὴν παρανομίαν. Προσηγεῖται λοιπὸν ἡ ἀπορία· “Γιατί, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει καμμιά διαφορὰ στὴν Τριάδα, ἐννοῶ ὑπεροχὴ ἢ ἔλλειψη, ἀνακηρύσσεται περισσότερον ὁ Υἱὸς δημιουργὸς καὶ πλάστης”, καὶ λαμβάνοντας αὐτὴ ἤδη τὴν λύσιν της, εἶναι φανερό ὅτι καὶ οἱ ἐπόμενες ἀπορίες βρίσκουν καὶ αὐτὲς τὴν λύσιν τους.

Λέγει λοιπὸν, ὅτι σωστὰ καὶ εὐλόγα ἡ δημιουργία τοῦ σύμπαντος ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ στὸν Υἱόν. Γιατί, ὅταν ὁ Λόγος ἐπιδήμησε μὲ σάρκα οἱ μεγαλύτερες καὶ περισσότερες γύρω ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αἰρέσεις συνάντησαν ἐμπόδιον, καὶ ἄλλοι, ἀγνοώντας τὸν ἕνα καὶ πραγματικὸν Δημιουργόν, ἀπέδωσαν σὲ πολλὰς αἰτίαι τὴν ὑπαρξίν των ὄντων, ἐνῶ μερικοὶ δὲν ἐξέκλιναν μόνον σὲ πλῆθος θεῶν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπαραθέτοντας τὸ κακὸν στὸ ἀγαθόν, διαίρεσαν τὴν ἀδιαίρετην κυβέρνησιν των ὄλων σὲ ἀντίπαλας πρόνοιαι. Μερικοὶ πάλιν, ὀρίζοντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς πικροὺς καὶ ἀδικοὺς κυρίους τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἀχώριστης καὶ τῆς σὲ ὅλα ἰσότιμης θεότητος, καὶ περικλείοντας ὅλην τὴν θεότητα στὸν Πατέρα, ἐξέβαλαν ἀπὸ τὴν συμφυῖαν τὸν Υἱόν καὶ

συμφυίας ἀπώσαντο, προφάσεως (ὡς ἐνόμιζεν αὐτῶν τὸ ἀσύνη-
 τον) περιδρασσόμενοι, ὅτι δὴ πού Θεὸν ἓνα, ὃν καὶ Πατέρα ὑμνεῖ,
 τὰ Παλαιὰ Νόμιμα ἀνακηρύττουσι, καὶ τόλμης ἐστὶν ἀγούσης εἰς
 παρανομίαν Θεὸν τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα συνομιλοεῖν. Τούτων δ'
 5 ἂν εἶεν ἄγνοιαν μὲν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐκνοσήσαντες,
 ὅσοις τὸ Ἰουδαϊκὸν τε καὶ Ἑλληνικὸν ἐνετάκη φρόνημα, οἱ δὲ
 γνῶσιν μὲν, ἐπισφαλῆ δέ, κτησάμενοι, ὥσπερ Ἄρειος καὶ οἱ κατὰ
 Μακεδόνιον, οἱ συνηρίθμουν ἀθέως τῇ κτίσει τὸν Κτίσαντα.

Ὅρα οὖν, τῆς τοιαύτης πλάνης οὕτως ἐπιπολάζειν κατισχνού-
 10 σης, εἰ καὶ τὸ τῆς δημιουργίας τῶν ὄλων ἀξίωμα ἀφωρισμένως
 προσανετέθη τῷ Πατρὶ, εἶτα καὶ ἡ ἀνάπλασις καὶ ἡ κρίσις, ποία
 μανίας οὐκ ἂν διεπλάττετο τοῖς ἀσεβέσι πρόφασις εἰς τὸ τὸν μὲν
 Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ἢ μηδ' ὄλως ὑφεστάναι, ἢ καὶ ὑφεστῶτα εἰς
 τὴν τῶν κτισμάτων χώραν ἀπελαύνειν καταθρασύνεσθαι; Διὰ
 15 τοῦτο οὖν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ οἰκονομικῶς ὑπεξίσταται τῆς τε κατ'
 ἀρχὰς δημιουργίας καὶ τῆς ἀναπλάσεως, εἶτα καὶ τῆς κρίσεως. Οὐ
 μὴν ἀλλ' οὐδ' εἰ τῶν εἰρημένων μὲν τινος ὁ Πατὴρ ὑπεξέστη τῷ
 Υἱῷ, μὴ πάντων δὲ τῶν εἰρημένων, οὐδὲ τοῦτο ἂν ἦν τῆς πάντα
 σοφῶς οἰκονομούσης Προνοίας, ὅπου γε μηδὲ τοιαύτης ὄλως ὑπο-
 20 φαινομένης ἀφορμῆς πολλοὶ τῶν ἀσεβῶν τὰς δύο διαθήκας ἐναν-
 τίοις νομοθέταις διενείμαντο. Ὡστε ἐναρμόστῳ τε καὶ θεοπρεπεῖ
 λόγῳ καὶ οἰκονομίᾳ πεπληρωμένη σοφίας τῷ Υἱῷ καὶ ἡ πλάσις καὶ
 ἡ ἀνάπλασις καὶ ἡ κρίσις κἂν τῶν τριῶν ὑποστάσεων εἴη ταῦτα
 κοινά, κατ' ἐξαιρέτον ἀναφέρεται. Οὕτω μὲν οὖν τὴν προκειμένην
 25 ἀπορίαν ὁ φιλόθεος συγγραφεὺς ἐπιλύεται, συνυποβάλλων καὶ
 ἕτερα ἅτινα οὐχ ὁμοίως τοῖς εἰρημένοις τὸ χρήσιμον παρεχόμενα.

Μεταξὺ δὲ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ ἕτερόν τε αὐτῷ
 ἄξιον ἐξετάσεως συνδιαπλέκεται. Ζητεῖ γὰρ διὰ τί προτέτακται ὁ
 Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, εἶτα τὸ Πνεῦμα τρίτον συντάτεται. Καὶ φησιν ὡς
 30 ἡ θεία φύσις ἄρρητος οὐσα καὶ ἀκατάληπτος, δῆλον ὡς οὔτε λο-
 γισμῷ τινι οὔτε ῥήματι αὐτὸ τοῦτο ὅπερ ἐστὶν ἐκκαλύπτεται ἢ ὀνο-
 μάζεται, οἷς δ' ἂν καὶ πρὸς ἐμφάνειαν δι' οἰκονομίαν ἄφατον κα-

τὸ Πνεῦμα, ἀρπάζοντας τὴ δικαιολογία (ὅπως πίστευαν μὲ τὴν ἀνοησία τους), ὅτι ἓνα Θεὸ (τὸν ὁποῖο καὶ ἀποκαλεῖ Πατέρα) ἀνακηρύττει ὁ Παλαιὸς Νόμος, καὶ ὅτι εἶναι τὸ λημὴ πού ὁδηγεῖ στὴν παρανομία νὰ ὁμολογήσομε Θεὸ καὶ τὸν Υἱὸ ἢ τὸ Πνεῦμα. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ὅσοι κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῆς ἀγνοίας τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, στίς ψυχὰς τῶν ὁποίων χύθηκε τὸ Ἰουδαϊκὸ καὶ Ἑλληνικὸ φρόνημα, καὶ ὅσοι ἔλαβαν βέβαια γνώση, ἐσφαλμένη ὅμως, ὅπως ὁ Ἄρειος καὶ ἡ ὁμάδα τοῦ Μακεδονίου, πού συναριθμοῦσαν κατὰ τρόπο ἄθεο τὸν Κτίστη μὲ τὴν κτίση.

Πρόσεχε λοιπόν· ἡ πλάνη αὐτὴ πού μὲ τόση δύναμη ἀπλωνόταν παντοῦ καὶ κυριαρχοῦσε, ἂν καὶ τὸ ἔργο τῆς δημιουργίας εἶχε ἀπονεμηθεῖ στὸν Πατέρα χωριστὰ καὶ ἔπειτα καὶ ἡ ἀνάπλαση καὶ ἡ κρίση, ποιά πρόφαση γιὰ τὴν τρέλλα τους δὲν θὰ φαντάζονταν νὰ χρησιμοποιοῦσιν μὲ θράσος οἱ ἀσεβεῖς γιὰ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει καθόλου, ἢ, καὶ ἐνῶ ὑπάρχει, νὰ τὸν ἀπωθήσουν στὴ χώρα τῶν κτισμάτων; Γι' αὐτὸ λοιπόν ὁ Πατέρας παραχωρεῖ κατ' οἰκονομία στὸν Υἱὸ τὴν ἀρχικὴ δημιουργία καὶ στὴν ἀνάπλαση καὶ ἔπειτα καὶ τὴν κρίση. Ὡστόσο, καὶ ἂν ὑποχωροῦσε σὲ κάτι ὁ Πατέρας στὸν Υἱὸ καὶ ὄχι σὲ ὅλα ὅσα εἶπαμε, οὔτε αὐτὸ θὰ ἦταν γνώρισμα τῆς Πρόνοιας πού οἰκονομεῖ τὰ πάντα μὲ σοφία, τὴ στιγμή πού χωρὶς νὰ ὑποδηλώνεται κἂν τέτοια ἀφορμή, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς μοίρασαν τίς δύο Διαθῆκες σὲ ἀντίθετους νομοθέτες. Ὡστε μὲ λόγο πρέποντα καὶ θεῖο καὶ οἰκονομία γεμάτη σοφία ἀναφέρεται στὸν Υἱὸ ὡς ὅλως ἰδιαίτερο γνώρισμα καὶ ἡ πλάση καὶ ἡ ἀνάπλαση καὶ ἡ κρίση, παρόλο πού αὐτὰ εἶναι κοινὰ καὶ στίς τρεῖς ὑποστάσεις. Ἐτσι λοιπόν δίνει λύση ὁ φιλόθεος συγγραφέας σ' αὐτὴ τὴν ἀπορία καὶ μαζὶ παραθέτει καὶ μερικὰ ἄλλα πού δὲν παρέχουν ὅμοια ὠφέλεια μὲ τὰ ἄλλα.

Μὲ τὸ ἐξεταζόμενο ζήτημα συνδιαπλέκεται καὶ ἓνα ἄλλο πού ἀξίζει νὰ τὸ ἐξετάσομε. Ἐρωτᾷ δηλαδή, γιατί τάσσεται ὁ Πατέρας πρὶν τὸν Υἱὸ καὶ ἔπειτα τάσσεται τρίτο τὸ Πνεῦμα. Καὶ λέγει, ὅτι ἡ θεία φύση, πού εἶναι ἀρρητη καὶ ἀκατανόητη, εἶναι φανερό ὅτι οὔτε μὲ κάποια σκέψη οὔτε μὲ κάποια λέξη ἀποκαλύπτεται ἢ ὀνομάζεται αὐτὸ ἀκριβῶς πού εἶναι, καὶ ἂν γιὰ λόγους οἰκονομίας ἐμφανισθεῖ

τασῆ οὐχ ὡς ἔστιν, ἀλλ' ὡς ἐκάστῳ τῶν ἐμφανιζομένων δυνατόν τε καὶ συμφέρον, οὕτως αὐτῆς τοῦ κάλλους τὰς μαρμαρυγὰς ἐνήσι τε τοῖς εἰς αὐτὴν ἀτενίζουσι καὶ παραπολαύειν παρέχεται. Διὸ βαθύτερόν τε καὶ θεολογικώτερον φάναι, κἂν Τριάδα, κἂν μονά-
 5 δα, κἂν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, κἂν Θεότητα, κἂν ἕτερόν τι τὴν ἄληπτον ἐκείνην καὶ ἄφατον ἐννοήσωμεν ἢ ὀνομάσωμεν φύσιν, οὐχὶ ταῦτα, ἀλλ' ὑπὲρ ταῦτά ἐστι. Διὸ καὶ ὁ τῶν ἀπορρήτων μυσταγωγός, «Ἐκ μέρους», βοᾷ, «γινώσκωμεν, καὶ ἐκ μέρους προ-
 10 θήσεται». Καὶ ὁ γνήσιος δὲ τούτου μαθητής, ὁ σοφὸς Διονύσιος, τὰ αὐτὰ καὶ τοῖς αὐτοῖς μικροῦ διαμαρτύρεται ῥήμασι, καὶ μάλιστα γὰρ ἐν τοῖς περὶ τελείου καὶ ἐνός

Οὐκοῦν ἐπεὶ τὰ πλεῖστα τῶν περὶ Θεοῦ οὐχ ὅπερ ἐστὶ παρα-
 δηλοῖ χειραγωγία δὲ μᾶλλον τίς ἐστὶ καὶ συγκατάβασις, διὰ τῶν
 15 συντρόφων ἡμῖν καὶ πραγμάτων καὶ ὀνομάτων τὸν νοῦν ἡμῶν πρὸς τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀναφέρουσα, δῆλον ὅτι τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ προτετάχθαι τὸν Πατέρα κατὰ τὴν ἐκφώνησιν, εἶτα τὸν Υἱὸν καὶ μετ' ἐκείνῳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς πού καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης παιδαγωγῶν ἡμᾶς πρὸς τοὺς μαθητάς φησι «Πορευθέντες μαθη-
 20 τεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», ἐπεὶ γὰρ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ θεία φύσις οὔτε προτέτακται οὔτε ὑποτέτακται, ἀλλὰ καὶ πάσης ὑπερίδρυνται καὶ ἀριθμῆσεως καὶ μοναδικῆς ἐπινοήσεως, εἴπερ καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ μονὰς περὶ οὐσίαν, τὸ δὲ θεῖον ὑπε-
 25 ρούσιον. Ὡσπερ οὖν τὸ Θεῖον τὰ ἐν χρόνῳ πάντα ἀχρόνως ἐπίσταται καὶ ἀμερίστως τὰ μεριστὰ καὶ ἀρρεύστως τὰ ῥέοντα, οὕτω πᾶσα γεννητὴ φύσις καὶ τὸ ὑπέρχρονον ἐν χρόνῳ νοεῖ, καὶ μεμερισμένως τὸ ἀμέριστον, καὶ τὸ ἄφθεγκτον διὰ συντρόφου φωνῆς ὀνόμασι διαμεμορφωμένης καὶ ῥήμασιν.

30 κγ'. Εἶτα ἐφεξῆς ἐξετάζει, "Τίνος ἕνεκεν ὁ μὲν Υἱὸς κατὰ τὴν ἐκφώνησιν μέσος παραλαμβάνεται, ἄκρα δὲ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦ-

σὲ κάποιους μὲ τρόπο ἀνέκφραστο, ὄχι ὅπως εἶναι, ἀλλ' ὅπως εἶναι δυνατὸ καὶ συμφέρον σέ καθένα ἀπὸ αὐτοὺς στοὺς ὁποίους ἐμφανίζεται, ἔτσι ἐνσταλάζει τὶς μαρμαρυγὲς τῆς ὁμορφιάς τῆς σὲ ὅποιους ἀτενίζουν πρὸς αὐτὴν καὶ παρέχεται γιὰ νὰ τὴν ἀπολαύσουν. Γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ μιλήσουμε βαθύτερα καὶ θεολογικότερα, εἴτε Τριάδα, εἴτε μονάδα, εἴτε Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ Πνεῦμα, εἴτε θεότητα, εἴτε κάτι ἄλλο ἐννοήσαμε ἢ ὀνομάσαμε τὴν ἀσύλληπτη καὶ ἀφατη ἐκείνη φύση, δὲν εἶναι κανένα ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μυσταγωγὸς τῶν ἀπορρήτων φωνάζει: «Μερικὴ γνώση ἔχομε καὶ μερικὴ δυνατότητα προφητείας· ὅταν ὅμως θὰ ἔλθει τὸ τέλει, τότε τὸ μερικὸ θὰ καταργηθεῖ»⁴. Καὶ ὁ γνήσιος μαθητὴς του, ὁ σοφὸς Διονύσιος, ἐπιβεβαιώνει τὰ ἴδια καὶ μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν λόγια, καὶ μάλιστα σχετικὰ μὲ τὸ τέλει καὶ τὸ ἓνα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ περισσότερα ἀπὸ ὅσα λέγονται σχετικὰ μὲ τὸν Θεὸ δὲν δηλώνουν αὐτὸ ποῦ ἀκριβῶς εἶναι, ἀλλ' ἀποτελοῦν μᾶλλον ἓνα εἶδος χειραγωγίας καὶ συγκατάβασης μὲ τὰ οἰκεῖα σ' ἐμᾶς πράγματα καὶ ὀνόματα ποῦ ἀνεβάζουν τὸ νοῦ μας πρὸς τὰ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς, κάτι τέτοιο προφανῶς εἶναι καὶ ἡ προτάξη τοῦ Πατέρα κατὰ τὴν ἐκφώνηση, ἔπειτα ν' ἀκολουθεῖ ὁ Υἱὸς καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος παιδαγωγώντας μας λέγει κάπου πρὸς τοὺς μαθητὲς του, «Πηγαίνετε καὶ διδάξτε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁵, ἐπειδὴ αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ θεία φύση οὔτε προτάσσεται οὔτε ὑποτάσσεται, ἀλλ' ἔχει ἐγκατασταθεῖ πάνω ἀπὸ κάθε πληθυντικὴ ἀπαρίθμηση καὶ μοναδικὴ ἐπινόηση, ἀφοῦ καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ μονάδα ἀναφέρονται σὲ οὐσία, ἐνῶ τὸ θεῖο εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν οὐσία (ὑπερούσιο). Ὅπως λοιπὸν τὸ Θεῖο γνωρίζει ὅλα τὰ χρονικὰ ὡς ἄχρονα καὶ ἀμέριστα τὰ μεριστὰ καὶ ἄρρευστα τὰ ρέοντα, ἔτσι κάθε γεννητὴ φύση καὶ τὸ ἔξω ἀπὸ τὸν χρόνον τὸ νοεῖ μέσα στὸ χρόνο, καὶ τὸ ἀμέριστο διασπασμένο, καὶ τὸ ἀφθεγκτο μὲ τὴ συνηθισμένη σ' αὐτὴν φωνὴ ποῦ διαμορφώνεται μὲ ὀνόματα καὶ ῥήματα.

23. Ἐπειτα στὴ συνέχεια ἐξετάζει τὴν ἀπορία: “Γιὰ ποιοὺ λόγους ὁ Υἱὸς κατὰ τὴν ἐκφώνηση ἐκφωνεῖται μεσαῖος καὶ ὁ Πατέρας καὶ ὁ

μα τὸ ἅγιον". Καί φησιν ὡς, ἐπειδὴ δικαιοσύνης ζυγὸς λέγεται ὁ Θεός, ἀναλόγως τῷ πατρὶ ἡμῖν ζυγῶ καὶ ἡ ἐν τῇ θεία φύσει τάξις ἐπινενόηται, ὥστε τὸν Υἱόν, τὴν μέσην χώραν ἀναπληροῦντα, τὴν ἄκραν ἰσότητα πρὸς τὰ ἄκρα συντηρεῖν· αὐτὸς γὰρ τὴν τε κατ' 5 ἀρχὰς δημιουργίαν καὶ τὴν ὑστερον τοῦ γένους ἀνάπλασιν ἀπειρογάσατο. Καὶ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ ζυγοῦ τὸ ἰσορροπὸν τε καὶ ἰσοδύναμον τῆς ἀπειροδυνάμου Τριάδος αἰνίττεται, μηδεμιᾶς τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἀναφερομένης τὸ πλεόν ἢ πρὸς τὴν κάτω ὀππὴν ἀποκλινούσης, ἀλλ' ἐν τῷ ἴσῳ τε καὶ ὁμοτίμῳ καὶ ἀδιαφόρῳ 10 τῆς δόξης καὶ τῆς οὐσίας ζυγοστατουμένης τε καὶ θεολογουμένης, ἐξ οὗ καὶ ἐν τοῖς γεννητοῖς ἡ ἰσότης δίδοται καὶ τὸ δίκαιον ταλαντεύεται. Τοιαῦτα μὲν οὖν αὐτῷ κατὰ τε τὸ κβ' κεφάλαιον τοῦ 5 βιβλίου καὶ τὸ γ' καὶ κ' συνυφαίνεται.

κδ'.- κε'. Μετὰ τοῦτο δὲ φησιν ἀναλογίαν τινὰ διασώζειν τὴν 15 ἐν ταῖς πτέρυξι τῶν Σεραφεῖμ θεωρουμένην διπλῆν Τριάδα, καὶ τὸ μὲν μέσον ἀναλογεῖν τῷ Πατρί, τὰ δ' ἄκρα τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι· καὶ τὴν τριαδικὴν τῆς ἀγιότητος ἐκφώνησιν ἀπαράλλακτον οὔσαν πάντῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸ ἀπαράλλακτον κατ' οὐσίαν καὶ δυνάμιν καὶ ἐξουσίαν τῶν τριῶν αἰνιγματίζειν ὑποστάσεων. Καὶ ἐπι- 20 σφραγίζειν δὲ καὶ ἐπισυνάπτειν τὸ ὁμοούσιον καὶ ἐνιαῖον τῶν τριῶν τὴν ἐπαγωγὴν καὶ ἐπιφορὰν τοῦ ἐνὸς Κύριος Δηλοῦν δὲ καὶ τῶν πτερῶν τὴν διπλὴν πᾶσαν τὴν εἰς ἡμᾶς δι' αὐτῶν κατιοῦσαν γινῶσιν, εἰ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν διακονεῖται πνευμάτων, οὐχ ἀπλῆν ἀλλ' ὑλικὴν κατιέναι, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τύπων τε καὶ 25 σχημάτων τοῖς συνθέτοις σύνθετον ἀρμοζομένην· διπλοῦν δὲ τὸ ὑλικὸν ἅπαν, ἐξ ὑλῆς συγκείμενον καὶ εἶδους. Ἔτι δὲ καὶ τὰς νοεράς δυνάμεις ἐξ ἁγιασμοῦ καὶ οὐσίας, ὃ τὸ διττὸν αἰνίττεται τῶν πτερύγων, συγκεῖσθαι φασί· δῆλον δὲ ὡς καὶ ἡ τούτων γινῶσις τῆς ὀλοτελοῦς καὶ ὑπὲρ ἀπλότητα γνώσεως, ἣτις μόνῃ τῇ δημιουρ- 30 γικῇ Τριάδι ἀφώρισται, ἐλαττουμένη καὶ τὸ ἀτελὲς ἔχουσα οὐκ εἶη πάσης διπλῆς τὸ ἐλεύθερον ἔχουσα.

Παραδηλοῦν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν «ἅγιος» φωνήν, ἄνευ συνθή-

Υἱὸς εἶναι τὰ ἄκρα”. Καὶ ἀπαντᾷ· Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς λέγεται ζυγὸς τῆς δικαιοσύνης, κατ’ ἀναλογία μὲ τὸ δικό μας ζυγὸ ἔχει ἐπινοηθεῖ καὶ ἡ τάξη ὡς πρὸς τὴ θεία φύση, ὥστε ὁ Υἱός, κατέχοντας τὴ μεσαία θέση, διατηρεῖ τὴν ἄκρα ἰσότητα πρὸς τὰ ἄκρα. Γιατὶ εἶναι αὐτὸς ποὺ πραγματοποίησε καὶ τὴν ἀρχικὴ δημιουργία καὶ τὴ μετάπειτα ἀνάπλαση τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ ζυγοῦ ὑποδηλώνει αἰνιγματικὰ τὴν ἰσορροπία καὶ τὴν ἰσοδυναμία τῆς ἀπειροδύναμης Τριάδας, χωρὶς καμμιά ἀπὸ τὶς τρεῖς ὑποστάσεις οὔτε τὸ περισσότερο νὰ παίρνει οὔτε νὰ κλίνει καὶ νὰ ρέπει πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ οὐσία ζυγίζεται καὶ θεολογεῖται σὲ ἰσοτιμία καὶ ὁμοτιμία καὶ ἔλλειψη διαφορᾶς, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ καὶ στὰ γεννητὰ ὄντα δίνεται ἡ ἰσότητα καὶ ζυγίζεται τὸ δίκαιο. Τέτοια λοιπὸν συνυφαίνονται ἀπὸ αὐτὸν καὶ στὸ εἰκοστὸ δεύτερο καὶ εἰκοστὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ ἔκτου βιβλίου.

24. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ λέγει ὅτι διασώζει κάποια ἀναλογία μὲ τὴ διπλῆ Τριάδα ποὺ βλέπομε στὰ φτερὰ τῶν Σεραφίμ⁶, ὅπου τὸ μέσο ἀναλογεῖ στὸν Πατέρα, καὶ τὰ ἄκρα στὸν Υἱὸ καὶ στὸ Πνεῦμα. Καὶ ἡ τριαδικὴ ἐκφώνηση τῆς ἀγιότητος, ποὺ εἶναι καθόλα ἀπαράλλακτη μὲ τὸν ἑαυτὸ της, παρέχει αἰνιγματικὰ τὸ ἀπαράλλακτο κατὰ τὴν οὐσία καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐξουσία τῶν τριῶν ὑποστάσεων. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρόσθεση καὶ ἡ ἐκφορὰ τοῦ ἑνὸς «Κυρίος» ἐπισφραγίζει καὶ ἐπισυνάπτει τὸ ὁμοούσιο καὶ τὸ ἑνιαῖο τῶν τριῶν. Καὶ ἡ διπλότητα τῶν φτερῶν δηλώνει ὅλη τὴ γνώση ποὺ κατέρχεται σ’ ἐμᾶς μέσω αὐτῶν, παρόλο ποὺ διακονεῖται διὰ τῶν αὐτῶν πνευμάτων, νὰ κατέρχεται ὄχι ἀπλή καὶ καθαρῆ, ἀλλὰ ὑλική, συγκροτούμενη σύνθετη ἀπὸ τοὺς σύμφωνους μ’ ἐμᾶς τύπους καὶ τὰ σχήματα. Ὅλο τὸ ὑλικὸ εἶναι διπλό, ἀποτελούμενο ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή. Ἀκόμα λένε, ὅτι καὶ οἱ νοερὲς δυνάμεις ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀγιασμό καὶ οὐσία, πράγμα ποὺ ὑπανίσσονται τὰ διπλὰ φτερὰ. Καὶ εἶναι προφανές, ὅτι καὶ ἡ γνώση αὐτῶν γιὰ τὴν ὀλικὴ καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλότητα γνώση, ποὺ προσγράφεται στὴ δημιουργικὴ Τριάδα μόνο, ἐπειδὴ εἶναι μικρότερη καὶ ἀτελής δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε διπλότητα.

Ἀλλὰ καὶ αὕτῃ ἡ φωνὴ «ἅγιος», ποὺ ἐκφέρεται χωρὶς σύνθεση

6. Ἦσ. 6, 2 ἔ.

κης προαγομένην καὶ μηδὲ μεσολαβοῦντος ἑτέρου προσρήματος,
 τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον καὶ ἐξηρημένον καὶ ἀδέβηλον τῆς θείας
 φύσεως πρὸς πᾶσαν ἄλλην φύσιν τε καὶ ὑπόστασιν· τοῦτο δὲ τὸ
 «ἅγιος», τῶν ἁγίων αἰνίττεσθαι τὸ ὑπεριδρυμένον καὶ ἀσύγκριτον
 5 πρὸς πᾶσαν ἄλλην ὀνομαζομένην ἁγιότητα· καὶ γὰρ καὶ ὅσοι διὰ
 τὸ Θεῖον ἅγιοι λέγονται, βέβηλοί τε ἂν κριθείησαν καὶ ἀκάθαρτοι
 παραβαλλόμενοι Θεῷ, ὥσπερ καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς δοῦλοι, καὶ
 μὴ ὄντα τὰ ὄντα πρὸς τὸν ὄντως ὄντα ἐξεταζόμενα. Τὸ ἐξαίρετον
 τοίνυν, ὡς εἴρηται, καὶ μεμονωμένον καὶ πάσης ἄλλης ὑπερόριον
 10 φύσεως ἐπὶ Θεοῦ καταγγέλλει τὸ «ἅγιος». Ἄγιον γὰρ ἐνταῦθα
 οὐχὶ τὸ ῥύπου τινὸς καθαρὸν εἶναι διὰ σώματος ἢ ψυχῆς διαβαί-
 νοντος (ἄπαγε· ποῦ γὰρ ἐγκώμιον Θεοῦ, μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἔσχα-
 τος ψόγος εἰς ὕμνον παραλαμβάνειν τὸ παθῶν ἀπηλλάχθαι τὸ
 Θεῖον λέγειν τῶν ἡμετέρων;), ἀλλὰ τὸ ἀφωρισμένον καὶ ὑπεριδρυ-
 15 μένον τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ ἀνακεχωρηκὸς ἀνυμνεῖ. Σύνηθες
 δὲ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ τὸ τοιοῦτον τῆς λέξεως σημαινόμενον, ὡς τό,
 «Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται», του-
 τέστιν ἀφωρισμένον. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς Κριταῖς «Τέξῃ υἱόν, καὶ
 οὐκ ἀναθήσεται σίδηρος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὅτι ἡγιασμένον
 20 ἐστὶ τὸ παιδάριον», καὶ μυρία ἄλλα. Οὕτω δὴ καὶ ἁγιάζεσθαι τὸν
 τόπον ἢ τὸν ἄρτον ἢ τὸν οἶνον, ἃ τῷ Θεῷ φαμεν ἀφορίζεσθαι καὶ
 πρὸς μηδεμίαν κοινὴν ὑποφέρεσθαι χρῆσιν.

Εἰς πίστιν δὲ παράγειν ἐπιχειρεῖ, ὅτιπερ αἱ αὐτοὶ δυνάμεις
 ὑλικῶς τοῖς ἡλικοῖς τὰ ἄνωθεν διαπορθμεύουσι, τὴν λαβίδα, ἣν ἐν
 25 τῶν Σεραφεῖμ πρὸς τὸν προφήτην ἀποστελλόμενον ἔφερε, τὸν
 ἄνθρακα φέρουσαν. Δῆλον γὰρ ὡς ἐν σωματικοῖς συμβόλοις ἀσω-
 μάτων τινῶν καὶ νοητῶν ἢ ἀσώματος δυνάμεις ὑπεδήλου τῷ προ-
 φήτῃ μυστήρια, διδασκούσης ἡμᾶς τῆς ἱερᾶς Γραφῆς ὅτι, καθά-
 περ οὐκ ἔστιν ἄνευ μεσότητος οὔτε ὕλης παχυτέρας τοῦ πυρὸς
 30 λαβέσθαι, οὕτω καὶ τῶν θείων οὐδὲν ἐστὶ λαβεῖν ἄνευ συμβόλων
 ὑλικῶν καὶ προσφόρων τοῖς δεχομένοις. Ἔστι δὲ καὶ ἡ λαβὶς τυ-

καὶ χωρὶς μεσολάβηση καμμιάς ἄλλης πρόσθετης λέξης, δηλώνει ὅτι ἡ θεία φύση εἶναι ἀπλή καὶ ἀσύνθετη καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ γνήσια σὲ σχέση μὲ κάθε ἄλλη φύση καὶ ὑπόσταση. Αὐτὸ τὸ «ἅγιος» ὑποδηλώνει τὴν ἀγιότητα τῶν ἁγίων πού εἶναι ἐγκατεστημένη πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη ὀνομαζόμενη ἀγιότητα καὶ ἀσύγκριτα πάνω ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ καὶ ὅσοι λέγονται ἅγιοι χάρη στὴ θεότητα, θὰ θεωροῦνταν βέβηλοι καὶ ἀκάθαρτοι συγκρινόμενοι μὲ τὸν Θεὸ, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ βασιλεῖς θὰ ἦταν δούλοι, καὶ ὅσα ὑπάρχουν μὴ ὑπάρχοντα, ἐξεταζόμενα σὲ σύγκριση μὲ αὐτὸν πού ὑπάρχει ἀληθινά. Τὸ «ἅγιος» λοιπὸν γιὰ τὸν Θεὸ δηλώνει, ὅπως εἶπαμε, τὴν ὑπεροχὴ καὶ τὴ μοναδικότητα καὶ τὴν ὑπέρβαση κάθε ἄλλης φύσης. Ἐδῶ δηλαδή τὸ «ἅγιος» δὲν σημαίνει τὴν καθαρότητα ἀπὸ κάποιο ρύπο περνώντας μέσω τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς (μακριὰ μιά τέτοια σκέψη· ποῦ δηλαδή εἶναι ἐγκώμιο τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα πῶς δὲν εἶναι ἡ χειρότερη μομφὴ νὰ θεωροῦμε ἔπαινο τὸ νὰ λέμε πῶς ὁ Θεὸς ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰ δικά μας πάθη;), ἀλλ' ἀνυμνεῖ τὸ τελείως ξεχωριστὸ τοῦ Θεοῦ καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἐγκατεστημένο. Καὶ εἶναι συνηθισμένη στὴν ἁγία Γραφή αὐτὴ ἡ σημασία τῆς λέξης, ὅπως γιὰ παραδειγμα· «Κάθε ἀγόρι πού γεννιέται θὰ ὀνομάζεται ἅγιο γιὰ τὸν Κύριο»⁷, δηλαδή ξεχωρισμένο γιὰ τὸν Θεό. Καὶ πάλι στοὺς Κοιτές· «Θὰ γεννήσεις υἱὸ καὶ δὲν θὰ ἀγγίξει ψαλίδι τὸ κεφάλι του, γιατί τὸ παιδί εἶναι ἁγιασμένο»⁸, καὶ ἄπειρα ἄλλα. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἁγιαζεται ὁ τόπος καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ κρασί, ἐννοοῦμε αὐτὰ πού ξεχωρίζονται γιὰ τὸν Θεό, καὶ δὲν χρησιμοποιοῦνται σὲ καμμιά κοινὴ χρῆση.

Καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ πείσει, ὅτι οἱ ἄυλες δυνάμεις μεταφέρουν μὲ τρόπο ὑλικὸ στοὺς ὑλικούς ἑμᾶς τὰ οὐράνια, τὴ λαβίδα, τὴν ὁποία ἔνα ἀπὸ τὰ Σεραφίμ στάλθηκε καὶ πῆγε στὸν προφήτη⁹ πού ἔφερε τὸν ἄνθρακα. Εἶναι φανερὸ ὅτι μὲ σωματικὰ σύμβολα ὑποδήλωνε στὸν προφήτη ἡ ἀσώματη δύναμη τὰ μυστήρια κάποιων ἀσώματων καὶ νοητῶν ὄντων, διδάσκοντάς μας ἡ ἁγία Γραφή, ὅτι, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν χωρὶς κάποιο μέσο ἢ κάποιο ὑλικὸ στερεότερο νὰ πιάσεις τὴ φωτιᾶ, ἔτσι κανένα θεϊκὸ πράγμα δὲν μποροῦν νὰ τὸ λέβουν ὅσα τὰ δέχονται χωρὶς τὰ κατάλληλα ὑλικά σύμβολα. Καὶ ἡ λαβίδα

9. Ἦσ. 6, 6.

ποῦσα τὴν ὕλην ὡσπερ ὁ ἄνθραξ τὸ θεῖον· «Ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν
 πῦρ καταναλίσκον», καὶ, «Τὰ λόγια Κυρίου πεπυρωμένα». Καὶ
 αὐτὴ δὲ ἡ φωνὴ τῆς λαβίδος τὴν ἀφήν ἀπαγγέλλει, ἣτις δηλονότι
 ἐπὶ μόνων ὁραῖται τῶν αἰσθητῶν. Ἴσως δὲ καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν
 5 οἰκονομίαν τοῦ Λόγου αἰνιγματίζεσθαι διὰ τῶν εἰρημένων συμβό-
 λων φάναι οὐδὲν ἀπεικός τὸ γὰρ θεῖον πῦρ παχύτητι τῆς καθ'
 ἡμᾶς σαρκὸς προσωμίλησεν ἡμῖν. Δυνατὸν δὲ φησι καὶ τὴν μὲν
 λαβίδα τὴν νομικὴν εἰκονίζειν σκιάν, τὸν ἄνθρακα δὲ τὴν Νέαν
 Διαθήκην· καὶ γὰρ διὰ τῶν συμβόλων τῶν νομικῶν τὰ τῆς Νέας
 10 μυστήρια παραδηλοῦσθαι τε καὶ τοῖς εὐγνώμοσι παραδίδοσθαι.

Λέγει δὲ καὶ τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης
 προτεθέντος διὰ τοῦτο τοὺς παρ' ἐκάτερα τῶν τὰ ἱερά ὑπηρετου-
 μένων ῥιπίδας πτερῶν πεποιημένας τοῖς προκειμένοις φρικτοῖς
 ἐπικινεῖν, τῶν ἑξαπτερυγῶν φέροντας σύμβολα, ὡς ἂν μὴ ἔωσι
 15 τοὺς τελουμένους τοῖς ὀρωμένοις ἐναπομένειν, ἀλλὰ παντὸς προ-
 σύλου ὑπεράνω γενομένους νοεροῖς ὀφθαλμοῖς διὰ τῶν ὀρωμένων
 ἐπὶ τὴν ἀόρατον θεάν καὶ τὸ ἀμήχανον ἐκεῖνο κάλλος παρασκευά-
 ζουσιν ἀναδραμεῖν. Καὶ γὰρ καὶ σωματικῶς τῷ Δεσπότη παρόντι
 φόβῳ καὶ τρόμῳ τὰ Σεραφίμ ὑπηρετεῖ, οὐ τίνος φόβου καὶ τρόμου
 20 αἰνιγμα εἶναι καὶ τὴν γενομένην διὰ τῶν πτερῶν κίνησιν, ἣν τὸ
 ὑπηρετούμενον ἐνεργεῖ. Εἰ δὲ τὰ Σεραφίμ ὑπηρετοῦντα δηλοῦν-
 ται καὶ σαρκωθέντι τῷ Λόγῳ, καὶ οὐδὲν διὰ τὴν κάτω τοῦ Λόγου
 διαγωγὴν τῆς ἄνω καθυφίησι δουλείας, δηλονότι καὶ ἡ ἄλλη τῶν
 ἀσωμάτων διακόσμησις νόων τὸν μετὰ σαρκὸς παραγεγονότα
 25 λατρεύουσα προσεκύνει. Ἡ γὰρ ἐν τούτοις πρωτεύουσα τάξις, τὴν
 δουλείαν οὐ καινοτομοῦσα, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν τὴν ἴσην ὑπηρε-
 σίαν βεβαιοῦται. Γέγραπται γὰρ ὡς καὶ ἄγγελοι προσελθόντες
 διηκόνουν αὐτῷ· τὸ δὲ «τοῦ ἀγγέλου» ὄνομα, ὡς οἱ τὰ θεῖα ἴσασι
 σοφοί, κοινόν ἐστι πάσαις ταῖς νοεραῖς δυνάμεσιν ὄνομα.

30 Καὶ πάλιν περὶ τοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσαγομένου πρωτο-
 τόκου τὸ ἱερόν Γράμμα φησὶν· «Καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ

εἶναι ὁ τύπος τῆς ὕλης, ὅπως καὶ ὁ ἄνθρακας τοῦ θεοῦ. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Θεὸς μας εἶναι φωτιὰ πὺν κατακαίει»¹⁰, καί, «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι πυρωμένα στὴ φωτιὰ»¹¹. Καὶ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα λαβίδα σημαίνει τὴν ἀφή, πὺν προφανῶς συναντᾶται μόνο στὰ αἰσθητὰ. Κι ἂν ποῦμε ὅτι ὑπαινίσσεται μὲ τὰ σύμβολα πὺν ἀναφέραμε τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου πὺν οἰκονόμησε γιὰ μᾶς δὲν εἶναι ἴσως ἄστοχο. Γιατὶ τὸ θεῖο πῦρ ἐνώθηκε μὲ τὴν ὕλη τῆς σάρκας μας. Εἶναι δυνατόν, λέγει, ἡ λαβίδα νὰ εἰκονίζει καὶ τὴ σκιά τοῦ νόμου, ἐνῶ ὁ ἄνθρακας τὴν Καινὴ Διαθήκη. Γιατὶ τὰ μυστήρια τῆς Καινῆς Διαθήκης δηλώνονται καὶ παραδίδονται σὲ ὅσους εἶναι εὐγνώμονες.

Λέγει ἐπίσης, ὅτι καὶ ὅταν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου προτίθεται ἐπάνω στὴν ἱερὴ τράπεζα, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὅσοι στέκονται ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος ἐκείνων πὺν τελοῦν τὰ ἱερὰ μυστήρια κινοῦν ριπίδια ἀπὸ φτερὰ καμωμένα πάνω ἀπὸ τὰ προτιθέμενα φρικτὰ, συμβολίζοντας τὰ ἑξαπτέρυγα, γιὰ νὰ μὴν ἐπιτρέπουν σ' αὐτοὺς πὺν μωῦνται νὰ παραμένουν σὲ ὅσα βλέπουν, ἀλλὰ νὰ ὑψώνονται πάνω ἀπὸ κάθε πρόσυλο μὲ τὰ νοερὰ μάτια, καὶ μέσω τῶν ὄρατῶν νὰ τοὺς κάνουν νὰ ὑψωθοῦν στὸ ἀόρατο θέαμα καὶ στὸ ἐκπληκτικὸ ἐκεῖνο κάλλος. Γιατὶ καὶ ὅταν ἦταν παρῶν ὁ Κύριος σωματικὰ μὲ φόβο καὶ τρόμο τὸν ὑπηρετοῦσαν τὰ Σεραφίμ, καὶ αὐτοῦ τοῦ φόβου καὶ τοῦ τρόμου αἰνιγμα εἶναι καὶ ἡ κίνηση τῶν φτερῶν πὺν οἱ ὑπηρέτες ἐνεργοῦν. Ἄν ὅμως γίνεται φανερὸ ὅτι τὰ Σεραφίμ ὑπηρετοῦν τὸν Λόγο καὶ ὅταν σαρκώθηκε, καὶ καθόλου δὲν ἐλαττώθηκε ἡ ὑπηρεσία τους ἐξαιτίας τῆς καθόδου τοῦ Λόγου στὴ γῆ, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ ἡ ἄλλη παράταξη τῶν ἀσωμάτων πνευμάτων προσκυνοῦσε καὶ λάτρευε αὐτὸν πὺν εἶχε ἔρθει μὲ σάρκα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ πρώτη ἀνάμεσά τους τάξη δὲν ἀλλάζει τὴν ὑπηρεσία της, βεβαιώνει τὴν ἴδια ὑπηρεσία καὶ τῶν κατωτέρων ἀπὸ αὐτὸν τάξεων. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι «Προσηλθαν οἱ ἄγγελοι καὶ τὸν ὑπηρετοῦσαν»¹². Ὅσο γιὰ τὸ ὄνομα «ἄγγελος», ὅπως γνωρίζουν οἱ σοφοὶ στὰ θεῖα, εἶναι κοινὸ γιὰ ὅλες τὶς νοερὲς δυνάμεις.

Καὶ πάλι γιὰ τὸν Πρωτότοκο πὺν στέλλεται στὴν οἰκουμένη ἡ ἁγία Γραφή λέγει· «Θὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θε-

12. Ματθ. 4, 11.

πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Διά τοι τοῦτο καὶ ἅμα τῷ πρὸς τὸ θυσια-
στήριον εἰσιέναι τοὺς ἱερεῖς ὁ ἱεροψάλτης ἄνωθεν ἀναβοᾷ τό,
«Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος». Ἦντινα ὑμνολο-
γίαν συγκεῖσθαι φησιν ἐκ τῆς τῶν Σεραφίμ φρικτῆς ὁμολογίας.
5 Φησὶ δὲ ὡς οὐδ' οἴκοθεν πρὸς ταύτην ἦλθε τὴν ἔννοιαν, ἀλλ' ἐξ
Ἰουδαίων τις τὸν τῆς ἀληθείας λόγον κατηχηθεὶς καὶ ἄλλους
κατηχεῖν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀξίωμα λαβὼν, σοφός τε τὰ ἄλλα
καὶ δία λαμπρός, ἐκεῖνος αὐτῷ τῆς προκειμένης μαθήσεως καθη-
γήσατο, ἐξ ὧν ἡ ἱερολογία συνετέθη, ἀναδιδαξάμενος. Διδάσκειν
10 οὖν αὐτόν φησιν ἐκ τε τῆς Χερουβικῆς ὑμνολογίας καὶ τοῦ μα-
ψαλμοῦ τῶν ἱεροψαλτῶν συντεθεῖσθαι τὸ μελῶδημα· ἄδεσθαι μὲν
γὰρ ἐν τῷ ψαλμῷ «τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα», μεταληφθῆ-
ναι δὲ τὸ μὲν «ζῶντα εἰς ἰσοδύναμον τὸ ἀθάνατον», αὐτολεξεὶ δὲ
διατηρηθῆναι «τὸν ἰσχυρὸν», καὶ οὕτω συνυφανθῆναί τι μελῶδη-
15 μα τὸ ἱερόν. Ἀποδεδόσθαι μέντοι γε τὸ μὲν «Θεός» καὶ «τὸ ἅγιος»
πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδωλικῶν σεβασμάτων, ἃ γεώδη τέ ἐστι
καὶ χειρῶν ἀνθρώπων ἔργα καὶ βδελύγματα ὡς ἀληθῶς· τὸ δὲ
«ἰσχυρός» πρὸς τὸ ἐκείνων ἄφωνον καὶ ἀκίνητον καὶ ἀσθενές, τὸ
δὲ «ἀθάνατος» πρὸς τὸ ἄπνουν ἐκείνων καὶ ἀνενέργητον καὶ οὐδ'
20 ὄπωσοῦν ζωῆς μετασχόν. Λέγει δὲ τὸν αὐτὸν ἱερόν ἄνδρα καὶ
τοῦτο αὐτὸν ἐκδιδάξασθαι, καθὰ καὶ ἑτέροις ἐξιστόρηται, ὡς τῷ
μακαρίῳ Πρόκλῳ (Κωνσταντινουπόλεως δὲ πρόεδρος ἦν) ἡ τοῦ
εἰρημένου μελωδήματος δι' ἀποκαλύψεως ἐμνήθη σύνθεσις, ἀγγέ-
λων μὲν τὴν ἱερολογίαν ταύτην ἀναμελπόντων, ἐκείνου δὲ τὴν
25 μύησιν πρώτου ἐκεῖθεν ἐκδεξαμένου. Τοιοῦτον μὲν ἀγῶνα καὶ τὸ
δ' καὶ ἅμα τοῦ ἐφεξῆς ἑ' κεφαλαίου ὑποδύεται.

κς. Ἐν δὲ τῷ κς κεφαλαίῳ λέγει τὸν ἐν τῇ κοσμογενείᾳ κατ'
ἀρχαῖς τῶν 5 ἡμερῶν ἀριθμὸν τύπον εἶναι τῆς τριαδικῆς θεογνω-
σίας, καὶ τοῦτο δηλοῦν σὺν καὶ τισιν ἑτέροις καὶ τό, «Ἡμέρα τῆ
30 ἡμέρα ἐρεῦγεται ῥῆμα, καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν». Ἀλλὰ
καὶ τό, «Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ», ὅσοις γέγο-

οὔ¹³. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ μόλις εἰσέλθει ὁ ἱερέας στὸ θυσιαστήριο ὁ ἱεροψάλτης ψάλλει τὸ «Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος». Αὐτὴ ἡ ὑμνολογία λέγει ὅτι εἶναι ἡ φρικτὴ ὁμολογία τῶν Σεραφίμ. Καὶ λέγει ὅτι δὲν κατέληξε ἀπὸ μόνος του σ' αὐτὴ τὴν ἔννοια, ἀλλὰ διδαγμένος κάποιος τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ παίρνοντας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τὸ ἀξίωμα νὰ κατηχήσει καὶ ἄλλους, καὶ ἦταν βέβαια καὶ κατὰ τὰ ἄλλα σοφὸς καὶ εἶχε λαμπρότητα ζωῆς, ἐκεῖνος ἦταν δάσκαλός του ποὺ τοῦ μετέδωσε αὐτὴ τὴ μάθηση, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλαβε τὴ σύνθεσή του ἐκεῖνος ὁ ἱερός ὕμνος. Λέγει λοιπὸν ὅτι αὐτὸς διδάσκει πῶς αὐτὸ τὸ ὑμνολόγημα τῶν ἱεροψαλτῶν ἔχει συντεθεῖ ἀπὸ τὸν ὕμνο τῶν ἀγγέλων καὶ τὸν τεσσαρακοστὸ πρῶτο ψαλμὸ. Σ' αὐτὸν περιέχεται «τὸν Θεὸ τὸν ἰσχυρὸ τὸν ζώντα»^{13α}, καὶ ὅτι ἔχει παραληφθεῖ τὸν «ζώντα» ὡς ἰσοδύναμο τοῦ «ἀθάνατος», διατηρήθηκε ὁμως αὐτολεξεῖ τὸν «ἰσχυρόν», καὶ ἔτσι ἀποτελέσθηκε ἡ ἱερὴ αὐτὴ μελωδία. Ἀποδόθηκε τὸ «Θεὸς» καὶ τὸ «ἅγιος» σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὰ ἱερά τῶν εἰδώλων, ποὺ εἶναι γήινα καὶ ἔργα ἀνθρώπων, ἄξια ν' ἀποδοκιμάζονται ἀληθινά. Τὸ «ἰσχυρὸς» ἀποδόθηκε σὲ ἀντιπαραβολὴ μὲ τὴν ἀφωνία ἐκείνων καὶ τὴν ἀκίνησία καὶ τὴν ἀδυναμία, καὶ τὸ «ἀθάνατος» ἐπειδὴ λείπει ἡ πνοὴ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ δὲν μετέχουν οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστο ζωῆς. Καὶ βεβαιώνει ὁ ἴδιος ἱερός δάσκαλος τὸν δίδαξε κι αὐτό, ὅπως καὶ ἄλλοι διηγοῦνται, ὅτι ὁ μακάριος Πρόκλος, ποὺ ἦταν προκαθήμενος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διδάχθηκε τὴ σύνθεση τῆς μελωδίας ποὺ λέμε ἔπειτα ἀπὸ ἀποκάλυψη, κατὰ τὴν ὁποία ἄγγελοι ἔψαλλαν αὐτὸν τὸν ἱερὸ ὕμνο, κι ἀπὸ αὐτοὺς πρῶτος ἐκεῖνος ἔλαβε τὴ διδασκαλία. Αὐτὴ τὴν ἔκθεση περιλαμβάνει τὸ εἰκοστὸ τέταρτο καὶ μαζὶ καὶ τὸ ἐπόμενο εἰκοστὸ πέμπτο κεφάλαιο.

26. Στὸ εἰκοστὸ ἕκτο κεφάλαιο ἀναφέρει, ὅτι ὁ ἀριθμὸς στὴν ἀρχὴ τῶν ἕξι ἡμερῶν εἶναι τύπος τῆς τριαδικῆς θεογνωσίας, καὶ αὐτὸ δηλώνει, μαζὶ καὶ μὲ κάποια ἄλλα, καὶ τὸ χωρίο, «Ἡ ἡμέρα στὴν ἡμέρα ἀπευθύνει λόγο καὶ ἡ νύχτα στὴ νύχτα μεταδίδει γνώση»¹⁴. Ἀλλὰ καὶ ἡ δήλωση «στὴν ἀρχὴ τοῦ νόμου ἔχει γραφεῖ

14. Ψαλμ. 18,3.

νεν εἰς τὰς ἀρχικὰς ἐκείνας ἕξ ἡμέρας ἐκλαβεῖν, οὐδὲν τῶν ἀπεμ-
 φαινόντων διανοηθῆναι. Κεφαλὴ γὰρ καὶ ἀρχὴ βιβλίου, τουτέστι
 πάσης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἡ ἑξαήμερος, ἐν αἷς ἡ κτίσις
 συνετελέσθη, ὧν ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς ὁ δημιουργὸς κατα-
 5 λαμβανόμενος ἀννυμεῖται. Εἰκονίζειν δὲ τὴν Τριάδα καὶ πρὸς
 διδασκαλίαν τοῦ μυστηρίου συντελεῖν τὰς αὐτὰς ἕξ ἡμέρας, φη-
 σὶν, ὡσπερ καὶ τῶν ἑξ Χερουβικῶν πτερύγων τὴν συμβολικὴν
 ἱερολογίαν. Ἡ δὲ ἄρα ἐμυσταγῶγει τῆς δημιουργοῦ Τριάδος τὴν
 γνῶσιν δι' ὑλικῆς παραγίνεσθαι καὶ συνθέτου. Καὶ μὴν καὶ αὐτῆς
 10 τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέτου οὐσίας διὰ τῆς ἐνύλου καὶ συνθεσιμέ-
 νης τὴν τριαδικὴν ὑπαινίττεσθαι κυριότητα. Ὅθεν καὶ διὰ διπλῆς
 Τριάδος τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα Τριάδος τὴν γνῶσιν ἀνακαλύ-
 πτεσθαι.

Πίστιν δὲ τοῖς τεθεωρημένοις ἐπιτιθείς, τὴν ζ' φησὶ τύπον
 15 εἶναι τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἐν ᾧ τῶν παχυτέρων καὶ σωματικῶν
 ἡμῖν ἔργων κατάπαυσις, ὡς πού καὶ ὁ Παῦλός φησιν, ὡς «Ἀπο-
 λείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ· ὁ γὰρ ἐλθὼν εἰς τὴν κατά-
 παυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡσ-
 περ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός». Εἰ δὲ τύπος ἡ ζ' τῆς καταπαύσεως τῶν
 20 παρ' ἡμῖν ἔργων τῶν ὑλικῶν, ὅτε κατὰ τὸν αὐτὸν θεσπέσιον Παῦ-
 λον καὶ τὸ τέλειον τῆς γνώσεως τῆς ἐπὶ μέρος σοφίας ἀνταλλασσό-
 μεθα, εὐλόγως καὶ τὴν ἑξαήμερον ἂν τύπον εἶναι τῇ ὑλικῆς τεθεω-
 ρήκαμεν γνώσεως, καθ' ἣν ἐκ μέρος καὶ ἐν αἰνίγμασιν ἡ περὶ τὸ
 Θεῖον ἡμῖν ὑπόληψις περιγέγονε. Τούτοις ἐπάγει καὶ τὴν τοῦ
 25 Θεολόγου φωνήν, ἣτις μέχρι τριῶν ἡμῖν ὑποστάσεων τὸ τῆς θεό-
 τητος μυστήριον ἀνακαλυφθῆναι λέγει, «Μονάδος μὲν κινηθεί-
 σης», φησὶ, «διὰ τὸ πλούσιον, δυνάδος δὲ ὑπερβαθείσης διὰ τὴν
 ὑλὴν καὶ τὸ εἶδος, ἕξ ὧν τὰ σώματα, Τριάδος δὲ ὀρισθείσης διὰ τὸ
 τέλειον. Πρῶτη γὰρ ἡ Τριάς δυνάδος ὑπερβαίνει σύνθεσιν, ἵνα
 30 μὴτε στενὴ μένοι θεότης μὴτε εἰς ἄπειρον χέηται». Συνάπτει δὲ τῇ

15. Ψαλμ. 39, 8.

16. Ἑβρ. 4, 9.

17. Α' Κορ. 13, 9.

για μένα»¹⁵, για ὅσους συνέβη νὰ τὴν ἐννοήσουν για ἐκεῖνες τὶς ἕξι ἀρχικὲς ἡμέρες, δὲν ἔγινε καμμιά σκέψη για κάτι ποῦ δὲν ἦταν ἐνδεδειγμένο. Ἀρχὴ καὶ κεφαλὴ τοῦ βιβλίου, δηλαδὴ ὅλης τῆς ἀγίας Γραφῆς, εἶναι ἡ Ἑξαήμερος, κατὰ τὶς ὁποῖες ἕξι ἡμέρες τῆς ὀλοκληρώθηκε ἡ κοσμογονία, ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν καλλονὴ τῶν ἔργων αὐτῶν κατανοεῖται ὁ Δημιουργὸς καὶ δέχεται τὸν ὕμνο μας. Καὶ λέγει ὅτι εἰκονίζουν τὴν Τριάδα καὶ συντελοῦν στὴ διδασκαλία τοῦ μυστηρίου οἱ ἕξι αὐτὲς ἡμέρες, ὅπως τὴν εἰκονίζει καὶ ἡ συμβολικὴ ἱερολογία τῶν ἕξι φτερῶν τῶν Χερουβίμ. Ἡ ἱερολογία αὐτὴ δίδασκε, ὅτι ἡ ἐννοια τῆς δημιουργοῦ Τριάδας ἐπιτυγχάνεται μὲ ὑλικὴ καὶ σύνθετη γνώση. Καὶ βέβαια μὲ τὴν ἐνυλη καὶ σύνθετη ὑπαινίσσεται τὴν τριαδικὴ κυριότητα αὐτῆς τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσύνθετης οὐσίας. Καὶ γι' αὐτὸ μὲσω τῆς διπλῆς Τριάδας ἀποκαλύπτεται ἡ γνώση τῆς πάνω ἀπὸ κάθε ἀπλότητα Τριάδας.

Ἐπιχειρώντας νὰ βεβαιώσῃ ὅσα ἔχουν ἀναφερθεῖ, λέγει ὅτι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα εἶναι τύπος τοῦ καιροῦ ἐκείνου, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνῃ ἡ κατάπαυση τῶν ὑλικότερων καὶ σωματικῶν ἔργων, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος λέγει κάπου· «Ἀπομένει ἡ κατάπαυση (σαββατισμὸς) για τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁποῖος ἔφτασε στὴν κατάπαυσή του, καὶ αὐτὸς κατέπαυσε (ἀναπαύθηκε) ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὅπως ἀπὸ τὰ δικά του καὶ ὁ Θεός»¹⁶. Κι ἂν ἡ ἑβδόμη ἡμέρα εἶναι τύπος τῆς κατάπαυσης τῶν ὑλικῶν μας ἔργων, ὅταν, σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο θεῖο Παῦλο ἀλλάζομε τὴν ἐπιμέρους σοφία μὲ τὴν τέλεια γνώση¹⁷, δικαιολογημένα θὰ θεωροῦσαμε, ὅτι καὶ ἡ ἑξαήμερος εἶναι τύπος τῆς ὑλικῆς γνώσης, μὲ τὴν ὁποία ἀποκτήσαμε ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους καὶ αἰνιγματικὰ τὴν ἀντίληψή μας (γνώση) για τὸν Θεό. Σ' αὐτὰ προσθέτει καὶ τὴ γνώμη τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ποῦ λέγει ὅτι τὸ μυστήριον τῆς θεότητος ἀποκαλύφθηκε σ' ἐμᾶς ὡς τρεῖς ὑποστάσεις· «Ἡ μονάδα αὐξήθηκε για νὰ γίνῃ πιὸ πλούσια, ἡ δυάδα ὑποσκελίσθηκε ἐπειδὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλη καὶ εἶδος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται τὰ σώματα, καὶ ἡ Τριάδα ὀρίσθηκε για τὴν τελειότητά της. Γιατὶ πρώτη ἡ Τριάδα ὑπερβαίνει τὴ σύνθεση τῆς δυάδας, για νὰ μὴ μένῃ σὲ στενότητα ἢ θεότητα οὔτε νὰ διαχέεται στὸ ἄπειρον»¹⁸. Σ' αὐτὴ τὴν

18. Λόγος ΚΓ, *Εἰρηνικός τρίτος* 8, ΕΠΕ, "Ἀπαντα αὐτοῦ, τόμ. 2ος, σ. 372.

αἰτία ταύτη καὶ ἑτέραν τῆς μέχρι Τριάδος θεϊκῆς προόδου, καὶ φησι διότι καὶ μόνος ἀριθμῶν ὁ τρεῖς ζυγοῦ τύπος ἐστὶ σαφέστατος, ὁ δὲ ζυγὸς ἰσότητος ἔργον ἅμα καὶ σύμβολον· ὅθεν καὶ ἐν ἀριθμοῖς ὁ τριαδικὸς μόνος ἀπάντων φέρει τὸ μέσον πρὸς τὰ ἕκα-
5 τέρωθεν ἄκρα ἴσον τε καὶ ἀπαράλλακτον, οὐδεμιᾶς τοῖς τρισὶν ἐνορωμένης ὅλως συνθέσεως. Ἐν οἷς καὶ ὁ ζ' τῶ φιλοθεάμονι ἀνδρὶ συμπεραίνεται λόγος

κζ. Ἐν δὲ τῶ ζ' διδλῶ διαλαμβάνει ὅτι τρεῖς μεταθέσεις πολι-
τειῶν τὸ ἱερὸν ἀναγράφει Γράμμα, ἃς καὶ «σεισμούς» ὀνομάζει,
10 πρῶτην μὲν τὴν ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας ἐπὶ τὴν νομικὴν πολιτείαν
μετάθεσιν, ἐν ἧ' μόνος μὲν ὁ Πατὴρ ἐμφανέστατα κηρύττεται, ὁ δὲ
Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν συμβόλοις μᾶλλον παραδηλοῦται καὶ αἰ-
νίγμασι· δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ ταύτης πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ἧ'
τρανότερον ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἀποκαλύπτεται· καὶ τρίτην λοι-
15 πὸν τὴν αὐλοτέραν τε καὶ θειοτέραν λῆξιν, ἐν ἧ' διαπρυσίως πᾶσι
τὸ τῆς Τριάδος ἐνοειδὲς καὶ ἀμέριστον καὶ παντοκρατορικόν, ὡς
γεννητῆ φύσει δυνατόν, εἰς ἀνθρώπων ἀδίστακτον γνώσιν ἀφι-
κνεῖται. Ἀπαγγέλλει δὲ τὸν μὲν πρῶτον σεισμὸν ὁ θεσπέσιος Δα-
βὶδ διὰ τῶν ῥημάτων τούτων· «Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη
20 ἡ γῆ, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ· ἐπάγει γάρ· «Τὰ εἰδωλα
τῶν ἔθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων». Καὶ
τὸν δεύτερον δὲ ἐν τῶ λέγειν· «Ἐνέγκατε τῶ Κυρίῳ αἱ πατριαὶ τῶν
ἔθνῶν, καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ», ἀλλ' οὐκ εἰς τὴν
Ἰουδαϊκὴν καὶ μίαν αὐλήν· συνάπτει γάρ αὐτίκα· «Σαλευθήτω ἀπὸ
25 προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ· εἶπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὅτι Κύριος ἐ-
βασίλευσε». Καὶ πάλιν· «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ,
εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί». Εἶτα· «Ἐφαναὶ αἱ ἀστραπαὶ σου
τῆ οἴκουμένη· εἶδε καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Καὶ πολλὰ τοιαῦτά ἐστι
παρ' αὐτῶ. Καὶ ὁ Ἡσαΐας φησὶν· «Ὅταν ἀναστῆ θραῦσαι τὴν
30 γῆν». Ὁ δὲ θεσπέσιος Παῦλος ἅμα τὸν τε δεύτερον καὶ τὸν τρίτον
ἀναγράφει σεισμὸν ἐν τῶ τὰ τοῦ προφήτου Ἀγγαίου ἀναβοᾶν,
«οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσε τότε, νῦν δὲ ἔτι ἐγὼ ἅπαξ σεῖω, οὐ

19. Ψαλμ. 113, 7.

22. Ψαλμ. 95, 10-11.

20. Ὅπ. π. 12.

23. Ψαλμ. 96. 1.

21. Ψαλμ. 95, 7-8.

24. Ψαλμ. 96, 4.

αἰτιολογία συνάπτει καὶ ἄλλη μία γιὰ τὴ μέχρι τὴν τριάδα θεϊκὴ πρόοδο καὶ λέγει, γιὰτι καὶ μόνος ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς ὁ τρία εἶναι σαφέστατος τύπος τοῦ ζυγοῦ, καὶ ὁ ζυγὸς εἶναι ἔργο μαζὶ καὶ σύμβολο τῆς ἰσότητος. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς ὁ τριαδικὸς μόνος ἀπὸ ὅλους κατέχει τὸ μέσον σὲ ἀπαράλλακτα ἴση ἀπόσταση ἀπὸ τὰ ἄκρα χωρὶς νὰ παρατηροῦμε καμμιά σύνθεση τῶν τριῶν. Μὲ αὐτὰ ὀλοκληρώνεται καὶ τὸ ἕκτο βιβλίον τοῦ φίλου τῶν μυστικῶν θεωριῶν αὐτοῦ συγγραφέα.

27. Στὸ ἕβδομο βιβλίον ἱστορεῖ ὅτι ἡ ἅγια Γραφή ἀναφέρει τρεῖς μεταθέσεις πολιτειῶν, τὶς ὁποῖες ὀνομάζει καὶ σεισμούς. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ μετάθεση ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία στὴ πολιτεία τοῦ νόμου· σ' αὐτὴν κηρύσσεται πολὺ φανερὰ ὁ Πατέρας μόνος, ἐνῶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὑποδηλώνονται μὲ σύμβολα μᾶλλον καὶ αἰνίγματα. Ἡ δευτέρη μετάθεση εἶναι ἀπὸ τὴ νομικὴ πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, ὅπου ἀποκαλύπτονται καθαρότερα ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα. Ἡ τρίτη τέλος εἶναι ἡ αὐλότερη καὶ θεϊκότερη κατάσταση, στὴν ὁποία φτάνει ὀλοκάθαρα στὴν ἀναμφίβολη γνώση ὅλων, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἡ ἐνότητα καὶ τὸ ἀδιαίρετο καὶ Παντοδύναμο τῆς Τριάδος. Τὸν πρῶτον σεισμὸν τὸν ἀναγγέλλει ὁ θεῖος Δαβὶδ μὲ τοὺς ἑξῆς λόγους· «Μπροστὰ στὸν Κύριο, μπροστὰ στὸν θεὸ τοῦ Ἰακώβ σείσθηκε ἡ γῆ»¹⁹. Καὶ προσθέτει· «Τὰ εἰδωλα τῶν ἐθνῶν εἶναι ἀπὸ ἄργυρο καὶ χρυσοῦ, ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου»²⁰. Τὸν δευτέρου σεισμὸν τὸν ἀναγγέλλει λέγοντας· «Προσφέρετε στὸν Κύριο οἱ φυλὲς τῶν ἐθνῶν καὶ μπεῖτε μέσα στὶς αὐλὲς αὐτοῦ»²¹, ἀλλ' ὄχι στὴν Ἰουδαϊκὴ καὶ μία αὐλή, γιὰτι προσθέτει ἀμέσως· «Μπροστὰ τοῦ ἄς σείσθῃ ὅλη ἡ γῆ· πεῖτε στὰ ἔθνη, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι βασιλιάς»²². Καὶ πάλι· «Ὁ Κύριος εἶναι βασιλιάς, ἄς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἡ γῆ, ἄς εὐφρανθοῦν νησιὰ πολλὰ»²³. Ἔπειτα· «Ἐλαμψαν οἱ ἀστραπὲς σου στὴν οἰκουμένη, εἶδε καὶ σαλεύθηκε ἡ γῆ»²⁴. Καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια μᾶς λέγει ὁ Δαβὶδ. Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ὅταν σηκωθῇ νὰ συντριψῇ τὴ γῆ»²⁵. Καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ἀναφέρεται μαζὶ στὸν δευτέρου καὶ τὸν τρίτου σεισμὸν ἀναβοῶντας τὰ λόγια τοῦ προφήτη Ἀγγαίου· «Τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἔσεισε τότε τὴ γῆ· τώρα ὁμως ἐγὼ θὰ σείσω

25. Ἡσ. 2, 10· 19· 21.26.

μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν». Ταῦτα δὲ καὶ τὸν Θεολόγον ἀναγράφει εἰσάγει Γρηγόριον.

Ἄλλὰ γὰρ ταῦτα εἰπὼν, ἐμβαθύνει ζητεῖν, Διὰ τί ὁ Πατὴρ κηρύττεται πρῶτος. Καὶ ἡ λύσις, ὅτι περὶ ἢ περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ 5 πρόνοια οἰκονομικῶς τοῦτο διεπράξατο, πανσόφῳ μεθόδῳ τῆς πολυθεΐας ἀπάγουσα. Ἀμέθοδον γὰρ ἦν καὶ ἀνοικονόμητον πολυθεΐας ἀπαλλάττοντα τὸ τριαδικὸν τῆς θεότητος ψυχαῖς καταπιστεύειν μακρῶ διεπτοημέναις χρόνῳ περὶ τὸ πολύθεον. Ἄλλως 10 τε δὲ καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς ἔννοια σιωπώση καὶ ἀνεκφωνήτῳ ψήφῳ τὴν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ὑπαρξίν ἐκύρου καὶ τὴν γνώσιν συνῆγεν, οὐ πλήττουσα μὲν τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ δὲ τῆς εὐσεβείας μυστικῶς κραταίωμα διαγράφουσα. Ὁ τε γὰρ Πατὴρ Υἱοῦ πάντως ἐστὶ Πατὴρ, καὶ τὸ Πνεῦμα ἑτέρου τινὸς λέγοιτ' ἄν. Ὁ μὲν οὖν Πατὴρ μηδενὶ μηδεμίαν παρέχων πολυθεΐας λαβὴν ἠδύνατο δη- 15 μοσιευθῆναι τῷ πλήθει, ἔθους γε μάλιστα ὄντος παρὰ τε Ἑβραίοις καὶ Ἕλλησι καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων Πατέρα καλεῖν τὸν Θεόν· συνεσκιάζετο γὰρ τῷ ἔθει ἢ ὑπερφυῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα συνάφειά τε καὶ συνύπαρξις καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους προαιώνιος σχέσις. Πατέρα μέντοι καλεῖν τὸν Θεὸν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τιμίων τὸ 20 ἀνθρώπινον ἀνεμάθομεν. Οὐδὲν γὰρ τῶν παρ' ἡμῖν τῆς πατρικῆς προσηγορίας οὔτε ἠδύτερον οὔτε τιμιώτερον οὔτε μὴν αἰδισιμώτερον, ἀλλ' οὐδ' οἰκειότερον οὔτε πρὸς εὐεργεσίαν ἐγγύτερον. Καὶ προάγει γὰρ ὁ πατὴρ ἐκ μὴ ὄντων καὶ τρέφει καὶ τῆς ζωῆς κηδεταὶ τῶν τέκνων. Ἄ μᾶλλον μὲν ἐστὶ καὶ κατὰ πρώτην αἰτίαν τοῦ 25 Θεοῦ, ἐκεῖθεν δὲ καὶ κατὰ μετοχὴν καὶ τοῦ φύντος πατρὸς, ἐξ οὗ καὶ τὸ καλεῖν Πατέρα τὸν Θεὸν τὸ γηγενὲς ἐπαιδαγωγήθημεν. «Πνεῦμα» δὲ καλεῖν τὸ Θεῖον ἢ «Υἱόν» οὐχ οὕτως ἐξ ἡμῶν ἀφορμαὶ ἀναφύονται. Οὐ μὴν οὐδὲ τῆς πολυθεΐας ἢ τούτων τῷ Πατρὶ συναρίθμησις οὕτως ἀφανίζει καὶ τῶν δυσσεβεῖν ἐσπουδακώτων

26. Ἑβρ. 12, 26. Ἀγγ. 2, 6.

27. Λόγος ΛΑ', Θεολογικὸς Ε'. 25-29, ΕΠΕ, Ἐπαντα αὐτοῦ, τόμ. 4, σ. 236-248.

ἀκόμη μὰ φορὰ ὄχι μόνο τῆ γῆ, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανό»²⁶. Αὐτὰ ὁ Ἰώδιος πληροφορεῖ ὅτι τὰ γράφει καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος²⁷.

Ἄφοῦ εἶπε αὐτό, προχωρεῖ σὲ βάθος καὶ ἀναζητεῖ, Γιατί πρῶτος κηρύσσεται ὁ Πατέρας. Καὶ ἡ ἀπάντησις· Οἰκονόμησε ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃ αὐτό, μεθοδεύοντας μὲ πάνσοφο τρόπο τὴν ἀπομάκρυνσὴν μᾶς ἀπὸ τὴν πολυθεΐα. Γιατί θὰ ἦταν ἀμεθόδευτο καὶ χωρὶς σωστὴ ρύθμιση, ἐνῶ ἐπιχειροῦσε νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πολυθεΐα, νὰ ἐμπιστεύεται τὴν τριαδικότητα τῆς θεότητος στὶς ψυχὰς μᾶς ποὺ ἦταν γιὰ μακρὸ χρόνον κυριευμέναι ἀπὸ τὴν πολυθεΐα. Ἐξάλλου καὶ ἡ ἔννοια «Πατέρας» μὲ σιωπηρὴ καὶ ἀνεκφώνητη ἀπόφασις δεβαίωνε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ συμπεριελάμβανε τὴ γνώσιν αὐτῆ, ποὺ δὲν σκανδάλιζε τοὺς ἀσθενεῖς (πνευματικὰ), ἀλλὰ δεβαίωνε μὲ τρόπο μυστικὸν τὴ βαθύτερη ἔννοια τῆς πίστεως. Γιατί ὁ Πατέρας εἶναι ὅπωςδήποτε πατέρας υἱοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ Πνεῦμα κάποιου. Ὁ Πατέρας λοιπὸν δὲν ἔδινε σὲ κανένα καμμιὰ ἀφορμὴν νὰ σκεφθοῦν πολυθεΐα, καὶ γι' αὐτὸ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ κοινὰ ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἀφοῦ μάλιστα ἦταν συνήθεια τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἑλλήνων νὰ ὀνομάζουσαν Πατέρα τῶν ἀνθρώπων τὸν Θεόν. Γιατί συσκιαζόταν ἐξαιτίας τῆς συνήθειας ἢ ὑπερφυσικῆς συνάφειας τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα καὶ ἡ συνύπαρξίς τους καὶ ἡ προαιώνια σχέση μεταξύ τους. Γιατί ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζομε τὸν Θεὸν Πατέρα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐμεῖς ἔχομε σὲ τιμὴν. Καὶ πράγματι ἐμεῖς δὲν ἔχομε τίποτε γλυκύτερον οὔτε τιμότερον οὔτε βέβαιον σεβαστότερον ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα, ἀλλ' οὔτε καὶ οἰκειότερον, οὔτε καὶ πλησιέστερον πρὸς εὐεργεσία. Γιατί ὁ πατέρας καὶ στὸν κόσμον μᾶς φέρνει ἀπὸ τὸ μηδέν, καὶ μᾶς μεγαλώνει καὶ φροντίζει γιὰ τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν του. Αὐτὰ κυρίως εἶναι καὶ ὡς πρώτη αἰτία ἀνήκουν στὸν Θεόν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον κατὰ μετοχὴν ἔρχονται καὶ στὸν πατέρα ποὺ μᾶς γέννησε, καὶ ἀπὸ αὐτὸ παιδαγωγηθήκαμε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς νὰ ὀνομάζομε τὸν Θεὸν Πατέρα μᾶς. Δὲν ἔχομε ὅμως παρόμοιες ἀφορμὰς ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους νὰ ὀνομάζομε καὶ τὸ Πνεῦμα Θεὸν ἢ Υἱόν. Ἄλλ' οὔτε ἡ συναρίθμησις αὐτῶν μὲ τὸν Πατέρα ἐξαλείφει τόσο πολὺ τὴν πρόφασιν τῆς πολυθεΐας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μὲ ζῆλον ἐπιδίδο-

τῆς πολυθείας τὴν πρόφασιν, ὡς ἡ τοῦ Πατρὸς καθ' ἑαυτὸν ἀνακλήρυξις. Οὐκοῦν συμφερόντως τε καὶ προνοητικῶς μόνος ὁ Πατήρ διὰ τε νόμου καὶ προφητῶν ἐμφανῶς ἐκηρύττετο, μήτε πρόσκομμα τοῖς παχυτέροις παρέχοντος τοῦ κηρύγματος, καὶ τοῖς 5 θεωρητικωτέροις τὴν τοῦ Υἱοῦ ἔννοιάν τε καὶ ὁμολογίαν συνεισάγοντος. Εἰ δὲ πρῶτος ὁ Υἱὸς ἐκηρύττετο, οὐκ ἂν τὸ σοφὸν τῆς οἰκονομίας ὁμοίως προέβαινε, ἀλλ' οὐδ' εἰ τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα.

Τῆς ὁμοίας τοίνυν ἔχεται προνοίας καὶ θεωρίας καὶ τὸ μὴ τὸν 10 Πατέρα σαρκωθῆναι. Ποῦ γὰρ ἀνεκτὸν ἀντι τοῦ, «Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε», πρὸς τὸν σαρκωθέντα λέγειν, «Πατήρ μου εἶ σύ, σήμερον γεγέννηκάς με»; Τί γὰρ οὐκ ἂν πρὸς ἀπόνοιαν ἔπραξε τὸ Ἰουδαίων ἔθνος μετὰ τοῦ καταφυγῆν εὐρίσκειν τῆς τόλμης τὸ τοῦ πράγματος δυσπαράδεκτόν τε καὶ ἀνακόλου- 15 θον, εἰ ὁ σαρκωθείς ἔλεγε, «Πατήρ εἰμι τοῦ Θεοῦ»; Πῶς οὐκ ἂν ἐδόκει μῦθος, εἰ τὸν σαρκωθέντα φωνή τις οὐρανόθεν ἐλέγετο καλεῖν, «Οὗτός ἐστιν ὁ Πατήρ μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα»; ἢ τὸ λέγειν αὐτόν, «Ὁ Υἱὸς ἀπέστειλέ με, καὶ μείζων μου ἐστι», καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα; Τὰ αὐτὰ δ' ἂν εἶη λέγειν καὶ ἐπὶ τοῦ παναγίου 20 Πνεύματος. Καίτοι γε τὸ πανάγιον Πνεῦμα καὶ γυμνότερον ἢ τὸν Υἱὸν τὸ ἱερὸν γράμμα θεολογεῖ. Καὶ γὰρ φησι περὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ, «Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν», καί, «Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν», καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, ᾧ νοήματι μὲν συμβαίνει καὶ συνομολογεῖ τῇ σημασίᾳ τοῦ Υἱοῦ, τῆς δὲ κατὰ τὴν 25 φωνὴν οὐκ ἐξίσταται παραλλαγῆς.

Ὅρα δὲ τὸ τρανὸν καὶ ἀπαράλλακτον τῆς κατὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα φωνῆς «Τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν», καί, «Πνεῦμα τοῦ Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην», καί, «Τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὀδηγήσει με ἐν γῆ εὐθείᾳ», 30 καί, «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ», καί, «Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με»,

28. Ψαλμ. 2, 7.

29. Ψαλμ. 117, 16.

30. Ψαλμ. 32, 6.

31. Ὅπ. π.

νται στήν ἀσέβεια, ὅσο τήν ἐξαλείφει ἡ ἀνακήρυξη μόνο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα. Πρὸς τὸ συμφέρον λοιπὸν καὶ ἀπὸ πρόνοια ἀνακήρυτταν φανερὰ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες μόνο τὸν Πατέρα, καὶ τὸ κήρυγμα αὐτὸ δὲν παρείχε ἐμπόδιο στοὺς σκεπτόμενους πρὸ ὑλικὰ, ἐνῶ στοὺς πρὸ θεωρητικούς ὑποδήλωνε τὴν ἔννοια καὶ τὴν ὁμολογία τοῦ Υἱοῦ. Ἄν ὅμως κυρυσσόταν πρῶτος ὁ Υἱός, δὲν θὰ προχωροῦσε ὁμοια ἢ σοφία τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' οὔτε κι ἂν ἀναγγελλόταν τὸ πανάγιο καὶ ζωοποιό Πνεῦμα.

Στὴν ὁμοια πρόνοια καὶ ἐξήγηση περιλαμβάνεται καὶ τὸ ὅτι δὲν σαρκώθηκε ὁ Πατέρας. Πῶς δηλαδή θὰ γινόταν δεκτὸ ἀντὶ τὸ, «Υἱός μου εἶσαι ἐσύ, ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα»²⁸, νὰ λεχθεῖ σ' αὐτὸν πού σαρκώθηκε, «Πατέρας μου εἶσαι, ἐσύ σήμερα μὲ γέννησες»; Ποιὰ ἀνοησία δὲν θὰ διέπραττε τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος βρίσκοντας δικαιολογία γιὰ τὴν τόλμη τους τὸ δύσκολα ἀποδεκτὸ καὶ ἀνακόλουθο αὐτὸ πρῶγμα, ἂν αὐτὸς πού σαρκώθηκε ἔλεγε, «Εἶμαι Πατέρας τοῦ Θεοῦ»; Πῶς δὲν θὰ νομιζόταν μύθος, ἂν λεγόταν ὅτι μιὰ φωνὴ καλοῦσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ αὐτὸν πού σαρκώθηκε, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Πατέρας μου ὁ ἀγαπητός, πού διάλεξα γιὰ τὸ σχέδιό μου»; Ἡ ἂν αὐτὸς ἔλεγε, «Εἶμαι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Υἱό μου, καὶ εἶναι μεγαλύτερός μου», καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια; Τὰ ἴδια θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ καὶ γιὰ τὸ πανάγιο Πνεῦμα. Ἄν καὶ βέβαια ἡ ἀγία Γραφή μιᾶ γιὰ τὸ πανάγιο Πνεῦμα ὡς Θεὸ πρὸ καθαρὰ ἀπὸ ὅ,τι γιὰ τὸν Υἱό. Γιὰ τὸν Υἱὸ λόγου χάρι λέγει, «Ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου ἔκανε θαυμαστὰ ἔργα»²⁹, καί, «Μὲ τὸν Λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί»³⁰, καὶ ὅποιο ἄλλο παρόμοιο, τὰ ὅποια συμφωνοῦν στὸ νόημα καὶ συνομολογοῦν τὴ σημασία τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἀποφεύγουν ὅμως τὴν παραλλαγὴ τῆς λέξης.

Πρόσεχε ὅμως τὸ σαφέστατο καὶ ἀπαράλλακτο τῆς λέξης πού ἐκφράζει τὸ Πνεῦμα: «Μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ στόματός του δόθηκε ὅλη ἡ δύναμη σ' αὐτά»³¹, καί, «Τὸ Πνεῦμα Κυρίου γέμισε ὅλη τὴν οἰκουμένη»³², καί, «Τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἀγαθὸ θὰ μὲ ὁδηγήσει στὴν εὐθεία ὁδὸ τῆς ἀρετῆς»³³, καί, «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου βρίσκεται μέσα μου»³⁴, καί, «Τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖο μὲ ἔφερε στὴν ὑπαρξή»³⁵, καί, «Θὰ στείλεις

32. Σοφ. Σολ. 1, 7.

33. Ψαλμ. 142, 10

34. Ἰησ. 61, 1.

35. Ἰωβ 33, 4.

καί, «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμα, καὶ κτισθήσονται», καὶ μυρία ἄλλα. Τῆς ἀρρήτου δὲ καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ σοφίας, τὸ τὸν μὲν Υἱὸν ἑτεροφώνοις λέξεσι θεολογεῖσθαι, τὸ δὲ Πνεῦμα διὰ τῆς οἰκειᾶς ὀνομασίας. Ὁ μὲν γὰρ «Υἱός» ῥηθεὶς αὐτίκα τὸ ἀνθυπόστατον
 5 εἰσηγεν, ὃ τοῖς τὴν πολυθεῖαν νενοσηκόσι πρόφασις ἂν ἐγεγόνει τοῦ δραμεῖν πρὸς αὐτὴν ἦν φυγεῖν ἐδιδάσκοντο, τὸ δὲ Πνεῦμα, εἰ καὶ τοῖς εὐσεβοῦσιν ὁμοίως ἀνθυπόστατον γινώσκεται, ἀλλ' οὐ δύναται τοῖς πολλοῖς καὶ παχυτέροις παρακαλύπτεσθαι ὡς οὐχ ἑτέραν εἰσάγον ὑπόστασιν, καὶ οὐδὲν ἦττον λεγόμενον τὸ τῆς μο-
 10 ναρχίας κρατύνειν προνόμιον. Ὡσπερ γὰρ τὸ λέγειν, «Ἠκηδίασε τὸ πνεῦμά μου», οὐ δύο συνεισάγει πρόσωπα, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον τὸ ἐνιαῖον διαφυλάττει τῆς ὑποστάσεως, οὕτω καὶ «Πνεῦμα Θεοῦ» τοῖς παλαιοῖς παχυτέρως, καὶ ὡς ἐφ' ἡμῶν ἀκουόμενον οὐδεμιᾶς πολυθεῖας ἐνεδίδου σκάνδαλον.

15 Διὰ τοῦτο τοίνυν τὸ μὲν Πνεῦμα ῥητῶς παρὰ τῆ Παλαιᾶ Διαθήκη κυρύττεται, ὃ δὲ Υἱός οὐκέτι, ἀλλὰ δι' ὀνομάτων τοιούτων, ἃ καὶ αὐτὰ δύναται τὸ ἐνιαῖον μὴ διαιρεῖν τῆς ὑποστάσεως, ὡς τό, «Χεὶρ Θεοῦ», καὶ «Βραχίων», καὶ «Σοφία», καὶ «Δύναμις», καὶ «Δεξιὰ», καὶ «Λόγος», καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς
 20 ἀνθρωπίνης φύσεως ταῦτα τὸ ἐνιαῖον οὐκ εἰς δύο διαλύει, οὐδέ διαιρεῖ τὴν ὑπόστασιν. Εἰ δέ που καὶ τῆς «τοῦ Υἱοῦ» φωνῆς ἐμνήσθη, ἐπειδὴ εὐθύς ὁ Υἱός ῥηθεὶς διαφορὰν μηνύει τῶν ὑποστάσεων, ὡς τό, «Υἱός μου εἶ σύ», ἐπισκιαζόμενον καὶ περικαλυπτόμενον τοῦτο προᾶγει· ἐπάγει γὰρ, «Σήμερον γεγέννηκά σε», καί
 25 «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ», ἅπερ ἀνθρώπινα ὄντα καὶ τῆ θεία μὴ ἐφαρμόζοντα φύσει τὴν τοῦ Υἱοῦ προσηγορίαν παρεκάλυπτε τε καὶ συνεσκίαζε. Καὶ ἐπὶ τῶν ὁμοίων ὡσαύτως.

Τί δὴ ποτε δὲ «Δεξιὰ καὶ Λόγος καὶ Δύναμις», καὶ ὅσα ἄλλα, τοῦ Πατρὸς μὲν ὁ Υἱός λέγεται, ἀλλ' οὐκ ἔμπαλιν ὁ Πατὴρ τοῦ
 30 Υἱοῦ; ἢ διότι ὁ Πατὴρ μὲν οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὁ Υἱός ἐκ τοῦ Πατρὸς; Ἔτι δὲ χεὶρ μὲν, καὶ βραχίων, καὶ σοφία, καὶ λόγος τοῦδε

τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ δημιουργηθοῦν³⁶, καὶ ἄπειρα ἄλλα. Εἶναι γνῶρισμα τῆς ἀνέκφραστης σοφίας τοῦ Θεοῦ κι αὐτό, τὸ νὰ δηλώνεται δηλαδή ὁ Υἱὸς ὡς Θεὸς μὲ διαφορετικὲς λέξεις, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα νὰ ἀποκαλεῖται μὲ τὸ δικό του ὄνομα μόνο. Γιατί, ἂν λεγόταν τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ θὰ δίδασκε ἀμέσως τὸ ἀνθυπόστατο, πράγμα πού γιὰ ἐκείνους πού ἔπασχαν ἀπὸ τὸ νόσημα τῆς πολυθεΐας θ' ἀποτελοῦσε πρόφαση νὰ τρέξουν σ' αὐτὴν (τὴν πολυθεΐα) πού διδάσκοταν ν' ἀποφύγουν, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα, ἂν καὶ οἱ εὐσεβεῖς τὸ ἀναγνωρίζουν ὅμοια ὡς ἀνθυπόστατο, μπορεῖ ὥστόσο στοὺς πολλοὺς καὶ πνευματικὰ παχύτερους νὰ παρακαλύπτεται, ὅτι τάχα δὲν διδάσκει ἄλλη ὑπόσταση, καὶ δὲν ἐνισχύει καθόλου λιγότερο ὅταν λέγεται τὸ προνόμιο τῆς θείας μοναρχίας. Ὅπως δηλαδή λέγοντας, «Στεναχωρήθηκε τὸ Πνεῦμα μου»³⁷, δὲν διδάσκει δύο πρόσωπα, ἀλλὰ διαφυλάσσει ὄχι λιγότερο τὸ ἐνιαῖο τῆς ὑπόστασης, ἔτσι καὶ ἡ ἔκφραση «Πνεῦμα Θεοῦ» πού ἀκουγόταν στοὺς παλαιούς καὶ ὡς τίς ἡμέρες μας δὲν προκαλοῦσε κανένα σκάνδαλο πολυθεΐας.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ Πνεῦμα κηρύττεται φανερὰ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὁ Υἱὸς ὅμως ὄχι ἀκόμα, ἀλλὰ μὲ ὀνόματα τέτοια, πού μποροῦν κι αὐτὰ νὰ μὴ χωρίζουν τὸν ἐνιαῖο χαρακτήρα τῆς ὑπόστασης, ὅπως οἱ ἐκφράσεις, «Χεὶρ Θεοῦ», καὶ «Βραχίων», καὶ «Σοφία», καὶ «Δύναμη», καὶ «Δεξιὰ», καὶ «Λόγος», καὶ ὅσα παρόμοια. Γιατί καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση αὐτὰ δὲν διαλύουν σὲ δύο τὸ ἐνιαῖο αὐτῆς, οὔτε διαιροῦν τὴν ὑπόσταση. Κι ἂν κάπου ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ ἀμέσως μόλις ἀκουσθεῖ τὸ Υἱὸς φανερώνει διαφορὰ ὑποστάσεων, ὅπως τὸ «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς μου»³⁸, προκαλεῖ τὴ διαφορὰ ἐπισκιασμένη καὶ καλυπτόμενη· γιατί προσθέτει· «Σήμερα σὲ γέννησα», καὶ «Ζήτησε ἀπὸ ἐμένα»³⁹, πού εἶναι ἐκφράσεις ἀνθρώπινες καὶ δὲν ἐφαρμόζονται στὴ θεία φύση, ἀλλὰ σκέπαζαν καὶ ἐπισκίαζαν κάπως τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ στὰ ὅμοια αὐτῶν.

Τί σημαίνουν ὅμως οἱ χαρακτηρισμοὶ «Δεξιὰ καὶ Λόγος καὶ Δύναμη» καὶ ὅσες ἄλλες ὀνομασίες παίρνει ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὄχι κι ἀντίστροφα ὁ Πατέρας ἀπὸ τὸν Υἱό; Ἡ αὐτὸ γινόταν ἐπειδὴ δὲν προέρχεται ὁ Πατέρας ἀπὸ τὸν Υἱό, ἀλλ' ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν

τοῦ ἀνθρώπου λέγεται, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τῆς δεξιᾶς ἢ τῆς σοφίας
 ἢ τῶν ὁμοίων οὐκ ἂν ῥηθείη, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ κλάδου φαμέν τὸ
 δένδρον, ἀλλὰ τὸν κλάδον τοῦ δένδρου. Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ δάκτυ-
 λος ὀνομάζεται Θεοῦ, καὶ ἐπεὶ ὁ δάκτυλος τῆς χειρός, εὐλόγως οὐ
 5 μόνον τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ πατρικὴ δεξιὰ,
 λέγεται. Ἄλλ' οὐ τὸ ἀνάπαλιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος οὐδὲ γὰρ ἡ
 χεὶρ ῥηθείη ἂν τοῦ δακτύλου. Οὐκ ἦν δὲ ἄρα οὐδὲ διὰ ταῦτα ἀντι-
 τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα κατ' ἀρχὰς συμφέρον καταγ-
 γέλλεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ ἀνθρώπων Πατὴρ ὁ Θεός, ὡς προέφημεν,
 10 ἐλέγετο, Υἱὸς δὲ ἢ «Πνεῦμα» ἡμῶν ὁ Θεὸς τῶν ἀμηχάνων τε καὶ
 ἀνακολούθων ἐκρίνετο λέγεσθαι. Διὸ καὶ ὁ Πατὴρ μὲν κηρυττό-
 μενος διὰ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ κατάχρησιν ἐν παρεδήλου τότε τοῖς
 πολλοῖς καὶ ὑπεδείκνυε πρόσωπον· εἰ δὲ ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Πνεῦμα
 κατήγγελλτο, πάντως ἂν τὸ δυαδικὸν συνωμολογεῖτο τῶν ὑπο-
 15 στάσεων· ὁ γὰρ ἀκούων Υἱόν, εὐθύς πρὸς τὸν Πατέρα ἀνήγετο.
 Καὶ τὸ Πνεῦμα ὁμοίως οὐ γὰρ ἦν Πνεῦμα, ἐπεξήτει ἢ διάνοια, οἷς
 ἢ νόσος τὸ πολύθεον ἀπὸ τῆς σωζούσης θεολογίας ἐλάμβανε τὸ
 ἀνίατον.

Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων οὐδὲ δυνατὸν ἦν, καθάπερ τοῦ Υἱοῦ
 20 καὶ τοῦ Πνεύματος, οὕτω καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς σοφαῖς μεθόδοις
 περικαλύπτεσθαι πρόσωπον. «Πνεῦμα μὲν γὰρ Θεοῦ» ῥηθέν καὶ
 «Δεξιὰ», καὶ «Σοφία», καὶ «Δύναμις» οἶδεν ἐκφεύγειν τὸ τῆς πο-
 λυθεΐας παλίμφημον· λανθάνει γὰρ τοὺς πολλοὺς διαφορὰν προ-
 σώπων συνεπαγόμενον. «Πατὴρ» δὲ «Θεοῦ» κηρυχθεὶς, κἂν τὸν
 25 γεννηθέντα λάβοις, κἂν τὸ ἐκπορευθέν, οὐκέτι μὲν λαθεῖν ἔχοι τὸ
 διάφορον εἰσάγων τῶν ὑποστάσεων, οὐδ' ὅμοιον τοῖς τὸ πολύθεον
 νοσοῦσι προσφέρειν τὸ ἴσῃα. Οὐ μὲν οὖν, ἀλλ' οὐδ' εἶπερ ὁ Πατὴρ
 κατὰ τὸ ἔμπαλιν «χεὶρ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος» ὀνομάζετο,
 ὑποκρύπτειν ἑαυτὸν καὶ τὸ δυαδικὸν περικαλύπτειν τῶν προσώ-
 30 πων ἡδύνατο, ἵνα μὴ λέγω ὡς οὐδὲ ῥηθῆναι παντελῶς τὰ εἰρημέ-

Πατέρα; Καὶ ἀκόμα, χέρι καὶ βραχίον καὶ σοφία καὶ λόγος κάποιου ἀνθρώπου λέγεται, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὁ ἄνθρωπος τῆς δεξιᾶς ἢ τῆς σοφίας ἢ τῶν ὁμοίων, ὅπως δὲν λέμε τὸ δένδρο τοῦ κλαδιοῦ, ἀλλὰ τὸ κλαδί τοῦ δένδρου. Καὶ τὸ Πνεῦμα ὀνομάζεται δάκτυλος τοῦ Θεοῦ⁴⁰, καὶ ἐπειδὴ τὸ δάκτυλο εἶναι τοῦ χεριοῦ, εὐλόγα εἶναι ὄχι μόνο τοῦ Πατέρα. ἀλλὰ λέγεται καὶ τοῦ Υἱοῦ, πού εἶναι τὸ Πατρικὸ δεξιὸ χέρι. Δὲν λέγεται ὅμως τὸ ἀντίστροφο, ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος· γιατί δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ τὸ χέρι τοῦ δακτύλου. Δὲν ἦταν λοιπὸν συμφέρον οὔτε γι' αὐτὰ νὰ ἀναγγέλλεται στὴν ἀρχὴ ἀντὶ τοῦ Πατέρα ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων λεγόταν Πατέρας ὁ Θεός, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, ἀλλὰ νὰ λέγεται ὁ Θεὸς Υἱὸς μας καὶ Πνεῦμα ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὰ παράλογα καὶ ἀνακόλουθα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Πατέρας κηρυττόμενος ἕξαιτίας τῆς κατὰχρησις τῆς συνήθειας δήλωνε τότε στοὺς πολλοὺς ἓνα πρόσωπο, καὶ ἂν εἶχε κηρυχθεῖ καὶ ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Πνεῦμα, ὅπωςδὴποτε θὰ ὁμολογοῦνταν ἡ δυαδικότητα τῶν ὑποστάσεων. Γιατὶ ὅποιος ἄκουε τὴ λέξη Υἱός, ἀμέσως μετέφερε τὸν νοῦ του στὸν Πατέρα. "Ὁμοια καὶ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ ἡ διάνοια ἐκείνων πού νοσοῦσαν τὴ νόσο τῆς πολυθεΐας καὶ δὲν εἶχε θεραπευθεῖ ἀπὸ τὴ θεολογία πού ἐπικρατοῦσε, ζητοῦσε νὰ μάθει ποιοῦ Πνεῦμα ἦταν.

Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπαμε οὔτε καὶ ἦταν δυνατὸ, ὅπως τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ἔτσι καὶ τοῦ Πατέρα τὸ πρόσωπο νὰ περικαλύπτεται μὲ σοφὲς μεθόδους. Γιατὶ λεγόμενον «Πνεῦμα Θεοῦ» καὶ «Δεξιὰ» καὶ «Σοφία» καὶ «Δύναμη» μποροῦσε νὰ ἐκφεύγει ἀπὸ τὴν ἀντιφατικὴ πολυθεΐα· γιατί διαφεύγει ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὅτι συνεπάγεται διαφορὰ προσώπων. Ἐνῶ ὅταν ἀνακηρυχθεῖ «Πατέρας τοῦ Θεοῦ», εἴτε ἐννοήσεις αὐτὸν (τὸν Υἱὸ) πού γεννήθηκε, εἴτε αὐτὸ (τὸ Πνεῦμα) πού ἐκπορεύθηκε, δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει, ὅτι διδάσκει τὴ διαφορὰ τῶν ὑποστάσεων, οὔτε προσφέρει τὴν κατάλληλη θεραπεία σ' αὐτοὺς πού πάσχουν ἀπὸ τὴ νόσο τῆς πολυθεΐας. Ἀλλὰ βέβαια οὔτε ἂν ὁ Πατέρας κατὰ τὸ ἀντίστροφο ὀνομαζόταν «χεὶρ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος» θὰ μποροῦσε νὰ ὑποκρύψει τὸν ἑαυτό του καὶ τὴ δυαδικότητα τῶν προσώπων, γιὰ νὰ μὴν πῶ, ὅτι οὔτε κἂν μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν ὅσα εἰπώθηκαν, οὔτε θὰ ὑπέθετε κανεὶς ὅτι ἔχουν

να, οὔτε νοῦν οὔτε φύσιν ἔχειν οὐδεὶς ἂν ὑπόθοιτο. Διὰ τί δ' οὖν κατ' ἀρχὰς ἡ Τριάς οὐχ ἅμα κατήγγελλτο; "Οτι καθάπερ τοῖς ὀφθαλμιῶσι τὸ λαμπρὸν φῶς, καίτοι σωτήριον ὄν, ἀθρόον ἐπιβλαβέστατον, οὕτω καὶ τοῖς εἰς τὸ πολύθεον ἀποτυφλωθεῖσιν ἡ τριαδικὴ θεολογία βλαβερόν ὑπῆρχε καὶ ἐπιζήμιον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῷ φιλοθέῳ συγγραφεῖ καὶ ὁ τῶν λόγων ζ' ἐν τρισὶ φιλοπονεῖται κεφαλαίοις, ἃ μετὰ τὸ κς' τὸν ἀκόλουθον ἀριθμὸν ἀναδέχεται.

λ'. Τὸ δὲ τριακοστὸν αὐτῷ κεφάλαιον διέξεισιν ὡς ὁ πρῶτος σεισμὸς θεμέλιος τῷ β' γεγένηται, καὶ οὐ μόνον τοῖς κατὰ Μωσέα
 10 συνήνεγκε Θεὸν τὸν Πατέρα κηρύξας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ χάριτι. Ἐξ ὧν γὰρ τὸν Θεὸν Πατέρα τῶν ἀνθρώπων νομίζεσθαι ἔδωκεν, ἕκαστος τῶν γνησίως προσανεχόντων Θεῷ «Υἱὸς Θεοῦ» εἰκότως ἐλέγετο, ἐκ δὲ τούτου θύρα καὶ ὁδὸς τῇ διὰ σαρκὸς οἰκονομία ὑπανοίγνυται. Διὸ καὶ τὸν Υἱὸν ὁ β' κηρύττων σεισμὸς, ὡς ἤδη
 15 συνήθους οὔσης τῆς φωνῆς καὶ ἐπὶ ψιλῶν ἀνθρώπων τίθεσθαι, οὐχ οὕτω τοὺς ἀκούοντας ἐξετάραττεν, ἐκ τῆς χρήσεως τῆς πρώτης Διαθήκης καταλεανθέντας τὰς ἀκοᾶς, καὶ οὐκέτι πρὸς τὴν φωνὴν οὕτως ἐμεμήνεσαν, ὥσπερ ἐμαίνοντο ἂν, εἰ μὴ συνήθης αὐτοῖς ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς ἐγεγόνει Διαθήκης. Ὡσπερ δὲ ἐπὶ τῆς νο-
 20 μικῆς πολιτείας τὸ κηρύττεσθαι τὸν Υἱὸν λαμπρῶς ἢ τὸ Πνεῦμα, δι' ἧς αἰτίας προεείπομεν, τοῖς ἔτι τὰς οὐλὰς τῆς πολυθέου πληγῆς ἐν ἑαυτοῖς φέρουσιν, οὕτω δὴ καὶ τὸ σαρκωθῆναι μὲν τὸν Πατέρα ἢ τὸ Πνεῦμα, συνεσκιάσθαι δὲ καὶ λαβεῖν ἰσχὺν εἰς τὸ λαθεῖν, ὃν τρόπον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀδύνατον ἦν. Εἰ γὰρ καὶ κοινῆς οὔσης καὶ
 25 τετρομμένης τῆς τοῦ Υἱοῦ προσηγορίας, ὅμως τὸν Υἱὸν σάρκα λαβόντα, ὅτι «Θεοῦ Υἱὸν» (ὅπερ ἦν) ἔλεγεν ἑαυτόν, καὶ κρημοῖς ἐξῶσαι καὶ ῥαπίσμασι θαλεῖν καὶ τὸ τελευταῖον σταυρῷ ἀναρτηῖσαι ἐξεμάνησαν, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ δούλου μορφὴν ὄρωντες, εἰ ὁ σαρκωθεὶς ἔλεγεν, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Πα-
 30 τήρ», ἢ «τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον»; ὥστε τὸ πᾶν τῆς οἰκονομίας θεοπρεπῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοϊαν διεπραγματεύθη, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀπειργάστο.

νόημα καὶ ὑπόσταση. Γιατί λοιπὸν δὲν κηρύχθηκε ἡ Τριάδα ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχή; Ἐπειδὴ ὅπως σ' αὐτοὺς ποὺ πάσχουν ἀπὸ ὀφθαλμία τὸ λαμπρὸ φῶς, μολονότι εἶναι σωτήριο, ὅταν τὸ δοῦν ξαφνικὰ εἶναι ἐπιβλαβέστατο, ἔτσι καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀποτυφλώθηκαν μὲ τὴν πολυθεΐα ἢ τριαδικὴ θεολογία ἦταν βλαβερὴ καὶ ἐπιζήμια. Αὐτὰ λοιπὸν γράφει ὁ φιλόθεος συγγραφέας καὶ στὸ ἔβδομο βιβλίο τοῦ ἔργου του σὲ τρία κεφάλαια ποὺ ἀκολουθοῦν μετὰ τὸ εἰκοστὸ ἔκτο.

30. Τὸ τριακοστὸ κεφάλαιό του διηγεῖται, ὅτι ὁ πρῶτος σεισμὸς ἔγινε θεμέλιο τοῦ δεύτερου, καὶ δὲν ὠφέλησε μόνο τοὺς Ἑβραίους τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου κηρύττοντας τὸν Πατέρα Θεό, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στοὺς χρόνους τῆς χάριτος. Γιατί ἀπὸ τότε ποὺ δίδαξε τοὺς ἀνθρώπους νὰ θεωρεῖται ὁ Θεὸς Πατέρας τῶν ἀνθρώπων, καθέννας ἀπὸ ὅσους πίστευαν γνήσια στὸν Θεό, εὐλόγα λεγόταν υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀνοίγει ἡ πύλη καὶ ἡ ὁδὸς γιὰ τὴν κατ' οἰκονομία σάρκωση. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ δεῦτερος σεισμὸς ποὺ κηρύττει τὸν Υἱό, ἐπειδὴ ἦταν ἤδη συνηθισμένη ἡ λέξη νὰ τίθεται καὶ γιὰ τοὺς συνηθισμένους ἀνθρώπους, δὲν συγκίνησε τόσο πολὺ ὅσους τὴν ἀκουσαν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ χρήση τῆς πρώτης Διαθήκης οἱ ἀκοές τους εἶχαν γίνει κατάλληλες καὶ δὲν θὰ εἶχαν κυριευθεῖ ἀπὸ τόση μανία γιὰ τὴ λέξη, ὅσο θὰ μάνιαζαν, ἂν δὲν τὴν εἶχαν συνηθίσει ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Καὶ ὅπως κατὰ τὴν πολιτεία τοῦ νόμου τὸ νὰ κηρυχθεῖ φανερὰ ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Πνεῦμα, γιὰ τὶς αἰτίες ποὺ ἀναφέραμε, σὲ ἐκείνους ποὺ διατηροῦσαν ἀκόμα ἐπάνω τους τὶς οὐλές ἀπὸ τὴν πληγὴ τῆς πολυθεΐας, ἔτσι καὶ τὸ νὰ σαρκωθεῖ ὁ Πατέρας ἢ τὸ Πνεῦμα, μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἔγινε στὸν Υἱό, ἦταν ἀδύνατο νὰ συσκιασθεῖ καὶ νὰ μπορέσει νὰ περάσει ἀπαρατήρητο. Γιατί, ἂν μολονότι ἦταν κοινὴ καὶ συνηθισμένη ἡ ὀνομασία τοῦ Υἱοῦ, ὅμως τὸν Υἱὸ ποὺ ἔλαβε σάρκα, ἐπειδὴ ἔλεγε τὸν ἑαυτό του (αὐτὸ ποὺ ἦταν) «Υἱὸ τοῦ Θεοῦ» τοὺς ἔπιασε μανία νὰ τὸν ρίξουν σὲ κρημνοὺς καὶ νὰ τὸν ραπίσουν καὶ τέλος νὰ τὸν κρεμάσουν στὸ σταυρὸ, τί δὲν θὰ ἔκαναν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ μαθητὲς του βλέποντάς τον μὲ μορφὴ δούλου, ἂν αὐτὸς ποὺ εἶχε σαρκωθεῖ ἔλεγε, “Ἐγὼ εἶμαι ὁ Πατέρας” ἢ “τὸ ἅγιο Πνεῦμα”; Ὡστε τὴν ὅλη οἰκονομία τὴν ἐπεξεργάσθηκε μὲ τρόπο θεῖο καὶ πάνω ἀπὸ λόγο καὶ ἔννοια καὶ πραγματοποίησε τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἀρχὰς μέντοι ὁ Λόγος οὐ σαρκοῦται καὶ δι' ἄλλας μὲν
 αἰτίας, καὶ διότι οὐκ ἔδει εὐθύς τὸ μέγιστον τῶν φαρμάκων τοῖς
 νοσοῦσι προσενεγκεῖν, ἀλλὰ τὰ ἐπ' ἔλαττον ἐλαύνειν τὴν νόσον δύ-
 ναμιν ἔχοντα. Ἐτι δὲ καὶ ὅτι κατ' ἀρχὰς σαρκωθεὶς ὁ Λόγος οὐ μό-
 5 νον παρεῖχεν ἴσην ὥσπερ ἐπὶ τέλει παραγεγονῶς τὴν ὠφέλειαν,
 ἀλλὰ καὶ παράκλησις μᾶλλον τοῖς εἰδωλολατροῦσι πρὸς τὴν πλά-
 νην ἐνομίζετο. Εἰ γάρ, ὅτε παῖδες Ἑλλήνων ἐπέστη, τοὺς ὁμοιοπα-
 θεῖς ἀνθρώπους εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ ῥαδίως ἀνεδίβαζον ἀξίωμα, πῶς
 ἂν, εἰδότες σαρκὶ τὸν Λόγον φαινόμενον καὶ Θεὸν ὑμνούμενον,
 10 οὐχὶ τῶν παρ' αὐτοῖς πεπλασμένων θεῶν ἐκεῖθεν εἶλκον τὰ παρα-
 δείγματα, καὶ τοὺς μέλλοντας αὐτοὺς τῆς πλάνης ἀποσιπᾶν εὐχε-
 ρῶς οὐκ ἂν ἀντωνεΐδιζον, ἀνθρωπον καὶ αὐτοὺς τοὺς αἰτιωμένους
 Θεὸν τε ὑμνεῖν καὶ σέβεσθαι; Διὰ τοῦτο γὰρ τότε τῶν Ἑλλήνων
 ἀνθρώπους θεοποιούντων καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς μονὰς ἐκηρύττετο.
 15 Οὐκοῦν ἔδει μὲν ἐκεῖνα πρῶτον [ἀργῆσαι, ἔδει] καταργηθῆναι διὰ
 τοῦ κηρύγματος, ὃ τὸν Πατέρα μόνον κατήγγελλεν εἶθ' οὕτω λήθη
 δοθείσης τῆς θεοποιουῦ πλάνης τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἐν σαρκὶ φανερω-
 θῆναι. Οὕτω μὲν οὖν ὁ λόγος τῆς ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τοῦ Λό-
 γου σαρκώσεως. Καὶ καθάπερ ὁ πρῶτος σεισμὸς διὰ τῶν ἐναντίων
 20 ἰάσατο τὸ πολύθεον ἐπικρινψάμενος τῶν ὑποστάσεων τὸ διάφορον,
 οὕτω καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, τῆς Ἰουδαϊκῆς δόξης εἰς ἐν πρόσω-
 πον νόμῳ καὶ χρόνῳ κρατυνθείσης καὶ περιελούσης τὸ πολύθεον, ὁ
 Υἱὸς τῆνικαῦτα θεοπρεπῶς τε καὶ φιλανθρώπως καὶ σάρκα λαμβά-
 νει καὶ τὸ τῆς Τριάδος κατὰ μικρὸν ἀνακαλύπτει μυστήριον.
 25 λα. Ἐπάγει δὲ τούτοις ὡς πανσόφως ὁ Σωτὴρ τοῖς μὲν ῥήμα-
 σιν ἐταπεινολογεῖτο καὶ τὴν τῆς θεότητος συνέστελλεν αὐγὴν, τοῖς
 ἔργοις δὲ ταύτην παρεσκεύαζεν ἀστράπτειν, καὶ δι' αὐτῶν εὐδόκει
 κηρύττεσθαι τῆς παντοκρατορικῆς δυνάμεως τὸ ἀξίωμα. Διὸ καὶ
 ἔλεγε, «Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ Πατὴρ
 30 ὁ ἐν ἐμοὶ μένων αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. Πιστεῦτέ μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ
 Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. Εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεῦτέ
 μοι». Διὰ δύο δὲ ταύτας αἰτίας τὸ ταπεινὸν τῶν ῥημάτων ὑπήρ-

Ὁ Λόγος λοιπὸν δὲν σαρκώθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ γιὰ ἄλλες βέβαια αἰτίες, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔπρεπε νὰ προσφερθεῖ κατ' εὐθείαν στοὺς ἀρρώστους τὸ ἰσχυρότατο φάρμακο, ἀλλ' αὐτὰ πού εἶχαν τὴ δύναμη νὰ ἀπομακρύνουν τὴ νόσο σιγά-σιγά. Κι ἀκόμα ἐπειδὴ, ἂν ἐλάμβανε σάρκα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Λόγος, ὅχι μόνο δὲν θὰ παρεῖχε ἴση ὠφέλεια ὅπως ἂν ἐρχόταν κατὰ τὸ τέλος, ἀλλὰ θὰ νομιζόταν καὶ παρακίνηση τῶν εἰδωλολατρῶν πρὸς τὴν πλάνη. Ἐὰν δηλαδή, ὅταν κυριάρχησαν οἱ Ἕλληνες, ἀνέβαζαν εὐκολα στὸ ἀξίωμα τοῦ Θεοῦ τοὺς ὁμοίους τοὺς ἀνθρώπους, πῶς, γνωρίζοντας ὅτι ὁ Λόγος ἐμφανιζόταν μὲ σάρκα καὶ δεχόταν ὕμνους ὡς Θεός, δὲν θὰ ἔπαιρναν τὰ παραδείγματά τους ἀπὸ τοὺς θεοὺς πού εἶχαν οἱ ἴδιοι πλάσει καὶ δὲν θὰ ἀνταπέδιδαν τὸν ὄνειδισμό σ' ἐκείνους πού ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἀποσπάσουν εὐκολα ἀπὸ τὴν πλάνη, βλέποντας αὐτοὺς πού τοὺς κατηγοροῦσαν νὰ δοξάζουν καὶ λατρεύουν ἄνθρωπο ὡς Θεός; Γι' αὐτὸ λοιπὸν τότε πού οἱ Ἕλληνες θεοποιοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους κηρυσσόταν ἡ μονάδα τοῦ Πατέρα. Ἐπρεπε ἐπομένως ἐκεῖνα πρῶτα νὰ καταργηθοῦν μὲ τὸ κήρυγμα, πού μιλοῦσε μόνο γιὰ τὸν Πατέρα, κι ἔτσι ἔπειτα, ἀφοῦ θὰ λησμονοῦνταν ἡ πλάνη τῆς κατασκευῆς θεῶν, νὰ φανερωθε μὲ σάρκα ὁ ἀληθινὸς Θεός. Ἐτσι δικαιολογεῖται ἡ σάρκωση τοῦ Λόγου στὸ τέλος τῶν ἡμερῶν. Καὶ ὅπως ὁ πρῶτος σεισμὸς μὲ τὰ ἀντίθετα θεράπευσε τὴν νόσο τῆς πολυθεΐας ἀποκρύπτοντας τὴ διαφορὰ τῶν ὑποστάσεων, ἔτσι καὶ στοὺς ἔσχατους καιροὺς, ὅταν ἡ ἀντίληψη τῶν Ἰουδαίων ἰσχυροποιήθηκε μὲ τὸ νόμο καὶ τὸν καιρὸ σὲ ἓνα πρόσωπο καὶ περιορίσε τὴν πολυθεΐα, τότε καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τρόπο θεϊκὸ καὶ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους παίρνει σάρκα καὶ βαθμιαία ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριον τῆς Τριάδας.

31. Σ' αὐτὰ προσθέτει ὅτι ὁ Σωτὴρας μὲ τρόπο σοφὸ μὲ τὰ λόγια του παρουσιαζόταν ταπεινὸς καὶ περιορίζε τὴ λάμψη τῆς θεότητος, ἐνῶ μὲ τὰ ἔργα του τὴν ἔκανε ν' ἀστράφτει, καὶ μ' αὐτὰ φαινόταν νὰ κηρύττεται τὸ ἀξίωμα τῆς παντοκρατορικῆς δύναμης. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Τὰ λόγια πού ἐγὼ σᾶς λέγω, δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου. Ὁ Πατέρας μου πού μένει μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα. Πιστεῦτέ με, ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα μου καὶ ὁ Πατέρας μου μέσα σ' ἐμένα. Ἐὰν ὅχι γι' αὐτό, πιστεῦτέ με λόγῳ αὐτῶν τῶν ἔργων μου»⁴¹.

χετο· μίαν μὲν, τὸν φθόνον τῶν Ἰουδαίων καταπραΰνων φλεγμαί-
νοντα· δευτέραν δέ, καὶ ἡμῖν ὑπογραμμὸν ταπεινοφροσύνης ἔργω
διατυπῶν· καὶ τρίτην, ὅτι ἡ τῶν ῥημάτων λαμπρότης οὐ πάντως
ποιεῖ συνεξαστράπτειν καὶ τὰ πράγματα, ἡ δὲ τῶν ἔργων ὑπερ-
5 φυχῆς καὶ θεοπρεπῆς ἐπίδειξις καὶ τῶν ῥημάτων συνανυψοῖ τὴν
εὐτέλειαν.

Ἐνταῦθα δὲ καὶ ῥητοῦ τινος εὐαγγελικοῦ ἀναπτύσσει διάνοι-
αν τοῦ λέγοντος, «Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον εἰπεῖν, Ἄφέωνταί σου αἱ
ἁμαρτίαι, ἢ Ἔγειραι καὶ περιπάτει;». Εὐκοπώτερον δὲ φησιν
10 εἶναι τὸ πρῶτον, ὅτι τὸ μὲν «ἀφέωνται» οὐκ ἔχει τὴν τῶν ῥημάτων
προφορὰν ὡς ἐξ ἰδίας ἐξουσίας προφερομένην καὶ προστάγματος
(οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ τὸν μὴ ὄντα τῆς ἀφέσεως Κύριον εὐαγγελί-
σασθαι ταύτην), τὸ δέ, «Ἔγειραι καὶ περιπάτει» Δεσποτικῆς ὄλον
προστάξεως ἤρηται· ἄλλως τε δὲ καὶ ὅτι τὸ «Ἔγειραι καὶ περι-
15 πάτει», ἀδιάβλητον φέρον ἔργοις τὴν αὐθεντίαν, καὶ τὴν ἄφεσιν
συμπεριεῖχεν. Ὁ γὰρ δούς τὴν χάριν τοῦ βαδίζειν δηλονότι καὶ
τῶν, ὑπὲρ ὧν κατείχετο τῇ νόσῳ, πλημμελημάτων τὴν ἄφεσιν
συναπεδίδου. Δεσπότης δὲ φιланθρώπου καὶ τὴν μάστιγα τοῖς
ἁμαρτάνουσιν ἐπαφεῖναι, καὶ τῆς πληγῆς μετὰ τοῦ πταίσματος
20 τὸν πληγέντα ἀπαλλάξει. Εἰδὼς δὲ τὸ ἔργον καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν
ἡμαρτημένων πιστούμενον καὶ τὴν δεσποτείαν τοῦ ἀφιέντος ἐπι-
δεικνύμενον, ἐπάγει· «Ἴνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου», καὶ ἐξῆς. Ἀναγκαῖον δὲ ἦν τὸ ἐπισκιάζεσθαι τὸ
μυστήριον τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως διὰ τε τὸ γενέσθαι τοῖς
25 ἀκρωμένοις εὐπαράδεκτον, καὶ ἵνα λάθῃ τοῦ σκότους τὸν ἄρχοντα.
Φησὶ γὰρ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, τρία λαθεῖν τὸν ἄρχοντα τοῦ
αἰῶνος τούτου, τὴν Παρθενίαν Μαρίας, τὴν Σύλληψιν τοῦ Κυ-
ρίου, καὶ τὴν Σταύρωσιν. Λέγει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ
τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, ὡς «Εἰ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν
30 Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν».

λβ'. Ταῦτα εἰπὼν, ἐπιφέρει ὡς ἡ μὲν αἰδῖος καὶ ὑπεράρχιος
Τριάς αἰεὶ ἐστὶ καὶ ὡσαύτως Τριάς, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Πνεῦμα ἅγιον,

Γιὰ τοὺς ἑξῆς δύο λόγους χρησιμοποιοῦσε τὶς ταπεινὲς ἐκφράσεις· ὁ ἓνας ἦταν γιὰ νὰ καταπραΰνει τὸ φθόνο τῶν Ἰουδαίων ποὺ λυσοῦσαν, ὁ δεύτερος γιὰ νὰ μᾶς δώσει ἔμπρακτα παράδειγμα ταπεινοφροσύνης. Ἀλλὰ καὶ τρίτον, ἐπειδὴ ἡ λαμπρότητα τῶν λόγων δὲν κάνει ὅπως δὴποτε ν' ἀστράφτουν μαζὶ καὶ τὰ πράγματα, ἐνῶ ἡ ὑπερφυσικὴ καὶ θεϊκὴ παρουσίαση τῶν ἔργων ἐξυψώνει μαζὶ καὶ τοὺς εὐτελεῖς λόγους.

Ἐδῶ ἀναπτύσσει καὶ τὸ νόημα ἑνὸς Εὐαγγελικοῦ χωρίου ποὺ λέγει· Τί εἶναι εὐκολώτερο νὰ πῶ, Συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες σου, ἢ Σήκω καὶ βάδιζε;»⁴². Εὐκολότερο λέγει πὺς εἶναι τὸ πρῶτο· γιατί τὸ «συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες σου» δὲν περιέχει τὴν ἐκφώνηση τῶν λέξεων προσφερόμενη μὲ δική του ἐξουσία καὶ προσταγή (γιατί τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τὸν ἐκφωνήσει κι αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι Κύριος τῆς ἀφέσεως), ἐνῶ τὸ «Σήκω καὶ βάδισε» ἐξαρτᾶται ὀλόκληρο ἀπὸ τὴ Δεσποτικὴ προσταγή. Καὶ ἐξάλλου, ἐπειδὴ τὸ «Σήκω καὶ βάδισε», ἔχοντας ἀναμφισβήτητη τὴν κυριότητα μὲ τὰ ἔργα, περιεῖχε καὶ τὴν ἄφεση. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ χάρισε τὸ βάδισμα, εἶναι φανερό ὅτι ἔδινε μαζὶ καὶ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν του ποὺ ἦταν ἡ αἰτία τῆς ἀσθένειας. Γνώρισμα τοῦ φιλάνθρωπου κυρίου εἶναι καὶ νὰ χτυπᾶ μὲ τὸ μαστίγιο ὅσους ἁμαρτάνουν, καὶ αὐτὸν ποὺ χτύπησε νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ χτύπημα μαζὶ μὲ τὸ ἁμάρτημα. Γνωρίζοντας ὅτι τὸ ἔργο καὶ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιβεβαιώνει καὶ ἀποδεικνύει τὴν κυριότητα ἐκείνου ποὺ δίνει τὴν ἄφεση, προσθέτει· «Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσία»⁴³ καὶ τὰ λοιπά. Ἦταν ἀνάγκη νὰ συσκιαζέται τὸ μυστήριον τῆς σάρκωσης τοῦ Λόγου, καὶ γιὰ νὰ γίνῃ εὐκολὰ ἀποδεκτὸ ἀπὸ τοὺς ἀκροατές, καὶ γιὰ νὰ διαφύγει ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους. Γιατί ὁ Ἰγνάπιος ὁ Θεοφόρος λέγει, ὅτι τρία πράγματα διέφυγαν ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ ἄρχοντα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ· ἡ παρθενία τῆς Μαρίας, ἡ Σύλληψη τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ Σταύρωση. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λέγει γιὰ τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ· «Ἐάν εἶχαν καταλάβει, δὲν θὰ σταύρωναν τὸν Κύριον τῆς δόξας»⁴⁴.

32. Ἀφοῦ εἶπε αὐτά, προσθέτει ὅτι ἡ αἰώνια καὶ πέρα ἀπὸ ἀρχὴ Τριάδα εἶναι ἀείζωη καὶ ἀμετάβλητη Τριάδα, Πατέρας, Υἱὸς καὶ

ἀλλ' ὑπὲρ ὃ νοοῦμεν ἢ λαλοῦμεν. Πᾶν γὰρ ὃ λέγομεν περὶ Θεοῦ ἢ
 νοοῦμεν, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων τε καὶ ῥημάτων τὰ περὶ αὐ-
 τῆς ἀναλόγως καὶ λέγομεν καὶ νοοῦμεν. Ἰσότημος δὲ καὶ ἰσοσθενῆς
 ἢ παναγία Τριάς, πάντα πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν οἰκονομοῦ-
 5 σα, καὶ ὅσα θεολογεῖν αὐτὴν δυναμιούμεθα, αὐτὴ ταῦτα φιλανθρω-
 πως ἡμῖν χαριζομένη πάλιν προσίεται. Διὸ κατ' ἀρχάς μὲν, ὡς εἴ-
 ρηται, διὰ τὸ πολύθεον ἢ θεία Γραφή συγκαταβαίνουσα, οὐχ ὡς
 ἔχει φύσεως ἢ τάσεως ἢ Τριάς, ἀλλ' ὡς ἡμῖν εὐπαράδεκτον πα-
 ραδίδουσα, τὸν Πατέρα λαμπρῶς καταγγέλλει, εἶτα τὸν Υἱὸν κατὰ
 10 τὸν δεύτερον σεισμόν, ἐν ᾧ καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ Πνεύματος συμπα-
 ραλαμβάνομεν, οὐ μὴν τὴν γε τελείαν αὕτη γὰρ ἐν τῷ μέλλοντι αἰ-
 ῶνι καὶ τῷ τελευταίῳ σεισμῷ παραγίνεται, τῆς Τριάδος ὅλης τρα-
 νότερον ἡμῖν ἐμφανιζομένης τε καὶ ἀνακαλυπτομένης. Εἶ γὰρ καὶ
 τοῦ Πνεύματος τὸν ἀρραβῶνα, ὡς τῆς ἐκλογῆς ἐπιμαρτύρεται τὸ
 15 σκεῦος, ἔχομεν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὴν τελειότητα τῆς πνευματικῆς ἐφθά-
 σαμεν καταστάσεως. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ ἀρραβῶνος ὄνομα
 σύμβολον μὲν ἐστὶ τοῦ τελείου δώρου, οὐ μὴν αὐτό γε τὸ δῶρον.
 Καὶ πολλαχοῦ ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης κληρονομίας τὸ Πνεῦμα
 ὑμνεῖ καὶ ἀπαρχὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ὥστε τὴν τελειότητα τοῦ
 20 Πνεύματος μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ὑποδεχόμεθα.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος λεγόμενος καὶ πατὴρ
 καὶ υἱὸς κοινωνία γάμου ἀναφαίνεται καὶ γνωρίζεται, διὰ τοῦτο
 τοῦ παρόντος βίου τοὺς δύο σειμούς, τὸν μὲν πρότερον ἀνήκειν
 τῷ Πατρί, τῷ Υἱῷ δὲ τὸν δεύτερον τὰ Λόγια παραδίδωσι. Πάλιν
 25 ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ παρ' ἡμῖν σωμάτων ὑπερβαίνει παχύτη-
 τα, εἰκότως ὁ τῶν γάμων πεπαυμένων ἀνακύπτων τε καὶ ἀναλάμ-
 πων βίος (οὗτος δὲ ὁ τῆς ἀναστάσεως ἂν εἴη· «Ἐν γὰρ τῇ ἀναστά-
 σει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται»), οἰκείως ἂν ἀφορισθεῖη τῷ
 Πνεύματι. Ἔδει δὲ τὸν βίον, ἐν ᾧ πατέρες παῖδας φύουσι, τὸν
 30 Θεὸν καὶ Πατέρα προτεταγμένον γινώσκεσθαι τοῦ Υἱοῦ, οὐ τῆς
 Τριάδος τὴν τάξιν ἀπαιτούσης (ποῦ γὰρ τάξις, ἔνθα τὸ ἴσον ἀπα-
 ράλλακτον;), ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ κατ' οἰκονομίαν τάξεως τοὺς

ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ ὅ,τι λέμε ἢ νοοῦμε. Γιατὶ κάθε τι πού λέμε ἢ νοοῦμε γιὰ τὸν Θεό, καὶ τὰ λέμε καὶ τὰ νοοῦμε γι' αὐτὸν κατ' ἀναλογία ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Γιατὶ ἡ Παναγία Τριάδα εἶναι ἰσότιμη καὶ ἰσοδύναμη, πού οἰκονομεῖ τὰ πάντα γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ ὅσα ἔχομε τὴ δύναμη νὰ θεολογήσομε γι' αὐτήν, αὐτὴ μᾶς τὰ ἔχει χαρίσει ἀπὸ φιλανθρωπία καὶ τὰ δέχεται πάλι. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχή, ὅπως εἶπα, δείχνοντας συγκατάβαση ἢ ἅγια Γραφή ἕξαιτίας τῆς πολυθεΐας, μᾶς παρέδωσε ὅσα μπροσούσαμε νὰ δεχθοῦμε εὐκολα, καὶ ὄχι ὅπως εἶναι ἡ Τριάδα στὴ φύση της καὶ κατὰ τὴ δύναμή της, ἀνακηρύττοντας λαμπρὰ τὸν Πατέρα, ἔπειτα τὸν Υἱὸ κατὰ τὸν δεῦτερο σεισμό, ὅποτε λαμβάνομε μαζὶ καὶ τὴ γνώση τοῦ Πνεύματος, ὄχι ὅμως τὴν τέλεια· γιατί αὐτὴ ἔρχεται στὸν μελλοντικὸ αἰῶνα καὶ κατὰ τὸν τελευταῖο σεισμό, ὅποτε ἐμφανίζεται καὶ ἀνακαλύπτεται ὀλοκάθαρα ἡ γνώση ὅλης τῆς Τριάδας. Γιατί, ἂν καὶ ἔχομε τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἐπιβεβαιώνει τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς⁴⁵, ἀλλ' ὅμως δὲν φτάσαμε στὴν τελειότητα τῆς πνευματικῆς κατάστασης. Γιατὶ βέβαιαι καὶ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα τοῦ ἀρραβῶνα εἶναι σύμβολο τοῦ τέλειου δώρου, καὶ ὄχι ἀσφαλῶς τὸ ἴδιο τὸ δῶρο. Καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ὑμνεῖ τὸ Πνεῦμα ὡς ἀρραβῶνα τῆς μελλοντικῆς κληρονομίας καὶ ὡς ἀρχὴ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν⁴⁶· ὥστε ὑποδεχόμεστε τὴν τελειότητα τοῦ Πνεύματος μετὰ τὴν ἀπολύτρωση τοῦ σώματος.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λεγόμενος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ πατέρας καὶ υἱὸς ἐμφανίζεται καὶ ἀναγνωρίζεται ἔπειτα ἀπὸ γάμο, γι' αὐτὸ παραδίδει ἡ Γραφή τοὺς δύο σεισμοὺς στὸν παρόντα κόσμος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας ἀνήκει στὸν Πατέρα καὶ ὁ δεῦτερος στὸν Υἱό. Ἐπίσης ἐπειδὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ὑπερβαίνει τὸ ὑλικὸ στοιχεῖο τῶν σωμάτων, εὐλογα ὁ βίος πού ἀνακύπτει καὶ ἀναλάμπει μετὰ τοὺς γάμους (αὐτὸς βέβαιαι εἶναι ὁ βίος τῆς ἀνάστασης· γιατί λέγει· «Κατὰ τὴν ἀνάσταση οὔτε οἱ ἄνδρες παίρνουν γυναῖκες οὔτε οἱ γυναῖκες ἄνδρες»⁴⁷), μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ οἰκεῖος τοῦ Πνεύματος. Ἐπρεπε ὅμως στὸ βίο, στὸν ὁποῖο οἱ πατέρες γεννοῦν τὰ παιδιά τους, νὰ γίνεται γνωστὸ ὅτι ὁ Πατέρας προηγεῖται ἀπὸ τὸν Υἱό, ὄχι γιατί ἀπαιτεῖ ἡ Τριάδα αὐτὴ τὴ σειρά (πῶς δηλαδὴ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει σειρά ἐκεῖ ὅπου ἡ ἰσότητα δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ παραλλαγή;),

πατέρας τιμᾶσθαι παρὰ τῶν παίδων παραινούσης. Καὶ τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦ Πνεύματος ἢ ἱερά ἐπαίρουσα Γραφή ὅλην τὴν Τριάδα τῆ τοῦ «Πνεύματος» ἔξονομάζει φωνῇ, ὡς τό, «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». Καὶ τό, «Πᾶσα ἁμαρτία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, τῷ δὲ βλασφημοῦντι εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἀφεθήσεται», ἐπὶ τῆς θεότητος ὅλης ἐκληφθὲν σύμφωνον ἂν εἴη τῷ προειρημένῳ σκοπῷ.

Καὶ ἢ ἐν ἐσόπτρῳ δὲ γινῶσις καὶ ἢ ἐν αἰνίγματι τῆς ὑπερφυοῦς
 10 ἐν Τριάδι θεότητος εἰς τὸ τέλειον διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ἀποκαθίσταται κατὰ τὸν μέλλοντα· καὶ γὰρ οὗτος τῷ παναγίῳ Πνεύματι, ὡσπερ τῶν πρὸ αὐτοῦ δύο σεισμῶν ὁ μὲν τῷ Πατρί, ὁ δὲ τῷ Υἱῷ ἀναφέρεται. Ἔστι δὲ δηλονότι ὁ μὲν τῆ τάξει πρῶτος σεισμός, ἔσχατος τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῷ τῆς ὠφελείας μεγέθει· δῆλον γὰρ
 15 ὡς ἢ χάρις πολλῷ τοῦ νόμου μείζων τε καὶ λυσιτελεστέρα. Ἀλλὰ καὶ ὁ δεύτερος ἐλαττοῦται τοῦ τρίτου, εἶγε νῦν μὲν «Ἐν ἐσόπτρῳ βλέπομεν καὶ ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον». Διὸ καὶ, «Ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, καταργηθήσεται τὸ ἐκ μέρους». Καὶ σκοπεῖ τῆς θεουργοῦ Προνοίας τὸν πάνσοφόν τε καὶ ἀρρεπῆ
 20 ζυζόν. Ὁ Πατὴρ ἐδόκει τοῖς πάλαι τὸ μείζον ἔχειν, ὁ Υἱὸς δὲ πάλιν κατὰ τὴν νέαν ἐνίοις μὲν τὸ ἔλαττον, τοῖς πολλοῖς δὲ τὸ ἴσον, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα τοῖς πολλοῖς μὲν τὸ ἔλαττον, ὀλίγοις δὲ τὸ ἴσον. Ἴνα οὖν τὸ ἄνισον τὸ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ὑπολήψεως εἰς ἰσότητα ἐπαναχθῆ, ὁ μὲν πρῶτος σεισμός, ὃς ἀφώριστο τῷ Πατρί, τὸ
 25 ἔλαττον ἔσχεν, ὁ δὲ δεύτερος, ὃς ἦν τῷ Υἱῷ, τὸ ἐκείνου μείζον, καὶ ὁ τοῦ Πνεύματος ἀμφοῖν ὑπερέχον. Καὶ ὄρα σαφῶς ὅπως ἢ ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων δόξαις ἀνισότης διὰ τῆς τῶν τριῶν καιρῶν ἀνισότητος εἰς ἀρρεπεστάτην τε καὶ θαυμασίαν συνεβιδάσθη ἰσότητα, τῆς τριαδικῆς θεαρχίας ὡσπερ αὐγὴν τινα παραδεξαμένη
 30 καὶ ἔλλαμψιν. Ὅτι δὲ ἢ ἐν Τριάδι τάξις τὴν τῶν πολλῶν οἰκονο-

ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τάξη πού κατ' οἰκονομία ὑπάρχει σ' αὐτὴν προτρέπει τὰ παιδὰ νὰ τιμοῦν τοὺς πατέρες. Ἀλλὰ καὶ τονίζοντας ἡ ἁγία Γραφή τὴν ἀξία τοῦ Πνεύματος, ὀνομάζει τὴν Τριάδα στὸ σύνολό της μὲ τὴν ὀνομασία τοῦ Πνεύματος, ὅπως τό, «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, καὶ ὅσοι τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ»⁴⁸. Καὶ τὸ χωρίο, «Ὅποιαδήποτε ἁμαρτία θὰ συγχωρηθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, ὅποιος ὅμως βλασφημεῖ στὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν θὰ συγχωρηθεῖ»⁴⁹, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι λέγεται γιὰ ὅλη τὴ θεότητα, σύμφωνα μὲ τὸ νόημα πού ἀναφέραμε.

Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώση τῆς ὑπερφυοῦς Τριαδικῆς θεότητας πού τώρα ἔχομε σὰν μέσα σὲ ἔσοπτρο καὶ μέσω αἰνίγματος ἀποκαθίσταται στὸ τέλει ἀπὸ τὸ Πνεῦμα στὸν μελλοντικὸ αἰῶνα. Γιατὶ αὐτὸς ἀνήκει στὸ Πανάγιο Πνεῦμα, ὅπως ἀπὸ τοὺς δύο σεισμοὺς πού προηγήθηκαν ὁ πρῶτος ἀνήκει στὸν Πατέρα καὶ ὁ δεῦτερος στὸν Υἱό. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ πρῶτος κατὰ σειρὰ σεισμὸς εἶναι τελευταῖος ὡς πρὸς τὴ σημασία καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὠφέλειας. Γιατὶ εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ χάρη (τοῦ δευτέρου σειμοῦ) εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὸ νόμο (πρῶτο σεισμὸ) καὶ ὠφελιμότερη. Ἀλλὰ καὶ ὁ δεῦτερος σεισμὸς ὑστερεῖ ὡς πρὸς τὸν τρίτο, ἀφοῦ τώρα βλέπομε «σὰν μέσα σὲ ἔσοπτρο καὶ ἀμυδρά, ἐνῶ τότε πρόσωπο πρὸς πρόσωπο»⁵⁰. Γι' αὐτὸ καὶ «Ὅταν θὰ ἔρθει τὸ τέλει, θὰ καταργηθεῖ τὸ μερικὸ»⁵¹. Καὶ πρόσεχε τῆς θείας Πρόνοιας τὸν πάνσοφο καὶ ισόρροπο ζυγὸ. Ὁ Πατέρας ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀνώτερος, ὁ Υἱὸς πάλι κατὰ τὴ νέα ἐποχὴ ἀπὸ μερικοὺς ἐθεωρεῖτο κατώτερος, καὶ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἴσος, ἐνῶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κατώτερο καὶ ἀπὸ λίγους ἴσο. Γιὰ νὰ ἐπαναφερθεῖ λοιπὸν ἡ ἀνισότητα ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων σὲ ἰσότητα, ὁ πρῶτος σεισμὸς πού ἀποδόθηκε στὸν Πατέρα θεωρήθηκε κατώτερος, ὁ δεῦτερος πού ἀνήκει στὸν Υἱὸ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτο, καὶ ὁ σεισμὸς τοῦ Πνεύματος ὑπερέχει ἔναντι τῶν ἄλλων. Καὶ πρόσεχε πῶς μὲ σοφία ἡ ἀνισότητα κατὰ τὶς γνώμες τῶν ἀνθρώπων συμβιδάσθηκε μὲ τὴν ἀνισότητα τῶν τριῶν περιόδων σὲ ἰσόρροπη καὶ θαυμάσια ἰσότητα, σὰ νὰ δέχθηκε κάποια λάμψη καὶ κάποιο φωτισμὸ τῆς Τριαδικῆς θεότητας. Ὅτι πάλι

51. Α' Κορ. 13, 10.

μίαν στοχάζεται, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς ὑπερφυοῦς ἐκείνης καὶ ἀρρή-
του βλαστάνει φύσεως, ὁ τῶν ἀπορρήτων μύστης διδάσκει, ὃς καὶ
τὸν Υἱὸν καὶ Πνεῦμα θεόληπτον μύησιν ἔσχεν ἐνίστε τοῦ Πατρὸς
προτάττειν «Διαιρέσεις» γὰρ «χαρισμάτων εἰσί, καὶ τὸ αὐτό»,
5 φησί, «Πνεῦμα διαιρέσεις δὲ διακονιῶν, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ
διαιρέσεις ἐνεργημάτων, καὶ ὁ αὐτὸς Θεός». Καὶ πρὸς Γαλάτας
«Παῦλος ὁ ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων,
ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς». Ὡστε τὸ προτάττε-
σθαι καὶ ὑποτάττεσθαι τὰ τῆς θεαρχικῆς Τριάδος καὶ πᾶσαν τάξιν
10 καὶ πάντα λόγον ὑπερεχούσης ὀνόματα οὐχ εἰρμόν τινα φυσικὸν
διασώζει τάξεως, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀκροατῶν σωτηρίαν οἰκονο-
μεῖται καὶ διαποικίλλεται. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ κλεινός τε καὶ τῶν
θεῶν μαθημάτων διάπτυρος ἐραστής κατὰ τὸ λά τε καὶ ὅ κεφάλαιον
φιλοπονησάμενος ἐπραγματεύσατο.

15 λγ'. Ἐν δὲ τῷ ἐξῆς κεφαλαίῳ αἰτίας τίθησι δι' ἃς ἡ Παλαιὰ καὶ
Νέα Διαθήκη τῷ δυσλήπτῳ τε καὶ δυσερμηνεύτῳ ποικίλλεται, εἰ
καὶ μᾶλλον μὲν ἡ Παλαιά, ἣν τὸν δὲ τῆς χάριτος. Καὶ ἐπὶ μὲν
τοῦ Μωσαϊκοῦ γράμματός φησιν ὅτι, ἐπεὶ τύπος ἦν καὶ σκιά τῶν
μελλόντων ἀγαθῶν, εἰκότως ὡς ἐν σκιά τε καὶ τύπῳ καὶ αὐτὰ τὰ
20 ῥήματα καὶ τὴν τῶν ῥημάτων συνθήκην προβάλλεται, δι' ἧν
κρατεῖ ἡ ἀσάφεια. Πλὴν γε κατὰ τὰς διπλᾶς τῆς νομοθεσίας πλά-
κας διπλὴν καὶ τὴν χρεῖαν παρέχεται, τοῖς μὲν ἀναβεβηκόσι τὸν
νοῦν τὴν αἴγλην ἔσωθεν ἀπαστραπτόντα τὴν τοῦ Πνεύματος, τοὺς
δὲ παχυτέρους ψυχαγωγούντα τῇ σκιαγραφίᾳ τοῦ γράμματος.
25 Ἐκέκρουπτο δὲ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, ἧν ἡ τῆς Τριάδος γνῶσις τὸ
κεφάλαιον, δι' ἃς αἰτίας πολλάκις ἀποδεδώκαμεν, λέγω δὴ διὰ τε
τῶν ἀκροατῶν τὸ ἀσθενές καὶ διὰ τὸ λαθεῖν τὸν ἄρχοντα τοῦ σκό-
τους, καὶ τρίτον ἵνα ἐκ μέσου παντελῶς ἀρθῆ τὸ πολύθεον, μηδε-
μιάς προφάσεως τοῖς πεπλανημένοις τε καὶ ἀμαθεστέροις ἐκ τοῦ
30 τὴν Τριάδα κηρύττεσθαι σαφῶς καὶ χωρὶς παρακαλυμμάτων ὑπο-
λειπομένης πρὸς πλάνησιν. Καὶ ἔοικε τὰ ἱερὰ Γράμματα χρυσίτιδι

ἡ τάξη πού ὑπάρχει στήν Τριάδα ἀποβλέπει στήν τάξη τῶν πολλῶν, καί δέν πηγάζει ἀπό τήν ὑπερφυσική ἐκείνη καί ἀνέκφραστη φύση, μᾶς τὸ διδάσκει ὁ μύστης τῶν ἀπορρήτων, ὁ ὁποῖος ἔχει διδαχθεῖ μὲ τρόπο μυστικὸ νὰ θέτει μερικές φορές τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα πρὶν ἀπὸ τὸν Πατέρα· γιατί λέγει· «Ὑπάρχουν διάφορα χαρίσματα, ἀλλὰ εἶναι τὸ ἴδιο Πνεῦμα· ὑπάρχουν διάφορες διακονίες, ἀλλὰ ὁ Κύριος εἶναι ἴδιος· ὑπάρχουν καὶ διάφορα εἶδη ἐνεργειῶν, ἀλλὰ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος»⁵². Καὶ στοὺς Γαλάτες γράφει· «Παῦλος, πού ὀρίσθηκε ἀπόστολος ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους οὔτε μὲ ἐνέργεια ἀνθρώπων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ Πατέρα»⁵³. Ὡστε μὲ τὸ νὰ προτάσσονται ἢ νὰ ὑποτάσσονται τὰ πρόσωπα τῆς θείας Τριάδας, πού βρῖσκεται πάνω ἀπὸ κάθε σειρὰ καὶ κάθε λόγο, δέν διασώζει κάποια σειρὰ καὶ φυσικὴ τάξη, ἀλλὰ οἰκονομεῖται καὶ ποικίλλεται ἔτσι γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀκροατῶν. Αὐτὰ λοιπὸν ἀναπτύσσει ὁ ἔνδοξος καὶ διάπυρος ἐραστής τῶν θείων μαθημάτων στὸ τριακοστὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο κεφάλαιο τῆς πραγματείας του.

33. Στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο παραθέτει τίς αἰτίες γιὰ τίς ὁποῖες ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Νέα Διαθήκη ποικίλλεται ἀπὸ δυσνόητα καὶ δυσερμηνευτα σημεῖα, ἂν καὶ αὐτὸ γίνεται περισσότερο στήν Παλαιὰ καὶ λιγότερο στὸ Εὐαγγέλιο τῆς χάριτος. Στὸν Μωσαϊκὸ νόμο, λέγει, ἐπειδὴ ἦταν τύπος καὶ σκιά τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, δικαιολογημένα προβάλλει μὲ σκιά καὶ μὲ τύπο καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια καὶ τὴ σύνθεση τῶν λόγων, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ ὑπάρχει ἀσάφεια. Πλὴν ὅμως κατ' ἀναλογία πρὸς τίς διπλῆς πλάκες τοῦ νόμου παρέχει διπλῆ καὶ τὴ χρῆση· σὲ ὁποιοὺς ἔχει ὑψωθεῖ ὁ νοῦς τους ἀστράφτουν ἀπὸ μέσα τους τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ τοὺς παχύτερους πνευματικὰ τοὺς ὀδηγοῦν μὲ τὴ σκιά τοῦ γραμματος. Εἶχαν κρυφθεῖ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, πού τὸ κορυφαῖο εἶναι ἡ γνώση τῆς Τριάδας, γιὰ τίς αἰτίες πού πολλές φορές ἀναφέραμε, καὶ ἐννοῶ ἔξαιτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν καὶ γιὰ νὰ μὴ γίνει ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, καὶ τρίτον, γιὰ νὰ βγεῖ τελείως ἀπὸ τὴ μέση ἡ πολυθεΐα καὶ νὰ μὴν ἀπομείνει καμμιὰ πρόφαση πρὸς πλάνη γιὰ ὅσους εἶχαν πλανηθεῖ καὶ γιὰ τοὺς ἀμαθέστερους ἀπὸ τὴ σαφήνεια καὶ τὸ ἀπερικάλυπτο κήρυγμα τῆς Τριάδας. Καὶ μοιάζει ἡ ἁγία

γῆ, ἥτις οὐ πᾶσιν οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς φιλοπόνως καὶ ἐπιστημόνως μεταλλεύουσι τὸ τε χρυσίον δόκιμον καὶ τὸ κέρδος τῶν πόνων μείζον παρέχεται. Ὡσπερ οὖν πενίας οὐκ ἀπαλλάττεται ὁ τὴν μεταλλικὴν ψάμμον ἐν ὠραισμῶ ἢ παιδιᾷ ἢ κατὰ μυκτη-
 5 ρισμὸν ἐπαφώμενος, οὐδὲν δὲ φιλοπονῶν οὐδ' ἀνιχνεύων τὸ ὑπὸ ταύτης κρυπτόμενον, οὕτως οὐκ ἂν ἀγνοίας ἀπαλλαγείη οὐδὲ τῆς ἐχούσης τοὺς ἑαθύμους αἰτιάσεως ὁ τῷ γράμματι μόνῳ περιφυόμενος, τὸν δὲ ἐν αὐτῷ θησαυρὸν οὐκ ἀνευρενῶν, οὐδὲ τὸ ἐν βάθει κέρδος τῶν νοημάτων ἀναλεγόμενος. Καίτοι καὶ αὐτὸ τὸ κεκρύ-
 10 φθαι τὰ θεῖα νοήματα τὸ τιμιώτατον αὐτοῖς καὶ ὑψηλὸν ἐπιμαρτύρεται, καὶ πόθον ἐγκεντρίζει μᾶλλον ζητήσεως ταῖς ψυχαῖς, ὅσαι πρὸ τῆς ῥαστώνης τὸ θεοφιλές τε καὶ φιλόπονον ἔμπροσθεν ἄγουσι.

Καὶ τὸ κακοῦργον δὲ τῶν Ἰουδαίων καὶ τολμηρὸν περὶ τὰ
 15 ἀτόλμητα τῆς κατὰ τὴν Παλαιὰν ἀσαφείας αἴτιον ἵνα γὰρ μὴ τὰς περὶ Χριστοῦ μαρτυρίας τὸ περιφανές καὶ κατάδηλον ἐχούσας τῶν Γραφῶν περικόψωσι καὶ ἐξαφανίσωσι, διὰ τοῦτο μετὰ τοῦ συνεσκιασμένου ταῦτα προάγεται. Καὶ τρίτον, ὅτι ὀλίγῳρος ὢν καὶ τῶν θείων προσταγμάτων καταφρονητῆς ὁ τῶν Ἰουδαίων
 20 λαός, ἵνα μὴ μαθόντες σαφῶς ὡς τὰ τοῦ νόμου πάντα ῥυθίσεται, εἰς ἑτέραν δὲ πολιτείαν ἢ παρ' αὐτοῖς ἐστὶ τίμιᾶ τε καὶ σπουδαζόμενα μεταστήσεται, ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἐμφανοῦς ἐπιγνώσεως πλέον τε πρὸς τὴν ὑπεροψίαν ὑπαχθῆ τῶν προσταγμάτων (τί γὰρ με δεῖ
 25 στέργειν ἢ μετὰ μικρὸν λυθήσεται καὶ ὢν οὐ μετὰ βραχὺ τὸ ἀνόνητον;), διὰ τοῦτο τῇ ἀσαφείᾳ ταῦτα καὶ τῷ δυσλήπτῳ περικαλύπτεται. Εἰ γὰρ καὶ χωρὶς προφάσεως μυριάκις τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων ἀπέστησαν, μήτε μετάστασιν αὐτῶν ἐγνωκότες μήτε ὅτι τὸ ἀτελές ἔχουσι μήτε ὅτι πολιτείας ἑτέρας εἰσὶ τύποι καὶ σκιασ-
 30 λύσιν καὶ μετάθεσιν ἐμάνθανον; Ἄλλως τε δὲ καὶ νόμος πανταχοῦ

Γραφή μὲ χρυσοφόρα γῆ, πού παρέχει τὸν δοκιμασμένο χρυσὸ καὶ τὴν ἀμοιβὴ τῶν κόπων τους μεγαλύτερη, ὄχι βέβαια σὲ ὅλους οὔτε στοὺς τυχόντες, ἀλλὰ σὲ ὅσους μεταλλεύονται αὐτὸν μὲ φιλοπονία καὶ ἐπιστημοσύνη. Ὅπως λοιπὸν δὲν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν φτώχεια ὁποῖος ψάχνει τὴ χρυσοφόρο ἄμμο πρὸς ἐξωραϊσμό ἢ ὑπὸ μορφή παιγνιδιοῦ ἢ ἀστείου, χωρὶς νὰ κοπιᾶζει οὔτε νὰ ψάχνει ἐντατικὰ γι' αὐτὸ πού κρύβεται κάτω ἀπὸ αὐτὴν, ἔτσι δὲν θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀγνοια οὔτε ἀπὸ τὶς δικαιολογίες πού προβάλλουν οἱ ράθυμοι ὁποῖος περιορίζεται μόνο στὸ γράμμα καὶ δὲν ἐρευνᾷ γιὰ τὸ θησαυρὸ πού κρύβει, οὔτε ἐξετάζει τὸ βαθύτερο κέρδος τῶν νοημάτων. Ἄν καὶ βέβαια καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἀπόκρυψη τῶν θείων νοημάτων ἐπιβεβαιώνει τὸ πόσο πολύτιμα εἶναι καὶ ὑψηλά, καὶ ἐρεθίζει τὸν πόθο σὲ ψυχὲς γιὰ παρατέρα ἀναζήτηση, τὶς ψυχὲς πού τοποθετοῦν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνεσὴ τους τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ φιλοπονία.

Ἄκόμα αἰτία τῆς ἀσάφειας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι καὶ ἡ κακουργία τῶν Ἰουδαίων καὶ ἡ μὲ θράσος διάπραξη ἀτόλμητων πραγμάτων. Γιὰ νὰ μὴ φτᾶσουν δηλαδὴ στὸ σημεῖο νὰ περικόψουν καὶ νὰ ἐξαφανίσουν τὶς φανερὲς καὶ ἀδιαμφισβήτητες μαρτυρίες γιὰ τὸν Χριστὸ, γι' αὐτὸ κι αὐτὲς διατυπώνονται μὲ τρόπο συσκιασμένο. Καὶ ἡ τρία αἰτία, ἐπειδὴ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἦταν ἀδιάφορος καὶ περιφρονητῆς τῶν θείων προσταγμάτων, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν, μαθαίνοντας μὲ σαφήνεια, ὅτι ὅλος ὁ νόμος θὰ περάσει καὶ θὰ μεταθεοῦν σὲ ἄλλη πολιτεία ὅσα αὐτοὶ θεωροῦσαν πολύτιμα καὶ ἐπιδίωκαν τὴν πραγμάτωσή τους, καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φανερὴ γνώση ὀδηγηθοῦν σὲ μεγαλύτερη περιφρόνηση τῶν προσταγμάτων (γιατί δηλαδὴ πρέπει νὰ ὑπομένω αὐτὰ πού σὲ λίγο θὰ καταργηθοῦν καὶ δὲν θ' ἀργήσουν νὰ γίνουν ἀνώφελα;), γι' αὐτὸ ὅλα αὐτὰ καλύπτονται μὲ ἀσάφεια καὶ δυσκολία στὴν κατανόηση. Γιατί, ἂν καὶ χωρὶς καμμιὰ πρόφαση ἄπειρες φορὲς ἀθέτησαν τὶς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν κατανόησαν οὔτε τὴ μεταβολὴ τους οὔτε ὅτι ἦταν ἀτελεῖ οὔτε ὅτι ἦταν τύποι καὶ σκιὲς ἐνὸς ἄλλου τρόπου ζωῆς, τί δὲν θὰ ἔκαναν, ἂν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια προστάγματα μάθαιναν μὲ σαφήνεια τὴν κατάργηση καὶ τὴ μετάθεσή τους; Ἄλλωστε στὴ διδασκαλία ἰσχύει πα-

κρατῶν διδασκαλίας, τοῖς ἄρτι στοιχειουμένοις τὰ τελεώτερα μέχρι καιροῦ τῆς τελειώσεως συγκαλύπτεσθαι, εἰσαγωγικοῖς δὲ παιδεύμασι τὸν μαθητὴν προπαρασκευάζειν πρὸς τὴν τῶν τελεωτέρων κατανόησιν. Ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὴν φύσιν οὕτως οἰακίζο-
 5 μένην τε καὶ τὰ οἰκειὰ ἔργα ῥυθμίζουσιν ὁρῶμεν. Αἱ γὰρ πρῶται καταβολαὶ καὶ τὰ σπέρματα τὸ μὲν τέλειον εἶδος ἐν ἑαυτοῖς ἐμφανῶς οὐ δεικνύουσι, τούτου δὲ τοὺς λόγους ἐγκεκρυμμένους φέρου-
 σιν, οἷον ὁ κόκκος στάχυς μὲν οὐκ ἔστιν, ἐν ἑαυτῷ δὲ κρύπτει τὸν
 λόγον τοῦ στάχυος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ καρπῶν καὶ σπερμάτων ὁ
 10 αὐτὸς τῆς φύσεως εἶδος ἐπιγινώσκειται. Τοιοῦτον δὴ τινα καὶ ὁ νόμος πρὸς τὴν χάριν διασώζει λόγον· ἃ γὰρ ἡ χάρις ἐτελείωσε, τῶν νομικῶν σπερμάτων ἐστὶ τῆς καταβολῆς τὰ γεώργια. Δι' ἃ μὲν οὖν τὴν ἀσάφειαν ἢ Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν ὑπέδν, μετρίως εἴρηται.

Καὶ τῆς χάριτος δὲ τὸ ἀσαφές καὶ οὐ πᾶσιν ἐπίδηλον τὸ νεο-
 15 κατήχητον αἴτιον ἔχει τῶν ἀκροατῶν καὶ τῆς διανοίας τὴν ἀσθένειαν. Διὸ καὶ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, «Γάλα», φησὶν, «ὑμᾶς ἐπότι-
 σα, καὶ οὐ βρωμα· οὐπω γὰρ ἠδύνασθε». Ὡσπερ δὲ πᾶσα τροφή ἀκατάλληλος βλαβερὰ τῷ μετέχοντι, οὕτω καὶ γνῶσις, κἂν τὸ παναληθέστατον εἴη προβάλλουσα, τοῖς ἀτελέσιν ἀσύμφορος. Εἰ
 20 γὰρ καὶ τῆς Παλαιᾶς ἢ Νέας τηλαυγέστερον ἐκδιηγεῖται τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ἀλλ' οὖν ὡς ἀρχῆς καὶ σπέρματος λόγον ἐπέ-
 χουσα καὶ αὐτὴ πρὸς τὴν ἤδη πολιτείαν ἐγκαινιζομένην οὐκ εὐ-
 θὺς τοῖς μνουμένοις, ἀλλὰ κατὰ προκοπὴν ἀποκαλύπτει τὰ τέλεια.
 Ἔτι δὲ καὶ τοῖς κυσί, τουτέστι τοῖς ἀντικειμένοις καὶ καθυλα-
 25 κτοῦσιν, οὐχὶ προπετῶς καὶ ἀφιλοσόφως ῥίπτειν τὰ ἅγια, οὐδὲ «τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων», οἷς ὁ βίος ὁ τῶν ἡδονῶν βόρβορος, Δεσποτικὸν ὑπάρχει καὶ τὴν διδασκαλίαν κατευ-
 θῦνον παράγγελμα. Ἄνευ δὲ τῶν εἰρημένων, καὶ ἡ ἀγιοποιὸς τελετὴ μυστήριον ὀνομάζεται, τὸ δὲ μυστήριον οὐ κοινὸν οὐδὲ
 30 τοῖς θεθῆλοις εὐεπίδατον. Ἔτι μὴν καὶ τὰ ἅγια νοερῶς μὲν τοῖς τε Σεραφεῖμ καὶ Χερουβὶμ, ὑλικῶς δὲ καταπετάσμασι καὶ πτεροῖς καὶ πύλαις καὶ κλείθροισι περιστοιχίζεται· οὕτω γοῦν χρῆ καὶ τὴν

ντοῦ ὁ νόμος, σ' αὐτοὺς πού εἶναι ἀκόμα στήν ἀρχή νά συγκαλύπτονται τὰ τελειότερα διδάγματα μέχρι τὸν καιρὸ τῆς τελείωσής τους, καὶ νά προετοιμάζουν τὸν μαθητὴ μὲ εἰσαγωγικά μαθήματα γιὰ τὴν τελειότερη κατανόηση. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, βλέπομε καὶ τὴ φύση μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νά κυβερνᾶται καὶ νά ρυθμίζει τὰ ἔργα της. Γιατὶ οἱ πρῶτες καταβολές καὶ οἱ σπόροι δὲν δείχνουν φανερὰ στὸν ἑαυτό τους τὸ τέλειο εἶδος, ἀλλ' ἔχουν κρυμμένους μέσα τους τοὺς λόγους, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ κόκκος δὲν εἶναι στάχυ, κρύβει ὡστόσο μέσα του τὸ λόγο τοῦ σταχιοῦ. Καὶ στοὺς ἄλλους καρπούς καὶ στοὺς σπόρους παρατηρεῖται ἡ ἴδια σειρὰ τῆς φύσης. Τέτοιο λόγο διατηρεῖ καὶ ὁ νόμος πρὸς τὴ χάρη· γιατί ὅποια τελειοποίησε ἡ χάρη ἀποτελοῦν τὴν καταβολὴ τῶν καρπῶν τῶν νομικῶν σπερμάτων. Οἱ λόγοι λοιπὸν γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Μωσαϊκὴ νομοθεσία καλύφθηκε μὲ τὴν ἀσάφεια λέχθησαν ὅσο χρειαζόταν.

Καὶ ἡ ἀσάφεια τῆς χάριτος καὶ ὄχι σὲ ὅλους φανερὴ, ἔχει αἰτία τὸ ὅτι οἱ ἀκροατὲς εἶναι νεοκατήχητοι καὶ ἔχουν διάνοια πνευματικὰ ἀσθενῆ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς λέγει· «Σᾶς πόπισα γάλα, καὶ ὄχι στερεὰ τροφή, γιατί δὲν μπορούσατε ἀκόμα»⁵⁴. Καὶ ὅπως κάθε τροφή ἀκατάλληλη εἶναι βλαβερὴ γι' αὐτὸν πού τὴν παίρνει, ἔτσι καὶ ἡ γνώση, κι ἂν ἀκόμα παρουσιάζει τὴν τέλεια ἀλήθεια, εἶναι ἀσύμφορη στοὺς ἀτελεῖς. Γιατί, ἂν καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐξιστορεῖ λαμπρότερα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ τὸ μυστήριον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὡστόσο ἐπειδὴ ἡ Παλαιὰ ἐπέχει λόγο ἀρχῆς καὶ σπέρματος πρὸς τὴν πολιτεία πού ἐγκαινιάζεται τώρα, ἀποκαλύπτει ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ προοδευτικὰ τὰ τέλεια σ' αὐτοὺς πού διδάσκονται. Ἀκόμα καὶ στὰ σκυλιά, δηλαδή στοὺς ἐχθροὺς πού ὑλακτοῦν, τὸ νά μὴ πετᾶμε τὰ ἅγια μὲ θρασύτητα καὶ ἀπερισκεψία, οὔτε τὰ μαργαριτάρια μπροστὰ στοὺς χοίρους πού ἡ ζωὴ τους εἶναι ὁ βοῦρκος τῶν ἡδονῶν, εἶναι κι αὐτὸ Δεσποτικὸ παράγγελμα πού κατευθύνει τὴ διδασκαλία. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού λέχθησαν, καὶ ἡ ἁγιαστικὴ τελετὴ ὀνομάζεται μυστήριον, καὶ τὸ μυστήριον δὲν εἶναι κοινὸ οὔτε εἶναι εὐκόλα βατὸ στοὺς βέβηλους. Ἐπίσης καὶ τὰ ἅγια νοερὰ περιστοιχίζονται μὲ τὰ Σεραφίμ καὶ τὰ Χερουβίμ, ἐνῶ ὑλικά μὲ καταπετάσματα καὶ φτερὰ καὶ πύλες καὶ κλειδωνιές. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει καὶ ἡ ἁγίας μας Γραφὴ γιὰ τοὺς

ιεράν ἡμῶν Γραφήν τοῖς μὲν βεβήλοις περικαλύπτεσθαι, ἵνα μὴ τὰ ἅγια ἐξυβρίζοιτο, τοῖς δὲ μεμνημένοις καὶ πιστοῖς ἀνακαλύπτεσθαι. Ἄλλωστε δὲ καὶ εἰ τὸ ῥᾶον εἰς κτῆσιν οὐχ ὥσπερ τὸ πόνω κτηθὲν περισπούδαστον, εὐλόγως τὸ ἱερόν Γράμμα τοῖς μὲν ῥαθύ-
5 μοις τὸν θησαυρὸν ἀποκρύπτεται, τοῖς δὲ φιλοπονοῦσι χαρίζεται.

Ἄλλὰ καὶ ἰδρῶσι πᾶν τὸ τίμιον καὶ ἡ ἀρετὴ εἰς κτῆσιν ἀφικνεῖται καὶ ἀπόλαυσιν, ἡ δὲ κακία ῥᾶόν τε καὶ πᾶσι πρόχειρον. Καὶ τὸ μὲν πόνω κατορθωθὲν μᾶλλον ποθεῖται, ὃ δὲ ῥαδίως λαμβάνεται, καὶ ῥαδίως ἀποβάλλεται καὶ πρὸς τὸ παρεωραμένον
10 μᾶλλον ἀντὶ τοῦ ποθεῖσθαι κατασύρεται. Διὸ καὶ ὁ Ἀδάμ ἄνευ ἄθλων καὶ καμάτων ὁμίλια ἀξιούμενος θείας καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, ῥαδίως ὧν ἀπήλαυεν ἐξωλίσθησε, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἄλυπον καὶ ἄμοχθον βίον βαράθρου πρόξενον ἑαυτῷ κατεσκεύασεν, ὁ πάνσοφος ἰατρὸς τοῖς ἐναντίοις φαρμάκοις ἐξιᾶται τὸ νόσημα, ἐν ἰδρῶτι
15 τοῦ προσώπου καὶ τὸν σωματικὸν ἄρτον φαγεῖν νόμον τιθέμενος, καὶ ὅσοις ὁ πνευματικὸς ἔρως πνευματικὴν παρατίθησι τράπεζαν. Ἄνευ δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ παντὸς ἦν καὶ χωρὶς καμάτων τῆς κατὰ τὴν Γραφήν θεωρίας ἢ κατάληψις, ποῦ τῶν ἐπαγρυπνούντων ταύτη καὶ ἐπαγωνιζομένων τὰ ἔπαθλα; ἢ τίς ἂν προσανεῖχε τῇ
20 ταύτης φιλοπονίᾳ, οὐδὲν ἔλαττον ἐχόντων τῶν ῥαθύμως αὐτῆς ἀπτομένων; Ὡστε διὰ τῶν εἰρημένων δίκαιόν τε ἅμα καὶ λυσιτελὲς ἀνεφάνη τὸ μὴ ἀνηπλώσθαι μᾶλλον μηδ' ἀπαραφυλάκτως ἐρροῖσθαι ἢ τὸ κοινὰ προκεῖσθαι πᾶσι καὶ τοῖς ἀναξίοις τῆς Γραφῆς τὰ νοήματα.

25 Παρὰ μέντοι τὰ εἰρημένα, τῶν μὲν φιλοπόνων καὶ ἀξίων τοῦ κατὰ γνῶσιν πνευματικοῦ χαρίσματος οὐκ ἂν τις αἰτιάσαιτο τῆς Γραφῆς τὴν ἀσάφειαν, ὃ δὲ ῥάθυμος καὶ ἀναπεπτωκῶς τί δὴ ποτε μὴ καταλαμιδάνων δυσχεραῖνοι ἂν; Εἰ μὲν γὰρ σπουδῆς ἀξίαν τὴν τῶν θείων γνῶσιν ἠγεῖται, τί μὴ σπουδάζει περὶ τὰ τίμια; Εἰ δὲ
30 πρὸς ἀρετὴν μηδὲν ἀναγκαῖον παρέχουσαν, τί καὶ δυσχεραίνει μηδὲν ζημιούμενος; Τί δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀσαφείας παραβλαβεῖη τις ζητῶν μαθεῖν τὴν διάνοιαν; Ἔστι γάρ, ἔστι τοῖς βουλομένοις ἀζητοῦσιν οὐ χαλεπὸν μαθεῖν. Πολλῶν γὰρ ἀνδρῶν ἱερῶν πόνοι

βέβηλους νὰ καλύπτεται καὶ ν' ἀποκαλύπτεται στοὺς μυημένους καὶ τοὺς πιστοὺς. Ἄλλωστε καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄξιο πολλῆς ἐκτίμησιν αὐτὸ ποῦ ἀποκτήθηκε μὲ εὐκολία, ὅπως ἐκεῖνο ποῦ ἀποκτήθηκε μὲ κόπο, εὐλόγα ἢ ἁγία Γραφή κρύβει τὸ θησαυρὸ τῆς στοὺς ράθυμους, ἐνῶ τὸν χαρίζει στοὺς φιλόπουνους.

Ἄλλὰ καὶ κάθε πολῦτιμο καὶ ἡ ἀρετὴ γίνεται κτῆμα μας καὶ ἀπόλαυσή μας μὲ ἰδρώτα, ἐνῶ ἡ κακία εἶναι εὐκόλη καὶ στὴ διάθεση ὄλων. Ἐπίσης καὶ ὅποιο κατορθώθηκε μὲ κόπο εἶναι περισσότερο ποθητό, ἐνῶ ὅποιο κερδίζεται εὐκόλα, εὐκόλα καὶ χάνεται καὶ πιὸ πολὺ τὸ κοιτάζομε περιφρονητικῶς, παρὰ τὸ ποθοῦμε. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀδάμ ποῦ ἐγινε ἄξιος χωρὶς ἀγώνα καὶ κόπο τῆς θείας συναναστροφῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, εὐκόλα ἐξέπεσε ἀπὸ ὅσα εἶχε ἀπολαῦσει, καὶ ἐπειδὴ ἔκανε τὴ δίχως λύπη καὶ μόχθο ζωὴ του αἰτία θάραθρου καταστροφῆς, ὁ πάνσοφος ἰατρός θεραπεύει τὴν ἀσθένειά του μὲ τὰ ἀντίθετα φάρμακα, θέτοντας νόμο μὲ ἰδρώτα τοῦ προσώπου του νὰ τρώγει καὶ τὸ ὑλικὸ ψωμί καὶ τὸ πνευματικὸ τραπέζι αὐτοὶ στοὺς ὁποῖους τὸ παραθέτει ὁ πνευματικὸς ἔρωτας. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶπαμε, ἂν ἡ γνώση τῆς θεωρίας τῆς Γραφῆς ἦταν γιὰ τὸν καθένα καὶ δίχως κόπο, ποῦ εἶναι τὰ ἔπαθλα ἐκείνων ποῦ ἐπαγρυπνοῦν πάνω σ' αὐτὴ καὶ τῆς ἀφιερώνουν τὸν ἀγώνα τους; Ἡ ποιὸς θὰ ἤθελε νὰ κοπιᾷ γι' αὐτὴν, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔβγουν λιγότερο κερδισμένοι ὅσοι τὴν ἀντιμετωπίζουν μὲ ἀμέλεια; Ὡστε μὲ ὅσα εἶπαμε φάνηκε ὅτι εἶναι καλύτερα καὶ συνάμα ὠφελιμότερο νὰ μὴν ἐκθέτονται καὶ νὰ μὴν πετιοῦνται ἀπρόσεκτα τὰ νοήματα τῆς ἁγίας Γραφῆς, παρὰ νὰ ἐκθέτονται κοινὰ σὲ ὄλους ἀκόμα καὶ στοὺς ἀνάξιους.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, κανένας ἀπὸ τοὺς φιλόπουνους καὶ ἀξιους τοῦ πνευματικοῦ χαρίσματος τῆς γνώσης δὲν θὰ κατηγοροῦσε τὴ Γραφή γιὰ ἀσάφεια, ὁ ράθυμος ὅμως καὶ ἀμελής, γιὰτὶ ν' ἀγανακτεῖ ἂν δὲν καταλαβαίνει; Γιατί, ἂν θεωρεῖ ἄξια σπουδῆς τὴ γνώση τῶν θείων, γιὰτὶ δὲν στρέφει τὸ ζῆλο του σ' αὐτὰ ποῦ τιμᾷ; Ἄν πάλι νομίζει ὅτι δὲν παρέχει τίποτε χρῆσιμο γιὰ τὴν ἀρετὴ, γιὰτὶ ἀγανακτεῖ, ἀφοῦ δὲν ζημιώνεται καθόλου; Σὲ τί θὰ ζημιωθεῖ κάποιος ποῦ ζητεῖ ἀπὸ τὴν ἀσάφεια νὰ μάθει τὸ νόημα; Γιατί δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο γιὰ ὅσους θέλουν νὰ μάθουν αὐτὰ ποῦ ζητοῦν.

ἀναπτύσσουσί τε καὶ ἐξαπλοῦσι τὰ θεσπέσια Λόγια, οἷς ἐμφιλο-
 χωρεῖν τις προαιρούμενος οὐκ ἂν ἀτυχῆσῃ τοῦ βουλήματος Ὅς δ'
 οὐχ αἰρεῖται, δῆλον ὡς, εἰ καὶ πάντων εἶη σαφέστερα, οὐκ ἂν
 αὐτῶν εἰς γνῶσιν ἀφίκοιτο. Ὅτι δὲ ἀληθές τὸ ῥηθέν, εἰσὶν οἱ μηδὲ
 5 ἀπλῶς αὐτὰ τῶν ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν ψιλὰ γινώσκουσι τὰ
 ὀνόματα, ἀλλ' οὐδὲ τῶν προφητῶν ἢ τῶν ἄλλων ἱερῶν Βίβλων,
 ὅσα τῆς Παλαιᾶς καὶ ὅσα τῆς χάριτος, οὐδ' αὐτὸν τὸν κατάλογον
 διὰ φωνῆς προάγειν ἐπίστανται. Καίτοι τί σκοτεινόν, τί δ' ἀσαφές,
 τί δὲ χαλεπὸν ὀνομάτων εἰδέναί κατάλογον; ποίας δὲ μελέτης
 10 δεῖται; Ἀλλὰ τοῖς γε μὴ βουλομένοις οὐδὲν ἤττον ταῦτα ἢ τὰ τῶν
 Γραφῶν μένει ἀνεπίγνωστα.

Ὡστε οὐχ ἡ τῶν Λογίων ἀσάφεια τῆς τῶν πολλῶν ἀγνοίας τὸ
 αἷτιον, τὸ δὲ τούτων ἡμελημένον καὶ ῥάθυμον καὶ τὰ σαφέστατα
 πάντων ἀγνοεῖν παρεσκεύασε. Παρὰ μὲν τοῖς τοιούτοις οὐδὲν τοῦ
 15 σαφοῦς τὸ ἀσαφές, ὡς δέδεικται, διενήνοχε, τοὺς δὲ σπουδαίους ἢ
 ἀσάφεια, μετὰ τοῦ παρέχειν ἀκατήλεuton τὸ οἴκοθεν κέρδος, καὶ
 σοφούς τε καὶ σπουδαίους τὴν ἀρετὴν ἐπιδείκνυσι. Ἐτι δὲ ὁ μὲν
 τῆς ἱερᾶς Γραφῆς τὸν νοῦν ἐλλαμφθῆναι ἀξιῶν, εἰ μὲν ἀνθρωπί-
 νην δόξαν ζητῶν οὗτος, δικαίως τῶν τῆς θείας σοφίας προπυλαί-
 20 ων ἀπελαύνεται, εἰ δὲ τῆς ἀρετῆς χάριν καὶ τῆς ἄνωθεν ἀντιδόσε-
 ως, ὅσον διὰ πόνων καὶ ἰδρώτων αὕτη πρόσσεισι, τοσοῦτον ἀδί-
 στακτος τῆς ἀμοιβῆς ἢ ἀπόλαυσις τοῖς ἀγωνισταῖς περιγίνεται.
 Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο σοφίας ἐστὶ τῆς ἀνεκδιηγῆτου πρόνοια. Ἐκ-
 κόπτων μὲν γὰρ κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς τὸ μεμψύμοιρον, δίδωσι ἡμῖν
 25 ἀταλαίπωρον τὴν ἐν παραδείσῳ τρυφήν. Διελέγξας δὲ οἷς ἐπρά-
 ξαμεν ὡς ἀσύμφορον ἀνθρώποις ὁ ἄμοχθος βίος καὶ ἀταλαίπω-
 ρος, ὥσπερ τι φάρμακον τῶν καμάτων καὶ μόχθων τῷ βίῳ τὴν βα-
 ρύτητα συνεκέρρασε, στάδιον ὥσπερ καὶ ἀγωνιστήριον τοῦτον
 ἡμῖν προτιθεῖς, καὶ μεγάλου κέρδους καὶ ἐπάθλων πρόξενον. Ἐν
 30 τούτοις μὲν τῷ συγγραφεῖ τό τε τριακοστὸν κεφάλαιον τρίτον καὶ
 ὁ ζ' ἀπαρτίζεται λόγος.

Γιατί πολλοὶ ἱεροὶ συγγραφεῖς ἀναπτύσσουν καὶ ἐξηγοῦν τὰ ἅγια Λόγια, καὶ ἂν θέλει κανεὶς νὰ εἰσδύσει σ' αὐτὰ δὲν θὰ ἀποτύχει. Ὅποιος ὅμως δὲν θέλει, εἶναι φανερὸ πῶς, κι ἂν ἀκόμη εἶναι σαφέστερα ἀπὸ ὅτιδήποτε, δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὰ καταλάβει. Κι ὅτι εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πὺν εἰπώθηκε, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ πὺν οὔτε κἂν τὰ ὀνόματα τῶν ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν γνωρίζουν, ἀλλ' οὔτε τῶν προφητῶν ἢ τῶν ἄλλων ἱερῶν βιβλίων, πόσα εἶναι τῆς Παλαιᾶς καὶ πόσα τῆς Χάριτος, δὲν ξέρουν νὰ ποῦν τοὺς τίτλους. Ἄν καὶ βέβαια τί τὸ σκοτεινὸ εἶναι, ποιά ἀσάφεια καὶ τί τὸ δύσκολο νὰ μάθει κανεὶς ἓνα κατάλογο ὀνομάτων; Τί μελέτη χρειάζεται. Ἀλλὰ γιὰ ὅσους δὲν θέλουν αὐτὰ μένουν ἐξίσου ἀκατανόητα ὅσο καὶ ἡ ἴδια ἡ Γραφή.

Ὡστε ἡ αἰτία τῆς ἀγνοίας τῶν πολλῶν δὲν εἶναι ἡ ἀσάφεια τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ ἡ δική τους ἀμέλεια καὶ ραθυμία τοὺς ἔκανε ν' ἀγνοοῦν ἀκόμα καὶ τὰ σαφέστατα. Σ' αὐτούς, ὅπως δείξαμε, δὲν διαφέρει σέ τίποτε ἡ ἀσάφεια ἀπὸ τὴ σαφήνεια, ἐνῶ σ' ὅσους τρέφουν ζῆλο γι' αὐτὲς ἡ ἀσάφεια, ἔκτος ἀπὸ τὸ ὅτι τοὺς παρέχει ἀνόθευτο τὸ κέρδος, τοὺς ἀναδεικνύει καὶ σαφοὺς καὶ σπουδαίους στὴν ἀρετή. Ἀκόμα, ὅποιος ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ τοῦ φανερωθεῖ τὸ νόημα τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἂν ἐπιδιώκει τὴν δόξα τῶν ἀνθρώπων, δίκαια ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς θείας σοφίας, ἂν ὅμως τὸ θέλει γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς καὶ γιὰ τὴν ἀνταμοιβή του ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ὅσο ὁ φωτισμὸς προέρχεται ἀπὸ κόπους καὶ ἰδρωτὲς, τόσο οἱ ἀγωνιστὲς ἀποκτοῦν βεβαιότερη τὴν ἀπόλαυση τῆς ἀμοιβῆς. Ἀλλὰ βέβαια καὶ αὐτὸ εἶναι πρόνοια τῆς ἀνεκδιήγητης σοφίας. Ἀφαιρώντας δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τίς ἀφορμὲς γιὰ μεμψιμοιρία, μᾶς δίνει τὴν τρυφή στὸν παράδεισο χωρὶς ταλαιπωρία ἐκ μέρους μας. Ἐπειδὴ ὅμως διαπίστωσε ἀπὸ τίς πράξεις μας ὅτι ὁ δίχως μόχθο καὶ ταλαιπωρία βίος εἶναι ἀσύμφορος στοὺς ἀνθρώπους, ἀνάμειξε στὴ ζωὴ σὰν φάρμακο τὸ βάρος τῶν κόπων καὶ τοῦ μόχθου, καὶ τὴν ἄπλωσε μπροστά μας σὰν ἓνα στάδιο καὶ μιὰ παλαιστρα, πὺν θὰ μᾶς γίνει πρόξενος μεγάλου κέρδους καὶ ἐπάθλων. Μὲ αὐτὰ ὁ συγγραφέας καὶ τὸ τριακοστὸ τρίτο κεφάλαιο ὀλοκληρώνει καὶ συμπληρώνει τὸ ἕβδομο βιβλίον.

λδ'. Ὁ δὲ ἢ περὶ δύο τινῶν τὸν ἀγῶνα ὑποδύεται, ὧν ἓν μὲν
 λύσις ἐστὶν αὐτῷ ἀπορίας τινὸς οὐκ ἄκομψον σπουδὴν ἐχούσης.
 Ταύτην δὲ βλάβημα εἶναι κατασκευῆς λόγου τινός, δι' οὗ τὸν
 Θεὸν Υἱὸν ἔχειν κατασκευάζεται, τὸν δὲ πατέρα τῆς κατασκευῆς
 5 τὸν Νύσσης εἶναι Γρηγόριον. Λέγει δὲ τὸ ἐπιχείρημα ὡς ὅστις μὴ
 ἄλογον εἶναι διομολογεῖ τὸν Θεόν, πάντως λόγον ἔχειν συγκατίθε-
 ται, ὁ δὲ τοῦ ἀκηράτου λόγος ἀκήρατος· ὁ δὲ ἀκήρατος Λόγος,
 παρ' ὃν δοξάζομεν Υἱόν, οὐδὲν ἂν εἴη ἕτερον. Ἡ μὲν οὖν ἐπιχείρη-
 σις τοῦ δεῖν Υἱὸν ἔχειν τὸν Θεὸν τοιαύτη. Εἶτα πρὸς ταύτην ἀνθυ-
 10 ποφέροντά τινα τῶν φίλων εἰσάγει, ὃν καὶ τιμιώτατον ὑμνεῖ. Ἡ δὲ
 ἀνθυποφορά, ὅτι περ οὐδὲν κωλύει τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ
 περὶ τοῦ Πνεύματος διαλαβεῖν (Θεὸς γὰρ τούτων ἐκάτερον), καὶ
 οὕτως οὐκ εἰς Τριάδα, ἀλλ' εἰς μυριάδα ὑποστάσεων, ὅσον ἀπὸ
 τοῦ ἐπιχειρήματος, προελεύσεται τὸ μυστήριον. Ταύτην τὴν ἀνθυ-
 15 ποφοράν, δομιεῖάν τε καὶ συνεστραμμένην οὖσαν, διαφόροις μὲν
 ἐπιχειρεῖ λόγοις ἀνασκευάζειν, οὐ μὴν κατὰ γε ἐμὲ τῆς ἀκριθείας
 ἐφικνεῖται, καίτοι πολὺς αὐτῷ περιορεῖται τῆς ἐπὶ τούτῳ σπουδῆς
 ὁ ἰδρώς μέχρι γὰρ καὶ ἐγ' ἐπιχειρήματος τὸν πόνον παρατείνει.

Ἄλλὰ πρὸς μὲν τοὺς τὴν εὐσέβειαν τιμῶντας ἔστιν ἃ τῶν ἐν
 20 αὐτοῖς εἰρημένων οὐκ ἀφυῶς ἔχει· ἀνδρὶ δὲ διαμαχομένῳ οὐ
 μόνον οὐδὲν ἐπαγωγὸν πρὸς εὐσέβειαν παρέξει, ἀλλὰ καὶ ἀφορ-
 μὰς πρὸς τὸν γέλωτα. Φαίη δ' ἂν τις ἴσως συντετμημένῳ τε καὶ
 ἀπερίττῳ λόγῳ πρὸς τὸν τῆ ἀνθυποφορᾶ γαυρούμενον, ὡς, εἰ μὲν
 τις τὸν Πατέρα προτίθησιν, εἶτα περὶ αὐτοῦ διερωτᾷ πότερον ἄλο-
 25 γον ἢ λογικόν, καὶ κεῖθεν κατασκευάζει τῷ Πατρὶ δεῖν προσεῖναι
 καὶ Υἱόν, τῆς ἀνθυποφορᾶς τὸ περιέργον ἴσως ἔχει πάροδον καὶ
 ἰσχύν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ (οὔτε γὰρ δεῖ, οὔτε ὁ θαυμαστός
 Γρηγόριος οὕτω τὸν λόγον προήνεγκεν), αὐτὸ δὲ τὸ «Θεός» προ-
 βαλλόμενος, ὁ κοινόν ἐστὶ καὶ ἀμέριστον τῶν θεαρχικῶν ὑποστά-
 30 σεων ὄνομα, ἐπ' αὐτοῦ δὴ καὶ τὸν Λόγον ἢ τὸ γόνιμον, εἰ βούλει δὲ
 καὶ τὸ ἔμπνον, ἐπερωτᾷ, κατασκευάσει μὲν τὸ τῆς Τριάδος μυ-
 στήριον οὗτος, οὐ μὴν γε χώραν ἐνδώσει τῷ βουλομένῳ τὴν κατα-

34. Τὸ ὄγδοο βιβλίο ἀναλαμβάνει διπλὸν ἀγώνα· ὁ ἓνας εἶναι νὰ λύσει κάποια ἀπορία πού δὲν εἶναι ἄσχημα διατυπωμένη. Εἶναι ἀπόρροια μιᾶς ἀπόδειξης, μὲ τὴν ὁποία ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει Υἱό, καὶ πατέρα τῆς ἀπόδειξης εἶναι ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης. Ὁ συλλογισμὸς λέγει ὅτι ὅποιος ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἄλογος, δέχεται ὅτι ὅπωςδήποτε ἔχει Λόγο. Καὶ ὁ Λόγος τοῦ ἀθάνατου εἶναι ἀθάνατος, καὶ ὁ ἀθάνατος Λόγος, μὲ τὸν ὁποῖο τιμοῦμε τὸν Υἱό, δὲν θὰ εἶναι τίποτε ἄλλο. Τὸ ἐπιχείρημα λοιπὸν ὅτι πρέπει ὁ Θεὸς νὰ ἔχει Υἱὸ εἶναι αὐτὸ. Ἐπειτα παρουσιάζει κάποιον ἀπὸ τοὺς φίλους του νὰ ἀντιπαρατηρεῖ, τὸν ὁποῖο καὶ ἐπαινεῖ ὡς ἐντιμότατο. Ἡ ἀντιπαρατήρηση εἶναι ὅτι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐκθέσουμε τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὸν Υἱὸ καὶ γιὰ τὸ Πνεῦμα (γιατί εἶναι Θεὸς καὶ ὁ ἓνας καὶ τὸ ἄλλο), καὶ ἔτσι τὸ μυστήριον θὰ προχωρήσει ὄχι σὲ Τριάδα, ἀλλὰ σὲ μυριάδα ὑποστάσεων σύμφωνα μὲ τὸ ἐπιχείρημα. Αὐτὴ τὴν ἀντιπαρατήρηση, πού εἶναι αὐστηρὴ καὶ περιπλεγμένη, προσπαθεῖ νὰ ἀνασκευάσει μὲ διάφορα ἐπιχειρήματα, δὲν κατορθώνει ὅμως κατὰ τὴ γνώμη μου τὴν ἀκριβῆ ἀνασκευὴ τῆς, ἂν καὶ βέβαια τὸν περιλούζει πολὺς ἰδρώτας στὴν προσπάθειά του γι' αὐτό· γιατί συνεχίζει τὸν κόπο του μέχρι τὸ δέκατο τρίτο ἐπιχείρημα.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως μερικὰ σημεῖα τῶν ἐπιχειρημάτων δὲν εἶναι ἀπρόσφορα γι' αὐτοὺς πού τιμοῦν τὴν πίστη, σὲ ἓναν ὅμως πού ἀντιλέγει ὄχι μόνο δὲν θὰ τοῦ δώσουν κανένα κίνητρο γιὰ τὴν εὐσέβεια, ἀλλὰ καὶ ἀφορμὲς γιὰ εἰρωνεῖα. Θὰ ἔλεγε ἴσως κάποιος μὲ σύντομα καὶ ἀπλά λόγια σ' ἐκεῖνον πού περηφανεύεται γιὰ τὴν ἀντιπαρατήρησή του, ὅτι ἂν κάποιος προτάσσει τὸν Πατέρα καὶ ἔπειτα ρωτᾷ γι' αὐτὸν ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, εἶναι λογικὸς ἢ μὴ λογικὸς, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θέλει ν' ἀποδείξει ὅτι ὁ Πατέρας πρέπει νὰ ἔχει καὶ Υἱὸ, ἴσως χωρεῖ καὶ ἔχει ἰσχύ ἢ περίεργη ἔκφραση τῆς ἀντιπαρατήρησης. Ἄν ὅμως δὲν τὸ κάνει αὐτὸ (γιατί οὔτε πρέπει, οὔτε ὁ θαυμαστός Γρηγόριος πρόβαλλε ἔτσι τὸν λόγο), ἀλλὰ προβάλλοντας τὸ ὄνομα Θεός, πού εἶναι κοινὸ καὶ ἀδιαίρετο ὄνομα τῶν θείων ὑποστάσεων, καὶ ἐπάνω σ' αὐτὸ ἐρωτᾷ καὶ γιὰ τὸν Λόγο ἢ τὴν δημιουργὸ αἰτία, καὶ ἂν θέλεις καὶ τὴ δύναμη τῆς ζωῆς (τὸ Πνεῦμα), θὰ ἀποδείξει βέβαια τὸ μυστήριον τῆς Τριάδας, ἀλλὰ δὲν θὰ ἀφήσει περιθώριον σ'

σκευὴν περιεργάζεσθαι. Που γὰρ ἴσον ἢ ἐγγὺς ὅμοιον ἀντὶ τῆς ὀλικῆς θεότητος μίαν ὑπόστασιν διαλαβεῖν, καὶ περὶ ταύτης φιλοπραγμονεῖν ἃ καλῶς εἶχε περὶ ὅλης θεολογεῖν τῆς Θεότητος; Τὸν γὰρ οὕτω εἰς ἀλογίαν ἐκφερόμενον οὐδὲν κωλύει καὶ ἄνευ 5 τινὸς περινοίας αὐτόθεν παραληρεῖν, ὡς ἐπεὶ περ ὑμῖν ἐν Τριάδι ὁ Θεός, ἀνάγκη καὶ ἕκαστον τῆς Τριάδος εἰς ἑτέραν Τριάδα πληθύνεσθαι. Πρὸς δὲ τοιοῦτον λῆρον οὐδεὶς ἂν οἶμαι σῶφρων ἔλεγχος ἐπιστραφεῖη. Ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν λύσις τῆς ἀνθυποφορᾶς τοιαύτη τις ἂν εἴη, καὶ ὅσαι ἄλλαι τὴν αὐτὴν ἴενται. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον τοῦ 10 ἐβδόμου βιβλίου κεφάλαιον τοιοῦτον.

λε'. Δεύτερον δὲ ζητεῖ Διὰ τί τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ὁμοτίμως ἐκ τοῦ Πατρὸς προιόντων, ὁ μὲν λέγεται Υἱός, τὸ δὲ Πνεῦμα, καὶ οὐκ ἄμφω τὴν τῆς υἰότητος διασώζουσι κλησιν, ὡσπερ οὐδὲ τὴν σχέσιν; Καὶ οὕτω διαπορήσας ἐπάγει τὴν λύσιν, 15 ὡς ἅπαξ ἡ θεολογία ἐκ τῶν γνωρῶμων ἡμῖν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐν Τριάδι γνήσιον καὶ ὁμότιμον λογογραφοῦσα, διὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ἄρρητόν τε καὶ ἀκατονόμαστον τῆς θεότητος ὄνομα συνήθεσιν ἡμῖν καὶ συντρόφοις προσηγορίαις ὑπέβαλεν. Καὶ ἐπειδὴ σύνηθες ἐπὶ μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς 20 υἰῶν καὶ πρόσφορον λέγειν τὴν γένεσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν («Πνεῦμα», γὰρ φησι, «πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον», καί, «Ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ», καί, ὅτι «Πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει»), ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει τῷ μὲν Υἱῷ τὴν γέννησιν ἐφαρμόζομεν, τῷ πνεύματι δὲ τὴν 25 ἐκπόρευσιν, ἀναλόγως καὶ ἐπὶ τῆς ἀρρήτου καὶ ὑπερφυοῦς φύσεως τὸν μὲν Υἱὸν γεγεννηῆσθαι διδασκόμεθα, ἐκπορευέσθαι δὲ τὸ Πνεῦμα θεοπρεπῶς ἐμνήθημεν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ Πνεῦμα μὲν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἴρηται, ἐπεὶ καὶ παρ' ἡμῖν ἑκατέρου τούτων Πνεῦμα λέγεται, Πατὴρ δὲ ἢ Υἱὸς τοῦ 30 Πνεύματος οὐκέτι οὐδὲ γὰρ παρ' ἡμῖν. Ὅτι δὲ τὸ Θεῖον τῆ ἑαυτοῦ φύσει ἄρρητόν ἐστι καὶ ἀνεπινόητον, πᾶσα μὲν κοινὴ ἀνομο-

αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ περιεργασθεῖ τὴν ἀπόδειξη. Πῶς εἶναι ἴσο ἢ παραπλήσιο στὴν ὁμοιότητα νὰ ἐκθέσει ἀντὶ ὅλης τῆς θεότητος μὰ μόνο ὑπόσταση καὶ νὰ ἐξετάζει λεπτομερῶς ὅσα εἶναι ὀρθὰ καὶ νὰ τὰ θεολογεῖ γιὰ ὅλη τὴ Θεότητα; Γιατὶ αὐτὸν ποὺ ὀδηγεῖται σὲ τέτοιο παραλογισμό τίποτε δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ παραληρεῖ ἀπὸ αὐτὸ χωρὶς καμμιά περίσκεψη, ὅτι, ἐπειδὴ ἡμεῖς πιστεύομε σὲ Τριαδικὸ Θεό, εἶναι ἀνάγκη καὶ καθένα πρόσωπο τῆς ἁγίας Τριάδας νὰ πληθύνεται σὲ ἄλλη Τριάδα. Σὲ μὰ τέτοια ἀνοησία δὲν μπορεῖ νομίζω ν' ἀσκηθεῖ κανένας συνετὸς ἔλεγχος. Ἡ ἀντίκρουση λοιπὸν τῆς ἀντιπαρατήρησης θὰ μποροῦσε νὰ γίνεαι κάπως ἔτσι, καὶ ὅσες ἄλλες ἔχουν τὴν ἴδια κατεύθυνση. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ ἐβδόμου βιβλίου.

Ἡ δευτέρα ἀπορία εἶναι, Γιατί, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα προέρχονται ἰσότιμα ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὁ ἓνας λέγεται Υἱὸς καὶ τὸ ἄλλο Πνεῦμα, καὶ δὲν διατηροῦν καὶ οἱ δύο τὴν ὀνομασία τοῦ Υἱοῦ, ὅπως βέβαια οὔτε τὴ σχέση; Κι ἀφοῦ διατύπωσε ἔτσι τὴν ἀπορία, δίνει καὶ τὴν ἀπάντησιν ὡς ἐξῆς: Ἐπειδὴ ἡ θεολογία περιγράφει τὴ γνησιότητα καὶ τὴν ἰσοτιμία στὴν Τριαδικότητα τῆς θείας φύσεως ἀπὸ τὰ γνωστὰ σ' ἡμᾶς γιὰ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, μᾶς ὑποδήλωσε τὸ ἄρρητο καὶ ἀκατονόμαστο ὄνομα τῆς θεότητος μὲ συνηθισμένες καὶ γνωστὲς σὲ ἡμᾶς ὀνομασίες. Κι ἐπειδὴ συνηθισμένο καὶ κατάλληλο νὰ ἀναφέρομε γιὰ τοὺς υἱοὺς μας εἶναι ἡ γένεσις, ἐνῶ γιὰ τὸ πνεῦμα τὴν ἐκπόρευση (γιατὶ λέγει, «πνεῦμα ποὺ πορεύεται καὶ δὲν ἐπιστρέφει»⁵⁵, καὶ, «Θὰ ἐκπορευθεῖ τὸ πνεῦμα του»⁵⁶, καὶ «Πέρασε ἀπὸ αὐτὸν πνεῦμα καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει»⁵⁷), ἐπειδὴ λοιπὸν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι προσάπτομε στὸν Υἱὸ τὴ γέννησι καὶ στὸ πνεῦμα τὴν ἐκπόρευση, διδασκόμαστε κατ' ἀναλογίαν καὶ γιὰ τὴν ἄρρητη καὶ ὑπερφυῆ φύσιν ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε καὶ μνηθήκαμε ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα λέγεται Πνεῦμα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ καὶ σ' ἡμᾶς τὸ πνεῦμα λέγεται καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο· δὲν λέγεται ὅμως Πατέρας ἢ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος· οὔτε βέβαια καὶ σ' ἡμᾶς. Ὅτι ὅμως τὸ Θεῖο κατὰ τὴ φύσιν του εἶναι ἀνέκφραστο καὶ ἀκατανόητο, τὸ ὁμολογεῖ κάθε

57. Ψαλμ. 102, 16.

λογειῖ ἔννοια, πολλαχοῦ δὲ καὶ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς ἀνακηρύσσεται, καὶ τῶν σοφῶν Πατέρων ἡμῶν μικροῦ πᾶς ὁ χορὸς συνεπιμαρτύρεται, ὧν οὐδὲ τὰς φωνὰς ὡς οὐκ ἀδήλους ἀνάγκη ἐπισημῆνασθαι. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ ἡ' λόγῳ διέξεισιν.

5 Ἐν δὲ τῷ θ' μετὰ τινα διάπλασιν προοιμίου, ἐν ᾧ τὸν τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦν φησιν ἐπερωτῶντα τὸν ἀρχιστράτηγον «Ἡμέτερος εἶ ἢ τῶν ὑπεναντίων;», οὐκ εἶ τίς ἐστι τῶν αἰσθητῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῶν νοητῶν, τὴν ἐρώτησιν ποιεῖσθαι. Πολλὰ γὰρ αὐτὸν ἀνεδίδασκε μῆτε τῆς παρατάξεως ἐκείνων εἶναι, ἀλλὰ μηδέ τινα τῆς
10 οἰκείας στρατιᾶς τό τε γὰρ ἀθρόον τῆς ἐπιστασίας, καὶ τὸ μηδένα τολμᾶν τῶν ἐναντίον μῆτε διὰ μέσου στρατοπέδου πολεμίου διελθεῖν μῆτε εἰς ὄψιν ἔλθεῖν τοῦ στρατηγοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ταῦτα τολμήσαντα μηδὲν ὄλως πολέμιον δρᾶσαι. Ἄλλωστε δὲ οὐδὲ τοῦ σοφωτάτου τῶν στρατηγῶν ἦν μὴ εἰδέναι ὁποῖόν τι τῶν ὁμοφύ-
15 λων τὸ σχῆμα καὶ ἡ κατασκευή, καὶ οἷον τὸ ἀλλόφυλον. Ἄλλ' ἤδει μὲν τὴν παροῦσαν ὄψιν ἐν τι τῶν νοερῶν πνευμάτων εἶναι, ἐξήτει δὲ μαθεῖν πότερον τὸ φαινόμενον τῆς ἐναντίας εἶη ἢ τῆς ὑπερασπιζούσης δυνάμεως τὸν Ἰσραήλ. Κατὰ μὲν οὖν τὸ προοίμιον περὶ τούτου διαλαμβάνει.

20 λς. Μετὰ δὲ τοῦτο ζητεῖ, Πῶς ἂν ἀμφοτέρωτερον συγχωρηθεῖ, καὶ τὸ τυχεῖν ἡμᾶς χαρίσματος κρείττονος τοῦ ἀγγελικοῦ ἀξιώματος, καὶ τὸ ἰσαγγέλους ἐν τῇ ἀναστάσει ὀφθήσεσθαι; Καὶ ἐπιλύεται τὸ ζήτημα πρῶτον μὲν, ὡς οὐδὲν κωλύει τὸ αὐτὸ κατ' ἄλλο μὲν ἐτέρας τινὸς μείζονος τιμῆς ἀπολαύειν, κατ' ἄλλο δὲ λήξεως εἶναι τῆς
25 ἡττονος. Καθὸ μὲν γὰρ τὸ ἡμέτερον ἀναλαβὼν φύραμα συνῆψεν ὁ Δεσπότης ἑαυτῷ, καὶ ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἀναγαγὼν ἐν δεξιᾷ συνεκάθισε τοῦ Πατρός, δῆλον ὅτι τῆς ἀγγελικῆς ἀξίας ἢ ἡμετέρα φύσις προτετίμηται. Καὶ καθὸ ἐγνωρίσθη «ταῖς Ἀρχαῖς καὶ ταῖς Ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλη-
30 σίας», ἣτις ἐστὶν ὁ εἰς Χριστὸν πεπιστευκῶς λαός, «ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, ἣν ἔδειξεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», καὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἡμέτερον γένος τὸ πρεσβεῖον ἀπηνέγκατο. Τρίτον δέ, ὅτι περ

κοινὸς νοῦς καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἀνακηρύσσεται ἀπὸ τῆ Γραφῆ καὶ τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὅλος σχεδὸν ὁ χορὸς τῶν σοφῶν Πατέρων μας, πού οὔτε κἀν τὰ ὀνόματά τους εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ δηλώσομε. Αὐτὰ ἀναπτύσσει καὶ στὸ ὄγδοο βιβλίο.

Στὸ ἕνατο βιβλίο μετὰ τῆ διαμόρφωση ἑνὸς προοιμίου, ὅπου λέγει ὅτι ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ρωτοῦσε τὸν ἀρχιστράτηγο, «Δικός μας εἶσαι, ἢ τῶν ἀντιπάλων μας;»⁵⁸, ἔκανε τὴν ἐρώτηση ὅχι σὰ νὰ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς νοητοὺς. Γιατὶ πολλὰ σημάδια βεβαίωσαν τὸν Ἰησοῦ ὅτι οὔτε ἀπὸ τὴν παράταξη τῶν ἐχθρῶν ἦταν οὔτε ἀπὸ τὸ δικό τους στρατό. Τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶχε ἐμφανισθεῖ ξαφνικὰ καὶ τὸ ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους δὲν τολμοῦσε οὔτε τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο νὰ διασχίσει οὔτε ν' ἀντικρύσει τὸν στρατηγὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι μολονότι εἶχε αὐτὴ τὴν τόλμη δὲν ἔκανε τίποτε ἐχθρικό. Ἐξάλλου δὲν μαρτυροῦσε καὶ σοφότατο στρατηγὸ τὸ νὰ μὴ γνωρίζει ποιά εἶναι ἡ ἐμφάνιση καὶ ὁ ὄπλισμός τῶν ὁμοφύλων καὶ ποιά τῶν ἀντιπάλων. Συνεπῶς ἤξερε ὁ Ἰησοῦς ὅτι αὐτὸ πού ἔβλεπε ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ νοερὰ πνεύματα, καὶ ζητοῦσε νὰ μάθει ἂν ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἢ τῆ δύναμη πού ὑπερασπίζεται τὸν Ἰσραήλ. Αὐτὰ λοιπὸν περιλαμβάνει στὸ προοίμιό του.

Ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἐρωτᾷ: Πῶς μποροῦν νὰ συμβιβασθοῦν τὰ δύο καὶ ὅτι ἐπιτύχαμε χάρισμα μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ἀγγελικὸ ἀξίωμα, καὶ ὅτι θὰ φανοῦμε κατὰ τὴν ἀνάσταση ἴσοι μὲ τοὺς ἀγγέλους; Καὶ λύνει τὴν ἀπορία λέγοντας, πρῶτον, ὅτι τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὸ ἴδιο πράγμα ἀπὸ ἄλλη ἀποψη ν' ἀπολαμβάνει κάποια μεγαλύτερη τιμὴ καὶ ἀπὸ ἄλλη νὰ θεωρεῖται κατώτερο. Κατὰ τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ Κύριος ἔλαβε καὶ ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του τὴ δική μας φύση, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἀνέβασε πάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μᾶς κάθισε μαζί μὲ τὸν Πατέρα στὰ δεξιὰ του, εἶναι φανερό ὅτι ἡ δική μας φύση προτιμήθηκε ἀπὸ τὸ ἀγγελικὸ ἀξίωμα. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ὅτι ἐγινε γνωστὴ σὺν ἐπουράνιες «Ἀρχές καὶ ἐξουσίες μέσω τῆς Ἐκκλησίας», πού εἶναι ὁ λαὸς πού ἔχει πιστεύσει στὸν Χριστό, «ἡ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία φανέρωσε μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»⁵⁹, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο γένος ἔλαβε τὸ πιὸ τιμητικὸ δῶρο. Τρίτον, ὅτι

58. Ἰησ. Ναυῆ 5, 13.

59. Ἐφ. 3, 10.

ἐκείνων τὴν ἀπόλαυσιν ἐφιλοτιμήθημεν ἡμεῖς, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύναι. Καὶ καθὸ ἀμφοτέρων παραπεπτωκότων, τοῦ τε Ἀδάμ καὶ τῆς ἀγγελικῆς τάξεως, τοῦ μὲν τὴν φύσιν λαβὼν ἀνεσώσατο, τῶν δὲ οὐκέτι, κἀντεῦθεν δῆλον ὡς φιλοτιμίας μείζονος ἢ 5 ἡμετέρα φύσις κατηξίωται. Τὸ δὲ ἐν τῇ ἀναστάσει ὡς ἀγγέλους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἰσοτιμίαν ἑκατέρου γένους διδάσκει, ἀλλὰ πολιτείαν ὁμοιότροπον μαρτυρεῖ· τῆνικαῦτα γὰρ ὥσπερ οὐδ' οἱ ἄγγελοι, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος γάμου καὶ σωματικῆς ὁμιλίας δεήσονται. Ἔτι δὲ οὐδὲν κωλύει καὶ τοὺς ἀνθρώπους 10 ἰσαγγέλους ὄντας, ἢ βραχύ τι παρ' αὐτοὺς ἡλαττωμένους, μείζονος ἀπολαύειν δώρου, ὅταν οἱ μὲν ἀσωμάτου φύσεως τυχόντες καὶ τῆς οἰκείας ἀποστατήσαντες δόξης καὶ ἀξίας ἀμεταμέλητον συντηροῦσι τὴν πτώσιν, ἡμεῖς δὲ τὸ ἔλαττον ἐκείνων ἐξ αὐτῆς τῆς πλάσεως λαβόντες διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα συνάφειαν, εἶτα τῆς ἐν- 15 τολῆς παραρρυνέντες, οὐ φιλοῦμεν μένειν ἐν τῷ πτώματι, διὰ μετανοίας δὲ ἐκείνων τῶν ἐκπεσόντων τὴν λῆξιν καταλαβεῖν σπεύδομεν, καί γε δι' ὑπερβολὴν φιλοτιμίας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ἀντὶ τοῦ παραδείσου κατακληροδοτούμεθα.

λζ. Τούτοις ἐπιλυσάμενος τὸ ζητούμενον, εἰς ἀνάπτυσιν πρό- 20 εἰσι τῆς παραβολῆς ἢ τις τὸν νεώτερον καὶ ἄσωτον υἱὸν καὶ τὸν πρεσβύτερον ἅμα τοῦ πατρὸς εἰσάγει, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς διατίθεται, καὶ φησι τὸν μὲν πρεσβύτερον υἱὸν τὰς ἀγγελικᾶς παραδειγματίζειν δυνάμεις (χρόνῳ γὰρ καὶ τρόπῳ τοῦ ἡμετέρου γένους τὸ πρεσβεῖον αὐταὶ φέρονται), τὸν δὲ ἄσωτον τὸ ἀνθρώπινον γένος, 25 πατέρα δὲ τὸν Δημιουργὸν καὶ Δεσπότην πάντων. Τὸ δὲ ἀποδυσπετεῖν τὸν πρεσβύτερον υἱὸν ἐπὶ τῇ ἀνακλήσει καὶ δεξιῶσει τοῦ νεωτέρου, μὴ τῆς ἀγγελικῆς μὲν εἶναι τοῦτο γνώμης ἢ διαθέσεως, κατασχηματίζειν δὲ τὴν παραβολὴν ταῦτα, τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας ἐπιδεικνυμένην, ὅτι τοσαύτης μετὰ τοσαύτην ἄσωτίαν ἀπή- 30 λαυσε τῆς φιλοτιμίας ὁ ἄσωτος υἱός, ὅτι καὶ αὐτὴ ἂν ἢ τῶν ἀγγέ-

60. Α' Πέτρο. 1, 12.

61. Ματθ. 22, 30. Λουκᾶ 20, 36.

ἔμεῖς τιμηθήκαμε μὲ τὴν ἀπόλαυση ἐκείνων, στὰ ὅποια ἐπιθυμοῦν οἱ ἄγγελοι νὰ σκίψουν καὶ νὰ τὰ κατανοήσουν⁶⁰. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ὅτι, ἐνῶ καὶ οἱ δύο εἶχαν πέσει σὲ παράβαση, καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ ἀγγελικὴ τάξη, καὶ ἔσωσε τὸν Ἀδὰμ παίρνοντας τὴ φύση του, ὄχι ὅμως καὶ τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ὅτι ἡ δική μας φύση ἀξιώθηκε μεγαλύτερης τιμῆς. Τὸ ὅτι πάλι οἱ ἄνθρωποι στὴν ἀνάστασι θὰ εἶναι ὅπως οἱ ἄγγελοι, δὲν σημαίνει ὅτι τὰ δύο γένη εἶναι ἰσότιμα, ἀλλ' ἀπλῶς βεβαιώνει ὁμοιότροπη πολιτεία. Γιατὶ τότε ὅπως οὔτε οἱ ἄγγελοι, ἔτσι οὔτε οἱ ἄνθρωποι θὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ γάμο καὶ σωματικὴ συνάφεια⁶¹. Ἀκόμα, τίποτε δὲν ἐμποδίζει καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἂν ἀκόμα ἦταν ἴσοι μὲ τοὺς ἀγγέλους ἢ καὶ λίγο κατώτεροι ἀπὸ αὐτούς⁶², νὰ ἀπολαύσουν δῶρο μεγαλύτερο, τὴ στιγμὴ ποὺ ἐκεῖνοι, ἐνῶ τοὺς ἔλαχε ἀσώματη φύση καὶ ἀποστάτησαν ἀπὸ τὴν δόξα καὶ τὴν ἀξία τους, διατηροῦν ἀμεταμέλητα τὴν πτώση τους, ἐνῶ ἔμεῖς ποὺ ἐλάβαμε τὸ λιγότερο ἀπὸ αὐτούς κατὰ τὴν ἴδια τὴν δημιουργία μας ἐξαιτίας τῆς συνάφειάς μας μὲ τὸ σῶμα, στὴ συνέχεια παραβαίνοντας τὴν ἐντολή, δὲν μᾶς ἀρέσει νὰ μένομε ἐκεῖ ποὺ πέσαμε, ἀλλὰ μὲ τὴ μετάνοια σπεύδομε νὰ καταλάβομε τὴ θέση ἐκείνων, καὶ βέβαια λόγω ὑπερβολικῆς φιλοτιμίας κληρονομοῦμε ἀντὶ τὸν παράδεισο, τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

37. Μὲ αὐτὰ δίνοντας ἀπάντησι στὸ ζητούμενο, προχωρεῖ στὴν ἀνάπτυξη τῆς παραβολῆς, ποὺ παρουσιάζει τὸν νεότερο καὶ ἄσωτο υἱὸ καὶ τὸν μεγαλύτερο μαζὶ μὲ τὸν πατέρα⁶³, καὶ ἐκθέτει τὰ σχετικὰ μ' αὐτούς, λέγοντας ὅτι ὁ μεγαλύτερος υἱὸς εἶναι τὸ παράδειγμα τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων (γιατὶ καὶ ὡς πρὸς τὸ χρόνο καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο αὐτὲς ἔχουν τὰ πρεσβεῖα ἔναντι τοῦ γένους μας), ὁ ἄσωτος υἱὸς εἶναι τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἐνῶ πατέρας εἶναι ὁ Δημιουργὸς καὶ Κύριος τῶν πάντων. Ἡ ἀγανάκτησι τοῦ μεγαλυτέρου υἱοῦ γιὰ τὴν ἐπιστροφή καὶ τὴ δεξίωσι τοῦ νεωτέρου, αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι ἐκδήλωσι τῆς γνώμης ἢ τῆς διάθεσις τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ σχηματοποιεῖ ἢ παραβολὴ γιὰ νὰ παρουσιάσει τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας τὸ ὅτι δηλαδὴ ἔπειτα ἀπὸ τόση ἀσωτεία ἔφτασε νὰ ἀπολαύσει ὁ ἄσωτος υἱὸς τόσο μεγάλη γενναιοδωρία, ὥστε καὶ ἡ ἴδια ἢ

62. Ψαλμ. 8, 6. Ἑβρ. 2, 7.

63. Λουκᾶ 15, 11 ἔ.

λων τάξις, εἴπερ ἦν ἐν τῇ τούτων φύσει τὸ ἐπιδασκαίνειν, ἐδυσχέ-
 ρανεν ἂν καὶ οὐκ ἀνεκτὴν ἠγήσατο τὴν τῆς φιλοτιμίας ὑπερβο-
 λήν. Ποῦ γὰρ ὁμοιον τοὺς αὐτοὺς τε χαίρειν ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ
 μετανοοῦντι, καὶ δασκαίνειν πάλιν πατρικῶν ἀξιουμένῳ σπλάγ-
 5 χων; Ἀλλὰ γὰρ τοιοῦτον ἢ διάπλασις τῶν παραβολῶν· οὐ γὰρ τὰ
 γεγονότα μόνον ἢ γενησόμενα διαλαμβάνουσι, ἀλλὰ καὶ ἃ ἂν τις
 συνυφηνάμενος ἐναργέστερον αὐτῶν τὸ καταπληκτικὸν ἢ τὸ ἡδῦ-
 νον ἢ τὸ ἀκόλουθον ἢ ἀπλῶς τὸ εὐπάροδον παραστήσει καὶ ὠφέ-
 λμιον. Καὶ τῶν ρ' δὲ προβάτων τὴν παραβολὴν εἰς τε τοὺς ἀγγέ-
 10 λους καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀναφέρει φύσιν. Μνημονεύει δὲ περὶ
 τῆς παραβολῆς τοῦ ἁσώτου καὶ ἐτέρων τινῶν ἀναπτύξεων, ὧν τὴν
 προειρημένην ἀπασῶν προκρίνει, πολλοῖς αὐτὴν συγκροτῶν ἀγω-
 νίσμασιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν αὐτῶ καὶ τὸ ζ' καὶ λ' σπουδάζει κεφά-
 λαιον.

15 λη'. Τὸ δὲ λη' ζητεῖ, "Πῶς ὑπὲρ πάντων ἀποθανεῖν λέγεται ὁ
 Χριστός, πολλαῖς γενεαῖς ὕστερον, ἀφ' οὗ μυρίων γένος ἀνθρώ-
 πων ἔφυ τε καὶ κατέδυ τῷ θανάτῳ, τῆς κατὰ τὸν Σωτῆρα γεγενη-
 μένης οἰκονομίας;" Καὶ ἐπιλύεται τὸ ζήτημα, ὡς πολλαχοῦ δια-
 μαρτύρεται ἡ Γραφή, ὃν τρόπον τοῖς τηνικάδε ζῶσι, τὸν αὐτὸν καὶ
 20 τοῖς ἐν Ἄδου διὰ Χριστοῦ τὴν ἀπολύτρωσιν παραγενέσθαι. Λέγει
 γὰρ ὁ τῶν μαθητῶν κορυφαῖος, «Εἰς τοῦτο γὰρ ἀπέθανε καὶ ἀνέ-
 στη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ». Καὶ πάλιν· «Τοῖς ἐν
 φυλακῇ πορευθεῖς ἐκήρυξε πνεύμασιν, ἵνα κριθῶσι μὲν σαρκί,
 ζῶσι δὲ πνεύματι», τουτέστιν, ὅπως οἱ μὲν ἄπιστοι καὶ διὰ τοῦτο
 25 ἁμαρτωλοὶ μεμενηκότες κατακριθῶσιν, ἅτε δὴ ὀλοκλήρως σὰρξ
 γεγονότες καὶ διχοτομηθέντες τοῦ πνεύματος, ὅσοι δὲ κἂν ἐν
 Ἄδου Χριστῶ τῇ δικαιοσύνῃ πεπιστεύκασι, τῆς πνευματικῆς
 εὐφροσύνης ἀπολαύωσιν. Τὸ οὖν «Ἴνα κριθῶσι σαρκί» περὶ τῶν
 ἀπιστησάντων εἰρησθαί φησι, τὸ δὲ «Ζῶσι πνεύματι» περὶ τῶν
 30 πεπιστευκῶτων. Ὡς περὶ ἐνὸς δὲ φαντασίαν παρεχόμενον προφέ-
 ρει τὸν λόγον, ὅτι κἂν διάφορος ἑκατέρω μερί, τῶν τε πεπιστευκό-

τάξη τῶν ἀγγέλων, ἂν ὑπῆρχε στή φύση τους ὁ φθόνος, θά ἀγανακτοῦσε καί δέν θά ἀνεχόταν αὐτή τήν ὑπερβολική γενναιοδωρία. Ποῦ δηλαδή ὑπάρχει ὅμοιο πρᾶγμα οἱ ἴδιοι νά χαίρονται γιά ἕναν ἁμαρτωλό πού μετανοεῖ⁶⁴, καί πάλι νά φθονοῦν ὅταν γίνεται ἄξιος τῆς πατρικῆς εὐσπλαχνίας; Ἀλλά ἔτσι διαπλάθονταν οἱ παραβολές· δέν διηγοῦνται δηλαδή μόνο ὅσα ἔγιναν καί ὅσα θά γίνουν, ἀλλά καί ἐκεῖνα πού, ἂν τὰ συνυφάνει κανεῖς, θά παραστήσει ὀλοφάνερα τὸ καταπληκτικὸ πού ὑπάρχει σ' αὐτές ἢ τὸ εὐχάριστο ἢ τὸ ἀκόλουθο ἢ γενικά τὸ εὐκατόρθωτο καί τὸ ὠφέλιμο. Καί τὴν παραβολὴ τῶν ἑκατὸ προβάτων⁶⁵ τὴν ἀναφέρει τόσο στοὺς ἀγγέλους ὅσο καί στήν ἀνθρώπινη φύση. Ἀναφέρει γιά τὴν παραβολὴ τοῦ ἀσώτου καί μερικές ἄλλες ἐξηγήσεις, ἀπὸ ὅλες τίς ὁποῖες προκρίνει αὐτὴν πού ἀναφέραμε συγκροτώντας τὴν ἀπὸ πολλὰ ἀγωνίσματα. Ἀλλά αὐτὰ ἀναπτύσει καί τὸ τριακοστὸ ἔβδομο κεφάλαιο.

38. Ἡ ἐρώτηση τοῦ τριακοστοῦ ὀγδόου εἶναι· «Πῶς λέγεται ὅτι ὁ Χριστὸς πέθανε γιά ὅλους, ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ πολλές γενιές, ἀφ' οὗτου ἀμέτρητοι ἄνθρωποι ἤρθαν στή ζωὴ καί κατέβηκαν σὸ θάνατο, ἔγινε τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκωσης τοῦ Σωτήρα; Καί δίνει τὴ λύση σὸ ζήτημα, λέγοντας ὅτι σὲ πολλὰ σημεῖα ἡ Γραφὴ μαρτυρεῖ ὅτι μὲ τὸν τρόπο πού ἤρθε στοὺς ζωντανούς, μὲ τὸν ἴδιο ἔγινε ἡ ἀπολύτρωση μέσω τοῦ Χριστοῦ καί σὲ ἐκείνους πού βρισκόνταν στὸν Ἄδη. Γιατί λέγει ὁ κορυφαῖος ἀπὸ τοὺς μαθητές· «Γι' αὐτὸ πέθανε καί ἀναστήθηκε, γιά νά γίνῃ Κύριος νεκρῶν καί ζωντανῶν»⁶⁶. Καί πάλι· «Πῆγε καί κήρυξε σὰ πνεύματα τὰ φυλακισμένα»⁶⁷, «γιά νά κριθοῦν βέβαια ὡς ἄνθρωποι, νά ζοῦν ὅμως ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα»⁶⁸, δηλαδή, γιά νά κατακριθοῦν οἱ ἄπιστοι, πού καί γι' αὐτὸ παραμένουν ἁμαρτωλοί, ἐπειδὴ ἔγιναν ὀλοκληρωτικὰ σάρκα καί χωρίσθηκαν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ὅσοι ὅμως πίστεψαν ἀκόμα καί στὸν Ἄδη βρισκόμενοι στή δικαιοσύνη, στὸν Χριστὸ, ν' ἀπολαύσουν τὴν πνευματικὴ εὐφροσύνη. Λέγει ὅτι τὸ «Γιά νά κριθοῦν ὡς πρὸς τὴν σάρκα», εἰπώθηκε γιά τοὺς ἄπιστους, ἐνῶ τὸ «Γιά νά ζοῦν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα» εἰπώθηκε γιά ὅσους πίστεψαν. Καί μιλάει σὰ νά μᾶς παρέχει τὴ φαντασίαν ἑνὸς πράγματος· ὅτι, ἂν καί εἶναι διαφορετικὴ κάθε παρά-

67. Α' Πέτρ. 3, 19.

68. Α' Πέτρ. 4, 6.

των καὶ τῶν ἀπιστησάντων, ἀλλ' οὖν εἰς ἓν συγκεφαλαιοῦται τὸ τῶν καταχθονίων τάγμα. Οὕτω γοῦν καὶ περὶ σώματος ἑνὸς νοσεῖν τὸ αὐτὸ καὶ ὑγιαίνειν λέγειν δυνάμεθα, κατ' ἄλλο μέρος καὶ ἄλλο τοῦ σώματος. Ὡσπερ δέ φαμεν τὸν δεῖνα πυρὶ κρίνεσθαι καὶ 5 κολάζεσθαι, οὕτω λέγει καὶ τὸ ἱερὸν γράμμα, «Ἴνα κριθῶσι σαρκί»· μέγιστη γὰρ κόλασις, καὶ μάλιστα γέ κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν, ἠνίκα τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον τρυφήν τρυφῶσιν οἱ δίκαιοι καὶ πνεύματι ζῶσι, τό τε τὸ τῶν ἁμαρτωλῶν πλῆθος σαρκὶ ψιλῇ καὶ πάσης πνευματικῆς κεχωρισμένον χάριτος τὸν βίον δι' 10 αἰῶνος ἐξαναλίσκειν καὶ κατατρίβεσθαι.

Ἔστι μέντοι καὶ ἑτέραν ἀποδοῦναι τοῦ ῥητοῦ διασάφησιν. Ὁ θεῖός φησι Παῦλος, «Οὗ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρός· καὶ ἐκάστου τὸ ἔργον ὅποιόν ἐστι, τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει». Καὶ ἵνα μὴ τις νομίση 15 ὡσπερ τὴν ἁμαρτίαν, οὕτω καὶ τὸν ἐξαμαρτήσαντα κατακαίεσθαι καὶ εἰς ἀφανισμόν χωρεῖν, ἐπάγει ὡς, εἰ καὶ τὰ ἔργα κατακαήσεται καὶ ἀφανισθήσεται, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῆς ἁμαρτίας ἐργάτης οὐ συναφανισθήσεται· σωθήσεται δέ, τουτέστι διαμενεῖ τῇ διηνεκεῖ κολάσει συντηρούμενος. Ἴνα δὲ τὸ «σωθήσεται» μὴ δόξη λέγειν τοῖς 20 αἰρετίζουσιν ὡς τῆς ἁμαρτίας δαπανωμένης καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἕκαστος τοῦ χοροῦ τῶν δικαίων καὶ τῶν σωζομένων γενήσεται, τῆς μὲν κολάσεως πανομένης, τῆς δ' ἀπολαύσεως κοινῆς ἅπασι προτιθεμένης, μετὰ τὸ «Σωθήσεται» ἐπάγει, τὴν γνώμην αὐτῶν ἐμφανῶς καταστρέφων, «οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρός», τουτέστι τῆς διὰ 25 πυρός τιμωρίας οὐκ ἀπολυόμενος. Παραπλήσιον τοίνυν ἐστὶ καὶ ὅπερ εἴρηται περὶ τῶν ἐν Ἄδου μὴ πιστευσάντων τῷ Χριστῷ. Βούλεται γὰρ δηλοῦν τὸ «Ἴνα κριθῶσι σαρκί», καὶ ἐξῆς τὸ κριθῆναι μὲν αὐτοὺς τοιαῦτα οἷα πέφυκε κρίνεσθαι σὰρξ, ζῆν δὲ ὁμως οὐχ οἷα φθειρομένη σὰρξ καὶ τῇ βαρύτητι λυομένη τῶν κο- 30 λάσεων, ἀνωλέθρους δὲ τῇ δυνάμει συνεχομένους τοῦ θεοῦ Πνεύματος, καὶ ἀφθάρτους ἀφθάρτῳ κολάσει τὴν ἀτελεύτητον καὶ ἐπίπονον ζωὴν διανύοντας. Ἄλλ' ἢ μὲν τοῦ ῥητοῦ διασάφησις ὡς ἐν

τάξη, ὅσων πίστεψαν κι ὅσων ἔμειναν ἄπιστοι, ὡστόσο τὸ τάγμα τῶν βρισκομένων μέσα στὰ καταχθόνια συγκεφαλαιώνεται σὲ ἓνα. Ἔτσι λοιπὸν καὶ γιὰ ἓνα σῶμα μπορούμε νὰ λέμε ὅτι τὸ ἴδιο καὶ νοσεῖ καὶ ὑγιαίνει σὲ διαφορετικὰ μέρη τοῦ σώματος. Καὶ ὅπως λέμε ὅτι ὁ τάδε κρίνεται καὶ κολάζεται ριπτόμενος στὴ φωτιά, ἔτσι λέγει καὶ ἡ ἅγια Γραφή, «Γιὰ νὰ κριθοῦν ὡς πρὸς τὴ σάρκα»· γιατί εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη κόλαση, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασης, ὅποτε οἱ δίκαιοι ἀπολαμβάνουν τὴν πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου τρυφή καὶ ζοῦν «ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα», ἐνῶ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτωλῶν δαπανοῦν καὶ περνοῦν τὸν βίον τους αἰῶνια χωρισμένοι ὡς πρὸς τὴ σάρκα ἀπὸ κάθε πνευματικὴ χάρη, .

Μπορούμε ὅμως νὰ δώσομε καὶ ἄλλη ἐξήγηση στὸ ρητό. Ὁ θεῖος Παῦλος λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἔργο του θὰ κατακαεῖ, θὰ ζημιωθεί, ἀλλὰ ὁ ἴδιος θὰ σωθεῖ, ἔτσι, σὰν μέσα ἀπὸ τὴ φωτιά. Καὶ τοῦ καθενὸς τὸ ἔργο ὅποιο κι ἂν εἶναι θὰ τὸ δοκιμάσει ἡ φωτιά»⁶⁹. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι, ὅπως ἡ ἁμαρτία, ἔτσι θὰ καεῖ καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ θὰ ἀφανισθεῖ, προσθέτει, ὅτι, ἂν καὶ τὰ ἔργα θὰ κατακαοῦν καὶ θὰ ἀφανισθοῦν, αὐτὸς ὅμως ὁ ἴδιος, ποὺ ἔπραξε τὴν ἁμαρτία, δὲν θὰ ἀφανισθεῖ μαζί, ἀλλὰ θὰ σωθεῖ, δηλαδή θὰ παραμείνει ζώντας μέσα στὴν αἰῶνια κόλαση. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς ὅτι τὸ «θὰ σωθεῖ» σημαίνει ὅταν ἀφανισθεῖ ἡ ἁμαρτία, καθένας ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς θὰ πάει κι αὐτὸς στὸ χορὸ τῶν δικαίων καὶ τῶν σωσμένων, γιατί σταματᾷ τότε ἡ τιμωρία καὶ προσφέρεται ἡ ἀπόλαυση κοινὴ σὲ ὅλους, γι' αὐτὸ προσθέτει μετὰ τὸ «θὰ σωθεῖ», ἀνατρέποντας ὀλοφάνερα τὴ γνώμη τους, «ἔτσι σὰν μέσα ἀπὸ τὴ φωτιά»· δὲν ἀπαλλάσσεται δηλαδή ἀπὸ τὴν τιμωρία μετὰ τὴ φωτιά. Παραπλήσιο εἶναι λοιπὸν κι αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε γιὰ ἐκείνους ποὺ στὸν Ἄδη δὲν πίστεψαν στὸν Χριστό. Γιατὶ τὸ «γιὰ νὰ κριθοῦν ὡς πρὸς τὴ σάρκα» καὶ τὰ ἑξῆς, θέλει νὰ δηλώσει, ὅτι θὰ κριθοῦν ἔτσι ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ κρίνεται ἡ σάρκα, καὶ θὰ ζοῦν, ὄχι ὅμως σὰν τὴ φθειρόμενη σάρκα καὶ ποὺ τὴ διαλύει τὸ βάρος τῆς τιμωρίας τους, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀνώλεθροι, συνεχόμενοι ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ θεοῦ Πνεύματος, καὶ ἀφθαρτοὶ θὰ διανύουν μέσα σὲ ἀφθαρτες τιμωρίες τὴν δίχως τέλος καὶ γεμάτη πόνους ζωὴ. Ἡ διασάφηση

παρεκβάσει, ὁ δὲ σκοπὸς ἦν παραστῆσαι ὡς καὶ ὑπὲρ ζώντων καὶ ὑπὲρ τῶν ἐξ Ἀδὰμ πάλαι τεθενώτων ὁ κοινὸς Δεσπότης καὶ Σωτὴρ ἡμῶν ὑπέστη τὸν θάνατον, καὶ δι' αὐτοῦ ἡ σωτηρία καὶ κηρύττεται πᾶσι καὶ βραβεύεται. Ἀλλὰ δι' ὧν μὲν αὐτῷ κατασκευ-
5 ἄζεται τὸ προκειμένον, τὸ πρῶτον εἴρηται τῶν ἐπιχειρημάτων.

Δεύτερον δέ φησιν ὡς, εἰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς μισθοὺς καὶ στε-
φάνους ἢ ἀνάστασις προξενεῖ, ὁ δὲ σταυρὸς τὴν ἀνάστασιν, καὶ
χωρὶς αὐτῆς οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐδένα τῶν ἀγαθῶν τυχεῖν, δῆλον
ὡς ὑπὲρ πάντων ἡμῶν τῆς σωτηρίας ὁ Χριστὸς τῷ θανάτῳ παρέ-
10 δωκεν ἑαυτόν. Ταῦτα εἰπὼν, λογοθετεῖ καὶ διαπλοῖ τὴν Δεσπο-
τικὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν, «Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ'
ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν». Καὶ φησιν, ὡς οὐχὶ διαιρῶν εἰς ἁμαρ-
τωλοὺς καὶ δικαίους τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος ὁ Σωτὴρ τοῦτο
ἐφθέγγετο. Μάχεται γὰρ ἡ τοιαύτη διάνοια καὶ τῇ θεοπνεύστῳ
15 Γραφῇ καὶ αὐτῇ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει. Καὶ γὰρ πρῶτον μὲν
ἅπαντας ὁ κοινὸς Σωτὴρ, καὶ οὐχὶ τοὺς μὲν τοὺς δ' οὐκ ἐκάλει τε
καὶ τῆς σωτηρίας ἀπολαύειν ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ κοινήν τὴν διδα-
σκαλίαν ἐποιεῖτο. Καὶ τὸ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ὅλῳ τῷ
κόσμῳ τὴν διαστολὴν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπὸ τῶν δικαίων ἀνατρέ-
20 πει. Καὶ ὁ Παῦλός φησι «Πάντες εἰς ἔσμεν ἐν Χριστῷ». Καὶ τῆς
σαγήνης ἢ παραβολῆ τὸ κοινὸν τῶν εἰς θήραν συλλαμβανομένων
κηρύττει· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἐκείνη τὰ μὲν θηρεύει, τὰ δὲ οὐ μεταδιώ-
κει, ἀλλ' ὁμοῦ πάντα τὰ προσπίπτοντα σαγηνεύει.

Καὶ ἡ συνδὼν ἢ τῷ Πέτρῳ ὑποδειχθεῖσα τὴν κοινήν κλήσιν
25 ἁπάντων ὑπογράφει, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ἀκαθάρτων μόνον, τῶν δὲ
καθαρῶν οὐκέτι. Καί, «Τέλος νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην
παντὶ τῷ πιστεύοντι», οὐχὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς μόνοις Ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὸς πάλιν φησὶ κηρύσσειν τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλησι
Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν. Πάλιν δὲ πῶς οὐ δόξει
30 μάχεσθαι τό, «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμα-

τοῦ ρητοῦ γίνεται σὰν σὲ παρέκβαση. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἦταν νὰ παραστήσει, ὅτι ὁ κοινὸς Κύριος καὶ Σωτὴρας μας ὑπέμεινε τὸν θάνατο καὶ γιὰ χάρη τῶν ζωντανῶν καὶ γιὰ χάρη τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀδάμ ποὺ εἶχαν πεθάνει στὸ παρελθόν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν κηρῦσσεται ἡ σωτηρία σὲ ὅλους καὶ δίνεται ὡς ἐπιβράβευση. Εἶπαμε τὴν πρώτη ἀπὸ τὶς ἀποδείξεις μὲ τὶς ὁποῖες δίνει λύση στὸ προκείμενο θέμα.

Ἡ δεύτερη ἀπόδειξη εἶναι ἡ ἐξῆς· ἂν τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ στεφάνια τῆς ἀρετῆς τὰ προξενεῖ ἡ ἀνάστασις καὶ τὴν ἀνάστασις ὁ σταυρὸς, καὶ δίχως αὐτὴν κανένας δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιτύχει τὰ ἀγαθὰ, εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Χριστὸς παραδόθηκε στὸ θάνατο γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων μας. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, προβάλλει καὶ ἐξηγεῖ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου ποὺ λέγει· «Δὲν ἤρθα νὰ καλέσω σὲ μετάνοια τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς»⁷⁰. Καὶ λέγει ὅτι δὲν τὸ εἶπε αὐτὸ ὁ Σωτὴρας ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διαιρέσει τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἁμαρτωλοὺς καὶ δίκαιους. Γιατὶ ἡ σκέψη αὐτὴ ἀντιμάχεται καὶ τὴ θεόπνευστη Γραφὴ καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Καθόσον πρῶτον, ὁ κοινὸς Σωτὴρας τοὺς καλοῦσε ὅλους, καὶ ὄχι ἄλλους ναί, καὶ ἄλλους ὄχι, καὶ τοὺς ἔδινε τὴ δυνατότητα ν' ἀπολαύσουν τὴ σωτηρία, ἀλλὰ καὶ ἀπηύθυνε κοινὴ διδασκαλία σὲ ὅλους. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο κηρύχθηκε σὲ ὅλο τὸν κόσμον ἀποκρούει τὴ διάκριση τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπὸ τοὺς δίκαιους. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅλοι εἴμαστε ἓνα στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ»⁷¹. Καὶ ἡ παραβολὴ τῆς σαγήνης⁷² κηρύττει τὴν κοινότητα ὅσων συλλαμβάνονται κατὰ τὴν ἀλιεία. Γιατὶ οὔτε τὸ δίχτυ ἄλλα κηνηγᾶ καὶ γιὰ ἄλλα ἀδιαφορεῖ, ἀλλὰ συλλαμβάνει ὅλα μαζί ὅσα πέφτουν ἐπάνω της.

Καὶ ἡ ὀθόνη ποὺ παρουσιάσθηκε στὸν Πέτρο⁷³ ὑποδηλώνει τὸ κοινὸ κάλεσμα ὅλων· δὲν καλεῖ τοὺς ἀκάθαρτους μόνο καὶ ἀποκλείει τοὺς καθαρούς. Καὶ ὁ λόγος, «Τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ καθένας ποὺ πιστεύει»⁷⁴, ὄχι μόνο οἱ ἁμαρτωλοί. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος πάλι (ὁ Παῦλος) λέγει, ὅτι κηρύσσει «στοὺς καλεσμένους Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας τὸν Χριστό, δύναμη Θεοῦ καὶ σοφία Θεοῦ»⁷⁵. Ἀλλὰ πάλι πῶς δὲν θὰ φανεῖ ὅτι εἶναι ἀντίθετη ἡ ἀπαγόρευση, «Μὴ βαδίσετε τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στοὺς ἔθνικοὺς καὶ μὴν

73. Πράξ. 10, 11.

74. Ρωμ. 10, 4.

75. Α' Κορ. 1, 14.

ρειτῶν μὴ εἰσέρχησθε, πορεύεσθε δὲ πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολω-
 λότα οἴκου Ἰσραήλ»; Ὅσον γὰρ ἂν ἀπολώλει τὰ πρόβατα, δικαιο-
 σύνης μᾶλλον καὶ ἀρετῆς ἐγγύτερα πάντως τῶν Σαμαρειτῶν καὶ
 Ἑλλήνων ἐτύγχανον. Πῶς δὲ καὶ τὰ τέκνα δεῖν χορτασθῆναι πρό-
 5 τερον διεμαρτύρατο, καὶ τὰ περιττὰ τοῖς κυναρίοις ὑπολείπεσθαι;
 ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς διατάττων, «Εἰς ἣν ἂν», φησί, «πόλιν ἢ
 κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἐστὶν ἐν αὐτῇ ἄξιος», οὐχὶ τίς ἐστὶν
 ἁμαρτωλός, «κἀκεῖ μείνατε ἕως ἐξέλθητε ἐκεῖθεν». Ὁ καὶ ἡ πορ-
 φυρόπωλις εἰδυῖα τοῖς περὶ Βαρνάβαν καὶ Παῦλον ἔλεγεν, «Εἰ
 10 πιστὴν με κεκρίκατε τῷ Κυρίῳ, μείνατε πρὸς με». Καὶ τὸ λέγειν
 μὲν πρὸς τοὺς ἀποστόλους, οἳ τινες ἀρετῆς ὑπῆρχον κανόνες,
 «Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται»,
 δηλόνότι τοῖς ἀναξίοις. Τούτοις οὖν τοῖς εἰρημένοις ἅπασιν πῶς
 οὐκ ἀντιπεσεῖται λαμπρῶς τό, «Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ’
 15 ἁμαρτωλούς», εἴ τις ἐπιμερίζων τὸν ἄνθρωπον εἰς ἁμαρτωλῶν καὶ
 δικαίων τάγμα, οὕτω τὴν τοῦ ῥητοῦ διάνοιαν ἐκλαμβάνει; Ἔτι δὲ
 εἰ τοὺς μὲν δικαίους οὐ κέκληκεν, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ οὐ προσέρχον-
 ται («Πᾶς γὰρ ὁ τὰ φαῦλα πράττων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται
 πρὸς τὸ φῶς», καί, «Ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ τῆς
 20 καρδίας αὐτοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά», καί, «Ποσάκις
 ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἠθέλησας»), εἰ οὖν
 τοὺς μὲν δικαίους οὐ κέκληκεν, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ τὸ ἀποσκιρτᾶν
 τοῦ προσιέναι, καθάπερ εἴρηται, προτετιμήκασιν, τίσιν ἐκηρύχθη
 τὸ κήρυγμα;

25 Σὺ δέ μοι καὶ ἀπ’ αὐτῶν τῶν πραγμάτων σκόπει. Ἔδει μητέρα
 Θεοῦ ἐπὶ γῆς γενέσθαι τὴν πασῶν πάσαις ἀρεταῖς ὑπερανελθοῦ-
 σαν ἐκάλεσεν. Ἔδει πατέρα καὶ ἀδελφούς ἐπὶ γῆς ὀνομάσαι τὸν
 ἀπάτορα οὐκ ἐκ τῶν ληστῶν καὶ πορνῶν τούτους ἐξελέξατο, ἀλλὰ
 τοὺς ἐν δικαιοσύνῃ διαλάμποντας. Τοιοῦτος γὰρ Ἰωσήφ τε καὶ οἱ
 30 τούτου παῖδες. Ὁ δὲ Ἰάκωβος ἐφ’ ὅσον ἀρετῆς ὕψος ἀνῆλθε καὶ

μπεῖτε σὲ πόλη τῶν Σαμαρειτῶν, ἀλλὰ πηγαίnete στὰ πρόβατα πού ἔχουν πλανηθεῖ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ»⁷⁶; Γιατί ὅσο κι ἂν εἶχαν χαθεῖ τὰ πρόβατα, βρίσκονταν κάπως πλησιέστερα ἀπὸ τοὺς Σαμαρεῖτες καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς στὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀρετὴ. Ἀλλὰ πῶς διαβεβαίωσε ὅτι πρῶτα πρέπει νὰ χορτάσουν τὰ παιδιά καὶ τὰ περισσεύματα νὰ τὰ δώσουν στὰ σκυλιά»⁷⁷; Ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὲς τοὺς δόνοντάς τους ἐντολὴ γιὰ τὸ κήρυγμα λέγει· «Σὲ ὅποια πόλη ἢ χωριὸ μπεῖτε, νὰ ἐξετάσετε ποιὸς εἶναι ἐκεῖ μέσα ἄξιος», ὄχι ποιὸς εἶναι ἁμαρτωλός, «καὶ ἐκεῖ νὰ μείνετε ὥσπου νὰ φύγετε ἀπὸ ἐκεῖ»⁷⁸. Αὐτὸ ἀκριβῶς γνωρίζοντας ἡ πωλήτρια τῆς πορφύρας, ἔλεγε στοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βαρνάβα καὶ τοῦ Παύλου· «Ἄν μὲ κρίνετε πιστὴ, μείνετε στὸ σπίτι μου»⁷⁹. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι εἶπε στοὺς ἀποστόλους πού ἦταν κανόνες τῆς ἀρετῆς, «Σ' ἐσᾶς ἔχει δοθεῖ νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια, ἐνῶ σὲ ἐκείνους δὲν ἔχει δοθεῖ»⁸⁰, δηλαδὴ στοὺς ἀνάξιους. Σὲ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν πού εἶπαμε πῶς δὲν θὰ σταθεῖ ὀλοφάνερα ἀντίπαλη ἢ βεβαίωση, «Δὲν ἦρθα γιὰ νὰ καλέσω τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλούς», ἂν χωρίζει κάποιος τοὺς ἀνθρώπους σὲ παρὰταξη ἁμαρτωλῶν καὶ δικαίων καὶ δέχεται τὸν λόγο μὲ αὐτὸ τὸ νόημα; Κι ἀκόμα, ἂν δὲν ἔχει καλέσει τοὺς δίκαιους, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν προσέρχονται στὴν πίστη (γιατὶ λέγει· «καθένας πού πράττει τὰ φαῦλα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν πηγαίνει πρὸς τὸ φῶς»⁸¹, καί, «Ὁ φαῦλος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ φαῦλο περιεχόμενο τῆς καρδιάς του φανερῶνει τὰ φαῦλα»⁸², καί, «Πόσες φορές θέλησα νὰ μαζέψω τὰ παιδιά σου, καὶ δὲν θέλησες»⁸³), ἂν λοιπὸν δὲν κάλεσε τοὺς δίκαιους καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀντὶ νὰ πλησιάσουν, ὅπως εἶπα, ἔχουν προτιμήσει ν' ἀποσκοιροῦν, σὲ ποιὸς ἀπευθύνθηκε τὸ κήρυγμα;

Ἐσὺ ὁμως, σὲ παρακαλῶ, ἐξέτασέ το αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Ἐπρεπε νὰ ὑπάρξει μητέρα τοῦ Θεοῦ ἐπάνω στὴ γῆ· κάλεσε ἐκείνην πού ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς γυναῖκες ὡς πρὸς ὅλες τὶς ἀρετές. Ἐπρεπε νὰ ὀνομάσει κάτω στὴ γῆ πατέρα καὶ ἀδελφούς αὐτὸς πού δὲν εἶχε γήινο πατέρα. Καὶ δὲν τοὺς διάλεξε αὐτοὺς ἀπὸ ληστὲς καὶ πόρνες, ἀλλὰ διάλεξε αὐτοὺς πού διέπρεπαν στὴν ἀρετὴ. Γιατὶ τέτοιος ἦταν ὁ Ἰωσήφ καὶ τὰ παιδιά του. Ὁ Ἰάκωβος

80. Ματθ. 13, 11.

81. Ἰω. 3, 20.

82. Ματθ. 12, 35.

83. Ματθ. 23, 37.

τίνα παρείχεν ὑπόληψιν τῷ τῶν Ἰουδαίων λαῷ, καὶ ἡ κλησις ἀναβοᾷ· ὠβλίαν γὰρ αὐτὸν τὸ πλῆθος διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς μέγεθος καὶ τὴν πρὸς τὸ Θεῖον παρησίαν, τουτέστι «περιοχὴν καὶ σκέπην τοῦ λαοῦ» κατωνόμαζον. Πάλιν ἔδει προδραμεῖν τοῦ Λόγου
 5 Πρόδρομον ὁ μείζων προφητῶν καὶ πάντων ἀνθρώπων προτρέχει. Ἔδει μάρτυρα τῆς αὐτοῦ προβαλέσθαι δόξης τὸν Συμεὼν καὶ τὴν Ἄνναν ἐκάλεσεν. Ἔδει μαθητὰς προσλαβεῖν· τοὺς ἀρίστους λογάδας τίθεται· «Οἶδα», γὰρ φησιν, «οὓς ἐξελεξάμην»· ἔδει νεκρὸν ἐγεῖραι τὸν ἐκ Βηθανίας Λάζαρον ἀλλ' ἐξ εὐσεβοῦσης οἰκεί-
 10 ας, ἐν ἧ Μάρθα καὶ Μαρία, ἃς τὴν ἀγαθὴν ἐκλέξασθαι μερίδα τὸ θεῖον ἀπέφηνε ψήφισμα. Ἐξ ἐθνῶν ἔδει κληθῆναι· ἀπαρχὴ τῶν ἄλλων ὁ Κορνήλιος καλεῖται· ὅσος δὲ τὴν ἀρετὴν καὶ πρὸς τοῦ βαπτίσματος, τὸ ἱερὸν ἀνακηρύττει γράμμα. Σταυροῦνται δύο λησταί· ἀλλ' ὁ μὲν εὐγνώμων ἀνοίγει τὸν παράδεισον, ὁ δὲ βλα-
 15 σφημῶν καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀνεξάλειπτα φέρων τὰ στίγματα εἰς δίκην ἐκ τιμωρίας παραπέμπεται.

Οὕτω κατὰ πᾶν ἔθνος καὶ γένος καὶ πολιτείας ἰδίωμα τοὺς κατ' ἀρετὴν ἔστι μᾶλλον βιοῦντας ὁρᾶν, ἢ τοὺς τᾶναντία σπουδάζοντας, καὶ κληθέντας καὶ προσδραμόντας καὶ ἀκολουθήσαντας
 20 τῷ καλέσαντι. Εἰ δὲ σὺ πόρνην καὶ τελώνην εἴπης, κάκεινων ἴσθι τῶν διατριβῶν καὶ πολιτευμάτων τοὺς βραχὺν σπινθῆρά τινα τῆς ἀνθρωπίνης εὐγενείας διασώζοντας προσελθεῖν καλοῦντι τῷ Σωτῆρι, καὶ δικαίως πρὸς γε τὸ πλῆθος τῶν μὴ προσελθόντων ἀξίους καὶ νομίζεσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι. Ποῦ τοίνυν τῶν ἁμαρτωλῶν ἢ
 25 κλησις, ὅτε πόρνοι καὶ τελῶναι καὶ λησταί ὁρῶνται ἐκεῖνοι μόνον ἀσπασάμενοι τὴν σωτήριον κλησιν, οἱ τῶν ὁμοτεχνῶν, ὡς ἐν τοσούτῳ κακῶν θάθει, ὅμως προεῖχον ἐν τοῖς ἀμείνοσιν; οὐδὲ ἐκεῖνο δὲ παρελθεῖν δίκαιον. Τὸ τάγμα τῶν παρθένων ἢ δεκάς διελάμβανεν· ἀλλ' αἱ μὲν φρόνιμοι τοῦ νυμφῶνος ἀπολαύουσιν, αἱ δὲ μω-

84. Ἰω. 13, 18.

86. Λουκᾶ 10, 42.

85. Ἰω. 11, 1 ἔ.

87. Πράξ. 10, 1 ἔ.

πάλι σὲ πόσο ὕψος ἀρετῆς εἶχε ἀνεβεῖ καὶ πόσο τὸν σεβόταν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, τὸ φωνάζει καὶ ἡ ὄνομασία του· γιατί τὸ πλῆθος τὸν ἀποκαλοῦσε ὠβλία, γιὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν παρρησία του στὸ Θεό, δηλαδή τὸν ὀνόμαζαν «τεῖχος καὶ σκέπη τοῦ λαοῦ». Ἐπρεπε πάλι νὰ ἔρθε πρὶν ἀπὸ τὸν Λόγο ὁ Πρόδρομος· καὶ προηγεῖται ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς προφῆτες καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπρεπε νὰ παρουσιασθεῖ καὶ μάρτυρας τῆς δόξας του· κάλεσε τὸ Συμεὼν καὶ τὴν Ἄννα. Ἐπρεπε νὰ ἀποκτήσει μαθητές· καὶ ἀποκτᾷ τοὺς ἐκλεκτοὺς τῶν ἐκλεκτῶν. Γιατί λέγει· «Ἐέρω ποιούς διάλεξα»⁸⁴. Ἐπρεπε ν' ἀναστήσει τὸν νεκρὸ Λάζαρο ἀπὸ τὴ Βηθανία⁸⁵· ἀλλὰ ἀπὸ σπίτι μὲ εὐσέβεια, στὸ ὁποῖο ζοῦσαν ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία, γιὰ τίς ὁποῖες ἡ θεία ἀπόφανση κήρυξε ὅτι διάλεξαν τὴν ἀγαθὴ μερίδα⁸⁶. Ἐπρεπε νὰ κληθεῖ κάποιος ἀπὸ τὰ ἔθνη· ἀρχὴ καὶ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄλλους καλεῖται ὁ Κορνήλιος. Πόσο μεγάλη ἦταν ἡ ἀρετὴ του καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, τὸ διακηρύττει ἡ ἀγία Γραφή⁸⁷. Σταυρώνονται δύο ληστές⁸⁸· ἀλλὰ ὁ εὐγνώμων ἀνοίγει τὸν παράδεισο, ὁ βλάσφημος ποὺ εἶχε ἀνεξάλειπτα τὰ στίγματα τῆς ἁμαρτίας, παραπέμπεται σὲ δίκη γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ.

Ἐτσι ἀπὸ κάθε ἔθνος καὶ κάθε γενιὰ καὶ ἐπάγγελμα μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅσους ἔζησαν μᾶλλον τὸ βίο τῆς ἀρετῆς, κι ὄχι ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἐπιδοθεῖ στὰ ἀντίθετα, νὰ ἔχουν κληθεῖ καὶ προστρέξει καὶ νὰ ἔχουν ἀκολουθήσει ἐκεῖνον ποὺ τοὺς κάλεσε. Κι ἂν ἐσὺ ἀναφέρεις τὴν πόρνη καὶ τὸν τελῶνη, νὰ ξέρεις ὅτι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνες τίς κατηγορίες καὶ τοὺς τρόπους ζωῆς προσῆλθαν στὸ Σωτήρα ποὺ τοὺς καλοῦσε, ὅποιοι διέσωζαν κάποια μικρὴ σπίθα ἀνθρώπινης εὐγένειας, καὶ δίκαια μπροστὰ στὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ δὲν προσῆλθαν θεωροῦνταν καὶ ὀνομάζονταν ἄξιοι. Ποὺ εἶναι λοιπὸν ἡ πρόσκληση τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅταν βλέπομε πόρνες καὶ τελῶνες καὶ ληστές ν' ἀποδέχονται τὴ σωτήρια κλήση, οἱ ὅποιοι μόνοι ποὺ ἀπὸ τοὺς ὁμότεχνούς τους, ποὺ ζοῦσαν μέσα σὲ τόσο βάθος κακῶν, ὑπερεῖχαν στὰ καλύτερα στοιχεῖα; Ἄλλὰ δὲν εἶναι δίκαιο νὰ παραλείψομε οὔτε ἐκεῖνο. Ἡ ὀμάδα τῶν δέκα παρθένων περιλάμβανε ὅλες τίς παρθένοους, ἀλλὰ τὸ νυμφῶνα τὸν ἀπολαμβάνουν οἱ φρόνιμες, ἐνῶ οἱ ἀνόη-

84. Ἰω. 13, 18.

85. Ἰω. 11, 1 ἔ.

86. Λουκᾶ 10, 42.

87. Πράξ. 10, 1 ἔ.

88. Ματθ. 27, 38. Μάρκ. 15, 27.

89. Λουκᾶ 23, 39-43.

ραι ἀπελαύνονται. Καὶ ὁ τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου μὴ φορῶν, τῶν ἄλλων μενόντων ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει, αὐτὸς ἐκβάλλεται μόνος.

Τίνες δὲ καὶ ὑπ' ἀγγέλων ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς κρίσεως ἡμέρα εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου παραλαμβάνονται; ἢ δῆλον ὡς οἱ δίκαιοι, ἀλλ' οὐχ οἱ ἁμαρτωλοί; Τί οὖν ἐστὶ τὸ «Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλούς»; τουτέστιν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, τῆς ἀκριβοῦς καὶ τελείας διαμαρτόντας δικαιοσύνης, ἤλθον καλέσαι καὶ ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἐκείνην τὴν λῆξιν ἧς κατωλίσθησαν. Εἰ γὰρ καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὴν πολιτείαν τὸ γένος 10 ἡμῶν ἔχουσι, οἱ μὲν ἐκτοπώτερα θεβιωκότες, οἱ δὲ ἀνεκτότερα, ὅμως οὐδεὶς χωρὶς ἁμαρτίας. Συνάδει δὲ τῇ διανοίᾳ ταύτῃ καὶ αὐτῇ ἢ τοῦ ῥητοῦ προφορᾶ, ἄνευ τοῦ ἀναφορικοῦ ἄρθρου προεφερομένη. Εἰ γὰρ ἔλεγεν· «Οὐκ ἤλθον καλέσαι τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλούς», τάχα ἂν εἶχεν ἢ ὑπόνοια χώραν ἢ τοὺς 15 ἁμαρτωλοὺς μὲν καλέσαι νομίζουσα, οὐκέτι δὲ τοὺς δικαίους τὸ δὲ ἀπόλυτον τῆς φωνῆς καὶ χωρὶς ἀναφορᾶς προελθεῖν παντελῶς ἀποφαίνει τὴν ὑπόνοιαν σφαλερὰν.

Τοῦτο δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπισφραγίζει, λέγων, «Χριστὸς ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι 20 ἐγώ». Καὶ πάλιν· «Προητιασάμεθα Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι, καθὼς γέγραπται, οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς, οὐκ ἔστιν ὁ συνιών, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν· πάντες γὰρ ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ». Καὶ τό, «Ὁ Κύριος ἤλθε ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός», δηλόνότι περὶ 25 ὅλου τοῦ ἀνθρωπειοῦ γένους εἴρηται, ὃ καὶ ἀναπλήρωμα τῆς τῶν λογικῶν προβάτων ἑκατοντάδος νοεῖται, ὥσπερ καὶ ἡ καταχωσθεῖσα δραχμὴ, μία οὖσα τῶν δέκα δραχμῶν. Καὶ γὰρ ταύτης ἐδασίλευσεν ὁ θάνατος, κατὰ τὸν αὐτὸν θεσπέσιον Παῦλον, οὐ τινῶν μὲν, τινῶν δ' οὐ, ἀλλὰ ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ μέχρι Μωϋσέως, ὧν ἦν 30 Ἄβελ καὶ Ἐνῶς καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ἐν τῷ νόμῳ δικαίων καὶ προφητῶν χορὸς. Πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς τῆς ἀγάπης καὶ κῆρυξ καὶ διάπτυ-

90. Ματθ. 25, 1 ἐ. 91. Ματθ. 22, 11-14. 92. Ματθ. 24, 40. Α' Θεσο. 4, 16.
93. Ματθ. 9, 13. 94. Α' Τιμ. 1, 15. 95. Ρωμ. 3, 10-11. 96. Ὅπ. π. 23. Ψαλμ. 13, 3.

τες ἀπομακρύνονται⁹⁰. Κι αὐτὸς ποὺ δὲν φορεῖ τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μένουν στὴ θέση τους, αὐτὸς μόνον ἀποκλείεται⁹¹.

Καὶ ποιοὶ εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους παίρνουν μαζί τους οἱ ἄγγελοι στὴν τελευταία ἡμέρα τῆς κρίσεως γιὰ νὰ προϋπαντήσουν τὸν Κύριο⁹²; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι εἶναι οἱ δίκαιοι καὶ ὄχι οἱ ἁμαρτωλοί; Τί σημαίνει λοιπὸν τό, «Δὲν ἦρθα νὰ καλέσω δίκαιους, ἀλλὰ ἁμαρτωλούς⁹³; Δηλαδή ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, ποὺ εἶχε κάνει λάθος στὴν ἀκριβῆ καὶ τέλεια δικαιοσύνη, ἦρθα νὰ τὸ καλέσω καὶ νὰ τὸ ἐπαναφέρω σ' ἐκείνη τὴν κατάσταση ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχαν ἐκπέσει. Γιατί, μολονότι οἱ ἄνθρωποι ἔχομε διαφορὲς μεταξύ μας ὡς πρὸν τὸν τρόπο ζωῆς, κι ἄλλοι ἔχουν ζήσει καὶ ζοῦν ζωὴ ἀνεπίτρεπτη καὶ ἄλλοι πιὸ ὑποφερτὴ, ὅμως κανένας δὲν εἶναι χωρὶς ἁμαρτία. Μ' αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία συμφωνεῖ καὶ ἡ ἴδια ἡ προφορὰ τοῦ ρητοῦ, προφερόμενο χωρὶς τὸ ἄρθρο. Ἄν ἔλεγε δηλαδή, «Δὲν ἦρθα νὰ καλέσω τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλούς», θὰ εἶχε ἴσως θέση ἡ ὑποψία γιὰ πρόσκληση τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὄχι τῶν δικαίων· ἀλλὰ ἡ γενικότητα τῆς ἔκφρασης καὶ χωρὶς τὸ ὀριστικὸ ἄρθρο (τοὺς) ἀποδεικνύει τελείως λανθασμένη τὴν ὑποψία.

Αὐτὸ ὅμως τὸ ἐπισφραγίζει καὶ ὁ θεῖος Παῦλος λέγοντας· «Ὁ Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ σώσει ἁμαρτωλούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρῶτος εἶμαι ἐγώ»⁹⁴. Καὶ πάλι· «Κατηγορήσαμε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικούς ὅτι ὅλοι ἦταν δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ὅπως ἔχει γραφεῖ· δὲν ὑπάρχει δίκαιος οὔτε ἓνας, δὲν ὑπάρχει συνετός, δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ ἀναζητεῖ τὸν Θεό»⁹⁵. «ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ στεροῦνται τῆ δόξα τοῦ Θεοῦ»⁹⁶. Καὶ τό· «Ὁ Κύριος ἦρθε νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ σώσῃ τὸ ἀπολωλός»⁹⁷, δηλαδή ἔχει λεχθεῖ γιὰ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος τὸ ἀπολωλός, τὸ ὁποῖο ἐννοεῖται ὡς συμπλήρωμα τῆς ἑκατοντάδας τῶν λογικῶν προβάτων⁹⁸, ὅπως καὶ ἡ χαμένη δραχμὴ, ἡ μία ἀπὸ τὶς δέκα δραχμὲς⁹⁸. Γιατί σ' αὐτὴν βασίλευσε ὁ θάνατος, κατὰ τὸν ἴδιο θεῖο Παῦλο, ὄχι σὲ μερικούς ναι καὶ σὲ ἄλλους ὄχι, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Ἀδάμ ὡς τὸν Μωυσῆ, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Ἄβελ καὶ ὁ Ἐνώς καὶ ὁ λοιπὸς χορὸς τῶν δικαίων καὶ τῶν προφητῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ νόμου⁹⁹. Καὶ πάλι ὁ ἴδιος καὶ κήρυκας καὶ

97. Λουκᾶ 19, 10.

98. Λουκᾶ 15, 4. 8.

99. Ρωμ. 5, 14.

ρος ἐραστής, «Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν», φησί, «πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν». Εἶτα· «Οὓς προέγνω, καὶ προώρισε, καὶ οὓς προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε, καὶ οὓς ἐκάλεσε καὶ ἐδικαίωσε καὶ ἐδόξασε»· καί, «Ἐξελέξατο ἡμᾶς 5 ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν»· καί, «Ἡ ἐκλογή ἐπέτυχεν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν»· καί, «Ὅς ἐστι Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν». Καὶ ἀδιεξόδευτον ἂν εἶη τὰ τοιαῦτα φέρειν εἰς ἀριθμὸν. Ταῦτα φιλοτιμότερον ὁ φιλόπονος οὗτος συγγραφεὺς ἐπελθὼν καὶ τῷ λη' πέρας 10 ἐπιτίθησι κεφαλαίῳ.

λθ'. Ἐν δὲ τῷ λθ' τὴν δοκουσαν ἐν τοῖς ἱεροῖς Λογίοις διαφωνίαν πολυπραγμονεῖ καὶ διευθύνει. Ἐπαπορεῖ γὰρ πῶς ὁ μὲν Κύριος ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι σημεῖα ποιεῖν οὐκ ἠδύνατο, «διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἐν αὐτῇ», καὶ πάλιν πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι οἱ 15 μαθηταὶ οὐκ ἐξέβαλον τὸ δαιμόνιον, τὴν αἰτίαν εἰς τοὺς ἐγκαλοῦντας ἀναφέρων, ἔφη, «Διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν». Ὁ δὲ γε τούτου γνήσιος μαθητὴς Παῦλος τἀναντία λέγει· «Τὰ γὰρ σημεῖα», φησί, «τοῖς ἀπίστοις, οὐχὶ τοῖς πιστεύουσιν». Καὶ ἐπιλύεται τὸ ἀπόρημα, λέγων, ὡς Καθολικῶ μὲν καὶ κοινῶ λόγῳ τὰ σημεῖα δὲ 20 τοὺς ἀπίστους τερατουργεῖται, ἄγειν αὐτοὺς εἰς σωτήριον πειθῶ τοῦ θαυματοργοῦντος προνοουμένου· ἐκείνοις μέντοι ταῦτα προβάλλεσθαι, οἱ τὸ ἐπιτήδειον τῆς ὑπακοῆς ἀντιπαρέχονται καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν εἰσοικίζονται· ὅσους δὲ τῶν ἀπίστων ἐκουσίως πρὸς τὰ τῶν ἔργων ὑπερφυῆ τυφλώττοντας ἐπιστάμεθα, τού- 25 τοις ἢ τῶν σημείων προβολὴ ἀπρονόητόν τε καὶ μάταιον. Ὡστε καὶ τοῖς ἀπίστοις τὰ σημεῖα προβάλλεται, καὶ πρὸς τὸ μὴ δεῖν αὐτοῖς ταῦτα προβάλλειν σύμφωνόν τε καὶ ἐναρμόνιον, τὸ μὲν, ὅτι δι' αὐτῶν τὴν σωτηρίαν κερδαίνουσι, τὸ δέ, διότι πρὸς βάθος καταδύντες ἀπωλείας, ἐξ ὧν ἄλλοι μέγα κέρδος συλλέγουσιν, ἀν- 30 τοὶ κακουργοῦντες πρὸς τὰ χεῖρω κατασύρονται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ.

1. Ρωμ. 8, 28.

2. Ρωμ. 8, 29-30.

3. Ἐφ. 1, 4.

4. Ρωμ. 11, 7.

5. Α' Τιμ. 4, 10.

6. Ματθ. 13, 58.

7. Ματθ. 17, 20.

8. Α' Κορ. 14, 22.

διάπυρος ἐραστής τῆς ἀγάπης, λέγει· «Ὅλα συντελοῦν στοῦ καλοῦ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεό, ποὺ εἶναι καλεσμένοι σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσή τους»¹. Κι ἔπειτα· «Ὅποιους γνώρισε ἀπὸ τὴν ἀρχή, αὐτοὺς καὶ προόρισε, καὶ ὅποιους προόρισε, αὐτοὺς καὶ κάλεσε, καὶ ὅποιους κάλεσε, αὐτοὺς καὶ δικαίωσε καὶ δόξασε»² καί· «Μᾶς ἐξέλεγε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»³, ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη· καί, «Ἡ ἐκλογὴ ἐπέτυχε, οἱ ἄλλοι ὅμως πωρώθηκαν»⁴ καί· «Ὁ ὁποῖος εἶναι Σωτήρας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν πιστῶν»⁵. Καὶ θὰ ἦταν ἀδύνατο ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ἀπαριθμήσομε. Ἐκθέτοντας αὐτὰ μὲ πολλὴ φιλοτιμία αὐτὸς ὁ φιλόπονος συγγραφέας, ἔβαλε τέλος στοῦ τριακοστοῦ ὄγδοο κεφάλαιο.

39. Στοῦ τριακοστοῦ ἔνατο ἐξετάζει μὲ λεπτομέρεια καὶ ἀποκαθιστᾷ τὴ φαινομενικὴ διαφωνία στὴν ἀγία Γραφή. Ἡ ἀπορία τοῦ εἶναι, πῶς ὁ Κύριος δὲν μποροῦσε νὰ κάνει θαύματα στὴν πατρίδα του, «ἐπειδὴ οἱ συμπατριῶτες του δὲν πίστευαν»⁶, καὶ πάλι πρὸς ἐκείνους ποὺ κατηγοροῦσαν ὅτι οἱ μαθητὲς του δὲν ἔβγαλαν τὸ δαιμόνιο, ἀποδίδοντας τὴν αἰτία στοὺς κατηγοροῦς, εἶπε· «Ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας σας»⁷. Ὁ γνήσιος ὅμως μαθητὴς του, ὁ Παῦλος, λέγει τὰ ἀντίθετα· γιατί γράφει· «Τὰ θαύματα γίνονται στοὺς ἄπιστους, ὄχι σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν»⁸. Καὶ λύει τὴν ἀπορία λέγοντας, ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν γενικὴ καὶ κοινὴ λογικὴ τὰ θαύματα γίνονται γιὰ τοὺς ἄπιστους, προνοώντας ὁ τελεστής τοῦ θαύματος νὰ ὀδηγήσει στὴ σωτήρια πίστη. Ἐκδηλώνονται ὅμως σ' ἐκείνους ποὺ ἀντιπαρέρχονται τὴν κατάλληλη γι' αὐτὰ ὑπακοή, καὶ οἰκειοποιοῦνται τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτά. Γιὰ ὅσους ὅμως ἀπὸ τοὺς ἄπιστους γνωρίζομε ὅτι κλείνουν τὰ μάτια θέλοντας τὰ ὑπερφυσικὰ ἔργα, γι' αὐτοὺς ἡ ἐκδήλωση τῶν θαυμάτων εἶναι μάταιο νὰ προνοεῖται. Ὡστε καὶ στοὺς ἄπιστους ἐκδηλώνονται τὰ θαύματα, καὶ αὐτὸ εἶναι σύμφωνο καὶ ἑναρμονίζεται πρὸς τὴν ἀποψη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκδηλώνονται σ' αὐτοὺς, ἀπὸ τὴ μιά ἐπειδὴ μ' αὐτὰ κερδίζουν τὴ σωτηρία, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ, ἔχοντας βουλιάξει στοῦ βάθος τῆς ἀπώλειας, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἄλλοι ἀποκομίζουν μεγάλο κέρδος, ἐκεῖνοι μὲ τὴν κακία τους σέρνονται πρὸς τὰ χειρότερα. Αὐτὰ περιέχονται καὶ σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο.

μ.-μα. Ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς ἐρεῦνη φιλοθεάμονι ἐμβατεύων αἰτιολογεῖ, «Διὰ τί μὴ ὑπὲρ ἀγγέλων πεσόντων, ὥσπερ ὑπὲρ ἀνθρώπων γέγονεν ἄνθρωπος, οὕτω καὶ ἄγγελος». Καὶ πρώτην μὲν ἀποδίδωσιν αἰτίαν, ὅτιπερ ἐπειδὴ ἐκ πάσης τῆς λογικῆς φύσεως 5 μόνος ὁ ἄνθρωπος σαρκὶ καὶ ὕλῃ συνεδέθη, ἐτοίμη δὲ πρὸς ὀλισθον ἢ ὕλῃ, ἔτι δὲ δυοὶ φύσει μαχομέναις συντεθείς ὁ ἄνθρωπος, ἑκατέρας πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐπιγομένης διασπᾶσθαι φιλεῖ τὸ ζῶον καὶ διαμερίζεσθαι («Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκός», ὡς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιμαρτύρεται, «τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπο- 10 τάσσεται»), διὰ ταῦτα ὡς μόνος τῶν λογικῶν ὁ ἄνθρωπος τοιαύταις σωματικαῖς συνδεθεὶς πέδαις, εἶτα καὶ τὴν μετάνοιαν οἴκοθεν τοῦ ὀλισθήματος προβαλλόμενος, εἰκότως καὶ προνοίας εἰς τὸ ἀναστῆναι πλείονός τε καὶ μείζονος δεῖται, καὶ τῆς θείας δαψιλέστερον ἀπολαύει βοηθείας. Καὶ ὁ κατ' ἀρχὰς ἔλαττον τῶν ἄλλων 15 λογικῶν ἀπέφαινε ἡμᾶς, τοῦτο μεγάλης ἡμῖν σωτηρίας ἀφορμὴν ὁ δίκαιος ἀνέδειξε Κριτής, ὃς καὶ συνέδησε μὲν τῷ σαρκίῳ κολάζων τὴν ἔπαρσιν, δι' ἧς καὶ ἀγγέλων τέλη ἐκτραχηλισθέντα ἀνιάτον ἔσχε τὸ παράπτωμα, εἶτα δὲ καὶ ἀφορμὴν τῆς ὑπὲρ νοῦν εὐεργεσίας τὸν νομισθέντα δεσμὸν τῆς ὕλης ὑπέθετο. Τί γὰρ ἂν εἶη 20 μείζον καὶ ὑψηλότερον εἰς εὐεργεσίαν, ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ὄραν τὸ ἡμέτερον ἰδρυμένον φύραμα καὶ τὴν ποτε στασιώδη φύσιν ὑπήκοόν τε καὶ εἰρηναίαν καὶ τῷ Πατρὶ τῶν ὅλων διηλλαγμένην, ὃ διὰ τῆς ἀπαρχῆς ὁ ταύτην προσλαβὼν Λόγος ἀπειργάσατο;

Ταύτην μοι δοκεῖ τὴν εἰρήνην τῷ κόσμῳ καὶ διὰ τῶν μαθητῶν, 25 ὡς ἐν ἀρραβῶνος λόγῳ, καταλιμπάνων λέγει: «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, καὶ ἀφήμι ὑμῖν» καί, «Οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην». Οἷς συνάδων καὶ ὁ γνήσιος μαθητής, «Ἡ εἰρήνη», φησί, «τοῦ Θεοῦ, ἣ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν» καί, «Δικαιωθέντες ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν τὰ πρὸς τὸν 30 Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ τὴν προσα-

40-41. Στὰ κεφάλαια ποῦ ἀκολουθοῦν προχωρώντας σέ βαθειὰ θεωρητική ἔρευνα, αἰτιολογεῖ, “Γιατί καὶ γιὰ χάρη τῶν ἀγγέλων ποῦ ἐξέπεσαν δὲν ἔγινε ἄγγελος, ὅπως ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους”. Καὶ πρώτη αἰτία ἀποδίδει, τὸ ὅτι ἀπὸ ὅλη τὴ λογικὴ δημιουργία ὁ ἄνθρωπος μόνο συνδέθηκε μὲ σάρκα καὶ ὕλη, ἡ ὁποία βέβαια ὕλη εἶναι ἔτοιμη γιὰ τὴν πτώση· κι ἀκόμα, ἔχοντας συντεθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δύο φύσεις ποῦ ἀντιμάχονται ἢ μία τὴν ἄλλη καὶ κάθε μία θέλει νὰ διασπᾶσει καὶ νὰ χωρίσει τὴ σύνθεση πρὸς τὴ δική της πλευρᾶ (γιατὶ ὅπως καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιβεβαιώνει, «τὸ φρόνημα τῆς σάρκας δὲν ὑποτάσσεται στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ»⁹), γι’ αὐτὸ, ἐπειδὴ μόνος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ λογικὰ ὄντα δεμένος μὲ τέτοια σωματικὰ δεσμὰ κι ἔπειτα προβάλλοντας ἀπὸ μόνος του μετάνοια γιὰ τὸ ὀλίσημά του, φυσιολογικὰ ἔχει ἀνάγκη γιὰ νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὴν πτώση περισσότερη καὶ μεγαλύτερη πρόνοια, καὶ ἀπολαμβάνει πλουσιότερη τὴ θεία βοήθεια. Καὶ αὐτὸ ποῦ στὴν ἀρχὴ μᾶς παρουσίαζε κατώτερους ἀπὸ τὰ ἄλλα λογικὰ ὄντα, αὐτὸ τὸ ἀπέδεξε ἀφορμὴ μεγάλης σωτηρίας γιὰ μᾶς ὁ δίκαιος Κριτής, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἔχει συνδέσει μὲ τὴ σάρκα τιμωρώντας τὴν ἔπαρσή μας, ποῦ ἐξαιτίας της καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἀγγέλων ἐκτραχηλίστηκαν καὶ ἔπραξαν ἀθεράπευτο παράπτωμα, κι ἔπειτα μετέβαλε σέ ἀφορμὴ τῆς πέρα ἀπὸ τὸ νοῦ εὐεργεσίας τὸν δεσμὸ μὲ τὴν ὕλη. Ποιὰ ἄλλη λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει μεγαλύτερη καὶ ὑψηλότερη εὐεργεσία, ἀπὸ τὸ νὰ βλέπομε καθισμένη στὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς τὴ δική μας ζύμη, καὶ τὴ φιλόνηκη καὶ ἀνυπάκουη κάποτε φύση μας νὰ εἶναι ὑπάκουη καὶ εἰρηνικὴ καὶ συμφιλιωμένη μὲ τὸν Πατέρα τῶν ὄλων, πράγμα ποῦ πραγματοποίησε ὁ Λόγος μὲ τὴν ἀπαρχὴ ποῦ εἶχε προσλάβει;

Αὐτὴ τὴν εἰρήνη νομίζω ἀφήνοντάς την στὸν κόσμον ὡς ἀρραβώνα καὶ μὲ τοὺς μαθητὲς του, λέγει· «Τὴν εἰρήνη τὴ δική μου σᾶς δίνω καὶ σᾶς ἀφήνω»¹⁰, καί, «Ὁχι ὅπως ὁ κόσμος δίνει τὴν εἰρήνη»¹¹. Συμφωνώντας μὲ αὐτὰ καὶ ὁ γνήσιος μαθητῆς, λέγει· «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ποῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ, θὰ φυλάξει τὶς καρδιές σας»¹², καὶ «Ἐχοντας δικαιωθεῖ ἀπὸ τὴν πίστη μας, εἰρηνεύομε πρὸς τὸν Θεὸ μέσω τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος

12. Φιλιπ. 4, 7.

γωγὴν ἐσχήκαμεν». Οὐ γὰρ δὴ τὴν ἐκ τῶν πολέμων εἰρήνην ἢ τὴν
 πρὸς ἀλλήλους ἐνταῦθα νοεῖν δεῖ, ἀλλὰ δηλονότι τὴν ἐκάστου
 πρὸς ἑαυτόν, καὶ διὰ ταύτης πρὸς τὸν δοτήρα ταύτης καὶ τῆς ἀστα-
 σιάστου σωτηρίας ἡμῶν χορηγόν, ἣτις καὶ φρουρεῖ τὰς καρδίας
 5 ἡμῶν καὶ ὑπερέχει πάντα νοῦν, καὶ ἦν ὁ κόσμος διδόναι οὐ δύνα-
 ται. Διὸ οὐδὲ μάχεται τό, «Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαι-
 ραν». Τὴν γὰρ κοσμικὴν, φησὶν, εἰρήνην οὐκ ἦλθον βαλεῖν· πάλιν
 «Ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων», καὶ πολλὰ τοιαῦτα· ἢ γὰρ εἰς
 Θεὸν τῶν εὐσεβούντων συνάφεια εἰς μῖσος καὶ φθόνον καὶ φόνον
 10 τοὺς ἀσεβεῖς διεκύναιεν. Ἦλθεν οὖν ὁ Σωτὴρ εἰρήνην βαλεῖν,
 ἣτις σύμφωνα τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ σώματος ἀποτελεῖ καὶ ὑποτάσσει, τὸ
 χεῖρον τοῖς τοῦ κρείττονος βουλήμασι. Καὶ παρέσχε ταύτην, ἐνώ-
 σας ἡμῶν τῇ στασιώδει φύσει τὴν εἰρήναρχον θεότητα.

Τοῦτο δὲ καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος ἐκδιδάσκει λέγων, τὸ γὰρ
 15 ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τῶν
 ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ
 ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί». Ὡς ἀρομόζειν ἐπ'
 αὐτῆς λέγεσθαι τό, «οὐ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσ-
 σευσεν ἡ χάρις». Διὸ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Λόγου οἰκονομίαν δι-
 20 καιοσύνη Θεοῦ καὶ κρίσιν καὶ ἔλεον τὸ ἱερὸν ἀνακηρύττει Γράμ-
 μα, ὡς δικαία κρίσει τοῦ Θεοῦ μόνους τῶν λογικῶν τῶ πληλῶ συν-
 δεθέντας μόνους καὶ τῆς τοσαύτης ἀξιοθῆναι φιλοτιμίας καὶ τοῦ
 ἀνεκφράστου ἐλέους. Ἐδήλου δὲ καὶ διὰ τοῦ Ὁσηέ, «Μνηστεύσο-
 μαί σε ἐμαντῶ», λέγων, «ἐν δικαιοσύνη καὶ ἐν ἐλέῳ καὶ οἰκτιρ-
 25 μοῖς». Καὶ μυρίοι λόγοι ἄλλοι ἱεροὶ διακεκράγασι, ὅτι διὰ τῶν
 δεσμῶν τῆς σαρκὸς συμπαθείας τὸ ἀνθρώπινον ἠξιώθη γένος, καὶ
 ἀντὶ ταύτης τῆς συναφθείσης ἡμῖν ὕλης τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ
 καὶ τὰ δι' αὐτῆς ἀγαθὰ ἀνταπέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος. «Ἐμνήσθη»
 γὰρ φησὶν ὁ Δαβὶδ, «ὅτι χουῖς ἐσμεν», καὶ ὅτι σὰρξ ἐσμεν· καὶ ὁ
 30 Ἰωβ, «Μνήσθητι, ὅτι πηλὸν με ἔπλασας».

καὶ μᾶς ἔφερε κοντὰ του»¹³. Ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσομε τὴν εἰρήνην ποὺ ἀκολουθεῖ μετὰ τοὺς πολέμους, ἢ τὴ μεταξύ μας εἰρήνην, ἀλλὰ προφανῶς τὴν εἰρήνην τοῦ καθενὸς μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μέσω αὐτῆς πρὸς τὸ δοτήρα της καὶ χορηγὸ τῆς ἀστασίαστης σωτηρίας μας, ἢ ὅποια καὶ φρουρεῖ τὶς καρδιές μας καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ, καὶ τὴν ὅποια ὁ κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ δώσει. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι ἀντίθετος ὁ λόγος, «Δὲν ἦρθα νὰ φέρω εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιρα»¹⁴. Δὲν ἦρθα νὰ σᾶς φέρω, λέγει, τὴν κοσμικὴν εἰρήνην. Καὶ πάλι· «θὰ σᾶς μισήσουν ὅλοι»¹⁵, καὶ πολλὰ τέτοια. Γιατὶ ἡ συνένωση τῶν πιστῶν μὲ τὸν Θεὸ ὤθησε τοὺς ἀσεβεῖς σὲ μίσος καὶ φθόνον καὶ φόνον. Ἦρθε λοιπὸν ὁ Σωτῆρας νὰ φέρει τὴν εἰρήνην ἐκείνην, ποὺ κάνει νὰ συμφωνήσουν μὲ τὴν ψυχὴ οἱ κινήσεις τοῦ σώματος καὶ ὑποτάσσει τὸ χειρότερον εἰς τὰ θελήματα τοῦ ἀνώτερου. Καὶ μᾶς τὴν παραχώρησε, ἐνώνοντας μὲ τὴν φιλόνηκον φύσιν μας τὸν ἀρχηγὸ τῆς εἰρήνης, τὴ θεότητα.

Αὐτὸ διδάσκει καὶ ὁ θεῖος Παῦλος, λέγοντας· «Ἐπειδὴ ἦταν ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθεῖ ὁ νόμος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦταν ἀσθενὴς πνευματικὰ ἢ σάρκα, ὁ Θεὸς στέλνοντας τὸν Υἱὸν του, ὅμοιον μὲ σάρκα ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καταδίκασε τὴν ἁμαρτίαν τῆς σαρκὸς»¹⁶. Ὡστε ἀρμόζει νὰ λέγεται γι' αὐτὴν· «Ὅπου πλεόνασε ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ δόθηκε ὑπερπερίσσεια ἢ χάρις»¹⁷. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Λόγου νὰ γίνῃ ἀνθρώπος ἢ ἱερὴ Γραφὴ τὸν ἀνακηρύττει δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ κρίσιν καὶ φιλανθρωπία, ἐπειδὴ μὲ δίκαιον ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ μόνοι ἡμεῖς ἀπὸ τὰ λογικά, ποὺ ἔχομε συνδεθεῖ μὲ τὸν πηλό, ἀξιωθήκαμε καὶ αὐτὴ τὴν τόσο μεγάλην τιμὴν καὶ τὸ ἀνέκφραστο ἔλεος. Τὸ κήρυττε καὶ μὲ τὸν Ὡσηέ, λέγοντας· «Θὰ σὲ μνηστευθῶ μὲ δικαιοσύνην καὶ εὐσπλαγχνίαν καὶ οἰκτιρμούς»¹⁸. Καὶ ἄπειροι ἄλλοι ἱεροὶ λόγοι φωνάζουν ὅτι ἐξαιτίας τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς ἐγένετο ἄξιον συμπάθειας τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ ἀντὶ τῆς ὕλης αὐτῆς ποὺ ἐνώθηκε μαζί μας μᾶς ἀντάμειψε μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν του καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ προήλθαν ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ λέγει ὁ Δαβὶδ· «Θυμήθηκε ὅτι εἶμαστε χῶμα»¹⁹, ὅτι εἶμαστε σάρκα. Καὶ ὁ Ἰωβ λέγει· «Θυμήσου, ὅτι μὲ ἐπλασες ἀπὸ χῶμα»²⁰.

17. Ρωμ. 5, 20.

18. Ὡσηέ 2, 21.

19. Ψαλμ. 102, 14.

20. Ἰωβ 10, 9.

Δευτέραν δ' ἂν τις αἰτίαν φαίῃ τῆς περὶ τὸ ἀνθρώπινον το-
 σαύτης προνοίας, ὡς ἀπ' ἀρχῆς ὁ Πλάστης οὐκ αὐτοτελεῖ τὴν
 φύσιν, καθάπερ ἀγγέλοις, οὕτω καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει παρέσχε-
 το, ἀλλὰ ταῖς κατὰ μικρὸν προκοπαῖς τοῦ τελείου τυγχάνειν εὐ-
 5 δόκησεν· διὸ καὶ ἀρετῆς ἄθλον καὶ κακοπαθείας ἀντάμειψιν τὴν
 τελειότητα δίδωσι. Καὶ δὴ καὶ μέσον θανάτου καὶ ἀθανασίας αὐ-
 τὸν ἔθετο, τῆς πρὸς ἑκάτερον αἰρέσεως ἀναφήνας κύριον. Ἄγ-
 γελοι δέ, καὶ εἴ τι ἄλλο λογικὸν καὶ ἀσώματον, ἐξ αὐτῆς προόδου
 τὸ ἐν τῇ φύσει τέλειον ἐκλήρωσαντο. Διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ φησι, «Δυ-
 10 νατοὶ ἰσχυροὶ ποιῶντες τὸν λόγον αὐτοῦ», τουτέστιν οἱ μηδενὶ τῶν
 ὑλικῶν, καθάπερ ἡμεῖς, καθελκόμενοι τε καὶ συμποδιζόμενοι,
 οὕτω διὰ ταχέων καὶ χωρὶς τινος μελλήσεως πληροῦσι τὸ κελευό-
 μενον. Τῆς οὖν ἀρρήτου δικαιοκρισίας ἦν τοῦ Θεοῦ τοῖς μὲν ἀτε-
 λέσι, καθ' ὃν ἐδοκίμασε καιρὸν, τὸ λείπον ἀναπληρῶσαι, οὓς δ'
 15 ἀπ' ἀρχῆς τελείους ὑπέστησε, μὴ τῆς ὁμοίας προνοίας ἀξιῶσαι,
 ἀλλὰ τοὺς μὲν οἷς προέλαβον ἀρκεῖσθαι, τοὺς δὲ ὧν ἐστερήθησαν
 ἀναπληρωθῆναι τὸ ὑστέρημα δικαιοῦσαι. Καὶ τῶν ἀγγέλων δὲ
 ὅσοι πεπτῶκασιν, οὐ τῆς ὑλῆς κατασπώσης οὐδὲ τοῦ σαρκίου
 μεθέλκοντος, τῆς προαιρέσεως δὲ τὸ φαῦλον ἐλομένης, τῆς οἰκειᾶς
 20 δόξης κατηνέχθησαν. Ἡμεῖς δὲ τοῦ τε σαρκίου διοχλοῦντος καὶ
 τῶν ἐκεῖθεν παθῶν ὑπογαργαλιζόντων, πρὸς τὰ πλείω τῶν ἁμαρ-
 τημάτων οὐ τί γε ἐκούσιοι, εἰ καὶ μὴ τὸ ὄλον ἀκούσιοι, καταπίπτο-
 μεν. Καὶ γὰρ τὸ δαμιόνιον φύλον, εἰ καὶ τοῖς αἵμασιν ἤδεται καὶ
 τοῖς διὰ σαρκὸς χαίρει πάθεισιν, ἀλλ' οὖν οὐδὲν τούτων οὐ μόνον
 25 αὐτουργεῖν φύσιν οὐκ ἔλαχεν, ἀλλ' οὐδ' αἰτίαν οἰκοθεν ἔχει πρὸς ἃ
 μὴ θέμις ὑποσύρουσαν. Οὕτε γὰρ ξίφος ὠθεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς πρὸς
 τὴν σφαγὴν, οὕτε γάμους αὐτὸς ὀμιλῶν τῇ μοιχαλίδι τοὺς ἀνθρω-
 πίνους διορύσσει, ἀλλ' οὐδὲ θυμὸς αὐτὸν κολάζειν ἀδίκημα πρὸς
 τὴν σφαγὴν συνωθεῖ, οὐ μὴν οὐδὲ σωματικῆς ἔρωσ μίξεως. Ἡμεῖς

Ὡς δεύτερη αἰτία τῆς τόσο μεγάλης πρόνοιᾳς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους θὰ μπορούσε ν' ἀναφέρει κανεὶς, τὸ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ Πλάστης δὲν ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους αὐτοτελεῖ φύση, ὅπως στοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ θέλησε νὰ πετυχαίνουν τὴν τελειότητα μὲ βαθμιαία πρόοδο. Γι' αὐτὸ καὶ δίνει τὴν τελειότητα ὡς ἔπαθλο ἀρετῆς καὶ ἀνταμοιβὴ γιὰ τὰ κακοπαθήματα. Καὶ μάλιστα ἔθεσε τὸν ἀνθρώπο ἀνάμεσα στὸ θάνατο καὶ τὴν ἀθανασία, καθιστώντας τὸν κύριο τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Ἐνῶ οἱ ἄγγελοι καὶ ὅποιοδήποτε ἄλλο λογικὸ καὶ ἀσῶματο, ἔλαβαν ὡς κληρο τοὺς εὐθὺς μὲ τὴν ὑπαρξὴ τους τὴν τελειότητα τῆς φύσης τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Ἡ μεγάλη δύναμή τους τοὺς δίνει τὴ δύνατὸτητα νὰ ἐφαρμόζουν τὸν λόγο του»²¹, πὺ σημαίνει, Αὐτοὶ πὺ ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα, ὅπως ἐμεῖς, δὲν παρασύρονται οὔτε ἐμποδίζονται, ἔτσι γρήγορα καὶ χωρὶς καθυστέρηση ἐκτελοῦν τὰ προστάγματα του. Ἦταν λοιπὸν τῆς δίκαιης κρίσης τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν καιρὸ πὺ ἐκρίνε κατάλληλο ν' ἀναπληρώσει τὴν ἔλλειψη, ἐνῶ αὐτοὺς στοὺς ὁποίους ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τέλεια ὑπόστασις νὰ μὴν τοὺς ἀξιῶσει τῆς ἴδιας πρόνοιᾳς, ἀλλὰ αὐτοὶ νὰ ἀρκοῦνται σὲ ὅσα ἔλαβαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ στοὺς ἀνθρώπους ν' ἀναπληρωθεῖ ἐκεῖνο πὺ εἶχαν στερηθεῖ. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους πάλι ὅσοι ἔπεσαν, χωρὶς νὰ τοὺς ἀποσπᾶ ἢ ὑλὴ οὔτε νὰ τοὺς παρασύρει ἢ σὰρκα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ φαύλου ἀπὸ ἐλεύθερη προαίρεσις, αὐτοὶ ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὴν δόξα πὺ εἶχαν. Ἐμεῖς ὅμως πὺ καὶ ἡ σὰρκα μᾶς ἐνοχλεῖ καὶ τὰ πάθη πὺ αὐτὴ προκαλεῖ μᾶς ἐρεθίζουν, ὀλισθαίνομε στὰ περισσότερα ἁμαρτήματα ὄχι θέλοντας, ἂν καὶ ὄχι τελείως χωρὶς νὰ τὸ θέλομε. Γιατὶ τὸ γένος τῶν δαιμόνων, ἂν καὶ εὐχαριστεῖται μὲ τὰ αἵματα καὶ χαίρεται μὲ τὰ σάρκινα πάθη, ὄχι μόνο δὲν ἔλαβαν στὴ φύση τους νὰ πράττουν μὲ δική τους δύναμη κανένα ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλ' οὔτε καὶ καμμιά αἰτία ἔχουν προερχόμενη ἀπὸ τοὺς ἴδιους πὺ νὰ τοὺς παρασύρει σὲ ἀνεπίτρεπτα. Οὔτε ξίφος δηλαδὴ ὀδηγεῖ τὸ δεξιὸν χεῖρ στὴ σφαγὴν, οὔτε ὑπονομεύουν τὴν ἀνθρώπινη γαλήνην ἐρχόμενοι οἱ ἴδιοι σὲ συνάφεια μὲ τὶς μοιχαλίδες, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ θυμὸς τοὺς σπρώχνει νὰ ἐκδικοῦνται μὲ φόνο κάποια ἀδικία πὺ τοὺς ἔγινε οὔτε καὶ πάθος σωματικῆς συνάφειας. Ἐνῶ ἐμεῖς πολλὰς φορὰς κι

δὲ πολλάκις καὶ ὦν τὴν αἴρεσιν ὀδελυττόμεθα, τῇ ῥοπῇ τῆς ὕλης
 νικηθέντες ἐργαζόμεθα, καὶ βραχύ τι πρὸς τὸν τοῦ νήφειν τόνον
 ὑπενδόντες τοῖς πάθεσιν ἀνδραποδιζόμεθα. Ὅθεν καὶ Παῦλος
 ἐβόα, «Οἶδα ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί», τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, «τὸ
 5 ἀγαθόν· τὸ γὰρ θέλει παράκειται μοι», καὶ ἔξῃς καὶ πάλιν, «Οὐ
 γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω, τοῦτο πράσσω». Εἰκό-
 τως οὖν καὶ πλείω τῶν δαμονίων, φησὶν, ἁμαρτάνοντες, συγγνώ-
 μης ἡμεῖς, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τυγχάνουσι.

Ἔτι δὲ οὐδ' εἰς τις δοίη, φησί, φύσιν ἀγγέλων ἀναλαβεῖν τὸν
 10 ἡμῶν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἐπὶ τῇ τούτων σωτηρίᾳ, οὐδὲν ἂν
 κέρδος ἐκ τῆς συναφείας αὐτοῖς ἀπῆντα. Ἀνάγκη μὲν γὰρ οὐκ ἂν
 αὐτοὺς μετῆγεν, ὥσπερ οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τοῦ πτώματος
 ἐπὶ τὸ κρεῖττον· τὸν δὲ θεοφιλῆ καὶ ἄριστον βίον προᾶξις ἀρίστη
 καὶ νεῦσις εἰς Θεόν, ὅπερ ἐστὶ πίστις ἀκηλίδωτος, κατασκευάζει,
 15 ὦν ἡμῖν εἰσηγητῆς καὶ διδάσκαλος ὁ σαρκωθεὶς ἐχρημάτισε
 Λόγος. Τούτων δὲ οὐδέτερον πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν
 (ἦδεισαν γὰρ σαφῶς ἐκάτερον) τῷ τῶν ἀγγέλων συνετέλει γένει·
 ἐξ αὐτῆς γὰρ παραγωγῆς τὴν τούτων εἶχον γνῶσιν. Οὐ γὰρ,
 ὥσπερ ἡμεῖς, τῶν τοιούτων ἐπιδεῖς τὸ ἀσώματον. Καὶ γὰρ καὶ τὸν
 20 Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σαρκὶ παρόντα δαίμονες ἐπεγίνωσκον, καὶ κριτὴν
 καὶ βασανιστὴν καὶ Δεσπότην ἀνεκῆρυττον. Καὶ τὸ ἱερόν Γράμμα
 μαρτυρεῖ λέγον, «Σὺ πιστεύεις ὅτι Θεὸς ἐστὶ, καὶ τὰ δαμόνια
 πιστεύουσι καὶ φρίσσουσι»· καὶ ἀλλαχοῦ, «Τὸν μὲν Χριστὸν οἶδα,
 καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι· σὺ δὲ τίς εἶ;», ἐξ ὧν δῆλον ὅτι τὸ δαμό-
 25 νιον φύλον οὐ μόνον ἦδει τε τὸν Θεὸν καὶ ἐδεδοίκει καὶ ἔσεβεν,
 ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκείνου γνησίους θεραπευτάς

Αἰτίαν δὲ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας ἐπισύναπτε καὶ ταύτην.
 Ἡμῖν μὲν ἀνοίγει τὸν οὐρανὸν οὐπω γεγονότα βατὸν οὐδὲ θεα-
 τόν, ὃς καὶ οὐρανῶν, οἶμαι, βασιλεία προσαγορεύεται. Κατὰ γὰρ
 30 τὸν θεῖον Παῦλον, «Ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶ-

αὐτὰ πού ἡ ἐκλογή τους μᾶς ἀποτροπιάζει, τὰ πράττομε νικημένοι ἀπὸ τὴν ὠθησὴ τῆς ὕλης, καὶ γιὰ λίγο ὑπαναχωρώντας ἀπὸ τὴ νηφαλιότητα, αἰχμαλωτιζόμαστε ἀπὸ τὰ πάθη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος φώναζε: «Γνωρίζω ὅτι δὲν κατοικεῖ μέσα μου», δηλαδή μέσα στὴ σὰρκα μου, «τὸ ἀγαθὸ ὑπάρχει βέβαια μέσα μου ἢ θέληση»²², καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ πάλι λέγει: «Δὲν κάνω τὸ ἀγαθὸ, πού τὸ θέλω, ἀλλ' αὐτὸ πού δὲν θέλω, αὐτὸ πράττω»²³. Εὐλόγα λοιπόν, ἐνῶ ἁμαρτάνομε, λέγει, περισσότερο ἀπὸ τοὺς δαίμονες, δεχόμαστε συγχώρηση ἑμεῖς, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὄχι.

Καὶ ἀκόμα λέγει, πὼς οὔτε κι ἂν δεχθεῖ κανεὶς, ὅτι ὁ Σωτῆρας καὶ Λυτρωτῆς μας ἔλαβε τὴ φύση τῶν ἀγγέλων γιὰ τὴ σωτηρία τους, δὲν θὰ ἔβγαινε κανένα κέρδος γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἔνωση. Γιατὶ δὲν θὰ τοὺς ὀδηγοῦε ἡ ἀνάγκη, ὅπως οὔτε τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τὴν πτώση τους στὸ καλύτερο· τὸν ἀρεστο ὅμως στὸν Θεὸ καὶ ἄριστο βίον τὸν κατασκευάζουν τὰ ἄριστα ἔργα καὶ ἡ κλίση στὸν Θεό, πού εἶναι ἡ ἀκηλίδωτη πίστη, καὶ αὐτὰ μᾶς τὰ ἔφερε καὶ μᾶς τὰ δίδαξε ὁ Λόγος πού σαρκώθηκε. Κανένα ὅμως ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ (ἔργα ἄριστα καὶ κλίση στὸν Θεό, γιατί τὰ γνώριζαν καὶ τὰ δύο), δὲν ὑπῆρξε παράγων διδασκαλίας καὶ μάθησης γιὰ τὴν τάξη τῶν ἀγγέλων· καθόσον ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δημιουργία τους τὰ γνώριζαν αὐτὰ. Γιατὶ οἱ ἀσώματες φύσεις δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ αὐτά, ὅπως ἔχομε ἑμεῖς. Καὶ πράγματι καὶ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ πού ἦταν μὲ τὴ σὰρκα τὸν γνώριζαν οἱ δαίμονες καὶ τὸν ἀποκαλοῦσαν κριτὴ καὶ βασανιστὴ²⁴. Τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ καὶ ἡ ἀγία Γραφή πού λέγει: «Ἐσὺ πιστεύεις ὅτι ὑπάρχει Θεός· καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουν καὶ φρίπτουν»²⁵. Καὶ ἄλλοῦ: «Τὸν Χριστὸ βέβαια τὸν ξέρω καὶ τὸν Παῦλο τὸν γνωρίζω ἐσὺ ὅμως ποιὸς εἶσαι;»²⁶. Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ τάξη τῶν ἀγγέλων ὄχι μονάχα γνώριζε τὸν Θεό, τὸν φοδόταν καὶ τὸν σεδόταν, ἀλλὰ καὶ τοὺς γνήσιους λάτρεις ἐκείνου.

Πρόσθετε καὶ τὴν ἐξῆς αἰτία τῆς ἀνέκφραστης φιλανθρωπίας του. Σ' ἐμᾶς ἀνοίγει τὸν οὐρανὸ πού δὲν ἦταν δυνατὸ ἀκόμα νὰ περπατήσομε σ' αὐτὸν οὔτε νὰ τὸν δοῦμε, ὁ ὁποῖος καὶ λέγεται, νομίζω, Βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Παῦλο, «Μᾶς ἐγ-

26. Πράξ. 19, 15.

σαν» καί, «Οὐκ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν» καί, «Ὁπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστός». Ταύτην οὖν τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀνεκάλυψε, καὶ ταύτης ἡμῖν καθηγήσασθαι δικαιο-
 5 σῆς ἀπόδειξις ἦν, ὡς ἂν μαθόντες ἐπιποθήσωμεν, ποθήσαντες δὲ πρὸς τὸ ποθούμενον παρασκευαζώμεθα. Τοῖς δὲ ἀγγέλοις γνώ-
 ριμος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ εἰς γνῶσιν ἠγμένος ὁ οὐρανός. Ἔτι δὲ καὶ ἡμῖν μὲν τὴν ἀνάστασιν ἐνωθεὶς καὶ τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον
 διὰ τῆς οἰκείας χαρίζεται ἀναστάσεως, τὸ δὲ ἀσώματον γένος,
 10 ἀθάνατον ὄν, τῆς τοιαύτης ἀενδεῆς χάριτος. Καὶ δι' ἡμᾶς μὲν ἐπι-
 δημήσας σαρκὶ τῆς κατεχούσης τοῦ διαδόλου τυραννίδος ἠλευθέ-
 ρωσε, τὰς ἀρχὰς θριαμβεύσας καὶ τὰς ἐξουσίας ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ
 δύναμιν ἡμῖν χαρισάμενος πᾶσαν τὴν τοῦ ἐχθροῦ δύναμιν κατα-
 πατεῖν εἰ δὲ τὴν ἐκείνων ὑπέδου φύσιν, τίνας ἂν κατήργησε; ποίαν
 15 δὲ τὴν ἐξουσίαν τίσιν ἐδίδου καὶ κατὰ τίνων;

Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, ἡμῖν μὲν πεσοῦσιν οὐδεὶς ἦν ὑπο-
 γραμμὸς τὴν αὐτὴν λαχὼν φύσιν διορθώσεως, τοῖς δὲ πεπτωκόσι
 τῶν δαυμόνων μυρία τάγματα τῶν ἀσωμάτων ἀτρέπτως ἐστηκότα
 πρόκειται, καὶ πολιτείας ἐνθέου παράδειγμα ὄντα καὶ διορθώσεως
 20 ἀκλινοῦς ὑποτύπωσις. Διόπερ ὁ πάντα σοφῶς καὶ ὑπὲρ λόγον προ-
 νοούμενος καὶ πράττων Θεὸς ἡμῶν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τῆς μὲν
 ἀνθρωπίνης φύσεως τὸν ὄλισθον ὑποστάσης καὶ προσλαμβάνεται
 ταύτην ἀρρήτῳ φιλανθρωπίας μέτρῳ, καὶ δι' αὐτῆς πᾶσι τοῖς ὁμο-
 φνέσι τὴν τε διόρθωσιν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν καὶ τὰ μυρία χαρίζεται
 25 ἀγαθὰ, τοῦ δὲ δαυμονίου φύλου οὐ μὲν οὖν οὔτε δικαίαν οὔτε συμ-
 φέρουσαν κρίνει τὴν πρόσληψιν. Οὕτω μὲν οὖν καὶ τὸ ἐπὶ τούτῳ
 τῷ φιλοθεάμονι καὶ σπουδαιολόγῳ ἀνδρὶ διανύεται κεφάλαιον.

μβ'. Ἐν δὲ τῷ μβ' ζητεῖ πόθεν ἡμῖν μὲν ἔκ τε τοῦ χείρονος εἰς τὸ
 κρεῖττον καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρεῖττονος ἢ μεταβολὴ καὶ
 30 πολλὴ καὶ διάφορος καὶ μικροῦ συνεχῆς, τῶν δὲ ἀσωμάτων γενῶν

καινίασε ἓνα δρόμο πρόσφατο καὶ πού ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ»²⁷. καί· «Δὲν εἰσῆλθε σὲ ἅγια φτιαγμένα ἀπὸ χέρια, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖ μπροστὰ στὸ Θεὸ γιὰ χάρη μας»²⁸. καί· «Ὅπου πρόδρομος γιὰ χάρη μας μπῆκε ὁ Χριστός»²⁹. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ὁδὸ μᾶς ἀποκάλυψε καὶ εἶναι ἀπόδειξη δικαιοσύνης ὅτι σ' αὐτὴν ἔγινε ὀδηγός μας, γιὰ νὰ μάθομε καὶ νὰ ποθήσομε, κι ἀφοῦ ποθήσομε νὰ προετοιμασθοῦμε γιὰ τὸ ποθούμενο. Στούς ἀγγέλους ὅμως ἦταν γνώριμος ὁ οὐρανός ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸν εἶχαν μάθει. Καὶ ἀκόμα, σ' ἐμᾶς ἐνωμένος μαζί μας μᾶς χαρίζει μὲ τὴν ἀνάστασή του τὴν ἀνάστασή μας καὶ τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἀθανασία, ἡ ἀσώματη ὅμως τάξη, ἐπειδὴ εἶναι ἀθάνατη, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὴ τὴ χάρη. Ἐπίσης ἀφοῦ ἐπιδήμησε γιὰ μᾶς μὲ σάρκα, μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου, διαπομπεύοντας τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες μὲ τὸν σταυρό³⁰, καὶ μᾶς χάρισε δύναμη νὰ καταπατήσομε ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ³¹. Ἄν ὅμως εἶχε λάβει τὴ φύση ἐκείνων ποιὸς θὰ καταργοῦσε; Ποιὰ ἐξουσία καὶ σὲ ποιὸς καὶ ἐναντίον τίνων θὰ τὴν παραχωροῦσε;

Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ἐμεῖς μετὰ τὴν πτώση μας δὲν εἶχαμε κανένα ὑπόδειγμα γιὰ διόρθωση, ἀφοῦ θὰ εἶχε τὴν ἴδια φύση, ἐνῶ γιὰ τοὺς δαίμονες πού ἔπесαν ὑπῆρχαν ἄπειρα τάγματα πού στέκονταν μπροστὰ τοὺς ἀμετάβλητα, πού ἦταν παράδειγμα ἐνθεῆς πολιτείας καὶ ὑποτύπωση διόρθωσης σταθερῆς. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ὁ Θεός μας πού προνοεῖ γιὰ ὅλα καὶ τὰ πράττει μὲ σοφία πού δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐξέπεσε, τὴν προσέλαβε μὲ ἀπέραντη φιλανθρωπία καὶ μέσω αὐτῆς σὲ ὅσους εἶχαν τὴν ἴδια φύση μαζί του χάρισε καὶ τὴ διόρθωση καὶ τὴν ἀφθαρσία καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, ἐνῶ τῆς φύσης τῶν δαιμόνων οὔτε δίκαια οὔτε ὠφέλιμη ἔκρινε τὴν πρόσληψη. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ κεφάλαιο γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ τὸ τελειώνει ὁ φίλος αὐτὸς τῆς θεωρίας καὶ σοβαρὸς ἐρευνητής.

42. Στὸ κεφάλαιο σαράντα δύο ἐξηγεῖ πῶς γίνεται ἡ μεταβολὴ μας ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ καλὸ καὶ ἀπὸ τὸ καλὸ πρὸς κακὸ, πού εἶναι μεγάλη καὶ πολλῶν εἰδῶν καὶ σχεδὸν ἀδιάκοπη, ἐνῶ στὰ ἀσώματα

30. Γαλ 2, 15.

31. Λουκᾶ 10, 19.

τοῖς μὲν τὸ καλὸν ἀμετάβλητον, τοῖς δὲ τὸ φαῦλον. Καὶ τίθησιν αἰτίαν ἡμῖν μὲν τῆς ἐφ' ἑκάτερα στασιαζούσης ῥοπῆς τῆς ὑποβεβλημένης ὕλης τὸ ῥοῶδές τε καὶ εὐπαράφορον, ποτὲ μὲν τοῦ λογισμοῦ κρατοῦσαν, ποτὲ δὲ κρατουμένην. Ἐν ἐκείνοις δὲ μηδαμῶς
 5 τῆς ὕλης παρείσδυσιν λαβούσης ὁ λογισμὸς μόνος τῶν πράξεων ἔχει τὸ κράτος. Διὸ τῶν μὲν ἐκουσίως καὶ ὡς ἀληθῶς αὐτοκρατορικῶς πρὸς τὸ χεῖρον ἀπενεχθέντων ἢ πτώσις ἀνίατος γίνεται, οὐκ ἔχόντων ἕτερόν τι κρεῖττον ἐν ἑαυτοῖς, ὃ τὴν αὐτοδέσποτον γνώμην αὐτὴν ὑφ' ἑαυτῆς ῥεύσασαν πρὸς τὸ χεῖρον πάλιν ἀνακα-
 10 λέσοιτο· ὥσπερ αὖ πάλιν τοῖς ἐκουσίως καὶ αὐτονόμως τὸν ἔρωτα τοῦ ἀγαθοῦ λαβοῦσιν ἀπαράτρεπτος ὁ πόθος ὑπὸ μηδεμιᾶς ῥοῆς ἐνοχλούμενος διασώζεται. Ἡμεῖς δὲ ὥσπερ διπλοῖ τινές ἐσμεν· διὸ καὶ μεταμεληθέντες οἷς ἁμαρτάνομεν, ὡς ἑτέρους ἑαυτοὺς ἐπιμεμ-
 φόμεθα. Δύο δὲ μαχομένων, καὶ τούτων ἀνά μέρος κρατούντων τε
 15 καὶ κρατουμένων, πῶς ἂν ἢ τὰ τοῦ πτώματος σχοίῃ τὸ ἀμετάβλητον;

Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν πράξεων, αἶ τὸ ἐπαινετὸν ἢ τὸ ψεκτὸν φέρουσιν, ἐφ' ἡμῶν ἢ μεταβολὴ καὶ ἢ παλίρροια τὸ κράτος οὐκ ἔχει ἀνανταγώνιστον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἡμῶν ἐνεργειῶν καὶ
 20 παθημάτων. Οὔτε γὰρ διὰ παντὸς καθῆσθαι οὔτε ἴστασθαι δυνάμεθα, ἀτονίας εὐθύς τῆς κατὰ τὴν φύσιν ἑκατέρου τῆ ὑπερβολῆς συνεπομένης. Καὶ δῆλον τοῦτο, ὡς διὰ τὴν ἐν ἡμῖν τῶν στοιχείων διαφορὰν τε καὶ μάχην συμβαίνει. Καὶ γὰρ τὸ μὲν θερμὸν τὴν ἄνω χώραν διώκει, τὸ δὲ γεῶδες βρῖθει τε καὶ συγκαθέλκει πρὸς τὴν
 25 γῆν. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ τῶν παραπλησίων ὡσαύτως. Ἄ ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου οὐκ ἔχει χώραν φύσεως, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἡμῖν τὸ ποικίλον καὶ πολύμορφον, οὔτως ἐν ἐκείνοις τὸ ἀποίκιλον καὶ μονοειδὲς ἐγκαθίδρυσται. Ὅθεν τοῖς ἀπλοῖς μὲν καὶ μονοειδέσιν ἀκολουθεῖ τὸ δυσαλλοιώτὸν τε καὶ δυσμετάβλητον, τοῖς δὲ συνθέτοις ἢ μετα-
 30 βολῆ καὶ ἀλλοιώσις. Τὸ δὲ μὴ πάντη πάντως τὸ ἀμετάβλητον καὶ ἀναλλοιώτον μηδὲ ἐν ταῖς ἀσωμάτοις οὐσίαις ὄρασθαι (καὶ γὰρ μετεβλήθη τὸ δαμόνιον ἀπὸ τοῦ κρεῖττονος εἰς τὸ χεῖρον) ἐκεῖνο

γένη σὲ ἄλλα εἶναι τὸ καλὸ ἀμετάβλητο καὶ σὲ ἄλλα τὸ κακὸ. Καὶ ὡς αἰτία τῆς ροπῆς ποὺ στασιάζει στὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος θέτει γιὰ μᾶς τὴ ρευστότητα καὶ τὴν εὐκολία νὰ παρασύρεται τῆς ὕλης ποὺ εἶναι τὸ ἓνα στοιχεῖο μας, ποὺ ἄλλοτε κυριαρχεῖ στὸ λογισμό καὶ ἄλλοτε κυριαρχεῖται ἀπὸ αὐτόν. Στὶς ἀσώματες ὅμως δυνάμεις, στὶς ὁποῖες ἡ ὕλη δὲν εἶχε καμμιά παρείσδυση, ὁ λογισμὸς μόνο ἔχει τὴν κυριαρχία τῶν πράξεων. Γι' αὐτὸ ἐκείνων, ποὺ θέλοντας καὶ ἀληθινὰ αὐτοκυριαρχικὰ ὀλίσθησαν στὸ χειρότερο, ἡ πτώση τους γίνεται ἀθεράπευτη, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν μέσα τους κανένα ἄλλο καλύτερο στοιχεῖο, ποὺ νὰ ἀνακαλέσει τὴν αὐτοκυρίαρχη γνώμη ποὺ ἀπὸ μόνη τῆς ἔκλινε στὸ κακὸ. Ὅπως πάλι σ' ἐκείνους ποὺ μὲ τὴ θέλησή τους καὶ ἐλεύθερα ἔλαβαν τὸν ἔρωτα τοῦ ἀγαθοῦ, διασώζεται ὁ πόθος ἀμετάβλητος, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ καμμιά μεταβολή. Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε ἓνα εἶδος διπλό. Γι' αὐτὸ καὶ μετανοώντας γιὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ψέγομε τὸν ἑαυτὸ μας σὰ νὰ εἶναι κάποιος ξένος. Ὅταν ὅμως ἀντιμάχονται δύο ἀντίπαλοι, καὶ ἀπ' αὐτούς νικᾷ πότε ὁ ἓνας καὶ πότε ὁ ἄλλος, πῶς μποροῦν νὰ μείνουν ἀμετάβλητα τὰ τῆς πτώσης;

Καὶ ἡ μεταβολὴ μας δὲν συμβαίνει μόνο στὶς πράξεις μας ποὺ εἶναι ἀξιέπαινες ἢ ἀξιόμεμπτες, ἀλλὰ ἡ παλινδρόμηση δὲν ἔχει ἀδιαφιλονείκητη τὴ δύναμη· τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὶς ἄλλες ἐνέργειες καὶ τὰ ἄλλα παθήματά μας. Δὲν μποροῦμε δηλαδή πάντοτε οὔτε νὰ καθῶμαστε οὔτε νὰ στεκοῦμαστε, γιατί ἡ ὑπερβολὴ στὴ φύση καθενὸς ἀπὸ τὰ δύο ἀκολουθεῖται ἀμέσως ἀπὸ ἀτονία. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τὴ διαφορὰ καὶ τὴν πάλη τῶν στοιχείων. Τὸ θερμὸ δηλαδή ἐπιδιώκει τὸ ἐπάνω μέρος, ἐνῶ τὸ γεῶδες στοιχεῖο ποὺ εἶναι βαρὺ παρασύρει πρὸς τὴ γῆ. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ ἄλλα παρόμοια. Αὐτὰ δὲν ἔχουν θέση στὴν ἀσώματη φύση, ἀλλὰ ὅπως σ' ἐμᾶς ἰσχύει ἡ ποικιλία καὶ ἡ πολυμορφία, ἔτσι σ' ἐκεῖνα ἰσχύει τὸ ἀμετάβλητο καὶ μονοειδές. Γι' αὐτὸ τὰ ἀπλά καὶ μονοειδῆ δύσκολα ἀλλάζουν καὶ μεταβάλλονται, ἐνῶ τὰ σύνθετα τὰ ἀκολουθεῖ ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ ἀλλοίωση. Ὅτι βέβαια δὲν παρατηρεῖται ὅπωςδῆποτε σὲ ὅλα τὸ ἀμετάβλητο καὶ τὸ ἀναλλοίωτο οὔτε στὰ ἀσώματα ὄντα (ἀφοῦ καὶ οἱ δαίμονες ἄλλαξαν ἀπὸ τὸ καλύτερο στὸ χειρότερο), θὰ μποροῦσε ἴσως

ἂν τις ἴσως προφασίσαιτο, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἀσώματον ἐκτροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως ἤρξατο. Ἐκ μὴ ὄντων γὰρ εἰς τὸ εἶναι καὶ αὐτὸ παρήχθη, κἂν τῆς κατὰ τὴν ὕλην συμπλοκῆς ἐλευθέραν ἔσχε τὴν ὕπαρξιν. Τάχα δ' ἂν καὶ διὰ τὴν μίαν ταύτην ἐκτροπὴν μίαν καὶ 5 αὐτοὶ τὴν πρὸς τὸ φαῦλον τῆς γνώμης ἀλλοίωσιν ἐπεδείξαντο. Ταῦτα εἰπὼν ὁ θεοσεβῆς οὗτος φροντίσιν ἱεραῖς ἀνεμῆτος ἀνὴρ ἐπιρραπίζει τὴν Ὁριγένους περὶ δαιμόνων καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀστέρων καὶ τῆς ἄλλης ὁρωμένης κτίσεως δυσσεβῆ τε καὶ ἀνόητον καὶ πολυπλανῆ φλυαρίαν, καὶ τέλος ἐπιτίθησι καὶ τῷ 10 β' καὶ μ' κεφαλαίῳ.

μγ'. Ἐν δὲ τῷ ἐξῆς δύο ταῦτα ζητεῖ, ἓν μὲν διὰ τί αἱ ἄγιοι καὶ νοεραὶ δυνάμεις, ὅσα γε ἡμῶν εἰς γνῶσιν ἤκε καὶ οἱ χρησιμοὶ ἐξεπαίδευσαν, τὸ καλὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀμετάβλητον σώζουσιν, ὥσπερ αἱ πονηραὶ τὴν κακίαν, καὶ διὰ τί πολλῶν ἀνθρώπων 15 μελλόντων κολάζεσθαι, «τὸ πῦρ» ἔφησεν ὁ Σωτῆρ «ἤτομιάσθαι τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Καὶ πρὸς μὲν τὴν πρώτην ζήτησιν ἐφ' ἑκατέρας μερίδος, τῆς τε ἀγγελικῆς, φημί, καὶ τῆς δαιμονίας, τὸ ἀπλοῦν αἰτιᾶται καὶ ἀσύνθετον καὶ ἀποίκιλον, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὰ ἀντικείμενα τῆς μεταβολῆς ἐνυπάρχειν αὐτοῖς τὸ 20 ἀπαράδεκτον. Πρὸς δὲ τὴν δευτέραν ζήτησιν, ὅτι διὰ τοῦτο πῦρ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἤτομιάσθαι γέγραπται, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ἀνθρώποις, ἐπειδὴ ἐν ἡμῖν μὲν οὐκ ἀδόκητον ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἢ μεταβολή, οὗτοι δὲ γνώμη παρέσχοντο τὸ ἀνέλπιστον. Τὴν εἰρημένην δὲ τοῦ Σωτῆρος φωνὴν ἅμα τε λύ- 25 σιν ἐπάγει τῆς δευτέρας ἀπορίας, καὶ δεύτερον ἐπιχείρημα, δι' οὗ τὸ ἀμετάβλητον ἀπὸ κακίας τῆς δαιμονίας ἐπιδείκνυται φύσεως

μδ'. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐν τῷ μδ' κεφαλαίῳ διερευνᾶται, τίνος χάριν οἱ τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας προσερχόμενοι τῷ μὲν Σατανᾷ καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀποτάσσονται, οὐκέτι δὲ καὶ τοῖς 30 πονηροῖς ἀνθρώποις καὶ ταῖς τούτων πράξεσι καίτοι γε, εἰ μὴ τῆ τῶν δαιμόνων οὐσία, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτῶν ὡς φαῦλοις ἀποτασ-

νά προβάλλει κανείς εκείνη τὴν πρόφασιν, ὅτι καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἀσώματο γένος ἔχει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπὸ τὴν τροπῆς καὶ τὴν ἀλλοίωσιν. Γιατὶ καὶ αὐτὸ προχώρησε στὸ εἶναι ἀπὸ τὸ μὴ εἶναι, ἔστω καὶ ἂν εἶχε ἐλεύθερη τὴν ὑπαρξὴν τοῦ ἀπὸ τῆς συμπλοκῆς μὲ τὴν ὕλην. Καὶ ἴσως ἕξαιτίας αὐτῆς τῆς μιᾶς μεταβολῆς παρουσίασαν μία καὶ αὐτοὶ τὴν ἀλλαγὴν τῆς γνώμης πρὸς τὸ φαῦλο. Λέγοντας αὐτὰ ὁ θεοσεβὴς καὶ σὲ θεῖες μελέτες ἀφοσιωμένος αὐτὸς συγγραφέας, καταφέρει ραπίσματα ἐναντίον τῆς γεμάτης ἀσέβεια καὶ ἀνοησίας καὶ πλάνης Ὡριγενικῆς φλυαρίας γιὰ τοὺς δαίμονες καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἄστρα καὶ τὴν ἄλλη ὄρατὴν κτίσιν, καὶ ἔτσι βάζει τέλος καὶ στὸ κεφάλαιο σαράντα δύο.

43. Στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο ζητεῖ νὰ λύσει τὰ ἐξῆς δύο· τὸ ἓνα, γιατί οἱ ἅγιες καὶ νοερὲς δυνάμεις, ἀπὸ ὅσα ἔχομε μάθει καὶ ἀπὸ ὅσα μᾶς δίδαξαν οἱ ἱερὲς Γραφές, διατηρεῖ τὸ καλὸ ἀμετάβλητο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, ὅπως καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις τὴν κακία; Καὶ τὸ δεύτερο, γιατί, ἐνῶ πολλοὶ ἀνθρώποι πρόκειται νὰ ριχθοῦν στὴν κόλασιν, ὁ Σωτῆρας λέγει ὅτι ἡ φωτιὰ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του³²; Γιὰ τὴν πρώτη ἀπορία καὶ γιὰ κάθε παράταξιν, ἐννοῶ τὴν ἀγγελικὴν καὶ τὴν δαιμονικὴν, βρίσκει αἰτία τὸ ὅτι εἶναι ἀπλή καὶ ἀσύνθετη καὶ ἀποίικλη, καὶ γι' αὐτὸ σ' αὐτὴ δὲν γίνεται δεκτὴ ἢ μεταβολὴ πρὸς τὰ ἀντίθετα. Γιὰ τὴν δευτέρην ἀπορία λέγει, ὅτι γι' αὐτὸ ἔχει γραφεῖ ὅτι ἡ φωτιὰ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του, καὶ ὄχι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί γιὰ μᾶς δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ μεταβληθοῦμε ἀπὸ τὸ χειρότερο στὸ καλύτερο, ἐνῶ αὐτοὶ μὲ τὴν σταθερὴν γνώμην τους δὲν ἀφήνουν περιθώριο ἀλλαγῆς. Τὸ λόγο ὅμως ποὺ εἶπε ὁ Σωτῆρας τὸν δίνει καὶ ὡς λύσιν τῆς δευτέρας ἀπορίας, καὶ δεύτερο ἐπιχείρημα, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει τὸ ἀμετάβλητο ἀπὸ τὴν κακία τῆς δαιμονικῆς φύσης.

44. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ στὸ κεφάλαιο σαράντα τέσσερα ἐξετάζοντας τὸ θέμα, γιὰ ποιὸ λόγο ὅσοι προσέρχονται στὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας ἀρνοῦνται τὸν Σατανᾶ καὶ τὰ ἔργα του, ὄχι ὅμως καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔργα τους, ἂν καὶ βέβαια, ἂν δὲν ἀρνούμαστε τὴν οὐσία τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ τὰ ἔργα τους ὡς φαύλα,

32. Ματθ. 25, 41.

σόμεθα, ἐχρήν καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων μὲν οὐσία μὴ ἀποτάσσεσθαι, τοῖς ἔργοις δ' αὐτῶν ἀποτάσσεσθαι. Οὐ γὰρ ὅτι μείζονα καὶ χαλεπώτερα καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμῶν φύσιν τὰ τῶν δαιμόνων ἔργα, τοῦτο ἄν τις λύσιν θεῖη τοῦ ἀπορρήματος· τοῦναντίον γὰρ μᾶλλον αὐξάνει 5 τὸ ἄπορον, εἴπερ ἐκεῖνά τις ἁμαρτάνειν ἀπεύχεται, οὐχ ἅ μηδὲ πράττειν πέφυκεν, ἀλλ' ὧν εἰς τὴν προᾶξιν καταφέρεται. Τὴν μὲν οὖν ἀπορίαν οὕτω συγκροτεῖ. Λύσιν δὲ ἐπάγει πρώτην μὲν τὸ τῶν δαιμόνων ἀμετανόητον, ὅπερ ἐστὶ καὶ τῶν πολὺ μὲν χαλεπωτέρων ἁμαρτημάτων, ἀνθρώποις δὲ πραττομένων, ἅτε δὴ μετανοία μεθο- 10 δεύεσθαι δυναμένων, λίαν βαρύτερόν τε καὶ βδελυκτότερον.

Δευτέραν δέ, ὡς ἀπ' ἀρχῆς ὁ Σωτὴρ καὶ τῆς ἀσφαλείας ἡμῶν προνοητῆς ὄρον ἐχθρας ἀμετακίνητον μεταξὺ τοῦ τε διαδόλου καὶ ἡμῶν ἐπήξατο, ὡς ἄν, τὴν πρὸς αὐτὸν ἐχθραν ἀκήρατον ἐν ἑαυτοῖς διασώζοντες, μηκέτι περ' αὐτοῦ προσαγομένην τὴν ἀπάτην 15 εἰσδεξώμεθα. Διὸ καὶ τῶν φωτιζομένων ἕκαστος, ὥσπερ ὁμολογῶν τῇ τοῦ προπάτορος ἀπάτη μέχρι τότε συνέχεσθαι, καλῶς τε καὶ θεοσόφως τὸ λοιπὸν τῇ πρὸς ἐκεῖνον ἀποτάσσεται φιλία. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, κἂν πονηρία συζῶσιν, οὐδὲν τοιοῦτον, ἵνα μὴ λέγω πᾶν τοῦναντίον, ὁ Δεσπότης ἐκέλευσε. Καὶ μυρία μὲν ἔστιν 20 εἰπεῖν καὶ ἄλλα, ἐν δὲ τῶν ἀναγκαιοτάτων, ὡς τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸς προνοούμενος, ἦν μυριοτρόπως ὁ πονηρὸς διασπᾶν ἐπείγεται, πάση μεθόδῳ καὶ σοφίᾳ συγκροτεῖν τε ταύτην καὶ συνέχειν νομοθετεῖ. Διὸ οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς φαύλους ὁμοφύλους ὄντας βδελύττεσθαι καὶ μισεῖν ἐᾶ, τὸ ἀνάπαλιν δὲ 25 στέργειν τε καὶ φιλεῖν, ὅση δύναμις, ναὶ δὴ καὶ κάθαρσιν μὲν τῆς πονηρίας καὶ θεραπείαν ἐπινοεῖν, προσλαμβάνεσθαι δέ, ἀλλ' οὐκ ἀπωθεῖσθαι. Καὶ τοῦτο Παῦλος μετὰ τῶν ἄλλων παραινεῖ, ὃς καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος καὶ τοῖς Ἑλλησιν ὡς Ἑλληὴν καὶ τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος καὶ τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἐγένετο, ἵνα πάντως 30 τινὰς σώσῃ.

ἔπρεπε νὰ μὴν ἀρνούμαστε τὴν οὐσία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὰ ἔργα τους. Γιατὶ δὲν θὰ δεχθεῖ ὡς λύση τῆς ἀπορίας ὅτι τὰ ἔργα τῶν δαιμόνων εἶναι μεγαλύτερα καὶ βαρύτερα καὶ πάνω ἀπὸ τὴ δική μας φύση, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, αὐξάνει περισσότερο τὴν ἀπορία, ἂν κανεὶς ἀπεύχεται νὰ διαπράξει ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα, ὅχι ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι στὴ φύση του νὰ τὰ πράττει, ἀλλὰ αὐτὰ στὴ διάπραξη τῶν ὁποίων φέρεται ἀκράτητος. Ἔτσι λοιπὸν διατυπώνει τὴν ἀπορία του. Καὶ ὡς πρώτη λύση προσκομίζει τὴν ἀμετανοησία τῶν δαιμόνων, ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ τὰ πολὺ βαρύτερα ἁμαρτήματα, καὶ ἀπὸ ὅσα πράττουν οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ μὲ τὴ μετάνοια μποροῦν νὰ ἀλλάξουν τὴν πορεία τους, εἶναι πολὺ πιὸ βαρύτερο καὶ βδελυκτότερο.

Δεύτερη λύση παρουσιάζει, τὸ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Σωτῆρας καὶ προνοητῆς τῆς ἀσφάλειάς μας ἔθεσε ὄρο ἔχθρας ἀμετακίνητο ἀνάμεσα στὸ διάβολο καὶ σ' ἐμᾶς, ὥστε, διατηρώντας ἀθάνατη μέσα μας τὴν ἐναντίον του ἔχθρα, νὰ μὴ δεχθοῦμε ποτὲ τὴν παγίδα ποὺ μᾶς στήνει. Γι' αὐτὸ καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς φωτιζόμενους, ὁμολογώντας κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ὡς τότε ἦταν κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἀπάτη κατὰ τοῦ προπάτορα, πολὺ καλὰ καὶ μὲ θεία σοφία ἀρνεῖται στὸ ἐξῆς τὴ φιλία πρὸς ἐκεῖνον. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅμως, ἀκόμα καὶ ἂν ἡ κακία εἶναι δεμένη μαζί τους, τίποτε τέτοιο δὲν πρόσταξε ὁ Κύριος, γιὰ νὰ μὴν πῶ τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς καὶ ἄπειρα ἄλλα, ἓνα ὅμως εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀναγκαῖα, ὅτι προνοώντας γιὰ τὴ μεταξὺ τους ἀγάπη ὁ θεσμὸς τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ μὲ ἄπειρους τρόπους ὁ πονηρὸς θέλει νὰ διασπάσει, νομοθετεῖ μὲ κάθε τρόπο καὶ μὲ ὅλη τὴ σοφία νὰ συγκροτοῦμε καὶ νὰ ἐξασφαλίζομε τὴ συνοχὴ της. Γι' αὐτὸ δὲν ἀφήνει οὔτε κι αὐτοὺς τοὺς φαύλους, ποὺ εἶναι συνάνθρωποί μας, νὰ τοὺς βδελυσσοῦμαστε καὶ νὰ τοὺς μισοῦμε, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο νὰ τοὺς ἀνεχόμαστε καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾶμε μὲ ὅση δύναμη ἔχομε, καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐπινοοῦμε κἀθαρηση καὶ θεραπεία τους ἀπὸ τὴν πονηρία, νὰ τοὺς ἀγκαλιάζομε, καὶ ὄχι νὰ τοὺς ἀποκρούομε. Αὐτὸ συμβουλεύει καὶ ὁ Παῦλος ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὁ ὁποῖος ἔγινε Ἰουδαῖος γιὰ χάρη τῶν Ἰουδαίων, καὶ Ἕλληνας γιὰ χάρη τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἄνομος γιὰ χάρη τῶν ἀνόμων, καὶ τὰ πάντα γιὰ χάρη ὄλων, γιὰ νὰ σώσει ὅπωςδῆποτε μερικούς³.

Εἰ δὲ τοῖς ἁμαρτωλοῖς ὁ τῶν δικαίων χορὸς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι
 νῦν ἀπετάσσετο, τίς ἂν ἐσώθη; Πῶς δ' ἂν ὁ κόσμος ἐσαγηνεύθη,
 τῶν μὲν φαύλων ἀλλήλους οὐδὲν ὠφελούντων, τῶν δ' ἀγαθῶν
 τούτους βδελυσσομένων τε καὶ ἀποπεμπόντων; Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶ
 5 Πέτρῳ σινδῶν ὀφθειῖσα, καὶ πλήρης καθαρῶν τε καὶ ἀκαθάρτων
 ζώων ὑπάρχουσα, τὴν συναναστροφὴν μᾶλλον καὶ πρόσληψιν
 τῶν φαύλων, ἀλλ' οὐ τὴν ἀποστροφὴν ὑψηνίττετο. Εἰ δὲ τὴν ἀγά-
 πην οὕτω πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου νομοθετοῦντος καὶ πάσης
 ἄλλης ἀρετῆς ὑπερέχουσαν διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἀναδοῶντος
 10 ὅμως πολεμίως πρὸς ἑαυτοὺς διακειμέθα, καὶ μικροῦ τὸν πλησίον
 ἕκαστος, κἂν ἄριστος ἦ, φθόνῳ κακίζομεν, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐπιβου-
 λεύομεν, εἰ τοιαύτης ἀφορμῆς ἐδραξάμεθα, λέγω δὴ τοῖς πο-
 νηροῖς ἐκ νομοθεσίας τε καὶ ὁμολογίας ἀποτάσσεσθαι, ἐγὼ μὲν ἐξ
 ὧν ὁρῶ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τοὺς εὐεργέτας φημί, ἐπεὶ τοὺς γέ τι
 15 παραλυποῦντας, κἂν δικαίως τοῦτο πράττωσι, πάντως ἂν ἐκτό-
 πως ἐμισοῦμέν τε καὶ ἀπεστρεφόμεθα, ἅτε δὴ παρακάλυμμα τῆς
 φθονερᾶς γνώμης καὶ τῆς πολλῆς ἐφ' οἷς μισοῦμεν ἀλλήλους αἰ-
 σχύνῃς τὴν θείαν ἐντολὴν προβαλλόμενοι καὶ συνήγορον ἔχοντες,
 καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ μέχρι θανάτου τὴν πρὸς τοὺς τοιούτους ἔχθραν
 20 διελυόμεθα, κἂν τὸν ἥλιον μὴ ἐπιδύειν ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ἡμῶν
 τῆς Δεσποτικῆς νομοθετοῦσης ἀγαθότητος, καὶ τοῦ Πατρὸς μιμη-
 τὰς ἀποφαίνοντος ἐν τῷ πᾶσι καὶ τοῖς μισοῦσι χρηστοὺς εἶναι,
 «Ὅς βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον
 αὐτοῦ ἐφ' ἑκατέραν ὁμοίως μερίδα». Εἰ δὲ ἦν νενομισμένον τοῖς
 25 πονηροῖς τῶν ἀνθρώπων τοὺς φωτιζομένους ἀποτάσσεσθαι, καὶ
 γυνὴ ἂν ταύτης τῆς ἀφορμῆς λαβομένη τοῦ ἀνδρὸς διεσχίζετο,
 καὶ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, πατρός τε ὁ υἱὸς καὶ μητρὸς ἡ θυγάτηρ καὶ
 δοῦλος δεσπότην· ἐστηρίζετο γὰρ ἂν ἕκαστος τούτων τῇ πρὸς
 Θεὸν οἰκειᾷ ὁμολογίᾳ, καὶ νόμον ἐτίθετο τοῦτον ἀπαράδατον τῷ
 30 οἰκειῷ θελήματι βεβαιούμενον.

Διὰ ταῦτα τοίνυν τῷ διαβόλῳ μόνον καὶ τοῖς δαμονίοις καὶ

Ἄν ὅμως ὁ χορὸς τῶν δικαίων ἀρνοῦνταν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τώρα, ποιὸς θὰ σωζόταν, Πῶς θὰ πιανόταν στὰ δίχτυα ὁ κόσμος, ἂν οἱ φαῦλοι δὲν ἀλληλωφελοῦνταν, καὶ οἱ δικαιοὶ τοὺς βδελύσσονταν καὶ τοὺς ἀπωθοῦσαν; Καὶ ἡ ὀθόνη ποὺ εἶδε σὲ ὄραμα ὁ Πέτρος³⁴ καὶ ἦταν γεμάτη ἀπὸ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα ζῶα, ὑπαινισσόταν τὴν ἀποδοχὴ τῶν φαύλων, καὶ ὄχι τὴν ἀποστροφή τους. Ἐὰν ἐνῶ παντοῦ ὁ Θεὸς Λόγος νομοθετεῖ ἔτσι τὴν ἀγάπη καὶ φωνάζει μὲ τὸ στόμα τῶν μαθητῶν του ὅτι ὑπερέχει ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀρετὴ, ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε σὲ πόλεμο μεταξύ μας καὶ καθένας μας θέλομε νὰ βλάπτομε ἀπὸ φθόνον τὸν συνάνθρωπὸ μας, ἔστω κι ἂν εἶναι ἄριστος καὶ μερικές φορές καὶ τὸν ἐπιβουλεύομαστε, ἂν βρῖσκामε τέτοια κατάλληλη δικαιολογία, ἐννοῶ τὸ νὰ ἀρνούμαστε τοὺς πονηροὺς μ' ἐντολὴ καὶ συμφωνία τοῦ νόμου, ἐγὼ ἀπὸ ὅ,τι βλέπω στοὺς ἀνθρώπους, λέγω ὅτι ἀκόμα καὶ τοὺς εὐεργέτες μας ὀπωσδήποτε θὰ τοὺς μισούσαμε καὶ θὰ τοὺς ἀποστρεφόμεσταν, ἀφοῦ μισοῦμε αὐτοὺς ποὺ μᾶς λυποῦν σὲ κάτι, ἔστω καὶ ἂν τὸ κάνουν αὐτὸ δίκαια, ἀφοῦ σὰν προκάλυμμα τῆς φθονερῆς γνώμης καὶ τῆς πολλῆς αἰσχύνης γιὰ τὸ μῖσος μας μεταξύ μας θὰ προβάλλαμε τὴ θεία ἐντολὴ καὶ θὰ τὴν εἶχαμε συνήγοροῦς μας, καὶ δὲν θὰ διαλύαμε τὴν ἔχθρα μας πρὸς αὐτοὺς οὔτε καὶ μέχρι τὸ θάνατο, παρόλο ποὺ ἡ Δεσποτικὴ ἀγαθότητα νομοθετεῖ νὰ μὴ δύει ὁ ἥλιος ἀφήνοντάς μας ὀργισμένους³⁵, καὶ μᾶς παρουσιάζει μιμητὲς τοῦ Πατέρα μὲ τὸ νὰ εἴμαστε ἐπιεικεῖς σὲ ὅλους, ἀκόμα καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς μισοῦν, τοῦ Πατέρα ποὺ βρέχει γιὰ δικαίους καὶ ἄδικους καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο του ὅμοια καὶ γιὰ τὶς δύο μερίδες³⁶. Ἄν ἦταν νομοθετημένο οἱ βαπτισμένοι καὶ πιστοὶ νὰ ἀρνοῦνται τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους, μὲ αὐτὴ τὴ δικαιολογία καὶ ἡ γυναῖκα θὰ χωριζόταν ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴ γυναῖκα, καὶ ὁ υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ ἡ κόρη ἀπὸ τὴ μητέρα, καὶ ὁ δοῦλος ἀπὸ τὸν κύριό του. Γιατὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς θὰ στηριζόταν στὴ συμφωνία πρὸς τὸν Θεὸ καὶ θὰ τὸ εἶχε αὐτὸ ὡς νόμο ἀπαράβατο, ποὺ θὰ ἐνισχυόταν ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ θέλημα.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχομε διαταγὴ ν' ἀποφεύγομε καὶ νὰ βδελυσσό-

36. Ματθ. 5, 45.

τοῖς τούτων ἔργοις φεύγειν τε καὶ βδελύττεσθαι καὶ ἀποτάττεσθαι προστετάγμεθα, ἀμέτοχοι τῆς ἐκείνων γνώμης διὰ παντός συντηρηθῆναι ὁμολογοῦντές τε καὶ εὐχόμενοι, διὰ τὴν αὐτῶν πρὸς τὰ φαῦλα ἀκλινηῖ τε καὶ ἀμετάθετον ῥοπήν καὶ διὰ τὸ κόρον τῶν 5 ἁμαρτημάτων μὴ δέχεσθαι. Ἀλλήλοις δέ, κἂν ἀνθρώπινον ᾗ, κἂν εἰς τὸ Θεῖον διαβαίῃ τὸ ἁμάρτημα, οὐκ ὀξεῖαν καὶ ἀπότομον τὴν κρίσιν φέρειν ὀφείλομεν· λυμαντικόν τε γὰρ τοῦτο τῆς ἐμφύτου πρὸς ἀλλήλους στοργῆς, διὰ τὴν συνηροτημένην ὕλην τῷ γένει, καὶ ὅτι πεσοῦσιν ἐλπίς διορθώσεως ὑπολείπεται. Διὸ καὶ ἂν τις μὲν 10 λέγῃ, “Οὐκ εἰμι καθ’ ἓνα τῶν δαμόνων”, ἐπεὶτερ ἀλήθειάν φησιν, οὐκ ἀπόβλητος, ὁ δὲ κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἀλαξονευόμενος καὶ ὡς ὁ τελώνης μὴ εἶναι μεγαλαυχῶν κατακρίνεται· οὔτε γὰρ αὐτὸς ὁ ἰστάμενος εἰ μὴ πέσοι δῆλον, οὔτε ὁ πεπτωκὸς εἰ μὴ στήσεται. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων κἀκεῖνο θεωρητέον, ὡς, ἐπειδὴ τὸ μὲν 15 δαμόνιον φύλον ἀμετανόητον, ἡμεῖς δὲ διὰ μετανοίας τῷ βαπτίσματι πρόσμιεν, δι’ ὧν τοῖς ἀμετανοήτως ἔχουσιν ἀποτασσόμεθα, τὴν μετάνοιαν πάντως Θεῷ καθομολογοῦντες δεικνύμεθα. Καὶ ὁ τοῖς διαμονίοις διὰ τὸ σφῶν ἀμετάθετον ἀποτασσόμενος πῶς οὐχὶ τῷ ἀμεταθέτῳ πρῶτος αὐτὸς ἀπετάξατο; Καὶ ὁ τῆς προτέρας 20 αὐτοῦ πονηρίας καὶ ἀσεβείας συγγνώμην αἰτῶν, πῶς ἂν τοῖς ὁμοπαθέσιν ἀνθρώποις, ὃν αὐτὸ διὰ μετανοίας ἔσχεν, ἀποκλείσειεν ἔλεον;

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ, ἐν οἷς καὶ φησιν ὡς ἐν τῇ ἀναστάσει τὸν ἀγγελικὸν διωσόμεθα βίον, μηκέτι πρὸς τι 25 τῶν φαύλων ἐκκλίνοντες, ἀλλ’ ἐν τῷ ἀτρέπτῳ στηριζόμενοι, οὐ φύσει τοῦτο κτησάμενοι, τῇ δὲ τοῦ Πνεύματος δυνάμει, ὥσπερ καὶ αὐτὸ τὸ τῶν ἀγγέλων σύστημα. Ταύτῃ τοί φησι καὶ τό, «Ὁ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων ἐστὶν Ἰωάννου», τουτέστι τῇ πρὸς τὸ ἀτρέπτον δαψιλείᾳ τοῦ Πνεύματος Ἐπειδὴ γὰρ 30 μείζονα τὸν Ἰωάννην ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ἐν τοῖς τοῦ Πνεύματος ἢ ἀλήθεια χαρίσμασιν ὁ κοινὸς Δημιουργὸς καὶ Δεσπότης

μαστε καὶ νὰ ἀρνούμαστε μόνο τὸν διάβολο καὶ τὰ δαιμόνια καὶ τὰ ἔργα τους, καὶ νὰ ὁμολογοῦμε καὶ νὰ εὐχόμεστε νὰ κρατηθοῦμε γιὰ πάντα ἀμέτοχοι τῆς γνώμης τους, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἔχουν σταθερὴ καὶ ἀμετάβλητη ροπὴ πρὸς τὰ φαῦλα, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀκόρεστοι στὰ ἁμαρτήματα νὰ μὴν τοὺς ἀποδεχόμεστε. Ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο εἶτε ἀνθρώπινο εἶναι τὸ ἁμάρτημα εἶτε ἀναφέρεται στὸν Θεό, δὲν πρέπει νὰ διατυπώνουμε αὐστηρὴ καὶ σκληρὴ κρίση· γιατί αὐτὸ καταστρέφει τὴν ἔμφυτη ἀγάπη μεταξὺ μας, ἐπειδὴ εἶναι συνδεδεμένη ἢ ὕλη μὲ τὸ γένος μας καὶ ἐπειδὴ ἂν πέσομε, μᾶς ἀπομένει ἐλπίδα διόρθωσης. Γι' αὐτὸ κι ἂν λέγει κάποιος, “Δὲν εἶμαι σὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς δαίμονες”, ἐπειδὴ λέγει τὴν ἀλήθεια, δὲν εἶναι ἀπόβλητος, αὐτὸς ὅμως πού ἀλαζονεύεται ὅπως ὁ Φαρισαῖος καὶ καυχίεται ὅτι δὲν εἶναι σὰν τὸν τελώνη, καταδικάζεται. Γιατί οὔτε αὐτὸς πού στέκεται εἶναι φανερό ἂν δὲν πέσει, οὔτε αὐτὸς πού ἔπεσε ἂν δὲν σηκωθεῖ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμε πρέπει νὰ ἐξηγήσομε καὶ ἐκεῖνο· ὅτι, ἐπειδὴ ἡ τάξη τῶν δαιμόνων εἶναι ἀμετανόητη, ἐνῶ ἡμεῖς μὲ τὴ μετάνοια προερχόμεστε στὸ βάπτισμα, μὲ ὅσα ἀρνούμαστε αὐτοὺς πού παραμένουν ἀμετανόητοι, μὲ αὐτὰ φαινόμενα νὰ ὁμολογοῦμε τὴ μετάνοιά μας στὸν Θεό. Καὶ αὐτὸς πού ἀποτάσσεται τὰ δαιμόνια ἐπειδὴ εἶναι ἀνεπίδεκτα μεταβολῆς, πῶς δὲν θὰ ἀρνηθεῖ πρῶτος αὐτὸς τὸ νὰ μείνει ἀμετανόητος; Κι αὐτὸς πού ζητᾷ συγγνώμη γιὰ τὴν προηγούμενη κακία καὶ ἀσέβειά του, πῶς θ' ἀποκλείσει τοὺς ὁμοιοπαθεῖς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία πού αὐτὸς κέρδισε μὲ τὴ μετάνοια;

Αὐτὰ ὅμως βρῖσκομε καὶ στὸ παρὸν κεφάλαιο, ἀνάμεσα στὰ ὅποια λέγει καὶ ὅτι στὴν ἀνάσταση θὰ ζήσομε τὸν ἀγγελικὸ βίον, χωρὶς νὰ παρεκτρεπόμαστε σὲ κάτι ἀπὸ τὰ φαῦλα, ἀλλὰ θὰ μένομε σταθεροὶ ἀμετάτρεπτα, πού δὲν τὸ ἀποκτήσαμε ἀπὸ τὴ φύση μας, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, ὅπως καὶ τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει καὶ τό, «Ὁ μικρότερος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη»³⁷, δηλαδή ὡς πρὸς τὴν ἀτρεψία τὴ χορηγούμενη μὲ τὴν πλούσια χάρη τοῦ Πνεύματος. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ κοινὸς Δημιουργὸς καὶ Δεσπότης ἀνακήρυξε τὸν Ἰωάννη μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῶν γυναικῶν ὡς πρὸς τὰ χαρί-

ἔφησε, δεικνὺς τὸ διάφορον τῆς μελλούσης πρὸς τὴν παροῦσαν ζωὴν καταστάσεως φησὶν ὡς, εἰ καὶ νῦν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι μείζων ἐστὶν ὁ Πρόδρομος, ἀλλ' οὖν τοσαύτη τις ἔσται κατὰ τὸ μέλλον ἢ τῶν παρόντων μεταβολὴ πρὸς τὸ ἄμεινον καὶ ἡ δαψί-
 5 λεια τοῦ Πνεύματος, ὡς καὶ τὸν ἐκεῖσε μικρότερον τῶν ἐνταῦθα τὸ μείζον ἐχόντων μεγαλοπρεπεστέρας τυχεῖν δωρεᾶς. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἐνταῦθα, κἂν τὸ μείζον εἶχεν, οὐκ εἶχε τὸ ἄτρεπτον, ὁ δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μικρότερος, ὅστις ποτ' ἂν ἦ, ὅπερ ἂν ἔφε-
 10 ρεν ἀγαθόν, ἀναφαίρετον συνεπεφέρετο, μηδαμῶς ἀρρωστίᾳ τρο-

μέ. Ἐν δὲ τῷ μὲ κεφαλαίῳ εἰς ἐξέτασιν ἄγει πῶς οἱ δύο ἐν ἑκατέρῳ γένει πρωτόπλαστοι, ὃ τε διάβολος καὶ ὁ Ἀδάμ, εὐθέως κτισθέντες ἐξέπεσον. Ἄλλ' ὅτι μὲν ὁ Ἀδάμ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει πρωτόπλαστος, δῆλον ὅτι δὲ καὶ ὁ διάβολος, ἐν τῷ Ἰώβ φησιν, ὥσπερ
 15 ὁ στρατηγὸς πρωτοστάτης πεπτωκῶς, «Τοῦτό ἐστιν ἀρχὴ Κυρίου πλάσματος πεποιημένον εἰς τὸ καταπαίξεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ». Καὶ ὁ προφήτης, «Πῶς ἔπεσεν ὁ ἑωσφόρος, ὁ πρωὶ ἀνατέλλων;». Ὁ γὰρ ἑωσφόρος, ἅτε δὴ πλησιάζων κατὰ τινα πορείαν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀστέρων, πρωτός ἐστιν ἡλίου κῆρυξ, ὃ ἀναλό-
 20 γως ἔχειν ποτὲ τὸν διάβολον αἰνιττόμενον τὸ λόγιον πρὸς τὸν νοητὸν τῆς δικαιοσύνης ἡλίον φησιν. Ἄλλ' ὅπερ πρόκειται, εἰ καὶ λυπηρόν, φησί, τὸ ἑκατέρας κτίσεως, τῆς τε νοητῆς καὶ τῆς μετεχούσης τῶν αἰσθήσεων, τοὺς πρωτογενεῖς εἰς ὄλισθον ἐκπεσεῖν, ἀλλ' οὖν τοῖς ἐξῆς ἅπασιν τὸ ἐκείνων πτώμα κοινωφελὲς παρὰδει-
 25 γμα πρόκειται, κήρυκος δίκην ἀναφωνοῦν πολλῆς ἀσφαλείας ἔχειν πρόνοιαν, μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, μηδὲ στέργειν δι' ὧν ἂν τις ὄλισθήσειεν, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ καὶ πάσῃ δυνάμει τὴν παρακοὴν καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἁμαρτίαν βδελύττεσθαι, εἴ γε καὶ αὐτὰ τῆς δημιουργίας τὰ οἶονεὶ θάθρα καὶ θεμέλια μὴ τῆς δεούσης ἑαυτοὺς
 30 ἀξιώσαντες προσοχῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὠλίσθησαν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ σοφὸς ἡμῶν πλάστης καὶ προνοητῆς πρὸς σωφρονισμόν τῶν

ματα τοῦ Πνεύματος, ἐπισημαίνοντας τὴ διαφορὰ τῆς μέλλουσας κατάστασής μας πρὸς τὴν παρούσα ζωὴ, λέγει ὅτι, ἂν καὶ τώρα στὰ πνευματικὰ χαρίσματα εἶναι μεγαλύτερος ὁ Προδρόμος, ἀλλὰ θὰ εἶναι στὸ μέλλον τόσο μεγάλη ἡ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ Πνεύματος, ὥστε καὶ ὁ ἐκεῖ μικρότερος θὰ τύχει μεγαλοπρεπέστερης δωρεᾶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τώρα ἔχουν τὴν μεγαλύτερη. Γιατὶ ὁ ἐδῶ, κι ἂν ἀκόμα εἶχε τὸ μεγαλύτερο, δὲν εἶχε τὸν ἀμετάβλητο, ἐνῶ ὁ μικρότερος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὅποιος κι ἂν εἶναι κι ὅποιο ἀγαθὸ συνέβη νὰ ἔχει, εἶναι ἀνεφαίρετο, χωρὶς νὰ ὑπόκειται καθόλου στὴν ἀσθένεια τῆς μεταβολῆς.

45. Στὸ κεφάλαιο τέλος σαράντα πέντε ἐξετάζει τὸ ζήτημα: πῶς οἱ δύο πρωτόπλαστοι στὸ κάθε γένος, τόσο ὁ διάβολος ὅσο καὶ ὁ Ἀδὰμ, ἀμέσως μόλις δημιουργήθηκαν ἐξέπεσαν. Ἄλλ' ὅτι βέβαια ὁ Ἀδὰμ ἦταν πρωτόπλαστος τῶν πλασμάτων τοῦ γένους του εἶναι φανερό, ὅτι ὅμως εἶναι καὶ ὁ διάβολος ὅπως πρωτοστάτης στρατηγὸς ποὺ ἐξέπεσε, τὸ λέγει στὸν Ἰώβ: «Αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ Κυρίου ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ τὸν περιπαίξουν οἱ ἄγγελοι του». Καὶ ὁ προφήτης λέγει: «Πῶς ἔπεσε ὁ ἔωσφόρος (αὐγερινός) ποὺ ἀνατέλλει τὸ πρωί;»³⁹. Ὁ Ἐωσφόρος δηλαδή, ἐπειδὴ πλησιάζει κατὰ κάποια πορεία περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄστρα, εἶναι ὁ πρῶτος ἀγγελιοφόρος τοῦ ἡλίου. Τὸ ρητὸ ὑπαινίσσεται κάποια ἀναλογία ποὺ εἶχε κάποτε ὁ διάβολος μὲ τὸν νοητὸ ἡλιο τῆς δικαιοσύνης. Ἀλλὰ τὸ ἐξεταζόμενο λέγει, ἂν καὶ λυπηρό, τὸ νὰ ἐκπέσουν οἱ πρωτόγονοι καὶ ἀπὸ τὶς δύο φύσεις, καὶ τὴ νοητὴ, καὶ τὴ φύση ποὺ συμμετέχει τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' εἶναι στὰ μάτια ὄλων τῶν μεταγενέστερων ἡ πτώση ἐκείνων ὠφέλιμο γιὰ ὅλους παρὰδειγμα, ποὺ σὰν κήρυκας διακηρύττει ὅτι εἶναι μεγάλη ἀσφάλεια γι' αὐτοὺς νὰ προνοῦν, ὥστε νὰ μὴν περιπέσουν στὰ ἴδια, οὔτε νὰ θέλουν ὅσα ὀδηγοῦν στὴν καταστροφή, ἀλλὰ μὲ κάθε τρόπο καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους ν' ἀποτρέφονται τὴν παρακοὴ καὶ τὸ ἀμάρτημα ποὺ προκαλεῖ, ἀφοῦ δὲν ἔκριναν ἀξία προσοχῆς κι αὐτὰ τὰ κατὰ κάποιο τρόπο βάθρα καὶ θεμέλια, ὑπέστησαν τόσο μεγάλη πτώση. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς πλάστης μας καὶ προνοητῆς, γιὰ τὸ σωφρονισμὸ ὄλων τῶν

39. Ἦσ. 14, 12.

μετὰ ταῦτα πάντων παραντίκα καὶ πρὸ καιροῦ τρόπον τινὰ ἑκα-
 τέρω προσάγει τὴν κόλασιν, τὸν μὲν τῷ θνητῷ καταδικάσας, τῷ δὲ
 τὴν χώραν ἀμείψας καὶ ἀντὶ τῆς ἄνω καὶ μακαρίας διατριβῆς τὸ
 σκότος ἀντιδούς καὶ τὸν τάρταρον, ἑκατέρω πάθει κατάλληλον
 5 κεράσας τὸ φάρμακον. Ὁ μὲν γὰρ Ἀδάμ Θεὸς ἔσεσθαι νομίσας
 καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς φέρειν ἀνεωγμένους καὶ γνῶσιν πλουτήσαι
 τοῦ καλοῦ τε καὶ τοῦ πονηροῦ, θνητός τε ἐδείχθη καὶ πολυπαθῆς,
 καὶ μικροῦ τυφλώττουσαν καὶ παντοδαποῦς ἀγνοίας μεστήν φύ-
 σιν ἠνέγκατο· ὁ δὲ τὸν θρόνον εἰς τὸν οὐρανὸν τῇ φαντασίᾳ τιθεῖς
 10 καὶ ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ γενόμενος ὑπὸ γῆν τε δικαίως ἐρρίφη καὶ
 τοὺς ταρταρίους ὑπέδνυ μυχούς, καὶ γέγονεν αὐτοῖς ἡ ἀπληστία
 καὶ τῆς ἐν οἷς ὑπῆρχον συμμετρίας ἀπόπτωσις. Ἰατρικῆς δὲ
 σοφίας καὶ τὸ προσφέρειν τοῖς ἐναντίοις τὰ ἐναντία ἰάματα. Ἀλλ'
 ἐν τούτοις μὲν τῷ ἱερομαθεῖ τε καὶ φιλοθεάμονι τὸ ε' καὶ μ' τὸ
 15 πέρασ ἀποφέρεται κεφάλαιον.

μετέπειτα ἀμέσως καὶ πρόωρα κατὰ κάποιο τρόπο ἐπιβάλλει στὸν καθένα τὴν τιμωρία, τὸν ἕνα καταδικάζοντάς τον σὲ θάνατο, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄλλον ἄλλαξε τὸν τόπο διαμονῆς του, καὶ ἀντὶ τῆς ἄνω καὶ μακάριας κατοικίας, τοῦ ἔδωσε τὸ σκοτάδι καὶ τὰ τέρατα, παρασκευάζοντας γιὰ τὸ κάθε ἁμάρτημα τὸ κατάλληλο φάρμακο. Ὁ Ἀδάμ δηλαδή, νομίζοντας ὅτι θὰ γίνεαι θεὸς καὶ ὅτι θὰ ἀνοιγαν τὰ μάτια του καὶ θ' ἀποκτοῦσε τὴ γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, κατήντησε θνητὸς καὶ πολυπαθὴς καὶ φορτώθηκε μὲ φύση τυφλὴ σχεδὸν καὶ γεμάτη ἀπὸ κάθε εἴδους ἄγνοια. Ὁ διάβολος πάλι, τοποθετώντας μὲ τὴ φαντασία του τὸ θρόνο του στὸν οὐρανὸ καὶ γενόμενος ὅμοιος μὲ τὸν πάνω ἀπὸ ὅλους, δίκαια γκρεμίσθηκε στὴ γῆ καὶ βούλιαξε στοὺς σκοτεινοὺς μυχοὺς τοῦ τέρατου. Ἔτσι ἡ ἀπληστία καὶ τῶν δύο τοὺς ἔγινε πτώση ἀπὸ τὴν ἴση στὰ μέτρα τους θέση πού εἶχαν. Γιατὶ εἶναι γνώρισμα τῆς σοφίας τῶν ἱατρῶν νὰ προσφέρει στὶς ἀντίθετες νόσους τὰ ἀντίθετα φάρμακα. Μὲ αὐτὰ ὁ γνώστης τῶν ἱερῶν ἀληθειῶν καὶ φίλος τῆς θεωρίας συγγραφέας περατώνει καὶ τὸ τεσσαρακοστὸ πέμπτο κεφάλαιο.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Ψαλμοὶ		
2	7	410	13	5	428
2	9	264			Βασιλειῶν Α΄
3	17	260			
	22	264	-	3	288
11	7	262			Βασιλειῶν Β΄
21	17	418			
			21	1	266
					Βασιλειῶν Δ΄
4	24	260			
8	18	444	2	8	394
32	4	260			Παραλειπομένων Β΄
34	21	394			
			26	10	264
			32	2	264
				20	264
8	31	412		23	264
	33	412		25	264
10	14	264		33	264
					Ἔσδρας Α΄
9	12	262			
18	15	428	5	41	264
				66	264
			9	6	264
					Ψαλμοὶ
4	24	430			
22	43	416			
28	23	414	2	7	440
32	43	432		7	442
				8	442
			8	6	472
			11	7	386
					Ἰησοῦς Ναυῆ
5		470			

13	3	484			᾽Ωσηὲ	
17	31	430				
18	3	432	2	21		490
32	6	390.410.440			Ζαχαρίας	
33	9	260				
39	8	434	4	2		266
41	3	432	5	1		266
43	3	390			Ἡσαΐας	
48	13	386				
77	39	468	2	10		436
81	6	404		19		436
95	7-8	436		21		436
	10-11	436		26		436
96	1	436	6	6		426.428
	4	436	14	4		404
	7	432	14	12		508
102	14	490	40	3		264.388
	16	468	61	1		440
	20	492			Ματθαῖος	
103	30	442				
113	7	436	4	11		430
	12	436	5	21-22		394
117	16	440		45		504
142	4	442	8	29		494
	10	440	9	5		450
145	4	468		6		450
				13		478.484
			10	5-6		480
10	9	490		10		260
14	4	392		11		480
33	4	440		34		490
	6	414	11	11		506
40	19	508	12	29		392
				31		454
	Σφία Σολομώντος		12	35		480
1	7	440	13	11		480
6	6	404		47 ἔ.		478
12	1	260		58		486
			15	26		480
	᾽Αβδαιούμ			32		262
3	2	386	17	10		262
				20		486
	᾽Αγγαῖος		21	7		388
2	6	438		19		260

21	22	262	1	14	390
22	11-14	484		52	386
	25	262	2	6	260
	30	452. 472	3	9	262
23	37	480		16	260
24	40	484		20	400
25	1 ξ.	484		35	480
	41	500	4	11	392
27	38	482		18	266
28	19	424		24	260. 262
			5	17	454
				22	260
10	38	262	11	1 ξ.	392
11	20	260	13	18	482
	23	262	14	10	482
	24	262		27	448
12	20	262	19	33	488
13	13	490	21	5	262
14	13	260			
15	27	482			
					Πράξεις
			1	1	388
			2	3-4	392
1	32	262	7	1 ξ.	388
2	22	392	9	6	262
	23	428	10	1 ξ.	288. 482
9	3	260		11	478. 504
10	19	404. 496	12	10	262
10	42	482	16	15	480
11	20	444	17	24	262
12	10	454		27	262
15	4	398. 484	19	15	494
	4 ξ.	484	21	4	262
	8	474	23	8	416
	10	484	28	3	262
	11 ξ.	474			
19	10	472			
20	10	484	1	20	260
	29	260		25	260
	36	262	2	4	262
22	17	472		12	260
23	39-43	412		13	260
			3	10-11	484
				23	484
1	11	482		28	478
					Ἰωάννης

5	1	490	2	15	496
	14	484	3	28	478
	20	490			
7	18	494			Ἐφεσίους
	19	494	1	4	486
8	7	488		9-10	410
	23	452	1	14	452
	28	486	2	6	404
	29-30	486		10	410
10	4	478	3	10	398. 470
11	7	486		10-11	408
14	9	474	4	26	504
			6	12	290
					Φιλιππησίους
1	14	478			
	24	390	4	7	488
2	8	450			Κολοσσαεῖς
3	2	460			
	13	476	2	15	262
3	14-15	476			Θεσσαλονικεῖς Α'
6	2	406			
	3	406	4	16	484
9	20-21	502			Τιμόθεον Α'
10	11	262			
	16	412	1	15	484
	20	412	4	10	486
	21	412			Τιμόθεον Β'
	24	412			
11	3	264	2	12	404
12	4	456		13	396
13	9	434			Ἑβραίους
	9-10	424			
	10	454	1	2	408
	12	264. 454		6	432
14	22	486		14	418
			2	7	472
			4	9	434
1	22	452	6	20	496
5	21	264	9	24	496
			10	20	496
			12	26	438
					Ἰακώβου
1	1	456			
	8-9	404			
2	2	288	2	19	494

4	3	402	4	6	474
5	16	264		17	266
1	6	264	2	4	406
	10	264			
	12	472			
	19	264			
2	21	392	1	52	260
	21	408			
3	19	474			
4	6	260	-	6	260
				23	260

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

- * Αβελ 72. 484.
 * Αβίβος 84.
 * Αβραάμ 72. 416. 418.
 * Αγαθαρχίδης 336.
 * Αγαθοκλής 70.
 ἀγαθότης 396. 398. 504.
 * Αγάθων 66. 68.
 * Αγαμέμνων 92. 130. 240. 318.
 ἀγάπη 260. 270. 272. 284. 286. 292.
 298. 398. 502. 504.
 * Αγάπιος 112.
 * Αγαρ 418.
 * Αγγαῖος 436.
 ἄγγελος 402. 404. 406. 414. 416. 430.
 432. 472. 484. 488. 492. 494. 496.
 500.
 * Αγησίλαος 18.
 * Αγησίλαος, ρήτωρ, 70.
 ἁγιασμός 410. 426.
 ἁγιότης 426. 428.
 * Αγίς 18.
 * Αγίς, ρήτωρ, 70.
 * Αγγλαΐδας 132. 136.
 ἄγνεια 282. 298.
 * Αγραππῖνος 70.
 ἄγωγή 60.
 * Αδὰμ 22. 24. 72. 102. 104. 256. 260.
 264. 406. 408. 418. 462. 472. 478.
 484. 508. 510.
 * Αδης 42. 474. 476.
 ἄδικία 62.
 ἄδολεσχία 16. 62.
 * Αδράστεια 210.
 * Αδραστος 220.
 * Αδωνις 220. 224. 234. 242. 248..
 * Αέπιος 28. 110.
 * Αέπιος Ἀμυδηνός 364.
 * Αζουλις 40. 48.
 ἀθανασία 28. 260. 492.
 * Αθανάσιος 26.
 * Αθανάσιος, εἰδωλολάτρης, 136.
 * Αθηνᾶ 174. 246. 248.
 * Αθῆναι 40. 134.
 * Αθηναῖοι 168. 180.
 * Αθηναῖος 66.
 * Αθηναῖος, κόμης, 36.
 * Αθηνόδωρος 68. 238.
 Αἴας 156. 158. 238.
 Αἰγίμιος 64.
 Αἰγύπτιοι 78. 92.
 Αἴγυπτος 96. 134. 152. 260.
 Αἴλιανός 68.
 Αἴλιος διονύσιος 14.
 Αἰνησίδημος 44. 328. 330. 332. 334.
 αἵρεσις 308.
 Αἴσαρος 64.
 Αἰσχίνης 68.
 Αἰσχύλος 68. 318.
 αἰσχύνη 286.
 Αἰσχύνης 64.
 Αἴσωπος 70. 244. 246.
 Αἶτνα 186.
 * Ακαδημαῖκοι 330. 332.
 * Ακάκιος Μελιτηνῆς 76.
 * Ακάκιος Σκυθουπόλεως 76.
 * Ακεστορίδης 214. 216. 218.
 ἀκηδία 286.
 ἀκολασία 62.
 ἀκρασία 62. 286.
 ἀκτημοσύνη 290.
 * Ακύλας 100.
 * Ακυληῖα 130.
 * Ακυτανοὶ 44.
 * Ακωρίς 94.
 ἄλαζονεία 218.
 * Αλβῖνος 64.
 * Αλεξάνδρεια 14. 20. 76. 126. 128. 130.
 270. 274. 294. 306.
 * Αλέξανδρος Ἀκυληῖας 130.
 * Αλέξανδρος, ἀνθύπατος, 36.

᾽Αλέξανδρος, ἰατρός, 110.
 ᾽Αλέξανδρος, ὁ Μακεδών, 18. 52. 54.
 94. 96. 220. 226.
 ᾽Αλέξανδρος (Πάρις) 162. 172. 222.
 240. 248.
 ᾽Αλέξανδρος, ρήτωρ, 70.
 ᾽Αλέξανδρος, φιλόσοφος, 68. 214.
 216. 218.
 ᾽Αλεξίς 68.
 ἀλήθεια 8. 62. 104. 106. 286. 332. 344.
 396. 402. 404. 418. 432. 454. 506.
 ᾽Αλκαῖος 68.
 ᾽Αλκιδιάδης 18.
 ᾽Αλκιδάμας 68.
 ᾽Αλκμαίων, ἰατρός, 70.
 ἀλλοίωσις 24. 298. 498. 500.
 ἀλογία 386. 388. 420. 468.
 ᾽Αμαθούσιοι 92.
 ᾽Αμάθεια 205. 210.
 ἀμάρτημα, -τα 26. 60. 296. 362. 404.
 492. 502. 506.
 ἀμαρτία 22. 104. 106. 260. 262. 264.
 282. 450. 454. 476. 482. 484. 508.
 ἀμαρτωλός, -οὶ 474. 476. 478. 480.
 484. 504.
 ἀμέλεια 16. 282.
 ᾽Αμέλιος 64.
 ἀμνηστία 60.
 ἀμοιβή 78.
 ᾽Αμπέλιος, ἀνθύπατος, 36.
 ᾽Αμφιάραος 228.
 ᾽Αμφίς 68.
 ᾽Αμφίμαχος 150.
 ᾽Αμώνιος ὁ Ἐρμείου 126. 212. 340.
 346.
 ᾽Αμώς 264.
 ἀναΐδεια 62.
 ἀνακαινισμός 400.
 ᾽Ανακρέων 68.
 ἀνάληψις 78.
 ἀναμαρτησία 104.

᾽Αναξαγόρας 64.
 ᾽Αναξανδρίδης 68.
 ᾽Ανάξαρχος 64.
 ᾽Αναξίλαος 70.
 ᾽Αναξίλης 68.
 ᾽Αναξιμανδρος 64.
 ᾽Αναξιμένης 64.
 ἀνάπλασις 390. 398. 410. 420. 422.
 ᾽Αναστάσιος, αὐτοκράτωρ, 120.
 ἀνάστασις 26. 28. 78. 86. 106. 114. 280.
 420. 452. 470. 472. 476. 478. 496.
 506.
 ᾽Ανάφη 196.
 ᾽Ανάχαρσις 64.
 ᾽Ανδρέας 20. 22. 28.
 ᾽Ανδρέας, ἀπόστολος, 116.
 ἀνδρία 62. 290.
 ᾽Ανδρομάχη 244.
 ᾽Ανδρόνικος 68.
 ᾽Ανδρος 184.
 ἀνεξικακία 62. 292.
 ᾽Ανθιμος ᾽Αντιοχείας 136.
 ἀνθρωπαρέσκεια 296.
 ᾽Αννα 482.
 ᾽Αντανδρος 184.
 ᾽Ανταλκίδης 94.
 ἀντευεργετεῖν 60.
 ᾽Αντιγενίδας 70.
 ᾽Αντίλοχος 222.
 ᾽Αντίμαχος 14. 68. 336.
 ᾽Αντιόχεια 88. 134. 136. 292.
 ᾽Αντίοχος, βασιλεύς, 252.
 ᾽Αντίπατρος 52. 222.
 Ἀντίπατρος Ἰσπαιίου 64.
 Ἀντισθένης, 64. 66.
 ᾽Αντιφάνης 54. 64. 68.
 ᾽Αντιφῶν 68.
 ᾽Αντίχριστος 300. 302.
 ᾽Αντυλλος, ἰατρός, 70.
 ᾽Αντώνιος 290.
 ᾽Αντώνιος Διογένης 40. 48. 52. 54.

- Ἐξίνικος 68.
 ἄοργησία 298.
 ἀπάθεια 28. 260.
 ἀπάτη 502.
 Ἐπελλῆς 64. 70.
 ἀπιστία 320. 486.
 ἀπληστία 510.
 ἀπόγνωσις 134. 136.
 ἀποκατάστασις 106.
 Ἐπολινάριος 28.
 Ἐπολλόδωρος 10. 64. 68. 144. 198.
 216.
 Ἐπολλοφάνης 64.
 Ἐπόλλων 150. 158. 164. 172. 176. 184.
 196. 198. 204. 220. 230. 242. 244. 240.
 252.
 Ἐπολλωνία 170.
 Ἐπολλωνίδης 68.
 Ἐπολλώνιος ὁ Στωϊκός 18. 242.
 ἀπολύτρωσις 452. 474.
 Ἐπουλήϊος 30.
 ἀπώλεια 282.
 Ἐράλοχος 68.
 Ἐράμ 100.
 Ἐρατος 18. 68.
 Ἐργος 134. 160. 248.
 Ἐρειος 422.
 ἄρετή 16. 20. 60. 62. 78. 96. 116. 288.
 292. 310. 312. 314. 318. 332. 384.
 396. 408. 462. 464. 478. 480. 482.
 492. 504.
 Ἐρης 194.
 Ἐριάνδη 236.
 Ἐρίμνηστος 70.
 Ἐρισταγόρας 64.
 Ἐρισταῖος 64. 68.
 Ἐρίσταρχος 68. 244.
 Ἐριστείδης 18. 68. 70.
 Ἐριστίων Φιλοκλέους 52.
 Ἐριστοκλῆς 68.
 Ἐριστοκράτης 68.
 Ἐριστόνικος 20.
 Ἐριστοξένης 64.
 Ἐριστοτέλης 20. 70. 340. 342. 346.
 Ἐριστοφάνης 18.
 Ἐρίστων 346.
 Ἐριστώνυμος 64. υ 64.
 Ἐρίστανδρος 64.
 Ἐρίσταρχος 64.
 Ἐρίστιππος 64.
 Ἐριστόμβροτος 64.
 Ἐριστοξένης 64.
 Ἐριστοτέλης 64. 220.
 Ἐριστοφάνης 68. 70.
 Ἐριστοφῶν 68.
 Ἐρίστων 64.
 Ἐρκεσίλαος 64.
 Ἐρκαδία 42.
 Ἐρκάδιος, ἰατρός, 36.
 Ἐρμονία 208.
 Ἐρποκρατίων 64.
 Ἐρριανός 64.
 Ἐρταβροί 44.
 Ἐρτεμς 176. 204. 232. 240.
 Ἐρτεμισία 228. 250.
 Ἐρτέμων 12.
 Ἐρχαίνετος 64.
 Ἐρχέδημος Ἐκαταίου 64.
 Ἐρχέλαος 64. 68. 234.
 Ἐρχέλαος Φιλοπάτωρ 144.
 Ἐρχιγένης 364.
 Ἐρχίδαμος 70.
 ἄρχιερωσύνη 88.
 Ἐρχιμήδης 64.
 Ἐρχίλοχος 68.
 Ἐρχιππος 68.
 Ἐρχυτος 64.
 ἄσέβεια 114. 116. 120. 506.
 Ἀσία 184. 214. 336.
 Ἀσκληπιάδαι 94.
 Ἀσκληπιάδης 64.
 Ἀσσύριος, -οι

Ἄσπραϊος 42. 44. 46.
 Ἄστυδάμα 68.
 Ἄστυροι 44.
 ἄσωτία 62. 472.
 Ἄτλαντις 160.
 ἀτρεψία 260.
 Ἄτικος 64.
 Αὔγουστος 216.
 αὔτεξοῦσιον 344. 402. 406.
 Αὐτοφραδάτης 92.
 ἄφεις (ἁμαρτιῶν) 104. 106. 450.
 ἀφθαρσία 26. 28. 496.
 Ἄφθαρτοδοκῆται 20-22.
 ἀφιλαργυρία 298.
 Ἄφοβῖνος 38.
 Ἄφρικανός 30.
 Ἄφρικῆ 270.
 Ἄφροδίτη 56. 62. 152. 178. 182. 190.
 192. 208. 220. 224. 230. 232. 234.
 242. 248.
 ἀφροσύνη 62. 332.
 Ἄχαϊα 166.
 Ἄχαιοὶ 18. 20. 166. 168. 174. 190.
 Ἄχαιός 68.
 ἀχαριστία 62.
 Ἄχιλλεύς 220. 222. 228. 232. 234. 246.
 248.
 Ἄχιλλεύς Τάπιος 52.

B

Βαβυλῶν 262.
 Βάθων 68. Βακχυλίδης 68.
 Βάλαγρος 50-52. 52.
 βάπτισμα 102. 106. 114. 252. 296. 412.
 482. 506.
 Βαρκαῖοι 92.
 Βαρνάβας 480.
 βασιλεία 494.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 472. 506.
 508.

Βασίλειος, ἀνθύπατος, 36.
 Βασίλειος ὁ Μέγας 26. 74. 106. 252.
 Βασίλειος Σελευκίας 72. 74.
 Βενιαμὴν 264.
 Βηθανία 482.
 Βίοςτος 68.
 Βίων 68.
 βλασφημία 74. 102.
 Βοιωτία 178.
 Βορυσθενικός, ἔργον τοῦ Δίωνος,
 310.
 βούλευσις 280.
 βουλή 280. 410.
 Βραχίων (Χριστός) 442.
 Βροῦτος 16.

Γ

Γαβαωνῖται 266.
 Γάζα 8.
 Γάϊος 70.
 Γαληνός 30. 70. 110. 348. 350. 352.
 364. 382.
 Γαλιλαία 262.
 Γαμαλιήλ 82. 84.
 Γανυμήδης 154.
 γαστριμαχία 258. 286.
 γενεθλιαλογία 340.
 Γέται 46.
 Γεώργιος, ἑπαρχος, 272.
 Γηρυόνης 148. 224.
 Γλαύκων 70.
 γνώσις 272. 426. 434. 454. 460. 510.
 Γοργίας 70. 96.
 Γρηγόριος Νύσσης 466.
 Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός 26.
 Γρηγόριος ὁ Θεολόγος 26. 278. 324.
 408. 410. 438. 466.

Δ

Δαβὶδ 262. 264. 266. 388. 410. 436.

490. 492.
 Δαίδαλος 164.
 δαιμόνιον 506.
 δαίμων 500.
 Δαϊφάντης 16.
 Δαμαρμένης 64.
 Δαμάσκιος 120. 126.
 Δαμασκός 136. 216.
 Δάμπτος 64.
 Δαμόστρατος 14. 94.
 Δανάη 182.
 Δανιήλ 132. 300. 302. 304.
 Δαρδανία 154. 160.
 Δάρδανος 154. 160. 222. 250.
 Δαρεῖος, ρήτωρ, 70.
 Δαρεῖος Ὑστάσπου 230.
 δειλία 62.
 Δεινίας 40. 42. 44. 46. 48. 50. 52. 54.
 δεισιδαιμονία 116.
 Δέκιος 128.
 Δελφοὶ 150. 168.
 Δεξιὰ (Χριστὸς) 442. 444.
 Δερκυλλίς 40. 42. 44. 46. 48. 50. 52. 54.
 Δευκαλίων 154. 166.
 Δηϊάνειρα 318.
 Δημάδης 70.
 Δημάρατος 70.
 Δημήτηρ 204. 226.
 Δημήτριος 16. 64. 68.
 Δημόκριτος 30. 64.
 Δημοσθένης 32. 34. 70. 98.
 Δημόχαρης 40.
 Δημόναξ 64.
 διαβολή 62. 72.
 Διάδοχος Φωτικῆς 298. 300.
 διάκρισις 290.
 διαφθορά 24. 26.
 διαφορὰ 268. 272. 276.
 Δίδυμος 64.
 Δικαιογένης 68.
 δικαιοκρισία 492.
 δικαιοσύνη 62. 320. 396. 426. 474. 478.
 480. 484. 490. 496. 508.
 Δίκτυς 68.
 Διογένης 34. 36. 50. 64. 66.
 Διογένης Εὐσέβιος Φλαβιανὸς 120.
 Διογένης Λαέρτιος 14.
 Διογένης ἡ Ἴσθμικός, ἔργον τοῦ
 Δίωνος, 310.
 Διογένης ὁ Κυνικός 12.
 Διόγνητος 240. 242.
 Διόδωρος 64. 68.
 Διοκλῆς 64. 70.
 Διοκλητιανὸς 136. 138.
 Διομήδης 148. 174. 226.
 Διονύσιος Αἰγεὺς 68. 70. 138. 144.
 324.
 Διονύσιος, Ἀρεοπαγίτης, 278. 424.
 Διόνυσος 206. 234.
 Δίος 64.
 Διοσκορίδης 108. 110. 364.
 Διόσκουροι 12. 248.
 Διότιμος 64.
 Διοφάνης 30.
 Δίφιλος 68.
 Δίων 18. 64. 70. 308.
 δόξα 312. 390. 450. 484.
 δουλεία 322. 418. 430.
 Δοῦρις 98.
 Δύναμις 442. 444.
 δυναστεία 312.
 δυσγένεια 62.
 δυσσέβεια 116.
 δυστυχία 62.
 δυσωπία 16.
 Δωριεῖς 194.

E

- Ἐβραῖος, -οι 100. 102. 438.
 ἐγκράτεια 62. 286. 290.
 Ἐζεκίας 264.

είδωλολατρία 436.
 εἰκῶν (κατ' εἰκόνα) 406.
 εἶμαρμένη 56. 338. 340. 342. 344.
 Εἰρήνη 208. 234.
 εἰρήνη 318. 488. 490.
 Ἐκατόμνων 92.
 Ἐκπῶλος 64.
 ἐκπόρευσις 468.
 Ἐκτωρ 190.
 Ἐκφαντος 66.
 ἐλεημοσύνη 82.
 ἐλευθερία 34. 82. 296. 320. 322.
 Ἐλλάνικος 14. 96.
 Ἐλένη 152. 158. 162. 172. 222. 230.
 232. 234. 236. 240.
 Ἐλισσαῖος 394.
 Ἐλλην,- ες 78. 92. 96. 120. 178. 198.
 438. 448. 478. 480. 484.
 Ἐλλήσποντος 144.
 Ἐλπίδιος 272.
 ἐλπίς 64. 298. 506.
 Ἐμμανοήλ 76.
 Ἐμπεδοκλῆς 66.
 ἐνανθρώπησις 74. 76. 102. 490.
 ἐνέργεια 278. 280. 390. 410. 498.
 ἐνέργημα 278. 456.
 ἔνωσις 268. 274. 276.
 ἐξουσία 450.
 Ἐπαμεινώνδας 18. 70.
 Ἐπανδρίδης 64.
 Ἐπιγένης 66.
 ἐπίγνωσις 298. 458.
 Ἐπίδικος 66.
 ἐπιθυμία σαρκική 296.
 Ἐπικούρειοι 340.
 Ἐπίκουρος 32. 66.
 Ἐπίκουρος Γαργητίου 66.
 Ἐπίκτητος 66
 ἐπιτορκία 62.
 Ἐπίχαρμος 64. 68. 220.
 Ἐρασιστράτης 64.

Ἐρασίστρατος, ἰατρός, 70.
 Ἐρατοσθένης 66. 70.
 Ἐρατῶ 204.
 Ἐρασινίδης 50.
 Ἐρατοσθένης 68.
 Ἐρμαρχος 70.
 Ἐρμῆς 66. 248.
 Ἐρμῆπιος 70.
 Ἐρμογένης, ἀνθύπατος, 36.
 Ἐρμόλογος 68.
 Ἐρυθρὰ θάλασσα 394.
 ἔρωσ 62.
 ἔρωσ θεῖος 56.
 Ἐσδρας 264.
 Εὐαγόρας, βασιλεὺς Κύπρου, 92. 94.
 Εὐβοία 312.
 Εὐβοϊκός ἢ Κυνηγετικός, ἔργον τοῦ
 Δίωνος, 312.
 Εὐβολος 70.
 Εὐγένιος 362.
 εὐδαιμονία 64. 322. 334.
 Εὐδαμίδας 70.
 εὐδοία 410.
 Εὐδοκία, βασίλισσα, 130. 132.
 εὐδοξία 60.
 Εὐδοξος 66.
 εὐεργεσία 400. 414. 438. 472. 488.
 Εὐήνιος 66.
 Εὐήνος 68.
 Εὐθύδαμος 68.
 Εὐκλείδης 64.
 Εὐκρατᾶς 270.
 εὐλάβεια 282.
 Εὐλόγιος 284.
 Εὐλόγιος Ἀλεξανδρείας 126. 130.
 306.
 Εὐμένης ὁ Καρδιανός 18.
 Εὐνάπιος 360. 364. 382.
 Εὐνόμος 28. 106. 116.
 Εὐξίθεος 70.
 Εὐπολις 68.

Εὐριδίκη 188.
 Εὐριπίδης 68. 240. 318.
 Εὐρυξίμαχος 70.
 Εὐρυσσος 66.
 Εὐρύστρατος 66.
 Εὐρύφαμος 66.
 Εὐρύφρων, ἰατρός, 70.
 Εὐρώπη 144. 164. 170. 214. 336.
 εὐσέβεια 78. 80. 112. 122. 132. 134.
 138. 268. 280. 348. 384. 418. 438.
 460. 466.
 Εὐσέβιος, φιλόσοφος, 66.
 Εὐσέβιος 134. 136.
 Εὐσέβιος, ἐπίσκοπος, 20. 24. 26.
 Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου 286.
 Εὐστάθιος, υἱὸς Ὁρειδασίου, 354.
 360. 364. 382.
 Εὐστράτιος, πρεσβύτερος, 82.
 εὐτυχία 64.
 Εὐφορίων 68.
 Εὐφρανίας 70.
 Εὐφρατος 64.
 Εὐφρων 68.
 εὐφροσύνη 284. 474.
 Ἔφορος 70.
 Ἐφραΐμ 280.
 Ἔφορος 98.
 ἔχθρα 60. 502.
 Ἐωσφόρος 402. 404.

Z

Ζάλευκος 66.
 Ζάμολξις 46.
 Ζαχαρίας, προφήτης, 132. 266.
 ζήλος 286.
 Ζηνόδοτος 68. 126.
 Ζήνων 38. 66. 68.
 Ζοροβάβελ 266.
 ζωή κόσμου 398.
 Ζώπυρος 68. 70.

Ζωροάστρης 66.
 Ζώσιμος 78.

H

Ἡγήσιος 70.
 Ἡγισάναξ 66.
 Ἡγισιάδης 70.
 ἡδονή 38. 62. 256. 258. 316. 334. 460.
 Ἡλέκτρα 160.
 Ἡλὶ 282.
 Ἡλίας 72. 394.
 Ἡλιόδωρος 52. 68.
 Ἡνίοχος 68.
 Ἡπειρος 146. 298.
 Ἡρα 224. 246. 248. 250.
 Ἡρακλείδης 66. 336.
 Ἡράκλειος, αὐτοκράτωρ, 80. 290.
 292.
 Ἡράκλειτος 66.
 Ἡρακλῆς 50. 148. 152. 154. 156. 164.
 172. 206. 220. 222. 224. 226. 228.
 238. 240. 242. 248.
 Ἡρόδοτος 70. 96. 220. 228. 238. 364.
 Ἡρόφιλος 66.
 Ἡρώδης 68. 216.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 76. 264. 306. 386.
 436.
 Ἡσίοδος 68. 240.
 ἡσυχία 282.
 Ἡσύχιος Ἱεροσολύμων 292.
 Ἡφαιστίων 52.
 Ἡφαιστος 206. 246. 248.
 Ἡχὼ 246.

Θ

Θαλάσσιος 256. 270. 272.
 Θάλεια 210.
 Θαλέροφος 68.
 Θαλῆς 66.

θάνατος 64.
 Θανής 66.
 Θάσος 178.
 Θεαγένης 18. 54.
 Θεάγης 66.
 θεαρχία 454.
 Θέκλα 74.
 θέλημα 274. 280. 410.
 θέλημα σαρκός 296.
 θέλησις 280.
 Θεμίστιος 66.
 Θεμιστοκλής 18. 70.
 Θεόδουλος 66.
 Θεόγνις 68.
 θεογνωσία 410. 418. 432.
 Θεοδέκτης ὁ Φασηλίτης 96.
 Θεόδεκτος 68.
 Θεοδόσιος 292.
 Θεοδώρα 120.
 Θεόδωρητος Κύρου 302. 304. 306.
 Θεόδωρος, ρήτωρ, 66. 70.
 Θεόδωρος Ἀντιοχεὺς 100. 104. 106.
 Θεόδωρος, μάρτυς, 84.
 Θεόκριτος 66. 68. 70.
 Θεόκριτος 362.
 Θεόκριτος, μάρτυς, 138.
 θεομαχία 116.
 Θεόμνηστος 66.
 Θεόπομπος 70. 92. 94. 96. 98. 100.
 θεοσέβεια 228.
 θεοσημεία 78.
 θεοσοφία 80.
 Θεόφραστος 66.
 Θερμοπύλαι 248.
 Θεσπεία 162.
 Θέσπις 68.
 Θεσσαλία 238.
 Θέτις 232. 238. 244. 246.
 Θετταλοί 20.
 Θέων 126. 362.
 θέωσις 260.

Θῆβαι 178. 224.
 Θήρα 196.
 Θησεὺς 18. 70. 224. 230. 242.
 Θουκυδίδης 70. 96. 98. 338.
 Θούλη 40. 42. 46. 48. 50.
 Θράκες 46. 170. 190.
 Θρασυδαῖος 94.
 Θρασύλλος 66.
 Θρασύλλος, ρήτωρ, 70.
 Θρουσκανὸς 46. 54.
 Θυμαρίδης 70.
 θυμὸς 258. 296. 492.
 Θύνων 70.
 θυσία 82.
 Θωμᾶς 278.

I

Ἰακῶβ 436.
 Ἰάμβλιχος 52. 66. 120. 346. 348.
 Ἰάκωβος 480.
 Ἰανία 270.
 Ἰάσων 184. 196. 224. 236.
 Ἰγνάτιος 450.
 Ἰέραξ 66.
 Ἰεροκλῆς 66. 338. 340.
 Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 82. 84.
 262. 292.
 Ἰερώνυμος 66.
 Ἰερωσύνη 74. 136.
 Ἰησοῦς Ναυῆ 470.
 Ἰλιον 190. 248. 312.
 Ἰμέριοι 186.
 Ἰμέριος, σοφιστής, 32. 38.
 Ἰνδία 300.
 Ἰνδοὶ 134.
 Ἰόδας 12. 18.
 Ἰορδάνης 292. 394.
 Ἰορδάνης, πρεσβύτερος, 270.
 Ἰούγκος 66.
 Ἰουδαία 416.

Ἰουδαῖος 84. 114. 216. 262. 392. 432.
 440. 458. 478. 482. 484. 486. 502.
 Ἰούδας, πατριάρχης, 262. 264.
 Ἰουλιανὸς 22. 36. 40. 348. 350. 364.
 Ἰούλιος 68.
 Ἰουστίνη 132. 134. 136. 136.
 Ἰουστινιανὸς 10. 120.
 Ἰουστίνος 120.
 Ἰοφῶν 68.
 Ἰπταλος 66.
 Ἰπταρχος 70.
 Ἰπτασος 66.
 Ἰπτίας 66.
 Ἰπτόδαμος 66.
 Ἰπτόθος 68.
 Ἰπποκράτης 70.
 Ἰπτόλυτος 300. 302. 304.
 Ἰπτομέδων 250.
 Ἰπῶν 66.
 Ἰπῶναξ 68.
 Ἰσαῖος 70.
 Ἰσιδώρα 50.
 Ἰσίδωρος, φιλόσοφος, 68. 120. 126.
 Ἰσοκράτης 70. 96. 98.
 ἰσότης 454.
 Ἰσραήλ 264. 386. 470. 480.
 Ἰσραηλίται 262.
 Ἰταλία 44. 148.
 Ἰφιγένεια 232.
 Ἰφοκράτης 70.
 Ἰωάννης Ἀντιοχείας 76.
 Ἰωάννης, ἐπίσκοπος, 270.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 84.
 Ἰωάννης Ἱεροσολύμων 84.
 Ἰωάννης Καρπάθιος 298. 300.
 Ἰωάννης, κουδικουλάριος, 270.
 Ἰωάννης Λαυρέντιος Φιλαδελφεὺς
 118.
 Ἰωάννης Μόσχου 292.
 Ἰωάννης, Πρόδρομος, 506.
 Ἰωάννης, σοφιστῆς, 270.

Ἰωάννης Στοβαῖος 54. 64.
 Ἰωάννης Φιλόπρονος 346. 348.
 Ἰωάννης Χρυσόστομος 26. 74. 84.
 Ἰῶβ 414. 490. 508.
 Ἰῶβιος, μοναχός, 384.
 Ἰων 66. 68.
 Ἰωνᾶς 72.
 Ἰωνες 146. 166. 168.
 Ἰωνία 38. 168.
 Ἰωσήφ 72. 480.

K

Κάδμος 170. 178. 220.
 Καθαροὶ (Ναυατιανοὶ) 128.
 Κάιν 72.
 Καισάριος 324.
 κακία 24. 26. 28. 60. 62. 116. 256. 322.
 396. 462. 500.
 κακοδαιμονία 64.
 κακοδοξία 116.
 κακοθήθεια 284.
 κακοπάθεια 492.
 κακουργία 26.
 κακοφροσύνη 122.
 Καλλικρατίδης 66.
 Καλλίμαχος 66. 68. 236.
 Καλλίνικος 68.
 Καλλιόπη 188.
 Καλλιξένης 18.
 Καλλισθένης 70.
 καλοκαγαθία 20.
 Κάλχας 240.
 Κανᾶ 262.
 Καππαδοκία 36.252.
 Καρκῖνος 68.
 Καρμάνης 40. 48. 50.
 Καρνεάδης 66.
 Καρυστία 188.
 Κασσιανός, μοναχός, 286.
 Κάστωρ, ἐπίσκοπος, 286. 288.

κατακλυσμὸς Δευκαλίωνος 166.
 Κατάνη 186.
 κατάνυξις 274.
 κατάπαυσις 434.
 καταφθορά 24. 26.
 Κάτων 70.
 Κέβης 66.
 κενοδοξία 286.
 Κένταυρος 224. 230. 238.
 Κερκίδας 68.
 Κέρκυρα 146.
 Κεφαλλίων 18.
 Κήρυλλος 42. 44. 54.
 Κηφισόδωρος 70.
 Κικέρων 240.
 Κίμων 18.
 Κινναῖος 336.
 Κίνυρος 92.
 Κίρκη 234. 236.
 Κλαύδιος 138. 230.
 Κλεαίνετος 68.
 Κλεάνθης 66. 68.
 Κλεινίας 68.
 Κλείταρχος 70.
 Κλειτόμαχος 66. 68. 70.
 Κλειτοφῶν 54. 70.
 Κλεόβουλος 66. 68.
 Κλεομένης 18.
 Κλεόστρατος 70.
 Κλεοχάρης 98.
 Κλίνεος 66.
 Κλυταιμνήστρα 234.
 Κνίδος 336.
 Κνωσὸς 156.
 Κοδράτος 26.
 Κόδρος 166. 182.
 κολακεία 62. 258.
 κόλασις 476.
 Κόνων 144. 198. 216.
 Κόνων, πρεσβύτερος, 270.
 Κορίνθιοι 146.

Κόρινθος 36. 38. 166. 314.
 Κορίσκος 66.
 Κορνηλιανοὶ 128.
 Κορνήλιος 262. 482.
 Κορνήλιος Ρώμης 126. 128.
 Κοσμᾶς 274.
 κοσμογένεια 414. 416. 432.
 Κότυς 70.
 Κράντωρ 66. 68.
 Κράτης 88.
 Κρατῖνος 68.
 Κρήτη 42. 156. 164. 176. 192. 226. 240.
 κρίσις μέλλουσα 78. 392. 402. 422.
 484.
 Κριτίας 66. 68.
 Κριτόλαος 66.
 Κρίτων 66.
 Κροῖσος 220. 230.
 Κρότωπος 160.
 Κρόνος 226.
 Κτησίας 70.
 Κυλλήνη 156.
 Κύμβας 42. 44. 46. 48. 50. 52.
 Κυπριανὸς 132. 134. 136.
 Κύπριοι 36.
 Κύπρος 92. 94. 250.
 Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 26. 74.
 76. 268.
 Κυρίνα 120.
 Κυρισίκιος 270.
 Κῦρος 252.
 Κωνσταντῖνος, Ἰλλούστριοσι 270.
 Κωνσταντινούπολις 36. 80. 280. 432.
 Κωνστάντιος 40.

Λ

Λάζαρος 482.
 Λακεδαιμόνιοι 94. 192. 196.
 Λάμαχος 70.
 λατρεία 80.

Λάων 68.
 Λέμβρος 336.
 Λεύκιος Τοδέρων 330.
 Λευκίπτης 54.
 Λεύκιππος 66.
 Λέων 30.
 Λεωνίδης 68. 70.
 Λεωφάνης 66.
 Λῆμος 248.
 Λιθυκός, ἔργον τοῦ Δίωνος, 310.
 Λιδύη 214.
 Λικύμνιος 68. 70.
 Λῖνος 68.
 Λογγῖνος 66.
 Λόγος 442.
 λουδορία 60. 286.
 Λουκᾶς 412.
 Λουκιανὸς 52. 84.
 Λούκιος 52. 54. 66.
 Λουτρὸν παλιγγενεσίας 500.
 Λύδη 336.
 Λυδία 94.
 Λυκία 94.
 Λύκος 66.
 Λυκοῦργος 18. 70.
 Λυκόφρων 68.
 Λύκων 66.
 λύπη 64. 258. 270. 286.
 Λυσίας 70. 96.
 Λυσίλλα 52.
 Λύσις 66.

M

μαγεία 134.
 Μακεδόνιος 422.
 Μακεδόνιος Ρώμης 128.
 Μαλλίας 70.
 Μάνης 390.
 μανία 390. 396. 422.
 Μανιχαῖοι 116.

Μαντινίας 40. 42. 44. 46. 48. 50.
 Μαξιμανὸς 136.
 Μάξιμος 66. 256. 278. 280.
 Μάρθα 482.
 Μαρία, ἀδελφὴ Λαζάρου, 482.
 Μαρία (Θεοτόκος) 114.
 Μαριανὸς 278.
 Μαριῖνος, φιλόσοφος, 126.
 Μάρκελλος Ἀκυληίας 130.
 Μᾶρκος μοναχὸς 294. 296. 300.
 Μασαγέται 46.
 Μεθόδιος ἱερομάρτυς 26.
 Μελαγκόμας 322.
 Μέλανθος 180. 182.
 Μελινὼ 68.
 Μέλισσος 66.
 Μελπομένη 208.
 Μελχισεδεκῖται 294.
 Μελωδὸς (Δαβιδ)
 Μέναιχμος 66.
 Μένανδρος 66. 68.
 Μενέδημος 66.
 Μενέλαος 232. 240. 242.
 Μένιππος 68.
 μεταμέλεια 404. 406.
 μετάνοια 128. 134. 284. 288. 294. 402.
 472. 478. 488. 502. 506.
 Μεταπόντιον 46.
 μεταστοιχείωσις 24.
 μετεμψύχωσις 116.
 μετενσωμάτωσις 344.
 Μέτωπος 66.
 Μήδεια 196. 238.
 Μηλιάς 94.
 Μῆλος 188. 248.
 Μηνίσκος 40. 48.
 Μηνοφάνης 92. 94.
 Μηνόφιλος 68.
 Μητροδωρος 66. 68. 70.
 Μητροκλῆς 66. 70.
 Μίδας 144.

Μίθρας 36.
 Μίλητος 146. 172. 178. 188.
 Μίλων 66.
 μίμησις 408.
 Μίμνερμος 68.
 Μίνως 164.
 μῖσος 258. 294. 490.
 Μιχαήλ, ἀρχάγγελος, 394. 404.
 Μνάσων 52.
 Μνημοσύνη 212.
 Μνήσαρχος 66.
 μνησικακία 282.
 Μοδεράτος 66.
 μοναρχία 62. 442.
 Μόνιμος 66. 120.
 Μοσχίων 68.
 Μόσχος 68.
 Μοῦσαι 188. 200. 204.
 Μουσώνιος 36. 66.
 μοχθηρία 258.
 Μόψος 94. 150.
 Μοψουεστία 94.
 μυθολογία 216.
 μυθοπλαστία 204.
 μυθοποιΐα 44.
 Μύρτω 42.
 Μύρων 68.
 μυσταγωγία 202.
 μυστήριον 276. 412. 434. 450. 460. 466.
 Μύσων 70.
 Μωσῆς-Μωυσήσ 72. 112. 262. 288.
 392. 394. 412. 414. 416. 446. 484.

N

Νάρκισσος 162. 164.
 Ναυατιανοί 126. 128. 306.
 Ναυάτος 126. 128. 130. 306. 308.
 Ναύκρατις ὁ Ἐρυθραῖος 66. 96.
 Ναυκράτιος 12.
 Ναυμάχιος 66. 68.

Νεῖλος, μοναχός, 298.
 Νεκτενίβιος 94.
 Νεοπτόλεμος 68.
 Νεόφρων 68.
 Νέσσος 318.
 Νεστόριος 28. 74. 76. 104. 268.
 νηστεία 114. 296.
 νῆψις 292.
 Νίκαια 76.
 Νικίας 18. 66. 70.
 Νικόδημος 82. 84.
 Νικοκρέων 94.
 Νικόλαος 66. 68. 214. 216. 216.
 Νικόλαος, μοναχός, 296.
 Νικόμαχος Γερασηνός 200. 202. 204.
 208. 212. 214.
 Νικομήδεια 36.
 Νικόστρατος 66. 68. 70.
 Νιρεὺς ὁ Καταναῖος 252.
 Νουμήνιος 66.
 Νῶε 418.

Ξ

Ξάνθιππος 66.
 Ξέναρχος 68.
 Ξενοκράτης 66.
 Ξενοφάνης 66. 68.
 Ξενοφῶν 70.
 Ξέρξης 228.
 Ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ κακοῦ
 258.
 Ξύλον ζωῆς 264.
 Ξύλον τῆς παρακοῆς 258. 264.

O

᾽Οασίς 294.
 ὀδύνη 256. 258.
 ᾽Οδυσσεὺς 174. 200. 222. 238. 248.
 250. 318.
 ᾽Οζίας 264.

*Οκελλος 66.
 οἰκονομία 28. 106. 384. 402. 422. 430.
 440. 446. 452. 474. 490.
 Οἰνότη 180. 182.
 *Ολυμπία 236. 242.
 *Ολυμπιακός, ἔργον τοῦ Δίωνος, 312.
 *Ολυμπιάς 68.
 *Ολυμπιόδωρος 338.
 *Ολυνθος 148.
 *Ομβριμος 70.
 *Ομηρος 14. 68. 200. 220. 222. 232.
 234. 236. 238. 242. 312. 318. 344.
 ὁμόνοια 316.
 ὁμοούσιον 426.
 *Ονᾶτος 66.
 *Ονησίκριτος 66.
 *Ονήτωρ 66.
 ὄργη 16. 62. 286. 296.
 *Ορέστης 230. 232. 234.
 *Ορειδάσιος 110. 348. 350. 352. 360.
 362. 364. 382.
 ὄρκος 62.
 *Ορόντος 94.
 *Ορφεύς 68. 144. 188. 190. 344.
 Οὐαλεριανός 128.
 Οὐαλέριος 76.
 Οὐάλης 30.
 Οὐινδάνιος *Ανατόλιος Βηρύτου 28.
 Οὐρανία 112. 208. 212.
 Οὐρσάκιος 36.
 οὐσία, θεία, 22. 268. 274.

Π

Παάπις 42. 44. 46. 48. πάθημα
 πάθη ἀδιάβλητα 24.
 παθητολάτραι 28.
 πάθος 258. 320. 492. 494.
 πάθος (Χριστοῦ) 78.
 παιδαγωγία 410. 416.
 παιδεία 60.

Πακωρις 92.
 Παλαιστίνη
 Παλαμήδης 220. 240.
 παλιγγενεσία 500.
 Παλλάδιος 226.
 Παλλήνη 152. 160. 170. 244.
 Παμφίλη 12. 90. 92.
 Πάμφιλος 30.
 Παμφυλία 94.
 Παναίτιος 66.
 Πανάκαιος 66.
 Πανάκεια 210.
 πανουργία 258.
 Πανύασις 68.
 παρακοή 282. 508.
 παρανομία 422.
 παρθενία Μαρίας 450.
 Παρμενίδης 66. 68.
 Παρμενίων 52.
 Παρνασσός 166.
 παρουσία δευτέρα 78. 284.
 παρουσία ἔνσαρκος 398.
 παρησία 62. 482.
 Πασικράτης, σοφιστής 308.
 Πατροκλῆς 68.
 Πάτροκλος 222. 240.
 Παῦλος 84. 116. 262. 396. 398. 402.
 418. 434. 436. 450. 476. 478. 480.
 484. 486. 488. 490. 494. 502.
 Πανσανίας 68.
 πειρασμός 264.
 Πειρίθους 68.
 Πείσανδρος 68.
 Πείσων 36.
 Πελασογοί 186. 192.
 Πελοπίδας 18.
 Πελοπόννησος 150. 154. 164. 166.
 192.
 Πέμπελος 66.
 πένθος 64.
 πενία 62. 64.

Περέννιος 128.
 Περίανδρος 66.
 Περικλῆς 18. 94.
 Περικτιόνη 66.
 Πέρσαι 152.
 Περσεύς 182.
 Πέτρος 84. 262. 386. 478. 504.
 Πέτρος, ἰλλούστριος, 274.
 Πηλεὺς 246.
 Πίνδαρος 18. 68.
 πίστις 22. 80. 82. 130. 254. 298. 418.
 428. 434. 488. 494.
 Πιττακὸς 66.
 πλάνη 30. 134. 448.
 Πλάτων 66. 116. 334. 340. 342. 344.
 346.
 πλεονεξία 62. 290. 322.
 πλημμέλημα 406.
 Πλοκιανὸς 36.
 Πλοῦταρχος 16. 18. 66. 346.
 πλοῦτος 62. 64. 312.
 Πλούτων 156. 188.
 Πλωτῖνος 66. 346.
 Πνυταγόρας 94.
 Ποδαλείριος 94.
 Πολέμων 66.
 Πολύαινος 70.
 Πολύβιος 66.
 Πολυείδης 68.
 Πολύζηλος 66.
 πολυθεία 438. 440. 442. 444.
 Πολυχρόνιος 270.
 Πομπηϊανὸς 36.
 Πομπηϊός 68.
 πονηρία 284. 502. 506.
 πορνεία 282. 286. 290.
 Πορφύριος 66. 346.
 Ποσειδῶν 38. 156. 180. 222. 226. 240.
 Ποσειδώνιος 66. 364.
 Ποσίδιππος 68.
 Πραυσίων 70.

Πραιτεκστάτιος, ἀνθύπατος Ἑλλά-
 δος, 36.
 Πρίαμος 154. 172. 190. 238. 244. 246.
 Πριβάτος 36.
 προαίρεσις 102. 492.
 Πρόδικος 70.
 προδοσία 86.
 Πρόδρομος 112. 388. 508.
 Πρόκλος Κων/πόλεως 432.
 Πρόκλος, φιλόσοφος, 126.
 Προκόπιος, σοφιστής, 8. 10. 306.
 Προμηθεὺς 222.
 πρόνοια 56. 78. 254. 338. 340. 342.
 344. 400. 402. 406. 422. 438. 440.
 452. 454. 488. 492. 508.
 Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, ἔργον τοῦ
 Δίωνος, 314.
 προσευχή 264. 296. 298.
 προσπάθεια 282.
 Πρωταγόρας, φιλόσοφος, 66. 214.
 216. 218. 70.
 Πρωτεσίλαος 154. 220.
 Πρωτεὺς 150. 170. 172. 226.
 πρωτότοκος 430.
 Πτολεμαῖος 70. 96.
 Πτολεμαῖος τοῦ Ἡφαιστίωνος 218.
 252.
 Πυθαγόρας 42. 66.
 Πυθέας 66.
 Πυθιάς 66.
 πυργοποιία 418.
 Πύρρος, Χριστιανός, 276. 278. 280.
 Πύρρος 18. 70.
 Πυρρώνιοι 328. 330. 332.
 Πύρων 66. 330. 332.
 Πῶρος 66.

P

Ρέα 204.
 Ρηγῖνος 66.

Ρήγιον 46.
 Ριανός 68.
 Ροδάνη 54.
 Ροδία 94.
 Ροδιακός, ἔργον τοῦ Δίωνος, 310.
 312. 314.
 Ροδόπη 252.
 Ρόδος 42. 192.
 Ρουφίνη 138.
 Ρουφίνος 34.
 Ρουῦφος 12. 14. 18. 66.
 Ρωμαῖος, -οι 92. 98. 126. 128. 136. 196.
 242.
 Ρώμη 126. 128. 138. 196. 280. 286. 294.
 Ρῶμος 194. 234.
 Ρωμύλος 194. 234.

Σ

Σάβας 292.
 Σαδδουκαῖοι 262. 416.
 Σαλούσιος 36.
 Σαμαρεῖτις 262.
 Σαμοθράκη 160.
 Σαούλ 266.
 Σαπφώ 12. 68.
 Σαμπιγέραμος 120.
 Σαραπίων 68.
 σάρκωσις 390. 392. 448. 450.
 σαφήνεια 8.
 Σεβῆρος 22. 34. 36. 66.
 Σεβῆρος, αἰρετικός, 268. 274. 384.
 Σειρήνη 42.
 Σελεύκεια 72.
 Σεμίραμις 70. 152.
 Σέλευκος 66.
 σεμνότης 308.
 Σεπτίμος, υἱὸς Ἰω. Στοβαίου, 54.
 Σερῆνος 66. 288. 290.
 Σερίφιος 70.
 Σίδυλλα 14. 50.

Σθενίδης 68.
 Σικελία 44. 178. 238.
 Σίμελος 68.
 Σιμωνίδης 68. 70.
 Σινωνίς 54.
 Σκάμανδρος 160. 190. 248.
 Σκηπίων 70.
 Σκίλλουρος 70.
 Σκιώνη 154.
 Σκλήριος 68.
 Σκυθία 224.
 Σκυθῖνος 66.
 Σκυλάκιος 36.
 Σόλων 18. 66.
 Σούκενσος 268.
 Σουσάρων 68.
 Σοφία 398. 420. 442. 444. 478.
 σοφία πολυποίκιλος 398. 408. 470.
 Σοφοκλῆς 68. 220. 318.
 Σπεύσιππος 66. 70.
 Στάγιμος 68.
 σταυρός 78. 86. 114. 132. 478. 496.
 σταύρωσις 450.
 Στέφανος, πρεσβύτερος, 270.
 Στέφανος, πρωτομάρτυς, 84.
 Στησίχωρος 68. 158. 186. 228.
 Στίλπων 66.
 στοργή 506.
 Στράτων 66.
 Στωικοὶ 332. 340.
 συγγνώμη 118. 402. 494. 506.
 συγκατάβασις 424.
 Σύλληψις τοῦ Κυρίου 450.
 Συμεών 482.
 Σύμμαχος 100.
 συμπάθεια 490.
 Συμπληγάδες 36.
 Σφαῖρος 66.
 Σωκράτης 66. 318.
 Σώπατρος 10. 20. 68.
 Σωρανός 364.

Σωσιάδης 66.
 Σωσίθεος 68.
 Σωσικράτης 68.
 Σωσιφάνης 68.
 Σώστρατος 70.
 Σωτάδης 68.
 σωτηρία 90. 134. 254. 264. 284. 392.
 394. 400. 404. 408. 446. 452. 456.
 478. 486. 488. 490. 494.

Σωτίων 66. 70. 214.
 Σωφρόνιος 270. 294.
 σωφρονισμός 508.
 σωφροσύνη 62. 282.

Τ

Τάναϊς 40.
 ταπεινοφροσύνη 284. 292. 450.
 ταπείνωσις 26.
 Ταραντίνος 30.
 Ταρσικός, ἔργον τοῦ Δίωνος, 314.
 Ταῦρος 66.
 ταφή (Χριστοῦ) 78. 114.
 τελειότης 290. 300. 452. 492.
 τελείωσις 412. 460.
 Τελεσίλλα 68.
 Τέλης 66.
 Τερψιχόρη 210.
 Τηλέμαχος 248.
 Τίμαιος 66.
 Τιμαγόρας 66. 70.
 Τιμόθεος, ρήτωρ, 70. 134.
 Τιμοκλῆς 68.
 Τιμολέων 18.
 Τιμόστρατος 68.
 Τίμων 66.
 τιμωρία 104. 128. 400. 404. 414.
 Τραϊανός 310.
 Τροία 148. 150. 154. 162. 168. 184.
 190. 200.

Τρόφιμος 70.
 τρυφή 298. 476.
 Τρωάς 168.
 Τῦρος 42. 50. 52.
 Τυρταῖος 68.

Υ

υἱοθεσία 388. 394.
 υἱότης 468.
 ὑπακοή 286. 292. 418. 486.
 ὑπερηφάνια 258.
 ὑπεροψία 62. 458.
 Ὑποβολιμαῖος 68.
 ὑπόκρισις 60. 258.
 ὑπομονή 284. 290. 298.
 ὑπόστασις 268. 274. 276. 426. 434. 442.
 466. 468.
 Ὑρκανία 40.
 Ὑψαῖος 66. 68.

Φ

Φαβωρίνος 66.
 Φάλαρις 70.
 Φανοκλῆς 68.
 Φαυστίνος 50.
 φειδωλία 62.
 Φερεκράτης 68.
 Φερεκύδης 66.
 φθαρτολάτραι 28.
 φθόνος 60. 62. 258. 286. 490. 504.
 φθορά 22. 26. 284. 332.
 Φίλα 52.
 Φιλάργριος 364.
 φιλαδελφία 62.
 Φιλαῖος 68.
 φιλανθρωπία 400. 408. 494. 496.
 φιλαργυρία 258. 286.
 φιλαυτία 62. 256. 258.
 φιλία 16. 60.

φιληκοῖα 322.
 Φιλήμων 68.
 Φιλόλαος 66.
 Φιλόξενος 66.
 Φιλούμενος 364.
 Φιλιππίδης 68.
 Φίλιπποι 36.
 Φίλιππος 98.
 Φίλιππος, ποιητής, 68. 70.
 Φίλισκος 68.
 Φίλιστος 96.
 Φιλίτας 68.
 Φιλοκτήτης 162. 222. 248. 318.
 Φιλόξενος 68.
 Φιλοποίμην 18,
 φιλοπονία 62. 462.
 φιλοσοφία 58. 120. 122. 320. 334. 346.
 φιλοτιμία 474.
 Φιλωνίδης 68.
 Φιλῶτις 42.
 Φίντυς 66. 68.
 Φλαβιανός 36.
 Φλωρέντιο 30.
 φόδος Θεοῦ 114. 282. 284.
 Φοῖβος 36.
 Φοινίκη 182.
 Φοινικίδης 68.
 φόνος 490.
 φρόνημα 280. 422.
 φρόνημα σαρκός 488.
 φρόνησις 334.
 Φρυγία 134.
 Φρύνηχος 68.
 φύσις θεία 22. 268. 276. 424. 426. 428.
 468.
 Φωκίων 70.
 Φωκυλίδης 68.

X

Χαιρήμων 8.
 Χαλδαῖοι 78. 134.
 Χάρης 68. 70.
 Χαρίας 70.
 Χαρίδημος 322.
 Χαρίκλεια 54.
 Χάριλλος 70.
 χάρισμα 134. 456. 508.
 Χαρώνδης 66.
 χειροτονία 388.
 Χείρ (Χριστός) 442.
 Χείρων 220. 234. 244. 246. 318.
 Χίλων 66.
 Χίων 66.
 Χοίριλος 68.
 Χορίκιος, σοφιστής, 8. 10.
 χρησιότης 62. 262.
 Χριστιανός 112. 114. 128. 130. 132.
 134. 136. 256.
 Χρυσήϊς 318. 320.
 Χρύσιππος 66.
 Χρύσιππος, πρεσβύτερος, 82. 84.
 Χρυσόστομος 308.

Ψ

ψευδοργία 180.
 ψεύδος 62. 286. 332. 390. 396.

Ω

ὠριγένης 104. 346. 500.
 ὠσηέ 490.
 ὠφέλεια 274. 284.

ΑΠΑΝΤΑ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. **Ἐξηγητικά:** Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἧτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΞΓ).
- 2ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. **Ἐξηγητικά:** Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωτα-ποκρίσεις ΞΔ'-ΡΜΔ').
- 3ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. **Ἐξηγητικά:** Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΡΜΔ' - ΤΚΘ').
- 4ος Φωτίου Κων/πόλεως : **Δογματικά:** Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως εἰς Λόγους Δ'.- Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας.- Κατὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.
- 5ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. **Ἱστορικά:** Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια Α'-ΡΝΘ').
- 6ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. **Ἱστορικά:** Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΡΞ-ΣΚΒ').
- 7ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. **Ἱστορικά:** Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΚΓ'-ΣΜΑ').
- 8ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δ'. **Ἱστορικά:** Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΜΒ'-ΣΝ').
- 9ος Φωτίου Κων/πόλεως : Ε'. **Ἱστορικά:** Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΝΑ'-ΣΠ').- Διάφορα: Τί ἐστὶν ὁ ἄδης καὶ ποῦ κεῖται.- Εἰ ὄρωνται οἱ δίκαιοι ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.- Μεταξοσκώληκες καὶ μέταξα.- Περὶ Κροκόπτων ζώων.- Εἰ ἐστὶν ὄρνις ὁ Φοῖνιξ .

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου (πρώην Μενελάου) 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη
Εκτύπωση*Οφσετ: GRAFO – Τηλ. 281 188. Θεσσαλονίκη
Βιβλιοδεσία : Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσσαλονίκη
Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσ/νίκη – ΤΗΛ. -FAX 283 880 – (Οίκιας 696
53)
Γαχυδρομική Θυρίδα 40090 — Τ.Κ. 56 010 Θεσσαλονίκη